37
46 D
10
A.10 3954
Digitized by Google

Digitized by Google

DAVIDIS REGIS
ET PROPHETÆ
PSALMI,
PARAPHRASI
ET
COMMENTARIO
A
JOANNE CLERICO
ILLUSTRATI.

LIBER PSALMORUM DAVIDIS.

Viri boni felicitas, mali infelicitas.

1. BEATUM hominem, qui conciliùm improborum ingreſſus non eſt, neque in PSALM. I.
via peccatorum conſtitit, neque in conſeſſu deriſorum adſedit; 2. ſed lege
Jeho-

PARAPHRASIS.

1. IS demum verè beatus haberi poteſt, qui fugit familiaritatem improborum, nec eorum conventibus libenter intereſt; 2. ſed Legis Divi-

COMMENTARIUS
In PSALM. I.

PSALMUM hunc eſſe *DAVIDIS* nullo certo indicio conſtat, cùm non ſit ei præſcriptum לדוד *David*, ut multis aliis; nec quidquam in eo legatur, quod non & ab alio ſancto viro dici potuerit. Nolim tamen ejus eſſe negare, quia interdum ſollemnis inſcriptio omiſſa forte eſt. Non ineptè poſſimùs ſuſpicari eum, qui Pſalmos Davidis aliorúmque collegit, & in quinque Libros digeſſit, qua de re egimus in Diſſertatione de Pſalmis, hoc Canticum, ſive Davidis, ſive aliûs cujuspiam Prophetæ, ceteris præfixiſſe, quaſi præfationem quamdam, in laudem pietatis, quâ totum hoc refertum eſt volumen. Permulta ad hunc Pſalmum pertinentia collegit *Thomas Gatakerus* Adverſ. Lib. I. ſex primis Capp. quæ adiri poterunt ab iis, quibus vacabit.

1. *Beatum hominem*] אשרי האיש *aſchre haiſch.* Rectè obſervavit *Val. Schindlerus*, in Lexico, אשרי eſſe inſtar adverbii, ut אחרי *abbare*, poſt, quod exemplis oſtendit, ut Deuter. XXXIII, 29. Proverb. XIV, 21. Eccleſ. X, 17. Qui volunt eſſe plurale conſtructum, nullum proferunt certum exemplum ſequentis genitivi. Confert hanc voculam vir doctus cum *bene* Latinorum, in hiſce verbis Plautini Stichi: *Bene nos, bene vos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium!* Act. V. S. IV, 27. Alia exempla ejus formulæ exſtant apud *Ovidium* de Arte Am. Lib. I, 601. Faſtorum Lib. II, 637. & *Tibullum* Eleg. I, 31. quæ apud eos Scriptores legi poterunt. Poſſimus etiam vertere *beatè eſt homini*, vel *quàm beatè eſt homini*. Felicitatis autem, quam hîc prædicat Pſaltes, partes deſcribit verſ. 3. & ſeqq.

Qui concilium improborum ingreſſus non eſt] לא הלך בעצת רשעים *lo halach behatſath reſchaim.* Intelligimus hæc de concilio malorum & nocentium hominum, qui conveniunt unum in locum, ut capita conferentes bonis noceant; (vid. Pſ. II, 2.) quem cœtum ſtudioſè fugit vir probus, cum ejusmodi homines ad ſaniorem mentem adducere ſe poſſe deſperat. Alii de vita, ad conſilia improborum exacta, intelligunt; quod, ad ſummam rei quod adtinet, eodem redit. Sed hoc diceretur potiùs כעצת *chabatſath*, ſecundùm conſilium. Favet nobis *Aquila*, qui verterat *ἐν συνελεύσει ἀσεβῶν, in conventu impiorum*; ut & *Symmachus*, qui habebat *ἐν συνεδρίῳ παρανόμων*, nam hæc verſio eſt *Symmachi*, cùm aliorum Intt. aliæ referantur. Sic & *Hieronymus*, qui in utraque verſione habet: *qui non abiit in concilio impiorum.* Alioqui vertiſſet *ambulavit*. Exemplum hominis pii, ab ejusmodi coïtionibus abhorrentis, habemus in Jacobo Gen. XLIX, 6. *in ſecretum*, inquit, *eorum concilium* (בסודם bſodam) *ne eat anima mea, ne gloria mea ſe eorum adjungat cœtui.*

Neque in via peccatorum conſtitit] Notiſſimum eſt דרך *derech*, viam dici vitæ rationem & inſtitutum. Vide & infrà verſ. 6. Rectè viri docti nos hîc amandant ad *Senecam* de Vita Beata c. I. cujus pauca verba ſubjiciemus: *Adeò non eſt facile conſequi* VITAM BEATAM, *ut ab ea quisque eò longiùs recedat, quò ad illam concitatiùs fertur, ſi* VIA *lapſus eſt; quæ ubi in contrarium ducit, ipſa velocitas majoris intervalli cauſa ſit. Proponendum eſt itaque primum, quid adpetamus; tum circumſpiciendum eſt, quà contendere illò celerrimè poſſimus; intellecturi in ipſo* ITINERE, *ſi modò rectum erit, quantum quotidie profligetur.* —— *Quamdiu quidem paſſim vagamur, non ducem ſecuti, ſed fremitum & clamorem diſſonum in diverſa vocantium, conteritur vita inter errores, brevis etiamſi dies noctésque bonæ menti laboremus. Decernatur itaque & quò tendamus & quà; non ſine perito aliquo, cui explorata ſint ea, in quæ procedimus* &c. Quæ omnia egregiè nobis Pſaltes ſuppeditat.

 Neque

Jehovæ delectatur, eámque interdiu & noctu meditatur! 3. Erit *ille* inſtar arboris, ad aquæ rivos plantatæ, quæ tempeſtate ſuâ fructum ſuum edit, & cujus folia non decidunt. Quidquid faciet, bene ut ſibi cedat efficiet.

4. Non

Divinæ meditationi operam dat perpetuam. 3. Poſſimus eum conferre cum arbore ad rivi dulcis aquæ ripas conſita; quæ copioſos fructus, ſuâ tempeſtate, profert, & virorem perpetuum in foliis ſervat. Ejus moribus fiet ut omnia, quæ adgredietur, Deo volente, ei bene cedant.

4. Non eadem erit conditio improborum, fortem enim glumæ experientur, quæ vento temerè rapitur;

Neque in conſeſſu deriſorum adſedit] ובמושב לצים לא ישב *oubmoſchab letſim lo jaſchab.* Non quilibet *irriſores* vocantur לצים *letſim* in Scriptura; ita ut etiam ii ſignificentur, qui innocuis facetiis & jocis ſtultè facta traducunt; ſed ii, qui Religionem ipſam & Virtutem, iisque addictos ludibrio habent, atque aculeatis dictis lacerant; quod collatione locorum quivis intelliget, præſertim è Proverbiis, ubi vox frequentiùs occurrit. *Aquila* propriè verterat χλευαστῶν, laxius. LXX λοιμῶν *hominum peſtilentium*, *Symmachus* ἐπιθετῶν *impoſtorum*, alii παρανόμων, *iniquorum.* מושב *moſchab* quidem propriè *ſellam*, ſeu *cathedram* valet; ſed ſignificatur hic *conſeſſus*, nam ille demum peccat, non qui in *ſella* mali viri ſedet, ſed qui in conſeſſu ejusmodi hominum libenter moratur, eorúmque improbis dicteriis delectatur. Hinc Chaldæus בסיעת *bſiheth*, hoc eſt, *in conventu*, vel conſeſſu. Homines otioſi & dicaces ſolebant, apud Græcos, in tonſtrinis, aut medicorum officinis, aut myropoliis unà ſedere; ubi aliorum famæ detrahebant, ut oſtendit *If. Caſaubonus* ad Cap. VIII. *Theophraſti* Characterum. Sic & Cap. XXVIII. maledicus eidem dicitur συγκαθήμενος δεινὸς περὶ τοῦ ἀναστάντος εἰπεῖν, *ſedens cum aliis aptus ad detrahendum ei qui ſurrexit & abiit.* Sic quoque *Ælianus* V. H. Lib. VII, c. 7. deſcribit maledicos καθιζομένους ἐν ἰατρείῳ ψογεροὺς καὶ κακῶς ἀγορεύειν ἐκ παντὸς τρόπου διψῶντας, *ſedentes in medici officina, reprehendendi promtos & malè loquendi omnino cupidos.* Hinc intelligere licet, cur hîc *conſeſſus* irriſorum memoretur. Vide etiam Pſ. XXVI, 4. L, 20. LXIX, 13.

Jam olim, in hiſce verbis, quæſita eſt κλίμαξ quaſi *ingredi concilium improborum* minimum omnium eſſet delictum, majus *conſiſtere in via peccatorum*, maximum *in conſeſſu irriſorum adſidere.* Sic *Euſebius* ad hunc locum, poſtquàm dixit primis deſignari Gnoſticos, qui firmum nihil & ſtabile habebant; ſecundis, eos qui poſt veritatis cognitionem in peccata delabuntur; tertiis, peſtiferos homines, qui corruptâ doctrinâ, ſive ad dogmata, ſive ad mores pertinente, alios imbuunt, de poſtremis addit: οἱ καὶ ἐνιδρυνταί τῷ κακῷ, *qui in malo firmantur*, τῶν δευτέρων ἐγχρονούντων ἐν ἁμαρτίαις, τῶν δὲ πρώτων ὁδευόντων ἐν πλάνῃ: *dum ſecundi in peccatis perſeverant, & primi in vagis erroribus gradiuntur.* Videtur etiam *Theodorus* Heracleota idem voluiſſe, quamvis obſcuriùs. Idem quoque viſum recentioribus, ut *Calvino*, *Grotio* & aliis. Ad me quidem quod attinet, crediderim varios actus peccati deſcribi, ſed ſine gradatione. Notiſſimum eſt non eſſe loquendi genera nimium urgenda in Scriptura, neque rhetoricas argutias, aut elegantias temerè quærendas, à quibus alieniſſima eſt. Vide κλίμακα confutantem *Thom. Gatakerum* Adverſ. Lib. I. c. 1.

2. *Lege Jehovæ delectatur*] בתורת יהוה חפצו *bthorath Jehovah hhephtſo.* LXX. Int. ἐν τῷ νόμῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ. *Aquila*, *Symmachus* & alii θελήματα αὐτοῦ. *Hieronymus*: *voluntas ejus.* Incommodè, nam חפץ *hhephets*, non *voluntatem* ſimpliciter, ſed *delectationem* ſonat. Sic & ipſum verbum חפץ *hhaphats*, cum conſtruitur cum ב, ut vel Lexica docebunt. Vide, inter alia, *Val. Schindleri* Lexicon. Res etiam ipſa idem poſtulat. Poſſit fortè quispiam conjicere hîc, pro בתורת יהוה *bthorath Jehova*, legendum ביהוה *in Jehova*, quia ſequitur proximè בתורתו *in lege ejus*; ac ſanè elegantius eſſet, & plerumque in hypocolis vitatur ejusdem vocis repetitio. Sed ſæpe etiam repetitio negligitur, quod in Salomonis ſcriptis non rarò animadvertimus.

Eámque interdiu &c.] ובתורתו *oubthoratho*, in lege ejus, quod expreſſimus pronomine, ne Latinis auribus ingrata accideret repetitio, quæ aures Hebræorum non offendebat.

Meditatur] יהגה *jehgeh.* LXX. Int. μελετήσει, *Aquila* & *Symmachus* φθέγξεται. Utrumque verbum הגה *hagah* ſignificat, ſed ſatius eſt hîc de ſola meditatione capere, nam meditamur etiam taciti. Verbum hîc in futuro vertimus præſenti, ut & verba in præterito, quæ antecelſerunt; quia loquitur Pſaltes de perpetuo actu, & notiſſimum eſt tempora illa paſſim ab Hebræis miſceri. Fruſtra fuit *Theodorus* Heracleota, vir alioquin acutus, qui obſervavit Pſalten dixiſſe, non ὃς οὐ πορεύεται, ſed ὃς οὐκ ἐπορεύθη. Ὁ μὲν γὰρ, inquit, ἐν τῷ βίῳ τυγχάνων οὔπω μακαριστὸς, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως· ὁ δὲ ἀνεπιλήπτῳ τέλει τὴν ζωὴν καταλύσας, οὗτος ἤδη ἀσφαλῶς μακαρίζεται: *Qui enim eſt in hac vita, nondum eſt beatus dicendus, propter eventum incertum; qui verò vitam inculpatâ fine clauſit, is jam tuto beatus prædicatur.* Res vera eſt, ſed ad præſens negotium nihil facit: qualia dixerunt innumera Veteres, quòd Linguam Hebraicam ignorarent, ſeorſim quidem non ſpernenda, ſed locis, quibus aptantur, intempeſtiva.

3 *Inſtar arboris, ad aquæ rivos*] Videtur reſpici omne genus arborum ſemper virentium, ob aquæ copiam, quâ adluuntur, earumdémque frugiferarum. Notum eſt, in calidis illis regionibus, mediâ æſtate arbores, in ſiccis locis, foliis deſtitui. Sic Bilahamus Numer. XXIV, 6. de tentoriis Iſraelis: *Sunt inſtar Coſtorum, quas plantavit Jehova, inſtar cedrorum quæ ad aquas.* Similiora ſunt loco Pſaltæ verba Jeremiæ XVII, 7, 8. *Benedictus vir ille, qui Jehovæ fidit, & cujus eſt ille fiducia. Erit inſtar arboris conſitæ ſecundum aquam, &*

ſecun-

4. Non ſic *erit* improbis, ſed erunt inſtar glumæ, quam diſjicit ventus. 5. Non ſtabunt nocentes in judicio, neque peccatores in cœtu innocentium. 6. Novit enim Jehova viam innocentium, ſed via nocentium peribit.

Inanis

rapitur; nec quò ſe recipiant habebunt, ubi quietam vitam agere queant. 5. In judicium vocati, & coram integris viris auditi, non poterunt innocentes haberi; neque cum bonis arctiorem amicitiam colere, qui in cœtum non admittentur. 6. Deus, cui nota & probata eſt vita bonorum, eos tuebitur, malos verò perire patietur, prout erunt meriti.

PARA-

ſecundùm ſcaturiginem radices ſuas agentis; quæ æſtu, ubi venit, non adficitur, ſed cujus virent folia; nec annum ſiccitatis anxiè timet, nec fructum proferre ceſſat. Sunt tamen, qui hîc palmam potiſſimum intelligant, nec eam excludi velim, ſed cum ceteris ſemper virentibus arboribus intelligi. *Plinius* Lib. XIII, c. 4. de Palma: *Gignitur levi, ſabuloſáque terra, majore in parte & nitroſa. Gaudet & riguis, totóque anno bibere cùm amet, anno ſitienti.* Vide & *Theophraſtum Hiſt. Plant.* Lib. II, c. 8. & IV, c. 4. unde intelligere eſt, hîc Palmam fortè minùs ſpectari, quàm alias ſemper virentes arbores; quòd Palma non ad rivos aquæ dulcis, qui hîc ſignari videntur, magis plantari ſolita, quàm in locis ſalſis laticibus humidis. Ὅπου μὲν φοίνιξ, inquit, ἁλμυρίδα τε εἶναι καὶ ἔφυδρον τὸν τόπον· οὐδὲ ἐν πολλῷ βάθει ὑφόδρον, καὶ γλυκὺ ὕδωρ, ἔνθα δὲ ἁλμυρὸν πλησίον ὄντων ἀλλήλοις. *Ubi palma, ſalſuginem & riguum eſſe locum ajunt, nec admodum in profundo aquam dulcem, & ſalſam ibi invicem propinquas.*

Plantatæ] Cùm LXX. Intt. habeant τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον, *Aquila* verterat μεταπεφυτευμένον, unde & *Hieronymus*, in verſione, juxta Hebraïcam veritatem, *lignum tranſplantatum.* Reſpexerunt ad id quod ſolebat fieri, unde *Theophraſtus* de Palmis Lib II, c. 8. χαίρουσι σφόδρα τῇ μεταφυτείᾳ, *tranſplantatione maximè gaudent.*

Cujus folia non decidunt] *Plinius* Lib XVII. c. 2. inter arbores cultas & ſemper virentes palmam memorat: *Harum generis folia non decidunt, oleæ, lauro, palmæ, myrto* &c. Sed ſingulari ratione palma folia ſua ſervat, ſi credimus *Plutarcho* Sympoſ. Lib. VIII. Probl. 4. ubi Soſpis, de palma: μόνῳ δὲ αὐτῷ σχεδὸν ὑπάρχει τὸ κατὰ πολλῶν ὡς ἀληθῶς λεγόμενον· τί δὲ τοῦτ' ἐστι; τὸ ἐμπεδόφυλλον εἶναι καὶ ἀείφυλλον. οὔτε γὰρ δάφνην, οὔτε ἐλαίαν, οὔτε μυρσίνην, οὔτε ἄλλό τι τῶν μὴ φυλλοῤῥοεῖν λεγομένων ὁρῶμεν ἀεὶ ταὐτὰ φύλλα διατηροῦν, ἀλλὰ τοῖς ἀποῤῥέουσιν ἕτερα ἐπιβλαστανόντων. - - ὁ δὲ φοῖνιξ οὐδὲν ἀποβάλλων ἀφ' αὑτοῦ τῶν φυομένων, βεβαίως ἀείφυλλός ἐστι. *Soli ei fermè ineſt, quod de pluribus, quaſi verum, dicitur, quòd ſit firmis foliis & ſemper virens; neque enim laurum, neque oleam, neque myrtum, neque aliam arborem, ex iis, quæ folia abjicere negantur, videmus ſemper eadem folia ſervare, ſed primis quæ cadunt alia ſuccreſcere* —— *Palma verò nihil abjiciens eorum, quæ ex ea nata ſunt, conſtanter foliis ſuis ſemper inſtructa eſt.* Quæ verba oſtendunt quidem optimè ei arbori Pſaltæ verba convenire; ſed cum conſtet in calidis oris frugiferis arboribus æſtate defluere folia, propter calorem & ſiccitatem; niſi ſint ad fluenta aquarum conſitæ, ubi totâ æſtate folia ſua ſervant; poſſit etiam hoc unum ſpectari, nec opos eſt ad vivum verba Pſaltæ reſecari. Certè ſi Palmam ſolam voluiſſet, nomine eam proprio תמר *thamar* vocaſſet.

Bene ut ſibi cedat efficiet] Eſt verbum activum יצליח *jatſliahh*, quo reguntur antecedentia, hoc ſenſu, *& faciet ut ſibi omnia, quæ adgredietur, feliciter cedant.*

4. *Non ſic erit improbis*] *Non ſic improbi*; nempe, יצליחו מעשיהם *facient ut ſibi quæ gerunt bene cedant.* LXX. Intt. repetunt οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, quod tamen, in nullo alio interprete priſco erat. Nihilominùs facilius potuit ſemel reſecari, quaſi ſuperfluum; quàm addi, quaſi neceſſarium. Sed vide hanc formulam לא כן, *non ſic*, prolixè illuſtrantem *Thom. Gatakerum* Adverſar. Lib. I. c. 3.

Inſtar glumæ] כמוץ *chammots.* LXX. χνοῦς. *Hieronymus*, *pulvis*, non ſatis commodè. Significatur enim quod Græcè dicitur ἄχυρον, & Latinè *gluma*, hoc eſt, exiguæ illæ particulæ palearum; quæ, grano excuſſo, vento rapiuntur. Vide Hoſ. XIII, 3. Similis comparatio eſt *Horatii* I. Sat. IV, 31.

—— *per mala præceps*
Fertur, uti pulvis collectus turbine —

Eam adtigerat etiam *Homerus*, ſed in aliam rem, Iliad. Ε. 499. *& ſeqq.* Vide adnotata à nobis in Matth. III, 12. in additamentis ad *Henr. Hammondum.*

5. *Non ſtabunt nocentes in judicio*] לא יקמו רשעים במשפט *lo jakoumou reſchahim bammiſchpat.* Quia ſermo eſt hîc de judicio, vocem רשעים non *improbos*, ſed *nocentes*, hoc eſt, reos vertimus, quæ non infrequens eſt ejus ſignificatio. Vid. Indicem in Pentatenchum. Eadem de cauſa יקמו reddidimus *ſtabunt*, quod in judicio *ſtare* is dicatur, qui cauſam obtinet; *cadere*, qui damnatur. Vide Rom. XIV, 4. Fateor tamen alibi, in Veteri Teſtamento, hujus generis loquendi exemplum à me nullum animadverſum fuiſſe. Sed cùm *ſtare* ſit aliquando ſervari, & *cadere* perire, facilis fuit eorum verborum ad abſolutionem & damnationem translatio. Ac ſanè Pſalm. CXXX, 3. verbum עמד *hamad*, quod eſt ejuſdem poteſtatis ac קום *koum*, videtur illic ſumi abſolutionis ſenſu; & Chaldæus Interpres habet hîc לא יזכון *lo jizchoun*, non abſolventur. *Judicium* autem intelligitur hîc judicium non tantùm hominum, ſed & Dei, verùm in hac vita; altera enim tunc temporis non ita nota erat, alioqui rei tanti momenti frequentior multò & clarior mentio occurreret. Sed quia LXX. Intt. verterunt hîc, οὐκ ἀναστήσονται οἱ ἀσεβεῖς, ἐν κρίσει. Chriſtiani Interpretes olim, ſummo conſenſu, de reſurrectione malorum, ultimo die, hæc intellexerunt. Qua de re, vide Corderianam Catenam. Quandoquidem

verò

Inanis hominum fremitus contra Regem, quem Deus tuetur.

PSALM. II. 1. QUARE tumultuatæ ſunt gentes & populi inania moliti? 2. Reges terræ ſe *in unum locum* ſtiterunt, & principes ſimul conſilium inierunt, contra

PARAPHRASIS.

1. CUR Vicinæ Iſraëlitis gentes convenerunt, atque inania conſilia ceperunt, contra omnium Creatorem Deum, & Regem, quem Iſraëlitis impoſuit? 2. Cur ſe mutuo hortantur ad

verò Chriſtus docuit non bonos modò, verùm etiam malos excitatum iri, in extremo judicio, dixerunt hoc voluiſſe Pſalten, reſurrecturos malos non tam, ut judicentur, (ſunt enim jam damnati) quàm ut pœnas luant. At neque verbum קום per ſe *reſurgere*, ſed tantùm *ſurgere* & *ſtare* ſignificat; neque ferri poteſt diſtinctiuncula *reſurgendi ad judicium* & *reſurgendi ad pœnam*, quæ nuſquam in Scriptura occurrit. Non moramur hîc Judæos recentiores, qui videntur hinc collegiſſe, malos æternum in morte manſuros, cùm ſolorum bonorum futura eſſet reſurrectio.

Neque peccatores, in cœtu innocentium] *Innocentes* ſignificari voce צדיקים *tſaddikim*, juſti, propter oppoſitionem *nocentium* eſſe putavimus; non quòd quiſquam ſit per omnia *innocens*, excepto uno Chriſto; ſed quia boni, malis collati, *innocentes* dici queunt. Quo ſenſu paſſim ea vox legitur, & præſertim in Pſalmis. Negantur autem nocentes in cœtu juſtorum ſtare, quòd à juſtis minimè abſolvantur.

6. *Novit enim Jehova viam* &c.] Hoc eſt, cùm Deus probè animadvertat bonorum vitæ inſtitutum, rationem ejus habet, adeóque eam probat. Vide Pſalm. XXXVII, 18. Proverb. XII, 10. & Nahum I, 7. Adde & alia quæ habet *Thom. Gatakerus* Adverſar. Lib. I. c. 6. Itaque hîc eſt antecedens pro conſequente.

Via nocentium peribit] Hoc eſt, homines nocentes, unà cum pravis ſuis inſtitutis peribunt. Vide Job. VIII, 13. & Pſ. CXLVI, 9.

COMMENTARIUS
In PSALM. II.

1. *QUare tumultuatæ ſunt gentes* &c.] Hæc & quæ ſequuntur, oſtendunt Pſalten hîc agere de Rege Iſraëlis, in quem vicini Reges, & populi conſpirarant; ut jugum ejus excuterent, aut creſcenti magnitudini obſiſterent. Nec quidquam vetat Davidem ſignificari, in quem Reges, nationéſque multæ, etiam ab eo antea victæ, inſurrexerunt, ut liquet ex Hiſtoria Sacra 2. Sam. VIII. & X. Cùm verò Judæi, collapſo regno Judæ & Iſraëlis, poſt captivitatem præſertim Babylonicam, ejúſque ſolutionem, in Prophetis paſſim legerent vaticinia de Rege, qui eorum res non tantùm inſtauraturus eſſet, ſed etiam majores multò ac ampliores effecturus, & de quo ea dicebantur, quæ, ſi verba Prophetarum, pro nativæ ſignificationis amplitudine, intelligerentur; in nullum Regum qui antea vixerant, quadrare poterant; hinc collegerunt, ſibi à Deo promitti Regem, cujus res geſtæ multò mirabiliores futuræ eſſent Regum omnium ſuperiorum factis; quémque propterea ἀντονομαστικῶς משיח *maſchiahh*, ſeu *unctum*, hoc eſt, Regem vocarunt; ut è Novo Teſtamento, ſcriptiſque poſteriorum Judæorum ſatis liquet. Nec erraruut in eo, quòd Regem ſibi omnibus præteritis majorem promitti putarunt, ſed in genere regni, quod terreſtre perperam futurum exiſtimarunt; cùm cœleſtis Rex promitteretur, ut res ipſa oſtendit.

Propterea hunc Pſalmum, jam ab antiquis temporibus de Meſſia interpretati ſunt, quòd in eo ſint nonnulla, ut ex ſingulorum interpretatione mox patebit; quæ ſunt magnificentius dicta, quàm ut ſine Hyperbola Davidi, aut Salomoni, maximis Regum Hebræorum, convenire queant. Tempore Jeſu Chriſti ſic vulgò intellectum colligere eſt ex Actor. IV, 25. XIII, 33. & Heb. I, 5. V, 5. ubi verſus 7. quaſi ad Meſſiam pertinens, profertur. Quod & recentiores Judæorum Doctores, ut oſtenderunt viri docti, agnoſcunt. Sic in Thalmudicis Pandectis Maſſecheth סוכה, c. 5. Gemara, & Jalkut ad Pſ. II. תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד לגלות במהרה בימינו אמר לו הקב״ה בני שאל מה אתה מבקש ואני נותן לך שנ׳ אספרה אל חק ה׳ אמר אלי בני אתה וגו׳ *Docuerunt Magiſtri dixiſſe Deum ſanctum illum & benedictum Meſſiæ filio Davidis, propediem adeòque diebus noſtris revelando, poſtula quodcumque velis, dabo tibi illud, quia dictum eſt* (Pſ. II, 7.) *narrabo ego decretum Jehovæ, dixit mihi: tu filius meus es* &c. Eadem occurrunt, in *Bereſchith Rabbah* Sect. XLIII. ſeu allegorico Comment. in Geneſin, in *Seder Holam*, in *Midraſch Thehillim*, & in R. *Saadia* in Cap. VII, 13. Danielis. Vide *Theodor. Hackſpanium* in Opere de Scriptis Judaicis C. II, 76. & ad hunc locum.

Neque rem diſſimulavit R. *David Kimchi*, ad hunc Pſalmum, ubi poſtquàm dixit, eſſe qui eum interpretarentur de Gog & Magog, quibus nominibus adpellant Reges & populos in Unctum Dei conjuratos, addit: *eſtque* unctus *Rex Meſſias, ac ita expoſuerunt Doctores noſtri felicis memoriæ, & eſt Pſalmus hoc modo explicatus perſpicuus, at eſt propius* (verbis) *dixiſſe* (hæc) *Davidem de ſe ipſo, ut à nobis expoſitum:* והמשיח הוא מלך המשיח וכן פירשו רבותינו ז״ל ומבואר זה המזמור על זה הדרך אבל הקרוב הוא כי אמרו דוד עצמו כמו שפירשנו. Idem quoque fatetur R. *Salomo Jarchi* in eumdem Pſalmum: *Doctores noſtri expoſuerunt ſenſum* (Pſalmi) *ac prout*

tra Jehovam & ejus Unctum. [3.] Diſrumpamus, *inquiebant*, eorum vincula, & projiciamus à nobis eorum catenas. [4.] At qui habitat in cœlo riſit, Jehova homi-

ad imperium Regis Iſraëlis excutiendum, & potentiam Dei noſtri conculcandam. 3. Vincula, inquiunt, ab Iſraëlitis nobis injecta projiciamus, & catenis eorum nos exoneremus. 4. At Dominus,

prout ſonat & ut reſpondeatur Mineis (ſic vocant Judæi Hæreticos, eóque nomine Chriſtianos interdum intelligunt) *expedit eum interpretari de ipſo Davide:* רבותינו דרשו את הענין על מלך המשיח ולפי משמעו ולתשובת המינים נכון לפותרו על דוד עצמו. Quinta & ſexta vox non ſunt in Editione Veneta recentiore, neque in Buxtorfiana, ſed ſunt in antiquioribus; nec debuerant à Chriſtianis editoribus deleri, ut rectè obſervat *Eduard. Pocockius*, Cap. II. in notis ad Portam Moſis. Idem etiam acutè admonet, ex loco Pſalmi: *tu es filius meus*, Veteres Judæos Meſſiam ſolitos vocare *filium Dei*, ut liquet ex Matth. XXVI, 63. Joan. I, 50. & aliis locis; unde iterum colligit de Meſſia intellectum fuiſſe Pſalmum, temporibus Chriſti.

Cùm verò Grammatico & primo ſenſu, qui ſe legentium animo objicit, contineantur inauguratio Davidis, atque adhortatio ad Gentes finitimas, ut ei ſerviant; non videtur David ejus eſſe auctor, ſed Propheta alius ejus ævi, qualis erat Nathan; qui divinitus adflatus, dum de Davide loqui videtur, ſublimiora multò pollicetur Gentibus Deo obſequuturis, quam Davidi. Diximus autem à Davide ſcriptum non eſſe Pſalmum, eò quòd non deceret ipſum ſuam inaugurationem & potentiam prædicare, nam in ſua re ſibimet ipſe teſtimonium exhibere nequibat; ſed potuit & debuit ab ejus ævi Prophetis extolli, quemadmodum hîc extollitur; quamquam verſu 7. veluti ipſe loquens inducitur.

Chriſtiani verò, cùm animadverterent quædam eſſe, quæ ſimplici & grammatico ſenſu conveniunt viris & factis eorum temporum, quæ ante Chriſti ætatem fluxerunt; meritò exiſtimarunt eos viros, eáve facta fuiſſe veluti σκιαγραφίαν quamdam obſcuriorem Jeſu-Chriſti, eorúmque quæ ei contigerunt. Quare cenſuerunt, ante omnia, ſenſum grammaticum ita capiendum, ut res quidem & viros eorum temporum ſpectarent, (& ſunt reverâ nonnulla, quæ aliò referri nequeunt) nec tamen myſtica verborum ſententia de Chriſto, ejúſque factis Chriſtianorúmve rebus & Evangelio rejiceretur; cùm præſertim loquutiones nonnullæ, pleniore ſenſu, his convenirent, quàm iis quæ ante Chriſtum contigerant, quod in interpretatione hujus ipſius Pſalmi videbimus. Digna eſt quæ iterum, iterúmque legatur, neque umquam oblivioni mandetur eximia *Hug. Grotii* adnotatio ad Matth. i, 22. Itaque hunc Pſalmum de Davide ita ſumimus, ut excellentiore multò ſenſu ad Chriſtum referendum putemus.

Igitur *gentes* & *Reges tumultuantes*, conſiliáque inania ineuntes *contra Jehovam & ejus Unctum*, intelligimus primo quidem ſenſu de molitionibus populorum & Regum Ethnicorum contra Deum & Davidem; ſecundo verò, de iis, quæ Judæi atque Ethnici, multò majore niſu, contra Deum & Jeſum-Chriſtum, antequàm rerum potirentur Chriſtiani, conati ſunt, & quidem fruſtra, ut eventus oſtendit. Verbum רגשו *riggeſchou*, LXX. Intt. verterunt ἐφρύαξαν, *Aquila* ἐθορυβήθησαν, *Symmachus* κινεῖ, quæ omnia *tumultum* ſignificant, qui nonnisi magnus poteſt eſſe in conſcriptione militum, comportatione armorum & ſimilibus, quæ contra Davidem facta ſunt; ut & in vexationibus Chriſti & Chriſtianorum ſemel hoc verbum exſtat in V. T. ſed ſunt derivata Pſ. LV, 15. LXIV, 3. Frequens eſt apud Chaldæos, quibus *ſtrepitum excitare* ſignificat.

2. *Reges terræ*] Nempe, Judææ vicinæ, ad ortum præſertim Jordanis (vide 2. Sam. VIII. & X.) cùm de Davide res intelligitur. At Reges Judææ & Romani rerum domini, ubi de Chriſto interpretamur; quæ interpretatio alterâ illâ longè ſublimior eſt.

Se in unum locum ſliterunt] יתיצבו *jitthjatteſebou*, quod propriè eſt, pro genuino & frequenti Conjugationis Hithpahel ſignificatu, *ipſi ſe ſliterunt*; ſed Latinè loquenti ita fuit res exprimenda, quaſi additum eſſet אל מקום אחד *in locum unum*; in quo, nempe, conſilia conferrent, aut etiam exercitus conjungerent. Hinc *Symmachus* συνίσταντο, pro eo quod habent LXX. Intt. παρέστησαν.

Principes] רוזנים *rozenim*. Sic paſſim principes, aut proceres populorum vocantur; quam vocem, quia ejus radix in Scriptura non exſtat, alii deducunt à רזה *razah*, emaciavit, quòd à principibus *emacientur* populi; alii à רז *raz*, arcanum, quòd proceres ſint arcanorum participes. Malim à רזן *razan*, quod apud Hebræos, ut apud Arabas, ſignificarit *gravem eſſe moribus, ſedatum & moderatum*; quales eſſe decet optimatum mores, & unde nomen honoris derivari commodè potuit. Sanè populi qui regnabantur, ut Orientales, videntur Procerum nomen ex honorifica origine potiùs duxiſſe, quàm è contumelioſa.

Conſilium inierunt] נוסדו *noſedou*, quod eſt quidem à יסד *jaſad* fundavit in Kal, ſed in Niphal eſt *conſilium inire*, ut hîc & Pſ. XXXI, 4. LXX. Intt. συνήχθησαν, *convenerunt*, *Symmachus* συνεσκέπτοντο, *unà quærunt*, *conſiderant*, ſeu *conſilium habent*. Hoc voluit *Hieronymus*, qui ex Hebræo vertit, *tractabunt*, id eſt, unà loquentur. Sunt qui deducant ab alia ſignificatione vocis יסד *jaſad*, quæ adfinis fuit poteſtati vocis סוד *arcanum*, ut intelligantur arcana conſilia. Sic adfinia ſunt טוב & יטב *bonus fuit*, רוש & ירש *depauperari* in Niphal, חול & יחל *exſpectare*, צוק & יצק *liquefacere*, & ſimilia. Quam ſententiam ſequuti ſumus. Ac ſanè סוד ſumitur pro *arcano conſilio*, Prov. XV, 22. & alibi.

Contra Jehovam & ejus Unctum] Qui de Davide & Hebræis ſubigendis conſultabant, iidem de exſtinguendo Dei Hebræorum cultu cogitabant. *Unctus Dei* eſt hîc Rex, Dei juſſu, unctus. Quæ ſi de Chriſto intelligantur, eò ſignificantiùs

homines ſubſannavit. ⁵. Eos tunc, in ira ſua, adloquutus eſt, atque in indignatione ſua, conturbavit : ⁶. Ego, *inquit*, in ſancto monte meo Sione, Regem meum conſtitui.

⁷. Nar-

nus, qui cœlum habitat, atque omnia illinc regit, eorum hominum irriſit irritos conatus, 5. iiſque indignatus, conſilia eorum irrita fecit, 6. atque Regem à ſe conſtitutum, in monte Sione, confirmavit.

7. Utque edictum Dei narrem, dixit mihi me à ſe

tiùs dicuntur, quò Jeſus Davide excellentior fuit, & præſtantiore oleo, ſi ita loqui fas eſt, unctus, Spiritu Dei, ſine menſura, quem à Patre accepit. Vide Pſ. XLV, 6. Heb. I, 9.

3. *Dirumpamus, inquiebant*] Hæc erant conſilia Regum & populorum, quorum verba, *κατὰ μίμησιν*, proferuntur. Addidimus *inquiebant*, perſpicuitatis causâ, quod ab Hebræis aliquando omittitur, ut infrà verſ. 6. Pſ. LXXXII, 2. LXXXIX, 4. & alibi ſæpiùs. נתק *nathak* ſignificat quidem *avellere*, ſed interdum cum *fractione*. Vide Jerem. II, 20. V, 5. & infrà Pſ. CVII, 14. Hîc habent LXX. *διαῤῥήξωμεν*, pro quo vertebat *Symmachus*, eodem ſenſu, *διακόψωμεν*. Hæc moliebantur contra Davidem Tlobæi & Hammonitæ, 2. Sam. X. & XI. Metaphorico ſenſu dici hoc queat de iis, qui à Chriſtianis defecerant, jugúmque Religionis Chriſtianæ, leve licèt, & ferentibus utile, excutere nitebantur, & ipſos Chriſtianos calumniis & omnis generis vexationibus oppugnabant. De jugo Chriſti vid. Matth. XI, 29, 30.

Catenas] עבותימו *habothemo*, quod funes craſſos, aut catenas tortiles ſignificat. Vide Exod. XXVIII, 14, 24.

4. *Riſit* —— *ſubſannavit*] Sprevit eorum conſilia, eóſque habuit, ut homines habent eos, quorum irrita molimina rident. *Homines* hîc ſcripſimus pro *illis*, vitandæ repetitionis causâ; quod dicimus, ne à minùs Latinè ſcientibus carpamur. Irrita fecit Deus hoſtium Davidis conſilia, & Chriſtianæ Religioni infenſorum omnia cœpta, ad eam evertendam pertinentia, eluſit.

5. *In ira ſua*] Improbans eorum conſilia & juſtas pœnas de eorum flagitiis ſumturus; nam Deus, more humano, nemini iraſcitur. Nimis tamen in contrarium tetendit *Lactantius*, in Libro de *Ira Dei*.

Adloquutus eſt] Sive per Prophetas Hebræorum, qui populis vicinis exitium minati ſunt, nî quieſcerent, & Davidis majeſtatem comiter obſervarent; ſive etiam rebus ipſis, quæ eos monere videbantur, ne quid contra Deum & Davidem inceptarent. Similia de Chriſti & Chriſtianorum adverſariis dici queant; prædixerunt enim exitium incredulis Judæis, miraculiſque ſuis oſtenderunt, ante eventum, non inania eſſe quæ prædicerent.

Conturbavit] יבהלמו *jebahalemo*; hoc eſt, impediet ne ſatis prudenter bellum adminiſtrent, néve conſtanter pugnent, (vide Heſdr. IV, 4.) ſi de Davidis hoſtibus rem interpretemur. Sed nec minùs verum de hoſtibus Chriſti, qui imprudentes, occiſo Jeſu, locum dederunt ejus reſurrectioni & adſcenſioni in cœlum; quibus omnibus confirmata eſt Religio Chriſtiana, multáque alia in prudentiam peccarunt, dum ſtultè veritatem opprimere conantur.

6. *Ego, inquit* &c.] Neceſſariò ſupplendum *inquit*, ut verſu 3. *inquiebant*, ſi ita legantur verba ſequentia, uti extant in noſtris Codicibus; à Deo enim, non à Pſalte, hæc dicuntur. Sic autem legerunt *Aquila*, *Symmachus*, aliique Græci Interpretes & *Hieronymus*. Sed LXX. Intt. tertia perſona hîc uſi ſunt, ſeu ſic in exemplari ſuo legerint, aut certè legendum ſtatuerint, ita ut ſint verba Pſaltæ : *Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν τὸ ὄρος ἅγιον αὐτοῦ*, quaſi legiſſent : נִסַּכְתִּי מֶלֶךְ עַל צִיּוֹן הַר קָדְשׁוֹ, cùm legamus נָסַכְתִּי מַלְכִּי־קָדְשִׁי Neutra lectio vituperari queat, ſed recentem eámque ab antiquis aliis Intt. confirmatam nihil eſt cur rejiciamus.

In ſancto monte meo Sione] *In monte ſanctitatis meæ*; hoc eſt, in quo ego Deus ſanctus habito; nam non David tantum illic habitavit, 2. Sam. V, 7. *& ſeqq.* ſed etiam Deus, qui præſens Arcæ ſuæ aderat. Ib. VI, 12. *& ſeqq.* antequàm Templum eſſet conditum in alio monte, non remoto.

Regem meum conſtitui] Poſſit quidem נסכתי *naſachthi* verti *unxi*, ſed quia bis tantùm unctus narratur David, primum vivo Saule, 1. Sam. XVI, 13. deinde eo mortuo, cùm eſſet Chebrone, 2. Sam. II, 4. nec uſquam in Hiſtoria Sacra memoretur tertiùm in Sione unctus, vertimus *conſtitui*; tum demum enim eſt totius Iſraëlis Rex ſalutatus, cùm habitaret Jeroſolimæ, 2. Sam. V, 3. Chriſtus verò eſt unctus Spiritu Sancto, & quidem in Judæa, ubi fuit Sion; vel, ſi mavis, Jeruſolimæ reſurrexit, nec procul ab ejus mœnibus in cœlum ſubvectus eſt; quo tempore regnum cœleſte adiit. *Aquila* verterat, ſi credimus marginibus Codicum Græcorum LXX. Intt. *ἐδιασάμην*, vel, ut alii habent, *διεσεσάμην*, ſed hæ ſunt mendoſæ lectiones, pro *διαδησάμην*, hoc eſt, *diademate revinxi*, quod miror fugiſſe eruditos fragmentorum editores; cùm is eſſet ritus, quo regia dignitas adſumebatur, vel conferebatur. *Symmachus* verterat *ἔχρισα τὸν βασιλέα μου*. *Rex meus* eſt Rex, quem ego conſtitui; ut dicitur antea *Unctus Jehovæ*, qui ejus juſſu unctus erat.

7. *Narrabo ego*] Verba ſunt Davidis narrantis quid à Deo audiſſet, ſenſu grammatico. At hæc omnia, ſublimiore ſenſu, Jeſu Chriſto conveniunt, qui etiam dixit Joan. X, 36. *à Patre ſe ſanctificatum*, aut *conſecratum fuiſſe*, (quod eſt perinde ac *eſſe unctum*) *& in mundum miſſum*. Vide & Act. X, 38. & Heb. I, 9.

Decretum Jehovæ] אל חק יהוה *el hhok Jehovah*. Ubi אל perinde eſt ac את nota accuſativi, niſi ſit mendum; ſed ejus particulæ ſimilem uſum invenire licet, ut Jud. VII, 25. Jerem. XXXVIII, 19. & alibi, qua de re vide *Chr. Noldium* in hac particula. Abſurdè verterunt *Aquila ἰσχυροῦ ἀκριβασμὸν* & *Theodotion ἰσχυροῦ πρόσταγμα*, Hieronymus : *Dei præceptum*; quod

7. Narrabo ego decretum Jehovæ; dixit mihi : tu filius meus es , ego hodie genui
te. 8. Pete à me, & dabo tibi gentes , quas poſſideas ; ac fines terræ , quos habeas.
9. Conteres eas virgâ ferreâ , & inſtar vaſis figlini comminues.

10. Nunc

à ſe Regem creatum hoc tempore. 8. Quare poſte me ab ipſo petere gentes, quibus imperarem, & fines imperii, ad quos id ampliarem. 9. Addidit fore, ut hoſtes meos valido imperio, ſeu ſceptro ferreo , quaſi teſtas frangerem ; ut à figulo vaſa lutea, pro libitu, comminuuntur.

10. Qua-

quod poſtularet hunc ordinem אל חק ex uſu linguæ Hebraicæ , in qua ſemper ſequitur genitivus. Nec meliùs Sexta Verſio: καταγγέλλων εἰς Θεὸν διαθήκην. Optimè LXX. Intt. τὸ πρόσταγμα κυρίου. חק eſt vulgò *decretum* , *præceptum* , *lex*. Hìc voce *decretum* uſi ſumus, quia decretum Dei , de regno Davidi conferendo, agitur , potius quàm Lex, aut præceptum.

Tu filius meus es] Cùm Deus ſit Rex Regum, Reges *filii* ejus dicuntur Pſal. LXXXIX, 28. Ea de cauſa , Deus Davidem veluti adoptans hìc inducitur, & eum *filium ſuum* vocans, quod perinde eſt ac ſi *Regem* diceret. Hìc enim בני אתה *bni attbah* , non eſt *ô fili* , ut putabat *Grotius* , ſed potiùs , *es filius* , vel , *eſto* , aut *vocator filius meus*. Vide dicta ad Gen. XLIX , 8. ubi *Juda tu* perinde eſt , ac Juda vocaris. Sic & Principes Romani diem , quo ab Imperatore adoptati fuerant & imperio admoti, vocabant *natalem adoptionis*, ut liquet ex *Spartiano* Hadriano , non procul ab initio ; ad quem locum vide *Iſ. Caſaubonum*. Sic quoque Maxentius in Panegyrico Conſtantini c. XVI. dicitur *ipſum diem natalis ſui* (hoc eſt , imperii) *ultimâ ſuâ cæde ſignaſſe*. Veteres Græci , eadem de cauſa, Reges διογενεῖς & διοτρεφεῖς vocabant , οὐχ ὅτι ἐκ Διὸς τὸ γένος ἕλκουσιν , ἀλλ' ὅτι ἐξ ἐκείνου αὐτοῖς ἡ τιμὴ, ut habet *Euſtathius* ad Iliad. B. Ed. Rom. CXCIX , 20.

Ego hodie genui te] Hoc eſt , hodie adoptavi , ut ſis Rex Iſraëlis ; quod intelligendum, ſi de Davide agatur, de die quo unctus eſt , aut conſtitutus Rex Iſraëlis. Sed hæc de Jeſu-Chriſto intellecta multò præſtantiorem ſenſum fundunt. Docet enim nos Paulus Act. XIII , 32, 33. & Rom. I , 4. hæc impleta in ejus reſurrectione, quâ regnum in totum humanum genus adire cœpit. Sic & Scriptor Ep. ad Hebr. C. I , 5. hæc verba ad ſummam poteſtatem retulit, & V , 5. ad ejus ſacerdotium, quod non exigua pars ejus dignitatis fuit. Hæc tamen viri eruditi olim interpretati ſunt de *generatione æterna* Divinitatis , quæ eſt in Chriſto , & τὸ *hodie* intellexerunt de æternitate , quia *Plato* negavit in æternitate eſſe præteritum & futurum, & τὸ νῦν perpetuum , aut præſens dumtaxat in ea agnovit. Recentiores quoque conſenſum Veterum ſequuti ſunt. Sed cum hæc deſtituta ſint auctoritate Apoſtolica , quæ in diverſa , ut vidimus, tendit ; non video cur Platonicis argutiis potius adſentiamur , quàm Scripturæ.

8. *Dabo tibi gentes quas poſſideas*] *Poſſeſſionem tuam.* Intelligendæ ſunt gentes, quas ſibi vectigales, Deo juvante, fecit David, de quibus ad verſ. 1. At Meſſias ejuſmodi terrenum imperium, ut volebant Judæi, nullum habuit; ſed multò præſtantius, quippe qui è cœlo gentes omnes regit, nec à ſpernenda eorum parte colitur , atque è cœlo exſpectatur jus vivis & mortuis dicturus, qui erit ultimus & potiſſimus regiæ ejus poteſtatis actus. Vide 1. Cor. XV, 24, 25.

Ac fines terræ , quos habeas] *Et poſſeſſionem tuam fines terræ.* De Davide hæc intellecta arctis limitibus circumſcribuntur, finitimis enim tantùm populis , ad Euphratem præſertim & Arabiam verſùs , tributum impoſuit. Sed ſæpe *terra* & *tota terra* ſpatium terrarum paullò amplius ſignificat , in omnibus Linguis , & LXX. Intt. οἰκουμένην pro *terra* aliquando dixerunt , ubi de ſola terra Judæa ſermo eſt. Sic & Pſ. LXXII, 8. de regno Salomonis: *à mari ad mare* , *& à fluvio ad fines terræ dominabitur.* Vide *Henr. Hammondum* ad Matthæi XXIV , 7. & ad hunc locum.

9. *Conteres eas virgâ ferreâ*] תרעם בשבט ברזל *throhem bſchebet barzel* , quod poſſit & *ſceptro ferreo* verti. Hìc ſubaudiendum eſt , ſi in te rebellare adgrediantur , tam facilè vires eorum franges, quàm ſi figulina vaſa virgâ ferreâ percuteres. Vide Eſai. XXX, 14. & Jerem. XIX , 11. LXX. Intt. verterunt ποιμανεῖς , & Vulgatus Int. tam ex Hebræo, quàm è Græco Codice , *reges* , quaſi legiſſent תרעם, non תרעם *throhem*. Priorem tamen lectionem prætulerim, propter ſequentia verba. Si autem David pœnas de vectigalibus populis ſumere potuit ; Meſſias multò majore poteſtate inſtructus, ſuæ Eccleſiæ adverſarios cohibere ac frangere poteſt, pœnis è cœlo in eos miſſis; cujus rei exempla invenire licet in libello *L. Cæcilii* , de mortibus perſequutorum.

M. Meibomius in IV. Specimine Emendat. & Interpretationum ſuarum Biblicarum , p. 29. legendum cenſet תרעם *tharhem* , paſces , vel curabis ut paſcant , quod ita legerint LXX. Intt. qui habent ποιμανεῖς, ad quam vertendi rationem adludit liber Apocalypſeos C. II, 27. XIX , 15. Sed illi adverſatur quod ſequitur : *& inſtar vaſis figulini comminues* , quod optimè conſentit cum verbo תרעם , *frangendi* ſignificatione intellecto ; nequaquam verò, ſi *paſcendi* poteſtas ei ſubjiciatur. Nec adluſio Apocalypſeos ſatis gravis eſt ratio aliter ſentiendi, adluſione enim ad Græcam verſionem non tam quæritur veritas, quàm uſui recepto , in re nihili, indulgetur. Rationem Grammaticam repugnare etiam ait, ſed cur, ex Analogia Grammatica , non liceat dicere in futuro Kal תרוע, & addito pronomine ſuffixo, תרועם *conteres eos*, non video. Certè à רצץ licet formare תרוץ *tharots* & תרוצם *throtſem*. Duo hæc verba idem ſunt, nec differunt , niſi quod רעע Chaldaicum morem redoleat , dicique videatur pro רצץ, nam notum eſt apud Chaldæos צ mutari in ע, ut ארע pro ארץ *terra* , & plura ejuſmodi. Ac ſanè ea forma futuri *Kal*, in hoc verbo occurrit; ut docebunt Concordiæ. Quæ, ad nimiam

[10]. Nunc ergo Reges ſapiatis, vóſque Judices caſtigari vos patiamini. [11]. Reverenter Jehovam colite, nec ſine tremore exſultate. [12]. Oſculamini filium, ne iraſcatur, pereatisque *de* via, ſi *vel* paullulùm ejus ira exarſerit. Beati omnes, qui ei confidunt.

Preces

10. Quare, ô Reges, qui trans Jordanem imperitatis, ad meliorem mentem revertimini, & qui aliorum eſtis Judices, vos in ordinem cogi patiamini. 11. Reverenter mihi pareatis, & lætemini, ob mutatum Dominum & meliorem longè inventum, quem ſummâ reverentiâ colatis. 12. Salutate Regem à me datum, ne iram ejus experiamini, vosque è medio tollat, ſi vel tantillùm iraſcatur. Felices vero omnes, qui ei confideut!

PARA-

viri alioqui docti emendandi libidinem, ne ad alios ſerpat, coërcendam, dicta ſunto.

10. *Sapiatis*] השכילו *hiſchchilou*, hoc eſt, facite ut ſapientes fiatis, ſubaudito accuſativo לבותיכם, aut נפשותיכם *corda veſtra*, vel *animos veſtros*.

Caſtigari vos patiamini] הוסרו *hivvaſſerou*. Res ipſa oſtendit hîc conjugationi *Niphal* ineſſe ſignificatum conjugationis *Hithpaël*. Qui *patiuntur* ſe *caſtigari*, iidem emendantur, ideóque ipſa emendatio hîc quoque ſignificatur, ut Levit. XXVI, 23. *Aquila*, ἐπιστημονίσθητε, LXX. σύνετε, Latinus: *intelligite*. Minus commodè. Meliùs Chaldæus: קבילו מרדותא *accipite correptionem*. Vide Eſai. C. I, 18. ubi נוכחה *nivvachebhah* eſt *patiamur nos caſtigari*, adeóque emendari. Adi & quæ illic diximus.

11. *Reverenter Jehovam colite*] *Servite Jehovæ in metu*. Serviebant Jehovæ, qui Regi ab eo conſtituto parebant, veluti adoptatitio ejus filio. Hæc in perſona Davidis ſignificabant, reverenter parendum fuiſſe Regi Iſraelis, ne Jehova de iis pœnas ſumeret; in perſona Chriſti, Reges ad cultum veri Dei vocantur, nec fruſtra; ut per Evangelium hæc pleniùs multò impleta ſint.

Nec ſine tremore exſultate] *Exſultate in tremore*. Hoc eſt, hilares eſtote, dum paretis Regi à Jehova conſtituto; ſed interim cavete, ne quid in eum delinquatis. Libenter lene jugum ferri poteſt, ſed lenitate domini non eſt abutendum. Hæc omnia pleniore ſenſu & ſignificantiùs multò ex ore ipſius Jeſu-Chriſti prodire cenſenda ſunt.

12. *Oſculamini filium*] נשקו בר *naſſchekou bar*. *Oſculari* apud Orientales ſignum fuit reverentiæ, & quo agnoſcebatur major dignitas in eo cui oſculum libabatur. Vide Gen. XLI, 4. Ideò Samuel Davidem à ſe unctum oſculatus eſt. בר *bar*, ut notum, eſt *filius* Chaldaicè, quod legitur etiam Proverb. XXXI, 2. & alibi. Nemo enim ignorat multos eſſe in ſacris Hebræorum libris Chaldaiſmos. Primo ſenſu hæc quadrant in Davidem, qui ſe *Dei filium*, hoc eſt, Regem à Deo renunciatum dixit; altero verò Jeſu Chriſto, & quidem ſublimiore, præſertim ſi נשקו vertas *adorate*, ut quidam Veteres; quamvis eo ſenſu, quo veri Dei cultum ſignificat, non ſit in V. Teſtamento. Dicitur de Bahale 1. Reg. XIX, 18. quia ejus cultores ſtatuas commenticii illius Dei oſculabantur; quod in cultu veri Dei, ſtatuis carentis, non fiebat.

LXX. Intt. verterunt δράξασθε παιδείας, *adprehendite diſciplinam*, quod ſequutus eſt non tantùm *Hieronymus* in verſione ex Græco, ſed & Chaldæus. Attamen nusquam בר *diſciplinam* ſignificat, neque verbum נשק *adprehendere*, aut *accipere* ſonat. Volunt ergo viri docti legiſſe Græcos hîc נשגו *naſſchegou*, ſed nusquam etiam, in ſimili loquendi genere, occurrit id verbum. Sunt qui putent ſcripſiſſe eos παιδίου, *filii*, non παιδείας. Sed *diſciplinam* habet vetus verſio Latina Pſalmorum ante *Hieronymum*, & ſic Græci omnes adduxerunt hunc locum, ut nunc legitur.

Aquila verterat, καταφιλήσατε ἐκλεκτῶς, & *Symmachus*, προσκυνήσατε καθαρῶς. Sic quoque *Hieronymus*, in verſione ex Hebræo. Verùm בר *bar* nusquam ſignificat *electum*, aut *purum* ſimpliciter, ſed tantùm *filium*, & *triticum*; ac ſanè dixiſſet Pſaltes, ſi hoc ei in mentem veniſſet, בבור, aut בבר *bebor*, in puritate, nam ſic Hebræi paſſim adverbia exprimunt, quibus minimè abundant. *Grotius* quidem ſuſpicabatur, *Aquilam* vertiſſe ἐκλεκτὸν, ſed contrarium liquet ex *Hieronymo* & Codd. Græcis. Itaque verti debuit בר *filius*, ut ſignificetur בן *ben*, de quo verſ. 7. Rem non ignorabat *Hieronymus*, qui in *Commentariolis ſuis*, ut loquitur Lib. I. contra *Rufinum* col. 371. Ed. Ben. dixerat *adorate filium*. Attamen idem *omne Pſalterium in Romanum vertens ſonum*, *quaſi immemor expoſitionis antiquæ*, *poſuerat* adorate purè, *quod utique ſibi eſſe contrarium omnibus patebat*. Reverâ eſt *adorate filium* in *Breviario in Pſalterium*, quod aliquam partem Commentarii Hieronymiani continere videtur, ſed valde interpolatam. Carpſerat ergo hoc *Rufinus*, cui ſic reſpondet *Hieronymus*: *Ut* NESCIO *verbum de verbo interpreter*, καταφιλήσατε, *id eſt*, deoſculamini, *dicitur*; *quod ego nolens transferre putidè*, *ſenſum magis ſequutus ſum*, *ut dicerem* adorate. Rectè ſanè, ſi proximè ſequeretur *Deum*, nam נשק אלהים *oſculari Deum* putidè diceretur de adoratione, quæ in uſu erat apud Hebræos. Sed nusquam ea verba conjuncta occurrunt, neque נשק ſignificat adorare, ubi de vero Deo ſermo eſt, ſed ſemper *oſculari* aut ſtatuas, aut homines. *Quia enim qui adorant*, pergit Hieronymus, *ſolent deoſculari manum & capita ſubmittere*, *quod ſe beatus Job elementis & idolis feciſſe negat*, Cap nimirum, XXXI, 26, 27. *Hebræi*, *juxta linguæ ſuæ proprietatem*, *deoſculationem*, *pro veneratione ponunt*; *id tranſtuli quod ipſi intelligunt quorum verbum eſt*. Meritò quidem hoc poſtremum. ſed, ut diximus, Hebræi nusquam *oſculari Deum* pro eo, quod eſt *adorare*, dicunt, ubi de Deo vero loquuntur. Sequitur, apud eumdem: *BAR autem*, *apud illos*, *diverſa ſignificat*: *dicitur enim &* filius, *ut eſt illud* Barjona, *filius columbæ* &c. triticum *quoque &* ſpicarum faſciculus, *&* electus *ac* purus. *Quid igitur peccavi*, *ſi verbum ambiguum*, *diverſâ interpretatione converti? Et qui in commentariolis*, *ubi libertas eſt*

diſſe-

Preces Davidis exercitu Abſalomi cincti, ſed ad Deum confugientis & de auxilio ejus bene ſperantis.

1. CARMEN DAVIDIS, CUM ABSALOMUM FILIUM FUGERET. PSALM.
2. O Jehova, quàm creverunt hoſtes mei! *quàm* multi in me conſurgunt! III.
3. Plurimi de me dicunt: nulla prorſus ſalus ei eſt in Deo. Selah.

4. At

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM à Davide compoſitum, cùm Abſalomum, filium rebellem, fugeret. 2. O Deus, quam auctus eſt hoſtium meorum numerus! quam multi in me rebellarunt! Quantus eſt numerus eorum, qui novas res moliuntur! 3. Plerique mihi à te non liberatum iri dictitant, quaſi me reliquiſſes.

4. Te

differendi, *dixeram*, adorate filium, *in ipſo corpore*; *ac violentus viderer interpres*, *& Judaicæ calumniæ locum darem*, *dixerim*, adorate purè, *ſive* electè; *quod Aquila quoque*, *& Symmachus tranſtulerunt.* At verbum ambiguum eſt ſeorſim & ſolum, non conjunctum cum aliis. Nemo dixerit *oſculamini triticum*, aut *faſciculum tritici*, nec *oſculamini purè* vel *electè* (ubi eſt, נשקו בר) ſed memorato Magni Regis filio, ejúsque ad ſummam poteſtatem evectione, omnes rectè dixerint, ſi alloquantur eos, quos ei, patris causâ, dicto audientes eſſe decet: *oſculamini filium*; ex conſuetudine ad eam dignitatem evectos oſculo ſalutandi. Rectius ergo feciſſet *Hieronymus*, ſi, in verſione ex Hebræo, locum hunc vertiſſet, ut in Commentariis in Pſalmos verterat.

Senſus de Davide proprius hîc eſt, cujus os, aut manus, aut pedes oſculari poterant, pro dignitatibus ſuis, finitimi Reges & proceres; metaphoricus de Chriſto, quem *oſculari* dici poſſunt, qui regnum ejus, in cœlo & in terra, agnoſcunt, ac profitentur ſe ei parere velle, ac reverâ parent.

Ne iraſcatur] Addit *Hieronymus*, in verſione è Græco, voculam quâ hæc ad Deum referri oportere ſignificat, *ac quando iraſcatur Dominus.* Ac ſanè ideò Davidem revereri eos, quos hîc alloquitur, par erat, ne Deus Regis ſui contemtum ulciſceretur; & ſimiliter Rex Cœleſtis, Jeſus Chriſtus, ideò quaſi Rex colendus, quia regnum à Patre accepit. Vid. Act. II, 36. Phil. II, 9. *& ſeqq.* Sed & metuenda eſt ira, hoc eſt, juſtitia ejus, *cui Pater dedit omnem poteſtatem in cœlo & in terra.*

Ne iraſcatur] Filius, aut Pater, perinde eſt; ſed quicumque בר *bar*, aliter quàm *Filium*, verterent, ad Patrem rem referunt, quia nullus alius nominativus anteceſſit.

Pereatis de via] תאבדו דרך *thobedou derech.* Supplevimus cum multis Intt. מן *min.* Vide ſimilem Ellipſin 2. Ephem. VI, 27. 2. Reg. XX, 4. Poſſit & ſuppleri ב, *in*, ut Pſ. CII, 24. Perit *de via*, quisquis vitæ iter ad mortem naturalem, ætate maturâ, non abſolvit. Mirum eſt LXX. Intt. addidiſſe hîc δικαίας, habent enim ἐξ ὁδοῦ δικαίας, ut & Vulgatus. Quicumque etiam ea faciunt, quæ vetat Pſaltes, non ſunt *in via juſta*, ut ex ea pereant. Senſit hoc *Origenes*, ut è Catena Corderiana intelligimus, ubi additum dicit ab Interpretibus κατ' οἰκονομίαν, vel ob certas rationes, aut τὰ ἀντίγραφα ἡμαρτῆσθαι, *mendoſa eſſe exemplaria*; quamvis fruſtra conetur rationem additionis reddere.

Si vel paullatim ejus ira exarſerit] כי יבער כמעט אפו *chi jibhar chimehat appho.* Ubi כי perinde eſt ac אם *im*, ſi. Vide Pſ. XLI, 12. & *Chr. Noldium* ad XXIV. hujus particulæ ſignificationem. מעט *mehat*, aut ad breve tempus, aut aliquantulùm ſignificat. Utrumvis perinde eſt.

Qui ei confidunt] חוסי בו *hhoſe bo*, ubi חוסי hîc & alibi eſt pro חוסים, non figurâ ullâ, ut puto, grammaticâ, ſed librarii culpâ. Sic & in punctis ipſis יְלִדְתִּךָ pro יְלִדְתִּיךָ calami error videtur fuiſſe, non veræ prolationis, ut innumera talia. Quæritur an בו *in eo*, ad Patrem, an verò ad Filium referendum, ſed fruſtra; quicumque enim *confidit*, hoc eſt, *credit Filio*, eâdem operâ confidit Patri. Divelli à ſe invicem non poſſunt.

COMMENTARIUS
In PSALM. III.

1. CArmen Davidis] מזמור לדוד *mizmor ldavid.* Cum מזמור ſit à זמר *zamar*, quod ſignificat *putavit*, *reſecuit*, cúmque conſtet, verſus Hebraicos breviſſimos eſſe, ut oſtendimus exemplis ad Exod. XV, & Deut. XXXII. poſſemúsque, maximâ parte Pſalmorum in verſiculos diſtinctâ, præ oculis lectoribus ponere; omnino Pſalmum ita dictum putamus, à *conciſorum* verſuum diſtinctione. An verò ſit diſcrimen inter Pſalmos, qui unâ hac voce inſcribuntur, & eos qui מזמור שיר aut שיר מזמור vocantur, prorſus ignorare nos fatemur; neque magni facimus conjecturas eorum, qui Hebraicè neſciunt, & tamen auſi ſunt diſcrimen illud explicare; qua de re conſulendus *Hilarius*, in Pſalmorum Procœmia. Proximè ſequens vocula לדוד *ldavid* dubiæ eſt ſignificationis, pro ambiguitate litteræ ל, quæ interdum Genitivo, interdum Dativo, præponitur, interdum *de*, interdum alia valet. Sed ubi circumſtantiæ ſunt, quæ ad Davidem pertinent, aut certè ubi nihil obſtat, in re ipſa quæ in Pſalmo habetur, quin ſit Davidis; videtur Genitivus indicari; ut hoc loco, ubi David ſat apertè deſignatur.

Cùm Abſalomum fugeret] *Cùm fugeret ille à facie Abſalomi.* Vide 2. Sam. XVII.

2. *Quàm multi*] Hîc è ſuperioribus verbis repetiimus מה *mah*, quàm. Vide 2. Sam. XIV,

4. At tu, ô Jehova, clypeus meus es, gloria mea, & caput meum adtollis. 5. Voce meâ Jehovam inclamavi, atque è monte ſuo ſancto me exaudivit. 6. Cubitum ivi,

4. Te verò, ô Deus, etiamnum habeo protectorem; mihi ſolus honori es, faciſque ut erecto capite ambulem. 5. Cùm te invocavi, tu, veluti è monte tibi ſacro, mihi continuo adfuiſti 6. Tran-

17. & c. XVII. Concurrerant primùm ad Abſalomum pauciores, deinde totus etiam Iſraël, hoc eſt, viri militaris ætatis.

3. *De me dicunt*] לנפשי *lenaphſchi*, animæ meæ. Sed cùm ſæpe ל valeat *de*, ſic eſt hîc vertendum, neque enim qui hîc loquentes inducuntur, ipſum Davidem adloquuntur; ſed de periculo, in quo verſabatur, judicant. Sic ſumitur ל Gen. XX, 3. Levit. XIV, 54. & ſæpius, qua de re vide X. ſignif. apud *Chr. Noldium*. *Anima mea* idem paſſim eſt ac *ego*, & ſic ſumitur hîc, ubi, cum ſit fœminini generis, ſequens tamen habet pronomen maſculinum לו *lo*, *ei viro*, de quo ſermo eſt. Conſtructio eſt πρὸς τὸ σημαινόμενον, ut Grammatici loquuntur.

Nulla prorſus ſalus] אין ישועתה *en jeſchouathah*. Notum eſt hac productione vocis ישועה *jeſchouhah*, pleniorem ſalutem vel liberationem ſignificari; ſed, additâ negatione, quodvis liberationis genus excluditur.

In Deo] באלהים *belohim*, in Deo, vel per Deum; hoc eſt, Deus eum non eripiet huic periculo, quemadmodum alios antea eripuit; quod ideò dicebant, quia norant calamitatem hanc Davidi à Nathane Propheta fuiſſe prædictam. Vide 2. Sam. XII, 11.

Selah] סלה. Vox, de cujus ſignificatione nec Veteres, nec Recentiores, inter ſe conſentiunt Interpretes. LXX. Senes, *Symmachus & Theodotion* habebant διάψαλμα, quod volunt eſſe διαλλαγὴν μέλους, *mutationem carminis*, aut *cantûs*, ut habet *Suidas*. An verum ſit nec ne, nemo dixerit. *Aquila* verterat ἀεί, & *Hieronymus*, in verſione juxta Hebraïcam veritatem, *ſemper*; V. Editio διαπαντός; VI. εἰς τέλος; Chaldæus לעלמין, *in ſæcula*. Quæ confirmantur egregie fragmento *Origenis*, quod ad finem Præliminarium in Hexapla edidit vir doctiſſimus, qui Vett. Interpretum auctiores reliquias in lucem emiſit. Similia etiam ex *Origene* habet *Hieronymus* in Epiſt. ad Marcellam, de voce διάψαλμα. Ed. Bened. T. II. p. 706. Attamen quî voci סלה conveniant non adſequimur, quippe quæ nullam affinitatem habent cum radice סלה *ſalah*. Imò nec ulla cum rebus, quibus ſubjicitur *Selah*, connexione conjuncta ſunt.

Hieronymus, in eadem ad Marcellam Epiſtola: *Quidam* Diapſalma *mutationem eſſe metri dixerunt, alii pauſationem ſpiritûs, nonnulli alterius ſenſûs exordium. Nobis nihil horum videtur, cùm* Aquila, *qui verborum Hebræorum diligentiſſimus explicator eſt*, Sela *ſemper tranſtulerit, & inveniamus in Pſalmorum quoque fine* Diapſalma *poſitum*. Quod ubi oſtendit exemplo Pſ. III. & XXIII. tum pergit his verbis: *è contra in Pſalmis multorum verſuum penitus non inveniatur; in XXXVI. videlicet, & LXXVII. & CXVIII. rurſus IX. Pſalmus diſtinguatur cantico Diapſalmatis, cùm utique, ſicut quibuſdam videtur*, Diapſalma *indicium ſilentii eſſe non poſſit. Ex quo animadvertimus, hoc verbum ſuperiora pariter inferioraque connectere, aut certè docere ſempiterna eſſe quæ dicta ſunt.* Quod confirmare nititur, exemplis Pſalmorum & Habakkuki, ubi סלה vertit *ſemper*.

Alii etiam vocem hanc clauſulam eſſe putarunt. *Scire autem debemus*, inquit Hieronymus, *apud Hebræos, in fine librorum, unum è tribus ſolere ſubnecti, ut aut* amen *ſcribant, aut* ſela, *aut* ſalomo. *Igitur ut ſolemus nos, completis opuſculis, ad diſtinctionem rei alterius ſequentis, medium interponere* explicit, *aut* feliciter, *aut aliquid iſtiuſmodi; ita & Hebræi, ut quæ ſcripta ſunt roborentur, facere ſolent ut dicant* amen, *aut* in ſempiternum, *aut ſcribenda commemorant ut ponant* ſela, *aut tranſacta feliciter proteſtantur*, pacem *in ultimo ſubnotantes.* Crediderim potius שלם ſubſcriptum, quæ vox *integrum, abſolutum* ſignificat, ut ad finem opus perductum indicarent. Eodem pertinet, quod à *Lud. de Dieu*, ad hunc locum, obſervatum, in clauſulis librorum, quæ in pium votum exeunt, adjicere ſolitos Hebræos אנסו quæ ſunt initiales litteræ vocum אמן נצח סלה ועד *amen, netſahh, ſelah, vahed*, hoc eſt, amen, in æternum, in ſempiternum, in ſæcula. Verùm ex uſu Hebræorum, multis poſt prophetica tempora ſæculis, certi nihil colligere poſſumus de Prophetarum conſuetudine; & huic opinioni adverſatur, quòd סלה nullam æternitatis ſignificationem ſubjectam habeat, & quòd in media etiam oratione ſcriberetur.

Recentiorum conjecturæ feliciores non ſunt, quare viri docti, inter quos ordinem ducit egregius Lexicographus *Val. Schindlerus*, crediderunt eſſe vocem Muſicam, bodie ignotam, cui nullus eſt ſenſus, qui è rebus intelligi poſſit.

At M. *Meibomius*, Novi Speciminis Biblic. Emendat. & Interpretationum contendit סלה eſſe notas, ſeu vocem, cujus ſingulæ litteræ vocabulum ſignificent, quales ab Hebræis vocantur ראשי תיבות *capita vocum*, & vulgò *abbreviaturæ* dici ſolent, ut hoc velint: סוב לְמַעְלָה הַשָּׁר *redi ſurſum cantor*; hoc eſt, canendo non perge deorſum, ſed converte cantum ab imo ſurſum, bis ultimum canendo, ad ſignum uſque continua. Cantûs igitur, ut putabat, repetitio his notis præcipitur, non vulgaris ab initio incipiendo, & capite Pſalmi, ſed ab imo, quo cantando perveneras; hoc, nempe, modo:

Nulla prorſus ſalus ei eſt in Deo,
plurimi dicunt de me.
Quàm multi in me conſurgunt!
quàm creverunt hoſtes mei!

Sed ſecundus verſus (nam hypocola verſus vocat) non ſatis commodè tranſponitur, quamvis cùm hypocola ſenſum integrum contineant in hiſce libris frequentiſſimè qui conſtructione cum

ivi, dormivi, excitatus ſum, quia ſuſtentavit me Jehova. 7. Non timebo mihi à myriadibus popularium, qui circumquaque *caſtra* contra me poſuerunt. 8. Surge, ô Jehova, ſerva me, ô Deus mi; nam *&* *antea* maxillam omnium hoſtium meorum ceciditi,

Tranquillus fuit ſomnus meus, quia mihi auxilio fuiſti, & ſine ulla commotione inſolita dormivi & excitatus ſum. 7. Me nequaquam terrebunt myriades popularium armatorum, quæ circa me caſtra ponunt. 8. Tu vero, ô Deus, me huic periculo eripito; quemadmodum antea hoſtibus meis

cum ſequente non connectitur, non difficulter eadem ſententia inveniatur à poſtremo incipienti. Confirmandæ tamen ſuæ ſententiæ ait primum facere quod verbum סָלָה *conculcationem* ſignificet, ut cum aggerem firmum facere ſtudent ſtipatione; quæ ſignificatio hîc abſona. Verùm hoc maxime, ut exiſtimabat, opinioni ſuæ ſervit, quòd ſententiæ verſuum, ubi hæ notæ ſine diſtichorum aut carminis adſcriptæ adparent, abſolutæ ſint & integræ, ſine hujus, quacumque ſignificatione illa accipere quis velit, adjectione. Ideóque, inquit, magna diſtinctio, quam סוף פסוק vocant, ante has notas ponenda erit. Quare tribus & ſeptuaginta locis, ubi nunc ſcriptum reperitur ׃ סלה, puncta illa transponenda eſſent. Pluribus autem locis adſcriptum fuiſſe à primis Pſalmorum compoſitoribus certò demonſtrare ſe poſſe putabat. Sic *Meibomius* quidvis addebat, detrahebat, mutabat, pro arbitrio; ut conjecturis ſuis adcommodaret Scripturam, non ut opiniones ad Scripturam, ut par erat, exigeret. Quod ſatis eſt, ut fidem apud nos amittat.

Duo quoque nos conjeceramus, ſed quibus non ita fidimus, ut quidquam adfirmare velimus, nedum ut demonſtrationes polliceamur, quas jactabat vir eruditus. Suſpicabamur itaque primò eſſe interjectionem quamdam Poëticam, ad fulciendum verſum ruentem & ſervandum ὁμοιοπτωσιν, quod ex permultis locis colligere poſſe videbamur. Ita in hoc Pſalmo, verſu 1. סלה reſpondet ישועתה quod antecesſit, verſu 5. אקרא, & verſu 9. הישועה. Secundò opinabamur adhiberi hanc interjectionem, inſtar vehementis cujusdam adfirmationis. Ita hîc negantibus Davidem ullâ ratione à Deo ſervatum iri, ſubjectâ voculâ סלה verſu 3. Propheta contrariam adfirmationem eadem interjectione munitam adponit. In fine Pſalmi etiam, ubi dixit fore ut Deus ſervet populum ſuum, eique benefaciat, eam etiam, confirmationis causâ ſubjicit. Nec alienus fuit ab hac ſententia *Aben Ezra*, qui *certè* & *verè* hac voce ſignificari putavit. Adſinis eſt hujus particulæ uſus uſui particulæ Græcæ ναὶ, Apocal. XXII, 19. λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, ναὶ, ἔρχομαι ταχὺ, Ἀμήν. Ναὶ ἔρχου Κύριε Ἰησοῦ, quod Hebraice ſic exprimas: ויאמר המעיד הדברים האלה אכן בפעם סלה אמן : בוא אדני ישוע סלה. Sed ſatis eſt conjecturarum, quas nemini obtruſas velimus.

4. *Clypeus meus*] מגן בעדי *magen behadi*, clypeus *pro me*, aut *circa me*. Vide I. & II. particulæ ſignificationes, apud *Chr. Nolanum*.

Gloria mea] Hoc eſt, quo ego glorior, quaſi certo adjutore; aut qui gloriam mihi largitur.

Caput meum adtollis] מרים ראשי *merim roſchi*; hoc eſt, qui cœpta mea ſecundas; qui enim ſecundis rebus utuntur, erecto capite incedunt: ut qui adverſis premuntur, obſtipo.

Vide Job. XI, 15. & *Dav. Clerici* Quæſtionem Sacram XXIV.

5. *E monte ſuo ſancto*] E Sione, ut Pſ. II, 6.

Selah] Eſt idem hîc ac *Amen*, à quo tamen differt *Selah*, quòd in ſoluta oratione non adhibeatur; nam cùm *Selah* ter & ſeptuageſies in Pſalmis & in Cantico Habakkuki legatur; nusquam occurrit in aliis libris, in quibus interdum legitur *Amen*. Præterea cùm *Amen* tantùm adfirmet, unde γένοιτο vertitur, *Selah* non minus negationi, quàm adfirmationi augendæ adhibetur, ut verſ. 3.

6. *Dormivi*] Quod ſecuritatis hominis Deo fidentis indicium eſt. *Excitatus ſum* ita intelligendum, ut de ſpontanea excitatione, quæ contingit ubi quod ſatis eſt dormiimus, loquatur David. Alioquin hoſtes poſſent ſubitò dormire cupientem, nocturno ſtrepitu, aut tumultu, excitare.

7. *A myriadibus*] רבבות *ribeboth*, quod decem quidem millia, ſeu μυριάδα in ſingulari ſignificat, ſed & quemvis magnum numerum. Vide 1. Sam. XVIII, 8.

Popularium] עם *ham*, populi. Intelligit David populares ſuos Iſraëlitas, qui ingenti numero Abſalomum ſequuti erant.

Caſtra contra me poſuerunt] Supplevimus *caſtra*, quæ vox ſubauditur etiam, poſt idem verbum שות *ſchouth*, ponere, Eſ. XXII, 5.

8. *Surge, ô Jehova, ſerva me, ô Deus mi*] Verba hæc hinc delet *M. Meibomius* Specim. IV. p. 32. eáque addit initio Pſ. IV. unde, ut putat, exciderant; quòd hîc vel ſolâ longitudine oculum offendant; quaſi neceſſe eſſet æquè brevia eſſe omnia commata, aut ita poſtularet metri Hebraïci ratio! Sed mera hæc ſunt commenta hominis, ut fucum faceret, metricæ Hebraicæ cognitionem jactantis; quam tamen metricam ſibi notam nullo argumento oſtendit, nec oſtenſurus fuit; niſi magnâ pecuniâ ſibi numeratâ, quam nemo numerare voluit.

Nam & antea] Perſpicuitatis causâ, ſupplevi *& antea*; nam David à Deo petit, ut ipſum liberet, ut antea liberarat.

Maxillam omnium hoſtium meorum cecidiſti] הכית את כל איבי לחי *hiccbitha eth chol ojebai lebhi*. Supplendum על *hal*, ante poſtremam vocem, ut integra loquutio ſit על לחי *hal lebhi*, ut 1. Reg. XXII, 24. ויכה את מכהו על הלחי *& percuſſit Michæam in gena*, & Mich. IV, 14. יכו על לחי *ferient in gena*, vel *in maxilla judicem Iſraëlis*. *Aquila* verterat σιαγόνα, ſubauditâ præpoſitione κατὰ, quam expreſſerat *Symmachus*. *Hieronymus*, in verſione, juxta Hebraicam Veritatem: *percuſſiſti omnium inimicorum meorum maxillam*. Sic certè ſequentia verba poſtulant, neque enim franguntur dentes, niſi percuſsâ maxillâ. Attamen LXX. Int. verterunt ματαίως *fruſtra*, quaſi legiſſent לחנם *lachinnam*.

Quod

ciḋiſti, dentes reorum confregiſti. 9. Jehovæ ſalus eſt, benedictio tua populo tuo incumbat! Selah.

David contemtores ſuos ad pœnitentiam hortatur, & fiduciam ſuam in Deo oſtendit.

PSALM. IV. 1. PRÆFECTO PULSATILIUM. CARMEN DAVIDIS. 2. Cùm *te* invoco, exaudi me, ô Deus, innocentiæ meæ *fautor*;

is te, in meam gratiam, oppoſuiſti, & nocendi potentia eos exuiſti. 9. Ab omnium Creatore pendet ſingulorum incolumitas; tu autem, ô Deus, me ſervaſti. Nunc verò populo tuo favens eſto, eique adeſto, ut antea hoſtibus meis adverſatus es.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS, canendum una cum Muſicorum Inſtrumentorum Harmonia. 2. Me, ô Deus, te invocantem exaudi, qui innocentiæ meæ hactenus faviſti, & qui è mag-

Quod eſt abſurdum, hoc loco. Hinc noonulli conjecerunt ſcripſiſſe eos μάθυιας, quia *Heſychio* μάθυιαι ſunt γνάθοι. Sed tam rarâ voce uſos LXX. Intt. non credit *Henr. Hammondus*, & meritò. Quia verò Pſalterio è Græco verſo utitur Eccleſia Romana, qui Vulgatam tuentur, hanc lectionem præferunt. At eos probè confutavit *Simeon de Muis*, earumdem partium homo, ſed textui Hebræo æquior, qua in re laudandus eſt, hoc certè loco; cùm res ipſa abſurda ſit, & *Hieronymum* præeuntem habuerit, cujus auctoritatem cur in aliis libris Vulgatæ patroni præferant LXX. Interpretibus, hic verò deſerant, nulla cauſa eſt. *Hieronymus*, in Commentario in Pſalmos, cujus pars exſtat in *Breviario in Pſalterium*, hac de re egerat. Sic enim habet interpolatum illud opus: *Pro* ſine cauſa, maxilla *legitur in Hebræo, id eſt* LECHI, *& quia maxillam præmiſerat conſequenter infertur* dentes peccatorum contriviſti. *Euſebius* in Comment. in Pſalmos ait vocis Hebraïcæ poteſtatem eſſe σιαγόνα, tum addit: οἱ δὲ Ο. ματαίως ἐξέδωκαν, ἢ κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἀντίγραφα ἑτέρως ἐσχηκότα, καθώς φασί τινες τῶν Ἑβραίων, ἢ τῆς λέξεως τὸ εὐτελὲς ἀποφεύγοντες: *LXX. verò Intt.* ſine cauſa *ediderunt, aut ſecundùm quædam antiqua exemplaria, quæ aliter habebant, ut ajunt nonnulli Hebræorum, aut, ut vilitatem vocis vitarent.* Inanis eſt poſterior ratio, nec puto meliorem eſſe priorem. Crediderim potiùs, cùm poſt לחי eſſet in eorum exemplari ſpatiolum vacuum, crediſiſſe eos ſcriptum olim fuiſſe לחנם, quod ſolent interdum ματαίως vertere. Sulpicatur verò *Lud. Cappellus*, in notis Criticis, ad hunc locum, legiſſe eos לחן *lebben*, quod exiſtimarint idem eſſe ac לחנם *lebbinnam.* Sed tanti non eſt mendoſæ verſionis rationem reddere.

Dentes reorum contriviſti] Hoc eſt, vim nocendi improbis ademiſti, ut qui feris morſu nocentibus dentes confregiſſet. Qui volunt ad pugillatum reſpici, quo manus cæſtu armata, ſi maxillam feriret, dentes frangebat ac excutiebat, oſtendere debuiſſent hunc Græcorum morem, temporibus Davidis, apud Orientis populos, obtinuiſſe; nam ad inuſitata alludi non ſolet. Qui verò putant maxillam ferire eſſe potiùs contumeliæ genus, quàm pœnæ, reputare debuiſſent non agi hîc de colapho, ſed de graviſſimo ictu, quo franguntur dentes, qui non levem dolorem, neque leve damnum infert. Non contumeliâ tantùm adſectum, ſed & peſſimè mulctatum crederent, qui viderent hominem

—— *genua ægra trahentem,*
Jactantémque caput ultro, craſſúmque cruorem
Ore ejectantem, mixtóſque in ſanguine dentes;

qualem Daretem deſcribit *Virgilius* Æneid. Lib. V. poſtquàm cum Entello cæſtu certaſſet.

9. *Jehovæ ſalus eſt*] ליהוה הישועה *ladonai hajjeſchoubah*; hoc eſt, Dei eſt liberationem concedere.

Populo tuo incumbat] על עמך *hal hammecha*, ſuper populo tuo. *Populum Dei* vocat Pſaltes aut ſaniorem ejus partem, quamvis minorem, quæ Davidem ſequebatur; aut etiam eos, qui Abſalomo favebant, quos cupiebat furore ſuo liberari.

COMMENTARIUS
In PSALM. IV.

1. P*Ræfecto pulſatilium*] למנצח בנגינות *lamnatſeahh binginoth*, præfecto in pulſatilibus. LXX. Intt. habent εἰς τὸ τέλος. Sed ſi למנצח *lnetſahh* poſſit aliquo modo verti *in finem*, quamvis incommodè, ideò tamen non ſequitur למנצח idem valere. *Aquila* τῷ νικοποιῷ, & *Hieronymus*: *victori*, quia נצח aliquando eſt *victoria*; ſed ea vocis poteſtas ab hoc loco aliena eſt, nec ullus eſt locus, in quo voce מנצח aut νικοποιὸν, aut *victorem* ſignificari conſtet. Eadem ratio eſt rejiciendi *Theodotionis* verſionem εἰς τὸ νῖκος. *Symmachus* ἐπινίκιος habet, quaſi ſubaudiretur ὕμνος, ſed nec favet interpretationi vox Hebraica, nec Pſalmus hic victoriam ullam celebrat. Itaque Rabbini *præfectum*, nempe, muſicæ interpretati ſunt, quos ſequuti ſunt recentiores pleríque; nam מנצח *præfectum* ſignificat 1. Reg. V, 16. & 2. Ephem. II 2. Nec quidquam vetat cantoribus etiam præfectum fuiſſe, qui Muſicam ſacram curaret, & ejuſmodi præfectus פקיד *phakid* memoratur Nehem. XII, 42. ac præfecti cantorum conſtituti di-

fautor ; *qui* in anguſtiis *verſantem* explicuiſti me. Miſerere mei atque audi me.

3. Verùm, ô filii virorum *illuſtrium*, quouſque gloriatio mea ignominiæ *apud vos erit*,

è magnis periculis me liberaſti. Miſericordem te erga me præbe, & preces meas exaudito.

3. Vos vero, qui illuſtri proſapia orti eſtis, quouſque Religio erga Deum, quâ hactenus gloriatus ſum, a vobis ſpernetur, dum inania captatis, & mendaciis vos paſci ſinitis ? 4. Atqui ſcitote Deum

ti dicuntur לנצח *lnatſeahh*, ut præeſſent, 1. Ephem. XV, 21.

Paſſatilia, נגינות, verterunt LXX. Intt. & *Aquila* ἐν ψαλμοῖς, & *Theodotion* ἐν ὕμνοις, Hieronymus, *in canticis*. Sed nullo certo exemplo conſtat hæc voce Hebraicâ ſignificari. At liquet נגן *nagan* eſſe *digitis pulſavit*, ex 1. Sam. XVI, 23. *tenebat citharam*, *quam manu ſuâ pulſabat* ונגן בידו *venigghen bejado*, & XIX, 9 & *David* מנגן בידו *mnaggen bejado*. Inde credibile fit נגינות eſſe *paſſatilia inſtrumenta*, κρουστικὰ ὄργανα, ut cithara, & omnia quæ chordis conſtant, & quæ diſtinguuntur ab inſtrumentis quæ ἐμπνευστὰ dicuntur ; quòd *ſpiritu* admiſſo reſonent, ut tibiæ, fiſtulæ, tubæ &c. quamvis poſtea quævis fortè cantilenæ ſint נגינות dictæ. Sic Pſ. LXVIII, 25. שרים *ſcharim* cantores, nimirum, aſſâ voce ; diſtinguuntur ἀπὸ τῶν נגנים *nogenim*, pulſantibus inſtrumenta. Vide de ἐμπνευστοῖς ad verſ. 7. Pſ. V. Verum hæc de diverſitate inſtrumentorum alii jam viderant. Adi *Thom. Gatakerum* Adverſar. Lib. I. 610.

Carmen Davidis] Vide ad Pſ. III, 1.

2. *Exaudi me*] ענני *haaeni*. LXX. Intt. εἰσήκουσέ μου, quaſi legendum eſſet ענני, at ceteri omnes ἐπάκουσόν μου. Quare Hieronymus : *exaudi me*, quod melius. Eſt qui prius præferat, propter verbum ſequens הרחבת quod eſt in Præterito ; ſed meminiſſe eum oportuit hoc verbum eſſe in ſecunda perſona, quæ meliùs conſentit cum Imperativo antecedente, quàm cum tertia Præteriti. Mera eſt pertinacia velle LXX. Intt. in hoc ſolo libro, omnia bene vertiſſe, etiam renitente *Hieronymo*, qui in aliis libris ſemper Græcis præfertur ; ea tantùm de cauſa, quòd Pſalmi è Græca verſi cani ſoleant in Eccleſiis, quæ hac in re conſuetudinem priſcam ſequutæ ſunt ; non quia, examine adhibito, meliùs hunc librum à LXX. Intt. quàm ceteros, verſum deprehenderant, aut credebant.

O Deus innocentiæ meæ fautor] אלהי צדקי *elohe tſidki*. Pro ambiguitate genitivi caſûs, alii aliter interpretantur. Sunt qui velint perinde eſſe ac, qui profers in lucem innocentiam meam, quod habet Pſaltes Pſ. XXXVII, 6. Alii effectum ſignari, ut Proverb. I, 9. *corona gratiæ* eſt corona gratiam concilians ; alii ultionem, ut Deus dicatur innocentiæ vindex ; alii juſtitiam ipſius Dei, quomodo *Deus benignitatis meæ* Pſ. LIX, 11. eſt Deus mihi beneficus, & ſimilia ; alii, teſtem innocentiæ. Quæ omnia, ad ſenſum quod attinet, vera ſunt : ſed ſimplicius videtur, ſi de fautore interpretemur. Ut *Deus alicujus* dicitur non tantùm quia is, cujus Deus vocatur, eum colit, ſed etiam quia Deus ei favet : ſic & hîc *Deus juſtitiæ*, vel *innocentiæ* dicitur, quòd juſtitiæ propitius ſit. Vide not. ad Gen. XVII, 8. de loquutione *Deum alicujus*, vel *alicui eſſe*, & Indicem Pentateuchi.

M. Meibomius verbis deſumtis è Pſ. III, 8. ſic inchoat hunc Pſalmum : *Exſurge, Domine, ſerva me ; cùm invoco exaudi me. Clamavi in anguſtia.* Primum verſum oſtendimus ſuo loco manere oportere ad Pſ. III. Sed hîc pro verbis אלהי צדקי *Deus juſtitiæ meæ*, ſcribit זעקתי *zahakthi*, clamavi, deletâ priore voce, & alterâ mutatâ. Scribit tum demum fore integrum diſtichum, ſi verba è Pſ. IV. adjungantur iis, quæ IV. Pſalmi initio ſuperſunt, eâ que reſtitutione ſuâ, tolli frivolam phraſin אלהי צדקי, ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου, cui ſimile exemplum, in S. Scriptura, nullum reperitur. Verum fac nullum exſtare, quot ſunt alia in V. T. ἅπαξ λεγόμενα, quæ tamen inducere nefas eſſet ? Unus hic liber è tota antiquitate Hebraica ſupereſt, nec is ita magnus, quo univerſa Lingua contineri nequit. Præterea Pſ. LIX, 11. habemus ſimile loquendi genus, אלהי חסדי *Deus benignitatis meæ*, pro Deo qui benignitati meæ favet, & ſæpius אלהי ישעתי *Deus ſalutis meæ*, qui me liberat. Itaque non eſt audiendus *Meibomius*, qui, inauditâ licentiâ, audebat adfirmare, quod liquidum eſt, non potuiſſe ab eo ſciri.

Qui in anguſtiis verſantem &c.] בצר הרחבת לי *battſar hirhhabtha li*, in anguſtia dilataſti mihi. Metaphora deſumta ab iis, qui in locis anguſtis ab hoſtibus armatis deprehenſi ſunt, & tamen inde in patentiorem campum educti, in quo ſe faciliùs tuentur. Verbis Latinis, quoad licuit, rem quàm proximè ad Hebraica, hîc & alibi, expreſſimus. Vide Pſ. XXVI, 17.

3. *O filii virorum illuſtrium*] בני איש *bne iſch*, quod opponitur τῷ בני אדם *bne adam*, hoc eſt, filiis hominis plebeji, ut Pſ. XLIX, 3. LXII, 10. & alibi non raro.

Gloriatio mea] כבודי *chbodi*, gloria mea. Sic vocatur Deus Pſ. III, 4. CVI, 20. David, nimirum, meritò gloriari ſolebat, ob conſtantem cultum veri Dei, ejúſque favorem erga ſe ; quæ gloriandi ratio ei, apud impios, ignominiæ erat, & ridebatur. Multi ſemper fuerunt, in rudi & improbo populo parum religioſi homines, imò etiam ἄθεοι, ut ex Prophetarum exprobrationibus ſatis liquet.

Ignominiæ] לכלימה *lichlimah*, in ignominiam. Subauditur יהיה *jihjeh*, erit, nempe, apud vos. Qui ſenſus cùm ſit commodiſſimus, attamen verterunt LXX. Intt. quaſi ſcriptum eſſet : כבדי לב למה *chbedi leb lammah*, habent enim : βαρυκάρδιοι, ἵνα τί *gravi corde, ut quid* &c. *Aquila* verò כבדי extulit *chbodai*, cùm verterit ἔνδοξοί μου, & *Hieronymus* in verſione ex Hebræo : *inclyti mei*, *ignominioſè* &c. Unde, ut ex innumeris aliis locis, eorum codices punctis

erit, inania amabitis, & mendacium quæretis? Selah. 4. Atqui ſcitote Jehovam ſibi hominem pium ſepoſuiſſe, *&* cùm *eum* invoco *me* exaudire. 5. Tremore corripiamini, nec peccate. *Rem* reputate apud animum veſtrum, in cubili, & quieſcite. Selah. 6. Mactate victimas juſtitiæ, & Jehovæ confidite. 7. Multi dicunt mihi: quis oſtendet nobis bonum? *At tu* luce faciei tuæ nos illuſtra, ô Jehova. 8. Lætitiam animo meo injeciſti, majorem *eâ quæ illis eſt*, *quo* tempore multum iis eſt frumentum & muſtum; 9. in pace ſimul cubabo & dormiam, quia tu ſolus, Jehova, ſecurum me *domum* habitare curabis.

Pre-

um ſibi homines religioſos veluti ſepoſuiſſe, ut ſingularia in eos beneficia conferret, utque preces eorum exaudiret. 5. Igitur metu Dei permoti apud vos rem reputate, eo tempore quo minùs à piis cogitationibus avocamini, dum in cubilibus veſtris vigilatis, & quieti eſtote. 6. Victimas Deo offerte, quibus ſit conjuncta probitas, & tum demum Deo confidite. 7. Quærunt a me quâ ratione divitias comparare queant; at tu, ô Deus, favere nobis perge, & ſat divites erimus. 8. Lætitia me perfudiſti, quæ longe major eſt eorum lætitiâ, qui multum triticum meſſuerint, aut qui magnam copiam vini, vindemiarum tempore, nacti ſunt. 9. Ego verò ſecurus ſomnum capiam, quia tu ſolus, ô Deus, facis ut tranquillus domum meam habitem.

PARA-

tis vocalibus caruiſſe conſtat. Meliùs *Symmachus*: ἡ δόξα μου.

Inania amabitis] תאהבון ריק *theebaboun rik*, amabitis inane; nempe, conſilium, vel auxilium hominum.

Mendacium] כזב *chazab*, quod propriè quidem eſt mendacium, ſeu verba veritati contraria; ſed ſumitur hîc pro re fallace, quæ non aliter decipit, ac mendacium, ſeu fruſtratur eos, qui ei fidunt. Vide Pſalm. LXII, 10. ubi homines dicuntur הבל *hebel*, inanitas, & כזב chazab, *mendacium*, hoc eſt, res inanis & fallax; non tantum ſtudio decipiendi, malis artibus, qualia ſunt commenta quæ falſa novit qui ea protert; ſed infirmitate & debilitate naturæ, quæ non minùs fallit, quàm ſi homines ſtudio ludificandi, promiſiſſent ſe adjuturos, & fidem ſponte fallerent. Vide ad Pſ. VII, 15.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

4. *Sibi hominem pium ſepoſuiſſe*] כי הפלה חסיד לו *chi hiphla hoaſid lo*. LXX. Intt. ἐθαυμάστωσε τὸν ὅσιον αὐτοῦ, propter affinitatem verborum הפלה & הפלא, quorum prius, *ſepoſuit*, *diſtinxit*, poſterius *mirabilem fecit* ſignificat, quæ ſunt etiam poteſtate vicinâ; res enim mirabiles ſecernuntur ab aliis; quin & interdum diſtinctione illâ ſingulari, res mirabiles fiunt.

Exaudire] Vel *exauditurum*, nam eſt ישמע *jiſchmah*, ſed ſignificatur potiùs conſuetudo, quàm ſingularis actus.

5. *Tremore corripiamini, nec peccate*] Verbum רגז *rigzou*, de commutione corporis & animi dicitur. Hîc utrumque ſignificari videtur, nam loquitur Pſaltes de timore, quem invadere eos oportebat, qui ipſum oppugnaſſent; contemto Dei auxilio, quo nitebatur, & quod ſemper præſentiſſimum expertus fuerat. Vide & de hoc verbo Job. IX, 6. Hamos VIII, 8. Hab. III, 7, 16. Hinc & רגז *rogez*, apud Jobum VI, 16, 26. & aliàs ſæpiùs pro vita irrequieta, præ metu. Hinc *Aquila* hîc habebat κλονεῖσθε. At *Symmachus* ὀργίζεσθε, ut LXX. verterant ὀργίζεσθε, verùm hæc ſignificatio, licèt eam ſequutus ſit etiam *Hieronymus*, in verſione ex Hebræo, huic loco apta non eſt; cur enim David hoſtibus ſuis Iſraëlitis diceret: *indignamini quidem*, *ſed ne peccate*? Quo verò facto David iram eorum erga ſe provocarat? Hæc neque rei, neque perſonæ conveniunt. At Paulus ad Epheſ. IV, 26. habet etiam ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. Verùm è verſione LXX. Intt. verba ſumit negotio ſuo apta non interpretatur hujus loci ſententiam. Frequentes ſunt ejuſmodi uſus Scripturæ, qui interpretationum tamen loco non ſunt habendi.

Rem reputate, apud animum veſtrum] *Dicite in corde veſtro*; rem, nempe, quæ agebatur; ſive ſit injuſtitia rebellionis Abſalomi, ſive jus quod David, unctione ſacrâ à Samuele ornatus, conſequutus fuerat imperandi Hebræis. Neque enim ſatis conſtat, quanam de re hîc agat David. *In corde dicere* paſſim eſt cogitare, ut Pſ. XIV, 1. XXXV, 25. Sed additur alibi, quid ſit illud quod *in corde dici*, aut *dicendum* memoratur; hîc verò protſus omittitur. Verùm rem ſpectari à Pſalte credibile eſt, quam ſat notam eſſe inimicis ſuis norat, & de qua dubitare non poterant, ſi apud animum ſuum id quod agebatur reputarent; & quam tamen proloqui conſultum non ducebat, quale erat jus regnandi, poſt Saülem. Sed nihil definimus.

In cubili] Ubi licet iis, qui inſomnes ſunt, tranquilliùs de re quapiam cogitare, eámque penitus expendere, nemine interpellante, aut quid animo agitarent, ſciſcitante.

Et quieſcite] ודמו *vedommou*, quod & *tacete*, nam utrumque eâ voce ſignificatur, & conjungi quies ac ſilentium poſſunt. *Aquila* σιωπήσατε, ut *Hieronymus*: *tacete*; & *Symmachus* ἡσυχάσατε. LXX. verò Intt. κατανύγητε, quod non eſt hîc *compungimini*, ſed *dormite*, ut eruditè, in notis Criticis ad hunc Pſalmum, oſtendit *Lud. Cappellus*. Hinc factum, ut *Heſychius* utrumque ſignificatum voci tribuat: κατανένυγμαι, ἡσύχασα, λελύπημαι. Κατάνυξις, ἡσυχία, ἢ λύπη. Quibus ſimilia etiam habet *Suidas*. Fortè hoc vult David, quieſcere, interea dum moreretur Saül, debere eos, qui jus poſt eum regnandi in ſe collatum probè norant.

6. *Victimas juſtitiæ*] זבחי צדק *zibhhe tſedek*, quæ victimæ ſunt eædem ac ſalutaria ſacra, ſeu שלמים *ſchlamim*, hoc eſt, ad gratias Deo, ob incolumitatem, agendas. Vide ad Deuteron. XXXIII, 19. Hortatur hîc David Hebræos ad pietatem, & fiduciam in Deo collocandam, cujus favor eſt omnibus divitiis potior.

7. *Multi dicunt mihi* &c.] Eos fortè intelligit,

Digitized by Google

Preces Davidis ad Deum, ut ipſum exaudiat in divina bonitate confidentem & orantem ut ſibi dux in virtute eſſe velit, dum alii vitiis totos ſe dedunt; quorum conſilia ut irrita reddat, útque piis bene faciat, precatur.

1. PRAEFECTO INSTRUMENTIS PERFORATIS, CARMEN DAVIDIS. 2. Verba mea in aures admitte, ô Jehova, meditationem meam adverte. 3. Adtende ſonitum clamoris mei, ô mi Rex & Deus, quia te enixè oro. 4. Matutino tempore, audi vocem meam; mane te interpello, & *auxilium tuum* ſpeculor. PSALM. V.

5. Ne-

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS, canendum una cum ſonitu tibiarum. 2. Audito, ô Deus, preces meas. 3, 4. Adtendito clamores meos, tu qui Regum Rex es, & quem humiliter invoco, matutino tempore, auxilium ejus exſpectaturus.

5. Neque

ſigit, qui ſecum, ut Saülis iram fugerent, per ſolitudines Judææ meridianas vagabantur.

Quis oſtendet nobis bonum] *Quis faciet videre nos?* מי יתן מי יראנו *mi jarenou*, idem eſt ac מי יתן *quis dabit?* hoc eſt, utinam. *Videre bonum* autem hîc eſt eo frui, ut Pſalm. XXVII, 13. XXXIV, 13. Eccleſ. II, 1. III, 13.

8. *Luce faciei tuæ* &c.] *Tolle ſupra nos lucem faciei tuæ.* Eſt hîc נסה *neſa* pro נשא, ut habet Chaldæus, ſollemni adfinium litterarum mutatione. Ideò *Aquila* ἔπαρον, & Hieronymus, *leva.* At LXX. Intt. ἐσημειώθη & *Symmachus:* ἐπίσημον ποίησον, quaſi נסה eſſet à נס *nes*, quod eſt ſignum quod attollitur. Crediderim deſumtam loquutionem à nube ſplendente, quæ noctu Iſraëlitis, per ſolitudines Arabicas, in altum ſublata dux erat. Hoc autem tralaticio loquendi genere, ſignificatur ſingularis Dei favor, veluti ducem Davidi, per loca ſola, ſe præbentis.

8. *Lætitiam animo meo injeciſti*] *Dediſti lætitiam in corde meo.*

Majorem eâ, quæ illis eſt &c.] *Quàm tempore quo, aut tempeſtate, quâ frumentum eorum & muſtum eorum multa ſunt;* hoc eſt, majorem mihi lætitiam creas, quàm quæ eſt illis, qui tempeſtatem fructiferam frumento & vino experiuntur, copioſúmque proventum in horrea & cellas recondunt. LXX. Intt. frumento & muſto addunt *oleum*, καὶ ἐλαίου. Sed nihil opus eſt.

9 *In pace ſimul cubabo*] Hoc eſt, incolumis & tranquillo animo ibo cubitum, & ſecurè dormiam, ſine inimicorum metu.

Tu ſolus] אתה יי לבדד *attbah Jehovah lbadad.* LXX. Intt. κατὰ μόνας, & *Aquila* καθ' ἰδίαν. Vulg. *ſingulariter. Hieronymus: ſpecialiter*, ut לבדד ad Davidem referatur. Sic ſumitur בדד Num. XXIII, 9. ubi de Iſraële: *ſolus habitabit*, & Mich. VII, 14. Ad Deum tamen commodiùs referri videtur.

Securum me domum habitare curabis] לבטח תושיבני *labetahh thoſchibeni* Hoc eſt, concedes mihi domum, in qua tutò habitem. Quod opponitur anxiæ ac vagæ vitæ, quam in ſolitudinibus, Saüle inſid ante, agebat David.

COMMENTARIUS
In PSALM. V.

1. *INſtrumentis perforatis*] אל הנחילות *el hannehhiloth.* Primùm אל ſumitur hîc pro על, ut paſſim. Deinde נחילות deducimus à חול, quod interdum idem ſignificare ac verbum adfine חלל, cujus derivata aliquot habent *cavitatis* ſignificationem, ut חליל *hhalil*, tibia, & מחלות *mhhilloth*, cavernæ. Interpretamur inſtrumenta cava, ut fiſtulam, tibiam, tubam, quæ ſunt ἐμπνευστὰ ὄργανα. Vide & *Thom. Gatakeram* Adverſar. Lib. I. c. 10. Hæc commodiora credidimus quàm ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης, ut LXX. Intt *Aquila*, *Symmachus* & *Theodotion* habebant, aut *pro hereditatibus*, ut *Hieronymus. Chorus* intellexit Chaldæus, qui habet על חנגין *hal hhingin.*

Meditationem meam] הגיגי *hagigi.* Verbum הגה tam ſignificat clarâ voce loqui, quàm tacitam orationem animo fundere. Itaque, aut *meditationem*, aut *orationem*, per nos, vertas licet.

3. *Quia te enixè oro*] אליך אתפלל *elecha ethphallel.* Conjugatio *Hithpaël*, propriè quidem vim obtinet verborum, quæ ἀντιπεπονθότα vocant Græci, ut & Conjugatio Græca, quæ Media dicitur. Sic אתפלל poteſt eſſe *me excito ad orandum.* Sed & aliquando ſignificatum intendere videtur. Sic hoc verbum ſumitur, hoc loco & alibi, ubi de enixis ad Deum precibus exhibetur.

4. *Matutino tempore* &c.] Quamvis Hebræi ſolerent mane, meridie & veſperi Deum in Templo orare vel laudare; repetitio vocis, quæ ſequitur, videtur indicare non ſtatas hîc ſpectari, ſed enixas preces, in ſummo periculo, conceptas ante meridiem, atque eo tempore à Deo exaudiendas, ſi modò incolumem Davidem vellet.

Mane te interpello] אערך לך *eherach lcha.* Verbum hoc *ſtruere*, *ordine diſponere* propriè ſonat; dein ad alia transfertur, ut ad aciem inſtructam. Sic & in hoc loco David orationem ſuam deſcribit certo tempore conceptam, qua-

ſi aci-

5. Neque enim Deus es tu, qui delecteris improbitate, neque tecum habitat malus. 6. Non conſiſtunt inſani præ oculis tuis, *ſed* odio habes omnes, qui pravè ſe gerunt. 7. Perdis mendaces & homicidas, ac dolum abominaris, Jehova. 8. Ego verò in multa tua benignitate Ædem tuam ingrediar; adorabo, in timore tui, in ſancto tuo Templo.

9. O Jehova, dux meus eſto, pro juſtitia tua, propter inimicos meos, rectámque viam

5. Neque enim is es, qui nequitiâ delecteris, aut qui tecum malos Jeroſolimæ habitare velis. 6. Non patieris improbos illic coram te verſari, neque enim amas eos, quorum pravi ſunt mores. 7. Perdis tandem mendaces & homicidas, neque hau-dem ferre potes. 8. Ego verò, te non invito, Ædem tuam ingrediar, atque illic te adorabo, cùm te metuam.

9. O Deus eſto dux meus, in vitæ tenebris, pro æquitate tua, propter inſidias inimicorum meorum, & fac ut ſemper rectam Legum tuarum viam ſequar; 10. nam in ore inimicorum meorum nihil eſt cui fides haberi poſſit, atque in eorum animis latent fraudes. Guttur eorum eſt inſtar ſepulcri, dum ore blandiuntur.

11. Tu

ſi aciem ad expugnandam, ut ſic dicam, Dei pacem & opem. Poſſit etiam res petita eſſe à conſuetudine quadam, apud Hebræos, uſitata, ut qui volebant quidpiam à Regibus, aut Proceribus impetrare, eorum limina matutino tempore obſervarent, & ab egredientibus in publicum ſibi concedi peterent. Ejuſmodi homines dici poterant mane parati ad adpellandos eos, quorum auxilio indigebant. Sed cùm Latinè ſat commodè hæc non poſſent exprimi, ſententiæ magis quàm vocis rationem in vertendo habuimus.

Auxilium tuum ſpeculor] ואצפה *veatſapphch.* Qui in periculo verſantur, quo ſe expeditum iri non ſperant, niſi alieno auxilio; id auxilium ἀποκαραδοκοῦσι, ut Græcâ voce rem commodiùs exprimam; hoc eſt, ſpeculantur ex edito quopiam loco, an auxilium ſperatum adveniat. Sic צופים *tſophim*, vel ſpeculatores ex editis locis obſervabant copias vel amicas, vel hoſtiles, quæ timebantur, aut exſpectabantur. Vide Eſ. XXI, 6, 7. Inde hoc verbum ſignificavit ſpeculando quidpiam exſpectare, ut hoc loco.

5. *Deus non es tu, qui delectetur improbitate*] כי לא אל חפץ רשע אתה *chi lo el hhaphets reſchah attbah*, hoc eſt, non es eorum Deorum numero habendus, qui flagitiis & ſceleribus delectari videntur, cùm iis colantur. Tales fuerunt, qui libidinoſis ſacris colebantur, aut quibus victimæ humanæ mactabantur. Vide ad Exod. XXXIV, 15. 2. Reg. III, 27. Vulgò etiam putabant Ethnici, quævis ſcelera poſſe ritibus & purgaminibus expiari; quâ pravâ opinione ſtatuebant, Deos non admodùm ſceleribus offendi. Quod etiam viri eruditi, inter Ethnicos ipſos, damnabant, ut *Ovidius* Faſt. Lib. II. 35. & ſeqq.

Omne nefas, omnémque mali purgamina cauſam
Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.
Græcia principium moris fuit; illa nocentes
Impia luſtratos ponere facta putat &c.

Tecum habitat malus] יגורך רע *jagourcha rah.* Verbum יגורך *jagourcha* perinde eſt ac יגור עמך *jagour himmecha*, habitabit tecum, quæ eſt conſtructio ſolita verbi. Conſtruitur ut hîc Pſal. CXX, 5. & Eſai. XXXIII, 14. LXX. Intt. habent παροικήσει σοι, quaſi ſuffixum ſecundæ perſonæ reſolvendum eſſet in לך *lcha*, aut עליך *halecha*, tibi aut ad te, non incommodè. Sententia enim hæc eſt: neque in ſolo tuo terræ ſanctæ, neque in urbe ſacra Jeroſolima pateris malos incolas impunè habitare. Vide Pſ. XV, 1, 2. *Aquila* verterat: προσηλυτεύσει σοι πονηρός, *malus Proſelytus ad te veniet*, quaſi reſpiceretur ad גרים *gerim*, ſive peregrinos, qui Judaïcam Religionem amplectebantur. Sed גור pro προσηλυτεύειν alibi non occurrit.

6. *Non conſiſtunt inſani*] לא יתיצבו הוללים *lo jithjattſebou holelim. Inſani* dicuntur improbi, quia inſania reverâ eſt improbitas. Vide Pſ. XIV, 1. Vult Pſaltes Deum non paſſum improbos Chananæam quietos incolere; nam quia præſens ei terræ adeſſe cenſebatur Deus, *præ oculis* Dei ii dicebantur, qui in ea erant.

Odio habes] Non homines, ſed nequitiam hominum; cui ſi valedicant, Deum ſibi amicum experiuntur. Sed Deus hominibus videtur odiſſe malos, quando de iis pœnas ſumit.

Qui pravè ſe gerunt] פעלי און *phohale aven*, facientes iniquitatem, aut quodvis delictum, nam hoc ſignificat vox Hebraica. Sed hac loqutione pertinaciùs vitiis addicti plerumque ſignificantur; ut ἐργάται ἀδικίας, in Novo Teſtamento. Vult *M. Meibomius*, in Præfat. Speciminis IV. און *aven* ſignificare legitimam & præpoſteram venerem, quia is ſignificatus non malè quibusdam locis conveniret. Sed nulla ratio nos adigit, in hoc & ſimilibus locis, à generali ſignificatu ἀδικίας abire, ſub quo etiam illicita venus continetur.

7. *Mendaces*] דברי כזב *dobre chazab*, dicentes mendacium; nempe, ut aliis noceant; conjungitur enim hujus flagitii reus cum homicidis & fraudulentis hominibus; hoc eſt, cum graviorum ſcelerum ſibi conſciis.

8. *In multa tua benignitate*] *In multitudine*, aut *magnitudine benignitatis tuæ.*

Ædem tuam] Si David hæc ſcripſit, intelligendum Atrium ſanctuarii, in quo erat Arca. Nec video cur hunc Pſalmum Davidi abjudicemus.

In ſancto tuo Templo] *In Templo ſanctitatis tuæ.*

9. *Pro juſtitia tua*] *In juſtitia tua.* Deus enim, pro ſua juſtitia, innocenti Davidi favebat. Cùm innocentem dico, rem ita intelligo, ut David flagitiorum, quorum ab inimicis accuſabatur, reus ne habeatur. Alioqui peccatorum immunem nemo dixerit.

Pro-

viam tuam fac ut ineam ; [10]. nam in eorum ore nihil certum eſt, intus *nihil niſi* prava ; guttur eorum eſt ſepulcrum patens, *dum* linguis ſuis blandiuntur.

[11]. Inſtar reorum eos habeto, ô Deus ; excidant conſiliis ſuis ; eos propter multa, quæ commiſerunt, delicta, expelle ; nam contra te rebellionem inierunt.

[12]. Lætentur omnes qui tibi confidunt, in perpetuum lætos clamores edant ; eos tege, & exſultent propter te nominis tui amantes ; [13]. nam benedicis, Jehova, innocenti, cúmque favore tuo, quaſi clipeo *circumlato* cingis.

Preces

11. Tu verò, ô Deus, de iis, quemadmodum de reis, pœnas ſumito, omnia eorum conſilia irrita ſint ; propter delicta ab iis admiſſa, ejiciantur Iſraelitarum ditione, quandoquidem rebellionem contra te inierunt.

12. Lætentur contrà quicumque fiduciam ſuam in te collocarunt, & lætos clamores tollant. Eos tuere, & quicumque te amant exſultent. 13. Nam benefacere ſoles, ô Domine, innocentibus, & favore tuo quaſi clipeo eos tegere.

PARA-

Propter inimicos meos] שוררי *ſchorerai*, quod à Radice שור *ſchour*, contemplari, propriè fortè id genus inimicorum, qui obſervabant Davidem, ut ei nocerent, ſignificat ; ſed & quoſvis inimicos deſignare poteſt. *Aquila* ἐφοδεύοντας, *Symmachus* ἀντιθλίβοντας verterat, LXX. Intt. ἐχθρῶν. Vide Pſ. XXVII, 11. LIV, 7. LVI. 3. LIX, 11.

Rectámque viam tuam fac ut ineam] הושר לפני דרכך *houſchar lphanai darchecha*, rectam fac viam tuam, ante faciem meam. In margine eſt הישר, quod minus rectum videtur, cùm analogicum ſit הושר *hoſcher*, quod cur rejiciatur non video. LXX. Intt. & *Aquila* κατεύθυνον, *dirige*, *Symmachus* ὁμάλισον, *æqua*. Videtur omnino idem eſſe ſenſus ac Pſ. XXVII, 11. *doce me, Jehova, viam tuam, & duc me in ſemitam rectam, propter hoſtes meos* ; hoc eſt, fac ut præceptis tuis paream, non inimicis meis.

10. *Nihil certum eſt*] אין נכונה *en nchounah*, *nihil firmum*, aut *rectum*, ſeu *verum*. Vide Job. XLII, 7, 8.

Intus nihil niſi prava] קרבם הוות *kirbam havvoth*, medium, vel internum eorum pravitates.

Sepulcrum patens] קבר פתוח *keber phathouahh*. Sepulcrum aperitur, ut inferatur in illud cadaver. Itaque aptè dicatur guttur feræ *ſepulcrum patens*, cùm paratum eſt deglutire hominem, dentibus conciſum. Tralaticio ſenſu, idem dici queat de improbis hominibus, qui fractos miſeriis homines, aut quos periiſſe cupiunt, parati ſunt prorſus perdere, ut ex eorum morte emolumentum capiant, bonis eorum direptis. LXX. Intt. incommodè : ἡ καρδία αὐτῶν ματαία. Melius *Aquila* : ἔντερον αὐτῶν ἐπίβουλον, unde *Hieronymus* : *interiora eorum inſidiæ*.

Dum linguis ſuis blandiuntur] לשונם יחליקון *lſchounam jahhalikoun*, linguas ſuas lævigant ; hoc eſt, blandis verbis utuntur. Vide Proverb. XXVIII, 23. Eſai. XLI, 7.

11. *Inſtar reorum eos habeto*] האשימם *haaſchimem*. אשם in *Kal* eſt *reus fuit*, ſed in *Hiphil* האשים, eſt reum habuit, inſtar rei punivit. LXX. Intt. κρῖνον αὐτοὺς, hoc eſt, *condemna*, ut habet Hieronymus. Sic verbum רשע in *Kal* eſt reus fuit, in *Hiphil* הרשיע *hirſchiah*, damnavit, rei loco habuit. Quibus verbis ſignificantur quæ damnationem conſequi ſolent pœnæ. Subaudienda tamen videtur conditio, niſi reſipiſcant, melioréſque fiant.

Propter multa, quæ commiſerunt, delicta] *Propter multitudinem*, aut *magnitudinem delictorum ipſorum*.

Contra te rebellionem inierunt] Dum contra Davidem, qui juſſu Dei unctus fuerat, conſpirant ; quod factum & vivo, & mortuo Saüle.

12. *Lætentur*] Aut in Futuro, *lætabuntur*, ישמחו *vejiſchmehhou*.

Eos tege] ותסך עלימו *vethaſech hhalemo*, & teges eos. Loquendi genus uſitatum, etiam apud Latinos : nam *tegere* & *protegere* dicunt, pro eo quod eſt defendere, tueri, ſumtâ metaphorâ à clipeo. Vide Pſ. CXL, 8. & quæ hîc ſequuntur.

Exſultent propter te] בך *bcha*, in te, quod & *per te* verti queat.

Nominis tui amantes] Nomen quidem Dei paſſim eſt pro Deo, poſſis tamen etiam interpretari, qui nominis tui invocatione delectantur.

13. *Favore tuo, quaſi clipeo circumlato*] כצנה רצון תעטרנו *chattſinah ratſon thahhterennou*, ut clipeo favore coronabis. Ante רצון ſubaudiendum ב. Addidimus *circumlato*, quia nemo poteſt clipeo cingi ; niſi circumferatur, ad tela, aut ictus, undecumque accidant, repellenda. עטר *hhatar* propriè eſt *coronare*, ſed & *cingere* ſonat hîc & 1. Sam. XXIII, 26. Imò etiam corona, aut diadema dicta ſunt עטרת *hhatereth*, quòd caput cingant.

Preces Davidis in maximis anguſtiis verſantis, quam ob rem ad Deum confugit, à quo ſe exauditum iri pro certo ſtatuens gloriatur.

PSALM. VI.

1. PRÆFECTO PULSATILIUM, SUPER OCTAVA, CARMEN DAVIDIS. 2. O Jehova, ne in ira tua corripe me; ne in indignatione tua caſtiga me. 3. Miſerere mei, Jehova, quia debilis ſum; ſana me, Jehova, quia perturbata ſunt oſſa mea. 4. Animus meus ſummopere eſt territus; tu vero, Jehova, quousque *iraſcêris*? 5. Revertere, Jehova, libera vitam meam; propter benignitatem tuam, ſerva me. 6. Nam in morte nulla eſt memoria tui, in ſepulcro quis te celebrat? 7. Feſſus ſum ſuſpiriis meis; lacrimis, totâ nocte, lectus meus ut nataret effeci, & ſpondam meam liquefeci. 8. Contabuit, præ indignatione, oculus meus; conſenuit, propter omnes hoſtes meos.

9. Recedite a me omnes, qui prava facitis, nam Jehova ejulatum meum audivit. 10. Audivit Jehova preces meas, & orationem meam acceptam habuit. 11. Pudefient, & ve-

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS canendum ad inſtrumenta pulſatilia. 2. O Creator omnium, ne iratus me corripito graviùs, dum delictis meis indignaris; ne pœnas de me repete, dum non immerito mihi iraſceris. 3. Miſerere mei, meæque debilitatis, cùm concuſſa ſint oſſa mea. 4. Summopere territus ſum, tu vero quousque mihi iraſcêris? 5. Ad tuam ſolitam miſericordiam revertere, & eâ benignitate, quâ ſolitus es, me libera.

6. Scis inter mortuos neminem tui memorem, ac proinde neminem laudes tuas celebrare. 7. Quare me ſuſpiriis meis ad laſſitudinem redactum eſſe noſti, & lacrimis, per totam noctem fuſis, madefactum eſſe lectum meum, & ſpondam propemodum eſſe liquefactam. 8. Præ dolore & lacrimis contabuere oculi mei. Quin etiam, propter hoſtium meorum multitudinem, eſſe viribus juventutis deſtitutum.

9. Abite a me quicumque eſtis vitiis dediti, & mihi

COMMENTARIUS
In PSALM. VI.

1. P*Ulſatilium*] Vide ad Pſ. IV, 1.

Super octava] על השמינית *hal haſſcheminith*. Vox eſt muſica, quæ quid ſignificet non conſtat. Alii inſtrumentum Octochordon ſignari putant, ut & Pſ. XII, 1. 1. Ephem. XV, 21. ubi vox occurrit, præterea nusquam. Alii nullâ ratione habitâ τῷ י ſecundæ ſyllabæ *pinguem* ſonum, qualis eſt *baſſus*, ut nunc vocatur, eſſe conjiciunt. LXX. Int. & *Aquila* verterunt ὑπὲρ τῆς ὀγδόης.

2. *Ne in ira tua* &c.] Hoc eſt, ne pro juſtitia tua & meis miſeriis, de me pœnas ſumito. *Ira* enim *Dei* eſt ejus juſtitia. Vide Pſ. II, 9.

In indignatione tua] בחמתך *bhhametbcha*, in excandeſcentia, hoc eſt, in indignatione. Malè faciunt, qui *in furore* vertunt, nam quamvis ira in hominibus ſit *brevis furor*, non decet nos Chriſtianos ita loqui de Juſtitia Divina, quæ ſemper eſt conjuncta cum ſumma tranquillitate. Malè intellectus is ſermo occaſionem præbuit Gnoſticis, Valentinianis & Marcionitis, Deo Hebræorum detrahendi, negandique eum eſſe verum & ſupremum Deum; quod non fecerint verba hominum de Deo, à ſublimi ejus natura, quæ omnes defectus, quicumque ſint, reſpuit. *Aquila* hîc habebat ἐν ὄχλῳ σου, quia legerat בחמתך per ח, nam radix המה eſt *ſtrepuit & tumultuatus eſt*, המון *hamon*, turba. Sed perperam ita legit, nam אף *aph* & חמה *hamah* idem ſignificant & paſſim junguntur.

3. *Debilis ſum*] אמלל *umlal*. Hinc intelligere eſt ſcripta hæc fuiſſe à Davide graviter ægrotante, ſed quo vitæ ejus tempore non conſtat; neque enim adcurata hiſtoria vitæ Davidis ad nos pervenit. Sequentia oſtendunt magnam debilitatem intelligendam.

Perturbata ſunt oſſa mea] נבהלו עצמי *nibahlou hatſamai*. Hoc verbo ſignificatur magna perturbatio, quâ vires etiam ſubitò concidunt; ut 1. Sam. XXVIII, 20, 21. Quod adduntur *oſſa*, quibus alioqui nullus ineſt ſenſus, id ſignificat intimam quamdam, & quæ medullas veluti penetrarat, Davidis conſternationem.

4. *Animus meus turbatus eſt*] Metu mortis, aut ne in manus inimicorum incideret.

Quousque] Supplevimus *iraſceris*. Vide Pſ. LXXX, 5.

5. *Revertere Jehova*] שובה יהוה *ſchoubah Jehova*. *Reverti*, vel redire dicitur Deus ad homines, quibus favet iterum, poſtquàm eos *deſeruerat*; hoc eſt, favere iis deſierat, aut favoris indicia præbere. Poſſit & cum ſequente verbo conjungi, ut *redi & libera* idem ſit ac iterum libera, pro Hebraïſmo noto. Vide Gen. XXVI, 18. Pſ. LXXI, 10.

Vitam meam] *Animam meam*, quæ paſſim eſt vita. Poſſet etiam verti *me*; nam *anima mea* & *ego* idem ſubinde ſunt, apud Hebræos.

6. *In morte nulla eſt memoria tui*] Nulla fit mentio tui. Vide Pſ. XXX, 10. LXXXVIII, 11. CXV, 17. In quibus, aliisque ſimilibus locis negantur mortui Deum commemorare, aut laudare. Quod verum eſt, quia hæc fiunt adhibitis corporis organis. Sed animi, à corpore ſejuncti, Deum cogitationibus laudant, more ſpirituum, quæ ei non minùs notæ & gratæ ſunt, quàm laudes viventium vocales. Verùm,

& vehementer conturbabuntur omnes hoſtes mei; *in fugam* convertentur, & pudore ſubitò adficientur.

Precatur Deum David, ut ſe liberet, innocentem, quippe; ad juſtitiam ejus confugit, à qua ſe protectum iri, hoſtes verò ſuos pœnas daturos ſperat; quapropter ei gratias agit.

1. DAVIDIS REDARGUTIO ERRORIS, QUAM PROPTER VERBA CHUSI, JEMINIS FILII, JEHOVÆ CECINIT. 2. Jehova Deus mi, in te ſpes mea, ab omnibus me inſectantibus ſerva & eripe me; 3. ne *hoſtis*, inſtar leonis me rapiat, ac laceret, neque quiſquam ſit, qui liberet. PSALM. VII.

4. Jeho-

mihi nocere conamini. 10. Audivit enim Deus preces meas, nec eas ſprevit. 11. Suffundentur pudore omnes hoſtes mei, & ſummopere turbabuntur, atque in fugam agentur.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM Deo à Davide oblatum, contra impia verba nonneminis, quem vocat Chuſum Jeminis filium. 2. O Domine Deus mi, in quo ſpem omnem meam collocavi, eripe me omnibus inſidiis quæ mihi ſtruuntur; 3. ne hoſtes mei, inſtar leonum, me lacerent; nec ſit quiſquam, qui mihi auxilium ferat, méque eorum manibus eripiat.

4. Si

Verùm, eo tempore, hæc non erant nota, aut certè obſcuriſſimè.

In ſepulcro] בשאל *biſchol.* Quæ vox aut ſepulcrum, aut ſtatum mortuorum conſtanter ſignificat, ut ſæpiùs diximus.

7. *Ut nataret effeci*] אשחה *aſchbbeb.* Verbum in *Kal* שחה, quod *ſabbab* pronunciant Maſſorethæ, eſt *natare. Facere ut natet* eſt ſubmergere; quæ hyperbole eſt, quâ multæ lacrimæ profuſæ ſignificantur. Sic *natare in ſanguine*, aut *merſi eſſe ſanguine* dicuntur vulgò vulnerati, qui magnam ſanguinis partem emiſerunt. Sic etiam Latini loquebantur, ut *Virgilius* Æn. III, 625. de limine antri cruento: *cùm* —— *ſanie exſperſa natarent limina.* Sic & *Cicero* Phil. II, 41. *natabant pavimenta vino.*

Liqueſeci] אמסה *amſeh.* Verbum hoc in *Hiphil* eſt liquefacere, inſtar nivis, aut glaciei, quæ calore tabeſcunt, Pſ. CXLVII, 18. Eſt altera hyperbole, antecedenti major. Sed hac figurâ refertus eſt Orientalium ſtylus, quem nemo intelligat, niſi rei memor ſit.

8 *Contabuit præ indignatione*] עששה מכעס *baſcheſchab micchabas.* Apud Arabas, עש *baſch* ſignificat minutum eſt corpus, præ macie; quæ ſignificatio hìc probè quadrat, cùm oculi hominum morbo exhauſtorum, veluti emacientur, atque in inferiora capitis retrahi videantur. Factum hoc quidem ſibi Pſaltes ait מכעס *præ indignatione*, hoc eſt, mœrore cum ira conjuncto, quod malis melius eſſe, quàm ſibi, videret. Hoc verbum dicitur de oculo Pſ. XXXI, 10. & verſu ſequente de oſſibus. Alibi non exſtat. LXX. Intt. ἐταράχθη. *Aquila:* αὐχμώθη. *Symmachus:* ἐφλεγμαίνει. Vulgatus: *caligavit.* Omnes ex conjectura. Maluimus *contabuit*, quod convenit oſſibus, non minùs quàm oculis, nec ab Arabica vocis poteſtate diſſidet.

Conſenuit] עתקה *hatbekah*, quia ſenum oculi retrahuntur in inferiora capitis.

9. *Recedite*] סורו *ſourou.* Vult à ſe fugere homines improbos, qui ei inſidiabantur, aut illudebant, aut etiam nocebant, ut Sauli gratificarentur.

Ejulatum meum] *Vocem fletûs mei*, quæ eſt unâ voce Græcâ ὀλολυγμὸς, & Latinâ *ejulatus.*

10. *Audivit*] Rationem ejus habuit, ſeu ab iis ob quæ lacrimis indulgebam, me liberavit.

Orationem meam acceptam habuit] יקח *jikkabb*, accepit; ad aures admittere dignatus eſt, non contemſit. Repetitur nomen *Jehova*, quod Latinè loquentes omittendum duximus.

11. *Pudefient* &c.] Contrarium eorum, quæ cupierant, videntes pudore ſuffundentur.

In fugam convertentur] *Redibunt*, eò unde venerant, ac proinde fugient.

COMMENTARIUS
In PSALM. VII.

1. R*Edargutio erroris*] שגיון *ſchiggajon.* Sic vocem hanc quæ à שגה *erravit*, interpretati ſumus, ex re ipſa; quòd David in ea caſtiget errorem ejus, quem Chuſum Benjaminitam vocat, qui ſperaverat futurum fuiſſe ut Davidem perderet. Sic & hanc vocem intelligendam crediderim Habbak. III, 1. Muſicam vocem eſſe multi volunt, ſed ex mera conjectura, quæ vocis ſignificatu non nititur, neque uſu ullo, de quo conſtet. LXX. Intt. quos ſequutus eſt *Theodotion*, verterunt ſimpliciter ψαλμὸς, *Aquila* ψαλμὸς ὑπὲρ ἀγνοίας, *Symmachus* ἀγνόημα, & *Hieronymus: ignoratio.*

Chuſi Jeminis filii] כוש בן ימיני *chouſch benjemini.* Alii intelligunt Simein, qui malè precatus eſt Davidi, alii aulicum quempiam Saulis, qui Davidem apud eum calumniabatur; alii Benjaminitam neſcio quem; alii de Chuſi, Davidis amico; alii denique, de ipſo Saule, qui Benjaminita fuit & infenſiſſimus Davidi, quæ plerorumque eſt ſententia; in qua conjectura adquieſcemus, dum certius quidpiam inventum fuerit. Sunt qui velint Saulem hìc vocari כוש, quia fuit filius קיש *Kiſi*, ut obſcuriùs deſignaretur; alii rurſus כוש dici quia ut Chuſæus, hoc eſt, ut volunt, Æthiops, non mu-

tat

4. Jehova Deus mi, ſi hoc feci *quod ajunt*, ſi iniquitas eſt in manibus meis, 5. ſi pa-
cem mecum habenti malum reddidi, aut ſpoliavi hoſtem meum ſine cauſa; 6. tum
verò me perſequatur hoſtis & adipiſcatur, me vivum in terra conculcet, & gloriam
meam in pulverem dejiciat. Selah.
7. Surge, Jehova, in ira tua; effer te, in indignatione *tua*, *adversùs* hoſtes meos,
expergiſcere *& veni* ad me; judicium præcepiſti. 8. Cœtus populorum circumdedit
te,

4. Si hoc feci, ô Deus, cujus me inſimulant, ſive ullius alius ſceleris erga eos ſim conſcius; 5. ſi prior læſi eum, qui pacem mecum colebat; aut etiam hoſtem, qui nulla noxa me prior adgreſſus erat; 6. tum verò me hoſtis fugientem perſequatur & capiat, vivum pedibus conculcet, & quidquid gloriæ adipiſci potui, mihi eripiat.

7. Tu, mi Deus, fac ut hoſtes mei indignationem tuam ſentiant; mihi verò auxilium fer, qui jus inter homines inſtituiſti. 8. Jam expectat populus, concurrit, ut audiat quod judicium de me & de adverſariis meis ſis laturus. Itaque in edito tuo

tat pellem ſuam, ut habet Jerem. XIII, 23. ſic nec Saul umquam odium, quo Davidem perſequebatur, exuit. Sed rationes hæ adpellationis leviores ſunt, quàm ut iis fidem habeamus. Multò præſtat nos fateri id, quod verum eſt, rem nobis eſſe ignotam. Nec magis conſtat quæ verba hîc Saulis (ſi modò Chuſus Saul eſt) ſpectentur; ſed videri queat ad verba reſpici, quibus Davidem inſectatus fuerat quaſi hominem improbum & rebellem.

3. *Ne hoſtis* &c.] Supplevimus hîc איב *ojeb*, hoſtem aut inimicum. Signari videtur Saul potiſſimùm, qui armis Davidem perſequebatur.

Me rapiat] יטרף נפשי *jitroph naphſchi*, rapiat animam meam; hoc eſt, me, ut paſſim.

Laceret] פרק *phorek*, lacerans. Poſſet quis conjicere legendum ויפרק *vejiphrok*, ut antea יטרף *jitroph*. Sed nihil opus, propter confuſionem temporum & participiorum, apud Hebræos. Vocem hanc aliter legerunt LXX. Int. ſi ſani eorum Codd. ad nos pervenerunt, habent enim: καὶ ὄντος λυτρουμένου, quaſi eſſet אין פודה *en phodeh*, nullo liberante.

4. *Si hoc feci quod ajunt*] Supplevimus *quod ajunt*, quia liquet Davidem ad inimicorum criminationem reſpicere; fortè quòd in Saulem rebellionem moliretur, eò quòd à Samuele unctus fuiſſet David, quaſi ei ſucceſſurus.

Si iniquitas eſt in manibus meis] Qualis fuiſſet rebellionis conſilium.

5. *Si pacem mecum habenti* &c.] אם גמלתי שלמי רע *im gamalthi ſchalmi rah*, ſi reddidi malum pacifico meo; ſi ingratus fui erga Saulem, qui amicus mihi erat; dum clam conſilia, de eo deturbando è ſolio regio, agitarem.

Spoliavi hoſtem meum, ſine cauſa] ואחלצה צורי ריקם *veahhalletſa tſoreri rekam*. Verbum חלץ propriè videtur eſſe *extrahere*, unde ad liberationem eſt translatum; quia qui eripitur hoſti, ex ejus manibus extrahitur. Hîc verò priore ſignificatu intelligendum de homine, qui hoſti ſpolia eripit. Inde חליצה ſunt ſpolia Jud. XIV, 19. & 2. Sam. II, 21. Frequens eſt hæc verbi ſignificatio, apud Chaldæos & Syros. Alii putant hoc velle Davidem: *imò liberavi eum, qui malè me habuit, ſine cauſa*, quod reverâ fecit erga Saulem, in ſpelunca, 1. Samuelis XXIV, 6. deinde & in caſtris, ib. c. XXVI, 9. Non nego ו verti poſſe *imò*, ſed ſimplicius viſum, ſi intelligamus verba Davidis, hoc modo: *ſi pacem mecum habentem malè habui, aut etiam hoſtem meum, ab eo non provocatus, ſpoliavi.* Sic *Aquila* verterat: εἰ ἀνέγκαλα τοὺς θλίβοντάς με ματαίως. Vid. Pſ. XXV, 3.

LXX. Int. mirè verterunt hoc comma: εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός. Nec melius *Hieronymus*, qui habet: *ſi reddidi retribuentibus mihi malum, & dimiſi hoſtes meos vacuos.* Reverâ שלם, in *Piel*, eſt reddere, rependere, ſed hîc eſt שלמי *ſcholemi*, pacificus meus, participium *Kal*; non משלמי *mſchallemi*, qui rependit mihi, participium *Pihel*. Præterea reliquorum vix ullus eſt ſenſus; aut, ſi quis ſit, Davidi non convenit.

6. *Me perſequatur*] ירדף איב נפשי *jiradoph ojeb naphſchi*. Hîc *anima mea* eſt perinde ac *me*. Verbum ירדף compoſitum eſſe volunt ex futuro Pihel & Kal ירדף & ירדף ſed tales Anomaliæ videntur ex aberrante calamo eorum, qui puncta vocalia addiderunt, non ex uſu Linguæ, natæ.

Me vivum in terra conculcet] *Conculcet ad terram vitam meam:* ירמס לארץ חיי *jirmos laarets hhajai*.

Et gloriam meam in pulverem dejiciat] Volunt Judæi Int. כבודי chbodi, *gloriam meam* eſſe perinde ac animam meam, ſeu me. Sed elegantiùs intelligamus ſenſu proprio, de laude quam conſequutus erat David, & quam optet ab hoſtibus ſuis conculcari, ſi id fecerit, cujus inſimulabatur. Pro dejiciat eſt ישכן *jaſchchen*, faciat habitare, quod idem ſonat, ac ſuperiora verba.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

7. *In ira tua*] De malis hominibus pœnas ſumturus.

Effer te, in indignatione tua, adversùs &c.] הנשא בעברות צוררי *hinnaſche bebaberoth tſorerai*, adtollaris in iris hoſtes mei. Supplevimus *tua* & *adversùs*, quaſi ſcriptum fuiſſet: בעברותיך על, *in indignationibus tuis contra* &c. Ellipſes pronominis poſſeſſivi, & particulæ על raræ non ſunt. Hîc autem הנשא, licèt ſit in Niphal, vim habet reciprocam, qualem obtinet hoc verbum in ea conjugatione Ezeck. I, 19, 21. ubi de Cherubis ſermo eſt, & Pſalm. XCIV, 2. Eſai. XXXIII, 10. ubi de Deo. Adtollere autem ſe Deus dicitur, veluti in thronum, de hominibus judicium laturus; ut præſertim ex hoc loco & Pſalm. XCIV. liquidum fit. Vox עברות plurali numero occurrit Job. XXI, 30. ubi ſermo eſt de pœnis, quas Juſtitia Divina de malis ſumit; quo ſenſu etiam hîc capi queat, ut

te, propter eum in ſuperiora revertere. 9. Jehova judicabit populos; jus mihi dicito, pro innocentia & integritate mea. 10. Abſumat, quæſo, malum fontes; ſtabilias verò innocentem, ô juſte Deus, qui corda & renes exploras.
11. Clipeus meus eſt apud Deum, qui rectos corde ſervat. 12. Deus eſt judex juſtus, Deúſque *malo* indignatur toto die. 13. Niſi *ad bonam frugem* redeat, Deus gla-

tuo ſolio, ſententiam laturus, ſede. 9. Nunc ergo jus nobis dicito, pro innocentia mea, & pro integritate, quam in me eſſe noſti. 10. Reos quidem nunc pœnæ è medio tollant, innocentes verò ſerventur incolumes, ô Deus juſte Judex noſter, qui hominum arcanas cogitationes noſti.

11. Atqui Deus qui videt cogitationes noſtras, bonos ex animo incolumes præſtat. 12. Juſtitiæ obſervantiſſimus eſt, nec cuiquam iraſcitur, niſi pertinaciter delinquentibus. 13. Niſi homines mali ad bonam frugem redeant, Deus armis Provi-

dentiæ

ut vertatur: *adtolle te in pœnis hoſtium meorum*, vel quas *de hoſtibus meis* exiges.

Hæc mirè verterunt LXX. Intt. ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μου. *Aquila*: ἐν ἀνυπερθεσίαις ἐνδιωμένων με, quem crediderim ſcripſiſſe ἐν ὑπερβάσεσι, *in tranſgreſſionibus*, nam ὑπέρθεσις eſt ὑπέρβασις apud *Heſychium*, & conſentit cum eo ſenſu poteſtas verbi עבר *habar*, quâ *tranſgreſſus* eſt ſignificat. *Symmachus*: ἐν χόλῳ τῶν θλιβόντων με. *Theodotion*: ἐν θυμῷ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς μου, eodem ſenſu, qui nec abit à noſtra interpretatione. Sic quoque *Hieronymus*, in Verſ. ex Hebræo: *indignans ſuper hoſtes meos.*

Expergiſcere & veni ad me] עורה אלי *hourab elai*, expergiſcere ad me; hoc eſt, ut venias ad me. *Expergiſci* Deus dicitur, poſtquàm aliquamdiu veluti diſſimulatis peccatis hominum, ſubitò de iis pœnas ſumit: ut vir qui excitatur ſtrepitu furum, quos illicò malè mulctat. Quia eſt aliqua in externis actionibus Dei & hominum ſimilitudo, interdum eodem nomine adpellantur; quod debet reſpectu Dei, θεοπρεπῶς intelligi.

Judicium præcepiſti] Hoc eſt, tu qui hominibus præcepiſti, ut in jus homines maleficos vocent, jus etiam de iis dicito.

8. *Cœtus populorum circumdedit te*] Quemadmodum populus circumdat Judicem, ut noſcat ab eo ſupplicium ſceleratorum, vel ut jus dicentem audiat: ſic populi inducuntur eodem modo erga Deum ſe gerentes, cùm ſimilia ab eo exſpectant.

Propter eum in ſuperiora revertere] ועליה למרום שובה *vebaleab lmarom ſebouhab*, & propter eam in altum revertere. Præpoſitio עליה refertur ad vocem עדה hadah, *cœtus*, quæ anteceſſit. *In altum* vel *in ſuperiora reverti*, hîc eſt conſcendere ſolium, juris dicendi causâ; quod & antecedentia & conſequentia omnino poſtulant. Vide & ad Pſ. LXVIII, 19.

9. *Jehova judicabit populos*] Preces, in ſuperioribus verbis fuſas, jam exauditas ſtatuit David, ac proinde mox ſupplicium de inimicis ejus ſumturum fuiſſe Deum.

Pro innocentia & integritate mea] Structarum Saüli inſidiarum & occultarum molitionum falsò accuſatus petit à Deo, ut ſibi jus dicat, pro ſua, hac in re, innocentia.

10. *Abſumat, quæſo, malum fontes*] יגמר נא רע רשעים *jigmar na rab reſchabim.* Verbum hoc in Pſalmis tantùm occurrit, nec ſatis convenit Interpretibus, tranſitivóne interdum, an neutro ſenſu ſemper occurrat. Videtur tamen hîc tranſitivo ſumi; optat enim hîc Pſaltes, non ut deſinat nequitia malorum, ſed ut pœnas luant, adeóque malo abſumantur. גמר *gmar*, apud Chaldæos & Syros, non infrequenter utroque ſignificatu occurrit. Sic quoque, prout res poſtulare viſa eſt, interpretati ſumus. Veteres tamen Græci Interpretes paſſivum hîc verbum adhibuerunt. LXX. Intt. & *Aquila*: συντελεσθήτω πονηρία ἁμαρτωλῶν. *Symmachus* verò ἀπαρτισθήτω δὲ κακωσις ἀσεβῶν, quibus verbis pœnas intelligit. Fortè & aliorum verba eodem modo intelligenda; pœnas enim illi luunt, quorum *conſummata eſt improbitas*. Vide Geneſis XV, 16.

Stabilias verò innocentem] תכונן צדיק *thchonen tſadik.* LXX. Intt. κατευθυνεῖς δίκαιον. Sic & *Symmachus*. *Aquila* ἑδράσεις. Utrumque ſignificari Hebraicâ voce poteſt, ſed *Aquilæ* ſententiam prætulimus, quæ rei aptior videtur.

Qui corda & renes exploras] *Cor & renes* partes ſunt, quæ nec turundâ tentata, nec cultello aperta explorari poſſunt; qua de cauſa, tralatitio ſenſu animum ſignificant, cujus arcana, præter Deum, nemo certò explorare poteſt. Nihil aliud, in hoc loquendi genere, quærendum. Vide Pſ. XXVI, 2. Jerem. XI, 20. XVII, 10. XX, 12. Ap. II, 23. Ideóque Deus ſolus poteſt juſta de omnibus ferre judicia, quia ſolus arcana animi novit; nec ſimulationibus, aut diſſimulationibus hominum, quibus ſe mutuò fallunt, decipi poteſt. Hinc exploratio cordis & renum, hîc & apud Jeremiam, conjungitur cum juſtitia divina.

11. *Clipeus meus eſt apud Deum*] מגני על אלהים *maginni hal elohim.* LXX. Intt. παρὰ τοῦ Θεοῦ. Hieronymus, *in Deo.* Phraſis eſt deſumta ab eo qui alium tegit clipeo, quem fert; ut Ajax, qui Teucrum clipeo ſuo tegebat.

12. *Deúſque malo indignatur toto die*] ואל זעם בכל יום *veel, zohem bchol jom*, deteſtatur quotidie, aut toto die, quod verbo *indignatur* decentiùs exprimi putavimus. Supplevimus autem *malo* את רשע *eth raſchah*, quod ex re ipſa ſubaudiendum eſt neceſſariò, niſi exciderit. *Toto* enim *die*; hoc eſt, ſemper; *Deus* non *deteſtatur*, niſi malum. Ideò LXX. Intt. enim non concoquerent dici Deum toto die, aut quotidie iraſci, pro ואל legerunt ולא velo, *neque*, habent enim: μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Sed nec antecedentia, nec conſequentia favent eorum emendationi. Reliqui Intt. nullam negationem hîc habent. *Aquila* habebat: ἀπειλούμενος κατὰ πᾶσαν ἡμέραν, unde *Hieronymus*: *comminans totâ die.*

13. *Niſi ad bonam frugem redeat*] אם לא ישוב *im*

gladium ſuum acuet, arcúmque parabit. [14]. Ei parabit arma mortifera, ſagittas ſuas ardentibus perſequutoribus faciet.

[15]. En parturiet pravitatem *improbus*, ſed moleſtiam concipiet, pariétque mendacium. [16]. Ciſternam excîdit, eámque fodit, ſed in foveam *quam* fecerit incidet. [17]. Redibit moleſtia in caput ejus & injuria in verticem ejus deſcendet. [18]. Laudabo Jehovam pro ſua juſtitia, & nomen Jehovæ, *Dei* altiſſimi, carmine celebrabo.

Laus Dei & creationis Mundi.

PSALM. VIII. [1]. PRÆFECTO *Citharæ GATHENSI.* CARMEN DAVIDIS. [2]. O Jehova Domine noſter, quàm magnum eſt nomen tuum per omnes

dentiæ armatus pœnas de iis ſumet, 14. & ſagittis, quas declinare non licet, eos qui, præter jus & fas, alios malè habent, configet.

15. Quiſquis prava conſilia animo verſabit, moleſtiam inanem ſuſcipiet, quæ nullum effectum ſortietur. 16. Foſſam fodiet, tegetque leviter orificium, ut inimici in eam cadant, ſed fraude, quam aliis perdendis paravit, ipſe peribit. 17. Mala quæ eis paraverat, in caput ejus recident. 18. Tum verò Dei juſtitiam, prout meretur, laudabo, canticiſque meis celebrabo.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN Davidis ad Citharam Gathenſem canendum. 2. O Creator, idémque Domine noſter, quàm celebratur, per omnes terras, nomen tuum, quod non minus notum eſt ſupra

im lo jaſchoub, niſi revertatur. Hinc intelligere licet præceſſiſſe רשע *raſchab*, aut certè ſupplendum eſſe, ut & alibi non rarò ex re ipſa colligendus nominativus, quod ſæpius ad Jobum obſervavimus. Hîc שב, ut alibi de *reditu*, ad bonam frugem, cepimus; quamvis verbo *redire* ſoleat addi *ad Jehovam*, aut *à peccatis*. Quæ facilè ſuppleri poſſunt, ut Jeremiæ XXXI, 18, 19. Hinc apud Chaldæos & Syros תתובה & תתובא *reditur*, pro reditu ad bonam mentem, ſeu pro reſipiſcentia. LXX. Intt. ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε. *Hieronymus: non convertenti*; ſe, nimirum. Sed miror maluiſſe plerumque eum interpretari, *convertere ſe*, cum clariùs à Latinis ſit *redire*, idémque propriæ ſignificationi convenientius.

Deus gladium ſuum acuet] Immittet in eum hoſtes, quorum gladio cadat, aut patietur eum hoſtili ferro perire. Idem dicendum de *arcu*, & *ſagittis*.

14. *Arma mortifera*] כלי מות *chle maveth*, vaſa, vel inſtrumenta mortis. Quod contigit tandem Sauli, ejúſque ſatellitibus, qui aut perierunt, Philiſthæorum armis, aut ipſi manus ſibi adtulerunt, 1. Sam. XXXI, 4.

Ardentibus perſequutoribus] לדלקים *ldolekim*. LXX. Intt. τοῖς καιομένοις. *Symmachus*: εἰς τὸ καίειν. Eâ voce paſſim ſignificantur ardentiores vexatores.

15. *Parturiet pravitatem*] יחבל און *jehhabbel aven*. Verbum quidem hoc propriè ſignificat *parturire cum dolore*, ut liquet ex eo quod חבל *hhebel* dolor eſt, & quidem parturientium Eſa. LXVI, 7. Jerem. XIII, 21. XXII, 23. Attamen cùm de conceptu & partu poſtea loquatur Pſaltes, hîc יחבל metaphoricè deſignat cupiditatem malorum, quâ exoptabant potiùs animo concipere certam rationem, quamvis iniquam, perdendi Davidis.

Sed moleſtiam concipiet] Hoc eſt, ſed nihil animo concipere poterunt improbi, præter conſilia, quæ iis moleſtiam (עמל *hamal*) creabunt.

Pariétque mendacium] כזב *chazab*, quod ſignificat non ſolum *mendacium*, ſeu ψεῦδος, ſed rem inanem; quæ fallit ſpem ejus, qui putarat conſilii ſui eventum eum fore quem cupiebat, vidétque id irritum factum. Vide ad Pſ. IV, 3. Similis imago invenitur Job. XV, 35. Eſai. XXVI, 18. XXXIII, 11. LIX, 4.

16. *Ciſternam excidit*] In rupe. כרת *charath*, quod alioqui lignum, aliáque cædere ſignificat.

In foveam &c.] Proverbium è foveis, ad capiendas feras, dictum, quo ſignificantur improbi malis artibus, quibus aliis tendunt inſidias, interdum & ipſos capi. Vide Pſ. IX, 16. & alibi ſæpiùs.

17. *Redibit moleſtia in caput ejus*] Moleſtia, nempe, quam aliis creare conabatur.

COMMENTARIUS
In PSALM. VIII.

1. *Citharæ Gathenſi*] על הגתית *hal haggitthith*. LXX. Intt. *Aquila & Symmachus*: ὑπὲρ τῶν ληνῶν, quaſi legiſſent, aut legendum cenſuiſſent גתות gitthoth, *torcularia*; unde & *Hieronymus: pro torcularibus*. At *Theodotion*: ὑπὲρ τῆς γεθθίτιδος. Sic quoque Chaldæus: *citharæ quæ venit Gatho*; ut intelligatur genus citharæ, quod Philiſthæi Gathenſes invenerant, aut quo utebantur. Quod probabilius viſum eſt.

2. *Quàm magnum eſt nomen tuum, per omnes terras*] מה אדיר שמך בכל הארץ *mah addir ſchmecha bchol haarets*, quàm inſigne eſt, *aut* magnificum nomen tuum per totam terram. Intelliguntur non tantùm terra Chananæa, ſed terræ

omnes terras, quod gloriam tuam ſupra cœlum patefecit! 3. Ex ore puerorum & lactentium fundaſti robur, propter inimicos tuos, ut deſtrueres hoſtem & ultionis cupidum. 4. Quando video cœlos tuos, digitorum tuorum opus, lunam & ſtellas, quas *in iis* collocaſti; 5. *exclamo:* quis eſt miſer homo, ut ejus recorderis, & *quod* vulgus hominum, ut eorum curam geras? 6. Paullò minorem feciſti eum Angelis, ſed gloria

ſupra cœlos! 3. Potentiam tuam oſtendiſti tam perſpicuè, ut vel pueri eam animadvertere queant, & laudare, poſtquàm viderunt hoſtes infenſiſſimos & ultionis cupidiſſimos fruſtra fuiſſe, & tam exiguis copiis in fugam datos. 4. Sed quando ſuſpicio ingens illud potentiæ tuæ opus, cœlos, & micantes in eo ſtellas, 5. non poſſum non exclamare: Quis verò eſt homo, ut ejus recordari digneris, & plebecula, ut curam ejus geras? 6. Non multò inferiorem Angelis creaſti, ô Deus, 7. cùm homi-

terræ omnes, per quas Dei opera ſparſa ſunt. Ideóque plurali uſi ſumus.

Quod gloriam tuam ſupra cœlum patefecit] אשר תנה הודך על השמים *aſcher thenu hodecha hal haſſchamajim*, qui dare gloriam tuam ſupra cœlos. Ubi תנה *thenah* creditur vulgò eſſe infinitivus verbi נתן *nathan* dedit, poſuit, qui ſumatur pro præterito. Nec deſunt exempla infinitivi, qui locum præteriti obtineat, ſi modò ſana ſunt loca, in quibus ejusmodi Anomalia exſtat. Verùm cùm verbum נתן nusquam ita formet infinitivum, ſed tantùm נְתוֹן, נָתוֹן, תֵּת & תֵּן, exiſtimavimus ſatius eſſe תנה ex Chaldaica Lingua, cujus vocabula non rara ſunt in Pſalmis, interpretari *patefecit*, nam תְּנָה aut תְּנָא eſt *tradidit*, *docuit*, in ea Lingua. Atque hinc naſcitur commodus ſenſus: fama tua, per omnes terras ſparſa, docet etiam quæ ſit tua gloria ſupra cœlum; quaſi *nomen Dei* laudibus in terris celebratum, & ad cœlum usque ſublatum gloriam etiam ejus, in ſede propria Dei, ſupra cœlum, patefaceret; ut à terra ad cœlum veluti reſonare decantata Dei gloria intelligatur. Ordo ergo verborum eſt: שמך תנה הודך על השמים *nomen tuum patefecit gloriam tuam ſupra cœlum.* Quod ſi quis mallet è Syra Lingua תנה interpretari, quaſi idem ſit ac שנה *ſchnah*, *iteravit*, quod תנה paſſim ſignificat, apud Syros; ſententia priori ſimilis, nec inelegans inde naſceretur: homines in terris te laudant, nominisque tui, ab iis celebrati, ſonitus ad cœlum pervenit, ubi denuo iterantur ab Angelis laudes tuæ. Quaſi laudes Dei celebrarentur à duobus choris, quorum alter; piorum, nempe, hominum; in terris eſſet, & inchoaret canticum; quod repeteretur ab Angelis, in eo rerum univerſitatis loco, in quo ſingulari ratione præſentem ſe Deum oſtendit. Sic Pſalm. CXLVIII. & alibi Pſaltes homines & Angelos, totámque adeò naturam ad Deum laudibus eſtollendum concitat.

3. *Ex ore puerorum & lactentium fundaſti robur*] מפי עוללים ויונקים יסדת עז *mpphi holelim vejonckim jaſadtha hoz.* Nulla eſt in ſingulis verbis obſcuritas, ſed de ſenſu totius orationis non conſtat. Expenſis poſtremis verbis, crediderim hoc velle Pſaltem: oſtendiſti potentiam tuam, eò quòd ſolo clamore puerorum & lactentium; hoc eſt, infirmarum copiarum, quas mecum habui; hoſtes tuos perterrefeceris, ita ut me inſectari deſierint. In hisce verbis, *ex ore infantium & lactentium fundare robur*, latere crediderim formulam παροιμιώδη, quâ ſignificetur exiguis viribus res magnas & præclaras gerere. Protulit hæc verba magis proprio ſenſu ſumta, & præſenti negotio egregiè aptavit Chriſtus Matth. XXI, 16.

Vocem עז LXX. Intt. αἶνον verterunt, at *Aquila & Symmachus* κράτος, Sexta Editio ἰσχύν. Senſum quem putabant loco ineſſe LXX. Intt. potius quàm poteſtatem vocis, ſequuti ſunt, & conjungitur ea vox Pſ. XXIX, 1. cum voce כבוד quæ *gloriam* ſignificat. Sed aliud eſt *tribuere Deo gloriam & potentiam*, ut illic habetur, aliud *fundare robur*. Profertur & 2. Ephem. XXX, 21. ſed quo modo locus ſit intelligendus, oſtendimus, in Commentario ad eum librum. Itaque αἶνος non poteſt, niſi incommodè, verti עז *hoz*. Si ab Evangeliſta Matthæo ita locus profertur, factum id, in gratiam eorum, in quorum uſum ſcribebat; nimirum, Græcè Vetus Teſtamentum legentium; præſertim cùm res commodiùs poſſet facto, quod narratur, aptari.

Ut deſtrueres hoſtem & ultionis cupidum] להשבית אויב ומתנקם *lehaſchbbith ojeb oumithnakkem*, ut deſinere facias hoſtem & qui ſe ipſe ulciſcitur. Quia quæ pereunt, *deſinunt* & *ceſſant*, ideò *facere ut* quid *ceſſet* perinde eſt ac perdere. Vide 2. Reg. XXIII, 5. Pſ. LXXXIX, 45. Ezek. VII, 24. XII, 23. מתנקם eſt, pro vi conjugationis *Hithpaël*, *qui ſemet ipſe ulciſcitur*, quæ vis ad Deum pertinet.

4. *Collocaſti*] כוננתה *chonantha.* LXX. Intt. ἐθεμελίωσας, Sexta Editio ἥδρασας, rectè, nam agitur de firmo & conſtanti ſtatu. Vide Pſal. CXIX, 90. & Eſai. XLV, 18. ubi de terræ à Deo firma conſtitutione uſurpatur. Incommodè *Aquila* ἡτοίμασας, *paraſti*, nam idem ubique idem verbum non ſignificat.

5. *Exclamo: quis eſt* &c.] Neceſſariò Interpreti ſupplendum *exclamo*, aut ſimile quiddam; alioquin hiulca eſt oratio. Hîc אנוש *enoſch*, proprio ſignificatu, pro homine miſero, rectè ſumitur; res enim poſtulat, ut Pſaltes naturam humanam Deo collatam elevet.

Ut ejus recorderis] Ut erga eum te geras, eodem modo, quo ſe gerunt, qui amicorum immemores non ſunt; hoc eſt, ei benefacias.

Vulgus hominum] בן אדם *ben adam*, filius hominis. Sed hîc quoque homo vocatur contemtim בן אדם, ut ſæpe alibi. Ideóque vertimus: *vulgus hominum*, quæ frequens eſt ejus loquendi generis ſignificatio, cùm nihil commodius ſuppeteret. Chriſto nullo modo conveniunt, quæ in hoc verſu habentur, dignus enim fuit eximiâ ſanctitate, omnisque labis immuni, cujus Deus curam gereret. Ac proinde nec ſequentia ad Jeſum, ex Pſaltæ ſententia pertinent; nam eadem res agitur.

 6. Paul-

ria & honore eum redimiſti. 7. Dominari eum voluiſti operibus manuum tuarum, omniáque pedibus ejus ſubjeciſti; 8. pecudes minores, boves quotquot ſunt & *ipſas* majoris molis feras; 9. aves cœlorum, piſces maris, & *quidquid* per vias marium tranſit. 10. O Jehova Domine noſter, quàm magnum eſt nomen tuum, per omnes terras!

Lau-

hominem volueris aliarum multarum creaturarum eatenus eſſe dominum, ut iis quaſi ſuis uteretur, 8. ut ovibus, bubus, atque ipſis feris quibus venatione dominus fiat. 9. Imò artes aucupii homines invenerunt, quibus capiunt volucres, & piſcatûs quibus irretiunt piſces. 10. O Creator Domine noſter! quàm late, per omnes terras, ſparſum eſt nomen tuum!

PARA-

6. *Paullò minorem feciſti eum Angelis*] ותחסרהו *vattbabbſerennou* מעט מאלהים *mehat meelohim*, feciſti ut minor eſſet paullò, quàm Dii. LXX. Intt. rectè *ἠλάττωσας βραχύ τι παρ' ἀγγέλους*, & *Hieronymus*: *minues eum paullo minus à Deo*. *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion* & Quinta Editio: *βραχύ τι παρὰ Θεόν*. Sexta: *ὀλίγον τι παρὰ Θεόν*. Verbum חסר in *Kal* eſt *defici*, *deſtitui*, & apud Chaldæos etiam *minui*, ut vel Lexica docebunt; in *Piel*, *facere ut deſtituatur*, vel *ut minuatur*, aut *minor ſit* is de quo ſermo eſt. Ad אלהים quod attinet, non de Deo tantùm dicitur, ſed & de Angelis, ut Pſ. LXXXVI, 8. XCVII, 7. & res ipſa docet hîc de Angelis ſermonem eſſe; nam homo non eſt *paullo minor*, ſed infinitò minor Deo; quod probè intellexerunt LXX. Intt.

Hæc omnia per ſe ſat perſpicua ſunt, ſed quia hunc locum de Jeſu-Chriſto interpretatus eſt Scriptor Epiſtolæ ad Hebræos C. II, 7. & ſeqq. hinc ſuborta eſt nonnulla difficultas. Si quis enim ſolum Pſalmum legat, ſolitámque verborum poteſtatem attendat; agi putabit de toto humano genere, quod propter peccata ſua tanta Dei cura dignum non eſt; quódque paullò minus Angelis fecit DEUS, quia eſt obnoxium peccato, variiſque miſeriis & mortale; & quod omnibus operibus ſuis præfecit; nimirum, iis quæ in hac Tellure noſtra ſunt, quorum uſus eſt homini permiſſus. Nec negandum propriè hîc hac de re agi, res enim liquida eſt. Sed temporibus Apoſtolicis, mos erat allegoriis interdum utendi, quia iis erant adſueti Judæi, & ita Scripturam interpretari ſolebant; nec ſemper cum iis agebatur argumentis *ἀποδεικτικοῖς*, ſed ratiocinationibus quibus adficiebantur; quas non adhibuiſſent Apoſtoli, aut Apoſtolici viri, niſi jam receptæ fuiſſent. Alioquin apud Ethnicos, talia aſpernantes, nec admittentes niſi argumenta, quæ incredulis os obturarent, numquam talibus uſi eſſent. Vide quæ notavimus ad Gal. IV, 24. & Heb. VII. in iis quæ *Henr. Hammondo* addidimus. Periti non eſt Interpretis & Religionis Chriſtianæ amantis, interpretationes quasvis urgere, quaſi *ἀποδεικτικάς*; quo pacto committitur auctoritas Apoſtolorum cum recta Ratione, & via interpretandi, quæ à prudentiſſimis viris ſemper admiſſa eſt.

Gloriâ & honore eum redemiſti] כבוד והדר תעטרהו *chabod vehadar thehatterehou*. Hæc ſita ſunt in imperio quod Deus ei, quaſi Regi cuipiam animalium terreſtrium, in ea omnia contulit.

7. *Dominari eum voluiſti*] תמשילהו *thamſchileheu*, dominari feciſti. Vide Gen. I, 26, 28. & notata à nobis ad eum locum. Hæc & ſequentia oſtendunt hîc agi de homine, vel de humano genere; non de Chriſto.

Omniáque pedibus ejus &c.] Quæ ſint illa *omnia*, quæ hominibus ſubjecta ſint, oſtendunt ſequentia; nempe, animalia quævis, quibus in rem ſuam utendi jus habet à Creatore omnium. Addendus eſt ex Moſe terræ proventus, quo hominem donavit etiam Deus. Attamen *omnia* latiore ſenſu intellexit Scriptor ad Hebræos: *in eo enim*, inquit, *quod omnia ei ſubjecit*, *nihil dimiſit non ſubjectum ei*. Cap. II, 8. Verùm in allegoria pergit, more illius ævi, in qua non ſunt omnia, præter mentem Auctoris, ad vivum reſecanda.

8. *Pecudes minores*] צנה *tſoneh*, quod ovillum & caprinum genus complectitur.

Et boves] ואלפים *vaalaphim*, boves propriè jugum ferre edocti, ut obſervavit *Sam. Bocbartus* Hieroz. P. I. Lib. II. c. 28. Aut eſt enumeratio imperfecta, aut ſub hoc nomine continentur aſini, equi & cameli.

Et ipſas majoris molis feras] וגם בהמות שדי *vegam behemoth ſchadai*, & etiam majora animalia agri. Oſtendit *Sam. Bocbartus* Hieroz. P.I. Lib. I.c. 7. voce hac ſignari brutum quodvis, quando homini opponitur; tum animal terreſtre quadrupes, alicujus molis; denique jumenta & pecus domeſticum, cùm illi opponitur fera. Sed hîc hac voce ſignificantur majores feræ, quamquam & minoribus dominatur homo. Sed potiſſimas ſpecies, ſub quibus ceteræ continentur, memorare ſatis habuit Pſaltes. Ceterùm & feris dominatur homo, quòd maximas etiam interdum cicures reddat, & domitas uſibus ſuis adhibeat, ut Elephantes, atque occidat; cicurari neſcias, ne noceant, ut leones, tigrides, aliáſque ſimiles. Vide ad Gen. I, 26.

9. *Per vias marium tranſit*] Præter maria propriè dicta, ſeu tractus omnes Oceani & maris interni, hîc ſunt intelligenda ſtagna, & lacus, ne omiſſis quidem fluminibus; quorum piſcibus non minùs utuntur homines, quàm marinis.

10. *O Jehova* &c.] Repetitio eſt ſecundi commatis; quo ſignificat Pſaltes, nullam tunc fuiſſe gentem, niſi barbaram prorſus & indoctam, quæ non miraretur & laudaret divina opera.

COM-

Laudat David Deum liberatorem, ſimilem ab eo favorem piis promittit, quos ad eum celebrandum hortatur, & pœnas impiis prædicit.

¹. PRÆFECTO *Muthlabbenio.* CARMEN DAVIDIS. ². Toto animo meo Jehovam laudabo, & mirabilia omnia ejus *facta* narrabo. ³. Lætabor & exſultabo in te, carminibúſque altiſſimum nomen tuum celebrabo; ⁴. quia in fugam converſi hoſtes mei, impegerunt, & à conſpectu tuo perierunt; ⁵. jus enim mihi dixiſti & cauſam meam *diſceptaſti*; ſediſti in ſolio juſtus judex. ⁶. Increpuiſti gentes, perdidiſti ſontes, nomen eorum in perpetuum deleviſti. ⁷. O hoſtis, deſierunt *villæ in* ſolitudinibus in perpetuum, urbes diruiſti, periit *cum* ipſis earum memoria. PSALM. IX.

⁸. Jeho-

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Carmen ad Præfectum Muthlabbenium miſſum. 2. Creatorem omnium rerum toto animo laudabo, 3. & verſibus meis celebrabo nomen ejus. 4. Quod eò libentius faciam, quia hoſtes meos in fugam vertiſti, & in conſpectu tuo deleti. 5. Inter me & illos judex veluti ſediſti, & ſecundùm me ſententiam dixiſti.

6. Increpuiſti Gentes vicinas, quæ mihi bellum intulerant, & nonnullorum memoriam ita exſtinxiſti, ut brevi ſit eorum nomen oblivioni mandandum. 7. Perierunt & illorum villæ, in ſolitudinibus ſitæ, ac urbium deletarum mox nulla ampliùs mentio fiet, ita ut exſtinguatur planè memoria.

8. At

COMMENTARIUS
In PSALM. IX.

1. M*Uthlabbenio*] על מות לבן *hal mouth labben.* Iis adſentimur, qui putant fuiſſe inſtrumentum muſicum, quia ſimilis hîc eſt conſtructio, ac in Pſalmis antecedentibus; ubi memorantur inſtrumenta, quibus præerant מנצחים *mnatſebbim*, ſeu præfecti ſacræ Muſicæ. Ex conjectura verterunt hæc Interpretes LXX. *ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ*, *Aquila: νεανιότητος τοῦ υἱοῦ. Symmachus: περὶ θανάτου τοῦ υἱοῦ. Theodotion* & V. Editio: *περὶ ἀκμῆς τοῦ υἱοῦ.* VI. Editio: *νεανιότητος τοῦ υἱοῦ.* Putarunt LXX. Intt. *Aquila*, *Theodotion* & V. ac VI. Editionis Auctores unâ voce legendum עלמות *halmouth*, quod aut *rem occultam*, aut *adoleſcentiam* ſignificare poteſt. Solus *Symmachus* in duo diviſit verba על מות *hal moth*, ut & Maſſorethici Codd. Verùm in hoc Pſalmo neque de *morte*, neque de *adoleſcentia*, neque de *filio* quidquam habetur. Ceterorum omittimus conjecturas, quæ adlatis probabiliores non ſunt. Cùm nihil ſit hîc ſingulare, ex quo occaſionem Pſalmi colligere liceat, longè præſtat miſſas facere hariolationes; quàm in re obſcura veluti in tenebris micare.

2. *Omnia ejus facta*] נפלאותיך *niphlothecha*, mirabilia tua. Tertiâ perſonâ expreſſimus, Latinæ Linguæ causâ, ſine ſententiæ ulla mutatione.

3. *In te*] בך *bach.* Aut *propter te*, aut quia tibi confido. Loquendi genus frequens.

Carminibúſque] אזמרה *azammerah*, quod non eſt ſimpliciter *canam*, ſed *canam carmen*, quod מזמור *mizmor* dicitur.

4. *In fugam converſi* &c.] בשוב אויבי אחור *bſchoub ojebai abhor*, cùm redirent retrorſum hoſtes mei; hoc eſt, cùm repulſi, aut, re infectâ, fugerent.

Impegerunt] Hoc eſt, mali mulctati ſunt, cladem paſſi ſunt; figurâ petitâ ab iis, qui offendunt pedem lapidi & cadunt. Quæ metaphora non infrequens eſt, etiam apud Latinos, & Græcos.

5. *Jus enim mihi dixiſti* &c.] עשית משפטי ודיני *haſchitha miſchphati vedini*, feciſti judicium meum & litem meam; hoc eſt, judicium de me atque hoſtibus meis tuliſti. *Aquila: ὑπερεδίκασάς μου.* Vide Pſ. CXL, 13. 1. Regum VIII, 32.

6. *Increpuiſti gentes*] Ut ſeverior judex reos contumaciores increpat verbis; Deus cladibus in hoſtes ſine cauſa ſævientes immiſſis, iniquos homines caſtigat.

Nomen eorum in perpetuum deleviſti] Exſtinctis omnibus eorum poſteris, ita ut in cenſualibus libris nulla eorum poſthac fiat mentio, & exſtinguatur etiam memoria.

7. *Deſierunt villæ in ſolitudinibus*] תמו חרבות *thammou bherobotb*, deſierunt ſolitudines; habitari, nempe, villis. Sic Job. III, 14. contrario ſenſu, *conſiliarii terræ* dicuntur *ædificare ſibi ſolitudines*, hoc eſt, villas in ſolitudinibus. Ceterùm hæc intelligimus de villis hoſtium, quas combuſſerant Hebræi, aut etiam ipſi hoſtes, ut penuriâ omnium rerum Hebræorum exercitus amoveretur. LXX. Intt. verterunt חרבות *ῥομφαῖαι*, quaſi eſſet plurale *τοῦ* חרב *bhereb*, gladius. *Aquila ἔρημα*, *Symmachus ἐρείπια.*

Urbes diruiſti] Opponuntur urbes villis. Cùm agatur de clade hoſtium populi Hebræi, hæc ſignificabant hoſtes, ſuâ pervicaciâ, cauſam fuiſſe cur ipſorum urbes ab Hebræis eſſent deletæ; aut etiam ipſos fugientes urbes ſuas, quas defendere non poterant, incendiſſe, ne earum præda potirentur Hebræi. Qui in confiniis regnorum Orientis iter fecerunt, narrant illic eſſe plerumque ſolitudines, ne facilè invadi à vicinis queant, qui non facilè in vaſtatas regiones exercitus ducunt. Sic *Pet. Vallenſis* & *Joan. Chardinus* Meſopotamiam meridiem verſùs, & Armeniam ad Septentriones vaſtatas eſſe à pluribus ſæculis narrant, tam à Perſis, quàm à Turcis, ne alterutri illac irruptionem in finitimos agros facere, ſine difficultate ſat magna, poſſint.

Periit cum ipſis earum memoria] אבד זכרם המה *abad zichram hemmah.* Retulimus hæc ad

urbes,

8. Jehova in perpetuum *judex* ſedebit, ſellamque ſuam ponet ad jus dicendum. 9. Juſtum ille judicium de orbe *terrarum* feret, rectè populis jus dicet. 10. Jehova tenui propugnaculum erit, munimentum temporibus opportunis & in anguſtia *verſanti*. 11. Spem in te collocabunt, qui nomen tuum norunt, quia non deſeris eos qui te quærunt, ô Jehova.

12. Carminibus celebrate Jehovam, Sione ſedes habentem, per populos *omnes* ejus facta nunciate; 13. nam inquirit in cædem, ejus meminit, nec clamorem humilium oblivioni mandat, 14. Miſerere mei, Jehova, reſpice adflictionem, quam mihi creant qui

8. At Creator æternus erit mortalium Judex, 9. judiciáque juſta de iis feret, & tenues contra potentes tuebitur. 10. Erit propugnaculum iis, tempore opportuno & quando calamitatibus urgebuntur. 11. Spem ſuam, ô Deus, in te ſolo collocabunt, quicumque te, ut par eſt, noſcent; quia numquam eos deſeris, qui, ut par eſt, ad te confugiunt.

12. Laudate, Jeroſolimitani, carminibus veſtris, Deum veſtrum, & apud omnes Gentes mirabilia ejus facta nunciate; 13. neque enim patitur cædes ſine pœna eſſe; neque humiliorum querelas negligit. 14. Miſerere mei, ô Creator omnium, & reſpice calamitates in quas me conjiciunt, qui me odio habent; tu qui ea præſentiſſimo mortis periculo

urbes, quia עיר *hir*, urbs, eſt utriusque generis & potioris quidem præſertim in plurali, ubi terminatio maſculina eſt. Vide Levit. XXVI, 33. Multa ſunt etiamnum, in Syria & Meſopotamia, urbium, quorum nomina ignorantur, rudera pervetuſta. Primùm dirutæ ſunt urbes, ſuperſtite etiamnum earum memoriâ, atque hoc prius eſt exſcidium; mox ſequutum alterum, quando ipſa quoque memoria earum exſtinguitur. Hæc quaſi ſimul fierent deſcribit Pſaltes, quia ſunt ſæpiſſimè inter ſe connexa. Iis poſſimus aptare egregia hæc *Boëthii* verba, è Lib. II. Metro 7.

Jacetis ergo prorſus ignorabiles,
Nec famæ notas efficit.
Quòd ſi putatis longiùs vitam trahi,
Mortalis auræ nominis;
Cùm ſera vobis rapiet hoc etiam dies
Jam vos ſecunda mors manet.

Quod non infeliciter imitatus eſt *Franc. Petrarcha*, in calce Poëmatii Italici, cui titulum fecit *Triumphum Temporis*.

8. *In perpetuum judex ſedebit*] לעולם ישב *leholam jeſcheb*, in æternum ſedebit; nimirum, *judex*, quod addidimus perſpicuitatis causâ, quamvis nos non fugiat *ſedere* ſimpliciter eſſe ſedere judicem, etiam apud Latinos. Vult hoc Pſaltes nullum umquam fore Judicem hominum, à quo nulla ſit provocatio, præter Deum.

Sellámque ſuam ponet ad jus dicendum] כונן למשפט כסאו *chonen lammiſchphat chiſo*, *parat*, aut *firmat* ad judicium ſolium ſuum. Rem more Latino expreſſimus.

9. *Rectè*] במישרים *bmeſcharim*, in rectitudinibus; hoc eſt, ſummâ integritate. Vide Prov. I, 3. II, 9.

10. *Propugnaculum*] משגב *miſchgeb*. Significatur locus editus à radice שגב *editus fuit*. Vide Eſ. XXV, 12. & Pſ. XVIII, 3. In ſequentibus verbis, ubi repetitur, *munimentum* vertimus, eodem ſenſu.

11. *Qui nomen tuum norunt*] Qui te norunt; niſi malis reſpici ad nomen יהוה quod ſignificat eum qui facit ut res ſint; quas, nimirum, promiſit. Vide not. ad Exod. VI, 3.

Qui te quærunt] Qui te invocant, & ad auxilium tuum confugiunt. Vide Pſ. XXII, 27. XXXIV, 11. LXIX, 33.

13. *Inquirit in cædem*] *Quærit ſanguines*, דרש דמים *doreſch damim*. Vide Gen. IX, 5.

Nec clamorem humilium oblivioni mandat] Scriptum eſt עניים, ſed Maſorethæ monuerunt in margine legendum ענוים, quorum prius *humiles*, vel *pauperes* ſignificat, poſterius *manſuetos*; quia, ut putat *David Kimchius*, pauperes ſunt manſueti. Sed meritò viri docti totam rem Librariis ſimiles literas facilè miſcentibus adſignarunt; non conſilio certo. Sic hoc ipſo Pſalmo verſu 19. legimus in textu ענוים, in margine verò עניים legendum monent Maſſorethæ, qui ajunt duobus tantùm locis lectionem mutatam, hîc & Eſai. XXXII, 7. Mera eſt hæc varietas Codicum ex ſimilitudine literarum nata. Vide ad hunc Pſalmi IX. locum *Theod. Hakſpanium*, & quæ notamus ad verſ. 19. Ceterum Deus *oblivioni* id *mandare* dicitur, cujus rationem habere non videtur; ut è contrario *meminiſſe* rerum, quarum rationem habet, immiſſo ſupplicio, vel auxilio, prout res poſtulat.

14. *Adflictionem, quam mihi creant qui me odio habent*] עני משנאי *honji miſſchonai*, adflictionem ab odio habentibus me; nimirum, profectam. Alii vertunt: *propter eos qui me oderunt*. Sed quamvis מן ſignificet *propter*, frequenter etiam cauſam & originem rei, de qua ſermo eſt, deſignat. Vide ſignif. XXIII. particulæ apud *Chriſt. Noldium*. Sic LXX. Intt. *ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου*, & *Hieronymus*: *ex inimicis meis*.

Ex portis mortis] משערי מות *miſſchahare maveth*. Idem eſt ac שערי שאול *portæ ſepulcri*, quod loquendi genus inde deſumtum eſt, quod ſepulcris in rupibus exciſis, aut in cavernis, vel cryptis ſubterraneis arte factis eſſet janua, ut & Mauſoleis. *Pedo Albinovanus* Eleg. I, 69.

Vix poſito Agrippâ, tumuli bene janua clauſa eſt,
Perficit officium funeris ecce ſoror.

& paullò poſt:

Claudite jam Parcæ nimiùm reſerata ſepulcra,
Claudite, plus juſto jam domus iſta patet.

Qui loquuntur hîc de poteſtate Cacodæmonis, ratione & exemplis deſtituuntur.

Surſum vocas] *Adtollens me*, מרוממי *mromemi*.

15. *In*

qui me odio habent, *tu* qui me è portis mortis ſurſum vocas, 15. ut narrem omnes laudes tuas, in portis filiæ Sionis, atque ob liberationem tuam exſultem.
16. Demerſæ ſunt gentes, in foſſam quam fecerant; reti, quod occuluerant, capti ſunt earum pedes. 17. Innotuit Jehova, judicio, quod tulit; opere manuum ſuarum illaqueatus eſt reus. Higgajon. Selah. 18. Revertentur fontes in ſepulcrum, gentéſque omnes, quæ Deum oblivioni mandarunt; 19. Neque enim in æternum oblivioni tradetur egenus, neque exſpectatio pauperum irrita ſemper erit. 20. Surge, Jehova, ne contumax fiat miſer homo; coram te de gentibus judicium feratur. 21. Injice iis, Jehova, timorem, *ut* ſciant gentes *nihil* eſſe ſe, *præter* miſeros homines. Selah.

Pre-

riculo me liberaſti, 15. ut omnibus Jeroſolimitanis, quantopere laudandus ſis, oſtendam, & liberationis tuæ cauſa, coram iis exſultem.
16. Gentes Iſraelitis infenſæ, in pericula inciderunt, in quæ nos a ſe conjectum iri ſperaverant, atque in retia inciderunt, quæ nobis paraverant. 17. Deus Iſraelis hoc ſuo judicio omnibus innotuit, quo inſidiatores in ſua ipſorum retia inciderunt. 18. Omnes improbi, qui Dei obliti ſunt, in terram, e qua prodiit humanum genus, redibunt, æquè ac alii. 19. Neque enim ab eo egenus ſemper oblivioni mandabitur. 20. Surge verò, ô Creator, & gentibus jus dicito, ne homines in ſuis vitiis pertinaciores fiant. 21. Terrorem populis incute, ut ad animum revocent, ſe eſſe tantùm miſeros homines.

PARA-

15. *In portis filiæ Sionis*] Jeroſolimæ. Vide Eſa. I, 8. Zachar. IX, 9, Arci Sionis ſubjecta primùm fuerunt ædificia, è quibus in eam confugere licebat.
16. *Demerſæ ſunt gentes* &c] Quia in foſſas ſæpe aqua defluit, ſed & metaphoricè demergi dici queant, qui in foſſam profundiorem demittuntur. Proverbium eſt, de quo ad Pſal. VII, 16.
Capti ſunt earum pedes] *Captus eſt earum pes.* Figurata loquutio, petita e laqueis, quibus captantur feræ. Manilius Lib. V. Edit. Kapheleng. p. 114.

——— *ducuntur & ipſi*
Retibus & claudunt campos formidine mortis,
Mendacéſque parant foveas, laqueóſque tenaces,
Currentéſque feras pedicarum compede nectunt.

Quem locum illuſtravit *Joan. Vitius*, ad verſ. 89. Cynegetici *Grotii*. Vide Pſ. XXXV, 7. Adde & *Joan. Fred. Gronovium* ad Octaviam *Senecæ* verſ. 412.
17. *Higgajon. Selah.*] De *Selah* diximus ad Pſ. III, 3. Vox הגיון *Higgajon* ſignificat, ut videtur, inſtrumentum muſicum Pſ. XCII, 4. quod fortaſſe *Muthlabbenio*, de quo in titulo hujus Pſalmi, ab hoc loco conjungendum fuit. LXX. Intt. ᾠδὴ διαψάλματος. *Symmachus* ſimiliter: μέλος διαψάλματος. *Aquila*: ᾠδὴ ἀεὶ, & *Theodotion*, φθογγὴ ἀεί. *Hieronymus*: *meditatio ſemper.* In his nemo tutò adquieſcat, ſed verum invenire nemo ſperare queat.
18. *Revertentur fontes in ſepulcrum*] ישובו רשעים לשאלה *jaſchoubou reſchahim liſcholah*; hoc eſt, moriantur. *Reverti* homines dicuntur *in ſepulcrum*, quia in terram, è qua primus homo deſumtus fuerat, conduntur. Vide Gen. III, 19. & Job. I, 21.
19. *Pauperum*] Eſt hîc in textu ענוים *hanavim*, ſed in margine monemur legendum עניים *hanijim*, in Edit. certè *Buxtorfiana* & aliis. Sed Plantiniana Regia & formæ in 4. habet in ipſo textu עניים, ſine nota Maſſorethica. Hinc intelligimus mera hæc eſſe Librariorum menda; quæ enim ratio cum antea verſu 13. legendum ſit ענוים, hîc verò עניים?
Irrita ſemper erit] תאבד לעד *thobed lahad*, peribit in æternum.
20. *Surge, Jehova*] Quaſi Deus antea alicubi ſediſſet, & ad judicium ferendum *ſurgere* eum neceſſe eſſet, more hominum. Frequens eſt ἀνθρωποπάθεια.
Ne contumax fiat miſer homo] אל יעז אנוש *al jahoz enoſch.* Poſtremâ voce contemtim homines vocantur. Cupit Pſaltes miſeros homines in nequitia contumaciores impunitate non fieri. עז *jahoz* de contumacia intelleximus, quia huic verbo ineſt ea poteſtas, unde in *Hiphil* העז פנים *hehez phanim*, ſignificat audacior & contumacior factus eſt, Proverb. VII, 13. XXI, 29. & עז פנים *haz phanim* contumacem, & audacem, Deut. XXVIII, 50. Dan. VIII, 23. *Aquila*: μὴ θρασυνέσθω ἄνθρωπος, quod idem eſt. LXX. μὴ κραταιούσθω, Hieronymus: *ne confortetur.* Sed quas vires אנוש *miſer homo*, brevi impunitate contrahere poteſt, apud Deum? Nullas, ſed audacior & contumacior fieri poteſt, graviorésque ſibi contrahere pœnas.
Coram te de gentibus &c.] ישפטו גוים על פניך *jiſſchaphetou gojim hal phanecha*, judicentur Gentes, ante faciem tuam; hoc eſt, pœnas luant; nam non poſſunt mali, apud Deum, abſolvi, ideóque eorum reſpectu judicari, damnari, pœnas dare perinde eſt. Quod intelligendum de contumacibus, nam ad officium redeuntibus ignoſcit Deus.
21. *Injice iis, Jehova, timorem*] שיתה יהוה מורה להם *ſchitha, Jehova, morah lahem*; pone, Jehova, timorem illis. Nam מורה *morah*, pro ſollemni mutatione litterarum adfinium, idem eſt ac מורא *mora*, timor, à ירא *jare*, timuit, ut res ipſa oſtendit. Hinc *Aquila*: θὲς, κύριε, φόβημα αὐτοῖς, & *Theodotion*: κατάστησον, κύριε, φόβον αὐτοῖς, unde & *Hieronymus*: *pone, Domine, terrorem eis.* At quaſi idem eſſet ac תורה *thorah*, lex à ירה *jarah*, quod in *Hiphil* eſt docere, verterunt LXX. Intt. κατάστησον, κύριε, νομοθέτην ἐπ᾽ αὐτοὺς, niſi legerint מורה *doctorem.* *Symmachus* verò τάξον, κύριε, νόμον αὐτοῖς.
Ut ſciant gentes nihil eſſe ſe præter miſeros homines] ידעו גוים אנוש המה *jedhou gojim enoſch hemmah.* Primum hîc ſubaudimus למען *lemahan*, ut ſciant, deinde vertimus *nihil præter miſeros homines*, ut ἔμφασις vocis אנוש meliùs exprimeretur. המה *hemmah* pronomen hîc eſt loco verbi ſubſtantivi, quam vim pronomen demonſtrativum ſæpe obtinet. Vide *Chriſt. Noldium* in ſignificatione II. pronominis הוא *hou.*

COM-

Preces contra improbos, quorum ſcelera deſcribuntur, in quæ Divina Juſtitia, cum exauditionis certa ſpe, imploratur.

PSALM. X.

1. QUARE, ô Jehova, ſtas procul, *tèque* temporibus *noſtris*, *quibus* in anguſtia *verſamur* abdis. 2. Superbè reus pauperem perſequitur. At capiantur *mali* in molitionibus, quas excogitarunt. 3. Nam *ſibi* reus de cupiditate animi ſui plaudit; & avarus *ſibi* blanditur, *in iis quibus* iram Jehovæ movet. 4. Improbus, vultu ſuperbo, non quærit *Deum*; omnes ejus cogitationes *eò tendunt ut* Deum nullum *eſſe putet*. 5.

Vitæ

PARAPHRASIS.

1. QUARE, ô Creator noſter, tempore noſtro, veluti procul à nobis recedis, ita ut nobis nullum auxilium feras? 2. Mali viri pauperes malè habent, cùm par eſſet malos in pravis ſuis molitionibus deprehendi & coërcendi. 3. Jam ſibi mali plaudunt ob molitiones ſuas, quibus vir pravus ſuas cupiditates aperit impunè, & avarus ſibi blanditur, ob ea, quorum cauſa iram divinam ſibi timere deberet. 4. Stolida ſuperbiâ improbi divinum auxilium non implorans, atque ita ſe gerunt quaſi eò devenire cuperent,

COMMENTARIUS
In PSALM. X.

1. *QUare, ô Jehova, ſtas procul &c.*] Neque à quo, neque quo tempore, quâve ſingulari occaſione conſcriptus ſit hic Pſalmus, nobis conſtat. Ad omnia tempora, quibus à malis oppreſſi ſunt boni, quod non rarò in Republica Populi Hebræi, ut in ceteris quibusvis, contigit, quæ hìc habentur, pertinent. De hac autem ſimilibúsque querelis vide quæ habemus ad Pſ. XLII, 10. *Stare procul* dicitur Deus, quando idem facere videtur, quod homines procul ſtantes facerent; hoc eſt, hoc quidem loco, auxilium nullum ferre. E contrario Pſal. XXXIV, 19. *proximus* eſſe dicitur *animo fractis*, hoc eſt, iis opitulari.

Tèque temporibus] תעלים לעתות בצרה *thalim lebittboth battſarah*, occultas (*te* vel *faciem tuam* פניך) temporibus opportunis in anguſtia. Quæ Latino more expreſſimus, vi tamen verborum Hebraicorum ſervatâ.

2. *Superbè reus pauperem perſequitur*] בגאות רשע ידלק עני *bgaaveth raſchah jidlak hani*, quod vertendum eſſet: *in ſuperbia rei* (reus) *perſequitur pauperem*. Sed probabilius eſt legendum eſſe בגאוה *bgaavah* in ſtatu abſoluto; quod ſi nolint homines Criticæ minùs periti, poterunt dicere hìc eſſe ſtatum conſtructum pro abſoluto, ut in aliis locis; quorum tamen Anomalia vereor ne ſolis Librariis paſſim accepta referenda ſit.

At capiantur mali &c.] יתפשו *jitthaphecſchou*, in plurali, quia רשע, quod anteceſſit & ad quod verbum hoc refertur, nomen eſt collectivum, ut paſſim. Latinè loquentes cenſuimus *mali*, ut numerus pluralis maneret.

In molitionibus] במזמות *bzimmoth*. De pravis molitionibus, ſeu conſiliis, ſumitur Pſal. CXXXIX, 20. ſed in bonam partem Prov. I, 4. VIII, 12.

3. *Sibi reus de cupiditate animi ſui plaudit*] הלל רשע על תאות נפשו *hillel raſchah hal thaavath naphſcho*. Conſtat multis exemplis הלל eſſe *celebrare*, *laudare*, ſequente accuſativo; ſed cùm nullus hìc compareat, viri docti interpretati ſunt *gloriari*, *ſe jactare*, *ſibi plaudere*, quod ſequuti ſumus. Videtur ſubaudienda vox נפשו *naphſcho*, animam ſuam, quæ omiſſa ſit, ne repeteretur. Chaldæus quoque reciprocè accepit, cùm habeat: אשתבח *iſchtbabbahh*, ſe laudat, ſe jactat. Græci veteres Interpretes incommodè verterunt hæc, & LXX. quidem Intt. ὅτι ἐπαινεῖται ὁ ἁμαρτωλὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. *Aquila* verò: ὅτι ὕμνησεν ἀσεβὴς ἐπὶ πόθῳ ψυχῆς αὐτοῦ. *Symmachus* denique: ὅτι αἰνέσας παράνομος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν. Debuiſſet uterque addere ἑαυτὸν poſt verba activa, aut verbo ἐκαυχήσατο Medio, quod habet vim ἀντεπιστρεφόντος, uti. Notat Pſaltes id genus flagitioſorum & impudentium hominum, qui vitia ſua oſtentare ſuſtinent; quales ſunt libidinoſi homines, aut ultionis cupidi, qui audent ſe, quales ſunt, profiteri.

Avarus ſibi blanditur] ובוצע ברך *oubotſeah berec*, & avarus benedicit, nempe, ſibi; hoc eſt, ſibi blanditur, dum avidè opes comparando Deum provocat. Hìc quoque ſubaudiendum נפשו *naphſcho*, animam ſuam, ſeu ſe; quod unâ voce exprimi potuit, ſi conjugatio Hithpaël adhibita eſſet התברך *hithbarech*, ut Deut. XXIX, 19. *Ne quis cùm audiet verba hujus ſacramenti felicitatem ſibi promittat, apud animum ſuum*, והתברך בלבבו benedicat ſibi in animo ſuo; hoc eſt, blandiatur ſibi, nec minùs propterea felicem ſe futurum ſperet. Vide infrà Pſalm. XLIX, 19. ubi integrum loquendi genus *benedicere animæ ſuæ* eodem ſenſu occurrit.

In iis quibus iram Dei commovet] נאץ יהוה *niets Jehovah*, irritat Jehovam. Aut ſic res exprimenda eſt, ut fecimus, aut ſupplendum *dum*; quaſi Pſaltes dixiſſet: בדברים אשר נאץ יי בהם *baddebarim aſcher niets Jehova bahem*, vel כאשר נאץ *chaaſcher niets*, *quando*, vel *dum irritat* Deum.

4. *Vultu ſuperbo*] כגבה אפו *chgabah appho*, pro elatione vultûs ſui.

Non quærit Deum] Ex ſequentibus ſupplendam hanc vocem res ipſa clamat. *Quærere Deum* eſt precibus ad eum confugere. Vide Pſ. IX, 9. XXXIV, 5. LXXVII, 3. & alibi non rarò.

Omnes

Viæ ejus omni tempore *aliis* terrori ſunt; judicia tua *procul* in alto coram eo ſunt; omnes hoſtes ſuos flatu disjicit. 6. Dixit, apud animum ſuum: numquam dimovebor, qui in calamitate non ſum. 7. Os ejus exſecratione & dolis plenum eſt, & ſub ejus lingua fraus, moleſtia & iniquitas ſunt. 8. Sedet in inſidiis villarum & in latibulis occidit innocentem, oculi ejus occultè pauperem obſervant. 9. Inſidiatur in latibulo, non ſecus ac leo, in luſtro ſuo. Inſidiatur ad rapiendum tenuem, quem rapit attractum in rete ſuum. 10. Adteritur, deprimitur & cadit, per fortes ejus, quisque pauperum. 11. Dixit, apud animum ſuum: oblitus eſt Deus, occultavit vultum ſuum, numquam *rem* videbit.

12. Sur-

rent, ut Deum ullum eſſe negare vellent. 5. Ita ſe gerunt, ut ab aliis timeantur, quaſi nihil eſſet in tremendum à juſtitia tua; omnes inimicos ſuos ſperant facillimè disjecturos. 6. Putant numquam fore ut ab ullo è felicitate, quâ abutuntur, dejiciantur. 7. Quæ dicunt mendacia, vera videri cupiunt, atque eum in finem jurijurando non parcunt, quamvis ſibi fraudium ſuarum ſint probè conſcii. 8. Inſidias ſtatuunt pauperibus, atque innocentibus in villis ſuis; ut eos capiant atque in captivitatem abducant, aut vendant. 9. Illic ſunt inſtar leonum, qui in luſtris inſidias pecudibus ſtruunt: quemadmodum homines mali erga alios infirmiores ſe gerunt, quos in captivitatem abducunt. 10. Tenuioribus & infirmis curant à latronibus inſidias ſtrui. 11. Quod cùm ſit ſceleratum, ſibi tamen perſuadent à Deo talia minimè curari.

12. At

Omnes ejus cogitationes eò tendunt &c.] אין אלהים כל מזמותיו *en elohim chol mzimmotvan*, nullus Deus, omnes cogitationes ejus; hoc eſt, in omnibus, quæ molitur, apud ſe ſtatuit, & pro explorato ſumit, nullam eſſe Divinam Providentiam, atque ita ſe gerit, quaſi nulla eſſet. Vide ad Pſ. XIV, 1. Non rectè Chaldæus: *non eſſe manifeſtas coram Jehova omnes cogitationes ſuas.* Meliùs LXX. Intt. οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς ἐνώπιον αὐτοῦ, quamvis mentem Pſaltæ non prorſus exprimant. Sequentia autem oſtendent homines, de quibus ſermo eſt, non tam dubitaſſe an Deus ſit, quàm an res humanas curet; qui tamen error non minùs nocet, quàm ipſe Atheiſmus.

5. *Aliis terrori ſint*] יחילו *jabbilon*, terrebunt. Vide ad Pſ. XXIX, 8. Homines improbi, & qui nullo Dei timore coërcentur, reverâ alios terrent; cùm vident eos quidpiam moliri, quia nihil non audent, ſi modò homines fallere poſſint, aut Legum pœnas fugere.

Judicia tua procul in alto &c.] מרום משפטיך מנגדו *marom miſchphateeha minnegdo.* Altitudo judicia tua, coram eo; hoc eſt, ea non putat ad ſe pertinere, & ſic loquitur, quaſi numquam Deus, ut de ipſo pœnas ſumat, ex alto ſit deſcenſurus. Hinc *Hieronymus*: *Longè ſunt judicia tua.* Quod fingit *Juvenalis* dictum à perjuro, quem deſcribit Sat. XIII, 100.

Ut ſit magna, tamen lenta ira Deorum eſt,
Si curant igitur cunctos punire nocentes;
Quando ad me venient?

Omnes hoſtes ſuos flatu disjicit] יפיח בהם *japhiahh bahem*, flabit in eos. *Symmachus.* πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐμφυσᾷ. Hoc eſt, facilè vincit. Simili loquutione uſus eſt *Plautus* Militis Glorioſi Act. I. Sc. I, 17.

Cujus tu legiones difflaviſti ſpiritu
Quaſi ventus folia, aut paniculam tectoriam.

Vide Pſalm. XII, 6.

6. *Dicit in animo ſuo*] Cogitat, ut Pſ. XIV, 1.

Numquam dimovebor] בל אמוט לדר ודר *bal emmoth ledor vador*, *non movebor in ætatem & ætatem*, hoc eſt, numquam cogar ſolum vertere, relictâ patriâ. Vide Pſ. XIII, 5. XVI, 8. XXX, 7. LXI, 3, 7.

Qui in calamitate non ſum] אשר לא ברע *aſcher lo berab*, qui non in malo; hoc eſt, qui beatus ſum, nec ullo malo premor. Sic Babylon, apud Eſaiam C. XLVII, 8. deſcribitur *dicens in animo ſuo: ego ſum, nec præter me adhuc* (alia ſimilis urbs) *non ſedebo vidua, neque experiar orbitatem.* Vide ſimilia, de recentiore Babylone Ap. XVIII, 7.

7. *Os ejus exſecratione* &c.] Vox אלה *alah*, quam hîc adhibet Pſaltes, & jusjurandum legitimum, & illegitimum ſignificat, atque exſecrationem ejus qui pejeravit. Vide Levit. V, 1, 27. Vult ergo Pſaltes improbos & perjuros eſſe, & exſecrationibus in alios uti. Cetera complectuntur omnia delicta, quæ linguâ perpetrantur.

8. *In inſidiis villarum* &c.] Latrocinia ruri exercet, & viatores ſpoliat atque occidit. Pro חצרים *hhatſerim*, quod *villas* vertimus, habent LXX. Intt. μετὰ πλουσίων, quaſi legiſſent עשירים *haſchirim*, divites, aut ſimile quidpiam. Sed *Aquila*, αὐλῶν, & *Symmachus* περὶ τὰς αὐλάς, quæ eſt ambigua vox, cùm & atrium, & caulam, & ſubdialem locum ſignificet. חצרים *hhatſerim* ſunt potiùs villæ, ut Eſa. XLII, 11. ad quas ſtruuntur inſidiæ viatoribus; quibus villarum incolæ opere ruſtico hac, illac diſtenti auxilium ferre non facilè poſſunt.

Oculi ejus occultè pauperem obſervans] *Oculi ejus pauperi ſe ſe abdunt*: עיניו לחלכה יצפנו *henau lehhelchah jitsphenou.* LXX. Intt. ἀποβλέπουσι, quaſi legiſſent יצפו *jitsphou*, à צפה *ſpeculatus eſt*, quod fortè melius. Certè non tantùm occultationem, ſed etiam ſpeculationem Pſaltes ſignificare voluit; ideóque vertendo utramque expreſſimus.

9. *In luſtro*] בסכה *beſuccho*, quod locum occultum & tectum ſignificat, quem *luſtrum* vocant Latini. LXX. Intt. ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ.

Per fortes ejus] בעצומיו *behatſoumau*, valentium latronum auxilio.

Quisque pauperum] חלכאים *hhelchaim*, pauperes; hoc eſt, quisque pauperum, cum verba ſingularia anteceſſerint. Rapiebant autem latrones pauperes, quia aut ſoli, aut exiguo comitatu, iter faciebant, ut eos in ſervitutem populis vicinis venderent; ſi modò ei ferendæ apti eſſent, alioqui miſeros occidebant.

11. *Ob-*

¹². Surge, Jehova Deus, adtolle manum tuam, ne adflictorum obliviſcaris. ¹³. Quare vero improbus Deum ſpernet, & apud animum ſuum ei dicet: *in mea facta* non inquires? ¹⁴. Vides *hæc*, *ô Deus*, nam tu moleſtiam & iracundiam intueris, ut manu tuâ *mercedem eis* tribuas; pauper & pupillus tibi *rem ſuam* relinquunt, túque *eorum* es adjutor. ¹⁵. Frange brachium hominis rei & improbi; inquire in flagitium ejus, nec invenies *ampliùs improbum*.

¹⁶. Jehova Rex eſt, per omnem æternitatem, ex ejus terra gentes perierunt. ¹⁷. Quid cupiant homines manſueti, audiviſti, ô Jehova, paraſti eorum animos, & adtentam aurem *eis* præbebis; ¹⁸. ut jus dicas pupillo & tenui; ne miſer homo ex humo *ſumtus* pergat *alios* malè habere.

David

12. At tu, ô æterne Deus, exſere tuam manum, ut oppreſſis auxilium feras, ne videaris miſerorum oblitus eſſe. 13. Cur vero homines improbi diutius te impunè ſpernerent, eò quod ſperent te in eorum facta non inquiſiturum? 14. Vides, ô Deus Opt. Max. moleſtias & prava facta potentium erga pauperiores & infirmiores, eaque obſervas, ut pœnas de iis, qui alios malè habent, tandem ſumas; niſi ad meliorem frugem redeant, atque injurias aliis improbè illatas, quatenus licet, reſarciant. 15. Ultionem, ô Deus, de malis ſumito, iisque facultatem aliis nocendi eripito; quo facto improbi tandem deficient, dum animadvertent ſua mala molimina irrita fuiſſe.

16. Creator omnium rerum, quas creavit eſt Dominus in æternum, ac proinde è quavis terræ parte incolas expellere pro jure ſuo poteſt, quod fecit erga eos qui, ante Iſraëlitas, terram Chananæam occuparant. 17. Audiſti, ô Deus, quid Iſraëlitæ cupiant, quo eorum animos deſiderio accenderis noſti, nec iis negabis quod cupiunt; 18. nimirum, pupillo & tenui jus dici, ſine favore erga alios; adeò ut homo quivis, qui a terra, ut ceteri omnes, originem duxit, æquo jure fruatur cum aliis.

PARA-

11. *Oblitus eſt Deus* &c.] Talia non curat Deus. Cùm ejusmodi latrones Deum negare dicuntur, videtur res de ejus Providentia intelligenda, ut ex his verbis colligere eſt.

Numquam rem videbit] *Non vidit in perpetuum*, לא ראה לנצח *lo raah lnetſahh.* Talem Deum finxit poſtea Epicurus, à quo res humanas curari negavit.

12. *Adtolle manum tuam*] Hoc eſt, eos ferito, ſeu de iis ſupplicium exigito. Eodem ſenſu Deus manum extendere dicitur Exod. VII, 5. Eſai. V, 25. & alibi.

Ne adflictorum obliviſcaris] Vide ad Pſ. IX, 13. Hîc quoque pro עניים *banijim* in margine legi volunt Maſſorethæ ענוים *banavim.* Nulla ratio eſt, cur poſterius priori præferamus.

13. *Deum ſpernet*] נאץ *niets*, quod meliùs hîc vertitur, *ſpernere*, quàm *irritare.*

In mea facta non inquires] לא תדרוש *lo thidroſch.* LXX. Intt. habent μὴ ζητήσει, quaſi legiſſent ידרוש *jidroſch*, in tertia perſona. Hæc ſunt iterum verba hominis Dei Providentiam negantis, potiùs quàm Deum.

14. *Vides hæc, ô Deus* &c.] Hæc ſunt verba Pſaltæ, aut valde elliptica, aut longinquitate temporis mutila. Videtur tamen is eſſe ſenſus, quem expreſſimus, Veteres ſequuti. LXX. Intt. & *Theodotion:* βλέπεις, ὅτι σὺ πόνον καὶ θυμὸν κατανοεῖς. *Aquila:* εἶδες, ὅτι σὺ πόνον καὶ παροργισμὸν ἐπιβλέπεις. *Symmachus:* ὁρᾷς, ὅτι σὺ πόνον καὶ παροργισμὸν ἐποπτεύεις. *Hieronymus: vides, quia tu laborem & furorem reſpicis.* Deum adloquens docet eum probè videre eos, qui moleſtiam aliis creant, & iracundè erga alios ſe gerunt, ſeu eos vexant & malè habent.

Ut manu tua mercedem iis tribuas] לתת בידך *latheth bejadecha.* Subaudiendum גמול, aut שלם aut שלום aut עקב, quæ mercedem ſonant. Alioqui nullus hîc, aut coactus & verbis parum conveniens ſenſus eſt, ut ſi quis Interpretes inſpiciat, facilè intelliget.

Pauper & pupillus tibi rem ſuam relinquunt] עליך יעזב חלכה יתום *halecha jabazob hhelcha jathom*, ſupra te relinquet pauper (&) pupillus; nam aut ſubaudiendum ו, aut excidit.

Supra Deum relinquere idem eſt ac Pſ. LV, 23. *projicere in Jehovam onus ſuum*; hoc eſt, ſe & ſua Deo permittere, quod faciunt homines auxilio humano deſtituti, quales pauper & pupillus; neque enim ita ſolent ſe gerere amicis & copiis abundantes, quibus plus fidunt, quàm Deo; contrà quàm fieri oporteret.

Túque eorum es adjutor] אתה היית עזר *attbah hajitha bozer*, tu fuiſti adjutor. Supplevimus להם *lahem*, illis, vel illorum; res enim ex æquo ad pauperem & pupillum pertinet.

15. *Frange brachium*] שבר זרוע *ſchbor zeroah*, quæ vox potentiam ſignificat, ut hîc & alibi non rarò. Vid. Pſ. XLIV, 4.

Inquire in flagitium ejus] Hoc eſt, punito reum, quia juſtus judex, inquiſitione factâ & deprehenſo reo, pœnas de eo ſumit. Vide verſ. 13. Eſt antecedens pro conſequente, ut paſſim.

Nec invenies qui &c.] בל תמצא *bal thimtſa*, non invenies. LXX. Intt. ζητηθήσεται, quaſi legiſſent תִּמָּצֵא, ſed hominum manifeſtè reorum nequitia negari non poteſt inveniri poſſe. *Symmachus:* ἐξητηθήσεται ἀσέβεια αὐτοῦ ἵνα μὴ εὑρεθῇ αὐτός, quod durum & obſcurum. *Theodotion:* ἐκζητηθήσεται ἀσέβεια αὐτοῦ, ἵνα μὴ εὑρεθῇ, quæ carent ſenſu. *Hieronymus: quæres impietatem ejus & non invenies*; ſed, ut dixi, non poterat non inveniri. Non minùs coactæ ſunt interpretationes Recentiorum, quorum tamen multi viderunt hîc aliquid ſupplendum. Supplevimus nos: *ampliùs improbum*, ex antecedentibus, eo ſenſu quem in Paraphraſi expreſſimus.

16. *In omnem æternitatem*] עלם ועד *bolam vahed*, quæ duæ voces conjunctæ, ubi ſermo de Deo eſt, æternitatem, ſine ullo fine, ſignificant. LXX. Intt. εἰς αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, Chaldæus: לעלמי עלמיא *in ſæcula ſæculorum*, quaſi excidiſſet, aut ſupplendum eſſet ל, ante עלם.

Ex ejus terra gentes perierunt] Hoc eſt, gentes omnes, quæ terram Iſraëlitidem invadere conatæ ſunt, ex ea ſunt exterminatæ.

17. *Quid*

Digitized by Google

David fiduciam ſuam in Deo teſtatur, quamvis à malis undequaque terreatur.

PSALM. XI.

1\. PRÆFECTO *Pſalmus* DAVIDIS. In Jehova cùm ſpem collocarim, quomodo dicitis mihi: recedite in montem veſtrum, *ſicut* avis? 2. En enim improbi tetenderunt arcum, nervo ſagittam ſuam impoſuerunt, ut jaculentur in tenebris, contra rectos corde. 3. Nam diruentur fundamenta, *vir autem* juſtus quid faceret?

4\. Jeho-

PARAPHRASIS.

1\. PSALMUS ad præfectum Sacræ Muſicæ miſſus. Cùm in omnium Creatore ſpes, opéſque omnes collocarim, qua fronte me jubetis ad montem Sionem perfugium quærere, inſtar avis? 2. Scio improbos nobis ſtruere inſidias, & paratos eſſe clam nos invadere, quicumque integræ vitæ ſumus. 3. Nam virtutis ipſius fundamenta convellere conantur, nec quiſquam eſt, quod melius faciant boni, quam ſi ad Dei auxilium confugiant.

4\. Crea-

17\. *Quid cupiant* &c.] תאות ענוים *thaavath hanavim*, cupiditatem manſuetorum.

Paraſti eorum animos] תכין לבם *thachin libbam.* Hæc ſenſum turbant, & loco verbi תכין, ex more Hebræorum ἰσοδύναμα aut talem connexa ἀμετοχία conjungentium, deberet hîc eſſe nomen quod *precet*, aut *exſpectationem* ſignificaret. Anteceſſit: *quid cupiant homines manſueti, audiviſti, ô Jehova*; ſequi deberet: *preci* (לתחינה lithhinnath) *cordis eorum adtentam aurem præbebis.* Nomen hîc legerunt, aut legendum cenſuerunt nonnulli Veteres Græci Intt. LXX. enim habent: τὴν ἑτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου. *Aquila*: τὴν πρόθεσιν τῆς καρδίας αὐτῶν ἠκροάσατο τὸ οὖς σου. At *Symmachus*: ἑτοιμάσεις καρδίας αὐτῶν προσέχειν οὖς σου. *Hieronymus*: *præparaſti ut cor eorum audiat auris tua.* Quæ incommoda ſunt. Superiores Intt. LXX. nimirum & Aquila legerunt: תכונת לבם, *præparationem* aut *propoſitum cordis eorum.* Sed תכונת לב *tchounnath leb* pro *adfectione animi* nuſquam legimus, quamvis verbum הכין *hechin*, cum לב conjungatur Paral. XII, 14. XXX, 14. Heſdr. VII, 10. Job. XI, 13. Hæc tamen lectio à nonnullis noſtræ præfertur, nec ego ſanè multum repugnarim, ſi תכונת interpretemur *adfectum*, eúmque pium.

18\. *Ne miſer homo ex humo ſumtus*] אנוש מן הארץ *enoſch min haarets.* Utrumque facit ad coercendam hominis ſuperbiam, impediendúmque ne pergat עריץ vi ſua abuti ad malefaciendum; nam עריץ *harits* eſt vir, qui ita ſe gerit.

COMMENTARIUS

In PSALM. XI.

1\. P*Salmus Davidis*] Cùm per montana loca David Saulem fugeret, & in ſubjectas planities interdum deſcenderet, ſcriptus eſt.

In Jehova cùm ſpem collocarim] ביהוה חסיתי *badonai hhaſithi*, in Jehova ſperavi.

Dicitis mihi] *Dicitis animæ meæ.*

Recedite in montem veſtrum] נודו הרכם *noudou harchem.* In textu ita habetur, in margine verò נודי *noudi* in ſingulari, ſed pluralem numerum prætuli, propter adfixum plurale quod ſequitur. Nec ſoli Davidi hæc dicuntur, ſed & iis quos ſecum habebat. נוד propriè quidem eſt *vagari*, *errare*; ſed addito loci nomine, videtur motus ad locum ſignificari, quaſi eſſet להרכם *laharchem.* Sic Jerem. L, 8. נדו *fugite è media Babylone.* Vide Pſal. LXIV, 9. LXX. Intt. μεταναστεύου ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον. *Aquila*: ἀναστῶ εἰς τὰ ὄρη ὡς στρουθίον. Videntur legiſſe הרים *harim*, montes. *Hieronymus*: *in montem, ut avis.* Amici Davidis ei timebant, cùm hominem in campeſtribus locis errare audiebant, monebántque ut in tutiora loca ſe conferret.

Sicut avis] צפור *tſippbor.* Subauditur כ, *ſicut*; ut alibi paſſim. *Avis* quævis hîc intelligitur, non *paſſer*.

2\. *Improbi tetenderunt* &c.] Videtur reſpicere ad copias Saulis, quæ intentæ & prælio paratæ, ſicubi Davidem & qui ejus ſectam ſequebantur, deprehenderent, aut iis è locis obumbratis inſidiantes, ut illico conjectis ſagittis eos confoderent.

In caligine] במו אפל *bmo ophel.* E loco tenebricoſo, ut è caverna, vel è denſis dumis. Vide Pſ. X, 9. LXIV, 5.

3\. *Diruentur fundamenta*] השתות יהרסון *haſchathoth jehareſoun.* LXX. Intt. ἃ κατηρτίσω καθεῖλον. *Aquila*: οἱ θεμέλιοι καθαιρεθήσονται. At tralaticio ſenſu intellexit *Symmachus* de legibus: οἱ θεσμοὶ κατελύθησαν, quem ſequutus eſt *Hieronymus.* Occurrit eadem vox Eſai. XIX, 10. ubi tamen videtur ſignificare *retia*, quomodo etiam recentiores Rabbini vocem hîc interpretantur. Alibi non exſtat. Aliter tamen Veteres, apud Eſaiam, verterunt, qua de re illic videbimus. Facilè poteſt fieri, ut vox eſſet πολύτιμος, & verbum, quod hîc nomini additur, *fundamentis* meliùs convenit, quàm *retibus*, nam הרס *haras* eſt ædificium diruere. Poſſumus hæc intelligere propriè de *fundamentis*, & tralaticio ſenſu de Legibus, quæ ſunt fundamenta Reipublicæ; quæ fuit *Symmachi* & *Hieronymi* ſententia.

Vir autem juſtus quid faceret?] צדיק מה פעל *tſaddik mah phahal.* LXX. Intt. & *Theodotion*: δίκαιος τί ἐποίησε. *Aquila*: κατηργάσατο. *Symmachus*: ἔδρασε. Sic *Hieronymus*: *quid operatus eſt.* Malui imperfectum adhibere, ut amici

4. Jehova *eſt* in templo ſuo ſancto, ſolium Jehovæ *eſt* io cœlo, *unde* oculi ejus vident, & palpebræ filios hominum exploraot. 5. Jehova juſtum explorat, improbum & amantem iojuriæ odio habet. 6. Depluet in reos laqueos, ignem & ſulſur; ventus procellosus erit pars eorum calicis. 7. Nam Jehova juſtus juſta facta amat, recti faciem ejus videbunt.

Que-

4. Creator omnium rerum præſentem ſe præbet Tabernaculo ſuo, quamvis ſolium ejus ſit in Cœlo, unde omnia videt & animos etiam hominum explorat. 5. Bonos probè novit & probat, malos verò atque iniquos odit & malè habet. 6. Demittet fulmina in improbos, & ventis procelloſis illos malè habebit; 7. nam juſtitiæ amans eſt, & bonis moribus favet, & ſolos pios in ſuum conſpectum admittit.

PARA-

ci Davidis eum moneant, everſis Reipublicæ Populi Hebræi fundamentis, ſeu legibus, nihil eſſe quod faciat homo innocens, niſi ut in fugam ſe det: *quid* enim prudentius *faceret*?

4. *Jehova eſt in Templo ſuo ſancto*] Hæc ſunt iterum Davidis verba, quibus oſtendit ſibi dubium non eſſe quin Deus ſupplicium ſumat de improbis, quantacumque videatur eorum potentia. *Templum* היכל *hechal*, eſt hic is locus in cœlo, in quo Deus manifeſtioribus ſignis præſentem ſe oſtendit.

Solium Jehovæ eſt in cœlo] *Jehova in cœlo ſolium ejus*, quod poſſit etiam verti, *cujus ſolium eſt in cœlo*.

4. *Filios hominum explorant*] יבחנו בני אדם *jibhhenou bne adam*. Bene LXX. Intt. ἐξετάζει, & *Aquila* δοκιμάζει, quod commodius eſt quam verbum *Hieronymi probant*, quod ambiguum eſt. Itaque ſemper vertimus: *explorant*.

5. *Juſtum explorat*] Cùm intimas cogitationes norit, innocentem à reo probè ſecernit.

Odio habet] Hoc eſt, improbat quæ cogitat & facit, præter legem ſuam; pœnáſque de eo, niſi reſipiſcat, ſumit. Deus enim vitia odit, non homines; quod liquet ex eo, quòd pœnitentiam, dum modò ſeria ſit, & morum mutatione comprobetur, ſemper admittere paratus eſt, iiſque ignoſcere; nec umquam ſupplicium exigit, niſi de contumacibus. Verba, *amantem injuriæ odio habet*, ſunt nonnihil ambigua, nam ſic habent Hebraïca: אהב חמס שנאה נפשו *oheb hhamas ſchanea naphſcho*, *amantem injuriæ odit anima ejus*. Nam poſſunt ſumi hæc de Deo, *cujus anima*, hoc eſt, *qui oderit amantem injuriæ*; aut de homine injurioſo, qui *oderit* ipſe *animam ſuam*, hoc eſt, *ſe*; quod perinde eſt ac ſi diceret Pſaltes, ſic ſe gerere hominem injurioſum, quaſi ſibimet ipſe eſſet inimicus, cùm malis ſuis factis graviſſimas ſibi à Deo contrahat pœnas. Poſteriorem ſenſum ſequuti ſunt LXX. Intt. qui habent: ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. Priorem *Aquila*, qui verterat: καὶ ἀγαπῶντα ἀδικίαν ἐμίσησεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Quod ſequutus eſt etiam *Hieronymus*. Sic Eſai. I, 14. Deus ipſe, *neomenias & conventus veſtros*, aut *feſta veſtra odit anima mea*, & ſæpiùs alibi.

6. *Laqueos*] פחים *phahhim*. Videntur ſic dici fulmina, ſive flammæ, quæ non perpendiculari lineâ cadunt, ſed vario & obliquo motu feruntur, quibus referunt oculis ſpectantium *funes accenſos*, ſeu vincula.

Ignem & ſulſur] Fulmina omnium generum, quæ conſtant ſulfureis exhalationibus accenſis. Vide Diſſert. *de ſubverſione Sodomorum*, ad calcem Geneſeos.

Ventus procelloſus] רוח זלעפות *rouahh zilaphoth*. Tribus in locis exſtat hæc vox, hoc, nempe, loco, Pſ. CXIX, 53. & Lam. V, 10. Ventus זלעפות fortè eſt ventus non calore urens, ut quidam ex loco Lam. V. conjiciunt, ſed potiùs frigore. Certè Pſ. CXIX. videtur *horrorem* ſignificare vox זלעפה *zalhaphah*. Interdum, in procellis etiam æſtivis, frigidum ventum ſequuntur, aut antecedunt fulmina.

Pars eorum calicis] מנת כוסם *menath choſam*. Videtur hoc loquendi genus natum è conſuetudine conviviorum illius ævi, quibus unicuique dividebatur certa vini copia, in majore calice, quam biberet; unde factum ut ſecunda & adverſa, ea quibus ſinguli gaudemus, & quibus lædimur in vita, dicantur portio *calicis noſtri*. Sic Pſ. XVI, 5. dicitur ipſe Deus *portio calicis* Davidis, hîc verò & alibi ſæpiùs, ultio ipſa divina, quaſi portio malorum, memoratur. Copioſè hac de re agentem vide *Thom. Gatakerum* Adverſar. Poſtumorum Cap. V.

7. *Juſta facta*] צדקות *tſdekoth*, juſtitiæ.

Juſti faciem ejus videbunt] ישר יחזו פנימו *jaſchar jehhezou phanemo*, juſtus videbunt faciem ejus; ubi ישר perinde eſt ac *quiſquis juſtus eſt*, hoc eſt, ישרים *juſti*. פנימו eſt pro פניו *phanau*, nam מו, licèt plurale, ſæpe ſumitur pro ſingulari pronomine. Vide Job. XX, 23. XXVII, 23. 2. Sam. XIX, 25. & *Chr. Noldium* ad hanc particulam. Adde & *Theod. Hakſpanium* ad hunc locum. LXX. Intt. & alius verterunt: εὐθύτητα εἶδε τὸ vel ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, incommodè. *Videre faciem Dei*, perinde eſt ac admitti in Tabernaculum, vel in Templum. Vide ad Job. XXXIII, 26. Poſſit hoc loquendi genere ſignificari gratia ſingularis, quâ pii apud Deum valent; quia qui vident ora Regum, hoc eſt, interioris admiſſionis amici, faventes eos habent.

COM-

Querelæ de paucitate piorum, & multitudine improborum ac mendacium; precéſque, quibus David ut poſteriores quidem perdantur, priores verò ſerventur, Deum orat.

1. PRÆFECTO SUPER OCTAVA, CARMEN DAVIDIS. 2. Libera *nos*, PSALM.
ô Jehova, quia defecit benignus, & quia deſierunt fideles eſſe, apud filios ho- XII.
minum. 3. Mendacium quiſque, apud proximum ſuum, profert; blandis labiis, dupli-
ci animo loquuntur. 4. Exſcindet Deus omnia labia blanda, & linguam quæ magna
loquitur; 5. eóſque qui dicunt: Linguâ noſtrâ potentes erimus, labia noſtra nobiſ-
cum ſunt, quis, *ea in re*, dominus nobis eſt? 6. Propter direptionem pauperum,
propter gemitum egenorum, nunc ſurgam, ait Jehova; eum liberabo, quem flatu *velu-
ti* disjiciunt.
7. Verba Jehovæ *ſunt* verba munda, argentum conflatum in catino argillaceo, & purga-

PARAPHRASIS.

1. CARMEN Davidis canendum, dum Octochordum inſtrumentum pulſatur. 2. Libera nos, ô Creator omnium, ab improbis, quorum numerus magnopere crevit; dum ii, qui fidem ſervandam cenſent, & qui benefici ſunt propemodum extincti ſunt. 3. Omnes ferè mendacio dediti fraudibus populares ſuos fallere conantur. 4. Atqui Deus æquè pœnas ſumet de iis, qui blandiuntur, ad nocendum, & qui magna pollicentur, animo non ſtandi promiſſis. 5. Eos etiam è medio tollet, qui religioni non ducunt alios mendaciis fallere, negantque talia à Deo curari. 6. Propter direptos pauperes, eorúmque gemitus, ait Deus, nunc ſurgam, ut eos liberem, quos locupletiores vel flatu disjecturos ſe jactant.
7. Verba Dei nullam habent miſturam mendacii,

COMMENTARIUS
In PSALM. XII.

1. *SUper octava*] Vide ad Pſalm. VI, 1.

2. *Defecit benignus*] Hæc ſunt nimio adfectui tribuenda, quales ſunt querelæ Eliæ 1. Reg. XIX, 10. Hinc colligere tantùm licet raros fuiſſe, tunc temporis, bonos viros. Auditæ ſunt ferè ſemper ſimiles querelæ, quales protulimus, ad Gen. VI, 5. & qualis hæc *Juvenalis*, Sat. XIII, 26.

Rari quippe boni, numerus vix eſt totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili.

Ubique τὰ χερείονα νικᾷ, ut loquuntur Græci, & probitatis inſignioris homines ſunt rariores.

2. *Mendacium quiſque* &c.] Similia queſtus eſt apud Romanos, *Lucilius*, cujus hæc verba ſanè luculenta adfert *Lactantius* Inſt. Divin. Lib. V. c. 9.

Nunc verò à mane ad noctem, feſto atque profeſto,
Totus item paritérque, die, populúſque patréſque
Jactare indu foro ſe omnes, decedere nuſquam,
Uni ſe atque eidem ſtudio omnes dedere & arti,
Verba dare ut cautè poſſint, pugnare doloſè,
Blanditiâ certare, bonum ſimulare virum ſe;
Inſidias facere, ut ſi hoſtes ſint omnibus omnes.

Utinam ſimilia hodie non fierent, inter Chriſtianos! Sunt nationes integræ, apud quas nullus pænè eſt candor, ſed omnia fucata, & φιλαυτίᾳ corrupta.

3. *Blandis labiis*] שפת חלקות *ſchphath bhalakoth*, labia blanditiarum.

Duplici animo] בלב ולב *bleb valeb*, corde & corde. Hoc eſt, ita loquuntur, quaſi duplex iis eſſet animus, quorum alter blandus & beneficus ſe verbis tantùm proderet; alter verò invidus & maleficus intus lateret, & datâ occaſione factis noceret. Vide & ad 1. Par. XII, 33 Cavendum tamen, ne qui hîc deſcribuntur iidem videantur, ac ii quos Jac. I, 8. διψύχους, hoc eſt, dubitantes vocat; de qua voce diximus ad eum locum in Addit. ad *Hammondum*.

4. *Labia blanda*] *Labia blanditiarum*; hoc eſt, homines qui blandiuntur aliis linguâ, licèt animo diſſentiant.

Linguam quæ magna loquitur] Homines jactatores, & qui magna pollicentur, ſine animo præſtandi.

5. *Linguâ noſtra potentes erimus*] ללשננו נגביר *lilſchonnennou nagbir*. Extat iterum hoc verbum, in hac ipſa conjugatione, Dan. IX, 26. ubi יגביר ברית, *confirmabit fœdus*. Hic quoque ſubaudiendus accuſativus aliquis, aut חיל *bhajil*, vires, potentiam.

Nobiſcum ſunt] Nobiſcum gerimus paratum ſemper auxilium, idque ſitum in mendaciis, inanibúſque promiſſis.

Quis ea in re Dominus nobis eſt?] Nemo poteſt impedire, quo minùs mentiamur, & promittamus quidquid rebus noſtris conducere videtur, quamvis abſit præſtandi animus. Ac ſanè ne crudeliſſimi quidem tyranni ſibi à linguis ſubdolis cavere poſſunt, imò verò maximè omnium iis decipiuntur.

6. *Propter direptionem*] משד *miſſchod*, ubi מ idem eſt ac למען *propter*, ut & in ſequentibus verbis, & paſſim.

Eum liberabo quem] אשית בישע *aſchith bejeſchah*, ponam in ſalute; hoc eſt, ſalvum præſtabo.

Flatu veluti disjiciunt] יפיח לו *japhiahh lo*, flabit illi; hoc eſt, *quem* (nam ſupplendum neceſſariò pronomen) improbus flatu, hoc eſt, facilè ſe disjecturum putabat. Vide Pſ. X, 5.

7. *Verba munda*] Mera veritas, non ut verba

purgatum ſepties. [8]. Tu, Jehova, cuſtodies & ſervabis eum, ab hac ætate, in perpetuum. [9]. Circumquaque improbi ambulabunt, cùm vilitas filiorum hominum extolletur.

Petit David liberationem ab hoſtibus ſuis, eámque à miſericordia divina ſperat.

PSALM. XIII. [1]. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS. [2]. Quouſque, Jehova, oblivíſceris mei, *velut* in æternum? quouſque abſcondes vultum tuum à me? [3]. Quo uſque conſilia capiam, vitæ meæ contraria, & dolorem in animo meo *toto* die *ſentiam?* Quouſque hoſtis meus extolletur ſupra me? [4]. Reſpice *atque* exaudi me, Jehova Deus meus, illuſtra oculos meos, ne ſomno mortis capiar; [5]. néve dicat hoſtis meus: eum

eii, non alter ac argentum ſæpiùs purgatum in catino, ſcoriis omnibus liberatum eſt. 8. Tu Domine, proteges pauperes & ſervabis ab hoc tempore atque in perpetuum. 9. Improbi dabunt operam, ut ubique vagentur, eo tempore quo viliſſimi hominum extollentur.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Canticum Præfecto Muſicæ ſanctæ tradendum. 2. Quo uſque, ô Creator, immemor videberis eſſe mei? Quò uſque veluti me à tuo conſpectu arcebis? 3. Quò uſque, præ imprudentia, patieris me ſumere conſilia incolumitati contraria, & perpetuo dolore conficiar? Uſquequò hoſtis meus me ſuperior erit? 4. At tu, mi Creator, reſpice me, pro tua miſericordia, & prudentiam mihi largire, qua intelligam quid factu opus ſit, ut mortem vitem; 5. neu inimicus meus (*Saul*) glorie-

ba hominum, quibus paſſim aliquid falſitatis admiſtum eſt. Ideò conferuntur cum argento probè purgato, cui nullæ inſunt ſcoriæ, nulla deterioris metalli miſtura.

In catino argillaceo] בעליל לארץ *babalil laarets*, in catino terræ. Hoc tantùm loco exſtat vox עליל, ſed ex re ipſa vas eſſe, in quo metalla conflabantur, liquet. לארץ ita vertimus, ut materia catini deſignari intelligatur, nam ל interdum materiam ſignificat, ut Eſai. LIV, 12. Eſdræ I, 11. Fortè intelligendum *taſconium*, de quo *Plinius* Lib. XIII, c. 4. *Catini fiunt ex taſconio. Hoc eſt terra alba, ſimilis argillæ. Neque enim alia adflatum, ignémque & ardentem materiam tolerat.* LXX. Intt. verterunt δοκίμιον τῇ γῇ, *Aquila* [illegible] τῇ γῇ, obſcurè & incommodè.

Purgatum ſepties] Sæpiùs purgatum, ne quid ſuperſit ſcoriarum, aut alîus metalli vilioris. *Septies* pro ſæpiùs occurrit Levit. XXVI, 18. XXIV, 28. Pſ. CXIX, 164. & alibi.

Eum] Egenum, de quo verſu 6. Intelligendus egenus, qui ſit Dei timens; egeſtas enim per ſe grata Deo non eſt.

9. *Circumquaque ambulabunt*] Hoc eſt, ut mihi quidem videtur, vagabuntur, nec certam ullam ſedem habebunt.

Cùm vilitas filiorum hominum extolletur] כרום זלות לבני אדם *chroum zulloutb libne adam.* Pro זֻלֻּת alii legunt זַלּוּת. Eſt à verbo זל, aut זלל *contemtus fuit.* Senſus eſt: dum qui antea erant egeni & contemti, ad honores evehuntur. Hic locus mirum in modum veteres Græcos Interpretes aliquot exercitos habuit, qui ne ſic quidem ſe ſe expedire potuerunt. LXX. Intt. κατὰ τὸ ὕψος σου ἐπολυώρησας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. *Aquila:* κατὰ τὸ ὕψος εὐωνισμένοι τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. VI. Editio pro ἐπολυώρησας habebat ἐξουδένωσας. Solus *Symmachus* ſenſum videtur adſequutus: ὅταν ὑψωθῶσιν οἱ εὐτελεῖς τῶν υἱῶν ἀνθρώπων: quod ſequutus eſt, ut paſſim alibi, *Hieronymus*, qui vertit: *cùm exaltati fuerint viliſſimi filiorum hominum.*

COMMENTARIUS
In PSALM. XIII.

2. O*Bliviſceris mei*] Precum mearum non magis rationem habebis, quàm ſi mei oblitus eſſes.

Velut in æternum] נצח *netſabh*, in perpetuum. Addidimus *velut*; hoc eſt, quaſi mei in perpetuum rationem habere nollet. Nam *quouſque* non bene conjungitur cum נצח *in æternum.* Sæpè כ ſimilitudinis prætermittitur, ut docebit *Chr. Noldius.* Græci Intt. verterunt εἰς τέλος, vel τέλειον, prorſus.

Quouſque abſcondes vultum tuum à me] Reges in conſpectum ſuum non admittunt eos, quibus irati ſunt. Perinde eſt ergo, ac ſi diceret. quouſque mihi indignaberis? Vide Pſalm. XXVII, 9. XXX, 8. & alibi.

3. *Conſilia capiam vitæ meæ contraria*] אשית עצות בנפשי *aſchith betſoth bnaphſchi*, ponam conſilia in animam meam; hoc eſt, periculoſa capiam conſilia, præ imprudentia; vel inibo conſilia quæ me, præter ſpem, in periculum mortis conjicient.

Dolorem in animo meo, toto die, ſentiam] יגון בלבבי יומם *jagon bilbabi jomam*, dolorem in corde meo interdiu. Repeti debet אשית *ponam*, ſed quia minùs commodè utraque res uno verbo Latinè exprimi potuit, ideò addidimus *ſentiam.* יומם *jomam* hîc eſt perinde ac בכל יום bchol jom, *quotidie*, aut *toto die*; neque enim, in tantis periculis, tantiſque anxietatibus *interdiu* tantùm dolebat David. Hinc *Sym-*

eum vici; & inimici mei exſultent, quia nutavero. [6]. Atqui ego in benignitate tua fiduciam collocavi; exſultabit animus meus in liberatione tua, cantica Jehovæ dicam, quia reddidit mihi *pro innocentia mea.*

Querelæ de hominum depravatione, quibus adduntur pœnæ de iis ſumendæ & votum de reditu è Captivitate.

1. PRÆFECTO, *Carmen* DAVIDICUM. Inſanus, apud animum ſuum, dicit: nullus eſt Deus. Corruperunt & abominandos reddiderunt mores ſuos, nullus PSALM. XIV.

glorietur me à ſe victum eſſe, & alii etiam ejuſdem factionis gaudeant, quia vires meæ nutare cœperint. 6. Atqui ego in favore, quo me proſequutus es, adquievi, & ſpero fore, ut liberatus canticis liberationem tuam celebrem; quia mihi reddideris quod innocentia mea, hac in re, poſtulabat.

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO Cantorum miſſum Carmen, ad imitationem Davidicorum. Inſani apud animum ſuum ſciſcunt nullum eſſe Deum. Deteriores facti ſunt, & mores ſuos usque adeo corruperunt, ut

Symmachus καθ' ἡμέραν, *quotidie*, non ἡμέρας *de die*, ut alii.

4. *Illuſtra oculos meos* &c.] האירה עיני פן אישן המות *hairah henai phen iſchan hammaveth*, illuſtra oculos meos, ne dormiam mortem; hoc eſt, ſuggere mihi bona conſilia, ne, imprudentiâ meâ, in mortem nec-opinus ruam. *Illuſtrare oculos* alicui eſt facere ut videat quod eum fugit, & tralaticio ſenſu docere quod ignorat, Pſ. XIX, 9. Alioqui *illuſtrare oculos* eſt exhilarare Heſdr. IX, 8. quia triſtitiâ oculi hebetunt, lætitiâ fulgent.

6. *Reddidit mihi*] גמל עלי *gamal halai*. Verbum hoc ſignificat præmio, aut pœnâ adficere aliquem, pro ejus factis. Barbarè dicunt *retribuere*. Ut ſenſus liqueret, addidimus *pro innocentia mea*, quod neceſſariò ſubaudiri debet.

COMMENTARIUS
In PSALM. XIV.

1. *Carmen Davidicum*] Eſt tantùm לדוד *ldavid*, ſed ſubaudiendum מזמור *carmen*. Cùm verò liqueat ex verſu 7. ſcriptum hunc Pſalmum in Captivitate, ſive ea ſit Salmaneſeri, ſive Nabuchodonoſori, quod malim, temporibus tribuenda; hinc colligere eſt Pſalmos omnes, quibus eſt præſcriptum לדוד *ldavid*, non eſſe tamen Davidis. Itaque *Davidicum* vertimus, ut poſſit intelligi carmen ad Davidæorum imitationem factum. Vide & Pſalm. LXIX, 1.

Inſanus] נבל *nabal*. LXX. Intt. ἄφρων. Vide Deut. XXXII, 6. 2. Sam. III, 33, 34. XIII, 13. ubi improbi dicuntur *inſani*. Pulcrè *Salvianus* de Gubern. Dei Lib. V. p. 113. Ed. Baluz. *Legi quondam, in quodam loco:* Nemo malus, niſi ſtultus; ſi enim ſaperet, bonus eſſe mallet. *Et tu ergo, ſi tamen redire adhuc ad ſanitatem potes, exue nequitiam, ſi vis habere ſapientiam.*

Apud animum ſuum dicit] Hoc eſt, reputat apud ſe. Iis temporibus & præſertim quidem, apud Orientales, non fuere qui negarent eſſe Numen, idque Providentiâ ſuâ omnia regere, ſi credimus *Æliano* V. H. Lib. II. c. 31. Καὶ τίς οὐκ ἂν ἐπῄνεσε τὴν τῶν Βαρβάρων σοφίαν; εἴγε μηδεὶς αὐτῶν εἰς ἀθεότητα ἐξέπεσε, μηδὲ ἀμφιβάλλουσι περὶ Θεῶν, ἆρά γέ εἰσιν ἢ οὐκ εἰσί· καὶ ἆρά γε ἡμῶν φροντίζουσιν, ἢ οὔ. Οὐδεὶς γοῦν ἔννοιαν ἔλαβε τοιαύτην, οἵαν ὁ Εὐήμερος ὁ Μεσσήνιος ἢ Διογένης ὁ Φρύξ, ἢ Ἵππων, ἢ Διαγόρας, ἢ Σωσίας, ἢ Ἐπίκουρος, οὔτε Ἰνδὸς, οὔτε Κελτὸς, οὔτε Αἰγύπτιος. Λέγουσι δὲ οἱ Βάρβαροι οἱ προειρημένοι καὶ εἶναι Θεοὺς, καὶ προνοεῖν ἡμῶν: *Et quis non Barbarorum ſapientiam laudet? ſi quidem nemo eorum ad Atheiſmum prolapſus eſt, neque in dubium vocant ſintne Dii, an non ſint; & curéntne nos, an non. Nemo ergo neque Indus, neque Celta, neque Ægyptius talem cogitationem in animum admiſit; qualem vel Euhemerus Meſſenius, vel Diogenes Phryx, vel Hippon, vel Diagoras, vel Soſias, vel denique Epicurus. Sed Barbari hi, quos dixi, dicunt & eſſe Deos & nobis providere.* Crediderim ſanè ita omnes, cultiores certè, Orientis populos eſſe palam loqnutos; ſed hîc illic fuiſſe homines, qui an Deus eſſet, vel certè an curaret res humanas dubitabant; imò verò, apud animum ſuum, ſciſcebant nos Deo curæ non eſſe, oſtendunt hic Pſalmi XIV. locus & Pſ. X, 4, 11. quamvis rem proloqui non auderent apud populos, qui contrà ſentiebant. De populo Atheorum, qui aliquo modo exculrus eſſet, nulla uſquam mentio.

Nullus eſt Deus] Qui, nempe, curet res humanas. Eſt locus egregius *Ariſtotelis*, hanc in rem, ſi modò ejus eſt, Magn. Moralium Lib. I. c. 5. Ἐάν τινα ποιήσῃς ἄφοβον, ὥς τε μηδὲ τοὺς Θεοὺς φοβεῖσθαι, οὐκ ἀνδρεῖος ἀλλὰ μαινόμενος: *ſi quem ſic intrepidum feceris, ut ne Deos quidem timeat, jam non fortis, ſed demens fuerit.* Quod נבל *nabal* eſt Pſaltæ, hîc μαινόμενος eſt *Ariſtotelis*. Ἄφρονα verterunt LXX. Intt. ἀποῤῥέοντα *Aquila*, quia radix נבל *mareſcere* ſignificat. Sed non eſt ſemper habenda ratio originis vocum, uſus potiſſimùm ſpectandus. Hîc agitur de homine *demente & improbo*, quæ eſt ſignificatio

nullus eſt qui bene ſe gerat. ². Jehova è cœlo deſpexit filios hominum, ut videret an eſſet ſapiens, qui quæreret Deum. ³. Omnes pariter deſciverant, & putidi facti fuerant, nec quiſquam ſe bene gerebat, ne unus quidem. ⁴. Annon norunt *quid agant*, quicumque iniquitati dediti ſunt, & qui comedunt populum meum, *ut alii* pane veſcuntur? Jehovam non invocant. ⁵. Timore ibi corripientur, quia Deus eſt in ætate juſti. ⁶. Conſilium humilis pudore adfecerunt, quia ſpes ejus erat Jehova. ⁷. Utinam

ut nullus eorum ſe bene gerat. 2. At Deus è cœlo improbos illos deſpexit, quæſivitque, num quis ſapiens eſſet inter Judæos, qui conſtanter adhæſiſſet ejus cultui. 3. At plerique à pietate erga Deum deſciverant, perpaucis exceptis, qui cultui Dei non valedicerent. 4. Nec peccant ignorantiâ, qui ſunt vitiis dediti, & qui populares meos ſpoliant, vorace avaritiâ, qua eos exhauriunt, quemadmodum alii pane veſcuntur. Imo Deum Iſraelis non invocant. 5. Erit tamen cùm timore turbabuntur, quia Deus bonis favet. 6. Humiliores Iſraelitas pudore adfecerunt, quia vident eos ſpem ſuam in Deo collo-

catio vocis נבל *nabal.* Vide Deut. XXXII, 6, 21. & Pſ. LXXIV, 18. Qui negant Providentiam, ut pravis adfectibus ſecurius indulgeant, quales ii qui deſcribuntur in hoc Pſalmo, non ſunt tantùm *dementes*, ſed & flagitioſi homines; vitióque, non tam intellectionis, quàm morum, laborant.

Corruperunt &c.] השחיתו התעיבו עלילה *hiſchbithou hithhibou halilah*; corruperunt, abominandum fecerunt factum. Pſalm. LIII, 2. qui idem eſt Pſalmus, ſed ex alio Codice, ut videtur, exſcriptus, eſt התעיבו עול *hithhibou havel*, abominandam commiſerunt iniquitatem, quod ejusdem eſt ſensûs. Si עלילה rectum ſit, idem ſignificabit ac ſi ἐλλειπτικῶς diceretur עלילותיו *halilothau* facta ſua; agitur enim non de facto uno, ſed de tota vita.

Nullus eſt, qui bene ſe gerat] *Nullus bonum faciens.* Hæc & ſuperiora, ſequentiáque intelligenda videntur de Babyloniis, non de Judæis, apud quos numquam defuerunt, ſine dubio, homines aliquot Dei timentes. Aut hæc ὑπερβολικῶς dicuntur, ut quæ habentur Pſ. XII, 2.

2. *Filios hominum*] Obſcuriùs videntur hæc deſignare Chaldæos, inter quos, propter graſſantem Idololatriam & malos mores, vel unus vir bonus eſſe negatur; hoc eſt, cujus virtus exacta, ad leges ipſas naturæ, graviſſimis vitiis non eſſet deformata.

Ut videret &c.] Ἀνθρωποπαθῶς dicta hæc ſunt θεοπρεπῶς intelligenda; neque enim tempus eſt ullum, quo Deus quid apud homines agatur ignoret, ac proinde inquirere in eorum facta, quaſi ſibi ignota, neceſſe habeat. Ex ejusmodi verbis perperam intellectis videtur nata Lycaonis fabula Metam. Lib. I, 211.

Contigerat noſtras infamia temporis aures,
Quam cupiens falſam ſummo delabor Olympo &c.

Sapiens qui quæreret Deum] משכיל דורש את האלהים *maſchil dereſch eth haelohim.* Cùm משכיל ſit participium activum conjugationis Hiphil, ſubaudiendum נפשו *animam ſuam*, aut quid ſimile; hoc eſt, qui dat operam, ut ſalubrium diſciplinarum cognitione animum ſuum inſtruat.

Qui quæreret Deum] Qui vero Deo cognoſcendo tempus & laborem impenderet; quod facere potuiſſent Chaldæi, qui ingenio minimè carebant, atque à Judæis poterant in ea inquiſitione adjuvari. Alioqui *quærere Deum*, eſt aut eum invocare, aut conſulere per Prophetas, de rebus futuris. Verùm hæc hic non faciunt, ſed notio quâ hoc loquendi genus uſurpatur Act. XVII, 17. ζητεῖν Κύριον, quod officium fuiſſe Ethnicorum docet Paulus.

3. *Omnes pariter deſciverunt*] הכל סר יחדו *haccbol ſar jahhdau.* סור *ſour* propriè eſt à via divertere, tralatitiâ poteſtate à præceptis divinis deſciſcere. Vide 1. Reg. XV, 5. XXII, 43. & alibi paſſim. Defecerant à vero Deo Chaldæi, quatenus luminibus Rationis & antiquiſſimorum Patriarcharum traditione noſci poterat, colebántque Stellas. Vide *Thom Stanleium* Philoſ. Orientalis Lib. I. Sect. II. Quod vel ex uno Daniele ſatis intelligere eſt. Pſal. LIII, 4. hæc verba ſic efferuntur: כלו סג יחדו *chullo ſag jahhdau*, omnis retroceſſit pariter, quod idem eſt.

Putidi facti fuerant] נאלחו *neelahhou.* Exſtat hoc verbum tantùm in hoc Pſalmo, ſeu hîc legatur, ſeu Pſ. LIII. loco, & Job. XV, 16. ubi conjungitur cum נתעב *nithhab, abominandus factus eſt.* Rabbini *fœtere* interpretantur, quia *fœtere* perinde eſt ac ei *ingratum eſſe*, Geneſis XXXIV, 30. Exod. V, 21. & 1. Samuel. XXVII, 12.

4. *Annon norunt quid agant*] הלא ידעו *halo jadehou.* Subaudivimus עלילותיהם *phahalothehem*, facta ſua, ex ſequentibus. Neceſſariò tale quid animo ſupplendum.

Qui comedunt populum meum &c.] אכלי עמי אכלו לחם *ochele hammi achele lebhem*, comedentes populum meum; nempe, *ut alii* comedunt panem, vel כאשר *chaaſcher* quemadmodum ipſi pane veſcuntur. Intelliguntur præfecti Chaldæorum, aut Medorum, qui miſeros Judæos expilabant, ſeu juſſu Regum, ſeu ſuâ ipſorum ſtimulante avaritiâ, in privatum compendium. Sic Achilles Iliad. Α, 231. deſcribit Agamemnonis mores:

Ἦ πολὺ λώϊόν ἐστι κατὰ στρατὸν εὐρὺν Ἀχαιῶν
Δῶρ' ἀποαιρεῖσθαι, ὅστις σέθεν ἀντίον εἴπῃ,
Δημοβόρος βασιλεὺς, ἐπεὶ οὐτιδανοῖσιν ἀνάσσεις.

Certè multò melius eſt per latè tendentem exercitum Græcorum dona (mulctam) *auferre ab eo qui tibi contradixerit, populi vorator Rex, quia hominibus nullius pretii imperas.* Hinc & *Heſiodus* Operum & Dier. 38. de fratre dicit, qui in diviſione paternorum bonorum plura ſibi, præter fas, vindicaret:

— μέγα κυδαίνων βασιλῆας,
Δωροφάγους, οἳ τήνδε δίκην ἐθέλουσι δικάσσαι.

Valde demulcens Reges donorum adpetentes, qui hanc litem volunt judicaſſe.

Jeho-

nam ut è Sione *adveniat* Iſraëli liberatio ! Cùm reducet Jehova ad captivitatem populi ſui ; exſultabit Jacobus , & Iſraël lætabitur.

Deſcribitur homo non indignus , qui ad Tentorium Dei habitet.

1. CARMEN DAVIDIS. O Jehova , quis commorabitur in Tabernaculo tuo? PSALM.
quis habitabit in monte tuo ſancto ? 2. Qui integer vitæ eſt, operam dat juſ- XV.
titiæ & veritatem , ex animo , loquitur ; 3. qui non detrectat linguâ ſuâ , non nocet amico

collocaſſe. 7. Quando tandem Iſraëlitæ adjuti à Jeroſolimitanis liberabuntur , reducétque Deus Iſraëlitas , qui ſunt captivi abducti ? Tum verò iis reducibus, æquè exſultabunt & pariter qui ad Tribum Judæ pertinent , & ceteri Iſraëlitæ.

FARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDICUM. O Creator omnium , quis quietus non procul à Tentorio tuo ſedes habebit? Quis domum habebit in monte Sione ? 2. Qui integris moribus erit , qui Juſtitiam & Veritatem amabit , quam ex animo proferet ; 3. qui alienus eſt ab omnibus calumnus ; qui non nocet iis ;

Jehovam non invocant] Hinc conjicere licet inter eos , qui miſeros Hebræos adterebant , fuiſſe homines ejuſdem gentis tributorum exactores ; quemadmodum poſtea , cùm Romanis paruerunt , non defuerunt è plebe Judæa , qui operam ſuam publicanis locarent

5. *Timore ibi corripientur* &c.] שם פחדו פחד כי אלהים בדור צדיק *jcham phabbadou phabhad, chi elohim bdor tſaddik*, ibi timuerunt timorem, quia Deus in ætate juſti. Sequitur עצת עני *hatſath hani* , conſilium hominis pauperis. Pro quibus verbis, habemus Pſ. LIII pleniora , &, ut puto , ſaniora : שם פחדו פחד לא היה פחד : כי אלהים פזר עצמות חנך *ſcham phabbadou phabhad lo hajah phabhad chi elohim phizzer hatsmoth hhonach*, ibi timuerunt timorem (*ubi*) non erat quod timerent , quia Deus fregit oſſa ei qui te obſedit. Hæc ad nullos alios pertinent, quàm ad Chaldæos , qui ſoli obſederant Jeroſolimam & captivos abduxerant Judæos ; niſi quis malit pro Chaldæis & Jeroſolima hîc ſubſtituere Aſſyrios & Samariam , de quibus 3. Reg. XVII . 3. & *ſeqq.* Sed ſpes auxilii à Sione , magis inclinat animum , ut credam hoc eſſe votum Jeroſolimitani Vatis , quicumque ſit ; quamvis non diffitear potuiſſe eſſe nonnullos è decem Tribubus , aut è Levitica iiſdem in locis degentes ; qui Deum , qui colebatur Jeroſolimæ , ſolum invocabant.

6. *Pudore adfecerunt , quia ſpes ejus erat Jehova*] תבישו כי יהוה מבטחו *thabiſchou chi Jehovah machſchou.* At Pſ. LIII , 6. הבישתה כי אלהים מאסם *hebiſchotha chi elohim measam*, pudore adfeciſti, quia Deus eos aſpernatus eſt, quam lectionem prætulerim , ut ad eum Pſalmum dicam.

7. *Ut è Sione adveniat*] Hoc eſt , ut Deus veluti Jeroſolimâ , quam inhabitat , ad nos ad ortum Euphratis translatos auxilium mittat.

Iſraëlis liberatio] ישועת ישראל *jeſchouhath Iſchraël*, ſalus Iſraëlis. Pſ. LIV , 7. ישועות *jeſchouhoth*, ſalutes.

Cùm reducet] בשוב *bſchoub.* LXX. Intt. ἐν τῷ ἐπιστρέψαι, cùm faciet redire. Chaldæus : כד יתיב *cùm reduxerit.* Verum quidem eſt Deum dici *redire ad ſuos* , ut homines ipſi *ad Deum redire* dicuntur ; quando Deus denuò benevolentiam ſuam iis oſtendit ; attamen , ne quid diſſimulem , aptiùs legeretur בהשיב *behaſchib*, *cùm reducet* Iſraëlitas captivos. Aut certè verbum quod *redire* in *Kal* plerumque ſignificat, hîc tranſitivè reditûs procurationem ſonat. Vide & Deut. XXX , 3. Pſ. LXXXV , 2 , 5. CXXVI, 1. Alioqui legi hîc oportuiſſet לשוב את שבות , non לשוב שבות , ut habetur. Ideò vertimus *reducet* , quod & plures è recentioribus Intt. fecerunt.

COMMENTARIUS
In PSALM. XV.

1. QUis commorabitur] מי יגור *mi jagour.* Hîc Futurum non ſignificat eventum , ſed ſed potiùs meritum commoraturi , hoc ſenſu : *quis dignus eſt qui commeretur ?* Ideò Chaldæus Paraphraſtes habet מן חמי למדר *man bhame le mader*, quis dignus,vel idoneus ad habitandum.

In Tabernaculo tuo] באהלך *beoholecha.* Templum eâ voce interdum intelligitur , interdum Tabernaculum, antequàm Templum eſſet conditum. Hîc autem ב perinde eſt ac *ad*, nemo enim intra Tabernaculum habitabat , ſed tantùm *ad* Tabernaculum. Vide 1. Sam. III , 3. & Indicem in Pentateuchum ad particulam ב.

In monte tuo ſancto] *In monte ſanctitatis tuæ.* In monte Sione , dum Arca in eo fuit , vivo, nempe, Davide , & in monte Morija , poſt conditum illic à Salomone Templum.

2. *Qui integer vitæ eſt* &c.] *Ambulans integer & faciens juſtitiam.*

Ex animo] *In corde ſuo* ; hoc eſt , qui dicit id quod animus ejus verum eſſe novit.

3. *Non detrectat*] *Non detrectavit ſuper lingua ſua , non fecit malum , non* —— *protulit.* Hîc præteritum eſt, pro præſente perpetuo , ut alibi ſæpe.

amico ſuo; nec probrum in proximum profert; 4. qui ſibi ipſe humilis eſt & abjectus, timentes Jehovæ in honore habet, qui ubi in detrimentum *ſuum* juravit, non mutat *tamen*; 5. qui pecuniam ſuam, uſuræ cauſâ, non collocat, nec munus contra innocentem non accipit; hæc, *inquam*, faciens numquam amovebitur.

Deſcriptio fiduciæ in Deo collocatæ, cujus cauſâ Deus pios tuetur.

PSALM. XVI. 1. AUREUM CARMEN DAVIDIS. Cuſtodi me, Deus, quia in te ſpem poſui. 2. Dixiſti, *anima mea*, Jehovæ: Dominus meus es, quod ineſt

iis, quibus ſe amicum profitetur; qui probra in neminem jacit; 4. qui de ſe modeſtè ſentit & humiliter; qui hominum Deum verum in honore habentium amans eſt; qui contumelioſum nihil in alium profert; qui poſtquam, interpoſito jurejurando, quidpiam pollicitus eſt, quamvis cum jactura ſua, promiſſo ſtat; 5. qui uſuras non exercet; qui nullo munere adduci poteſt, ut innocenti noceat. Hæc qui præſtiterit, numquam in exſilium, aut captivitatem abducetur.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Carmen aureum. Protege me, ô Deus, quia in te ſolo ſpem meam collocavi. 2. Ei dixiſti ſæpiùs ex animo dominum ipſum eſſe tuum, nec quidquam a te manare, ex quo

4. *Qui ſibi ipſe humilis eſt*] *Contemtus in oculis ſuis*, qui ſemet ipſe non magni facit, imò potiùs parvi; delictorum, nempe, ſuorum memor.

Ubi in detrimentum ſuum juravit] להרע *leharah*, ad maleſaciendum *ſibi*; ut ſit Infinitivus Hiphil & ſubaudiatur לנפשו *lnaphſcho*. LXX. Intt. habent τῷ πλησίον αὐτοῦ, quaſi eſſet legendum לְהֵרֵעַ *lehareah*. *Symmachus* ἑταίρῳ αὐτοῦ. *Aquila* meliùs τοῦ κακῶσαι, ſed ſubaudiendum ἑαυτὸν. Vide ad Joſ. IX, 18.

Uſuræ cauſa &c.] Quæ illicita erat, apud Hebræos. Vide ad Exod. XXII, 25.

Munus contra innocentem] Ut eum quaſi reum damnet. Cùm ſit hoc ſcelus, non tanta eſt virtus ab eo abſtinere; ſed cùm ejuſmodi munera clam offerrentur & acciperentur, ita ut non poſſent homines avari ſceleris argui; cúmque propterea flagitium frequentiùs admitteretur, eo abſtinere virtus major erat, eo tempore, quàm nobis hodie videtur.

Numquam amovebitur] לא ימוט לעלם *lo jimmoth lebolam*, hoc eſt, non erit dignus qui è loco Tabernaculo Dei vicino umquam expellatur. Alii *non nutabo*.

COMMENTARIUS
In PSALM. XVI.

1. *AUreum carmen*] מכתם *michtham*, quod, ut alii plures vertimus, *aureum carmen*, quia כתם *chethem* eſt *aurum*. Pſalmus LVI. & quatuor ſequentes eamdem inſcriptionem habent, ſeu crediti fuerint conſtare *verſibus aureis*, χρυσοῖς ἔπεσι (ut vocantur verſus *Pythagoræ*) ſeu alia de cauſa nobis ignota. LXX. Intt. verterunt στηλογραφία, quaſi legiſſent מכתב *michthab*, inſcriptio, ut putat *Grotius*. Sed nihil hîc ſimile inſcriptioni columnæ. Attamen habet hîc quoque Chaldæus גליפא תריצא *gliphu thritſa*, ſculptura nota. *Aquila* habebat τοῦ ταπεινόφρονος καὶ ἁπλοῦ τοῦ Δαυίδ. Sic quoque *Symmachus*, niſi quòd pro altero epitheto habet τοῦ ἀμώμου. *Hieronymus* ſimiliter: *humilis & ſimplicis*. Unde colligit *Lud. Capellus* legiſſe eos מך ותם *much vetham*, quæ verba hoc ſignificant, quod expreſſerunt. *Joan. Buxtorfius* in Anti-Crit. negat eos aliter legiſſe, ſed ſic voluiſſe exprimere etymologiam vocis מכתם, qualem animo conceperant. Sic Chaldæus Pſal. LVI. & tribus ſequentibus habet: מכך ושלים *machich ouſchelim*, humilis & perfectus, merâ adluſione ad originem vocis, licet parum aptam

2. *Dixiſti, anima mea*] אמרת *amarth*, quod eſt 2. perſona fœminini generis. Sic legunt Maſſorethæ, unde factum ut Intt. Hebræi ſuppleverint *anima mea*. Sic etiam *animam ſuam* hoc eſt, ſe adloquitur Pſaltes Pſ. XLII, 6. & XLIII, 5. Sic & antiquiſſimi Græci interdum loquebantur, ut *Homerus* Odyſſ. υ, 18. de Ulyſſe:

Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ,
Τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Pectore percuſſo cor his verbis increpuit; fer utique cor, nam & deterius aliquando tuliſti; & *Pindarus* Olymp. Od. I, 5.

Εἰ δ' ἄεθλα γαρύεν
Ἔλδεαι φίλον ἦτορ.

Si certamina canere cupis, ô carum cor. Attamen LXX. Intt. & *Hieronymus* legerunt, aut legendum cenſuerunt אמרתי *dixi*, quòd ſit omiſſa vox *anima*.

Dominus meus es tu] אדני אתה *adonai atthah*, quod idem hîc eſt ac אֲדֹנָי, niſi ſit & hoc modo legendum. LXX. Intt. κύριός μου, & *Hieronymus*: *Dominus meus es tu*.

Quod ineſt mihi boni in te non redundat] טובתי בל עליך *tobathi bal haalecha*, bonum meum non ſuper te; hoc eſt, ſi quid ſit mihi boni, quod à te accepi, id tibi reddere non poſſum, ut tibi viciſſim benefaciam. LXX Intt. τῶν ἀγαθῶν μου οὐ χρείαν ἔχεις, quod ſenſum pulcrè exprimit. *Aqui-*

ineſt mihi boni, *id* in te non *redundat* ; 3. *ſed* in Sanctos, qui ſunt in terra ; erga hos & illuſtres viros tota mea benevolentia eſt. 4. *Aliorum* multa ſunt idola, *ad* aliena *numina* feſtinarunt ; *at* non utar libaminibus eorum, è ſanguine. 5. Jehova hereditatis meæ & calicis mei pars eſt ; tu ſuſtentas ſortem meam.

6. Menſura *prædiorum* in amœna loca mihi cecidit ; quin & hereditas elegantior mihi eſt, quàm pro meritis. 7. Laudabo Jehovam, qui mihi conſilium ſubjecit ; etiam renes mei me *per* noctes erudierunt. 8. Perpetuò Jehovam coram me eſſe volui ; quia dexter

quo lucrum ullum ad ipſum perveniret : ſed tantùm in Iſraelitas pios, qui in patria degerent ; erga quos benevolentiam exercebas. 4. Habeant alii multa ſimulacra, templa aliorum Deorum adeant ; at numquam cruentorum libaminum particeps ero. 5. Creator omnium Deus ſolus à me coletur, & me tuebitur.

6. Modus agrorum mihi obtigit in amœnis locis, atque hereditatem elegantiorem accepi quàm promeritus eram. 7. Laudabo Deum Iſraelis, qui mihi recta conſilia ſubjecit, etiam noctibus quibus me erudivit. 8. Ex animo meo numquam paſſus ſum ejici cogitationes de Deo ; nam mihi favens ſemper

Aquila ad verbum : ἀγαθωσύνη μου οὐ μὴ ἐπὶ σε. *Symmachus :* ἀγαθόν μοι οὐκ ἔστιν ἄνευ σου, & *Hieronymus : bene mihi non eſt ſine te ;* quaſi legiſſent, aut certè legendum putaſſent non כל עליך ſed בלעדך *bilhadecha*, hoc eſt, *ſine te* Gen. XLI, 44. & alibi. LXX. Interpretum ſententia, quam ſequuti ſunt pleriqne Recentiorum, eſt omnium commodiſſima. Supplendum תבוא *thabo*, veniet, aut perveniet.

3 *In Sanctos, qui ſunt in terra*] לקדושים אשר בארץ המה *likdoſchim aſcher baarets hemma*. Poſtrema vocula המה eſt loco verbi ſubſtantivi. Si hic locus ſanus ſit, ſenſus erit : ſi quid beneficii in aliquem conferre poſſum, id ad cœlites non pertingit ; ſed juvat tantùm bonos, qui in terra Iſraelitica ſunt.

Erga hos & illuſtres viros &c.] ואדירי כל חפצי בם *veaddire col hhephtſi bam*, & illuſtres omnis benevolentia mea in eis. Aut אדירי eſt pro abſoluto אדירים, ut alibi talia occurrunt, ſi modò nihil ſit mendoſi, ut Num. V, 18. Pſ. CXIX, 128. & alibi ; aut legendum אדירי *illuſtres mei*, hoc eſt, proceres popularium meorum. Sic legit *Aquila*, qui habebat ὑπὲρ μεγάθυσί (fortè μεγιστᾶσι) μου πᾶν θέλημα ἐν αὐτοῖς. *Symmachus* verò : εἰς τοὺς μεγάλους, πᾶν τὸ θέλημά μου ἐν αὐτοῖς. Sed חפץ ſequente ב ſignificat *delectationem*, cùm agitur de rebus, ut Pſ. I, 2. aut favorem, & benevolentiam, cùm de hominibus ut hoc loco. Mirè verterunt LXX. Intt. ἐθαυμάστωσε πάντα τὰ θελήματά μου ἐν αὐτοῖς, & *Theodotion :* καὶ θαυμαστόν μοι τὰ θελήματά μου ἐν αὐτοῖς. *Sancti* verò & *illuſtres* viri, de quibus hîc Pſaltes, videntur eſſe Sacerdotes.

4. *Aliorum multa ſunt idola*] ירבו עצבותם *jirbou hatſebotham*, multiplicati ſunt dolores, vel Dii eorum ; nam עצב *hetſeb* ſæpe idolum, imaginem ſeu falſum Deum ſignificat, ut Pſ. CXXXV, 15. Eſai. XLVIII, 5. & alibi. Fateor dici in plurali עצבים *hatſabim*, ſed nihil obſtat quominùs etiam fœminino genere עצבות *hatſaboth* ſint idola dicta, cùm Ethnicis non tantùm Dii, ſed & Deæ eſſent. Supplevimus hîc *aliorum*, perſpicuitatis causâ, quod latet in ſuffixo vocis עצבותם, unde liquet ſubaudiendum nomen aliquod ſubſtantivum, cum nihil ſit alioqui quò referatur ſuffixum. LXX. Intt. hic verterunt : ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν, quia vox modò adlata *dolores* etiam ſignificat. *Aquila*, πληθυνθήσονται τὰ διαπονήματα αὐτῶν, quia eadem vox labores cum dolore exantlatos notat. *Symmachus* verò ; ἐπληθύνθησαν τὰ εἴδωλα αὐτῶν.

Ad aliena numina feſtinarunt] אחר מהרו *abher mabarou*, alienum feſtinarunt ; hoc eſt, אל אלוה אחר *el eloah abher*, ad Deum alienum, vel alium. Frequenter, in plurali, occurrunt אלהים אחרים *Dii alii*. LXX. Intt. legerunt אחר habent enim μετὰ ταῦτα ἐτάχυναν ; *Symmachus* אחור cùm verterit εἰς τὰ ὀπίσω ἐτάχυναν.

At non utar libaminibus eorum è ſanguine] בל אסיך נסכיהם *bal aſſich niſchebem*, non libabo libamina eorum. Hinc liquet vicinos Hebræorum interdum libaſſe ſanguinem victimarum & libando deguſtaſſe, quod vetuit Deus Levit. XVII, 10. XIX, 26. LXX. Intt. habent hîc perperam : συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, quaſi legiſſent : אכנים כנסיהם *achnis chinſehem*, ſed additio *ſanguinis* oſtendit agi de libationibus, unde rectè *Aquila* μὴ σπείσω σπονδάς, quem ſequutus eſt *Hieronymus* in Verſione ex Hebraica Veritate.

5. *Calicis mei pars eſt*] Vide ad Pſal. XI, 6.

6. *Menſura prædiorum meorum* &c.] חבלים נפלו לי *hhabalim naphelou li*, funes ceciderunt mihi. Quia ſorte agri ſunt diviſi, & prout ſors è ciſta cadebat, prædia adſignabantur. Vide ad Joſ. XIV, 5. De *fune* verò adi ad Deut. III, 13. Joſ. XVII, 5. Hamos VII, 17.

In amœna loca] בנעמים *binehimim*. Subaudiendum שדים *ſchadim*, hoc eſt, agros.

Hereditas] נחלת *nahhalath*, pro נחלתי *nahhalathi*, hereditas mea.

Elegantior mihi eſt, quàm pro meritis] שפרה עלי *ſchapherah halai*, pulcra eſt ſupra me. Verbum hoc exſtat tantùm hîc in *Kal*, & in *Piel* Job. XXVI, 13. Sed apud Chaldæos & Syros non eſt infrequens. על *hal* hîc eſt comparationis, quaſi diceret, ſupra quàm meritus ſum. Vide *Chr. Noldium* ad hanc ſignificationem.

7. *Renes mei me per noctes erudierunt*] לילות יסרוני כליותי *leloth jiſſerouni chiljothai*, noctes erudierunt me (*in*) renibus meis ; vel noctibus erudierunt me renes mei. *Renes* in Scriptura non tantùm pro interna parte corporis, ſed etiam pro animo ejúſque arcanis ſumitur, ut quando Deus dicitur *explorare corda & renes* Pſ. VII, 11. Vult David ſe meditando noctu quid ſibi facere expediret, ſolis ratiocinationibus ſuis, Deo juvante, intellexiſſe quid tutiſſimum eſſet.

8. *Perpetuò Jehovam coram me eſſe volui*] שויתי *ſchivithi*, *poſui Jehovam coram me ſemper* ; hoc eſt, ſemper de eo, ejúſque Legibus cogitavi. Vide Pſ. CXIX, 30.

dexter mihi adeſt, non amovebor. 9. Propterea lætatus eſt animus meus, atque exſultavit gloria mea; imò caro mea ſecurè habitabit. 10. Neque enim me ſepulcro relinques, aut benignum tuum videre foveam patieris. 11. Notam mihi facies ſemitam vitæ; ſatietas *omnis generis* lætitiarum *eſt* apud faciem tuam, ſuavitates ſunt in perpetuum in dextra tua.

Ora-

ſemper adeſt, nec umquam è patria expellar. 9. Ideò lætor atque exſulto ex animo; imo ſecurus in patria mea habitabo. 10. Nec patieris me ab hoſtibus occidi, atque in ſepulcro, in juventute, jacère. 11. Mihi patefacies, quomodo vita ſit religiosè inſtituenda, & omnis generis hilaritatibus, apud te, fruar, neque umquam earum ſatietas animum meum ſubibit, in Sacrario tuo.

PARA-

Quià dexter mihi adeſt] כי מימיני *chi mimini*, quia à dextra mea eſt. Qui pugnanti à dextra adeſt, ut eum tueatur, ſi fortè dextrâ manu ad feriendum hoſtem porrectâ (nam ſiniſtrum latus interea ſcuto tegitur) corpus nudatum alii objiciat, is re verâ præſens pugnanti auxilium fert. Hinc ductâ translatione, Deus ei *à dextra* adeſſe dicitur, quem protegit. Vide & Pſ. CIX, 31. & CXXI, 5. Hinc fortè etiam Græci δεξιὰ & Latini *dextra* dixerunt faventia auſpicia; quamvis poſtea à partibus mundi dicta putata ſint. Quidquid ſit, nos Latino more vim & translationem ipſam hujus loquendi generis expreſſimus.

Non amovebor] Sedibus meis non expellar; quod ſæpe occurrit in Pſalmis. Vide Pſ. X, 6.

9. *Animus meus*] *Cor meum.*

Gloria mea] כבודי *chebodi.* LXX. Intt. habent γλῶσσά μου, alii omnes δόξα verterant, ut habet quoque *Hieronymus. Linguam* tamen probant etiam Hebræi Interpretes, quòd eâ gloria Dei prædicetur. Alii *animam*, ut Geneſ. XLIX, 6. Alii inſtrumentum muſicum, ut citharam, quâ gloriabatur David, & quam vocat gloriam ſuam Pſ. XXX, 13. LVII, 9. CVIII, 1.

Securè habitabit] ישכון לבטח *jiſchchon labbetahh.* Securè in ſedibus meis, & ſine anxietate habitabo. Vide Deut. XXXIII, 12, 28. Pſ. IV, 9. Prov. I, 33.

10. *Neque enim me ſepulcro relinques*] לא תעזב נפשי לשאול *lo thahazob naphſchi liſchol.* LXX. Intt. οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην. *Hieronymus: relinques animam meam in inferno.* Hæc, de Davide intellecta, hoc tantùm ſibi volunt, non paſſurum fuiſſe Deum, ut occideretur, ac proinde in ſepulcrum conjectus illic relinqueretur, ita ut caro ejus in eo jaceret. Nihil frequentius eſt in V. T. voce נפשי ſumtâ ἀντὶ τοῦ *ego.* Ea vox propterea vicem ſæpe obtinet pronominis *ipſe*, conjuncta cum ſuffixis. Vide Proverb. XI, 17. XX, 2. Eſ. V, 14. XLVI, 2. Jerem. LI, 14. & alibi paſſim. שאול *ſcheol* verò conſtanter eſt ſepulcrum, aut mors. Sententia ergo eſt perſpicua. Quin & ipſe Petrus Act. II, 29. de *ſepulcro* intellexit, cùm ex hiſce verbis probet, quæ hîc habentur de Davide mortuo & in ſepulcrum illato non poſſe intelligi, ſed ad Chriſti reſurrectionem eſſe referenda. At Græci Patres, & poſtea etiam Latini, Hebraïcæ Linguæ imperiti, aut certè non ſatis ſcientes, vocem *animam* intellexerunt de mente Chriſti, & ᾅδην de eo loco, in quo putabant, mentes humanas ſervatas ad tempus reſurrectionis. Sic *Theodorus* Heracleota, in commentario ad hunc locum, ubi ſic de carne Chriſti: ἀβλαβὴς μείνασα συνεζεύχθη πάλιν τῇ μὴ εἰς τὸν ᾅδην καταλειφθείσῃ ψυχῇ. οὐ γὰρ ἄλογος ἦν, ἀλλὰ ταῖς ἀνθρωπίναις ψυχαῖς ὁμοούσιος, ὡς καὶ ἡ σὰρξ τῇ σαρκί: *cùm illæſa remanſiſſet, conjuncta eſt iterum animæ in inferno minimè derelictæ; neque enim irrationalis erat, ſed conſubſtantialis humanis animabus, ut & caro carni.* Quæ exſcripſerat è *Didymo*, ut ex Catena liquet. Sic enim loquitur: ἡ μὲν γὰρ σὰρξ ἐνετέθη τῷ μνημείῳ, ἡ ψυχὴ δὲ αὐτοῦ γέγονεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας· ἐπ' ἐλπίδι δὲ κατεσκήνωσεν ἡ σάρξ, διὰ τὴν τάχεως ἐσομένην ἀνάστασιν. *Caro quidem indita eſt monumento, anima verò ejus fuit in corde terræ per tres dies & tres noctes, in ſpe verò habitavit caro, propter mox futuram reſurrectionem.* Tum prolatis iis, quæ habet *Theodorus* ad vocem usque ψυχῇ, ſic pergit: Οὐκοῦν οὐκ ἄλογος ἦν ἡ ψυχή, οὐ γὰρ ἂν ὑπέστη χωρισθεῖσα τοῦ σώματος, οὐδ' ἂν εἰς ᾅδην πεπόρευτο, τὸν λογικῶν ψυχῶν τὸ χωρίον. Οὐκοῦν ὁμοούσιος ταῖς ἀνθρωπίναις ψυχαῖς, ὡς καὶ ἡ σὰρξ τῇ σαρκί, ἐκ τῆς ἁγίας προελθοῦσα Μαρίας: *Igitur non irrationalis erat anima, non enim ſubſtitiſſet ſeparata à corpore, neque in Haden profecta fuiſſet, rationalium animarum locum. Igitur conſubſtantialis eſt animabus humanis, ut carni caro, ex Sancta Maria progreſſa.* Hîc videmus creditam *animam* Chriſti fuiſſe *in inferno* hoc eſt, loco animarum humanarum, dum corpus fuit in ſepulcro. Quæ prava interpretatio ab omnibus recepta eſt quaſi vera, ob Linguæ Hebraïcæ ignorationem.

Aut benignum tuum videre foveam patieris] לא תתן חסידך לראות שחת *lo thitthen hhaſidcha lirath ſchahhath.* Ex more Hebræorum, quibus paſſim duo membra idem ſonant. Voci *anima* reſpondet hîc *benignus tuus*, ut voci שאל vox שחת *ſchahhath*, quæ proinde foſſam, in qua cadaver deponitur, ſignificat. LXX. Intt. verterunt διαφθορὰν *corruptionem*, quod שחת *ſchihheth* corrumpere ſignificet, quia in foſſa corrumpuntur cadavera. Res eodem recidit, & *videre foſſam*, aut *corruptionem* perinde eſt ac alterutram experiri. Eadem ergo eſt hujus membri orationis, ac prioris ſententia.

Poſtquàm vidimus quo ſenſu hæc de Davide intelligi queant, ad quem antecedentia & conſequentia manifeſtò pertinent; videndum quî ad Chriſtum à Petro Act. II. referantur. Ante omnia ſtatuendum eſt, quod ex uſu Judæorum antiquiorum conſtat, ut vidimus ad Pſalm. II. quódque ſequuti ſunt etiam Apoſtoli, ita intellectas olim Prophetias, ut quamvis antea certo ſenſu, eóque dilutiore, impletæ fuiſſent, tamen iterum impletæ in Meſſia exiſtimarentur, ſi quid in iis eſſet quod meliùs & excellentiore

ſenſu

Oratio Davidis ad Deum, ut innocentiam ſuam, contra improbos, tueatur.

1. ORATIO DAVIDIS. Exaudi, ô Jehova, innocentiam *meam*, adtentus eſto clamori meo, preces meas, labiis doloſis minimè *prolatas*, auſculta. 2. E con- PSALM. XVII.
ſpectu

PARAPHRASIS.

1. ORATIO DAVIDIS. Exaudi, ô Deus, preces meas, cùm innocentem me noris eorum, quorum inſimulant me inimici mei. 2. A te mihi jus dicatur, nam rectè facta omnia probè noſti.

ſenſu Chriſto conveniret. Quo poſito, ſatis intelligimus, Petrum, ſuo jure, hæc de Chriſto interpretatum; quandoquidem, propriâ verborum poteſtate ſervatâ, Chriſto non Davidi conveniunt. Davidi enim hoc ſolum contigit, quòd Deus eum ab hoſtibus occidi & ſepeliri eo tempore, quo ſcripſit, nec poſtea paſſus ſit; ſed longam ei vitam & placidam mortem, poſt quam à liberis ſuis ſepultus eſt, conceſſerit. Sed re verâ *ſepulcro relictus eſt*, nec umquam excitatus è mortuis; reverâ *foveæ* aut *putrefactioni* abſumendus traditus fuit. Quod ſignificat Petrus his verbis: *liceat audenter dicere ad vos, de Patriarcha David, quoniam defunctus eſt & ſepultus eſt, & ſepulcrum ejus eſt apud nos, uſque ad hodiernum diem*; in monte, nimirum, Sione, ubi erant ſepulcra Regum Judæ, in quibus reliquiæ ejus, ſi quæ erant, adhuc jacebant. Nec exſpectarat David fore ut cadaver ſuum poſt mortem non corrumperetur, útque è mortuis excitaretur; ſed tantùm liberationem, quam diximus. Sed cùm in hoc vaticinio verbis ἐμφατικωτέροις & quæ multò plus ſignificant, ſibi à Spiritu Sancto ſubjectis, uſus eſſet; hinc intellexit majus quiddam illis verbis ſignificatum, quod ſic interpretatur Petrus: *Propheta igitur cùm eſſet & ſciret quia jurejurando juraſſet illi Deus, de fructu lumbi ejus, ſedere ſuper ſedem ejus, providens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno*, (ſepulcro) *neque caro ejus vidit corruptionem*; propriâ verborum ſignificatione ſervatâ. Vide Interpretes ad locum, qui pluribus hac de re; nam in hiſce noſtris Adnotationibus de primo ſenſu potiſſimùm agere adgreſſi ſumus.

11. *Notam mihi facies ſemitam vitæ*] Hoc eſt, aut, docebis me quî vitam contra hoſtium molimina conſervare queam: aut, patefacies mihi, quî mores meos ad leges tuas componere poſſim & debeam. Utrumque eminentiore multò ſenſu in Chriſto impletum; qui in vitam poſt mortem rediit, quique multò clariùs & copioſiùs, quî ad voluntatem divinam mores exigendi ſint, à Deo accepit, diſcipulisque ſuis tradidit, ut alios ea docerent.

Satietas omnis generis lætitiarum] שבע שמחות *ſchebab ſchmahhoth*, ſatietas lætitiarum; nempe, omnis generis, prout erat legi conſentaneum. Ideò plurali, potiùs quàm ſingulari uſus eſt, pro more Linguæ Hebraïcæ, quæ numero plurali majorem rei copiam & præſtantiam ſignificat. Potuerunt quidem de Davide in monte Sione ad Dei Arcam habitante, dici; ſed multò ſublimiùs & convenientiùs verborum poteſtati in Chriſto impleta ſunt.

Apud faciem tuam] את פניך *eth phanecha*, cum facie tua. Apud Arcam, cui aderat Deus, ante cujus faciem eſſe cenſebantur, qui ad eam converſi adorabant.

Suavitates ſunt in perpetuum] נעימות *nehimoth*, quod hîc tantùm occurrit. Suaviſſimum erat hominibus religioſis vivere Jeroſolimæ, ubi Arca primùm fuit, deinde etiam ædificatum Templum, & Deus ſacrificiis & canticis cultus.

In dextra tua] Hoc eſt, in poteſtate tua, ut eas largiaris, prout tibi videtur. Vide Pſalm. XVIII, 36. LXIII, 9. LXX, 18. Hæc quoque eximiâ prorſus ratione in Chriſtum quadrant, qui in cœlum evectus ad dextram Dei ſedet, & æterna felicitate pleniſſimè fruitur. Cui collata felicitas, quâ fruebatur David Jeroſolimæ, erat tantùm evanida umbra, aut etiam *umbra ſomnium* σκιᾶς ὄναρ, ut cum *Pindaro* loquar, ſi cum re ipſa conferatur.

COMMENTARIUS
In PSALM. XVII.

1. I*Nnocentiam meam*] צדק *tſedek*, juſtitiam; hoc eſt, innocentiam. Addidimus adfixum primæ perſonæ, quia non agitur de quavis innocentia, ſed de Davidis. *Audire* autem, vel *exaudire innocentiam alicujus*, perinde eſt ac eum exaudire, quia eſt innocens. Si rectè in Codd. MSS. refertur verſio *Aquilæ*, legit צדיק *tſaddik*, habebat enim δικαίου (non δίκαιον) alii δικαιοσύνην.

Adtentus eſto] הקשיבה *hakſchibah*. Subaudiendum אזנך *oznecha*, aures tuas, propter vim conjugationis activæ.

Labiis doloſis minimè prolatas &c.] בלא שפתי מרמה *blo ſchiphthe mirmah*, ſine labiis fraudis, vel in labiis non doloſis. Fraus referri poteſt ad homines, duplici ratione. Poſſit David hoc velle ſe non indignum eſſe, qui à Deo exaudiretur, quòd non eſſet fallax; vel ſe Deum non orare ut falleret homines, ſpecie quadam Religionis, cùm nullâ Dei reverentiâ teneretur. Quod flagitium nimis fuit, apud ipſos Chriſtianos, frequens.

 2. *E con-*

BIBLIOTECA NAZ. ...

ſpectu tuo jus mihi dicatur, rectè facta oculi tui videant. 3. Exploraſti animum meum, inviſiſti me nocte, conflaſti me *inſtar metalli*, nec inveniſti quidquam *mali quod* cogitaverim, nec *quod* ore meo eruperit. 4. Ad facta hominum quod adtinet, ex verbo labiorum tuorum, cavi mihi à viis *hominis* violenti. 5. Suſtenta greſſus meos, in orbitis tuis, nec vacillent pedes mei.

6. Ego invocavi te, quia me, ô Deus, exaudis; inclina aurem tuam ad me, & ſermonem meum audi. 7. Oſtende mirificam tuam benignitatem, dum dextrâ tuâ tueris

noſti. 3. Exploraſti animum meum, per noctem conflaſti me, ut conflatur metallum; nec inveniſti in me quidquam adulteratum, quod cogitaverim, aut etiam dixerim. 4. Facta hominum quod ſpectat, prout Lege tuâ vetuiſti, ne quemquam vi opprimeremus, ab omni vi abſtinui. 5. Fac ut ita incedam in pietatis via, ut pedes mei minimè vacillent, neque à tuis orbitis aberrent.

6. Conſtanter ad tuam opem confugi, quia me eam invocantem, ô Deus, exaudiviſti. Perge autem mihi præbere, & preces meas audire. 7. Oſtende mirificam tuam beneficentiam, dum potentiâ

2. *E conſpectu tuo jus mihi dicatur*] מלפניך משפטי יצא *millephanecha miſchphati jetſe*, è conſpectu tuo judicium meum exeat. Eſt loquendi genus translaticium, deſumtum è conſuetudine Regum, quibus præſentibus jus dicebatur, ſcribebantúrque ſententiæ & edicta, quibus adſentiebantur. Sic *judicium è conſpectu Dei egreſſum* eſt judicium pronunciatum, volente & probante Deo.

Videant rectè facta] מישרים *meſcharim*, rectitudines. Hîc eſt *rectè facta*, nam ea ſola cernuntur. *Videre* autem hîc perinde eſt ac facere id quod ſolent integri Judices, qui cognitâ causâ vident innocentem quempiam eſſe; hoc eſt, abſolvere.

3. *Inviſiſti me noctu*] Ut ſcires recténe, an ſecus me gererem, non tantùm obſervaſti quid palam & interdiu facerem, ſed etiam quid à me noctu & remotis arbitris fieret.

Conflaſti me inſtar metalli] צרפתני *tſaraphthani*, liquefeciſti me. Ideò addimus *inſtar metalli*. Ut probentur aurum & argentum, liqueſiunt, ut ſi quid alienum ſit iis admiſtum, deprehendatur & deſpumetur. Hinc צרף *tſeroph* eſt explorare etiam animum. Vide Pſal. XII, 7.

Quidquam mali, quod cogitaverim] זמתי *zimmothi*. Subaudi אשר *quod*. Sed aut hoc verbum in malam partem ſumitur, ut Pſalmo XXXVII, 12. aut ſupplendum רע אשר *malum quod*.

Nec quod ore meo eruperit] Malum, nempe, hîc è ſuperioribus repetendum. Eſt בל יעבר פי *bal jababor phi*, non transgreſſum eſt os meum; id eſt, nec quod ore meo prodierit.

4. *Ad facta hominum quod adtinet*] לפעלות *liphhulloth*. Frequens hæc eſt poteſtas præpoſitionis ל. Vide apud *Chr. Noldium* ſignific. XXX.

Ex verbo labiorum tuorum] בדבר שפתיך *biddbar ſchphathecha*, in verbo labiorum tuorum; hoc eſt, prout lege tuâ juſſiſti. Vide Eſther I, 12. & 27. ſignificationem particulæ apud *Noldium*.

Hominis violenti] פריץ *pharits*, quod à פרץ *pharats*, vi diſrupit. Sunt ergo פריצים *phritſim* propriè fures, ac latrones, qui domos perrumpunt. τοιχωρύχοι. Vide Jerem. VII, 11. Deinde ad quoſvis violentos homines translatum eſt.

5. *Suſtenta greſſus meos*] תמוך אשרי *thamoch aſchurai*. Æquè rectè potuiſſent Maſſorethæ pronunciare תְּמֹךְ quæ eſt prolatio ſolita Imperativi. Sed alibi etiam ſic Imperativum proferunt, ut Exod. XX, 8. Deut. V, 12. Eccleſiaſt. IV, 17. Duæ tamen veteres Verſiones Græcæ Infinitivum eſſe ſtatuunt, ea quæ dicitur LXX. Intt. quæ habet καταρτίσαι, & *Aquila*, ubi legebatur ἀντιλαβέσθαι. At *Symmachus* habebat συγκρατῶν, *Theodotion* τελείωσον, in Imperativo, qui modus aptior eſſe videtur. אשר *aſchour* eſt *greſſus*, qui firmatur, aut ſuſtentatur, cùm neque nutant pedes infirmitate, neque offendunt in via, neque lapſando hominem dejiciunt. At M. *Methomius* in Specim. III. Interpret. ſuarum, p. 14. poſtquàm ſtatuit verbi אשר duplicem eſſe ſignificationem, propriam quâ *erectum eſſe*, vel *erectum ſtare* vertendum eſt; & translatam, quâ perinde eſt ac felicem eſſe, contendit unam eſſe nominis אשר propriam poteſtatem, quæ eſt *crus*, ambulationis inſtrumentum, femore, tibiâ & pede conſtans, à coxendice ad imum pedem. Abſolutum duale facit אשורים *aſchourajim*, bina crura, ad formam עינים *benajim*, oculi duo. Cauſam nominis perſpicuam eſſe vult, à ſtatione, nimirum, rectâ. Fatetur tamen metonymicè, in uno, alteróve loco eâ voce veſtigium ſignificari. Hîc verò vertendum cenſet: *firma redde crura mea*. Verterunt quidem LXX. Intt. κατάρτισαι τὰ διαβήματά μου, & *Hieronymus*: *ſuſtenta greſſus meos*. Sed frivolas has habet verſiones & obſcuras, præterquàm quòd, ut ait, vox צעדים *tſehadim* ſignificat *greſſus*. Verùm ut à poſtrema ratione ordiar, quamvis צעדים ſignificet *greſſus*, nihil vetat eì rei & alterum eſſe nomen; nec frivolè eum dixeris *ſuſtentare*, aut *firmare greſſum*, qui alium infirmum in gradiendo juvat, aut ipſe arte quadam ſibi à lapſu cavet. Sic Silius *Italicus* Lib. III, 632. de Hannibale Alpes tranſeunte:

Ductor Agenoreus, tumulis delatus iniquis,
Lapſantem dubio devexa per invia niſu
Firmabat greſſum.

Præterea nullus eſt locus, cui *greſſûs* ſignificatio ſatis aptè non conveniat: nec eſt à ſignificatione, veteribus Interpretibus probata, recedendum, ſine neceſſitate; nec indulgendum conjecturis, ubi, ex uſu Linguæ, poteſtatia vocum rationem reddere licet. Atqui conſtat

אשר

ris eos, qui *in te* ſpem poſuerunt, contra eos qui in hos conſurgunt. 8. Serva me, ut pupillam oculi, umbrâ alarum tuarum; occulta me. 9. Improbis, qui mea vaſtant, hoſtibus meis, qui, ut vitâ me ſpolient, circumvenerunt me, eripe me. 10. Pinguedine ſuâ, clauſerunt *oculos ſuos;* & ſuperbè, ore ſuo, loquuti ſunt. 11. Greſſu noſtro *obſervato*, nunc circumdederunt nos; oculos ſuos *in nos* conjecerunt, ut *nos* in humum adſligerent. 12. Speciem habent leonis rapere geſtientis, & leunculi in latebris jacen-

tiâ tuâ eos liberas, qui tibi confidunt, ab iis qui in illos conſpirarunt. 8. Serva me, ut homines ſervant pupillam oculorum ſuorum, & protectionis tuæ umbrâ tege. 9. Eripe me improbis, qui prædia mea vaſtant, & qui circumvenere me, ut occidant ſi poſſint. 10. Omnibus abundant, adeóque pingues facti ſunt, ut pinguedo propemodum oculos eorum tegat, útque ſuperbis dicteriis me laceſſiverint. 11. Poſtquam me inſidioſè obſervarunt, ut viderent quo tenderem, unà cum meis, me & meos circumdedere, ut primâ datâ occaſione nos humi adſligerent. 12. Sunt inſtar leonis, prædam rapere geſtientis, aut leunculi, in luſtris laten-

אשר *iſſcher*, in Piel eſſe *gradi, incedere*; aut, ut *Valent. Schindlero* credimus, *greſſum dirigere*, ut conveniat huic verbo, cum ישר *jaſchar*, rectus fuit. Quò reſpicitur Eſai. III, 12.

In orbitis tuis] Perinde eſt ac viis, quia orbitis viæ ſignantur. Sed tamen hîc videntur viæ aſperæ ſignificari, quales ſunt eæ, quæ multis orbitis exaratæ ſunt; per quas incedere, ſine metu lapſûs, nemo poteſt, præſertim infirmior, niſi quis ejus greſſus ſuſtentet. Sic autem aptè vocentur præcepta divina, quæ obſervatu facilia non ſunt, qualia plura in Lege; ita ut qui ea ſervarent, non tam per planam viam, quàm per orbitas incedere viderentur. Eadem tranſlatione uſus eſt *Quintilianus* Inſtitut. Lib. II. c 3. ubi de difficilioribus cauſis, in quibus à vulgaribus præceptis abſcedendum eſt. *Adjuvatur his quoque* (ars Rhetorica) *ſi tamen rectam viam, non unam orbitam monſtrent; à quo declinare qui crediderit nefas, patiatur neceſſe eſt illum per funes ingredientium tarditatem.*

6. *Exaudis me*] תענני *thabaneni*, exandies; hoc eſt, me exaudire ſoles, pro vi non rara Futuri.

7. *Oſtende mirificam tuam benignitatem*] הפלה חסדיך *haphleh bhaſadecha*, fac mirabiles benignitates tuas. Sic vertimus, quia הפלה videtur hîc, ut alibi ſæpe, eſſe idem ac הפלא *haphle*. LXX. Intt. θαυμάστωσον. *Symmachus* παραδόξασον. *Hieronymus: mirabilem fac.*

Qui in te ſpem poſuerunt] חוסים *bhoſim*. Subauditur בך *becha*, in te.

8. *Ut pupillam oculi*] כאישון בת עין *cheiſchon bath hajin*, ut nigredinem filiam oculi. Periphraſis eſt mediæ oculi partis, quam Græci κόρην, Latini *pupillam*; hoc eſt, puellam vocaut. Vide *Joan. Ger. Voſſium* in Etymologico, ad vocem *pupus*. Sunt qui putent eſſe contractionem vocis בבת *babath*, quæ *pupillam* ſignificat Lam. II, 18. Zach. II, 8. quod non putamus verum, ut ſuo loco dicemus. Sunt rurſus, qui velint *filium oculi* dici, quòd Hebræi voce בן & בת ſignificent ſæpe adfinitatem rei, quæ ſic dicitur, cum re cui conjungitur, ut navis vocatur *filia Tharſis* Eſ. XXIII, 10. & ſagittæ *filii pharetræ* Lam. III, 15. Sed quamvis certum ſit hoc eſſe idioma Linguæ Hebraïcæ, בת videtur dicta *pupilla*, quòd imaguncula pupillam adſpicienti cernatur; quæ eſt ratio cur κόρη Græcis, & *pupilla* Latinis vocetur. *Servare ut pupillam oculi* eſt diligentiſſimè ſervare.

Umbra alarum tuarum] Ita protege me, ut aves pullos tegunt alarum ſuarum umbrâ. Vide Pſalm. XXXVI, 8. LVII, 2. LXI, 5. &c. Aptè *umbra alarum* conjungitur cum *pupilla oculi*, quòd aves pullorum oculos teneros umbrâ alarum à radiis ſolaribus defendant.

9. *Improbis*] מפני רשעים *mipphene rſchabim*, à facie malorum; ne me, nempe, invadant.

Qui mea vaſtant] זו שדוני *zou ſchaddouni*, illi vaſtarunt me; hoc eſt, mea.

Ut vita me ſpolient] בנפש *bnephesch*, in vitam, vel contra vitam, aut qui periculum vitæ meæ inferunt. Utriusque ſignificatûs particulæ ב exempla ſuppeditabit *Chr. Noldius*.

10. *Pinguedine ſuâ clauſerunt oculos ſuos*] חלבמו סגרו *bhelbamo ſageron*, pinguedine ſuâ clauſerunt. Subaudiendum פניו *phanau*, faciem ſuam, quod exprimitur Job. XV, 27. vel עיניו *henau*, oculos ſuos, quod dici ſolet de hominibus præter modum obeſis, quorum oculi nimiâ pinguedine cinguntur. Ea loquutio in malam partem ſumitur.

Superbè] בגאות *bgeouth*, in ſuperbia. Circumloquutio adverbii, quo carent hîc Hebræi.

11. *Greſſu noſtro obſervato*] Eſt tantùm אשרנו *aſſchareuon.* Aliquid eſt ſupplendum, nec quidquam commodius hîc ſubaudiri videtur, quàm אחרי כן שמרו *abhare chen ſchamerou*, poſtquàm obſervarunt; hoſtes enim priùs obſervare oportuit, quò ſe conferret David, quàm eum circumvenirent. Quod fecit etiam Saul, 1. Sam. XXIII, 26.

Oculos in nos conjecerunt] *Oculos ſuos poſuerunt.*

Ut nos in humum adſligerent] לנטות בארץ *lintoth baarets.* Hic נטה videtur tranſitivè ſumi, intelligique de victore hoſte, qui occiſos in humum ſternit. LXX. Intt. ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῇ. Sic & *Aquila*. *Symmachus* ἐπιρραλεῖν. Hieronymus: *declinare in terram.* Obſcurè & incommodè.

12. *Speciem habent leonis*] דמינו כאריה *dimjono chearjeh.* Similitudo ejus, ut leonis; nempe, prædæ inſidiantis.

Rapere geſtientis] יכסף לטרף *jichſoph litroph*, cupiet rapere. Subaudiendum אשר *qui* cupit rapere.

In la-

jacentis. 13. Surge, ô Jehova, occurſum ejus anteverte, eum incurva; vitam meam ab improbo libera, gladio tuo; 14. manu tuâ, Jehova, à mortalibus; à mortalibus ex terra, *quorum* pars eſt in vita; & *quórum* ventrem repoſitis tuis *proventibus* imples, *ita ut* ſatientur filii eorum, & parvulis ſuis liberis reliqua reponant. 15. Ego in innocentia vultum tuum videbo, ſatiabor, cùm excitatus fuero, ſpecie tuâ.

Canti-

latentis. 13. Surge verò, ô Deus, eum anteverte, atque in humum adfligito. 14. Manu tuâ eripe me mortalibus, mortalibus, inquam, è terra oriundis, & qui brevis hujus vitæ participes ſunt. Eorum ventrem imples proventibus, quos repoſitos habent, quorumque & filios & nepotes participes faciant, adeò ut omnes ſatientur, & neceſſaria repoſita habeant, in longum tempus. 15. Ego verò expers ſcelerum, quæ admittunt, admittar in conſpectum Tabernaculi tui, & ejus contemplatione ſatiabor.

PARA-

In latebris jacentis] *Sedentis in latebris*, dum in tranſeuntes pecudes irrumpat.

13. *Occurſum ejus anteverte*] קדמה פניו *kaddema phanau*, anteverte faciem ejus; hoc eſt, te inter eum & me interpoſito, ne mihi necopinò prius occurrat, quàm aufugere poſſim.

Eum incurva] הכריעהו *bachrihehou*. Subaudire poſſimus: *ſub me* תחתי *thahhthai*, quod exprimitur Pſal. XVIII, 40. Hoc eſt, mihi ſubjicito. Sed & ſine ea adjectione legitur, & quidem eodem ſenſu Pſalm. LXXVIII, 31. LXX. & *Theodotion*, ὑποσκέλισον, *ſupplanta*, voce agoniſticâ, *Aquila*, κάμψον, *Symmachus*, ὄκλασον.

Gladio tuo] חרבך *hharbecha*, ſubaudito ב, *per gladium tuum*. Frequentiſſima eſt ea Ellipſis. Quod cùm non adtenderent Veteres & Recentiores multi, malè locum facilem verterunt. Tanti eſt & Lexica & Grammaticas habere; ſine quibus fiunt obſcura innumera.

14. *Manu tua Jehova* &c.] ממתים ידך יי ממתים Cùm nulla ſit ratio cur omittatur *Dageſch* poſt מן *min*, crediderim incuriâ excidiſſe, quod veriſimilius eſt, quàm inanes Anomalias hîc & alibi fingere. ידך eſt hîc pro בידך *bjadecha*. Repetendum *libera* ex antecedente verſu. מתים *methim* autem interpretati ſumus *mortales*, quaſi eſſet מְתִים, quia ſequentia ita ſuadebant. Mirum in modum hæc veteres Intt. turbarunt: LXX. habent in Romano codice: ἀπὸ ἐχθρῶν τῆς χειρός σου, κύριε ἀπολλύων. In Alexandrino aliiſque, ἀπὸ ὀλίγων. *Aquila* ממתים, altero loco poſitum, vertit ἀπὸ τεθνηκότων. *Symmachus* ἀπὸ τῶν νεκρῶν, nam duorum priorum verborum translatio non extat. *Hieronymus: à viris manûs tuæ, Domine, qui mortui ſunt.*

Ex terra] מחלד *mehheled*; à terra. Vox חלד extat quinquies, Job. XI, 17. hoc loco, Pſalm. XXXIX, 6. XLIX, 2. LXXXIX, 48. Excepto hoc loco & Pſalmo XLVIII. ubi videtur ſumi pro orbe terrarum; alibi commodiſſimè *tempus vitæ* verti poteſt, vel pro hoc vitæ noſtræ ævo. Ergo hîc מתים מחלד *methim mehheled* ſunt homines terreſtres, qui nihil niſi terreſtria curant. LXX. Intt. ἀπὸ γῆς. *Aquila*, ἐκ καταδύσεως, & *Symmachus*: ἀπὸ ἐνδεδυκότων. Hieronymus: *qui mortui ſunt in profundo*. Putabat *Nicol. Fullerus Aquilam*, quem ſequuti ſunt *Symmachus* & *Hieronymus*, vertiſſe ἐκ καταδύσεως, quòd חלד, apud Syros, ſit *fodere*, *ſerpere*, unde hæc noſtra ſedes vocata ſit καταδύσις, quaſi intima quædam caverna. Eum vide Miſcell. Lib. III, c. 14. ubi multa molitur, ut ſuam conjecturam fulciat. Mihi ſatius viſum fateri me neſcire, quæ ut vocis origo, & cur ita verterint *Aquila* & *Symmachus*; quàm violentis conjecturis omnia torquere.

Quorum pars eſt in vita] חלקם בחיים *hhelkim behhajim*, pars eorum eſt in vita. Subauditur אשר *quorum*, ſequente, pro more, adfixo 3 perſonæ pluralis. Senſus eſt, qui vitam beatè traducunt, quaſi hæc pars, aut ſors eis à Deo data eſſet; ut omnibus bonis abundarent, exceptâ Virtute. Quod hîc חלק *hhelek* dicitur, id ipſum eſt quod מנת כוס *portio calicis* vocatur Pſ. XVI, 5.

Et quorum ventrem &c.] *Et abſcondito tuo implebis ventrem eorum*. Hic iterum אשר ſubauditur, ut antea. צפון *tſaphoun*, ut in margine legitur, pro צפין *tſephin*, quod eſt in textu, eſt quidquid in futurum uſum reconditur, vel additur. Vide Proverb. XIII, 22. Bene ἀποθέτα verterat *Symmachus*, ſeu *repoſita*, alii κεκρυμμένα, quod eodem redit, ſed minus propriè, ad uſum Linguæ Græcæ quod adtinet.

Ita ut ſatientur &c.] *Satiabuntur*. Ejuſmodi homines divites ſæpe neque bonis prognati ſunt, neque bonos progenerant; nec eò ſecius & avi & nepotes magnis divitiis fruuntur, per totam vitam.

15. *Vultum tuum videbo*] Adero Sanctuario tuo; aut certè tibi gratus ero; ut ſolent Principibus interioris admiſſionis amici.

Satiabor, cùm excitatus fuero, ſpecie tuâ] אשבעה בהקיץ תמונתך *eſchbehah behakits themounathecha*. תמונה aliquando eſt ſpecies externa rei ipſius, ut Deut. IV, 15. ubi negantur Iſraelitæ *ullam imaginem* (תמונה) *vidiſſe*, cùm Deus è Chorebo loqueretur. Verum eadem illa vox ſignificat ſymbolicam figuram, quæ indicium erat præſentiæ Dei, ut Num. XII, 8. ubi vide quæ obſervavimus. Quo ſenſu & hîc ſumenda eſt, videtur enim ſignificare David Arcam, quam ſingulis temporibus matutinis, Deum adoraturus adibat. *Aquila* & *Symmachus* ὁμοίωσιν verterunt, unde *Hieronymus ſimilitudinem* habet. LXX. δόξαν, quâ voce ſignificatur *gloria Dei*, vel præſentia Dei ad arcam, cujus arca ipſa ſymbolum erat.

COM-

Canticum Davidis, quo Deum laudat, quòd ab eo exauditus ſit, & liberatus difficilibus temporibus, quòd integritatem ejus remuneratus ſit, & omni genere beneficiorum tutatus; quamobrem gratias ei agit.

1. PRÆFECTO, SERVI JEHOVÆ DAVIDIS, qui Jehovæ verba Cantici hu- PSALM.
jus proloquutus eſt, quo die Jehova eum liberaverat è manu omnium hoſtium XVIII.
ſuorum, & *præſertim* è manu Saulis, 2. & dixit: AMABO te, ô Jehova fortitudo
mea. 3. Jehova eſt rupes mea, locus meus munitus, & liberator meus. Deus meus
eſt petra mea, in eo ſperabo, ſcutum meum, cornu ſalutis meæ, locus editus meus.
4. Laudatum invocabo Jehovam, & ab hoſtibus meis ſervabor. 5. Circumdederant
me vincula mortis & torrentes hominum nequam terruerant me. 6. Funes ſepulcri
cinxerant me, anteverterant me loquei mortis. 7. Cùm in anguſtiis eſſem, invocavi
Jehovam, Deum meum inclamavi; vocémque meam è palatio ſuo audivit, & clamor
meus, ante faciem *ejus emiſſus*, ad aures ejus pervenit.
8. Mota & concuſſa eſt terra, fundamenta montium nutarunt, & tremuerunt, quia
erat iratus. 9. Adſcendit fumus in ejus nares, ignis ex ore ejus *egreſſus* conſumſit, có-
que prunæ ignitæ accenſæ ſunt. 10. Inclinavit cœlum & deſcendit, caligóque ſub pe-
dibus ejus erat. 11. Vehebatur Cherubis & volabat, ſupráque venti alas ferebatur.
12. Poſuerat caliginem inſtar latebrarum circa ſe, *quaſi* tentorium ſuum, obſcuritatém-
que aqueam denſiſſimarum nubium. 13. Propter fulgorem, qui ante eum erat, nubes
illæ diſcuſſæ ſunt, grandóque & prunæ ignitæ deciderunt. 14. Tonuit in cœlo Jeho-
va, altiſſimus vocem ſuam edidit, grandinémque & prunas ignis *emiſit*. 15. Jaculatus
eſt ſagittas ſuas & eos (*qui mihi adverſabantur*) diſperſit; fulmina multa, cóſque contur-
bavit.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM Davidis, in quo gratias Deo agit victoriarum, quas de omnibus ſuis hoſtibus retulerat, & præſertim liberationis ab inſidiis, quas ei Saulus ſtruxerat; quod canticum miſſum eſt ad Præfectum Cantorum Sacrorum. 2. SEMPER te, ô Creator, amabo, qui fortitudinem mihi indidiſti, quâ eos omnes vici, qui me adgreſſi ſunt. 3. Fuit Deus mihi inſtar inacceſſæ rupis, quæ me incolumem præſtitit. Spem meam in eo ſemper collocabo, qui mihi inſtar clipei fuit, à quo hoſtium meorum tela ſunt excepta; & inſtar loci editi, in quem confugi. 4. Semper Creatorem meum laudabo, à quo hoſtibus meis ereptus ſum, atque eripiar. 5. Circumdederant me inſidiæ, quæ funeſtæ mihi eſſe poterant; & malorum torrentes me terruerant. 6. In laqueos incideram, qui mortem mihi minari videbantur. 7. Cùm in iis anguſtiis verſarer, Creatorem invocavi, eúmque clamoribus meis ad auxilium mihi ferendum excitavi; ille verò è cœlo me audivit, & clamores meos auribus benignis excepit.

8. Viſa mihi terra eſt moveri, & montes ad radices usque concuti, quia Deus malis indignabatur. 9. Videbatur veluti fumus in nares ejus adſcendere, tum ignes ex ejus ore erumpere, isque omnia mox conſumturus. 10. Veluti demittebatur cœlum in terras, & caligine Deus pedes ſuos videbatur tegere. 11. Ab Angelis currus ejus trahi videbatur & veluti volabat, dum ventis vehebatur. 12. Vel ſe undequaque caligine texerat Deus, quæ illi erat tentorii loco, denſiſſimisque nubibus obnubilarat. 13. Sed nubes illæ mox ſunt diſcuſſæ, eeciditque ſimul grando, cum fulminibus. 14. Audita ſunt è cœlo tonitrua, quaſi vox Dei, grandóque, unà cum fulminibus, decidit. 15. Ea, quaſi ſagittas ſuas, demiſit, atque hoſtes meos perterre-

COMMENTARIUS
In PSALM. XVIII.

2. A*Mabo te, ô Jehova* &c.] Jam hunc Pſalmum, qualis hîc extat, contulimus cum alio ejus exemplari, quod ſequutus eſt Scriptor 2 Libri Samuelis C. XXII. & quæcúmque enarratione indigere videbantur interpretati ſumus; nec dicta repetemus.

9. *Adſcendit fumus* &c.] Deſcribitur auxilium divinum, ſub imagine tempeſtatis, cum qua deſcriptione conferri poterit quod habet *Silius Italicus* Lib. XII, 699. & ſeqq.

Ipſe è Tarpeio ſublimis vertice cunctu
Et ventos ſimul & nubes & grandinis iras,
Fulmináque & tonitrus & nimbos conciet atros

Concuſſi tremuere poli, cœlúmque tenebris
Clauditur & terras cæco nox condit amictu.
——— *jactæ in turmas per nubila flammæ*
Stridorem ſervant, membrisque inſibilat ignis.
——— ——— *Fluit agmen aquarum*
Turbine confuſum piceo & nigrante procellâ.

11. *Supra alas venti*] Idem Poëta Ibid. verſ. 617.

Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuſcis Africus alis
Bella movent.

bavit. [16]. Conſpecti ſunt alvei aquarum, retecta ſunt fundamenta orbis, propter increpationem Jehovæ, & propter narium ejus ſpiritum. [17]. Miſit ex alto *ad me auxilium*. Sumſit me, atque ex aqua multa extraxit. [18]. Potenti hoſti meo me eripuit & odio habentibus me, quia me validiores erant. [19]. Anteverterant me die, quo mihi exitium erant adlaturi; ſed ſcipio mihi fuit Jehova. [20]. Me explicuit in latiorem campum, liberavitque me, quia ei placui.

[21]. Remuneratus me eſt Jehova, pro mea innocentia, & pro puritate manuum mearum mihi reddidit; [22]. etenim cuſtodivi vias Jehovæ, neque à Deo meo defeci; [23]. quia omnia ejus jura in conſpectu meo fuerunt, nec inſtituta ejus à me amovi. [24]. Integer erga eum fui, & mihi ab iniquitate cavi. [25]. Reddidit Jehova mihi, pro mea innocentia, & pro puritate manuum mearum, coram ejus oculis. [26]. Benefico, *ô Deus*, beneficum te præbes, & viro integro integrum. [27]. Puro purum te exhibes, & cùm perverſo te geris, ut perverſo dignum eſt; [28]. nam tu populum humilem ſervas, at oculos ſuperbos deprimis. [29]. Tu facies ut lucerna mea luceat, Deus meus caliginem meam illuſtrabit. [30]. Per te enim aciem tranſcurro, & per Deum meum tranſilio murum.

[31]. Dei perfecta *eſt* via, verbum Jehovæ eſt *inſtar metalli* conflatione purgati; clipeus ille eſt omnibus, qui ſpem in eo collocant. [32]. Quis enim Deus eſt, præter Jehovam? Quis eſt rupes, præter Deum noſtrum? [33]. Deus accingit me fortitudine, & viam meam integram reddit. [34]. Æquat pedes meos cervarum *pedibus*, & in editis meis locis ſtare me facit. [35]. Docet manus meas prælium, & frangitur arcus ferreus brachiis meis. [36]. Dediſti mihi clipeum liberationis tuæ & *pro* manſuetudine tuâ me auxiſti. [37]. Dilataſti greſſum meum ſub me, neque crura mea nutarunt. [38]. Perſequutus hoſtes

terrefecit. 16. Eruperunt ſimul torrentea è terra, útque abyſſi veluti revelatæ ſunt; quaſi fundamenta orbis conſpicua facta eſſent, propter Creatoris indignationem. 17. E cœlo me adjuvit multiſque periculis eripuit. 18. Hoſtibus meis, potentibus licèt, me liberavit, qui ceteroqui me validiores erant. 19. Anteverterunt me, eo tempore, quo me perdituri erant; ſed Deus me contra eos firmavit. 20. Auguſtiis, quibus premebar; eripuit, quia ei non diſplicui.

21. Creator me, pro innocentia mea, præmio donavit; 22. etenim vias mihi ab eo monſtratas ſequutus ſum, neque ab eo defeci; 23. quia omnia ejus præcepta memoriæ meæ præſentia fuere, neque eorum umquam oblitus omnino ſum. 24. Integer vitæ, pro imbecillate humana, ſemper fui, atque ab iniquitate nimia abſtinui. 25. Retribuit mihi Deus, pro innocentia mea, &, pro probitata morum meorum, me habuit, quæ ei perſpecta fuit. 26. Beneficum te præſtas, ô Creator, iis qui hominibus bene faciunt, atque iis, qui integros ſe præbent, faventem per omnia oſtendis. 27. Sceleris puros beneficiis ornas, atque cum improbis ita te geris, ut meriti ſunt; 28. nam homines quidem modeſtos ita habes, ut modeſtiæ eorum convenit; ſuperbos verò deprimis, ô Deus. 29. Me incolumem ſervabis, atque in adverſis tutum præſtabis; 30. nam, te mihi opem ferente, per armatam aciem erupi, & muros ipſos urbium ſuperavi.

31. Dei lex nulla in re à juſtitia deflectit, ſed metallo probè à ſcoriis purgato ſimilis eſt. Omnibus auxilio eſt contra hoſtes, qui ſpem ſuam in Dei beneficentia collocarunt. 32. Nullus enim Deus eſt, præter omnium rerum Creatorem; nec quiſquam hominum protector, ut ille. Deus noſter ſolus tutum aſylum nobis præbet. 33. Ille fortem me præſtat, facitque ut integritatem meam intemeratam ſervem. 34. Mihi hactenus pedum celeritatem conceſſit, ita ut propemodum cervas curſu æquem, útque in edita loca, ſine labore nimio, me recipiam, cùm opus eſt. 35. Manus meas ad prælium confirmas, facisque ut iis arcus chalybeus frangatur. 36. Tu, ô Deus, quaſi me clipeo texiſti, quo me hoſtibus eripuiſti, méque, pro liberalitate tua, divitiis auxiſti. 37. Feciſti ut grandiore gradu incederem, & ne crura mea nutarent impediſti. 38. Hoſtes meos fugientes perſequutus

27. *Ut perverſo dignum eſt*] תתפתל *thithphattal*, te perverſè geſſiſti. Sed ejuſmodi loquutio eodem recidit ac, *te geris, ut perverſo dignum eſt*, quomodo loqui maluimus, ne irreverenter de Deo loqui videremur. Ubi ſententia verborum ſat clara eſt, exprimenda potiùs eſt, quàm verba numeranda.

31. *Inſtar metalli conflatione purgati*] אמרת " צרופה *imrath Jehovah tſarouphah*, verbum Dei conflatum. Vide ad Pſ. XII, 7.

34. *In editis meis locis* &c.] Hoc eſt, facit ut per montanas regiones facilè vagari, & in altiſſimas rupes confugere queam. Quod in deſertis Judææ, tempore Saülis, facere David neceſſe habuerat.

38. *Nec redii donec eos* &c.] Dubium non eſt quin hoſtes Davidis digniſſimi eſſent pœnis, quas ei dederunt; ſed res Davide digna non erat usque adeò de eorum cladibus exſultare, & ultione veluti frui. Deus non cupiebat peccatorem mori, ſed reſipiſcere & vitam producere. Hoc exemplum omnis labis immune debemus ſequi, & contraria tribuere temporibus illis, quibus manſuetudo Evangelica nondum erat ſat perſpicuè revelata. Scio eſſe qui dicant ejusmodi homines, quorum cladibus gaudere videtur David, fuiſſe Deo ipſi inimicos; quod nolim negare, ſed ſatius fuiſſet dolere, propter illorum hominum ſcelera, quæ tanta ſupplicia tulerant, quàm lætari. Bonus Judex invitus pœnas exigit etiam de ſceleratis, quos optaret nihil admiſiſſe pœnâ dignum; nec umquam ſibi veluti plaudit & triumphat, quòd plures homines ſecuri ſubjecerit.

43. *Qui*

tes meos, eos adſequutus ſum, nec redii donec eos deleviſſem. [39]. Transfixi eos, nec potuerunt ſurgere, ſub pedes meos ceciderunt. [40]. Adcinxiſti me ſortitudine, ad prælium; incurvaſti ſub me eos, qui in me inſurrexerant. [41]. Hoſtium meorum præbuiſti mihi cervicem, exſcidique eos qui me oderant. [42]. Inclamarunt, neque ſuit qui eos ſervaret; & *ipſum* Jehovam, nec eos exaudivit. [43]. Comminui eos inſtar pulveris, qui vento expoſitus eſt, cósque ut lutum platearum expuli. [44]. Liberaſti me à contentionibus popularium meorum, & caput gentium conſtituiſti. Populus, quem non noram, mihi ſerviit. [45]. Dicto mihi audientes ſuerunt, *&* extranei mihi adulati ſunt. [46]. Alienigenæ diffluxerunt, aut intra clauſtra ſua expaverunt. [47]. Vivit Jehova, & benedicta eſt rupes mea, extollitúrque Deus auctor ſalutis meæ. [48]. Deus mihi ultionem dat & populos ſubjicit. [49]. Expediiſti me ab hoſtibus meis, ſupra inſurgentes in me extuliſti me, ab homine injurio me liberaſti. [50]. Idcò laudabo te, ô Jehova, apud gentes & nomini tuo cantica dicam. [51]. Deus magnificè ſervat Regem ſuum & ſe munificum præſtat Uncto ſuo Davidi, poſteriſque ejus, in perpetuum.

David laudat Deum ab operibus creationis, à Legum ejus præſtantia, quarum ut obſervans ſit auxilium Dei petit.

[1]. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS. [2]. Gloriam Dei cœli narrant & firmamentum, *quod eſt* opus manuum ejus, indicat. [3]. Dies diei ſermonem eructat, PSALM. XIX.
nox

tus ſum, nec in caſtra mea, niſi iis deletis, reverſus ſum. 39. Telis eos transfixi, nec potuerunt vulnerati ampliùs ſurgere. 40. Eâ fortitudine me donaſti, ut eos pedibus calcarem, qui in me ferociter rebellarant. 41. Hoſtium dorſa fugientium ut viderem effeciſti. 42. Auxilium Numinum ſuorum Gentes vicinæ invocarunt; nec fuit, qui eas ſervaret. Nec, cùm Creatorem ipſum invocarent, faventem expertæ ſunt. 43. In pulverem eas redegi, qui vento rapitur, & ut lutum platearum eas conculcavi. 44. Contentionibus popularium meorum me liberaſti, eorumque Regem conſtituiſti. 45. Mihi dicto audientes feciſti atque extraneos eò adduxiſti, ut mihi adulari cogeruntur. 46. Alienigenæ in fugam adacti ſunt, aut intra urbes ſuas munitas compulſi, nec eò minùs territi erant. 47. Vivit Creator, eſtque mihi inſtar rupis inacceſſæ, nec umquam ſatis laudandus, ſed ſemper ſalutis meæ auctor habendus. 48. Deus ultionem ſumet de hoſtibus meis, eóſque mihi ſubjiciet. 49. Liberaſti me, ô Deus, ab hoſtibus meis, me ſuperiorem eſſe voluiſti iis, qui contra me conſpiraverant, atque iis qui me injuriâ adfecerant, eripuiſti. 50. Quamobrem, ô Creator, apud omnes gentes, te laudabo, & canticis meis nomen tuum celebrabo. 51. Deus Regem, quem elegit, ſplendidè liberat, ſéque munificum præſtat Davidi, quem unxit, poſteriſque omnibus ejus ſe beneficum præſtabit in perpetuum.

P A R A P H R A S I S.

1. CANTICUM DAVIDIS Cantorum Præfecto datum, ut in Templo caneretur. 2. Quàm ſit potens Deus Cœli oſtendunt, ſole ſplendentes, & tot ſtellis diſtincti; quas ille creavit. 3. Quotidie homines fiunt doctiores, cùm ſive interdiu, ſole lucente, ſive noctu, micantibus aſtris, Dei
opera

43. *Qui vento expoſitus eſt*] *Ante faciem venti.*

46. *Expaverunt*] יחרגו *jabbregou.* Diximus ad 2. Sam. XXII, 46. eſſe qui vertant, ex Arabiſmo, *migrarunt.* Re adcuratiùs expenſâ, vertimus hîc *expaverunt*, quia חרגא *bharega* Chaldaïcè eſt *pavor*, in Paraphraſi eâ Linguâ ſcripta Deut. XXXII, 25. Vertimus ממסגרותיהם *mimmisgerothebem*, intra clauſtra vel munimenta, quia מ ſæpe ſignificat idem ac *in* cum ablativo, hoc eſt, intra. Deut. XXXII, 27. & alibi. Vide *Chr. Noldiam* ad ſignif. XVII. hujus particulæ. Poſſet etiam verti: *à clauſtris expaverunt.*

48. *Populos ſubjicit*] ידבר תחתי *jedabber thabhtai*, adducit ſub me. Sic 2. Sam. XXII, 48. מוריד *morid*, facit deſcendere, cum pernicie, unde דבר *deber*, peſtem ac perniciem ſignificat. LXX. Int. ὑποτάξας, Chaldæus מתבר *frangens.*

49. *Expediiſti me*] מפלטי *mephallati*, liberator meus es ab &c.

C O M M E N T A R I U S
In PSALM. XIX.

2. G*Loriam Dei cœli narrant*] Oſtendunt quanta laude dignus ſit Deus, ob tantarum rerum creationem. Quod ſi olim verum erat, nec à Judæis tantùm, ſed & à Gentilibus eſt agnitum; nunc eſt, ut ſic dicam, vero verius, apud eos, qui rectiorem Philoſophiam deguſtarunt, ut oſtenderunt adcuratiores Phyſici.

Firmamentum] Vide not. ad Gen. I, 6.

3. *Dies diei ſermonem eructat*] יום ליום יביע אמר *jom lejom jabbiah omer.* Verbum נבע *nabah, in kal*, eſt inſtar fontis ſcaturit, unde

nox nocti ſcientiam patefacit. 4. Nulla eſt iis loquela, verba nulla; ſine *quibus tamen* vox eorum auditur. 5. Per univerſam terram exiit eorum ſonitus, & eloquia ad extremum orbem. *Deus* in eis Soli tabernaculum poſuit. 6. Is tamquam ſponſus è thalamo ſuo egreditur, & inſtar viri fortis in decurrenda via gaudet. 7. Ab extremo cœlo egreditur, & per ejus fines revolvitur, neque quidquam calorem ejus fugit.

8. Lex Jehovæ perfecta eſt, & animum *ad officium* revocat, teſtimonium Jehovæ fidum

opera adtentè contemplantur. 4. Nullam quidem ejuſmodi Opera Divina vocem emittunt, ſed eorum pulcritudo, & motus, qualis oculis noſtris cernitur, inſtar vocis, homines de potentia Creatoris admonent. 5. Per omnes terras, vox ea auditur, ſine ullâ exceptione, atque, ad remotiſſimas terrarum oras pervenit. Deus in cœlo ſoli videtur quaſi tabernaculum poſuiſſe, è quo omnia luce illuſtrat, & calore ſovet. 6. Is quotidie, ſponſi inſtar, è certa parte cœli, quaſi è thalamo ſuo ſurgit, atque, ut curſor, diurnum ſpatium decurrit. 7. Ab extremo cœlo exoriri videtur, & poſtquam infra horizontem terram illuſtravit, ad nos redit, neque quidquam calorem ejus fugit.

8. Legi Creatoris nihil deeſt, eaque homines ad officium revocat. Quod teſtatus eſt Deus ſe velle fieri

מבוע *mabouah* eſt *ſcaturigo*. Vide Proverb. XVIII, 4. In Hiphil vero eſt *emittere* & veluti *eructare*, ut hîc & Pſ. LXXVIII, 2. Prov. I, 23. XV, 2, 28. LXX. Int. ideò verterunt ἐρεύγεται, quod Græci dicunt de aquis. *Homerus*, Odyſſ. E, 402.

> Ῥόχθει γὰρ μέγα κῦμα ποτὶ ξερὸν ἠπείροιο
> Δεινὸν ἐρευγόμενον.

Murmurabat autem ingens fluctus ad aridum continentis vehementer eructatum. Ad quem locum Euſtathius p. MDXLV, 12. Ed. Rom. Ποταμοῦ στόμα καλλιρόου (verſu 441. ejuſdem Libri Odyſſeæ) φησὶ μεταφορικῶς. ἐντεῦθεν δὲ καὶ στόμια ποταμῶν λέγονται· οἷς ἀκόλουθον καὶ τὸ λέγειν ἐρεύγεσθαι ποταμοὺς εἰς θάλασσαν. Vide & verſum 438. Sic & *Apollonius* Lib. II, 366.

> —— ῥοαὶ Ἅλυος ποταμοῖο
> Δεινὸν ἐρεύγονται.

Undæ Halyis fluvii vehementer eructantur. Quibus alia multa ſimilia poſſent coacervari. Ceterùm *dies diei ſermonem eructat* &c. eodem ſenſu dici videtur, ac Latini dicunt *dies diem docet*; hoc eſt, in dies, & in noctes ſingulas homines ſibi magis ac magis, è conſpectu cœli, perſuadere poſſunt, cœli contemplatione, mundum à Deo optimo, ſapientiſſimo & optimo eſſe conditum. Hîc verè *diſcipulus eſt prioris poſterior dies*, ut habet *P. Syri* ſenarius.

4. *Sine quibus tamen vox eorum auditur*] בלי נשמע קולם *bli niſchmah kolam*, ſine (iis) auditur vox eorum.

5. *Eorum ſonitus*] קום *kavam*, linea eorum. LXX. Int. verterunt ὁ φθόγγος αὐτῶν & *Symmachus*, ὁ ἦχος αὐτῶν, quod ſequuti ſumus, adducti cùm re ipſâ, quæ *ſonum* hîc poſtulat, non *lineam*; tum rationibus *Eduardi Pocockii*; qui Cap. V. Notarum Miſcellanearum ad Portam Moſis, ubi docet ex Arabica Lingua, ſimilem ineſſe poſſe ait ſignificatum voci Hebraïcæ. Vox Arabica קוי *kawe* (quæ Hebraïcæ קוא & קוה cum ה leni, ſeu quieſcente reſpondet) eſt *clamare*, *vociferari*. Eadem quoque poteſtas eſt verbi קוה *kawah*, cum ה mobili. Quæ pluribus comprobata, apud virum doctiſſimum, legi poterunt.

In eis ſoli tabernaculum poſuit] לשמש שם אהל בהם *laſſchemeſch ſcham ohel bahem*. *Aquila* & *Theodotion*, τῷ ἡλίῳ ἔθετο σκήνωμα ἐν αὐτοῖς, quos ſequutus eſt *Hieronymus*. Similiter *Symmachus*: τῷ ἡλίῳ ἔταξε σκηνὴν ἐν αὐτοῖς. Sed LXX. Int. habent: ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, quæ prava eſt verſio, unde nata abſurda commenta; qualia eorum fuerunt, quorum meminit *Clemens* Alexandrinus, in Eclog. è Script. Propheticis. § 56. ἔνιοι μὲν οὖν φασι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ἡλίῳ αὐτὸν ἀποτίθεσθαι, ὡς Ἑρμογένης, σῶμα δὲ λέγουσιν οἱ μὲν τὸ σκῆνος αὐτοῦ, οἱ δὲ τὴν τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν: *nonnulli quidem dicunt corpus Domini in ſole ipſum repoſuiſſe, ut Hermogenes. Alii verò corpus dicunt tabernaculum ejus, alii fidelium Eccleſiam.* Hinc & neſcio quæ commenticia Sibylla, cujus verba habet *Lactantius* Inſtit. Lib. VII, c. 18. ait à ſole Deum miſſurum Regem, qui faciet ut bellum per totam terram deſinat.

> Καὶ τότ' ἀπ' ἠελίου πέμψει θεὸς βασιλῆα,
> Ὃς πᾶσαν γαῖαν παύσει πολέμοιο κακοῖο.

Auguſtinus Libro de Hæreſibus, de neſcio quibus Hæreticis, quos *Seleucianos*, vel *Hosmianos* vocat, & qui fortè *Hermogeniani* dicendi ſunt (certè *Hermogeni* ſimilia ſenſerunt) agens, ſic loquitur: *negant Salvatorem in carne ſedere ad dexteram Patris, ſed eâ ſe exuiſſe perhibent, eámque in ſole poſuiſſe, accipientes orationem de Pſalmo, ubi legitur*: in ſole poſuit Tabernaculum ſuum. Id ipſum de Hermogene adfirmantem audivimus *Clementem*. Vide & *Philaſtrium* de Hæreſibus C. LV. Sic ex prava verſione ſomnia confinxerunt, quod & ſæpe aliàs contigit. Ceterùm tentorium ſol in cœlo habere dicitur, quòd in eo ſit ejus ſedes.

6. *Is tamquam ſponſus* &c.] Quod, nempe, ornatior è thalamo, in quo cum ſponſa fuerat, prodiret ſponſus.

7. *Egreditur*] מוצאו *motſao*, egreſſus ejus; hoc eſt, ortus, quo ſol egreditur aut egredi videtur è ſpaciis, quæ ad ortum Horizonti ſubjacent.

Revolvitur] תקופתו *thekouphatho*, revolutio ejus; hoc eſt, reditus ſolis per partem, quæ eſt infra Horizontem ad occaſum, unde ſub terra redit ad ortum, aut videtur redire.

Neque quidquam calorem ejus fugit] *Nihil occultum à calore ejus*; calor ejus omnia penetrat; quæ ſunt, nempe, in ſuperficie terræ.

8. *Lex Jehovæ perfecta eſt*] Nempe, pro tem-

ſidum eſt, & imperito ſapientiam ſuppeditat. 9. Præcepta Jehovæ recta ſunt, & animo lætitiam creant; mandatum Jehovæ purum eſt & oculos illuſtrat. 10. Timor Jehovæ mundus eſt, & in perpetuum permanet. Jura Jehovæ ſunt veritas, & ſimul juſta. 11. Digna ſunt, quæ plusquàm aurum & obryzum multum expetantur. Dulciores ſunt melle, & liquore favorum.

12. Etiam ſervus tuus iis illuſtratur, & eorum obſervationi multa merces *eſt propoſita.*

fieri id faciendum, cùm Lex Divina (*pro temporibus illis*) ſit perfecta atque imperitos quid ſit eorum officii doceat. 9. Præcepta Dei recta ſunt atque obſervata iis parentibus lætitiam creant; nulla re fallunt, & nos quid Deo debeamus perſpicuè docent. 10. Timor ejus eſt cum animi munditie conjunctus, eáque ſemper ſervanda. 11. Hæc verò obſervatu digniora ſunt, quæ quærantur, quàm quævis divitiæ, & dulciora quam puriſſimum mel.

12. Eorum luce cultor tuus, ô Deus, illuſtratur, ac multam mercedem nanciſcitur, ſi ea obſervet. 13

tempore fœderis Moſaïci; ſed verè perfecta eſt tempore Chriſti, qui venit illam πληρῶσαι ut ait Matth. V, 17. Moſaica mundata erant tantum πτωχὰ στοιχεῖα κόσμου, ſi Chriſti præceptis conferantur, ut multis oſtendit Paulus in Epiſt. ad Galatas; quod mirum ab omnibus animadverſum non eſſe.

Animam ad officium revocat] משיבת נפש *meſchibath nepheſch*, faciens redire animam. Ambiguum eſt hoc loquendi genus, eſt enim *ſolari*, & *recreare* Ruth. IV, 15. Lam. I, 11, 16. tum etiam *revocare animum* ad officium Pſ. XXIII, 3 quo ſenſu hic ſumi videtur. Bene *Buchananus: Lex animos ad honeſta flectit.* Hinc *redire* eſt ſæpe reverti ad officium, & *facere ut quis redeat*, eſt idem ac efficere ut ad ſaniorem mentem revertatur. Vide 2. Reg. XXIII, 25. 2. Ephemer. XXXVI, 13. & paſſim, tum Eſai. XLVI, 8. Ezeck. XVIII, 30.

Teſtimonium Jehovæ] Lex ejus, quam cùm ferret, Iſraelem ad eam obſervandam obteſtatus eſt. Sæpiùs hoc ſenſu occurrit vox Pſ. CXIX.

Imperito Sapientiam &c.] *Sapientem reddens ſimplicem*; eum officium docens, quod præ imperitia, negligebat.

9. *Animo lætitiam creant*] משמחי לב *meſchammehhe leb*, exhilarantia cor; ſi, nempe, obſerventur, nam neglecta animum torquent, cùm reputat ſe officio ſuo defuiſſe ac pœnas meritò ſibi contraxiſſe.

Purum eſt] ברה *barah*, nullâ miſturâ pravitatis eſt corruptum; qualia erant inſtituta aliarum Gentium, quibus plus multò mali inerat, quàm boni.

Oculos illuſtrat] Animi, nempe. Perinde eſt ac *ſapientiam ſuppeditat*, quod in antecedentibus habemus. Vide Pſ. XIII, 4 Sine revelatione divina homines cæci ſunt, & veluti in tenebris temerè vagantur; in iis præſertim quæ ad Dei cultum pertinent; quod Ethnicorum exemplo liquet.

10. *Timor Jehovæ mundus eſt*] Hoc eſt, qui timet Deum, ſeu leges ejus obſervat, mundus eſt à peccato. Vide Pſ. XII, 7.

In perpetuum permanet] Hoc eſt, non mutantur leges, quæ ad timorem Dei, ſeu obſervationem legum pertinent. Præceptis divinis ſemper parendum eſt. Leges verò humanæ ſæpe aut deſuetudine obſoleſcunt, aut ab hominibus, contrariis latis Legibus, antiquantur. Hæc ſunt intelligenda de iis, (quæ ſunt æterni juris, ſeu quæ per ſe pia & ſancta ſunt; non de ritibus.

11. *Liquore favorum*] נפת צופים *nopheth tſouphim*. Prius eſt à נוף *gonph*, ſtillare, alterum à צוף *tſouph* exundare; quia è favis defluit mel. Eſt ergo circumloquutio *mellis*, antea memorati, pro conſuetudine repetendi, quæ Hebræis ſollemnis. LXX. Intt. cùm non intelligerent vocem נפת *nopheth*, verterunt γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.

12. *Etiam ſervus tuus*] Adloquitur ſubitò Pſaltes Deum, ut res ipſa oſtendit, quamvis Dei nomen hîc non legatur. Sed paſſim eſt ſupplendum, quod ad Librum Jobi ſæpiùs notavimus.

Eorum obſervationi &c.] In *obſervandis iis multa merces.* עקב רב *hekeb rab* LXX. Intt. ἀνταπόδοσις πολλή. Senſus optimè convenit, & radix עקב, apud Arabas, interdum *præmio*, aut *pœnâ adficere* ſignificat, & עקבא *ultionem.* At *M. Meibomius* Speciminis IV. Emendat. & Interpretat. Biblicarum, p. 4. vertendum putat, *obſervanda ea ad calcem*, nusquam vel in minimis ab iis diſcedendo. Verum ſanè eſt עקב ſignificare etiam *finem*, *extremum*, & propterea fortaſſe *merces* ſic dicitur; eo quòd, re demum ad finem perductâ *merces* accipiatur.

Sic verò pergit: עקב רב *utcumque acceperis intolerabiliter aures offendens ſolœciſmus eſt*; *nec* עקב *mercedis ſignificatione uſpiam reperitur.* Non fuerunt in ea ſententia LXX. Intt. ut ex hoc loco videmus. Quidam Pſ. LXXXVIII, 50. ἀντάλλαγμα vertunt, Pſ. XVIII, 12. ἀνταπέδωκεν, Pſ. CXVIII, 111. ἀντάμειψον. & verbum ipſum עקב *hakab* Job. XXXVII, 4. ἀνταλλάττω. Non quærimus hîc an bene ubique verterint, ſed hinc conſtat eorum ævo vulgò creditum huic voci *mercedis* poteſtatem eſſe ſubjectam. Quæ poteſtas in hunc locum optimè quadrat, & à Chaldæo interprete probata eſt. Auribus Meibomianis, in Lingua Hebraïca, à tot ſæculis exſtincta, & cujus unicus liber exſtat, non facilè credimus; atque audacter adfirmare non veremur hîc nullum eſſe ſolœciſmum, cùm עקב alius generis eſſe, quàm רב, nullo exemplo conſtet. Nec ullam rationem habuit poſteriorem voculam, ab hoc commate ad ſequens transferendi, & vertendi רב שגיאות *multitudinem errorum.* Eadem ſignificatio optimè convenit Proverb. XXII, 4. Quin & ſi quis probè adtendat ſignificationem adverbialem

ta. [13]. Delicta, per errorem admiſſa, quis intelligat? Ab occultis *peccatis*]munda me, *ô Deus.* [14]. A ſuperbia etiam prohibe ſervum tuum, ne mihi dominetur. Tum verò perfectus ero & à multis delictis mundus. [15]. Exigentur ad voluntatem] *tuam*,[verba oris mei, meditatióque animi mei erit coram te, ô Jehova, rupes mea & redemtor meus.

Pre-

13. Verùm, in peccata inſcius incidit, quod quomodu vitare queat? At tu, ô Deus, à peccatis ex ignorantia commiſſis me purgato. 14. Superbiâ etiam me libera, nec patere eam in me invaleſcere; quo facto melior longè fiam, multorúmque delicturum immunis ero. 15. Verba etiam mea ſint voluntati tuæ conſentanea, & quidquid tacitus meditabor, id quod tibi placet, ô Creator, qui es perfugium meum, & redemtor meus.

PARA-

lem vocis עקב, *quia*, *eo quòd*, videbit ἀνταλλάγματος vim ei aliquam ſub eſſe; nam illic adhibetur ubi quid, propter factum quod pium futurum eſt, aut præmii, aut pœnæ loco. Nec Metricam nobis Hebræorum oggerat, de qua prorſus loquenti tantò minus credimus, quantò frequentiùs infeliciter, in iis quæ aperit & probare vult ratiocinatur.

13. *Delicta per errorem admiſſa*] שגיאות *ſchgioth*. LXX. Intt. verterunt παραπτώματα, *Aquila* ἄγνοιαν, *Symmachus* ἀγνοήματα & *Hieronymus*: *ignorantias.* Hoc ſolo loco exſtat, ſed eſt à שגה quod ignorantiâ, aut errare labi ſignificat, & idem ac משגה *miſchgah* Gen. XLIII, 12. & שגגה *ſchgagah.* Levit. IV, 2, 22, 27. Multa quidem hodie ignorantiâ peccantur, in leges Evangelicas; ſed multò frequentiora erant, apud Hebræos, ejuscemodi peccata, propter rituales leges, in quas ab imperitis multa delicta facilè admitti poterant, aut quia eas omnino ignorabant, aut quia leges cuivis caſui aptare neſciebant. Quamobrem poſtea Pandectæ Thalmudicæ ſcriptæ ſunt, ut quid licitum, quid illicitum in ejusmodi rebus, cenſerent Doctores, omnibus innoteſcere poſſet. Vide quæ diximus de id genus peccatis, ad Levit. IV. & Num. XV.

Ab occultis peccatis &c.] Videntur quidem delicta in meros ritus, qui per ſe boni nihil complectebantur, ſi ex mera ignorantia profecta eſſent, vix fuiſſe peccata. Sed fuere tamen graves rationes Deo victimas, ejusmodi delictorum cauſâ, exigendi. Vide dicta ad Levit. IV, 20.

14. *A ſuperbia*] מזדים *mizzedim.* Eſt quidem propriè *à ſuperbis*, ſed perinde eſſe cenſuimus ac זדונים zedonim *ſuperbiis*, hoc eſt, ſuperbè ſactis, ut opponantur ταῖς שגיאות נסתרות quæ antecesſerunt & quæ, ut vidimus, peccata *per errorem & ab inſcientibus* commiſſa. Solent enim hæc opponi peccatis per errorem commiſſis, ut diximus ad Levit. V, 1. & Num. XV, 30.

Fortè eſt pro מדברים זדים *middebarim zedim*, à verbis ſuperbis, vel מפשעים זדים *mipposchahim zedim*, à peccatis ſuperbis, vel per ſuperbiam admiſſis; qualia erant eorum qui de peccato, quod mox admiſſuri ſunt, ex Lege monebantur, reſpondebántque ſuperbè ſe Legem nihili facere. Vide ad locum Num. XV. LXX. Intt. ἀπὸ ἀλλοτρίων, quaſi legiſſent מזרים *mizzarim*, quod eſt alienum ab hoc loco. *Aquila & Symmachus* ἀπὸ ὑπερηφάνων & *Hieronymus*, *à ſuperbis.*

Ne mihi dominetur] *Dominatur* iis peccatum, qui ſunt ejus *ſervi* facti; hoc eſt, qui cupiditatis ſuæ mancipia ſunt, neque ei amplius reſiſtere poſſunt. Vide Rom. VI, 12, 14. & ad eum locum Interpretes.

Perfectus ero] איתם *etham.* Putant eſſe futurum *Niphal* verbi תמם pro איתמם, ſed æquè commodè deducere poſſis à radice inuſitata יתם, ut ſit futurum kal איתם ut אישן, איקץ & איבש LXX. Intt. ἄμωμος ἔσομαι, *Hieronymus immaculatus ero*; hoc eſt, eatenus peccati expers, quatenus peccatis *elatâ manu*, ut loquebantur Hebræi, imò & iis, quæ per errorem admittuntur, carebo. Sunt enim multa peccata media, inter hæc duo, ſeu quæ adſectu admittuntur, ſine contemtu legis; ita ut peccatores ſimul intelligant ſe peccare, quamvis adſectui minimè obſiſtant, aut certè ſe peccaſſe, reſidente adſectu, non ignorent.

A multis delictis mundus] Quia Deus eum prohiberet à peccatis, per ſuperbiam, admiſſis, pro quibus nulla piacula admittebantur, ut docet Moſes Num. XV, 30. & mundus eſſet, hoc eſt, veniam impetraſſet eorum, quæ per errorem & ignorantiam, aut ſubitum adſectum, admiſiſſet, qualia multa erant.

15. *Exigentur ad voluntatem tuam*] יהיו לרצון *jihjou lratſon*, vel talia erunt ut tibi placeant. Vide Levit. XX, 21, 22.

Coram te] Hoc eſt, ſubita animi mei precatio, aut meditatio ejusmodi erit, ut minimè optare debeam tibi eam eſſe ignotam. Servi, qui delinquunt in heros, præſertim duriores, optant rem latere; ſed ſi quid rectè faciunt, cupiunt à ſe coram heris fieri. Hinc *incedere coram Deo* Gen. XVII, 1. & paſſim eſt religioſum ſe erga eum præbere.

COM-

Preces populi pro Rege.

PSALM. XX.

1. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS. 2. Exaudiat te Jehova, eo die quo in anguſtiis verſaberis; ſublimem te faciat nomen Dei Jacobi. 3. Mittat ad te, è Sacrario *ſuo* auxilium, atque è Sione te ſuſtentet. 4. Memor ſit omnium tuarum oblationum, & holocauſtum tuum in cinerem redigat. Selah. 5. Det tibi *Deus* quod cupis, & omne conſilium tuum impleat! 6. Lætas voces edemus, propter ſalutem tuam, & in nomine Dei noſtri vexillum adtollemus. Impleat Jehova quæcumque *ab eo* petis!
7. Nunc intellexi Jehovam ſervaſſe Unctum ſuum, ac exaudiviſſe è ſacro ſuo cœlo, for-

PARAPHRASIS.

1. CARMEN Davidis, quod ad Præcentorum Præfectum miſſum eſt, ut pro Rege caneretur. 2. Exaudiat te Deus, ô Rex, liberétque è rebus anguſtis, ſi in eas incideris. 3. E ſacrario ſuo montis Sionis, in quo habitat, tibi auxilietur! 4. Ne obliviſcatur eorum, quæ ei obtuliſti, tuáque holocautomata grata habeat. 5. Concedat tibi quod ab eo petis, & omnia tua recta conſilia impleat. 6. Tum verò lætas voces mittemus, quod te ſervaverit, vexilláque noſtra, invocato ejus nomine, tollemus.
7. Nunc tandem intellexi à Deo Regem ſuum incolumem ſervatum eſſe, atque Deum è ſua cœleſti ſede, faviſſe fortibus ejus geſtis, quibus periculis

COMMENTARIUS
In PSALM. XX.

1. *CArmen Davidis*] Si ſit hîc Pſalmus Davidis, ab eo eſt factus, in uſum populi.

2. *Quo in anguſtiis verſaberis*] *Auguſtin. M. Meibomius* p. 31. Specim. IV. contendit Pſalmum hunc eſſe gratulationem Regi Davidi exhibitam, poſtquàm victor à prælio rediiſſet. Non video tamen cur magna pars Pſalmi non contineat preces ad Deum fuſas, ut in poſterum Regem ſervet, quamvis victoriæ nonnulla mentio fiat. Hebræorum tempora ita inter ſe miſcent, ut verbum יענך & cetera, quæ ſunt in futuro, poſſent æquè verti præterito perfecto, imperfecto, futuro & optativo. Nonus quidem verſus, ut putat *Meibomius*, ubi quatuor præteriti temporis verba leguntur, docet, ſi ei credimus, quæ initio ſcripta ſunt per imperfectum tempus reddenda eſſe. Sed quiſquis leget verſionem noſtram, eâ ratione, non movebitur. Si mutandum eſſet tempus horum verborum, præſtaret præterito rem exprimere: *exaudivit te Dominus, in die anguſtiæ*, quàm *exaudiebat*, quæ ratio loquendi Teutonismum redolet.

Sublimem te faciat] ישגבך *jeſchagbecha*. Propriè ſignificat in locum editum tollere, qui vocatur משגב *miſchgab*; tralatitiâ verò poteſtate gloriâ & dignitate ſupra alios evehi. Vide Pſ. LIX, 2. LXXIX, 30.

3. *E ſacrario ſuo auxilium* &c.] Quaſi nempe, Deus è monte Sione, Angelos mitteret Davidi auxilium laturos.

4. *Memor ſit*] Quia memores ſumus eorum quos adjuvamus, ideò Deus dicitur memor eſſe ſacrificiorum Davidis, quia ei favebat. Vide Pſ. VIII, 5. CXV, 12. & paſſim.

In cinerem redigat] ידשנה *jedaſſcheneh*. Verbum דשן *diſſchen*, in *Pihel*, duo ſignificat. Prius eſt *pinguefacere*, à דשן *pinguedo*. Vide Pſalm. XXIII, 5. & Proverb. XV, 30. Hinc LXX. Intt. πιανάτω, *Symmachus*: [illegible] interpretantur, quaſi hoc Pſaltes vellet, *pingue æſtimet* adeóque acceptum habeat; eò quòd opimis pecudibus ſacra debebant fieri, ſed hæc non tantùm ſunt ſine exemplo, ſed etiam dura. Secundò hoc verbum ſignificat *cineres amovere* Exod. XXVII, 3. Num. IV, 3. Verum cùm hæc ſignificatio nihil ad rem faciat, Recentiores plures Interpretes conjecerunt vertendum hîc potiùs *in cinerem redigat*; hoc eſt, probet, acceptum habeat; quia Deus accepta ſibi ſacra igne è cœlo demiſſo in cineres interdum redegit, quod contigit Davidi 1. Ephem. XXI, 26. filióque ejus Salomoni 2. Ephem. VII, 1. & Eliæ 1. Reg. XVIII, 24, 38. Hoc unum obſtat huic interpretationi, quòd דשן *diſſchen* alibi eo ſignificatu non occurrat. At cùm res ipſa tale quid omnino poſtulare videatur, Recentiorum judicio calculum noſtrum adjecimus.

Selah.] Vide ad Pſalm. III, 3.

5. *Quod cupis*] *Secundùm cor tuum.*

6. *Propter ſalutem tuam*] *In ſalute tua*; hoc eſt, cùm Deus te liberaverit ab hoſtibus, incolumémque nobis ſtiterit.

In nomine Dei noſtri vexillum adtollemus] בשם אלהינו נדגל *bſchem elohenou nidgul*, hoc eſt, vexilla exercituum populi Hebræi vocabimus *vexilla Jehovæ*, de nomine Dei noſtri; vel ad vexilla Dei noſtri, ejus nomine invocato, nos conferemus alacriter pro ſalute pugnaturi.

7. *Nunc intellexi* &c.] Hæc addita ſuperioribus videntur, auditâ Davidis victoriâ.

E ſacro ſuo cœlo] *E cœlis ſanctitatis ſuæ.*

Fortibus factis &c.] בגבורות ישע ימינו *bigbouroth jeſchah jemino*, In fortitudinibus ſalutis dextræ ejus. גבורות in plurali ſunt *fortia facta*, ut צדקות *juſta*, aliáque ſimilia. LXX. Intt. obſcurè ἐν δυναστείαις. *Symmachus* [illegible] obſcurè & incommodè. Sæpiùs hæc vox in plurali de Dei potentibus factis legitur in Pſalmis, ut LXXI, 16. CVI, 2. CXLV, 4, 12. CL, 2. & alibi.

8. *Alii*

fortibus factis, quibus ejus dextra eum liberavit. 8. Alii currus ſuos, alii equos, nos
verò nomen Jehovæ Dei noſtri memorabimus. 9. Illi quidem incurvati ſunt & ecciderunt, nos verò ſurreximus & nos ereximus. 10. Jehova, ſervato Regem, *qui* nos audiat tempore, quo ejus *auxilium* implorabimus.

Gratiæ, pro victoria Regis & clade hoſtium, Deo à populo reddita.

Psalm. XXI. 1. Præfecto, Carmen Davidis. 2. Jehova, ob potentiam tuam quàm lætabitur Rex, & liberationis tuæ cauſâ quantopere exſultabit? 3. Quod optaverat
apud animum ſuum ei largitus es, nec quod labia ejus protulerant negaſti. Selah 4.
Prævertiſti eum bonitatis *tuæ* benedictionibus; capiti ejus coronam auream impoſuiſti.
5. Vitam à te petiit, & longævitatem in perpetuum ei conceſſiſti. 6. Magna ejus gloria fuit ob tuam liberationem; honorem & decus ei circumdediſti. 7. Nam benedictiones ei in perpetuum largitus es, vultu tuo lætitiâ eum exhilaraſti.

8. Rex

culis eſt ereptus. 8. Jactent alii ſuos currus, alii equitatum; at nos laudem omnem rei in Deum transferemus. 9. Illi proſtrati ſunt in terram, nos verò nos ereximus. 10. Perge verò, ô Creator, Regem noſtrum incolumem ſervare, ut nos audiat, quando ad ejus auxilium confugiemus.

PARAPHRASIS.

1. Davidis carmen, ad Præfectum Præcentorum miſſum. 2. O Creator, Rex Noſter ſummopere lætabitur, quòd potentiâ tuâ eum periculo eripueris. 3. Quod tacitus, apud animum ſuum, optaverat ei conceſſiſti, nec quæ clarâ voce à te petierat ei negaſti. 4. Antevertiſti etiam tacita ejus vota, eique conceſſiſti quæ cupiebat; cùm coronam regiam capiti ejus impoſuiſti. 5. Vitam à te cùm in periculo petierit, longævitatem es largitus es. 6. Magnâ gloriâ cumulatus eſt à te, cùm eum liberaſti, honoribusque & decore cinxiſti. 7. Beneficiis eum cumulaſti in perpetuum, conſpectûque Arcæ exhilaraſti.

8. Is

8. *Alii currus ſuos* &c.] *Illi in curru, illi in equis, nos in nomine Jehovæ Dei noſtri memorabimus.* Hoc eſt, vires ſuas jactent alii in curribus & in equitatu ſitas, nos ſolum Deum noſtrum illis opponemus. Reſpicere videntur hæc ad copias Syrorum, de quibus 2. Sam. VIII, 4.

9. *Quis nos audiat tempore* &c.] יענו *jabanenu.* Sic legitur in noſtris Codd. Hebraicis, & ſub voce הושיעה, *ſerva*, eſt accentus Athnach, unde factum ut verterit *Hieronymus*: *Domine, ſerva; Rex exaudiat nos.* Attamen LXX. Intt. habent: σῶσον τὸν βασιλέα, καὶ ἐπάκουσον. Ac tunc leges Accentuum non videntur magni fuiſſe ponderis, & conſtat Athnach, cùm alibi, tum maximè in Hagiographis membra non diſtinguere, ut obſervavit *Joan. Buxtorfius* in Theſauro Grammat. exemplisque in Epiſt. ad C. M. probavit *Sim. de Muis.* Iis adſentimur, quod & ante nos multi Recentiorum fecerunt. Verbum, quod ſequitur, aliter etiam legerunt LXX. Intt. verterunt enim quaſi ſcriptum eſſet ויעננו *vabanenou*, & exaudi nos. Quod meritò, ut mihi quidem videtur, probat *M. Meibomius*; ſed non erat cur, de re tantilla, usque adeò gloriaretur. Nos, ut ſolemus, Hebraica vertimus, qualia ea nunc habemus.

COMMENTARIUS
In Psalm. XXI.

3. *Quod optaverat, apud animum ſuum.*] *Deſiderium cordis ejus.*

Quod labia ejus protulerant negaſti] *Prolationem labiorum ejus prohibuiſti.* Sic etiam verbum מנע *manah* vertitur *negare* 2. Sam. XIII, 13. *Prolatio labiorum* dicuntur hic preces. Rectè LXX. Intt. δέησιν τῶν χειλέων αὐτοῦ ἐστέρησας αὐτόν.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

5. *Longævitatem in perpetuum*] ארך ימים לעלם ועד *orech jamim lebolam vabed.* Duo poſtrema verba, ubi de Deo ſermo eſt, æternitatem, ſine ullo prorſus fine, ſignificant; ſed ubi de creaturis, longum tempus, pro ſolita earum duratione, ut de duratione terræ Pſ. CIV, 5. Poſſit etiam hæc velle populus Deum, numquam revocandâ benignitate, Davidi longam vitam conceſſiſſe.

6. *Ob tuam liberationem*] *In tua ſalute.*

Ei circumdediſti] תשוה עליו *theſchavveh balau*, ſuper eum poſuiſti. Vide Pſalm LXXXIX, 20.

7. *Benedictiones ei largitus es*] תשיתהו ברכות *theſchithehou bracboth*, poſuiſti eum benedictiones; hoc eſt, undequaque ei benefeciſti. Vide Gen. XII, 2. Ezekiel. XXXIV, 2. Zach. VIII, 13. Numerus pluralis omne genus *benedictionum*, hoc eſt, bonorum ſignificat. Non abſurdè etiam interpreteris *feciſti eum benedictiones in perpetuum*, ut formula benedictionum ex eo ſumeretur, qualis hæc eſt: *Deus tibi benefaciat, ut Davidi benefecit!* Vide not ad Gen. XII, 2, 3.

Vultu tuo lætitiâ eum exhilaraſti] תחדהו בשמחה את פניך, *thehhaddehou biſchimhhah ett phanecha*, lætum feciſti eum cum facie tua; hoc eſt,

[8]. Rex enim, qui fidit Jehovæ & beneficentiæ Altiſſimi, non amovebitur. [9]. Manus tua, *ô Deus*, omnes hoſtes tuos adſequetur, dextera tua comprehendet omnes, qui te odio habent. [10]. Efficies ut ſint inſtar clibani igniti, tempore iræ tuæ; Jehova, indignatione ſuâ eos deglutiet, atque ignis eos depaſcetur. [11]. Fructum eorum è terra, poſteritatémque è filiis hominum perdes. [12]. Nam contra te defecerunt, malum excogitaverunt, *ſed* molitiones *perficere* non potuerunt; [13]. humeros enim ut obverterent feciſti, & paraſti coram iis *ſagittas*, in nervis tuis. [14]. Adtolle te Jehova, potentiâ tuâ; nos verò canemus & carminibus fortia tua facta celebrabimus.

Deſcri-

8. Is enim Rex, qui in Creatore fiduciam poſuit, ejusque beneficentiæ credidit, honoribus numquam excidit. 9. Hoſtes vero tui, ô Deus, in manus tuas incident, neque pœnas, quas tibi debent, aufugere poterunt. 10. Tempore, quo de iis pœnas repetes, ardorem juſtitiæ experientur, ut ignis vehementiam clibanus, in quo liqueſiunt metalla. Deus indignatione ſuâ eos abſumet, nec ampliùs erunt, quaſi eſſent igne omnes abſumti. 11. Poſteros eorum omnes è medio tolles; 12 quia cum a te defeciſſent, & cultoribus tuis mala molirentur, mala conſilia ad finem perducere non potuérunt; 13. eosque in fugam converres, & ſagittis fugientes confodiſti. 14. Superiorem te oſtende omnibus, potentia tuâ; nos verò canticis noſtris potentiam tuam & facta ingentia extollemus.

PARA-

eſt, dum admiſiſti eum in tuum conſpectum (in Sionem, ubi erat Arca) hominem beaſti. Vide Pſalm XVI, 11. CXL, 14. ubi eadem loquutio.

8. *Non amovebitur*] בל ימוט *bal jimmoth*, non amovebitur à ſedibus ſuis, aut ſolio regio.

9. *Omnes hoſtes tuos adſequetur*] Aut *adſequatur*. Eſt תמצא *inveniet*; fruſtra fugient, aut latere conabuntur hoſtes tui; manus tua, ô Deus, eos adſequetur & malè mulctabit. Iterum adhibetur, ubi vertimus *comprehendes*, quia Latinæ aures non tuliſſent *inveniet*. Vide Eſaiæ X, 10, 14

Qui te odio habent] Nam Deum Iſraëlis, ejúsque cultum odio habebant Ethnici populi, qui finitimas Terræ Sanctæ regiones incolebant, frequentibúsque bellis Populum Hebræum exercitum habebant.

10. *Efficies ut ſint inſtar clibani igniti*] תשיתמו כתנור אש *theſchithemo chethannour eſch*, pones eos inſtar clibani ignis. Ut clibanus plenus igne uduritur & infuscatur: ſic ii populi urentur calamitatibus, & fuſci fient. Vide Lam. V, 10. & Malach IV, 1.

Tempore iræ tuæ] לעת פניך *lebeth phanecha*, tempore *faciei tuæ*; hoc eſt, iræ, quemadmodum in hoc loquendi genere, ubi de Deo ſermo eſt, *ponere faciem contra aliquem*, ut Levit. XX, 3, 5, 6. Jerem. XII, 10. XLIV, 10.

Deglutiet] Hoc eſt, abſumet; ut abſumuntur quæ à feris degluriuntur.

11. *Fructum eorum*] פרימו *phirjamo*. Fructus dicuntur hîc liberi. Integra loquutio eſt *fructus uteri*. Vide Pſ. CXXVII, 3. CXXXII, 9. *Jerem.* II, 20.

Contra te defecerunt] נטו עליך *naton halecha*, declinarunt contra te. Vide Num. XXIII, 32. Deut. XXI, 18. 1. Reg. II, 28.

Malum excogitaverunt] רעה חשבו *rabah bhaſchebou*. Has voces conjunginus, quia cum נטה, quod antecedit, nonniſi incommodè & præter uſum conjungi poſſit רעה *rabah*, quod ſolet eum verbo חשב conſtitui. Vide Eſth. IX, 29. Ezek. XXXVIII, 10. Pſ. CXL, 3.

Sed molitiones perficere non potuerunt] מזמה בל יוכלו *mzimmah bal jouchalou*, molitionem non potuerunt; nempe, perficere. מזמה *mzimmah* tam malam, quàm bonam, molitionem ſignificat; ſed hîc in malam partem ſumitur, ut & Pſ. X, 2, 4. XXXVII, 7. & alibi.

13. *Humeros ut obverterent* &c.] *Poſuiſti eos humerum*, תשיתמו שכם *theſchithemo ſechem*. Similis loquutio eſt Pſ. XVIII, 41. *hoſtes meos dediſti mihi cervicem*, pro eo quod eſt, obvertiſti mihi hoſtium cervicem, dum eos in fugam dediſti.

Paraſti ſagittas, in nervis tuis] במיתריך תכונן *bmetharecha thchonen*. in funibus tuis paraſti. Supplevimus חצים *hhitſim* ex Pſ. XI, 2. כוננו חצם על יתר *pararunt ſagittam tuam in ſuo nervo*; hoc eſt, impoſuerunt ſagittam arcui & creuam nervo immiſerunt. Vide Pſ. LXIV, 8.

14. *Fortia tua facta*] גבורתך *ghouratheha*, quod poſſit etiam verti *potentiam tuam*; ſed quia Deus ſub ſagittarii habitu deſcribitur, maluimus *fortia facta*, ut ſit ſingulare pro plurali, quod frequens eſt.

Deſcribuntur Davidis calamitates & anguſtiæ, quibus liberari ſe à Deo petit; cui gratum animum, ob liberationem, pollicetur.

PSALM. XXII. 1. PRÆFECTO, AD MODUM CERVÆ AURORÆ, CARMEN DAVIDIS.
2. Deus mi, Deus mi, cur me deſeruiſti, procul à liberatione mea remotus,
& à verbis rugitûs mei. 3. Deus mi, invocavi te interdiu, nec me exaudiſti, & noc-
tu, nec ſilentium mihi *fuit*. 4. Tu tamen ſanctus *cælum* habitas, *unde* laudes Iſraëlis
audis. 5. Tibi confiderunt Majores noſtri, confiderunt, eóſque liberaſti. 6. Te in-
clamarunt, & evaſerunt; in te fiduciam collocarunt, nec eos puduit. 7. Ego verò
ver-

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM Davidis miſſum ad Muſicæ Sacræ Præfectum, ad modos carminis, quod *Cervæ Auroræ* dicitur. 2. O Deus mi, cur me auxilii egenum deſeruiſti, quaſi me ab hoſtibus meis liberare nolles, & quaſi querelarum rationem habere nolles? 3. O Deus mi, cur te interdiu invocantem non audiſti, quaſi exaudire nolles, & etiam res meas perpetuò averſateris? 4. Tu tamen cœlum habitas non minùs hodie, quàm olim, & laudes Iſraëlitarum libens audis. 5. Jam fiduciam in te Majores noſtri poſuerant, cum tibi fiderent; nec ſuæ illius fiduciæ eos umquam puduit, cum illos ſemper ab hoſtibus liberaris. 6. Te invocarunt, & revera liberati ſunt, cumque te freti eſſent evaſerunt, neque illos tui puduit. 7. At ego ſimilior ſum viribus vermi, quam viro, om-

COMMENTARIUS
In PSALM. XXII.

1. AD *modum cervæ auroræ*] על אילת השחר *hal ajileth haſſchabbar*. Quid ſibi velint poſteriora duo verba, ſi ſeorſum ſpectentur, ſatis liquet. Verùm hîc videtur eſſe aut initium carminis noti, aut muſicum loquendi genus; de quo ſatius eſt tacere, quàm prorſus incerta proloqui. Cum verò multa hîc ſint, quæ nonniſi impropriè quadrant in Davidem, proprio verò ſenſu in Chriſto ſint impleta; meritò Interpretes majorem rationem habuerunt Jeſu Chriſti, in eo interpretando, quàm Davidis. Attamen cùm huic etiam tralatitio ſignificatu convenire queant, à nobis prorſus prætermittendum non putavimus. Utile eſt etiam σκιαγραφίας ductus hîc obſervare, ut magis eluceat res ipſa, cujus quæ Davidi contigerunt ſunt tantum levis adumbratio.

2. *Deus mi, Deus mi, cur me deſeruiſti*] Hæc verba David proferre potuit, cùm in magno periculo verſaretur, & ne in manus Saülis incideret vereretur. Sed Chriſtus, cùm hæc eadem verba in cruce proferat (niſi quòd pro Hebraica voce עזבתני *hazabthani*, uſus ſit Chaldaica סבקתני *ſabakthani*) graviores rationes habuit ita loquendi; cùm Deus eum, quem tantâ poteſtate inſtruxerat, paſſus eſſet crucifigi. Qua in re, ita ſe gerebat Deus, quaſi Filium deſeruiſſet, quamvis tum maximè ei faveret. Vide de hac querela, quæ ad Pſ. XLII, 10. Vide etiam Intt. ad Matth. XXVII, 46.

Procul à liberatione mea remotus] *Procul à ſalute mea*. Quia qui remoti ſunt, apud homines, non juvant; hoc loquendi genus Deo aptatum ſignificat eum non auxiliari, ut Pſ. X, 1.

Et à verbis rugitûs mei] דברי שאגתי *dibre ſchaagathi*. Vertimus quaſi eſſet ומדברי *oumiddibre*. Ut qui procul ſunt ab iis, quibus auxiliari poſſent, non audiunt eorum querelas, nec auxilium ferunt: ſic Deus veluti remotus cenſebatur à Davide, quòd ſibi præſens auxilium non ferret. *Rugitus* eſt quidem propriè leonis, ſed de verbis hominis graviter querentis & opem alienam implorantis etiam dicitur. Vide Job. III, 24 Pſ. XXXII, 3. & XXXVIII, 9.

3. *Nec me exaudiſti*] Hæc David, quia non illico à Deo adjutus fuerat; ſed Chriſtum à Patre exauditum hinc liquebat, quòd Angelos eum confirmaturos è cœlo miſiſſet. Luc. XXII, 43.

Et noctu] Interdiu quidem & noctu Deum, ſine dubio, oraverat David; ſed inſigniores ultimæ illæ preces Chriſti, in horto Gethſemanes, antequam caperetur.

4. *Cœlum habitas* &c.] יושב תהלות ישראל *joſcheb thehilleth jiſeraël*, habitas laudes Iſraëlis. LXX. Intt. habent: σὺ δὲ ἐν ἁγίῳ κατοικεῖς ὁ ἔπαινος (*Aquila* ὕμνος) Ἰσραήλ, quaſi legiſſent במקדש *bammikdaſch* intelligendáque eſſet Arca. Qui vertunt: *inter laudes Iſraëlis*, ſat incommodè loquuntur. Itaque maluimus vertere, quaſi legeretur hîc: יושב בשמים ושומע תהלות ישראל *joſcheb baſſchamajim veſchomeah* &c. qui videtur ſenſus eſſe, cujus cauſâ, multa ſunt ſupplenda; quæ niſi exciderint, fatendum erit valde interdum ellipticam eſſe orationem Hebræorum; quod verum eſſe permulta loca oſtendunt. Hic verſus & duo ſequentes Davidi potius conveniunt quàm Chriſto; qui alias graviores rationes habuit, cur à Deo Patre exaudiretur. Sed in hac adumbrata pictura, quædam ſunt πάρεργα, quæ ad picturam potius pertinent, quam ad Archetypum.

5. *Confiderunt*] בטחו *batebhou*, quod ter repetitur, ut doceantur homines neminem ſperare poſſe ſe exauditum iri, niſi certò credat Deum poſſe & velle omnia, piorum cauſâ; ſi modò expediat ea fieri. De potentia & bonitate Dei dubitantes fruſtra quidquam à Deo expectent, qui, ante omnia, ſibi credi vult.

7. *Vermis ſum*] Contemtiſſimum inſectum, cum quo ſe confert David. Vide Job. XXV, 6. Eſa

Digitized by Google

vermis ſum, non homo; opprobrium hominis, & contemtiſſimus populi. 8. Omnes
me videntes ſubſannant me, diducunt labia, & motitant caput, *his verbis additis*: 9. de-
volvit *negotium ſuum* in Jehovam; cum liberet & eripiat, ſi ei gratus eſt. 10. Quia tu
eduxiſti me ab utero, & me fiduciâ *tui* impleſti, cùm ubera matris meæ ſugerem. 11.
In te projectus ſum è matrice; Deus meus es, ex utero matris meæ. 12. Ne à me rece-
das, cùm anguſtia ſit proxima, nec ullus auxilium *mihi* ferat. 13. Circumdederunt me
ju-

omnium contemtiſſimus. 8. Omnes qui in me incidunt, me naſo ſuſpendunt, labiis ſubſannant, caput mihi illudentes motitant, adduntque me à Deo auxilium exſpectare; 9. atque oponere me, qui Creatori confidi, méque ei permiſi, liberari & periculo eripi, ſi ei gratus ſum; 10. quia me naſci voluiſti, & ab ipſa pueritia mihi, ſingulari ratione, fiduciam tui injeciſti. 11. Me naſcentem ex utero matris veluti excepiſti, atque educaſti. 12. Ne verò me deſeras, cùm mihi anguſtiæ immineant, cumque nemo ſit, qui mihi auxiliari velit. 13. Cinxerunt mei inimici, quaſi Baſanitidis tauri, cor-

6 Eſa. XLI, 14. Nihil aliud hîc quærendum & præpoſterè ingenioſi ſunt, qui putant reſpici ad ſagum coccineum Chriſto à militibus impoſitum; quia תולעת *tholahath*, vermem, unde fit color coccineus, ſignificat. Contemtum tantum ſpectari oſtendunt ſequentia verba, & magis propriè hoc de ſe dicere potuit David, quàm Chriſtus; qui non poterat contemni, niſi ab iis, quibus ſumma ejus dignitas, quâ infra Deum patrem par nulla fuit, eritve, ignota erat. Vide *Sam. Bochartum* Hierozoïci P. 2. Lib. IV. c. 28.

8. *Subſannant me* &c.] Hoc quidem factum videri poteſt erga Davidem, ſed multò atrociùs ac fœdius adverſus Jeſum Chriſtum. Vide Matth. XXVII, 27. & ſeqq. 39. & ſeqq.

His verbis additis] Hæc intelligenda hîc res ipſa oſtendit.

9. *Devolvit negotium ſuum in Jehovam*] גל אל יהוה *gol el Jehovah*, volve *aut* volvere in Jehovam. Fortè excidit גלל *galal*, ut ſcriptum fuerit גל גלל אל יהוה *gol galal el Jehova*, devolvendo devolvit in Jehovam; aut voci גל adjicienda littera ל, ut fiat præteritum גלל. Præterea ſubaudiendum דברו *dbaro*, rem tuam. Aut ſi nihil omiſſum ſit, longinquitate temporis, aut culpâ librariorum; res tamen ita intelligenda, quaſi reverâ verbum illud adeſſet. Vide Pſ. XXXVII, 5. Prov. XVI, 3. Eſt Metaphora ex iis deſumta, qui nimis onuſti, aut totum onus, aut ejus certè partem ex humeris devolvunt, & alii robuſtiori, aut nequaquam onuſto mandant. Gallicè dicimus: *ſe décharger ſur quelcun.* Hîc eſt adquieſcere in Divina Providentia, ejúſque auxilium, non ſine fiducia, exſpectare. Eſt egregius, hanc in rem, locus *Æſchyli*, Agamemnone, verſ. 171. & ſeqq.

> Οὐκ ἔχω προσεικάσαι
> Πάντ' ἐπισταθμώμενος
> Πλὴν Διός, εἰ τόδε μάταν
> Ἀπὸ φροντίδος ἄχθος
> Χρὴ βαλεῖν ἐτητύμως.

Non poſſum conjectare, cùm omnia penſitem, præter Jovem, in quem hoc vanum curæ pondus projiciendum ſit, *oporteat verè projicere.* Ad quem locum vide Scholiaſten, qui rectè valde hæc religioſa eſſe putat. *Devolvit in Deum* Chriſtus quod ad ſe pertinebat, cùm dixit: *non mea voluntas, ſed tua fiat.* Luc. XXII, 42.

Eum liberet & eripiat &c.] Videntur hæc ipſa Pſalmi verba improbi Judæi, adverſùs Chriſtum, protuliſſe. Solebat enim ea gens uti verbis Scripturæ, pro re nata, eáque cuilibet negotio aptare. Vide Matth. XXVII, 43.

Si ei gratus eſt.] כי חפץ בו *chi hhophets bo*, LXX. Intt. ὅτι θέλει αὐτόν, quemadmodum loquuntur Judæi, apud Matthæum. Crediderim tamen כי hîc eſſe perinde ac אם *im*, ſi, ut Exod. XX, 25. Num. V, 20. Deut. VI, 25. & alibi. Vide *Chr. Noldium* ad ſignif. XXIV. Poſſet tamen & ironicè dictum intelligi: *quandoquidem ei gratus eſt*, vel *eo* Deus *delectatur.*

10. *Tu eduxiſti me ab utero*] גחי מבטן *gohhi mibbeten*, eruptio mea ex utero. Idem verbum adhibetur Job. XXXVIII, 8. de formatione maris: LXX. Intt. ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός. *Hieronymus* verò: *propugnator meus es*; Eſt locus huic ſimilis Pſ. LXXI, 6. *Te fretus ſum ab utero, à viſceribus matris meæ, tu eduxiſti me tu* גזי *gozi*, eductor meus, quæ vox rarior eſt, de qua ad eum locum.

Me fiducia tui impleſti] מבטיחי *mabtihhi*, faciens me confidere. Hæc ſunt hyperbolica. Vult David ſe à pueritia in Deo fiduciam collocaſſe. Sed hæc ſunt veriora de Chriſto, qui à prima pueritia ſpiritus in ſe divini ſpecimina edidit. Vide Lucam. II, 40. & ſeqq.

Cùm ubera matris meæ &c.] *Super ubera matris meæ.*

11. *In te projectus ſum è matrice*] עליך השלכתי מרחם *halecha haſchlachthi merehhem*, hoc eſt, me quaſi filium tuum agnoviſti. Metaphora eſt deſumta è conſuetudine Veterum, qui infantes recens natos parentum atque avorum genubus imponebant; de qua diximus ad Gen. L, 23 Hæc multò ſublimiore ſenſu conveniunt Jeſu-Chriſto, qui fuit *unigenitus Dei filius*; quod de nullo alio dici queat.

Deus meus es &c.] Singulari ratione mihi faves. Vide notata ad Geneſ. XVII, 8.

12. *Ne à me recedas*] Vide ad verſ. 2.

13. *Juvenci multi*] פרים רבים *pharim rabbim.* Hîc ſunt tauri jam plenum robur adepti, ut Jud. VI, 25. de qua voce, conſule *Sam. Bochartum* Hierozoïci P. 1. Lib. II. c. 28.

Tauri Baſanitidis] אבירי בשן *abbire Baſchan*; hoc eſt, ingentes tauri, quales in Baſanitide alebantur. Intelliguntur utroque nomine viri potentes, qui aderant Saüli, ſi de Davide res intelligatur; ſi de Chriſto, proceres Judæorum. Vide Chaldæam Paraphraſin & Pſ. LXVIII, 31. & Eſaiæ XXXIV, 7. Deſcribuntur quaſi De-

juvenci multi, cinxerunt me tauri Baſanitidis. [14]. Aperuerunt contra me os ſuum, *inſtar* leonis rapientis, aut rugientis. [15]. Inſtar aquæ effuſus ſum, luxata ſunt omnia oſſa mea, cor meum inſtar ceræ, in mediis meis viſceribus, liqueſactum eſt. [16]. Ut teſta exaruit vis mea, lingua mea adhæſit faucibus meis, atque in pulverem mortis me dejeciſti; [17]. quia circumdederunt me canes & turba maleficorum vinxerunt, foderúntque

cornibus infeſtis mihi minantes. 14. Mihi minantur, quaſi eſſent leones rapaces & rugientes, qui hiante ore me rapturi mox eſſent, magno cum rugitu. 15. Nunc tandem vires mihi deſunt, atque oſſa mea luxata ſunt; cor meum eſt inſtar ceræ liqueſactæ in viſceribus meis. 16. Vires meæ prorſus exaruere, quaſi teſtæ eſſent ſoli expoſitæ, quibus nullus humor adhæret, lingua mea morbo exſiccata vix moveri poterat; 17. quia adlatrabant me maledici, & turba improborum me cinxerat, ac

Davidem & Chriſtum cornibus impetituri, iiſque minantes.

14. *Aperuerunt contra me os ſuum*] Altera eſt comparatio, quâ homines ſcelerati non ampliùs tauris, ſed leonibus comparantur. Frequenter ejusmodi homines conferuntur cum leonibus, quam in rem vide collectanea *Sam. Bocharti* Hieroz. P. 1. Lib. III. c. 5.

15. *Inſtar aquæ effuſus ſum* &c.] Hæc omnia ſignificant animam deficientem, præ metu & dolore; & ſynonyma hæc, majoris ἐμφάσεως causâ, coacervantur. De ſingulis conſulatur *Martinus Geierus* ad hunc locum, aut Concordantiæ. Nihil enim obſcuri aut reconditioris naturæ, iis ineſt.

Inſtar ceræ &c.] Simili comparatione uſus *Ovidius* Ep. II, 65. Lib. I. ex Ponto:

Sic mea perpetuis liqueſiunt pectora curis,
Ignibus admotis, ut nova cera ſolet.

16. *Ut teſta exaruit vis mea*] Nihil eſt aridius teſta, cui aliquo modo ſimilia ſunt corpora, vi morbi exhauſta atque exareſacta. Ideò defectus virium, quæ oriuntur ex copia bene temperati ſanguinis, confertur cum ariditate teſtæ.

Lingua mea adhæſit &c.] לשוני מדבק מלקוחי *lſchoni mudbak malkobbai.* Supplendum אל *al*, ante מלקוחי, ut Ezech. III, 26. *linguam tuam* ארביק אל חכך *adhærere faciam palato tuo.* Præ nimio metu, omnis ſaliva exſiccatur, & lingua difficiliùs movetur, ita ut faucibus, aut palato adhærere videatur; quo in ſtatu, ægrè poſſunt homines perterriti loqui. Ideóque Pſalm. CXXXVII, 6. ad deſcribendum vocis uſum amiſſum, adhibetur hoc loquendi genus.

In pulverem mortis me dejeciſti] לעפר מות תשפתני *lehaphar moth theſchphethen*, pulveri mortis poſuiſti; hoc eſt, in pulverem, quaſi moribundum, dejeciſti. Eſt tranſlaticia loquutio ad ſignificandum proximæ mortis metum, qualis eſt ejus, qui, amiſſâ magnâ parte ſanguinis, per vulnera, in humum labitur; neque quidquam exſpectat, præter mortem. Hæc meliùs conveniunt Chriſto, quàm Davidi, qui in tam proximæ & tam certæ mortis metu numquam fuit; nec in eum quadrant niſi ὑπερβολικῶς.

17. *Canes*] *Aquila* & *Symmachus* θηρευταὶ verterant, quaſi intellexiſſent hæc de canibus venaticis feram fatigatam & moribundam, ob eorum morſus, cingentibus. Sic & Hieronymus: *Venatores.*

Cinxerunt] הקיפוני *hikkiphouni*. LXX. Intt verterunt περιέσχον με, è linguæ Syriacæ uſu, in qua נקף *nekaph*, cingere ſignificat, imò etiam ut ſumitur Pſ. XVII, 9. *Hieronymus* habet: *concilium peſſimorum vallavit.*

Foderúntque manus meas & pedes meos] כארי ידי ורגלי *chaari jadai veraglai*, inſtar leonis manus meas & pedes meos. Sic legunt hodie Judæi; cum conſtet ex LXX. Intt. & *Aquila*, lectum olim כארו *charou*, cùm priores verterint ὤρυξαν, poſterior ᾔσχυναν. De quo loco tam multa ab eruditis viris dicta ſunt, ut nobis otium fecerint. Optima & potiſſima congeſſit *Sam. Bochartus* in ſingulare Caput *Hierozoici* quod eſt 6. Lib. III. P. 1. Pauca tantùm ex eo & aliis delibabimus.

Primùm conſtat ex adlatis duabus verſionibus priſcis, quæ à Chriſtianis factæ non ſunt, lectum olim hîc fuiſſe כארו, aut כרו, quod idem eſt, nam א interdum interponitur, ad vocalis longæ ſonum protrahendum, ideóque vocatur à Grammaticis *Aleph* משך ſeu *protractionis.* Vide Hoſ. X, 14. Proverb. XXIV, 7. Zachar. XIV, 10. Ideò verterunt LXX. Intt. ὤρυξαν *foderunt* nam hæc eſt verbi כרה poteſtas Pſ. XL, 7. At *Aquila* verterat ᾔσχυναν, à ſignificatu Chaldaico vocis כאר *chaar*, fœdavit; credidit, nempe, τὸ א eſſe *radicale*, ut loquuntur Grammatici. *Hieronymus*, etiam, in Verſione ex Hebræo, vertit *fixerunt.* Quod & Maſſora marginalis teſtatur כתיב, hoc eſt, ſcriptum fuiſſe in textu כארו, ac proinde כארי debuiſſet eſſe in margine, contra quàm factum eſt. Idem teſtatur R. *Chajim*, in Maſſora magna, quæ eſt ad calcem; eſtque exemplar in Bibliotheca Colbertina num. 626. ubi ſcriptum eſt in textu כארו cum *kamets* ſub כ, & ſine puncto ſub א, quod tantùm ſuprà apice ſignatur, quaſi ſuperfluum, cúmque puncto *Schourek* in ו, ut liqueret כרו veram fuiſſe lectionem. Alia etiam ſimilia exemplaria ſunt à viris doctis laudata, ut obſervat *Sixt. Amama* ad hunc locum, & poſt eum *Sam. Bochartus.* Nec כארי editum eſt in textu, ſi *Joanni Druſio* credimus, apud *Sixt. Amamam Anti-barbari* Lib. III. p. 725. niſi per nequitiam Judæi Correctoris in Typographia *Bombergi*; cui, cùm vellet ſequi Codd. à R. *Chajim* laudatos, ſignificavit improbus Emtor effecturum ſe, ne hoc faceret *Bombergus*, ne ullum exemplar à Judæis emeretur.

Præterea res ipſa lectioni כארו *chaarou* favet, quia ex altera כארי vix alius commodus ſenſus exſculpi queat, ut oſtendit *Bochartus.* Attamen *Eduardus Pocockius*, in notis ad Portam Moſis Cap. IV. p. 64. contendit, quamvis retineretur lectio כארי, poſſe Chriſtianos ex hoc loco

que manus meas & pedes meos. 18. Numerare poſſim omnia mea oſſa, ipſi adſpicient
& me videbunt. 19. Inter ſe diviſerunt veſtimenta mea, & ſortem in indumentum
meum jecerunt.
20. Tu verò, ô Jehova, ne te amoveas, ô fortitudo mea, ad auxilium meum pro-
pera. 21. Eripe vitam meam gladio, & unicam meam è manu canis. 22. Serva me
ex ore leonis, qui cornibus Orygum *objectum* exaudiſti me. 23. Celebrabo nomen tuum
apud fratres meos, atque in medio cœtu te laudabo. 24. Timentes Jehovæ eum lau-
date,

ae manus & pedes & manus meas clavis fixerant. 18. in tantam maciem incidi, ut oſſa omnia emineant, atque à me numerari non ægrè poſſint, quod & alii vident. 19. Jam quaſi mox moribundi veſtes meas inter ſe dividunt, fortibus inter ſe jactis.

20. Tu verò, ô Creator, ne me deſere, tu à quo conſtantiam accipio; ſed ad auxilium mihi ferendum propera. 21. Eripe me gladio, & vitam meam cani rabidæ. 22. Me ori leonis eripito, qui me Orygis cornibus ferin non es paſſus. 23. Quod ſi à te impetravero, nomen tuum inter populares meos extollam, atque in medio Iſraëlitarum cœtu, magnâ voce te laudabo. 24. Deum, quicumque ejus timentes eſtis, laudate, atque omnes Iſraelitæ gloriam ejus adtollite, & quotquot eſtis eum timete;

loco commodè adverſùs Judæos ratiocinari, quod poſſit ita verti: *confoderunt me, ſicut leo, manus meas & pedes meos*, Quod comprobat ex Lingua Arabica inqua נקף ſignificat interdum *perforare*, qui ſignificatus etiam eſt ejusdem verbi Job. XIX, 26. Sed dura eſt conſtructio: *confoderunt me manus meas & pedes meos*. Oportuiſſet ſaltem vertere *confoderunt mihi*, quamvis ne ſic quidem ſatis apta ſententia eliceretur ex hiſce verbis. Quid enim ſibi volunt voces *ſicut leo*? An *leo manus & pedes confodit*, potius quàm alios artus? Non puto, ac proinde comparatio eorum cum *leone* parum commoda eſſet.

Nemo non videt hæc verba Davidi non convenire, niſi ſenſu à propria vocum poteſtate remotiſſimo; ita ut loquatur de ſe, quaſi pedibus & manibus læſis, graviter vulnerato, ne manibus pugnare poſſit, ſi ita res ferat, aut pedibus fugere, ſi in pugnæ diſcrimen deſcendere tutum non videatur; quamvis nihil tale paſſus eſſet, ſed timeret tantùm ne pateretur. At hæc proprio ſenſu in Chriſtum quadrant, cujus manus clavis pertuſæ ſunt, & pedes (nam perforatos non omnino conſtat) ſunt, quo arctiùs adſtricti erant cruci, vulnerati, ita ut partim cutis eſſet detracta; quæ eſt etiam ſignificatio verbi נקף *nakaph*. Vide Eſaiæ c. XXIX, 1.

18. *Numerare poſſim omnia oſſa mea*] אספר כל עצמותי *aſappher chol hatsmothai*, numerabo omnia mea oſſa; hoc eſt, numerare poſſim, quæ non infrequens eſt vis futuri. Qui macilenti ſunt ſic habent oſſa prominentia, ut facilè omnia poſſint tactu ſecerni & numerari. David, quatenus hæc ei conveniunt, dicere hoc potuit de ſe fugâ & moleſtiis emaciato. Sed Chriſtus aptiùs ita loqui poterat quòd magis emaciatus eſſet & corpore nudo atque in cruce diſtento magis adparerent oſſa.

Ipſi adſpicient & me videbunt] המה יביטו יראו בי *hemmah jabbithon jiron bi*, illi adſpiciunt, videbunt in me. *Hieronymus* refert ad oſſa, habet enim: *quæ ipſi reſpicientes videbunt in me*; nec malus eſt ſenſus. Sed verbum ראה *raah* frequenter conſtruitur cum ב, eáque conſtructione non tantùm eſt ſimpliciter *videre*, ſed videre cum inſultatione quadam & ἐπιχαιρεκακίᾳ, ut Pſ. LIV, 9. CXVIII, 7. Hinc Chaldæus hic, מבזן לי *mbazon li*, contemnunt me. Potiùs hoc quoque convenit Chriſto, quem pendentem irriſerunt Judæi. Vide Matth. XXVII, 39. & ſeqq. Timuit hæc David, potiùs quàm paſſus eſt, at re verâ pertulit Chriſtus.

19. *Inter ſe diviſerunt veſtimenta mea*] Metuebat David ne ab hoſtibus ſpoliaretur, ſpoliáque ſua inter eos dividerentur. Quod tamen ei non contigit. Verùm in Chriſto res eſt verbo tenus impleta. Vide Evangelia, ac præſertim Joannem XIX, 23. & ſeqq. ubi hoc vaticinium profertur, & Jeſu aptatur.

20. *Ne te amoveas*] Ne deſine mihi auxilium ferre, ut faciunt qui amicos laborantes procul fugiunt. Vide ſequentia. Hæc & magna pars eorum, quæ ſequuntur, in ſolum Davidem quadrant.

21. *Unicam meam è manu canis*] מיד כלב יחידתי *mijjad cheleb jehhidathi*; hoc eſt, animam, ſeu vitam. Sic & Pſ. XXXV, 17. Vitam hanc *unicam* vocabant populi, quibus altera vita erat ignota. LXX. Intt. verterunt μονογενῆ, *Aquila* μοναχήν, *Symmachus* μονωτάτην, obſcurè & incommodè; cùm ſententia è priore Hemiſtichio ſat clara ſit. *Canis* hîc vocatur inſignis aliquis Davidis inimicus, aut eſt ſingulare pro plurali, nam antea verſ. 17. *canes* vocavit adverſarios ſuos; ſeu quòd Saüli adſentarentur, ſeu quòd canum inſtar ſe adlatrarent, & impudenter innocenti detraherent.

22. *Qui cornibus Orygum objectum*] ומקרני רמים עניתני *oumikkarne remim hanithani* áque cornibus Orygum exaudiviſti. Latinè loquenti ו *et* mutandum fuit in *qui*. רמים *remim* eſſe Oryges multis oſtendit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 1. Lib. III. c. 27. ubi etiam cornibus eos ſe tueri & ferire demonſtrat. Sed quos hoſtes, aut inimicos hîc deſignet David nomine Orygum, aut רמים, nemo definire poſſit.

23. *Celebrabo nomen tuum, apud fratres meos*] *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Sed cùm de laudibus Dei agat Pſaltes, Latinè loquentes τὸ אספר *aſappher*, interpretati ſumus non *narrabo*, ſed *celebrabo*; quòd Dei facta, ſine celebratione, hoc eſt, admiratione & laude, narrari nequeat.

24. *Univerſi poſteri*] *Totum ſemen.* Sic & in ſequentibus verbis, *tota poſteritas* eſt *univerſum ſemen.*

date, univerſi poſteri Jacobi gloriam ejus prædicate; eum, tota Iſraëlis poſteritas, timeto; 25. quia non ſprevit, neque averſatus eſt humilitatem adflicti, neque occuluit ei vultum ſuum, & cùm ſe inclamaret, eum audivit. 26. A te eſt gloriatio mea, in magno cœtu; vota mea perſolvam, coram ejus timentibus. 27. Comedent pauperes, & ſatiabuntur; laudabunt Deum, qui eum quæſiverint; vivet animus veſter, in perpetuum. 28. Omnes fines terræ rei memores erunt, & ad Jehovam revertentur, faciem ejus omnes terræ familiæ adorabunt; 29. quia Jehovæ eſt regnum, & dominatur gentibus. 30. Comedent & adorabunt omnes pingues terræ; coram eo curvabunt ſe omnes deſcendentes in pulverem, *qui* vitam ſuam non ſervant. 31. Poſteritas ei ſerviet, *&* in

mete; 25. quando quidem nequaquam humiles atque adflictos averſatus eſt, nec favorem ejus invocantes ſprevit. 26. Glorior, in frequente cœtu, cultu tuo, votáque mea perſolvo coram ejus timentibus. 27. Suppeditat ille pauperibus, quo alantur, ad ſatietatem; ideóque eum laudibus extollent, qui ad ejus auxilium confugerint, ac ſemper læti vivent. 28. Per omnes Iſraëlitarum fines, memoria beneficiorum ab eo acceptorum celebrabitur, numénque ejus adorabitur, ab omnibus; 29. quia Dominus & Rex eſt cunctarum gentium. 30. Sacra ei facient, & cultum præbebunt omnes paullò ditiores, eumque omnes omnino colent mortales. 31. Poſteritas eum colet, habebiturque ea

26. *A te eſt gloriatio mea*] מאתך תהלתי *meithecha thehillathi*, à te laus mea; hoc eſt, ſi quapiam re laudem ſim conſequutus, aut gloriari poſſim, id totum tibi acceptum refero.

In magno cœtu] Apud totum populum.

27. *Comedent pauperes*] Hoc eſt, tanta erit annonæ vilitas, ut ne pauperibus quidem defuturus ſit victus, quo ſatientur. ענוים *hanavim* vertimus *pauperes*, ut עניים *hanijim* verti ſolet. *Pauperes*, *humiles* & *manſueti* ſæpe miſcentur, propter earum rerum conjunctionem; ſed prout res poſtulat, nunc hac, nunc illa voce utendum eſt. LXX. Intt. rectè hoc loco φάγονται πένητες, minùs commodè *Hieronymus*: *comedent mites*, cùm res ipſa oſtendat pauperes propriè ſpectari. Ceterùm non eſt fingendum fuiſſe famem, quâ homines quidem comedebant, cùm annonæ penuriâ non laborarent, nec tamen ſatiari poterant; quam in rem perperam adfertur Levit. XXVI, 26. ut ad eum locum oſtendimus. Mich. VI, 14. *comedes*, *nec ſatiaberis* perinde eſt ac, non erit quo te ſaties. Emphaſis quæſita eſt in hoc loquendi genere, ubi nulla erat, ut monuimus *Artis Criticæ* P. 2. S. I. C. IV, 13.

Qui eum quæſiverint] Vide Pſ. IX, 11, 13.

Vivet animus veſter in perpetuum] יחי לבבכם לעד *jehhi lbabchem labad*, vivet cor veſtrum in perpetuum. יחי eſt per ἀποκοπὴν, pro יחיה *jihhjeh*. Hoc eſt, perpetua hilaritate fruemini. Sic Gen. XLV, 27. *cor* Jacobi *vixiſſe* dicitur, pro eo quod eſt exhilaratum eſt; ut *mori* cùm animi mœrore opprimitur. Vide 1. Sam. XXV, 37. & intra verſ. 30.

Revertentur] ישובו *jaſchoubou*. Omnes nempe, terrarum gentes, tempore Noachi & ejus filiorum, fuerant unius Dei Creatoris cultui addictæ, à quo poſtea defecerant; ſed ad quem rediture erant, tempore Meſſiæ; quod videmus, maxima ex parte, impletum. Hæc ad tempora Chriſti pertinent, non ad Davidica, quibus ſimile nihil contigit.

29. *Jehovæ eſt regnum* &c.] Futuro etiam poſſent hæc exprimi. Verùm tum quoque jure regnabat Deus & omnia Providentiâ adminiſtrabat, quamvis res ab omnibus hominibus non agnoſceretur.

30. *Comedent* &c.] Adludit Pſaltes ad convivia, quæ, mactatis euchariſticis victimis, ad locum Deo ſacrum, celebrabantur. Sed ſunt hæc de ſpirituali Dei cultu, & hilaritate intelligenda; numquam enim contigit ut omnes populi victimas Jeroſolimæ mactarent, carnibus earum epularentur, Deúmque verum, cum Hebræis, colerent.

Omnes pingues terræ] כל דשני ארץ *chol diſchne erets*. Hoc eſt, divites. Vide Pſalm. XCII, 13. Eſai. XXX, 23.

Omnes deſcendentes in pulverem] Si hæc opponuntur ſuperioribus verbis, ſignificantur pauperes, aut lugentes, qui humi jacebant & pulvere caput adſpergebant. Vide Job. II, 8, 13. XLII, 6. Lament. III, 16. Sed poſſit & de toto humano genere, quod, per mortem, *deſcendes in pulverem*, intelligi; quod malim.

Qui vitam ſuam non ſervant] ונפשו לא חיה *venaphſcho lo hhijjah*, & animam ſuam non vivificavit; hoc eſt, qui moritur, vel etiam qui animum ſuum non exhilaraverit, ut hoc loquendi genus interpretati ſumus, ad verſ. 27. Sed veteres Interpretes legerunt hîc non לא *non* ſed לו *ſibi*. LXX. Intt. ζῇ ἡ ψυχή μου (legerunt נפשי *naphſchi*) αὐτῷ ζῇ, quaſi legiſſent חיתה *hhajethah*, nam נפש eſt fœminini generis. *Aquila* etiam αὐτῷ ζῇ, *Symmachus* δὲ ἡ ψυχὴ ζήσει, *Theodotion* ψυχὴ αὐτοῦ ζῇ. *Hieronymus* tamen negationem habet; *& anima ejus non vivet*. Ceterùm non eſt mirandum, poſt pluralem numerum *deſcendentes in pulverem*, ſequi *& animam* aut *vitam non ſervat*, in ſingulari; perinde enim eſt, quocumque numero utaris, cùm ſermo eſt de toto genere. Sic poſſim loquuntur Hebræi, ut ſæpiùs ad Jobum animadvertimus, útque omnibus eſt notum.

31. *Poſteritas ei ſerviet*] *Semen ei ſerviet*; hoc eſt, eum colet poſteritas.

Et in omnem ætatem quaſi Domini *recenſebitur*] יספר לאדני לדור *jeſuppbar ladonai laddor*, numerabitur Domini in ætatem; hoc eſt, inſtar populi Dei ſemper cenſebitur. Vide Pſalm. LXXXVII, 6. Verbum hoc in Pihel non rarò eſt *numerare*, ut hoc ipſo Pſalmo verſu 18. Quidni in conjugatione paſtiva *Puhal*, ſignificaret *numerari*, quamvis exemplum non exſtaret? Certè ſignificat *narrari* Eſaiæ LII, 15. & Hab. I, 7. לדור *laddor* verò eſt compendium notæ formulæ לדור ודור *laddor vedor*, in ætatem & ætatem. Clarum eſt hîc vocationem & adductio-

in *omnem* ætatem *quaſi* Domini recenſebitur. 32. Venient qui narrent juſta ejus facta populo naſcituro.

Laus beneficiorum Dei, qui ſub imagine paſtoris deſcribitur, & ſolatiorum quæ pii in adverſis ab eo accipiunt.

1. CARMEN DAVIDIS. Jehova eſt paſtor meus, nihil mihi deerit. 2. In paſcuis herbidis ut recubem faciet, ad aquas quietas me ducet. 3. Ani- PSALM. XXIII.

ea ejus cultrix per ætates futuras. 32. Venient ad Tabernaculum, in quo celebrabitur ejus memoria, apud ætates futuras.

P A R A P H R A S I S.

1. CARMEN DAVIDIS. Creator eſt paſtor meus, qui mei curam geret, nec quidquam neceſſarium mihi deeſſe patietur. 2. Loca herbida mihi habitanda concedet, ad lacuum quietas aquas

ductionem Gentium ad cognitionem veri Dei prædici; quæ nonniſi in perpaucis hominibus impleta eſt, tempore Davidis. Quare hæc ad ea tempora nonniſi diluto ſenſu pertinent, cùm temporibus Chriſtianis optimè & pro tota ſignificationis vocum amplitudine conveniant.

32. *Juſtè facta*] *Juſtitiam ejus quia fecit.*

Populo naſcituro] לעם נולד *lebam nolad*, populo nato; hoc eſt, qui poſthac naſcetur. Vide Pſ. CII, 19.

C O M M E N T A R I U S

In Psalm. XXIII.

1. J*Ehova eſt paſtor meus*] Si *M. Meibomio* credimus, David tres vitæ ſuæ ætates commemorat. Quæ beneficia à Deo in pueritia ſuâ acceperit duobus primis diſtichis, ex diſtinctione viri docti, habet: magnam, nempe, Dei curam fuiſſe, in ſe alendo & tuendo grato animo agnoſcit. Deinde vitæ in adoleſcentia tranſactæ mentionem facit tribus diſtichis ſequentibus; in quibus ait Deum, in vitæ negotiis, rectâ viâ ſe duxiſſe, proptereàque ſe nullo metu perculſum in difficilibus negotiis perrexiſſe; quia Dei regimine & tutelâ confidiſſet. Quatuor ultimis diſtichis, partim præſentis juvenilis vitæ curſum deſcribit, ſe regem, ſcilicet, Domini juſſu, conſecratum, & ab ipſo Saüle mille militibus præfectum, militare pro populo ejus, precari ut ſibi militibuſque ſuis de alimentis proſpicere velit, & partim de futura Dei in ſe benignitate ſpem bonam concipere. Denique precatur, ut certa pace frui, & juxta Domini tabernaculum, ſub Arcæ fœderis tutela, per multos annos, habitare poſſit. At mihi nihil horum perſuaſit, qui omnia hic ad futurum tempus pertinere puto, nec tres ætates aliáve, quæ habet, in verbis Pſaltæ invenio.

Ait Jehovam eſſe paſtorem ſuum, eò reſpiciens, quod ſperabat fore ut Deus curam eamdem de ſe ſuſciperet, quam ipſe gerebat ſuarum ovium, hoc eſt, Iſraelitarum. Nempe, ut bene *Horatius* Lib. III. Od. I, 5.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Jovis.

Tu dic: *Dei.*

Nihil mihi deerit] לא אחסר *lo ebhſar*, non indigebo; ut paſtor gregi ſuo neceſſarium nihil deeſſe patitur, aut Rex populo. Legit *Meibomius* אחסרה *abhſerah*, propter metrum, ut ait; de quo nihil ei credo.

2. *In paſcuis herbidis.*] בנאות דשא *bineoth deſche*. נאות *naoth* perinde eſt ac נוות *navoth* pro ſollemni mutatione litterarum ואי, & propriè ſignificat tuguria paſtorum, à נוה *navah*, habitavit. Inde tralaticio ſenſu ſignificavit *paſcua*, quia in paſcuis ſua tuguria collocant paſtores. Sic Pſalm. LXV, 13. ubi de pluvia terram, non paſtorales cellas, rigante & fecundante *ſtillant paſcua* (נאות) *deſerti*; hoc, eſt humefacta magnam copiam herbæ emittunt; & Joël II, 22. *ne timeatis pecudes agreſtes, nam herbam emiſerunt paſcua deſerti* דשאו נאות מדבר. Veteres hanc vocem à נאה *naah*, quod *pulcrum eſſe* & *decorum* ſignificat, maluerunt deducere. Hinc *Aquila* & *Symmachus*, in hoc Pſalmo, habent: ἐν ὡραιότητι πόας, ſæpe alibi ſimiliter vocem נוה *nave* verterant. Sed malim in priore Etymo adquieſcere, & ipſi LXX. Intt. habent hîc εἰς τὸν τόπον τῆς χλόης, ut Symmachus נוה νομὴ vertit 2. Sam. VII, 8.

At *Meibomius* hîc delet דשא *deſche* quaſi ſcholium, quod pertinet ad אחסר *indigabo*; quòd eſſet carmen, ut ait, nimis longum, deinde ex abſurdo verborum ſenſu. Sed violenta hæc eſt conjectura, nec metricam hominis Hebraicam moror, quam fictam puto. Deinde non eſt abſurdus ſenſus, niſi is quem fingit; vult enim דשא נאות eſſe *tuguria graminis*, hoc eſt, tenero gramine plenis, aut gramine contextis; quæ meritò rejicit; ſed quæ nemo, præter ipſum, ſomniavit. Quis abſurdum dixerit Davidem ſe quaſi ovem, quam Deus paſcit, deſcribentem ſic loqui: *in paſcuis herbidis ut recubem faciet?* Idem vult pro נאות ſcribendum. נות, quod nemo poſſit dicere, niſi qui vixiſſet eo tempore, quo Lingua Hebraica in uſu fuit, quem uſum perfectè noſſet. Addit etiam hoc ſemper verti *habitaculum*, &, pro adjuncti ratione, *caulam*, *ovile*, *ſtabulum*; quod minùs verum eſſe, non hoc tantùm loco, ſed & duobus aliis oſtendimus;

3. Animam meam recreabit, per orbitas juſtitiæ, propter nomen ſuum, me ducet. 4. Quamvis irem in umbræ mortiferæ vallem, mali nihil timerem, quia tu mecum es, vir-

aquas me deduxit. 3. Recreabit me, & dux mihi erit ad vitam probam, quia me cultorem nominis ejus profiteor. 4. Quamvis irem in umbras ſpecus, in quibus latrones habitant, nihil eſſet quod ti-

mus, ut & auctoritate veterum Interpretum, quæ Meibomianis commentis multò nobis potior eſt.

Ut recubem faciet] ירביצני *jarbitiſeni.* Hoc verbum adhibetur Cant. I, 7. ubi de paſtore ovium; nam oves, aut ſaturæ, aut vitandi æſtûs cauſa, ſub umbra in tenero gramine recumbunt.

Ad aquas quietas] על מֵי מנחות *hal mê mnouh-Loth*, ad aquas quietum. Sunt aquæ leniter fluentes, aut leniter motæ, quales ſunt lacuum aquæ, aut tenuiorum rivorum aquæ perennis. Sic aquæ Schilloachi, dicuntur *leniter ire*. Eſai. VIII, 6. Commodius aquantur oves in ejuſmodi aqua, quàm in rapido torrente aut fluvio, cujus impetu abripi poſſunt. LXX. Int. habent ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως, unde liquet eos haud aliter legiſſe ac nos. *Hieronymus* habet *aquam refectionis*, hoc eſt quæ reficit; non ſatis commodè. *Virgilius* de ovium aquatione Georgic. III, 329.

Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam.

Quarum aquarum major fuit copia, per Judæam, quàm fluviatilium.

Meibomius tamen mendoſa hæc eſſe pronunciat, & primum quidem ſcribit מימי *meme*, non מי me, quod vult eſſe compendium à librariis inventum, ad celeriùs ſcribendum, parcendúmque pergamenæ. Ut fidem faciat tam temerariæ affirmationi, addit poſcere Metricam, ut ubique ſcribetur מימי, quod nemo credet, niſi Metricæ rationes certas & indubitatas viderit. Qua in re, nihil mirum eſſet, ſi tam ſuperciliosè apertos errores paſſim proferentem, erraſſe contenderemus, aut totté rem fictam emungendæ pecuniæ cauſâ, quam ingentem, antequàm hoc arcanum revelaret, ſibi numerari poſtulabat. Addit etiam ſe plus centies ſcripſiſſe גיים pro גוים, quaſi hoc eſſet compendium, quia in contracta forma ſcribitur גויי non גי; ſed hoc factum videtur, ne poſterius, abſentibus punctis, crederetur idem eſſe, ac גי *gens*, in ſingulari. In Lingua Hebraica paſſim voces minus, aut magis plenè ſcribuntur, ut in aliis Orientalibus; in quibus minùs plena ſcriptio mendoſa non habetur. Quis verò poſſit hodie ſibi perſuadere orthographiæ Hebraicæ leges ita notas, ut poſſit omnes Codd. MSS. erroris arguere; cum vix nobis ſat nota ſit vera, non dicam Græcæ aut Latinæ Linguæ, ſed ne hodiernarum quidem, & vernacalorum recta orthographia? Sicubi in exploratam analogiam & perpetuum uſum peccatum ſit, non veto quidem anomalias ſuſpectas haberi; ſed ubi neque analogiam læſam, neque temeratum uſum conſtare poteſt, abſurdum ſit talia hodie in Lingua, ante tot ſæcula mortua, nec ſatis nota, ſibi fingere & orbi erudito pro auctoritate obtrudere velle.

Sed rem audaciorem molitur *Meibomius*, qui voci מנחות ſubſtituit בארות *beeroth* puteorum; cujus emendationis rationes has affert. Primum ait phraſin eſſe inuſitatam, quaſi debeant mendoſa haberi quæ ſunt ἅπαξ λεγόμενα, apud Veteres Scriptores, ingenti numero, & præſertim quidem in Veteri Teſtamento, quo uno libro continetur nunc antiquiſſima Lingua Hebraica! An neceſſe eſt omnium loquutionum exempla, in tam parvo libro, ſæpius occurrere? *Tum* מימי נוח, inquit, *dixiſſet Propheta, ſi ſtantem aquam ſignificare voluiſſet, pro perpetuo Linguæ uſu.* Atqui nuſquam hoc loquendi genus occurrit in Veteri Teſtamento. Sed, ut vult, putealem aquam intellexit Pſaltes, quia circa Bethlehemum nullus eſt fluvius, atque ex aliis locis conſtat puteorum aqua ibi uſos, cùm homines, tum pecudes. Id verò fruſtra quaſi exploratum adſumit, ſermonem eſſe de Bethlehemo, cùm David loquatur potius de ſe jam Rege, nec Bethlehemi degente, ſed Jeroſolimæ, Deumque paſtorem ſuum prædicet, non ovium. Deinde putealem aquam rectè poſſemus vocare *aquam quietam*, quia licèt è ſubjecta ſcaturigine erumpat, manet tamen intra putei latera, veluti reſtagnans eſſet. Altera *Meibomii* ratio eſt, quòd ſtatueretur aqua reſtagnans eſſe optima, cùm aqua viva optima in Scriptura habeatur. Quæ ratio inanis eſt, cum aqua putealis *quieta* poſſit dici; ne jam dicam de ea neceſſariò non agi, cùm fingere, in hac allegoria, poſſit David, ſe à Deo deducendum ad rivos leniter fluentes, aut ad ſtagna.

3. *Animam meam recreabit*] נפשי ישובב *naphſchi jeſchobeb*; animam meam redire faciet; hoc eſt, me recreabit, atque animum mihi addet. Reficitur ovis ſitiens & præ ſiti languens, admotâ aquâ.

Per orbitas juſtitiæ, me ducet.] Vult *Meibomius* hæc pertinere ad Davidis adoleſcentiam, ſed nihil vetat grandiorem ætatem ſpectari, imò verò ſenes, aut ſenio proximi, experientiâ vitæ educti, juſtitiæ amantiores ſunt, quàm adoleſcentes imperiti atque æſtu ſanguinis ad peccatum proniores. Contendit idem deeſſe hîc in verſu vocem diſſyllabam, quam ſupplet, additâ voce יומם *jomam*, interdiu. De metro nihil audio, ſed fac vocem deeſſe, oportet eam ex re ipſa, quoad ejus fieri poteſt, ſuppleri. Hîc verò nihil eſt, quod nos eò vocet. Vult quidem Davidem adludere ad columnam nubilam, quæ ducebat Iſraelitas per deſertum; at nullum rei veſtigium hîc videmus, & cum ſermo ſit de *orbitis juſtitiæ*, non de itinere per ſola loca, tam de nocte, quàm de die agitur, quia juſtè & injuſtè facta non minus ad noctem, quàm ad diem pertinent.

4. *In vallem umbræ mortiferæ* &c.] Hoc eſt, maximæ umbræ, vel obſcuriſſimam arborum umbram, ut oſtendimus ad Job. X, 21. Periculoſa autem erant ea loca, propter feras, aut latrones inter denſas arbores latentes.

Mali

Digitized by Google

virgaque tua & baculum ea ſunt, quæ me conſolabuntur. 5. Menſam coram me, inſpicientibus hoſtibus, inſtrues, oleo caput meum inunges, & calix meus exundabit. 6. Omnino

timerem; ſi mecum eſſes & me tuereris, ut paſtor pecudes ſuas contra feras defendit. 5. Mihi quo me ſuſtentem ſuppeditabis, videntibus & fruſtra invidentibus inimicis meis; nec tantùm ea largiens

Mali nihil timerem] לא אירא רע *lo ira rah.* *Meibomius* emendat מרע *mereh*, à malo. Ait verbi ſignificationem & diverſam conſtructionem, adducturas Lectorem, ut ſibi credat. Imò verò cùm ירא promiſcuè conſtruatur cum מ & cum accuſativo, ſeu de re agatur, ſeu de perſona; nemo ei conceder quidquam eſſe mutandum; nam metrum, quod paſſim obtendit, apud neminem, fidem inveniet.

Quia tu mecum es] כי אתה עמדי *chi attbah bimmadi*: quod eſt frequentiſſimum loquendi genus, apud Hebræos, & quo ſignificatur auxilium divinum erga eum, *cum quo* Deus eſſe dicitur. *Meibomius* hîc abundare vult vocem אתה *tu*, & à metro ferri poſſe vocem עִמָּדִי negat. Tum etiam priorem voculam cum Grammatica conſtructione conſiſtere poſſe non putat, ſi retineatur vox המה *hemmah*, de quo poſtea. Sed hæc omnia tam facilè negantur, quàm ab eo adfirmantur, & vocula quidem המה obtinet locum verbi ſubſtantivi, atque emphaſin quamdam habet, ut Pſ. IX, 21. *Injice eis, Jehova, timorem, ut ſciant gentes nihil eſſe niſi præter miſeros homines*, אנוש המה. Vide & Pſalm. XVI, 3. & Eccleſ. I, 9, 10, 17. ubi ſingulare הוא eamdem vim obtinet.

Pro עִמָּדִי legit hic idem *Meibomius* עַמֻּדַי *columnæ meæ*, quaſi adluderet David ad columnam nubis & ignis, quæ ducebant Iſraelitas per deſertum; quod quàm ſit coactum & violentum nemo non videt; ſed magis ab eis intelligetur, qui interpretationem legent in ejus ſpecimine IV. quò nihil contortius, ſed quæ longior eſt, quàm ut huc poſſit à nobis transferri, cum planè inanis ſit.

Virgâque tua & baculum] שבטך ומשענתך *ſchibtecha oumiſchb intecha.* שבט videtur hîc eſſe pedum paſtorale, quo non utuntur paſtores, ut ei innitantur, ſed ut regant, feriant, aut terreant oves aberrantes; משענת *miſchbeneth* verò ſcipio, quo innitantur, à שען quod in *Niphal* eſt *inniti.* *Meibomius* interpretatur hoc modo: columnarum nubis & ignis inſtar, ſibi dominicæ oviculæ eſſe virgam Dei, regentem in diurnis vitæ negotiis, & clavam defendentem in terribilibus belli periculis. Quæ ſunt prorſus, ut ſæpe loquitur de lectionibus receptis, frivola.

Ea ſunt quæ me conſolabuntur] המה ינחמני *hemmah janachamuni*, hoc eſt, ea demum, ea ipſa me conſolabuntur; profectò, nimirum, tua mihi animum addet & tranquillitatem creabit.

5. *Menſam coram me* &c.] תערך לפני שלחן נגד צררי *thaharoch lphanai ſchulhhan neged tſorerai*: invitis hoſtibus, aut inimicis, iiſque videntibus, copioſè mihi ſuppeditabis, unde me & exercitum meum alam; quâ re iis non exiguus creabitur dolor. Addit hîc *Meibomius* ועתה *& nunc*, ante תערך, ſine ratione. Nec melior eſt mutatio vocum נֶגֶד צֹרְרָי *coram hoſtibus meis*, in צֹרְרַי לְנָגִיד *ducis perſequutoris mei*; quæ ſunt eo audaciora, quo minùs neceſſaria & abſurdiora.

Oleo caput meum innuges] דשנת בשמן ראשי *diſſchantha baſſchemen roſchi*, pingue reddidiſti oleo caput meum. Hic non eſt *oleum*, quo in Regem conſecratus fuerat, ſed oleum, quo convivis caput ungebatur, quale vocatur oleum lætitiæ. Pſ. LV, 8. Vide & Eccleſ. c IX, 7, 8. Hamos VI, 6. De Græcis & Romanis res eſt nota, ſed hîc Hebraïca inſtituta quærimus.

Hunc totum verſum mutavit *Meibomius*, pro ſolita audacia: כי משחת שמן קדשך ראשי *quia unxiſti oleo ſanctitatis tuæ caput meum.* Talia in ullo profano auctore nemo tentare auderet, cui quidem aliquis pudor eſſet. Ait quidem metrum & ſententiam hoc poſcere, negâtque meliorem lectionem excogitatum iri. Sed nihil opus excogitari lectionem, ubi quæ habetur in Codicibus ſat recta eſt; nec commenticii metri rationem ullam habemus. Volt etiam verbum דשנת *impinguaſti* prorſus hîc barbarum eſſe capiti junctum; quia ſolum caput pingueſcere, ſeu pinguedine craſſeſcere, loquutio eſt in ſacris, profaniſque frivola; nec adfine eſt hoc verbo alteri משח ut ex locis, ubi ſcriptum reperitur, patet. Hæc Meiboniana pluſquàm *frivola* ſunt, nam דשן *diſſchen*, pingue fecit, quamvis exemplum non exſtaret in V. Teſtamento, facilè ſignificare potuit non tantùm ſucculentum & craſſum corpus reddidit, ſed etiam *pinguedine illevit*, vel *unxit*; quemadmodum in aliis Linguis ſimilia. hac de re, verba miſcentur. Sic apud Græcos λιπαρὸς dicitur non tantum opimus, & ſaginâ diſtentus, ſed & unctus oleo pingui. Sic Homerus Odyſſ. ο, 331

Ἀεὶ δὲ λιπαροὶ κεφαλὰς καὶ καλὰ πρόσωπα.
Semper uncti capita & pulcros vultus.

Anacreon Ode XXIX.

Λιπαρὰς κόμας ποίησον.
Fac comas pingues; nempe, unguento.

Ubi vide *Joan. Barneſium.* Sic Galli *engraiſſer* æquè pro eo, quod eſt *obeſum reddere*, & pro eo quod eſt *innugere* dicunt. Sed nec deeſt exemplum in libris ſacris; nempe, Eſaiæ XXXIV, 6. *gladius Jehovæ impletus eſt ſanguine, pinguis factus eſt adipe*, הדשנה מחלב *huddaſchna mehheleb*, ubi abſurdè verterunt LXX Intt. ἐπαχύνθη, & Vulg. *incraſſatus eſt*, gladius enim non fit craſſior adipe fecto, ſed unctior. Gallicè, *s'engraiſſe*. λιπαρὸς γίνεται. Eodem ſenſu occurrit & verſu ſequente. Quibus prorſus evertitur temeraria *Meibomii* correctio, qui tamen quæ fuit hominis imprudentia, auſus eſt ſcribere, eâ prolatâ: *certus ſum noſtri temporis doctos viros, omnémque poſteritatem, huic indicio meo adquieturos.* Imò verò indignati ſunt

6. Omnino bonitas & benignitas *tua* me ſequentur, per omnes vitæ meæ dies; in Ædem Jehovæ, ad provectam ætatem, revertar.

Omnia eſſe Dei, excipiendámque ejus Arcam.

PSALM. XXIV. 1. DAVIDIS CARMEN. Jehovæ terra eſt, & quidquid eam implet, orbis & qui eum incolunt. 2. Is enim ſupra maria eam fundavit, & ſupra flumina poſuit.

largiens quæ ſunt omnino neceſſaria, ſed etiam quæ ad delicias faciunt, ut oleum, quo ungar; aut vinum, quod bibam. 6. Benignitas tua ubique me comitabitur, per totam vitam, ut in Æde tua, ad canam uſque ſenectutem, mihi liceat tibi cultum religioſum exhibere.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN Davidis. Creatoris ſunt omnes terræ, & quidquid in iis eſt; totus terrarum orbis, omnéſque, quicumque ſint, ejus incolæ. 2. Ille enim, & quidem ſolus, effecit ut terra

& indignabuntur, quid enim certum eſſet in Scriptura, aut in ullo vetere Scriptore, ſi ſic in iis graſſari liceret?

Et calix meus exundabit] כוסי רויה *choſi revujah*, calix meus ebrius; hoc eſt, ita plenus eſt ut vinum exundet, ut ebrii qui copiam vini nimiam ferre non poſſunt. LXX Intt. τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον. Hieronymus: *calix meus inebrians*. Eodem ſenſu eſt verbum רוה *rivvah* Eſai. XXXIV, 5. *Inebriatus eſt* (רותה *rivvethah*) *gladius meus*; id eſt, diffluxit ſanguine, quod in ſequentibus verbis exponitur, *repletus eſt ſanguine*; & verſ. 7. *inebriabitur* (רותה *rivvethu*) *terra eorum ſanguine*; hoc eſt, exundabit. Vide Pſ. XXXVI, 9. LXVI, 12. & Jerem. XLVI, 10.

Meibomius verò hîc iterum turbas ciet, nam pag. 2. Specim. IV. edidit hîc תרוה *tharveh*, *inebriabis*, ſed p. 30. תרבה *tharbeh*, multiplicabis; adeò parum ſibi conſtabat in emendationibus, quas velut è tripode pronunciabat. Quin imò inter edendum, ſæpiùs mutatâ ſententiâ, aliquoties ſolia recudi curavit, quod & ſæpiùs feciſſet, ſi ſumtus ejuſmodi facere voluiſſet Typographus; unde ſatis liquet, quæ magna cum fiducia proferebat, incertiſſima, etiam apud animum ejus, fuiſſe. Audiamus tamen quàm confidenter, hac de re, loquatur. Ait ergo vocem רויה quæ hîc eſt & Pſ. LXVI, 12. tantùm exſtat, eſſe corruptam, nam Pſ. LXVI. eſſe ſcribendom לרוחה, *in latitudinem*; quod tamen quivis, haud paullò meliore jure, neget. Deinde, *frivolus hic ſenſus eſt*, inquit, *calix meus irriguus eſt*, aut *potu expletus*. Eſt verò egregius ſenſus, ut ex locis Eſaiæ & Jeremiæ adlatis manifeſtò liquet; nec quiſquam, præter hominem corrigendi libidine planè cæcum, reprehendat hoc loquendi genus: *calix meus exundabit*, quod vaſibus nimis plenis contingit. Præterea, ut putat, legi deberet רוה *ravah* à maſculino רוה *raveh*. Quis verò hominem docuit non fuiſſe etiam in uſu רוי *ravi*, unde fœminum רויה *revijah*, ut à נביא *propheta* fit נביאה *nebia*? Nemo novit uſum Linguæ Hebraicæ, niſi quatenus continetur in V. T. nec vocem ullam nec in analogiam, nec in ſenſum peccantem ex eo eliminare jure poteſt.

6. *Omnino bonitas*] אך טוב *ach tob*. Legit hîc *Meibomius* טובה *tobah*, bonitas; nec intercedo, quia *bonitas* rectè conjungitur cum *benignitate*. Attamen טוב poteſt etiam ferri, cum ſignificet fructum bonitatis, חסד non benignitas tantùm ſit, ſed & benignitatis effectus. Pro טוב וחסד habent LXX. Intt. tantùm τὸ ἔλεός σου.

Per omnes vitæ meæ dies] כל ימי חיי *chol jemu hhajai*. Scribit *Meibomius* חַיַּי, cùm חיים *hhajim* cum affixo primæ perſonæ conſtanter efferatur חיי *hhajai*. Ita ſe gerit, quaſi florente Hebraicâ Linguâ, apud Hebræos veteres, vixiſſat, eáque ſciret de ea Lingua, quæ è V. Teſtamento colligi nequeunt.

In Ædem Jehovæ revertar] ושבתי בבית יהוה *veſchabthi bebeth Jehovah*. Legit idem: וישבתי לבטח בבית יי *& habitabo ſecurè in domo Domini*. LXX. habent etiam τὸ κατοικεῖν, & *Hieronymus habitabo*. Sed nihil vetat ſervari lectionem noſtram, ut velit David, cùm extra Jeroſolimam eſſet, ſe reverſurum ad Ædem Jehovæ, ut illic vivat לארך ימים *ad longitudinem dierum*; hoc eſt, ad provectam ætatem. Alii, ut *Symmachus*, שבתי nomen eſſe putarunt; habet enim ille κατοίκησίς μου, ac benè legi poſſet שִׁבְתִּי, ut eſſet à שבת *ſchebeth* in infinitivo, qui eſt interdum, pro Linguæ Hebraïcæ more, loco nominis. Vide 1 Reg. VIII, 30. Sed nihil eſt cur à ſolita lectione abeamus, nec ulla ratio eſt addendi לבטח cum *Meibomio*. Idem vult Davidem ſcripſiſſe באהל *beohel* in tabernaculo, quia ejus tempore Ædes Dei, ſeu Templum nondum erat. Sed quid vetat locum, qui Deo erat Templi loco, antequàm à Salomone ædificaretur Templum, *Ædem* vocari? Annon ſæpe אהל *ohel* tabernaculum ſumitur pro domo? Vide 2 Sam. XX, 1. Pſ. XLIX, 12.

COMMENTARIUS
In PSALM. XXIV.

1. QUidquid enim implet] מלואה *mloah*, plenitudo ejus.

Qui eum incolunt] ישבי בה *joſchebe bah*. Volunt בה induere naturam nominis, proptereáque antecedentem vocem eſſe in ſtatu conſtructo. Sed Analogiæ Linguæ hoc conſentaneum cùm non ſit, malim excidiſſe נ in priore voce, aut prætermiſſum à Librariis, quòd nemo non intelligeret ſuppleri oportere.

2. *Supra maria fundavit*] על ימים יסדה *hal jammim*

poſuit. 3. Quis adſcendit in montem Jehovæ? quis in loco ei ſacro conſiſtet? 4. Mundus manibus, purus animo; qui non inducit ad mendacium animum ſuum, nec juravit, ut falleret. 5. Accipiet benedictionem à Jehova, & innocentiæ *teſtificationem* à Deo *auctore* ſalutis ſuæ. 6. Hæc eſt ætas quærentium eum, quærentium faciem tuam, *ô Deus*, *in* Jacobo. Selah.

7. Adtollite portæ capita veſtra, adtollite vos, æternæ januæ; tum introibit Rex gloriæ. 8. Quis verò eſt iſte Rex gloriæ? Jehova fortis & potens, Jehova fortis

ra ſupra maria, & qualvis alias aquas emineret, ut terreſtria animalia in ea ſedes haberent. 3. Quis verò eſt, qui adſcendat in Templum Creatoris, aut quis in eo conſiſtat? 4. Quiſquis nihil manu, nec animo deliquerit, quique à mendacio abſtinuerit, & qui jusjurandum non adhibuerit ad quemquem fallendum. 5. Ei benefaciet Creator, teſtimonióque innocentiæ, quatenus humana natura patitur, eo honeſtabit ſalutis ejus auctor. 6. Tales autem ſunt, qui Deum religioſè colunt, inter Iſraëlitas.

7. Vos verò, ô januæ æternæ Templi, patete, prorſus, ut Rex ille gloriâ ſuâ cinctus in illud ingrediatur. 8. Quisquis verò ſit, qui quærat, quis

jammim jeſadah, quia terra eſt mari editior. Alioqui ſi ſuperficies terræ inferior eſſet ſuperficie maris, ſeu centro propior, mare omnia tegeret. Vide Pſ. CIV, 7. & ſeq. Non opus eſt ergo ut vertamus על juxta, quod nonnulli faciunt. Sic & poſtea *ſupra Flumina*, quia niſi ripæ altiores eſſent ſuperficie aquæ fluviorum, omnia inundaret. Rectè *Auguſtinus* Quæſt. CXXXII. in Geneſin: *Hæc loquutio ſi intelligatur in Pſalmo, ubi ſcriptum eſt:* qui fundavit terram ſuper aquam; *non coguntur homines putare ſicut navem natare terram ſuper aquam* (quæ fuit ſententia Thaletis) *ſecundùm hanc enim loquutionem, rectè intelligitur quòd altior ſit terra quàm aqua; altiùs quippe ab aquis ſuſtollitur, ubi habitent terrena animalia.* Vide *Sixt. Amamam* ad locum, ubi alias ſententias profert & confutat. Si quis quærat quid hæc duo commata ad ſequentia pertineant, crediderim hoc voluiſſe Davidem, Deum, cùm ſit totius Terræ dominas, potuiſſe quemvis in ea locum eligere, in quo ſe præſentem oſtenderet; qui erat nunc locus, in quo Arca fœderis futura mox fuit.

3. *Quis adſcendet in montem Jehovæ?*] Hic *montem Jehovæ* vocat David *Sionem*, quem Jehovæ conſecrat ad excipiendam Arcam, & docet quis dignus ſit, qui in eo habitet. Qua in re, officium ipſe ſuum deſcribit, qui in eo monte Regiam collocarat. Videtur hic Pſalmus compoſitus eo tempore, quo Arca in arcem Sionis eſt delata, ut habemus 1 Ephem. XV. & David adludere ad id quod contigerat, cùm priùs eam transferre in eum locum voluerat ex Ædibus Hobededomi, ſed fruſtra; propter peccatum Huzzæ, qui non ſatis reverenter ſe erga Dei arcam geſſerat. Hic enim docet, non ſine ingenti periculo Arcam excipi poſſe, niſi à Viro integerrimo; qualem proinde ſe præſtare ſtatuerat.

In loco ei ſacro] *In loco ſanctitatis ejus.* Oſtendit David neminem poſſe veluti hoſpitio Deum excipere, & prope Arcam ſedes habere, qui non eſſet vir probus; niſi capitis periculum adire vellet; cùm Deus paſſurus non eſſet ſceleribus ullis pollui locum, in quo Arca poſita eſſet.

4. *Mundus manibus*] נקי כפים *naki cappajim*; innocens manibus; hoc eſt, qui ab omnibus ſceleribus abſtineret, nam *manus* ſunt plerorumque peccatorum inſtrumenta, quorum purum oportebat eſſe eum, qui Deo proximus, ut ita loquar, habitaret.

Purus animo] בר לבב *bar lebab*, purus corde. *Cor* ſedes eſt adſectuum, in Scriptura, & fons bene aut ſecus factorum. Itaque hoc vult David, eum demum dignum fore, qui in Sione juxta Arcam habitet, cui non tantùm prava facta nulla ab hominibus poſſunt exprobrari, ſed cujus etiam animus pravorum adſectuum immunis Deo probaretur.

4. *Qui non induxit ad mendacium animum ſuum* &c.] לא נשא לשוא נפשו *lo naſcha laſſchav naphſcho*, non ſuſtulit ad mendacium animam ſuam. Cùm ambiguum ſit hoc loquendi genus, ex re ipſa de ejus ſignificatione conjectura capienda. Hic nihil aliud ſe animo objicit, præter mentiendi conſuetudinem, præſertim ſi ſequentia verba attendantur. Itaque hoc ſervato ſenſu, quàm proximè per Latinam Linguam licuit, ad dictionem Hebraïcam acceſſimus. Sic Hoſeas Deum loquentem inducit de pravis Sacerdotibus, C. IV, 8. *peccatum populi mei comederunt, & ad illorum peccatum* ישאו נפשם *jiſſcheou naphſcham*, ſuſtulerunt animum ſuum; hoc eſt, cupierunt peccare populum, ut plura, pro peccato, ſacrificia offerre neceſſe haberet; vel induxerunt animum ſuum, ut populum peccare vellent. LXX. Int. hic, ὃς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτῦ, ſine ſenſu. *Hieronymus* non multò meliùs: *quia non exaltavit fruſtra animam ſuam.* Oſtendimus לשוא perinde eſſe ac לשקר *laſſcheker*, ad mendacium, in Comm. ad Exod. XX, 7. Hic ſequuti ſumus τὸ *Chetib*, nam τὸ *Keri* habet נפשי *animam meam*, ex quo nullus commodus ſenſus exſculpi poterat.

Ut falleret] למרמה *lmirmah*, in fraudem.

5. *Innocentiæ teſtificationem.*] צדקה *tſedakah*, innocentiam. Is *accipet innocentiam à Deo*, cujus innocentiæ Deus teſtimonium perhibet, quem innocentem pronunciat. LXX. Int. ἐλεημοσύνην verterunt, ſed hic non agitur *de miſericordia*, quamvis ſit veriſſimum omnes homines miſericordiâ Dei indigere, & aliquando *miſericordiam* ſignificet vox Hebræa.

6. *Quærentium eum*] Deum ex animo invocantium, eique proinde parentium.

O Deus, in Jacobo] Eſt tantùm יעקב, ſed hæc ſuppleri oportere res oſtendit. LXX. Int. τὸ πρόσωπον τῦ Θεῦ Ἰακώβ. *Hieronymus: faciem Jacob.* Supplendum ב, *in Jacob*, ſeu in poſteris Jacobi.

 Selah]

fortis *in* bello. 9. Adtollite portæ capita veſtra, adtollite vos ô æternæ januæ; tum vero introibit Rex gloriæ. 10. Quis tandem ille Rex gloriæ? Jehova, Deus exercituum, ille demum eſt Rex gloriæ. Selah.

David à Deo auxilium veniámque delictorum petit, & conſtantiam in obſervandis ejus præceptis, quæ ſummopere extollit, tum orat Deum, ut ſe ab hoſtibus liberet.

Psalm. XXV. 1. Davidis. Ad te, Jehova, animum meum erexi. 2. O Deus mi, tibi confidi; ne pudore adficiar, ne hoſtes mei mihi inſultent. 3. Etiam

quis ſit Rex ille, qui uſque adeò ab Iſraelitis extollitur, ſciat Deum noſtrum, qui quæ non erant è nihilo eduxit, longè potentiſſimum eſſe, bellique eventuum arbitrum. 9. Tollite vero ſuperliminaria veſtra, ô Portæ Templi, ut in id intromittatur Rex ille longè maximus. 10. Quis tandem eſt maximus Rex? Creator Deus, qui præeſt exercitibus, ille demum eſt Rex maximus.

PARAPHRASIS.

1. Canticum Davidis. Ad te, ô Creator, animum meum erexi. 2. O Deus mi, in te fiduciam meam collocavi: ne, quæſo, ignominia, ab inimicis meis, adficiar, neve mihi illudant.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

7. *Adtollite portæ capita veſtra*] Eſt Poëtica ἀποστροφὴ ad portas arcis Sionis, quas veluti intelligentes jubet totas pandi, & ὑπέρθυρα adtollere, ut Arca à Sacerdotibus, humeris bajulata, per eas ſine ulla offenſione operculi, quo tegebatur, intromitti poſſet. Si ſciremus quomodo portæ Sionis factæ eſſent, clariùs intelligeremus quæ ſint ea, quæ *capita portarum* vocantur. Poſſet fieri ut eſſent iis ὑπέρθυρα quædam, ita ſuſpenſa, ut ſi quid ſolito aperto oſtio altius eſſet intromittendum, poſſent adtolli, ne res oſtio altior offenderet ad ὑπέρθυρα. Ad ſimile quiddam videtur omnino reſpici. *Aquila* verterat ἄρατε πύλαι κεφαλὰς ὑμῶν, & *Hieronymus*: *levate portæ capita veſtra*. Nec ſanè aliter verti poterant שאו שערים ראשיכם *ſcheou ſchaharim raſchechem*. Attamen LXX. Intt. habent: ἄρατε τὰς πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, & *Symmachus* μετάρατε τὰς πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, quæ prava, ſine dubio, interpretatio, licèt eam Veteres ſecuti ſint & ἄρχοντας interpretati ſint *Angelos*.

Adtollite vos] והנשאו *hinnaſ.heou*, adtollamini; ſed *Niphal* habet etiam ſignificationem reciprocam, non ſecus ac *Hithphaël*. LXX. & *Aquila* habent ἐπάρθητε, *Symmachus* ὑψωθήτωσαν. Poſtea etiam שאו *ſcheou*, eumdem obtinet ſignificatum.

Æternæ januæ] פתחי עולם *phithhhe holam*, januæ æternitatis; hoc eſt, ſemper duraturæ, quòd eſſent duro quodam lapide factæ. Qui hoc non animadverterunt, finxerunt agi de portis cœli, ubi Deus ſe peculiariter præſentem oſtendit; quas eò adſcendens ingreſſurus erat Chriſtus. Sed nunc omnes norunt עולם *holam*, ſignificare dumtaxat longum tempus, pro rei, de qua agitur, natura. Veteres Linguæ Hebraicæ imperitos fefellit vox Græca αἰώνιος, qua uſi ſunt Interpretes, & quâ propriè dictam æternitatem ſignificari perperam nonnulli Scriptores putarunt.

Rex Gloriæ] Hoc eſt, Rex cui ſumma gloria debetur. Ingreſſus autem *Dei gloriæ* nihil eſt præter ingreſſum Arcæ; non quòd Arca *Deus gloriæ* vocaretur, ſed quia cum Arca ingredi cenſebatur Deus, qui ei aderat. Quod animadvertendum in doctos quoſdam Interpretes, qui hinc probare conati ſunt de ingreſſu Arcæ hîc ſermonem eſſe.

8. *Quis verò* &c.] Eſt elegans dialogiſmus, veluti inter eos qui portas Sionis ſervabant, & inter Sacerdotes ſibi portas aperiri poſtulantes; nec quidquam vetat interrogationem à Sacerdotum choro cantatam, reſponſionem verò ab altero.

Fortis & potens] עזוז וגבור *hezouz vegibbor*, robuſtus & fortis. Quæ verba propriè hominibus conveniunt, ſed tranſlata etiam de Deo dicuntur.

COMMENTARIUS
In Psalm. XXV.

1. *Davidis*] לדוד *ldavid*, nempe מזמור *carmen*.

Animum meum erexi] נפשי אשא *naphſchi aſſcha*, animam extuli. De auxilio tuo cogitavi, omiſſâ humanâ ope. Vide Lam. III, 41. Poſt hæc verba, putat *Meibomius*, excidiſſe primi diſtichi alterum verſum, jam à temporibus Eſdræ. Nec negandum alios verſus conſtare duobus colis, cùm in hoc ſit unum dumtaxat. Præterea poſſet fieri ut eò pertineret אלהי, quod ſequitur, quódque ſecundum verſum inchoat, qui tamen debuit à littera ב inchoari; nam *alphabethicus* eſt hic Pſalmus, ut aliquot alia; ſeu verſus habet ſingulos inchoatos litterâ alphabeti, pro elementorum Hebraicorum ordine. Profert *Meibomius* exempla ſimilium lacunarum, de quibus tamen pauci ei adſentientur. Interim hîc non eſt abſurda ejus conjectura, nihil enim vetat, quin nonnulla interdum, longinquitate temporis, exciderint; quod hac de re videntur ſupplementa neceſſaria, quæ locis, ſenſu alioqui carentibus ſunt adnectenda.

2. *O Deus mi, tibi confidi*] אלהי בך בטחתי *elohai bcha batahhthi*. Debet inchoari hic verſus

3. Etiam omnes, qui *auxilium* tuum exſpectant, pudore ne ſuffundantur; ſed qui ſine
cauſa perfidè ſe gerunt. 4. Vias tuas, ô Jehova, fac ut ſciam, ſemitas tuas doce me.
5. Fac ut incedam in veritate tua, & me *eam* doce; tu enim, Deus, es *auctor* ſalutis
meæ, à te *auxilium* ſemper exſpectavi. 6. Memor eſto tuæ miſericordiæ, tuæque
benignitatis, ô Jehova, quia ſunt ab æterno. 7. Peccatorum adoleſcentiæ meæ & de-
lictorum meorum ne memineris; ſed pro tua benignitate, propter bonitatem tuam,
recordare mei, tu, ô Jehova.
8. Bonus & rectus eſt Jehova, idcóque peccatores in *vitæ* via erudit.
9. Mites

dant. 3. Ne pudore ſuffundantur qui ad auxilium tuum confugiunt, ſed ii ſoli, qui ſine ratione fidem violant. 4. Quam viam ſequi debeam, & quam vivendi viam inire me par ſit doceto. 5. Fac ut rectam rationem vivendi, prout par eſt, ineam, tu enim ſalutis meæ cauſa es, atque a te ſemper auxilium exſpectavi. 6. Miſericordiam & benignitatem tuam erga me ſemper exerceto, quandoquidem ſempiternæ ſunt. 7. Ne ſemper peccatorum, quæ in juventute admiſi ſemper memor eſto, ut pœnas eorum repetas; ſed tuâ ſumma bonitate, te mei memorem eſſe oſtendito.

8. Bonitate & Clementiâ ſuâ oſtendit Creator ſe peccatores non negligere, quandoquidem eos quomodo ſe, in vita, gerere debeant docet.
9. Fa-

ſus littera ב. Ideóque *Meibomius* legit, tranſpoſitis vocibus, בך אלהי *in te*, *ô Deus mi* &c. Crediderim, ut jam dixi, voculam אלהי pertinere ad poſterius membrum ſuperioris verbis, cujus membri vox una, aut altera intercidit. LXX. Intt. eodem ordine: *ὁ Θεός μου ἐπὶ σοὶ πέποιθα*. Sic quoque *Hieronymus*. Quo fit ut credam אלהי ultimam fuiſſe vocem coll, cujus una aut altera vox excidit, ut תענני *thahanenni*, vel תאזיני *thaazini*, audies me, aut ſimile quiddam, ut האזינה תפלתי *bauzinah thephillathi*, quod habemus Pſ. XVII, 1. *Meibomius* ergo hîc à tranſpoſitione abſtinere potuiſſet.

3. *Auxilium tuum exſpectant*] *Exſpectantes te.*

Sine cauſa, perfidè ſe gerunt] הבוגדים ריקם *babbogedim rekam*. *Aquila*, *Theodotion*, *Symmachus*, & V. Editio habent *ἀθετοῦντες*, quæ eſt verbi בגד *bagad*, quod eſt *fidem fallere*, notiſſima poteſtas. LXX. Intt. nimis laxè *ἀνομοῦντες*, & *Hieronymus*: *qui iniqua gerunt.*

Sine cauſa] ריקם *rekam*, quod poſſit & *leviter*, aut *inani animo* verti. Sed videtur potiùs idem hîc ſignificare ac חנם *bhinnam*, ſine cauſa. *Meibomius*, ſine cauſa, mutat hanc vocem in ריקים *rekim*, vani. Vide Pſ. VII, 5. Fruſtra ſunt, qui volunt ריקם hic verti non poſſe *ſine cauſa* eo quòd nemo ſit perfidus, cum ratione. Fac enim hîc eſſe Pleonaſmum, quid tum? an nulli alii ſunt in Scriptura? Imò permultos habet Lingua Hebraica. Deinde poteſt quis *fidem fallere*, non ſine aliqua ratione; ut ſi ab eo, cui fidem dederat, malè habeatur, præter jus & fas; aut qui poſtea animadvertit, fide temerè datâ, ſi eam ſervet, ſcelera alia perpetranda, aut probanda, quod ſanctiſſimæ leges non patiuntur.

5. *Fac ut incedam in veritate tua*] Hoc eſt, ut me fideliter per omnia geram. *Veritas* enim *Dei* eſt ejus veracitas & fidelitas. Pſ. CLXIII, 1. Dan. IX, 13.

Et me eam doce] ולמדני *velammedeni*. Quia debet ſequens ſententia incipere à littera ו, nec ulla vox eâ inchoatur præter hanc, non tamen prior verſus ſatis plenus eſt, hic verò prolixior æquo, *Meibomius*, non ſine veriſimilitudine verba hoc ordine collocat: ה. Fac ut incedam in veritate tua, tu enim Deus es ſalutis meæ. ו. & me doce *eam*, à te auxilium ſemper exſpectavi. Sed poſt תדריכני, *incedam*, adjicit de ſuo אלהים *Deus*, & poſt verba *doce me*, è verſu יי למען טובך *lemaban toubecha Jehova*, propter bonitatem tuam, Domine; quæ æquo major eſt licentia. Fac enim eſſe hîc aliqnid mendoſum, quis ejuſmodi emendationem præſtare ſuſtineat? At *Meibomius*, quaſi certiſſimam prædicat, & talia volebat maximo ære Orbi Chriſtiano vendere.

Deus es auctor ſalutis meæ] אלהי ישעי *Elohe jiſchbi*, Deus ſalutis meæ; hoc eſt, ô Deus, qui me ſervas & incolumem præſtas. Vide Pſ. XXIV, 5.

Semper exſpectavi] *Te exſpectavi omni die*; hoc eſt, ſemper à tuo auxilio pependi, adfuturúmque id mihi ſperavi.

6. *Memor eſto tuæ miſericordiæ*] זכור רחמיך *zecor rabbamecha*. Addit *Meibomius* רב *rob*, poſt זכור *memento multitudinis miſerationum tuorum*. Ait eam carmen poſcere, quod non credo. Ceterum *memor eſto*, perinde eſt ac *exerce*, nam quod obliti ſumus, id in uſum non revocamus.

Quia ſunt ab æterno] כי מעלם המה *chi meholam hemmah*. Non enim, ab hoc primùm tempore, piis Iſraëlitis beneſacere cœperat, ſed ab aliquot ſæculis.

7. *Peccatorum* &c.] חטאות נעורי ופשעי *chattaoth nebourai ouphesſchabai*. Ultimam vocem delet *Meibomius*. quaſi gloſſema; ſed gloſſemata ſunt clariora iis, quibus explicandis adhibentur; quod hîc dici nequit.

Ne memineris] Poſt תזכור *memineris* addit idem אל *el* Deus, ob carmen & bono ſenſu, ut ait. Sed quî ſcit eam ſyllabam deeſſe, non aliam? ſenſus eſt, ne eos punias; nam delictis oblivioni mandatis nulla imponitur pœna. Eſt antecedens, pro conſequente.

Propter bonitatem tuam — Jehova] למען טובך — יהוה *lmahan toubecha, Jehova*. Hæc, ut monuimus, huic verſui detracta inſerit quinto *Meibomius*. Sed meliùs dixeris *recordare mei, tu Jehova*, quàm reſectâ ultimâ vocula: *recordare mei tu.*

8. *Bonus & rectus eſt Jehova*] טוב וישר יהוה *tob vejeſchar Jehovah*. Ante יי addit *Meibomius*, in

9. Mites ut in jure incedant faciet, & tenues viam ſuam edocet. 10. Omnes ſemitæ Jehovæ ſunt benignitas & fides, erga eos qui fœderis, teſtificationúmque ejus obſervantes ſunt. 11. Propter nomen tuum, ô Jehova, ignoſces iniquitati meæ, nam multa eſt 12. Quis eſt vir timens Jehovæ, & eum erudiet de via, *quam* eligat? 13. Animus ejus in bonis rebus permanebit, poſteritásque terram poſſidebit. 14. Arcanum Jehovæ ejus metuentibus *patet*, & fœdus ejus, ut eis notum faciat.

15. Oculi

9. Facit ut homines mitis indolis juris obſervantes ſint, & tenues qui vita inſtituenda ſit edocet. 10 Ita ſe gerit Creator, ut liqueat providentiam ſuam ſemper cum bonitate & inconcuſſa fide eſſe conjunctam; erga eos qui ejus legum obſervantes ſunt. 11. Propter te ipſum, ô Creator, ignoſces delictis meis, quæ nimis multa ſunt. 12. Si quis re verâ ejus timens eſt, facilè intelliget quomodo inſtituenda ſit vita, ut Deo placeat. 13. Secundis fruetur, poſteróſque ſuos prædiorum ſuorum heredes, poſt ſe, relinquet. 14. Creator iis, qui eum timent, ea quæ ſunt aliis ignota patefacit, & fœdus ſuum ut iis innoteſcat operam dat.

13. Quo-

in contextu hujus Pſalmi p. 4. הוא *ille*, hoc eſt, *eſt*. Sed in ſeq. pagina addit voci יה *Deus meus*, & p. 32. in notis אלהי *elohai*. Cùm ederetur p. 4. nondum carminis ei in mentem venerat. ſed poſtea *magis* id *clareſcere*, ſi ea vox adderetur, cenſuit. Mirum eſt hominem ſic vacillantem auſum aliis ea obtrudere, quaſi explorata, de quibus ipſe dubitabat. Sic cum docuerit alibi יה eſſe contractionem vocis יהוה, hîc integram ſcribens, in Hebraicis Latinis litteris expreſſis perpetuò legit *Jah*.

In vita via erudit] יורה בדרך *joreh bderech*. Quod ſat perſpicuum & rectum eſt. At *Meibomius* pro יורה legit ידרך *jadrich*, interpretatúrque *diriget*, & in verſione Græca διδάξει, & in Latina pag. ſequentis *inſtruet*, nec in notis ullam mutationis rationem reddit. חטאים בדרך vertit p. 5. ἀφαμαρτάνοντας ἐν πραγματείᾳ, *Latinè aberrantes in negotiis ſuis*. Melius hæc capias, de totius vitæ peccatis.

9. *Mites ut in jure incedant facit*] ידרך ענוים במשפט. *jadrech hanavim bammiſchpath*. Hic, pro his verbis, habet: יורה ענוים במשפט *joreh hanijim bmiſchphath*, vertítque è regione: *inſtruet miſeros in judicio ſuo*, at in ſeq. pagina: ἀφηγήσεται ὁ κύριος τοὺς πενήτας ἐν τῷ δικαστηρίῳ αὐτοῦ, *diriget Dominus miſeros in judicio ſuo*. Vult ו initiale ſequentis vocis וילמד *vilammed*, retrahendum ad vocem משפט, cùm enim *Vau*, verbo conjunctum, ſit converſivum temporis, oporteret verti למד *docuit*; ineptè prorſus, ut putat; requiritur enim futuri ſignificatio, ut in præcedente verbo. Atqui hîc non de futuro ſimpliciter agitur, ſed de præſente perpetuo, ſeu eo quod facere ſolet Deus. Præterea, *Vau* futuro præfixum non ſemper mutat id in præteritum, ut oſtendit in Concord. Particularum *Chr. Noldius*, p. 317. *Incedere* במשפט *in judicio*, vel jure (nam frequenter hæc miſcentur) eſt ex legibus divinis vivere, non ἐν δικαστηρίῳ, hoc eſt, *ad tribunal*. Legit hîc *Meibomius* עניים *pauperes*, pro ענוים *mites*, quod eſt in ſequentibus, non malè, ne eadem vox repetatur. Sed voces illæ utrumque ſignificant, & miſcentur inter ſe. Ideò nos *tenues* poſtea vertimus.

10 *Semitæ Jehovæ*] ארחות יהוה *orhhoth Jehovah*, pro his duabus vocibus habet *Meibomius*: ארחותיו *orhhothau*, p. 4. & vertit *viæ ejus*, at pag ſeq. habet τρίβοι τοῦ Θεοῦ, & *Dei itinera*. In notis dicit ſe voci יהוה ſubſtituiſſe אל, *el* carminis causâ, nec ullo ſententiæ detrimento. Ergo cùm ederetur p. 4. nondum id carmen poſtulare noverat.

Benignitas & fides] בחסד ואמת *bheſed veemeth*, de quibus vocibus vide not. ad Gen. XXIV. 27. Senſus eſt rationem vivendi, quæ grata ſit Deo, perpetuo conjunctam eſſe oportere cum bonitate & fide, erga proximum.

Erga eos] לנצרי *lnotſre*, hoc eſt, erga Iſraëlitas. Sed poteſt etiam verti *ſervantibus* &c. hoc eſt benignitatem & fidem virtutes eſſe eorum, qui fœderis divini obſervantes ſunt.

11. *Propter nomen tuum*] Propter te ipſum. *Ignoſces iniquitati meæ*] וסלחת *veſalahhthah*, & ignoſces. Ante hanc vocem *Meibomius* non abſurdè deeſſe verbum putat, quod ſuppler voce חנני *honneni*, miſerere mei, tum legit וסלחה *veſilhha*, & ignoſce. Ut minùs mutaretur, mallem ſupplere in priore membro verbum, in præterito, ut שמעת לי, vel ענית לי, *exaudiſti me*, aut ſimile quid.

12. *Quis eſt* &c.] Perinde eſt, ac ſi pro מי זה האיש *mi zeh haiſch*, dixiſſet: אם יש איש *ſi ſit vir* &c. Vide Pſalm. XXXIV, 12. Prov. XXII, 29. XXIX, 18.

De via quam eliget] *In via eliget*; hoc eſt, & de vitæ inſtituto & de ſingulis actibus, non patietur eum dubitare de iis, quæ ad officium ſuum pertinent; aut aberrare, dum viam rectam quærit, in quavis re.

13. *Animus ejus in bonis rebus permanebit*] נפשו בטוב תלין *naphſcho btoub thalin*, animus ejus in bono *pernoctabit*, aut *hoſpitabitur*. Hæc quidem eſt propria verbi ſignificatio, ſed & conſtantiùs permanendi poteſtas eſt ei ſubjecta, ut hîc; neque enim Pſaltis animus eſt viro probo promittere noctis unius felicitatem, ſed totius vitæ. Vide & Pſ. XCI, 1. Proverb. XIX, 23. Quod cùm non advertiſſet *M. Meibomius*, ſupplevit in hoc verſu, quod inutile, imò contrarium eſt ſenſui. Vult ſcribi בערב בטוב *bahereb betoub*, veſperi in bono hoſpitabitur, p. 4. Sed in notis p. 32. legit להבר *lehabor*, cujus rei rationem nullam reddit. Atqui ſi de *pernoctatione* ageretur, ſolum verbum לין ſatis eam ſignificabat, per ſe & ſine ulla adjectione; ac proinde non erat cur vir doctus uſque adeò ſibi ipſe plauderet, propter meram & apertam depravationem. Si voce veſperæ intelligebat *ſenectutem*, ut videtur innuere, exemplum ejus loquendi generis

15. Oculi mei ſemper ad Jehovam *ſunt converſi*, nam ille è rete pedes meos expedit.
16. Reſpice ad me & miſerere mei, cùm ſolus ego ſim & adflictus. 17. Anguſtiæ
animi mei ſeſe explicuerunt, è rebus arctis educito me. 18. Reſpice adflictionem
meam, & moleſtiam quâ adficior, omnibúſque peccatis meis ignoſce. 19 Vide hoſ-
tes meos, quia multi ſunt, & iniquo odio me proſequuntur. 20. Cuſtodi vitam
meam, méque libera; ne pudore adficiar, quia in te ſpem meam collocavi.
21. Animus

15. Quotieſcumque in periculo verſor, ad auxilium ejus confugio; nam ne inſidiis malorum irretiar impedit. 16. Reſpice me, fácque ut miſericordiam experiar, cùm deſertus ſim ab hominibus, atque adverſis rebus premar. 17. Animus meus jam cœpit ſe ex anguſtiis explicare, ſed tu penitus me expedito è rebus arctis. 18. Rationem habeto calamitatum mearum, & moleſtiarum quibus premor, ſimulque peccatis omnibus meis ignoſcito. 19. Adtende multitudinem hoſtium meorum, iniquúmque odium, quo me proſequuntur. 20. Vitam meam periculo eripito; ne pudore adficiar, quia te mihi adjutorem futurum eſſe ſperabam. 21. Integritas morum meorum mihi auxilio,

ris profetri oportuit. Quis enim poteſt demortuæ, à multis ſæculis, Linguæ, nova loquendi genera fingere?

Poſteritáſque terram &c.] Hæc quoque oſtendunt non agi, in ſuperioribus verbis, de brevi felicitate, ſed de ea quæ ad poſteros etiam erat propaganda, quandoquidem erant Majorum ſuorum agros poſſeſſuri. Vide Levit. XXVI, 3. & ſeqq.

13. *Arcanum Jehovæ ejus metuentibus patet*] סוד יהוה ליראיו *ſod Jehovah lireau.* Satis liquet ſubaudiendum eſſe, aut excidiſſe verbum, quo ſignificat Pſaltes iis, qui Deum timent, patere arcanum Legis; hoc eſt, Deum Legem ceteris populis ignotam patefeciſſe Judæis & quod celaret alios, quaſi arcanum, iis aperuiſſe eam Legem. Quare Thargum habet גליא *galia*, revelatum eſt, eúmque plerique recentiores Intt. meritò ſunt ſequuti. Hæc etiam ſententia fuit verſionis *Aquilæ*, qui habebat: ἀπόῤῥητον κυρίου τοῖς φοβουμένοις αὐτόν, & *Symmachi*, ὁμιλία κυρίου τοῖς &c. & *Theodotionis*, quintæque Editionis: μυστήριον κυρίου τοῖς &c. Et *Hieronymi: ſecretum Domini timentibus eum.* Non adſequor cur LXX. Int. verterint: κραταίωμα κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν. *Meibomius* in ipſum textum inſercit יגלה *jiggaleh*, revelatur, quaſi excidiſſet.

Et fœdus ejus ut &c.] Inverſum eſſe ordinem putabat *Franciſcus Vatablus*, qui ſic concipi deberet: *ut notum faciat illis fœdus ſuum.* Sed nihil opus eſt, ordo enim ſic ſat commodè fluit, ſi dicamus revelatum eſſe fœdus, ut illis arcanum Dei notum faciat. Senſus eſt, Lege datâ, Deum id, quod gentibus aliis erat adhuc arcanum, Iſraëlitis patefeciſſe. De *arcano*, pro voluntate Dei paucis nota, vide Proverb. III, 32. Job. XXIX, 4.

Ut revelet iis] להודיעם *lehodiham.* Idem eſt ac להודיע להם *lehodiah lahem.* Sic LXX. Intt. τοῦ δηλῶσαι αὐτοῖς, & *Aquila* γνωρίσαι αὐτοῖς. Crediderim etiam ita *Symmachum* & *Theodotionem* vertiſſe, ut LXX. Intt. & vitioſè legi in eorum fragmentis δηλώσει. Sed hæc omnia ſprevit *Meibomius*, qui, pro voce corrupta, ut ait, להורים *legendum*, cenſuit: להורי עמו *lihore hammo*, illuſtribus populi ſui, quæ mera eſt depravatio, ut, ex aurium Græcarum, vel Latinarum judicio, à quo abhorruerunt Orientales, leniùs flueret oratio. Deus fœdus ſuum non feriit, cum ſolis prioribus, aut, ut noſtro more loquar, leges tulit ſolis illuſtribus viris, ſed toti populo Hebræo; quo audiente, voluit eas publicè ſeptimo quoque anno legi, & quovis tempore à Sacerdotibus quibuſlibet explicari. Alioqui fruſtra latæ eſſent, ſi vulgò ignotæ fuiſſent.

15. *Oculi mei ſemper ad Jehovam*] Qui inter homines auxilium ab aliquo exſpectant, ſæpe eum reſpiciunt, ſi adſit; aut proſpiciunt, ſi fortè advenientem viſuri ſint. Itaque hîc vult David ſe ſemper auxilium divinum exſpectare. Vide Eſaiæ XXXI, 1.

A rete] Ab inſidiis. Sic paſſim.

Reſpice ad me] Ut exſpectantes Dei auxilium dicuntur eum *reſpicere:* ſic & viciſſim Deus dicitur *reſpicere* eos, quibus auxilium fert. Vide Gen. IV. 4. & 1 Sam. I, 10. Sic quoque Latini loquuntur, nam *reſpicere amicum* tam eſt ſuperioris rationem habere, quàm inferioris. Exempla adferremus, ſi res eſſet obſcura. *Meibomius* hîc voculam inſercit, nimirum אלי *eli*, Deus mi; quaſi ſcripſiſſet David: פנה אלי אלי omiſſáque eſſet altera ſimilium vocum imperitiâ librarii, ne idem bis ſcriberet. Sed additione ejuſmodi nihil opus eſt.

17. *Seſe explicuerunt*] הרחיבו *hirhhibou.* Rectè ſubaudiunt viri docti מקומם *mkomam*, locum ſuum, vel נפשי *naphſchi*, animum meum, nam vox activa adcuſativum poſtulat. *Meibomius* hîc legit הרחב *harhhab*, dilata, & ו referendum ad ſequentem vocem putat. Levis eſt mutatio, & quæ rei adprimè convenit. Senſus eſt: *anguſtias cordis mei dilata & è rebus arctis educito me.*

18. *Reſpice adflictionem meam*] ראה עניי *reeh honji.* Hic verſus deberet inchoari à littera ק, nam ſequens inchoatur à littera ר, & antecedens à littera צ. Non eſt credibile litteram ק eſſe prætermiſſam, ideóque *Meibomius* hîc ſcribit קצה *Katſeh*, fini; non malè, ſi exſtaret hujus loquendi generis exemplum. Poſſet etiam fingi imperativus Kal: קלל *Kolel*, adleva, aut ſubleva; ſed exemplum etiam deeſt. Quare res eſt omittenda, quæ nullo ingenio poteſt expediri.

Moleſtiam quâ adficior] עמלי *hamali*, moleſtiam meam.

19. *Quia multi ſunt*] כי רבו *chi rabbou*, quod poſſit etiam verti, *quia aucti ſunt.*

Iniquo odio me proſequuntur] שנאת חמס שנאוני *ſchinath hhamas ſchneouni*, odio injuriæ oderunt me.

21. *Ani-*

21. Animus integer & rectus me cuſtodiat, quia *auxilium* tuum exſpectavi. 22. Libera, Deus, Iſraelem ex omnibus ejus anguſtiis.

David Deo integritatem exponit, petitque ne cum improbis pereat.

PSALM. XXVI. 1. DAVIDIS. Jus mihi dicito, Jehova; quia in integritate mea vixi, & in Jeho-
va fiduciam meam collocavi, non titubabo. 2. Explora me, Jehova, & ten-
ta me, conſla renes meos & cor meum; 3. Nam benignitas tua *eſt* coram oculis meis,
& dabo operam, ut in veritate tua incedam. 4. Non conſedi cum viris mendacibus,
neque cum diſſimulatoribus *domum* ingreſſus ſum. 5. Cœtum maleficorum hominum
odio habui, neque conſedi cum improbis. 6. Abluam manus in innocentia, & altare
tuum

lio, apud te, ſit, quia ſpem meam omnem in te collocavi. 21. Animi mei integri & recti rationem habeto, quandoquidem ſemper ex auxilio tuo pependi. 22. Expedito, ô Deus, Iſraëlitas, ea omnibus anguſtiis quibus premuntur.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS preces. Jus mihi dicito, ô Creator, quia integer vitæ vixi, atque in te ſpes, opesque meas omnes collocavi, nec in ea re titubabo. 2. Explora animum meum, ô Deus, & in cogitationes meas, etiam arcanas, inquirito. 3. Nam ſemper rationem habui benignitatis tuæ & operam dabo, ut ſecundùm veritatem tuam vivam. 4. Non ivi in conſeſſus hominum mendacium, neque cum diſſimulatoribus conventum habui. 5. Cœtum hominum maleficorum fugi, neque unà cum iis conſeſſum habui. 6. Innocentiam meam integram tuebor, atque templum tuum ad altare ingrediar. 6. Abluam in aqua manus, ut innocentiam meam palam teſtatam faciam,

21 *Animus integer & rectus*] תם וישר *thom vajjeſcher*, integritas & rectitudo. Addit *Meibomius* adfixa, habet enim תמי *thummi* & וישרי *vejoſchri*, quod vertit *innocentia mea & æquitas mea.* Addit ad calcem versûs יהוה אלהי *Jehovah elohai*, quia verſus ei brevior æquo videbatur, quamvis taceat.

22. *Libera, Deus, Iſraëlem*] Hic verſus eſt præter alphabethum. Sequenti membro præfigit *Meibomius* הוציאהו *hotſiehou*, educito eum, ne deſit verbum. At nihil deeſt ſenſui.

COMMENTARIUS
In PSALM. XXVI.

1. JUs *mihi dicito*] *Judica me.* Provocabat Pſaltes, quisquis ſit, nam Davidis eſſe hoc carmen non conſtat, ad Deum, non ut peccati immunis; ſed quia adverſariis collatus innocenter vixerat, aut ſceleris cujuſpiam, ad quod tacitè reſpicit putus erat. Virtutes pleræque hominum non ſunt Virtutes, niſi deterioribus conferantur. Ut *miſer eſt nemo, niſi comparatè*: ſic & bonus eſt tantùm comparatè.

In integritate mea vixi] בתמי הלכתי *bthummi halachthi*, in perfectione mea inceſſi.

Non titubabo] לא אמעד *lo embad.* Solet hoc verbum de titubatione pedum, aut talorum adhiberi. Vide Pſ. XVI, 17. XXXVII, 31.

2. *Explora me, Jehova, tenta me* &c.] Ex fiducia innocentiæ ſuæ, in facto quopiam (fortè, ſi David ſit auctor hujus Pſalmi, quòd accuſaretur ſtructarum Saüli inſidiarum) manarunt iteratæ preces, quibus Deum enixè orat, ut ſe exploret, & verba verbis ejuſdem poteſtatis veluti cumulat.

Conſla renes meos &c.] De metaphora ex metallis ducta, vide ad Pſ. XII, 7. *Renes* autem, & *cor* ſunt intimæ cogitationes. Vellet ergo David, ſi auctor hujus Pſalmi eſſet, à Deo judicium de ſe ferri, non tantùm ex verbis & factis, ſed etiam ex occultiſſimis animi ſui cupiditatibus; quod maximæ innocentiæ eſt argumentum. Verùm hæc non pertinuiſſent ad totam Davidis vitam, ſed ad ſingulare quoddam crimen, cujus ab inimicis inſimulabatur, ut inſidiarum Saüli ſtructarum. Sed neceſſe non habemus hunc Pſalmum Davidi adjudicare.

3. *Nam benignitas tua* &c.] Beneficia à Deo accepta, quæque ab eo ſperantur, ſunt graviſſima ratio, cur homines innocentiam colant; ſine qua, ea conſequi non poſſunt. Eò reſpicit Pſaltes.

Dabo operam &c.] Bene ſic exprimitur vis reciproca conjugationis *Hithpaëhel*, והתהלכתי באמתך *hitthallachthi beamitthecha*, in veritate tua inceſſi. Sed eſt præteritum pro futuro. *Veritas* autem ſunt leges divinæ, Pſ. XIX, 10. CXIX, 43, 142, 151. Ergo hoc vult Pſaltes ſe daturum operam ut vitam ſuam ad leges divinas exigat.

4. *Non conſedi* &c] Vide Pſ. I, 1.

Diſſimulatoribus] נעלמים *nabalamim*, occultis; quo verbo indicantur homines, qui conſilia ſua diſſimulant; donec ea, datâ occaſione commodâ, ſubitò in detrimentum ac perniciem proximi, ſine periculo ſuo, exſequantur. LXX. Intt. nimis laxè τῶν παρανομούντων, nec aptiùs *Hieronymus*. *cum ſuperbis.* Meliùs Chaldæus: לאבאשא מטמין *ab occultantibus ſe, ut malè agant.*

6. *Abluam manus in innocentia*] Poſſum verè teſtificari me eſſe innocentem, ut qui palam ex animo manus abluunt, ut oſtendant ſe flagitii reos non eſſe. Vide Deut. XXI, 6. Job. IX, 30.

Hæc

tuum circumibo, ô Jehova; 7. ut audiam ſonitum laudis tuæ, & mirabilia omnia tua facta narrem. 8. Jehova, amo habitationem Ædis tuæ, & locum Tabernaculi gloriæ tuæ.

9. Ne animam meam cum peccatoribus, & vitam meam cum hominibus ſanguinariis colligas; 10. in quorum manibus eſt *prava* molitio, & quorum dextera plena eſt muneribus. 11. Ego verò in integritate mea vixi, libera me, & miſerere mei. 12. Pes meus in recta via conſtitit, &, in cœtibus, Jehovæ benedixi.

Exponit David fiduciam ſuam in Deo, à quo auxilium petit, ac tandem hortatur alios, ut ſimiliter Deo confidant.

1. DAVIDIS. Jehova eſt lux mea & ſalus mea; à quo timebo? Jehova eſt munimentum vitæ meæ, quem extimeſcam? 2. Cùm pugnarent adverſùs me malefici, PSALM XXVII.

ciam, ô Creator, circa altare tuum; 7. ut audiam laudes tuas, utque mirabilia tua memorem. 8. Amo Ædem tuam, & Tabernaculum tuum, ubi gloriam tuam videre licuit.

9. Ne patiaris me cum homicidis vivere & mori; 10. qui nihil niſi pravas molitiones adgrediuntur, & quisque ſe muneribus corrumpi patiuntur. 11. Me vero, qui integer ſum vitæ, ſceleriſque purus, ab ejusmodi hominibus libera & fac ut miſericordiam tuam experiar. 12. Pes in recta via hactenus conſtitit, & in cœtibus religioſis Creatorem laudavi.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS *Canticum.* Cùm Creatur omnium animum meum prophetico lumine illuſtret, méque incolumem ſervet, à quo mihi timere poſſem? 2. Cum pugnarent mecum mali homines, qui

Hæc ſunt ad ea referenda, quæ non poterant Davidi, niſi falſò, objici.

Altare tuum circumibo] Ingrediar Sacrarium & circa altare, circa quod Levitæ laudes Dei canunt in atrio libenter canticis ſacris adero; quæ cantica à Davide primùm ſunt inſtituta, ut liquet ex 1. Ephemer. C. XXIII. Homines immundi, aut cæde funeſtati eò accedere non audebant.

8. *Habitationem*] Hæc referri omnino videntur ad tempora, quæ, poſt conditum à Salomone Templum, fluxerunt.

9. *Cum peccatoribus*] חטאים *hhattaim*, ſic interdum, ut hinc liquet, vocantur non homines qui peccata admittunt, quorum nemo eſt immunis, ſed ſcelerati; qualis non erat David, nec auctor hujus Pſalmi, quisquis ſit, quamvis peccati minimè expers.

Viris ſanguinariis] *Viri ſanguinum.*

Colligas] *Colligere animam*, aut *vitam* idem eſt ac occidere. Vide ad Jud. XVIII, 25. Adde & 2. Par. XXXIV, 28.

10. *Prava molitio*] זמה *zimmah*, quod in utramque partem ſumitur. Cùm verò de pravis molitionibus ſermo ſit, addidimus *prava*.

Plena eſt muneribus] מלאה שחד *maleah ſchohhad*, plena eſt munere; quod, nempe, acceperunt, ne reos plecterent aut ut innocentes, & quorum cauſa, melior erat, malè mulctarent.

11. *In integritate mea vixi*] בתמי אלך *betummi elech*, in integritate mea ibo; hoc eſt, ivi.

12. *In recta via*] במישור *bmiſchor*, in rectitudine. Vide Pſ. XXVII, 11. Poſſit & de via plana intelligi, nam מישור eſt etiam *planities*. Sed prius malim.

COMMENTARIUS
In PSALM. XXVII.

1. *Jehova eſt lux mea*] *Lux* frequenter res ſecundas, ut caligo adverſas ſignificat; quod ad Jobum ſæpiùs notavimus. Deus dicitur *lux*, quòd *lucem* adferat, hoc eſt, ſecunda omnia faciat, liberétque ex adverſis. Vide Job. XVIII, 18. XXX, 26. Pſ. XLVII, 11. Sic & *Homerus* ſæpe loquutus. Quare *Euſtathius*: φῶς ἁπλῶς καὶ φῶς πολέμου τὴν νίκην παρ' Ὁμήρῳ, plus ſemel obſervavit, ut pag. DCXXI, 61. DCCXIII, 13. MLXVIII, 51. Ed. Rom. Eodem judice, καὶ φῶς ὁ θεὸς νίκην καὶ σωτηρίαν ἐπιτυχία. MCXX, 32. MCXXVIII, 53. MLXXXIII, 42. Eum, ſi opus eſt, adito. Unum & alterum exemplum verborum *Homeri* ſubjiciam. Sic Iliad. Γ, 6. de Ajace Telamonio:

Τρώων ῥῆξε φάλαγγα, φόως δ' ἑτάροισιν ἔθηκεν.

Trojanorum rupit phalangem & lucem ſociis dedit.

Rurſus Iliad. Θ. Agamemnon apud eumdem ſic adloquitur:

Βάλλ' οὕτως, αἴ κέν τι φόως Δαναοῖσι γένηαι.

Sic jaculare, ſi fortè lux quapiam Danais fias.

Munimentum vitæ meæ] מעוז חיי *mahoz hhajai*, vel arx in quam vitæ meæ conſulturus fugiam.

2. *Malefici* &c.] *Malefici ad edendam carnem*

leſici, qui mihi nocent, & malè volunt, ut carnem meam depaſcerentur; impegerunt omnes & conciderunt. 3. Si caſtra contra me ponantur, non trepidabit animus meus; ſi contra me oriatur bellum, eo ipſo fiduciam concipiam.

4. Unum hoc petii à Deo, idque *eum etiamnum* rogabo, ut habitem ad Ædem Jehovæ, omnibus vitæ meæ diebus, ut videam amœnitatem Jehovæ, cúmque in ejus templo viſam. 5. Nam abſcondet me in tabernaculo ſuo, die malo; abdet me in loco arcano tentorii ſui, in rupem me adtollet. 6. Caput meum nunc ſublimius fiet hoſtibus meis, qui circa me ſunt & mactabo in ejus tentorio victimas vociferationis; canam & carmen dicam Jehovæ. 7. Audi, Jehova, vocem meam; cùm *te* invocavero, miſerere mei & exaudi me. 8. A te mihi dicit animus meus: quærite faciem meam; *ego verò* faciem tuam quæram, Jehova.

9. Ne abſcondas vultum tuum mihi, nec in ira ſervum tuum, ſubmoveas, *ô qui* auxilium

qui mihi nocere conabantur, & malè volebant, ut carnem meam, ſi potuiſſent, paſcerentur; omnes impegerunt atque occidione occiſi ſunt. 3. Si contra me quis caſtrametetur, non tamen me terrebit. Si mihi bellum inferat, fiduciam majorem in me excitabit.

4. Unum hoc petii, ô Creator, idémque etiamnum petam, ut per totam vitam prope Tabernaculum ejus habitem, itque gratiſſimo illo ſpectaculo fruar, teque in Templum tuum inviſam. 5. Si quid enim calamitatis mihi contingeret, me in tabernaculum tuum admiſſum, eo aſylo me tueretur, ex Adyto me expellete nemo poſſet, & quaſi in rupem inacceſſam me abdidiſſem. 6. Nunc verò caput meum ſupra omnes hoſtes meos qui circum ſunt, adtolletur, & victimas ei offeram, ut gratias Deo agam, cum gratiarum actionibus, quæ magna voce, apud eum agentur. 7. Exaudi, ô Creator, vocem meam, quotieſcumque te invocabo, & miſerere mei. 8. Animus mihi ſuggerente te, mihi, ô Iſraelitæ, inquit, in Tentorio, in quo eſt Adytum, me convenite. Ego vos in loco te conveniam.

9. Ne favorem tuum mihi ſubtrahas, neque indigna-

nem meam; qui me ad anguſtias redigunt & hoſtes mei.

Ut carnem meum depaſcerentur] לאכל את בשרי *leechol eth bſchari.* Metaphoricum loquendi genus, quo perniciem adferre ſignificatur. Ea etiam uſi Græci. *Homerus* Iliad. Δ, 35. Jovem Junoni dicentem inducit:

Εἰ δὲ σύγ', εἰσελθοῦσα πύλας καὶ τείχεα μακρὰ,
Ὠμὸν βεβρώθοις Πρίαμον, Πριάμοιό τε παῖδας,
Ἄλλους τε Τρῶας, τότε κεν χόλον ἐξακέσαιο.

Quòd ſi ingreſſa portas & muros altos, crudum voraveris Priamum, Priamique filios & alios Troas, tunc iram ſatiaveris. Sed & apud *Xenophontem* Hellenic. III. ὠμὸν ἐσθίειν & Anab. IV. ὠμῶς καταφαγεῖν de hoſtibus habemus.

3. *Si contra me oriatur bellum*] אם תקום עלי מלחמה *im thakoum halai milhhama*, ſi ſurgat contra me bellum.

Eo ipſo fiduciam concipiam] Quòd me tum maximè à Deo adjutum iri confidam.

4. *Ut habitem ad Ædem Jehovæ*] Vel *in Æde Jehovæ* בבית יהוה *bebeth Jehovah*, ſi ædificia Ædi adjuncta intelligantur. Hæc optimè conveniunt Joaſo, in Æde Dei occultato & nutrito, invitâ Hathaliâ, tum regnum, eâ occiſâ, adepto, 2. Reg XI.

Amœnitatem Jehovæ] בנועם יי *baoham Jehovah.* Vide Pſ. XC, 17. ubi *favorem* Dei ſignificat. Hic forſè amœnitas proſpectuum è Templo ſignificatur.

In ejus Templo viſam] לבקר בהיכלו *lebakker behechalo*, ad inquirendum in Templo ſuo; hoc eſt, ut eum inviſam, quò preces meas ad eum fundam. Vide 2. Reg. XVI. 15.

5. *Abſcondet me in tabernaculo ſuo*] Quod verè contigit Joazo, 2. Reg. XI, 3.

In rupem me adtollet] In locum naturâ munitum & editum, quale fuit Templum.

6. *Caput meum nunc ſublimius fiet* &c.] Contigiſſet hoc Joaſo, ſi ſemper ſequutus eſſet inſtituta Jehojadæ Sacerdotis, a quo ſervatus fuerat; ſed, eo mortuo, in Idololatriam prolapſus eſt. Vir pios & ſanctus, qui Joaſum loquentem hic inducit, & fortaſſe Jehojadæ juſſu carmen hoc compoſuerat, ut à Joaſo diſceretur, úsque in Templo caneretur, ei verba tribuit, qualia decebant Regem religioſum, & quæ exaudita fuiſſent; ſi Joaſus eum ſe ſemper præſtitiſſet, quem debebat. Hæc non carent ratione, ſi ſtatuamus Joaſum hic loqui; ſi ad alium pertineant, per nos licet aliter exponatur.

Victimas vociferationis] זבחי תרועה *zibbhe throuhah.* Poſſit etiam *clangoris* verti, nam תרועה utrumque ſignificat. Intelliguntur ſacra Eucharitica, quæ magnâ lætitiâ celebrabantur, quam comitabantur læti clamores & clangor interdum tubarum. Vide Num. X, 10.

Canam & carmen dicam] אשירה *aſchirah* videtur cantum ſignificare & אזמרה *azammerah* recitationem carminis, adhibitis inſtrumentis. Vide Pſ. LI, 8. CV, 2.

8. *A te mihi dicit animus meus*] לך אמר לבי *lcha amar libbi.* ל non ſignificat tantum *terminum ad quem*, ut loqui ſolent, ſed & *terminum à quo*, ut oſtendit *Chr. Noldius* ſignif. II. hujus particulæ. Itaque vertendum cenſuimus, quaſi eſſet ממך *mimmecha*, à te; hoc eſt, tuo impulſu, tuo nomine.

Quærite faciem meam] Hoc eſt, in Templum meum venite, ad ſacra illic facienda, precéſque fundendas. Vide Pſ. XXIV, 6. CV, 4. Illic erat *facies Dei*, hoc eſt, præſentem ſe ad Arcam oſtendebat. Sic *quærere faciem* hominis cujuſpiam eſt eum inviſere. Vide 1. Reg. X, 24.

9. *Ne abſcondas vultum tuum*] Vide ad Pſ. XIII, 2.

Nec

lium meum fuiſti; ne deſeras me, nec relinquas, ô Deus *auctor* ſalutis meæ. 10. Si pater meus & mater mea me reliquerint, Jehova me excipiet. 11. Doce me, Jehova, viam tuam, & duc me in ſemitam rectam, propter inimicos meos. 12. Ne tradas me libidini inimicorum meorum; nam conſurrexerunt in me teſtes mendaces, & injuria verba in me habentes. 13. Niſi crederem me viſurum bonitatem Jehovæ, in terra viventium; *non ita confiderem.* 14. Exſpecta *auxilium* Jehovæ, conſtans eſto & confirmabit animum tuum; exſpecta, *inquam*, *auxilium* Jehovæ.

dignatus me cultorem tuum ſubmoveas, qui antehac auxilium unicum mihi fuiſti, ô Deus ſalutis meæ auctor. 10. Si pater & mater a me deficerent, Creator meus me exciperet. 11. Doceto me, ô Creator, qui vitam meam inſtituere poſſim, & duc me in viam rectam, propter inimicorum meorum inſidias. 12. Ne libidini effreni hoſtium meorum me tradas. Ne me permitte libidini hoſtium tuorum & meorum. Jam conſurrexerunt in me teſtes mendaces, & qui de me contumelioſè loquuntur. 13. Niſi crederem fore ut etiamnum experirer bonitatem tuam in terris, non cum tanta fiducia loquerer. 14. Quicumque rebus adverſis premeris, auxilium tamen à Creatore exſpecta. Conſtantem te præſta & animum tuum confirmabit, nec tibi auxilium ſuum negabit.

Nec in ira ſervum tuum ſubmoveas] אל תט באף *al that beaph*, ne declinare facias, in ira, ſervum tuum. Principes, qui ſe adeuntes admittere nolunt, jubent eos à ſatellitibus ſuis ſubmoveri, ne ſibi moleſti ſint. Vide Job. XXIV, 4. Eſai. XXIX, 21. Hinc ſumtâ translatione Deus dicitur ens *ſubmovere*, vel *cogere decedere de via*, quos non exaudit. Perinde eſt ac iis *abſcondere faciem ſuam*, ſeu in conſpectum non admittere; quod fit iis, quorum preces nolunt Principes audire. Vide Hiſtoriam Eſtheræ.

10. *Si pater meus* &c.] Poſſis etiam vertere: *cùm* (כי) *parentes mei me reliquiſſent, Deus me excepit.* Expertus hoc erat Joaſus; qui, mortuo patre Achazjâ, quem Jehuus occiderat, & fortè matre, cujus nulla, in hac Hiſtoria, mentio; à Sorore & Sacerdotibus eſt in Templo, cùm ab Hathalia avia ad cædem quæreretur, ſervatus. Vide 2 Reg. c. XI. & 2. Ephem. c. XXII & XXIII.

Me excipiet] יאספני *jeaſpheni*, collegit me; hoc eſt, Templo ſuo excepit me. Vide Joſ. XX, 4. Jud. XIX, 25. ubi verbum אסף eadem notione occurrit.

11. *Viam tuam*] Vivendi rationem, quæ tibi gratiſſima eſt.

Semitam rectam] ארח מישור *orahh miſchor*, ſemitam rectitudinis. Vide ad Pſ. XXVI, 12.

Propter inimicos meos] למען שררי *lmahan ſchorerai*; propter Hathaliam & ejus Satellites paratos ad opprimendum Joaſum; ſi ſciiſſent ubi lateret, aut ſi ii, qui ei favebant, quidpiam perperam & inconſultè eſſent moliti.

12. *Ne tradas me libidini*] אל תתני בנפש *al thittheni bnepheſch.* Sæpe נפש *nephehh voluntatem* ſignificat. Vide ad Geneſ. XXIII, 8. Cum verò hîc agatur de prava voluntate, *libidinem* vertimus. Chaldæus hîc bene habet. רעות *rebouth*, voluntatem.

Teſtes mendaces] *Teſtes mendacii.* Quales poterant eſſe, ſi de Joaſo ſermo eſt, mali homines qui negaſſent Joaſum eſſe Achazjæ Regis filium.

Et injuria verba in me habentes] ויפח חמס *vipheahh hhamas*, & ſpirantes injuriam. יפח hoc loco ſolo legitur, ſignificatque videtur hominem qui injuria verba loquitur, cum *ſpiritu* enim verba emittuntur. Radix יפח exſtat tantùm in *Hithpaël* Jerem. IV, 31. Adfinis eſt verbis פוח *phouahh* & נפח *naphahh*, quæ *flare*, *ſpirare* ſignificant.

13. *Niſi crederem me viſurum bonitatem*] לולי האמנתי לראות בטוב, *leuli heemanthi liroth btoub.* טוב *bonitas* ſunt hîc beneficia, ſeu bonitatis effectus, & *videre bonitatem*, ראות בטוב, perinde eſt ac frui beneficiis. Vide Pſ. IV, 7.

In terra viventium] Inter vivos, ut Pſ. CXLII, 6. & alibi. Poſſent dici ſepulcra *terra mortuorum.*

Non ita confiderem] Vel *nollem vivere*, vel *actum eſſet de me*, aut ſimile quid; nam hoc orationis membrum eſt prætermiſſum, quòd facilè poſſit à lectore ſuppleri. Vide Num. XXXI, 42. & Indicem ad Libros Hiſtoricos, in voce *Ellipſis.*

14. *Exſpecta auxilium Jehovæ*] *Exſpecta ad Jehovam.* Simili propemodum loquendi genere utuntur Galli, cùm dicunt: *attendez vous à Dieu.*

Conſtans eſto] חזק *hhazak*, firmus, conſtans, fortis eſto.

Confirmabit] ויאמץ *vejaamets.* Poteſt referri ad *cor*, & verti: *confirmet ſe cor tuum*; vel ad Deum, qui hominibus in recto conſtantibus adeſt, & majorem animum immittit. Poſteriorem ſenſum ſequuti ſumus. Vide & Pſalm XXXI, 25. Sic ſanè ſolet Deus; ſi homines id faciant quod eſt in poteſtate ſua, numquam eos deſerit, & viribus etiam majoribus inſtruit, quàm in ſe ſenſerant. Si quis, ne in Deum delinquat, vitæ periculum adit; quia hoc putat ſui eſſe officii vitam amittere, potiùs quàm peccet; is à Deo conſtantiam accipit, quam habiturus non fuerat, niſi cœpiſſet conſtantem ſe præbere. Quod Martyribus olim, & avorum noſtrorum memoriâ, eximiâ ratione contigit.

Orat David Deum, ut ſe exaudiat, ne malorum inſtar ſe habeat, gratiáſque ei agit, & pro populo Hebræo preces fundit.

PSALM. XXVIII. 1. DAVIDIS. Te, Jehova, rupes mea, inclamo, ne erga me ſis tacitus; ne *dum* ſiles, deſcendentibus in foveam ſimilis fiam. 2. Audi ſonitum precum mearum, quando inclamo te, quando tollo manus meas adytum verſùs Sacrarii tui. 3. Ne me trahas, unà cum improbis, & cum hominibus, qui iniqua faciunt, qui de pace cum proximis ſuis loquuntur, & malum in animo occultant. 4. Redde illis, pro eorum factis, pro nequitia operum ſuorum, pro opere manuum ſuarum illis da, ſuam mercedem eis redde.

5. Quia non adtenderunt opera Dei, & facta manuum ejus; eos diruet, nec *poſtea* inſtaurabit. 6. Benedictus ſit Jehova, quia ſonitum precum mearum audiit. 7. Jehova eſt robur meum & clypeus meus, in eo confidit animus meus; *ab eo* adjutus ſum & animus meus exſultavit, ac meo cantico eum laudabo. 8. Jehova eſt robur meum, & locus munitus, quo ſaluti ſuæ conſulit Unctus ejus. 9. Serva, ô Deus, populum tuum, benedicito tuæ poſſeſſioni, paſce eum atque extolle in perpetuum.

Laus

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Pſalmus. Cùm te, ô mi Creator, perfugium meum, invocem, ne videaris precibus meis aurem claudere; dum id quod abs te ſupplex peto, nec tamen impetro in ſepulcrum deſcendam. 2. Exaudi preces meas, cùm te invoco, & quando manus meas ad Adytum Sanctuarii tui extendo. 3. Ne me in ſepulcrum, demittas, unà cum improbis, qui dum ſe placatos ſimulant proximis ſuis, iiſque blandiuntur, iis tamen malè volunt. 4. Redde ejuſmodi hominibus id quod meriti ſunt, pro factorum ſuorum nequitia.

5. Quia Dei facta non adtenderunt, pœnas de iis ſumet, nec in priſtinum ſtatum reſtituet. 6. Laudetur vero Deus, qui preces meas exaudiet. 7. Creator mihi vires ſuppeditat, méque protegit, quamobrem fiduciam meam in eo collocavi, & confido ei, eáque eſt mihi loci muniti inſtar, in quem fugi ego, quem Iſraelitarum Regem unxit. 9. Servato verò, ô Deus, & populum tuum, benefacitóque iis, qui ſunt peculiari ratione tibi dicto audientes; paſce eos quaſi peculiares tuas oves, & ſemper res eorum augeto.

PARA-

COMMENTARIUS
In PSALM. XXVIII.

1. *NE erga me ſis tacitus*] Pro eo quod eſt *exaudire*, Hebræi dicunt ענה *hanah*, hoc eſt, propriè *reſpondere*. Viciſſim pro eo quod eſt *non exaudire* aiunt interdum *tacere*, ut hîc, & 1. Sam. VII, 8 LXX. Intt. תחרש ממני *thahherâſch mimmenni* verterunt παρασιωπήσῃς ἐπ' ἐμοί, *Symmachus*, μὴ σιγήσῃς ἐξ ἐμοῦ. At *Aquila*, μὴ κωφεύσῃς, & Hieronymus *ne obſurdeſcas*. Utrúmque ſignificat, propter connexionem linguæ & aurium, quo fit ut *ſurdus* naturà fit etiam *mutus*. At propter ſequens verbum, quod eſt etiam *ſilere*, præſtat tacendi ſignificatum ſequi; membra enim orationis in hiſce libris, ſolent eſſe ἰσοδύναμα.

Ne dum adverſùs me ſiles] פן תחשה *phen thehheſcheh*; hoc eſt, ne dum ſiles, nam antea fuit אל *al*, quæ eſt deprecantis negatio; hic verò eſt פן *phen*, quæ eſt tantùm caventis.

Similis fiam deſcendentibus in foveam] Hoc eſt, moriar. Vide Ezek. XXXII, 18, 25.

2. *Adytum verſùs Sacrarii tui*] אל דביר קדשך *el dbir kodſchecha*, ad adytum ſanctitatis tuæ. Solebant enim Hebræi converſi ad adytum, in quo erat Arca, preces fundere; quia illic præſentem ſe Deus oſtendebat.

3. *Ne me trahas* &c.] אל תמשכני *al thiſchmecheni*. Significari videtur violenta tractio hominum ad ſupplicium, aut cadaverum ad barathrum, qualis deſcribitur Ezekelis XXXII, 20. *Inter cæſos gladio cadent; gladio tradita eſt, trahite eam* (משכו אותה moſchchou othah) & *omnes ejus copias.*

4. *Redde illis* &c.] Intelligendum, niſi ad ſaniorem mentem, caſtigatioréſque mores redierint. Alioqui melioribus factis mala imprecari, ne iis quidem temporibus, ſatis pium fuit.

5. *Quia non adtenderent* &c.] כי לא יבינו אל פעלות יי *chi lo jabinou el phebuloth Jehovah*. Verbum hoc in *Hiphil*, cum אל conjunctum hunc ſignificatum obtinet. Vide Pſalm XXXIII, 15.

Eos diruet] Eorum domos & urbes evertet, ipſóſque exitio tradet; niſi, nimirum, reſipiſcant.

Inſtaurabit] יבנם *jibnem*, ædificabit eos. Cùm Hebræi carerent compoſitis verbis, eorum loco ſimplicibus utebantur. Quod in hoc verbo frequentiſſimum eſt.

8. *Quo ſaluti ſuæ* &c.] *Salutes Uncti ſui eſt.*

9. *Eum*] *Eos.*

Extolle in perpetuum] Supra omnes hoſtes ſuos.

COM-

Laus vocis Dei, ſeu tonitrui.

1. CARMEN DAVIDIS. Tribuite Jehovæ, filii Deorum, tribuite Jehovæ glo- PSALM.
riam & potentiam. 2. Tribuite Jehovæ, gloriam nominis ejus. Adorate Je- XXIX.
hovam, in ſplendore ejus Sacrarii. 3. Super aquis *eſt* vox Jehovæ, Deus gloriæ tonat,
Jehova ſuper aquis multis *tonitru excitat*. 4. Vox Jehovæ *conjuncta* cum potentia, vox
Jehovæ *conjuncta* eſt cum gloria. 5. Vox Jehovæ confringit cedros, confringit Jehova
cedros Libani. 6. Cogit eas ſubſilire, inſtar vituli, *in* Libano & *in* Sirjone inſtar ca-
tuli Orygis. 7. Vox Jehovæ findit, *inſtar* flammarum ignis. 8. Vox Jehovæ facit ut
trepidet ſolitudo, facit Jehova ut trepidet ſolitudo Cadeſi. 9. Vox Jehovæ facit ut
abortiant cervæ & denudat ſilvas; & Templo ejus quidquid ineſt dicit *ejus* gloriam
præ-

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Canticum. Laudate, Principum filii, gloriam & potentiam Creatoris. 2. Laudes ei debitas nequaquam diſſimulate, etiamque ob ſplendorem Sacrarii ejus, celebrate, atque adorate. 3. Auditur ſupra nubes fragor tonitruum, quæ illic accenduntur. 4. Hæc ejus vox potentiam oſtendit, ſimulque gloriam ejus inter homines ſpargit. 5. Vox ejus frangit ipſas cedros, etiam in monte Libano. 6. Facit ut ſubſiliant Cedri inſtar vitulorum & in Sirjone inſtar catulorum Orygum. 7. Ea vox perfringit inſtar flammarum ignis. 8. Facit ut ſolitudines ipſæ trepident, quod videre eſt, in eremo Cadeſi. 9. Tonitrua ita terrent cervas ut obortum iis .creent & ſilvas foliis nudant &

COMMENTARIUS
In PSALM. XXIX.

1. F*Ilii Deorum*] בני אלים *bne elim*; hoc eſt, filii Principum. Vide Pſ. LXXXIX; 7. Exod. XV, 15. 2. Reg. XXIV, 15. Ezek. XVII, 13.

2. *Gloriam nominis ejus*] Gloriam, quæ ei debetur; nam *nomen Dei* & *Deus* idem ſunt.

In ſplendore ejus Sacrarii] בהדרת קדש *bebadrath kodeſch*, in ſplendore ſanctitatis; hoc eſt, in ſplendido ejus Sacrario, ſeu Templo. Vide Pſ. XCVI, 9. 2 Par. XX, 21.

3. *Super aquis*] Hoc eſt, ſupra nubes, quæ vaporibus ex aqua evectis conſtant. Frequentiora audiuntur tonitrua, cœlo nubibus obſito, quàm ſereno; quod propterea Romanis erat prodigii loco.

Vox Jehovæ] Tonitru, ut Pſ. XVIII, 14. & alibi ſæpius. Semper homines ea, quæ nullâ arte humanâ fieri poſſunt, & procul à ſe ſunt remota ſolius Dei nutu fieri crediderunt.

4. *Conjuncta cum potentia*] בכח *baccboabb*, in viribus; quod poſſimus etiam interpretari de valido tronitru. Sic & poſtea בהדר *bebadar*, in gloria, hoc eſt, quæ decet Deum gloriâ cinctum.

5. *Vox Jehovæ confringit cedros*] Cum tonitru conjongendum hîc fulmen; nam non fragor cedros frangit; ſed flamma, quam fulmen vocamus.

6. *Cogit eas ſubſilire*] *Facit eas ſubſilire* (וירקידם *vajjarkidem*) unde intelligimus referri verbum ad Cedros, non ad montem ipſum. Cùm fragore tonitrui aër concutitur, etiam arbores tremunt.

In Libano] לבנון *lbanon*; ſupplendum, nempe, ב *in*. Alioqui conſtructio non conſtat.

Et in Sirjone] ושרין *veſchirjon*, pro ובשרין *oubeſchirjon*, in Sirjone, quod nomen eſt partis Antilibani, quæ eſt ad ortum fontium Jordanis. Vide ad Deut. III, 9.

Catuli Orygis] בן ראמים *ben reemim*, filius Orygum, nominibus catulorum ſæpe nomen matrum in plurali additur, ut בן אתנות *filius aſinarum*, & ſimilia. De oryge vide *Sam. Bochartum* Hieroz. P. 1. Lib. III. c. 27. Mirè hæc verterunt LXX. Intt. λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τ μόσχον τ Λίβανον, καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων. Meliùs *Aquila*, καὶ σκιρτάνει αὐτάς; *Symmachus*, καὶ ἐσχίσθαι ἐποίησεν αὐτάς; V. Editio: καὶ σκιρτοποιήσει αὐτάς. Incommodè *Hieronymus*: *& disperget eas, quaſi vitulus*. Poſtea omnes vocem Σαριὼν ſervarunt, quæ montis nomen notum.

8. *Solitudo Cadeſi*] מדבר קדש *midbar kadeſch*. Solitudo ad auſtrum agrorum Tribûs Judæ, & Idumææ. Vide Num. XIII, 1, XX, 13, XXXIII, 11. Hoc deſertum nominat Pſaltes, quaſi propius & notius; nec alia hinc excludit, quia ea non memorat. Verbum יחיל *jabbil*, quod vertimus *facit trepidare*, qui ſignificatus eſt ejus non rarus, verterunt LXX. συσσείων, *Aquila* ὠδινῶν, *Symmachus* τοκίζων; & poſterior quidem ſignificatio interdum huic verbo ineſt. Sed nonniſi impropriè vertamus *concutere*, quamvis pro re, quæ hîc agitur, non ſit incommoda loquendi ratio; ut liquet ex *Horatio* Lib. I. Od. XXXIV, 13. ubi de tonitru:

Quo bruta tellus & vaga flumina,
Quo Styx & inviſi horrida Tænari,
Sedes, Atlanteúsque finis
Concutitur.

9. *Facit ut abortiant*] יחולל *jebbolel*, partum maturat. Vide *Bochartum* Hieroz. P. 1. Lib. III. c. 17.

Denudat Silvas] ויחשף יערות *jechеſchoph jebaroth*. Quod contingit quando fulmine percuſſæ arbores amittunt folia; aut cùm folia incenduntur, aut quando cortex arboribus detrahitur. Certè de ficu ab hoſtibus decorticata, eum adhibet Joel Cap. I, 7.

 Tem-

prædicat. 10. Jehova in diluvio ſedit, *idémque* Jehova Rex ſedebit in æternum. 11. Jehova robur populo ſuo dabit, Jehova benedicet populo ſuo, in pace.

Docet David exemplo ſuo laudari à piis Deum opórtere, à quo ab omnibus malis liberantur, eique gratias agit.

PSALM. XXX. 1. CARMEN CANTICI, IN DEDICATIONE DOMUS DAVIDIS. 2. Extollam te, ô Jehova, quia me eruiſti, neque hoſtibus meis lætitiam conceſſiſti, propter me. 3. Jehova, Deus mi, te inclamavi & ſanaſti me. 4. Feciſti, Jehova, ut vita mea è ſepulcro adſcenderit; mihi vitam reſtituiſti, *méque revocaſti* è deſcendentibus in foveam.

5. Carmina dicite Jehovæ, vos ô benefici ejus, & laudate memoriam ſanctitatis ejus; 6. quia

& quidquid eſt in ejus Templo gloriam ejus auget. 10. In Diluvio præfuit undis, quas immiſit Terris, ſemperque aquis præſidebit. 11. Creator populi ſui vires augebit tempore belli, eique pariter favebit, ſi bellum ingruat.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN Davidis à Cantoribus cantatum eo die, quo Regiam ſuam dedicavit.

2. Extullam te, ô Creator omnium, quia me hactenus omnibus periculis eripuiſti, neque paſſus es hoſtes meos, ullam ob cladem meam, lætitiâ efferri. 3. O Creator omnium rerum, Deusque mihi propitium te præbens, cùm res meæ malè haberent, te invocavi, réſque meas labantes in meliorem ſtatum tranſtuliſti. 4. Feciſti, ô mi Creator, ut periculo mortis eriperer, neque paſſus es me ſimilem ſortem experiri, ac qui ſepulcra inferuntur.

5. Laudes canite Creatoris, qui ex ejus legibus erga alios benefici eſtis, ſanctitatem ejus laudibus veſtris

Templo ejus quidquid ineſt dicit ejus gloriam] Voce היכלו *hecbalo* intelligimus non Jeroſolimitanum Templum, ſed Univerſitatem ipſam rerum; quæ multò auguſtius & magnificentius eſt Dei Templum, quàm Jeroſolimitanum, & præſertim ſpatia Terræ circumpoſita, quæ *cælum* vocantur. Vide Pſalm. XI, 4. XVIII, 7. Voces בהיכלו כלו *bebechalo chullo*, ita interpretamur, quaſi eſſet כל אשר בהיכלו *chol aſcher bebechalo*, quidquid eſt in Templo ejus; num כלו *chullo* perinde eſt ac כל הוא *chol hou*, omnis ille, hoc eſt, quisquis, vel *quidquid*. Vide Eſai. XV, 3. XVI, 7. & *Chr. Noldium* ad hanc particulam, num. XI. Rem eamdem exprimit aliis verbis Pſaltes. Pſ. XIX, 2.

10. *In diluvio ſedit*] למבול ישב *lammabboul jaſchab*. Hoc eſt, ut quidem videtur, ſedit quaſi judex, tempore Diluvii; cùm, demiſſis ingentibus pluviis, ſubmerſit genus humanum, unâ Noachi familiâ exceptâ. Meminit autem Diluvii Pſaltes, memoratis fulminis effectibus, quòd tantæ pluviæ ſine tonitru & fulmine non deciderint.

Rex ſedebit in æternum] In ſolio erit, è quo jus dicet hominibus. Vide Pſ. IX, 5, 8, 9.

COMMENTARIUS
In PSALM. XXX.

1. *IN dedicatione domûs Davidis.*] Cùm domum aut regiam ædificaſſet in monte Sione, atque in ea habitare inciperet. חנכת *hhanuccha*, quod vertitur à Græcis ἐγκαινισμὸς. Latinè *dedicatio*, eſt primus uſus domûs, conjunctus cum hilaritate, ad quam amicos invitabant. Vide *Joan. Seldenum* de Synedriis Jud. Lib. III. c. 14. Acceſſit in Davidis domûs dedicatione Symphonia, quâ cantatum eſt hoc canticum, quod vocatur *carmen cantici* מזמור שיר *mizmor ſchir*, ut & alia quæ in hoc libro ſunt. Volunt eſſe canticum carmine expreſſum, quod non vocibus tantùm, ſed & adhibitis inſtrumentis caneretur. Sed quæcumque hac de re, ſimilibúsque, dicuntur meræ ſunt conjecturæ.

Eruiſti me] דליתני *dlithani*. Verbum hoc propriè eſt *haurire* ope ſitulæ, quæ vocatur דלי *deli*, quâ aqua è fonte, vel è puteo hauriebatur, ut Exod. II, 16, 19. Hinc tranſlatum eſt ad ſignificandam liberationem, quâ quispiam veluti è profunda aqua educitur. Hîc David gratias agit Deo omnium liberationum, quibus maximis periculis ereptus ab eo fuerat.

Propter me] לי *li*, hoc eſt, propter me occiſum. Vide *Chr. Noldium*, ad hanc particulam ſign. XXVIII.

Sanaſti me] תרפאני *thirphaeni*. Cùm laborarent res meæ, in meliorem eas ſtatum tranſtuliſti. Vide Jerem. XIV, 19. XXX, 16.

4. *Feciſti ut vita mea è ſepulcro adſcenderit*] העלית מן שאל נפשי *hehelitha min ſcheol naphſchi*, feciſti adſcendere animam meam è ſepulcro. Cùm conclamatus haberer, quaſi mox ſepulcro inferendus, me à morte liberaſti.

5. *Vos ô benefici ejus*] חסידיו *hhaſidau*, ſic paſſim pii vocantur, eò quòd חסד *hhſed* ſeu beneficentia, non ſit exigua pars Religionis erga Deum, nec ullâ re magis gaudeat.

Laudate memoriam &c.] Vel celebrate famam ſanctitatis, ſeu virtutum ejus.

6. Mo-

Digitized by Google

6. quia momentum eſt in ejus ira, vita verò in ejus ſavore; veſperi divertit *ad nos* fletus, mane verò læta vociferatio eſt. 7. Dixi, in mea felicitate, numquam nutabo. 8. O Jehova, ſavore tuo, feciſti ut ſtarem, In munito meo monte; ſed cùm vultum tuum occuluiſſes, territus ſum. 9. Te, ô Jehova, inclamavi, tibi ſupplicavi, *bis verbis:* 10. quodnam lucrum eſt, in ſanguine meo, cùm in foveam deſcendero? an laudabit te pulvis? an veritatem tuam nunciabit? 11. Audi Jehova, & miſerere mei; eſto, Jehova, adjutor mihi 12. Mutaſti mihi luctum meum in choream, ſolviſti ſaccum meum & me lætitiâ cinxiſti. 13. Propterea tibi carmen dicet gloria *mea*, nec tacebit; Jehova, Deus mi, te in æternum laudabo.

Petit

veſtris celebrate; 6. quandoquidem brevis eſt ejus indignatio, diuturna ejus beneficientia; ſique veſperi eſt quod doleamus, matutinis horis eſt quod gaudeamus. 7. Cum ſecundis rebus uterer, ſperavi numquam futurum ut felicitas mea nutaret. 8. Factum eſt beneficio tuo, ô Creator, ut in monte Sione, quem incolo, ſine calamitate ulla, viverem. Sed cum minùs propitius mihi viderere, non potui mihi non timere. 9. Tum verò, ô Creatur, à te ſupplex veniam hiſce verbis petii: 10. Quæ utilitas ex cæde mea ad te redibit, poſt quam ſepulcro illatus fuero? an te laudabo in pulverem redactus, & veritatem a te revelatam promulgabo? 11. Audito preces meas, ô Creatur, me miſericordiæ tuæ participem facito, & mihi auxilio tuo adeſſe dignare. 12. Tum luctum meum lætitiâ mutaſti. Non ampliùs ambulavi ſacco veſtitus, ſed lætitiam præ me tuli. 13. Ideo carmine celebrabo te, nec tacebo, ô Creator, qui Deus meus es, te in perpetuum celebrabo.

PARA-

6. *Momentum eſt in ejus ira*] רגע באפו *regab beappho.* Ira Dei eſt ejus juſtitia ultrix, cujus, pro ſumma ejus benignitate & miſericordia, breves ſunt in hac vita effectus. Quam ſententiam, claram & egregiam, mirum eſt à Veteribus Int. non fuiſſe animadverſam LXX. Intt. Ὅτι ὀργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ, credo quia ſonus vocula רגע *regab* non multùm abeſt à ſono vocis ὀργὴ, ſic enim interdum hi Interpretes ſonum ſono adſini reddiderunt, nullâ aut exiguâ ſignificatûs ratione habitâ. Vide *Lud. Cappellum* in Oper. Poſtumis p. 77. col. 2. 478. col. 2. 530. col. 2. *Aquila* ἀθρισμὸς, V. Edit. συνίλεια. Meliùs *Hieronymus*, fortè è *Symmacho: ad momentum.*

Vita verò in ejus favore] חיים ברצונו *hhajim birtſono. Vita* hîc ſumitur pro longiore ſpatio temporis, oppoſito ei quod *momentum* vocatur. Vult David diuturniores eſſe multò divinæ bonitatis effectus, quam ejus juſtitiæ ultricis. רצון *ratſon* favorem vulgò ſignificat. Εὐδοκίαν bene verterat *Symmachus*, eſt enim εὐδοκία favor, benevolentia, ut verſ. 8. LXX. Intt. θέλημα, & *Hieronymus*, *voluntas*, incommodè.

Veſperi divertit ad nos fletus] בערב ילין בכי *beboreb jalin beebi.* Quaſi *lacrimæ* ad pernoctandum ad nos divertant, ſed ante diem ortum abirent. לין eſt divertere ad aliquem, pernoctandi cauſâ. LXX. bene αὐλισθήσεται.

Læta vociferatio] רנה *rinnah*, quod ut & רננה *renanah*, clamorem lætum ſignificat.

7. *In mea felicitate*] בשלוי *beſchalvi*, in tranquillitate; hoc eſt, in rebus ſecundis. Fœminino genere ſolet eſſe hæc vox שלוה, & tranquillum rerum ſtatum ſignificat. Vide Pſalm. CXXII, 7. & Proverb. I, 30.

Numquam nutabo] בל אמוט לעולם *bal emmot leholam*, non nutabo in æternum; hoc eſt, numquam de ſtatu meo dejiciar.

8. *In munito meo monte*] להררי עז *lebarreri hoz*, in monte meo forti. Intellexerim hæc de locis, per montana Judææ naturâ munitis, quibus ſe continuerat David, cùm ad necem à Saüle quæreretur.

Cùm vultum tuum occuluiſſet] Vide Pſ. XI, 1. XIII, 2.

10. *Quodnam lucrum eſt in ſanguine meo?*] Quid cæde meo lucrareris?

An laudabit te pulvis] Homo in pulverem ſolutus. De immortalitate animorum tum non cogitabant, aut certè nonniſi obſcurè. Alioqui Deum, qui ſpiritus eſt, immortales ſpiritus meliùs laudant, corporis vinculis liberati, quàm cùm iis etiamnum tenerentur. Nec ignorabant Hebræi Deum ab Angelis laudari, quos etiam ad eum extollendum hortatur Pſaltes Pſ. CIII, 20, 21. CXLVIII, 2.

Veritatem tuam] Fidem ac conſtantem benignitatem erga bonos.

12. *Solviſti ſaccum meum*] Qui lugebant ſacco erant cincti. Ideóque hîc ſumitur pro rebus adverſis.

13. *Gloria mea*] כבוד *chebod.* Videtur excidiſſe י in fine. Vide Pſ. XVI, 9. Scio Ellipſes ſuffixorum, non infrequenter occurrere, ſed hoc loco vix aſſe crediderim.

COM-

Petit David ut liberetur ab hoſtibus & calamitatibus ſuis. Deóque, quòd exauditus ſit, gratias agit.

PSALM. XXXI. 1. PRÆFECTO CARMEN DAVIDIS. 2. In te, Jehova, ſpem meam collocavi, ne in perpetuum pudore adficiar; propter juſtitiam tuam, eripe me. 3. Inclina ad me aurem tuam, celeriter liberato me; fias mihi rupes firma & domus munita, ad me ſervandum. 4. Tu enim petra mea, & munitio mea *es*, propter nomen tuum me ducis & *leniter* reducis. 5. Expedito me è rete, quod abdiderunt mihi, nam meum es propugnaculum. 6. In manum tuam depono ſpiritum meum, nam me liberaſti, ô Jehova Deus veritatis. 7. Odio habui obſervantes res vanas & fallaces, ego verò in Deo fiduciam meam poſui. 8. Exſultabo & lætabor in tua beneficentia; quia adflictionem meam reſpexiſti, & in anguſtiis animum meum cognoviſti. 9. In manus hoſtis me non tradidiſti, & ut pedes mei in latiore campo conſiſterent effeciſti. 10. Mi-

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Carmen ad Præcentorem miſſum. 2. In te, ô Creator, fiduciam & ſpem meam collocavi, ne in perpetuum pudore ſubfunderer. Pro tua juſtitia, molitionibus inimicorum meorum me eripito. 3. Me exaudito, & quam primùm me ab iis liberato. Sis mihi rupis inſtar, in quam confugiam, aut domûs munitæ, in quam me abdere poſſim, ne in manus hoſtium incidam. 4. Tu enim debes mihi eſſe inſtar inacceſſæ petræ & munitionis non facilè expugnandæ, è qua, propter nomen tuum, quod invoco, me educis, & in quam me reducis. 5 Ex inſidiis, quas mihi ſtruunt hoſtes, me liberato, es enim protector meus. 6. Potentiæ tuæ vitam meam permitto ex animo; nam, ô vere Deus, me non ſemel liberaſti. 7. Odio ſemper habui fictitiorum Deorum cultores, atque in te ſolo fiduciam meam collocavi. 8. Exſultabo & gaudebo, propter tua beneficia, cùm calamitatis meæ rationem habueris, nec neglexeris me in rebus anguſtis. 9. Me hoſti nequaquam

COMMENTARIUS
In PSALM. XXXI.

2. PRopter juſtitiam tuam] בצדקתך *beſikadthcha* Erat enim innocens David, aut pius alius Hebræus, qui auctor hujus Pſalmi fuerit; ſi cum inimicis & hoſtibus conferretur. *Symmachus* habuit hic ἐν τῇ ἐλεημοσύνῃ, nec negandum eam voci Hebraïcæ ſubjectam interdum eſſe poteſtatem Hoc verò in loco, à nativo ſignificatu nos abire nihil neceſſe eſt, juſti enim judicis eſt innocenti parcere.

3. *Domus munita* &c.] *Domus munitionum.*

4. *Propter nomen tuum* &c.] Propter te, & famam nominis tui; non quòd pertineat ad Deum quid de ipſo homines dicant; ſed quia intereſt ipſorum hominum, quorum Creator eſt & quibus bene vult, eum noſſe, & colere.

Ducis & reducis] תנחני ותנהלני *thanchení vutbna'aleni.* Secundum verbum ſignificat leniter ducere, ut ducuntur pecudes fœtæ à paſtoribus. Vide Eſai. XL, 11. XLIX, 10. Addidimus ſignum iterationis RE, quia videtur David reſpicere ad expeditiones ſuas, in quas Deo duce, ibat & à quibus ejusdem præſidio tutò redibat domum; aut alius quivis, qui domo peregrè ibat & domum redibat.

5. *Expedito me è rete* &c.] Vicini omnes populi Judæis infenſi erant atque inimici, & proinde Regibus Hebræorum perpetuò inſidias ſtruebant, ad quas hîc reſpicere videtur.

6. *Depono ſpiritum meum*] אפקיד רוחי *aphkid rouhhi.* Hoc verbum in hac Conjugatione *deponere*, aut inſtar *depoſiti* ſervandum dare, ſignificat, ut 2. Par. XII, 10. Jerem. XXXVI, 20. Hoc ergo vult David, tam ſæpe auxilium Dei expertum ſe eſſe, ut libenter vitam ſuam Deo ſervandam permitteret, ſéque ejus Providentiâ ſatis ſupérque tutum putaret, quocumque in periculo verſaretur.

Deus veritatis] אל אמת *el emeth*, hoc eſt, tu Deus qui fidem tuis ſervas

7. *Obſervantes res vanas* &c.] השמרים הבלי שוא *haſſchomerim hable ſchav*, obſervantes inanitates mendacii; quibus verbis ſignificari videntur ritus ſuperſtitioſi Ethnicorum, ſeu in cultu Deorum, ſeu in captandis auguriis ſiti. Hæc enim ſunt reverâ הבלים *habalim*, inanitates, quo nomine ipſi commenticii Dii vocantur, & שוא *ſchav*, mendacium; cùm fallant eos, qui iis credunt.

8. *Reſpexiſti*] *Vidiſti* ראית *raitha.* Vide Exod. II, 25. III, 5. ubi verba *videre* & *noſſe* eodem ſenſu uſurpantur.

9. *Ut pes meus in latiore campo*] העמדת במרחב רגלי *hebemadtha bmerhhab raglai*, feciſti ſtare in latitudine pedes meos. Metaphora ducta ab exercitu, qui in faucibus ab hoſtibus deprehenſus & circumventus, ſe tamen ex arctis illis locis expedit, atque in latiore campo explicatis copiis, jam hoſti viciſſim metum infert. Quod ſæpiùs exercitibus Romanis contigiſſe docet Hiſtoria.

10. Miſerere mei, Jehova, nam in anguſtia verſor, & oculus meus, animus item & venter, præ indignatione, contabuerunt; 11. quia abſumta eſt in dolore vita mea, & anni mei in gemitu; labefactata eſt, in iniquitate, vis mea, & contabuerunt oſſa mea. 12. Opprobrio fui magis quàm quivis eorum, qui mihi adverſantur, & vicinis quidem meis maximè; tum etiam terror eorum, qui me norant, *qui* cùm me foris viderunt à me fugerunt. 13. Ex animo oblivioni mandatus ſum, quaſi *eſſem* mortuus; habitus ſui, inſtar vaſis quod periit. 14. Audivi multorum malos rumores; *erat* pavor circumquaque, cùm una conſilia contra me agitarent; nam auferre mihi vitam moliebantur. 15. Ego verò tibi confiſus ſum, ô Jehova, dixi: Deus meus es tu. 16. In manu tua ſunt tempora mea, libera me è manu hoſtium meorum & me inſectantium. 17. Fac ut vultus tuus ſervo tuo illuceat; ſerva me, benignitate tuà. 18. Jehova, ne erubeſcam, quia invocavi te; erubeſcant mali & ſileant ad ſepulcrum usque. 19. Obmuteſcant labia mendacia, quæ contra innocentem, præ ſuperbia & contemtu, dura loquuntur.

20. Quàm magna eſt bonitas tua, quam repoſuiſti timentibus te! *Quàm magna quæ feciſti,*

quam tradidiſti, éque rebus anguſtis, in lautiores tranſtuliſti. 10. Miſerere mei, ô Creator, in anguſtiis, in quibus nunc verſor, propter quas membra mea contabuerunt & animus ipſe in langorem incidit; 11. quia vita mea doloribus & gemitibus contabeſcit & oſſa areſcunt. 12. Majori opprobrio expoſitus fui, quàm adverſarii mei, & præſertim quidem vicini. Tum etiam meâ causâ territi ſunt, qui me norant, & cùm foris viderunt à me aufugerunt. 13. Verè oblivioni mandatus ſum, quaſi verè mortuus eſſem; non aliter ac vas, quod ruptum eſt, & cujus fragmenta abjecta ſunt. 14. Audivi multorum falſos, de me, rumores, eratque cur undequaque timerem, cùm conſilia contra me haberentur de me occidendo. 15. Ego verò auxilio tuo, ô Creator, fretus, dixi te Deum meum eſſe. 16. Ac reverâ dicebam tempora vitæ meæ à te pendere & te, ô Deus, ſervare poſſe me, & eripere hoſtibus, qui me inſectabantur. 17. Fac verò ut mihi ſervo tuo faveas, & benignitate tuâ me ſervet. 18. O Creator, ne patiaris me erubeſcere, quia fruſtra te invocavero. Pudeat contra malos, ad mortem usque. 19. Taceant homines mendaces, qui præ ſuperbia & bonorum contemtu, dura de innocente loquuntur.

20. Quanta eſt bonitas tua, qua timentes te remuneras? Quanto feciſti, ſpectantibus hominibus, in gratiam eorum, qui promiſſis tuis credunt. 21. Ab-

10. *In anguſtiis verſor.*] כי צר לי *chi tſar li* LXX. Intt. ὅτι θλίβομαι, & *Aquila*, ὅτι στενὸν ἐμοί, *eſt anguſtia mihi.*

Oculus meus — præ indignatione contabuerunt.] עששה מכעס עיני *haſcheſchah miccabas beni.* Vide Pſ. VI, 8. Re verâ, ſi quis diu nimiâ ægritudine animi adteratur, vultus ejus, reliquúmque corpus macie contabeſcunt, animúsque ſimul prorſus cadit. Sic Zetes & Calais Phineum adloquuntur, apud Valerium Flaccum Lib. IV, 469.

— *quàm te*
Exedit labor & miſeris feſtina ſenectus!

12. *Magis quàm quivis eorum* &c.] מכל צררי *micchol tſorerai*, magis quàm omnes adverſarii mei; hoc eſt, quàm quilibet inimicorum.

13. *Ex animo*] מלב *milleb*, è corde; hoc eſt, ex animo meorum prorſus excidi. Non tantùm de me non loquuntur, ſed ne cogitant quidem.

14. *Multorum malos rumores*] דבת רבים *dibbath rabbim*, malam famam (*de me*) multorum induſtriâ ſparſam.

Vitam] *Animam.*

15. *Deus meus es tu*] Deus mihi favens. Vide not. ad Gen. XVII, 10. Neque enim Pſaltes hoc vult tantùm ſe colere omnium Creatorem, ſed etiam ſe exſpectare ejus liberationem, quippe qui Deus eſſet Abrahami & ejus poſterorum; hoc eſt, iis ſingulari ratione faveret, præ ceteris omnibus terrarum populis.

16. *Tempora mea*] עתתי *hittothai*; hoc eſt, difficilia tempora, quibus finem impones, quandocumque libuerit. עתים *hittim* ſæpe tempora calamitoſa ſignificat; ut rectè obſervavit *Valent. Schindlerus*, in Lexico Pentaglotto.

17. *Fac ut vultus tuus ſervo tuo illuceat*] האירה פניך על עבדך *hairah phanecha hal habdecha*; hoc eſt, fac ut faventem te experiar. Vide Pſ. XXXIV, 6. LXXX, 4. CXIX, 35. Confer etiam Proverb. XVI, 15.

18. *Quia invocavi te* &c.] Ne à me dicant Ethnici Deum invocatum, qui cultores ſuos exaudire non poteſt, méque rubore ſuffundant; cùm non erit, quod eis reſpondeam. Iis temporibus, de Dei Providentia, ex eventibus, judicabant. Aliter ſe res habet, apud Chriſtianos, qui alterius vitæ bona ſola in pretio habent, totique ab iis pendent. Contraria paſſus eſt olim Deus, ab Hebræis dici, propter obſcuritatem revelationis; quam, certis de rationibus clariorem, iis temporibus, eſſe noluerat; quas nota, in aliis, Divina Sapientia, graves fuiſſe facilè nobis perſuadet.

19. *Labia mendacia*] *Labia mendacii.*

Dura] עתק *hathak* durum. Vide Pſ. VI, 8. LXXV, 6. XCIV, 9. & 1. Sam. II, 3. Alibi non exſtat. Veteres interpretes Græci, quorum fragmenta ſuperſunt, ἀνομίαν aut ἀδικίαν verterunt. *Hieronymus, vetus*, aut *antiquum*. Chaldæus: גדופין *giddouphin*, opprobria.

20. *Bonitas tua*] טובך *toubcha*, ſignificantur effectus bonitatis Divinæ, ſive beneficia & præmia bonis repoſita.

Repoſuiſti timentibus te] צפנת ליראיך *tſaphantha lejirecha*, occuluiſti timentibus te; hoc eſt, bona, quæ veluti recondita habes, ut iis pios dones. Vide Proverb. II, 7. XIII, 22.

Quàm magna, quæ] Ex præcedentibus verbis hæc repetiimus, perſpicuitatis causâ, quæ ſunt

ſeciſti, coram filiis hominum, in gratiam eorum qui ſpem in te poſuerunt! 21. Abdis eos in occulto faciei tuæ, à ſuperbis factis virorum, occulis in tabernaculo, à contentione *malarum* linguarum. 22. Benedictus ſit Jehova, quoniam mirificè exercuit beneficentiam ſuam erga me, in urbe munita. 23. Dixeram ego, in trepidatione mea: excisſus ſum è conſpectu oculorum tuorum. Verè *tamen* audiviſti ſonitum precum mearum, cùm te inclamarem. 24. Amate Jehovam, vos omnes ejus benefici; ſervat ille fideles, & rependit abundè ſuperbè ſe gerentibus. 25. Quotquot Jehovæ *auxilium* exſpectatis, fortes eſtote & animum veſtrum firmabit.

Gra-

21. Abdis eos in Tabernaculo tuo, ne ab hominibus ſuperbis malè habeantur; ſimulque mendacibus linguis eripis. 22. Laudetur Creator, quoniam erga me ſe munificum præſtitit, in urbe Jeroſolima! 23. Dixeram, in metu, quo perturbabar, me brevi è medio ſublatum iri. At preces meas exaudiviſti, cùm ad te confugerem. 24. Amate ergo Creatorem veſtrum vos omnes! qui beneficentiam erga bonos exercetis; ſervat Deus eos qui conſtanter ei credunt, pœnaſque repetit ab iis, qui ſuperbè ſe gerunt fidemque ei detrahunt. 25. Vos verò, quotquot Dei auxilium exſpectatis, fortes vos præſtate, & certo auxilio animos veſtros confirmabit.

PARA-

ſunt neceſſariò ſupplenda. Poſſis etiam vertere, *& quæ* fuiſti &c.

21. *In occulto faciei tuæ*] בסתר פניך *bſether phanecha* Quos protegere volunt Regis adverſùs furentem plebem, aut inimicorum vim & inſidias, eos in penetralia Regiæ, in quibus verſantur, *faciémque* eorum *videre* licet, interdum abdunt. Ejuſmodi latibulum aptè dici poſſit, ex Linguæ Hebraicæ indole, סתר פני המלך *ſether phne hammelech*, occultum faciei Regis. Inde ergo tranſlatione ductâ, protectio Dei his verbis deſcribitur; ac ſanè interior pars Sacrarii, in qua erat altare, aſyli loco fuit, ut notum. Sed hìc non receptus in aſylum propriè dictum, ſed tantùm divina protectio, tranſlatione inde deſumtâ, exprimitur.

A ſuperbè factis virorum] מרכסי איש *meruchſe iſch*. Eſt à ſingulari רֶכֶס quod non exſtat. Sed eſt רְכָסִים Eſaiæ XL, 4. quod opponitur locis planis, adeóque *loca aſpera* ſignificat, unde רכסים *rochſim* conjecerunt hìc eſſe *ſuperbias*, aut ſuperbè facta. Nullum hìc eſt auxilium ab antiquis verſionibus. LXX. Intt. habent ἀπὸ ταραχῆς, quaſi eſſet idem ac מרגזי *merogzi*, Hieronymus, *à duritia viri*. At loco Eſaiæ habent LXX. Intt. τραχεῖα, & *Hieronymus: aſpera*. Chaldæi vertêre viriliqne גרודין *giddoudin*, globi latronum. Dum aliunde major lux oriatur, retinebimus eum ſignificatum, quem Recentiores non malè huic loco convenire judicarunt. Nec malè *aſpera facta* aut *dicta* dicantur ſuperba.

Occulis eos in tabernaculo] Eſt eadem Metaphora, idémque ſenſus, ac in ſuperioribus. Hìc eſt בסכה *beſuccbah*, quod frondeum tabernaculum propriè ſonat, quod alioqui ſolet dici באהל *beohel*, in tentorio.

22. *Mirificè exercuit* &c.] הפלא חסדו *biphla bhasdo*, quod verti etiam poſſet *mirabilem reddidit benignitatem ſuam.*

In urbe munita] בעיר מָצור *bebir matſor*, in urbe munitionis. Jeroſolimæ, ut videtur, aut in alia urbe munita; neque enim probabile quidquam, de occaſione ſcriptionis hujus cantici, conjicere licet.

23. *In trepidatione mea*] בחפזי *bebhophzi*, cùm trepidarem LXX. & *Theodotion:* ἐν τῇ ἐκστάσει μου, & *Hieronymus:* in ſtupore meo; *Aquila* ἐν θαμβήσει μου: *Symmachus*, ἐν τῇ ἐκπλήξει μου. Adfine eſt verbo חפז *phabhaz*.

Exciſus ſum] Me è medio tollent.

Audiviſti] Me compotem feciſti eorum, quæ precabar.

24. *Abundè*] על יתר *al jether*, ad reliquum, hoc eſt, ſatis ſupérque, nam vix cum ſequentibus verbis conjungi hæc poſſunt.

Superbè ſe gerentibus] עשה גאוה *boſche gaavah*, facienti ſuperbiam. Eſt actus, nam actus virtutum & vitiorum ſæpe eorum nominibus exprimunt Hebræi.

25. *Fortes eſtote* &c.] Vide ad Pſ. XXVII, 14.

COM-

Gratiæ Deo à Davide redduntur remiſſionis peccatorum, quâ homines beantur, & à Deo teguntur, ſi modò ei in poſterum obſequentes ſint; unde beneficentiam ejus experiuntur, qua de cauſa eſt cur gaudeant.

1. DAVIDIS CANTICUM ERUDIENS. Beatum eum, cui ſunt condonata delicta, & cujus peccata ſunt tecta! 2. Beatum hominem, cui Jehova iniquitatem non imputat, & in cujus animo nulla fraus eſt! 3. Quia tacebam, contabuerant oſſa mea, in rugitu *quem* per totum diem *emittebam.* 4. Nam noctu & interdiu gravior mihi incumbebat manus tua, & convertebatur humor meus in ſiccitates æſtatis. Selah. PSALM. XXXII.

5. Pec-

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Canticum Didacticum. O beatum, cui Deus peccata condonavit, & cujus delicta veluti texit! 2. Felicem hominem, cujus iniquitatem meritis pœnis non adfecit, & cujus animo nulla fraus ineſt! 3. Cùm peccata mea diſſimularem, contabeſcebam, dum per totos dies gemerem; 4. nam noctu & interdu quavis die incumbebat manus tua, unde fiebat, ut in maciem, humore

COMMENTARIUS

In, PSALM. XXXII.

1. C*Anticum erudiens*] משכיל *maſchchil*, erudiens. Hîc Pſalmus & alii duodecim ſic vocantur, ſed cur potius *erudientes*, quàm multi aliorum, vocentur fateor me neſcire; cùm non minùs religioſæ *eruditionis* ex aliis multis haurire poſſimus. Veteres, qui vertetunt *σύνεσιν*, *ἐπιστήμονα*, *συνετὸν*, *eruditum*, aut ſimilia, nihil nos juvant. Chaldæus habet שכלא טבא *eruditio bona.*

Beatum eum] אשרי *aſchre*, de qua voce diximus ad Pſ. I, 1.

Cui ſunt condonata delicta] נשואי פשע *neſoui pheſchah*, conſequutus veniam delicti. Vide ad Pſ. LXXXV, 3.

Cujus peccata ſunt tecta] כסוי חטאה *chſoui hhataah*, verbo tenus *tectus peccato*, ſeu cujus peccatorum majorem rationem non habet Deus, ut de iis pœnas repetat; quàm ſi ei *tecta*, hoc eſt, occulta eſſent. Vide Pſ. LXXXV, 3.

2. *Iniquitatem non imputat*] לא יחשב יי לו עון *lo jahhſchob Jehovah lo havon.* Eſt omiſſum relativum אשר, quod cum לו vertendum *cui.* Metaphora eſt deſumta à rationibus accepti & expenſi, in quibus iis, à quibus accepimus quidpiam, acceptum imputamus, ſeu debere ei nos teſtamur. Sic Deus peccatoribus imputat חושב *hhoſcheb* delicta, quorum cauſâ eis pœnas, quaſi mercedem, debere ſe intelligit. Alioquin ubi ignoſcit delictis, ea negatur peccatoribus imputare, ſeu pœnas iis propterea debere. Ideò Semeïs, qui malè dixerat Davidi, ut pœnas ſibi debitas deprecaretur: *ne imputet* (יחשב jahhaſchob) *mihi Dominus meus iniquitatem*; hoc eſt, ne rependat mihi pœnas iniquitatis. Contrà rectè facta *imputantur*, eò quod præmia eis debentur. Vide ad Geneſ. XV, 6.

In cujus animo nulla fraus eſt] אין ברוחו רמיה *en brouhho remiiah.* Qui neque homines, neque Deum, fictâ reſipiſcentiâ, fallere vult. Nam qui ſimulant, ſe ad meliorem mentem rediiſſe, cùm non redierint, veniam non impetrant admiſſorum, ſed pœnas ſibi debitas nihilò ſeciùs accipiunt; quia Deus novit corda, quamvis homines fallant.

Quia tacebam] כי החרשתי *chi hehheraſchthi.* Non ita tacebat Pſaltes, ut à querelis abſtineret; nam *toto die*, *ſe rugiiſſe* dicit, in ſequentibus; ſed peccatum ſuum ſilentio premebat, quod debuiſſet Deo fateri, ut veniam ejus impetraret; quod & poſtea fecit, ut docet verſus. Eleganter *Buchananus:*

Donec fovebam, ſub tacito ſinu,
Morbum, ſolutis languidus oſſibus,
Artus trahebam, luctificus dolor,
Queſtum ciebat, non patiens regi.

Contabuerant oſſa mea] בלו עצמי *balou hatſamai*, בלה eſt propriè *ſeneſcere*, metaphoricè, *vetuſtate corrumpi.* Latinè *contabeſcere* diximus, quia oſſa præ longo morbo exſiccantur, medullâ exhauſtâ. LXX. Intt. habent *ἐπαλαιώθη τὰ ὀστᾶ μου*, ut & *Symmachus.* At *Aquila κατετρίβη*, parum commodè. Vide Pſ. XXXI, 11.

In rugitu meo] In queſtibus, tranſlatione à Leonibus ductâ, qui vulnerati, aut ægri rugiunt. Vide Pſ. XXXVIII, 9. Alioqui *preces* ſignificat Pſ. XXII, 2.

4. *Gravior mihi incumbebat*] תכבד עלי *thichbad halai*, ingraveſcebat ſuper me. Contrà *adlevari* dicitur, cùm remittuntur pœnæ 1. Sam. VI, 5.

Convertebatur humor meus] לשדי *lſchaddi.* Exſtat hæc vox Num. XI, 8. ubi vide notata. *Humorem* ſignificari oſtendit oppoſitio *ſiccitatis æſtivæ.* Homines ſani & vegeti corpus habent ſucco plenum, ſanguine & humore benigno, quo corpus alitur & vegetatur. Sic &, apud Latinos, *corpus exſuccum*, *exſangue* & *aridum* dicitur hominum languentium, opponitúrque corpori *ſucco pleno*, hominum valentium. Quantopere æſtuarint hîc Intt. Græci veteres oſtendant eorum fragmenta.

In ſiccitates æſtatis] Hoc eſt, tam aridum eſt corpus meum, quàm æſtate aridi ſunt agri, in quos aqua cœleſtis non cadit, neque rivuli derivari poſſunt.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

5. *Pec-*

5. Peccatum meum tibi pateſeci, nec iniquitatem meam occultavi. Dixi *enim* fatebor delicta mea Jehovæ, tu vero iniquitati peccati mei ignoviſti. Selah.

6. Propterea orabit te omnis beneficus, eo tempore, quo inveniris, nec exundatio multarum aquarum ad eum pertinget. 7. Tu mihi latibulum, tu ab anguſtia liberas me, lætis liberationis clamoribus circumdas me. Selah.

8. Faciam ut intelligas, téque docebo viam quâ incedas, conſulam de te oculum meum. 9. Ne ſitis inſtar equi, aut muli, quibus intelligere non eſt *datum*. Fræno & capiſtro os eorum conſtringendum, ne ad te accedant. 10. Multi ſunt dolores improbo, ſed benig-

humore exhauſto, inciderem; ut æſtivo calore, exſiccata humus. 5. Deinde flagitia mea tibi pateſeci, nec quidquam diſſimulavi; nam mecum reputavi me rectiùs multò facturum, ſi delicta mea faterer apud te, ô Deus; tu verò peccata mihi ignoviſti.

6. Ideò omnis bonus vir te precibus ſuis adibit, eo tempore, quo exorabilem te eſſe judicabit; nec ſe majoribus calamitatibus objiciet, quibus quaſi torrentibus, ſubmergeretur, ſi taceret. 7. Tu, ô Deus, meum aſylum es, in quo deliteſco, atque unde lætas voces audio.

8. Faciam verò, ô Iſraelitæ, ut intelligatis, quâ viâ incedendum ſit vobis, & id dabo conſilium quod experientia bonum comperi. 9. Ne imitemini eos qui pecudes ratione deſtitutas, quæ fræno & capiſtro ſunt coercendæ, ut equi & muli, ne vos mordeant. 10. Improbis multa ſunt mala ferenda, at

5. *Peccatum meum tibi pateſeci*] Faſſus ſum ingenuè me peccaſſe, nec diſſimulavi delictum meum. Quid reſpiciat Pſaltes non liquet, cùm neque quis ſit, nec quâ occaſione Pſalmum hunc ſcripſerit liqueat. Interim eo utantur licet, quicumque ſimilia deliquerunt, nec juſtitiam divinam, ſine ingenua peccati confeſſione, placare poſſunt.

Dixi enim fatebor &c.] Apud animum meum dixi, quod & exſequutus ſum.

Fatebor delicta mea] אודה עלי פשעי *odeh halai phſchahai*, fatebor contra me peccata mea. LXX. Intt. & *Symmachus:* ἀγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου. De confeſſione peccati uſurpatur idem verbum Proverb. XXVIII, 13.

Tu verò iniquitati peccati mei ignoviſti] נשאת עון חטאתי *naſchatha havoni hhatathi*. Quod poſſis etiam vertere: *ſuſtuliſti pœnam peccati mei*, nam עון *havon* pœnam etiam ſignificat, & נשא *naſchah* auferre. LXX. Intt. habent τὴν ἀνομίαν τῆς καρδίας μου, in Codicibus qui ſuperſunt, atque apud *Euſebium* & alios. Attamen Vulgata habet hic *impietatem peccati mei*. Aquila ἀνομίαν ἁμαρτίας, *Symmachus* ἀσέβειαν ἁμαρτίας, & *Theodotion* ἁμαρτίαν τῆς ἀσεβείας. Ceterùm Deus ignoſcit non nudæ confeſſioni, ſine ullo effectu; ſed confeſſioni, quam ſequitur morum emendatio.

6. *Beneficus*] Hîc, ut paſſim, eſt ὅσιος, pius religioſus.

Eo tempore, quo inveniris] לעת מצא *lebeth metſo*, tempore inveniendi. LXX. Intt. ἐν καιρῷ εὐθέτῳ, hoc eſt, opportuno. *Symmachus* verò καιρὸν εὑρών, *Hieronymus*; *tempus inveniens*. Sic & Eſaiæ LV, 6. *quærite Jehovam* (בהמצאו *behimmatſeon*) *dum invenietur*; hoc eſt, ad id uſque tempus, quo preces exauditurum ſe pollicitus eſt. Interdum enim Deus tempus certum definiebat, ultra quod preces exauditurus non eſſet; poſtquàm hominum pœnitentiam diu exſpectaſſet, nec tamen eam præſtitiſſent. Vide Pſ. XCV, 8. *& ſeqq.* Proverb. I, 28. Eſaiæ XIII, 22. Jerem. XI, 11. XIV, 12. Ezek. VIII, 18. Mich. III, 4. Zach. VII, 13. Apoc. X, 6. Quæ doctrina populis non nimis inculcari poteſt, quod tamen nimis ſæpe negligitur.

Nec exundatio multarum aquarum &c.] Calamitates intelligendæ, quæ ſub imagine multarum & profundarum aquarum deſcribi ſolent. Vide Pſ. XVIII, 7. LXIX, 1, 2.

7. *Latibulum*] Auxilium tuum fuit mihi inſtar latibuli, quo tectus furorem hoſtium evaſi.

Lætis liberationis clamoribus] רני פלט *ronne phalloth*. Infinitivus פלט *liberare* eſt loco nominis, ut הבין *intelligere*, pro intellectu verſ. 9.

Conſulam de te oculum meum] איעצה עליך עיני *ihatſah hulecha henai*. Hic *oculus* perinde eſt ac dux, cujus oculis credunt, qui viam ignorant. Vide ad Num. X, 1. Is autem dux, ſive *oculus* eſt Deus, qui Lege ſuâ Hebræos docuerat, quâ incedendum iis eſſet, ut illi placerent. *Symmachus* rectè verterat βουλεύσομαι περί σου τῷ ὀφθαλμῷ μου. Minùs rectè LXX. Intt. ἐπιστηριῶ ἐπὶ σὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου, & *Hieronymus*: *cogitabo de te oculo meo*. Adloquitur autem hîc Pſaltes populum. Hæc parum ſunt ab Interpretibus animadverſa, quia יעץ ſignificat vulgò, *conſilium capere*, aut *dare*; hîc verò eſt *conſilium petere*.

9. *Os ejus conſtringendum*] עדיו לבלום *bedjo liblom*. Vocula עדי *hadi* videtur etiam *os* ſignificare Pſ. CIII, 5. Verbum בלם *balam* hîc tantum exſtat, ſed Thalmudicis uſitatum eſt hac ipſâ ſignificatione. Eſt tamen hîc mirus ordo vocum, qui poſſit ſuſpicionem movere à librariis peccatum quodpiam olim admiſſum, quod nemo nunc poſſit curare: *in fræno & capiſtro os ejus ad conſtringendum*, במתג ורסן עדיו לבלום.

Ne ad te accedat] בל קרוב אליך *bal krob elecha*, LXX. Intt. hæc verterunt: ἐν χαλινῷ καὶ κημῷ τὰς σιαγόνας αὐτῶν ἄγξαι τῶν μὴ ἐγγιζόντων πρός σε. Fortè τοῦ μὴ ἐγγίζειν ſcripſerant, quamvis Vulgatus habeat: *qui non adproximant ad te*. Hieronymus: *ut non adpropinquet ad te*. Senſus videtur eſſe, *frenandos eſſe equos & mulos*, à ſeſſoribus, ne temerè in homines incurrant, eóſque mordeant, aut calcibus lædant. Seſſor enim, ope fræni, eos avertit quò vult. Similitudo autem hæc eò tendit, ut intelligant homines turpe iis eſſe, quòd inſtar effrenium equorum, aut mulorum, alii in alios incurrerent, nec poſſent à noxa, niſi gravi legum fræno, deterreri.

10. *Multi ſunt dolores improbo* &c.] Hæc ita videu-

benignitas eum, qui Jehovæ confidit, circumdabit. 11. Lætamini in Jehova & exſultate juſti, ac lætas voces emittite omnes, quibus rectus animus eſt.

Excitantur pii ad canendas Dei laudes eique fidendum.

1. LÆTAS voces edite Jehovæ, ô juſti; rectos homines laus decet. 2. Laudate Jehovam, adhibitis citharâ, nablio & decachordo, carmina ei dicite. 3 Eâ arte ei canticum novum probè pulſate, cum feſto clamore; 4. rectum eſt enim verbum Jehovæ, omnia opera ſunt plena fide. 5. Amat juſtitiam & jus, beneficentiâ Jehovæ plena eſt terra. 6. Verbo Jehovæ cœli ſunt facti, & ſpiritu oris ejus univerſus eorum exercitus. 7. Colligit aquas maris, veluti *in* acervum, & in theſauros condit abyſſos. 8. Ti- PSALM. XXXIII.

at divinam bonitatem experietur quisquis in Deo fiduciam poſuerit. 11. Gaudete, dum ei paretis, exſultate & gaudii veſtri ſigna edite, quicumque recto animo eſtis præditi.

P A R A P H R A S I S.

1. LÆTIS laudibus apud Deum exſultate, ô boni viri! a quibus laudari eum decet. 2. Adhibitis inſtrumentis muſicis, laudes ejus canite, & carmina ei conſecrate. 3. Nova cantica ei cantate, & inſtrumenta probè pulſate. 4. Rectum eſt verbum Creatoris & quidquid facit ſummâ fide facit. 5. Amans eſt juſtitiæ & terras omnes beneficentiâ ſuâ implevit. 6. Solo Creatoris imperio Cœli ſunt creati & paucis verbis omnes eorum ſe eſſe è nihilo prodierunt. 7. Omnia maria in alveos,

videntur intelligenda, malum virum improbitate ſuâ aliis invisum fieri, & moleſtias ſibi ipſum, importunis moribus, creare; bonum contrà virum virtute ſuâ alios ſibi ita conciliare, ut erga eum beneficos ſe præbeant. Quod ſæpe quidem verum eſt, præſertim in Republica, non prorſus corrupta; ſed ſæpe etiam aliter habet, quia virtus improbis eſt invisa, & odium apud potentes creat, quibus vita proba flagitiorum exprobratio eſt.

C O M M E N T A R I U S
In PSALM. XXXIII.

1. JEhovæ] ביהוה *badonai*, quod hîc debet eſſe idem ac ליהוה *ladonai*, quia ſermo eſt de lætis clamoribus, in honorem Dei, ſeu de ejus laudibus. Alioqui vertendum potiùs eſſet *propter Jehovam*. LXX. Intt. ἀγαλλιᾶσθε ἐν τῷ Κυρίῳ, *Aquila* αἰνεῖτε, *Symmachus* εὐφημεῖτε, Hieronymus: *laudate*.

Rectos homines laus decet.] *Decora*, aut *pulcra laus rectis*. Dedecet verò improbos laus Dei, dum omnia ejus præcepta contemnunt. Dum ita ſe gerunt, iis Deum, ὃν αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις, ut *Ariſtotelis* verba uſurpem.

2. *Adhibitis citharâ* &c.] *In cithara, in nablio, decachordo.* Fermè nihil, præter nomina, horum inſtrumentorum Orientalium novimus.

3. *Probè pulſate*] היטיבו נגן *hetibou naggen*, bene facite pulſando; inſtrumenta, nempe, pulſatilia. Hebraïſmus eſt notus, quem bene expreſſerunt LXX. Intt. verbis, καλῶς ψάλατε & *Symmachus* his, ἐπιμελῶς ψάλατε.

4. *Rectum eſt enim verbum Jehovæ*] Cùm Hebræi careant, vocibus propriis, quibus *promittere* & *promiſſionem* ſignificent; *verbum* interdum vocant *promiſſionem*, & *dicere*, uſurpant pro eo quod eſt *promittere*; quod Lectori ex re ipſa colligendum permittunt. Itaque putem דבר יהוה *verbum Jehovæ* hîc eſſe promiſſa, in gratiam Iſraelitarum. Quod ſequentia verba ſuadent.

Omnia opera ſunt plena fide] *Omne opus ejus in fide*, באמונה *beemounah*, hoc fideliter præſtat quod promittit.

5. *Beneficentia Jehovæ* &c.] Omnes creaturæ, quæ ſunt in terris, & quibus utuntur homines, ſunt Jehovæ beneficia & dona, ipſique adeò homines totos ſe ſe Deo debent; cùm non minùs ſit eorum creator quàm ceterorum omnium, beneficâque ejus providentiâ conſerventur & regantur. חסד, ut ſæpe obſervavimus, non tam *miſericordiam*, quàm *beneficentiam*, ſignificat.

6. *Verbo Jehovæ* &c.] Hîc *verbum* alio ſenſu ſumitur, pro Dei, nimirum, imperio, ſeu voluntate; qua de re multis egimus ad Gen. I, 3.

Spiritu oris ejus] Eſt circumloquutio *verbi*, quod nihil aliud eſt, præter ventum ore emiſſum.

Eorum exercitus] Hoc eſt, ſtellæ. Vide ad Gen. II, 1.

7. *Veluti in acervum*] כנד *channed*. LXX. Intt. verterunt ὡσεὶ ἀσκὸν, & *Symmachus*, ὡς ἐν ἀσκῷ, quaſi ſcriptum fuiſſet כנאד *channod*, nam נאד eſt *uter*, non abſurdè. Sed Exod. XV, 8. & Pſalm. LXXVIII, 13. dicuntur aquæ maris rubri ſtetiſſe כמו נד *chmo ned*, inſtar acervi, nam hoc nomine frugum acervus vocatur Eſai. XVII, 11. Hoc ergo vult Pſaltes mare littoribus non aliter contineri, quàm acervus frugum parietibus horrei. Quod & verbis ſequentibus ſignificatur.

In theſauros condit abyſſos] נתן באוצרות תהומות *nothen beatſaroth thehomoth*, ponens in theſauris, hoc eſt, apothecis, ſeu alveis, abyſſos, id eſt, maria etiam ampliſſima.

 8. *Ti-*

8. Timeat ſibi à Jehova tota terra, ejúſque pavore corripiantur omnes incolæ orbis; 9. nam dixit ille, & *res* fuit; juſſit & *res* ſe ſtitit. 10. Jehova irritum fecit conſilium gentium, ad nihilum redegit cogitationes populorum. 11. Conſilium *verò* Jehovæ permanet in æternum, & animi ejus cogitationes in omnes ætates. 12. Felicem gentem, cujus Jehova eſt Deus, & populum, quem elegit ſibi in poſſeſſionem!

13. E cœlo deſpexit Jehova, omnéſque hominum filios vidit 14. E ſede ſua omnes incolas terræ proſpexit. 15. Finxit pariter eorum animos, omniáque eorum opera adtendit. 16. Nullus Rex eſt, qui ſervetur numero copiarum; vir fortis non ſervatur multitudine exercitûs. 17. Eques ad ſalutem *contractus* fallit, neque turmarum ſuarum numero liberat. 18. Jehovæ oculus ad eos, à quibus timetur & qui benignitatem ejus *erga ſe* exſpectant, *converſus eſt*; 19. ut eorum vitam à morte eripiat, & vivos ſervet, in fame. 20. Animus noſter Jehovam præſtolatur, is auxilium noſtrum & clupeus noſter eſt; 21. nam in eo lætatur animus noſter, & in ſancto ejus nomine fiduciam repoſuimus. 22. Beneficentia tua, ô Jehova, nobis incumbat: quemadmodum, abs te exſpectavimus.

Dei

alveos, quaſi in acervos collegit atque ut in theſauros condidit. 8. Sibi metuat à Creatore totum genus humanum; 9. nam ſolo ejus imperio quæ non erant è nihilo prodierunt. 10. Creator, quoties voluit, quarumvis gentium conſilia irrita fecit. 11. At quæ ſtatuit apud ſe, id manet in æternum & quæ voluit immotum manet in omnes ætates. 12. O felicem gentem, quæ ſolum Creatorem, & populum, quem ſibi inter omnes ſelegit!

13. E cœlo deſpexit, totumque humanum genus oculis ſuis ſubjecit. 14. E ſublimi ſua ſede omnes omnium terrarum incolas proſpexit. 15. Creavit eorum animos, eorumque actiones omnes adtendit. 16. Nullus eſt in terris Rex, qui magnitudine exercituum, invito Deo tutus ſit, nec dux copiarum numero; nec fortem & belligerandi peritum exercitus magnitudo incolumem præſtat. 17. Equites, ad incolumitatem Regis, ſelecti & conſcripti fallunt, quamvis magnus ſit turmarum numerus. 18. Creatoris vero cura ad eos ſpectat, qui eum timent, & qui in ejus benignitate fiduciam collocarunt; 19. ut incolumes ſervet, nec eos fame perire patiatur, quamvis frumenti non ſit magna copia. 20. Nos vero auxilium Creatoris exſpectamus. Is demum nobis auxilium feret, nósque inſtar clypei tutabitur. 21. Ejus auxilium cauſa eſt cur lætemur, & ſecuri vivamus. 22. Sis, ô Creator noſter, beneficus erga nos; quemadmodum abs te exſpectavimus.

PARA-

8. *Timeat*] ייראו *jireou*, timeant; perinde ac ſi pluralis ſequeretur. Sed ארץ *arets* ſunt *omnes homines*, ideóque perſona verbi eſt maſculina, quia non refertus ad ארץ quod eſt fœmininum, quàm ad בני אדם *filios hominum*, qui eâ voce ſignificantur, aut יושבי *incolas*, quod ſupplevit Chaldæus, qui habet: יתבי ארעא *jotbe arba*, *incolæ terræ*. Eſt ergo hîc, non Enallage generis, ſed conſtructio κατὰ τὸ σημαινόμενον, ut Græci loquuntur, quæ rara non eſt.

9. *Dixit ille* &c.] Hæc exprimunt facilitatem & celeritatem creationis, ſolâ Dei voluntate factæ, qua de re ad Gen. I, 3. egimus.

10. *Irritum fecit conſilium*] Conſilia, quæ Gentes capiunt, in perniciem Hebræorum, irrita facit.

11. *In omnes ætates*] לדר ודר *ldor vador*, in ætatem & ætatem; hoc eſt, quidquid vult perennare, permanet in quodvis tempus. Ejuſmodi eſt cognitio ipſius Dei, cultúſque ejus, quæ à Moſis temporibus ad noſtra perduravit, & ad mundi uſque finem alicubi inter homines erit, quamvis alicubi aut obſcuretur, aut intercidat

14. *E ſede ſua*] ממכון שבתו *mimmechon ſchibtho*, ex habitatione ſedis ſuæ. Vide 1. Reg. VIII, 39, 43, 49. LXX. Intt. ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ: *Aquila*, ἀπὸ ἑδράσματος καθέδρας αὐτοῦ: *Symmachus*, ἀπὸ ἑδραίας κατοικίας αὐτοῦ. Reſpexerunt ad Etymologiam vocum, quod neceſſe non erat.

15. *Finxit pariter eorum animos*] יוצר יחד לבם *jetſer jabbad libbam*, fingens ſimul corda eorum. Cùm agatur de Providentia, & Omniſcientia Dei, non de creatione; non abſurdè fortè quis ſuſpicetur legendum hîc נוצר *notſer*, obſervans; nam נצר *natſar*, ſignificat etiam ſpeculari, obſervare ut videas quid fiat; unde נוצרים *notſerim* ſpeculatores è turribus quid in agris agatur obſervantes. Vide 2 Reg. XVII, 9. Jerem. XXXI, 6. Sequens membrum hoc confirmare videtur.

17. *Eques ad ſalutem contractus fallit*] שקר הסוס לתשועה *ſcheker haſſus utheſchouhah*, mendacium equus ad ſalutem; hoc eſt, equites ſive debilitate, ſive fraude, ſpem ejus, qui eos contraxit, fallunt, ubi ſalus, aut liberatio ejus agitur. Sæpiùs ita ſumi שקר notavimus. Vide Hoſ. IX, 2. Habak. III, 17.

Turmarum ſuarum numero] ברוב חילו *brob hhelo*, *multitudine exercitûs ſui.*

18. *Converſus eſt*] Vel intentus eſt; hoc eſt, eos ſervat & liberat. Vide Pſ. XXXIV, 16.

19. *Vitam*] *Animam.*

Vivos ſervet] לחיותם *lebhajjotham*, ad faciendum eos vivere. Vide Pſ. XXX, 4

21. *In eo lætatur*] Hoc eſt, propter eum lætatur, ut paſſim.

In ſancto ejus nomine] *In nomine ſanctitatis ejus*; hoc eſt, in illo

22. *Nobis incumbat*] *Sit ſuper nos.*

COM-

Digitized by Google

Dei providentiam laudat David, à qua maximis periculis ereptus fuerat, alióſque hortatur ut ejus timentes ſint, auxiliúmque ejus confidenter exſpectent.

1. DAVIDIS ÇARMEN, CUM CORAM ABIMELECHO VULTUM MUTAVIT, EXPULSUSQUE EST ET ABIIT. 2. Benedicam Jehovæ, omni PSALM. XXXIV.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Carmen ab eo ſcriptum poſtquàm, coram Achiſo Rege, vultum mutaſſet, expulſuſque abiiſſet.

2. Laudabo Creatorem; quovis tempore; ſemperque laudes ejus in ore meo erunt.

3. Prop-

COMMENTARIUS
In PSALM. XXXIV.

1. *Cùm coram Abimelecho vultum mutavit*] Qui hîc vocatur אבימלך *Abimelech*, ei nomen eſt *Achis* אכיש 1 Sam. XXI, 10. unde non abſurdè quis conjicere poſſit hîc olim ſcriptum fuiſſe אכיש המלך *Achis hammelech*, Achis rex; ut nomen paullò ignotius in notius mutatum fuerit. *Euſebius*, in Commentariis in Pſalmos, non ita pridem editis, & quorum fragmenta tantùm exſtabant in Catena Corderiana, multis hoc de loco agit. Obſervat primum eſſe, qui hanc ἐπιγραφὴν à nonnullis referri ad hiſtoriam, quam indicavimus; eò quòd dicatur *mutaſſe* David *vultum ſuum*, quod tamen parvi pendit. Putat majorem rationem habendam verborum *coram Abimelech*, refértque ea ad 1 Sam. XXI, 2. & ſeqq. ubi David narratur Achimelechum Sacerdotem adiiſſe, unde ad Regem Anchus (Ἀγχοῦς ſic enim à LXX. Intt. vocatur) aufugit.

Addit aliquem fortè dicturum, cùm in Hiſtoria de Achimelecho, non narretur David vultum mutaſſe, mendosè hic legi *Abimelech*, pro *Anchus*, rem enim in Hiſtoria de Anchus Rege exſtare. Ad quam conjecturam, ἔργον, inquit, θερμοῦ καὶ προπετοῦς εἶναι ἡγοῦμαι τὸ ἀποφήνασθαι τολμᾶν τὴν θείαν γραφὴν ἡμαρτῆσθαι, καὶ τοιοῦτο ἐλέγχειν σφάλμα, ὡς ἀντὶ ἀλλοφύλου ἀνδρὸς ἱερέα Θεοῦ παρεισῆχθαι: *facinus audax & temerarium arbitror eſſe audere dicere peccatum eſſe in divina ſcriptura, & tale vitium præferre, ut, pro viro alienigena, ſacerdos Dei ponatur.* Sed ita loquitur *Euſebius*, quaſi oblitus eſſet quot menda è verſione LXX. Interpretum (de qua agitur) ſuſtuliſſet *Origenes*, idémque paullò poſt contra ſemet ipſe pronunciat. Ait Hebraicam lectionem habere hoc loco Ἀχιμέλεχ, ſicut & reliquos Interpretes, qua in re videtur eſſe mendum librarii; nam non tantum Codices noſtri Hebraici, ſed & *Aquila*, *Symmachus* & Quinta Editio habebant, ut ait, *Abimelech*. Senſit quidem *Euſebius* ſibi lectionem 1 Sam. XXI. ubi eſt *Achimelech*, objectum iri. Itaque negat debere quemquam moveri mutatione litteræ; nam pro ea, quæ eſt inter litteram *Beth* & litteram *Chaph*, ſimilitudine, diverſè nomen editum fuiſſe; ſi quidem unam eandémque fortè eſſe duorum elementorum figuram, breviſſimo apice diſtinguente. Fuit ergo admiſſum mendum aut hîc, aut in libro Samuelis, contra quàm volebat *Euſebius*. Errat etiam, in eo quod *Achimelech* putaverit ſcribi per כ אכימלך, cum ſcribetur per ח אחימלך.

Vultum mutavit] בשנותו את טעמו *beſchannotho eth tahamo*. Vide 1 Sam. XXI, 13. LXX. Intt. hîc, quemadmodum illic, ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, *Aquila* & V. Ed. τὸ γεῦμα, *Symmachus*, μετεμόρφωσε τὸν τρόπον τὸν ἑαυτοῦ. Hieronymus: *os ſuum.* טעם propriè *ſaporem* ſignificat Num. XI, 8. Job. V, 6. Jerem. XLVIII, 11. Deinde tranſlatum ad animum, quemadmodum, apud Latinos, *ſapere* & *ſapor*, & apud Gallos, *goûter*, *goût* & *bon goût*, ut 1 Sam. XXV, 33. Job. XII, 20. Pſ. CXIX, 66. Proverb. XI, 22. ubi *judicium* & *prudentiam* ſignificat. Mutatio verò quæ facta eſt in Davide, non prudentiæ mutatio fuit, tum enim maximè prudenter ſe geſſit; ſed tantum vultûs & motuum corporis, quibus amens factus eſſe videbatur. Itaque vertimus *vultum*, ut LXX. Intt. non ex ſignificatione propria vocis, ſed ex re ipſâ, quandoquidem aliter res Latinè exprimi non poterat.

Euſebius vult reſpici ad id quod fecit David, apud Achimelechum Sacerdotem, nec rationem habet ejuſdem loquutionis quæ in Hiſtoria 1 Sam. XXI. & hîc occurrit; at hoc ſolum ſatis eſt ad eum confutandum, nam idem loquendi genus, idque ſingulare oſtendit eadem de re agi. Credidit quidem ſe poſſe oſtendere quomodo David, apud Sacerdotem *mutaverit guſtum ſuum*, ſi ſequamur *Aquilæ* verſionem; quod in ea ſitum eſſe vult, quòd *conſecratum cibum & ſacerdotales panes guſtaverit.* Sed nemo vocaverit hoc mutationem guſtûs. Quod ſi quis mallet ſequi *Symmachum*, mutavit David *morem ſuum*, quòd fefellerit Sacerdotem, dum fingeret ſe, juſſu Regis, certum in locum ire; quippe qui non ſolebat mentiri. At τρόπος apud *Symmachum* potiùs externam oris ſpeciem denotat, quàm mutationem conſuetudinis, in ſermone, quam nemo animadvertere poterat. Liquet hoc ex eo quod apud Achiſum contigit. Non feliciùs hæc aptat *Euſebius* verſioni LXX. Intt. quaſi ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον ſignificarint ſimulationem, quâ David finxit ſe à Rege aliquò mitti, cùm Regem fugeret; neque enim hoc convenit rei quæ, apud Achiſum, contigit; in qua fuit quidem ſimulatio, ſed quæ in vultu

omni tempore; ſemper laus ejus in ore meo erit. 3. In Jehova gloriabitur animus meus, *rem* audient humiles & lætabuntur. 4. Magnopere laudate Jehovam mecum, atque unà nomen ejus extollamus. 5. Quæſivi Jehovam méque exaudivit, atque ex omnibus terroribus meis me eripuit. 6. Reſpexerunt eum *pii*, illuſtratique ſunt, nec facies eorum pudore fuit ſuffuſa. 7. Ille adflictus invocavit *eum*, Jehováque eum audivit, & ex omnibus anguſtiis ſervavit. 8. Caſtra metatur Angelus Jehovæ circa eum metuentes, ut eos liberet.

9. Guſtate & videte Jehovam bonum eſſe; beatum hominem, *qui* in eos ſpem repoſuerit! 10. Timete Jehovam, ſancti ejus, nam nihil deeſt ejus timentibus. 11. Catuli leonum egent & eſuriunt; at quærentibus Jehovam bonum nullum deerit. 12. Agite,

3. Propter cultum, quo Creatorem proſequutus ſum, gloriabor, réque auditâ, humiles lætabuntur mecum. 4. Laudate vero magnopere, laudate Creatorem mecum, unaque eum extollamus. 5. Precibus adii Creatorem, méque exaudivit, & me omnibus terroribus liberavit. 6. Ad eum reſpexerunt pii, lumine ejus ſunt etiam illuſtrati, nec eos ejus rei puduit. 7. David, in anguſtiis, in quibus verſabatur, eum ſemper invocavit, & Deus eum ex omnibus anguſtiis expedivit. 8. Caſtra circa eos, ut ſic loquar, ponunt Angeli, ut eos contra improbos tueantur, atque ab omnibus periculis liberent.

9. Experimini & videte quem ſit beneficus Creator. O beatum, quiſquis in eo fiduciam poſuit! 10. Timete Creatorem, qui ſanctè eum colitis; nihil deeſt iis, qui eum colunt. 11. Catuli leonum ſæpe neceſſariis egent atque eſuriunt; at qui ad Creatorem confugiunt nulla re neceſſaria indigent. 12. Agite ergo, filii, mihi credite & vos docebo, revereu-

vultu & motibus corporis ſita erat, ex quibus amentem eſſe Davidem judicarunt Philiſthæi. *Euſebium* tamen ſequutus eſt *Theodorus Heracleota.* Hæc paullò pluribus, ut liqueret Veteres, qui Hexapla *Origenis* habebant, præ imperitia Linguæ Hebraicæ & Artis Criticæ, ſatis commodè uti iis neſcivisse. Utinam opus illud ad nos perveniſſet, & quidem integrum!

Expulſúsque eſt & abiit] *Et expulit eum* (nempe, Achiſus) *& abiit*; nimirum, *David.* Hæc quoque liquidò oſtendunt non agi de Sacerdote, qui Davidem non expulit; ſed de Philiſtæorum Rege, qui hominem à ſe amoveri juſſit. Ergo non אחימלך *Achimelech*, ſed אכיש מלך *Achis melech*, hìc eſt intelligendus. Sunt quidem qui, cùm de re conſentiant nobiſcum, de voce *Abimelech* diſſentiunt, quam putant eſſe non nomen proprium, ſed dignitatis, ut Gen. XX, XXI, & XXVI. ubi duo Reges Gerarenrium vocantur *Abimelech.* Verùm potuerunt *pater* & *filius* eodem nomine vocari; nec, ſi concedas, apud Gerarenſes, hoc obtinuiſſe, ut *Abimelechi* vocarentur Reges, ideò ſequetur idem obtinuiſſe apud Gathenſes.

2. *Benedicam* &c.] אברכה. Pſalmus eſt alphabethicus.

3. *In Jehova gloriabitur*] Propter auxilium à Jehova acceptum gloriabor, non prudentiæ aut fortitudinis meæ causâ; quaſi iis liberationem meam, ex tanto periculo, debeam.

4. *Magnopere laudate*] גדלו *gaddelou*, quod verbum, ubi de hominibus ſermo eſt, *educare*, aut etiam *potentes reddere* ſignificat; ſed ubi de Deo agitur, eum extollere & magnitudinem ejus prædicare.

6. *Reſpexerunt*] הביטו אליו *hibbitou elau.* Aut ענוים manſueti, de quibus antea, aut *quivis reſpicientes.* Sæpe eodem modo nominativus ſubauditur. Vide Ind. in Pentateuchum, ad *Nominativi Ellipſin.* Quia verò qui auxilio indigent, ad eos oculos convertere ſolent, qui opem ferre poſſunt, ſi adſint; ideò *reſpicere Deum* perinde eſt ac ejus auxilium exſpectare & petere. Vide Eſaiæ XVII, 7, 8. XXII, 11. XXXI, 1. Pſ. CXXIII, 1, 2. Sic & Græci uſurparunt βλέπειν & ἀποβλέπειν, Latini verò *oculos in aliquem convertere*, *ſpectare*, *reſpicere*, *reſpectum habere ad.* Exempla nonnulla adtulit *Arnold. Bootius* Animadverſ. Sacr. Lib. I. c. III, 5. quibus plura addere facile eſſet.

Illuſtratique ſunt] נהרו *naharou.* LXX. Intt. φωτίσθητε. Sic ſumitur etiam hoc verbum, apud Eſaiam LX, 5. ex uſu Chaldaïcæ Linguæ, ubi hoc verbum eſt *ſplendere.* Quod ſequutus etiam eſt Chaldæus Int. Vide ad Pſ. XXXI, 17. *Hieronymus* tamen *conſluite*, ex alia ſignificatione verbi; & quaſi eſſet Imperativus, ut & antea *reſpicite*, quaſi eſſet הַבִּיטוּ, non verò הִבִּיטוּ. Quemadmodum legerunt etiam LXX. Intt.

Nec facies &c.] ופניהם. Hic eſt litteræ Vau initium, ſi nihil deſit. Cùm omnes reliqui verſus duobus membris conſtent; hic duo membra ſeu Hemiſtichia deeſſe diceret *Meibomius*, unum pertinens ad litteram ה, alterum ad litteram ו. Rem in medio relinquimus. Vide ad Pſ. XXV, 5.

7. *Me adflictus*] זה עני *zeh hani.* Poſſis etiam vertere: *hic adflictus*; ita ut David de ſe ἀνωνύμως loquatur.

8. *Caſtra metatur* &c.] Aut Angelus ſingularis, aut plures intelliguntur. Vide Gen. XXXII, 1, 2. 2 Reg. VI, 17.

9. *Guſtate & videte*] Experimini rem & intelligite eam ſic habere, ut dixi. Verbum טעם *taham*, guſtavit, ſic ſumitur Proverb. XXXI, 15.

Qui] Manifeſtò ſupplendum אשר *aſcher*, ut ſæpe aliàs.

10. *Nihil deeſt*] *Nulla eſt inopia*, aut *nullus defectus.*

11. *Catuli leonum*] Intelliguntur homines violenti & rapaces, qui non raro cum leonibus comparantur. Vide Pſ. XVII, 12. XXII, 2. XXXV, 17. &c.

Bonum nullum &c.] *Non deficientur omni bono.*

13. *Quis*

Digitized by Google

te, filii, auſcultate mihi, *&* vos timorem Jehovæ docebo. 13. Quis vir eſt, qui vitâ delectatur, amánsque eſt dierum, ut bonum videat? 14. Cohibe linguam tuam à malo & labia tua, ne doloſè loquantur. 15. Divertitor à malo & fac bonum; quære pacem & eam ſequere. 16. Oculi Jehovæ ſunt ad juſtos *converſi*, & aures ejus ad eorum clamorem. 17. Facies Jehovæ *intenta eſt* in eos, qui malè faciunt, ut eorum memoriam è terra exſcindat. 18. Clamarunt innocentes, Jehováque *eos* audivit & ab omnibus anguſtiis liberavit. 19. Proximus eſt Jehova iis, quibus eſt animus fractus, cósque quibus eſt ſpiritus contritus ſervat. 20. Multis malis obnoxius eſt juſtus, ſed omnibus eum eripit Jehova. 21. Cuſtodit omnia ejus oſſa, & ne unum quidem eorum frangitur. 22. Noxio malitia mortem creat, atque innocentem odio habentes deſolabuntur. 23. Liberat Jehova vitam ſervorum ſuorum, nec quiſquam eorum, qui ſpem in eo repoſuerint, deſolabitur.

David Dei auxilium contra inimicos ſuos invocat.

1. DAVIDIS CARMEN. Cauſam meam ſuſcipe, ô Jehova, in eos qui mecum litigant; pugna in eos, qui mecum pugnant. 2. Adripe clupeum ac ſcutum, & ſurge ut mihi auxilium feras. 3. Expedito haſtam & obviam *progreſſus* me inſectantibus PSALM XXXV.

verentiam Creatorem. 13. Quisquis vitâ delectatur, eamque in multos annos producere cupit, ut felicitate diu fruatur; 14. caveat ne pravos ſermones habeat, néve doloſa oratione utatur. 15. Recedat à rebus malis & bonis operam det; quærat pacem, eámque colat. 16. Creator oculos vertit faventes ad bonos, autésque adtentas habet ad eorum querelas. 17. Verùm ſimul obſervat facta eorum, qui vitiis dediti ſunt, ut exſtinguat eorum memoriam in terra. 18. At ſi innocentes Deum precibus adeant, eos ab omnibus calamitatibus liberat 19. Non ſecedit ab iis quibus eſt animus eſt fractus, eósque ſervat quorum humilis eſt. 20. Multis quidem calamitatibus obnoxius eſt vir bonus, ſed Deus eum ab omnibus liberat. 21. Eſt ei quaſi clupeus, quo oſſa ejus ne frangantur ſervantur. 22. Homini nocenti nequitia tandem mortem creat, innocentem verò malè babentes, amicis carebunt.

P A R A P H R A S I S.

1. QUERELA Davidis de inimicis ſuis. Suſcipe, ô Creator, cauſam meam defendendam contra eos qui mihi litem intendunt; pugna cum iis, qui mecum pugnant. 2. Accipe ſcutum & me eo tege contra eos, qui me ferociter adgrediuntur. 3. Haſtâ, ut ſic loquar, adreptâ obviam ito

13. *Quis vir eſt* &c.] Quisquis es, qui vita delectaris, — cohibe linguam tuam &c. Vide ſimilem interrogationem Pſ. XXIV, 3.

Ut bonum videat] Ut vitæ bonis fruatur. Vide Pſalm IV, 7. XXVII, 13.

14. *Cohibe linguam tuam à malo*] *Serva* (נצר netſor) *linguam* &c. Cave ne cuiquam detrahas, quò illi noceas.

Ne doloſè loquantur] *A loquendo fraudem.*

16. *Ad juſtos converſi*] Aut intenti; hoc eſt, Deus eos ſtudioſiùs ſervat. Vide Pſalm XXXIII, 18.

17. *Facies Jehovæ* &c.] In bonos Deus *faciem convertere* dicitur ſavens & propitius; ſed ubi ſermo eſt de malis, eo loquendi genere ſignificantur pœnæ, quas de improbis ſumit. Vide Levit. XX, 3, 5, 6. Jerem. XII, 10. XLIV, 10.

Ut eorum memoriam è terra exſtinguat] Hoc eſt, eos, cum tota ſtirpe, è medio tollat, nulla ut eorum ſuperſit memoria, apud homines.

19. *Proximus eſt Jehova*] Paratus ad auxilium ferendum, quod propiores faciliùs exſequuntur, quàm remotiores. Contrà Deus *procul* eſſe dicitur ab iis, quos juvare non vult. Vide Pſ. XXII, 1. & quæ illic notata.

Quibus animus eſt fractus] Vide ad Pſ. LI, 19.

20. *Multis malis obnoxius eſt* &c.] *Multa mala juſti.*

21. *Cuſtodit omnia ejus oſſa* &c.] Hæc in Chriſto proprio ſenſu impleta ſunt, in aliis nonniſi metaphorico. Vide Joan. XIX, 33.

22. *Noxio malitia mortem creat*] *Mortem creabit nocenti malitia.* Quod ſæpe verum eſt, ubi nequitia ad extremum pervenit, ita ut ne ab hominibus quidem diutiùs ferri poſſit.

23. *Nec quisquam eorum*] *Non deſolabuntur omnes qui* &c.

C O M M E N T A R I U S
In PSALM. XXXV.

1. *CAuſam meam ſuſcipe* &c.] ריבה יהוה את יריבי *ribah Jehova eth jeribai*, litiga in litigantes contra me.

2. *Clupeum & ſcutum*] Eſt ἓν διὰ δυοῖν, nam מגן & צנה non videntur ſubtiliùs diſtinguenda.

Ut mihi auxilium feras] בעזרתי *bebezrathi*, in auxilio meo. Eſt pro לעזרתי *lebezrathi*, ad auxilium meum.

3. *Expedito haſtam*] והרק חנית *harek bhanith*, hoc eſt, educito è vagina, vel involucro, quo

tibus *aditum* claudito; dicito animo meo: ſalus tua ſum. 4. Pudore adficiantur & erubeſcant, qui vitam meam *mihi eripere* conantur; retrorſum avertantur, & ignominiâ notentur, qui malum mihi moliuntur. 5. Fiant inſtar glumæ ad ventum, *eósque* Angelus Jehovæ expellat. 6. Sit eorum vita caliginoſa ac lubrica & Angelus Jehovæ eos perſequatur. 7. Qui ſine cauſa texerunt mihi foveam, *in qua eſt* eorum rete; qui non provocati ſoderunt *mihi foſſam inſidiantes* vitæ meæ; 8. veniat in eos vaſtatio, nec *rem* ſciant; reti, quod abdiderunt, capiantur; in quod, dum vaſtabuntur, incidant. 9. Animus verò meus exſultabit in Jehova, & in ſalute ejus lætabitur. 10. Omnia oſſa mea dicent: Jehova quis ſimilis tui, qui eripis adflictum ei, qui eo fortior eſt, pauperémque & egenum ei qui eum ſpoliat?

11. Surgunt teſtes injuriâ, & quæ non novi interrogor. 12. Reddunt mihi malum pro bono, *&* orbitatem animo meo. 13. Ego cùm ægrotabant, pro veſte ſaccum *gerebam*,

ito iis, qui me inſectantur, atque aditum claudito. Animum meum confirma, facque ut intelligam auxilium tuum mihi ſalutiferum futurum. 4. Ignominiâ adficiantur mali homines, qui me occidere conantur, in fugam avertantur, atque infamiâ notentur, qui mihi nocere nituntur. 5. Fiant inſtar glumæ vento expoſitæ, Angelique Creatoris Miniſtri eos expellant. 6. Sit eorum vita in perpetuo periculo, & veluti per vias lubricas incedentes labantur. 6. Sit eorum vita periculis ancipitibus anxia, eósque Angeli Dei è patria expellant. 7. Qui, ſine cauſa, foſſam texerunt, ut in eam caderem, in eorum retia, utque in iis facilè me occiderent; 8. in eos veniant clam latrones, qui eorum prædia vaſtent; eósque in foveam, quam ipſi foderant, delapſos, detineant donec omnia diripuerint. 9. Ego verò interim exſultabo ultione Creatoris, lætabórque me liberatum eſſe. 10. Tum verò ex animo dicam: ô Creator, quis eſt tibi ſimilis, qui debilem potentiori eripis, & pauperem ei à quo ſpoliabatur?

11. In me ſubornati ſunt teſtes mendaces, ex quorum teſtimonio interrogor, de iis quæ ignoro. 12. Mihi reddunt malum pro bono, & me ad orbitatem redigunt. 13. Cùm ægrotarent, pro ſolita veſte, ſacco indutus eram, & jejunabam, ſed fruſtra

cuſpis haſtæ tegebatur, ne ſerrugine corrumperetur. Hinc *Aquila*, *Symmachus* & *Theodotion*, *γύμνωσον λόγχην*.

Obviam progreſſus &c.] סגר לקראת רדפי *ſgor likratò rodephai*, claude in occurſum perſequentium me; hoc eſt, veluti clauſis ad me viis, eos ſiſtito, ne me adſequantur; quod ſolent facere exercitus, qui ſe è periculoſo loco ſubducunt, dum nonnulli à tergo relicti hoſtes morantur.

Dicito animo meo] Fac ut intelligam te ſervatorem meum eſſe.

4. *Qui vitam meam* &c.] *Qui quærunt animam meam.*

Qui malum mihi moliuntur] חשבי רעתי *hhoſchebe rahathi*, ex cogitatores mali mei.

5. *Fiant inſtar glumæ*] Vide ad Pſ. I, 4.

Angelus Jehovæ &c.] Vide Pſ. XXXIV, 8.

6. *Caliginoſa ac lubrica*] *Caligo & lubricitates.* Subſtantiva pro adjectivis. Ejuſmodi via eſt eorum, qui, per nebulam, uliginoſis locis iter faciunt. Vide Jerem. XXIII, 12. Talis fuit Hannibalis, cùm ex hibernis ad Flaminium Conſulem profectus eſſet, apud *Livium* Lib. XXII, 2.

7. *Texerunt mihi foveam*] *Vel occultarunt mihi*; quales foveæ majoribus feris capiendis fiunt, ſubjectis laqueis, quibus irretiantur ne ſaltu exire foſſa & ſe proripere poſſint. Vide ad Pſ. IX, 16.

Non provocati] Iterum חנם *hhinnam*, ſine cauſa. Sed repetitionem vitavimus.

8. *Veniat in eos* &c.] תבואהו *thboëhou*, hoc eſt, תבוא עליו *veniat in eum* Sæpe ſuffixa præpoſitionem ſupplent. Plurali hîc ſingularia, propter antecedentia, vertimus.

In quod, dum vaſtabuntur, incidant] בשואה יפל בה *beſchoab jippbol bah*, in deſolatione cadat in illud: in rete, nempe, occultum, de quo antea.

9. *In Jehova*] Propter Deum, qui me ſervavit.

10. *Omnia mea oſſa*] Hoc eſt, toto animo, qui deſcribitur nomine oſſium, quæ ſunt interna. Vide Pſ. LI, 10. LIII, 6. &c.

11. *Et quæ non novi interrogor*] Eſt יִשְׁאָלוּנִי *interrogant me*; nempe, judices auditis teſtibus interrogant me, de iis quæ ignoro; vel de ſceleribus, quorum falſò me teſtes inſimularunt, aut quorum conſcium eſſe dixerunt. Mutavimus activum in paſſivum, vitandæ ambiguïtatis cauſâ.

12. *Orbitatem animo meo*] שכול לנפשי *ſchechol lnaphſchi*; hoc eſt, *orbitatem*, vel malum maximum, qualis eſt orbitas, mihi rependunt. Vertunt ἀτεκνίαν LXX. Int. *Aquila* ἀτέκνωσιν, ut *Symmachus* ἀντεγκρυμμένα κατὰ τῆς ψυχῆς μου, cujus tranſlationis rationem non adſequor.

13. *Cùm ægrotabant* &c.] Sunt qui hæc tralatitio ſenſu ſumant, de adverſis, cum quibus conflictabantur ii, de quibus Pſaltes agit; & ſequentia de dolore quo ipſe, ſortem eorum miſeratus, tenebatur. Sed cùm ne conjecturâ quidem adſequi poſſimus ad quos reſpiciat, nihil adtinet hariolari.

Pro veſte ſaccum] Talia interdum fiebant, ut ægrotantium ſanitas à Deo impetraretur, non ſecus ac in calamitate publica; cujus rei exemplum videmus, in ipſo Davide 2 Sam. XII, 15. & ſeqq.

Me jejunio macerabam] *Adfligebam in jejunio animam meam.*

Preces verò meæ in ſinum meum revertantur.] ותפלתי על חיקי תשוב *outhphillathi hal hheki thaſchoub*; hoc eſt, ad me oratio redeat, quandoquidem ſe ea indignos præſtant; Deus in me id beneficium conferat, quod illis precabar. Tranſlatio ab eo, ad quem id quo aliquem donare voluerat, rejicitur, & quaſi in ſinum ei conjicitur; unde colligere poteſt eum, quem donatum volue-

revam, me jejunio macerabam; preces verò meæ in ſinum meum revertantur. 14. Quaſi amici, quaſi fratres mei *fuiſſent*; incedebam inſtar ejus, qui matrem luget, & atratus incurvabam me. 15. At in claudicatione mea lætati ſunt, coitiones fecerunt, coiverunt contra me claudi, nec ſciebam; proſciderunt *me*, nec deſierunt, 16. inter ſimulatores, ſubſannare fruſtum panis, *quod mihi eſt*, trendentes contra me dentibus ſuis. 17. O Domine, quamdiu *hæc* videbis? Reduc vitam meam à vaſtationibus eorum, atque à catulis leonum unicam meam. 18. Laudabo te in magno cœtu, in ingenti populo celebrabo

fruſtra eram. 14. Quaſi amici mihi eſſent & fratres, atratus eram, & incurvatus incedebam. 15. Contra cùm adverſis premerer, coitiones fecerunt contra me illi claudicantes, inter amicitiam & odium, me inſcio, me proſcindebant, tet ignarum; nec deſinebant, 16. inter ſimulatores, irridere exiguas facultates meas, & contra me frendere. 17. O Domine Deus, quamdiu hæc videbis & feres? Fac ut fugere poſſim incolumis eorum latrocinia, & dentes ferarum illarum, quæ vitam mihi eriperent. 18. Tum demum te in frequenti cœtu laudabo, & coram magno populo celebrabo. 19. Ne

voluerat, ſibi nequaquam amicum fuiſſe, ſic qui alii bene precatur & vota ſua ab eo ſperni videt; ea veluti in ſinum ſuum recipit, atque in ſemet ipſe convertit; nam Deus ei concedit, quod amico & benefico animo alii votis ejus indigno optarat. Non abſimile eſt quod dicitur Matth. X, 13. Apoſtolis: *ingredientes domum eam ſalutate, & ſi domus quidem digna eſt, pax veſtra* (hoc eſt, preces de ejus incolumitate à vobis, in ejus gratiam, ad Deum fuſæ) *in eam veniat; ſin verò ſit indigna, pax veſtra ad vos revertatur*, quod perinde eſt ac ſi dixiſſet Chriſtus: *pax veſtra in ſinum veſtrum revertatur*; hoc eſt, vobis ſic bene ſit, ut aliis bene eſſe precati eſtis. Sic Eſai. LV, 11. verbum Dei *ad eum vacuum*, aut *fruſtra redire* negatur, quod non eſt ſine effectu. Nec multum hinc abit loquutio *reddere in ſinum*, aut *remetiri in ſinum* alicujus id quod fecit, ad ſignificandum ſupplicium, quod de eo, pro meritis, ſumitur. Pſalm LXXIX, 12. Eſai. LXV, 7. Jerem. XXXII, 18.

14. *Quaſi amici* &c.] *Quaſi amicus, quaſi frater*, in ſingulari; ſed plurium antea meminit.

Atratus] קדר *koder*. Ut in luctu. Vide Pſ. XXXVIII, 7. XLII, 10. XLIII, 2.

15. *In claudicatione*] Cùm claudicatio ſit infirmitatis, aut etiam vulneris femorum, vel crurum effectus, metaphoricè hîc ſumitur pro calamitate quapiam, & debilitate virium, aut rebus adverſis. Vide Pſ. XXXVIII, 18. Jerem. XX, 10. Sic & apud Latinos verbum *claudicare* frequenter occurrit, & apud Græcos *χωλεύειν*.

Coitiones fecerunt] נאספו *neeſaphou*, congregati ſunt, quod hîc bis repetitur. Coitiones, nempe, intelligit hominum de eo perdendo deliberantium.

Claudi] נכים *neehim*. Claudus, apud Hebræos, dicitur נכה רגלים *neche raglajim*, percuſſus pedibus. 2 Sam. IV, 4. IX, 3. Sic autem tralaticio ſignificatu vocat adverſarios ſuos Pſaltes; quòd homines *claudicationem* ei exprobrantes, hoc eſt, debilitatem & calamitatem, non eſſent ſe firmiores, quaſi *claudi claudum riſiſſent*, ut eſt in proverbio; cùm æquum non ſit ut *derideat loripedem*, niſi *rectus*. LXX. Intt. verterunt *μάστιγες*, quaſi legiſſent נכים *neehim*, percutientes, ut & *Symmachus*, qui habebat *πλήκτας*, & *Hieronymus*: *percutientes*. Sed elegantior eſt multò hodierna lectio. Vide ad Pſ. XXXVIII, 18.

Proſciderunt me, nec deſierunt] קרעו ולא דמו *karabou velo dommou*. קרע *karab* propriè eſt *lacerare* veſtes, aut aliud quid; unde ſumtâ translatione, hîc *conviciis lacerare*, *proſcindere* ſignificat, ut res ipſa oſtendit; loquitur enim David de conviciis horum hominum, coitiones in ſe facientium. *Aquila ἔρρηξαν*, *Symmachus διαῤῥήξαντες*, LXX. Intt. *διεσχίσθησαν*, & *Hieronymus*: *ſcindentes*. דמו *dommou* ſive vertas *tacuerunt*, ſive *deſierunt* perinde eſt; qui enim *tacet* deſinit detrahere, & qui *deſinit* tacet. Hinc *Aquila οὐκ ἐσιώπησαν*, & *Symmachus οὐκ ἠρέμουν*. *Hieronymus*: *non tacentes* LXX. Intt. *κατενύγησαν*, *compuncti ſunt*, incommodè. Hæc autem cum ſequentibus conjungenda oſtendit ipſa conſtructio verborum; quamvis ſoleant commata ſenſum abſolvere.

16 *Inter ſimulatores ſubſannare fruſtum panis*] בחנפי לעגי מעוג *behhanphe labage mabog*, in ſimulatoribus. Videtur חנפי in ſtatu conſtructo eſſe pro חנפים in abſoluto, quia non poteſt cum ſequentibus conjungi. Significantur ſimulatores virtutis, quos *hypocritas*, ſive hiſtriones, poſtea vocarunt. *Symmachus* legit חֹנֶף & quaſi ſubſtantivum interpretatus eſt *ἐν ὑποκρίσει*, ut *Hieronymus*, *in ſimulatione*. LXX. Intt. *ἐπείρασάν με*, incommodè. מעוג eſt *placenta*, aut fruſtum panis 1 Reg. XVII, 12. לעג eſt *irriſio*, *ſanna*. Job. XXXIV, 7. Eſai. XXVIII, 11. vertimus infinitivo, quia commodius erat dicere: *non deſierunt ſubſannare*, quàm *ſubſannationes*, vel *à ſubſannationibus*. *Subſannabant* autem ſic homines *placentam* panis, quæ Pſaltæ ſupererat, hoc eſt, exiguam ſpem ſalutis, aut etiam victûs ſibi comparandi; cùm cetera in ejus *claudicatione*, hoc eſt, calamitate deeſſent. LXX. tamen Intt. *ἐξεμυκτήρισάν με μυκτηρισμόν*, quaſi legiſſent: לועגי לעג *logebe labog*, ſubſannatores ſubſannationis. *Symmachus* habebat *ῥήμασι πεπλασμένοις*, *Hieronymus*, *verborum fictorum*; ex conjectura, ut puto, cùm vim vocum non ſatis adſequerentur.

17. *Reduc vitam meam*] השיבה נפשי *haſchibah naphſchi*; hoc eſt, libera me, fac ut incolumis redeam. Poſſis etiam vertere: *recrea animum meum*; hoc eſt, fac ut ærumnæ illæ deſinant, útque reſpirare queam.

Unicam meam] יחידתי *jehhidathi*. Vide ad Pſ. XXII, 21.

lebrabo te. 19. Ne lætentur de me, *qui* perperam *ſunt* inimici mei, ne odio me ſine cauſa habentes nictent oculis. 20. Neque enim pacifica loquuntur, & contra quietos terræ *Iſraëlitidis* homines verba fraudulenta excogitant. 21. Contra me latum os aperuerunt, dixerúntque: euge, euge! vidit oculus noſter.

22. Vidiſti, ô Jehova, ne taceas; Domine, ne à me te procul amoveas. 23. Excitare, expergiſcere ad judicium, Deus mi & Domine, litis meæ cauſâ. 24. De me judica, pro tua juſtitia, Jehova Deus mi, ne propter me lætentur adverſarii. 25. Ne dicant, apud animum ſuum: euge *en* quod cupieramus; ne dicant: eum abſorpſimus. 26. Pudore adficiantur pariter & erubeſcant, qui malo meo gaviſi ſunt; rubore & infamiâ induantur, qui ſe ſupra me extulerunt. 27. Lætos clamores edent & gaudebunt, qui innocentiâ meâ delectati ſunt, dicent ſemper: magnis laudibus efferatur Jehova, qui incolumitate ſervi ſui delectatur. 28. Lingua mea juſtitiam tuam celebrabit, & quotidie laudem tuam *extollet*.

A Da-

19. Ne lætentur ob calamitates meas, qui nullo meo merito me odio habent, & oculis inter ſe nictant, quando adſum; 20. neque enim agunt de amicitia mecum colenda, &, contra Iſraelitas, pacis & concordiæ amantes, fraudes parant. 21. Contra me vociferantur, & ſi quid mali mihi contingat, lætas voces emittunt; nec ſine gaudio exclamant, ſe calamitatem meam vidiſſe.

22. Rem ſe habere, quemadmodum dixi, comperiſti, ô Domine; ne eorum ſcelera diſſimula, néve mihi favere deſine. 23. Te compara, ô Deus & Domine mi, ad judicium de noſtra lite ferendum. 24. Pro tua juſtitia, de ea jus dicito, ne inimici mei gaudeant, propter calamitates meas. 25. Ne dicant, apud ſe, jam ſe vidiſſe mihi eas calamitates incumbere, quas mihi optaverant, & me à ſe abſorptum eſſe. 26. Rubore adficiantur, qui calamitatis meæ cauſâ lætati ſunt; infamiâ confundantur quicumque ſupra me ſe extulerunt. 27. Qui verò gaudebunt innocentiâ meâ delectati ſunt, dicent ſemper ſummopere extollendum eſſe Creatorem, qui meâ incolumitate ſemper delectatur. 28. Semper celebrabo tuam juſtitiam & quotidie laudem tuam extollam,

PARA-

19. *De me*] לי *li*, hoc eſt, propter me. Vide Pſ. XXV, 2. & infrà verſ. 24

Qui perperam ſunt inimici mei] אויבי שקר *ojebai ſcheker*, hoſtes mei falſò; qui, nempe, falſas rationes proferunt inimicitiarum, quas mecum exercent, vel nullam habent veram rationem mihi iraſcendi. Senſum hunc eſſe oſtendunt verba ſequentia. Bene LXX. Intt. οἱ ἐχθραίνοντές μοι ματαίως. Minùs commodè *Hieronymus*: *inimici mei mendaces*.

Nictent oculis] יקרצו עין *jikretſou hajin*, nictent oculo. LXX. Intt. διανεύοντες ὀφθαλμοῖς, *Hieronymus*: *conniventes oculo*. Vide Proverb. VI, 13. Nictatio oculorum ſignum eſt, quod id ſignificat, de quo antea convenit. Apud *Plautum* & *Terentium*, ſignum amantium eſt inter ſe. Vide *Plauti* Aſinariam Ac. IV. Sc. I, 39. Menæchmos Act. IV. S. II, 49. *Terentii* Eunuch Ac. IV. Sc. V, 9. Hic videtur ſignum irriſionis.

20. *Pacifica loquuntur*] *Pacem loquuntur*.

Contra quietos terræ Iſraëlitidis] על רגעי ארץ *hal righe erets*. Alibi vox רגע hoc ſenſu non legitur, ſed conſtanter *momentum* ſignificat. Exſtat tamen ארגיעה *argihah*, pro eo quod eſt *efficiam ut quieſcat*, & מרגוע *margoah*, requies Jerem. VI, 16. & מרגעה *margehah* idem, Eſai. XXVIII, 12. Significatus *quietis* optimè loco convenit. At ea vox veteribus Intt. qui Linguæ Hebraïcæ Lexica ſibi non confecerunt, crucem fixit. LXX. Intt. verterunt, ἐπ' ὀργῇ, *Aquila* ἐπὶ ἀθρόου γῆς, *Symmachus* περὶ συναρπαγῆς ἐν τῇ γῇ. Quinta Ed. ἐπὶ συντελείᾳ γῆς. *Hieronymus*: *in rapina terræ*. Chaldæus: על צדיקי ארעא דנייחין עלמא ההוא, *contra juſtos terræ, qui quieſcunt in ſæculo illo*. *Terram* autem hîc eſſe terram ab Iſraelitis cultam liquet, atque *Iſraëlitidem* addidimus, vitandæ ambiguitatis gratiâ.

21. *Latum os aperuerunt*] וירחיבו עלי פיהם *jarhhibou halai phihem*, dilatarunt contra me os ſuum. Non mutiverunt, nec clanculum malè precati ſunt, aut tacito gaudio calamitatem meam proſequuti ſunt; ſed clarâ voce, palam & apertè odium ſuum in me & lætitiam ſuam teſtati ſunt.

Euge, euge! vidit oculus noſter] האח האח *eahh, eahh*. Eſt interjectio gaudentium. Vide verſ. 25. & Pſalm XL, 16. LXX, 4 & ſimilia loca. Sequentia quoque verba ſunt hominum ἐπιχαιρεκακούντων, lætantiúmque, quòd Pſaltæ calamitatis oculati teſtes eſſent.

22. *Ne taceas*] אל תחרש *al thehheraſch*. Vide Pſ. XXVIII, 1. L, 3. LXX. Intt. μὴ παρασιωπήσῃς, *Symmachus* μὴ ἡσυχάσῃς. Sic דום *doum* & *ſilere* & *quieſcere* ſignificat.

23. *Excitare, expergiſcere*] העירה והקיצה *hahirah vehakitſah*, excita te ipſum, hoc eſt, id facito, quod amici ſolent, cum clamoribus amicorum laborantium excitati ad ferendam iis opem ſurgunt.

24. *Propter me*] לי *li*, ut verſ. 19.

25. *En quod cupieramus*] נפשנו *naphſchenou*, anima noſtra. *Anima* נפש pro cupiditate ſæpe ſumitur. Vide Pſ. XXVII, 12.

Eum abſorpſimus] בלענוהו *billahenouhou*, planè perdidimus; ut quæ abſorbentur pereunt.

26. *De malo meo gaviſi ſunt*] שמחי רעתי *ſchmechhe rahathi*, læti mali mei, ἐπιχαιρέκακοι, ut Græci unâ voce rem exprimunt.

27. *Qui innocentiâ meâ delectati ſunt*] חפצי צדקי *hhaphetſe tſidki*, delectati juſtitiæ meæ. Eadem conſtructio ac in antecedente commate.

Magnis laudibus efferatur] יגדל *jigdal*, magnificetur.

Incolumitate] *Pace*.

28. *Celebrabit*] יהגה *jehegeh*, quod æquè ſermones oris, ac meditationes animi valet.

COM-

A Davide deſcribitur improbus, beneficentia Dei celebratur, ejúsque auxilium imploratur.

[1]. PRÆFECTO, SERVI JEHOVÆ DAVIDIS. [2]. Deſcriptio delicti improbi, in animo meo: nullus eſt timor Dei, præ oculis ejus; [3]. nam blanditur ſibi in oculis ſuis, cùm invenit iniquitatem ſuam, quam odio habeat. [4]. Verba oris ejus improbitas & dolus; deſinit intelligere, quî benefaciat. [5]. Improbè facta excogitat in lecto ſuo, conſiſtit in via non bona, nec malum reſpuit. PSALM. XXXVI.

[6]. O Jehova, in cœlo tua beneficentia eſt, tua veritas usque ad nubes. [7]. Juſtitia tua, ſicut montes Dei, judicia tua abyſſus magna; homines & bruta ſervas, ô Jehova. [8]. Quàm

P A R A P H R A S I S.

1. DAVIDIS Carmen miſſum ad Præfectum. 2. Improbum ſic deſcribo in animo meo, ut judicem eum omni timore Dei eſſe deſtitutum; 3. nam eum ſibi ipſum placere, etiam cùm comperit improbitatem ſuam, quam deberet odio habere. 4. Nihil dicit, niſi quod ſit improbum & doloſum, nec ſcit quâ ratione debeat bene ſe gerere. 5. Cùm in lecto placidè dormire deberet, improba facta excogitat; pravam viam ſequitur, nec malè facta vitat.

6. O Creator, beneficentia tua in cœlo micat, & tua veracitas usque ad nubes extollitur. 7. Tua veracitas altiſſima montium juga ſuperat, & judicia tua ſunt inſtar profundæ abyſſi. Homines & bruta

C O M M E N T A R I U S
In PSALM. XXXVI.

2. D*Eſcriptio delicti* &c.] נאם פשע לרשע *neum pheſchah laraſchah.* Vocula נאם, quæ plus centies exſtat in Scriptura, ſemper eſt in ſtatu conſtructo, ſequente genitivo perſonæ loquentis, ſignificátque orationem quamdam propheticam, aut moralem. Hoc verò loco, ubi jungitur cum genitivo perſonæ, quæ deſcribitur; vis aliter potuit verti, cùm præſertim ſequatur בקרב לבי *in medio corde meo.* Perinde eſt ergo ac ſi diceret Pſaltes: ſic apud animum meum vitia hominis nocentis & improbi deſcribo. Quò facit etiam propria ſignificatio vocis נאום *neum*, de qua egimus ad Gen. XXII, 16. LXX. Intt. verterunt: φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ. *Symmachus*, φησὶν περὶ ἀσεβείας τοῦ ἀσεβοῦς ἔνδοθεν ἡ καρδία μου. *Hieronymus: dixit ſcelus impii, in medio cordis ejus.* Atqui non loquitur hîc impius, neque vitium ejus, κατὰ προσωποποιΐαν, ſed David. Quare nec Hieronymiana, nec LXX. viralis verſio ſatis conſentit cum re ipſa. Nec *Symmachi* tranſlatio verbis convenit.

Nullus eſt timor &c.] Hoc initium eſt τοῦ נאום ubi David loquitur.

3. *Blanditur ſibi* &c.] החליק אליו בעיניו *hehhelik elau bebenau.* Vide de hoc verbo Pſ. V, 10. *In oculis*, ſuis eſt apud ſe; blanditur ipſe ſibi, vel ſibi ipſe favet.

Cùm inveniat &c.] למצא עונו לשנא *limtſo havono liſchono*, cùm inveniat iniquitatem ſuam, ut odio habeat. Senſus ſuperiorum verborum eò nos rectà ducit; nam qui ſibi blanditur, ita ut ſibi ipſe placeat, eò devenit ut cùm in ſe. deſcendit, inventâ, ſeu deprehenſâ iniquitate ſuâ, quam odio habeat, ac proinde emendet; ſibi tamen ipſe ignoſcat. Poſſet & additâ interrogationis notâ, verti: *an blanditur ſibi in oculis ſuis, ut inveniat iniquitatem ſuam, átque oderit?* Quæ interrogatio vim negationis obtinet. Frequentiſſimè interrogationis nota ה omittitur.

Priorem tamen interpretationem præferimus & ל in למצא vertimus *cùm*, quæ poteſtas ejus non eſt infrequens. Vide *Chr. Noldium* in ſignif. XXXIV. hujus particulæ. Hic aut ſimilis ſenſus hîc videtur ineſſe, niſi verba & res torqueantur. Οἱ LXX. habent: ὅτι ἐδόλωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ, τοῦ εὑρεῖν τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καὶ μισῆσαι. Sed debuiſſent dicere τοῦ μὴ εὑρεῖν; nam in ea ſita eſt fraus, ne inveniat vitia ſua. *Symmachus* verò verterat; ὅτι ἐξομαλύνειν τὰ περὶ αὐτοῦ δοκεῖ, τοῦ εὑρεθῆναι τὴν ἀδικίαν αὐτοῦ, εἰς τὸ μισηθῆναι αὐτήν. Sed eſt coacta & obſcura paraphraſis. Omnia eſſent planiora, ſi legeremus לא למצא *ne inveniat.* Hoc enim eſt φιλαυτίας, non invenire in ſe peccata vitiáque, quæ ſint odio digna. Sed nihil mutandum.

Intelligere quî benefaciat] להשכיל להיטיב *lehaſchchil lehetib*, intelligere ad benefaciendum. Poteſt hoc intelligi de Beneficentia, aut etiam de quibusvis bonis operibus. Utrumque enim ſignificatur verbo היטיב *hetib.* Hæc autem optimè conſentiunt cum antecedentium verborum ſententia.

5. *Improbè facta.*] און *aven*, quod tam eſt improbum factum, quàm improbitas; nomina enim Virtutum & Vitiorum, tam ſingulos actus quàm ipſos habitus, apud Hebræos, ſignificant, ut ſæpe diximus.

6. *In Cœlo tua beneficentia* &c.] Quibus loquutionibus ſignificatur beneficentia Dei & conſtantiæ in benefaciendo magnitudo. Vide Pſ. LVII, 11. & Jerem. LI, 9. Maxima enim hominibus viderentur, quæ à terra ad cœlum, hoc eſt, ultra nubes extenderentur.

7. *Sicut montes Dei*] כהררי אל *chehararee el*, hoc eſt, montes altiſſimi. Nam vocis *Dei* additamentum idem valet, apud Hebræos, ac adjectivum θεῖος Græcè, quo utebantur Lacedæmenii præſertim, ad eximios quosque viros ſignificandos, ut docet *Plato* in Menone ſub finem.

[8]. Quàm pretioſa eſt juſtitia tua, ô Deus! Filii hominum in umbra alarum tuarum ſpem collocant. [9]. Perfunduntur pinguedine Ædis tuæ, & torrentem deliciarum tuarum bibendum eis præbes; [10]. nam apud te eſt fons *aquæ* vivæ, in lumine tuo videbimus lumen. [11]. Protrahe beneficentiam tuam ad eos, qui te norunt, & juſtitiam tuam ad eos, quibus animus eſt rectus. [12]. Ne veniat in me pes ſuperbus, nec manus noxiorum me vagari cogat. [13]. Illuc inciderunt, qui iniquitati operam dabant, pulſi ſunt, nec potuerunt ſurgere.

Con-

bruta ipſa conſervas, ô Creator. 8. Quanti eſt facienda eſt juſtitia tua, ô Deus! Homines boni omnem ſpem ſuam poſuere in protectione tua. 9. Perfunduntur bonis quæ, è cœleſti tua domo, ad eos demittuntur; unde torrentem beneficiorum tuorum in eos demittis: 10. nam apud te, ô Deus, eſt fons beneficiorum tuorum, qui numquam exareſcit; nec luce fruimur, niſi quia nos illuſtras 11. Extende beneficentiam tuam ad omnes, qui te norunt &, ut par eſt, colunt; juſtitiamque iis demum tuam experiantur, erga ſe, qui virtutis amantes ſunt. 12. Ne ſubjiciar pedibus hominum ſuperborum, neque manus maleficorum per ſolitudines vagari cogar. 13. In has calamitates inciderunt ii demum, qui iniqui in alios fuerunt; pulſi ſunt & omnibus dejecti numquam potuerunt in priſtinum ſtatum reſtitui.

PARA-

nem. Vide notata ad Geneſ X, 9. Sic in hoc Libro *Cedri Dei* Pſ. LXXX, 11. & *Arbores Dei* Pſ. CIV, 16.

Judicia ſua abyſſus magna] תהום רבה *thehom rabbah*, hoc eſt, mare immenſum. Quod tamen, hoc in loco, non crediderim ſignificare imperſcrutabilia eſſe judicia divina. de ea enim re non agitur hîc, ſed contrà ea eſſe pleniſſima juſtitia; ut immenſus maris alveus plenus eſt aqua; neque umquam poſſe exhauriri; hoc eſt, deprehendi in iis quidquam, quod cum juſtitia pugnet.

Homines & bruta ſervas] אדם ובהמה תושיע *adam oubehemah thoſchiah*; hoc eſt, homines & bruta, in vitæ periculis, Providentiâ tuâ, ſervas Vide not. ad 1 Tim. IV, 10. in addit ad Adnotationes *Henr. Hammondi*.

8 *In umbra alarum tuarum*] Metaphora petita ex avibus. Vide Deut. XXXII, 11. Pſ. XVII, 8. LIII, 2. &c

9. *Perfunduntur pinguedine Ædis tuæ*] ירוין מדשן ביתך *jirvejoun midedeſchen bethcha*. רוה *ravah*, propriè eſt copioſe irrigari, ut Pſ. LXV, 11. *Pinguedo* eſt quod optimum & delicatiſſimum habetur. Vide Gen. XXVII, 28. XLV, 18. & Pſalmi LXXXI, 17. Intelliguntur hic beneficia quævis, quæ à Deo conceſſa iis, qui ad Ædem Jeroſolimitanam eum ex animo invocabant.

Torrentem deliciarum tuarum] נחל עדניך *nahhal adanecha*; hoc eſt, ingente copiâ bonorum eos donas.

10. *Fons aquæ vivæ*] מקור חיים *mekor hhajim*, fons vitæ; id eſt, fons perennis, ut qui vivos habent latices, ſeu qui numquam areſcunt. Quo loquendi genere ſignificatur inexhauſta Dei benignitas, quæ numquam tam multa dedit, ut longè plura & majora dare nequeat. Sic Jerem. II, 13. & XVII, 13. Deus dicitur *fons aquæ vivæ*, מקור מים חיים *mkor majim hhajim*. Itaque hîc ſupplevimus vocem *aquæ*.

In lumine tuo videbimus lumen] Hoc eſt, tuo favore res ſecundæ nobis erunt; nam *lumen vultûs Dei* ejus benevolentiam ſignificat. Vide Pſ IV, 7. XXVII, 1. & *lumen* paſſim res ſecundas ſignificat, ut ſæpiùs ad Jobum obſervavimus, ut *caligo* res adverſas; de qua re vide etiam notata ad Gen. XV, 12.

11. *Protrahe*] משך *meſchoch*; hoc eſt, extende, & perge oſtendere. Vide Pſ. LXXXV, 6 CIX, 12.

Juſtitiam tuam] וצדקתך *vetſidkathecha*. Si juſtitiam propriè dictam intelligas, erit hîc protectio divina, quâ innocentes tuetur contra nocentes, ſin miſericordiam, vertit enim *Symmachus* hic, ut alibi, ἐλεημοσύνην, ſignificabitur ereptio è miſeriis.

Quibus animus eſt rectus] *Rectis corde.*

12. *Pes ſuperbus*] רגל גאוה *regel gaavah*, pes ſuperbiæ; ſeu hominis ſuperbi.

Vagari me cogat] תנדני *thenideni*, ire in exſilium, aut per loca ſola, deſertis ſedibus meis. Vide Gen. IV, 12, 16.

13 *Nec potuerunt ſurgere*] Ut qui terræ graviter adflicti ſunt, ubique membra læſerunt ſubito lapſu, vix poſſunt ſurgere: ſic mali qui pervicaciter nequitiæ adhærent, ita ſæpe evertuntur, ut numquam ad priſtinum ſtatum redire poſſint.

COM-

Digitized by Google

Confirmantur pii, ne improborum felicitate perturbentur, quòd utrorumque finis contrarius ſit; admonentúrque homines ut virtuti ſe dedant, & deſcribuntur pii.

1. DAVIDIS. Ne excandeſcas in maleficos, ne invideas iis, qui prava faciunt; PSALM.
2. nam inſtar fœni brevi exſcinduntur, & inſtar virentis herbulæ decidunt. XXX-
3. Confide Jehovæ & bene fac, habita terram, & paſcere veritate. 4. Oblecta te Je- VII.
hovâ, & tibi dabit quæ animus tuus petit. 5. Devolve in Jehovam viam tuam, eique
confide & faciet *quod cupis*. 6. Innocentiam tuam manifeſtam faciet, inſtar lucis, &
jus tuum, inſtar meridici. 7. Quieſce propter Jehovam, cúmque præſtolare; ne ex-
candeſcas in eum qui ſecundis rebus utitur, neque in virum pravas molitiones exſequentem.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Carmen. Ne in maleficos nimiùm excandeſcas, neque malis hominibus res ſecundas invideas; 2. nam virentis fœni inſtar è medio tollentur, atque ut tenerum gramen ſecabuntur. 3. Confide Creatori, ac virtuti deditus eſto & ſecurus patrium ſolum coles, dum veracem te præstabis. 4. Amato Creatorem, ejusque leges, téque donabit iis, quæ animo exoptas. 5. Quæ cupis in Deum devolvito, eique confide & faciet ut quod cupis conſequaris. 6. Dabit operam ut innocentia tua omnibus innoteſcat, & meridianæ lucis inſtar eluceat ac jura tua cuivis innoteſcant. 7. Dum Creatorem colis, tranquillo animo eſto, ejúsque auxilium ſecurus exſpecta. Ne indigneris in eum qui vitio deditus

COMMENTARIUS
In PSALM. XXXVII.

1. NE *excandeſcas*] Pſalmus hic eſt Alphabethicus; ſed una littera ad duo commata pertinet.

2. *Inſtar fœni* &c.] Sic & aliis locis homines conferuntur cum fœno, ut Pſ. LXXII, 16. XC, 5. CII, 5, 12. CIII, 15. CXXIX, 6. Eſai. IV, 6. XL, 6, 7, 8. & alibi. Hìc verò mali præſertim fœno aſſimilantur; quod eſt intelligendum, de iis quorum vitia intolerabilia facta ſunt; quos aut Deus ipſe immiſſis calamitatibus, morbis & morte è medio tollit, aut homines nequitiæ eorum pertæſi ad pœnas repoſcunt. Alioqui de iis, quorum vitia permiſta ſunt nonnullis virtutibus, quibus Societati utiles ſunt, nihil dici queat; quod de bonis, quibus non deſunt ſui nævi, verum etiam non ſit.

3. *Bene fac*] עשה טוב *haſche tob*, fac bonum Senſus eſt, ita Deo confide, ut nullo metu deterrearis quo minùs, ut virum probum decet, te geras. Nam, ſine ejusmodi fiducia, vix quisquam ſatis conſtanter bonus eſt, propter pericula quæ interdum rigidiorem paulò virtutem, inter malos, aut minùs bonos, ſequuntur.

Habita terram] Fortè ſubaudiendum לבטח *labbetahh*, ſecurè, quod frequentiſſimè cum verbis שכן & ישב *habitare* conjungitur, ut Concordantiæ, ſi opus eſt, docebunt. Præterea hi imperativi *habita* & *paſcere*, ſunt hìc inſtar futurorum; perinde enim eſt, ac ſi dixiſſet Pſaltes; confide Jehovæ & bene ſacito, ac tum demum, te non expulſum iri à patria ſperato; ac tum demum jure ſecurus in tuis ſedibus eris.

Paſcere veritate] רעה אמונה *reheh emounah.* LXX. Intt. ποιμανθήσῃ ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς. Sed אמונה non ſignificat *divitias*. *Aquila* νέμου πίστιν, quod eſt obſcurum, quamvis *Hieronymus* habeat etiam *paſcere fide*. *Symmachus* ποιμαίνου. διηνεκῶς, ſed nec ultimam vocem ſatis aptè expreſſit. Senſus videtur eſſe: *paſcere*, ſeu fruere *veritate* promiſſionum Dei, qui bonis promiſit ſecuram terræ poſſeſſionem. אמונה *veritatem* promiſſorum divinorum ſignificat Pſ. XXXIII, 4. LXXXIX, 50. Deut. XXXII, 4. רעה verò tralaticio ſenſu eſt, ſibi ſatisfacere, & animum ſuum alere, ut Proverb. XV, 14. ירעה *paſcitur ſtultitia* & Hoſ. XII, 2. רועה *paſcitur vento*; hoc eſt, animum ſuum alens, ſtultitiâ & rebus inanibus.

4. *Quæ animus tuus petit*] *Petitiones cordis tui.*

5. *Devolve in Jehovam viam tuam*] גל על יהוה דרכך *gol hal Jehovah darchecha.* De vitæ tuæ inſtituto ſecurus eſto, ſi modò Dei præcepta obſervaris, curabit enim ille ut omnia tibi proſperè cedant; omnem ejusmodi curam illi permittito. Vide Pſ. XXII, 9. LV, 23. Metaphora deſumta eſt ab onere, quod ab eo, qui ei ferendo par non eſt, in alium ei parem devolvitur. Ejusmodi eſt cura futuri, cui nemo mortalium par eſt, ſolique Deo immortali & omnipotenti permittenda eſt.

Quod cupis] Senſum hunc è verſu antecedente repetendum hìc cenſuimus.

6. *Manifeſtam faciet, inſtar lucis*] והוציא כאור *vehotſi chaor*, & faciet exire ut lucem. Ut lux ſolis poſt tenebras ſurgentis fulget, ſic manifeſta fiat tua innocentia, cùm magis innotueris.

Jus tuum] משפטך *miſchphatecha*, judicia tua. Quæ vox frequenter *jura* ſignificat.

7. *Quieſce propter Jehovam*] דום ליהוה *dom ladonai*, quieſce Jehovæ. Poſſit etiam verti: *adquieſce in Jehova.* Eadem conſtructio verbi hujus occurrit Pſ. LXII, 6. LXX. Intt. ὑποτάγηθι τῷ Κυρίῳ: *Aquila*, σιώπησον τῷ Κυρίῳ; *Sym-*

tem. [8]. Remitte indignationem, depone excandeſcentiam, ne iraſcere, etiam malis factis; [9]. nam malefici exſcindentur, & Jehovæ *opem* exſpectantes terram poſſidebunt.

[10]. Tantillum adhuc *exſpecta*, nec erit improbus, adtendes locum ejus, & nullus erit. [11]. Manſueti terram poſſidebunt & multâ pace oblectabuntur. [12]. Improbum innocenti mala molientem, & dentibus in eum frendentem, [13]. Jehova ridet, quia videt ejus diem adeſſe. [14]. Gladium ſtrinxerunt improbi, tetenderúntque arcum ſuum, ut humilem & egenum dejiciant, eósque, quorum recta via eſt, mactent. [15]. Eorum gladius ipſorum cor ſubibit; & arcus confringentur. [16]. Pauxillum boni innocenti ſatius

deditus ſecundis rebus fruitur; nec viro, qui improbas molitiones exſequitur. 8. Rem tuam in eum deponito, nec ei amplius excandeſcas, propter male facta; 9. adveniet enim tempus, quo è medio tolletur; dum qui Dei auxilium præſtolabantur in patrio ſolo ſecuri erunt.

10. Nonnihil etiamnum exſpecta, & miraberis eum evanuiſſe; 11. dum homines manſueti agris ſuis tranquilli fruentur, & longa pace gaudebunt.

12 & 13. Improbum, dum innocenti nocere conatur, eumque minaci vultu intuetur, Deus ridet; quia novit mox adfuturum tempus, quo ille pœnas luet. 14. Artes malas atque arma iniqua, quibus humiles atque egenos, tum etiam optimos quoſque è medio tollant. 15. At improbi ſuis ipſorum armis peribunt, quibus uti non poterunt. 16. Homini innocenti exiguæ facultates plus proſunt, quam divitiæ quæ a multis improbis poſſidentur.

Symmachus, ἡσύχαζε. Hoc eſt, quietus eſto, rémque Dei arbitrio permittito.

Eúmque præſtolare] והתחולל לו *vehithhbolel lo*. Exſpectandi ſignificatum ſine dubio obtinet Conjugatio Hiphil. ut Jud. III, 25. & 2 Reg. VI, 33. qui ſignificatus huc adprimè quadrat. LXX. Intt. ἱκέτευσον αὐτόν, & *Symmachus* ἱκέτευε αὐτῷ. Melius *Aquila* ἀποκαραδόκησον αὐτόν.

Qui ſecundis rebus utitur] במצליח דרכו *bmetliach darcho*, In ſecundantem viam ſuam. Vide Pſ. I, 3. Hîc intelligendum malum virum, qui calliditate ſuâ felicem eventum conſiliorum ſuorum ſortiatur.

8. *Etiam malis factis*] אך להרע *ach lehareah*, etiam ad malè faciendum; illi, nempe, vel aliis ejus imitatione. Hæc monita admodum neceſſaria erant Hebræis, qui poterant ad nequitiam adduci, eò quòd viderent interdum malis bene, bonis malè eſſe; contrà quàm lex minata erat, aut promiſerat. Atqui licebat Deo malorum ſupplicium differre, & pati bonos aliquamdiu malè haberi, ut eorum virtutem exploraret, augeret, atque aliis, exempli inſtar, proponeret. At vera ſolutio objectionis è felicitate hujus vitæ, quâ mali fruebantur, & bonorum miſeriis, erat fore & alteram vitam, in qua Deus utróſque, pro ſuis factis, habiturus eſſet. Verùm eam rem nondum Hebræis revelare ei viſum erat.

10. *Nec erit improbus*] ואין רשע *veen raſchah*, nec ullus improbus. Contingebat hoc interdum, præſertim iis quorum conſummata erat improbitas, ſed non ſemper.

Adtendes locum ejus] התבוננת על מקומו *hithbonantha hal mkomo*; hoc eſt, ſi oculos convertas ad locum ejus, videbis eum deſertum aut morte, aut fugâ. Eſt quidem ſæpiſſimè conjugationis *Hithpaël* vis reciproca; ſed Latinè loquenti non ſemper exprimi poteſt, niſi verteremus *fac ut adtendas*, & verſu 7. *fac ut præſtoleris*. Redoleret hoc *Aquilæ* exprobratam κακοζηλίαν, ſi ubique obſervaretur. Sic nec Interpretes optimorum Scriptorum Græcorum moroſè expreſſerunt vim Conjugationis Mediæ, quæ paſſim etiam eſt reciproca.

11. *Manſueti terram poſſidebunt*] Sæpe, nimirum; quia propter flagitia non cogentur, ut ſæpe homines violenti, ſolum vertere. Hæc reſpicit Chriſtus Matth. V, 3.

Multâ pace oblectabuntur] *Delectabuntur de multitudine pacis.* Non ſemper tamen, præſertim in calamitatibus publicis, quæ oriebantur è bellis infeliciter ab Hebræorum Regibus geſtis; quarum miſeriarum non magis immunes erant boni, quàm mali; exempli causâ, cùm Aſſyriorum & Chaldæorum Reges decem Tribus & duas poſtea reliquas invaſerunt, atque in captivitatem abduxerunt; quibus malis pii atque impii ſunt pariter oppreſſi. Sed hîc agit Pſaltes de tranquillitate ſingularum familiarum, temporibus pacis; qua ſæpius fruebantur homines manſueti, & quietis amantes, quàm rerum novarum cupidi, aut rei graviorum ſcelerum, quàm ut à Magiſtratibus diſſimulari poſſent.

12. *Ejus diem adeſſe*] כי יבא יומו *chi jabo jamo*, venturum diem ejus, aut *veniſſe*, nam Futurum paſſim vim Præteriti obtinet, quod hîc potius viſum. *Dies alicujus* dicitur dies mortis, vel calamitatis, ut Job. XVIII, 20. & Habdiæ verſ. 12. Similes imagines habemus in *Charonte* vel *Contemplantibus Luciani*, qualis eſt hæc p. 171. Edit. Burdelotianæ p. 171. ubi Charon de neſcio quo: ἐπὶ δεῖπνον κληθεὶς ὑπό τινος τῶν φίλων, εἰς τὴν ὑστεραίαν, μάλιστα ἥξω ἔφη· καὶ μεταξὺ λέγοντος ἀπὸ τοῦ τέγους κεραμὶς ἐπιπεσοῦσα, οὐκ οἶδ' ὅτου κινήσαντος, ἀπέκτεινεν αὐτόν. ἐγέλασα οὖν οὐκ ἐπιτελέσαντος τὴν ὑπόσχεσιν: *eum ab amicorum quopiam ad cœnam, in poſterum diem, vocatus eſſet, omnino, inquit, veniam. At dum etiamnum loqueretur, è tecto delapſa tegula, neſcio quo movente, eum occidit. Riſi ergo promiſſum minimè præſtantem.* *Riſus* autem, apud Pſalten, eſt contemtus hominis inania molientis.

14. *Quorum recta eſt via*] ישרי דרך *jiſchre derech*, rectos viæ.

15. *Ipſorum cor ſubibit*] *Ingredietur in cor eorum*, hoc eſt, prava conſilia in ſuam ipſorum perniciem, ſic rem moderante Providentiâ Divinâ, convertent.

16. *Copiâ*] מהמון *mehamon*; quæ vox plerumque multitudinem hominum & quidem tumultuantium ſignificat; ſed hîc ſumitur pro copiis, ſeu divitiis. LXX. Intt. ὑπὲρ πλοῦτον ἁμαρτωλῶν πολύν. *Hieronymus: quàm divitiæ impiorum*

Digitized by Google

tius eſt, copiâ multorum improborum : [17] nam brachia malorum confringentur, ſed Jehovæ innoxios ſuſtentat. [18]. Novit Jehova dies integrorum hominum, corúmque poſſeſſio in perpetuum ipſorum erit. [19]. Non adficientur pudore, tempore difficili; & diebus famis, habebunt quo ſatientur; [20] nam improbi peribunt & inimici Jehovæ, ſicut pretioſi *holocauſtorum* agni, abſumentur & in fumum abibunt.

[21]. Mutuam *pecuniam* accipiet malus, nec reddet; ſed innocens gratificabitur & largietur; [22] quia ii, quibus benedixerit Deus, terram poſſidebunt, atque ii, quibus maledixerit, exſcindentur. [23]. A Jehova greſſus viri *boni* firmantur, ejusque vitæ inſtituto delectatur. [24]. Cùm ceciderit, non abjicietur; quia Jehova manum ejus ſuſtentat. [25]. Puer fui atque etiam conſenui, ſed innoxium deſertum, aut poſteros ejus panem mendicantes non vidi. [26]. Quotidie gratificatur & mutuum dat, poſterique ejus benedictioni ſunt. [27]. Abſcede à malo & fac bonum, & habitabis ſemper *in prædio*

deutur. 17. Mali enim viribus deſtituentur, quas bonis Deus ſuppeditabit. 18. Deus æternus curam vitæ bonorum gerit, útque ſuas opes tutò poſſideant facit. 19. Temporibus periculoſis videbunt, non ſine pudore, cibi, in penuria ſuos; nec habebant, quo ſuſtentarent ſe. 20. nam homines nequam peribunt, & victimarum inſtar in fumum evaneſcent.

21. Malus eò redigetur, ut mutuam pecuniam accipiat, quam reddere non poterit; bonus verò liberaliter largiri egenis poterit; 22. eò quòd ei Deus terram habendam, fruendam dabit; ii autem, quos diris devoverit, è medio tollentur. 23. Deus greſſus viri boni firmabit, ne labatur, ejúsque vitæ inſtituto favet. 24. Cùm in calamitatem inciderit, non propterea peribit, quia Deus eum nequaquam deſeret. 25. Puer fui, & labente vitâ ſenectutem adtigi; neque tamen virum bonum, à Divina Providentia deſertum, aut liberos ejus ad mendicitatem redactos vidi. 26. Vir pius quotidie egentes liberaliter juvat, aut mutuum dat iis, quo pecuniis reddendis pares fiant. 27. Vitia omnia refugito, & virtutibus omnis generis adhæreto; nec dubita fore ut ſemper, Deo juvante, in tuis

rum multæ. Atqui eſt רשעים רבים *improbi multi*, nec רבים convenit numero cum המון. Crederem eos legiſſe רב *rab*, ſi ſolerent canonum Grammaticorum obſervantiores eſſe.

17. *Brachia malorum confringentur*] Hoc eſt, auctoritas ac opes eripientur, ita ut nemini nocere poſſint.

Suſtentat] סומך *ſomek*, fulciens, ut ſi quis lapſurum comprehendat, ne cadat. Vide Pſ. CXLV, 14. Sed metaphoricè de auxilio, quodcumque ſit, ſumitur, ut Ezek. XXX, 6. Vide infrà verſ. 24.

18. *Novit Jehova dies* &c.] Hoc eſt, Deus curat vitam bonorum, impeditque ne ab improbis, ante tempus, ſeu antè ſenectutem auferatur.

19. *Tempore difficili*] *Tempore malo.*

Habebunt quo ſatientur] *Satiabuntur.*

20. *Sicut pretioſi holocauſtorum agni*] כיקר כרים *chikar charim*, ut pretium agnorum. Alii interpretantur *adipem*, ſed quia vox nuſquam eo ſignificatu legitur, maluimus intelligere agnos eximios ac proinde pretioſos. Vocem holocauſtorum ſupplevimus, propter vocem כלו *chalou* bis repetitam, quæ integram abſumtionem ſignificat; qualis fiebat in holocauſtis, quæ tota in fumum abibant. יקר כרים interpretati ſumus, quaſi eſſet כרי יקר *agni pretii*, quæ eſt uſitata loquendi ratio, [illegible].

In fumum abibunt] בעשן כלו *behaſchan chalou*, *in fumo abſumentur*, quod *abire in fumum* dicunt Latini. Pro בעשן legiſſe videntur LXX. Intt. כעשן *chehaſchan*, quod probat *Joan. Piſcator* ad locum. Poſſis dicere, cum *M. Antonino*, Lib. VI, 4. ἐκθυμιαθήσεται, ubi *Thom. Gatakeram* vide.

21. *Nec reddet*] ולא ישלם *velo jeſchallem*, nec rependere poterit, adeoque creditori ipſe addicetur. Vide 2. Reg. IV, 1.

Gratificabitur & largietur] חונן ונותן *bhonen venothen*, gratificans & dans. Tantùm abeſt ut mutuam pecuniam accipiat, ut iis, qui ſolvendo non ſunt, gratis det. Quod ſignificat non tantùm ejuſmodi hominem ſine ære alieno futurum, ſed etiam ſuo abundaturum; quod non eſt ita capiendum, quaſi fuerit perpetuum, cùm ſemper plures boni pauperes fuerint, quàm divites. Sæpe tamen, bonis Reip. rebus, optimi etiam divites fuere; quod deberet ſemper eſſe.

22. *Si quibus benedixerit Deus*] מברכיו *mboracbau*, benedicti ejus; nempe, Dei. Sic & poſtea מקלליו *mkullalau*, maledicti ejus, pro למקללי *mkallale ladonai*, maledicti Jehovæ. Sæpè hæc vox ſupplenda.

23. *Greſſus viri boni firmantur.*] מצעדי גבר כוננו *mitshade geber chonanou.* גבר propriè quidem vir fortis dicitur, ſed & pro quovis homine ſumitur. Vide Pſ. CXXVIII, 4. Addidimus *bonum*, quia de ſolo viro bono hæc dicuntur.

Vita inſtituto delectatur] דרכו יחפץ *darcho jebbphots*, viam probabit.

24. *Non abjicietur*] לא יוטל *lo joutbal.* Hoc verbum abjectionem violentam ſignificat. Vide Jerem. XXII, 28. Senſus eſt: ſi quid ei adverſum contigerit, erunt tamen, qui eum adjuvent, non deſeretur; ut quæ abjiciuntur, puſilli, vel nullius uſûs.

25. *Innoxium deſertum* &c.] Verum hoc eſt ut plurimum de homine inſignis innocentiæ, & temporibus pacatis; nam in everſione Reipublicæ & calamitate communi, tam adfliguntur boni, quàm mali.

26. *Mutuum dat*] מלוה *malveh*, in Hiphil, nam in Kal לוה *loveh* eſt *mutuum accipiens* verſ. 20.

27. *Habitabit ſemper*] ושכן לעולם *ouſchechon lebolam*, habita in perpetuum. Vide ad verſ. 3.

dio tuo; [28]. nam Jehova jus amat, nec deſerit beneficos ſuos, verùm boni in perpetuum ſervantur; at eorum poſteritas exſcinditur. [29]. Juſti poſſidebunt terram, eamque in perpetuum incolent.

[30]. Os innoxii proloquitur ſapientiam, & lingua ejus profert jus. [31]. Lex Dei ejus in animo illius eſt, nec greſſus ejus nutant. [32]. Inſidiatur noxius innoxio, cúmque interficere conatur. [33]. *At* Jehova non relinquet inſontem in ejus manu, nec damnabit, cùm de eo judicium feret. [34]. Exſpecta *auxilium* Jehovæ, viámque ejus ſerva; tum te ille extollet, ita ut terram tuam habites, dum improbos exſcindi videbis. [35]. Vidi malum prævalidum & ſeſe inſtar virentis indigenæ arboris diffundentem; [36] at tranſii, en verò nullus erat; quæſivi eum, nec inveni. [37]. Obſerva *hominem* integrum, vide rectum; & finis ejus erit incolumitas. [38]. Delicti rei delebuntur pariter, & tandem improbi exſcindentur. [39]. Salus innoxiis eſt à Jehova, qui eſt eorum pars in tempore, *quo in* anguſtiis *verſabuntur*. [40]. Adjuvat eos Jehova, eruit, liberátque ab hominibus noxiis, & ſervat, qui ſpem ſuam in eo poſuerunt.

Da-

tuis prædiis habites, non in alienis; 28. Creator eſt amans virtutis, nec umquam deſerit eos, qui beneficentiam ipſius imitantur; ſed ſemper eos calamitatibus liberat, aut poſteritate carere patitur. 29. Semper boni Iſraelitidis terræ domini erunt & cultores.

30. Oris innocentis ſermones ſunt innocentes, atque Juſtitiæ conſentanei 31. Lex ejus animo inſcripta eſt, nec in ejus obſervatione pedes ejus labuntur. 32. At mali innocentibus bonis nocere conantur. 33. Deus tamen innocentem in eorum manibus ac poteſtate relinquet, neque eum damnabit, cùm eos in jus vocabit. 34. Exſpecta ergo auxilium Creatoris, ejus legum obſervans eſto; ille verò te in meliorem ſortem transferet, ita ut patrium ſolum colas, dum malos patria pelli videbis. 35. Vidi homines improbos, qui multum poſſent, inſtar arboris in idoneo loco florentes & umbram circumquaque jacientes. 36. Poſtea verò cùm eum quærerem, nuſquam erat. 37. Verùm ſi obſervaverit hominem integrum vitæ, & vitiis purum, eum videbit ad finem uſque incolumem. 38. At ſcelerum rei, tandem capitis pœnas dant; 39. dum Deus ſervabit innocuos, eosque tuebitur, ad quem confugient. 40 Creator eſt eis auxilio, atque opem fert contra inimicos iis, qui in eo fiduciam ſuam poſuerint.

PARA-

31. *Nec greſſus ejus nutant*] לא תמעד אשריו *lo thimbad aſſchuran*, non nutat greſſus (*in plurali*) ejus; hoc eſt, nullus ejus greſſuum nutat. Hinc אשרים ſunt idem ac מצעדים *mitshadim*, verſu 23. hoc eſt greſſus, non tibiæ, ut volebat *Meibomius*.

32. *Inſidiatur noxius innoxio*] צופה רשע לצדיק *tſophbe raſchah laddſaddik*, ſpeculans malus juſto; hoc eſt, ex inſidiis obſervat tempus, quo nocere poſſit. Vide Pſ. X, 8.

Interficere conatur] *Quærens ad occidendum eum.*

In ejus manu] In ejus poteſtate.

Cùm de eo judicium feret] *Cùm judicabitur*; nempe, inſons à Deo. Agitur de hujus vitæ judiciis, quibus mali hîc pœnas dant, & boni præmia referunt.

35. *Prævalidum*] עריץ *harits*. Terribilem & violentum ea vox ſignificat, ſed hîc virium ejus potiſſimùm ratio habetur, quibus terrorem excitat & vim aliis infert.

Se ſe, inſtar virentis indigenæ arboris, diffundentem] מתערה כאזרח רענן *mithhare cheezrahh rahanan*. Eſt propriè מתערה *denudans ſe*, ſed cùm agatur de arbore & quidem viridi, perinde eſt ac diffundens ramos, aut etiam fruticans. אזרח *ezrahh*, vertimus *indigenam arborem*, quia אזרח ſine dubio *indigenam* ſignificat, ut *Plinius* dixit *vinum indigenam*, pro vino non aliunde advecto. Ejuſmodi arbores quam maximè ramos diffundere, fruticare, & creſcere ſolent; cùm aliunde advectæ plerumque difficiliùs creſcant in alieno, quàm in nativo ſolo. Poſſit & fortè ſuſpicari quiſpiam intelligi arborem, ſine humana cura, ortam, quales *ſponte ortæ* dicuntur, de quibus ad Num. XXIV, 6. ejuſmodi enim arbores, ut obſervavimus, feliciùs creſcunt. LXX. Intt. verterunt ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, quaſi legiſſent: מתעלה כארזי לבנון *mithhalleh cheſearta lbanon*, adtollentem ſe ut cedri Libani. *Hieronymus*: *fortiſſimum ſicut indigenam viventem*. Chaldæus habet אילן *ilan*, quercum.

36. *Tranſiit*] ויעבור *vaijababor*. Interdum hoc verbo interitus ſignificatur. Vide Job XXXIV, 20. Eſai. XXIX, 5.

37. *Incolumitas*] שלום *ſchalom*, pax; quod frequenter incolumitatem & res ſecundas ſignificat.

38. *Tandem*] אחרית *abbarith*, pars vitæ poſtrema.

COM-

David calamitates ſuas deſcribit, peccata fatetur, & damnat, Deique auxilium implorat.

1. CARMEN DAVIDIS AD COMMEMORANDUM. 2. O Jehova, ne in ira tua caſtiges me, ne in excandeſcentia tua corripias me; 3. nam tuæ ſagittæ altè defixæ ſunt in me, atque in me deſcendit manus tua. 4. Nihil eſt integrum in carne mea, propter iram tuam; nulla pax eſt in oſſibus meis, ob peccatum meum. 5. Nam iniquorum meorum factorum pœnæ ſuperant caput meum, inſtar gravis oneris, graviores ſunt, quàm ut eas ferre queam. 6. Computruerunt & contabuerunt livores mei, propter ſtultitiam meam. 7. Valde contortus & incurvatus ſum, quotidie & ra- PSALM. XXXVIII.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS, quod eſt eorumdum in ſtatu ſimili, ei quo tum erat. 2. O creator, ne me caſtiges, cùm peccatis meis meritò indignaris; 3. nam pœnæ, quas de me repetis, ſunt ſagittarum tuarum inſtar in me defixarum, atque in me altè deſcenderunt. 4. Nihil eſt in me, quod minuat pœnas, quas mihi immiſiſti; me totum adfecerunt, ut vix eas ferre poſſim. 5. Incumbunt capiti meo ſupplicia, quæ de me ſumſiſti, méque gravia onera premunt, cui ferendo vix par ſum. 6. Computruerunt livores corporis mei, propter inſaniam meam, quâ leges tuas perfregi. 7. Contorto corpore inceſſi, &

COMMENTARIUS
In PSALM. XXXVIII.

1. AD *commemorandum*] להזכיר *lebazchir.* Huic Pſalmo à LXX. ſolis ejus titulus præfixus eſt. Quid ſibi velit, cúrve huic Pſalmo & LXX. potiùs, quàm aliis, præfixus fuerit, juxta ſcio cum ignariſſimis. LXX. Intt. εἰς ἀνάμνησιν περὶ σαββάτου Sed quid hîc de Sabbatho? Chaldæus: דוכרנא טבא על ישראל *memoria bona in Iſraëlem.* Hoc unum liquet Pſalten graviſſimo morbo laboraſſe, cùm hunc Pſalmum compoſuit, ſed qualis fuerit morbus, & quo tempore David eo laborarit ignotum.

3. *Tuæ ſagittæ*] Morbus à te in me immiſſus. Sic Orientales loquuntur de malis à Deo hominibus immiſſis. Vide Pſalm. VII, 13, 14. Ejuſmodi tranſlatum loquendi genus cùm propriè intellexiſſent antiquiſſimi Græcorum Poëtæ, *Soli* & *Lunæ*, à quibus oriri morbos putabant, ſagittas tribuerunt. Exemplum inſigne habemus Iliad. A. ab initio, ubi verſ. 45. & ſeqq. deſcribit Apollinem, ut peſtem immitteret, ſagittas in Græcorum caſtra jaculantem.

Ἔκλαγξαν δ᾽ ἄρ᾽ ὀιστοὶ ἐπ᾽ ὤμων χωομένοιο,
Αὐτοῦ κινηθέντος· ὁ δ᾽ ἤϊε νυκτὶ ἐοικώς.
Ἕζετ᾽ ἔπειτ᾽ ἀπάνευθε νεῶν, μετὰ δ᾽ ἰὸν ἕηκε.

Sonuerunt itaque ſagittæ in humeris indignantis, cum eas moveret. Ille verò ibat nocti ſimilis. Sedit deinde ſeorſim à navibus & ſagittam emiſit. Tum dicit eam ſagittam mulos pervaſiſſe & canes.

Αὐτὰρ ἔπειτ᾽ αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς,
Βάλλ᾽· αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων καίοντο θαμειαί.

Sed poſtea in ipſos (Græcos) *ſagittam peſtiferam mittens, feriebat, & ſemper rogi mortuorum frequentes ardebant.* Ut verò Apollinem ſubiti exitii viris cauſam fuiſſe, ita & fœminis Dianam credidiſſe Græcos, obſervavit *Euſtathius* ad Iliad. Z. p. DCXXXVI, 31. & ſeq. 14. in Edit. Romana.

Altè defixæ ſunt] *Deſcenderunt* נחתו *nibbathou.* Quod ſic potuiſſemus, non incommodè vertere; niſi mox fuiſſet repetendum. Nam ferrum *deſcendere* dicitur in ejus viſcera, qui confoditur. *Ovidius* Ep. Paridis ad Helenam:

Non mea ſunt ſummâ leviter diſtricta ſagittâ;
Pectore deſcendit vulnus ad oſſa meum.

Claudianus de Bello Getico.

Altiùs haud umquam toto deſcendimus antè
In jugulum Scythiæ.

In me deſcendit manus tua] Hoc altum vulnus manu tuâ mihi inflictum.

4. *Nil eſt integrum in carne mea*] *Nulla integritas in carne mea.* Vide & verſ. 8.

Nulla pax eſt in oſſibus meis] Nulla quies, propter dolores perpetuos.

5. *Iniquorum factorum meorum pœnæ*] עונתי *havonothai*, quæ hîc ſumuntur pro pœnis iniquitatum, ut in hoc loquendi genere, *portare peccatum.* Vide Levit. V, 17. X, 17. & paſſim.

Superant caput meum] עברו ראשי *haberou roſchi*, tranſierunt caput meum. Metaphora deſumta et aqua capite altiore. Vide Pſ. LXXXVIII, 17. CXXIV, 4, 5.

Quàm ut eas ferre poſſim] ממני *mimmenni*, quàm ego. Intelligitur non tantùm peccatum, ſed etiam ejus poena. Vide Gen. IV, 13.

6. *Computruerunt* &c.] Quæ erant livida, in corpore meo, in pús converſa ſunt fœtens & tabidum, id eſt, fluens. חבורתי *hhabourothai* ſunt *livores*, quales ſolent eſſe furunculorum, qui poſtea purulenti fiunt.

7. *Valde contortus & incurvatus ſum*] נעויתי שחותי עד מאד *nahavethi ſchabhothi had meod*, contortus ſum & incurvatus ſum ad valde. Sic

 ſimi-

ratus inceſſi; & [8] quia lumbi mei pleni ſunt ardore, nec quidquam integrum eſt in carne mea. [9]. Vehementer debilitatus ſum atque adtritus; rugii, præ animi mei fremitu. [10]. Domine, coram te eſt quidquid cupio & ſuſpiro, tibi nihil eſt occultum. [11]. Cor meum valde palpitat, deſeruerunt me robur meum & lumen oculorum meorum, qui & ipſi mihi non adſunt.

[12]. Amantes & ſodales mei, propter plagam meam, conſtiterunt è regione mei; propinqui mei procul à me ſteterunt. [13]. Laqueos verò tetenderunt, qui mihi vitam eripere conantur; quærentes mihi malum, prava *de me* dixerunt, & fraudes *mihi* quotidie meditati ſunt. [14]. Ego verò, ſurdi inſtar & muti, qui non aperit os ſuum, audivi. [15]. Fui inſtar ejus, qui non audiret, nec ore ſuo *eos* redarguere poſſet; [16]. quia *opem* tuam exſpectabam, *&* tu, Domine Deus, me exaudies; [17]. nam dixi: ne fortè lætentur propter me, & ſe ſupra me, pede meo titubante, magnificè extollant, [18]. quòd paratus eſſem ad claudicandum, & dolor meus coram me perpetuò eſſet. [19]. Iniquitatem enim meam nunciabam, & propter peccatum meum ſollicitus eram. [20]. Inimici mei viventes confirmati ſunt, & qui me perperam oderant aucti. [21]. Qui mihi reddunt malum, pro bono, adverſati mihi ſunt, pro eo quod debuiſſent bonum *mihi* quærere. [22]. Ne me derelinquas, Creator Deus me, ne te procul à me amoveas. [23]. Feſtina ad auxilium mihi *ferendum*, Domine *auctor* ſalutis meæ.

Da-

& quotidie veluti natus ſui; 8. quia lumbi mei morbo, quo labores ardent, nec quidquam eſt in carne mea, quod illæſum ſit. 9. Uſque adeo debilis ſum atque exhauſtis viribus, ut in amarum planctum eruperim, ita ut rugitum imitari videretur. 10. Tibi, ô Domine, omnium rerum, quas cupio, quarum cauſâ gemo & ſuſpiro, conſcius probe es, nec earum inſcius es. 11. Cur in viſceribus meis vehementiùs ſolito palpitat, defecerunt me vires, & oculi mei ſunt veluti obtuſi, ut vix videam.

12. Amici & neceſſarii mei, propter calamitatem meam, non ſuſtinuerunt me amplecti propiùs ad me accedentes, ſed procul à me ſtantes. 13. Imò procul mihi inſidiari ſuſtinuerunt, ut me occiderent, calumniiſque lacerarunt, & dolis quotidie adgreſſi ſunt. 14 Ego vero, quaſi ſurdus & mutus fuiſſem, nequaquam adtendi, quæ in me dicerent, nec quidquam iis oppoſui, præter ſilentium. 15. Tacui haud aliter, ac ſi ſurdus eſſem, nec eorum calumnias confutare adgreſſus ſum; 16. quia à te ſolo auxilium expectabam, atque etiamnum exſpecto. 17. Etenim apud me reputabam cavendum eſſe, ne lætandi & ſe ſupra me efferendi iis occaſionem præberem, & me aliqua in re titubante, dolore meo ſupra me ſeſe efferrent; 18. eò quod facilè labi poſſem, & perpetuo dolore meo perturbari. 19. Nec diſſimulabam delicta mea eorumque causa mihi timebam. 20. Inimici, etiamnum in vivis, in odio mei confirmati ſunt, & qui me ſine cauſa oderunt aucti ſunt. 21. Qui mihi malefacta pro benefactis reponebant, vehementiùs mihi adverſati ſunt; cùm debuiſſent mecum benefactis certare. 22. At ne me deſeras, ô Creator, Deus mi, néve tu à me te amoveas. 23. Quàm primùm me adjuva, qui me auxilio tuo magnis periculis eripuiſti.

PARA-

ſumitur נשיתי Eſaiæ XXI, 3.

Atratus] Vide ad Pſ. XXXV, 14.

8. *Lumbi mei*] כסלי *cheſalai.* Quantopere hæc vox exercitos habuerit Interpretes, docebit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. I. Lib. II. c. 45. ubi oſtendit partes eſſe adipoſas renibus proximas, ſeu lumbos.

Nec quidquam integrum eſt] Vide ad verſ. 4.

9. *Debilitatus ſum*] נפוגותי *nphougethi.* Vide Gen. XLV, 26. Habak. I, 4.

Animi mei fremitu] מנהמת לבי *minnahamath libbi.* De fremitu maris ſumitur Eſa. V, 30. Verbum נהם *fremere* inſtar leonis ſignificat, ut & שאג. Vide *Sam. Bochartum* Hieroz. P. I. Lib. III. c. 2. Significantur hîc gemitus dolore expreſſi.

10. *Coram te eſt quidquid cupio*] נגדך כל תאותי *negdecha chol thaavathi*, coram te eſt omnis mea cupiditas; hoc eſt, eam probè noſti, ut ſequentia oſtendunt.

11. *Valde palpitat*] סחרחר *ſehharhher.* Eſt idem ac *circumit*, ſed de palpitatione & quidem vehementi intelligendum; nam radicalium duplicatio intendit, ut ſolet, ſignificationem.

Qui & ipſi mihi non adſunt] גם הם אין אתי *gam hem en itthi*, etiam illi non mecum; hoc eſt, minuta eſt oculorum acies.

12. *Propter plagam meam conſtiterunt*] Quaſi peſtilente morbo laborarem, ad me propiùs accedere non audent.

13. *Qui mihi vitam eripere conantur*] *Quærentes animam meam.*

14. *Surdi inſtar & muti*] *Tamquam ſurdus non audiebam, & tamquam mutus non aperiebam os meum.*

15. *Nec ore ſuo redarguere poſſet*] *Nec in ore ejus redargutiones.*

17. *Pede meo titubante*] במוט רגלי *bmot ragli*, cùm nutaret pes meus; hoc eſt, dum cum rebus adverſis conflictater. Vide Pſ. X, 16. & alibi ſæpe.

18. *Ad claudicandum*] לצלע *litſelah*, ad claudicationem, id eſt, cùm res meæ eſſent in incerto ſtatu. Vide ad Pſ. XXXV, 15.

20. *Qui me perperam aderant*] שנאי שקר *ſchoneai ſcheker*, o[illegible]es mei ob mendacium, hoc eſt, qui mihi c[illegible]ficta de cauſa malè volebant. Vide Pſ. XXXV, 19.

21. *Pro eo quod debuiſſent* &c.] תחת רדפי טוב *thahhath rodphi tob*, loco perſequendi mihi boni; hoc eſt, cùm debuiſſent commodorum meorum rationem habere.

COM-

David mala ſua, ſuum in iis ſilentium, brevitatémque & incertum vitæ finem deſcribit, ac peccatorum veniam petit.

[1]. PRÆFECTO JEDUTHUNIS, CARMEN DAVIDIS. [2]. Dixi: obſervabo meas vias, ne linguâ meâ peccem; coërcebo os meum freno, dum improbus adhuc coram me eſt. [3]. Obmutui *in* ſilentio *&* tacui, ne rem bonam proferrem, cùm dolor meus exaſperaretur. [4]. Incaluit cor meum intra me, meditatione meâ accenſus eſt in me ignis, & linguâ meâ loquutus ſum. [5]. Fac, ô Jehova, ut finem meum, & menſuram dierum meorum quænam ſit norim; *tum demum* ſciam, quanti ævi ego ſim. [6]. En palmorum *paucorum inſtar* conſtituiſti dies meos, & ævum meum veluti ni- PSALM XXXIX

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS ad Præfectum Jeduthunis miſſum. 2. Apud me ſtatui me prudentiùs in poſterum gerere, ne quidquam dicam, quod meritò vituperari poſſet; præſertim dum improbus adeſſet, qui verba mea perperam interpretari quiret. 3. Itaque obmutui, etiam ne quid boni proferrem, dum aſpero dolore exacerbarer. 4. At animus meus irritatus eſt cogitationibus meis, nec tacere ampliùs potui. 5. Fac verò, ô Creator, ut quàm longa futura ſit vita mea intelligam, ut & parato, ut par eſt, animo moriar. 6. Probè novi me vitam, longo tempore, non producturum, eam-

COMMENTARIUS
In PSALM. XXXIX.

1. P*Ræfecto Jeduthunis*] למנצח לידותון *lammenatſeahh lidouthoun.* Diſcere eſt ex 1. Ephem. XVI, 38. Jeduthunem fuiſſe Obededomi patrem, éque Cap. XXV, 1. poſteris ejus, ut & Hemanis & Aſaphi Muſicæ Sacræ curam mandatam. Igitur Præfectus Jeduthunis erit Præfectus Jeduthunidarum ſacros hymnos ad Arcam in monte Sione, deinde in Templo canentium. Alii *Jeduthun* fuiſſe genus hymni volunt, quod parum probabile.

2. *Coërcebo os meum freno*] אשמרה לפי מחסום *eſchmera lephi mahhſom*, ſervabo ori meo frenum; hoc eſt, habebo ſemper frenum in ore meo. LXX. Intt. ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακήν. *Symmachus* φυλάξω τὸ στόμα μου φιμῷ. מחסום *mahhſom* alibi non occurrit, ſed radix חסם *hhaſam* Deut. XXV, 4. eſt os jumenti obturare. Etiam Ezech. XXXIX, 11. eſt *obturare* nares, propter fœtorem.

Dum improbus adhuc coram me &c.] Ne ſermones meos referat, & malignè interpretetur, & famam meam maculet, inviſumque me aliis faciat. Quis autem hic eſſet *improbus*, ex nulla circumſtantia liquet.

3. *Tacui ne rem bonum proferrem*] החשיתי מטוב *hebheſchethi mittob*, tacui à bono. Sunt qui טוב *tob* rem jucundam, quæ lætitiæ indicium eſſet intelligant. Alii rem verè bonam; hoc eſt, religioſam & piam, ne margaritas porcis conjiceret. Uterque ſenſus probabilis eſt.

Cùm dolor meus exaſperaretur] וכאבי נעכר *oucebebi nebechar*, dolor meus turbabatur; hoc eſt, me tranquillum eſſe non patiebatur, ita ut dolore ipſo perturbarer.

5. *Fac ut finem meum &c.*] Non orat Deum Pſaltes, ut ſibi patefaciat, quot annos vitam producturus eſſet; ſed ut ſibi perpetuò in memoriam revocet, quàm brevis ævi homines ſint, ne ſuperbiæ indulgeat, aliáve faciat, quæ tam brevem vitam minimè deceant.

Quanti ævi ego ſim] מה חדל אני *meh hhadel ani.* LXX. Intt. ἵνα γνῶ τί ὑστερῶ ἐγώ. Hieronymus: *Sciam quid mihi deſit.* חדל hîc eſt *ævum* ſed deſinens à חדל *hhadal*, ceſſavit.

6. *Paucorum palmorum inſtar conſtituiſti*] טפחות נתתה ימי *tphahhoth nathattha jamai*, palmos dediſti dies meos. *Palmus* menſura eſt longitudinis corporis, non temporis, ſed talia ſæpe miſcentur. Sunt qui velint ſignificari menſuram, quæ vocetur זרת *zereth*, Græcè *ſpithama*, quæ eſt duodenûm digitorum, complectitúrque tres palmos quaternûm digitorum. Sed Pſaltes dixiſſet potiùs זרת, ſi hoc voluiſſet; quàm טפחות. Itaque maluimus vertere *paucos palmos*. LXX. Intt. in Cod. Romano: παλαιστὰς ἔθου, in Alexandrino παλαιστάς, pro παλαιστὰς, hoc eſt, *ſpithamas*. *Symmachus* ὡς σπιθαμὰς ἔδωκας τὰς ἡμέρας μου. *Hieronymus* ſenſum expreſſit: *breves poſuiſti dies meos.* Hinc *Suidas*: Σπιθαμὴ, τὸ βίου τὸ ἐλάχιστον.

Aevum meum] חלדי *hheldi.* Vide Pſ. XVII, 14. LXX. Intt. ὑπόστασίς μου, hoc eſt, *exſiſtentia mea*, non *ſubſtantia*, ut habet *Vulgatus*; nam חלד ad durationem pertinet, non ad ſubſtantiam. *Aquila*: ἡ καταδύσις μου ὡς οὐκ ἔστιν ἐναντίον σου. *Symmachus*: ἡ βίωσίς μου ὡς οὐδὲν ἄντικρύς σου.

Omnis inanitas cunctorum hominum fixa eſt] כל הבל כל אדם נצב *chol hebel chol adam nitſab.* Omnis *inanitas* omnium hominum eſt eorum vita, qua de re ſcriptus eſt liber Eccleſiaſtæ à Salomone. Ea autem *inanitas fixa eſt*, hoc eſt, clauſa intra paucorum annorum circuitum, qui brevi elabuntur. Referimus, nempe, *Joan. Schmidii* judicium ſequuti, נצב ad הבל, & inanitatem fixam, certam, conſtitutam vertimus, non quaſi dies mortis ſit decreto quodam immutabili à Deo præſtitutus, ita ut, nec anteverti, nec differri poſſit; ſed quia ultra ſolitam humanæ vitæ longitudinem nemo vivit. Vide Pſ. XL, 6. & dicta ad Job XIV, 5. Alii נצב referunt ad אדם *hominem*, incommodè; quid eſt enim *omnis vanitas omnis homo conſtitutus*,

nihil coram te eſt. Profectò omnis inanitas cunctorum hominum fixa eſt Selah.
7. Certè *veluti* in tenebris quiſque incedit; certè *propter* inania tumultuantur *homines*;
colligunt *ſegetes*, nec norunt quis eas recondet. 8. Nunc verò quid exſpectaſti, Domine, *cùm* exſpectatio mea à te pendeat?

9. Ab omnibus delictis meis libera me, nec inſani probris me expone. 10. Obmutui, os meum non aperui, quia tu feceras. 11. Amove à me plagam tuam, propter percuſſionem manùs tuæ defeci. 12. Quemcumque caſtigationibus, propter iniquitatem,

eámque apud te longam habitum non iri; cùm omnibus breve vitæ tempus adtributum ſit. 7. In ejus rei tamen ignorantia vivimus, nam propter res inanes tumultuamur; ſegetes agrorum noſtrorum colligimus, nec tamen quis eas reconditurus ſit ſcimus. 8. Quid verò, ô Deus, moraris, quandoquidem à nemine, præter te, auxilium expecto.

9. Omnibus delictis meis ignoſca, ne probris malorum malè habear. 10. Cùm probè ſcirem calamitates meas à te uno pendere, & manere, à querelis abſtinui. 11. Ne me diutius morbo malè habeas, nam propter iteratos juſtitiæ tuæ ictus propemodum deficio. 12. Quotieſcumque quempiam, propter ſingularia delicta, pœna adfeciſti, ut contabeſ-

tutus, aut *conſiſtens*, ut loquuntur quidam interpretes, qui lapides concoquere poſſunt. LXX. Int. τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν. *Aquila*: πᾶς ἄνθρωπος ἑστηλωμένος. *Symmachus*: μόνον γὰρ ἀτμὶς πᾶς ἄνθρωπος ἑστώς. Obſcurè & durè. Nec meliùs *Hieronymus*: *Omnia enim vanitas omnis homo ſtans*. Hîc ſermo eſt de vita humana, quæ vocatur הבל *hebel*, inanitas, ut Eccleſ. VII, 16. ubi Concionatrix: *omnia*, inquit, *vidi diebus inanitatis meæ* הבלי *hebli*, hoc eſt vitæ meæ, quæ eſt inanitas, & C. IX, 9. *omnibus inanis vitæ tuæ* (ימי חיי הבלך) *diebus*. Ac ſanè Pſaltes, quiſquis ille ſit, eodem reſpicere videtur; aut Salomo hunc locum præ oculis habuiſſe, ut etiam ſequentia oſtendunt.

7. *Veluti in tenebris quiſque incedit*] בצלם יתהלך איש *biſelem jithallech iſch*. Solet verti *in imagine*, ut LXX. verterunt ἐν εἰκόνι, ſed nullus hîc imagini locus, ubi ſermo eſt de ignorantia futuri. Ideóque multò meliùs *in tenebris* vertas, quæ eſt ſignificatio vocis in Æthiopica Lingua, ut diximus ad Job. X, 21. Idem eſt ſenſus Eccleſ. II, 18, 21.

Propter inania tumultuantur] הבל יהמיון *hebel jehemajoun*, vel *inaniter*, quaſi eſſet בהבל *behebel*. Labores hominum, ſæpe multùm habent *tumultûs*, cùm multi ſunt ad aliquid perficiendum adhibendi. *Hoc quoque eſt inanitas*, ut cum Concionatrice loquar.

Colligunt &c.] *Colligit & neſcit*. Poteſt enim fieri, ut qui ſegetes in manipulos collegerunt & colligarunt, ſubitò moriantur, nec eas ipſi in horrea recondant; nec quiſquam ſcire queat, annon ſibi ſic continget. Senſus eſt, qui in Eccleſiaſte, homines comparare divitias, dum ignorant in quorum manus, poſt ſuam mortem, perventuræ ſint. Optimè hîc, ut alibi paſſim, *Georg. Buchananus*:

Tumultuamur temerè, congerimus bona
Incognitis heredibus.

8. *Cùm exſpectatio mea à te pendeat.*] תוחלתי לך היא *thohhalthi lecha hi*, exſpectatio mea tibi illa, vel eſt.

9. *Ab omnibus delictis meis libera me*] Hoc eſt, pœnas delictorum mihi remitte, ut ſequentia oſtendunt.

Nec inſani probris me expone] חרפת נבל אל תשימני *hherphath nabal al theſchimeni*, ne patiaris me opprobrio eſſe, apud inſanos. Voce נבל videtur intelligere *impium*, & Religionis ſpretorem, ut Pſ. XIV, 1. LXX. Int. ὄνειδος ἄφρονι ἔδωκάς με, omiſſâ perperam negatione. *Aquila*: ὄνειδος ἀπορρέοντι μὴ θῇς με. *Symmachus*. ὄνειδος ἄφρονι μὴ τάξῃς με. *Hieronymus*: *opprobrium ſtulto ne dederis me*.

10. *Tu feceras*] Morbo, aut clade quadam θυηλάτῳ Pſalten adfecerat Deus.

11. *Percuſſionem manus tuæ*] מתגרת ידך *mitthigrath jadecha*. Nomen hoc nuſquam alibi legitur, ſed deducitur à גרה *garah*, quod eſt contendere jurgiis, aut etiam armis. Adjunctio voculæ ידך *manus tuæ* oſtendit *percuſſionem*, vel *plagam*, quæ jurgia ac bellum ſequitur, eſſe intelligendam.

12. *Quemcumque*] איש *iſch*, virum, hoc eſt, quemvis, quaſi eſſet איש איש *iſch iſch*, repetitâ voce.

Quaſi tinea feciſti, ut deſiderabile, quod in eo eras, contabeſceres] ותמס כעש חמודו *vatthemas chahaſch hhamoudo*, & liquefeciſti, ut tinea, deſiderium ejus. חמוד *hhamoud*, deſideratum, concupitum eſt quod formâ ſuâ concupiſci poterat. עש *tinea* eſt à עשש *inveteravit*, quia tineæ veſtes corrodentes atterunt. Vide *Sam. Bochartum* Hieroz. P. 2. Lib. IV. c. 25. Itaque Deus confertur *tineæ*, quia infenſus peccatoribus facit, ut tota eorum pulchritudo contabeſcat, ut tinea veſtem corrumpit. Sic Hoſ. VI, 12. ita loquitur Deus: *Ephraimo ero quaſi tinea, & domui Judæ inſtar putredinis.* Optimè *Buchananus*:

Te perſequente ſcelera pœnis, illico
Vigor, decórque deſinit,
TINEIS *pereſæ more veſtis. O homo,*
Gaduca res & futilis!

Similis imago obverſabatur *Ovidio*, cùm ſic curis confectum ſemet ipſe deſcriberet Ep. ex Ponto Lib. I, Ep. I, 67.

Nil igitur mirum, ſi mens mihi tabida facta
De nive manantis more liqueſcit aquæ.
Eſtur ut occultâ vitiata teredine navis,
Æquorei ſcopulos ut cavat unda ſalis,
Roditur ut ſcabrâ poſitum rubigine ferrum,
Conditus ut TINEÆ *carpitur ore liber:*
Sic mea perpetuos curarum pectora morſus,
Fine quibus nullo conficiantur, habent.

13.

tem, corripuiſti, quaſi tinea feciſti ut deſiderabile, quod in eo erat, contabeſceret. Certè omnis homo inanitas eſt. Selah. [13]. Audi preces meas, Jehovâ, & clamorem meum auribus admitte, ne ad lacrimas meas taceas, ego enim ſum apud te peregrinus, &, quemadmodum omnes majores mei, inquilinus. [14]. A me averte *iratos* oculos, & recreabor antequàm abeam & nullus ſim.

David ſpem certam exauditionis & liberationis oſtendit, à ſe prædicatam divinam juſtitiam ait, & Dei opem contra hoſtes implorat.

[1]. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS. [2]. Exſpectavi *opem* Jehovæ, inclinavitque ad me *aurem*, & clamorem meum audivit. [3]. Eduxit me è fovea devaſtationis, èque tenace luto, & ſtatuit pedes meos, firmatis greſſibus meis, in rupe. PSALM. XL.

tabeſceret feciſti, ſicut tinea veſtem ſenſim rodit, utque quidquid erat in eo valetudinis & virium evanuerit. Profecto omnis homo cum mera inanitate comparari poteſt. 13. O mi Deus, exaudi me, ò Creator, & clamorem meum in aures tuas admitte, neque lacrimas ſperne, dum precibus meis auditus non moveris; dum ſum, apud te peregrini inſtar aut inquilini, quemadmodum omnes Majores fuerunt, antequam in populum tuum nos admitteres. 14 Ne me iratis oculis adſpicias, & recreabor antequàm moriar.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS canticum ad Cantorum Præfectum miſſum. 2. Cùm exſpectarem Dei auxilium, in calamitate mea; eumque invocarem, tandem me exauditum adjuvit. 3. Eram ei ſimilis, qui in ſolitudine incidiſſet in foveam lutulentam, nec ſe inde expedire poſſet, ab homine miſericorde adjutus

13. *Ne ad lacrimas meas taceas*] Hoc eſt, reſponde (ענה *haneh*) ſeu exaudi. Deus *tacere* videtur, cum fruſtra imploratur; contrà verò cùm effectum dat id, quod petitur, reſpondere. Factum enim ipſum eſt ei reſponſionis loco. Vide Pſ. XXIX, 1. XXXV, 22.

Sum apud te peregrinus] גר אנכי עמך *ger anochi bimmach.* Nempe, Deus erat Dominus terræ ei ſacræ; hoc eſt, Iſraëlitidis; Hebræi verò in ea *peregrinorum* & *inquilinorum* loco, qui non ſuum, ſed alienum ſolum incolebant. Idem quidem dixeris de ceteris populis, ſed ceteri rem non intelligebant, quam Hebræi profitebantur; qui, nonniſi ſingulari auxilio divino, agros, quos colebant, ſciebant ſe eſſe conſequutos. Sic Levit. XXV, 23. *Terra*, inquit Deus, *mancipio non vendetur, quia mea eſt, vósque peregrini & inquilini, apud me*, כי גרים ותושבים אתם עמדי *chi gerim vathoſchebim attem bimmadi.* Vide Pſ. LXXXV, 2. Eſai. VIII, 8. Joël I, 6. IV, 2. & alibi.

14. *A me averte iratos oculos*] השע ממני *haſchah mimmenni*, quaſi eſſet integrum loquendi genus השעה עינך ממני *adſpicere oculos tuos fac à me*, hoc eſt, averte oculos. Vide Job. VII, 19. XIV, 6. Eſai. XXII, 4. ubi eſt idem verbum, ſed in *Kal*, hîc in *Hiphil*, ubi proinde ſubaudiendus accuſativus. Addidimus, perſpicuitatis cauſâ, *iratos*, quia Deus paſſim eos *adſpicere*, aut *reſpicere* dicitur, quibus favet.

Recreabor] אבליגה *abligah*, ſub auditur נפשי *napſchi*, animum meum, hoc eſt, me. Sed Latinè loquenti commodius erat paſſivo uti.

COMMENTARIUS
In PSALM. XL.

2 EXſpectavi opem Jehovæ] *Exſpectando exſpectavi Jehovam.*

Inclinavitque ad me] Nempe, aurem, ut Pſ. XVII, 6. XXXI, 3. nam יט est apocope pro יטה *jatteh*, in fut. *Hiphil.*

3. *E fovea devaſtationis*] מבור שאון *mibbor ſchaon* LXX Intt. ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας. *Hieronymus è laca ſonitûs.* Verbum tam eſt שאה *ſchaah* eſt *vaſtari deſolari*, quàm *tumultu*, *ari* & *reſonare.* Vide Eſai. VI, 11. שאה *ſchoah* etiam eſt *vaſtitas* Job. XXX, 3. XXXVIII, 27. Pſ. LXIII, 10. Ideò hîc שאון *devaſtationem* vertimus, præſertim cùm non ſit multus ſonitus in fovea, præſertim lutoſa, ut habent verba ſequentia. *Devaſtationem* autem vocat *foveam* Pſaltes, quia qui eſt cinctus copiis latronum, aut victoris exercitûs omnia agentis ac ferentis, poteſt optimè dici in foveam cecidiſſe, atque hærere in luto.

Eque tenace luto] מטיט היון *mittit haijaven*, è cœno luti. Duo ſubſtantiva idem ſignificantia Emphaſin quamdam faciunt, ut oſtendit *Sal. Glaſſius* Gram. Lib. III. Tr. I. canone 32. Sic & Latini *hærere in luto* dixerunt eos, qui ſe extricare impedito negotio non poterant. Vide *Plautum* Perſæ Act. IV. Sc. III, 66. Poſſit hîc reſpici ad hominem per paludoſa loca hortos fugientem, aut qui dum incautiùs fugit per avia loca, in foſſam lutulentam incidit.

Statuit pedes meos &c.] *Effecit, ut ſtarent ſupra rupem pedes mei, firmans gradus meos.* In luto, præſertim profundiore, locorum paludoſorum lapſant gradus, nec firmi ſunt, antequàm ad firmius ſolum, quale eſt petricoſum, pervenerint fugientes.

4. *In-*

Digitized by Google

pe. 4. Indidit ori meo canticum novum, *in* laudem Dei noſtri; multi viderunt & reveriti ſunt, ſpémque in Jehova poſuerunt. 5. Felicem virum, qui Jehovam fiduciam ſuam conſtituit, nec ad ſuperbos, declinantéſque ad mendacium reſpexit! 6. Tot ſunt mirabilia, ô Jehova Deus mi, facta tua, & conſilia tua erga nos, ut recenſeri, apud te, nequeant. Prædicabo *tamen* ea & proloquar, *quamvis* majora ſint, quàm ut narrem. 7. Sacrificio

jutus, tenace luto ſe expediſſet, atque in rupe firma ſederet. 4. Quæ ejus miſericordiam laudibus & cantico novo extollentem multi viderunt, Deumque venerati in eo ſpem, opémque in eo collocarunt. 5. O felicem eum, qui in Creatore ſuas ſpes, opéſque ſuas collocavit, nec rationem ullam ſuperborum & mendacium habuit! 6. Tot ſunt miracula tua, ô Creator & Deus mi, ut enumerari apud te nequeant. Attamen ea commemorabo, apud te, & prædicabo apud te; quamvis enumerari non poſſint. 7. Victimis, & donariis, ſine pietate, nequaquam delectaris, ſed me tibi ſervire, in perpetuum,

4. *Indidit ori meo*] *Dedit in ore meo*; hoc eſt, mihi cauſam præbuit novo cantico ei gratiam agendi.

5. *Nec ad ſuperbos reſpexit*] לא פנה אל רהבים *lo phanah* & *rebabim*, non reſpexit ad ſuperbias, *vel* ſuperbos; hoc eſt, confugit ad homines, qui copiis iis ſuperbiunt.

Declinantes ad mendacium] שטי כזב *ſate chazab*, declinantes mendacii; hoc eſt, ad eos, qui ſpem reponunt in rebus fallacibus, quales ſunt humanæ opes.

6. *Tot ſunt mirabilia* &c.] *Multa feciſti, tu, Jehova Deus mi, mirabilia tua & cogitationes tuas erga nos, nemo ordinet apud te*, אין ערוך אליך *en baroch elecha*, hoc eſt, ordine recenſere poſſit. *Symmachus* verterat: οὐκ ἔστιν ἐκθέσθαι ἐπί σοι, & Hieronymus: *non invenio ordinem coram te.*

Prædicabo tamen &c.] Supplementa vocabulorum *tamen* & *quamvis* neceſſaria eſſe, res ipſa oſtendit.

7. *Sacrificio & munere non es delectatus*] זבח ומנחה לא חפצת *zebahh ouminhhah lo hhaphaſtha*; מנחה *minhhah* eſt oblatio farris, cum victima ſemper conjuncta, de qua vide Levit. II, 1. & ſeqq. VII. 9. & ſeqq. & Num. XV, I. & ſeqq. Negat autem Pſaltes, Deum delectari ſacrificiis & oblationibus farreis; non quòd Deus nollet Iſraëlitas, eo tempore, ſibi ſacra facere, priſco ritu; ſed quòd ſacrificia omnia ingrata ei eſſent, niſi accederet religioſus animus, & vita externæ pietati conſentanea. Vide Pſalm. LI, 18. Hoſ. VI, 6.

Aures perforaſti mihi] אזנים כרית לי *oznajim charitha li*: *Aquila* ὠτία δὲ ἔσκαψάς μοι. *Symmachus* ὠτία δὲ κατεσκεύασάς μοι. *Theodotion*, V. & VI. Editiones ὠτία δὲ κατηρτίσω μοι. *Hieronymus*: *aures fodiſti mihi.* Unde liquet ſecutos eos Intt. lectionem Hebraïci Codicis, quæ ſine dubio ſenſum loco aptum ſuppeditat; cùm enim mos eſſet ſervis, qui ſe in perpetuam ſervitutem addicebant, aurem perfodi, ut liquet Exod. XXI, 6. XV, 17. ſignificat Pſaltes, Deum non tam obſequio Iſraëlitarum in offerendis victimis delectatum, quàm perpetuâ legum ſuarum obſervatione. At LXX. Intt. habent hic σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι, unde nonnulli collegerunt legiſſe eos pro אזנים *oznajim* עצם *betſem*, corpus. Sed ſenſus vix ullus eſt in verbis: *perſudiſti mihi corpus.* Quam cauſam, præter conſenſum aliorum Græcorum Intt. eſſe puto, cur quidam Codices habeant pro σῶμα, ὠτία apud LXX. Intt. Hinc in Catenæ Corderianæ Paraphraſi, aut breviore explicatione, ad hæc verba ὦτα δὲ κατηρτίσω μοι legimus: ἀλλ' ὑπακοήν με ἀπῄτησας μόνην, ὦτα γὰρ τὴν ὑπακοὴν λέγει: *Sed ſolam obedientiam à me exegiſti, per aures enim intelligit obedientiam.* Similia habet in Commentario *Theodorus* Heracleota.

Attamen ſcriptor ad Hebræos ita hunc locum citat Cap. X, 5. ut σῶμα legiſſe eum adpareat, niſi, ut quidam volunt, ita mutaverit, ut locum hunc rei ſuæ aptaret. Anonymus in *Theodori* Commentario, niſi pro Ἄλλος *alius* legamus illic ἄλλως *aliter*, ita ut adnotationis auctor ſit idem ille *Theodorus*: Τὰ δὲ ὠτία κατηρτίσω μοι, Παῦλος εἰς σῶμα (non σώματα, ut legitur in Cod. Corderiano) λαβὼν εἴρηκεν, οὐκ ἀγνοῶν τὸ Ἑβραϊκὸν, ἀλλὰ εἰς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν τούτῳ χρησάμενος: *illud autem*, aures perfeciſti mihi, *Paulus ad corpus referens dixit, non ignorans Hebraicum, ſed ad proprium ſcopum hoc uſus.* Verùm ſatis conſtat Epiſtolæ ad Hebræos auctorem nec Paulum fuiſſe, nec Linguæ Hebraïcæ peritum; quod & nos oſtendimus in Hiſtoria Eccleſiaſtica ad ann. LXIX. Sæculi I. *Grotius*, in Epiſtolam ad Hebræos oſtendit ſe, credidiſſe ejus Scriptorem pro ὠτία poſuiſſe σῶμα, deinde ad id exemplum, in Codd. Verſionis LXX. Intt. mutationem factam eſſe, quales & alibi obſervavit. Fecit autem hoc, ut putat vir ſummus, ut ſenſum myſticum magis exprimeret; non enim in Chriſto auricula portæ, ſed corpus totum cruci aptatum eſt, in obedientiæ teſtimonium, & auricula illa, in Lege, pars erat, ſimúlque ſignum totius corporis, quod hero addicebatur. Non nego quidem interdum ex Novi Teſtamenti citationibus mutatum exemplar LXX. Intt. ut Pſ. XIII, 3. (ex diviſione Græcorum) addita ſunt, & quidem perperam, in Codicibus nonnullis multa ex Pauli citatione verba. Sed Apollo, aut quicumque alius fuit Epiſt. ad Hebræos ſcriptor, non videtur tam inſignem mutationem feciſſe, in loco hujus Pſalmi, ea tantùm de cauſa, quòd meliùs exprimeret ſenſum myſticum; Helleniſtæ enim Judæi hanc eſſe depravationem meram queſti eſſent, eáque ratione quævis poſſe in V. T. inveniri. At cùm legeretur in verſione Græca, ab iis teri ſolita, vox σῶμα, tum citaſſe videtur prout erat, atque inde, pro more Helleniſtarum, eſt argumentatus. Quin & verba, prout habent in Codicibus Hebraïcis, Chriſto minùs rectè aptari poſſunt, quàm ſi relinquamus σῶμα; cùm enim Deus ſacrificia Legis, ſine interna animi religione & ſanctis moribus, aſpernaretur, rectè induci poteſt Chriſtus dicens ſe Patri ſanctitatem

crificio & munere non es delectatus, aures perforaſti mihi, nec holocauſtum, aut ſacrificium pro peccato petiiſti. 8. Tum dixi: en veni, *prout* in volumine ſcriptum eſt de me. 9. Delectatus ſum parendo voluntati tuæ, & lex tua in mediis viſceribus meis eſt. 10. Nunciavi juſtitiam *tuam*, in multo cœtu, nec labia mea *ea de re* cohibebo: tu noſti, Jehova. 11. Non occului in animo meo veritatem tuam, ſed liberationem tuam proloquutus ſum; non reticui beneficentiam & veracitatem tuam, in magno cœtu.

12. Tu verò, Jehova, ne cohibe erga me miſericordiam tuam; beneficentia & fides tua perpetuò cuſtodiant me. 13. Circumdederunt enim me *tot* mala, nullus ut eorum ſit numerus. Adſequutæ ſunt me iniquitatum mearum pœnæ, nec poſſum videre.

petuum, voluiſti. 8. Tum verò dixi me adeſſe, ut tibi parêrem, nam ſcriptum eſſe in volumine Legis, de me: 9. ad exſequendam voluntatem tuam paratus ſum, Lex tua in viſceribus meis eſt. 10. Juſtas tuas leges, in frequente Iſraelitarum cœtu, nunciavi. 11. Juſtam tuam voluntatem non celavi in animo meo. Veritatem non celavi in animo meo. Veritatem, & Salutem tuam apertè proloquutus, ſum; nec cùm eſſem in medio cœtu celavi tuam miſericordiam, ſed veritatem tuam in medio cœtu proloquutus ſum, pluribus audientibus. 12. Tu verò, ò rerum omnium Creator, ne me miſericordiæ expertem eſſe patere, ſed me, pro beneficentia tua inexhauſta atque inconcuſſa fide, ſemper incolumem ſervato. 13. Me cingunt tot mala, nullus ut ſit iis numerus. Me adſequutæ ſunt pœnæ mihi debitæ, vixque poſſum oculis meis uti. Superant capillorum meorum numerum, nec ani-

tatem obtuliſſe, in oblatione corporis, quod nullo peccato commaculatum fuerat. Maluit tamen Apollos vocem σῶμα adhibere, quia argumentabatur in homines, qui eam tranſlationem admittebant. De Davide, quî poſſit res intelligi, nemo non videt.

Nec holocauſtum &c.] Vide ad commatis prima verba & Pſ. LI, 18, 19. Petebat quidem Deus ſacrificia, ſed præſertim morum emendationem. Poſſet tamen hîc ſermo eſſe de delicto tam gravi, ut nullum ei ſacrificium, expiationis cauſâ, Deus impoſuiſſet; quale eſt delictum de quo Pſ. XXI.

8. *Prout in volumine ſcriptum eſt de me*] בִּמְגִלַּת סֵפֶר כָּתוּב עָלָי *bimgillath ſepher chathoub hulai. Aquila* ἐν εἰλήματι τοῦ βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ. *Symmachus* ἐν τῷ τεύχει τοῦ ὁρισμοῦ σου. *Hieronymus: in volumine libri.* Satis habuimus *in volumine ſcriptum eſt*, quia nulla eſt in his verbis ambiguitas, nec *volumen libri* ſolent dicere Latini. LXX. Intt. ἐν κεφαλίδι βιβλίου, non quòd ignorarent מְגִלָּה *mgillah* eſſe volumen, ſed quia è bacillo, cui circumvoluta erat voluminum pergamena, hinc inde eminebant κεφαλίδες, ſeu *capitella*, unde Helleniſtæ volumina tota κεφαλίδας vocabant; quomodo ſæpe vertunt vocem Hebraicam, quæ hîc eſt, ut Kircherianæ Concordantiæ, ſi opus eſt, docebunt. Sic & ἐξοχὰς πύργων *eminentias turrium* veteres vocabant κεφαλίδας, ut ait *Euſtathius* Ed. Rom. pag. DCCCCIII, 5. Ceterùm totum volumen non eſt ſimile capiti, ſed tantùm illæ ἐξοχαὶ de quibus diximus, quales cernuntur etiamnum hodie, in Synagogarum Judaicarum voluminibus, unde καταχρηστικῶς totum volumen dictum eſt κεφαλίς.

Si Davidis, & quidem Regis, ſit hic Pſalmus, commodè intelligi poteſt lex, in qua Deut. Cap. XVII, 14. & ſeqq. officia Regis leguntur, & de ſe ipſe loquitur David. Aptari & hæc poſſunt Chriſto, qui reverâ in mundum venit, ut parêret voluntati Dei Joan. XVIII, 37. nec paullò meliùs paruit, quàm David. Ejus officium partim etiam deſcribitur Deut. XVIII, 15. & ſeqq. quatenus nihil niſi verè à Deo acceptum promulgaturus eſſet, quaſi divinam revelationem.

9. *Delectatus ſum parendo* &c.] Hæc in Davidem, ſine exceptione, non quadrant, non levia enim admiſit ſcelera; ſed per omnia conveniunt Chriſto, qui peccati omnis expers fuit.

In mediis viſceribus meis] Hoc eſt, in intima mei parte, nimirum, animo. Sic & Jobi XXXVIII, 36. & alibi מֵעִים *mehim*, viſcera animum ſignificant. Hoc vult Pſaltes, Leges divinas non *in ore* tantùm ſibi eſſe, ut ſimulatoribus Religionis, ſed altè in animum deſcendiſſe. Verùm multò pleniùs hæc in Chriſto impleta ſunt, ut & omnia quæ ſequuntur verſ. 10, & 11.

11. *In animo meo*] *In medio cordis mei.*

13. *Nullus ut eorum ſit numerus*] *Uſque ad nullum numerum.*

Adſequutæ ſunt me] Hæc nonniſi coactè de Chriſto dici queant, nec totus Pſalmus ad illum propterea, ut multi faciunt, vi detorquendus eſt. *Adſequi* autem mala eum dicuntur, qui ea patitur; quia ultio divina quaſi ſontes ſequens intelligitur, atque eos tandem adſequens. Eadem loquutio Deut. XXVIII, 15, & 45. *Plato* Lib. V. de Republica: Τιμωρία δ' ἀδικίας ἀκόλουθος πάντως, ἧς ὅ τε τυχὼν καὶ μὴ τυγχάνων ἄθλιος· ὁ μὲν οὐκ ἰατρευόμενος· ὁ δ' ἵνα ἕτεροι πολλοὶ σώζωνται ἀπολλύμενος: *pœna injuſtitiam omnem ſequitur, quam pœnam qui luit, & qui non luit miſer eſt; ille quidem, quia non curatur, alter verò, quia, ut multi alii ſerventur, interit. Horatius* III. Od. II, 31.

Rarò antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

Ad quem locum vide *Dionyſ. Lambinum.*

Iniquitatum mearum pœnæ] עֲוֹנֹתַי *havonothai*, Iniquitates meæ. Sæpe ſignificat pœnas iniquitatis. Vide Gen. XIX, 15. Levit. XXV, 9.

Nec poſſum videre] Præ miſeria cæcus factus ſum. Vide 1. Sam. III, 2. IV, 14. 1. Reg. XIV, 4.

dere. Superant capillos capitis mei, & animus me reliquit. 14. Velis, Jehova, liberare me, feſtina ad auxilium meum, Jehova. 15. Pudore & ignominiâ perfundantur ſimul, qui vitam mihi eripere conantur. Vertantur retrorſum, & pudefiant, qui malo meo delectantur. 16. Devaſtabuntur, *&* loco mercedis erit eis pudor, qui dicunt mihi: Euge, Euge. 17. *Contrà* gaudebunt & lætabuntur in te, quicumque te quærunt; dicent qui amant ſalutem à te acceptam: in perpetuum magnopere laudetur Jehova. 18. Ad me verò quod adtinet adflictum & egenum, Dominus cogitabit de auxilio mihi ferendo; tu qui liberator meus es, Deus mi, ne morêris.

Laudat eos David, qui pauperem non ſpernunt, qui Deo curæ eſt, crudelitatem inimicorum deſcribit, Deique pacem orat.

PSALM XLI. 1. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS. 2. Felicem qui rationem habet tenuis! Jehova eum, die malâ, liberabit. 3. Jehova cuſtodiet eum, vitam ei conſervabit, beatum reddet *eum* in terra *Iſraëlitide*, neque libidini hoſtium tradet. 4. Jehova ſuſ-

animus ullus mihi ſupereſt. 14. Libera me, ô mi Creator, & mihi quam primùm auxilio eſto. 15. Ignominiâ adficiantur quicumque vitæ meæ inſidiantur. Cogantur fugam capeſſere, & pudeat eos, qui calamitate meâ delectantur. 16. Pro mercede erit iis infamia, qui mihi illudunt. 17. Gaudio contrà, propter te, exſultabunt quicumque te colent, & qui ſalutem à te acceptam magni facient; magnopere laudetur Creator. 18. Ad me verò quod adtinet, qui ſum triſtis atque egenus; videris Deus quomodo me ſit adjuturus. Tu à quo liberationem exſpecto, ô Deus, ne diutiùs rem differas.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS CARMEN ad Præcentorum Præfectum miſſum. 2. Felix cenſendus, qui erga pauperes beneficus eſt; Deus enim eum a rebus adverſis liberabit. 3 Creator erit ei cuſtodis inſtar, vitamque ei ſervabit, & eum in Iſraelis terra incolumem, invitis hoſtibus, præſtabit, atque eum libidini eorum eripiet. 4. Creator eum ægrotantem, lectoque jacentem incolumem præſtabit, & pro morbis, quibus laborabit, ſanitatem ei, reſtituet, in Iſraelitarum agris. Quamobrem decumbens in lecto

14. *Velis*] רצה *rtſe*, quod verbum bonam voluntatem ſignificat, unde רצון *ratſon*, favor. Eſt ergo perinde ac ſi diceret: ita mihi faventem te reperiam, ut me liberes.

15. *Qui vitam mihi eripere conantur*] *Quærentes animam meam* לספותה *liſpbotha*, ut eam abſumant.

16. *Loco mercedis erit eis pudor*] על עקב בשתם *hal hekeb boſchtham*, ad mercedem pudoris eorum. Vide apud *Chr. Noldium* ſignif. particulæ על XXIII.

Euge, Euge] האח האח *heabb heabb*; interjectio malis Pſaltæ gaudentium. Vide Pſ. XXXV, 21.

17. *In te*] Propter te, quòd tibi ſint cari.

Te quærunt] מבקשך *mbakkeſehan*; hoc eſt, qui te invocant & ad auxilium tuum confugiunt.

Salutem à te acceptam] *Salutem*, aut *liberationem tuam*.

18. *Ad me quod adtinet*] ואני עני *veani hani*. Quòd veluti abſolutè dicitur. Vide apud *Chr. Noldium* particulæ πολυσήμου ſignif. LV. & infrà Pſ. XLI, 13.

Cogitabit de auxilio mihi ferendo.] יחשב לי *jabbaſchob li hezrathi*, cogitabit mihi auxilium meum.

COMMENTARIUS
In PSALM. XLI.

1. QUi *rationem habet tenuis*] משכיל אל דל *maſchil el dal*, intelligens ad tenuem; hoc eſt, qui ſe ſapienter erga tenuem gerit, vel qui adtendit pauperem. Vide Prov. XVI, 20. & Nehem. VIII, 13.

3. *Vitam ei conſervabit*] יחיהו *jehhjihou*, faciet eum vivere.

Beatum reddet eum] יאשר *fiet beatus*. Vertimus, Latinæ Linguæ causâ, quaſi eſſet יְאַשֵּׁר *beatum faciet*.

Libidini hoſtium tradet] תתנהו בנפש איביו *thittheaehon baepheſch ojeban*, ne tradas eum in animam hoſtium, *aut* inimicorum ejus. Primum verbum vertimus, quaſi eſſet tertia perſona, quod Latinè loquentis oratio meliùs cohæreret. בנפש eſt pro לנפש *lnepheſch*, animæ; hoc eſt, libidini hoſtis malè eum habituri. Vide Pſ. XXVII, 12.

4. *In lecto, in quo languebit*] *In lecto langoris.*

Omnem ejus decubitum &c.] כל משכבו הפכת בחליו *chol miſchebabo haphachtha behholjo*; hoc eſt, decubitum ægroti mutaſti, ut poſtea meliùs ſe habere ſenſerit, útque placidè dormiverit in lecto, in quo antea jactabatur. משכב non tantùm *lectum* ſignificat, ſed etiam decubitum. Vide Num. XXXI, 18, 35. Jud. XI, 12. &c.

5.

ſuſtentabit eum in lecto, in quo languebit. Omnem ejus decubitum in infirmitate ejus vertiſti, *ô Deus*. [5]. Ego dixi: Jehova, miſerere mei, ſana me, quia in te deliqui.

6. Inimici mei maledixerunt mihi, & quando, *inquiebant*, morietur & nomen ejus peribit? [7]. Si *quis* veniret, ut *me* inviſeret, falſa loquebatur, animus ejus colligebat ſibi iniquitatem; ut cùm foras egreſſus eſſet, *eam* proloqueretur. [8]. Simul contra me muſſitabant omnes qui me odio habebant, mihi malum moliebantur. [9]. Verbum, *inquiebant*, hominis nequam in eum effundatur; &, qui decubuit, ne ampliùs ſurgat. [10]. Etiam vir cum quo pacem colebam, & cui fidebam, qui pane meo veſcebatur, in me calcem ſuſtulit.

[11]. At tu, Jehova, miſerere mei, fac ut ſurgam, & ei *paria* reddam. [12]. Hac

lecto eum invocabit atque ab eo incolumitatem & ſanitatem impetrabit. 5. Ego igitur miſericordiam ejus precibus imploravi, quamvis non diffitear à me offenſum, & quidem meâ ipſius culpâ.

6. Inimici mei, diris precibus me proſequuti, quando, inquiebant, morietur David, & nominis ejus memoria extinguetur? 7. Si quis me ægrum inviſeret, me falſis blanditiis adhibitis adloquebatur, & in eo peccabat, quod pejor fieret; nec eo ſecius mihi detraheret, cùm domo meâ egreſſus eſſet. 8. Unà cum illo mihi detrahebant inimici mei, & mali quiddam contra me moliebantur. 9. Agnoſcamus oportet, inquiebant, eſſe hominem nequam, optandumque, eum nunquam ex morbo (quo laborabam) convaleſcere. 10. Etiam ii, cum quibus nullas inimicitias exercueram, & quibus fidebam, homines quos alebam, in me cum eo conſpirabant. 11. At tu, ô Creator, da ut ei par pari reddere poſſim. 10. Quod ſi mihi largiaris, ea te intelligam me tibi non diſplicere; præſertim ſi audiverim inimicum meum non audere verbis meis obloqui, nec calamitatibus meis palam gaudere.

11. Ad me verò quod adtinet mei miſertus fac ut

5. *Sana me*] *Sana animam meam.* Hinc liquet Pſalten tum ægrotaſſe; ſive David ille fuerit, ſive alius.

6. *Maledixerunt mihi*] יאמרו רע לי *jomerou rab li*; hoc eſt, malè precabantur mihi, ut ſequentia oſtendunt. Alioqui poſſet quis ſuſpicari, hîc רע *rab* eſſe pro ברע *berab*, & vertendum: *inimici mei dixerunt, cùm mihi malè eſſet, quando morietur?* &c. Vide Exod. V, 19. Pſ. X, 6. Sin minùs, neceſſe erit ſupplere, *inquiebant*, ut fecimus.

Nomen ejus peribit] Poſteritas ejus tota exſtinguetur, eâque exſtinctâ, nominis ejus nulla erit memoria.

7. *Animus ejus*] *Cor ejus.* Quod alii conjungunt cum *loquebatur*, alii cum *colligebat*. Prætulimus poſterius, quia coram ægro Pſalte inimici non ex animo loquebantur, ſed labiis tantùm benevolentiam ei teſtabantur.

Colligebat ſibi iniquitatem] יקבץ און לו *jikbats aven lo.* Ex iis quæ audit apud me dici, quæque videt fieri, conatur colligere neſcio quod ſcelus è me admiſſum, quod mox in publicum effert, quaſi exploratum.

9. *Verbum hominis nequam in eum effundatur*] דבר בליעל יצוק בו *dbar blijabal jatſokk bo.* Quorum verborum quæ ſit ſententia non eſt facile dictu. LXX. Intt. λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ, quaſi legiſſent בי *bi*, non בו *bo*. Sermonem verò iniquum videntur intellexiſſe verba ſequentia: *& qui decubuit* &c. *Symmachus:* λόγος παράνομος συνέχυτο ἔνδον αὐτῶν, quaſi legiſſet בם *bam*. *Hieronymus: verbum Diaboli infundebant ſibi*, quod quid ſit non adſequor. Plerique Recentiorum, intelligunt *rem malam*, quam *adhærere* Pſaltæ ejus inimici dictitabant, unde natus eſſet morbus. Primùm obſcurum eſt loquendi genus דבר בליעל *dbar belijabal*, verbum, *aut* res hominis nequam. His verbis intelligi queat quod homo nequam dicere ſolet, vel imprecatur, idque ſequentibus contineri, *& qui* &c. Vel quod in hominem nequam dicitur, cui mors ægrotanti optatur, ne nocere ſibi & aliis pergat, ſi ſanitatem ſuam recuperet. Vocula יציק *jatſonk* non minùs ambigua eſt. Poteſt eſſe futurum *Kal*, verbi in conjugatione *Hiphil* uſitatioris, in qua eſt *arctare*, *facere ut quidpiam alii rei adhæreat*; unde vertunt hîc *adhæret*, aut *adhærebit ei*. Poteſt etiam eſſe participium *Pahul* à יצק *jatſak*, liquefecit. Sic vertimus, non quòd certum putaremus, ſed quia nihil melius occurrebat, hoc ſenſu: ei contingat quod de hominibus nequam dici ſolet; hoc eſt, quod ſolent homines pravis hominibus imprecari.

10. *Cum quo pacem colebam*] איש שלומי *iſch ſchlomi*, vir pacis meæ. Citatur hic locus Joan. XIII, 18. cum ſollemni formula, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ; ſed hoc loquendi genere non ſemper ſignificari ejuſmodi verba eſſe vaticinia, verum id contigiſſe quod ſimile erat rei, de qua primùm prolata fuerant, oſtendimus ad Matth. IV, 14. in additamentis ad *Hammondum*. Itaque hinc non eſt continuò colligendum Chriſti typum hac in re fuiſſe Pſalten, aut hæc verba, totúmve Pſalmum ad Chriſtum pertinere.

In me calcem ſuſtulit] הגדיל עלי עקב *higdil balai hakeb.* LXX. Intt. ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν, Vulg. *magnificavit ſuper me ſupplantationem*. *Aquila*: κατεμεγαλύνθη μου πτέρνα, incommodè; deteriùs etiam *Symmachus*: κατεμεγαλύνθη μου ἀκολουθῶν. & *Hieronymus*: *levavit contra me plantam*, ſed עקב *calx* eſt, non planta. Optimè habet Joannes Evang. XIII, 18. ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. Reſpicitur enim ad calcitrationem, ſeu λακτισμόν jumenti, quod calcibus ferit. Verbum הגדיל, ſequente præpoſitione על eſt ſe *extollere ſupra* alius Pſ. XXXV, 26. XXXVIII, 17.

11. *Paria reddam*] Redolent hæc ea tempora, quibus ulciſci injurias licere vulgò putabant. Longè hæc remota ſunt ab indole Chriſti, qui crucifixoribus oravit à Deo veniam; nec in cœlum evectus tam crucifixionem ultus eſt, quàm Judæorum contumaciam in pravis moribus; quâ ſibi pœnas contraxerunt, quas ſolâ re-

[12]. Hac re intelligam me tibi placere; ſi inimicus meus contra me lætus voces non tollat. [13]. Me verò quod adtinet, in integritate mea me ſuſtentaſti & coram te in perpetuum ut conſiſterem feciſti. [14]. Benedictus ſit Jehova Deus Iſraelis, ab æterno, in æternum! Amen, Amen.

Vir pius cultu publico Dei Iſraëlis excluſus conqueritur, ſed ad Deum converſus, ab ejus miſericordia, reſtitutum ſe iri ſperat.

PSALM XLII. [1]. PRÆFECTO, CARMEN ERUDIENS FILIORUM CORACHI. [2]. Quemadmodum ad decurſus aquarum anhelat cervus: ſic & animus meus anhelat ad

ut paria ei rependam, qui contra me ita ſe geſſit. 12. Hinc demum intelligam tibi non diſplicere, ſi inimicus meus, lætis vocibus inſurgere non auſit. 13. Me hactenus ceteroquin integritate mea frui voluiſti, útque ea frueret effeciſti. 14. Omnes verò Deo Iſraelitarum in æternum benedicant. Amen.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN erudiens poſterorum Corachi, ad Sacræ Muſicæ Præfectum. 2. UT cervus, poſt longum curſum, ſiti laborat, ad decurſus aquarum a montibus anhelat, nec quieſcit, donec aquam

reſipiſcentiâ vitare potuiſſent, qua de re eos non ſemel monuit. Alibi etiam ſunt quæ oſtendunt à viris iis, pro temporis modulo, dicta, quæ Chriſtianis omnibus ſunt vetita.

12. *Hac re intelligam me tibi placere*] בזאת ידעתי כי חפצת בי *bzoth jadahti chi hhaphatſta bi*, in hoc novi te delectari me. Sed de re futura agitur.

Si] כי *chi*. Vide ad Pſalm. II, 12.

13. *Me quod adtinet*] ואני *veani*. Vide ad Pſ. XL, 18.

14. *Coram te*] In terra tua, atque ad Templum tuum; quorum locorum incolæ cenſebantur eſſe לפני יהוה *coram Jehova*, & *videre ejus faciem* quia Deus iis, ſingulari ratione, aderat. Vide Exod. XXIII, 5. & Pſ. XVII, 15.

14. *Benedictus* &c.] Hæc δοξολογία eſt ejus qui collegit Pſalmos, & in libros fortè diviſit, niſi ſic jam diviſos invenerit; ſive Eſdras ille fuerit, ſive alius. Qua de re diximus, in Diſſertatione de Libro Pſalmorum.

COMMENTARIUS
In PSALM. XLII.

1. *Filiorum Corachi*] לבני קרח *libne Korach.* Inſcriptio hæc ambigua eſt, cùm לבני *libne* verti queat *filiorum* & *filiis*. Si priùs admittatur, Pſalmus hîc erit à Corachita pio, aut à pluribus ejus familiæ ſcriptus; ſi poſterius ſignificabit ἐπιγραφῆς auctor miſſum hunc Pſalmum, ut & alios, ad familiam Corachitarum, ut in Templo ab iis caneretur. Ac ſanè Corachitas, hoc eſt, Corachi poſteros, inter ceteros Levitas, miniſterium ſacrum in Templo obiiſſe docemur 1. Par. VI, 33. IX; 19. XXVI, 1. & 2. Par. XX, 19. ubi Korachitæ ſurrexiſſe dicuntur ad Deum laudandum. Nec tamen quidquam vetat quo minùs fuerit aliquis, aut etiam plures in ea familia à Deo Pſalmodiæ dono ornati, qui aliquot Pſalmos in uſum publicum conſcripſerint. Cui ſententiæ favet, quòd, ſi ad Korachitas miſſus eſſet hic Pſalmus, ut ab iis canerentur, ſcriptum potiùs eſſet *Præfecto filiorum Korachi, carmen erudiens*, ita ut ad eorum Præfectum miſſus intelligeretur, ut ejus exemplaria ſingulis cantoribus divideret; quam inſcriptionem videmus eſſe Pſ. XLIV. & quinque proximè ſequentium. Pſalm. LXXXIV. inſcribitur: *Præfecto citharæ Gathenſis, filiorum Korachi, Carmen*; LXXXV, *Præfecto filiorum Korachi Carmen*; LXXXVII. *Filiis Korachi Carmen*; LXXXVIII, *Filiis Korachi Præfecto* &c. Quibus tamen, ſi quis malit idem ſignificari, non intercedo; hîc enim in tenebris palpamur; nec quidquam certi invenire licet, aut quaſi exploratum adfirmare.

2. *Ad decurſus aquarum anhelat cervus*] כאיל תערג על אפיקי מים *cheajal thaarog hal aphike majim.* Verterunt LXX. Intt. ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος; *Aquila* ὡς αὐλὼν πεπρασιασμένος, *ut vallis*, aut *campus areolis inſtructus eſt*, quem, nonnihil mutatis verbis, ſequuta eſt VI. Editio: *Symmachus*, ὡς σπεύδει ἔλαφος. Hieronymus, *ſicut areola præparata.* Quærendum an ערג ſignificet *cupere*, an *ſitire*, an *feſtinare*; deinde quid ſit איל *ajal.*

Res ipſa oſtendit agi de vehementi aquæ deſiderio, aut ſiti, idémque liquet ex Joël. I, 20, ubi Propheta de brutis quibusvis: *etiam majora bruta ſilveſtria* תערג אליך *ad te clamant* aut *anhelant, quia exaruerunt decurſus aquarum.* Alibi vox non exſtat: Poſſet fortè verti *rudere*, propter locum Joëlis, ſed ibi quoque cupiditas aquæ, ad ſedandam ſitim, ſignificari poteſt; quæ *anhelitu* ſignificatur, æquè ac *ruditu*. Quare cùm *anhelare* ſit & cupientium & ſitientium hoc verbum, poſt alios Recentiores plures, hîc potiùs elegimus, & quàm proximè acceſſimus ad

ad te, ô Deus. 3. Sitit animus meus Deum, ad Deum vivum quando veniam & conſpiciar *ante* faciem Dei? 4. Fuerunt mihi lacrimæ meæ, inſtar panis, interdiu & noctu, cùm mihi quotidie diceretur: ubi eſt nunc Deus tuus? 5. Recordabor horum, & effundam in me animum meum, nam tranſibo ad Tabernaculum, & me conferam ad

aquam invenerit: ſic, ô Deus, animus meus ad te anhelat. 3. Cupiditate ardeo me ſiſtendi tibi in Sacrario tuo, ut illic te adorem, coram omnibus. 4. Hactenus, dum apud Philiſthæos morabar, lacrimis meis veluti alebar, interdiu & noctu, cùm Idololatræ me rogarent ubi eſſet tunc temporis Deus ille, Deus, quem adeò jactabam? 5. Tum vero apud me dixi, me ooo mandaturum oblivioni ejuſmodi

ad LXX. Intt. ſimúlque ad naturam cervorum, qui anhelo curſu ad aquas ſitibundi feruntur, quod multis oſtendit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. I. Lib. III. c. 17.

Aquila qui איל *el* legit & *αὐλῶνα* vertit, voce *πρασιάζεσθαι* uſus eſt, quia vocula ערוגה *harougab*, quæ eſt litteris ſaltem huic verbo adfinis, *πρασιὰν*, vel *arcam* horti ſignificat; unde procudit, ut ſolet, verbum *πρασιάζειν* præſente notâ, ſed cujus ſenſus eſt loco ineptus. Verum quidem eſt איל *el* interdum eſſe *campum*, *planitiem* ut Gen. XIV, 6. ſicut & אילון *elon*; ſed hîc multò rationi convenientius eſt *cervum* vertere. Cur *Symmachus* תערג verterit *feſtinat* non intelligo, niſi quòd conjecturâ eò deductus ſit, quæ tamen cum loco Joëlis adlato ſtare non poteſt. Sed incommodiſſima eſt omnium verſio *Hieronymi*, ex Hebræo, qui *Aquilam* partim quidem ſequutus eſt; at Hebraïcorum verborum rationem nullam habuit, vertit enim quaſi eſſet כערוגה ערוכה cheharough haroucha, *quaſi areola præparata ad irrigationes aquarum*, omiſſâ planè voculâ איל, quam alii omnes Intt. legerant. Præterea על אפיקי מים vertit *ad rigationes aquarum*; ſed אפיק *aphik* eſt potiùs *alveus*, aut certè *decurſus* aquæ, quod locus Joëlis maniſeſtò oſtendit.

Anhelat ad te] תערג אליך *thabarog eleha*, quod vertit *Hieronymus*: *præparato eſt ad te*, quaſi legiſſet, aut putaſſet legendum תערך *thabaroch*. Meliùs multò LXX. Intt. *οὕτως ἐπιποθεῖ σε*. Vehementer adpetebat vir pius, à quo hic Pſalmus ſcriptus, Jeroſolimam redire, ut in Templo Deum coleret; nec meliùs deſcribi potuit id deſiderium, quam *ſiti*, quâ nihil acrius eſt, ſi paullò major ſit. Vide & Pſ. LXIII, 1. Hamoſ. VIII, 11. Exempla hujus loquendi generis congeſſit *Thomas Gatakerus*, de ſtylo N. T. c. XX.

3. *Ad Deum vivum*] Verſabatur Pſaltes inter Ethnicos, qui *Deos mortuos* colebant; hoc eſt, Reges olim fato functos. Unde Pſ. CVI, 28. ſacra, quæ iis fiebant, dicuntur *ſacrificia mortuorum*.

Conſpicias ante faciem Dei] Hoc eſt, me ſiſtam ad Dei ſacrarium, ubi *facies Dei* eſſe dicebatur, ut ſæpe diximus. Vide Exod. XXIII, 17. XXXIV, 24. Eſt verò hîc Hebraicè: אראה פני אלוהים *ereb phne elohim*. Ubi poſt verbum ſubaudiendum את vel אל, *ante* vel *ad* ut Exod. XXIII, 15. XXXIV, 20. quæ particulæ alibi exprimuntur, ut Exod. XXIII, 57. Pſ. LXXXIV, 8. Alioquin ex litteris legere poſſemus אֶרְאֶה in Kal, *videbo faciem*. Sed aliter viſum Maſorethis. Ex hac autem interrogatione, vel exclamatione potiùs liquet in Pſaltæ poteſtate non fuiſſe redire, cùm vellet, Jeroſolimam quamvis etiamnum ſtantem; unde conjicere liceat ſcriptum fuiſſe Pſalmum, inter primam & tertiam Captivitatem Judæorum, Nabuchodonozoris juſſu, abductorum.

4. *Fuerunt mihi lacrimæ meæ, inſtar panis*] Quippe qui, cùm paſtum caperet, panem lacrimis ſuis madefaceret. Vide Pſ. LXXX, 6.

Cùm mihi quotidie diceretur] Babyloniis exprobrantibus cladem Hebræis, Deúmque irridentibus, quaſi cultores ſuos ſibi eripere non potuiſſet. Vide ſimiles blaſphemias 2. Reg. XVIII, 33. XIX, 12.

Ubi nunc eſt Deus tuus?] Inſultantis hæc ſunt, eóque ſpectant ut negetur Deus Hebræorum tantus fuiſſe, quantum eum deſcribebant; cùm cultores ſuos in captivitatem abduci pateretur. Vide Pſ. LXXIX, 10. CXV, 2. Eſ. XXXVI, 19. Jerem. II, 6, 8. & alia loca. Dura hæc erant Hebræis, & propemodum intoleranda; quamquam facilè poterant Babyloniis reponere, Deum ſibi opem non tuliſſe; noo Babyloniorum potentiæ cauſâ, ſed propter ſua in ipſum delicta. Attamen crediderim paullatim hiſce calamitatibus adductos Hebræos fuiſſe, ut de altera vita cogitarent; quæ recepta & nota omnibus apud eos, ſub Seleucidis, fuit ſententia, ſi Sadducæos excipias.

5. *Recordabor horum*] Nempe, ut ea coram Deo commemorem, auxiliúmque ejus erga nos, & ultionem impiorum ſermonum petam; ut fecit Hezekias 2. Reg. XIX, 14 & ſeqq.

Effundam in me animum meum] אשפכה עלי נפשי *eſchphecha halai naphſchi*; hoc eſt, triſtitiam omnem meam (coram Deo) effundam, ſeu conteſtabor, opémque ejus implorabo; quod loquendi genus exſtat Job. XXX, 16. videtúrque idem hîc eſſe ac *effundere coram Deo cor* ſuum, quomodo loquitur Pſaltes Pſ. LXII, 9. & Hanna 1. Sam. I, 15. & Jeremias Lam. II, 19. Alioquin exiguâ mutatione legi poſſet hîc עליו *halau*, ad eum, hoc eſt, ad Deum, apud Deum, vel coram Deo.

Nam tranſibo ad tabernaculum] כי אעבר בסך *chi ebabor ebeſſach*. Particula *αἰτιολογικὴ* favet omnino ſententiæ adlatæ. Significat verò Pſaltes fore ut aliquando tamen ſibi liceret in Templum redire, quamvis tunc temporis Judæâ amotus eſſet. סך *ſach* vertimus Tabernaculum, quaſi idem eſſet ac סכה *ſucchah*, aut סך *ſouch*, quæ propriè tabernaculum frondeum ſignificant. Hinc LXX. Intt. *ἐν τόπῳ σκηνῆς*, *Aquila ἐν συσκίῳ*, *in umbroſum*, *Hieronymúsque* eum ſequutus *ad umbraculum*, & Symmachus *εἰς τὴν σκηνήν*. Rectè putarunt ב *in* poſſe hîc ſumi pro אל *el*, adeò ut motum ad locum ſignificet; quod non eſt rarum. Vide *Chr. Noldium* ad ſig. III, XXXIV, & XXXV. Ipſum Dei tentorium apertè סך

ſoch

ad Ædem Dei, cum voce læta & laudem *Dei reſonante*, *unà cum* multitudine feſtum celebrante.

6. Quid dejicis te, anime mi, & tumultuaris in me? Exſpecta *opem* Dei, nam adhuc

modi verba; ſed ea effuſurum, apud Deum in ejus Tabernaculos; fore enim ut feſto, dies celebrarem, cum populo Hebræo.

6. Cur verò ita animum abjicio, & tumultuantibus intra animum cogitationibus perturbor? Auxilium Dei potiùs eſt mihi exſpectandum, propter quod

ſoch aut סך vocatur Pſalm. LXXVI, 3. & Jerem. II, 6. Hic *Kamets* ſupponitur τῷ ס, quod fortè haud multò aliter pronunciabatur ac *Cholem*. Quod ſi minùs placeret, poſſet per Cholem ſcribi; ne vox monadica ſit, quæ ad nullam radicem, adfinis ſignificatûs, referri queat, cùm ad סכך *ſochech* à Veteribus ſit relata, & pro Tabernaculo, ac proinde Templo ſumta ſit, quibus ſequentia manifeſtè favent. Nec ab iis omnino diſſentiunt recentiores Rabbini, ut Arabes nonnulli, *Aben. Ezra* & *Salomo Jarchi*, quamvis hic quoque *numerum* interpretetur. Qui poſteriorem hanc ſignificationem ſequuti ſunt, docere debuiſſent qui סך *ſach*, quod eſt aut à סוך ſouch, *unxit*, aut à סכך ſachach, *texit* ſignificare poſſit *numeroſum*, aut *turbam*, ut vertunt. Eſt quidem qui dicat *turbâ terram tegi*, ut à poſteriore verbo deduci queat, ſed abſurdâ originatione. Hîc ergo præſtitiſſet Veteres ſequi.

Et me conferam ad Ædem Dei] אדדם עד בית אלהים *eddaddem bad beth elohim*. Primam vocem verterunt LXX. Intt. θαυμαστῆς, quòd legerint, ut putant viri docti, אדרת *addereth*, magnificentiæ. Sed *Aquila* προβιβάζων αὐτοὺς, *curans ut ante me progrediantur*, quam ſententiam Judæi etiam Arabes amplexi ſunt. *Henr. Hammondus*, ad hunc locum, *Abu-Walidi* auctoritate utitur, ad eum interpretandum, & poſtquàm dixit eum סך *ſach*, putaſſe eſſe *multitudinem*, aut *cœtum*, addit, ex ejus ſententia, ſic eſſe intelligendum locum: *cùm tranſibam cum multitudine, quam ante me agebam ad Ædem Dei*; vult enim, ut ait, hunc eſſe ſignificatum verbi דדה *dadah*, ut perinde ſit ac *propellere ante ſe*, ut nutrix ſolet infantem; quo ſenſu etiam in Miſchna occurrit. Sic & R. *Tanchum* vertit, *curabam ut incederent*. Quod etiam Judæum Interpretem Arabem in notula confirmare obſervat. *Hammondo* adſentitur *Edmund. Caſtellus*, quem ſolum Recentiorum vim vocis adſequutum eſſe putat. Calculum ei quoque noſtrum adjiceremus, ſi perſuaſum nobis eſſet סך *cœtum*, aut *multitudinem* ſignificare. *Symmachus* habebat hîc διαβασταχθήσομαι, *bajulabor*, quaſi vellet Pſaltes ſe lecticâ eò delatum iri. Non intelligo cur ita verterit, niſi [illegible] vocarit carpentum rectum, aut lecticam; quam in Oriente uſitatam non videmus. *Hieronymus*, *tacebo*, quaſi huic voci & verbo דום *doum*, Silere, eſſet eadem ſignificatio. Quæcumque verò propria ſit vocis poteſtas, res ipſa oſtendit hîc tranſlationem ſignificari, cùm ſequatur *ad Ædem Dei*. Eodem ſignificatu occurrere putant אדדה *eddaddeh* Eſai. XXXVIII, 15. quod non negarim, quamquam locus eſt obſcurior. Alibi vox non exſtat. Volunt eſſe primam perſonam futuri *Hithpaël*, à דדה, pro אתדדה *ethdaddeh*; nec meliorem vocis formationem comminiſci poſſimus. Addunt אדדם dici, pro אתדדה עמהם *ethdaddeh bimmahem*; quod ſequerer etiam, ſi vocem, in ſuperioribus invenirem, ad quam referatur pronomen adfixum. Verti ergo quaſi hîc legeretur, ut apud Eſaiam, donec meliùs quidpiam inveniatur, & vim conjugationis reciprocæ retinui.

Cum voce læta & laudem Dei reſonante] בקול רנה ותודה *bkol rinnah vethodah*, in voce lætæ adclamationis & laudis; nempe, Dei.

Unà cum multitudine feſtum celebrante] המון חוגג *hamon hhogeg*. Subauditur, עם *bim*, cum aut ב *in*, vel abſolutè hæc ſumuntur. Hæc autem ſibi pollicebatur fore pius Hebræus, qui hæc ſcribebat; nec quidquam vetat voti compotem factum, ante ultimam, quæ ſub Sedekia contigit, captivitatem, Templique & Urbis everſionem.

6. *Quid dejicis te anime mi* &c.] מה תשתוחחי נפשי *mah thiſchthobbabbi naſphſci*. Inter hæc & ſuperiora, quibus Pſaltes confidenter ſibi res ſecundiores pollicetur, intelligendum eſt breve ſilentium interfuiſſe; quo vir pius, præſenti ſtatu rerum perpenſo, cœpit dubitare annon plus ſperaret, quàm licebat. A qua dubitatione ſemet ipſe, his verbis, revocat. Viri docti ſimilia apud *Homerum* jam dudum notarunt. Sic Ulyſſes Iliad. Λ. deliberans an Trojanis tergum verteret, quod pudendum erat, an verò ſe circumveniri ſolum, quod deterius erit, pateretur, ſe ipſe revocat, his verbis, verſu 407.

Ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα φίλος διελέξατο θυμός;

Sed quid mihi meus hæc ratiocinatur animus? Idem verſus repetitur, eodem ſenſu, Iliad. Χ, 122. Semet ipſe idem Ulyſſes compellat, his verbis Odyſſ. Υ, 17.

Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ,
Τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Percuſſo verò pectore, cor hoc verbo adloquutus eſt: fer ſanè cor, & deterius aliquando es paſſum. Sic & *Pindarus* Od. Olym. I, 7.

Εἰ δ' ἄεθλα γαρύεν
Ἔλδεαι, φίλον ἦτορ.

Si certamina canere cupis, mi anime. Cæterùm anima dicitur משתוחחת *ſe dejiciens*, ſeu *incurvans*, quæ metu incipit labefactari. *Aquila* κατακύπτον, *Symmachus* κατακάμπτεσθαι, *Hieronymus*, *incurvari* vertêre. Sic & *Perſius curvas in terras animas* dixit, pro abjectis Sat. II, 61.

O curvæ in terras animæ & cœleſtium inanes!

Tumultuaris in me] ותהמי עלי *vatthemi balai*. LXX.

huc eum laudabo, liberatio *enim* eſt à facie ejus 7. O Deus mi, in me animus meus ſe dejicit, propterea recordabor tui, è terra *quæ eſt ad* Jordanem & montes altos, éque mi-

quod eum laudabo: is enim eſt, qui me liberaturus eſt. 7. O mi Deus, animum propemodum deſpondeo, nec tamen propterea tui obliviſcar; erit enim tempus, quo beneficiorum tuorum ſim memor, in terris, quæ ſunt ad Jordanem & Libanum montem, ad ortum, atque ad alios mi-

LXX. Intt. *συνταράσσεις με*, *Symmachus θορυβῇ κατ' ἐμοῦ*. Sed המה potius eſt *tumultuari*, quod etiam *ἐμφαινόμενον*. Vide Pſ. XXXIX, 7. de vitæ humanæ tumultu. Sic *Horatius* 2. Carm. Od. XVI. 10.

Non enim gazæ neque conſularis
Submovet lictor miſeros tumultus
Mentis, *& curas laqueata circum*
Tecta volantes.

Exſpecta opem Dei] הוחילי לאלהים *hohhili lelohim*, exſpecta Deo. Hoc eſt auxilium à Deo mittendum exſpectate, quod Latinè loquenti exprimi oportuit, ut intelligeretur Pſaltes. Quod & alibi fecimus.

Adhuc eum laudabo] Erit cur eum laudem, ob libertatem reſtitutam.

Liberatio à facie ejus] ישועות פניו *jeſchouhoth phanau*, liberationes faciei ejus. Subaudiendum מ ante פניו, ut ſit pro מפניו *mipphanau*, aut מלפניו *milephanau*; hoc eſt, ab eo de quo ſermo eſt. Vide 1. Ephem. XXIX. 12. & *Chriſt. Noldium* ad ſignif. 1 particulæ מלפנים. Sic & Chaldæi dicunt מן קדמי *min Kodomai*, è conſpectu meo, pro à me. Vide Dan. II, 15. LXX. tamen Interpretes verterunt *σωτήριον τοῦ προσώπου μου*, niſi ſit mendum pro *αὐτοῦ*. *Aquila & Symmachus σωτηρίας τοῦ προσώπου αὐτοῦ*, *Hieronymus: ſalutaria vultûs ejus.*

7. *E terra quæ eſt ad Jordanem*] מארץ ירדן *meerets jarden*. Significare videtur tractum terrarum ad ortum Jordanis, ſeptentrionem verſùs, & in quo captivi in Babyloniam abducendi conſiſtere fortè juſſi ſunt. Illac enim iter eſt ad Euphratem, è Judæa Babylonem tendentibus, ut Arabicæ ſolitudines vitentur, & trajiciatur fluvius ad Thapſacum. Ibi videtur hoc carmen effuſum.

Et montes altos] וחרמונים *vehhermonim* חרמון *hhermon* mons eſt excelſus apud Arabas, itáque vocatur Antilibanus. Vide Deut. III, 9. Sed cùm hîc plurali numero hæc vox habeatur, opponanturque mox humiliores montes, altiſſimos quoſque montes ad ortum ſuperioris Jordanis intelligimus.

Eque minoribus montibus] מהר מצער *mehar mitsbar*, è monte parvitatis; hoc eſt, è minoribus collibus eorum tractuum, quos nomine adpellare nunc non poſſumus.

8. *Abyſſus abyſſum vocat* &c.] תהום אל תהום קורא לקול צנוריך *thehom el thehom kore lkol tſinnourecha*. Satis conſtat voce תהום ingentem copiam aquæ, qualis eſt in mari, aut in profundioribus lacubus, & magnis aquis, tralatitio ſenſu, calamitates ſignari. Vide Pſ. XVIII, 17. XXXII, 6. Sed non ita liquet quid hîc ſibi velit צנור, quæ vox *tubus* aut *canalis* verti ſolet hîc & 2. Sam. V, 8. nec alibi legitur. LXX. Intt. *τῶν καταρρακτῶν σου*. *Symmachus. τῶν κρουνῶν σου*. Sunt qui pluviam innui volunt, ſed neſcio an pluvia, quæ guttatim cadit, aut urceatim, quod fit interdum, cum aqua per apertos catarrhactas, aut tubos fluente commodè conferri queat. Non minùs aptè, imò verò aptius, intelligamus meatus ſubterraneos, per quos aquæ perennes è montibus fluunt; nec ſine ſtrepitu è fontibus erumpunt, cùm in montibus pluit, aut nives liqueſiunt, quod ſub finem veris fieri ſolet; adeò ut ſtagna, lacus, fontes, rivi, fluvii undequaque aquas effundant, quaſi inter ſe tubis ſubterraneis conjuncti eſſent. Confert ergo Pſaltes calamitates quarum aliis aliæ ſuccedebant, ei quod contingit viatori, ſecundùm radices montium iter facienti, eo tempore, quod dixi; ſuperato uno rivo, aut lacu, incidit in alium non minùs profundum; & undequaque exundante aquâ, veluti obſidetur, nec novit quò ſe conferat, ut impetum tot aquarum fugiat.

Omnes undæ tuæ &c.] כל משבריך וגליך *chol miſchbarecha vegallecha*; omnes calamitates & miſeriæ. Adde locis memoratis Pſ. LXIX, 2. Eleganter, præ ceteris veteribus Intt. hunc locum vertit *Symmachus*, cujus hæc ſunt verba: *ἄβυσσος ἀβύσσῳ ἀπαντᾷ διὰ ἦχον τῶν καναλῶν σου. πᾶσαι αἱ καταιγίδες σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπάνω μου παρῆλθον* Crediderim hanc comparationem obverſatam animo Pſaltæ, quòd ſimile quid expertus eſſet; dum ſecundum radices Antilibani, tempore verno, iter faceret ortum verſùs. *Comparationem* autem hunc locum vocari, non apertam quidem & directam, in qua ſeorſim ſit *πρότασις*, deinde ſequatur *ἀπόδοσις*; ſed obſcuriorem, in qua utraque miſta ſit, nec poſſit diſtingui, niſi adhibitâ Paraphraſi, quemadmodum fecimus. Tales ſunt innumeræ in ſcriptis τῶν *παρομοιογράφων*, ſeu τῶν משלים Hebræorum, & in Poëtis etiam Græcis & Latinis, quorum ſtylus eâ miſturâ grandior fit. Legatur vel initium 1. Odæ Olymp. *Pindari*, atque in ea multiplex comparatio, ſed involuta & intricata, invenietur. Eſt etiam locus *Æſchyli*, in Supplicibus, verſ. 477. & ſeqq. qui cum hoc Pſaltæ collatus eſt à viris doctis, nec tamen comparationem habere animadvertas; quam facilè intelligent Lectores moniti, ubi locum legerint, qui ita habet:

Καὶ πολλαχῆ γε δυσπάλαιστα πράγματα.
Κακῶν δὲ πλῆθος ποταμὸς ὡς ἐπέρχεται.
Ἄτης δ' ἄβυσσον πέλαγος οὐ μάλ' εὔπορον
Τόδ' ἐσβέβηκα, κ' οὐδαμοῦ λιμὴν κακῶν.

Et multipliciter moleſtiæ ſunt, quæ ſuperari nequeunt; malorum autem multitudo, ut flumen, ingruit, damnuſque mare ſine fundo, nec facilè tranſeundum hæc intravit, nec portus eſt malorum. Dicitur autem *abyſſus abyſſum vocare*, quia qui ex una calamitate, quam evaſerat, mox in aliam incidebat, quaſi vocatam à priore, ut eum mergeret, quem ipſa abſorbere non potue-

minoribus montibus. [8]. Abyſſus abyſſum vocat, ad ſonitum tuborum tuorum ; omnes undæ tuæ, & fluctus tui ſupra me tranſierunt.

[9]. Interdiu jubebit Jehova beneficentiam ſuam *in me profundi*, & noctu canticum ejus apud me erit, & oratio ad Deum *conſervatorem* vitæ meæ. [10]. Dicam Deo rupi meæ ; cur mei oblitus es ? cur atratus inceſſi, cùm ab inimico meo opprimerer ? [11]. Cùm

minores montes. 8. Calamitas calamitatem poſt ſe trahit, & fluctus, à te, ô mi Deus, veluti effuſi ſunt in me, dum ſupra caput meum tranſierunt. 9. Interdiu curabit Deus me beneficentiam ſuam experiri, eique gratiam, ſequente nocte, agam. 10. Poſtquàm dixero Deo, qui mihi inacceſſæ rupis inſtar fuit, cur vero me deſeruiſti ? Cur atratus, quaſi lugens, proceſſi ; cum me opprimeret meus

tuerat. Similis imago obverſabatur *Euripidi*, cùm hæc ſcriberet, in Supplicibus, verſ. 654

Φόβῳ γὰρ τῷ πάρος διώλλυσαι.
Δίκα δίκαν ἐκάλεσε καὶ φόνος
φόνον.

Metu enim priſtino peris. Vindicta vindictam vocavit & cædes cædem ; quia aliis aliæ ſucceſſerant. Vide, ſi libet. locum.

9 *Interdiu jubebit Jehova* &c.] יומם יצוה יהוה חסדו *jomam jetſavveh Jehovah hhaſdo*, interdiu jubebit Jehova benignitatem ſuam. Supplendum eſt לי *li*, quod ſi addideris, ſubaudiendum præterea verbum, quale in Verſione noſtra expreſſimus. Similem orationis ſtructuram vide Levit. XXV, 21. & Deut. XXVIII, 8. Adi dicta ad locum Levitici.

Noctu canticum ejus] שירה *ſchirah*, canticum ejus, cum affixo fœminino, quod refertur ad חסד *hheſed*, beneficentia; hoc eſt, quo pro beneficiis à Deo in me collatis celebretur. Oppoſitio autem τῶ *interdiu* & *noctu* adhibetur, ad oſtendendum laudes Dei quàm proximè benefacta ejus ſequuturas.

Ad Deum conſervatorem vitæ meæ] לאל חיי *leel hhajai*, ad Deum vitæ meæ; nempe, auctorem & conſervatorem. Sic Pſ. XXIV, 5. & alibi *Deus ſalutis*, eodem modo dicitur, pluribus locis.

10. *Dicam.*] אמרה *omerah*, quod volunt eſſe primam futuri Kal, addito paragogico, pro אמר

Cur mei oblitus eſt] Me non adjuviſti. Obſervant viri docti hanc quæſtionem eſſe lamentantis ſortem ſuam, non Deum incuſantis, quaſi cauſa nulla ei fuiſſet Iſraëlitas malè habendi; qui ſibi conſcii erant ſat gravium peccatorum, ut ſe juſtiſſimas luere pœnas facilè intelligere poſſent. Tales querelæ occurunt alibi ſæpiùs, ut Pſ. X, 1. XXII, 2. Job. XIII, 24. Non diffiteor hanc querelam, in ore Chriſti, fuiſſe tantùm ſignum dolorum & angoris ; optimè enim norat cur Deus ipſum crucifigi paſſus eſſet, & tantos dolores in cruce pendentem ferre voluiſſet ; nec eâ querelâ aliud ſignificabatur, præter magnitudinem cruciatuum, quam ſciri intererat humani generis, ut pluribus docent Theologi, & nos etiam in Hiſtoria Eccleſiaſtica attigimus, ad Ann. Ch. XXIX. §. 68. Sed ad Hebræos & Jobum quod adtinet, aliud quiddam in eorum ejuſmodi querelis latere ſuſpicor; nimirum ipſos neſciviſſe cur Deus pateretur bonos, unà cum malis, iiſdem calamitatibus involvi, & ſæpe etiam gravioribus; quæ fuit querela perpetua Jobi. Huc accedebat etiam, quòd ſi quidquid Hebiæorum in Palæſtina ſuperfuerat, poſt abductas Decem Tribus in captivitatem, conferretur cum Babyloniis, qui gloriâ tum & opibus florebant; non intelligebant Hebræi cur ſibi Babylonii uſque adeò præferrentur, cum deteriores multò Hebræis eſſent. Sic & ſinguli ratiocinabantur, cùm malum quempiam virum, aut aliquot improbos, ſeu apud gentem ſuam, ſeu apud alias, florentes omni copiarum genere videbant; quamquam probè ſciebant boni, ut certè putabant, ejuſmodi homines indigniores eſſe, qui à Deo hujus vitæ bonis cumularentur, quàm ſe. Ideò hîc Pſaltes *cur Deus ipſius oblitus eſſet quærit*. At Deus bonos ſæpe cum adverſis confligtari patitur, ut meliores faciat, néve felicitate vitæ nimiâ corrumpantur; atque ut aliis virtutis non dubiæ, & conſtantiæ in virtute, etiam miſera, exemplum efficacius oſtendat, quò pertinent magnæ Jobo immiſſæ miſeriæ. Ærumnas verò breves hujus vitæ cumulatè, alterius felicitate æternâ, penſat. Hæ, aliæque notiores Deo, quam nobis, ſunt rationes cur bonis interdum auxilium non ferat. Ad malos quod adtinet, florere eos ſubinde bonis caducis patitur Deus, ut ejuſmodi benignitate eos ad ſaniorem mentem reducat ; útque tempus eis concedat animo reputandi quàm ſint ingrati erga eum, qui tam benignè támque patienter erga indignos ſe gerit; quod ſi numquam reputant, ſæpe ſero, ſed gravi ſupplicio oſtendit ſe nequaquam faviſſe malefactis ; quamvis ea aliquamtiſper diſſimularet; aut, ſi pœnas in terris non dent, eo graviores pòſt pœnas luant. Sed ante captivitatem, præmia & ſupplicia alterius vitæ non ita nota Hebræis erant, ut bonorum querelas poſſent omnino compeſcere. Quæ omnia poterant locis Novi Teſtamenti confirmari, ſed ſunt omnibus nota, aut è notis libris peti queunt. Interim rem ipſam paucis hîc tradere viſum eſt, ut grammaticas obſervationes Theologicis interdum diſtingueremus ; cùm præſertim querelæ bonorum, ſub miſeriis propemodum fatiſcentium, frequentes ſint in Pſalmis, atque etiamnum, apud Chriſtianos imprudentiores, audiantur.

Cur atratus inceſſi] למה קדר אלך *lammah koder elech*. Vide Pſ. XXXV, 14. Non quærit propriè Pſaltes, cur atratus inceſſerit, ſed cur Deus paſſus ſit ea incidere tempora, quibus atratos procedere Hebræos oportuerit; dum Babylonii, impiis dictis Deo illudentes, florebant quos, propter ejuſmodi delicta, pœnas luentes atratos eſſe magis, ut putabat Pſaltes, decuerat.

11. Cùm

11. Cùm|cædes eſſet in oſſibus meis, probro me vexabant hoſtes mei, quando mihi
quotidie dicebant: ubi eſt Deus tuus? 12. Cur te dejicis, anime mi, & in me tu-
multuaris? Exſpecta *opem* Dei, adhuc enim eum laudabo, liberationes faciei meæ,
& Deum meum.

Homo religioſus à Deo liberationem ab hoſtibus ſuis petit, reditúmque ad cultum Dei publicum, & animum ſuum ad ſpem bonam excitat. PSALM XLIII.

1. DE me judicium fer, ô Deus, & cauſam meam ſuſcipe, contra gentem mini-
mè benignam. Homini doloſo & iniquo me eripe; 2. nam tu Deus
es arcis meæ. Cur me procul expuliſti? cur atratus incedo, propter hoſtis oppreſ-
ſionem? 3. Mitte *ad me* lucem tuam, & veritatem tuam; eæ duces meæ erunt, in-
tromit-

meus inimicus Saulus? 11. Cùm à me mors timeretur, præterea etiam ab inimicis meis vexarer crudelibus dicteriis, dum mihi quotidie exprobrarent, me a Deo deſertum, cùm mihi nullum auxilium ferret. 12. At mihi ipſe puſillanimitatem exprobrabam, cùm à me ipſe quærerem, quæ mihi eſſet tanta timendi cauſa, & perturbationis ratio? Eſſe etiamnum, cur Dei auxilium exſpectarem, & ſpem liberationis ab eo exſpectandæ. Quapropter Deum, ob liberationem ab eo impetratam, laudabo.

P A R A P H R A S I S.

1. O Deus de me judicium fer & ſuſcipe mei defenſionem, ſi bona fuerit mea cauſa, contra gentem iniquam. Homini doloſo atque iniquo me eripe; 2. Es enim ſolus Deus, ad quem, quaſi ad arcem tutam, confugere poſſim. Cur verò me procul a te expuliſti? cur atratus incedo; ideò tantùm quia me inimicus Saulus, opprimit? 3. Animum meum luce tuâ illuſtra & veri-

11. *Cùm cædes eſſet in oſſibus meis*] ברצח בעצמותי *birtſabh bebatsmothai*, in cæde in oſſibus meis. Cùm occiderentur ii, qui ſunt *caro & oſſa mea*, hoc eſt, conſanguinei & propinqui mei. Nam *cædes* non pervenerat ad oſſa propriè dicta Pſaltæ noſtri. Vide Gen. XXIX, 14. Jud. IX, 2. 2. Sam. V. 1.

Mihi quotidie dicebant] Vide ad verſ. 4.

12. *Cur te dejicis* &c.] Vide ad verſ. 6.

Liberationes faciei meæ & Deum meum] ישועת פני ואלהי *jeſchouhoth phanai velohai*. Fortè legendum ישועת פני לאלהי *jſchouhoth phene lelohai*, liberationes a facie Dei mei, eodem ſenſu ac verſ. 6. ita ut hîc repetatur, additâ voce verſ. 7. Sed nihil mutare voluimus.

C O M M E N T A R I U S
In PSALM. XLIII.

1. DE *me judicium fer*] שפטני *ſchophteni*, me judica, hoc eſt, me, pro innocentia mea (cum Babyloniorum factis comparata) abſolve. *Judicium ſontis* periude eſt ac ejus damnatio & ſupplicium de eo ſumtum, cùm de Judice juſto & omniſcio ſermo eſt, ut hîc. Contrà *judicium inſontis* eſt ejus abſolutio & liberatio. Ceterùm videtur hîc Pſalmus ab eodem ſcriptus, ac prior, ideóque verba nonnulla è priore repeti.

Cauſam meam ſuſcipe] ריבה ריבי *ribah ribi*, litiga litem meam. Vertit unâ voce *Symmachus* ὑπερδίκησον, hoc eſt, cauſam pro me defende. Vide Pſ. XXXVI, 1.

Contra gentem minimè benignam] מגוי לא חסיד *miggoi lo bhaſid*. Uſus eſt Pſaltes præpoſitione מן *ab*, quia à Chaldæorum gente res Hebræis ſublatæ extorquendæ fuerunt. Sed Latinè aliter loqui vix potuimus.

Ab homine doloſo & iniquo] מאיש מרמה ועולה *meiſch mirmah vehavelah*, à viro fraudis & iniquitatis. A Nabuchodonoſoro, vel à copiarum ejus præfecto.

2. *Deus arcis meæ*] מעוזי *mahuzzi*. *Symmachus* σωτηρίας μου, *Hieronymus*: *fortitudo mea*. LXX. Int. κραταίωμά μου, quod melius, ſi modò κραταίωμα de arce, vel loco munito intelligi queat. Nam מעז *mahoz* propriè eſt *munimentum*. Vide Jud. VI, 26. Pſ. XXVII., 1. XXVIII, 1. *Deus munimentum*, aut *munimenti* periude eſt; ſignificatur enim Deus, cujus tutela munimenti, & quidem inexpugnabilis, loco eſt.

2. *Cur me procul* &c.] Vide ad verſ. 10. Pſ. XLII.

Cur atratus &c.] Vide ad verſ. 10. ejuſdem Pſalmi.

3. *Lucem tuam & veritatem tuam*] De *luce* pro rebus ſecundioribus, vide Pſ. XXVI, 1. XXXVI, 10. & infrà verſ. 4. *Veritas* eſt fides in promiſſis, ut paſſim; promiſerat autem Deus, ſe poſteritatis Abrahami Deum fore. Quod præſtitit, per plura ſæcula; ſed ingratis Judæorum animis, ſummâ eorum pertinaciâ alienatus, tandem omiſit.

Sacrum tuum montem &c.] *Montem Sanctitatis tuæ*.

4. *La-*

tromittent me in ſacrum tuum montem, & in Tabernacula tua. 4. Veniam ad altare Dei, ad Deum lætitiæ & exſultationis meæ; ac te laudabo, adhibitâ citharâ, ô Deus, *qui* Deus meus *es*.

5. Cur te dejicis, anime mi? cur tumultuaris in me? Exſpecta opem Dei, quia eum adhuc laudabo, liberationes faciei meæ & Deum meum.

Deo revocat in memoriam Iſraëlita beneficia, quibus olim populum Hebræum adfecerat, ſuam in Deo fiduciam oſtendit, quamvis calamitatibus preſſus, & à Deo veluti deſertus, auxiliúmque ejus petit.

PSALM. XLIV. 1. PRÆFECTO, CARMEN ERUDIENS FILIORUM CORACHI. 2. O Deus, auribus noſtris audivimus Patres noſtri narraverunt nobis opus, *quod* feciſti eorum diebus, temporibus antiquis. 3. Tu manu tuâ expuliſti gentes, *quarum loco* eos plantaſti; malè habuiſti populos & *Majores* noſtros in eos immiſiſti; 4. neque enim gladio ſuo poſſeſſionem terræ adierunt, nec brachium eorum eos ſervavit, ſed dexte-

veritatem doce; eæ verò erunt vitæ meæ duces, quæ me in ſacrum tuum montem intromittent, ubi eſt Tabernaculum tuum 4. Tum accedam ad tuum Altare, ô Deus, qui mihi lætitiam atque exſultationem creas, ac laudes tuas canam, adhibitâ Citharâ, ô Deus, qui ſingulari ratione mihi faves. 5. Cur verò animus meus ſe ſe dejiceret, variisque timoribus agitaretur? Auxilium à Deo exſpecta, eum enim adhuc laudabo; nam eſt liberator meus & ſe Deum meum præſtabit.

PARAPHRASIS.

1. CORACHIDARUM CARMEN erudiens. 2. O Deus, audivimus quod Majores noſtri narrarunt; quæ in eorum gratiam, ab eorum temporibus feceris, à multis annis. 3. Tu potentiâ tuâ expuliſti Gentes, in quarum agros ipſos novos colonos deduxiſti; veteribus malè habitis atque

4. *Lætitiæ & exſultationis meæ*] שמחת גילי *ſchimchhath gili*, lætitiæ exſultationis. Sed cum Latinè vix hæc verba conſtrui unâ queant, ideò addidi &, ut *Hieronymus*, in verſione ex Hebræo. Ceterùm *Deus lætitiæ*, eſt Deus, qui lætitiam creat. Neſcio quid ſequuti LXX. Intt. verterint εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου, nam גיל nusquam juventutem ſignificat. Fortè veriti ſunt dicere εὐφροσύνην εὐθυμίας, quod aures Græcæ non ferunt, etiamſi ita poſtea vertit *Symmachus*. Sed גיל plus ſignificat quàm שמחה, vertique potuiſſet εὐφροσύνη ἀγαλλιάσεως, & ſubſtantiva etiam Synonyma ſic conſtruuntur ἐμφάντως χάριν. Vide Pſ. XVI, 5. & XVI, 3. quod obſervatum *Sal. Glaſſio* Grammat. Lib. III. Tr. I. can. 32.

Adhibitâ citharâ] *In citharu.*

Qui Deus meus es] אלהי *elohai*; hoc eſt, qui te Deum mihi faventem præſtiteris. Vide ad Gen. XVII, 8.

5. *Cur te dejicis* &c.] Vide ad Pſ. XLII, 6.

Liberationes faciei meæ &c.] Vide dicta ad verſ. 5. ejuſdem Pſalmi.

COMMENTARIUS
In PSALM. XLIV.

1. *Filiorum Corachi.*] Vide ad Pſ. XLII, 1.

2. *Auribus noſtris audivimus* &c.] A parentibus, & avis, qui à ſuis audiverant, donec ad rerum geſtarum tempora pervenias.

Eorum diebus] Qui primi rem liberis ſuis narrarunt.

3. *Tu manu tuâ*] אתה ידך *atthah jadecha*, pro בידך *bejadecha*, in manu tua, vel per manum tuam.

Majores noſtros in eos immiſiſti] ותשלחם *vattheſchallechem*. Hic pronomen ſuffixum tam poteſt referri ad populos ejectos è ſedibus ſuis, quàm ad Iſraëlitas, qui in eorum locum in Chananæam miſſi erant. De Iſraëlitis intelleximus non aliter ac verbum ותטעם *vattittahem*, quo deſinit antecedens membrum, cui hoc ex adverſo reſpondet. Sequentia etiam verba nobis favere videntur.

4. *Gladio ſuo*] Quod arma eorum irrita fuiſſent, niſi præter ordinem à Deo adjuta.

Lux faciei tuæ] Favor tuus, ut paſſim. Vide ad verſ. 3.

Quia viſum tibi eſt iis benefacere] כי רציתם *chi retſitham*; quod verti etiam queat, *qui eis faviſti*, nam רצון frequentiſſimè *favorem* ſonat.

5. *Jube Jacobo liberationem obtingere*] צוה ישועות יעקב *tſavve jeſchuhoth jahakob*, jube ſalutes Jacobi. Vide ad Pſ. XLII, 9.

6. *Cornu feriemus*] ננגח *nenaggechh*, hoc eſt, vincemus; metaphorâ à tauris ductâ, in quibus ii victores ſunt, qui æmulos vehementiùs & frequentius cornu ferire poſſunt.

Illi inter ſe ſe magnâ vi prælia miſcent,
Cornuáque obnixi infigunt, & ſanguine largo
Colla, armóſque lavant.

Quæ ſunt verba *Virgilii* Æneid. XII, 720. Æneam & Turnum pugnantes cum tauris conferen-

dextera tua, brachium tuum & lux faciei tuæ, quia viſum tibi eſt iis *benefacere*. 5. Tu ipſe Rex meus es, ô Deus, jube Jacobo liberationem *obtingere*.

6. Per te hoſtes noſtros cornu feriemus; in nomine tuo eos, qui in nos inſurgunt, conculcabimus. 7. Neque enim arcui meo confido, nec gladius meus me ſervabit; 8. nam tu effeciſti, ut hoſtibus noſtris liberaremur, & pudore adfeciſti eos qui, nos oderunt. 9. Deum laudabimus quotidie, & nomen tuum in perpetuum extollemus. Selah.

10. At nos abegiſti, nos ignominioſè habuiſti, nec egrederis cum exercitibus noſtris. 11. Nos in fugam convertiſti, coram hoſtibus noſtris, & qui nos odio habent, ſibi *noſtra* diripuerunt. 12. Tradidiſti nos inſtar pecudum, quæ comeduntur, & per gentes ſparſiſti nos. 13. Vendidiſti populum tuum, nullo pretio, neque auxiſti pecuniam, quâ emti ſint. 14. Expoſuiſti nos opprobrio vicinorum noſtrorum, ſubſannationi, & deriſioni eorum, qui circa nos ſunt. 15. Feciſti, ut proverbium eſſemus, apud gentes; úſque motu capitis *ſperneremur*, apud populos. 16. Quotidie ignominia mea eſt coram me, & vultûs pudor texit me, 17. propter vocem probro & contumeliis adficientis, hoſtémque & ultionem *de nobis* ſumentem.

18. Om-

que expulſis; quibus Majores noſtros ſuccendere voluiſti. 4. Hi enim nequaquam eorum agros vi & armis ſuis invaluerunt, ſed potentia tua, & ſingulari tuo erga victores favore, quo viſum tibi eſt eos proſequi. 5. Tu ipſe Rex meus es, quamvis alius in Iſraele Rex ſalutetur; quo jubente, Iſraelis propago libera erit.

6. Tuo auxilio freti hoſtes noſtros veluti cornu ferire, invocato auxilio tuo, & eos, qui in nos arma capient, conculcare poterimus; 7. neque enim fiduciam poſui in arcu, aut ſalutem à gladio meo exſpectavi. 8. Tu ſolus effeciſti, ut hoſtibus infenſiſſimis liberaremur, eosque pudore adfeciſti, quicunque nos oderunt. 9. Te quotidie laudabimus, nomenque tuum in æternum extollemus.

10. At tu nos *deinde* veluti à te abégiſti, atque ignominia adfeciſti, nec exercitibus noſtris adfuiſti. 11. Imò vero nos in fugam, coram hoſtibus, convertiſti, & qui internecino odio nos oderant, noſtra diripuerunt. 12. Nos iis malè habendos tradidiſti, inſtar pecudum, quæ comeduntur, & quaque verſum disjeciſtis. 13. Populum vili pretio vendi paſſus es, neque, in miſeranda auctione Iſraelitarum, effeciſti, ut inciderent in manus hominum, qui multò pluris eos facerent, quam pecudes. 14. Objeciſti nos ludibrio vicinorum, & irriſioni populorum, qui circa nos ſedes habent. 15. Dediſti operam, ut nomen Judæorum, aut Iſraelitarum probroſum haberetur, adeò ut ſtatim ac ſervus venalis diceretur Iſraëlita, aut Judæus contemtui haberetur. 16. Quotidie mihi obverſatur

ferentis. Hinc cornua ferrea ſibi Pſeudopropheta aptavit, quæ ſymbolum eſſent victoriæ, quam, licet falsò, prædicabat Achabo. 1. Reg. XXII, 11.

In nomine tuo] Nomine tuo invocato. Vide Pſ. CXVIII, 10, 11, 12.

9. *Selah*] Vid. ad Pſ. III, 3.

10. *At nos abegiſti*] Vel *expuliſti*. Ad tempora Nebuchodonoſoris hæc pertinere videntur, quibus Hebræi maximis & extremis cladibus adfecti ſunt.

Cum exercitibus noſtris] *In exercitibus noſtris*, quibus adeſſe ſolebas.

12. *Per gentes ſparſiſti nos*] Decem Tribus in captivitatem abductæ erant, & pars aliqua duarum reliquarum.

13. *Nullo pretio*] בלאהון *blo hon*, quod divitias ſignificat; hîc verò luculentum pretium: LXX. Intt. ἄνευ τιμῆς rectè, incommodè verò *Symmachus* οὐχ ὑπάρξεως. Significat Pſaltes Babyloniis magno non conſtitiſſe victorias de Judæis relatas.

Neque auxiſti pecuniam, quâ emti ſunt] ולא רבית במחיריהם *velo ribbitha bimhhircbem*, neque multiplicaſti in pretio eorum. Quando quidpiam venditur à mercatore, pretium ejus auget, quoad ejus fieri poteſt. Eò reſpicit Pſaltes, atque hoc tantùm vult, Deum paſſum eſſe Hebræos à Babyloniis nullo penè negotio vinci & ſubigi. Nec ſunt ejus verba nimiùm urgenda, quæ alioquin exprobrationes eſſent minùs religioſæ; quaſi non decuiſſet Deum pati, populum ſuum tam facilè in Babyloniorum ditionem redigi. Sic ſolebant Ethnici Diis ſuis calamitates ſuas exprobrare, non verò Hebræi. Notum præterea eſt, Deum longè antea prædixiſſe; fore ut Judæi, impietate atque improbitate ſuâ, ſe eò adigerent, ut ingratam gentem deſereret; niſi animum & mores mutarent, quod nequaquam fecerunt. Nec proinde mirum, Deum minas ſuas exſequutioni mandaſſe.

14. *Qui circa nos ſunt*] לסביבותנו *liſbibothenou*, circuitibus noſtris; hoc eſt, iis qui circa nos ſunt, vicinis populis.

15. *Ut proverbium eſſemus*] משל *maſchal*, quæ vox, ut notum eſt, *ſimilitudinem* ſignificat, deinde ad proverbium deſignandum tranſlata eſt, ut diximus ad 2. Reg. IV, 32. Hoc verò vult Pſaltes, tam miſeros & contemtos eſſe Judæos, ut nomen eorum in proverbium abierit, ad ſignificandum hominem contemtum, & miſerum. Sic *Syrus perditus* Deut. XXVI, 1. dicitur contumelioſè homo pauper; *Amorrhæus* verò homo impius Ezek. XVI, 45. Similiter in aliis Linguis permulta nomina propria in proverbium abierunt, ut *Crœſus* pro divite, *Irus* pro paupere, *Cres* pro mendace, κρητίζειν, pro mentiri, *Græculus* pro homine inepto & parvi pretii, *Sardus venalis* pro homine nihili, & ſimilia multa; quæ vel ex Indice Adagiorum *Eraſmi* colligi poſſunt.

Uſque motu capitis ſperneremur.] מנוד ראש *menod*

[18]. Omnia hæc nobis contigerunt, nec *tamen* tui obliti ſumus, neque fœdus tuum fefellimus. [19]. Animus noſter non eſt *à te* averſus, neque pes noſter à ſemita tua divertit; [20]. quamvis contriveris nos in loco draconum, & umbrâ mortiferâ nos cooperueris. [21]. Si obliti eſſemus nominis Dei noſtri, ſi ad Deum alienum palmas noſtras extendiſſemus; [22]. annon hoc Deus inveſtigaret, quandoquidem animi arcana novit? [23]. Propter te quotidie occidimur, & inſtar pecudum, quæ mactantur, habemur.

[24]. Expergiſcere, cur dormis, Domine, excitare, ne refugias *nos* in perpetuum. [25]. Cur vultum tuum abſconderes & noſtræ adflictionis, oppreſſionisque oblivisſcereris?

tur ea ignominia, quæ nos pudore ſuffundit; 17. propter convicia quibus laceramur, ut ultio de nobis ſumatur.

18. Hiſce calamitatibus oppreſſi licet, tamen tui obliti non ſumus, neque fœdus, quod nobis tecum erat, irritum eſſe volumus. 19. Animus noſter à te non eſt alienus factus, neque viam nobis à te monſtratam reliquimus, 20. quamvis nos inter ſerpentes verſari oportuerit, & in umbra ſpeluncarum noxia jacere. 21. Si Dei noſtri obliti eſſemus, ſi aliena Numina coluiſſemus; 22. annon Deus pœnas de nobis ſumſerit, qui omnia vel arcana ſcelera novit? 23. Quotidie propter cultum, quo te proſequimur, ſpretis commenticiis Diis, inſtar pecudum mactamur.

24. Ne videaris, ô Deus, dormire. Dum cultores tui tam malè habentur, ne protſus curam noſtri abjeciſſe credaris. 25. Cur nos aſpernari videris,

menod roſch, nutatio capitis, quod ſignum contemtûs. Vide Pſ. XXII, 8.

18. *Nec tamen tui obliti ſumus*] Verum hoc erat de piis Judæis, in Babyloniam abductis; ſed ante captivitatem, plus ſemel Dei obliti fuerant plerique, quare irrevocabili decreto eos captivitate mulctaverat. Vide 2. Reg. XX, 16. & ſeqq. XXII, 16. & ſeqq. 2. Ephem. XXXVI, 13. & ſeqq. Sed innumeri mali fuere, in ipſa captivitate, ut conſtat è Propheta Ezekiele, éque Daniele Cap. IX.

19. *Non eſt retrorſum* &c.] Vide not. ad Eſai. I, 4.

20. *In loco draconum*] במקום תנים *bimkom thannim.* LXX. Intt. ἐν τόπῳ κακώσεως ex conjectura, ut puto. Meliùs *Aquila*, ἐν τόπῳ ἀοικήτῳ quia dracones, hoc eſt majores ſerpentes, nonniſi in locis deſertis habitare ſolebant. Credibile eſt Judæos à Babyloniis ſedes accepiſſe, in deſerto quopiam Meſopotamiæ auſtralis loco, in quo plures erant ſerpentes, & miſeri exſules mala multa paſſi ſunt. Quò reſpicere videtur Pſaltes.

Et mortiferâ umbrâ nos cooperueris.] *Texiſti ſupra nos in umbra mortis.* בצלמות *betſalmaveth*; quod verti etiam queat *in tenebris*, ut diximus ad Job. X, 21. Ut *lux* res ſecundas: ſic *tenebræ* adverſas paſſim ſignificant.

21. *Palmas noſtras extendiſſemus*] Hoc eſt, opem ejus imploraſſemus.

22. *Hoc inveſtigaſſet*] יחקר-זאת *jabbaker zoth*; hoc eſt, inveniſſet, deprehendiſſet. Eſt, ut paſſim aliàs, antecedens pro conſequente. Pſaltes Deum teſtem vocat Religionis non fucatæ, quam pii Judæi profitebantur in captivitate; ceteroqui gentem ſuam non abſolvit, nec poterat. Vide Dan. IX, 5.

23. *Quotidie occidimur*] A Babyloniis, qui miſeram gentem crudeliter habebant.

24. *Expergiſcere*] Hoc eſt, ſac quod amici expergefacti clamoribus amicorum ſolent, nos ſine mora adjuva. Vide Pſ. VII, 7.

Ne refugias nos] Aut *expellas nos.* Vide Pſ. XLII, 2. Qui à ſe expellit quempiam, eum refugit.

25. *Cur vultum tuum abſconderes*] Cur nos in conſpectum tuum, quaſi ingratos & inviſos, ut Principes ſolent, non admitteres?

Obliviſcereris] Non aliter nos haberes, quàm ſi noſtri oblitus eſſes?

26. *Animus noſter*] *Anima noſtra*, quod poſſimus etiam interpretari *nos ipſos.* Sed hæc eſt tralaticia deſcriptio ſummæ abjectionis, & maximi mœroris; qualis eſt eorum, qui proni in terram concidunt. Vide Pſ. CXIX, 25.

27. *Surge, ut nobis auxilium feras*] קומה עזרתה לנו *koumah bezrathah lanou*, pro לעזרתה *lebezrathah*, ad auxilium omnino nobis ferendum, nam עזרתה plus eſt quàm עזרה, ut ישועתה plus quàm ישועה.

COMMENTARIUS
In Psalm. XLV.

1. S*Oſannis*] על ששנים *hal ſchoſchannin*, id eſt, præfecto inſtrumentis muſicis, quæ vocabantur *Soſanni*, hoc eſt, lilia, & quæ qualia fuerint, ignoramus. LXX. Intt. ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, quaſi eſſet שֶׁשֹּׁנִים ex ש *qui* & שנים *ſchonim* mutantes, à שנה *mutavit.* Sed quid hoc ſibi vult? *Aquila*, ἐπὶ τοῖς κρίνοις, *liliis. Symmachus* ὑπὲρ τῶν ἀνθῶν, *pro floribus. Theodotion*: ᾠδὴ τοῖς ἠγαπημένοις, *ode amatis. Chaldæus*: *iis qui ſedent in Synedrio Moſis*, quaſi eſſet ששנים *ſcheſchonim*, nam שנים ſunt Deuterotæ, ſive auctores *Miſchnæ*, Doctores Thalmudici, ut viri docti interpretantur. Quæ protulimus, ut liqueret rem iis notiorem non fuiſſe, quèm nobis.

Canticum amoris] שיר ידידות *ſchir jedidoth.* LXX. Intt. ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ, quaſi legiſſent ידיד *jedid.* Aquila ᾆσμα προσφιλίας, quaſi legendum eſſet ידידות; quæ vox *amorem* ſignificat, Jerem. XII, 7. *Symmachus* & *Theodotion*

ris? [26]. Nam in pulverem dejectus eſt animus noſter, & venter terræ adhæſit. [27]. Surge ut nobis auxilium feras, & propter benignitatem tuam nos libera.

Unctio & Epithalamium Salomonis, & Meſſiæ.

[1]. **P**RAEFECTO SOSANNIS FILIORUM CORACHI, CANTICUM AMORIS ERUDIENS. [2]. Eructabit animus meus verbum bonum; dum dicam opera mea Regi, lingua mea erit inſtar ſtyli Scribæ eruditi. [3]. Pulcherrimus es hominum, PSALM XLV.

deris, calamitatúmque noſtrarum immemor eſſe. 26. Dudum veluti humi jacemus & corpore & animo, ut nihil humilius eſſe poſſe videatur.

27. Age verò & nobis auxilio eſto, atque à tot malis, pro tua bonitate, nos liberato.

P A R A P H R A S I S.

1. PRAEFECTO inſtrumentis Muſicis, quæ Lilia vocantur, inter Korachitas. Canticum de Amoribus Chriſti & Eccleſiæ.

2. Nunc ex animo nuncium bonum proferam, dum Regi lingua mea dicet quod meditatus ſum, haud aliter ac vir eruditus, qui chartæ commendat quod meditatus eſt.

3. Formoſiſſimus es hominum, in labiis tuis veluit

τιον εἰς τὸν ἀγαπητὸν, relectis, ut LXX. Intt. duobus poſtremis literis. *Hieronymus*: *canticum amantiſſimi*. Chaldæus: תשבחתא ואודאתא theſchbahhtha veodaatha, *hymnus & laus*. *Aquilam* ſequuti ſumus, ſive ſit legendum יְדִירוֹת, ſive יְדִידוֹת, *amores* ſignificarit, eſt enim Epithalamii genus. Sunt hîc quæ Salomoni, etiam grammatico ſenſu, conveniunt: ſunt & alia, quæ in eum non ſatis aptè quadrant; ſed de Meſſia ſenſu magis proprio & excellentiore dici queant. Quapropter ab antiquis temporibus, verba quædam ſunt hinc prolata, quaſi ad Chriſtum pertinentia; verſus, nimirum, in Epiſtola ad Hebræos c. I, 8, 9. Chaldæus quoque Interpres apertè verſ. 3. de Meſſia agi agnovit, in cujus ſententiam plures etiam è recentioribus Rabbinis conceſſerunt. Quibus de cauſis, ut fecimus in aliis ejusmodi vaticiniis, de Salomone & Chriſto hæc interpretati ſumus, diſtinctis tamen iis, quæ de alterutro aptiùs dici poſſunt.

Erudiens] משכיל *maſchil*, quod canticum antecedit, ſed commodiùs Latinè loquenti ſequi videbatur.

2. *Eructabit animus meus*] רחש לבי *rahhaſch libbi*, eructavit cor meum. Verbum רחש, apud Chaldæos frequentiùs uſitatum, eſt *emittere*, diciturque de aqua emittente piſces in ea productos, Gen. I. tum etiam *feſtinare* Pſ. LV. apud Chaldæos Interpretes. *Symmachus* verterat ἐκινήθη λόγῳ ἀγαθῷ. Alius ἐξείρευσεν, LXX. Intt. ἐξηρεύξατο, quod, propter rem ipſam, ſequuti ſumus. Futuro vertimus, quia pollicetur Pſaltes ſe dicturum quod ſequitur.

Verbum bonum] דבר טוב *dabar tob*, ſequentia verba. Poſſimus & vertere *rem bonam*. Intelligitur vaticinium de Meſſia ſenſu ſublimiore, grammatico verò laudes Salomonis, felicitáſque ejus regni prædicantur. Qui interpretati ſunt λόγον ἀγαθὸν de Ratione divina, ſeu Verbo, Deúmque Patrem hic loqui volunt, extra oleas vagantur; nec probantur *Baſilio*, qui Prophetam loqui obſervat, in Catena Corderiana.

Dum dicam opera mea Regi] אמר אני מעשי למלך *omer ani mahaſchai lmelech*. *Aquila* & *Symmachus* ποιήματα verterunt, quod agi putarint de hoc poëmatio, in honorem Salomonis recitato, aut cantato, eo audiente; non malè.

Scribæ eruditi] ספר מהיר *ſopher mahir*; Veteres quidem Græci verterunt ταχυγράφου, aut ταχινοῦ, quod vocem deduxerint à מהר *mahar*, feſtinavit. Sed non agitur de ταχυγραφίᾳ, quam non tantùm æquat, ſed ſuperat lingua celerior. ταχύγραφος poſſet jactanter dicere, ſe poſſe æquare Linguam; non Lingua calamum, aut manum ſcribentis. Hîc potiùs ſermo eſt de eruditione, & vox, quæ hîc adhebitur, *eruditum* ex uſu linguarum Syriacæ & Æthiopicæ ſignificat, qua de re diximus ad Eſdr. VII, 6. Sed rem ab aliis jam præceptam poſtea animadvertimus; quam tamen iis non debemus, & rationibus novis confirmavimus.

3. *Pulcherrimus es hominum*] יפיפית מבני אדם *jophjaphetha mibbene Adam*: Putant Grammatici verbum hoc eſſe in *Puhal*, & propter duplicatas radicales intenſiorem eſſe ejus ſignificatum, quaſi hoc vellet Pſaltes: *longè formoſiſſimus*, *inter omnes homines*. Non intercedo, quia formoſum fuiſſe Salomonem, non deformis patris & formoſæ præſertim matris filium non eſt abſimile vero. At Veteres Græci Intt. divitim legerunt יפי יפית *jophi japhitha*. LXX. ὡραῖος κάλλει, *Aquila*, κάλλει ἐκαλλιώθης, *Symmachus* κάλλει καλὸς εἶ, V. Verſio κάλλει ὡραιωθεὶς, *Hieronymus Decore pulcrior*. Chaldæus hæc aptat Meſſiæ, habet enim: *pulcritudo tua*, *ô Rex Meſſia*, *præſtantior eſt* pulcritudine *filiorum hominum*. Vix tamen ab imagine formæ virtus deſcribitur In Scriptura; & laus eſt frigida dicere Chriſtum eſſe longè ſanctiorem aliis hominibus, qui ſolus ſanctus fuit, & omnis peccati expers, cùm ceteri omnes peccato ſint infecti. Ad formam verò corporis quod adtinet, quamvis eò inclinat animus, ut credam vultui ejus majeſtatem quamdam fuiſſe prorſus ſingularem; attamen auſterum vitæ genus, quod ſequebatur, vultum ejus infuſcare, & ſucco, à quo pulcritudo non minùs oritur, quàm à ductibus faciei, exhaurire debuiſſe videtur. Sed extat ea de re liber elegans *Franciſci Vavaſſoris*, qui adeatur. Itaque

minum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis; propterea quod benedixit tibi Deus in perpetuum. 4. Accinge gladium tuum ad femur, qui formâ & decore excellis. 5. In decore tuo feliciter equitato, propter veritatem, manſuetudinem ac juſtitiam, & terribilia te docebit dextra tua. 6. Sagittæ tuæ acutæ *ſunt* populi, qui tibi ſubſunt, incident in

luti ſingularis reſidet gratia, quia Deus in æternum benefacit. 4. Accinge te gladio, tu qui forma præcellis inter omnes homines. 5. Sic ornatus, quod felix, fauſtúmque ſit, per vias ſacræ Urbis equitato, cùm excellas veritate; manſuetudine, & juſtitiâ, quæ geres terrifica erunt. 6. Sa-

que malim hæc verba ad ſolum Salomonem referre.

Diffuſa eſt gratia in labiis tuis] הוצק חן בשפתותיך *houtſak bhen bſchiphthothecha.* Deſcriptio eſt eloquentiæ Salomonis, quæ, pro ſapientia ei conceſſa, non potuit non eſſe eximia. At in Chriſto, in quo theſauri fuerunt omnis ſapientiæ, multò major fuit, ideóque omnibus, ab ipſa ejus pueritia, admirationi erat. Vide Luc. II, 40, 47, 52. Quin & poſtea miſſos, ad ſe comprehendendum, ſolâ ſapientiâ, deterruit, Joan. VII, 46. Chaldæus habet hîc: *datus eſt ſpiritus Prophetiæ in labiis tuis.*

Propterea quod benedixit &c.] על כן ברכה *hal chen beraccha.* Solet quidem על כן verti *propterea, ideò*, ita ut quæ anteceſſerunt ſint cauſæ eorum, quæ ſequuntur. Sed pulcritudo & eloquentia Salomonis, dona item in Chriſtum collata, non fuerunt cauſæ benedictionis Dei, ſed potiùs effectus. Ideòque vertimus *propterea quod*, aut *quia*, ex ſententia plurium eruditorum Intt. & *Chr. Noldii* in Concordantia Particularum, ad ſignif. V. hujus particulæ.

4. *Accinge gladium tuum ad femur*] Hæc ad Salomonem pertinent, ſpectántque ejus inaugurationem, ut ſequentia oſtendunt. Sunt πάρεργα propheticæ hujus tabulæ, quæ ſub nonnullis Salomonis lineamentis, non omnibus, Regem Meſſiam pingebat. Ideóque non ſunt ſingula torquenda ad Chriſtum, ſeu allegoricis figmentis adhibitis ei violenter aptanda.

Qui formâ & decore excellis] גבור הודך והדרך *gibbor hodecha vahadarecha*, potens formâ tuâ & decore tuo. Poſtremam vocem verterunt LXX. Intt. quia legerunt, ut nonnulli putant הַדְרֵךְ *tende*, nempe, arcum. Sed hîc ei rei locus non erat.

5. *In decore tuo feliciter equitato*] והדרך צלח רכב *vahadarecha tſelahh rehab.* Vertimus quaſi eſſet ובהדרך *oubahadarecha*, & frequentiſſimè ſupplenda eſt particula ב *in.* צלח eſt *proſperè age*, ſed quia ſequitur verbum adverbii vicem obtinet, ut ſolet in verbis ita conjunctis fieri. Vide 1. Sam. II, 3. ubi תרבו תדברו *tharbou thedabberou*, multiplicate loquimini, eſt multum, aut multis verbis loquimini. רכב *equitato*, ſignificat ritum inaugurationis, quæ qui regnum inibat jumento paterno vehebatur, ut liquet ex 1. Reg I, 33. Eſther. VI, 8. ubi vide notata. Hinc LXX. Intt. βασίλευε, & Chaldæus כן תעלע למרכב על סוסי מלכותא *ſic proſperè pervenies ad currum ſupra equos regni.* Referunt hæc quoque ad Meſſiam regnum ineuntem, qui in cœlum nube, quaſi curru paterno, ſubvectus eſt.

Propter veritatem &c.] על דבר אמת *hal debar emeth*, hoc eſt, propter veritatem, nam על דבר eſt *propter*, ut Gen. XII, 17. XX, 11, 18. & ſæpe alibi. Sic LXX. Intt. ἕνεκεν, & *Hieronymus*, in Epiſt. ad Principiam: *propter veritatem*, quamvis ſit in Ed. Verſionis ex Hebræo, *propter verbum veritatis.* Re verâ עלדבר conjunctim ſignificat tantum *propter*, nec ſunt hæ voculæ ſeparandæ. Cùm hoc non ſatis adtendiſſet *Sanctes Pagninus*, vir ceteroqui doctus, vertit: *equita ſuper verbum veritatis & manſuetudinis & juſtitiæ*; quaſi verbum veritatis, manſuetudo & juſtitia tres equi currûs eſſent. Qualem trigam neſcio an Orientalium aures ferrent, certè nullum ejusmodi loquendi generis exemplum in Scriptura comparet. Multos tamen è Recentioribus poſt ſe traxit *Pagninus*, quorum verba non proferam. *Theod. Beza*, inter alios, eum ſequutus eſt, & hac paraphraſi ſenſum ejus expreſſit, oratione ſolutâ: *Prodi proſperrimè geſturus omnia, triumphali curru invectus, Verbo quidem, cui auriga, illum regente, quem Veritas, Manſuetudo & Juſtitia trahant*; ubi ſeparat *Verbum* à *Veritate*, ut ne ſit currus ſine auriga, ſed invito Pſalte. In Poëtica verò Metaphraſi ſic habet:

Te curru aurato Verum, Juſtúmque ſedentem
Ecce vehunt, trahit alma tuas Clementia bigas;

ubi *Clementia*, quaſi ſingularis equus, deſcribitur, qui antecedat duos alios, alioqui debuiſſet dicere *trigas.* Quàm hæc ſint parum probabilia, dicere nihil adtinet. *Georgius Buchananus* imagine ejusmodi offenſus, tres illas Virtutes, quaſi totidem aurigas elegantiùs deſcribit, quod poſſet admitti, ſi trium aliorum equorum mentio fieret, quales eſſent Potentia, Divitiæ, Ira; quam trigam tres Virtutes optimè intelligerentur. *Buchanani* verba ſunt:

Fræna tibi currûs Verum moderetur & Æquum
Et quæ præcipitem Clementia temperet iram.

Alter Poëta Scotus, *Arturus Jonſtonus*, nec equos, nec aurigas hîc ferre potuit; ſed tres Virtutes, quaſi currum, ſatellitum inſtar, cingentes, deſcripſit his verbis:

Macte novis titulis, niveos Clementia currus
Cingat & auratas Fásque, Fidésque rotas.

Quæ adferre volui, ut liqueret pravâ verſione etiam doctiſſimos viros à recta via tranſverſos abduci.

Si Veritas, Manſuetudo & Juſtitia Salomonis idoneum & dignum eum reddiderant, qui Hebræorum Rex fieret; eædem Virtutes longè majo-

Digitized by Google

in cor hoſtium Regis. [7]. Solium tuum, ô Deus, æternum & perpetuum eſt; ſceptrum æquitatis eſt ſceptrum regiæ tuæ dignitatis. [8]. Amaſti juſtitiam, & odio habuiſti improbitatem; propterea inunxit te, ô Deus, Deus tuus, oleo hilaritatis, præ ſodalibus

6. Sagittarum loco tibi erunt populi, qui tibi credunt, & qui hoſtes tuos tibi ſubjicient, dum eos ad fidem habendam tuis dictis adducent. 7. Regnum tuum, ô Deus, æternum erit, & regnandi ratio æquiſſima. 8. Cordi tibi fuerit juſtitia, odio verò proſequutus eris improbitatem. Ideò, ô Deus, Deus tuus, oleo inunget te, quod ſummum gaudium exit, oleo aliorum regum, creabit

majores, nec ullo, vel minimo, Vitio deformatæ effecerunt, ut Meſſias conſequeretur *nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus eſt Jeſus-Chriſtus, in gloriam Dei Patris.* Philip. II, 9. & ſeqq.

Manſuetudinem ac juſtitiam] ענוה־צדק *vebanvah tſedek*, ſupplevi ו *&*, cum LXX. Intt. & Chaldæo. *Hieronymus*, in Verſione ex Hebræo, habet *manſuetudinem juſtitiæ*, quaſi eſſet ענות *banvath* in ſtatu conſtructo, quod loquendi genus ignotum parit. Alii tamen duriùs volunt hic ענוה eſſe Imperativum Kal cum *He* paragogico, ut רְאֵה Ezech. XXVIII, 17. ut ut ſenſus *exaudi juſtitiam*. Sed non capio, cur ad formam inuſitatam & fortè mendoſam confugere neceſſe ſit, potiùs quàm agnoſcas excidiſſe ו; aut, ſi ita libeat, hîc eſſe Ellipſin, vel etiam conjunctionem ו, quæ hîc eſt ante penultimum Nomen, pertinere ad ultimum, cujus rei plura exempla adtulit *Chriſt. Noldius*, in notis ad Signif. I. Miror etiam virum doctiſſimum *Mart. Geierum*, qui eſt in ea ſententia, objicere formam ענוה eſſe inſolitam & quæ nullibi, niſi hoc in loco, extſtet, cùm aliàs legatur ענוה Proverb. XV, 33. XVIII, 12. XXII, 4. Soph. II; 13. cùm nuſquam legatur ענוה, certè in emendatis Editionibus, vox Concordantiis & Lexicis ignota, ſed ubique ענוה. Verùm ἀκυρολογίαν hanc ceteris egregii viri meritis facilè condonamus; neque hæc dicimus exprobrandi cauſâ, ſed ne ejus auctoritas ſtudioſos Linguæ Hebraïcæ fallat.

Et terribilia te docebit dextra tua] ותורך נוראות ימינך *vethorecha noraoth jeminecha.* Satis conſtat תורך eſſe futurum *Hiphil* tertiæ perſonæ fœmininæ à ירה, in qua conjugatione ſignificat *docere*, unde LXX. Intt. ὁδηγήσει, *Aquila* φωτιεῖ, *Symmachus* ὑποδείξει, *Hieronymus*, *doceat* verterunt. Reliqua ſunt etiam clariora. Sed quæritur, quid ſibi velit, *docebit te terribilia dextra tua.* Mihi verò placet, quod plerisque placere video; nimirum, intellecturum Salomonem ex eventu eorum, quæ adgreſſurus eſſet, quantum ſui terrorem finitimis populis injeciſſet fama, quam ab initio regni ſibi pepererit, & quæ pacem perpetuam, eo regnante, Iſraëlitis præſtitit, exceptis molitionibus, quæ habentur 1. Reg. XI., 14. & ſeqq. Sed Salomone ſene contigerunt. At multò excellentiùs & ſublimiùs hæc in regno Meſſiæ impleta ſunt; cùm miraculis ſuis homines ſacro quodam horrore perfuderit, atque iræ divinæ metu innumeros, eoſque ad caſtigatiores mores adduxerit.

6. *Sagittæ tuæ acutæ ſunt populi*] Singulos milites, quaſi ſagittas, habuit Salomon, paratos tectà petere hoſtes; quamvis iis vix uſus ſit, propter pacem. Singuli veri Chriſtiani ſunt, in manu Meſſiæ, quaſi ſagittæ ad percellendos Evangelii inimicos paratæ. Quod de Prædicatoribus Evangelii intellexit *Baſilius*, quem vide in Catena Corderiana.

Incident in cor hoſtium Regis] Occident, ſi opus ſit, hoſtes, inſtar ſagittarum, quæ in eorum corda incidiſſent. At Chriſtianorum tela, hoc eſt, doctrina, animum audientium ita adfecit, ut mortui vitiis Chriſto in poſterum viverent. Nihil hîc opus eſt hyperbato, quod hîc Veteres quæſiverunt, quaſi ordo eſſet: *ſagittæ tuæ acutæ in cor hoſtium regis, populi ſub te cadent.* In qua ſententia erat *Euſebius*, ut liquet ex ejus Commentario ad hunc locum. Sic & alii Veteres, quos ad hunc locum citavit *Lud. Ferrandus.*

7. *Solium tuum, ô Deus* &c.] Si interpretemur hæc de Salomone, ſignificabitur diutiſſimè poſteros ejus regnaturos; ſed hæc frigida ſunt, ſi comparentur cum ſententia, quam locus fundit de Chriſto intellectus; de quo, ex tota ſignificationis vocum amplitudine, explicari poteſt. Quamvis אלהים dicantur ab Hebræis Judices & Magiſtratus, qui loco Dei ſunt, in jure dicendo; ſenſus, quo Meſſias dicitur *Deus*, planè alius eſt, cùm ſic vocatus ſit, quia *in eo omnis plenitudo Deitatis habitat*, quod de nullo alio dictum eſt, neque dicetur.

Aeternus ac perpetuus eſt] עולם ועד *bolam vahed.* Malim hîc ſupplere ל, more ſolito, ut ſit *in æternum & perpetuum*, quàm conſtruere cum כסא *chiſſe*, quaſi diceretur *ſolium tuum, ô Deus, eſt ſolium æternitatis & perpetuitatis.* Sic ante נצח, quod idem eſt, Lamed omittitur, Hamos I, 11. LXX. Intt. εἰς αἰῶνα τοῦ αἰῶνος & *Aquila* εἰς αἰῶνα καὶ ἔτι.

Sceptrum æquitatis] שבט מישר *ſchebeth miſchor*, ſceptrum rectitudinis; hoc eſt, auctoritate tuâ regiâ omnia in regno, prout rectum & æquum eſt, adminiſtrantur.

Regiæ dignitatis] מלכותך *malchouthcha*, quod maluimus hîc vertere *regiæ dignitatis*, quàm *regni*, propter vocis ambiguitatem. Hæc quoque multò veriora & ſublimiora ſunt, in Meſſiæ, quàm in Salomonis regno.

8. *Amaſti juſtitiam*] Cùm hoc non ſit omnino falſum in Salomone, quem David ſine dubio prætulit fratribus etiam natu majoribus, ut ſibi ſuccederet; multò verius eſt in Chriſto, cujus ſanctitas ſine ulla labe fuit.

Propterea] על כן *bal chen*, quod vertimus hîc *propterea*, LXX. Intt. διὰ τοῦτο & *Aquila* ἐπὶ τούτῳ, quia res ipſa hoc ſuadebat. Obedientiæ enim Chriſti præmium fuit regnum in omnia, ut docemur Philipp. II, 8. & ſeqq.

O Deus, Deus tuus] אלהים אלהיך *elohim elohecha.* De Salomone hæc ſi intelligantur, dicitur ille *Deus*, ſenſu infinitis vicibus dilutiore,

dalibus tuis. 9. Myrrhâ, aloë & caſſiâ, omnia veſtimenta tua ex armariis eburneis *prolata* te exhilarabunt. 10. Filiæ Regum *ſunt* inter res tuas pretioſas, adſtat conjux *tua* ad dexteram tuam, auro Ophiræ *ornata*.

11 Audi filia, vide, inclina aurem tuam, obliviſcere populi tui, & domûs paternæ. 12. Cupidus eſt Rex formæ tuæ, & quia dominus tuus eſt, eum adora. 13. Filia Tyri, homines divites, munere tibi oblato, te colent. 14. Tota intus ornata eſt filia

bit iis, qui ei parebunt. 9. Omnes tuæ veſtes ex eburneis armariis depromiæ, aromatum fumu imbuentur; qualia ſunt myrrha, aloe & caſia, odoratum tuum recreent. 10. Filiæ etiam Regum, ô Rex, erunt uxores tuæ ancillæ, inter quas eminebit conjux tua; quæ ad dextram tuam collocabitur, auro Ophiræ ornata.

11. Tu verò, Sponſa Regis, aurem tuam mihi

re, quàm *Deus ejus*, hoc eſt, creator omnium, cum quo nihil conſerri poteſt. Itaque mirum non eſt, quin illi, *Deo* καταχρηστικῶς dicto, ſit ſuus propriè dictus *Deus*. Quin & Jeſu-Chriſto eſt etiam ſuus Deus, prout ipſe teſtatur Joan. XX., 17. eſt enim homo, qui ad quamcumque dignitatem evectus ſit; tamen, ratione humanitatis, Deum ſuum habet, quo ſenſu hîc eſt, apud Scriptorem Epiſtolæ ad Hebræos, intelligendus locus, ut & Chriſti verba, *adſcendo — ad Deum meum & Deum veſtrum*. Alioqui *Deitas, quæ in eo corporaliter habitat*, eſt ipſe ſummus Deus, qui Deum non habet, ſed Deorum eſt omnium Deus. Nec obſtat hoc quominùs Chriſtus homo, propterea, *Deus* quoque vocetur; *ſi enim Scriptura illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolvi; quem Pater ſanctificavit*, ait Chriſtus, Judæos adloquens, *vos dicitis quia blaſphemas, quia dixi, filius Dei ſum.* Joan. X, 35. 36.

Inunxit te — oleo hilaritatis] Notum eſt Veteres in hilaritate ſollemniori, aut convivio ſplendidiore, aut καθαπερεὶ ἔθνει ſolitos eſſe unguentis, ſeu oleis odoratis uti. Vide Pſ. XXIII, 5. Ruth. III, 3. 2. Sam. XII, 20. XIV, 2. CIV, 15. Ideò ejusmodi oleum dictum eſt ששון שמן *ſchemen ſchaſchon*, oleum hilaritatis. Cùm verò Rex non augurarętur, ſine oleo, publicáque hilaritate, ſi palam ungeretur, ut Salomon 1. Reg. I, 34. ideò etiam ejusmodi oleum ſic vocatum videtur. Scio eſſe qui ששון *Suſinum* interpretentur, atque oleum è liliis eſſe putent, ſed mihi non perſuaſerunt, cùm contrarium liqueat ex Eſ. LXI, 3. ubi alii ejusmodi uſus opponitur luctui. Nihil hîc non clarum eſt, ſi de Salomone intelligantur; nec de Meſſia res obſcurior, qui Spiritu Sancto unctus eſt, ut munere ſuo defungi poſſet. Vid. Eſai. LXI, 1. Act. X, 38. Hoc tamen hîc non tam ſpectatur, quàm collata in in eum regia poteſtas, cujus plenam poſſeſſionem in cœlum adſcendens adivit.

Præ Sodalibus tuis] מחבריך *mehhaberecha*. LXX. Intt. interpretantur μετόχους *Aquila & Symmachus* ἑταίρους. Sunt propriè homines aut fœdere, aut amicitiâ, aut alio vinculo conjuncti. Salomonis *ſodales* ſunt alii Davidis filii, Chriſti homines ejusdem naturæ participes.

9. *Myrrhâ, aloë, caſiâ.*] Deſcribuntur unguenta, quibus veſtes Salomonis unctæ erant, & ſubaudiendum ב *in*. Myrrha adhibita fuerat in unguento, quo Tabernaculum, ejúsque utenſilia erant uncta, Exod. XXX, 22. ubi vide notata. Ac ſanè unguentum ex myrrha gratum & pretioſum fuit, ut liquet ex Eſth. II, 14. Proverb. VII, 27. éque Cantici Canticorum pluribus locis, ut C. I, 13. III, 6. V, 1, 5. Multa hac de re collegit *Fort. Scacchus* Myrothecii I. c. 51, & 52. aliiſque locis, quem, ſi tanti eſt, adeant Lectores.

Aloë אהלות *ahalouth*, vertitur à LXX. Intt. κασσία, ut & ab Hieronymo, in verſione ex Hebræo. Sed *Myrrha & ſtacte* ſunt idem, hîc verò diſtinguuntur, מר *mor* & אהלות *ahalouth*, Cant IV, 14. ubi iidem habent σμύρνα ἀλώθ. Duobus hiſce locis fœminini generis eſt hæc planta; ſed eſt maſculini Proverb. VII, 17. ubi jungitur etiam cum Myrrha, ubi אהלים verterunt LXX. Intt. οἶκον, quaſi legendum eſſet אֹהָלִים *tentoria*, perperam. Extat adhuc genere maſculino. Num. XXIV, 6. Sed an ſit illic eadem planta dubito.

Claud. Salmaſius multis egit de Aloë, in Exercit. Plinian. in *Solinum*, p. 742. & ſeq. Ed. Ultraject. quem adire poterunt ii, quorum rem penitiùs noſſe intererit. Hoc tantum ad nos ſpectat, duplicem eſſe Aloën; una eſt planta, cujus ſuccus ſpiſſatus eſt amariſſimus, & purgandi vim habet; ſed huc non pertinet, ubi de aromatibus ſermo eſt: altera eſt arbor aromatica, cujus ligni in thymiamatibus conficiendis frequens fuit uſus, & apud *Aëtium* Lib. XVI. in compoſitione muſcati, ad quod conficiendum vult adhiberi ἀλόης οὐγγίαν α΄, καλάμου Ἰνδικοῦ οὐγγίας ϛ΄ &c. Idem, in aliis locis, quorum aliquot profert *Salmaſius*, loquitur de Aloë, quaſi de planta aromatica. Sic & *Suidas* diſertat Ἀλόη, εἶδος μυρεψικόν, *ſpecies unguentaria*, quod malè verſum *medicamenti genus*. Verùm ineptus aliquis addidit *Pauli Æginetæ* locum, qui pertinet non ad aromaticum *Aloën*, ſed ad καθαρτικήν. Locus enim ille abeſt à Cod. Pariſienſi, ut adnotavit *Lud. Kuſterus*, qui tamen errorem ex ambiguitate nominis natum, non diſcuſſit, quamvis multis eam demonſtraret *Salmaſius*. Etiamnum lignum Aloës eſt in magno pretio & uſu ad ſuffiendum, apud Orientales, de quo egit *Joan. Bapt. Tabernerius*, in Indiæ Deſcriptione & Tunquini regni, & poſteriores quidem Cap. IV. *Egi*, inquit, *in Indicis meis relationibus de natura hujus Ligni, & oſtendi eſſe cujus pondo mille ſcutatis ematur, ſi modò bonum & pinguedine plenum ſit. Eſt etiam quod tribus tantùm ſcutatis venditur, ſed caret pinguedine, nec uſui eſſe poteſt, niſi ad conficienda armariola, aut grana, quæ è collo pen-*

ſilia Regis, & veſtis ejus eſt auro conſtricta. 15. Phrygionicis veſtibus indutæ poſt eam adducuntur ad Regem virgines amicæ ejus, quæ ad te, *ô Regina*, intromiſſæ ſunt.

hi præbe; obliviſcere popularium tuorum & patris tui. 12. Amore tui Rex captus eſt, ô Puella; at tu eum, quia eſt Dominus tuus, comiter ſaluta. 13. Tyria puella, omnes paullò ditiores, ve-

pendeant. Omnes Mohammedani, ſed præſertim Turcæ & Arabes, qui barbam ulunt, id lignum magni faciant; & cùm ſe mutuò inviſunt, continuo profertur acerra, cui igne inſtructæ fruſtulum ejus ligni injicitur; unde fumus & odor gratus prodit, quo ſuffiunt barbam, ſublatis manibus & prolatis hiſce verbis, elhemed illah, *gratia Deo. Cùm pingue eſt lignum, inſtar ignis magnitudine tantùm piſi, & non-nihil madefactum plus fumi emittit, quàm fruſtu ſicciores ligni molem æquantia. Itaque id lignum, cùm inuſitatæ eſt bonitatis, pretio caret. Anno* MDCXLII. *quo Luſitani Ducem Brigantinum Regem ſalutarunt, Genenſes certa de cauſa in Japoniam vela dederunt; nec inter munera, quibus Japoniæ Regem donare ſtatuerant, nilum fuit pretioſius, quam tignum ejus ligni, ſex pedes altum, & duos peripheriæ habens. Emtum fuerat circiter quinquaginta millibus Librarum Turonenſium Gallicæ pecuniæ. Id vidi, in Perſide, apud Monachos Auguſtinianos, qui ex Japonia retulerant, cùm Regi offerre non potuiſſent. Voluerant etiam offerre Regi Perſarum, sed lignum corruptum fuerat, aquâ marina, cùm referretur, nec amplius tetrum odorem emittebat.* Nec mirum videri queat Ἀλόη dictum, ex אלהה *alohah* in ſingulari, unde אלהות *alahoth* in plurali. Sic à קציצה *ketſihah*, factum eſt *Caſia*, & à קנמן *Kinnamon* Cinnamomum. Nomina, cum rebus, ab Orientalibus ad Græcos pervenerunt, ut rectè *Salmaſius*. Nemo jam mirabitur Aloë ſuffita fuiſſe Salomonis veſtimenta; quod meritò mirabantur, qui nullam niſi καθαρτικὴν Aloën norant.

Et caſiâ] Idem *Salmaſius* ejuſdem Operis pag. 918. & ſeqq. multis de *Caſia* egit; cujus etiam duplex fuit genus, alterum καθαρτικὸν, quod ſiliqua eſt & vulgò nunc *Caſia fiſtula* dicitur; alterum aromaticum, quod eodem quoque nomine adpellatur, & interdum ξυλοκασία. Hanc deſcribit *Dioſcorides*, quaſi ἀρωματίζουσαν: Lib. I. c. 12. Arbuſtum eſt, cujus cortex tantùm uſui eſt, & in fiſtulæ aut tibiæ formam convolutus venditur; aut quod etiam ſolidum, unà cum ligno ſervabatur. Sed *Salmaſium* vide, ubi è *Galeno* oſtendit, corticem fuiſſe *vehementis odoris & ſaporis*, ἰσχυρὸν κατ' ὀσμήν τε καὶ γεῦσιν. Vulgò *Canellam* interpretantur, quæ eſt *Caſia*, non *Cinnamomum*, quo nunc caremus.

Ex armariis eburnis] מן היכלי שן *min hechale ſchen*. Satis conſtat שן, quod propriè *dentem* ſignificat, eſſe *ebur*, quod eſt dens elephantis. Sed vox היכל *hechal* quid hîc ſibi velit non ita notum eſt, quamvis alibi frequenter *templum*, aut *regiam* ſignificat. Atqui res ipſa oſtendebat agi hîc de loco minore, quàm eſt *palatium*, quo loco veſtes ſervantur, & quidem ejuſmodi, ut ebore ornatus eſſet; quamobrem neceſſe erat veſtiarium intelligi, aut armarium, in quo veſtes, præſertim pretioſiores, ſervarentur, & in quo odoribus ſuffirentur, aut aliqua ex parte ungerentur. Potuit fieri, ut ejuſmodi armaria extrinſecus ita formata & ornata fuerint, ut *palatia* quædam minora referrent, ideóque היכלים *hechalim* vocarentur. LXX verterunt ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων, *Aquila*, ἀπὸ ναῶν ὀδόντος, *Symmachus*, ἀπὸ ναῶν ἐλεφαντίνων. Erat vox Græca, quæ omnino videtur ab Hebraica derivata, huc faciens, nempe, χηλοὶ quâ ſignificantur armaria, aut ciſtæ, quibus ſervabantur veſtes. Ea utitur *Homerus* Odyſſ. Φ, 51. ubi de loco in quo Ulyſſis ſervabantur veſtes; & è quo arcum petebat Penelope:

Ἡ δ' ἄρ' ἐφ' ὑψηλῆς σανίδος βῆ. ἔνθα δὲ χηλοὶ
Ἕστασαν, ἐν δ' ἄρα τῇσι θυώδεα εἵματα κεῖτο.

Hæc itaque in altam tabulam ivit, in qua capſæ ſtabant, inque his odoriferæ veſtes repoſitæ erant. Hunc ſolum locum adduxi, cum pluribus aliis vox exſtet; quia huic Pſaltis propemodum ſimilis eſt. *Euſtathius* quidem vult eſſe vocem Laconicam, eámque deducit à χῶ, *habeo*; ſed ſunt hæ conjecturæ incertæ. Multò malim χηλοὶ deducere ab היכלים *hechalim*, quod idem prorſus hîc ſignificat.

Te exhilarabunt] שמחוך *ſchimmehhoacha*, quod eſt præteritum, pro futuro. Qui odoribus gaudent, ut vulgò Orientales, veſtibus odoratis exhilarabantur, & feſtis diebus induebantur.

10. *Inter res tuas pretioſas*] ביקרותיך *bikerorothecha*. Uxores, nempe, Salomonis, quæ Regum erant filiæ, numerat inter κειμήλια; quia in Gynæceo veluti repoſitæ erant. Alii יקרות *jekaroth* aiunt ipſas uxores dici, in quarum numero filiæ regum erant. Prius malim.

Conjux tua] שגל *ſchegal*, quod à שגל *vitiare mulierem*. Suſpicor recens nuptam ſignificari, hac voce; certè de recens nupta agit Pſaltes. Exſtat adhuc Nehem. II, 6. de uxore Artaxerxis, déque uxoribus Belſatſaris Dan. V, 2, 3, 23. Nihil obſtat quin recèns nuptæ intelligantur, etiam iis locis.

Ad dextram] Videtur in recens nupta hoc factum, ritu quodam ſollemni; ſive ad dextram minus honorificus eſſet locus, ſive ad ſiniſtram; qua de re vide ſuſpiciones *Joan. Druſii* Quæſ. per Epiſt. CXVII.

Auro Ophiræ ornata] *In auro Ophir*, בכתם אופיר *bechethem Ophir*. LXX. Int. ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ, qui ſine dubio eſt ſenſus. *Aquila*: ἐν βάμματι Ὠφείρ; ut & V. & VI. Editiones; quamvis qui כתם *tinctura* verti queat, non intelligamus; nec mentio ulla fiat *tincturæ*, ſed tantum *auri Ophir*. *Symmachus* ἐν χρυσῷ πρώτῳ, quod non adſequimur.

Quia dominus tuus eſt, eam adora] כי הוא אדניך והשתחוי לו *chi hou adonajich vehiſchthahhavi lo*, quod eſt perinde ac ſi duo poſteriora verba priora eſſent: והשתחוי לו כי הוא אדניך *at eum adora, quia dominus tuus eſt*; quaſi diceret; quamvis ſit formæ tuæ cupidus, nihilo ſeciùs hono-

ſunt. 16. Ducuntur cum hilaritate & exſultatione, & ingrediuntur regiam. 17. Loco patrum tuorum erunt tibi, ô *Rex*, filii tui, quos principes, per univerſam *tuam* terram, conſtitues. 18. Faciam ut nomen tuum memoretur, per omnes ætates, & propterea populi te in perpetuum laudabunt.

Piarum

venient ad te, ut muneribus ad te adlatis, gratiam apud te ſibi quærant. 14. Intus atque extrimſecus, ornata eſt filia Regis (nempe, Ægyptiorum) *Cetera quæ ſequuntur minutatim explicari nihil opus eſt.*

PARA-

honorem ei exhibe; inflexo corpore, ut domino tuo. Quibus verbis, Reginam monet Pſaltes, ne Regis erga ſe amore abuti umquam velit; quaſi amor viro auctoritatem ſuam minueret. Quod videmus Vaſthi, Perſarum Reginæ, malè ceſſiſſe, Eſther I, 12. & ſeqq. Simul obliquè monebatur ipſe Salomo, ne præ amore, mancipium uxoris fieret, eíque in rebus illicitis obſequeretur; quod tamen fecit, ideóque pœnas luit, I. Reg. XI, 1. & ſeqq. Hæc ad Chriſtum minimè pertinent. Sed in Vulg. verſione addita eſt vox *Deus*, poſt *Dominus*, contra auctoritatem Hebraïcorum & Græcorum Codicum, ut ad Chriſtum referri viderentur.

13. *Filia Tyri*] בת צר *bath tſor.* Loquendi genus frequens, quo ſignificatur ager & imperium urbis, cum eorum incolis. Sic *filia Sionis* eſt Jeroſolima Lam. I, 6, II, 1. & frequenter alibi; *filia Sidonis*, pro Sidone Jerem. XXIII, 12. *filia Babelis* Pſ. CXXXVII, 8. pro Babylone. LXX. Intt. hîc habent Θυγατέρες Τύρου, quaſi de puellis Tyriis ſermo eſſet. Meliùs *Aquila*, *Theodotion* & V. Editio θυγάτηρ Τύρου, aut enim verbotenus vertendum hoc Idioma linguæ Hebraïcæ, ſat notum, frequenti Scripturæ uſu; aut planè neglecto, dicendum eſſet, *Tyrus*, aut *Tyrii*. At *Symmachus* θυγάτηρ κραταιοῦ, alius neſcio quis θυγάτηρ κραταίου, & *Hieronymus* in verſione ex Hebræo, *ô Filia fortiſſimi.* Incommodè, nam צור *tſour* eſt rupes, petra, interdum & locus munitus, ſed de homine forti non dicitur.

Homines divites munere oblato te colent] *In dono faciem tuam precabuntur divites populi*, במנחה פניך יחלו עשירי עם *beminhhah phanajich johhallou haſchire ham.* חלה *in Kal*, eſt *debilem eſſe*, *ægrotare*, in *Pihel* verò conjunctum cum nomine פנים *phanim*, facies, eſt favorem ſibi quærere, gratiam ambire; quod viri docti dici volunt, quia eâ ratione frons mollior fiat, nec negare quod petitur ſuſtineat. Verúmne ſit hoc non ſatis ſcio; ſed hîc ſignificat *muneribus colere.* LXX. Intt. habent τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσι, *Theodotion* ἱκετεύσουσι. Hieronymus: *faciem tuam deprecabuntur*, hoc eſt, te vehementer orabunt, ut velis iis propitia eſſe. *Divites populi* vertimus *homines divites.* Cùm potentior multò eſſet Salomon Rege Tyri, Tyrius ejus amicitiam diligenter coluit; & mercatores locupletes, qui negotiabantur in agris Iſraëlis, atque in Ægypto, uxori ejus, Pharaonis filiæ, ut favorem viri ejus & patris ſibi conciliarent, nihil mirum eſt munera miſiſſe. Sic & ſub ipſo imperio Romano, cùm iratus eſſet Herodes Agrippa Tyriis & Sydoniis, neſcio qua de cauſa, *unanimes venerunt ad eum & , perſuaſo Blaſto, qui erat ſuper cubiculum Regis, poſtularunt pacem, eò quòd alerentur regiones eorum ab illo*, Act. XII, 20.

14. *Tota intus ornata eſt filia Regis*] כל כבודה בת מלך פנימה *chol chbboudah bath melech phnimah.* LXX. Intt. πᾶσα ἡ δόξα (quaſi legiſſent כְּבוּדָּה) θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, ut habet Cod. Alexandrinus non Ἐσεβὼν, ut Romanus. *Hieronymus: omnis gloria filiæ Regis intrinſecus.* Ex lectione noſtra, non poſſumus aliter interpretari, quàm fecimus. Videtur hîc ſignificari induſium lineum, quale Ægyptii gerebant, & ſtola interior, cui ſuperimpoſita fuit alia, de qua in ſequentibus verbis. Nota ſunt quæ de Eccleſia Chriſti ſponſa myſtica dicuntur, nempe, pulcritudinem ejus totam internam eſſe. Hoc eſt, in animi vera ſanctitate ſitam, non in externa ſpecie. Doctrina, ſine dubio, vera eſt; ſed an hîc quæri poſſit, mihi non omnino conſtat. Filia Pharahonis poteſt eſſe, ſi ita videatur, adumbratio Eccleſiæ Gentium, quæ multò major fuit, quàm Judæorum, Chriſtóque etiam carior; quòd ſalutem ſuam totam ex Evangelio, non ex obſervatione Legum Moſaïcarum, pendere putaverint. Sed non poſſunt ſingulæ circumſtantiæ, quarum permultæ ſunt tantùm πάρεργα, ſeu ornamenta ad ipſam adumbrantem picturam pertinentia, minutatim aptari rei, quæ pingitur, & quæ, remotior licèt, potiſſimùm ſpectatur. Conjecturæ, quæ interdum venditantur, quaſi ſenſus Scripturæ, incertiſſimæ ſunt; nec poſſunt, ſine periculo, miſceri cum rebus exploratis, præſertim cùm è contortis interpretationibus naſcuntur.

Veſtis ejus eſt auro conſtricta] משבצות זהב לבושה *misbetſoth zahab lbouſchah.* LXX. Intt. ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη, quod vertit. Vulgatus, *in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.* Hieronymus, *faſciis aureis eſt veſtita* Alius ex Græcis, διὰ συσφιγκτήρων χρυσῶν, *per fibulas aureas*; nempe, veſtis eſt conſtricta. Quam ſignificationem confirmavimus ad Exod. XXVIII, 4. Subaudiendum hîc ב, ante poſtremam vocem לבושה, ut verbotenus ſit *fibulæ auri in ejus veſte.*

15. *Phrygionicis veſtibus indutæ*] לרקמות *lirkamoth.* Oſtendimus ad Exod. XXVI, 1. רוקם *rokem*, eſſe Phrygionem, qui acu pingeret. Ideò לרקמות interpretati hîc ſumus, quaſi eſſet לבושות ברקמות *lbouſchoth birkamoth* Phrygionicis veſtibus indutæ. ל & ב ſæpe miſcentur, ut oſtendit *Chriſtian. Noldius* ad ſignif. XVIII. particulæ ל.

Poſt eam adducuntur] *Adducitur* (תובל, *thoubal*, pro תובלנה *thoubalnah*, ut ſeq. verſu; hoc eſt, unaquæque adducitur) *Regi virgines*, *poſt eam*, *amicæ ejus* (Reginæ) *introductæ ad te*, ô Regina. Intelliguntur puellæ ingenuæ,

ho-

Piorum perpetua à Deo conſervatio, unde potentia Dei intelligitur.

1. PRÆFECTO, CANTICUM CORACHIDARUM, AD HALAMOTH. 2. Deus nobis eſt perfugium & fortitudo, ac paratiſſimum in anguſtis rebus auxilium. 3. Propterea non timeremus, ſi *locum* mutaret terra, neque ſi montes in mediis PSALM. XLVI.

PARAPHRASIS.

1. PRæfecto Cantorum Templi, Hymnus à Corachidis, ad Muſicæ ſacræ Præfectum miſſus. 2. Deus nobis præbet perfugium & certum, in rebus incertis, auxilium. 3. Quare non eſſet quod

honoris, & miniſteriorum cauſâ, Reginæ adfuturæ.

16. *Regiam*] *Palatium Regis.*

17. *Loca patrum tuorum* &c.] תחת אבותיך יהיו בניך *thahhath abothecha iihjou banecha*. Hîc ſunt adfixa maſculini generis, quæ oſtendunt orationem ad Regem converti, certè è punctis hodiernis. Interpretantur, ſi de Salomonis filiis intelligatur, fore eos ſimiles Majorum ejus, hoc eſt, pios, & veri Dei cultui addictos, quod fortè contigit; nam nonniſi ſenex Salomon idololatricos cultus in regnum recepit. De Chriſti verò diſcipulis intellecta hæc, ſignificant, ex ſententia virorum doctorum, Gentiles, qui in locum Judæorum, cultu veri Dei adſcito, & fide Evangelii ſuſceptâ, ſucceſſerunt. Verùm ſi adfixa eſſent fœminini generis, quod punctis mutatis fieri poteſt; hîc Reginæ in relictorum parentum ſolatium numeroſa ſoboles prædiceretur, & quidem imperatura, aut ſub Rege negotia regni adminiſtratura, ex grammatico ſenſu: myſtico verò Eccleſiæ promitteretur, Chriſtianos tandem rerum potituros. Quod feliciter ſic expreſſit *Buchananus*:

Neu deſiderio nimiùm tangare tuorum,
Virga, tibi dulcem patriſque & matris amorem
Leniet adnaſcens ſobolis generoſa propago,
Quos regere imperia terras, totâmque per orbem
Adſpicies populos ſceptra frenare ſuperbos.

Per univerſam tuam terram] בכל הארץ *bebol baarets*; addidi *tuam*, nam ſæpe terra ab Hæbræis occupata vocatur *terra* ſimpliciter. Vide dicta ad Gen. XLI. 56 & ad Ruth I. 1. Sic res intelligenda, ſi de Salomonis filiis intelligatur; quin etiam de Chriſtianis ſi hæc capias, pars non ſpernenda terrarum orbis deſignabitur, non totus.

18. *Per omnes ætates*] *In omni ætate & ætate.* Hæc quidem Salomoni contigerunt, qui etiamnum, quaſi magnus Rex & ſapiens, celebratur; ſed multò pleniùs Chriſto.

COMMENTARIUS

In PSALM. XLVI.

1. AD *Halamoth.*] LXX. Int. *ὑπὲρ τῶν κρυφίων*, *Aquila ὑπὲρ τῶν νεανιοτήτων*, *Symmachus ὑπὲρ τῶν αἰωνίων*. Adluſere ad ſignificationes varias vocis עלם ex quibus deduci poteſt. Sed nomen eſt inſtrumenti muſici, de quo I. Par. XV, 20. Quale verò fuerit nemo hodie dicere queat.

2. *Paratiſſimum in anguſtis rebus auxilium*] *Auxilium in anguſtiis inventum valde.*

3. *Si locum mutaret terra*] בהמיר ארץ *behamir arets*; ſubaudiendum מקומה *mekomah*, locum ſuum, propter antecedens verbum activum. Multò rectiùs hæc de ſe pii Hebræi dicere poterant, quàm Sapiens ille, de quo *Horatius* Lib. III. Ode III.

Juſtum & tenacem propoſiti virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolidâ, neque Auſter
Dux inquieti turbidus Hadriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Neque ſi montes in mediis maribus &c.] *Et cum moverentur montes in medio marium.* בלב ימים *bleb jamim*, *in corde marium*. Quo loquendi genere non eſt intelligendum neceſſariò maris centrum, ſi ita loqui poſſimus de Oceani, aut Maris interni figura, ſed & quævis pars maris etiam à littore non remota; cùm Tyrus, in inſula littori vicina ſita, dicatur eſſe *in corde maris*, Ezekielis Cap. XXVII. 4. Sæpiſſimè Poëtæ & Oratores deſcribunt montes mari oppoſitos, quaſi prorſus immotos, quod fluctibus à tot annis illiſis moveri non potuerint. *Virgilius* Æn. Lib. VII. 586.

Ille, velut pelagi rupes immota, reſiſtit;
Ut pelagi rupes, magno veniente fragore,
Quæ ſeſe multis circumlatrantibus undis
Mole tenet; ſcopuli nequidquam & ſpumea circum
Saxa fremunt, laterique illiſa refunditur alga.

Sic & Æneid. X. 693.

Ille velut rupes, vaſtum quæ prodit in æquor,
Obvia ventorum furiis, expoſtâque ponto,
Vim cunctam atque minas perfert cœlique, mariſque,
Ipſa immota manet.

Ad quem poſteriorem locum ſimilia loca congeſſit *Joan. Lud. de la Cerda.* Vult ergo hîc Pſaltes, ſi ea, quæ omnium maximè immota habentur, moveri incipiant, non eſſe cur ii, qui

mediis maribus nutarent, 4. *ſi* ſonarent & turbarentur eorum aquæ, ſi contremiſcerent montes, propter eorum tumorem. Selah. 5. *Erit* fluvius, cujus rivi exhilarabunt Urbem Dei, ſacram habitationem Altiſſimi. 6. Deus in ea eſt, non movebitur; adjuvabit eam Deus, cùm mane *eam* reſpiciet. 7. Tumultuatæ ſunt gentes, regna commota ſunt; vocem ſuam emiſit, *&* liqueſacta eſt terra.

8. Jehova, *Deus* exercituum, nobiſcum eſt; Deus Jacobi editus eſt nobis locus. Selah.. 9. Ite, videte opera Jehovæ, qui vaſtitates in terra fecit. 10. Faciet ut bella ceſſent, ad extremam usque terram, arcum franget, & concidet haſtam, currus igne comburet. 11. Ceſſate, *ait Jehova*, & intelligite me eſſe Deum, *qui* extollar in gentibus

quod timeremus, ſi Terra in alium Mundi locum transferretur, aut ſi montes in ipſo mari nutarent, propter inuſitatam procellam; 4. neque ſi omnes maris aquæ inſolitum ſonitum ederent, extraordinario ſuo tumore. 5. Erit aqua, quæ in urbem Jeroſolimam perducta eam exhilarabit, per ſubterraneos meatus. 6. Deus ei adeſt, neque incolæ ex illa, nunc quidem, alio abducentur; tutabitur eam Deus, eamque matutino tempore, ut Paterſamilias inviſet, ſi forte quidpiam per noctem lapſum aut perruptum fuerit, quod ſit ſarciendum. 7. Aliquando magno tumultu conſpirarunt plures gentes atque urbes contra eam urbem, at Deus auxilium ei tulit, quo territi ſunt ejus hoſtes.

8. Creator Deus, qui exercitibus præeſt, pro nobis pugnat. Eſt nobis inſtar editi loci. 9. Videte quæ fecerit in terris, & vaſtitates quas in ea

qui in Deo omnium rerum creatore fiduciam poſuerunt, propterea ſibi timeant; cùm ſit eorum, quæ creavit, Dominus.

4. *Eorum aquæ*] Eſt *ejus aquæ*. מימיו *memau*, ſed quia anteceſſit ימים *maria*, plurativo uſi ſumus.

Propter eorum tumorem] בגאותו *bgaavatho*. Deberet hic quoque eſſe בגאותם *propter tumorem eorum*, nempe, marium. Sed ſic ſolent Hebræi ſubinde mutare numeros. Hic autem גאוה *gaavah*, aut *altitudo*, aut *ſuperbia*, ſignificat tumorem maris, gravi procellâ æſtuantis.

5. *Erit fluvius*] נהר פלגיו *nahar phlagau*, fluvius rivi ejus; hoc eſt, erit fluvius cujus rivi, &c. Nullus erat fluvius propriè dictus, qualis Jordanes, ſed cùm נהר ſignificet *fluere*, derivatum poteſt eſſe *fluentum* quodvis, etiam fons. Talis erat fons Siloë, aut *Schiloahh* שלח, cujus aquæ in piſcinam ſuperiorem & inferiorem, veluti in duos rivos, qui dicuntur פלגים *phlagim*, diviſæ erant, & præterea aliunde derivatæ aquæ; ita ut aquæ ſatis eſſet, in urbe, quamvis obſideretur. Vide 2. Reg. XX. 20. a. Ephem. XXXII. 30. *Ariſteas* p. XI. Ed. Hodianæ, ubi deſcribitur aqua copioſa, quæ Templo ſuppetebat: ὕδατος δὲ ἀνέκλειπτός ἐστι σύστασις, ὡς ἂν καὶ πηγῆς ἔσωθεν πολυῤῥύτου φυσικῶς ἐπιῤῥεούσης· ἔτι δὲ θαυμασίων καὶ ἀδιηγήτων ὑποδοχείων ὑπαρχόντων ὑπὸ γῆν, καθὼς ἀπέφαινον, πέντε σταδίων κυκλόθεν τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν καταβολῆς: *aquæ verò eſt corrivatio, quæ nunquam deficit; fonte quippe introrſum copioſo naturâ influente, & præterea mirabilibus, & qui deſcribi nequeant, aquæ ductibus terræ ſubjectis, ut dixi, per quinque ſtadia circumquaque à templi ædificio.* Addit: καὶ ἑκάστου τούτων σύριγγας ἀναρίθμους καθ' ἕκαστον μέρος ἑαυτὰ συναπτόντων τῶν ῥευμάτων· καὶ πάντα ταῦτα μεμολιβδῶσθαι κατ' ἔδαφος καὶ τοῦ τοίχου· ἐπὶ δὲ τούτων κεχύσθαι πολύ τι πλῆθος κονίας, ὄντας ἐνεργῶς γεγονημένων ἁπάντων. εἶναι δὲ πυκνὰ τὰ στόματα πρὸς τὴν βάσιν, ἀοράτους ἔχοντα τοῖς πᾶσι, πλὴν αὐτοῖς οἷς ἐστι λειτουργία: *& unoquoque horum innumeros tubos* (habente) *ad ſingulas partes ſemet ipſa conjungentibus fluentis. Omnia etiam hæc plumbo obducta in imo & lateribus* (ſciendum.) *Præterea ſuper hiſce aggeſtam multam terram, donec omnia ad effectum perducta eſſent. Eſſe etiam frequentia oſtia ad baſin, quæ non ab omnibus cernuntur, ſed iis tantum, qui miniſterio ei præſunt.* Poſtea docet qui ſubterranea aquarum receptacula eſſe intellexerit: ἀπήγαγον γάρ με πλέον σταδίων τεττάρων ἐκ τῆς πόλεως, καὶ πρός τινα τόπον ἐκέλευσέ τις κατακύψαντα συνακοῦσαι τοῦ γινομένου ψόφου τῆς ἀπαντήσεως τῶν ὑδάτων· ὅτε συμφανές μοι γεγένηται τὸ μέγεθος τῶν ἀγγείων, καθὼς δεδήλωται: *abduxerunt me ad quatuor ſtadia ex urbe, & ad quemdam locum juſſit me quiſpiam adclinatum auſcultare ſonum, quem confluentes aquæ edebant. Hinc ergo apertè intellexi magnitudinem vaſorum, quemadmodum dictum eſt.* Hæc, plura licèt, exſcribenda cenſui, ut faciliùs intelligeretur quid velit Pſaltes, cùm ait *fore fluvium, qui urbem Dei exhilararet.*

Sacra habitatio altiſſimi] קדש משכני עליון *kdoſch miſchchene heljon*, ſancta habitationum altiſſimi.

6. *Non movebitur*] בל־ תמוט *bal thimmoth*. Aut, motu terræ non ſubvertetur; aut, ſi de incolis ejus res intelligatur, aliò non transferetur; ſi, nempe, incolæ conſtanter Deo pareant.

Cùm mane eam reſpiciet] לפנות בקר *liphnoth boker*, reſpiciendo mane. Quod poſſit etiam verti: *inſtante matutino tempore.* Vide Jud. XIX. 26. Exod. XIV. 27. Sed res eodem redit, ſeu Deus dicatur *reſpicere* urbem *matutino tempore*, ſeu *adjuvare* cùm inſtat matutinum tempus; hoc eſt, ſingulis diebus; ut paterſamilias, qui quotidie mane ſurgens circumſpicit, an damni quidpiam ceperint facultates ſuæ, per noctem.

7. *Tumultuatæ ſunt gentes* &c.] Hoc eſt, quotieſcumque vicinæ gentes magno tumultu exercitus in eam adduxerunt, & regna ſedibus his veluti evulſa, conjunctis copiis, eam delere adgreſſa ſunt. Quæ verba oſtendunt ſcriptum hunc quidem Pſalmum fuiſſe ante captivitatem, ſed tamen poſtquàm Jeroſolima eſſet ab hoſtibus obſeſſa.

Vocem ſuam emiſit] נתן בקולו *nathan bkolo*, dedit in voce ſua. Vide ſimilem conſtructionem Pſ. LXVIII. 34. Notum eſt, tonitru *vocem Dei* dici, vel è Pſalm. XXIX. Quod poſſit

tibus & ſublimis fiam in terra. [11]. Jehova, Deus exercituum, nobiscum eſt, Deus Jacobi editus eſt nobis locus. Selah.

Exhortatio ad populos omnes, & præſertim ad Iſraëlitas, ut Deum laudent.

1. PRÆFECTO, CARMEN CORACHIDARUM. [2]. Omnes populi, palmis plaudite, & voce hilari, Dei cauſâ, vociferamini. [3]. Nam Jehova altiſſimus eſt PSALM. XLVII.

ea creavit. 10. At idem faciet ut deſinant bella, ad extremam usque terram, arcus franget, haſtas ſecabit, & currus comburet. 11. Dicet pugnas eſſe omittendas, ſe enim, inter gentes ſublatum iri, atque in terris ſublimem fore. 12. Creator, qui bellis præeſt, pro nobis facit, éſtque inſtar editi loci, ad quem confugiemus.

PARAPHRASIS.

1. CORACHIDARUM carmen ad Præfectum miſſum. 2. Omnes populi plaudite ac hilari voce Deum extollite. 3. Nam ſummun Numen terrorem omnibus, quoties vult, injicit, cùm ſit totius

poſſit etiam hîc intelligi, verum eſt enim à Deo tempeſtate immiſſâ & editis tonitribus, liberatos interdum Iſraëlitas, ut Sam. VII, 19. Pſ. XVII, 18. Sed fortè metaphoricum eſt hoc loquendi genus, eóque ſignificatur Deus facilè Hebræorum hoſtes amoturum, ut vir fortis; vel ſolâ voce terrentur homines timidi. Vide Eſaiæ XXIX. 6.

Liquefacta eſt terra] תמוג ארץ *thamoug arets*. *Liquefieri* dicuntur hoſtes terrore conſternati, ut Eſai. LXIV, 7. vel terra Hamos IX, 13. Metaphora petita eſt à cera, vel glacie, vel nive, quæ calore liquefiunt & diſſolvuntur. Vide Pſ. XXII, 15. LVIII, LXVIII, 3.

8. *Editus eſt nobis locus*] משגב לנו *miſchgab lanou*. Hoc eſt, locus naturâ munitus, quales ſunt colles, aut rupes editæ. Vide Pſ. IX, 20. XVIII, 3.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

9. *Vaſtitates in terra fecit*] שם שמות בארץ *ſcham ſchammoth baarets*, poſuit vaſtitates in terra; nimirum, hoſtica.

10. *Ad extremam uſque terram*] עד קצרה *had ktſeh*, ad extremitatem; nempe, terræ Iſraëlitidis, cui toti pacem ſæpiùs præſtitit, ut regnante Salomone, quamvis vicini populi Hebræis nequaquam amici eſſent.

Arcum franget &c.] Sunt hæ deſcriptiones pacis, quâ intemeratâ manente, neque arcu, neque haſtâ, neque curru opus eſt.

Currus igne comburet] עגלות *hagaloth*, vertimus *currus*, quia hîc ſermo eſt de adparatu bellico, quem pax inutilem factura erat. Alioqui *plauſtra* ruſtica ſignificat; ſed hîc perinde eſt ac רכב *recheb*, ſeu currus, quo in bello uti ſolebant. Vide ad Joſ. XVII, 16. LXX. Intt. incommodè verterunt hîc θυρεοὺς *ſcuta*, alius ἁμάξας *plauſtra*. Rectiùs alius, cujus nomen non editur, fortè *Aquila*, ἅρματα, hoc eſt, currus bellici.

11. *Ceſſate*] הרפו *harphou*. Subaudiendus hîc accuſativus, ut מלחמות *milhhamoth*, prælia, vel bella. Poſſit etiam ſuppleri ידיכם *jadechem*, manus veſtras, quæ vox conjungitur cum hoc verbo 2. Sam. XXIV, 16. ubi Angelus vetatur plures Iſraëlitas occidere. Adloquitur Deus hoſtes populi Hebræi. Supplevimus, *ait Jehova*, perſpicuitatis cauſâ.

Extollar —— ſublimis fiam] hoc eſt, me verum Deum eſſe liquebit, gentéſque omnes me laudibus extollent. Prædictio eſt vocationis Gentium ad veri Dei cognitionem.

COMMENTARIUS
In PSALM. XLVII.

2. O*Mnes populi* &c.] Hiſce quidem continentur Tribus Iſraëlis, ſed & latiùs res eſt capienda de Gentilium vocatione, quæ ſub Evangelio facta eſt; aut rei meliùs etiam verba conveniunt, quàm ſolis Hebræis, imò & quamvis Proſelytos omnes, quos ad Judaïſmum adduxerunt, eis adjunxeris.

Voci hilari, Dei cauſâ &c.] הריעו לאלהים בקול רנה *harihou lelohim bkol rinnah*, vociferamini Deo voce hilaritatis, nam רנה *rinnah*, hilarem vocem paſſim ſonat. LXX. Intt. ἀγαλλιάσεως *exſultationis*, Hieronymus *laudis*. Alius Græcus, cujus nomen ignoratur, ἐν φωνῇ εὐφημίας, *alius* εὐφημήσατε. Sed voci רנה ſignificationem hilaritatis adjunctam eſſe ex permultis locis conſtat.

Hunc Pſalmum pro arbitrio invertit *M. Meibomius* ſpeciminis IV. p. 36. & *ſeqq*. Pro, *omnes populi palmis plaudite*, & *voce hilari, Dei cauſâ, vociferamini*, habet ordine mutato: *jubilate Deo populi, plaudite manibus, voce laudis ſæpe repetitâ*. Reſecat hîc præterea כל chol, *omnes*, cujus rei rationem non reddit. Senſus nobis hîc eſt egregius, nec ordinis mutandi occaſionem præbere potuit. Metricam verò ejus commenticiam flocci non facimus.

3. *Jehova altiſſimus eſt terribilis*] יהוה עליון נורא *Jehovah heljon nora*; hoc eſt, Deus Hebræorum, qui *Jehova* dicitur & *excelſus*, idem terrori eſt improbis, Non puto equidem עליון *helion* nomen proprium fuiſſe Dei, ſed eſt tamen Epitheton, quo Hebræi Deum ſuum, quaſi

Digitized by Google

eſt terribilis, magnus eſt Rex totius terræ. 4. Subjiciet cæſos nobis populos, & gentes pedibus noſtris ſupponet. 5. Elegit nobis poſſeſſionem noſtram, cum ſublimitate Jacobi, quem amavit. Selah.

6. Adſcendit Deus, cum clangore, & Jehova cum ſonitu tubæ. 7. Carmina Deo canite. 8. Quia Rex eſt totius terræ Deus, canite erudiens carmen. 9. Regnat Deus in gentes, ſacro ſuo ſolio inſidet. 10. Principes populorum convenerunt, populus Dei Abrahami; nam Dei ſunt clipei terræ, & valde ſublimis factus eſt.

Laus

totius generis humani dominus. 4. Subjiciet nobis victas gentes, & populos nobis calcandos dabit. Elegit nobis agros noſtros, & ſic Jacobi poſteros evexit. 6. Adſcendit Dominus in cœlum, cum ſonitu Tubæ & clamore. 7. Carmina in ejus honorem canite, Regis noſtri laudes iterum, iterúmque celebrate. 8. Eſt enim totius terræ Dominus, clarâ voce celebrandus. 9. Rex eſt Deus omnium Gentium, easque ex ſacro ſuo ſolio cœleſti regit. 10. Proceres terræ convenerunt, unà cum ceteris Abrahami poſteris, ad eum colendum; nam Dei eſt inſtar clipei ſuos tegere, à quibus colitur; quâ ratione ſublimem ſe præſtitit.

PA-

quaſi longè Diis omnibus ſublimiorem, ab aliis ſecernebant. Vide Gen. XIV., 19, 22.

Meibomius legit hîc ונורא *venoro*, & vertit: *Dominus excelſus eſt & terribilis.* Sed propter rationes adlatas, nihil eſt cur quidquam hîc mutemus.

Rex totius terræ &c.] *Supra totam terram*; re verâ, tametſi ab omnibus populis regnum ejus non agnoſcebatur; ſoli enim Hebræi rem norant.

Meibomius hîc ante מלך *moloch*, addit ו, quæ tamen conjunctio ſæpe ſubauditur, nec mendoſa ſunt habenda loca omnia, in quibus ſuppleri debet. Vide exempla apud *Chr. Noldium.*

4. *Subjiciet cæſos nobis populos*] ידבר עמים תחתינו *jedabber hammim tahhthenou.* LXX. Intt. & *Symmachus* verterunt ὑπέταξε ex re ipſâ. Chaldæus יקטל *occidet.* Vide ad Pſ. XVIII, 48. Hæc ſi de Hebræis intelligas de paucis populis, non uſquequaque ſubjectis, interpreteris neceſſe eſt, quod frigidum; ſed ſublimiùs multò impletum eſt, & θεοκρατείαις in Gentibus, quæ Evangelio colla ſubjecerunt. Dare populos Hebræis ſemper malè habendos, dum duro imperio eos premerent, Dei non erat, nec factum eſt; ſed digniſſimum fuit Deo populos Chriſtianæ Religionis jugo ſubjicere; quo admiſſo, æquè liberi & felices fuerunt, ac ii, à quibus nunciatum Evangelium acceperunt. Qua de re paucis egimus in Prolegom. Hiſt. Eccleſ. Sect. III. C. III, 17. & 18.

Pro *ſubjiciet cæſos* eſt in Heb. Codice ידבר *jodabber*, quod perdendi *ſignificatum* habet in conjungatione Pihel 2. Ephem. XXII, 10. & in Hiphil Pſ. XVIII, 48. ut illic notavimus. *Meibomius* verò habet hîc inauditam vocem ידפר *jidphar*, quam vertit *deturpando rumpet.* Sed דפר inuſitatum eſt in Bibliis, apud Syros verò & Arabes, quibus eſt notum, alia ſignificat, quæ huc nihil faciunt. Vix mihi perſuadeo virum eruditum ejuſmodi mutationem, ex animi ſententia, protuliſſe; imperitis fucum facere voluit, qui mirarentur eruditionem hominis Linguæ, poſt duo millia annorum eóque ampliùs, intermortuæ voces omnibus Codd. ignotas reſtituentis. Sed ſtolidos ejuſmodi paucos videmus.

5. *Elegit nobis poſſeſſionem noſtram*] יבחר לנו את נחלתנו *jibbhar lanou eth nahhalathenou.* Sic legerunt *Aquila*, qui habet κληρονομίαν ἡμῶν, & *Symmachus*, in cujus fragmentis legimus, κληρουχίαν ἡμῶν. At LXX. Intt. habent ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Sed multò aptius hæc intelligas de terra Chananæa, quam elegerat Deus, ut Hebræis incolendam daret, propter voculam לנו *lanou.* Sed *Meibomius* legit לנוה *lnaveh*, in habitationem, ſine ulla ratione.

Cum ſublimitate] את גאון יעקב *eth gaon Jahakob.* LXX. Intt. τὴν καλλονὴν, *Aquila*, τὸ ὑπερήφανον, *Symmachus*, τὴν εὐδοξίαν, V. Edkio τὸ καύχημα, *Hieronymus gloriam.* Intellexiſſe videntur fuiſſe cur gloriarentur Hebræi, ob agros ſibi à Deo datos. Chaldæus habet ית בית מקדשא *domum ſanctuarii*, quâ gloriari etiam potuere. Maluimus tamen *cum* vertere, eadem propemodum ſententiâ; ita ut intelligamus eam rem minimè factam, ſine decore & gloria Iſraëlitarum; aut ſine iis, quibus poſſent gloriari, quales erant urbes, quas ceperant. Sic Hamos VI, 8. eodem nomine vocat urbes, aut ſublimiora ædificia Iſraëlitarum: *abominor ergo ſublimitatem* (את גאון) *Jacobi, altas ejus ædes odio habeo, tradámque urbem, & ea quibus referta eſt.* Fortè etiam ſingulari ratione ſignificetur Jeroſolima, quâ maximè gloriabantur Hebræi.

Selah] Vult eam vocem *Meibomius* ter repeti, in hoc Pſalmo, ut cantor intelligeret retro canendo repetenda eſſe verba. Sunt mera commenta. Vide ad Pſ. III, 3.

6. *Adſcendit Deus cum clangore* &c.] Ingreſſus eſt Deus Iſraelitidem terram, cum clangore tubarum & buccinarum, quæ Jerichunte audiri cœperunt, & quibus auditis, ejus urbis mœnia conciderunt. Vide Joſ. VI, 4. 5. & ſeqq.

8. *Erudiens carmen.*] משכיל *maſchchil.* Legit Meibomius משכילי העם *prudentes in populo*, ſine ratione

9. *Regnat*] Aut *regnavit* מלך *malach*, ut & poſtea *ſedit* ישב *jaſchab.* Regem ſe oſtendit, cùm Iſraëlitas Chananæâ donavit.

Sacro ſuo ſolio] *Solio ſanctitatis ſuæ.*

10. *Principes populorum*] נדיבי עמים *ndibe hammim.* Poſſunt intelligi principes Tribuum, ut Num. XXI, 19. נדב *nadab* eſt liberalis, manificus fuit; quales ſunt, aut par eſt eſſe principes. *Meibomius* tamen ſomniat hîc legendum נגידי *ngide*, duces.

Populus Dei] In noſtris Codd. eſt עם *ham*, populus, & ſic legêre *Symmachus* & *Hieronymus*, commodiſſimo ſenſu. At LXX. Intt. & *Theodotion* legerunt עם *him*, cum, minùs aptè.

Clipei

Digitized by Google

Laus Dei & Sionis, atque ad eum extollendum adhortatio.

1. CARMEN CANENDUM FILIORUM CORACHI. [2]. Magnus Jehova & ſummopere laudatus, in urbe Dei noſtri & monte ei ſacro. [3]. Pulcher tractu, PSALM XLVIII.

P A R A P H R A S I S.

1. CHORACHIDARUM Carmen miſſum ad Præfectum Præcentorum ſacrorum, ut canatur. 2. Magnus eſt Creator, & ſummis laudibus elatus, in urbe ei ſacra, & præſertim in monte ei dicato. 3. Eſt amoenus ille tractus, in quo ſitus eſt, & totius Judææ elegantiſſimus. Mons

Clipei terræ] מגני ארץ *maginne arets.* Sic vocari videntur, qui terram Hebræorum fortitudine ſuâ tuebantur. Deus ipſe paſſim *clipeus* eorum dicitur, quos defendit, Pſ. VII, 11, XVIII, 3. XXVIII, 7. & ſæpe alibi. Dicuntur autem fortes viri *Dei* eſſe, quòd eum colerent, & ab eo viciſſim tegerentur. Alia etiam molitur *Meibomius*, quæ non adtingo.

C O M M E N T A R I U S
In PSALM. XLVIII.

1 C*Armen canendum*] שיר מזמור *ſchir mizmor*, canticum carminis.

Filiis Corachi] לבני קרח *libne Korahh*, quod verti etiam poſſet *filiorum Chorachi*, ita ut Pſalmus à Corachita quopiam ſcriptus eſſe ſignificetur. Certè à Davide ſcriptum non eſſe oſtendere videtur verſ. 5.

2. *In urbe Dei noſtri*] בעיר אלהינו *behir elohenou.* Secundâ voce, ſcripſit *Meibomius* Spec. IV. p 6. ירושלם *jeruſchalem.* Cujus mutationis duas rationes adfert; prior eſt quòd alter cantor ſubdere debuiſſet בעירו *behiro*, quod carmen non compleviſſet. Sed quis *Meibomium* docuit geminos cantores, ad hunc Pſalmum canendum, adhibitos? Certè non res ipſa. Deinde tam bene verſus completur voce, quam legimus in Codd. noſtris, quæ ejusdem eſt menſuræ, quàm *Jeruſalem*, ſi pedibus conſtarent verſus Hebræorum, quod non puto. Poſterior ratio mutationis eſt, quod inepta ſit oratio: *Dominus magnus eſt, in urbe Domini*, pro In urbe ſuâ; ut ſi quis dicat: *Chriſtus adoratur in templo Dei noſtri*; ac ſi præter Chriſtum alius Deus eſſet, in cujus Templo Chriſtus quoque adoraretur. Sed verè dixit Pſaltes, *Jehovam valde laudari in urbe Dei Hebræorum*, hoc eſt, ſua; quia re verâ alibi, ſeu apud Idololatras, ut par eſt, non laudabatur. Si legeris *Jeruſalem*, eodem res redit; Jehovam, nempe, laudari Jeroſolimæ; hoc eſt, in urbe ſua.

3. *Pulcher tractu in quo ſitus eſt*] יפה נוף *jepheh noph.* De voce priore conſentiunt Intt. de poſteriore certant. LXX. Intt. ῥιζῶν, *radices emittens.* V. Ed. εὐκλάδῳ, alia ῥιζῷ. *Aquila* καλῷ βλαστήματι, quod ſequitur *Hieronymus*, nam habet, *ſpecioſo germine. Symmachus* ἀπ' ἀρχῆς ἀϑωπιρόφῳ. Quæ voci נוף *noph*, qui reſpondeant nemo dixerit. Rabbini hîc etiam æſtuant. *Aben Ezra* & *Kimchius* exponunt *tractum*, ac ſanè נפה *naphah* tractum ſignificat Joſ. XI, 2 XII, 23. XVII, 11. Chaldæus, שפיר היך חתנא *pulcher ut ſponſus*, quaſi נוף eſſet idem ac νυμφίος *ſponſus.* Rabbini nonnulli *nympham*, propter nonnullam vocum ſimilitudinem. Alii *ramum* vertunt, ut Græcorum aliquot. Interea dum meliora excogiteutur, adhibuimus hîc ſignificationem vocis נפה *naphah.*

At *Meibomius* his verbis præfigit ex antecedente verſu הר קדשו *mons Sanctitatis ejus*, emendátque hîc יפה בהיכלו *jepheh behechelo*, & vertit: *mons ſanctitatis ejus pulcher eſt magnifico templo ſuo.* Quam emendationem, Metricâ Hebræorum, ut ait, nixam fermè revelationis inſtar factæ ſibi venditat, corruptúmque locum vult per duo millia annorum, nec ab ullo intellectum, p. 38. Specim. IV. Nos Metricam Hebræorum, quam tantopore jactat, merum eſſe ejus commentum putamus, ut ſæpiùs diximus; nec, ſi nota fuiſſet, propterea quisquam auderet verbum comminiſci hîc reponendum, usque adeò à voce נוף remotum, præter hominem, qui nihil non auſus eſt.

Rationem etiam vocis נוף hîc ſcriptæ hanc reddit, à ſe fictam; „ originem, nempe, ejus ad captivitatem Babylonicam referendam; „ Chaldæorum enim metu quodam, quædam „ Sacerdotum inſtinctu, in ſacris Scriptis mutata eſſe, quæ in exſilio quotidie recitare, ſine „ animi dolore, Hebræi non poſſent. Atqui non licet, propter locum obſcurum, fabulas comminiſci; quæ ſi vera eſſent, quis ſuſtineret dicere nota ſibi eſſe loca, Chaldæorum metu, aut Sacerdotum inſtinctu mutata, eáque in priſtinum ſtatum reſtituere? Inſanas ejusmodi molitiones eſſe nemo non videt, nec quisquam in hodierna lingua ſimile quidquam facere auderet, nedum ut in lingua ante tot ſæcula intermortua fiat.

„ Quî enim, *inquit*, mentionem hîc facerent urbis ſuæ, quæ deſtructa eſſet? Quî „ Templi, quod dirutum, lugerent? Sed in toto Pſalmo Jeroſolima, quaſi etiamnum ſtans deſcribitur, nec quidquam vetabat, quominus Hebræi in Chaldæa, de cladibus ſuis, in precibus privatis ad Deum Linguâ ſuâ conceptis, mentionem facerent, ſine ulla in Chaldæos con-

Digitized by Google

tu, *in quo ſitus eſt*, *&* gaudium terræ univerſæ. Mons Sion *ad* latera Aquilonis, *in* urbe magni Regis [4]. Deus in altis ædibus ejus notus eſt, ut ſit perfugium. [5]. Nam en Reges convenerunt & tranſierunt ſimul. [6]. *Ut* ipſi viderunt, ſic mirati ſunt, & territi feſtinanter abierunt [7]. Tremor eos adripuit, ibi *fuit iis* dolor, quaſi parturientis. [8]. Vento valido Tharſis naves frangis.

[9]. Quem-

Mons Sion in ea ad Septentrionem ſitus, in urbe magni Regis. 4. Deus ſe præſentem in ea oſtendit, inter alta ædificia, quæ jus et Aſyli peperere. 5. Reges qui convenerant, quaſi eam invadere vellent, ne in eam quidem intrare auſi ſunt. 6. Poſtquàm extrinſecus eam contemplati eſſent, & mirati, non ſine terrore divinitus injecto, abire feſtinarunt. 7. Tremuere, ea proſpectâ,

contumelia. „ Hinc tamen factum eſt, *ut* „ *ut*, ut Hebræi quibusdam locis alia verba „ ſubſtituerent, alia loca notis quibusdam ſi „ gnarent, quæ vocabulum deeſſe admonerent. Hæc verò, ut & ſuperiora, vigilantis ſomnia ſunt. „ Diſticho primo, pro *Jeruſalem*, com„ modè ſubſtituerunt *Dei noſtri*. Imò ſtultè mutaſſent, cùm verba *urbi Dei noſtri*, non minus offenderent Chaldæos, aut Hebræis dolorem creare poſſent, quàm vox *Jeruſalem*, cujus ſunt aperta circumloquutio. „ At, *in*„ *quit*, cùm pro היכלו æquivalens non inveni„ retur, notis tribus נוף id deſiderari docue„ runt. Quaſi verò pro בהיכלו non potuerint dicere בביתו *bebetho*, domus ejus. At ſyllaba, inquies, deruiſſet. Defuerit, nam ex ſententia *Meibomii*, nihil intererat ſic mutari verſum, quo vox integra delebatur. „ נוף autem, *in*„ *quit*, velut Hebræi verbi נוף *nouph* deriva„ tum, nihil hîc commodè ſignificat; *clima*„ *tis* enim ſignificatio figmentum *Kimchii* eſt „ Commentario in hunc Pſalmum At non eſt commentum vocem affinem נפוח *naphuh*, tractum eſſe, nec ſunt omnes veterum Radicum Hebræarum ſignificatus nunc nobis noti; verùm tota raticinatio *Meibomii* eſt ſomnium merum, cujus nullum eſt argumentum è re ipſa, aut è linguis vicinis deductum; „ ſigni„ ficant autem notæ iſtæ hoc loco נתוץ ופרוץ „ *nathouts uphurouts*, dirutum (templum) *&* „ *perruptum*. Non ſolùm enim hoſtis com„ buſſit Templum, (quod muris integris faci„ lius reædificari potuiſſet) ſed etiam diruit „ muros & rupit columnas, vaſáque Templi „ majora; quæ ſumma deſtructio eſt, cujus „ recordari non poterant, ſine maximo animi „ dolore; ac propterea urbis & Templi magni„ fici mentionem expungere voluerunt. Verùm hæc clarè memoratur in Pſalmo noſtro, non minùs ac in Meibomiann, & quaſi ſtantia deſcribuntur, & quidem perennatura dicuntur; unde colligere eſt, Pſalmum ſat diu ante Captivitatem ſcriptum, non in Chaldæa.

Gaudium terræ univerſæ] Ad Templum hoc quoque refero, in quo cum ſummo gaudio ſacra Euchariſtica per totum annum fiebant, & feſtæ etiam Panegyres celebrabantur, ſtatis temporibus, cum ſummâ populi Hebræi hilaritate. Sed Jeroſolima etiam dicitur *gaudium totius terræ* Thren. II, 15.

Ad latera Aquilonis] ירכתי צפון *jarchete tſaphon*. LXX. Intt. τὰ πλευρὰ τοῦ Βοῤῥᾶ. Alius Interpres Græcus, qui videtur eſſe *Aquila*, οἱ μηροὶ τοῦ Βοῤῥᾶ, quaſi *diceret femora Boreæ*, quia ירך *jerech* femur ſignificat. Hæc fuit κακοζηλία *Aquilæ*, *Hieronymo* notata Sed notum eſt voce ירכתים *jarchethajim* latera ſignificari. Reverà montem Sionem ad Septentrionem Urbis fuiſſe docet *Joſephus*, quem non ſatis intellexerunt, qui aliter rem ceperunt, ut mihi quidem videtur; quod & oſtendit *Joannes Lightfootius*, Chorographiæ Matthæo præmiſſæ Cap. XXII, & XXIII. Vide tamen virum eruditum *Had. Relandum* ſecus ſentientem *Palæſtinæ illuſtratæ*, ad vocem *Jeruſalem* p. 846. & ſeqq. Supplevimus ב ante ירכתי *jarchete*, quia incommodè diceretur mons *latera aquilonis*.

In urbe magni Regis] Eſt hîc quoque קרית *urbs*, pro בקרית *in urbe*, niſi quis malit vertere: *ad latera ſeptentrionalia urbis magni Regis*. *Magnus Rex* eſt Deus, ut verſ. 2. 9. Vide Mal. I, 14 Zachar. VIII, 3. *Meibomius* vocem רב, quam *magnum* vertimus, conjungit cum אלהים quod ſequitur, vertitque perabſurdè: *multitudo Deorum*, quod interpretari non dignatur. Negat verò רב *rab*, *magnum* dici, quippe quod multum ſignificat. Sed רבים *rabbim* dicuntur etiam *proceres*, non multi, præſertim apud Chaldæos & Arabes. Sic apud Syrum Interpretem Jeroſolima dicitur *urbs* דמלכא רבא *dmalcha rabba*, magni Regis, ubi Chriſtus ad hunc locum reſpicere videtur.

4. *In altis ædibus ejus*] בארמנותיה *bearmenotheah*, quâ voce altiora ædificia ſignificantur, qualia erant Jeroſolimæ. Vide Jerem. IX, 21. XVII, 27. Ham. II, 5. LXX. Intt. βάρει, *Symmachus* βαρίσιν *verterunt*.

Notus eſt] Hoc eſt, protectionis ſuæ nota ſpecimina edidit. Vide & Pſ LXXVI, 2. *Meibomius*, pro נודע *notus eſt*, legit נודעה nota eſt, refertque ad קריה *urbs*, quod neceſſe non eſt, cum Deus ipſe paſſim dicatur perfugium.

5. *Reges*] Ut Sennacherib 2. Reg. XVIII, 13. Retſin & Pekachus Eſai VII, 1.

Convenerunt.] Sive plures Reges, ſive ſinguli unà cum copiis.

Et tranſierunt ſimul] Hoc eſt, conſpectâ, aut fruſtra tentatâ Jeroſolimâ, abierunt.

6. *Ut ipſi viderunt*, *ſic mirati ſunt*] המה ראו כן תמהו *hemmah raou chen thumahou*, illi viderunt, ſic mirati ſunt. Supplevimus כאשר *ut*, propter ſequens כן *chen*, *ſic*. Senſus eſt cum ipſi Reges vidiſſent munimenta & ædificia Jeroſolimæ, urbis munitiones & ædes mirati, nec oppugnare, nec diutius obſidere conati ſunt. Similis loquutio Græca & Latina, ὡς ἴδον ὡς ἐμάνην, *ut vidi*, *ut perii*. Verbum תמהו ex ſono fortè, ſed non falsò, verterunt LXX. Intt. ἐθαύμασαν, nec fortè tamen malè *Aquila* ἐθάμβησαν, & *Symmachus* ἐξεπλάγησαν, *attoniti ſunt*, *obſtupuerunt*. Pro המה *hemmah* habet

Meibo

Digitized by Google

9. Quemadmodum audivimus, ſic vidimus in urbe Jehovæ, *Dei* exercituum, in urbe Dei noſtri; Deus eam in perpetuum firmabit. Selah. 10. Conſideravimus, ô Deus, in medio tuo Templo, benignitatem tuam. 11. Ut nomen tuum, ſic & laus tua ad extremam terram *pervenit*; juſtitia plena eſt dextra tua. 12. Mons Sion lætabitur,

ſpectâ, evenerunt, non aliter ac puerpera ante partum ſubitos dolores patitur. 8. Deus eorum conſilia irrita fecit, ut ventus naves Tharſiſenſes, validas licèt, rumpit.

9. Quod a Majoribus noſtris audiveramus, id vidimus, in Urbe Dei Creatoris, qui & exercitibus præeſt, eámque incolumem, ac intactam præſtitit, & in perpetuum præſtabit. 10. In medio Templo, experti ſumus tuam bonitatem. 11. Ut fama tua ad ultimas terras pervenit: ſic juſtitiæ es obſervantiſſimus, & æquitatis. 12. Mons Sion, ejusque accolæ ſemper propterea lætabuntur.

Meibomius הםהללה *hammehullaleh*, celeberrimam; audacter & durè.

Et territi feſtinanter abierunt] נבהלו נחפזו *nibhalou nehhphazou*, turbati ſunt, trepidarunt, aut feſtinarunt. Idem vult legi חפזו *hhaphazou*, quaſi ei conſtaret, verbum hoc in Niphal ſic non uſurpari. At vide 1. Sam. 27. & Pſalm. CIV. 7.

7. *Dolor quaſi parturientis*] Sic ſubitus dolor, cum timore conjunctus, ſolet in Scriptura deſcribi. Vide Eſai. XIII, 8. XXI, 3, XXVII, 17, &c.

8. *Vento valido Tharſiſenſes naves frangis*] ברוח קדים תשבר אניות תרשיש *berouahh kadim theſchabber onijoth Tharſchiſch*. LXX. Intt. ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς. *Aquila*: ἐν πνεύματι καύσωνος συντρίψεις νῆας Θαρσεῖς, & *Hieronymus*: *in vento urentis confringes naves Tharſis*. *Symmachus*: δι᾽ ἀνέμου βιαίου κατεάξεις νηῦς Θαρσεῖς. Oſtendimus in Diſſert. de Maris Idumæi Trajectione. §. IV. quamvis קדים quemvis propriè ventum ab ortu flantem ſignificet, uſu tamen quemvis vehementiorem ventum dici, & interdum quidem urentem, ad Gen. XLI, 6. Videntur autem hæc παροιμιωδῶς dici, ut ſit ſenſus quamvis *magnam potentiam à Deo, quaſi flatu, diſſipari ſolere*, eadem facilitate, quâ ventus vehementior naves Tharſin euntes, firmas licèt & peritis nautis inſtructas, frangebat. Tharſis Indica intelligenda hîc videtur, ut 1. Reg. X, 21. Proverbium ergo ſolum comparationis integræ vim obtinet, quod in pleriſque linguis fieri etiam ſolet; cùm facto cuipiam adagio, ſive parœmia aptatur. Legentes autem, vel audientes, qui norunt ſententiam adagionis ienili occultæ comparationis ἀπόδοσιν ſupplent. Fruſtra ergo eſt *Meibomius*, qui ſuſpicatur unum aut alterum Diſtichon præceſſiſſe, quò referebantur hæc verba, eáque ſic reſtituenda: *Euro vento frangis eos ſicut naves* (תשבר אותם כאניות) *Tharſis*: quod poſt abitum eorum, de quibus ſermo eſt, vehemens Eurus flaverit; quæ ſunt mera commenta, quibus fortè ne ipſe quidem credebat; ſed fucum facere volebat, ut ingenti pecuniâ Orbem Chriſtianum emungeret.

9. *Quemadmodum audivimus* &c.] Reſpicit Pſaltes ad id, quod à Majoribus ſuis acceptum, re ipſâ confirmatum & impletum viderat; nempe, fore ut Deus Jeroſolimam & Templum tutaretur, contra omnes hoſtium impetus; eâ, nimirum, Lege, ſi Hebræi Legum divinarum obſervantes eſſent; quibus neglectis, Deus tandem Jeroſolimam capi, ſolo æquari, & Jeroſolimitanos in captivitatem à Babyloniis abduci paſſus eſt. Verùm nondum hæc contigerant, cùm hic Pſalmus ſcriptus eſt.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3. In hoc commate vult *Meibomius* duo diſticha coaluiſſe, quæ ſic diſtinguit & emendat:

Sicut audivimus, ita vidimus,
In urbe Dei noſtri.
Deus firmabit eam usque in ſæculum,
Dominus exercituum.

Sed hæc eſt inverſio verborum durior, & audacior, quàm ut admitti queat. Nec Metrice Meibomiana, quæ merum figmentum eſt, ullius apud nos ponderis eſſe poteſt.

10 *Conſideravimus, ô Deus* &c.] דמינו אלהים *dimminou elohim*. LXX. Intt. ὑπελάβομεν ὁ Θεός. *Symmachus* εἰκάσαμεν ὁ Θεός. *Hieronymus*: *æſtimavimus, Deus*. Verbum דמה eſt, in *Kal*, *ſimilis fuit*; in *Pihel* verò *comparare*, aut etiam *imaginari*, *cogitare*, *conſiderare*, quia omnis cogitatio conjuncta eſt cum imagine rei, quam mente concipimus, quæ ἰδέα, hoc eſt, *ſpecies*, à Philoſophis vocari ſolet. Vide Num. XXXIII, 56. Jud. XX, 5. Eſai. XIV, 24, 25.

Benignitatem tuam] חסדך *hhasdecha*. Huic voci præfigit *Meibomius* רב *rob*, multitudinem, ſine ratione. In Templo, in quo preces omnium exauditurum ſe promiſerat Deus, beneficentiam ejus intelligebant Hebræi; qui reputabant, quàm facilè Deus in eos beneficia conferret, ſi modò eum precarentur, quo nihil facilius.

11. *Ad extremam terram*] *Ad fines terræ*, ad vicinos omnes populos, qui Iſraëlitidi terræ finitimi erant, quippe qui meliùs norant nomen Dei Iſraelis יהוה *jehova*; & quantæ laudes ei ab Iſraëlitis debebantur, facilè intelligebant ex cladibus ſuis, Iſraëlitarúmque victoriis; quæ remotioribus aut non ſatis notæ, aut penitus ignotæ erant.

Juſtitia plena eſt dextra tua.] צדק מלאה ימינך *tſedek meleah jemineha*. Poſt צדק addit *Meibomius* וחסד *vahheſed*, & beneficentia. Res eſt vera, ſed addere, ſine neceſſitate, verbis Scripturæ non licet. Ait idem, vocem ימינך abſtruſam ſignificationem habere, quam explicaturus erat, ad alium locum difficillimum. Sed certo certius eſt, eâ voce actiones Dei ſignificari, velléque Pſaltem omnes eas juſtas eſſe. Vide Pſ. XX, 7. Pſ. XVIII, 36. XLIV, 4.

12. *Mons Sion lætabitur*] ישמח *jiſchmahh*. Vult *Meibomius* hîc legendum שמח *lætare*, aut שמח *lætatur*, quia ſic ei libitum eſt. Montis

tur, & filiæ Judæ, ob tua judicia, exſultabunt. 13. Circuite Sionem, in orbem eum luſtrate, numerate turres ejus. 14. Attendite ejus murum, diſtinctim videte altas ejus domos, ut poſteræ ætati narretis. 15. Hic enim *eſt* Deus, Deus noſter in perpetuum, dux noſter erit, ad mortem *uſque*.

Exitus

tur. 13. Circuite læti eum montem, turréſque ejus regias numerate, altitudine & firmitate mirabiles. 14. Probè attendite ejus mœnia, & ſigillatim ejus ædificia præter modum ſolitum ſublimia, ut, ſi contigerit urbem ab hoſtibus ſolo æquari, prior ejus magnificentia ad poſterorum cognitionem transeat; 15. nam hæc eſt Dei ſedes in perpetuum, qui Dux erit ſingulis ad mortem usque.

1. Co-

illius nomine intelligitur tota Jeroſolima, ſeu omnes ejus incolæ.

Filiæ Judæ] Aut mulieres, è Tribu Judæ, aut urbes, quæ Jeroſolimæ & metropolis regni *filiæ* erant. Addit *Meibomius* כל *omnes filiæ Judæ*, quod neceſſarium non eſt.

13. *In orbem eum luſtrate*] והקיפוה *vehakkiphouha*, ut omnia ejus munimenta probè videatis. Hoc ſenſu adhibetur hoc verbum, Joſ. VI, 3. 11. ubi de Iſraelitis Jerichuntem circumeuntibus. LXX. Int. περικυκλώσατε, alius, (*Aquilam* puto) περιέλθετε, *circuite*, ut *Hieronymus*. *Symmachus* incommodè περιτειχίσατε, nam neque verbum hoc ſignificat, & res ipſa reclamat, ſiquidem turres ejus quaſi ſtantes deſcribuntur. Reſpicit Pſaltes ad munitiones, quibus David, Salomon, aliique Reges Sionem cinxerant, de quibus ita *Joſephus* de B. J. Lib. VI. c. 13. in Græcis, vel è diviſione Oxonienſi Lib. V. c. 4. n. 2. ubi, memoratis tribus muris, quibus partes Jeroſolimæ cinctæ erant: τῶν δὲ τριῶν τειχῶν τὸ μὲν ἀρχαῖον, διά τε τὰς φάραγγας καὶ τὸν ὑπὲρ τούτων λόφον, ἐφ' ὃ κατεσκεύαστο, δυσάλωτον ἦν. πρὸς δὲ τῷ πλεονεκτήματι τόπου καὶ καρτερῶς ἐδέδομητο, Δαβίδου τε καὶ Σαλομῶνος, ἔτι δὲ τῶν μεταξὺ τούτων βασιλέων φιλοτιμηθέντων περὶ τὸ ἔργον: *trium murorum antiquiſſimus, difficulter capi poterat, cum propter valles, tum etiam propter collem, iis imminentem, cui inædificatus erat. Præter altitudinem loci, murus firmo opere ædificatus erat, Davide, Salomone, &, qui poſt eos fuerunt, Regibus inter ſe in eo opere certantibus*; dum firmiorem, nempe, munitionem Sionis reddere conantur.

Numerate turres ejus] Propter magnum turrium numerum, pro amplitudine loci, hæc dicuntur: *Joſephus* eodem loco, deſcriptis duobus reliquis muris, quorum tertium latius patens, habebat nonaginta turres, ſecundum quatuordecim, τὸ δὲ ἀρχαῖον, inquit, εἰς ἑξήκοντα μεμέριστο, *antiquus verò in ſexaginta erat diviſus*.

14. *Attendite ejus murum*] שיתו לבכם לחילה *ſchithou libbechem lechelah*, cor ponite ad ejus murum. Vocem חילה verterunt LXX. Int. τῇ δυνάμει αὐτῆς, *Aquila* εὐπορίαν, ſed meliùs *Symmachus* εἰς τὸν περίβολον, intelligitur enim murus, quo Sion ſeptus erat. Sic quoque *Hieronymus*: *in muribus ejus*. At *Meibomius* חיל vult eſſe *præſidium*; nec negari poteſt eâ voce interdum copias ſignificari, ſed hic de munitionibus Sionis ſermo eſt, non de militari præſidio. Idem ſignificat Pſ. CXXII, 7 & 2. Sam. XX, 16. ubi perperam præſidiarios quærit vir doctus, infeliciſſimus idémque confidentiſſimus, in ſuis conjecturis.

Diſtinctim videte] פסגו *phaſſegou*, quod alibi in Scriptura nuſquam exſtat, ut nec ulla vox adfinis, præter פסגה *phiſgah*, quæ eadem ſignificat. LXX. Int. verterunt καταδιέλεσθε, *Hieronymus*, *ſeparate*, è Chaldaica Lingua, in qua hoc verbum ſignificat *dividere*. Cùm verò agatur hic de contemplatione ædium, rectè viri docti verterunt, *diſtinctim conſiderate*, aut ſimili ſenſu; quod probat etiam *Edm. Caſtellus*, in Lexico Polyglotto. Forte quoque id voluit *Symmachus* voce διαχωρίσατε.

Ut poſteræ ætati narretis] Si fortè contigiſſet, ob peccata Hebræorum, hæc omnia ſolo æquari, quod re verâ evenit.

15. *Hic enim eſt Deus*] זה אלהינו *zeh elohenou*. Scribit *Meibomius* פה *pheh*, hîc; ſed nihil opus eſt, nam זה interdum id ipſum ſignificat. Vide ad 2. Par. XXII, 1. Idem pro אלהים habet יהוה non abſurdè, propter ſequentia.

Dux noſter erit] *Nos ducet*.

Ad mortem uſque] עלמות *halmouth*, ad mori. *Hieronymus*: *in mortem*, unde colligere eſt, ſic vertiſſe aut *Aquilam*, aut *Symmachum*, alterutrum enim fermè ſequitur. LXX. Int. εἰς αἰῶνας, quaſi eſſet לעולמים *lcholamim*. Alii unâ voce legerunt עלמות *halmouth*, & *juventutem* verterunt, quaſi eſſet ſupplendum ב, *in juventute*. Sic Chaldæus, qui habet ביומי טליותנא *in diebus juventutis*. Vide & ad Pſ. IX, 1. Sed juventus potiùs עלומים *haloumim* dicitur. Non eſt prætermittenda conjectura *Meibomii*, qui vult hæc verba pertinere ad Pſalm. ſequentem, cujus ſint titulus, ſic vertendus: *Præfecto*, *ſuper*, aut *de morte filiis Korachi*, quia Pſ. XLIX. de morte agit. Quæ conjectura non eſt abſurda, quamvis eo modo argumentum Pſalmorum notari non ſoleat. Vult Pſ. IX, 1. על מות לבן vertendum ſimiliter *de morte Nabalis*. Sed nihil illic de Nabale.

3. *Fili*

Exitus eorum qui divitiis confidunt.

1. PRÆFECTO, CARMEN CORACHIDARUM. [2]. Audite hoc, omnes incolæ orbis, aurem præbete; [3]. cùm filii hominum plebeiorum, tum hominum illuſtrium, divites ſimul & pauperes. [4]. Os meum ſapientia dicta proloquetur, & meditatio animi mei prudentia verba *pariet*. Aurem meam ad figuratum ſermonem inclinavi; aperiam ad citharam ænigma meum. [6]. Quid timerem in die mali, *quando* iniquitas inſidiatorum meorum me circumdederit? [7]. Qui fidunt facultatibus ſuis & copiâ divitiarum gloriantur, [8]. *eorum* nemo fratrem ſuum redimere queat, aut dare Deo redemtionis ejus pretium; [9]. pretioſior enim eſt vitæ ejus redemtio, nec in perpetuum valet; [10]. adeò ut vivat in æternum, nec foveam videat. PSALM. XLIX.

11. Vi-

PARAPHRASIS.

1. CORACHIDARUM carmen. 2. Omnes populi, qui incolite orbem, aurem mihi præbete; 3. ſive ſitis homines plebeii, ſive illuſtres; divites, non ſecus ac pauperes. 4. Ex ore meo ſapientia dicta prodibunt, & meditatio mea prudentia verba pariet. 5. Audivi figurata verba, & ænigma meum ad citharam canam. 6. Quare tempore difficili, cùm inſidiatores me circumdederunt? 7. Qui divitiis ſuis fidunt & gloriantur, non ſuſtinent fratres ſuos redimere, 8. & pretium redemtorum Deo ſolvere; 9. pretioſior eſt redemtio, quàm ut in honorem Dei, id numerare ſuſtineat, nec hominis vita in perpetum durat; 10. ut mortem fugiat, nec umquam ſepulcro clauda-

COMMENTARIUS
In PSALM. XLIX.

3 *Filii hominum plebeiorum*] בני אדם *bne adam*, quod oppoſitum iis, qui vocantur בני איש *bne iſch*, plebeios ſignificat, ut alterum homines illuſtriores. Vide & Prov. VIII, 4. LXX. Int. οἱ τε γηγενεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. *Symmachus*, ἔτι ἀνθρωπότης καὶ ἀπότονοι οἱ υἱοὶ ἑκάστου ἀνδρὸς, incommodè

4. *Sapientia dicta*] חכמות *hhochmoth*; ſapientias. Volunt Interpretes pluralem numerum ſignificare omnis generis, aut multiplicem ſapientiam, eámque ſummam, ut Pſ. XLII, 6, 12. *Salutes* dicitur plena liberatio, & Pſalm. XLV, 6 *lætitiæ*, ſumma hilaritas. Malui vertere *ſapientiam*, aut *ſapienter dicta*, nam ſæpe pluralia ſignificant facta ſingularia, quæ pertinent ad Virtutes, quorum ſunt nomina, ſic צדקות *tſedakoth*, juſtitiæ, ſunt juſta facta, & גבורות *gheuroth*, potentiæ, vel fortitudines, ſunt potenter vel fortiter geſta. Utrumque ſæpiùs in Pſalmis eo ſenſu occurrunt, & alibi. Vide prius Pſ. XI, 7. CL, 6. Eſai. XXXIII, 16. XLV, 24. &c. poſterius Pſ. XX, 7. CVI, 2. Job. XLI, 4. Eſai, LXIII, 16. &c. Attamen in Proverbiis ſæpiùs חכמות occurrit pro ſumma ſapientia, ut C. I, 20. IX, 1. XXIV, 7. Verùm hîc agit Pſaltes, de ſapientibus dictis.

Prudentia verba] תבונות *thbounoth*, prudentias; hoc eſt, prudenter dicta. Vide Job. XXXII, 11. Sic & Pſ. LXXVIII, 12. תבונות כפיו *prudentiæ manuum* ejus, ſunt prudenter ab eo (Davide, nimirum) geſta.

Pariet] Perſpicuitatis causâ, verbum animo ſupplendum addidi.

5. *Aurem meam &c*] Hoc eſt, auditor fui, משלים, ſapientium virorum, qui figuratâ oratione docebant, ſimiliáque proferam.

Aperiam ad citharam ænigma meum] אפתח חידתי; hoc eſt, carmine, ad citharam canendo, exponam. חידה quidem *ænigma*, vel obſcuram orationem, quâ res alioqui nota involvitur, ſignificat; ut Jud. XIV, 12. & 1. Reg. X, 2. ubi vide notata; verùm nomen hoc etiam pertinet ad quævis acutè dicta, quæ poſſunt דברים חדים *dbarim hhaddim* dici, qualia ſunt, quæ hîc habentur: & quæ tamen per omnia perſpicua non ſunt.

6. *Inſidiatorum meorum*] עקבי *hakebai*. Eſt participium, aut nomen, ut vocant, *participiale*. Verbum עקב eſt *ſupplantavit*, & arte aliam fefellit, ac dejecit. Vide Gen. XXVII, 16. Ejuſmodi ſunt *inſidiatores*.

Me circumdederit] Animo ſupplendum: ego qui in Deo, non in divitiis fiduciam collocavi. Cujuſmodi homines timere ſibi non debent; ſed divites, qui divitiis freti, hac una re nituntur, quales in ſequentibus Pſaltes deſcribit.

8. *Eorum nemo &c*] *Fratrem non redimendo redimet vir*; hoc eſt, cùm Deus ſtatuerit quempiam interire oportere, nemo poteſt, quantavis pecuniâ, mortem ejus differre.

Aut dare Deo redemtionis pretium] Non *dabit Deo redemtionem ejus*; ſive ſacrificiis multarum victimarum, ſive ſumtibus opiparis. Ædem ejus inſtaurans, donariiſque exornans, quibus mortem inſtantem excipiam, amoveat & in aliud tempus differat.

9. *Pretioſior enim eſt vita ejus redemtio*] *Et pretioſa eſt redemtio animæ eorum*; hoc eſt, nimii eſt pretii, apud Deum, quàm ut ullâ pecuniâ poſſit ab eo redimi, ne eam auferat.

Nec in perpetuum valet] וחדל לעלם *vehhadal lebolam*, & ceſſat, vel deficit in æternum; non poteſt impedire quominùs quiſque aliquando pereat.

10. *Adeò ut vivat in æternum*] ויחי עוד לנצח, *vajehhi hod lenetſahh*, & vivat adhue in perpetuum.

Nec videat foveam] Quamvis mortuus nemo videat

Digitized by Google

11. Videt enim *quivis* ſapientes mori; pariter*que* ſtultum & inſipientem perire & facultates ſuas aliis relinquere; 12. quæ ſunt intra ſuas domos, in perpetuum, & tabernacula ſua ætatibus ſequentibus; quamvis nominibus ſuis agros *ſuos* adpellarint. 13. Nullus homo in honore permanet, ſed haud aliter ac jumenta abſcinditur. 14 Hæc eorum via eſt, *pro* fiducia, quæ illis ineſt, & *quam* eorum poſteri, ore ſuo adprobant. Selah. 15. Inſtar minorum pecudum in ſepulcro ponentur, mors depaſcet eos, dominabuntur iis recti, matutino tempore, & figura eorum, ut abſumatur, ſepulcrum

datur. 11. Videt enim quisque ſapientem, juſtum & ſtultum interire, atque opes ſuas aliis relinquere, 12. quas in ædibus ſuis habeant ſequentibus ætatibus, quamvis prædiis ſuis nomina ſua impoſuerint. 13. Nullus hominum poſt mortem exiſtimationem ſuam ſervat, ſed inſtar pecudum exiſtimationem ſuam amittit. 14. Hæc eorum ſors eſt, pro fiducia, quæ iis inerat, quam nec eorum poſteri improbant. 15. Inſtar viliorum beſtiarum ſepulcro inferuntur, in quo putreſcunt eorum cadavera, non ſecùs ac beſtiæ minores. Mors eos depaſcitur, matutino tempore. Forma eorum in ſepulcro perit, quod iis eſt inſtar domûs. 16. Verùm Deus me eripiet periculo mortis,

vident foveam, in quam demittitur, tamen Hebræi *videre foveam* dixerunt, pro eo quod eſt mori, ut hîc & Pſ. XVI, 10. quia interdum *videre* perinde eſt, apud eos, ac experiri. Sic *famem videre*, Jerem. V, 12. *mortem videre*, Pſ. LXXXIX, 49. *ſomnum videre* Eccleſ. VIII, 16. quæ tamen viſûs non ſunt objecta.

11. *Videt enim quivis ſapientes mori*] *Videbit ſapientes moriuntur.* Supplendum כי *chi*, כי חכמים ימותו *quòd ſapientes moriuntur.* Supplevimus etiam איש *quilibet*, ante יראה *videbit.*

12. *Quæ ſunt intra ſuas domos*] קרבם בתימו *kirbam bathemo*, intimum ſuum domuum ſuarum.

Ætatibus ſequentibus] לדור ודור, *ldor vador*, ætati & ætati; hoc eſt, poſteris. Res eſt nota.

Quamvis nominibus ſuis &c.] *Vocaverunt in nominibus ſuis ſuper terras*, קראו בשמותם עלי ארמות, *kareou biſchmotham hale adamoth*; hoc eſt, agros, qui eorum nomine ab aliis diſtinguebantur. Vide Num. XXXII, 38. 2. Sam. XVIII, 18.

13. *Nullus homo in honore permanet*] ואדם ביקר בל ילין *veadem bikar bal jalin*, & homo in honore non pernoctabit; id eſt, non manebit, vel non manet. Indicare videtur Pſaltes ipſa illa nomina, quæ homines locupletes agris ſuis impoſuerant, in perpetuam ſui memoriam, interire; ſive à ſequentibus agrorum dominis, ſive longinquitate temporis mutentur.

Haud aliter ac pecudes exſcinditur] *Similis factus jumentis exſcinditur.*

14. *Hæc eorum via eſt* &c.] Ita ſe gerunt, dum coacervandis divitiis toti incumbunt, noménque ſuum agris impoſitum æternum fore ſperant; ut ſtultos eſſe ex re ipſa adpareat.

Pro fiducia, quæ illis ineſt] כסל למו *cheſel lamo*, fiducia iis, vel etiam *ſtultitia*, nam vox כסל utrumque ſignificat, quòd fiducia nimia in rebus caducis mera ſtultitia ſit. LXX. Intt. verterunt σκάνδαλον, malè. *Aquila* ἀνοησίαν, *Symmachus* ἀνοίαν, meliùs. *Hieronymus inſipientiam.*

Eorum poſteri ore ſuo adprobant] ואחריהם בפיהם ירצו *veabharehem bephihem jirtſon.* Subaudiendum אשר, *qui* poſt eos erunt, nam אחרים alibi nulla adfixa habet. Videtur eſſe à præpoſitione אחרי *abhare*, poſt. רצה *ratſah*, eſt *probare*, *gratum habere.* LXX. Intt. verterunt: καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐλογήσουσι, eodem, ut puto, ſenſu; Sed *Symmachus* clariùs, οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς λόγον αὐτῶν εὐδοκήσουσι. Alius θελήσουσι. At *Hieronymus*: *& poſt eos juxta os eorum current*, quaſi ירצו eſſet à רוץ *routs*, currere. Potuiſſemus etiam vertere: *verba eorum probabunt*, quia רצה conſtruitur frequenter cum ב. Sed cùm non minus, à Latinè loquentibus, conſtruatur cum accuſativo, ita vertimus ut verbum referatur ad דרכם quod anteceſſit.

15. *Inſtar minorum pecudum*] כצאן *chattſon.* Antea verſ. 13. כבהמות *inſtar jumentorum*, hoc eſt, majorum pecudum; hîc minoribus etiam confert Pſaltes.

In ſepulchro ponentur] לשאול שתו *Eſchol ſchathou.* LXX. Intt. ἐν ᾅδῃ ἔθεντο. *Symmachus*: ᾅδῃ ἔταξαν ἑαυτούς. *Hieronymus*: *in inferno poſiti ſunt.* Cûr non *in foſſa*, cùm aliud intelligi non poſſit?

Dominabuntur iis recti] Hoc eſt, bona eorum poſſidebunt, neque enim mortuis aliter dominari licet.

Matutino tempore] Poſt eorum mortem, quia matutinis horis judicia habebantur, quibus juſti recuperare poterant ſibi ab improbis ablata. Vide Jerem. XXI, 12. Qui de die ultimi Judicii hæc interpretantur, primùm conjecturam proferunt, cui nullum eſt in verbis præſidium; deinde rem hiſce temporibus non ita notam ſtatuunt à Pſalte hîc ſubinnui, ita ut à vulgo lectorum intelligi non poſſet. Atqui ſi hæc nota erant, non potuerunt nimis perſpicuè dici, nec frequenter nimis inculcari; cùm videamus felicitatem malorum, in hac vita, & contrà bonorum miſerias, ænigma quoddam fuiſſe, cujus ſolutio nota non erat.

Et figura eorum ut abſumatur &c.] וצורם לבלות שאול מזבל לו *vetſouram lballoth ſcheol mizbul lo*, & figura eorum, ut veteraſcat, ſepulcrum habitatio illi. Hoc eſt τὸ *Keri*, nam τὸ *Chethib* habet צירם *tſiram*, quod huc nihil facit; cùm *dolorem*, *cardinem* & *legatum* ſignificet vox ציר *tſir*. Alibi quidem צור pro *figura*, aut *forma* non legitur, ſed tantùm fœmininum צורה Ezek. XLIII, 11. at nihil nos vetat credere maſculino etiam genere vocem, eodem ſenſu uſurpatam; niſi alterutrum locum ex altero emendari velimus, quod in voce ἅπαξ λεγομένῃ nemo auſit. Intelligitur autem forma corporis, quæ in ſepulcro perit. Vertimus לבלות

Digitized by Google

crum erit eis habitatio. 16. Sed Deus liberabit animam meam è ſepulcri manu, cùm me ceperit. Selah.

17. Ne timueris, quòd ditatus aliquis fuerit, quia aucta erit gloria domûs ejus; 18. nam cùm morietur, nihil auferet ex omnibus, nec ſequetur eum ejus gloria. 19. Quando te in vita ſua beatum prædicarit & laudabunt te, *ô dives*, quid tibi benefecerit? 20. Ingredietur ad ætatem Majorum tuorum, *qui* nec umquam videbunt lucem. 21. Homo, *qui eſt* in pretio, nec ſapit, ſimilis eſt jumentis, quæ exſcinduntur.

Deus

tis, cùm ſepulcrum videbitur mihi manum injicere.

17. Ne metuas tibi ab iis, qui divites facti ſunt, quia eorum domûs aucti fuerint honores; 18. neque enim cùm morientur quidquam eorum, quæ habuerint, ſecum auferent, nec iisdem honoribus fruentur. 19. Quamvis ſe, dum viverent divites, beatos ſe prædicabant, & laudabantur ab aliis, non ſunt tamen poſt mortem aliis feliciores. 20. Similis erit majoribus ſuis, nec beatior erit iis, aut ad lucem redibit. 21. Homo, qui magno in pretio fuerat, dum viveret, poſt mortem non pluris fit, quàm jumenta, quæ occiduntur.

PA-

לבלות *leballoth*, ad veteraſcendum, *ut abſumatur*, quia vox paſſim de iis uſurpatur, quæ vetuſtate nimiâ adteruntur, & tandem evaneſcunt. LXX. Int. ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ᾅδῃ. *Aquila*: χαρακτὴρ (f. χαρακτῆρες) αὐτῶν κατατρίψαι ᾅδην. *Symmachus*: τὸ κρατερὸν αὐτῶν παλαιωθήσεται. Vocem צור interpretati ſunt LXX. & *Symmachus* ex ſolita ſignificatione, quâ rupem ſonat, quæ & *auxilio* eſt & *arcis* inſtar ad eam confugientibus. *Aquila* voce χαρακτὴρ oſtendit, ſe vocem à יצר *formavit*, vel à צור idem interdum ſignificante, deduxiſſe; ſed incommodâ voce uſus eſt, cùm χαρακτὴρ formam tantùm impreſſam, vel inſcriptam ſignificet.

Sepulcrum] שאול, ut antea, quod *foſſam* tantùm hîc ſonat, in qua *forma* corporis diſſolvitur, corpore primùm putrefacto, deinde etiam in pulverem redacto.

16. *Liberabit animam meam è ſepulcri manu.*] Hoc eſt, me morti eripiet, vetabit ne hoſtium meorum manu, aut morbo correptus immaturâ morte cadam. Vide ad Pſ. XVI, 10.

Cùm me ceperit] כי יקחני *chi jikkahheni*; hoc eſt, præſentiſſimo mortis periculo eripiet. Deſcribit, poëticâ fictione, ſepulcrum, quaſi manu injectâ, ipſum trahens, Deum verò manui ſepulcri eripientem. Hujusmodi imago adduxit *Euripidem* ut fingeret, Herculem, quò Alceſtin liberaret Mortem,

Τύμβου παρ' αὐτὸν ἐκ λόχου μάρψας χεροῖν,

ad ipſum ſepulcrum ex inſidiis adripuiſſe manibus, & Alceſtin abduxiſſe. Alceſt. 1142.

17. *Ne timueris*] Hominem, nempe, improbum, cùm magnas divitias ſibi compararit.

Gloria] Aut *opulentia*, nam כבוד *chabod* etiam opes ſignificat Vide ad Gen. XXXI. 1.

Se in vita ſua beatum prædicarit] כי נפשו בחייו יברך *chi naphſcho bhhajau jebarech*, cùm animæ ſuæ, in vita ſua, benedixerit; hoc eſt cùm ſe ברוך *barouch*, beatum, in vita ſua, prædicarit, aut certè crediderit. LXX. Int. ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν ζωῇ αὐτοῦ εὐλογηθήσεται. Quaſi legiſſent, aut legendum cenſuiſſent תברך *thibbarech*, nam נפש eſt fœminini generis, niſi grammaticas regulas, ut alibi ſæpe, violarint. Attamen quaſi ex *Aquila*, adcuratiùs talia obſervante, hæc adferuntur: ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εὐλογητὸς, quæ conſentiunt cum verbis LXX. Int. ex *Symmacho* verò, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ζῆν αὐτὸν εὐλογήσει, λέγων ἐν ἑαυτῷ, quæ lectioni noſtræ congrua ſunt. Sic & *Hieronymus*: *animæ tuæ in vita benedicet.*

Et laudabunt te, ô dives] ויודך *vejodoucha*, mutatur perſona, κατ' ἀποστροφὴν, quales non raræ ſunt in Scriptura. Addidi, *ô dives*, perſpicuitatis, & emolliendæ tam ſubitæ mutationis cauſâ. *Symmachus* etiam ſupplevit, *dicens in ſe ipſo.*

20. *Ingreditur*] תבוא *tabo*, quod eſt fœminini generis, referendúmque ad נפש, quod anteceſſit.

Ad ætatem majorum ſuorum] עד דור אבותיו *bad dor abothau.* אבותיו habet adfixum maſculini generis, quia refertur ad hominem; ſi modò hæc ſint ſana, vereor enim, ut ἀνωμαλία ad librarios ſæpe referenda ſit. Senſus eſt: homo dives ingreditur in ſepulcrum, quod ingreſſa eſt antecedens ætas Majorum ipſius, quos deſcribitur quaſi viſens.

Qui nec umquam videbunt lucem] עד נצח לא יראו אור *bad netſahh lo jirou or.* Supplevimus initio אשר *aſcher.* Sic loquebantur, antequàm revelata eſſet mortuorum reſurrectio; idque etiam verum erat, hoc ſenſu, numquam ejusmodi homines redituros in hanc mortalem vitam, ut cum ceteris mortalibus verſentur.

20. *Qui eſt in pretio*] אדם ביקר *adam bikar* homo in honore, vel, in pretio; hoc eſt, quem magnifaciunt homines. Vide verſ. 13.

Nec ſapit] ולא יבין *velo jabin*, nec intelliget; hoc eſt, non ſapit. Sic paſſim מבין *mebin* ſignificat *intelligentem*, ſeu *ſapientem virum.* Subauditur לבו *libbo*, vel נפשו *napſcho*, quaſi intelligere faciens animum ſuum.

Similis eſt jumentis &c.] Vide verſ. 13. eadem enim verba hîc ſunt, exceptis vocibus ולא יבין *nec ſapit*, quibus mutatur aliquo modo ſenſus; hoc enim velle videtur Pſaltes, hominem potentem, eumdémque inſipientem utiliorem non eſſe humanæ ſocietati, quàm brutum, quod interit inſtar ejus.

Deus inducitur convocatos ſanctos docens cultum ſuum non in ſacrificiis eſſe ſitum, ſed in laudibus & in vera virtute.

PSALM. L. 1. CARMEN ASAPHI. Deus Deorum Creator loquutus eſt, & terram, ab ortu Solis ad occaſum, convocavit. E Sione, conſummatâ pulcritudine Deus effulgebit. 3. Veniet Deus noſter, nec ſilebit, ignis ante eum abſumens, & circa eum

PARAPHRASIS.

1. ASAPHI Carmen. Creator, qui verè dici poteſt Deus Deorum, ſeu qui debet ab omnibus aliis, qui Dii dicuntur, coli, omnes homines ab ortu ſolis ad occaſum convocavit.

2. E monte Sione, ſummo ſplendore amictus ſplendebit. 3. Adeſt Deus noſter, nec diutiùs tacebit, eúmque præibit flamma omnia abſumens. 4. Cœlorum incolas Angelos ad ſe vocabit, ſimiliterque homines cultores terræ, ut populo ſuo jus dicat.

5. Convocate mihi, inquit, eos, qui beneficentiam erga alios exercent, quique ſacris factis, ſœ-

COMMENTARIUS

In PSALM. L.

1 CArmen Aſaphi] מזמור לאסף mizmor leaſaph. Sic inſcripti ſunt quoque Pſalmi undecim à LXXIII. ad LXXXIII. Aſaphus Levita fuit, è Gerſonis familia, 1. Ephem. VI, 39. quem David muſicæ ſacræ præfecit ad Arcam Dei, ut ibidem habemus verſ. 31. Præfectus fuit iis, qui variis inſtrumentis muſicis utebantur, unà cum filiis, ibid. XVI, 5. XXV, 1. Nehem. XII, 46. Idem diſertè dicitur החזה babhozeh, videns, ſeu Propheta, 2. Par. XXIX, 30. Alii volunt hunc Pſalmum eſſe Davidis, datúmque Aſapho לאסף, ut ab eo caneretur; quod ut verum eſſe poſſit, tamen quaſi verum adfirmari nequit.

Deus Deorum] Hoc eſt, ſummus Deus, ut שיר השירים ſchir haſſchirim, ſeu canticum ſummà arte ſcriptum atque eximium, aliáque ejuſmodi. Vide ad Deut. X, 17.

Terram ab ortu Solis &c.] Terram Iſraëlitidem; neque enim Deus omnes omnium terrarum homines eo tempore convocavit; ſed Iſraëlitas à regionibus trans Jordanem, ad ortum ſolis ſitis, & incolentes agros ad mare occiduum, ſeu mediterraneum; nec tamen excluduntur finitimi populi, utrimque; ab occaſu Philiſthæi & Phœnices, ab ortu Moabitæ, Hammonitæ, & plura Arabum genera.

2. *E Sione*] Ubi tunc erat Arca.

Summa pulcritudine] מכלל יפי michlal jophi, perfectione pulcritudinis. Subaudiendum ב in perfectione &c. hoc eſt, pulcerrimo ſplendore cinctus. Idem eſt ac מכלול michlol, Ezek. XXIII, 12. XXXVIII, 4. כליל יפי chlil jophi, perfectus pulcritudine, notum eſt loquendi genus ex Threnis C. II, 15. Ezek. XXVII, 3. XXVIII, 12.

3. *Veniet Deus noſter* &c.] Ad auxilium, nempe, Hebræis ferendum. Adventus ejus ſub imagine procellæ deſcribitur hîc, ut Pſ. XVIII. quem vide.

Vehemens tempeſtas erit] נשערה מאד niſchbarah meod, procella valde ſævlet.

7. *Vocabit cœlos* &c.] Angelos.

Et terram] Homines. Supplevimus *ex inferiore parte* מתחת mitthabbath, ut ex adverſo reſponderet מעל mehal, è ſuperiore. Vide Deut. IV, 26. XXXI, 28. Teſtes vocabit Angelos & homines.

Ut populo ſuo jus dicat] Ut eum, recto judicio, ab hoſtibus liberet; nam hîc *judicare populum*, eſt damnare ejus hoſtes, ut ſequentia oſtendunt.

5. *Congregate, inquit*] Addidi, *inquit*, more Latino, quod ſæpe Hebræi, ex re ipſa, ubi præſertim Deum inducunt loquentem, ſupplendum omittunt. Vide Deut. XI, 14. Pſ. II, 3. 6. XLI, 6. 9. LXXXI, 7.

Beneficos meos] חסידי chaſidai, qui aliis, ex legibus meis, benefaciunt.

Qui fœdus mecum &c.] *Ferientes fœdus meum ad ſacrificium.*

Deus ipſe judex eſt.] Vel *judicat*, ut de reis pœnas ſumat, dum innocentibus benefaciet.

7. *Aurem præbe*] Quaſi eſſet האזינה haazinah, more Hebræo idem aliis verbis, in ſequente colo, repetendi; quod & facilioris conſtructionis cauſâ, addendum erat. Vide Pſ. V, 1.

Conteſtabor contra te] אעידה בך ahidah bach. Conteſtari hîc eſt palam teſtari, ac dicere, ſive caſtigandi, ſive admonendi cauſâ. Vide Exod. XIX, 21. 23. Nehem. IX, 29, 30, 34. XIII, 21.

Deus, Deus, inquam, tuus] Non tantùm Deus, hoc eſt, dominus univerſitatis rerum, ſed Deus, qui tibi faveo, ſingularem in modum. Vide not. ad Gen. XVII, 3.

8. *Te non caſtigabo* &c.] Eſt tamen caſtigatio obliqua, quâ queritur Deus, victimarum oblationem, ſed cum prava animi adfectione conjunctam, propemodum unam eſſe partem Religionis, quam conſtanter obirent Judæi. Non exprobrat enim ſacrificia ſibi ab iis offerri, cùm rem ipſe juſſiſſet; ſed ita offerri, quaſi iis indigeret, & quaſi bonos mores ab offerentibus non exigeret, publica illa Religionis profeſſione contentus. Utrumque vitium, in ſequentibus, ſat clarè deſcribitur.

Quæ

cum vehemens tempeſtas *erit.* 4. Vocabit cœlos ex alto, & terram *ex inferiore parte*, ut populo ſuo jus dicat.
5. Congregate, *inquit*, mihi beneficos meos, qui fœdus meum, adhibito ſacrificio, ferierunt. 6. (Nunciabunt cœli juſtitiam ejus, nam Deus ipſe judex eſt. Selah.) 7. Audi, popule mi, & loquar; *aurem præbe*, Iſrael, & conteſtabor contra te; Deus, Deus, *inquam*, tuus ego ſum. 8. Te non caſtigabo, ob victimas & holocauſta tua, quæ perpetuò coram me *ſunt*. 9. Non accipiam è domo tua juvencum, neque è caulis tuis hircos. 10. Mea enim eſt omnis fera ſilvæ & jumenta, *quæ* in mille montibus. 11. Novi omnium montium volatilia, & agrorum animalia apud me ſunt. 12. Si eſurirem,

fœdus meum inierunt. (6. nunciabant cœli ejus juſtitiam, nam ipſe jus dicebat) 7. Audi, mi popule, & proloquar; aurem præbe, ô Iſrael, & contra te teſtimonium dicam. Deus, Deus, inquam, ego tuus ſum. 8. Non tibi exprobrabo, quòd victimas mihi non obtuleris, eæ enim perpetuo ſint coram me, in Templo meo, coram me; ſed negabo me acceptum habere adductum ad altare domo tuâ juvencum, nec è caulis tuis hircum. 10. Iis nequaquam indigeo. 11. Meæ ſunt omnes ſilvarum feræ, & jumenta quæ in mille montibus errant. 11. Notæ ſunt mihi omnes ſilvarum aves, & pecudes agreſtes mihi paratæ ſunt. 12. Si eſurirem, nihil eſſet cur ad te confugerem, cùm terrarum orbis & quidquid in eo eſt mea ſint. 13. Egone carnem taurorum comederem atque hir-

Quæ perpetuò coram me ſunt] Sacro matutino & veſpertino, adolebantur ſumtu publico quotidie duo agni, præter victimas, quæ à privatis offerebantur. De quotidianis ſacris, vide Exod. XXIX, 38. & ſeq. de ceteris, Leviticum ab initio conſule. Tanti faciebant ſacrificium illud quotidianum Judæi, ut ne mortis quidem metu, cum Pompeius Templum [illegible], à ſacris faciendis abſtinerent Sacerdotes. *Joſephus* Belli Jud. Lib I. c. 5. in Græcis: Ὁ Πομπήϊος δὲ τά τε ἄλλα καὶ περὶ τοὺς Ἰουδαίους ἀπεθαύμασε, καὶ μάλιστα τὸ μηδὲν παραλῦσαι τῆς θρησκείας ἐν μέσοις τοῖς βέλεσιν ἀναλαμβάνοντας: *Pompeius Judæorum tolerantiam cùm in aliis, tum in hoc potiſſimùm admiratus eſt; quod Religionis nihil intermitterent, dum inter media tela occiderentur.* Ὥσπερ γὰρ εἰρήνης βαθείας κατεχούσης τὴν πόλιν αἵ τε θυσίαι καθ' ἡμέραν, καὶ οἱ ἐναγισμοὶ καὶ πᾶσα θεραπεία κατὰ τἀκριβὲς ἐξετελεῖτο τῷ Θεῷ, καὶ οὐδὲ κατ' αὐτὴν τὴν ἅλωσιν, περὶ τῷ βωμῷ φονευόμενοι τῶν καθ' ἡμέραν νομίμων εἰς τὴν θρησκείαν ἀνέστησαν: *quaſi in alta pace civitas ageret, ſacrificia quotidiana, & expiationes & totus cultus accuratè perficiebantur Deo; neque cùm Templum caperetur, & circa altare trucidarentur, iis quæ quotidie ex legibus, circa cultum fieri debent, abſtinuerunt.* Quantò ſatius fuiſſet à peccatis, quæ jam tum inter Sacerdotes, eóſque fratres de regno certantes, & miſeram gentem lacerantes, furialibus odiis abſtinere! *Joſephus* ipſe poſtea, in multò graviore obſidione, graviter invectus eſt in eos, qui Templum tenebant; quia Joannes, qui Templum tuebatur, contra Romanos, paſſus erat ἐνδελεχισμὸν, ſeu perenne ſacrificium, intermitti, quòd deeſſent homines, qui id curarent, nempe, Sacerdotes. Vide Lib VII. c. 8. in Græcis. Sic nec temporibus Pſaltæ noſtri, officium hoc Religionis externum negligebant, neque propterea à Prophetis caſtigabantur; ſed quia animo Virtutis ſtudioſo non offerebantur victimæ

Quæ perpetuò coram me ſunt] Ita ut mihi veluti tædio ſint.

9. *Non accipiam* &c.] Hoc eſt, ſi delectarer brutorum carnibus & ſanguine, taliáque expeterem, non indigerem propterea tuis pecudibus, eáſque à te mihi offerri poſtularem; quia mea ſint innumera animalia ſilveſtria, quibus uti poſſem. Quod ſequentia docent. Ethnici putabant Deos Sacrificiorum nidore aliquo modo veſci, quod *Porphyrius* de malis tantùm Dæmonibus verum eſſe cenſet, de Abſtin. Lib. II. c. 42. Οὗτοι οἱ χαίροντες λοιβῇ τε κνίσῃ τε, δι' ὧν αὐτῶν τὸ πνευματικὸν πιαίνεται. ζῇ γὰρ τοῦτο ἀτμοῖς καὶ ἀναθυμιάσεσι, καὶ ποικίλως διὰ τῶν ποικίλων, καὶ δυναμοῦται ταῖς ἐκ τῶν αἱμάτων καὶ σαρκῶν κνίσσαις: *hi ſunt qui libaminibus & ſacrificiorum nidore gaudent, ex quibus illorum pars aërea* (ſic enim intelligendum τὸ πνευματικὸν) *pingueſcit. Vivit enim illa vaporibus & ſuffimentis, & variè quidem pro eorum varietate; ſanguine, ſcilicet, & carnium nidoribus corroborata.* Vide Librum *Luciani* de Sacrificiis, ubi falsè hæc ridet.

11. *Novi omnia* &c.] Scio ubi volucres ſint ac nidos habeant, adeóque capere, ſi velim, poſſim. Quare tuis turturibus, columbis & paſſeribus nequaquam egeo.

Agrorum animalia] זיז שדי *veziz ſchadai*. Videtur זז *zouz*, quod Rabbinis uſitatum, & *moveri* ſignificat, olim etiam apud priſcos Hebræos in uſu fuiſſe, quamvis in Scriptura non exſtet; unde זז *ziz*, animal perpetuo motu agitatum. Sunt etiamnum apud Arabes, voces ejuſdem toni & ſignificatûs, ut obſervavit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. I. Lib III. C. 29. LXX. Intt. ὡραιότης ἀγροῦ, credo quia זז, apud Chaldæos, *ſplendorem* ſignificat. *Aquila*, παντοδαπὰ χώρας, & *Hieronymus univerſitas agri*, cujus verſionis rationem non adſequor.

Apud me ſunt] עמדי *himmadi*; nempe, quaſi paradiſo incluſa, qualia ſepta Reges Orientis, & præſertim Perſarum, habuerunt, in quibus omnis generis feras ſervabant. Vide ad Cant. IV, 13.

12. *Si eſurirem, non dicerem tibi*] Si indigerem brutorum carne, quâ alerer, à te non peterem. Vide ad verſ. 9. & ad Exod. XX, 24 ubi oſtendimus, apud Ethnicos fuiſſe ſacrificia, quaſi convivia Deorum. Videntur fuiſſe rudes quidam homines, & fortè vicinorum Ethnicorum placitis infecti, qui neſcio quid ſimile ſomniabant; ut ex hac exprobratione, éque verſu 14. colligere poſſe videmur.

14.

rem, non dicerem tibi, quia orbis, & quæ eum implent, mea ſunt. [13]. An carnem taurorum comederem, aut hircorum ſanguinem biberem? [14]. Deo laudem mactato & Altiſſimo vota tua reddito. [15]. Invoca me in die anguſtiæ, liberabóque te, & me coles.

[16]. Improbo verò dixit Deus: quid tibi *proderit* narraſſe inſtituta mea, & fœdus meum in ore habere: [17]. dum odiſti caſtigationem, & verba mea à tergo projeciſti? [18]. Si videris furem, cum eo eſſe te juvat, & cum adulteris pars tua eſt. [19]. Ore mala

hircorum liberam. 14. Vos verò pro victimis Deo laudes offerte, & vota veſtra ei reddite. 15. In rebus anguſtis ad me precibus veſtris confugite; tum vos liberabo & mihi gratias habebitis.

16. Sed improbos ſic compellandos à Deo ſcitote: quid vobis proderit narrare aliis mea inſtituta, déque fœdere, quod cum poſteritate Jacobi fecit, loqui; 17. dum odio habetis caſtigationem, & verba mea nihili facitis. 18. Si videritis furem, libenter ad eum itis, & cum mœchis verſamini. 19.

14. *Mactato Deo laudem*] תודה *thodah* quidem & נדר *neder* victimas Dei laudandi causâ vel ut vota ſolvantur mactatas ſignificant; verùm hîc, ubi Deus oſtendit ſe ſacrificii ipſius nullam rationem habere, niſi adſit & animus religioſus. תודה *laus* verti debet, ut paſſim, & נדר intelligendum non de victima vota, ſed de animo hominis grato erga Deum, quia beneficio, quod ab eo petierat, accepto voti reus factus eſt. Hinc LXX. Intt. θῦσον Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, & *Aquila*, θῦσον τῷ Θεῷ εὐχαριστίαν, quæ ad animum offerentis referenda ſunt, non ad victimam. Deus quidem non vetabat victimas Lege ſancitas ſibi offerri, ſed ſignificabat, non victimas ipſas, ſed mactantium animum, ſi pius ſit, ſibi placere. Hoſtiarum enim mactatio erat ritus externus, eò adhibitus ut animi adfectio cærimoniâ oculos percellente teſtatior fieret. Vide Hoſ. VI, 6. XIV, 3. Erant hæc primordia doctrinæ Evangelicæ, quâ ipſa tandem ſacrificia, ruditati populi Hebræi olim conceſſa, prorſus antiquata ſunt.

15. *Invocate me* &c.] Quando in anguſtiis verſaberis, auxilium meum invocato; eo animo, quo par eſt preces ad me fundi; propter quem animum te, non propter promiſſas victimas, liberabo.

Liberabóque te &c.] Etiam ſine ſacrificiis, aut certè, non propter mactatas victimas. Sed propter animi adfectionem, quâ eas obtuleris. Pro *& me coles*, eſt תכבדני *thecabbedeni* mihi honorem tribues, quod idem eſt.

16. *Improbo* &c.] Nunc ad malos convertitur Pſaltes, qui ſæpe de legibus divinis loquuntur, non ex animo, ſed ut famam Religionis ſibi comparent, à cujus vero cultu, hoc eſt, ſanctitate morum, quàm longiſſimè abſunt.

17. *Dum odiſti* &c] ואתה *& tu*, quod vertimus *dum te*, re ipsâ poſtulante.

Caſtigationem] Quæ profertur à viris religioſis, cùm graviter peccas.

A tergo] אחריך *abbarecha*, poſt te. A tergo abjiciuntur quæ ſpernuntur, ac negliguntur. Sic Deus ipſe dicitur *projicere peccata a tergo*, quibus ignoſcit, Eſaï. XXXVIII, 17.

18. *Cum eo eſſe te juvat*] תרץ עמו *thirets bimmo*. Eſt à רצה *ratſeh*, per Apocopen, pro ירצה *jirtſah*. Verbum hoc conſtruitur interdum cum עם *bim*, eodem ſenſu. *Hieronymus: conſentiet*, in verſione ex Hebræo. At LXX. Intt. συνέτρεχες, quaſi eſſet à רוץ *routs*, currere, incommodè, quamvis multi ſint eos ſequuti.

Pars tua eſt] חלקך *bhelkecha*; hoc eſt flagitiorum ejus es particeps.

19. *Ore mala verba emittis*] פיך שלחת ברעה *phica ſchalabhtha brabah*, os tuum mittis in malum. Perinde eſt ac מפיך שלחת רעה *ex ore tuo emittis malum*. Sic Latinè loquenti vertendum fuit. LXX. Intt. τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν. *Hieronymus: os tuum miſiſti in malitiam*, quod Latinè ferri nequit.

Dolum nectit] תצמיד מרמה *thatſmid mirmah*, copulat fraudem. Multis enim dolis fraus ſæpe conſtat. LXX. Intt. περιέπλεκε δολιότητα, rectè, *Hieronymus: concinnabit dolum* minus commodè, nam verbum צמד *tſamad*, eſt conjunctus fuit, non concinnatus. Sic & Latini *nectere dolos* dicunt, metaphorâ à laqueis ductâ.

20. *Sedens* &c.] *Sediſti in fratrem tuum* (&) *loquutus es*. Vide ad Pſ. I, 1.

21. *Et tacui*] והחרשתי *veebberaſchthi*, *tacui*; hoc eſt, non ſignificavi, pœnâ immiſſâ, mihi rem improbari. Vide verſ. 3.

Quare me putaſti] Supplevi *quare*, quaſi eſſet על כן *hal chen*, quamobrem; quod animo ſupplendum. De verbo דמית *dimitha*, putaſti, Vide Pſ. XLVIII, 10.

Eſſe tui ſimilem] היות אהיה כמוך *hejoth ehjeh chamocha*. Subaudiendum hîc כי אני *chi ani*, quòd ego futurus eſſem, *aut* eſſem, inſtar tui. Nempe, à me non improbari malè facta tua, eò quod pœnas de te, tuique ſimilibus non repeterem. Sic poſtea Valentiniani, Marcionitæ, Manichæi, alii Providentiam Divinam carpſerunt, quòd tot mala fieri pateretur, in hac vita. Senſus eſt perſpicuus. LXX. Intt. ὑπέλαβες ἀνομίαν ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος, quaſi pro הוה *bavah*, quod improbitatem ſignificat, & poſtea ſuppleviſſent כי ὅτι. *Aquila*, *Theodotion* & VII. Ed. ὑπέλαβες ἐσόμενος ἔσομαι ὅμοιός σοι. *Symmachus*, ᾠήθης ἔσεσθαι καὶ ὡς σύ. Sed Futuri nulla in Hebraicis ſignificatio, éſtque Hebraïſmus notus *faciendo facere*, *eſſendo*, ſi ita loqui liceret, *eſſe*, pro eo quod eſt *facere* & *eſſe*.

Verùm te caſtigabo] אוכיחך *ochibecha*. Supplenda iterum hîc particula כי אם *chi im*, ſed, aut ſimilis. Poſſit & verti *te* ſcelerum tuorum ar-

mala *verba* emittis, & lingua tua dolum nectit. [20]. Sedens in fratrem tuum loqueris, in filium matris tuæ probrum jacis. [21]. Hæc feciſti, & tacui, *quare* me putaſti eſſe tui ſimilem; *verùm* te caſtigabo in oculis tuis & *tibi* adverſabor. [22]. Hoc nunc intelligite, vos qui Dei obliti eſtis, ne rapiam *vos*, nec ſit quisquam, qui liberet. [23]. Mactans laudem colit me, & qui viam *ſuam rectè* diſponit, is faxo ut videat ſalutem Dei.

Preces

19. Pravos ſermones habetis, & mendaciis alios fallitis. 20. Sedentes cum veſtriſimilibus proximo veſtro detrahitis, & fratribus probra jacitis. 21. Cùm ita vos gereretis & tacerem, vobis ſimilem eſſe putabatis; ſed vos caſtigabo & palam malis veſtris ſermonibus adverſabor. 22. Nunc hoc ſcitote vos, qui Dei obliti eſtis, ne vos corripiam, nec quisquam vos pœnæ eripiat. 23. Qui me debitis laudibus extollit, mihi cultum debitum exhibet; & quisquis totam ſuam vitam ad leges meas exigit, is, ut ſalutis à me fiat particeps, operam dabo.

PARA-

arguam; hoc eſt, reum eſſe oſtendam. Hoc fit, nimirum, retectis flagitiis & meritâ pœuâ adfectis; nam quæ occulta fuerant, adeóque impunita abierant, ſingulari ſæpe Providentiâ divinâ, in lucem protrahuntur, & ſupplicium dant, quamvis ſeriùs. Vide Lib. *Plutarchi* de iis qui ſerò à Numine puniuntur.

In oculis tuis tibi adverſabor] ואערכה לעיניך *veebercha lebenecha*. ערך *barach* inter alia, eſt inſtruere exercitum, ſive ad prælium committendum, ſive ad oppugnandam urbem. Hîc de oppugnatione hominis ſumitur, & quidem, ob additionem vocam *in oculis tuis*, aperta. Deus ergo ait ſe eum, cujus delicta diſſimularat aliquamdiu, apertè tandem & palam adgreſſurum. Vide Job. VI, 4. XXXIII, 5. Hoc voluiſſe videntur LXX. Intt. voce παρα-στήσω.

22. *Qui Dei obliti eſtis*] שכחי אלוה *ſchochebbe eloba*, qui ita vos geritis, quaſi Dei, legúmque ejus prorſus obliti eſſeris.

Ne rapiam vos] פן אטרף *phen etroph*. Verbum hoc propriè vim ferarum prædam rapientium ſignificat; hîc, tralaticio ſenſu, ſumitur de morte, aut pœna alia ſubita, divinitus immiſſa. Alibi de hominum violentia uſurpatur, ut Pſalm. VII, 3. XXII, 14. Job. XVI, 9.

23. *Mactans laudem*] זבח תודה *zobeabb thodah*. Quamvis ſit hoc nomen etiam victimarum, quæ ad Deum laudandum mactantur; hîc potiſſimùm ad laudem, ex animo prolatam, ſive cum mactatione victimæ conjuncta, ſive ſola ſit, reſpicitur; nam ex ejusmodi tantùm laude, potentiam & bonitatem divinam extollente, ſacrificium Deo ſit acceptum.

Qui viam ſuam rectè diſponit] שם דרך *ſcham derech*, ponens viam. Quia ſemper ש pingui ſono exprimimus, more Veterum, inter שׂם & שׁם nullum diſcrimen agnoſcimus; atque hîc quoque variant Codices, quorum alii *Sin*, alii *Schin* habent. LXX. Intt. adverbium שם *ſcham* eſſe putarunt, cùm verterint καὶ ἐκεῖ ὁδὸς. Notum eſt *viæ* paſſim vitæ inſtitutum ſignificari, quia verò ſermo eſt de via recta, addimus perſpicuitatis causâ, *rectè*; qua in re *Symmachum* ſequuti ſumus, qui verterat: τῷ [illegible] ὁδεύοντι. Verbum verò שם hoc in loco aliud nihil ſignificare videtur, niſi *diſponere* vitam, prout decet; aut etiam, ſi ita videatur *proponere* ſibi viam rectam. Vide Pſ. CXIX, 59.

Faxo ut videat ſalutem Dei] *Faciam eum videre in ſalute Dei*; hoc eſt, faxo ut liberationem Dei, cùm in anguſtiis verſatus fuerit, videat. Vide Pſ. XCI, 16. XCVIII, 3.

Preces Davidis peccatum fatentis, Dei miſericordiam implorantis, caſtigatiorem vitam, quam ejus auxilio acturus eſſet, pollicentis, & pacem ejus Populo Hebræo orantis.

PSALM. LI. 1. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS; 2. CUM NATHAN PROPHETA AD EUM VENISSET, POSTQUAM CUM BATHSEBA CONGRESSUS FUIS-

PARAPHRASIS.

1. 2. CARMEN Davidis ad Cantorum Præfectum, cùm Nathan Propheta ad eum veniſſet, ut cædis & adulterii argueret.

3. Miſerere mei, ô Deus, pro tua ſumma bonitate & miſericordia, & peccata mea dele. 4. Purga me peccandi habitu, & pœnas ei meritò debitas

COMMENTARIUS
In PSALM. LI.

2. *Cùm Nathan* &c.] 2. Sam. XII, 1. & *ſeqq.*

Cum Bathſeba congreſſus fuiſſet] *Cùm veniſſet*, aut *ingreſſus eſſet ad Bathſebam.*

3. *Delicta mea dele*] Cùm *peccata* vocentur *debita.* Matth. XII, 6. ex conſuetudine Chaldæorum & Syrorum, de qua vide Dan I, 10. & Chaldæum Int. ad verſ. 4. hujus Pſalmi; cúmque debita, quæ remittuntur, è rationum libro deleri ſoleant; ideò peccata, quibus ignoſcitur, *deleri* dicuntur.

4. *Sæpiùs me ablue*] הרבה כבסני *harbeh chabbeſeni*, ut eſt in Chethib, *multiplicando ablue me*; hoc eſt, diligenter, aut prorſus ablue me, quia quæ prorſus pura eſſe cupimus plus ſemel abluimus. Vult David ſibi peccatum planè remitti. Alii malunt ſignificari peccati habitum, ſaltem inchoatum, ut Jerem. IV, 14. ubi tamen de habito confirmato delendo agit Propheta.

5. *Novi enim delicta mea*] Non enim ignoro me graviſſimè peccaſſe, ac proinde me ſæpiùs ut abluar opus habere.

Coram me ſemper eſt] Hoc eſt, perpetuò animo meo obverſatur, méque ſine fine terret, ne graves de me pœnas, quas commeritus ſum, repetas.

6. *Tibi ſoli peccavi*] לבדך חטאתי *lbaddecho hhathathi.* Peccaverat quidem David in Uriam, quem occidi curaverat; in Bathſebam, quam blanditiis pellexerat, & fortè auctoritate compulerat, ut ſecum concumberet; atque & in totum populum Hebræum, qui crudele & libidinoſum factum aut damnabat, aut, quod longè deterrimum fuiſſet, ſequi poterat. Attamen ſe *ſoli Deo peccaſſe* ait, quòd ſolus Deus à Rege pœnas repetere poterat; neque enim Deus juſſerat privatos, aut populum, aut magiſtratus pœnas de Rege exigere; cujus majeſtas longè ſuprà omnes eminebat, & potentiâ quorumvis opes ſuperabat. Hoc peccato, gravi licèt, in privatos peccaverat, non in ipſam regni formam, quam everſam cuperet; qua ſola fortè de cauſa, potuiſſet populus Hebræus ſibi proſpicere, & Regem alium eligere, non propter injurias privatis illatas; quæ ferendæ ſunt potiùs, quàm Reſpublica in periculum adducatur. De re universè ſpectata, vide *Hug. Grotium* de J. B. & P. Lib. I, c. IV. ubi tamen etiam de Hebræorum Regibus nonnulla.

Ita ut juſtus ſis, in eo quod dicis &c.] Reſpicit ad minas Nathanis 2. Sam. XII, 11, 14.

Mundus ſis] Iniqui nihil admittas, omnis enim iniquitas *immunditia* eſt, ut ex ſuperioribus verbis liquet.

7. *Formatus ſum in iniquitate*] בעון חוללתי *bebavon hholalthi.* Eſt à חיל *parturire*, quod in *Pyhel* eſt formari, quod Embryoni convenit. Vide Job. XV, 7. Proverb. VIII, 24. 25. Non videtur hîc David de parentum ſuorum peccatis loqui, quamvis ſine dubio peccatores eſſent; quia nihil hoc ad rem facit, cùm tota oratio eò ſpectet, ut ſe peccatorem fateatur, humilique confeſſione veniam à Deo impetret. Loquitur ergo de ſe, ſed eam reſpicit ætatem, quâ delinquere potuit, non cùm primùm formaretur in utero matris, quo tempore peccare nequibat; omne enim peccatum cùm ſit violatio legis Divinæ, notam eam neceſſariò ſtatuit; aut certè noſci potuiſſe à delinquente, nec niſi ejus culpâ ignotum; poſtuléque ut is rationis compos ſit, hoc eſt, norit quid agat, ab eóque etiam abſtineat, ſi velit; ſine quibus rebus, nemo reus haberi queat. Ergo quamvis David loquatur de ſe, cum delinquere cœpit, quaſi Embryo etiamnum fuiſſet; res ita intelligenda eſt, ut à teneris annis ſe peccatorem fuiſſe fateatur, divinámque juſtitiam provocaſſe, quod nihil abſurdi complectitur. Atque hoc loquendi genus alibi etiam, ubi de virtute ſermo eſt, non aliter ac ubi de vitio, in Scriptura occurrit. Sic Jobus de ſe Cap. XXXI, 18. *Ab infantia mea crevit* (pupillus) *mecum, quaſi cum patre, & ab utero matris meæ, viduæ dux fui*, ad quem locum vide notata. Pſalm. XXV, 10. *Me fiducia tui impleſti, cùm ubera matris meæ ſugerem*, quod de lactente propriè dicto intelligi non poteſt. Confer Pſ. LXXI, 5, 6. Sic quoque Sirachides C. I, 16. ἀρχὴ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον, καὶ μετὰ πιστῶν ἐν μήτρᾳ συνεκτίσθη αὐτοῖς, hoc eſt, *à pueritia iis inſitus eſt jam Dei amor*; non in utero materno, in quo non magis idonei ſunt foetus virtuti, quàm vitio. De malis verò Pſ. LVIII, 4. *improbi ab utero alieni ſunt* (à juſtitia) *mendaces errant à matrice*; hoc eſt, à teneris annis; nam de peccato originis, bonis & malis communi, hæc intelligi nequeunt. Sic & Eſa. XLVIII, 8. *delinquens ab utero vocatus es*; quod dicitur tantùm de malis, quorum permulti ſunt à pueritia aliis nequiores,

FUISSET. 3. Miſerere mei Deus, pro tua benignitate; &, pro magnitudine miſericordiæ tuæ, delicta mea dele. 4. Sæpiùs me ablue ab iniquitate mea, & à peccato purga; 5. novi enim delicta mea, & peccatum meum coram me ſemper *eſt*. 6. Tibi ſoli peccavi, & quod malum eſt in oculis tuis feci; ita ut juſtus ſis in eo, quod dicis, & mundus quando judicas. 7. En formatus ſum in iniquitate & in peccato fovit me mater mea. 8. Veritate in renibus delectaris, & in abdito ſapientiam notam mihi feciſti.

tas remitte; 5. probè enim novi delicta mea, & peccati poſtremi vivida eſt memoria. 6. In te potiſſimùm peccavi, dum id quod non probas perpetravi, adeóque quod dicis juſtum eſt, & verè de me judicas. 7. A teneris unguiculis, mater mea me peccantem fovit. 8. Delectaris veracitates, non in utero materno. Vide & ad Pſ. LVIII, 4.

Hæc, quæ rectâ Ratione & uſu Scripturæ nituntur, numquam aliter intellecta fuiſſent; ſi ſemper Chriſtiani ratiocinandi & interpretandi artibus æquè polluiſſent. Sed temporibus, quibus hæ artes parum notæ, aut neglectæ erant, præ declamitandi & argutandi facultate; nota ſunt dogmata ſanæ Rationi planè contraria, nec magis Scripturæ conſentanea; ad quæ Scriptorum Sacrorum verba ab imperitis poſtea detorta ſunt. Et tamen nobis ea ſæcula, quaſi norma veritatis, hodie proponuntur, eorúmque commenta; inſtar Religionis Chriſtianæ, defenduntur! At debuiſſent meminiſſe, etiam Ethnicos, qui de peccato originis ne ſomniarunt quidem, ſic interdum eſſe loquutos. Sic *Cicero* Tuſcul. Diſp. Lib. III. c. 1. *Si tales nos natura genuiſſet, ut eam ipſam intueri & perſpicere, eadémque optimâ duce, curſum vitæ conficere poſſemus; haud erat ſanè quòd quiſquam Rationem, ac Doctrinam requireret. Nunc parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter, malis moribus, opinionibúſque depravati, ſic reſtinguimus, ut nuſquam Naturæ lumen adpareat. Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum; quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam Natura perduceret. Nunc autem* SIMUL ATQUE EDITI *in lucem & ſuſcepti ſumus in omni* CONTINUO *pravitate, & in ſumma opinionum perverſitate verſamur, ut* PAENE CUM LACTE NUTRICIS *errorem ſuxiſſe videamur.* Sic & Scriptor de Cauſis corruptæ eloquentiæ c. XXIX.. *Jam verò propria & peculiaria hujus urbis vitia* PAENE IN UTERO MATRIS CONCIPI *mihi videntur, hiſtrionalis favor, & gladiatorum, equorúmque ſtudia.* Hinc intelligere licet pravos habitus, eóſque longâ die, atque à pueritia uſque inveteratos, his & ſimilibus verbis deſcribi. Sic & Latinè *à cunis, à cunabulis, à teneris unguiculis*, perinde ſunt ac à pueritia. Apud *Plautum* Act. II. Sc. 4, verſ. 47. & 48. *Sapis à cunabulis*; hoc eſt, à pueritia, in qua calliditatis indicia ſeſe exſerere incipiunt.

Hinc plures Veterum ita loquuti ſunt, ut ſatis liqueat, eos nec de peccato matris Davidis, nec de inſita Davidi labe cogitaſſe. Sic *Euſebius*, póſtquàm ad Evam uſque adſcendit: ὁ δὲ Σύμμαχος, inquit, εἰς ἀδικίαν ὠδινήθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκύησέ με ἡ μήτηρ μου. ὠδινήθην γὰρ καὶ ἀπεκύθην φησὶν, ἵνα παρέλθω εἰς ἀδικίαν, καὶ ἵνα ἐν ἁμαρτίαις γενόμενος ἐλεγχθῶ κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν. οὐκ ἐν ἀνομίαις, φησὶ, τῆς ἐμῆς συνελήφθην μητρὸς, οὐδὲ ταῖς ἑαυτῆς ἀνομίαις ἐκίσσησέ με, ἀλλ' ἐγὼ εἰς ἀδικίαν ἐγεννήθην, θνητὴν περιβαλλόμενος σάρκα, καὶ ταῦτά φημι, ἐποίησε τὴν ἀλήθειαν ἐγνωκώς: *Symmachus verò*: in injuſtitiam editus ſum & in peccatis peperit me mater mea; *dicit enim* editus ſum & partu emiſſus, *ut tranſirem in injuſtitiam, átque in peccatis natus, ſecundùm hanc cogitandi rationem, arguar. Non in iniquitatibus matris meæ conceptus ſum, neque ſuis iniquitatibus me peperit, ſed ego in iniquitatem natus ſum mortali indutus carne.* *Theodorus* Heracleota ad hunc locum: ἄνωθεν, φησὶ, ἡ φύσις καὶ ἐκ προγόνων τῇ ἁμαρτίᾳ ὑπέπεσε, διὰ τῆς παραβάσεως καὶ τῶν προπατόρων κρατήσασα, ὁδόν τινα ἑαυτῇ καὶ τρίβον ἐν τῷ γένει εἰργάσατο: *ab initio, inquit, natura & uſque à primis parentibus peccato ſuccubuit* (&) *per tranſgreſſionem primorum parentum invaleſcens* (peccatum) *viam quamdam & ſemitam in genere humano ſibi fecit.* Quibus dictis ita pergit: τοῦτο δὲ οὐχ ὅτι φυσικὴ ἡ τῆς ἁμαρτίας ἐνέργεια (ἐτιμωρεῖτο γὰρ ἄν) ἀλλ' ὅτι τὸ εὐόλισθον αὐτῇ συγκεκλήρωται (νικᾷ γὰρ ὅμως γνώμη καὶ πόνος) ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη κρατεῖται διὰ τὸ αὐτεξούσιον: *atque hoc quidem non quod naturalis ſit peccati efficacia (non poſſet enim pœnas dare) ſed quia naturæ ſors eſt ut ſit lapſui obnoxia (vincit tamen ratio & labor) neque neceſſitas imperat propter liberum arbitrium.* Similia dixerat *Chryſoſtomus* in hunc Pſalmum, Ed. Etonianæ Tom. I. p. 709. Quæ ſunt remotiſſima ab iis dogmatibus, quæ in Africa poſtea ſunt procuſa, & per Occidentem ſparſa, quaſi doctrina Apoſtolica, eùm non eſſet.

In peccato fovit me mater mea] בחטא יחמתני *bhhet jehhemathni*, in peccato calefecit me. Intelliguntur hæc propriè de calore uteri materni; tralaticio ſenſu, de tempore pueritiæ, quo jam incipimus peccare, dum adfectibus indulgemus, & vitia noſtra à parentibus foventur. LXX. Intt. ἐκίσσησε, *Symmachus* ἐκύησε, quod eſt *concepit*. Sed verbum יחם *jahham*, eſt quidem *incaleſcere*, déque pecudibus dicitur, quæ incaleſcunt certo tempore, & marem concupiſcunt; qua de re hîc non agitur, ſed de calore uteri quo fœtus fovetur, antea enim de conceptu loquutus eſt David.

. 8. *Veritate in renibus delectaris*] אמת חפצת בטחות *emeth hhaphatſtha battuhhoth. Veritas* ſignificat, hoc in loco, ut & alibi, ubi de totius vitæ inſtituto ſermo eſt, Virtutem non fucatam, & ab omni diſſimulatione Vitii, aut ſimulatione Probitatis ſejunctam. Vide 1. Sam. XII, 24. 1. Reg. II, 4. III, 6. Proverb. XII, 22. Eam in rem ſummopere peccarat David, qui videri noluerat eſſe auctor cædis Uriæ, & Bathſebam ducere uxorem, ut quamvis

ciſti. 9. Purgabis me hyſſopo, & mundus ero; ablue me, & nive candidior ero,
10. Facies ut læta & jucunda audiam, atque oſſa mea, *qua* contriviſti, exſulta-
bunt.
11. Abde faciem meam à peccatis meis; & omnes iniquitates meas dele. 12. Cor
mundum crea mihi, ô Deus, & rectum ſpiritum renova in me. 13. Ne me *procul* à
facie tua projicias, neu ſpiritum tuæ ſanctitatis mihi eripias. 14. Redde mihi gaudium
Salutis tuæ, & ſpiritu alacri ſuſtenta me. 15. *Tum* docebo delinquentes vias tuas &
pecca-

citate in intimis medullis, idque in abdito pateſeciſti mihi. 9. Quaſi hyſſopo me purgabis, atque ita abluis me, ut nive candidior ſim. 10. Facies ut læta tantùm & jucunda audiam, útque crura, quæ antea conteri videbantur, præ lætitia, ſubſiliant.

11. Ne peccata mea, ut de iis pœnas repetas, in memoriam revoces, ſed ea dele. Adfectus mundos in me creato, & ſpiritum rectum in me renovato. 13. Ne a proſpectu Sacrarii tui me amoveas, nec mihi ſpiritum, quo ſanctitatem in nobis creas, mihi detrahe. 14. Redde mihi priſtinam lætitiam. 14. Reſtitue mihi gaudium, quo me perfuderas, & priſtinam hilaritatem, quâ me ſuſten-

vis aliam viduam ducere potuiſſet, & ſcelus ſuum omni ratione tegere conatus fuerat. טחות *renes* vertunt, quod à טוח *tonahh*, tectorio inducere, quòd ſint tectæ partes corporis, hîc verò & Job XXXVIII, 36. ſumitur pro animo, ut כליות *renes* aliis in locis, Pſ. XVI, 7. XXVI, 2. & alibi. LXX. Intt. τὰ ἄδηλα, omiſſo ב, perperam, referuntque ad ſequentia. Sic & *Hieronymus: abſconditum & arcanum ſapientiæ.* Meliùs Chaldæus בכולין *bebouljan*, in renibus, quam Recentiores Intt. ſequuti ſunt. Probitas Davidis, in negotio Uriæ & Bathſebæ, in ore tantùm & ſimulatione externa fuerat; ſed vera virtus in intimis animi receſſibus manet.

In abdito ſapientiam] בסתום חכמה *biſthoum bhochmah.* סתום *ſathoum*, propriè *clauſum* ſignificat, hîc verò pro occulto, vel abdito ſumitur, quia clauſa nobis latent, ut Ezek. XXXVIII, 7. Videtur hîc ſignificari occultus adflatus Dei, quo Davidi ſapientiam, hoc eſt, religionem & virtutem, clariùs quàm aliis patefecit, & per quem vaticinatus eſt in Pſalmis, atque in numerum Prophetarum relatus eſt.

9. *Purgabis me hyſſopo*] תחטאני באזוב *thehhetteeni beezob.* Hyſſopo utebantur in purgatione leproſi, Levit. XIV, 4. 6. &c. ad quam cærimoniam adludit David, non quaſi eo ritu purgandus eſſet; neque enim adulteri & homicidæ, aut ullo alio piaculo mundabantur; ſed ut ſignificet, ut leproſi purgabantur hyſſopo: ſic ſe Dei miſericordiâ mundatum iri, hoc eſt, veniam peccatorum impetraturum.

Nive candidior ero] Vide Eſai. 1, 18. Hoc eſt, prorſus purgatus ero ſceleribus, quaſi ea non admiſiſſem; quod cùm ad maculam delictorum animo hærentem, tum ad eorum pœnam referri poteſt.

10. *Quæ contriviſti*] דכית *dicchitha.* Subaudiendum אשר *quæ.* Reſpicit ad caſtigationem Nathanis Prophetæ, pœnáſque ab eo denunciatas; quibus *fracta* ſibi *oſſa* ait. Subito, nimirum, mœrore & metu ita concutiuntur oſſa, ut propemodum fracta videantur. Vide Pſ. XXX, 17. XXXIII, 19. XXXV, 10. XXXVIII, 4. Sic & Latini adfectum, quo penitùs commoventur homines, deſcribunt. *Virgilius* Æneid. II, 120.

Obſtupuere animi, gelidáſque per ima cucurrit
Oſſa tremor.

15. *Abde faciem tuam*] Non magis ea videto, quàm ii, quorum obnupta eſt facies, res ſibi obverſantes vident; hoc eſt, iis ignoſcito. Simili metaphorâ Deus dicitur *abdere faciem ſuam* iis, quorum rationem nullam habet: Pſ. XIII, 2. XXVII, 9. XXX, 8. & alibi ſæpiùs.

Dele] Vide ad verſ. 3.

12. *Cor mundum crea mihi*] לב טהור ברא לי *leb tahor bra li. Cor mundum* eſt hic, non animus, ſed adfectio animi vitiis pura, & præſertim libidinis immunis. Hæc enim fons & origo fuerat totius ſceleris. Orat ergo Deum; ut ſibi eam det animi adfectionem, quâ in poſterum caſtam vitam agat. Utitur autem voce ברא *crea*; quia, ut hoc fieret, magna mutatio, ac veluti *nova creatio* erat facienda. Sic in N. T. 2. Cor. V, 17. *nova creatura* dicitur homo ad Chriſti fidem adductus, propter ingentem mutationem, quam fieri neceſſe fuit, ut homo Judæus, vel Ethnicus Chriſtianus, per omnia, fieret.

Rectum ſpiritum renova in me] רוח נכון חדש בקרבי *rouahh nachon hhaddeſch bkirbi.* Conſtat voce רוח *rouahh*, ſæpe in Scriptura animi adfectionem ſignificari, ut *ſpiritus ſapientiæ*, pro peritia artium, Exod. XXVIII, 3. *ſpiritus zelotypiæ* pro zelotypia, vel adfectu zelotypiæ, Num. V, 14. *Spiritus titubationis*, Eſai. XIX, 14. *Spiritus ſanctitatis* infrà verſ. 13 Qualia loquendi genera in N. T. frequentiora ſunt. נכון *nachon*, verti queat *firmus*, *paratus*, & *rectus.* Poſtremum ſequuti ſumus, quaſi rei, quæ hîc agitur, convenientiſſimum, quamvis è Chaldaiſmo deductum. Paſſus enim erat David *ſpiritum rectum* in ſe exſtingui, dum adulterium & cædem moliretur atque exſequeretur.

13. *Ne me procul à facie tua projicias*] Ut Reges miniſtros, qui malè ſe gerunt, procul à ſe amandant, ſive in carcerem, ſive in exſilium: Deus dicitur *projicere procul à facie ſua* Reges, qui ſceleribus ſuis, juſtitiam ejus offendunt, Jerobohamus 1. Reg. XIV, 9. dicitur contrà *Deum poſt tergum ſuum abjeciſſe.*

Neu ſpiritum ſanctitatis tuæ mihi eripias] Quamvis *ſpiritus ſanctitatis* ſit ſpiritus, hoc eſt, adfectio mentis ſtudioſæ ſanctitatis; malim ſic vocari hîc ſpiritum propheticum, quo tamen etiam ſancti fiunt Prophetæ; quia Deus homines ſtudioſos ſanctitatis, qualis nunc erat David, eo ſtudio numquam ſpoliat; ad quod è contra-

peccatores ad te redibunt. [16]. Libera me à cædis crimine, ô Deus, Deus *auctor* ſalutis meæ; & laudabit lingua mea miſericordiam tuam. [17]. Aperies, ô Domine, labia mea, & os meum laudem tuam nunciabit; [18]. quia ſacrificio non delectaris; alioquin holocauſtum darem, ſed acceptum non haberes. [19]. Sacrificium Dei eſt ſpiritus fractus, nec cor fractum & contritum deſpicis, ô Deus. [20]. In favore tuo, benefacito Sioni & muros Jeroſolimæ ædificato. [21]. Tunc delectaberis ſacrificiis juſtitiæ,

ſuſtentabas. 15. Tunc verò ad rectam viam revocabo aberrantes, qui ad legum tuarum obſervationem redibunt. 17. Ignoſce mihi cædem, ô Deus, qui es ſalutis meæ auctor, & cujus miſericordiam laudavi. 17. Tum verò os meum aperies, quo laudes tuas celebrabo; 18. neque enim ſacrificiis, in ſe ſpectatis, delectaris. Alioquin holocauſta tibi offerrem, ſed ea tibi accepta non eſſent. 19. Sacrificia, quæ Deo placent, ſita ſunt in ſpiritu humili & dolente, ob admiſſa peccata. 20. Faveto verò Sioni, & muros Jeroſolimæ inſtaurato. 21. Tum victimis omnis generis, à juſtis hominibus oblatis, gaudebis.

PA-

contrario homines ſemper vocat, dum iis pœnitentiæ tempus concedit; ſed Prophetas, non ita ſe gerentes prout docuerat, adflatu prophetico ſpoliabat. Spiritum propheticum intellexit etiam Chaldæus Interpres, & multi è recentioribus.

14. *Gaudium ſalutis tuæ*] Gaudium, quod imminentibus malis liberatus à te ſentire ſolitus ſum; adeóque ipſam liberationem à pœnis, quas ei Nathan denunciaverat.

Spiritu alacri ſuſtenta me] רוח נדיבה תסמכני *rouahh ndibah thiſmechani.* Cùm רוח ſit fœminini generis certè plerumque, נדיבה adjectivum eſſe putavimus, cum eo conſtruendum. נדיב *nadib* autem eſt, qui ſponte & alacriter quidpiam facit, ut Exod. XXXV, 5. ideóque *alacrem*, hoc eſt, εὔθυμον, vertimus; qualis non poterat eſſe David ſummo pudore, timore & mœrore perfuſus, propter minas ſibi à Deo, per Nathanem, intentatas, & fœditatem etiam peccati, quod admiſerat. LXX. Int. ἡγεμονικῷ verterunt, quod ἡγεμόνες, ſeu principes dicantur נדיבים *ndibim*. Sed prius magis placet, quòd non tam ſit ſermo de Regis, quàm de boni viri officio, quo alacriter debet defungi.

15. *Docebo delinquentes*] Nempe, exemplo meo, & cùm videbunt me, pœnitentiâ meâ, veniam à te eſſe conſequutum, ad te etiam pœnitentiâ ſuâ redibunt. Vide Pſ. CXXX, 4.

16. *Libera me à cædis crimine*] *Libera me à ſanguinibus*, מדמים *middamim*; hoc eſt, à pœna cædis.

Miſericordiam tuam] צדקתך *tſidkathecha*, quod propriè quidem eſt *juſtitia*, ſed *æquitatem* etiam ſignificat, unde ſenſim in ſignificatum *miſericordiæ*, quæ cum *æquitate* conjunctiſſima eſt, deflexit. Hinc *Symmachus* vertit hîc ἐλεημοσύνην, quod pluribus locis fecerunt etiam LXX. Int. Vide Matth. I, 19. & quæ *Hug. Grotius*, *Henr. Hammondus* & nos ad eum locum diximus.

17. *Aperies, ô Domine, labia mea*] Suppeditabis mihi, veniâ conceſſâ, cauſam cur gratias tibi agam; cùm nunc, pro metu & mœrore, ſileam.

Laudem tuam] Laudes miſericordiæ tuæ, quam, impetratâ veniâ, celebrato.

18. *Sacrificio non delectaris*] Vide ad Pſ. L, 14. Hîc præterea addendum nec cædi à ſciente & prudente factæ, nec adulterio ullum piaculum à Deo in Lege præſcriptum; ſed pœnam capitis ſancitam.

Alioquin holocauſtum darem] ואתנה עולה *veëttenah holah.* לו vertimus *alioquin*, pro vocis ambiguitate, ita poſtulante ſenſu. Hoc vult David, oblaturum fuiſſe ſe holocauſta pro ſe, ſi Deus homicidio & adulterio ejuſmodi piacula impoſuiſſet. Sed hinc liquet veteres Hebræos non dubitaſſe quin Deus iis condonaturus eſſet delictis, ſi eorum rei reſipiſcerent, quæ nullo piaculo expiatum iri promiſerat; propter promiſſa, quibus pœnitentiam agenti Populo Hebræo, veniam pollicitus erat, Deut. Cap. XXX. nec rarò apud Prophetas. Vide Ezek. XVIII, 21, 22, 23.

19. *Sacrificio Dei*] Quum, nempe, expiantur apud Deum miſericordem, delicta, quibus nullam piacularem victimam impoſuerat Deus, ſed mortem interminatus erat: qualia erant à Davide admiſſa.

Spiritus fractus] רוח נשברה *rouahh niſchbarah.* *Spiritus* hîc idem ſignificat ac apud Latinos, quibus ſæpe ſuperbiam ea vox ſonat. Quin & *frangere ſpiritum*, aut *ſpiritus* dicunt pro eo quod eſt animum ſuperbum ad modeſtiam, adeóque humilitatem adducere. Qui ſignificatus eſt hujus Hebræorum loquendi generis, *ſpiritus* enim *fractus*, apud Davidem, eſt animus; qui cùm antea ſuperbus eſſet, ad humilitatem deductus eſt. Vide Pſ. XXXIV, 19. CXLVII, 3.

Nec cor fractum & contritum] לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה *leb niſchbar venidcheh elohim lo thibzeh*, cor fractum & contritum, ô Deus, non aſpernaberis. *Cor fractum* idem eſt ac *ſpiritus fractus*. Acceſſio tamen vocis *& contritus* majorem Emphaſin loquendi huic generi addit; quia plus eſt *conteri*, quàm *frangi*. *Fractio* שבר *ſcheber*, tralatitio ſenſu gravem cladem, aut calamitatem frequenter ſignificat. Vide Jerem. LI, 54. Ezek. XXXII, 9. aliaque ſimilia loca plura. Deinde etiam tranſlata eſt loquutio ad ſignificandam adfectionem animi, quæ ſolet eſſe iis, quorum vires ſunt fractæ & contritæ, hoc eſt, humilitatem & abjectionem animi; qui ſenſus eſt hujus loci & aliorum. Vide Pſ. XXXIV, 19. Eſai. LVII, 15.

20. *Muros Jeroſolimæ ædificato*] Fortè tunc temporis David Jeroſolimam, caput regni, muniebat, operíque ſuo Deum propitius ut ſit orat.

21. *Sacrificiis juſtitiæ*] Vide ad Pſ. IV, 6.

tiæ, holocauſtisque & *victimis, quæ totæ abſumuntur*; tunc altari tuo juvenci imponentur.

David Dei auxilium implorat contra Doëgum Idumæum, cujus ſuperbiam & pœnas, quas daturus erat, deſcribit; dum liberationem ipſe à Deo exſpectat.

PSALM. LII. 1. PRÆFECTO AD MACHALATH; *CARMEN* ERUDIENI DAVIDIS, 2. CUM VENIT DOEGUS IDUMAEUS, ET DAVIDEM ACHIMELECHI DOMUM VENISSE NUNCIAVIT SAULI. 3. Quid gloriaris de nequitia

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS *ad Præcentorem miſſum*, cùm Doëgus Idumæus nunciavit Sauli Regi, 2. Davidem ſe vidiſſe domi Achimelechi. 3. QUID jactas nequitiam tuam, ô vir potens, cùm quotidie Dei benignitatem experiar? 4. Scelera apud animum tuum meditaris, & linguâ tuâ, quaſi novaculâ, noces, quâ alienam exiſtimationem lædis. 5. Præfers malè facta bene factis, & lin-

Victimis quæ totæ abſumuntur] וכליל *vechalil*. כליל propriè *totum* ſignificat, ut quævis Lexica docebunt; ſed & ſumitur pro Victima cujuſdam generis, ideò ſic dicta; quia tota abſumebatur, Levit. VI, 22, 23. At quomodo כליל ſecernatur à עולה ſeu *holocauſto*, quod totum etiam abſumebatur, non ſatis intelligimus; quamvis nos non fugiat quid *Valent. Schindlerus* aliique de horum diſcrimine commenti ſint. Fortè nullum fuit in re ipſa diſcrimen, & כליל *chalil* hîc additur עולה *holah*, quaſi ejuſdem poteſtatis vox, ut non rarò ſolent Synonyma conjungi, ut res aliquomodo augeatur; cujus rei exempla vide in Indice in Pentateuchum, ad vocem *Synonyma*. LXX. Intt. & *Symmachus* verterunt ἀναφορὰν τῆς ὁλοκαυτώματα, & *Hieronymus*, *oblationes & holocauſta*. Sed עולה non eſt quævis *oblatio*, verùm *holocauſtum*.

Tunc altari tuo &c.] אז יעלו על מזבחך פרים *az jahelou hal mizbahhacha pharim*, tunc adſcendent ſuper altare tuum juvenci. Tum multæ tibi offerentur victimæ, quas non aſpernaberis, quia eo, quo decet, animo tibi offerentur. Si ſacra fierent, eum in finem ut victimarum oblatione veniæ ſcelerum nullâ hoſtiâ, ex Lege, expiandorum impetraretur; tum verò Deus omnes victimas, quantocumque eſſent numero, averſaretur. Sed cùm ſacra fiunt, veniâ impetratâ propter veram μετάνοιαν, ſeu animi mutationem, & morum emendationem; ut culpa agnoſcatur, quod fit victimis pro peccato oblatis, aut ut gratiæ Divinæ Miſericordiæ palam agantur; tum verò Deo, propter animum offerentium, acceptæ ſunt. Si totus hic Pſalmus adtentè legatur, in hiſce verbis, ea quæ diximus latere facilè quivis intelliget.

COMMENTARIUS

In PSALM. XLIX.

1. *Cùm venit Doëgus* &c.] Vide 1. Sam. XXI, 7. XXII, 9.

Idumæus] האדומי pro האדמי *Adomæus* pro *Idumæo*, eſſe queat; unde ſunt qui colligant fuiſſe hominem ex urbe *Adama*, quæ erat Nephthalitarum, ut liquet ex Joſ. XIX, 36. Sed tum dicendum fuiſſet האדמי, maluimus ſequi prolationem LXX. Intt. qui habet Ἰδουμαῖον, ut & *Hieronymus*, *Idumæus*, & Chaldæum, apud quem legimus אדומאה *edomaah*. nec tamen in hac lectione conſtantes fuere LXX. Intt. Vide ad locum Samuelis.

Abimelechi] אחימלך *Aquila*, Ἀμιμέλεχ, *Symmachus* & *Theodotion* Ἀχιμέλεχ. Perperam LXX. Intt. Ἀβιμέλεχ. Vide ſimilem errorem Pſ. XXXIV, 1.

3. *Quotidie mihi favet*] Duas poſteriores voces, perſpicuitatis causâ, addidimus; cùm ſimile quiddam neceſſariò ſit ſubaudiendum. כל היום *chol haijom* verterunt *Aquila* & *Symmachus* καθ' ἑκάστην ἡμέραν; rectè, minùs commodè LXX. Intt. ὅλην τὴν ἡμέραν. Vult enim David, non per unum diem, ſed perpetuò ſibi Deum adeſſe.

4. *Fraudem ſtruit*] חשבה רמיה *hoſchebh rmijah*. חשבה referendum ad תער *novacula*, quæ vox eſt maſculini generis, cùm לשון *lingua* ſit fœminini. Ideò LXX. Intt. hîc conjunxerunt לשון cum antecedentibus ἀδικίαν ἐλογίσατο ἡ γλῶσσά σου, ſed quomodo lingua λογίζειν dici queat non intelligo, ideóque *Theodotion* verterat ἠκόνησε, ſed non eſt hæc ſignificatio vocis חשב *chaſchab*, excogitavit. At quî novacula, inquies, dici poteſt *ſtruere dolos*? Reſpondent viri docti novaculam errantem jugulum petere; aut, ſi vel leviter tangatur, acie ſuâ graviſſimè vulnerare. Durior fortè comparatió videbitur, ſed frequentes ſunt ejuſmodi comparationes, apud Orientales.

5. *Præfers res malas bonis*] אהבת רע מטוב *ahabtha rah mittob*, amas malum, præ bono.

Menda

tia tua, *ô vir* potens? Dei benignitas quotidie *mihi ſavet.* 4. Res pravas *animo* agitas, lingua verò tua *eſt* inſtar acutæ novaculæ, *quæ* fraudem ſtruit. 5. Præfers res malas bonis, & *mavis* mendacia proferre, quàm res juſtas. Selah. 6. Amas omnia verba, quibus *homines* deglutis, ô lingua doloſa.

7. Etiam te Deus deſtruet, conteret in perpetuum, à tabernaculo tuo amovebit, atque è terra viventium evellet. Selah. 8. Videbunt *hoc* juſti, timebunt, ac propter eum ridebunt. 9. En vir ille, *inquient*, non conſtituit Deum, *veluti* munimentum ſuum; ſed confidit magnitudini divitiarum ſuarum, & in improbitate ſua obfirmatus eſt. 10. At ego, inſtar oleæ virentis, in Æde Dei, *ero*; *quia* benignitati Dei in perpetuum confidi. 11. Laudabo te in æternum, *ô Deus*, quia *hoc* feceris, & exſpectabo opem nominis tui, quòd apud beneficos tuos bonum ſit.

Querelæ

lingua tua mavult mendacia proferre, quàm quæ juſta ſunt. 6. Delectaris, ô doloſa lingua, omnibus iis, quibus aliis nocere potes.

7. Sed Deus viciſſim te perdet, atque in perpetuum malè habebit; à Tabernaculo ſuo longè amovebit, & viventium ſocietate morte excludet. 8. Videbunt hoc boni, & Deum timebunt, ſed propterea ridebunt Doegum. 9. Ecce, inquient, hominem, qui nomquam in Deo ſpem ſuam poſuit, ſed tantùm in magnitudine divitiarum, atque in improbitate ſua! 10. Ad me verò quod adtinet, ero in Æde Dei, inſtar virentis Oleæ: quia benignitate ejus ſemper fretus fui. 11. Laudabo te in perpetuum, ô mi Deus, quia te ſic geſſiſti, atque auxilium tuum exſpectabo, quod te cultoribus fidis beneficium præſtiteris.

P A-

Mendacia proferre, quàm res juſtas] *Mendacium, quàm loqui juſtitiam*; nempe, *amas*. Sic prælationem exprimunt Hebræi.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

6. *Quibus homines deglutis*] בלע *balah*, deglutitionis. *Symmachus* εἰς τὸ καταπιεῖν, Hieronymus, *ad devorandum*. LXX. Intt. καταποντισμοῦ. *Deglutire* eſt prorſus perdere, ut fera quæ *deglutit* prædam, vel mare quod *abſorbet*, quæ in id jaciuntur. Vide Job. X, 8. Pſ. LV, 10.

7. *Amovebit*] יסחך *jiſſahhacha*. Extat verbum נסח *naſahh* Deut. XXVIII, 63. ubi de *amotione* ſermo eſt, & Proverb. XV, 25. ubi agitur de *domo*; nec quidquam vetat ibi etiam verti *amovebit*, ſi de hominibus, vel familia intelligatur. Vide & Hezræ VI, 11. Verbum certè apud Chaldæos, eſt *transferre*, & additio מאהל *meohel*, è tabernaculo, indicat amotionem hîc ſpectari. LXX. Intt. ἐκτίλαι σε καὶ μεταναστεύσαι σε, *Symmachus* ἀποξύσει, Hieronymus, *emigrabit te*.

8. *Timebunt ac — ridebunt*] Timebunt Deum, ob pœnas de malo homine ſumtas, ſuperbiámque ridebunt, quâ ſibi à Deo nihil timendum perſuaſerat.

9. *Inquient*] Hoc ſupplevimus, quia hæc ſunt verba bonorum, ſtolidam fiduciam hominis improbi irridentium. Sæpe omittitur id verbum, in ejuſmodi orationibus narrationi inſectis, κατὰ μίμησιν. Vide Pſ. II, 3, 6. LII, 9. LIX, 8.

10. *Inſtar oleæ virentis*] Non quaſi eſſent oleæ in Æde Dei, conſtat enim nullas illic arbores fuiſſe; ſed quia ſperabat David, ſe *inſtar oleæ virentis* futurum, hoc eſt, rebus ſecundis fruiturum, & frequenter verſaturum in loco publicè Dei cultui conſecrato; quem quòd adiiſſet, fuerat à Doëgo, apud Saülem, accuſatus.

Quia] Subaudiendum, ſine dubio, כי *chi*, nam David Religionem ſuam, fiduciámque in Deo opponit improbitati Doëgi; atque fore propterea, ut omnium rerum copiâ floreret. כי omiſſum ſæpe oſtendit *Chr. Noldius* Conc. Particularum num. 32.

11. *Exſpectabo opem nominis tui*] ואקוה שמך *vaakavveh ſchimcha*, exſpectabo nomen tuum, ſic *exſpectare Deum* ſæpe eſt auxilium Dei præſtolari, quod Latinè loquenti exprimendum fuit. Poſſis etiam interpretari *exſpectare nomen Dei*, exſpectare effectum precum, quibus Deus nomine ſuo invocatus eſt.

Quod apud beneficos tuos bonum ſit] כי טוב נגד חסידיך *chi tob neged hhaſidecha*, quia bonum coram beneficis tuis; hoc eſt, piis omnibus gratum, auribúſque eorum acceptum. חסידים *hhaſidim* ſunt propriè *benefici*, ſed & pii quivis intelliguntur, qui ſunt omnes benigni & benefici, quoad certè licet.

COM-

Querelæ de hominum depravatione, quibus adduntur pœnæ de iis ſumendæ, & votum de reditu à captivitate.

Psalm LIII.
1. PRæfecto fistulis, *CARMEN* erudiens Davidicum. 2. In-
ſanus, apud animum ſuum, dicit: nullus eſt Deus. Corruperunt *ſe* & abo-
minandam reddiderunt iniquitatem, nullus eſt qui bene ſe gerat. 3. Deus è cœlo
deſpexit filios hominum, ut videret an eſſet ſapiens, qui Deum quæreret. 4. Omnes
pariter deſciverant, & putidi facti fuerant; nec quiſquam ſe bene gerebat, ne unus
quidem. 5. Annon norunt *quid agant* quicumque iniquitati dediti ſunt, *&* qui come-
dunt populum meum, *ut alii* pane veſcuntur? Deum non invocant 6. Illic timore
corripientur, *ubi* non fuerit cauſa timendi, Deus diſſipaverit eorum oſſa. Qui te ob-
ſederint, *eos* pudore adficies, quia Deus eos aſpernatus fuerit. 7. Utinam ut è Sione
adveniat ſalus Iſraëli! Cùm reducet Jehova captivitatem populi ſui, exſultabit Jacobus,
lætabitur Iſraël.

Præ...

PARAPHRASIS.

1. DAvidicum carmen, miſſum ad Præfectum Fiſtulis, idque ad erudiendos eos, qui in id incidunt. 2. Inſani homines, apud animum ſuum, reputant nullum eſſe Deum, ac omnibus vitiis ſe commacularunt, ut ne unus quidem ſit inter eos, qui ſe bene gerat. 3. At Deus è cœlo deſpiciens homines, ut videret, num qui eſſent ſapientes, qui ipſum colerent, 4. comperit omnes populos pariter deſciviſſe, & ne unum quidem eſſe, cui religio cordi eſſet, & impietatis peſte non infectus foret. 5. Annon ſatis intelligunt quid agant ii, qui vitiis ſunt addicti, & qui devorant populares meos, quemadmodum alii panem? Ejusmodi homines Deum non invocant. 6. Illi verò quando credent nihil eſſe quod timeant, maximo terrore opprimentur; quia Deus vires eorum fregerit. Sed, ô Iſraël, poſtea eos pudore adficies cur te obſederint, quia eos Deus aſpernatus fuerit. 7. Utinam verò Jeroſolimâ adveniant copiæ, quæ liberent Iſraëlem! Tum verò Deus ab exſilio Iſraelitas captivos apud Babylonios reducet, cum ſummo Tribûs Judæ, atque aliarum gaudio.

PA...

COMMENTARIUS
In Psalm. LIII.

1. PRæfecto fiſtulis] על מחלת *bal mahhalath.* Hæc vox abeſt à Pſ. XIV. qui idem eſt ac hic, ſed è codice minùs emendato deſcriptus, ut dudum monuimus *Artis Criticæ* P. III. S. 1. c. XVI, 12. & ſeqq. Nomen מחלת *mahhaleth* ejusdem ſignificatûs eſſe putavimus ac חליל *hhalil*, fiſtula, quaſi ſit efferenda vox *mehhilloth*, ut נגינות *nginoth*, & נחלות *nhhiloth*, quæ etiam *ἐμπνευστὰ* inſtrumenta eſſe cenſuimus, Pſ. V, 1. interea dum meliùs quiddam invenietur. Vide ad Pſ. V, 1. Ceterùm cùm hunc Pſalmum ad XIV. Pſ. jam interpretati ſimus, quæ illic dicta ſunt non repetemus. Sed lectionum tantùm varietates inter ſe conferemus.

2 *Abominandam reddiderunt iniquitatem*] התעיבו עול *hithhibu bavel*, pro quo eſt Pſ. XIV, 2 עלילה *balilah*, hoc eſt, actionem, quæ voces confuſæ inter ſe ſunt, cùm ob ſoni adfinitatem, tum ob ſimilitudinem ſententiæ. Eligat Lector utram malit.

3. *Deus*] Eſt Pſ. XIV, 3. *Jehova*, ut in N. T. paſſim miſcentur θεὸς & κύριος, quia idem ſignificant.

4. *Deſciverant*] Eſt hic סג *ſag*, pro סר *ſar*, quod eſt Pſ. XIV. 3.

5. *Deum*] Pſ. XIV, 4. eſt iterum *Jehova*, pro Deo.

6. *Ubi non fuerit cauſa timendi*] לא היה פחד *lo hajah phehhad*, non fuit, aut non fuerit timor; hoc eſt, ratio timendi. Hæc omiſſa videntur Pſ. XIV, 4. propter repetitionem voculæ פחד, in antecedentibus verbis, quæ frequentiſſima ratio eſt omiſſionum in veteribus libris. Vide *Artis noſtræ Criticæ* P. III. Sect. 1. C. V. ubi exempla quædam omiſſionum ſimilium in Scriptura tradidimus.

Quia Deus diſſipaverit eorum oſſa] Pro verbis פזר עצמות *phizzer hatſameth*, diſſiparit oſſa eſt Pſ. XIV, 5. בדור צדיק עצת *bdor tſaddik hetſath*, in generatione juſta conſilium.

Qui te obſederint, eos pudore adficies] *Obſeſſores tuos pudore adficies*, חנך הבישתה *hhonach hebiſchothah*. Pſ. XIV, 6. עצת עני תבישו *hetſath hani thabiſchou*, conſilium humilis pudore adfecerunt.

Quia Deus eos aſpernatus fuerit] כי אלהים מאסם *chi elohim meaſam*: quia Deus eos aſpernatus fuerit. At Pſ. XIV, 6. כי יהוה מחסהו *chi jehovah mahhſehou*, *quia Jehova ſpes ejus.* Eſt inter hæc verba adfinitas ſonorum, aut ductuum, aut ſignificatûs nonnulla. Itaque videntur in antiquiore Codice partim deleta fuiſſe, unde deſcriptus eſt Pſ. XIV. ſed in alio non detrito emendatiùs lecta, unde fluxerunt in Pſ. LIII. *Obſeſſor*, cujus hîc fit mentio, eſt Chaldæus exercitus, qui Babylone venerat, & de quo Deus pœnas exegit, cladibus, quas Chaldæi à Cyro Perſarum Rege paſſi ſunt; quarum Hiſtoria apud *Herodotum* & *Xenophontem*, in Cyri Inſtitutione.

Deus eos aſpernatus fuerit] Aſpernatus eſt Deus

Preces Davidis ad Deum, cùm Ziphæi Saüli indicaſſent ubi lateret, ſperantis ſe exauditum iri, & gratum animum promittentis.

1. PRÆFECTO PULSATILIUM INSTRUMENTORUM, *CARMEN* ERUDIENS DAVIDIS; 2. CUM VENISSENT ZIPHÆI, ET DIXISSENT SAULI, ANNON DAVID SE APUD NOS ABDIDIT? 3. O Deus, in nomine tuo ſerva me, & potentiâ tuâ cauſam meam ſuſcipito. 4. O Deus, audi preces meas, *atque* aurem præbe dictis oris mei; 5. nam alieni in me inſurrexerunt, & violenti conati ſunt mihi vitam eripere, nec Deum coram ſe conſtituerunt. Selah. PSALM. LIV.

6. En Deus mihi auxilium fert, Dominus eſt inter eos, qui me ſuſtentant. 7. Malum reddet inimicis meis; pro tua veracitate, *ô Deus*, eos exſcinde. 8. Sponte ſacra tibi faciam; laudabo nomen tuum, Jehova, quia bonum eſt. 9. Etenim me ex omni anguſtia eripuiſti, atque adverſarios meos *ſine metu* vidit oculus meus.

David

PARAPHRASIS.

1. CARMEN erudiens Davidis, cum pulſatilium inſtrumentorum ſonitu conjungendum, 2. à Davide factum, eo tempore, quo Ziphæi monuerant Saülem apud ipſos latitare Davidem.

3. O Deus, propter nomen tuum, quia dicor cultor Creatoris, cauſam meam in te ſuſcipe. 4. Audi meas preces, & aurem præbe verbis meis; 5. nam alieni in me conſpirarunt, & alieni contra me arma ceperunt, & vi conati me occidere, nec cogitarunt de Deo.

6. Atqui Dominus mihi auxiliatur, favétque iis, qui me defendunt. Inimicis meis rependet malum, pro veracibus ſuis promiſſis, quæ exſequatur eum oro. 8. Spontanea, ô Deus, ſacra tibi faciam, & nomen tuum laudabo, quia ita poſtulat Religio: 9. nam tu omnibus anguſtiis, in quas conjectus fui, me eripuiſti, nec fuit cur adverſarios meos pertimeſcerem.

PA-

Deus Babylonios, quando eorum regno finem impoſuit, rerum ſummâ ad Cyrum translatâ. Adi quæ *Jac. Uſſerius* è Veteribus ea de re collegit in Annalibus, ſub finem Imperii Babylonici. Erat autem quod puderet Babylonios, quódque eorum ſuperbiam offenderet; cùm viderunt à Cyro Judæos, olim in captivitatem à Nabuchodonoſore abductos, iterum in patriam redeundi facultatem accipere.

COMMENTARIUS
In PSALM. LIV.

1. P*Ulſatilium inſtrumentorum*] בנגינות *binginoth*. Vide ad Pſ. IV, 1.

2. *Cùm veniſſent Ziphæi*] Vide 1. Sam. XXIII, 19. XXVI, 1. *Euſebius* de locis Hebraicis: Ζὶφ, ὄρος αὐχμῶδες τῆς Ζὶφ, ἐν ᾧ ἐκάθετο Δαβὶδ, ᾧ παράκειται Χερμαλὰ, ἥτις ἐρμηνεύεται ὁ Κάρμηλος, οὕτω καλουμένη εἰς ἔτι νῦν κώμη Ἰουδαίων, ἔνθα Ναβὰλ ὁ Καρμήλιος: interprete Hieronymo: *Ziph, mons ſqualidus, vel caligans, ſive nebuloſus, juxta Ziph, in quo ſedit David, prope Chermelam, quæ in Scripturis S. Carmelus adpellatur, vicus hodie Judæorum, unde fuit Nabal Carmelius.* Fuit ad ortum Chebronis, Aſphaltiten lacum verſùs.

3. *In nomine tuo*] בשמך *bſchimcha*; hoc eſt, ut videtur, nomine tuo invocato. Vide Pſalm. CXVIII, 10, 11, 12.

Cauſam meam ſuſcipito] תדינני *thedineni*; hoc eſt, ex vi Conjugationis Hiphil, *facies ut judicer*; quod eſt patroni, qui jus clienti dici à judicibus impetrat, & causâ ejus fideliter actâ, ut ſecundum ſe judicium ferant, efficit. Alioquin interdum ulciſci ſignificat, ubi de Deo ſermo eſt, ut Deut. XXXII, 36. Pſ. CXXXV, 14. Cui ſignificatui & hîc locus eſſe queat, propter *potentiæ* mentionem.

5. *Alieni*] Ziphæi, ut videtur, qui non erant Judæi, certè omnes; quia in finibus auſtralibus Judææ erant, ortum verſùs, ubi Judæis alienigenæ facilè miſcebantur. Vide ad verſ. 2.

Conati ſunt mihi vitam eripere] *Quæſiverunt animam meam.* Loquendi genus notum.

Nec Deum coram ſe conſtituerunt] לא שמו אלהים לנגדם *lo ſchamou elohim lnegdam*, non poſuerunt Deum ante ſe. Vide Pſalm. XVI, 8.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

6. *Qui me ſuſtentant*] *Qui ſuſtentant animam meam.*

7. *Pro tua veracitate*] באמתך *baamittheca*, in veritate tua, quia promiſiſti te malos è medio ſublaturum. Subaudiendum tamen, niſi reſipiſcant; poſitâ enim reſipiſcentiâ, iis malè precari nefas, apud omnes bonos, ſemper fuit.

8. *Sponte*] בנדבה *bindabah*, verbo tenus ἐν ἑκουσιασμῷ, ut verterat *Aquila*. Non erat enim hoc votum, cùm genus & numerus victimarum non edatur.

9. *Atque in*] Supplevi *ſine metu*: neque enim David vult tantùm conſpectum iri à ſe adverſarios, ſed & ſine timore. Similis elliptica loquutio Pſ. LIX, 11. CXVIII, 7.

David, in arctis rebus, Deum contra inimicos ſuos, & amicum fraudulentum invocat, exauditúmque ſe iri ſperat, ſimiliáque bonis quibusvis ſperanda oſtendit.

PSALM. LV. 1. PRÆFECTO PULSATILIBUS INSTRUMENTIS, *CANTICUM* ERUDIENS. 2. Ad aures admitte orationem meam, ô Deus, neque à precibus meis te abde. 3. Adtende & exaudi me; pergo enim, in ſermone meo, & perſtrepo. 4. Propter vociferationem inimici mei, propter anguſtiam, *quam mihi creat* improbus, quia

PARAPHRASIS.

1. PULSATILIUM Inſtrumentorum Præfecto miſſum Canticum erudiens. 2. Ad aures, ô Deus, admitte preces meas, neque eas audire dedignare. 3. Adtende verba mea, neque aures tuas ab iis avertito; pergo enim, clarâ voce, te invocare. 4. Propter malignas inimici vociferationes, & anguſtias, in quas me conjecit alius vir improbus, & quæ minantur, 5. animus meus eſt anxius, & lethiferos terrores vix tolerat. 6. Timor, & tremor me invaſerunt, & totus cohorrui.

COMMENTARIUS

In PSALM. LV.

1. P*Ulſatilibus*] בנגינות *binginoth.* Vide ad Pſ. LIV, 1.

2. *A precibus meis te abde*] Reges in conſpectum ſuum non admittunt eos, quorum preces audire nolunt. Vide 2. Sam. XIV, 24. Perinde eſt ergo ac priùs membrum, pro Hebræorum more.

3. *Adtende*] הקשיבה *hakſchibah*, ſupplendus accuſativus, ut in verbo Latino; nempe *animum.* Vide Pſ. V, 3. XVII, 1.

Pergo] אריד *arid.* Quî à רוד *roud*, dominari, deducatur hoc verbum ſatis non intelligimus; nec ullum eſt exemplum, ex quo conſtet רוד *dominari* eſſe, in conjugatione *Hiphil*, *vociferari, plangere, ejulare*, aut aliud quid, quod huic loco aptum ſit. Singularem ergo, cum recentioribus nonnullis, radici רוד *roud* ſignificatum tribuimus, *conſtantem eſſe, pergere, perſeverare*, qualis præterito Kal רד *rad* adſignandus videtur Hoſ. XII, 1. Juda adhuc רד rad, *cum Deo, & cum ſanctis eſt fidelis.* Sic ergo vertimus, donec melius quid ſuccurrat. LXX. Intt. ἐλυπήθην, *Symmachus* κατηνέχθην *depreſſus ſum*, quaſi eſſet à ירד *jarad* deſcendit. Sic & *Hieronymus*: *humiliatus ſum.* Quod rectum eſſet, ſi legeretur אוריד *orid*, & ſubaudiretur accuſativus. Suſpicabar legendum אמריר *amrir*, amarus fio, exacerbor, ut intelligamus integram phraſin eſſe אמריר נפשי *amaram reddo animam meam.* Sed nihil muto.

In ſermone meo] בשיחי *bſchibbi.* Quod de querelis etiam ſumitur, ut Job IX, 27. X, 1. XXIII, 2.

Perſtrepo] אהימה *ahimah.* LXX. ἐταράχθην, & *Hieronymus*, *conturbatus.* *Symmachus* συνεχύθην. Sed verbum הום *ſtrepitum* ſignificat, & in conjugatione Hiphil Mich. II, 12. uſurpatur de ſtrepitu urbium, magnâ multitudine refertarum. Veteres Interpretes verbum hoc conjungunt cum ſequentibus. Sed ſequuti ſumus, more noſtro, diſtinctionem Hebræorum, & verſ. 4. cum 5. nexuimus. Utrumvis ſequamur, periodus ſequens eſt ſolito longior.

4. *Propter vociferationem* &c.] Clamores inſignis quidem inimici, contra ſe, audiverat Pſaltes, atque in ſummam propterea triſtitiam inciderat. Quod quid eſſet è brevicula Davidis vitæ hiſtoria, quæ apud Samuëlem exſtat, intelligere non poſſumus; ſi modò hic Pſalmus ſit Davidis.

Anguſtiam, quam &c.] *Anguſtiam improbi*, עקת רשע *hakath raſchah.* Non eſt anguſtia, in qua verſaretur improbus, de qua David, ſed quam ille creabat Davidi. Hæc, nimirum, eſt in omnibus linguis ambiguitas genitivi, de qua pluribus egimus, *Artis Criticæ* Parte II. Sect. I. C. XII, 52.

Mihi injuriam moliuntur.] ימיטו עלי און *jamitou halai aven*, movere faciunt in me *injuriam*, aut *mœrorem*, nam און *aven* utrumque ſignificat. Duplex hinc oritur ſententia, quarum alterutram elegerunt interpretes. Alii putant hoc velle Davidem, aut Pſalten; quiſquis ille ſit; nimirum, inimicos ſuos operam dediſſe, ut auctor iniquitatis cujuſpiam, aut injuriæ videretur. Sic LXX. Intt. qui verterunt ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμὲ ἀνομίαν quaſi legiſſent, pro ימיטו *jamitou*, יטו *jattou*, à נטה *natah* declinare fecerunt. Sequutus eſt eos *Hieronymus*, qui habet: *projecerunt ſuper me iniquitatem.* Sic quoque *Symmachus*: ἐπέγραψαν, vel ἐπέῤῥιψαν κατ' ἐμοῦ ἀσέβειαν. Alii verò putant, agi de injuria ipſi Davidi facta, quod ſequuti ſumus, quia verbum ימיטו *jamitou* hoc ſuadere videbatur. Quemadmodum enim lapidem devolvimus in eum, quem eo oppreſſum volumus: ſic injuriam ei imponimus, cui nocere cupimus. Altera tamen ſententia minimè abſurda eſt.

Iracundè adverſantur] באף ישטמוני *beaph jiſtemouni*, in ira adverſantur mihi; hoc eſt, apertè, ut irati homines, mihi nocere conantur.

5. *Cor meum cruciatum eſt*] לבי יחיל *libbi jabhil.* חיל *hh ul*, in *Kal* & in *Hiphil*, ſignificat propriè dolores partûs; tum ad alios quosvis acutos dolores eſt translatum.

Lethiferi terrores &c.] *Terrores mortis inciderunt in me.*

6. *Timor* &c.] Hæc videntur non malè quadrare in Davidem, dum erraret per montana Judæ,

quia mihi injuriam moliuntur atque iracundè adverſantur; [5]. cor meum cruciatum eſt, intra me, & lethiferi terrores mihi incubuerunt. [6]. Timor & tremor in me venerunt, & operuit me horror. [7]. Tum verò dixi: utinam mihi pennæ eſſent, inſtar columbæ! evolarem & *alibi* commorarer. [8]. En amoverem me & vagarer, manerem in deſerto. Selah. [9]. Accelerarem evaſionem meam, à procelloſo vento. [10]. Abſorbe, Domine, *eos*, divide linguam eorum, nam vidi in urbe nihil eſſe præter injuriam & rixam. [11]. Interdiu & noctu circumeunt eam, ad ejus muros, *dum* iniquitas & moleſtia intra eam ſunt. [12]. Scelera in ea *graſſantur*, nec fraus ac dolus ex ejus platea recedunt.

13.

rui. 7. Tum verò exclamavi: utinam mihi eſſent alæ, quales ſunt Columbarum, pro gravitate corporis mei; continuò avolarem, atque alibi commorarer! 8. E veſtigio in alium locum migrarem, & per ſolitudines vagarer. 9. Quàm primùm fugerem hunc procelloſum ventum. 10. Domine, abſorbe inimicos meos, & diſcordiam inter eos excita; nam in urbe, in qua moratus ſum, nihil, præter injurias & rixas, inter oppidanos vidi. 11. Interdiu & noctu excubiæ aguntur, circa urbis mœnia, ut obviam inſidiis eatur; ſed in media urbe iniquitas & moleſtia habitant. 12. Intra eam fraus, dolus, & ſcelera quævis graſſantur, nec umquam fraudes & doli ejus plateis abſunt.

13. In ea non inimicus mihi probra ingeſſit, quod facilè tuliſſem; non odium mei palam profeſſus me is contemſit, quem facilè fugiſſem,

14.

Judæ, nec metu inſidiarum uſquam diutiùs conſiſtere auderet. Sunt qui velint hæc ab eo ſcripta, cùm fugeret Abſalomum.

7. *Utinam mihi pennæ eſſent*] *Quiſnam dabit mihi pennam.* Cum hiſce non malè contulerunt viri docti verba Octaviæ, inter *Senecæ* Tragœdias, verſ. 915. *& ſeqq.*

— Quæ lacrimis noſtris queſtus
Reddet aëdon? cujus pennas
Utinam miſeræ mihi fata darent!
Fugerem luctus ablata meos,
Pennâ volucri, procul & coetus
Hominum triſtes, cædémque feram.
Sola in vacuo nemore, & tenui
Ramo pendens, querulo poſſem
Gutture mœſtum fundere murmur.

Evolarem] Cinctus erat David, aut quivis alius vir ſanctus, qui hunc Pſalmum ſcripſit, copiis inimicorum, ita ut nonniſi pennis periculum fugere poſſe fermè videretur.

Alibi commorarer] אשכונה *veeſchchonah*, à שכן *ſchachan*, habitare. Addidimus *alibi*, ita poſtulante ſententiâ.

8. *Amoverem me & vagarer*] ארחיק נדד *arhhik nedod.* Procul me amoverem vagando; ut nempe, faciunt aves, quæ vago volatu procul feruntur; ſi נדד eſſet *Pyhal* à נד ſtatuemus. Vide Pſ. XI, 1. Eſ. X, 10. Si verò ſit infinitivus Kal verbi נדד *nadad*, vertendum erit *fugiendo.* Sed & ejuſmodi verborum poteſtates ſæpe miſcentur.

In deſerto] In ſolitudine quapiam, in quam inimici mei me ſequi non poſſent.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

9. *A procelloſo vento*] מרוח סעה מסער *merouahh ſohah, miſſahar*, à vento *tranſeunte*, à tempeſtate. Radix סעה, uti nec hoc ejus derivatum, alibi nuſquam exſtat. Conferri poſſit cum Syriaco סעא quod in Pahul, eſt *tranſtulit*, ut ſignificetur ventus ſubitus & vehemens, qui diu flare non ſolet. Contrà, ſi nonnullis Intt. credimus, סער מתחולל *ſahar mitthholel*, eſt tempeſtas permanens Jerem. XXIII, 9. Res tamen nondum mihi ſatis liquet. Mirum eſt addi hîc מסער *miſſahar*, cùm res ſatis expreſſa ſit antecedentibus verbis. Poſſet eſſe gloſſema. Sed ſatis conſtat procelloſum ventum ſignificari, ideóque ſic vertimus. *Aquila* habebat: ἀπὸ πνεύματος λαιλαπώδους ἀπὸ λαίλαπος, quod ſequutus eſt *Theodotion*, licèt ingrata ſit repetitio. *Symmachus:* ἀπὸ πνεύματος ἐπαιρομένου λαίλαπος. Hieronymus: *à ſpiritu tempeſtatis & turbinis.* LXX. verò Intt. ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ καταιγίδος. Sed unde oſtendere potuiſſent סעה eſſe ὀλιγοψυχίαν non video. Recentiores Hebræi & Chriſtiani alii à נסע *profectus eſt* deducunt, quamvis inſolens ſit primæ radicalis detractio; alii conferunt cum צעה *ſſuhah*, quod eſt *feſtinanter gradi.* ס & צ ſunt quidem literæ ejuſdem organi, ſed non ſæpe miſcentur. Procelloſus autem ventus hîc, per translationem, dicitur impetus inimicorum.

10. *Abſorbe*] בלע *ballah*, degluti. Vide ad Pſ. LII, 6. LXX. & *Symmachus* καταπόντισον, *Hieronymus*, *præcipita*; nempe, in mare.

Divide linguam eorum] Hoc eſt, injice iis diſcordiam, ne communi conſenſu plus valeant, ad me perdendum. Vide de hoc loquendi genere notata ad Gen. XI, 7.

In urbe] Si hic Pſalmus ſit à Davide, in deſertis locis vagante, & Saülem fugiente, ſignabitur urbs, in qua habitabat ut plurimum Saül; nimirum, Giba. Vide 1. Sam. XI, 4. Sed ſi ab alia ſit manu, fortè Jeroſolima.

11. *Interdiu & noctu* &c.] Videtur hoc velle Pſaltes, fuiſſe quidem in ea urbe, de qua ſermo eſt, milites, qui muros ejus interdiu & noctu ſervarent, & circa eos excubias agerent, ne ab hoſtibus ſubitò invadi poſſet; ſed cuſtodias, excubiáſque nequaquam impediiſſe, ne omnis generis vitia intra ejus muros eſſent, & ſe ſe frequentibus flagitiis & ſceleribus proderent. Innuit autem Pſaltes, non debuiſſe Regem, aut Urbis Præfectum, quicumque eſſet, ab externis tantùm hoſtibus urbem totam præſtare, ſed etiam à ſceleribus internis.

Circumeunt eam] יסובבוה *jeſobebouah*; nempe, milites, quibus ejus cuſtodia mandata erat. Alii verò putant dici hæc de vitiis & ſceleribus, quæ per totam urbem vagarentur. Sed de præſidio muros introrſum circumeunte agi, oſtendunt voces על חומתיה *hal hhomotheah*, ad mu-

[13]. Neque enim inimicus me probroſè habuit, quem tuliſſem; non odium mei profeſſus, ſupra me ſe extulit, à quo ego me abdidiſſem. [14]. Sed tu homo, prout putabam, dux meus & mihi notus; [15]. quicum arcana ſuaviter communicabam, & in Æde Dei ſimul, in turba, ambulabam.

[16]. Mors eos decipiat, deſcendant vivi in ſepulcrum, quia vitia ſunt in habitatione eorum, *&* in ipſis. [17]. Ęgo Deum invocabo & Jehova liberabit me. [18]. Veſperi, mane

14. Sed tu homo mihi notus, & quem ducem mihi delegeram, 15. quicum omnia arcana communicabam, atque in Æde Dei ſimul, in turba, ambulabam.

16. Moriantur ejuſmodi homines, quando mortem minimè exſpectabunt, & veluti vivi deſcendant in ſepulcrum, quia vitia in eorum ædibus habitant, atque in ipſis degunt. 17. Ego verò Deum precibus adibo, atque liberationem ab eo impetrabo. 18. Veſpertino, matutino ac meridiano tempore, magnâ voce, eum invocabo; Deus verò me exaudiet. 19. Liberabit me, pace

ros ejus, quibus opponitur poſtea בְּקִרְבָּהּ *bkirbah*, intra eam, vel in media urbe, ubi erant vitia, & ſcelera admittebantur.

13. *Inimicus*] Quis hîc deſignetur minimè conſtat, & ne conjecturâ quidem ſuſpicari quidquam poſſumus; cùm neque quis ſcripſerit hunc Pſalmum, neque quando ſcriptus fuerit ullâ circumſtantiâ liqueat. Qui Achitophelem putant nullo ſat firmo fundamento nituntur.

Non odium mei profeſſus] משנאי *mſchonei*. Liquet intelligi hominem, qui inimicum Pſaltæ ſe profiteretur, quem fugiſſet; quod facere non potuerat, quia ab eo, qui adhuc amicus fuerat, nec malum animum umquam aperuerat, malè habitus erat.

Supra me ſe extulit] עלי הגדיל *halai bigdil*. LXX. ἐμεγαλῤῥημόνησεν, quaſi ſupplendum eſſet פה *pheh*, os. *Symmachus*, ἐμεγάλυνε προεχό-μενος, quaſi ſubaudiendum eſſet עקב *hekeb*, calcaneum. Neutrum malè.

14. *Prout putabam*] כערכי *chebarchi*, pro æſtimatione mea. LXX. habent, ἰσόψυχε, hoc eſt, quem tantumdem ſciebam, ac me ipſum; *Symmachus*, ὁμοιότροπός μοι, ſimilibus moribus; *Hieronymus: unanimis meus.* Sed ערך *pretium*, ſeu *æſtimationem* ſignificat, vúltque Pſaltes hominem, ex ſua æſtimatione, tanti factum à ſe eſſe, ſeu habitum, ac ducem & notæ fidei hominem.

Dux meus] אלופי *alloupbi*. LXX. ἡγεμών μου, *Dux meus*, ut habet *Hieronymus*; hoc eſt, dux & auctor conſiliorum meorum. Alii doctorem, quia radis aliquando *docere* ſignificat. Non malè. *Symmachus*, συνήθης, non ſatis commodè.

Mihi notus] מידעי *mejuddahi*; hoc eſt, mihi notæ fidei, cujus amicitiam expertus eram.

15. *Quicum arcana ſuaviter communicabam*] אשר יחדו נמתיק סוד *aſcher jabhdau namthik ſod*, qui unà dulce faciebamus arcanum; hoc eſt, quibus ſuave erat alterum cum altero arcanum communicare. LXX. Intt. ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανας ἐδέσματα. Sed סוד *ſod*, non eſt *cibus*, verùm *arcanum*. *Aquila* ad verbum οἳ ὁμοῦ ἐγλυκαίνομεν ἀπόῤῥητον. *Symmachus*, οἵτινες συνοικολογούμεθα γλυκεῖαν ὁμιλίαν, at quævis ὁμιλία non eſt *arcanum*. Meliùs *Hieronymus*: *qui ſimul habuimus dulce ſecretum.* Nihil dulcius eſt, quàm habere quicum arcana communices, ſine ullo metu ne revelentur.

In Æde Dei] Sic dici poteſt Tentorium, ſeu Arca, & atria circa ea ſita; ſed aptiùs ſic vocetur Templum à Salomone conditum.

16. *Mors eos decipiat*] ישימות עלימו *jaſſchimaveth halemo*. Ita habet Chethib, ſed in Keri monemur dividendam vocem in duas *jaſchi maveth*. Quod licèt ſequuti fuerimus, non diſſimulabimus, ſi punctaremus ישִׁימוֹת naſci hinc vocem analogicam, ut oſtendimus ad Job. X, 21. ex aliis vocibus. Eam verò ſi libuiſſet punctorum inventoribus bis punctis inſtruere, referremus ad radicem ישם *jaſcham*, atque ex ea *deſolationem* aut *vaſtationem* interpretaremur, quæ vocis poteſtas huic loco non malè conveniret. Sed veteres Interpretes ſejunctim legerunt. LXX. ἐλθέτω θάνατος ἐπ' αὐτούς, ut & *Hieronymus*, *veniat mors ſuper eos.* *Aquila*: ἐπάξει θάνατον ἐπ' αὐτοῖς. *Symmachus*, αἰφνίδιος θάνατος ἐπέλθοι αὐτοῖς. Sed quî ישי *jaſchi* ſignificare queat, *veniet*, aut *inducet*, non video. Si ſejunctim ſit legendum, commodiſſimè derivetur à נשא *naſcha*, quod in Hiphil eſt *feſellit*, ita ut ישי ſit pro ישיא *jaſchi*, ut pleniùs ſcribitur 2. Par. XXXII, 15. & alibi. Mors autem eos *decipit*, quos improviſa opprimit; & qui, cùm poſſent ſibi longiorem vitam polliceri, nec quidquam timerent, ſubito caſu opprimuntur; qualis ſors ſequentibus verbis deſcribitur.

Deſcendant vivi in ſepulcrum] ירדו שאול חיים *jeredou ſcheol bhajim.* Dicitur hoc de Coracho, Dathane & Abiramo, qui ſunt, cùm ſimile nihil exſpectarent, hiatu terræ abſorpti, Num. XVI, 33. Idem dici potuit de Sodomitis, aliiſque vicinis; qui, ſubverſo ſolo, hiatibus ſubterraneis ſunt excepti; ut & multi alii, de quibus diximus in Diſſert. de Subverſione Sodomorum, Geneſi ſubjecta.

Vitia ſunt] רעות *raboth*, cujus ſingulare רעה eſt *malitia*, *nequitia*, *vitium* gravius, quæ ſignificatio huc facit. LXX. & *Symmachus* πονηρία, *Aquila* πονηρίας, & *Hieronymus*, *nequitiæ*.

In habitatione eorum] במגורם *bmgouram.* Vide Job. XVIII, 19. Pſ. CXIX, 54. LXX. Intt. ἐν ταῖς παροικίαις αὐτῶν. *Aquila* & *Symmachus* συνοικίᾳ verterunt, *Hieronymus*, *congregationem*. Non intelliguntur quidem habitationes, ſeorſim ab iis, qui eas incolebant, ſed propria ſignificatio ſervanda, quæ eſt à גור *gour*, quod non tantùm *peregrinari*, ſed *commorari*, *habitare*, ſignificat.

Et in ipſis] בקרבם *bkirbam*, in medio eorum, quod non tantùm de multitudine dicitur,

mane & meridie loquar & tumultuabor, exaudiétque vocem meam. [19]. Liberabit me, pace *confectâ*, à bello, *quod* mihi *indicitur*, quia cum multis, *qui* ſunt mecum, *id geretur*. [20]. Audiet me Deus, adfliget eos, & ſedebit *judex*, *ut* olim. Selah. Quibus non ſunt veſtes, quas mutent, *ii* non timent Deum. [21]. Manus injecerunt in eos, qui pacem cum iis colebant, & fœdus à ſe factum fregerunt. [22]. Lævius habent os butyro, & animum ad prælium *paratum*. Molliora ſunt eorum verba oleo, ſúntque ipſi inſtar ſtrictorum *gladiorum*. [23]. Projice in Jehovam onus tuum, & ille te ſuſtentabit;

pace confectâ à bello, quod mihi indicitur: quia cum multis, qui in partibus meis ſunt, geretur. 20. Exaudiet me quidem Deus, at eos adfliget, & ſedebit judex ut antea. Qui carent veſtibus, quas mutent, ii non timent Deum; qui non patitur homines religioſos in tantam paupertatem delabi. 21. Ejuſmodi homines ſunt, qui adgreſſi ſunt eos, quibuscum pacem colebant, & qui amicitiam contraxerant cum iis. 22. Sunt ore blandi, ſed animo ad exercendas inimicitias parati. 23. At tu exſpecta à Deo levamentum oneris, quo premebaris; & qui te omnino levabit;

tur, ſed & de uno viro, ita ut בקרבו ſit perinde ac בלבו *blibbo*, in corde ejus; hoc eſt, in animo, ut Zach. XII, 1. Quin & interdum conjunguntur, ut Pſ. XXXVI, 2. Ideò addidimus *&*, ac vertimus *in ipſis*.

18. *Veſperi, mane & meridie*] Pii homines ter Deum intra diem orabant. בערב *bebereb*, quod eſt initium diei, ſeu νυχθήμερον, cujus nox fuit prima pars, apud Hebræos; בבקר *babboker*, matutino tempore, eùm ſurrexerant; & בצהרים *batſohorajim*, in meridie. Eò reſpicit Daniel II, 10, 11. ubi ter intra diem oraſſe dicitur. Hæc non ſatis intellexerat *Joan. Druſius*, qui de iis egit Epiſt. Quæſt. LXXII. ubi fruſtra miratur ordinem, quo veſpera prima memoratur.

Loquar & tumultuabor] Hoc eſt, magna voce Deum invocabo: Eſt Hebraicè, אשיחה ואהמה *aſchibhu vehemeh*, de quibus vocibus vide ad verſ. 3.

19. *Pace confectâ*] בשלום *in pace*.

Cum multis, qui ſunt mecum, id geretur.] ברבים היו עמדי *brabbim hajou bimmadi*, in plures (*qui*) ſunt mecum. Si hæc de Davide intelligerentur, deberent referri ad hiſtoriam, quæ exſtat I. Sam. XXIV, 27. & ſeqq. ubi Saül pacem cum Davide facere videtur; qui tamen iterum Davidem, cum armatis, inſectatus eſt, ut videre licet Cap. XXVI.

20. *Sedebit judex*] ישב *joſcheb*, ſedens. Addidimus *judex*, perſpicuitatis causâ; alioqui *ſedere* perinde eſt ac judicis munere fungi, qui ſedet in ſella, dum litigantes cauſam ſtantes agunt. Vide dicta ad Pſ. XXIX, 10. Sic ſæpe *ſedere*, apud Latinos, ſumitur. Vide *Phædrum* Lib. I. Fab. X, 6. & ad eum Intt. & Indices.

Quibus non ſunt veſtes, quas mutent] אשר אין חליפות למו *aſcher en bhaliphoth lamo*, qui non mutationes illis. חליפות ſic frequenter ſumitur, ut Gen. XLV, 22. Jud. XIV, 12. 19. 2. Reg. V, 5, 22, 23. Plerumque re verâ contingit, ut viliſſima plebecula, qualis veſtes non habet, quas mutet, præ ignorantia, pravâque educatione, parum ſit religioſa. Itaque non eſt cur rejiciamus hunc ſenſum, tantùm quia quomodo rei, quæ agitur, conveniat neſcimus; res enim ipſa nobis eſt ignota, nedum ut circumſtantias ſcire poſſimus. Poſſet fieri, ut Saül Davidem perſequuturus miſeram plebem ſecum duxerit, quòd non fideret lautioris fortunæ hominibus; vel quòd locorum, per quæ vagabatur David, eſſent pauperes deſerti incolæ peritiores. Sed nihil adfirmo. Qui חליפות de *reſipiſcentia* interpretantur, nullum ſimile exemplum proferunt; uti nec ii, qui *mutationes* putant eſſe conſilii revocationes, atque ad Deum hæc durè referunt.

Ii non timent Deum.] *Et non timent Deum*, hoc eſt, ne Deum quidem timent. Fortaſſè Ziphæi intelliguntur, quorum multi erant Ethnici, & pauperes; quippe deſertum incolentes; quales populi eam Arabiæ partem incolentes, quæ ad meridiem fuit Tribûs Judæ.

21. *Qui pacem cum iis colebant*] בשלומיו *biſchlomau*, in pacificos ſuos. Plurali uſi ſumus, nam eſt *mittis manus* ——— *polluit fœdus ſuum*. Numeri perpetuò ab Hebræis miſcentur. Sic faciunt etiamnum hodie *Beduini*, ſeu Arabes deſertorum incolæ.

22. *Lævius habent os butyro*] Verba eorum nihil aſperi habent; nam tralaticius hic *lævor oris* opponitur aſperitati verborum. Eſt hîc חלקו *bhalekou*. Alioquin utuntur verbo Hiphil, החליק *hebhelik*, ut Pſ. V, 10. Proverb. XXVIII. 23. & alibi ſæpiùs.

Et animum ad prælium paratum] וקרב לבו *oukrab libbo*, & prælium cor ejus.

Molliora ſunt eorum verba oleo] רכו *raccbou*.

Inſtar ſtrictorum gladiorum] פתחות *phthibboth*; quaſi eſſet חרבות פתוחות *bhorboth phthoucboth*, gladii vaginâ educti. Vide Pſ. XXXVII, 14. LXX. hîc βολίδες, *jacula*, ut *Hieronymus*, *Aquila*, λόγχαι, *Symmachus*, ἀνεσπασμέναι. Omnes impropriè. Supplevimus *inſtar*, quia ſubauditur hîc כ, ut alibi paſſim.

23. *Projice in Jehovam*] השלך על יי *haſchlech hal Jehova*. Senſus idem Pſ. XXIII, 9. XXXVII, 5. Sed adhibetur verbum גלל *galal*, devolvit. Vide & Pſ. X, 14

Onus tuum] יהבך *jehabcha*, quod LXX. Intt. vertunt μέριμναν, *anxietatem*, quod ſenſum veriſſimum parit. Rabbini *pondus*, vel *ſarcinam*, ex re ipſa, nam nullo alio loco hoc ſenſu vox occurrit, & verbum יהב *jahab* eſt *dare*. Suſpicabamur hanc vocem idem interdum valuiſſe, ac יאב, quod à verbo יאב *jaab*, cupivit, Pſ. XCIX, 131. ut velit Pſaltes, ſi quis quidpiam cupiat; quod, nempe, liceat cupere, & eâ cupiditate, quæ tota pendet à Providentia Divina; id eum Deo permittere debere, ut det quod ipſi videtur, & eo modo, ac tempore, quibus ei libitum fuerit. Verbum

tabit, nec patietur in perpetuum innocentem vagari. 24. Tu verò, Deus, facies, ut in profundam foſſam deſcendant. Sanguinarii & doloſi homines dimidiam partem dierum ſuorum non explebunt; ego verò tibi, Jehova, confidam.

David Deum orat, ſe liberet, malitiam inimicorum deſcribit, ut & fiduciam ſuam in Deo, à quo, dum adverſarii pœnas daturi eſſent, liberatum ſe iri, gratiáſque ei acturum confidit.

PSALM. LVI. 1. PRÆFECTO AD JONATH-ELEM, IN REMOTIS, AUREUM CARMEN DAVIDIS, CUM GATHI EUM COMPREHENDISSENT PHILISTHÆI.

bit, nec patietur ſemper vagari, patriâ expulſum, hominem innocentem. 24. Tu verò, ô Creator, facies, ut in foſſam profundam deſcendant, úſque illic pereant ſic, te volente, homines effundendo ſanguini adſueti, in magnas calamitates præcipites cadent, nec dimidiam vitæ menſuram implebunt; ego verò tibi ſoli confidam.

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO &c. *Nemo hæc παραφραστικῶς exprimere rectè poſſit, ideóque tacere, quàm inanibus conjecturis aërem verberare ſatius eſt.*

2. Miſericordiam tuam imploraturus, quaſo te, ut me

[...]

יש est, apud Syros, eâ poteſtate uſitatum, ut & plura ejus derivata.

Suſtentabit] יכלכלך *jechalchelecha. Aquila, Symmachus* & V. Ed. ἀγαπητόν σε. LXX. διαθρέψει. Prioris interpretationis rationem non intelligo, ſed כלכל *chalchel* eſt *alere*, 2. Sam. XIX; 33. At non rarò ſignificat *ſuſtinere.*

Nec patietur, in perpetuum, innocentem vagari] לא יתן לעלם מט לצדיק *lo jitthen leholam mot letſaddik*, non dabit in perpetuum moveri innocenti; hoc eſt non patietur ſemper, ſine ullis certis ſedibus, vagari. Vide Pſ. X, 6.

24. *In profundam foſſam*] לבאר שחת *lbeer ſchabbath*, in puteum foſſæ. Repetitione Synonymorum intendi ſignificationem cenſuimus; nam *puteus* & *foſſa* ſunt idem. Sic Dan. IV, 27. *vi potentiæ meæ, & in honorem gloriæ meæ*, perinde eſt ac, ſummâ meâ potentiâ, & in maximam meam gloriam. Alii *puteum corruptionis*, vel *exitii* vertunt, quod nec malum; nam שחת *ſchabbath* foſſam, aut foveam, aut ſepulcrum plerumque ſignificat.

Sanguinarii & doloſi homines] *Homines ſanguinum & fraudis.*

Dimidiam partem ſuorum dierum &c.] לא יחצו ימיהם *lo jehhetſou jemehem*, non habebunt dimidiam partem dierum ſuorum; hoc eſt, quos alioquin explevíſſent; quia circumveniuntur, atque occiduntur, ab iis, quorum amicos, aut conſanguineos circumvenerunt ipſi, atque interfecerunt; vel etiam à Judicibus, quibus ea cura demandata eſt. Non fit quidem hoc ſemper. Sed ſatis eſt aliquando fieri, & præſertim quidem cùm homines ſcelerum tei nullum modum, dum adfectibus indulgent, ſervarunt; ut ſic Pſaltes loqui poſſit.

COMMENTARIUS

In PSALM. LVI.

1. *AD Jonath-elem in remotis*] על יונת אלם רחקים *hal jonath elem rebhokim.* LXX. Intt. ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων μεμακρυμμένου, quæ quomodo Hebræis conveniant neminem puto ſcire. *Aquila* ὑπὲρ περιστερᾶς ἀλάλου μακρυσμῶν τῷ Δαβίδ, ubi quid ſit *columba muta*, aut *remotiones* nemo intellexerit. *Symmachus*, ὑπὲρ τῆς περιστερᾶς, ὑπὲρ τοῦ φύλου ἀπωσμένου, quibus in verbis, quid ſibi velint quatuor poſteriores voces, & qui conſentiant cum Hebræis juxta cum ignariſſimis ſcimus. V. Editio, ὑπὲρ τῆς περιστερᾶς τῆς μογιλάλου, κεκρυμμένων, quæ non ſunt clariora, aut aptiora verbis Hebraïcis. *Hieronymus, pro columba muta eo quod procul abierit* &c. quæ ſimilibus incommodis laborant. Nihil ſatius eſt candidâ ignorantiæ profeſſione, quâ fatemur nos neſcire, quid ſibi tria hæc verba velint, ſimul juncta, quamvis ea ſeorſim intelligamus. Fortè fuit initium carminis cujuſdam.

Aureum carmen] מכתם *michtham.* LXX. Intt. εἰς στηλογραφίαν *Aquila*, ταπεινοῦ τελείου, quaſi ſeorſim legiſſet מך תם *mach tham. Symmachus* ſimiliter τοῦ ταπεινόφρονος τοῦ ἀμώμου. *Hieronymus, humilis ac ſimplex.*

Cum Gathi eum adprehendiſſent] Et duxiſſent ad Achiſum, 1. Sam. XXI, 10. 14.

2. *Abſorbet me homo*] שאפני *ſchaaphent*; hoc eſt, ut videtur, exiguas meas copias minutis, ſed perpetuis præliis aut inſidiis carpit, ita ut me ægrè tuear.

3. *E ſuperiore loco*] מרום *marom*, pro ממרום *mimmarom*, ex alto. E montibus incurrebant in copias Davidis, & nonnullos occidebant. Qua de cauſâ, coactus videtur iterum ad Achiſum confugere, ut habemus 1. Sam. XXVII.

5. *Lando verbum ejus*] Promiſſiones. Vide ad verſ. 11.

Caro] Homines. Vide Pſalm. LXXVIII, 39.

6. *Propter mea verba* &c.] דברי יעצבו *dbarai jehattſebou*, verba mea dolore adficiunt. Quod nonnulli interpretantur, *torquent mea verba*, ſed ſine exemplo. Maluimus, cum aliis, ſupplore

Google

THÆI. 2. Miſerere mei, Deus, quia abſorbet me homo, & quotidie pugnando me opprimet: 3. Quotidie abſorbuerunt me hoſtes mei, quia multi ſunt, qui pugnant mecum, è ſuperioribus locis. 4. Interdiu *ſi* timeam, tibi confidam. 5. In Deo laudo verbum ejus. In Deo fiduciam collocavi, nec timebo quid mihi caro faciat. 6. Quotidie *propter* verba mea dolore *me* adficiunt, omnes eorum cogitationes de me *ſunt*, ut mihi noceant. 7. Conveniunt, occultant ſe ipſi, veſtigia mea obſervant, quippe qui vitæ meæ inſidiantur. 8. Ob iniquitatem *eorum* eripe *me* eis; in ira populi, ô Deus, fac ut deſcendant *in ſepulcrum*. 9. Migrationes meas tu numeraſti, pone lacrimas meas, in utre tuo, annon *ſum* in calculo tuo?

10. Tunc

me liberes ab homine, qui quotidie me videtur abſorpturus & prælio profligaturus. 3. Quotidie hoſtes multum meorum numerum minuunt, qui à ſuperioribus locis me adgrediuntur. 4. Interdiu atque palam ſi me adgrederentur, poſſem ſperare me fretum tuo auxilio victorem abiturum. 5. Dei ſummopere laudo promiſſa, quibus confido, ita ut non timeam, quod mihi homines facere poſſint. 6. Quotidie, propter nonnulla mea verba, nocere mihi conantur, at eò tendunt omnes eorum molitiones. 7. Conveniunt clam, & veſtigia mea obſervant, ut ex inſidiis circumventum me occidant. 8. Eorum iniquitati eripe me, indignante iis populo; fac, ô Deus, ut deſcendant in ſepulcrum. 9. Migrationes meæ quàm frequentes fuerint noſti, ne obliviſcaris lacrimarum mearum frequentiam; annon ſum in numero tuorum? 10. Tum vero inimici mei in fugam vertentur, quia

plere *propter*, & poſtea *me*, quia verbo deeſt accuſativus. LXX. Int. τοὺς λόγους μου ἐβδελύσσοντο, ſed עצב *hatſab* nuſquam exſecrari ſignificat. *Symmachus*, λόγους περὶ ἐμοῦ ἐφρόντιζον, at neque hæc Hebraicis verbis conveniunt. *Hieronymus: ſermonibus me adfligebant*, quaſi ſcriptum eſſet בדברים *bidbarim*. Sic ſe verbis obſcuris expedire ſolent, ut exiguam rationem conſtructionis habeant. Mihi nihil videtur aptius, quàm ſi intelligamus verba nonnulla, à Davide prolata, ei objecta atque exprobrata; qualia fortè fuerunt verba quibus ſignificarat, nec falsò, fore ut poſt Saülem regnaret; quæ maximam invidiam ei, apud Regem, creare poterant.

Ut mihi noceant] *In malum*, לרע *larah*; nihil aliud moliebatur Saül, niſi ut Davidem perderet, aulicique ejus, ut fit, ſimilia, ut Regi placerent, animo agitabant.

7. *Conveniunt*] יגורו *jagouru*. Hoc ſignificatu occurrit verbum גור, quod aliàs eſt *commorari*, Pſ. LIX, 4. Eſai. LIV, 15. & ſic quoque vertit Chaldæus. LXX. Intt. παροικήσουσι, ex Chaldæa & Arabica linguis, quæ derivatis ab hac radice παροικεῖν, ſive *vicini* ſignificationem tribuunt. *Symmachus*: συνάγονται.

Quippe qui vitæ meæ inſidiantur] כאשר קוו נפשי *chaaſer kivvon naphſchi*, ſicut exſpectant animam meam; hoc eſt, quippe qui occaſionem me occidendi exſpectantes. Vide Pſ. CXIX, 95.

8. *Ob iniquitatem eorum eripe me eis*] על און פלט למו *hal aven phallet lamo*, propter iniquitatem eripe eis. Pronomina ſupplevimus, quæ neceſſariò ſubaudienda ſunt; niſi locus ſit mendoſus, quaſi ſcriptum fuiſſet אונם פלטי *onam phalleti*. De nulla enim *iniquitate* agi hic poteſt, niſi de iniquitate inimicorum Pſaltæ; neque quemquam *iis eripi* petit, præter ſe. LXX. Intt. ὑπὲρ τοῦ μηθενὸς σώσεις αὐτούς, quæ carent ſenſu. Nec melius *Aquila*, ἐπὶ ἀνωφελὲς διάσωσον αὐτούς. *Symmachus* rectiùs, διὰ τὴν ἀδικίαν ῥῦσαί με ἀπ' αὐτῶν. Abſurdè *Hieronymus*, *quia nullus ſalvus in eis*, quaſi legiſſet כי פלט אין למו *chi phalath en lamo*, nemo fugit eis. Fateor פלט *phallet*, conſtrui ſolere cum מן *min*, ut Latinè *liberare ab aliquo*. Sed nihil obſtat quin למו eodem ſenſu interpretemur, vertendo: *eripe illis*, & ל ſæpe τὸ מן locum obtinet, ut ait *Chr. Noldius* in l. ſignif.

In ira Populi, ô Deus, fac ut deſcendant in ſepulcrum] באף עמים הורד אלהים *beaph hammim hored elohim*, in ira populorum fac deſcendere, ô Deus. Supplevi שאולה *ſcheolah*, in ſepulcrum; ut hoc imprecetur David inimicis ſuis, ut populus iratus, ob malè facta, eos è medio tollat. Sic 1. Sam. II, 6. de Deo: *facit deſcendere* (מוריד) *in ſepulcrum & facit adſcendere*. Vide Pſ. LV, 24. Ezek. XXVI, 20. XXXI, 16. Intelligenda hæc ſunt, hac adhibitâ conditione, ſi pertinaciter in improbitate perſeverent. Sunt qui vertant *populos*, quaſi David hoc imprecetur populis, ſed minùs commodè; agit enim de adverſariis ſuis. Sic LXX. Intt. ἐν ὀργῇ λαοὺς κατάξεις, *Theodotion*: ἐν ὀργῇ λαοὺς καταβαλεῖς, & *Hieronymus*: *in furore populos detrahes, ô Deus*, quaſi eſſet תורד *thored*. Verùm *Aquila* habet καταβίβασον, & *Symmachus* κατάγαγε.

9. *Migrationes meas*] נדי *nodi*, migrare, vel *vagari meum*; quo verbo deſcribit David errores ſuos, per loca deſerta, & fugam in agros Philiſthæorum, ut vitaret inſidias Saülis, qui nullo certo loco conquieſcere eum patiebatur. Ait eos errores Deo *numeratos*, hoc eſt, probè animadverſos, & notos. Hunc locum mirum in modum verterunt Veteres, quamvis minimè obſcurum. LXX. Intt. τὴν ζωήν μου ἐξήγγειλά σοι, quaſi, pro נדי ספרתה *nodi ſaphartha*, legiſſent חיי ספרתי לך *bhajai ſaphartbi lcha*. *Symmachus*: τὰ ἔνδον μου ἐξηρίθμησας, quaſi legendum putaſſet סודי *ſodi*, arcanum meum, hoc eſt, *intimas cogitationes*, ut colligere eſt ex *Hieronymo*, qui habet: *ſecretiora mea numeraſti*. Sed rectum eſt נדי *nodi*, quod eſt aut nomen verum, aut infinitivus loco nominis, ut ſolent Hebræi.

Pone lacrimas meas in utre tuo] שימה דמעתי בנאדך *ſchimah dimhathi bnodcha*. Hoc eſt, rationem habeto lacrimarum mearum; quia qui lacrimas exciperet, ſervaretque in utre, earum memor eſſet. Eſt figuratum genus loquendi ei ſimilis, quo Deus *in libro* facta hominum ſcribere dicitur. Vide ad Exod. XXXII, 32.

Ver-

10. Tunc vertentur hoſtes mei retrorſum, die, quo te invocabo; hoc novi, quia Deus mihi *favet*. 11. In Deo laudabo verbum, in Jehova verbum laudabo. 12. Deo confido, nec timebo, quid mihi facturus ſit homo. 13. Votorum tibi factorum reus ſum, ô Deus; laudes tibi reddam. 14. Morti enim vitam meam eripuiſti; nonne pedes meos ab offenſione *ſervaſti*, ut coram Deo, in luce viventium, incederem?

David Deum orat, ut ſe à Saüle ſequente liberet.

PSALM. LVII. 1. PRÆFECTO, NE DELEAS, AUREUM CARMEN DAVIDIS, CUM FUGERET SAULEM IN SPELUNCAM. 2. Miſerere mei, ô Deus, miſerere

quia Deus mihi favebit. 11. Verbo Dei ejúsque promiſſis confidam. 12. Dei auxilio freto timendum non eſt, quod mihi facere poſſent homines. 13. Cum ſim reus votorum, ô Deus, te laudibus proſequar. 13. Me enim mortis periculo eripuiſti, & ne caderem impediſti. Impediſti ne caderem, vitâmque mihi ſervaſti, ut te colere pergerem.

PARAPHRASIS.

1. AUREUM Carmen Davidis, cùm in ſpeluncam Saulem fugeret. 2. Miſerere mei, ô Deus, miſerere mei, quia à te ſolo ſpes, opéſque meas pendere volui, atque in calamitatibus meis

Verterunt LXX. ἐναντίον σου, quod *Symmachus* & *Hieronymus* ſequuti ſunt, quaſi eſſet idem ac לנגדך *lnegdecha* coram te.

Annon ſum in calculo tuo?] הלא בספרתך *halo bſiphrathecha*. Vide ad librum Exodi XXXII, 32. antea laudatum, & Mal. III, 16. ספרה *ſiphrah*, in hoc ſolo loco occurrit, cúmque ſit à ספר *numeravit*, calculus optimè vertitur, vúltque David ſe eſſe in eorum numero, quibus favet Deus. LXX. Intt. habent ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ σου, *Symmachus*: μὴ οὐχὶ ὅταν ἐξαριθμῇς, *Hieronymus*: *in narratione tua.* Incommodè. Hinc Italicum, Hiſpanicum, & Gallicum *ciffra* & *chiffre* pro calculo. Vide *Ægid. Menagium*, in Gallicæ Linguæ Originibus.

10. *Deus mihi favet*] אלהים לי *elohim li*. Loquendi genus, quo Dei favor ſignificatur. Vide Pſ. CXVIII, 6. CXXIV, 1. 2. Eodem pertinet quod habent LXX. Intt. ὅτι Θεός μου, & *Hieronymus*: *quia Deus meus es*: hoc eſt, faves mihi, Deus.

11. *In Deo laudabo verbum* &c.] באלהים אהלל דבר *belohim ahallel dabar*. LXX. Intt. verbo tenus verterunt; *Aquila* ἐν τῷ Θεῷ καυχήσομαι ῥῆμα ἐν τῷ Θεῷ ὑμνήσω λόγον; *Symmachus*: τὸν Θεὸν ὑμνολογήσω, διὰ Θεοῦ ὑμνοποιήσομαι λόγον. Sed eadem verba eodem modo vertenda fuerunt, ut fecit *Hieronymus*, qui habet: *in Deo laudabitur verbum, in Deo prædicabo ſermonem.* Verùm hîc דבר non puto eſſe ſimpliciter verbum, ſed *promiſſum*; nam Hebræi carent propriis vocibus, quibus *promittere* & *promiſſio* exprimantur, ideóque utuntur vocibus *dicere*, & *verbum*, eam in rem. De promiſſis autem hîc ſermonem eſſe putamus, quia Davidis fiducia *promiſſis* divinis nitebatur, & propter *promiſſa* laudatur Deus, quia promiſſis ſuis ſtat, neque umquam fidem fallit.

12. *Deo confido*] Vide verſ. 5.

13. *Votorum tibi factorum reus ſum*] עלי אלהים נדריך *balai elohim nedarecha*, ſuper me, ô Deus, vota tua. *Super aliquo* id eſſe dicitur ab Hebræis, quod præſtare neceſſe habet. Vide notata ad Gen. XVI, 5. & Jud. XIX, 20. 1. Ephem. IX, 27. & 2. L. II, 4. Hezr. X, 4. *Vota tua* vocantur hîc vota tibi nuncupata.

Laudes tibi reddam] Palam te laudabo, tibíque gratias agam, & victimas votivas perſolvam.

14. *Morti vitam meam eripuiſti*] *Eripuiſti animam meam à morte.*

Ab offenſione] מדחי *middehhi*, ab impulſione; hoc eſt, ne offendens, ita impelleretur, ut lapſum mihi crearet. Vide Pſ. XXXV, 6. XXXVI, 13. & CXVIII, 13.

Ut coram Deo incederem] Hoc eſt, religioſè viverem. Vide ad Gen. V, 22.

In luce viventium] Inter homines vivos, qui luce Solis fruuntur. Vide Pſ. XXXVI, 10.

COMMENTARIUS
In PSALM. LVII.

1. NE *deleas.*] אל תשחת *al thaſchheth*, ne perdas. Fortè fuit carminis noti initium.

In ſpeluncam] Vide 1. Sam. XXII, 1. XXIV, 4. & ſeqq.

2. *In te ſpem meam collocavi*] בך חסיה נפשי *becha hhaſajah naphſchi*, in te ſperavit anima mea; hoc eſt, ego ſperavi fore ut me adjuvares.

Ad umbram alarum] Metaphora ducta à pullis, qui ſub umbra alarum parentum latent, dum teneri ſunt, nec dum ardorem ſolis, & inclementiam aëris ferre queunt. Vide Pſalm. XVII, 8.

3. *Qui rem perficit mihi*] גמר עלי *gomer balai*, abſolvens ſuper me. Verbum hoc, quod in Pſalmis tantùm exſtat, apud Syros & Chaldæos frequens, *conſummare*, *abſolvere* ſignificat. Itaque hîc erit: qui, quod ab eo peto, effectum dat. Vide Pſ. CXXXVIII, 8.

4. *Mi-*

Digitized by Google

re mei, quia in te ſpem meam collocavi, & ad umbram alarum tuarum confugi, do-
nec tranſierint ærumnæ. 3. Invocavi Deum altiſſimum, Deum, qui *rem* mihi perficit.
4. Mittet è cœlo, & ſervabit me, adficiet probro me abſorbentem Selah. Deus
benignitatem ſuam & veritatem mittet. 5. In mediis leonibus *ſum*, cubo *inter* exarde-
ſcentes filios hominum, quorum dentes ſunt *inſtar* haſtæ & ſagittæ, linguáque *inſtar*
acuti gladii. 6. Extollaris, ô Deus, ſupra cœlos, gloria tua *ſit* ſupra omnem terram.
7. Rete pararant greſſibus meis, incurvatus ſum; ſoderant ante me foveam, ſed in eam
ipſi inciderunt. Selah.
8. Paratus eſt animus meus, ô Deus, paratus eſt animus meus, cantabo, & carmen
tibi

meis ad protectionem tuam confugi, donec hæ calamitater meæ deſinerent. 3. Precibus meis adivi eum, qui longè eſt ſupra eos omner, qui Dii vocantur; isque rem confectam dedit. 4. Si opus ſit, mittet Angelos è cœlo, qui me ſervent, & probro afficiant eum, qui me perdere conatur. Deus, pro benignitate & veracitate ſua, rem conficiet. 5. Inter leones ſum, quales ſunt homines, cum quibus mihi res eſt; qui calumnus famam meam lacerant. Eorum maledicta conferri queant cum haſtis, ſagittis, aut acutis gladiis. 6. Fac, ô Deus, ut gloria tua in cœlis, & terra ſpargatur. 7. Inſidiatores mihi retia paraverant, &, ut me iis extricatem, ad terram inclinavi corpus. Foveam mihi objecerant, ut in eam caderem, ſed ipſi in eam ceciderunt.

8. Paratus eſt animus meus, ad laudes tuas canendas, canam & carmen in honorem tuum recitabo.

4. *Mittet è cœlo*] Nempe, manum ſuam, vel Angelos, qui ſunt veluti manus Dei, quibus, quod vult, perficit. Subauditur, ut dixi, manus, ut Pſ. XVIII, 17. quod alioqui paſſim exprimitur.

Me abſorbentem] שאפי *ſchoaphi*. Vide ad Pſ. LVI, 2.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

Benignitatem ſuam & veritatem mittet] Hoc eſt, beneficentiam, pro fide mihi data, erga me exercebit. Hîc adtributa Dei ponuntur pro eorum effectibus, quos Deus è cœlo velut demittit, cùm, ut eos ſentiamus, facit.

5. *In mediis leonibus cubo*] *Anima mea in medio leonum.* *Leones* paſſim homines violentos ſignant. לבאים *lbaim* ſunt propriè leænæ, ut docuit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 1. Lib. III. c. I. Sed ratio ſecùs hîc haberi non videtur.

Cubo inter exardeſcentes &c.] אשכבה להטים *eſchcheba lohatim*, hoc eſt, בלהטים *blohatim*, inter ardentes. Vide ſimilem Ellipſin, poſt hoc verbum, Ezek. XXXII, 1. quem confer cum præcedentibus verſibus. *Ardentes* autem refertur ad nocendi cupiditatem, quâ flagrant mali homines. Sic & דלקים *dolekim*, dicuntur ardentes inſectatores. Veteres Interpretes aliter verterunt, conjunxerúntque vocabula. LXX. Intt. ἐῤῥύσατο (ſupplent hoc verbum) τὴν ψυχήν μου ἐκ μέσου σκύμνων· ἐκοιμήθην τεταραγμένος. Parum commodè *Aquila*, ἐν μέσῳ λεαινῶν κοιμηθήσομαι λάβρων. *Symmachus*: ἐν μέσῳ λεόντων εὐθαρσῶν ἐκοιμήθην, aut, ut alii referunt: μεταξὺ λεόντων ἐκοιμήθην φλεγόντων. *Hieronymus*: *Anima mea in medio leonum dormivi ferocientium.*

Filios hominum, quorum &c.] *Filios hominis, dentes eorum haſtæ & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Intelligit ſe verſari inter homines, qui ei apud Saülem, detrahebant; ut eum magis ac magis incenderent. Ceterùm non ſunt hîc ſejungendi *dentes*, à *lingua*, quaſi diverſo modo nocuiſſent Davidi, ſingularisque eſſet ſimilitudo hinc inter *dentes* & inter *haſtas* & *ſagittas*, illinc inter *linguam* & *gladium acutum*. Hoc tantùm vult David, eos homines ſibi detractionibus, quæ verbis fiunt, non aliter nocuiſſe, quàm ſi armati haſtis, ſagittis & gladiis, cum ſuis copiis concurriſſent.

6. *Extollere, ô Deus, ſupra cœlos*] Non agit David hîc de re ipſa, ſed de patefactione potentiæ Dei in cœlo & in terris: dum ſuæ innocentiæ, contra improbos, defenſionem ſuſcipit. Eleganter rem expreſſit Georg. Buchananus:

O Deus auguſtum celſo caput exſere cœlo,
Oſtende terris gloriæ jubar tuæ.

7. *Incurvatus ſum*] כפף נפשי *chaphaph naphſchi*, incurvata eſt anima mea. Cùm נפש *anima*, ſit fœminini generis, non ſecus ac רשת, *rete*, quod anteceſſit; cúmque nullus alius ſit nominativus, ad quem referatur verbum כפף; neceſſe eſt hîc legi כפפה *chaphepha*, aut Enallagen generis hîc admitti, ut Gen. XLVI, 25. Vertimus autem hîc verbum hoc paſſivè, ſic poſtulante lectionis noſtræ ſenſu. LXX. Intt. κατέκαμψαν; quaſi legiſſent כפפו *chaphephou*, ut res referatur ad homines Davidi infenſos. *Hieronymus*, *ad incurvandam animam meam*, quaſi legiſſet, aut legendum putaſſet לכף *lechoph*. Non moneo, *anima mea* perinde eſſe, ac *ego*. Res nimis nota eſt, ſed Interpretes, dum Hebraïſmum ſequuntur κατὰ πόδα, fallunt lectores ejus imperitos. *Incurvatur*, qui pedes ſuos reti captos ſentit, quia, quò magis evadere nititur, eò magis ad terram trahitur & incurvatur.

Foderant ante me foveam &c.] Dicitur de homine, qui incidit in periculum, quod alii paraverat. Proverbium eſt non infrequens. Vide Pſ. VII, 16.

8. *Paratus eſt animus meus*] נכון לבי *nachon libbi*, paratum cor. הכין לב *hechin leb* eſt *animum adpellere*, atque in rem, quæ agitur, defigere. Si addatur יהוה, ſignificabit *in Jehovam eſſe animum defigendum.* Vide notata ad I. Sam. VII, 3. Itaque נכון לב hîc eſt animus intentus & paratus ad laudandum Deum, ut ſequentia oſtendunt: Ἑτοίμη καρδία interpretati ſunt LXX. Intt. ἑδραία *Symmachus*. Ceterùm hæc verba & ſequentia, ad finem Pſalmi, exſtant etiam perpaucis mutatis initio Pſalmi CVIII.

Paratus eſt animus meus] Hæc non repetun-

tibi dicam. 9. Expergiſcere gloria mea, expergiſcere nablium & *tu* cithara; diluculo excito *vos*. 10. Inter populos te, Domine, laudabo; carmina tibi, inter gentes, dicam; 11. Quia ad cœlos usque ſublata eſt benignitas tua, & ad ætherem veritas tua. 12. Extollere ſupra cœlos, Deus; ſupra omnem terram *ſit* gloria tua.

Impia

tabo. 9. Excitemini, inſtrumenta muſica, quibus glorior; excitemini nablium & cithara, diluculo vos pulſare cupio. 10. Inter populos, te, Domine, laudibus extollam. 9. Expergimini, ô Muſica Inſtrumenta, quæ mihi gloriæ eſtis, nablium & cithara, diluculo excito vos. 10. Apud populos vicinos, te ſtatui laudare carminibus meis; 11. cùm, quæ ad cœlum usque extollatur, digna ſit tua benignitas, & veracitas tua, quæ celebretur ad ætherem usque. 12. Extollere ſupra cœlos, & ſupra omnes terras.

PARA-

tur Pſ. CVIII, 2. habent tamen ſingularem ἔμφασιν.

Dicam] Additur Pſ. CVIII, 3. אף כבודי *aph chbodi*, etiam gloria mea.

9. *Expergiſcere, gloria mea*] עורה כבודי *bourah chbodi*. Intelligitur aut *animus*, ut Geneſ. XLIX, 6. aut *lingua*, vel inſtrumentum muſicum. Vide ad Pſ. XVI, 9.

Diluculo excito vos] אעירה שחר *abirah ſchabbar*, excitabo diluculo; hoc eſt ab ipſo diluculo, volo, vobis adhibitis, laudes Dei canere.

10. *Inter populos* —— *inter gentes*] Quamvis intelligi hæc queant de Tribubus Iſraëlis, nihil vetat, nos etiam ea interpretari de aliis populis, inter quos David Saülem ſugiens vagabatur; qui nimirum erant in Terræ Sanctæ finibus, aut ab iis non remoti.

11. *Ad cœlos uſque*] עד שמים *bad ſchamajim*, pro quo eſt Pſ. CVIII, 5. מעל שמים *mebal ſchamajim*, ſupra cœlos, quod eſt ἐμφαντικώτερον, quamvis res ipſa ſit eadem; ita ut velit Pſaltes, gloriam Dei non minùs extolli ab Angelis, in cœlo, quàm ab hominibus in terra. Oſtendere voluit, Deum Iſraëlis non eſſe inferius quoddam Numen, qualia in terris fingebantur ab Ethnicis, ἐπιχθόνια, aut καταχθόνια vocabantur, ſed ſummum Deum; cujus majeſtas etiam in cœlo, non in ſola Iſraelitarum terra, colebatur.

Ad ætherem] עד שחקים *bad ſchebbakim*. Sic ſubtiliſſimæ nubes, & æther vocari ſolent. Significat Pſaltes, Deum Iſraëlis non in cœlis modò, aut in terris, ſed etiam in æthere, ubi Heroum animos verſari putabant Ethnici, imperium obtinere. Diviſionem Deorum, *immortales*, quales erant ἐμπυρίους, *æthereos*, & *terreſtres*, habet auctor Pythagoreus verſuum aureorum; quam Magiſtri opinionem ab Oriente adlatam ſi dicamus, nihil mirum erit, cùm Pythagoram Orientalibus magnam ſapientiæ ſuæ partem debuiſſe in confeſſo ſit. Sic habent verſus:

Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς, νόμῳ ὡς διάκεινται,
Τίμα· καὶ σέβου ὅρκον· ἔπειθ' Ἥρωας ἀγαυούς·
Τοὺς τε καταχθονίους σέβε Δαίμονας, ἔννομα ῥέζων.

Immortales quidem primùm Deos, ut lege diſpoſiti ſunt, honora, & cole Juſjurandum; deinde Heroas illuſtres. Cole etiam Dæmonas terreſtres, legitima ſacra faciens. Videtur enim Pythagoreus Deos in tres ordines, pro diviſione Univerſi dividere, quamvis ceteroqui Pythagorei Dæmonas Heroibus præferrent; quod Pater meus *Steph. Clericus* ὁ μακαρίτης, pluribus probavit in notis MSS. ad hos verſus, quas poſſem proferre, ſi pateretur hic locus; ubi Pſalmos illuſtramus, non doctrinam Pythagoricam.

12. *Extollere ſupra cœlos* &c.] Vide ad verſ. 6.

COMMENTARIUS
In Psalm. LVIII.

1. NE *deleas*] Vide ad Pſ. LVII, 1.

2. *Verène in ſilentio jus proloquimini*] האמנם אלם צדק תדברון *haämnam elem tſedek thedabberoun*. Magnam hîc obſcuritatem creat vox אלם *elem*, quæ occurrit tantùm hîc & Pſ. LVI, 1. ubi quid ſignificet difficile eſt dictu. Radix אלם *alam*, in *Niphal*, ſignificat *obmutuit*, unde vox אלם *illem*, mutus; ſed in *Pihel* eſt *manipulos colligere*, vel *ligare*, unde אלמה *alummah*, manipulus. Ideò alii putant *congregationem*, aut *concilium*, ſignificari; quod à Davide dicatur, per translationem, *manipulus*, unde vertunt, *ô manipule*. Verùm neque conſtat אלם *elem*, eſſe *manipulum*, neque *congregationem* eâ voce metaphoricè ſignificari, neque de *concilio* hîc agi. Itaque maluimus vertere *in ſilentio*, quaſi ſupplendum eſſet ב *in*, ut velit David homines, de quibus loquitur, dum ſilerent, cùm viderent multa contra jus & fas fieri, regnante Saüle, nequaquam juris amantes haberi poſſe. Interrogatio enim vim obtinet negationis. LXX. Intr. verterunt ἆρα, *utique*, ut habet *Hieronymus* in verſione ex Hebræo T. & Chaldæus בקושטא *bkouſchetha*, in veritate, quaſi eſſet אֻלָם legendum, quod eſt perinde ac אוּלָם. Verùm אמנם, quod anteceſſit, id ipſum ſignificat. דבר צדק *dabber tſedek*, loqui juſtitiam, eſt id, quo juſtum eſt, minimè diſſimulare; quod non faciebant Saülis aulici.

Ex æquitate judicatis] מישרים תשפטו *meſcharim thiſpbetou*, rectitudines judicatis; hoc eſt, ex æquo & bono judicium fertis.

3. *In animo iniqua molimini*] בלב עולת תפעלון *bleb boloth thiphaloun*, in corde iniquitates facitis.

In terra] Nempe, Iſraëlitide.

Adpenditis] תפלסון *thephalleſoun*, ponderatis,

unde

Impia facta malorum deſcribuntur, contra eos imploratur Deus, iisque triſtia, & bonis læta prædicuntur.

1. PRÆFECTO, NE DELEAS, AUREUM CARMEN DAVIDIS. 2. Veréne, *in* ſilentio jus proloquimini, an ex æquitate judicatis filii hominum? 3. Etiamnum in animo iniqua molimini; in terra injuriam manuum veſtrarum adpenditis? 4. Improbi ab utero alieni ſunt *à juſtitia*, mendaces errant à matrice. 5. Venenum illis eſt ſimile veneno ſerpentium, ſunt inſtar aſpidis ſurdæ, quæ aurem ſuam obturat, 6. & quæ vocem *carmina* demurmurantium & periti veneficiorum non audit. PSALM. LVIII.

7. O Deus, contere iis dentes in ore, & molares catulorum *leonum* confringe, ô Jehova. 8. Colliqueſcant inſtar aquæ, *quæ* in ſemet ipſam defluit; calcent *arcum emiſſu-*

PARAPHRASIS.

1. PRÆCENTORI Aureum Canticum Davidis, nequaquam abjiciendum. 2. An poſſitis dici, ſine tumultu jus dicere? an æquum jus omnibus dicitis? 3. Imò vero etiamnum taciti iniqua judicia meditamini, atque in Iſraelitica terra injurias, pro judiciis, pronunciatis. 4. Improbi, à prima juventute, ſunt à juſtitia alieni & mendaces à teneris mendacio addicti. 5. Ea vitia iis inſunt, quemadmodum inſunt venena ſerpentibus, ſunt ſimiles aſpidibus, quæ ſurdæ dicuntur, quod aut naturâ, aut arte; quippe quæ aures, ut aiunt, obturant ſuas, ne vocem carmina murmurantium & veneficorum audiant.

7. O Deus, impedito, ne mihi noceant, cùm non ſint feris meliores, quæ morſu nocent. 8. Diſſipentur inſtar aquæ effuſæ, niſi lateribus vaſis

unde פלס *pheles* eſt trutina. Proverb. XVI, 11. Eſ. XL, 12. Juſtitiæ eſt pondere & menſurâ præmia largiri, déque gravitate præſertim delictorum, quaſi librâ adhibitâ, judicium ferre. Hinc Salomo Proverb. V, 21. *Sunt in conſpectu Jehovæ*, inquit, *viæ hominis & omnes orbitas ejus expendit*. מפלס *mphalles*. David ergo dicit homines iniquos, cùm expendere deberent omnia, veluti ad trutinam, & innocentes abſolvere, pro abſolutione eis *adpendere*, ſeu reddere injuriam.

4. *Ab utero alieni ſunt*] זרו מרחם *zarou merabhem*; nempe, à juſtitia. *Ab utero & à matrice* ſunt ita intelligenda, ut hominum improborum mores à pueritia usque malos fuiſſe velit Pſaltes; non in ipſo matrum utero, & ante omnem rationis uſum Vide not. ad Pſ. LI, 7. Non poteſt hîc agi de nativa corruptione totius humani generis, cùm res hæc ſolis improbis exprobretur. Itaque vult hoc Pſaltes, inimicos ſuos à puero malos fuiſſe. *Theodoretus* de præſcientia contortè interpretatur; quod habet etiam *Theodorus Heracleota*, ſed addit rectiùs εἶναι ὑπερβολικῶς.

5. *Inſtar aſpidis ſurdæ* &c.] כמו פתן חרש *chmo phethen hhereſch*. Longo capite, quod eſt 6. Libri III. partis I. Hierozoïci locum hunc interpretatus eſt *Sam. Bochartus*, ubi multis oſtendit, incantationibus coërceri creditas ſerpentes, ſed quasdam habitas ſurdas, quod incantationibus non adficerentur, & inter alias aſpides; non quòd reverâ ſurdæ eſſent. Sed de ejusmodi incantationibus non facilè crediderim Scriptoribus, qui vulgarem ſamam, non exploratam veritatem, paſſim ſequuti ſunt. Ad eamdem ſamam ſeſe Pſalten etiam adtemperaſſe exiſtimem, non quòd veram crederet; neque enim, docendi causâ hoc profert; ſed ut ex opinione vulgi comparationem peteret, quæ in ſe ſpectata vera eſt; neque enim mali homines magis adficiuntur admonitionibus, quàm putabantur ſerpentes quædam carminibus moveri.

Quæ aurem ſuam obturat] Simili loquendi genere, ut obſervavit vir magnus, ad teſtimonium modò citatus, dicitur homo durus & immiſericors erga pauperes, *aurem obturare à clamore pauperis*, Proverb. XXI, 13. hoc eſt, nolle rationem ejus habere, non aliter, ac ſi, ne audiret, aures obturaſſet. Sic & vir probus, *aures obturat, ne audiat cædes*, Eſai. XXXIII, 15. hoc eſt, non magis adſentitur conſiliis malorum de tollendis innocentibus è medio, quàm ſi aures obturatas haberet. Sic & Jerem. Thren. III, 56. Deum orat, *ne abſcondat aures*, pro eo, quod eſt, ut rationem ſuarum precum habeat. Vide & Pſ. XXXVIII, 14. XXXIX, 13. 1. Sam. X, 27. Sic & Latini loquuti ſunt. *Propertius* Lib. II. El. XIII, 48. de Jove:

— *ſurdâ negligit aure preces.*

Lib. III. El. XXIII, 20.

Exciderint ſurdo tot mea vota Jovi.

Quibus ſimilia plura exempla addi poſſent.

6. *Carmina demurmurantium*] מלחשים *mlabhaſchim*, quod verbum in *Hithpahel* eſt *muſſitare* 2. Sam. XII, 19. & Pſ. XLI, 8. Incantationes demurmurabantur. Hinc *Symmachus* ψιθυριζόντων.

Periti veneficiorum] חובר חברים מחכם *bhober bhabarim mhbhucham*. Vid. Deut. XVIII, 11. & illic notata.

7. *Contere iis dentes*] הרס *hharas*, eſt propriè *deſtruito*, quod de ædificiis dicitur. Hîc videtur *fractionem* dentium ſignificare, aut evulſionem.

Confringe] נתוץ *nthots*, quod eſt etiam *deſtrue*. Sed hîc idem ſignificat, ac verbum prius. Vide Pſ. III, 8.

8. *Colliqueſcant*] ימאסו *jimmaaſou*. Non eſt à מאס *maas* ſprevit, ſed à מסס *maſas*, liquefactus, diſſolutus eſt, pro ימססו *jimmaſeſou*, ut Job.

miſſuri ſagittas ſuas, *ſed ſint eæ* quaſi ſciſſæ fuiſſent. 9. Inſtar limacis contabeſcentis *quiſque eorum* abeat, & *inſtar* abortivi fœtûs mulieris, ne ſolem videant. 10. Antequam ſentiant ollæ veſtræ rhamnum, tam virentem, quàm *ſiccatum* calore, auferet eos, Deus

vaſis coërceatur; calcent arcum quaſi emiſſuri ſagittas, ſed quæ caderent terræ, quia ſciſſæ fuiſſent. 9. Quiſque eorum pereat inſtar limacis contabeſcentis, ob carnium molliciem, aut inſtar fœtûs mulieris abortivi, ne ſolis luce fruantur. 10. Antequàm poſſit olla ſentire calorem rhamni, tam

Job. VII, 5. ימאס *jimmaes*, pro ימסס *jimmaſes*. LXX. Intt. ἐξουδενωθήσονται, *Symmachus* aptiùs διαλυθήσονται, & *Hieronymus*, *diſſolvantur*. Vide Pſ. XXII, 15. & 2. Sam. XIV, 14. Maluimus tamen propriam ſignificationem ſervare, quia aqua, in glaciem concreta, cùm liqueſit, diſſolvitur, & evaneſcit.

Quæ in ſemet ipſam deſluit] יתהלכו למו *jithhallechou lamo*, eunt ſibi. Volunt viri docti למו πλεονάζειν, nec diffiteor לך ſæpe verbo huic conjunctum, abundare. Malim tamen agi hic de aqua primùm frigore concreta, ſed quæ calore liquefacta in ſemet ipſa redit, nec ampliùs à cetera aqua ſecernitur. LXX. Intt. habent tantum διαπορευόμενον, & *Hieronymus*, *quæ deſluunt*, *Symmachus* περιερχόμενον ἑαυτῷ, hoc eſt, *iens ad ſe ipſam*.

Calcent arcum emiſſuri ſagittas ſuas] ידרך חציו *jidroch hhitſau*. Hic mutatur numerus pluralis, in ſingularem, agit enim David de inimicis ſuis, quotquot erant. דרך propriè dicitur de arcu, quorum alterum cornu ſiniſtro pede calcabatur, dum alterum dextrâ adducebatur, ut nervus ei intenſus adligaretur. Hinc factum ut דרך frequenter intenſionem arcûs ſignificaret; deinde, ut contractiori loquendi genere, conſtrueretur cum ſagittis, quamvis non calcarentur. Itaque דרך חציו *darab hhitſau* perinde eſt, ac דרך קשת לשלח את חצים *calcavit arcum ad mittendas ſagittas*. Vide Pſalm. LXIV, 4. Elliptica ejuſmodi loquendi genera multa habent Hebræi, quæ non ſunt ad vivum reſecanda.

Sed ſint eæ, quaſi ſciſſæ fuiſſent] כמו יתמללו *chmo jithmolalou*, quaſi circumcidiſſent; nempe, cuſpidem, aut extremam partem abſcidiſſent, ne læderent ea, quæ ferirent; quod non ad ſagittas, quæ ſe præſcindendas præbuiſſent, ſed ad homines referri malim, quaſi eſſet יתמללם *jithmolelem*, *præſcidiſſent eas*, quam vis paſſivè verterim, Latinæ Linguæ causâ. Optat ergo David, ut nemini inimici ſui nocere armis ſuis poſſent, nec magis eos vulnerarent, quàm ſi præſciſſis ſagittis uterentur.

9. *Inſtar limacis contabeſcentis abeat.*] כשבלול תמס יהלך *cheſchabbeloul themes jahaloch*, ut limax liquefactionis eat. Semel tantùm, hoc loco, occurrit vox שבלול *ſchabbeloul*, quam Thalmudici & Hebræi recentiores *limacem* interpretantur. Copioſè hoc de inſecto egit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib. IV. c. 30. ubi ſententiam Rabbinorum confirmat. Vocem deduci à שביל ſchbil, *ſemita*, quia limax ſemitam ſignat ſucco, quem corpore emittit; vel ex duabus voculis compoſitam cenſet יושב בלול *joſcheb bloul*; habitans in cochlea. Poſſet etiam deduci ex ש *qui*, & בלול *baloul*, conſuſum, quia *conſunditur* cum *limo*, ex quo nomen traxit. Sed incertis Etymologiis niti non placet, ubi res ipſa non obſcura eſt. Additur vox תמס *themes*, liquefactio, quod liquent etiam & contabeſcit in limum.

Veteres tamen Interpretes aliter verterunt. LXX. habent: ὡσεὶ κηρὸς ὁ τακεὶς ἀνταναιρεθήσονται. Sed *cera* דונג *donag* dicitur, quâ voce Pſaltes utitur, ubi tabeſcentem rem deſcribit, Pſ. XXII, 15. LXVIII, 3. XCVIII, 5. *Aquila*: ὁμοίως γῆς ἐντέρῳ τακὲν πορεύσεται. Sed *vermis* in Scriptura dicitur רמה *rimmah*, aut תולעה *tholahah*. Poſſet tamen fieri, ut vocibus ἔντερον γῆς etiam *limacem*, vermi non abſimilem, vocarit *Aquila*. *Symmachus*: ὡσπερεὶ χορίον διαλυθὲν διαφθαρεῖ, ſed præter obſcuritatem vocis διαφθαρεῖ, quæ huc non convenit. χορίον, quod propriè eſt involucrum fœtûs, nusquam vocatur שבלול *ſchabbeloul*; ſi verò *ſecundinam* intellexit *Symmachus*, dicitur ea שליה *ſchilah*. Hæc objicit *Bochartus* Interpretibus antiquis.

Inſtar abortivi] נפל *nephel*; repetendum כ, aut כמו *chmo*, ut ex antecedentibus. Optat David, ne inimici ſui magis ſolem videant, hoc eſt, vivant, quàm abortivi fœtus.

10. *Antequam ſentiant ollæ veſtræ rhamnum*] בטרם יבינו סירותיכם אטד *bterem jabinou ſirothechem atad*. הבין *hebin*, propriè eſt *intellexit*, *animadvertit*, *ſenſit*; quorum poſtremo uſi ſumus, quia *ſentire* dicitur interdum de rebus ſenſu deſtitutis, pro eo, quod eſt *effectum experiri*. Hîc autem eſt enallage generis, nam verbum hoc maſculinum eſt, סירות verò, quod ſequitur, fœmininum; de qua figura vide *Joan. Buxtorfium* Theſ. Gram. Lib. II. c. 10. & *Salom. Glaſſium* Philol. Sacræ Lib. III. Tr. 3. Canon. LV. סירות ſunt *ollæ*, nam quando *ſpinæ* ſignificantur, maſculino ferè genere dicuntur סירים *ſirim*, ut Eſa. XXXIV, 13. Nah. I, 10. אטד eſt *rhamnus*, frutex ſpinis ſcatens, qui urebatur ollis ſuppoſitus, ut liquet ex Eccleſ. VII, 6. Senſus ergo eſt, antequàm incaleſcant ollæ, ſpinâ ardente ſubjectâ; hoc eſt brevi tempore. LXX. Intt. aliter verterunt, πρὸ τοῦ συνιέναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν ῥάμνον; quod clariùs expreſſit *Symmachus*, his verbis: πρὶν ἢ αὐξηθῶσιν αἱ ἄκανθαι ὑμῶν, ὡς γινώδης ῥάμνος, quod ſequutus *Hieronymus*, qui habet: *antequàm creſcant ſpinæ veſtræ in rhamnum*. Quæ duriora viſa ſunt, & minus emphatica, nam longiore multò opus eſt tempore, ut tenuis ſpina fiat frutex, quàm ut olla, ligno ardente ſubjecto, calorem ſentiat.

Tam virentem, quam ſiccatum calore] כמו חי כמו חרון *chmo hhai chmo hharon*, ut vivum, ut ardor. *Vivus rhamnus* eſt virens & modò è frutice ſectus, ita ut terræ impactus, folia & ramos emitteret. Si nihil hîc ſit longâ die depravatum, חרון *hharon*, eſt pro יבוש בחרון *jabouſch*

Deus turbine. 11. Lætabitur innocens, cùm videbit ultionem, pedéſ*que* ſuos in ſanguine rei lavabit. 12. Tum dicent homines; verè juſto *innocentiæ ſuæ* fructum *aliquem* eſſe, & verè Deum in terra jus dicere.

1. *Da*-

tam virentis, quàm ſicci, Deus eos veluti turbine auferat. 11. Gaudebit vero quivis innocens, cùm divinam ultionem viderit, & pedes ſuos ſanguine mortui tinxerit. 12. Tum verò agnoſcent, viro verè juſto innocentiæ ſuæ præmium eſſe, atque à Deo jus in terris dici.

PA-

bouſch babbaron, ſiccatum æſtu. Attamen חרון de *æſtu iræ* dicitur, non de calore aeris. Ne quid diſſimulem, crediderim, exiguâ unius literulæ mutatione, legi oportere חרוב *bbaroub*, quod eſt *ſiccatum*, à nota radice חרב *bbarab*, ſiccatus eſt. Repetitio vocis כמו hîc adhibetur, ut repetitio ſolius כ, ad ſignificandum *tam — quàm*. Vide Levit. XXIV, 16. Deut. I, 17. & alia exempla apud *Chr. Noldium* ſign. XX.

Auferet eos Deus turbine] ישערנו *jiſchberennou*. Potuiſſet etiam ſcribi hoc verbum, per ס, ut alibi. In Pihel ſignificat *turbine rapere*, unde *Aquila* hîc habebat λαιλαπιεῖ. Vide Job. XXVII, 21. Zach VII, 14. Subaudimus *Deus*, quæ vocula ſæpiùs ſupplenda, ut cùm ad Jobum, tum ad Pſalmos ſæpiùs obſervavimus. Poſtremam vocem hujus commatis, & proximè ſuperiores, ſic verterunt LXX. Intt. ὡσεὶ ζῶντας, ὡσεὶ ἐν ὀργῇ καταπίεται ὑμᾶς, quæ carent ſenſu. *Symmachus:* ἔτι ζῶντα ὡς ἀλόξηρον λαίλαψ ἀρεῖ. *Hieronymus: quaſi viventes, quaſi in ira, tempeſtas rapiat eos.* Poſſem addere Recentiorum verſiones haud meliores, ſed ſola lectio, & collatio cum noſtra ſatis eas arguent.

11. *Innocens*] צדיק *tſaddik*, juſtus non in omnibus, ſed certè graviorum peccatorum immunis, quorum rei erant ii, de quibus Pſaltes. Tales *juſti* vulgò vocabantur, quod paſſim fit in Pſalmis. Lætari dicitur vir bonus propter aliorum mala, quod unâ voce ἐπιχαιρεκακεῖν exprimunt Græci, non quaſi gaudeat inveniri qui pœnas luant, aut odio ſuo indulgeat, quod ipſi Ethnici damnarunt; ſed quia lætatur Deum oſtendere quàm ſibi placeat probitas, & quàm diſpliceat flagitioſa & ſcelerata vita; ut ab ea homines ſibi in poſterum caveant, bonique in Virtute confirmentur. *Ariſtoteles* Ethic. ad Nicomachum Lib. II. c. 6. ἔνια γὰρ εὐθὺς ὠνόμασται συνειλημμένα μετὰ τῆς φαυλότητος, οἷον ἐπιχαιρεκακία, ἀναισχυντία καὶ τὰ ἑξῆς: *ſunt enim quædam, quorum nominibus vitium eſt implicatum, ut malevolentia lætans alieno malo, impudentia &c. Juvenalis* Sat. XIII, 183. & ſeqq. caſtigatis levi de cauſa pœnas repoſcentibus:

Chryſippus non dicet idem, nec mite Thaletis
Ingenium, dulcique ſenex vicinus Hymetto,
Qui partem acceptæ ſæva inter vincla cicutæ
Accuſatori nollet dare.

Pedéſque ſuos in ſanguine rei lavabit] Proverbialis eſt formula, quæ ad vivum reſecanda non eſt; res enim eſſet non ignoſcendæ immanitatis. Gaudent boni Divinam Juſtitiam in ſcelera manifeſtam fieri; ſed iis dolet, homines tam gravia ſupplicia Deo extorſiſſe. פעמים *phabamim* verterunt veteres omnes Interpretes Græci πόδας, exceptis LXX. Intt. qui habent χεῖρας. Qui per loca ſanguine malorum perfuſa incedunt, à cæde nihil ſibi timent; non eſt proverbialis formulæ vis ulteriùs trahenda.

12. *Fructum*] פרי *phri*; hoc eſt, utilitatem aliquam *innocentiæ*, quam vocem ſupplendam cenſuimus. Gaudent boni, ſe, innocentiæ ſuæ causâ, calamitatis immunes eſſe, cerérique rem animadvertunt, melioréſque fiunt.

Deum in terra jus dicere] יש אלהים שפטים בארץ, *jeſch elohim ſchophetim baarets*, hoc eſt, eſſe juſtam Providentiam, quæ ſupplicium de facinoroſis in terris ſumat. Voci *Elohim* adduntur Epitheta nunc ſingularis numeri, nunc pluralis, ut hîc, prout rei, aut numeri major ratio habetur: Stratonicus, apud *Athenæum*, Lib. VIII. δοκοῦ ποτὲ καταπεσούσης ἀποκτεινάσης ἕνα τῶν πονηρῶν, ἄνδρες, ἔφη, δοκῶ, εἰσὶ Θεοί: *trabe collapſâ, quæ occiderat malum hominem, viri, inquit, ſunt, ut puto, Dii.* Cetera non addo, quia nihil ad rem. Notum eſt initium Lib. I. *Claudiani* in Rufinum, quod opportuniore loco proferemus, ad Pſalm. LXXIII. Plura habet, hanc in rem, *Theodoretus* de Providentia.

David inimicorum ſuorum nequitiam & inſidias deſcribit, Juſtitiam divinam implorat, quam ſe, ubi liberatus fuerit, laudaturum pollicetur.

PSALM. LIX. 1. PRÆFECTO, NE DELEAS, AUREUM CANTICUM DAVIDIS, CUM MISISSET SAUL, QUI DOMUM EJUS SERVARENT, UT EUM PERIMERET. 2. Eripe me inimicis meis, Deus mi; ab iis, qui ſe concitant contra me, ſublatum libera. 3. Eripe me iis, qui iniquitati dediti ſunt, ab hominibus ſanguinariis ſerva. 4. Nam en inſidiantur vitæ meæ, coëunt contra me viri fortes, *quamvis* nullum

lum

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO *Cantorum, qui vetatur hoc Canticum aureum, ex numero Davideorum delere, cùm ab eo ſcriptum ſit, quando Saul juſſerat à militibus domum ejus ſervari, ut eum occiderent, ſi fugere vellet.*

2. Fac, ô Deus, ut poſſim evadere è manibus inimicorum meorum, qui alios alii concitant contra me; iis ereptum libera. 3. Eripe me hominibus iniquis, qui cæde meâ gauderent. 4. Nam vitæ meæ inſidias ſtruunt viri ſtrenui, quamobrem obſident domum meam; quamvis nullâ injuriâ eos provocaverim, ô Creator. 5. Sine ulla culpa mea concurrerunt ad meam cædem, quam perpetrare parati ſunt. In occurſum meum, re cognitâ, venito. 6. Tu, qui es noſter Creator, idémque exercituum & Iſraëlitarum Deus, omnes

gentes

COMMENTARIUS

In PSALM. LIX.

1. C*ùm miſiſſet Saül* &c.] Vide 1. Sam. XIX, 11 & *ſeqq.*

2. *Ab iis, qui ſe concitant contra me*] מִמִּתְקוֹמְמַי *mimmitbkomemai*; hoc eſt, מִתְקוֹמְמִים עָלַי ſeſe concitantibus contra me; hæc eſt enim propria ſignificatio conjugationis *Hitbpaël*, quamvis à Latinè vertentibus commodè ſemper exprimi nequeat. Inimici Davidis, nullâ ejus injoriâ provocati, ſed merâ invidiâ permoti, ejus perniciem quærebant; adeóque ſemet ipſi in eum exacerbabant, cùm pravis cogitationibus, tum mutuis incitationibus.

Sublatum libera] תְּשַׂגְּבֵנִי *theſchaggebeni*, ad tolles me. Significat enim hoc verbum *altum eſſe* in Kal, & in Pihel, *altum reddere*, ac proinde veluti in atcem inacceſſam ſublatum ſervare. Vide Pſ. XX, 2. LXIX, 30. &c.

4. *Vitæ meæ*] *Animæ meæ*

Coëunt contra me &c.] יָגוּרוּ *jagouron*. Vide ad Pſ. LVI, 7.

Quamvis nullum ſit &c.] לֹא פִשְׁעִי וְלֹא חַטָּאתִי *lo phiſchbi velo bhatathi*, non delictum meum, neque peccatum. Latinè loquenti ſupplendum fuit *quamvis & in eos.*

5. *Se ſe parant*] Eſt hîc יִכּוֹנָנוּ *jiccbonanou*, pro יִתְכּוֹנָנוּ *jitbcbonanou*, mendo potiùs, ut puto, librariorum, quàm ullâ anomaliâ.

Expergiſcere in occurſum] Expergiſcere, nempe, ut venias, in occurſum meum. Quod facimus iis, quos ſcimus in periculo verſari; ne ab hoſtibus, vias obſidentibus, excipiantur. Quamvis in voce *expergiſcere* ſit ἀνθρωποπάθεια, ut Pſ VII, 7. XLIV, 24. tamen etiam eò reſpici putem, quòd res noctu geſta ſit.

6. *Tu es Jebova* &c.] Vox *Jebova* eum ſignificat, *qui facit ut ſint*, quæ promiſit; *Deus exercituum*, is à quo pendet victoria; *Deus Iſraëlis*, qui Iſraëlitis. & præſertim quidem piis ſingulari ratione favet. Vide not. ad Exod. VI, 3. Gen. XVII, 8.

Deus exercituum] אֱלֹהִים צְבָאוֹת *elohim tſebaotb*, pro אֱלֹהֵי *elohe*, ut 2. Sam. V, 10. 1. Reg. XIX, 10, 14. & alibi. Itaque crediderim in hoc ſimilibúſque locis, peccatum à Librariis, qui perperam crediderint צְבָאוֹת *tsbaotb* eſſe nomen Dei. Vide Pſ. LXXX, 5.

Ut viſas omnes gentes] לִפְקֹד *liphkod*, quod verbum, pro re, quæ agitur, nunc pœnas, nunc præmia ſignificat. Hîc verò aguntur pœnæ, de malis ubique ſumendæ. Vide ad Geneſin XXI, 1.

Qui iniquitati operam dant] בֹּגְדֵי אָוֶן *bogede aven.* Plerumque dicunt Hebræi פֹּעֲלֵי אָוֶן *phobale aven.* Hîc videtur adhibitum, præter morem, verbum בגד, quia præter *iniquitatem*, erat *perfidia* à Satellitibus Saülis erga Davidem admiſſa; quòd cùm amicos ſe ei profiterentur, nihilo ſeciùs, apud Saülem, calumniis ſuis nocerent.

Ne ullius — miſerearis] *Ne miſerearis omnium* &c. hoc eſt, nullius. Intelligendi ſunt ii, qui pertinaciter vitiis adhærebant, & quorum reſipiſcentiæ ſpes nulla erat. Alioqui ne reſipiſcentes quidem *non miſerari* non potuit Deus, pro æterna ſua bonitate, erga mutabiles creaturas.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

7. *Revertentur ad veſperam*] Re, nimirum infectâ; nam capere Davidem cùm voluiſſent, fruſta fuerunt, ut docet Hiſtoria.

Tumultuabuntur inſtar canum] *Inſtar canis.* Intelliguntur, ut videtur, canes venatici, qui magno numero ad venationem emittuntur: ut ſatellites Davidis, ad eum quærendum, emiſſi fuerant.

Circumibunt urbem] Sicubi fortè Davidem latentem, vel intra, vel extra mœnia inveniant.

8. *En ore ſuo eructant*] יַבִּיעוּן בְּפִיהֶם *jabbibou bphibem*, eructant in ore ſuo. LXX. Int.

ἀπο-

lum ſit *in eos* delictum meum, neque peccatum, ô Jehova. 5. Sine culpa mea con-
currunt, & ſe ſe parant; expergiſcere in occurſum meum, & *rem* vide. 6. Tu es
Jehova, Deus exercituum, Deus Iſraëlis; expergiſcere, ut viſas omnes gentes; ne
ullius eorum, qui iniquitati operam dant, miſerearis. Selah.
7. Revertentur ad veſperam, tumultuabuntur inſtar canum, & circumibunt urbem.
8. En ore ſuo eructant, gladii ſunt in labiis eorum; quis enim, *inquiunt*, audiet.
9. At tu, Jehova, eos ridebis, & omnes gentes ſubſannabis. 10. Robur eorum tibi
reſervabo, quia Deus eſt locus meus editus. 11. Dei mei benignitas me antevertet,
útque hoſtes meos *ſine timore* videam faciet. 12. Ne *tamen continuò* eos occidas, ne obli-
viſcatur populus meus; ſed fac, ut vagi ſint, potentiâ tuâ, & dejice eos, ô Domine,
qui clipeus noſter *es*; 13. *propter* peccatum oris & verbum labiorum eorum; & capian-
tur,

gentes inſpicias, nec ulli, quæ cædi dedita ſit, ignoſce. 7. Veſperi revertantur, & circa domum meam veluti latrabunt, atque urbem ipſam circumibunt, ne fortè evadam. 8. Loquuntur tantùm de morte mea, quamvis nullâ eos injuriâ provocarim, 9. at tu, ô Creator, eorum & aliorum omnium populorum cœpta, quæ improbas, irrita reddes. 10. Copias eorum vincendas tibi ſoli relinquam, cùm mihi editæ arcis loco ſis. 11. Beneficia Dei me antevertent, utque, ſine ullo metu, videam hoſtes, efficiet. 12. Ne tamen eos deleto, ne populus oblivioni rem mandet. Fac potiùs, ut exſules ſint potentiâ tuâ, eóſque munitis locis dejice, ô Domine, qui nobis clipei loco es; 13. propter ſuperbas eorum jactationes, & abſurda dicta. Ca-

ἀποφθέγξονται, & *Hieronymus*: *loquuntur*. De verbis reverâ ſermo eſt; & ſubaudiendum דברים *dbarim*, verba, quæ ore emittunt, ut ſcaturigo aquas eructat. *Symmachus* rectè ἀποβλύζουσιν *ſcaturiunt*. Vide Pſ. XCIV, 4.

Gladii ſunt &c.] Hoc eſt, verba, gladiorum inſtar, ſeu quæ nocent, ut gladii. Vide Pſ. LVII, 5.

Quis enim, inquiunt, audiet] Addidimus *inquiunt*, quod ab Hebræis, in hujusmodi μιμήσει omitti ſolet. Vide Pſ. LII, 9. Hæc interrogatio eſt inſtar negationis. Calumniæ autem hæ non palam, ſed clam, ſolo audiente Saüle, proferebantur, ita ut à Davide, amicisve ejus confutari non poſſent.

9. *Eos ridebis* &c.] Quippe qui omnia audis, Vide Pſ. II, 4.

10. *Robur eorum*] *Ejus*, עזו, *huzzo*, expreſſimus, quod plures eſſent inimici Davidis.

Tibi reſervabo] אליך אשמורה *elecha eſchmora*, ad te ſervabo; nimirum, à te frangendum; hoc eſt, exſpecto, ut à te ipſo copiæ illæ fundantur, & concidantur. Sic ſumitur שמור לך, *ſchamour lcha* 1. Sam. IX, 24. *tibi reſervatum*. LXX. Intt. τὸ κράτος μου πρὸς σὲ φυλάξω, & Hieronymus: *fortitudinem meam ad te ſervabo*. Sic & Chaldæus עושני *houſchni*, robur meum. Quæ lectio, ſi vera ſit, vertendum erit: *ô robur meum, te obſervabo*; hoc eſt, exſpectabo à te liberationem meam.

Locus meus editus] משגבי *miſchgabi*; inſtar loci editi & muniti, in quem perfugiam, ut ne ab hoſtibus meis opprimar.

11. *Dei mei benignitas me* &c.] אלהי חסדו *elohe hhaſdo*. Sic ſcribitur; ſed legendum monent Maſſorethæ חסדי *hhasdi*, benignitas mea. LXX. Intt. ὁ Θεός μου, τὸ ἔλεος αὐτοῦ προφθάσει με. Protulerunt אלהי *elohai*, & legerunt חסדו. *Hieronymus*, quaſi legiſſet אלהים, *Deus miſericordia mea præveniet*. Sequuti hîc ſumus LXX. Intt. & partim etiam τὸ כתיב. *Deus meus, benignitas ejus*, eſt Hebraiſmus, pro eo, quod eſt *benignitas Dei mei*. Sic Pſ. XVIII, 31. *Deus, perfecta eſt via ejus*; hoc eſt, Dei perfecta eſt via, & Pſ. CIV, 7. *Ciconia, abietes ſunt domus ejus*, pro *Ciconiæ domus ſunt abietes*, & ſimilia. Vide *Sal. Glaſſium*, Phil. Sacræ Lib. III. Tr. I. Can. 27. ubi affatim exemplorum. Sed vult nomen abſolutè ſumi, rejicitque noſtram hanc interpretandi rationem, at perperam. Vide *Joan. Buxtorfii* Theſ. Grammat. Lib. II. c. 8. pag. 410.

Me antevertet] Antequàm eum orem, me liberabit.

In hoſtibus meis hoc videam] Supplevi *hoc*, ita ut David velit, ſe id ipſum, quod antea dixit, viſurum; eos, nempe, irritos & ſubſannatos à Deo; hoc eſt, ſpe inani Davidem ipſum perdendi deluſos. Vide ad Pſalm. LIV, 9.

12. *Ne tamen continuò*] Vide ad verſ. 14.

Ne obliviſcatur populus meus] Ut eorum exemplum diutiùs oculis hominum obverſetur, unde intelligant aliter eſſe vitam inſtituendam, quàm illi fecerant.

Fac, ut vagi ſint] הניעמו *hanihemo*; hoc eſt, ut domo ſuâ ejecti, incertis ſedibus vagentur. Vide Gen. XII, 14.

Dejice eos] הורידמו *horidemo*, fac eos deſcendere; nimirum, è felici ſtatu in inferiorem & miſeriorem ſortem. Vide Eſa. LXIII, 6. Jerem. XLIX, 16.

Qui clipeus noſter es] מגננו *maginnenou*, quod non malè ὑπερασπιστὰ LXX. Intt. & *Symmachus* verterunt.

13. *Propter peccatum oris* &c.] In his & ſequentibus, reſpicere videtur David ad calumniam, quâ inſenſum ipſi reddiderant Saülem; qualis hæc eſſe potuit, Davidem ſtatuiſſe Saülem & liberos è medio tollere, quàm primùm poſſet, ut ejus loco regnaret; cui calumniæ magnam veritatis ſpeciem addebat, quod Davidem inunxiſſet Samuël Propheta, quaſi poſt Saülem regnaturum.

Ob jusjurandum &c.] מאלה ומכחש יספרו *mealah oumiccahhaſch jeſappherou*. Subauditur אשר *aſcher*, ut paſſim, & מ ſignificat *propter*, de quo vide *Chr. Noldium* ad ſignif. XXIX. Videntur hi homines, jurejurando addito, confir-

tur, in ſuperbia ſua, atque ob jusjurandum, ac mendacium, quod narraverunt. 14. Ab-
ſume *tandem* eos, in ira, abſume, ita ut nulli ſint, & ſciant Deum dominari, apud
Jacobum, ad fines usque terræ. Selah.
15. Revertentur ſub veſperam, tumultuabuntur inſtar canum, & urbem circumi-
bunt. 16. Illi vagabuntur, paſtûs cauſâ; *&* nî ſatientur, murmurabunt. 17. Ego ve-
rò decantabo potentiam tuam & lætis clamoribus prædicabo mane benignitatem tuam,
quia mihi fuiſti locus editus, & perfugium, die, quo in anguſtia verſatus ſum. 18. O
Fortitudo mea, te carmine celebrabo, quia Deus eſt editus meus locus, & Deus be-
nignus erga me.

Canti-

Capiantur tantùm, ut ſuperbiæ ſuæ, & falſi juris-jurandi, pœnas dent. 14. Eos tandem delero, pro juſtitia tua, ut omnes ſciant, Deum dominari Iſraëlitis; nec tamen eorum finibus claudi, ſed etiam per omnes terras jus dicere.

15. Revertentur illi ſub veſperam, homines, in quos incident, adlatrabunt, & oppidum, eo modo circumibunt. 16. At ne fame pereant, cogantur potius mendicare, vagando per urbem, & murmurabunt, niſi ſatientur. 17. Ego verò potentiam tuam, meis hymnis, celebrabo, & matutinis horis; quia fuiſti mihi inſtar loci editi, in quem tuto confugere poſſem, difficilibus temporibus. 18. O Deus, cui debeo quicquid in me fortitudinis eſt, carminibus meis te celebrabo; quia fuiſti mihi inſtar editi & tuti loci, in quem profugere poſſem, ac ſumma benignitate erga me uſus es.

PA-

firmaſſe Saüli calumniam de Davide, de qua diximus, quámque ita narrabant, quaſi rem ex ipſius Davidis ore exceptam.

14. *Abſume tandem*] כלה *challeh.* Addidimus *tandem*, ut conſtaret connexio hujus verſûs cum 12. in quo Deum orat David, ne *conſtinuò* occideret calumniatores, ſed ut potiùs aliquamdiu vagarentur, quò exemplum eorum ad plures perveniret; quo peracto, radicitus eos tolli cupiebat, quod hoc verſu dicitur. A nobis Chriſtianis intelligenda hîc conditio, *niſi reſipiſcant*; ſed erat illorum temporum inimicis perniciem imprecari, nullâ reſipiſcentiæ mentione injectâ. Tanto major eſt manſuetudo Evangelica, eâ, quæ ſub Lege nota erat! De voce כלה ſine accuſativo, vide Pſ. LXXIV, 11.

Et ſciant] Poteſt hoc referri & ad pereuntes, qui exitio vicini à Deo pœnas de ſe repetitas intelligunt; vel ad alios homines, qui ex reorum pernicie Deum eſſe rerum omnium Dominum colligunt.

Dominari apud Jacobum] Pœnis enim, de violatoribus legum ſuarum ſumtis, oſtendebat, ſe eſſe Regem Iſraëlis, imò & totius terræ.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

15. *Revertentur* &c] Vide verſ. 7.

16. *Paſtûs cauſâ*] לאכול *lechol*, ad comedendum; nempe, inſtar canum. Qui homines à Saüle alebantur, ut quibusvis miniſteriis obeundis præſtò eſſent.

Murmurabunt] וילינו *vajialinou*, quod eſt quidem in *Kal* pernoctare, ſed in *Niphal* & in *Hiphil*, ut hîc, fremere, murmurare. Hinc LXX. Intt. καὶ γογγύσουσι, *& murmurabunt*, ut habet *Hieronymus*, rectiùs quàm *Symmachus*, ἵνα μὴ ἀχόρταστοι αὐλισθῶσι. Cùm hi homines conferantur cum canibus, intelligendum eſt ut canes, niſi paſtum accipiant, latrant, aut ululant: ſic ſatellites Saülis paratos fuiſſe in eum fremere, niſi ſtipendium accepiſſent.

17. *Prædicabo mane*] Nempe, ab inſidiis nocturnis liberatus.

Die, quo in anguſtia] ביום צר לי *bjom tſar li*, die *quo* anguſtia mihi.

18. *O fortitudo mea*] עזי *huzzi*, qui fortitudinem mihi, in adverſis, ſuppeditas; vel cujus potentia eſt mihi fortitudinis loco.

Deus benignus erga me] אלהי חסדי *elohe hhatdi*, Deus benignitatis meæ; hoc eſt, benignitatis erga me. Poſſimus etiam vertere: Deus, qui benignitatis meæ auctor es, vel etiam fautor. LXX. Intt. ὁ Θεός μου, ὁ ἔλεός μου. *Hieronymus: miſericordia mea.* Chaldæus: אלהא טובי *Deus bonitas mea.* Quaſi legiſſent אלהים non אלהי Verùm hoc ſenſum non mutat. Sic alibi David Deum *ſalutem ſuam* vocat Pſ. XXVII, 1.

COMMENTARIUS

In Psalm. LX.

1. AD *Suſan-Hedúth*] על שושן עדות *hal ſchouſchan hedouth*, ad lilium teſtimonii; quod an ſit nomen Inſtrumenti Muſici, anve ſit initium Cantici, ſcire me juxta cum ignariſſimis fateor, & ne conjicere quidem quidquam, in re usque adeò obſcura, ſuſtineo.

Ad docendum] ללמד *lelammed*; fortè ut id milites, qui victores fuerant, memoriter diſcerent. Vide 2. Sam. I, 18.

2. *Cum bellum gereret*] בהצותו *behatſotho*. Eſt à נצה quod in *Niphal* eſt *contendere*, ut etiam in *Hiphil*. Vide Num. XXVI, 9. Hîc verò *bellum gerere* ſignificat, ut intelligere eſt ex ipſa Hiſtoria, quæ habetur 2. Sam. VIII, 3. & ſeqq. X, 6. & ſeqq. 1. Ephem. VIII, 2. & ſeqq.

Meſopotamia] ארם נהרים *aram naharajim*. Vide not ad Gen. X, 22.

Syria Tſoba] ארם צובה *aram tſobah*. Vide ibid.

Reverſùsque eſſet Joabus] *Rediit Joab & percuſſit Edom*; hoc eſt, ſecundam victoriam de Idumæis retulit, aut reverſus ab Euphrate eos cecîdit, in valle Salis, quæ eſt in Idumæa. Vide 1. Ephem. XXV, 11.

3. *Nos*

Digitized by Google

Canticum, quo Deus, etſi interdum Iſraëlem deſerere videtur, liberator tamen ejus eſſe oſtenditur.

1. PRÆFECTO, AD SUSAN HEDUTH, CANTICUM AUREUM DAVIDIS, AD DOCENDUM; 2. CUM BELLUM GERERET CUM MESOPOTAMIA ET SYRIA TSOBA, REVERSUSQUE ESSET JOABUS, ET IDUMÆORUM, IN VALLE SALIS DUODECIM VIRORUM MILLIA OCCIDISSET. 3. O Deus, nos amoviſti, & perrupiſti; indignatus es, at nos recreabis. 4. Tremefeciſti terram, eam diffregiſti; ſanabis verò quæ fracta in ea ſunt, quia nutavit. 5. Feciſti ut populus tuus dura videret, bibendum nobis dediſti vinum trepidationis. Psalm. LX.

6. Dediſti tui timentibus vexillum, quod adtollerent, propter veritatem. Selah. 7. Ut ii liberentur, quos amas, *eos* ſerva dextrâ tuâ, & nos exaudi. 8. Deus loquutus

P A R A P H R A S I S.

1. 2. V*Ide Commentarium.*

3. *Nos amoviſti &c.*] O Deus, paſſus eras nos à vicinis ab ipſorum finibus amoveri, & perrumpi noſtros fines, dum nobis indignareris; at nobiſcum in gratiam redibis. 4. Terruiſti terram Judæam, eamque lacerari paſſus es. 5. Dura tempora nos experiri voluiſti, & calicem ebibendum dediſti, qui omnibus metum injecit.

6. Poſtea dediſti iis, qui te timebunt, vexillum, ad quod omnes tui timentes, armati concurrerent, ut veram Religionem ſub illo tuerentur. 7. Ut ii liberentur, quos amas, & quos vicini populi captivos abduxerunt, eos potentia tua libera, prout precibus noſtris à te petimus. 8. In Sacrario ſuo hoc Oraculum edidit Deus: lætabor, dividam Sechemum, & vallem Succhotarum metiat

3. *Nos amoviſti*] זנחתנו *zonabhthanou*; hoc eſt, nos rejeciſti, repudiaſti; opponitur enim τῷ רצות *ratſoth*, *gratum habere*. Vide Pſalm. XLIV, 4, 10. LXXVII, 8. LXXXIX, 39. Sed propriè eſt *amovere*, unde in tralaticium illum ſignificatum tranſiit. Hinc in *Hiphil* eſt *jubere*, aut *curare* quidpiam *amoveri*, 2. Ephem. XXIX, 19.

Perrupiſti] פרצתנו *pharatsthanou*, perrupiſti nos. Intelliguntur clades acceptæ à vicinis populis, tempore Saülis, & paullò antea. Hoc verbum propriè ſignificat vi murum, aut clauſtrum quodvis aperire. Gallicè dixeris, *faire brèche*. Vide Nehem. IV, 3. Pſ. LXXX, 13. LXXXIV, 41. Inde פרץ *pherets*, cladem ſignificat exercitûs Jud. XXI, 15. & verbum ipſum diſjicere exercitum, 2. Sam. V, 20. Par. XIV, 11.

At nos recreabis] תשובב לנו *theſchobeb lanou*, *facies redire nobis*; nempe, ſpiritum, animum. Vide Pſ. XXIII, 3.

4. *Tremefeciſti terram*] הרעשתה ארץ *hirhaſchthah erets*. Non videtur ſignificari terræ motus propriè dictus; ſed tumultus & clades belli, quibus Iſraelitis maximus pavor injectus fuerat. Sic & figuratè ſumitur hoc loquendi genus Pſ. XVIII, 8.

Diffregiſti] פצמתה *phtſamthah*. Verbum hoc, quod hoc tantum loco occurrit, perinde eſt ac *diffringere*, ut liquet ex ſeqq. ejúsque apud Chaldæos, uſu. Itaque idem eo ſignificabitur, ac verbo פרצתה *pharatsthah*, verſ. 3.

Sanabis] רפאה *repha*, ſana, qui Imperativus obtinet hîc, ut ſæpe alibi, vim Futuri.

5. *Dura*] קשה *Kaſchah*, durum; hoc eſt, calamitates, quales ſunt belli clades. Vide 2. Sam. II, 17.

Vinum trepidationis] יין תרעלה *jajin tharhelah*. LXX. Intt. οἶνον κατανύξεως. *Aquila*, eodem ſenſu, καρώσεως, unde *Hieronymus*: *vino ſapiente*. *Symmachus*, σάλου *agitationis*. Verbum הרעלו *horhalou*, videtur ſignificare agitatæ ſunt, aut vibratæ, Nahum. II, 4 quæ eſt ſignificatio verbi, apud Chaldæos. Inde תרעלה *agitationem*, aut *tremorem* interpretantur, hîc & Jerem. LI, 17, 22. ubi hæc vox exſtat.

6. *Vexillum quod adtollerent, propter veritatem*] נס להתנוסס מפני קשט *nes lethitnoſes mippheno koſchet*. *Vexillum* ſignum eſt, ad quod milites concurrunt, & circa quod maneant oportet, ne inter ſe confundantur cohortes. Itaque hoc videtur velle David, Deum ordinem in exercitu Hebræorum ſervaſſe, unde ſequuta eſt victoria. התנוסס eſt à נסס *naſas* quo ſublatio vexilli ſignificatur. מפני קשט *mippheno koſchet*, vertimus *propter veritatem*, quæ eſt aut veracitas Dei, aut veritas Religionis, quam tuebantur Hebræi. At LXX. Intt. σημείωσιν τοῦ ἐκφυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου. Derivarunt התנוסס *hethnoſes* à נוס *fugere*, & pro קשט legerunt קשת *arcus*, aut idem eſſe putarunt, quia radix Chaldaica eſt *jaculari*, & קשות *kſchouth*, arcus. Sic & *Hieronymus*: *ut fugerent à facie arcûs*. Aquila: τοῦ σημειωθῆναι ἀπὸ προσώπου βεβαιότητος, obſcurè. *Symmachus*, ut LXX. Intt. εἰς τὸ ἐκφυγεῖν ἀπὸ προσώπου τοξεύματος. At vexilla non dantur *ad fugiendum*, ſed potius, ut ſervetur ordo, aciésque ſic firmior fiat.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

7. *Nos exaudi*] ענו *hanenou*. Sic *Chethib*, quod, cur mutetur in עני *haneni*, *exaudi me*, nulla ratio eſt. LXX. tamen Intt. ἐπάκουσόν μου, & *Hieronymus*: *exaudi me*.

8. *In ſacrario ſuo*] בקדשו *bkodſcho*, in ſanctitate ſua. Hoc eſt במקדשו *bmikdeſcho*, nempe, ore Pontificis Maximi ad Aram, ſacris veſtibus induti & ſtantis; qui victoriam Davidi pollicitus erat.

Dividam Sechemum] שכם *Schechem*. Nomen eſt urbis ſatis notæ in montanis Ephraimi; ubi poſtea fuere Samaritæ, & juxta quam

 condita

tus eſt in Sacrario ſuo, lætabor, dividam Sechemum, & vallem Succhotharum metiar. 9. Mea *erit* Galahaditis, meus Manaſſes & Ephraïmus robur capitis mei, *ac* Juda legislator meus. 10. Moabus *erit* pelvis, *in* qua me abluam, in Edomum jaciam calceum meum; mei causâ, ô Philiſthæa *terra*, clangito. 11. Quis me ducet in urbem munitam? quis meus erit dux, ad Idumæam uſque? 12. Annon, tu Deus, amoveras nos, nec egrediebaris, ô Deus, cum exercitibus noſtris? 13. Concede nobis auxilium, *quo liberemur* ab hoſte; nam fallax eſt hominis liberatio. 14. In Deo nos fortiter geremus, & ipſe hoſtes noſtros conculcabit.

Popu-

tiar, & dividam meis cultoribus. 9. Mea etiam erit Galahaditis terra, mei itidem Manaſſes & Ephraïmus, qui ſunt potiſſimum robur, ac Juda, qui eſt Legiſlator meus. 10. Moabus erit quaſi pelvis, qua me abluam, in Edomum jaciam calceum meum; ô Philiſtæa terra, clangito, honoris mei causâ. 11. Quis verò me ducet in urbes munitas? quis erit mihi dux in Idumæam? 12. Annon te Deus amoveras, nec egrediebaris, cum exercitibus noſtris? 13. Concede nobis auxilium, quo liberes nos ab hoſte, nam liberationem hominum fallacem eſſe putamus. Deo verò nos juvante, nos fortiter geremus, cùm ipſe hoſtes noſtros ſit conculcaturus.

P A-

condita Neapolis. Vide *Euſebium* & *Hieronymum*, in locis Hebraïcis, & ad eos *Jac. Bonfrerium*. Sic omnes, quos novi, Interpretes, quamvis difficile ſit intellectu, quî hîc David Sichima ſua futura & à ſe diviſum iri dicat, ſi agat de urbe Ephraimi, de qua diximus; cùm jam Rex eſſet totius Iſraëlis, quando bellum cum Syris geſſit, qui nihil ad occaſum Jordanis occupaſſe videntur. At ut dicam, quod ſentiu, hîc שכם credo eſſe tractum trans Jordanem, ad ortum, non procul valle Succhotharum, quæ loca, à Syris occupata, iterum Iſraëli vindicavit David. Sic שכם adpellativè ſumitur Gen. XLVIII, 22. ut liquet ex additione voculæ אחד *ebhad*, quamvis reſpiciat Jacobus ad urbem, quæ ita vocabatur. Cùm autem vallem Succhotharum & tractum vicinum à Syris occupata diximus, ideò diximus, quòd multi populi ad ortum Jordanis bellum Davidi intulerint; in quo Syri Tſobenſes, non admodum remoti, facilè potuerunt ea loca invadere, unde à Davide ſunt denuo ejecti. Hæc autem, quæ hîc dicuntur, *dividam* &c. non tam dicuntur nomine Davidis, quàm nomine totius populi, & potiſſimùm Tribûs Gaditicæ, quæ tractum illum inhabitabat. Attamen nomen *Sechemi*, quaſi proprium expreſſimus, propter conſenſum Intt. & quia potuit fieri, ut tempore Davidis illic eſſet oppidum ejus nominis.

Vallem Succhotharum] Vallis fuit ad urbem סכות *Succhoth*, quæ urbs fuit ad ortum Jordanis, paullò infra lacum Geneſariticum, ad torrentem Jabboch, de qua Gen. XLIII, 17. Pertinuit poſtea is locus ad Tribum Gaditicam, ut liquet ex Joſuæ c. XIII, 27. De Succhothenſibus, ob negatum ſibi commeatum, grave ſupplicium ſumſit Gedeon, Jud. VIII, 4, 13. Ejus mentio etiam occurrit 1. Reg. VII, 46.

Metiar] Nempe, dividendi causâ.

9. *Mea erit Galahaditis*] לי גלעד *li Gilhad*. Quod dici videtur eò quòd Galahaditidem recuperarit David, occupatam à vicinis Syris, quos vicit.

Meus Manaſſes] ולי מנשה *veli Menashheh*. Dimidiam, nempe, Manaſſæ tribum, cujus agri ad ortum Jordanis, iisdem ereptam priſcis colonis reſtituit.

Ephraïmus robur capitis mei] Non quod recuperarit Ephraïmitarum agros; ſed quòd eos, amotis hoſtibus, qui iis imminebant, tutiores fecerit; unde factum, ut eorum copiis exercitum auxerit.

Juda legislator meus] יהודה מחקקי *Jehoudah mehhokeki*. Quòd è Tribu Judæ fuerit David, qui fuit *legislator* Iſraëlis; non ut Leges mutaret, ſed ut alias ad confirmationem Moſaïcarum, ubi opus eſſet, ferret. Hinc LXX. Intt. Ἰούδας βασιλεύς μου. *Aquila* ἀκριβαστής μου, obſcurè, ut & *Theodotion*, qui habebat ἀκριβαζόμενος. *Symmachus* meliùs, ὁ ἀκριβαστὴς μου. Mirum eſt, eos ceſpitaſſe in ſignificatu vocis notiſſimæ.

10. *Erit pelvis, in qua me abluam*] סיר רחצי *ſir rahhtſi*, olla ablutionis meæ. Proverbium, quo ſignificatur, ut ejusmodi pelvem, in qua manus, pedéſve abluebantur; ſic quoque ſe viliſſimis uſibus & miniſteriis eos adhibiturum. Eos ſanè victos peſſimè habuit, ut docemur 2. Sam. VIII, 2. *Herodotus* de Amaſi, ut Ægyptios à contemtu, quo ipſum proſequebantur, ad majorem ſui reverentiam adduceret, hæc narrat Lib. II, c. 172. μετὰ δὲ σοφίῃ αὐτοὺς ὁ Ἄμασις, οὐκ ἀγνωμοσύνῃ, προσηγάγετο. ἦν οἱ ἄλλα τε ἀγαθὰ μυρία, ἐν δὲ καὶ ποδανιπτὴρ χρύσεος, ἐν τῷ αὐτός τε ὁ Ἄμασις καὶ οἱ δαιτυμόνες οἱ πάντες τοὺς πόδας ἑκάστοτε ἐναπενίζοντο. τοῦτον κατ' ὦν κόψας ἄγαλμα δαίμονος ἐξ αὐτοῦ ἐποιήσατο καὶ ἵδρυσε τῆς πόλιος ὅκου ἦν ἐπιτηδεώτατον. οἱ δὲ Αἰγύπτιοι φοιτέοντες πρὸς τὤγαλμα ἐσέβοντο μεγάλως. μαθὼν δὲ ὁ Ἄμασις τὸ ἐκ τῶν ἀστῶν ποιεύμενον, συγκαλέσας Αἰγυπτίους, ἐξέφηνε, φὰς ἐκ τοῦ ποδανιπτῆρος τὤγαλμα γεγονέναι, ἐς τὸν πρότερον μὲν Αἰγυπτίους ἐνεμέειν τε καὶ ἐνουρέειν καὶ πόδας ἐναπονίζεσθαι, τότε δὲ μεγάλως σέβεσθαι. ἤδη ὦν ἔφη λέγων ὁμοίως αὐτὸς τῷ ποδανιπτῆρι πεπρηγέναι, εἰ γὰρ πρότερον εἶναι δημότης, ἀλλ' ἐν τῷ παρεόντι εἶναι αὐτῶν βασιλεύς, καὶ τιμᾶν τε καὶ προμηθέεσθαι ἑωυτοῦ ἐκέλευε: *eos verò poſtea Amaſis ſibi ſollertiâ, non aſperitate, adjunxit. Erant illi cùm alia ſexcenta bona, tum etiam pelvis aurea, in qua & ipſe Amaſis, & omnes ejus convivæ, ſemper pedes abluebant. Hanc ille confregit, ex eáque ſtatuam Dei fecit, & in opportuniſſimo urbis loco collocavit. Ægyptii verò, ſimulacrum adeuntes, magnopere venerari; quod Amaſis fieri à civibus edoctus, Ægyptiis convocatis, oſtendit factum ſimulacrum ex ea pelvi, in quam priùs Ægyptii ſolebant vomere, meiere & pedes abluere, quod tunc magnopere colebant. Itaque ſe ajebat perinde atque pelvim habuiſſe, quamvis enim antea fuiſſet plebeius,*

Populus pro ſe, & Rege, Deum orat.

1. PRÆFECTO PULSATILI INSTRUMENTO, *CARMEN* DAVIDIS: 2. Audi, ô Deus, clamorem meum, adtentus precibus meis eſto. 3. Ab extrema terra te invocavi, cùm mihi deficeret animus; in rupem, *quæ* altior eſt, quàm ut à me con- PSALM. LXI.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS, cum pulſatilibus Inſtrumentis canendum. 2. Adtende, ô Deus, carmen meum, atque precibus meis aurem præbeto. 3. Ab extrema terra Judæa te precibus

beius, tunc tamen eſſe illorum Regem, & juſſit ſibi honorem & reverentiam exhiberi. Hinc diſcimus contemtiſſima fuiſſe vaſa, aurea licèt, in quibus ſe abluere ſolebant.

In Edomum jaciam calceum meum] על־אדום אשליך נעלי *hal Edom aſchlich nahali.* Eſt etiam hæc proverbialis formula, quâ ſignificatur ſummus contemtus, quia nonniſi ad viliores ſervos projiciebantur calcei purgandi; unde Joannes Baptiſta, ut ſe longè inferiorem Chriſto oſtenderet, negabat ſe eſſe dignum, *qui calceos ejus gereret*, ut habet Matthæus III, 11. aut *qui ſolveret vinculum calceorum*, ut Lucas III, 16. quod eodem recidit. Vide *Hug. Grotium* ad Matthæum. Sunt viri doctiſſimi, qui hîc reſpici putant ad legem de leviri jure, quæ exſtat Deut. XXV, 9. ubi glos leviro ſuo eam ducere nolenti, calceum detrahere jubetur. Verùm hæc nihil ad rem, non enim dicitur levir calceum in glorem jacere, ut mulieris poſſeſſionem ſibi vindicaret; prout oporteret dici, ut res huc trahi poſſet. Rectè ergo *Theod. Beza* hunc locum his verbis expreſſit, in Paraphraſi, ſolutâ oratione: *Alienigenæ verò, quantumvis feroces, ſerviles operas mihi præſtabunt. Moabitæ pelvim abluendis pedibus meis ſubjicient, Idumæos jubebo exutos mihi calceos, & in ipſorum caput projectos adtollere*; & in numeris adſtricta:

——— tu lavanti
Pelvem ſubjicito mihi, Moabe,
Præbe tu mihi calceos, Idume.

Clangito] התרועעי *hithrohehi.* Erat hoc extremæ ſervitutis indicium, victos ipſos victoris ſui causâ, quem malè oderant, lætos *clangores edere*; cùm libentiùs multò hi malè precaturi fuiſſent.

11. *In urbem munitam*] Aut Rabbam Moabitarum, aut Boſram Idumæorum Metropolin.

12. *Amoveras nos*] Vide ad verſ. 3.

Nec egrediebaris cum exercitibus noſtris?] Temporibus, nempe, Saülis poſtremis, ut ad verſ. 3. diximus. Deus autem egredi cenſebatur, cum exercitibus Hebræorum, non tantùm quando Arca erat in Caſtris, ſed etiam, & quidem potiſſimum, cùm bellum feliciter gerebant.

13. *Auxilium, quo liberemur ab hoſte*] עזרת מצר *hezrath mitſar*, auxilium ab hoſte, vel ab anguſtia. עזרת eſt in ſtatu conſtructo, pro עזרה *hezrah*, Librarii, ut opinor, vitio. Magnum erat periculum; cùm hinc Euphrates bellum moveret, illinc Idumæa, & fines populi Hebræi vaſtarent.

13. *Fallax eſt hominis liberatio*] שוא תשועת אדם *ſchav theſchouhath adam*, mendacium ſalus hominis; hoc eſt, liberatio ab homine promiſſa fallax eſt, non tantùm, quòd fidem datam fallat; ſed etiam, quòd ſæpiſſimè præſtare nequeat, quod promittit, licèt cupiat.

14. *In Deo nos fortiter geremus*] באלהים נעשה חיל *belohim nahaſcheh hhajil*, in Deo faciemus fortitudinem; hoc eſt, Deo juvante.

COMMENTARIUS
In PSALM. LXI.

1. P*Ulſatili inſtrumento*] נגינת *nginath*, ſatiùs fuiſſet efferre *nginoth*, ut deeſſet ו, quàm anomaliam hîc fingere. Vide Pſ. IV, 1. *M. Meibomius* emendat נגינות *nginoth.* p. 8. Spec. IV.

2. *Clamorem meum*] רנתי *rinnathi.* Plerumque רנה *rinnah*, lætam vociferationem eſſe alibi diximus, ſed hîc ſignificat querelas & preces animi anxii. *Meibomius* vertit: *continuam precationem meam*, neſcio cur.

Adtentus precibus meis eſto] הקשיבה תפלתי *hakſchibah thephillathi. Meibomius* interponit hiſce particulam אל, ſine neceſſitate, præter vocem יחזה, non magis neceſſariam; nam metrica, quam jactabat, erat σοφὸν φάρμακον, idoneum, ut putabat, ad pecuniâ emungendos homines, qui eo callidiores erant.

3. *Ab extrema terra*] מקצה הארץ *mikketſe baarets.* Poteſt intelligi extrema Iſraëlitis terra, ſi hic Pſalmus ſit Davidis, loquentis eorum nomine, qui ejus Sectam ſequebantur, dum in Judæ meridianis finibus, cùm Saülus eum perſequebatur, vagatus eſt.

Te invocavi] אליך אקרא *elecha ekra.* Pro quibus legit *Meibomius:* אקראך *ekraecha*, quâ ſcripturâ, inquit, carmen reſtituitur. Quod nemo ei credidit.

Cùm mihi deficeret animus] בעטף לבי *bahataph libbi.* Vide Pſ. CII, 11. Lam. II, 11, 19. Vertit *Meibomius: cùm palpitaret cor meum.*

Altior eſt quàm ut à me adſcendatur] ירום ממני *jaroum mimmenni.* Subaudiendum אשר *quæ. Altior erat quàm ego*, perinde eſt, ac altior erat;

conſcendatur, me duces; 4. nam fuiſti mihi perfugium & turris munita, contra hoſtem. 5. Conveniam in tentorium tuum, *quod erit per omnia* ſæcula; ſpem collocabo, in abdito alarum tuarum. Selah.

6. Quia, tu Deus, audiſti vota mea, & dediſti prædium nominis tui timentium; 7. dies diebus Regis adjicies, anni ejus erunt inſtar unius, alteriúſque ætatis. 8. Habitabit *in* perpetuum, in conſpectu Dei, fac ut benignitas & fides eum conſervent. 9. Sic carmina dicam nomini tuo in perpetuum, ut quotidie tibi reddam vota.

Con-

bus adivi, cùm mihi deeſſet animus; 4. tu verò in rupem præaltam, quam ut à me adiri cacumen ejus poſſet, me ſubvehere dignaberis. Nam fuiſti mihi antehac certum perfugium & inſtar turris munitæ contra hoſtem. 5 Conveniam te in Tentorium tuum, quod per ſæcula ſtabit. Denique ſpem meam poſui in abdito tuæ ſedis, ubi ſub alis tuis, me abſcondam, favore tuo fretus.

6. Cùm tu, ô Deus, audiveris vota mea, cùmque mihi dederis prædium, quo donas tui metuentes, 7. dies meos, per unam & alteram ætatem, vitam meam produces. 8. Per totam vitam habitabo in conſpectu tui Tabernaculi. Fac ut benignitas & fides me incolumem ſervent, te iis favente. 9. Sic per totam vitam meam carmina canam quotidiana, in honorem tui, & ſingulis diebus hæc vota tibi perſolvam.

PA-

rat, quàm ut eam poſſim adſcendere; nimirum, niſi me adjuves, ſuffectis viribus, & dexteritate neceſſariis.

At *Meibomius*, pro ירום ממני, ſcribit תרוממני *thrommemeni*. Sed nihil opus erat, cum paſſim אשר *aſcher* ſubaudiatur, & ſenſus ſit perſpicuus. Idem תנחני *thanhheni*, me duces, ab hoc commate ſeparat, & conſtruit cum ſequentibus verbis, eò quòd metrum reſtituatur, quod ne ipſe quidem fortè credebat. Nititur tamen in poſtremis hiſce verbis LXX. Intt. qui habent: ἐν πέτρᾳ ὕψωσάς με, ὡδήγησάς με ὅτι ἐγενήθης, κ.τ.λ. ἔξεις. Jungit eis Vulg. Interpretem, qui Græca ſequutus eſt, ac perinde nullo numero habendus.

4. *Turris munita contra hoſtem*] *Turris firmitatis à conſpecta hoſtis.*

5. *Conveniam in tentorium tuum*] אגורה באהלך *agourah beohoelcha*. De hoc ſignificatu verbi גור *gour* vide ad Pſ. LVI, 7. Me conferam ad Tentorium tuum, te illic culturus cum aliis. *Meibomius*: *tanquam peregrinus habitabo*, contra mentem Pſaltæ, qui ſemper illic habitare optabat & ſperabat.

Quod erit per omnia ſæcula] עלמים *holamim*, ſæculorum; hoc eſt, in longum tempus, aut quod in perpetuum duraturas has cultûs divini ſedes putarent. Vide 1. Reg. VIII, 13. 2. Par. VI, 2. *Meibomius* pro עלמים legit לעלם *leholam*, per ævum. Verùm nihil vetat, אהל עלמים *ohel holamim*, tentorium æternum, dici, ut oſtendimus. Metrum & aliam rationem, quam aliàs dicturus erat, obtendit. Sed neutro movemur.

In abdito alarum tuarum] בסתר כנפיך *beſether chaphecha*, in latibulo alarum tuarum; hoc eſt, latens ſub alis tuis, ſeu ſub tua tutela. Loquendi genus à pullis avium deſumtum, qui ſub alis parentum latent.

6. *Dediſti prædium nominis tui timentium*] נתת ירשת יראי שמך *nathattha jeraſchath jire ſchmecha*; hoc eſt, donaſti me prædio, vel agro, quo donare ſoles eos, qui te timent. *Meibomius* pro ירשת legit בקשת *bakkaſchath*, de qua voce alibi ſe acturum pollicebatur.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

7. *Dies diebus &c.*] Hæc oſtendunt, nomine eorum, qui Davidem, perſequente Saüle, ſequuti erant, longámque vitam Regi ſuo optant & præſagiunt, Pſalmum hunc ſcriptum eſſe.

Inſtar unius alteriúſve ætatis] כמו דור ודור *chmo dor vador*, ut ætatis & ætatis, quæ verba longum tempus ſignificant. Regnavit David quadraginta annis: 1. Reg. II, 11. quibus, ſi addamus triginta minimùm annos, quos natus erat, cum regnare cœpit, *duarum* minimum *ætatum*, hoc eſt, bis XXXV quinque annorum, quæ fuit γενεᾶς duratio, explevit.

Pro שנותיו *anni ejus*, emendat *Meibomius* שנותיך *ſchnothecha*, rémque ad Deum refert, cujus anni ſint *ſicut generatio & generatio*; quam in rem quatuor rationes adfert, non magni ponderis. Prima eſt, quod præcedens verbum תוסיף hîc repeti nequeat; dicendum enim fuiſſe: תוסיף שנות על שנותיו *addes annos annis ejus*. Quod nequaquam neceſſe eſt, quia ſubauditur תהיינה *thijenah*, erunt. Secundâ quidem ratione, hoc negat *Meibomius*, ſed nullo addito argumento; cum tamen conſtet, verbum ſubſtantivum paſſim eſſe intelligendum, ut omnes norunt, qui Libros Sacros Hebraicè legerunt. Tertia Meibomiana ratio eſt, quòd dixiſſet Pſaltes שנותיו לדור שני *annos ejus ad ſecundam ætatem*. Sed nihil opus eſt, quia דור ודור *ætas & ætas* poſſunt optimè intelligi, de una & altera ætate, quibus etiam tertia non excluditur. Quarta ratio eſt, quòd vocula כמו *ut*, cum nomine שנותיו, & de homine, ſi expendere diligenter velimus, frivola videatur. Quæ ratio planè eſt frivola, quidni enim poſſit optari Regi vita inſtar unius alteriúſve ætatis?

Sic verò rem Deo aptat *Meibomius*: " Tua, „ Domine, dona magna ſunt, etiam magni „ anni tui; ſingulæ enim generationes homi„ num (quadraginta duorum annorum curri„ culo finitæ) tibi unius anni inſtar ſunt. „ Longos tu fac Regi annos. Varias quidem fuiſſe Veterum ſententias, de ſpatio *ætatis* novimus, ſed neminem, qui quadraginta duorum annorum conſtituerit, legimus. Nos *Herodoti* ſententiam ſequuti ſumus, qui centum annis tres ætates confici putavit. Deinde frigidum eſt dicere, XLII. annos Deo eſſe inſtar unius anni; *apud quem*, ut loquitur Moſes, Pſ. XC.

mille

Confirmat ſe David ad patientiam in adverſis, liberationem ſibi pollicetur à Deo, fiduciámque in eo ponendam docet.

1. PRÆFECTO, JEDUTHUNI, CARMEN DAVIDIS. 2. In Deo tantùm adquieſce, Anime mi; ab eo *enim* ſalus mea. 3. Ille tantùm eſt rupes mea, liberatio mea, locus meus PSALM. LXII.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN Davidis miſſum ad Jeduthunem. 2. O anime mi, in Deo ſolo adquieſce, ei enim incolumitatem tuam debes. 3. Meritò eum vocare poſſis rupem tuam, liberatorem tuum, locum tuum editum, cui vis Inferi non poteſt. Te mihi favente, non eſt cur multum nutem.

4. Quouſque pergetis uni viro inſidias ſtruere? Omnes, ſi pergatis ita vos gerere, occidemini, & ca-

mille anni ſunt inſtar heſterni diei, poſtquàm tranſiit, aut vigiliæ nocturnæ. Hoc eſt, propemodum nihil, quales ſunt dies heſterna, aut præterita vigilia nocturna, quæ, ubi effluxere, pro nihilo fermè habentur.

8. *Habitabit in perpetuum*] ישב עלם *jeſcheb holam*, pro לעלם *leholam*, ut legi vult *Meibomius*; quæ vox, longi temporis, pro re de qua ſermo eſt, poteſtatem ſubjectam habet, ut notum eſt.

In conſpectu Dei] Jeroſolimæ, ubi Arca fuit, dein etiam Templum.

Fac, ut benignitas & fides eum conſervent] אמת וחסד מן ינצרוהו *emeth vechheſed man jintſerouhou*, veritatem & benignitatem para, (*quæ*) eum ſervabunt. מן *man* volunt eſſe Imperativum *Pihel*, à מנה *manah*, præparavit, conſtituit, ut גל *gal*, à גלה *gilah*, צו *tſau* à צוה *tſivvah*, הס *has*, ab הסה *hiſſah*. LXX. Int. ἔλεος καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει αὐτῶν, ubi τίς verterunt ex Chaldaica ſignificatione voculæ מן *man*, ſed cui nullus hîc locus eſt. *Aquila*, *Symmachus* & *Hieronymus* prorſus omiſerunt, quòd non adſequerentur, quid ſibi hîc vellet. Sed VI. Editio ἀπὸ σου, quaſi fuiſſet ממך *mimmecha*, à te. Senſus eſt, fac ut beneficus & verax ſit, quibus virtutibus incolumes ſunt Reges. Vide Prov. XX, 28.

Propter voculam מן *man*, hunc Pſalmum, quaſi emendationum ſuarum ſpecimen, edi *Meibomius* curavit. Vult notas duas eſſe, è margine, in ſermonem ipſum, ut ait tranſlatas, מ׳ן, id eſt מְלֵא נון *plenum Nun*; quo monemur plenè ſcribendum eſſe ſequens verbum ינצרו *jintſerou*, à primitivo נצר, non autem יצרו *jitſerou*, omiſſo τῷ נ, & compenſato, ut ſolet, per Dageſch fortè. Sed ſi liberet, è ſingulis literis voces formare, mallem interpretari מְחוֹה נון *dele Nun*, quæ monitio rectior eſſet; nam ex analogia delendum eſt נ, quod nec comparet, in hac ipſa ſententia, Prov. XX, 28. *Beneficentia & fides ſervabunt* (יִצְּרוּ jitſſerou) *Regem*. Si eadem nota olim addita fuiſſet Deut. XXXIII, 9. ubi etiam legitur ינצרו *jintſerou*, ſignificaretur etiam delendum Nun. Sed putat eam tranſlatam ante aliud verbum, quod non puto. Præſtat מן *man* interpretari prout licet, quam talia fingere; cùm, ſi quid ſit hîc à Librariis peccatum, id verò emendare nunc non poſſimus, antiquioribus Codicibus deſtituti; nec licet conjecturæ indulgere, niſi ſit leviſſima mutatio, & quam loci ſententia omnino extorqueat; quod ipſum etiam parciſſimè eſt faciendum. Viro docto videtur מֶן pro מַנֵּה eſſe manifeſtus ſolœciſmus. Hebræa quippe Lingua, ut ait, & ejus carmen apocopen finalis ה ignorat. nec ſibi objici patitur *Meibomius* voculam מַן, quam ubique מַנֵּה ſcribendam vult. Quinimo Librariorum licentiâ τὸ ה fine vocum, verborum præſertim, omiſſum eſſe certiſſimæ, ut vult, Hebrææ Metrices leges eum docuerant. At quod tot loca ſint mutanda, id ipſum oſtendit, non eſſe peccatum Librariorum; qui tam ſæpe idem mendum non admiſiſſent, per omnes Scripturæ libros, etiam non metricos. Leges Meibomianæ Metricæ ad Utopiam relegandæ.

9. *Sic*] Hoc eſt, quod cùm ita futurum ſit.

Ut quotidie reddam tibi vota] לשלמי *leſchallemi*, quod verti etiam queat, *cùm reddam*. *Vota* videntur fuiſſe laudes divinæ, quas quotidie ſe decantaturos promiſerant, ſi Regem & ſe incolumes ſervaret Deus, cujus voti rei facti ſunt.

COMMENTARIUS
In PSALM. LXII.

1. AD *Jeduthunem*] על ידותון *hal Jeduthoun*. Volunt על *hal* eſſe pro אל *el*, quod Jeduthunis poſteri eſſent Cantores ſacri, & ad eos hîc Pſalmus mitteretur. Sed nihil opus eſt; poteſt enim ſignificari *præfectus poſteris Jeduthunis*, qui Hemani Cantori conjungitur, 1. Ephem. XVII, 41. & cujus poſteri dicuntur Janitores Templi facti, ibid. 42. & variis inſtrumentis muſicis uti, ibid. C. XXVI, 1, 3, 6. LXX. Int. ὑπὲρ Ἰδιθοὺν, *Aquila*, ἐπὶ τῷ Ἰδιθοὺν, *Symmachus*, διὰ Ἰδιθοὺν, *Hieronymus* ſimiliter, *per Idithun*. Mirum eſt, illos in tantilla re ſic hæſitaſſe, cùm על conjungatur cum verbo נצח *natſeahh*, quod eſt præeſſe, 1. Ephem. XXIII, 4 ſitque ea conſtructio frequens in ejuſmodi rebus, ut oſtendit *Chr. Noldius* ad ſignif. I. particulæ על.

2. *Adquieſce, anime mi*] דומיה נפשי *doumijah naphſchi*, *ſilentium aut quies anima mea*; hoc eſt perinde, ac ſi dixiſſet תהי לך דומיה נפשי *thehi*

meus editus; non multùm nutabo. 4. Quousque inſidiabimini *uni* viro? Omnes occidemini, *&* tamquam paries inclinatus & maceria impulſa *cadetis*. 5. Attamen è dignitate ſua ut *eum* dejiciant, conſilia agitant, delectantur mendacio, & ore ſuo benedicunt, dum intus malè precantur. 6. Tu verò, ô Anime mi, in Deo conquieſce, nam ab eo *pendet* exſpectatio mea. 7. Ille tantùm eſt rupes mea, liberatio mea, locus meus editus, non nutabo. 8. In Deo eſt ſalus mea, gloria mea, rupes munitionis meæ.

9. Ei confidite, populares *mei*, omni tempore, ante faciem ejus cor veſtrum effundite, *nam* Deus eſt nobis perfugium. 10. Inanitas tantùm ſunt filii hominum plebeiorum, mendacium filii virorum illuſtrium; *ſi* in ſtatera *ponantur* ſimul, inanitate leviores erunt. 11. Ne fidite defraudationi & rapinæ, ne inani ſpe paſcamini, divitiæ ſi creve-

cadetis inſtar muri inclinati, aut maceriæ impulſæ. 5. Nihilo ſecius, ut eum ſuâ dignitate dejiciant, omnis generis artes adhibent, delectantur mendaciis, atque ore precati, in animo diris eum devovent. 6. At ego apud animum meum ſtatuo, ſatius eſſe, me fiduciam meam in Deo collocare, à quo ſolo pendet ſpes mea. 7. Ille ſolus eſt rupes mea, in quam confugere poſſum, ut liberer ab inimicis meis, utque ſim tutus ab eorum inſidiis. 8. Deus eſt ſalutis meæ auctor, cauſa gloriationis meæ & tutum munimentum contra vim & inſidias.

9. In eo, ô populares mei, quocumque tempore, fiduciam veſtram ponite; nam Deus ſolus eſt certum perfugium. 10. Ad hoc minus quod adtinet, nullum niſi inane auxilium exſpectari poteſt, in hominibus plebeiis; & mendacia ſunt illuſtriorum virorum promiſſa. Si in ſtatera adpendun-

thebi lach doumijah naphſchi, ſit tibi quies, ô anima mea. Vide vocem דומיה Pſ. XXII, 3. XXXIX 3. pro *ſilentio*. Sed aliud hic poſtulatur & דום לאלהים *doum lelohim*, eſt *quieſce propter Deum*, vel adquieſce in auxilio Dei, verſ. 6. LXX. Intt. τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι ἡ ψυχή μου. Hieronymus: *apud Deum ſilebit anima mea*. Vide & Pſ. LXIV, 2.

4. *Inſidiabimini*] תהותתו *thehothethou*. Hoc tantùm loco exſtat hoc verbum, nec eſt ullum ejus derivatum in Scriptura. Sequuti ſumus conjecturam *Ed. Caſtelli*, cujus rationes legi poterunt in Lexico Polyglotto; quæ confirmatur à nobis, auctoritate *Aquilæ*, qui habet ἕως τίνος ἐπιβουλεύετε, & *Hieronymi*, qui vertit: *uſque quò inſidiamini*. Quod voluerunt fortè etiam LXX. Intt. qui habent ἕως πότε ἐπιτίθεσθε, nam ἐπιτίθεσθαι ſignificat interdum *inſidiari*. *Symmachus* vertit ματαιολογεῖτε, qua de ratione ignoro. Sed הות *houth*, & in *Pohel* הותת *hotheth*; idem, ut conjicit *Caſtellus*, ſignificare poteſt, ex Syriſmo & Arabiſmo, ac verbum Hebraicum העמיק *hehemik*, quod eſt *profunda & inſidioſa conſilia agitavit*.

Uni viro] על איש *hal iſch*, nempe, אחד *ehhad*, unum. David videtur intelligi.

Omnes occidemini] תרצחו כלכם *theratſehhou chullechem*, occidemini vos omnes. Si verbum eſſet in Kal, oporteret legere *thirtſehhou*, ſed ſignificaret *occidetis*; ſi eſſet in Pihel, efferri deberet *theratſehou*, & activè etiam verti. Res poſtulat hîc ſignificationem paſſivam, ideóque legi debere videtur, quaſi eſſet in *Puhal therutſehhou* תְּרֻצְּחוּ, hoc eſt, *curabitur ut interficiamini*, dabitur opera, ut morte pœnas luatis.

Cadetis] Supplevimus hoc, ita poſtulante comparatione cum *pariete inclinato*, & *maceria impulſa*.

5. *Attamen è dignitate ſua ut eum dejiciant*, &c.] אך משאתו יעצו להדיח *ach miſcheetho jahatſou lehaddiahh*, attamen è dignitate ejus, conſilium habent, ut expellant. Voce שאת ſignificari dignitatem oſtendimus ad Gen. IV, 7. XLIX, 3. Rectè hîc LXX. τὴν τιμήν μου, hoc eſt, *honorem meum*, non *pretium*, ut habet Vulgatus. *Hieronymus*: *partem ejus*, quia נשא *naſcha*, unde שאת deducitur, eſt interdum *abſtulit*. Si recta eſt lectio, LXX. Intt. oporteret legi שאתי *ſchethi*, dignitas mea, quod certè loco meliùs convenire videtur, nam Pſaltes de ſe, non tertiâ, ſed primâ perſonâ loquitur. Supplendum etiam poſt הדיח adfixum primæ, vel tertiæ perſonæ.

6. *In Deo conquieſce*] לאלהים דומי *lelohim dommi*. Vide ad verſ. 2. & Pſ. XXXVII, 7.

8. *In Deo eſt*] על אלהים *hal elohim*, ſuper Deo; hoc eſt, Deus in ſe recepit meam liberationem, &c. Vide ad Heſdr. X, 4. & *Chriſt. Noldium*, ad ſignif. particulæ XXXIV.

9. *Populares mei*] עם *ham*, *popule*; hoc eſt, Iſraëlitæ, populares mei.

Cor veſtrum effundite] Hoc eſt, animi veſtri deſideria ei aperite. Vide 1. Sam. I, 15. Lam. II, 19.

10. *Filii hominum plebeiorum*] בני אדם *bne adam*, qui ſunt plebeii, oppoſiti τοῖς בני איש *bne iſch*, qui ſequuntur. Vide Pſalm. IX, 3. XLIX, 3.

Mendacium] כזב *chazab*. Idem eſt ac הבל *hebel*, quod anteceſſit, *mendacium* enim mera eſt *inanitas*; in nihilum recidentibus hominum promiſſionibus, ſive quòd eas præſtare nequeant, ſive quòd nolint.

Si in ſtatera ponantur &c.] במאזנים לעלות המה מהבל יחד *bmoznajim lahaloth hamma mehebel jahhad*, in binis lancibus ad adſcendendum ipſi, plus quàm inanitas, ſimul, hoc eſt, ſimul poſiti, in libra, inanitate ipſâ leviores deprehenduntur, ſeu minùs potentes ipſâ inanitate. Qua in comparatione nonnulla eſt Hyperbole, quâ efficaciùs exprimitur humanæ naturæ debilitas.

11. *Defraudationi & rapinæ*] בעשק ובגזל *behoſchek oubgazel*, priùs defraudationem, ſeu λαθραίαν ſignificat, quæ dolo malo fit; poſterius rapinam, in qua vis aperta adhibetur. Sæpe conjunguntur, ut Levit. XIX, 13. Eccl. V, 7. VII, 7.

Ne

verint, animum ne adjicite. [12]. Semel dixit Deus, imò bis audivi; Dei eſſe potentiam. [13]. Tua eſt etiam, ô Domine, beneficentia, nam unicuique, pro ejus factis, rependis.

David Dei auxilium petit, fiduciam ſuam in eo collocat, & meliora tempora ſperat.

1. CARMEN DAVIDIS, CUM ESSET IN DESERTO JUDÆ. [2]. O Deus, PSALM.
tu es Deus meus, à diluculo quæram te, animus meus te ſitivit, adpetiit te LXIII.
caro mea, in terra ſicca, & defeſſâ *eſt*, *quòd ſit* ſine aqua. [3]. In Sacrario *tuo* ſic ſpectavi

duntur utrique ſimul, ipſâ levitate leviores deprehendentur. 11. Ne ergo fiduciam veſtram ponite in eorum fraudibus & rapinis, ne fallace ſpe vos paſcatis; imò ſi augeantur divitiæ veſtræ, cavete animum eis adjiciatis. 12. Semel atque iterum dixit Deus; penes ſe eſſe potentiam. 13. At tibi, Domine, *inquam*, etiam eſt beneficentia; nam unicuique reddes ſecundum opera ſua.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Carmen, quod effudit, dum in ſolitudinibus Tribûs Judæ erraret. 2. O Deus, verè es Deus mihi propitius, quem à diluculo invocabo; nam mens mea indiget tuo auxilio, ut te

Ne inani ſpe paſcamini] אל תהבלו *bal thebabelon*, ne inanes fiatis. *Aquila*: μὴ ματαιοῦσθε, hoc eſt, ne μάτην ſperaveritis. *Symmachus* μὴ γίνεσθε ἀτμὶς, incommodè. Vide 2. Reg. XVII, 15. & Jer. II, 5.

Animum ne adjicite] אל תשיתו לב *al thaſchithou leb*, ne cor ponite; hoc eſt, ne ita veſtros animos adficiant, ut iis fidatis. Vide Deut. XXXII, 46. Pſ. XLVIII, 14.

12. *Semel dixit Deus, imò bis* &c.] Hoc eſt, ſæpiùs revelavit nobis Deus, ſe ſolum eſſe potentem. Vide Job. XXXIX, verſ. ult.

13. *Tua eſt beneficentia*] לך חסד *lecha bheſed*; hoc eſt, tu ſolus potes benefacere, & reverâ benefacis unicuique, pro ſingulorum factis. Quod ut fiat ab hominibus multum abeſt.

COMMENTARIUS
In PSALM. LXIII.

1. IN *deſerto Judæ*] In meridianis finibus Judæ, ubi plures erant ſolitudines.

2. *A diluculo quæram te*] Hoc eſt, liberatus à nocturno metu, tibi gratias agam, & orabo ut me, per diem, ſimiliter tuearis; nam *quærere Deum*, eſt eum orare. Sed hîc eſt אשחרך *aſchabbarcha*, hoc eſt, mane te quæram. Vide Proverb. I, 28 VII, 15. VIII, 17.

Te ſitivit.] Vehementer cupiit tuum Sacrarium adire.

Adpetiit te] כמה *chamah.* Quod verbum hîc tantùm legitur. Crediderim ex Syriſmo petitum, in quo כמם eſt *avarus*, *cupidus pecuniæ fuit*, ita tamen ut hîc licitam cupiditatem, ſed vehementem, qualis eſt avarorum, ſignificet. *Caro* autem addita *animæ* ſignificat totum hominem, qui animo & corpore concupiſcit, magnâ enim cupiditate adficitur etiam corpus. *Ed. Caſtellus* vult eſſe *arefacta eſt*, *languit*, qui effectus reverâ eſt vehementis cupiditatis, nec malè cum loci circumſtantiis conſentit. LXX. verterunt ποσαπλῶς, *Theodotion* ποσαχῶς, *quàm multipliciter*, aut *quoties*. Videntur legiſſe כמה *chammeh*, aut *chummah*, hoc eſt, *quoties*, aut *quamdiu*. *Aquila* verò ἐκτάκη σοι ἡ σάρξ μου, ubi mendum eſſe puto, pro ἐπιποθεῖ σε. *Symmachus*, ἱμείρεται σοι ἡ σάρξ μου, & *Hieronymus*, *deſideravit te*, *caro mea*. Chaldæus רגיג לך בסרי *ragig lach biſri*, *deſiderat te caro mea*.

Et defeſſa eſt] ועיף *vehajeph*. Deberet eſſe עיפה *hajepha* in fœminino, ſi referatur ad ארץ, quod anteceſſit, éſtque fœminini generis. Sed proferuntur exempla miræ Enallages, cùm in una conſtructione voci duplex genus addatur, ut 1. Reg. XIX, 11. ubi legimus רוח גדולה וחזק *rouahh gdole vebbazak*, quaſi diceres, *ventus magna & validus*. Vide & 1. Sam. XV, 9. ubi vox juncta cum participio fœminino conſtruitur cum verbo maſculino. Sæpe dixi mihi ſuſpectas eſſe ejuſmodi Enallages, ſed non video cur עיף non referatur ad בשרי *caro mea*, quæ vox eſt, apud Hebræos, maſculini generis; nam accentuum cur majorem rationem habeamus, quàm veteres Interpretes, non intelligo. Itaque cum viris doctis עיף retuli ad בשרי, quæ dicitur hic *feſſa*, *quòd ſit ſine aqua*, nihil enim magis fatigat viatores, per arida loca iter facientes, quàm ſitis; aut feſſa dicitur terra ſoli expoſita & arida, κατὰ ἀντονομασίαν, quia ardor & ſiccitas homines fatigant. Vid. Prov. XXV, 25.

3. *In ſacrario tuo*] בקדש *bakkodeſch* pro במקדש *bemikdaſch*, ut alibi ſæpe.

Sic ſpectavi te ut potentiam] Ordo verborum Hebræorum ſic habet: *ita in ſacrario ſpectavi te*, *ut videndam potentiam*; ubi conjungenda videntur כן *chen*, ſic, & לראות *liroth*, *ad videndum*. Vix alius commodus ſenſus hinc exſculpi poſſe videtur. Pro eo quod vertimus *ſpectavi te*, eſt Hebraïcè חזיתיך *bbazithicbu*, quod verbum de viſis Propheticis uſurpari ſolet, unde חזון *bhazon*, *viſio* prophetica. Sed neſcio an hîc de Prophetico viſo agatur. Satis eſſe videtur, ſi dicamus, Pſalten, Tabernaculum, aut Arcam ſpectantem meditatum eſſe, eâ occasione,

vi te, ut potentiam & gloriam tuam viderem; 4. nam vitâ melior eſt benignitas tua, & labia mea te celebrabunt. 5. Sic in vita mea tibi benedicam, in nomine tuo tollam palmas meas. 6. Adpetentia mea veluti adipe & pinguedine ſatiata eſt, cùm labiis lætarum vociferationum *te* laudavit os meum, 7. *&* cùm memini tui, in lecto meo, *atque* in vigiliis meis de te meditatus ſum; 8. quia auxilio fuiſti mihi, & in umbra alarum tuarum lætas voces miſi. 9. Adhæſit animus meus tibi, *&* me dexterâ tuâ ſuſtentaſti.

10. Illi quidem vitæ meæ perniciem moliti ſunt, *ſed* interiora terræ ſubibunt. 11. Gladio eos disjicient, & pars vulpium erunt. 12. Rex lætabitur in Deo, & gloriabitur quisquis per eum jurat, quia obſtructum fuerit os mendacium dicentium.

Deum

te colam, prout par eſt, & corpus meum alimentis, præſertim in tractu ſiticuloſo. 3. Jeroſolimæ cum eſſem, ita Sacrarium tuum babui, quaſi in eo viderem potentiæ & gloriæ tuæ clara ſpecimina; 4. nam melior eſt vita tua benignitas, quâ oſtendis, te illi loco, ſingulari ratione adeſſe; quam ob rem non deſinam te celebrare. 5. Sic, dum vivam, te laudabo, & palmas ad te tendebo, dum te celebrabo. 6. Ut adpetentiæ corporis ſatisfit pingui carne animalium, quæ comeduntur; ſic animo meo ſatisfit, cum laudes tuas ore meo celebravi; 7. imo etiam, cùm vigil in lecto beneficia tua erga me in memoriam meam revocavi; 8. quia ſemper mihi auxilio fuiſti, & ſub tua protectione lætas voces emiſi. 9. Adhæſi ſemper tuo unius cultui, quamobrem me potentia tuâ ſuſtentaſti.

10. Inimici mei, quorum omitto nomina, mihi perniciem moliebantur; ſed in ſepulcrum deſcenderunt ante me. 11. Hoſtes eos vincent, eorumque carnes feras paſcent. Rex vero Judæ & Iſraelis lætabitur, ob beneficia a Deo accepta, quod & facient ii, qui per nomen ejus jurant; quia mendacibus, qui alios Deos colunt, os clauſum fuerit.

PA-

ne, de potentia divina, quæ in Arabicis ſolitudinibus, ubi facta fuerant, emicuerat; ut quòd Tabernaculum nube impleretur, indéque exaudiretur vox Dei Moſen adloquentis & alia ſimilia, quæ Moſes narrat.

4. *Vitâ melior eſt benignitas tua* &c.] Hoc eſt, longè optima, quia vitâ, in hiſce terris, meliùs nihil norunt homines; præſtâtque vita carere, quàm Dei benignitatem non experiri, ſine qua vita vitalis non eſſet.

5. *Sic in vita mea* &c.] כן *chen* hîc videtur perinde ac *itaque*. *Chriſt. Noldius tunc* vertit ad ſignificationem XI. hujus particulæ, non ſatis commodè, ut mihi quidem videtur.

In nomine tuo &c.] Hoc eſt, prolato nomine tuo te orabo, nam ad cœlum tendere palmas perinde eſt ac Deum orare, quia is eſt orantium geſtus. Vide Pſalm. XXVIII, 2. LXVIII, 32. CXII, 2. Sic ſæpe *in nomine tuo*, aut *Dei* ſumitur, ut Pſ. CXVIII, 10, 11, 12.

6. *Velati adipe* &c.] Hoc eſt, animus meus jucundiſſimè ſuaviſſimis meditationibus alebatur: quemadmodum corpus eſu carnis pinguis recreatur.

Cum labiis lætarum vociferationum &c.] ושפתי רננות *veſchiphthe rnanoth*, & labiis vociferationum. Primùm hîc ו videtur ſignificare *cùm*, pro ambiguitate particulæ, quæ ceterarum fermè omnium vim obtinet, ut docebit *Noldius*. Deinde *labia vociferationum*, ſunt labia vociferantia, more Hebraïco, quo paſſim alterum ſubſtantivum vim adjectivi ſupplet. *Symmachus* διὰ χειλῶν εὐφήμων, & *Hieronymus*: *labiis laudantibus*.

7. *Et cum memini tui* &c.] *Vau* ſupplevimus, quia non idem hîc dicitur, ac in ſuperioribus verbis אם *im*, verò vertimus *cùm*, non *ſi*, quia dubitationi non eſt locus. Vide XVIII. ſignificatum particulæ, apud *Chr. Noldium*; quamvis, neque hîc, neque alibi omnia ejus exempla præſtare nolim. Hinc *Symmachus*, omiſsâ particulâ, habebat ἀναμιμνησκόμενος.

9. *Adhæſit animus meus tibi*] *adhæſit anima mea poſt te*; hoc eſt, te ſemper ſequutus ſum.

10. *Vitæ meæ perniciem moliti ſunt*] לשואה יבקשו נפשי *leſchoah, jebakkeſchou naphſchi*. *Quærere animam* alicujus eſt paſſim quærere rationem è medio quempiam tollendi. שואה *ſchoah* quidem propriè *vaſtationem* ſignificat; ſed vaſtatio agrorum non fit, ſine cæde incolarum, in quos milites graſſantes incidunt.

Inferiora terræ] תחתיות הארץ *thachthijoth haarets*, infima terræ; hoc eſt, ſepulcrum. Vide Ezek. XXVI, 20. XXXII, 18.

10. *Gladio eos disjicient*] יגירהו על ידי חרב *jaggirouhu hal jede chhereb*, diffluere faciunt eum ad manus gladii; hoc eſt, gladio. Vide Jerem. XVIII, 21. Ezek. XXXV, 5. Supplendus autem nominativus, ut paſſim alibi, pro re, de qua ſermo eſt; ut apud Latinos. Singularem numerum in pluralem vertimus, quia anteceſſit & ſequitur is numerus.

Par vulpium] Carnivorarum ferarum, inter quas vulpes. Vide *Sam. Bocharti* Hierozoici, P. I. Lib. III. c. 13.

12. *Rex lætabitur in Deo*] Non crediderim, hæc ſcripta à Davide, nomine ſuorum, eo tempore, quo vagabatur in ſolitudinibus Judæ, ut fert Pſalmi inſcriptio; neque enim nomen regium adſumere ſibi fas eſſe putavit, vivo Saüle. Poſtea ergo hæc addita oportet.

Quisquis per eum jurat.] Hoc eſt, colit; nemo enim, niſi per Deum, quem colit, jurare ſolet. Vid Eſai XIX, 18. ubi dicuntur, *quinque fore in Ægypto urbes, quæ per Jehovam jurarent*. Vide & ad Deut. VI, 13.

Os mendacium dicentium] Qui calumniati erant Davidem.

COM-

Deum orat David, ut ſe liberet à dolis inimicorum, quorum fraudulentum ingenium, & pœnas deſcribit.

1. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS. 2. Audi, Deus, vocem meam in meditatione mea, & ſerva vitam meam à metu inimici. 3. Abde me ab arcanis molitionibus maleficorum, & à conſpiratione eorum, qui iniquitati dediti ſunt; 4. qui acuerunt linguam ſuam inſtar gladii, & qui amara verba, quæ ſunt eorum ſagittæ, tetenderunt; 5. ad hominem integrum, è latibulis impetendum, *ita ut* ſubitò in eum jaculentur, neque *ſibi* metuant. 6. Conſtituerunt apud ſe rem malam, integumentum imponunt ad occultandos laqueos, & dicunt: quis eos videbit? 7. Inveſtigant de- PSALM. LXIV.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS ad Præcentorem miſſum. 2. Audi Deus, quæ peto abs te, in precibus meis, & vitam meam tutare, ne eam nequitiâ inimici amittam. 3. Eripe me arcanis molitionibus maleficorum & conſpirationi malorum hominum. 4. Linguas ſuas acuerunt, quaſi gladios, quibus innocentium famam lædunt, & amara verba, quaſi ſagittas, in eos jaciunt; 5. ita ut homines integræ vitæ clam lædant, ut nihil metuendum habeant. 6. Machinantur res malas, ſed ita eas occultant, ut difficile ſit intellectu, unde tela illa miſſa fuerint, vel laquei venerint; audentque ſibi polliceri neminem retecturum, unde mali ſit origo. 7. Inveſtigant, ſi quid alii deli-

COMMENTARIUS
In PSALM. LXIV.

2. IN *meditatione mea*] בשיחי *bſchibbi*. Vel in oratione. Vide Pſ. LV, 3.

3. *Abde me ab arcanis molitionibus*] תסתירני מסוד *thaſthireni miſſod*, abdes me ab arcano; hoc eſt, mihi aſylum concede, in quo tutus ſim, contra arcana molimina inimicorum meorum. LXX. Intt. ἐσκέπασάς με ἀπὸ συστροφῆς, quia arcani cœtus. *Symmachus*, κρύψεις με ἀπὸ συσκέψεως κακούργων, quod eodem redit, ut & Hieronymianum: *abſconde me à conſilio malignorum.*

A conſpiratione] מרגשת *merigſchath*. LXX. Intt. ἀπὸ πλήθους, non eſt tamen propriè multitudo, ſed conventus conſpirantium. Vide Pſ. II, 1. Dan. VI, 7, 12. Habet *Symmachus* ἀπὸ κινήσεως, ac ſanè רגשה *tumultum*, apud Thalmudicos, ſignificat.

4. *Amara verba* &c.] דרכו חצם דבר מר *darechou hhitſam dabar mar*, calcarunt ſagittam ſuam verbum amarum. *Calcari* propriè dicitur arcus, ut tendatur; impropriè ſagittæ, ut jam diximus ad Pſ. LXVIII, 8. LXX. Intt. ἐπλήρωσαν τὸ τόξον αὐτῶν λόγῳ πικρῷ. Non ſatis intellexerunt hoc loquendi genus.

5. *Ad hominem integrum* &c.] Ut latrones inſidiabantur viatoribus, è locis occultis, unde emiſſis ſagittis eos vulnerabant; ſic calumniatores clam, linguâ falſiloquâ, famam bonorum lædunt.

Neque ſibi metuant] Quia unde calumnia prodierit non conſtat: uti nec à tergo ſagittâ è dumis impetiti ſcire poſſunt, unde emiſſa fuerit.

6. *Conſtituerunt*] יחזקו *jehhazzekou*, confirmarunt; hoc eſt, firmum conſilium ceperunt, quod non mutabunt. Nam hoc verbum pertinaciam in nequitia, æquè ac conſtantiam in virtute, ſignificat.

Integumentum ponunt] יספרו *jeſappherou*. LXX. Intt. διηγήσαντο τοῦ κρύψαι παγίδας; quod verbotenus ſequutus eſt Hieronymus: *narraverunt, ut abſconderent laqueos*. *Symmachus* διελογίσαντο κρύψαι παγίδας. Sed quam ſint contraria inter ſe, *occultare laqueos*, quos nemo videre queat, vel occultas, & quæ reſciri nequeant, inſidias ſtruere; idque *narrare*, nemo non videt. Igitur ſic vertimus, quaſi legeretur יספנו *jeſapphenou*, nam ספן *ſaphan*, eſt *tegere*, convenitque cum צפן *tſaphan*, hoc eſt, *occultare*. Qui laqueos, in foveis, tendebant, ceſpite, aut terrâ virgultis levibus impoſitâ, inſidias occultabant, ne, ſi conſpicuæ eſſent, vitarentur. Quod non meliùs exprimi potuit, quàm his verbis: יטמנו לטמון מוקשים *texerunt ad occultandos* (in terra, unde מטמון *matmon*, theſaurus defoſſus) *laqueos*. Utrumque hoc verbum conjunxit Moſes. Deut. XXXIII, 19. ubi memorat ספוני טמוני חול *ſaphoune temoune hhol*, occultos theſaurorum arenæ, ubi vide notata. Adi & quæ diximus ad Pſalm. IX, 15.

7. *Inveſtigant delicta*] יחפשו עולות *jahhpheſchou holoth*. Verbum חפש *hhaphaſch* eſſe idem ac *adcuratè inveſtigavit* ſatis conſtat. Sed quinam hîc dicantur *inveſtigaturi delicta* obſcurum eſt. Poteſt ſubaudiri nominativus, ex re ipſa colligendus; nimirum, חופשים *hhopheſchim*, *inquirentes*, quicumque tandem ſint, quibus ea cura mandetur, aut qui eam ſponte ſuſcipiant; nec rara eſt ejus nominativi Ellipſis, de qua vide ad Pſ. LXIII, 13. & loca adlata in Indice Pentateuchi, ad *Nominativi Ellipſin*. Adde & *Sal Glaſſium* Gram. Sacr. Lib. III. canon. 23. Poſſit ergo hîc eſſe ſenſus: quamvis improbi quàm occultiſſimè nocere aliis conarentur, ne ſcelerum ſuorum cognitio ad quemquam perveniret, pœnáſque propterea luerent; attamen Providentiâ Divinâ factum iri, ut aliis innoteſcerent, & ſubito exitio mali perirent, qui ſe tutos, ad id tempus, putaverant. Poſſent etiam referri hæc ad ipſos malos, qui aliorum delicta, ſi quæ ſint, inveſtigant, ut eos accu-

Digitized by Google

delicta, adcuratam *eorum* perveſtigationem abſolvunt, etiam *in* cujúsque intimis *receſſibus* & in altis animis.

[8]. Sagittam in eos immittet Deus, *&* ſubitò vulnera iis imponentur. [9]. Contra ſe ipſi facient, ut linguâ ſuâ offendant, vitabúntque eorum congreſſum, quicumque eos videbunt. [10]. Timebunt verò omnes homines, prædicabunt opus Dei, & factum ejus animadvertent. [11]. Lætabitur juſtus in Jehova, ſpem in eo collocabit, & gloriabuntur omnes animi recti homines.

Lau-

liquerint, atque arcanas eorum cogitationes inveſtigant, quamvis diſſimulent, atque abditas res retineant.

8. At Deus ſagittas in eos immittet, & repentina vulnera faciet. 9. Imprudentes contra ſe ipſi loquentur, & fugient congreſſum eorum, quicumque eos videbunt. 10. Metuent verò omnes, laudabunt facta Dei, eáque animadvertent. 11. Lætabuntur vero boni, ob ea, quæ facit Deus, ſpemque ſuam in eo collocabunt, & omnes recti homines gloriabuntur.

PA-

accuſent. Sunt & qui velint hîc agi de artibus occultis, quæ à malis, acri meditatione, quæruntur; ſed verba huic interpretationi non favent. Malim ergo in prima adquieſcere, donec meliora innoteſcant.

Adcuratam eorum perveſtigationem abſolvunt] תמנו חפש מחפש *thamenon hhepheſch mehhuppaſch*, perfecerunt inveſtigationem inveſtigatam. תמנו *thamenon* eſt pro תממנו *thammonon*, à תמם, ut Num. XVII, 13. Sed hîc tranſitivè ſumitur. Vide *Joan. Buxtorfium* in Theſ. Gramm. Lib. I. c. 24. in notis ad præteritum verbi סבב. Participium verbo additum Emphaſin auget, ut ſolet repetitio ejuſmodi.

Etiam in cujusvis receſſibus] וקרב איש ולב עמק *vekerob iſch veleb hamok*, & intimum viri, aut cujusque, & cor profundum. Vertimus *etiam in*, quaſi eſſet ובקרב *oubkereb*, perſpicuitatis gratiâ, ſenſu non mutato. LXX. Intt. προσελεύσεται ἄνθρωπος καὶ καρδία βαθεῖα, quæ ſenſu propemodum carent, quaſi legiſſent non וְקֶרֶב, ſed קָרַב. *adpropinquavit*. *Aquila* rectius: ἔγκατον ἀνδρὸς καὶ καρδίαν βαθεῖαν. *Symmachus*, τὰ ἐγκάτων ἑκάστου καὶ καρδίας βαθείας. *Hieronymus*: *& cogitatione ſingulorum & corde profundo.* Quin leniùs & convenientius totius loci ſententiæ noſtra fluant, non dubitabunt Lectores. Si intelligantur Quæſitores ſcelerum à Deo excitati, ut mihi quidem videtur, & adjuti iis, ex quibus poſſunt occultæ cogitationes pateſieri, qualia multa ſunt, ſententia erit: Quæſitores prava malorum conſilia intellecturos, & in lucem protracturos; quod fit aliquando caſibus inopinatis, aut verbis temerè prolatis, ex quibus arcana animi, quæ antea latuerant, cognoſcere licet. Exemplum celebre ejus rei eſt Ibyeus, de quo *Nemeſius* de Natura Hominis, Scriptor eruditus & ſapiens, Cap. XLII. ubi de Providentia: οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ἡ παραχρῆμα τιμωρία, μᾶλλον δὲ καὶ ἡ τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν ἀποκάλυψις, ὅταν, μηδενὸς ὄντος τοῦ διελέγξαι δυναμένου, κατά τινας περιστάσεις ἐμφανίζηται, δεικνῦσι πρόνοιαν εἶναι. Γέμουσι δὲ τῶν τοιούτων ἱστοριῶν αἵ τε τῶν Ἑβραίων καὶ τὰ παρ᾽ Ἕλλησι γράμματα· τοιοῦτον γὰρ ἐῤῥέθη τῇ γραφῇ τὸ κατὰ Σωσάνναν πάθος, ἐν δὲ τοῖς παρ᾽ Ἕλλησι τὸ κατὰ Ἴβυκον τὸν ποιητήν. Φονευόμενος γὰρ οὗτος ὑπό τινων, καὶ μηδένα μήτε σύμμαχον, μήτε μάρτυρα τῆς ἐπιβουλῆς ἔχων, θεωρήσας γεράνους, ὑμεῖς ἔφησεν, ὦ γέρανοι τιμωρήσατέ μοι τὸν φόνον. τῆς δὲ πόλεως ζητούσης τοὺς φονεύσαντας καὶ μὴ δυναμένης εὑρεῖν, ἐπιτελουμένου θεάτρου καὶ τοῦ δήμου καθεζομένου, γέρανοι διέπτησαν· θεασάμενοι δὲ οἱ φονεῖς ἐγέλασαν, καὶ ἰδοὺ, εἶπον, αἱ τιμωροὶ τοῦ Ἰβύκου· τῶν πλησίον καθεζομένων τις ἀκούσας ἀπήγγειλε ταῖς ἀρχαῖς καὶ συλληφθέντες ὡμολόγησαν τὸν φόνον. *Quin etiam pœna, quæ delicta ſequitur, imo delictorum ipſorum detectio, cùm nemo ſit, qui ea poſſit coarguere, quibuſdam circumſtantiis innoteſcunt, eſſe Providentiam oſtendit. Plena ſunt ejuſmodi Hiſtoriis & Hebræorum Scripturæ, & Græcorum litteræ. Talis enim caſus, qui Suſannæ contigit, dicitur Scripturæ, & apud Græcos, qui Ibyco Poëtæ. Hic enim cùm trucidaretur à quibuſdam, neque ullum defenſorem haberet, neque teſtem inſidiarum, contemplatus grues, vos, inquit, grues ultrices eſtote cædis meæ. Urbe verò quærente cædis actores, neque valente invenire, cùm theatrum celebraretur & ſederet populus, prætervolarunt grues: quibus conſpectis, riſerunt ſontes, atque en, inquiebant, ultrices Ibyci. E proximè verò ſedentibus quidam, ea audita detulit ad magiſtratus, comprehenſique rei cædem faſſi ſunt.* Rem plures alii narrarunt, ut *Suidas*, in Ibycus, Antipater in Anthol. Epigramm. Lib. III. c. 25. & alii. Sic & Beſſus quidam, è Pannonia, cujus meminit *Plutarchus* Lib. de iis, qui ſerò à Numine puniuntur, ἀποκτονήσας τὸν πατέρα τὸν ἑαυτοῦ πολὺν χρόνον ἐλάνθανεν, ὕστερον δὲ πρὸς ξένους ἐπὶ δεῖπνον ἐλθὼν, χελιδόνων καλιὰν νεοττιῶν τῇ λόγχῃ νύξας κατέβαλε καὶ τοὺς νεοττοὺς διέφθειρε· λεγόντων δὲ (οἷον εἰκὸς) τῶν παρόντων, ἄνθρωπε, τί παθὼν ἔργον οὕτως ἀλλόκοτον ἔπραξας; οὐ γὰρ, ἔφη, μου πάλαι καταμαρτυροῦσιν αὗται ψευδῶς καὶ καταβοῶσιν, ὡς ἀπεκτονότος τὸν πατέρα; θαυμάσαντες δὲ οἱ παρόντες ἐμήνυσαν τῷ βασιλεῖ, καὶ τοῦ πράγματος ἐξελεγχθέντος οὗτος ὁ Βέσσος τὴν δίκην: *interfecto patre ſuo, longo tempore res latuerat, poſtea verò cùm ad hoſpites quoſdam, cœnaturus cum iis veniſſet, hirundinum quemdam nidum lanceâ perfoſſum dejecit, & pullos occidit. Cùm verò præſentes, ut par erat, dicerent: heus tu, cur tu rem ejuſmodi tam abſonam feciſti? non, inquit, auditis haſce dudum contra me falſum teſtimonium dicere, & clamare quaſi patrem interfeciſſem. Mirati præſentes verba ſignificarunt Regi, & re comprobatâ Beſſus pœnas dedit.* Duo hæc exempla adtuli, quibus alia multa addi poſſe non dubito, ut hinc liqueret, quomodo homines, non ſine Providentiæ Divinæ nutu, res arcanas, & in animo latentes, in lucem interdum protrahant.

8. *Sagittam in eos immittet Deus*] ויורם אלהים חץ *vaijorem Elohim hhets*, & jaculabitur eos Deus ſagittâ. Subaudiendum enim ב ante

Laudantur miſericordia & beneficentia Dei in homines, præſertim in fæcundandis, tempeſtivâ pluviâ, agris.

1. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS, QUOD EST CANTICUM. 2. In te adquieſcere, téque laudare *par eſt*, ô Deus, in Sione; & tibi vota reddentur. PSALM. LXV.

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO Cantorum miſſum Canticum. 2. Te fretos nos eſſe par eſt, & laudes tuas celebrare, in monte Sione; ibidémque vota noſtra perſolvere. 3. O Deus, qui audis preces, te in-

ante חץ, niſi malis interpretari, quaſi ſcriptum eſſet יורה עליהם חץ *jacias in eos ſagittam.* Sic ſæpe adfixa reſolvuntur, ut docent Grammatici. *Sagittæ* Dei mala dicuntur, quæ malis ejus Providentiâ contingunt, quorum nonnulla reverâ æquè ſubitò ac emiſſæ ſagittæ in eos incidunt. Vide Pſ. XXI, 13. XXXVIII, 3. Job. VI, 4.

Et ſubitò vulnera iis imponentur] פתאום היו מכותם *phitom hajou maccbotham.* Subitò fuerunt eorum plagæ; hoc eſt, ſubitò, deprehenſis eorum occultis ſceleribus, perierunt. Initio hujus verſûs ירום legerunt LXX. Intt. *jaroum*, ut ſit futurum verbi רום *roum*, altus fuit, non verbi ירה, *jaculatus eſt*; verterunt enim ὑψωθήσεται ὁ Θεὸς, & poſtea βέλος νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν, quaſi פתאם eſſet idem ac פתאים *pethaim*, ſimplices, parvuli. Sed hæc carent ſenſu. *Aquila* καὶ ῥοιζήσει αὐτοὺς ὁ Θεὸς, quaſi vellet Pſaltes, malos à Deo *jactum iri*, ῥοιζηδὸν, cum ſtridore quodam. Sequebatur βέλη παράχρημα ἐξεγένοντο αἱ πληγαὶ αὐτῶν, quorum obſcura, aut nulla ſententia eſt. *Symmachus*, ἀκοντιεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς βέλος ἀφνίδιον, quaſi Deus malos jaceret, inſtar ſubiti teli, qui vix cuiquam placere queant. *Hieronymus: ſagittabit eos Deus jaculo repentino.* Sed ſatius eſt, פתאם ad ſequentia referre.

9. *Contra ſe ipſi facient ut linguâ ſuâ offendant*] יכשילוהו עלימו לשונם *jachſchilouhou halemo lſchonam*, facient impingere eam contra ſe linguam ſuam; ut ſit Pleonaſmus Pronominis demonſtrativi, verbo יכשילו adfixi. Quod alii verbotenus etiam vertunt: *lingua eorum faciet ut ille impingat contra ipſos*, ubi ſit ſingulare הו pro הם *hou*, loco adfixi pluralis, & verbum יכשילו plurale, quia de multorum Linguis ſermo eſt. Sed nimia hîc eſt numerorum miſtura. Præſtat intelligere hæc de animo fallace, & mendacia mendaciis tegente, quâ re tandem fit, ut hi verbis offendant, contra ſuam ipſorum utilitatem; præſertim, ſi in jus vocati, à peritis judicibus interrogentur. כשל in *Kal*, ut notum eſt, pedem offendere lapidi, aut cuipiam alii rei ſignificat. In Hiphil verò הכשיל *hiſchil*, eſt facere ut pes offendat. Hîc, ubi de Lingua agitur, vult Pſaltes, homines mendaces, nimiâ mentiendi libidine, tandem eò devenire, ut dicant quod ipſis noxium eſt. LXX Intt. καὶ ἐξουθένησαν αὐτὸν αἱ γλῶσσαι αὐτῶν, ſed oportuiſſet verti ſaltem αὐτοὺς, ad vitandum Græcè loquentibus ſolœciſmum *Aquila*: καὶ σκανδαλίσουσιν αὐτὸν ἐπ' αὐτοὺς αἱ γλῶσσαι αὐτῶν, ubi oportuiſſet τὴν γλῶσσαν αὐτῶν. Meliùs *Symmachus*: καὶ ἔπταισαν καθ' ἑαυτῶν ταῖς γλώσσαις αὐτῶν, quod vertit Hieronymus: *corruent in ſe ipſos linguis ſuis*, non ſatis propriè. Sic *titubare* Latini dicunt, non tantùm pedibus, quæ propria vocis eſt poteſtas, ſed etiam linguâ.

Vitabúntque eorum congreſſum] יתנודדו *jitbnodedou*; hoc eſt, *dabunt operam ut fugiant*, quaſi eſſet יתנוססו *jitbnoſeſou*, nam נוד *noud* eſt quidem propriè *vagari*, ſed qui fugiunt aliquem ſæpe huc illuc vagantur, ne in eum incidant. Ideò miſcentur eorum verborum ſignificata. Vide Pſ. XI, 1.

11. *Animi recti homines*] *Recti corde*, ישרי לב *jiſchre leb.*

COMMENTARIUS

In PSALM. LXV.

1. *Carmen Davidis, quod eſt canticum*] מזמור לדוד שיר *mizmor David ſchir.* An eſſent *carmina*, quæ non eſſent *Cantica*, aut *Cantica*, quæ non eſſent *Carmina*, ignorare me fateor, nec proinde definire poſſe, cur hæc nomina aliquando conjunctim, aliquando ſeparatim legantur. Vide Pſ. XXX, 1. XLVIII, 1. LXVI, 1. & duos ſeqq. Libentiùs audiverim aliorum conjecturas veriſimiles, ſi quæ ſunt, quàm ſuſpiciones non ſatis firmas protulerim. *M. Meibomius* hunc quoque Pſalmum edidit, Specim. IV. p. 11. pro more ſuo emendatum quidem, ut putabat, depravatum verò, intolerandâ audaciâ, ut aliis videbitur. Titulo etiam, de ſuo, hoc argumentum addidit, Hebraïcè, Græcè, Latinè & Grammaticè: *cùm poſt longam in vere ſiccitatem, imbrem Deus cum tonitru & levi terræ motu demitteret, Sacerdotibus tum in Dei templo orantibus*: quorum nonnulla ſunt in ipſo Pſalmo.

2. *In te adquieſcere*] לך דמיה *lecha doumijah.* De voce דמיה diximus ad Pſ. LXII, 2. nec videmus cur à ſententia hîc recedamus. LXX. tamen hîc σοὶ πρέπει ὕμνος. Hieronymus: *tibi ſilet laus*, quod abſurdum, cùm in Sione numquam ſiluerit, aut *ſilere* certè debuerit, laus Dei, dum Templum ſtetit. *Meibomius* (qui tamen interpretationum, emendationúmque ſuarum in hoc Pſalmo rationem nullam reddi-

tur. 3. Qui audis preces, ad te omnis caro veniet. 4. Verba iniquitatum *mearum* majora erant, quàm ut à me ferrentur, ſed tu delictis noſtris propitiatus es. 5. Felicem quem elegiſti, & *tibi* admoviſti! Habitabit in atriis tuis, & ſatiabimur bonis Ædis tuæ, & Sacrarii Templi tui. 6. Terrificis factis, pro juſtitia *tua*, nos exaudiſti, ô Deus, auctor ſalutis noſtræ; fiducia omnium finium terræ, maris & remotiorum *populo-*

invocantium, ad te omnes homines allicies. 4. Iniquitatum mearum vox nimia erat, quàm ut eas diutius ferrem; ſed delictis noſtris, pro tua miſericordia, placatus es. 5. Felicem eum, quem aliis prætuliſti, & tibi admovere voluiſti! Frequens conſpicietur, in tuis atriis, nóſque ſatiabimur ſolatio, quod invenire licet, in tuo Sacrario. 6. Terribilibus factis, pro juſtitia tua, nos exaudiſti auxilium tuum invocantes, ô Deus, ſalutis noſtræ auctor, qui debetes eſſe fiducia omnium populorum, qui inſulas co-

reddidit) habet: *tibi conveniens eſt laus*, ex LXX. Intt. Sed à nullo verbo deduci poteſt hæc vox דמיה *doumijah*, niſi à דום, quod nihil adſine ſignificat, aut à verbo דמה, quod conſtanter eſt *ſimilis fuit*, & unde etiam deduxit *Meibomius*, qui punctat דֹּמִיָּה quaſi eſſet pro דּוֹמִיָּה, quod eſt participium *Pahel* conjugationis *Kal*. Probari priùs oportuiſſet דמה ſignificare *decus*, aut *conveniens fuit*. Poſt לך addit *Meibomius* יהוה *Jehovah*, ut verſum expleat.

Téque laudare par eſt, ô Deus in Sione] תהלה אלהים בציון *thehillah Elohim b'Tſijon*, laus, ô Deus, in Sione. Repetendum לך *lcha*, tibi laus in Sione; hoc eſt, ad te pertinet. Similis conſtructio eſt Pſ. XXII, 29. & XXIV, 1.

Vota reddentur] *Votum reddetur.* Addit *Meibomius* בירושלם *Jeroſolimæ*, ſine neceſſitate. Conjungit cum hiſce *audiens preces*.

3. *Omnis caro veniet*] כל בשר יבאו *chol baſchar jabou*. Legit *Meibomius*, pro בשר *caro*, בצרה *batſarah*, in anguſtia, ſine ratione, niſi fortè confictum ab ipſo Metrice.

4. *Verba iniquitatum mearum*] דברי עונות *dibre havenoth*, hoc eſt, iniquitates, quaſi Græcè diceres ῥήματα ἀνομίας; nam, ut notum, דבר *dabar*, tàm *rem*, quàm *verbum* ſignificat. LXX. Intt. λόγοι ἀνόμων, fortè ἀνομιῶν, ut habent *Aquila*, & *Symmachus*, *verba iniquitatum*, ut *Hieronymus*. Non tantùm de verbis, ſed & de rebus hæc videntur intelligenda. *Meibomius* legit: בדברי עונות *bedibre havenoth*, propter iniquitates, ſine cauſa.

Majora erant quàm à me ferrentur] גברו מני *gaberou mimmeni*, majora erunt, quàm ego. Notus Hebraiſmus, qui pleniùs exprimitur Gen. IV, 15. Perperam idem mutat גברו *gaberou*, in כבדו in *chabedou*, nam quamvis poſterius loquendi genus ſit Hebraicum, non ſequitur prius non eſſe.

Delictis noſtris propitiatus es] פשעינו אתה תכפרם *pheſchahenou attbah thechapherem*, delicta noſtra tu ea expiaſti.

5. *Felicem quem elegiſti*] Nempe, populum. *Meibomius* pro אשרי habet *aſchrenou*, אשרנו, *beatos nos*.

Tibi admoviſti] תקרב *thekareb*, hoc eſt, quem ad te propiùs accedere, ut interioris admiſſionis, voluiſti. De populo hæc dicuntur, qui in atrium Iſraëlis admittebatur, dum alii in atrio Gentium conſiſterent. Alioqui de Levitis, qui intimæ erant admiſſionis dicitur. Vide Exod. XL, 32. Levit. XXI, 17. & alibi.

Habitabit in atriis ſuis.] ישכן חצריך *jiſchchon chatſerecha*; hoc eſt, frequens erit in tuis atriis. *Meibomius* habet לשכן *liſchchon*, ad habitandum.

Satiabimur bonis] Non tantùm victimis, quarum pars Deo oblata erat, ſed etiam beneficiis, quæ Deum illic orantes impetrabant. Pro בטוב ביתך קדש היכלך *btoub bethecha kadoſch hechalecha*, habet idem טוב בביתך בקדש *bono in domo tua, in ſancto Templi ſui*, quaſi in Codd. noſtris quidquam hîc reprehendi poſſet.

6. *Terrificis factis, pro juſtitia tua*] נוראות בצדק *noraoth btſedek*, terribilibus in juſtitia, hoc eſt, miraculis, ùt noſtri gratiam factis, ùtque pœnas, pro juſtitia tua, de impiis ſumeres, quibus territi ſunt populi vicini.

Fiducia omnium finium terræ] Hæc, ſenſu exiliore, dicebantur de finibus terræ Sanctæ, non ita latè patentis, quæ aptiùs conveniunt Gentilibus Deum verum olim ubique culturis. Habenda ergo ſunt hæc vaticinium de vocatione Gentium. Vide Eſai. LXVI, 19.

Maris & remotiorum locorum] וים רחקים *vejam rehhokim*, & maris remoti. Supplevimus ו, quia hæc duo verba conſtrui unà nequeunt. רחקים poſtulat intelligi עמים *populi*, aut ſimile quid. Sed voculæ וים *vejam*, legit *Meibomius* ואיים *veijim*, & inſularum, ex Eſai. LXVI, 19. non abſurdè, quamvis tam facilè poſſemus legere וימים *vejammim*, & marium, quâ voce inſulæ, earúmque incolæ continentur.

7. *Vi tuâ*] בכחו bchohho, *in vi ejus*. Sic mutant paſſim Hebræi perſonas, quod Latinè fieri nequit. Non ſunt talia in ipſo textu mutanda, ut auribus noſtris magis placeant, quæ ſunt Hebræis barbaræ, ut nobis ipſi ſunt. Itaque nihil neceſſe fuit ſcribi בכחך *bchohhecha*, in vi tua, ut fecit *Meibomius*, qui paſſim verba ad aurium Latinarum conſuetudinem emollivit.

8. *Compeſcis fremitum marium*] משביח *maſchbiahh*. Legit *Meibomius* משבית *maſchbith*, faciens ceſſare; ſine dubio, quod שבח *laudare* ſignificat. Verùm ſi hîc locus ſic emendandus ſit, pariter erunt emendanda Pſ LXXXIX, 10. & Proverb. XXIX, 11. ubi hoc verbum eodem ſenſu occurrit. Fateor non magnam eſſe mutationem, ſenſúmque eumdem ex hac emendatione naſci. Sed quis audebit dicere, ſibi notas eſſe ſignificationes omnes Thematum Hebræorum, quæ tam variæ ſunt? LXX. Intt. verterunt hîc συνταράσσων, *Aquila* καταπραΰνων. *Theodotion* & V. Editio καταπραΰνων, quæ oſtendunt eos eodem modo legiſſe, ac nos; alioqui vertiſſent παύων, aut καταπαύων.

Soni-

pulorum. 7. Vi tua & cinctus potentiâ montes firmas. 8. Compeſcis fremitum marium, ſonitúmque fluctuum eorum, & tumultuantem turbam gentium. 9. Timebunt incolæ finium *terræ* ſigna tua, faciéſque, ut ortus auroræ & occaſus lætas voces mittant. 10. Inviſis terram, & eam rigas, multúmque ditas. Rivus Dei aquâ plenus eſt,

colunt, & remotiores terras. 7. Potentiâ tuâ facis, ut montes, in locis ubi ſiti, immoti maneant, etiam in medio mari. 8. Compeſcis fremitum fluctuum maris, & tumultum gentium, qui inſulas ejus incolunt. 9. Timebunt, qui extremas incolunt ejus oras tua miracula, & ortus & occaſus lætas mittent voces, propter beneficia à te accepta. 10. Ita curas terram, ut pluviis tuis riges, & omnis generis fructibus dites. Jordanes aqua abundat, & vicinos agros tritico abundantes facit,

Sonitúmque fluctuum eorum] שאון גליהם *ſcheon gallehem.* Delevit hæc *Meibomius*, ut opinor, quòd gloſſema viderentur eſſe antecedentium vocum שאון ימים *ſcheon jammim.* Sed interpretatione hæc opus non habent, præſertim minimè clariore. Itaque ſunt relinquenda, quaſi repetitio Hebraica, quæ in antiquis Verſionibus etiam legitur.

Tumultuantem turbam gentium] והמון לאמים *hamon leümmim.* Fremitus Gentium ſæpe cum maris ſonitu confertur, ut Eſai. VIII, 7. XVII, 11. &c. Pro והמון legerunt, ut videtur, LXX. Intt. יהמון *jehemoun*, habent enim ταραχθήσονται *tumultuabuntur*, atque hinc novum comma incipiunt; non ſanè abſurdè. Sed *Aquila*, ὄχλοι φυλῶν, & *Hieronymus*: *multitudinem gentium*, ut noſtri Codices.

9. *Timent incolæ finium terræ ſigna tua*] וייראו יושבי קצות מאותתיך *vejireou joſchebe ktſavoth meothothecha. Meibomius* hæc ita emendat & diſponit:

יראו מאותתיך אל
כל יושבי קצות:

Timebunt à ſignis tuis, Deus, omnes qui habitant in finibus, ut duos verſiculos more ſuo conflaret. Sed quis hoc facere auderet in Poëta recentiorum Linguarum, quarum metra multò meliùs novimus, quàm *Meibomius* Hebraica, quamvis ei aliquomodo nota eſſe concederemus?

Faciéſque ut ortus auroræ & occaſus lætas voces mittant] מוצאי בקר וערב תרנין *motſae boker vahereb tharnin*, exitus matutini temporis & veſperam facis lætos clamores mittere. *Ortum auroræ* vertimus *exitus matutini temporis*, intelligimúſque populos, ad ortum Judææ ſitos, cujus latitudo erat ab ortu ad occaſum; quia antè Pſaltes de *finibus terræ* meminit. Sunt autem hæc humiliore & arctiore ſenſu Judææ terræ fines, ſublimiore & ampliore terrarum orbis. מוצא *motſa*, dicitur ortus Solis Pſ. XIX, 7. & auroræ Hoſ. IV. 4. Sed non eſt referendum ad ערב *hereb*, veſperam; Sol enim veſperi dicitur non *exire*, ſed *abire* בוא *bo*, apud Hebræos, & מבוא *mbo*, ejus occaſus. Sic LXX. Intt. ἐξόδους πρωΐας καὶ ἑσπέρας τέρψεις. *Symmachus*, τὰς ἀνατολὰς τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἑσπέρας ὁμολογούσας ποιήσεις, *Aquila*, αἰνοποιήσεις. Hieronymus, *egreſſus matutini & veſperi laudantes facies.* Sententia eſt, ut dixi, beneficentiâ tuâ facies, ut ab ortu ad occaſum lauderis; quod pleniſſimo ſenſu eſt impletum, cùm Chriſtianiſmus, per totum orbem terrarum, ab ortu ad occaſum, ſparſus eſt, Deúſque, rerum omnium Creator, ubique laudatus.

Cùm ſit hic ſenſus egregius, & cum ſuperioribus optimè conſentiat, *M. Meibomius* non dubitavit tamen locum interpolare, in hunc modum: יוצאים בבקר וערב תרנין אלהים, *exeuntes mane & veſperi* (ad hauriendam aquam) *excitabis, à Deus, ad frequentes laudes*; quaſi hîc tantùm ageretur de iis, qui poſt ſiccitatem, quâ exaruerant fontes, aquâ poſt pluviam inventâ, Deum laudabant.

10. *Inviſis terram*] Hoc eſt, non eam negligis, ut faciunt qui quod habent non inviſunt. Vide Deut. XI, 12.

Et eam rigas] ותשקקה *vattheſchokekeah.* In Hiphil eſt *copioſum liquorem præbere*, ut Joël II, 24. IV, 13. nec quidquam vetat in Pohel eſſe *facere ut redundet.* Nimirum, שוק idem ſignificabit ac affine verbum שקה *ſchakah*; in *Kal*, *bibit*, in *Hiphil*, *bibendum dedit.* Sic כור & כרה ſunt *fodere*, רוץ & רצה *currere*, בוז & בזה *ſpernere* &c. Non erat ergo cur *Meibomius* ſcriberet תשקה *thaſchkeah.* LXX. Intt. habent ἐμέθυσας αὐτήν. *Symmachus* ποτίσεις αὐτήν. Hieronymus: *irriga eam*

Multúmque ditas] רבת תעשרנה *rabbath thaſcherennah. Meibomius* hîc duo mutavit. Primùm pro רבת *rabbath*, quamvis priùs ſæpe *multùm* ſignificat, ut Pſ. CXX, 6. CXXIII, 4. CXXIX, 1, 2. & רבה *rabbah* Pſalm. LXXXIX, 8. Tot loca, propter levem conjecturam hominis, qui Hebraicæ Linguæ cognitionem ex ſolo Vet. Teſtamento haurire potuerat, non ſunt mutanda; quæ ſi ſana habeantur, nihil eſt, quod hîc emendes. Deinde legit in *Hiphil*, תעשירנה *thahaſchirennah*, quod poſſit ſeri, quia, cum levis ſit mutatio, עשר in *Kal* paſſivè ſumitur pro eo, quod eſt *divitem eſſe*, vel *fieri.* Sed quis præſtabit in Lingua, tot anomaliis laborante, primam Conjugationem tranſitivè, æquè ac intranſitivè non interdum ſumtam, cùm ſint multa ejuſmodi verborum exempla. LXX. Intt. & *Symmachus* πλουτιεῖς interpretati ſunt.

Rivus Dei aqua plenus eſt] פלג אלהים מלא מים *pheleg elohim male majim.* Nihil hîc eſt; in ſingulis verbis, obſcurum; hoc unum quæritur, quis ſit *rivus Dei*, de quo Pſaltes. Sunt qui velint, *fluvium Dei* dici Jordanem, quaſi magnum fluvium, quia vox *Dei* addita intendit ſignificationem. Sed nuſquam ita vocatur Jordanes, & vox פלג *pheleg* alveum arte factum, non fluvium, ſeu נהר *nahar* ſignificat. Alii ergo, inter quos *Franciſcus Vatablus*, ad Pſalterium editum à *R. Stephano*, Lutetiæ, anno MDLVI, malunt rem ſic intelligere, ut à Pſalte opponatur *rivus Dei* aliis rivis naturalibus, ſitque adludatur ad Deut. XI, 10, 11. ubi

eſt, firmas eorum frumentum, nam ſic *terram* conſtituiſti. [11]. Sulcos ejus irriga, glebas ejus demitte, tenuibus pluviis eam dilue, & germinibus ejus benedicito. [12]. Coronas

facit, ſic enim voluiſti. 11. Sulcos ejus irriguos facito, glebas tenuibus pluviis dilue, & ſegetes earum auge. 12. Sic annum copioſo frumento ditas, & nubes demittunt, te volente, tenues pluvias, quæ terram fœcundant. 13. Quapropter paſcua deſertis pluviis madefacta majorem copiam

ubi ſic Moſes: *terra, quam poſſidendam à te ingrederis, non eſt, ut Ægyptia terra, è qua egreſſus es, & in quam ſemen tuum conjiciebas, irrigabásque tuo pede, ut hortum olerum. Terra, ad quam poſſidendam tranſis, eſt terra montium & vallium, ubi aquam bibes pluviæ cæleſtis.* Hinc colligunt à Davide rivos, qui naſcuntur è pluviis, opponi naturalibus rivis, quaſi diceret: Judæa quidem non abundat fluviis naturalibus, quemadmodum aliæ regiones; ſed ſunt *fluvii Dei*, qui per eam transeunt, & ſolum fœcundant. Illi autem ſunt, ut putabat *Vatablus*, fluvii Dei, qui procreantur ex pluvia. Verùm præterquàm quod פלג, ut diximus, non eſt fluvius, ſed rivus arte cavatus; omnes fluvii, ut nunc notum eſt, ex pluvia, nivibus & vaporibus montium naſcuntur, etiam *Nilus*, quem augeri cùm in Æthiopia maximi imbres cadunt, & altiſſimorum montium nives tabeſcunt, nunc ſatis conſtat. In eo tantùm differunt Judæa & Ægyptus, quod in Judæam pluviæ ἀμέσως cadunt, neque, niſi circa Jordanem, quâ per magnum Campum defluit, ſolum fœcundetur exundatione fluvii, & quòd plures ſunt nativi rivi & fontes per Judæam, qui non ſunt in Ægypto inferiore; unde fit, ut Ægyptii Nili aquam in puteos, aut ciſternas derivatam bibant, aut ex Nilo ipſo hauſtam: cùm Judæi è fontibus & rivis biberent, ſolíque fœcunditatem aquæ pluviæ ἀμέσως in agros decidenti acceptam referrent. Alii voce פלג pluviam intelligunt, ſed aqua, quæ guttatim cadit, per totam Judæam, non poteſt *rivus* vocari, certè nullum exſtat exemplum ejus poteſtatis vocis פלג, in Libris Sacris. Quid ergo erit *rivus Dei*, hoc in loco? Dicam quid conjiciam, donec meliora audiverim. *Rivus Dei* eſt aqua in aquæ ductam collecta, quæ in Templum magnâ copiâ ferebatur, per meatus ſubterraneos, de quibus pluribus diximus ad Pſalm. XLVI, 5. Is autem *rivus*, quamvis nunquam prorſus exareſceret, tamen *plenior* fluebat poſt pluviam, de qua hîc ſermo eſt. LXX. Intt. habent: ὁ ποταμὸς Θεοῦ. *Aquila*, διαιρέσεις Θεοῦ πλήρεις ὑδάτων. *Symmachus*, ὀχετοῖς Θεοῦ μεστοῖς ὑδάτων. Duo poſteriores poſſint reſpexiſſe ad aquæductus, quos dixi, qui פלגים *phlagim*, rivi, dicuntur Pſ. XLVI, 5.

M. Meibomius, eâ fiduciâ, quâ parem neminem habuit, hæc verba tranſtulit poſt verba verſûs 6. *incolæ omnium finium*, & ſic interpolavit:

פלג אלהים מלאות מים
תכין דגנם:

quæ vertit: *ciſternam Deorum impleviſſe aquâ, firmabis frumentum eorum.* Sed quid abſurdius illâ *ciſternâ Deorum*? Explicat in columna Tetraplorum ſuorum, ubi eſt verſio Latina liberior: *Deorum magnum receptaculum.* At פלג nec *ciſterna* eſt, nec *receptaculum*, ſed pars aquæ in alveum manu excavatum derivata.

Firmas eorum frumentum] Nimirum, pluviâ tempeſtivâ, quæ primo vere cadebat, culmi firmabantur & creſcebant; qui alioqui nimiâ ſiccitate exareſcebant, antequàm adoleviſſent. Vide ad Deut. XI, 14. Sed quid hæc, inquies, faciunt ad *rivum Dei*, quo nullæ, aut paucæ ſegetes rigabantur? Fateor ſanè hæc non eſſe cum ſuperioribus aliter connexa, quàm quia eadem pluvia, quæ aquæductum Jeroſolimitanum impleverat, omnes Judææ agros rigarat. Nec eſt ſtylus Sacrorum Scriptorum ad elegantiam Græcam & Romanam refingendus. Innumera ſunt alia ejusmodi, in libris Hagiographis & Propheticis.

Nam ſic terram conſtituiſti] Eſt tantùm תכינה *thechineh*, conſtituiſti eam; ſed quia vox *terra* remotior eſt, loco pronominis ipſum nomen, ad quod refertur, repetimus. Sententia eſt, ita Deum conſtituiſſe terram Iſraëliticam, ut copioſis pluviis certis temporibus indigeret; quod docet Moſes, Deuteronomii loco adlato.

11. *Sulcos ejus irriga*] תלמיה רוה *thelameha ravveh*, ſulcos ejus inebria, vel imple. *Meibomius* addidit, de ſuo, his verbis, vocem ירעפון *jirhaphoun*, quam vertit *ut largiter fluant.* Sed רעף *rahaph*, eſt potiùs ſtillare, quàm largiter fluere, & ſtillare quidem è ſuperiore loco, quod non convenit ſulcis. Quævis Lexica hæc docebunt, & exemplis confirmabunt. Sed fac eſſe vocem huic loco aptam, quis tamen ex ingenio lacunam (ſi quæ eſſet) auſit ſupplere? Nulline alii voci locus hîc fuit? Nemo ſanus dixerit. Ceterùm תלמים *thlamim* vertimus *ſulcos*, hoc eſt, depreſſiores tractus aratri, ut docet *Feſtus*, in ea voce; quia ſequens vox גדודים *gdoudim* glebas ſignificat, ſúntque voces Arabicæ, ubi eædem radicales litteræ occurrunt, ac in תלם, quæ *labem terræ* valent. Hinc LXX. Intt. αὔλακας verterunt, *Hieronymus* ſulcos. *Varro* de R. R. loco citato, ubi de aratione: *ſulcant foſſas, quò pluvia aqua delabatur.*

Glebas demitte] נחת גדודיה *nabbath gdoudeah.* Quæ *deſcendunt* ea magis eminent, ac proinde ſignificantur partes eminentiores agri, quas Latini *porcas* propriè vocabant. Ac ſanè radix גדד *gadad* ſignificat *congregatus fuit*, unde גדוד *latronum* etiam *globum*, ſeu latrones, qui coierunt, ſonat; & glebæ, quas aratrum non ſcindit, in exiguos tumulos, juxta ſulcorum latera coacervantur. LXX. Intt. πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς, & *Hieronymus*: *multiplica fruges ejus*, quæ Hebraïcis minimè conveniunt.

Tenuibus pluviis eam dilue] ברביבים תמגגנה *birbibim themogegennah.* De priore voce vide notata

Digitized by Google

ronas annum bonis tuis & orbitæ tuæ *cœleſtes* pinguedinem ſtillant. 13. Stillant paſcua deſerti, & colles exſultatione cinguntur. 14. Veſtiverunt ſe paſcua minutis pecudibus, & valles texerunt ſe frumento; *quæ omnia* lætos clamores edunt & *Deum* canunt.

Lau-

piam fœni proterunt. 14. Ea loca ſunt tecta minutis pecudibus, ut valles ſunt majorem frumenti meſſem ſuppeditant. Hæc omnia fœcundata videntur clamores lætos emittere, & Deum laudare.

PA-

notata ad Deut. XXXII, 1. LXX. Intt. σταγόνας; *Symmachus*, ψεκάδας; Syrus, δρόσους. Tenues pluviæ, ſi paullò diuturniores ſunt, terram melius diluunt, quàm imbres violenti. Poſterior vox alibi *liquefacere* eſt, hîc *diluere*, quia liquefactioni locus non eſt.

Germinibus ejus] צמחה *tſimhhah*, germini ejus. Voci huic *Meibomius* præfixit כל *omni*, propter brevitatem versûs: quaſi ſciret, quid deeſſet, ſi modo quid deſit.

12. *Coronas annum bonis tuis*] עטרת שנת טובתך *hittartha ſchnath tobathecha*, coronaſti annum bonitatis tuæ. Diſplicuit hoc *Meibomio*, qui ſcripſit השנה *haſchanah*, hunc annum. Nihil mutandum cenſuimus, cùm *annus bonitatis tuæ*, perinde ſit ac *annus bonus tuus*, quamvis Latinè loquentes eadem verborum ſtructura uſi non ſimus. *Coronare* hîc eſt *ornare*, ut Pſ. VIII, 6.

Orbitæ tuæ cœleſtes ſtillant pinguedinem] מעגליך ירעפון דשן *mahgalecha jirhaphoun daſchen*. Rem ita intelleximus, quaſi Deus deſcriberetur curru per nubes vectus, per quas, dum tranſit, tempeſtivas & ſerenas pluvias demittat; quæ, veluti ex currus ejus orbitis defluunt, unde fructus omnes terræ augentur; quod vocatur hîc *pinguedo*, quia veluti impinguatur humus, opportunis imbribus. De Deo per nubes vecto, vide Pſ. XVIII, 11. & ſeqq. CIV, 3. Eſaï. XIX, 1. Nah. I, 3. Addidimus *cœleſtes*, perſpicuitatis cauſâ. *Meibomius* delevit hinc ירעפו *jirhaphou*, quod antea, ubi nihil opus erat, addidit, quia in proximè ſequentibus verbis repetitur. Sed quis eum docuit, refugiſſe Hebræos ejusmodi repetitiones, quas ne Græci quidem & Latini ſemper vitant? Deinde, quàm pingue eſt hoc loquendi genus, quod fingit: *coronabis orbitas tuas pinguedine*?

13. *Stillant paſcua*] ירעפו נאות *jirhaphou neoth*. De voce נאות diximus ad Pſ. XXIII, 2. ubi oſtendimus paſcua intelligenda; quæ, tempeſtivâ pluviâ madida, magnam herbæ copiam emittunt. LXX. Intt. habent πιανθήσονται τὰ ὄρη τῆς ἐρήμου. *Symmachus*, γνοφωθήσονται τὰ ὡραῖα τ῀ ἐρήμου. Alius, cujus nomen non editur, ἐπιχλοηθήσονται αἱ νομαὶ τῆς ἐρήμου. *Hieronymus*, *pingueſcent paſcua deſerti*. Sed certò conſtat רעף & ערף æquè eſſe *ſtillare*, & de rore ac pluvia dici. Videtur tamen *Symmachus*, & alter Interpres Anonymus legiſſe hîc יערבו *jabarabou*, aut credidiſſe ירעפו idem eſſe, itáque eſſe legendum. Fruſtrà.

Deſerti] מדבר *midbar*. Deſerta illa loca ſunt quidem referta aridis & ſalſuginoſis campis, qui pecudibus alendis idonei non ſunt. Sed ubi ſunt colles, ac proinde valles, umbra ipſa collium, & humor ex iis defluens, in valles, herbam alunt, quam oves & capræ depaſcunt. Hinc mentio fit ovium in deſerto paſcentium, ut I. Sam. XVII, 28. *Meibomius* hîc, ut alibi, ſcribit מרבר, quaſi Codices antiquiores omnibus haberet, in quibus novam hanc vocem inveniſſet.

Colles exſultatione cinguntur] Hoc eſt, paſtores ovium & caprarum circa colles deſerti exſultant, propter graminis copiam. Sic malim rem expere, quàm dicere colles exſultaſſe; neque enim commodè hæc imago exprimitur verbis, quibus utitur Pſaltes, *exſultatione cingi*, quæ optimè conveniunt paſtorum cantibus & choreis, circa eos colles. *Meibomius*, pro imperin, hinc גיל *gil*, quod *exſultationem* ſonat, ejecit; quamvis habeant LXX. Intt. ἀγαλλίασιν οἱ βουνοὶ περιζώσονται, & *Hieronymus*, *exſultatione colles cingentur*.

14. *Veſtiverunt ſe paſcua minutis pecudibus*] לבשו כרים הצאן *labeſchou charim hattſon*. Oſtendit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 1. Lib. II. c. 43. כרים *charim* non tantùm *agnos*, ſed etiam *paſcua* dici, quod probat hoc loco, & Eſaï. XXX, 23. *Paſcet pecus tuum, die illo, paſcuum* (כר char) *latum*. LXX. Intt. verterunt illic τόπον πίονα, καὶ εὐρύχωρον, hîc habent: ἐνεδύσαντο κριοὶ τῶν προβάτων. *Hieronymus*, *veſtientur agnis greges*. Quarum loquutionum nec exemplum, nec ratio proferri poteſt. Sed paſcua dicuntur *veſtiri minutis pecudibus*, quando iis ſunt tecta. Quâ Metaphorâ valde eleganti, ut ait idem vir ſummus, Cap. 46. ejusdem libri, ſignificat Pſaltes ita obtegi terræ ſuperficiem, ac ſi lanigerum pecus illi eſſet pro indumento. Quod probat ingenti multitudine fuiſſe ejusmodi pecus, quod iis in locis alebatur, ut poſſet dici terra eo *veſtiri*. Sic & Latini terram *veſtiri* vitibus, ſegetibus, ſilvis, floribus, gramine &c. dixerunt. *M. Meibomius* hîc faſtidivit lectionem noſtram, & ſcripſit: ילבשו הרים הצאן *induentur montes ovibus*, quaſi כרים non eſſet vox Hebraica, aut paſcua non ſignificaret. *Bochartus* putabat כר *char* eſſe contractum ex ככר *chiccbar*, campus, planities, ubi paſcentur oves, potiùs quàm in montibus. Sic ex בבת *babath*, factum בת *bath*, pupilla oculi, exiſtimat; quod non eſt prorſus certum.

Valles texerunt ſe frumento] יעטפו בר *jehatephou bar*. Verbum עטף hîc eſt *texerunt ſe*, indutæ ſunt, è ſignificatione Syriaca vocis. Vide & Pſ. LXXIII, 6. Hanc tamen vocem delevit *Meibomius*, quaſi inutilem, aut fortè verſum corrumpentem.

Quæ omnia lætos clamores edunt &c.] Addidi *quæ omnia*, quia deerat nominativus, ex ſuperioribus colligendus; nempe, *paſcua*, *colles & valles*, de quibus antea. Poetico more hæc deſcribit Pſaltes, quaſi *lætos clamores edentia*, quod tempeſtivâ pluviâ eſſent fœcundata. Proſopopœia eſt, qualis & aliis locis occurrit, ut Pſ. XCV, 11, 12. XCVIII, 8. Eſaiæ

IV,

Laudes Dei, propter beneficia à Deo accepta.

PSALM. LXVI. 1. PRÆFECTO, CANTICUM QUOD EST CARMEN. Deo clangito, univerſa terra. 2. Carmine celebrate gloriam nominis ejus, in honorem *ejus*, laudem ei tribuite. 3. Dicite Deo, quàm terrifica ſunt facta tua! propter magnitudinem tuæ potentiæ, inimici tui tibi mentientur. 4. Tota terra te adorabit, & carmina tibi canet, canet nomen tuum. Selah.

5. Ite

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM ad Præfectum Muſicæ ſacræ miſſum. Deo clanget tota Terra. 2. Carminibus celebrate gloriam nominis ejus, in honorem ejus eum laudate. Dicite Deo; quam es timendus in operibus tuis, propter magnitudinem tuæ potentiæ? Inimici tui, qui tibi detrahunt, non audebunt fateri, præ metu, ſe malè de te loquutos. 4. Totius terræ incolæ te adorabunt, & carmina tibi canent,

IV, 12. Sic & Poëtæ Latini frequenter. *Virgilius* Ecl. V. 28.

—— *Montéſque feri, ſilvæque loquuntur.*
& 62.

Ipſi lætitiâ voces ad ſidera jactant
Intonſi montes, ipſæ jam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta &c.

Vide ad Pſ. LXIX, 35.

Deum canunt] ישירו *jaſchirou*; nempe, Deum, quod vertendo, perſpicuitatis causâ, ſupplevimus. Hanc elegantiſſimam Proſopopœiam corrupit *Meibomius*, qui poſtquàm totum hunc Pſalmum in Diſticha, pro arbitrio, diviſit, cùm non inveniret verſiculum, quem jungeret cum poſtremis verbis, Diſtichon ſic concepit, ut alterum verſum, de ſuo adſueret:

יתרועעו אף ישירו
כל יראי יהוה:

quæ vertit: *ad jubilum ſe invicem excitabunt, & canent omnes, qui timent Dominum*: Quod adſumentum audaciam hominis oſtendit.

COMMENTARIUS
In PSALM. LXVI.

1. *Canticum quod eſt carmen*] Titulus ſuperioris Pſalmi: *carmen quod eſt canticum.*

2. *Clangito*] הריעו *hariou*, clangite, quia incolas Terræ adloquitur.

3. *Carmine celebrate gloriam nominis ejus*] זמרו כבוד שמו *zammerou chebod ſchemo*, pſallite gloriam nominis ejus. Sive interpreteris hæc, ut fecimus, ſive *nomen glorioſum*, ita ut priùs Subſtantivum vice Adjectivi ſit, perinde eſt. Hortatur Pſaltes ad carmina canenda, quibus laudes Dei celebrentur, nam *Dei nomen* & *Deus* paſſim ſunt ἰσοδύναμα.

In honorem ejus laudem ei tribuite] שימו כבוד תהלתו *ſchimou chabod thehillatho*, ponite gloriam laudem ejus; hoc eſt, laudem ei tribuite, quæ ſit illi honorifica. Conſtruerem voces, hoc modo: שימו תהלתו כבוד *ponite laudem ejus gloriam*, ſeu facite, ut laudes veſtræ illi ſint honori. LXX. Intt. δότε δόξαν τῇ αἰνέσει αὐτοῦ. *Aquila*, δότε δόξαν αἰνέσει αὐτοῦ. *Symmachus*, τάξατε εἰς τὸν ὕμνον αὐτῷ. Quæ ſunt omnia duriora.

Quàm terrifica ſunt facta tua!] מה נורא מעשך *mah nora mahaſchecha*, quàm terribilis operibus tuis. Subaudiendum ב *in*, ante מעשך.

Inimici tui tibi mentientur] Adulabuntur, ut ſolent ii, qui timent ſibi à potentioribus, à quibus ſunt vi ſubacti. Non ſunt hæc ita capienda, quaſi Deus mendacio, vel adulatione gauderet; abſit! Hoc ſolùm vult Pſaltes, tantùm abeſſe, ut inimici Dei Iſraëlis auſuri eſſent laudibus ejus detrahere, & apertè ei debitas negare, ut, præ metu Hebræorum, de eo adulantium in modum loquuturi eſſent. Poſſit & ad ſuperſtitionem reſpici nonnullorum vicinorum Hebræis, qui Deum Iſraëlis non timebant, aut potius non reverebantur, ut beneficam Naturam, ſed potiùs maleficam; cujus iram vitare conabantur, cultu ſuperſtitioſo, quamvis eum nequaquam amarent. *Plutarchus* de ſuperſtitioſis, Lib. de ſuperſtitione, p. 167. φοβοῦνται τοὺς Θεοὺς, καὶ καταφεύγουσιν ἐπὶ τοὺς Θεοὺς, κολακεύουσι καὶ λοιδοροῦσιν: *horrent Deos, & ad eos confugiunt; adulantur iis, & conviciantur.* Ideò *inimici* Dei ejuſmodi homines meritò dicuntur, nec tantùm quærendi inter Gentiles; ſed etiam inter pravos Judæos, qui non præ amore, & quòd Deo parere eos juvaret, ſed ſolo metu ei ſacra faciebant; quaſi externis tantùm ritibus, ſine animo erga Deum bene adfecto, potuiſſent ſibi favorem ejus conciliare. Idem p. 170. μισεῖ δὲ Θεοὺς ὁ φοβούμενος· ἐχθρός ἐστι· κἂν δέδιε, καὶ προσκυνεῖ, καὶ θύει, καὶ κάθηται πρὸς ἱεροῖς, οὐ θαυμαστόν ἐστι· καὶ γὰρ τοὺς τυράννους ἀσπάζονται, περιέπουσι, χρυσοῦς ἀνιστᾶσιν, ἀλλὰ μισοῦσι σιγῇ, κάρα θύοντες: *odio habens & timens Deos inimicus* (eorum) *eſt, Quamvis timeat* (eos) *& adoret, & ſacra faciat & adſideat templis, nihil mirum eſt; etenim tyranni ſalutantur, coluntur, aureis ſtatuis honorantur, at clam odio habentur; etiam ab iis, qui* (illis) *quàm maximè ſacra faciunt. Maximus* Tyrius, *Orat.* IV: Εἰ δὲ-

ἰεὶ

Digitized by Google

5. Ite & videte facta Dei, terribilis eſt operibus ſuis, erga filios hominum. 6. Con-
vertit mare in ſiccam *humum*, pede fluvium trajecerunt, ubi in eo lætati ſumus. 7. Po-
tentiâ ſuâ, in perpetuum dominatur, oculi ejus inſpiciunt gentes, & rebelles, ne ſe ſe
extollant. Selah.
8. Benedicite, populi, Deo noſtro, & facite, ut laudis ejus ſonitus audiatur. 9. Ani-
mæ noſtræ vitam dedit, nec paſſus eſt pedem noſtrum nutare. 10. Nam nos probaſti,
ô Deus; & conflaſti, ut conflatur argentum. 11. Induxiſti nos in rete, oppreſſionem
lumbis noſtris impoſuiſti. 12. Feciſti, ut homo capiti noſtro inequitaret, ingreſſi ſu-
mus in ignem & in aquam, & nos eduxiſti in *terram* irriguam.

13. In-

canent, & nomen tuum celebrabunt. 5. Date operam, ut cognoſcatis, quæ fecit, & intelligatis quam ſit metuendus, in iis, quæ fecit hominibus. Convertit alveum maris, in ſiccam humum, nec aliter per ejus alveum tranſierunt homines, quàm quæ ſicco pede peragrantur; qua in re, magnam lætitiam ſenſimus. 7. Potentia ejus in perpetuum dominatur, & omniſcientia ejus omnes homines complectitur, ne contumaces ſe ſe nimis extollant.

8. Laudate populi omnes Deum noſtrum, & date operam, ut laus ejus ubique audiatur. 9. Vitam nobis largitus eſt, nec paſſus eſt pedes noſtros nutare. 10. Nam nos probaſti, ô Deus, & purgaſti vitiis noſtris, quemadmodum argentum liquefit, et ſcoriis purgetur. 11. Induxiſti nos etiam in rete, & paſſus es nos aliquando magno pondere premi. 12. Curaſti ut opprimeret nos homo, ut qui equi dorſum premit. Tranſiimus per ignem fornacum, quo lateres coquuntur,

ὅτι καὶ ἀνθρώποις πρὸς Θεοὺς ἐπιμιξία ὁ μὲν εὐσεβὴς φίλος Θεοῦ, ὁ δὲ δεισιδαίμων κόλαξ Θεοῦ· καὶ μακάριος εὐσεβὴς, ὁ φίλος Θεοῦ, δυστυχὴς δὲ ὁ δεισιδαίμων: *Quod ſi eſt hominibus commercium aliquod cum Diis, pius quidem eſt amicus Deo; ſuperſtitioſus verò adulator Dei. Felix eſt etiam pius, amicus Dei; ſuperſtitioſus verò infelix.* Loquendi genus, quo utitur hic Pſaltes, exſtat quoque Deut. XXXIII, 29. ubi vide notata, Pſ. XVIII, 45. LXXXI, 16.

4. *Selah.*] Vide ad Pſ. III, 3.

5. *Terribilis eſt operibus ſuis*] נורא עלילה *nora balilah*, terribilis opere, pro בעלילה, *in opere*, ut antea.

6. *Convertit mare in ſiccam* &c.] Ad trajectum maris Erythræi reſpicit, Exod. XIV.

Pede fluvium trajecerunt] Jordanem. Joſ. III.

7. *Ne ſeſe extollant*] אל ירימו למו *al jarimou lamo.* Sic habet *Chethib*, *Keri verò* ירומו *jaroumou*, quomodo legendum; niſi ſubaudiamus לבותם *libbotham*, corda ſua, aut ſimile quid.

9. *Animæ noſtræ vitam dedit*] השם נפשנו בחיים *haſſcham naſphſchenou bahhajim* ponens animam noſtram in vita; hoc eſt, vitam nobis ſervans incolumem.

Nutare] למוט *lamouth*, quod poſſit etiam *titubare* verti. LXX. Intt. εἰς σάλον. *Aquila*, εἰς μετανάστευσιν, *Symmachus* σφαλῆναι. Idem, quoad ſenſum.

10. *Nos probaſti*] Vel *exploraſti*, בחנתנו *bahhanthhanou*; nempe, calamitatibus, quæ ſunt inſtar ignis, ſcorias ab argento puro ſeparantis, malóſque à bonis ſecernunt; dum boni eas conſtanter, & intemeratâ Religione ferunt; mali verò à recto veri Dei cultu propterea deficiunt. De fide, quæ Deo habetur, præſtatúrque certum judicium in ærumnis demum ferre licet: quemadmodum de fide, quam homines ſibi mutuam ſervare debent. *Ovidii* verſiculi hac de re noti è Triſtium Lib. II. El. IV, 25.

Scilicet, ut fulvum ſpectatur in ignibus aurum:
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

11. *Induxiſti nos in rete*] הבאתנו במצודה *habethanou bammatſoudah*, feciſti nos ingredi in rete; hoc eſt, curaſti nos incidere in inſidias hoſtium, aut paſſus es nos incidere; nam utrovis modo conjugationem *Hiphil* interpretari licet; & cùm agatur de malo *ſenſûs* non *culpæ*, ut loqui ſolent; Deus, auctor ejus, quippe humani generis judex, eſſe poteſt. Bene LXX. Intt. εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς παγίδα, malè *Aquila*, ἐν ὀχυρώματι, & *Symmachus* εἰς πολιορκίας. מצודה *metſoudah* eſt à צוד *venari* piſces, aut feras, & *rete* aut laqueum ſonat. Ezek. XII, 13.

Oppreſſionem] מועקה *mouhakah.* עוק idem apud Hebræos, ac עוק, apud Chaldæos, ſonat, pro ſollemni litterarum ע & צ permutatione; ac proinde eſt *premi*, *opprimi*, *coarctari*. Vide Pſ. LV, 4. & Hamoſ. II, 13. Bene ergo LXX. Intt. θλίψεις, incommodè *Aquila* τετριγμὸν, *Hieronymus ſtridorem*, & *Symmachus* κύκλωσιν. Sæpiſſimè errant eruditi illi alioquin Interpretes, in vocibus minùs frequenti uſu tritis.

12. *Capiti noſtro inequitaret*] הרכבת לראשנו *hirchabtha lroſchenou.* Quod verti etiam poſſit *impoſuiſti*, nam הרכיב aliquando eſt ſimpliciter *impoſuit*, ut 2. Reg. XIII, 16. Vertimus *inequitare*, ἐφιππάζεσθαι, quia in contumeliam ea vox uſurpatur, ut *inequitare Philoſophiæ*, apud *Macrobium* Saturn. Lib. VII. c. 13.

In ignem & in aquam] Hoc eſt, graviſſima pericula ſubiimus, è quibus difficulter evadere datur; qualia ſunt eorum, qui per medias flammas, ex incenſis ædibus, fugiunt; aut natando fluvios trajiciunt. Vide Eſaï. XLIII, 2. Fortè reſpicit Pſaltes ad pericula, ex quibus evaſerunt Iſraëlitæ in Ægypto, quæ *fornax* ideò dicitur Deut. IV, 20. 1. Reg. VIII, 51. & quum fugientes mare Erythræum ingreſſi ſunt, atque inter aquas ſervati. Cui conjecturæ favent ſequentia verba.

In terram irriguam] לרויה *larevajah*, ſubaudi, ארץ *erets*, terra. Videtur hic occulta eſſe oppoſitio inter Chananæam, terram fluviis & fontibus irriguam, atque aridas Arabiæ ſolitudines. LXX. Intt. verterunt εἰς ἀναψυχὴν, alius ἀνάπαυσιν, alius παραμυθίαν. Legerunt, nempe, רוחה *revahhah*, quod hoc ipſum ſigni-

13. Ingrediar ædem tuam, cùm holocauſtis vota mea tibi reddam, 14. quæ protulerant labia mea, atque os meum, in anguſtia mea, proloquutum erat. 15. Pinguia holocautomata, cum ſuffitu arietum, tibi offeram, & juvencos cum hircis. Selah.

16. Venite, audite, & omnibus Dei timentibus, quæ mihi fecerit, narrabo. 17. Eum ore meo invocavi, & linguâ meâ elatus eſt. 18. Iniquitatem ſi viderim in animo meo, ne exaudiat Dominus! 19. Atqui exaudivit Deus, ſonitúmque precum mearum adtendit. 20. Benedictus *eſto* Deus, qui non averſatus eſt orationem meam, nec benignitatem ſuam *mihi negavit*.

Deum

tur, ingreſſi, & tandem in irriguam regionem pervenimus.

13. Nunc tuam Ædem ingrediar, cum holocauſtis, quæ tibi offeram, 14. pro votis à me conceptis, cum adverſis rebus premerer. 15. Ejusmodi victimas accedente arietum ſuffitu, & juvencos, cum hircis tibi offeram.

16. Venite, quicumque Dei timentes eſtis; & à me audite, quæ ab eo beneficia acceperim.

17. Eum ore meo invocavi, & laudibus meis elatus eſt. 18. Tum oravi eum, ne me exaudiret, ſi cujus iniquitatis mihi conſcius eſſem, erga Saülem. 19. Tum verò Deus probè audiit quæ dicebam, ut poſtea oſtendit, unde colligere erat, veras eſſe preces meas. 20. Laudetur ergo Deus, qui nec eas averſatus eſt, nec benignitatem negavit.

PA-

gnificat. *Symmachus* verterat εὐρυχωρίαν, quaſi legiſſet רחבה *rebhavah*.

14. *Quæ protulerunt labia mea*] אשר פצו שפתי *aſcher phatſou ſchphathai*, quæ aperuerunt labia mea; hoc eſt, quæ ut nuncuparem, labia mea aperui.

In anguſtia mea] בצר לי *beſar li*, in anguſtia (*quæ erat*) mihi. Oppoountur hæc iis, qui erepti periculo votorum immemores ſunt, non ſine Divini Numinis contemtu; quod non indiget quidem noſtris votis, imò ne cultu quidem noſtro, ſed in noſtram ipſorum utilitatem vult à nobis invocari, & reverenter haberi.

15. *Pinguia holocautomata*] עלות מחים *beloth mehhim*. מחים videntur dicti arietes pingues à מח *moabb*, medulla. Vide Eſai. V, 17. Quaſi, quæ medulla maximè abundant, pecudes ſint omnium pinguiſſimæ. Qui plura de voce cupiet adeat *Sam. Bochartum*, Hieroz. P. I. Lib. II. c. 45.

16. *Mihi*] *Animæ meæ*, ut paſſim.

17. *Ore meo*] פי *phi*, pro בפי *in ore*, hoc eſt, in ore.

Linguâ meâ elatus eſt] רומם תחת לשוני *romam thahhath lſchoni*, elatus eſt ſub lingua mea. Viri docti putarunt hîc תחת non *ſub*, ſed *per*, interpretandum eſſe, & res ipſa videtur iis favere. Attamen ſimile exemplum non exſtat. Adferuntur quidem à *Chriſtiano Noldio* duo loca, ſed parum idonea, Pſ. X, 6. *ſub* (תחת) *ejus lingua fraus, moleſtia & iniquitas*, & Pſ. CXL, 4. *Venenum aſpidis eorum labiis ſubeſt*, At deſumta hæc ſunt à ſerpentibus, quorum dentes ſub vibrata lingua occultè venenum continere credebantur, nec תחת poteſt in iis verti commodè *per*. LXX. Intt. habent ὕψωσα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν μου, ſed hoc potiùs conveniret laudi, quæ clam fieret, de qua hîc non agit Pſaltes. *Symmachus* verò vertit ὑψώθη παρα-χεῖμα ἡ γλῶσσά μου, ſed oporteret legi primum רוממה *romemah*, nam לשון eſt fœminini generis; tum etiam exemplis, aut rationibus, probandum תחת eſſe aliquando *ſtatim*, aut quî aliter legi queat. *Hieronymus* tamen habet, *in lingua mea*, hoc eſt, per linguam, & ſic quidem interpretabimur, donec aliquando huic loco lux adfulgeat.

18. *Si viderim in animo meo*] Hoc eſt, ſi mihi conſcius ſim illius iniquitatis (in negotio, nempe, aliquo, de quo Pſaltes cogitabat) nolo preces meas à Deo exaudiri. אם ראיתי *im raithi*, ſi viderim; non malè verterunt LXX. Intt. εἰ ἐθεώρουν. Verùm *Aquila*, ἀνωφελὲς ἰδὼν ἐν καρδίᾳ μου, quaſi res ad Deum referenda eſſet, & legiſſet ראה *raab*, vidit, niſi legendum ſit, in hoc fragmento εἰ εἶδον, pro ἰδών. *Symmachus*, εἰ προεῖδον, meliùs vertiſſet εἰ σύνοιδα, *Si mihi conſcius ſum*. Sic enim Græci rem exprimunt.

19. *Atqui exaudivit* &c.] אכן שמע *achen ſchamah*. Particula אכן hîc adverſativa ſit neceſſe eſt, ſubaudiendáque calcem verſûs hæc collectio: unde colligere eſt me à Deo reum non haberi, ac proinde non eſſe.

20. *Non averſatus eſt*] לא הסיר *lo heſir*, propriè *non amovit*; nempe, vultum ſuum; ſeu favorem. Vid. Pſ. LXVII, 2. Sed Latinè ſic verti non potuit.

Mihi negavit] Hoc fuit ſupplendum, quia Latinè loquenti defuit verbum commune, quod cum *precibus* & *benignitate* conjungi commodè poſſet, ut conjungitur Hebraicum verbum הסיר *heſir*.

COMMEN-

Deum à populis omnibus laudatum iri.

1. PRÆFECTO PULSATILIBUS, CARMEN QUOD EST CANTICUM. 2. Deum miſerebitur noſtri, nobis benedicet, faciet, ut vultus ſuus apud nos ſplendeat (Selah;) 3. ut in terra via tua, *ô Deus*, innoteſcat, & liberatio tua, apud omnes gentes. 4. Laudabunt te Populi, ô Deus; laudabunt te cuncti populi. 5. Lætabuntur, & hilares clamores tollent omnes gentes, quia rectè judicaveris de populis, & gentes in terra ii duxeris. Selah. PSALM. LXVII.

6. Laudabunt te populi, ô Deus; laudabunt te populi omnes. 7. Terra edidit fructum ſuum, benedicet nobis Deus, Deus noſter. 8. Benedicet nobis Deus, cúmque fines omnes terræ reverebuntur.

Deſcriptio potentiæ Divinæ, in beneficiis Iſraëli collatis, & adhortatio ad eam laudandam.

1. PRÆFECTO, CARMEN DAVIDIS, QUOD ET CANTICUM. 2. Surgat Deus, & disjicientur ejus inimici, fugiéntque ab ejus conſpectu, qui eum odio habent. 3. Quemadmodum diſſipatur fumus, eos diſſipabis, & quemadmodum liquefit cera ante ignem, ſic & improbi, in conſpectu Dei, peribunt. 4. Innocentes verò PSALM. LXVIII.

P A R A P H R A S I S.

1. CANTICUM ad Præcentorem miſſum, & cum pulſatilibus inſtrumentis canendum. 2. Deum miſerebitur noſtri, bene idem nobis faciet, atque oſtendet favoris ſui clara indicia; 3. ut in terra Judæa innoteſcat, quâ ratione erga Iſraëlitas ſe gerat, & apud alias gentes, quì eas liberaverit. 4. Laudaberis à populis, ô Deus, & ratio, quâ populum tuum ab hoſtibus ejus liberaveris. 5. Lætabuntur propterea omnes gentes, & lætas voces ac clamores tollent, quod ita judicaveris de Chananææ gentibus, atque earum loco Iſraëlitarum colonias eo duxeris.

6. Laudabunt te populi, ô Deus, laudabunt te populi omnes. 7. Terra protulit copioſos fructus, Deus noſter nobis bene faciet 8. Benefaciet, cumque fines omnes terræ reverebuntur.

P A R A P H R A S I S.

1. PRAEFECTO Muſicæ ſacræ miſſum Canticum. 2. Surgit Deus, ejusque è veſtigio disjicientur ejus inimici; atque fugient ejus conſpectum, qui eum odio habent. 3. Fumi inſtar eos

C O M M E N T A R I U S
In PSALM. LXVII.

2. U*T vultus ſuus apud nos ſplendeat*] Loquendi genus, quo ſignificatur ſerenus & favens vultus, deſumtus è Sole, ſine nube, aut nebula, fulgente. Sic Daniel V, 6. de Belſatſare territo: *Mutati ſunt ſplendores Regis*; hoc eſt, ſerenitas vultûs ejus.

(*Selah*)] Hîc præter morem, particula hæc per parentheſin orationi inſerta eſt, quæ ſolet toti orationi ſubjici. Vide ad Pſ. III, 3. & infrà verſ. 5.

3. *Via tua innoteſcat.*] לדעת דרכך *ldahath darchecha*, ad ſciendam viam tuam; hoc eſt, ut lux tua innoteſcat; quæ ſæpiùs, vel in uno Pſalmo CXIX. *via* vocatur, & alibi paſſim.

4. *Laudabúntque cuncti populi*] Tempore Pſaltæ res potuit intelligi de populis Chananææ vicinis, qui, quamvis aliorum Deorum cultores, fateri tamen cogebantur, Deum Iſraëlis eſſe potentem Deum, propter mirabilia ejus facta, in gratiam populi Hebræi. Ejus rei exemplum vide 1. Sam. IV, 8. Verùm pleniùs multò & præſtantiore ratione hæc impleta ſunt, vocatione Gentium, ad veri Dei cognitionem, à temporibus Jeſu Chriſti.

5. *Gentes in terram duxeris*] *In terram duxeris eas.* Hîc לאמים *leummim* videntur dici Tribus Iſraëlis, quæ, pro multitudine ſua, totidem *gentes*, aut *populi* haberi poterant, & quas in terram Chananæam duxerat. Sed poſſumus, ampliore ſenſu, hæc interpretari de omnibus populis, quibus ſedes in terris dedit Deus, innumeráque largitus eſt, propter quæ Deum meritò laudent; ut hæc pertineant etiam ad vocationem Gentium, ad cognitionem Evangelii.

Selah] Hîc in fine ponitur, pro more, non in medio ſenſu, ut verſ. 2.

C O M M E N T A R I U S
In PSALM. LXVIII.

4. I*N hilaritate publicâ*] בשמחה *bſchimhhah.* Addidi *publica*, ne nimia hîc eſſet ταυτολογία, & שמחה pro re nata, alibi etiam intelligi debet. Hîc agitur de hilaritate publica, cùm

rò lætabuntur, exſultabunt coram Deo, & gaudebunt in hilaritate *publica*. 5. Canite Deo, carmen dicite nomini ejus, *viam* munite ei, qui vehitur nubibus obſcuris, *decantate* nomen ejus Jah, & in conſpectu ejus exſultate.

6. Pater pupillorum & judex viduarum eſt Deus, in ſacro ſibi habitaculo. 7. Deus facit, ut orbi habitent in familia, vinctos compedibus educit; ſed rebelles in ſiccis *ſolitudinibus* degunt. 8. O Deus, cùm egredereris in conſpectu populi tui, cùm incederes per ſolitudinem, (Selah) 9. Terra tremuit, & Cœli etiam *pluviam* deſtillarunt coram

eos diſſipavit, & ſicut cera liquefit igni admoto: ſic & mali in conſpectu Dei, coram Deo contabeſcent. 4. Innocentes verò gaudebunt, & coram Deo exſultabunt, in publica hilaritate. 5. Cantica Deo canite, eúmque celebrate, & coram illo exſultate.

6. Deus pupillorum eſt veluti pater, & judicem ſe viduis æquum præbebit, è ſibi ſacro habitaculo. 7. Facit, ut orbi familiam habeant, & vinctos compedibus liberabit; ſed rebelles in aridis deſertis degent. 8. O Deus, cùm eras populo dux, & per ſolitudines iter, cum iis, faceres, 9. Ter-

cùm translata eſt Arca in montem Sionem, ut ſequentia docent. Nec tamen ideò crediderim, Pſalmum hunc conſcriptum eſſe, eo ipſo tempore. Nihil enim vetat poſtea rem, quaſi præſentem, à ſacro Poëta memoratam, & celebratam. Ratio ita ſentiendi petita eſt à victoriis, quas David poſtea de Syriæ Regibus retulit, & de quibus infrà verſ. 13. & *ſeqq.* Itaque in hoc Pſalmo eventus nonnulli inſigniores regni Davidis celebrantur, quamvis non uno tempore contigerint.

5. *Viam munite, qui vehitur nubibus obſcuris*] סלו לרכב בערבות *ſollou larochebh babaraboth*. Si reputemus Pſalmum hunc reſpicere illationem Arcæ Atrio, quod ei paraverat David, in monte Sione, nihil erit hîc obſcurum; ſin minùs omnia erunt tenebris involuta. Nec hoc temerè ſtatui, ex ſequentibus ſatis liquebit. In hoc verſu, jubentur Judæi *munire vias* Deo, hoc eſt, vias purgare, ac explanare, ita ut loca cava adtollerentur, nimis ardua deprimerentur, paludoſa, ſi quæ eſſent, aggere munirentur. Hæc eſt ſignificatio voculæ סלו *ſo lou*. Vide Job. XIX, 12. XXX, 12. Eſai. LVII, 10. Cùm Sacerdotes Arcam bajulaturi eſſent, nihil debuit eſſe in via, ad quod poſſent offendere, præſertim, cùm maxima ſollemnitate omnia, ea in re, ſint facta. Vide 2. Sam. VI. Ideò LXX. Intt. verterunt *ὁδοποιήσατε*, *Aquila*, *ἀποσκολοπίσατε*, hoc eſt, demite virgulta, ſi quæ ſint, in via. *Symmachus*, *καταστρώσατε ὁδὸν*, *ſternite viam*. Hieronymus: *præparate viam*. Maluimus, more Latino, *munire* dicere. Vertimus בערבות, non *campeſtria*, aut *deſerta*, quia inde non veniebat Arca, ſed domo Obed-edomi, nec diceretur Deus *equitare*, aut *vehi* in illis locis. LXX. Intt. *ἐπὶ δυσμῶν*, ſed quid eſt *ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ δυσμῶν*? *Symmachus ἐποχουμένῳ ἐν τῇ ἀοικήτῳ*, ſed non magis vehi dicebatur Deus in deſerto, quàm in locis habitatis, neque per ſolitudines delata eſt Arca in Sionem montem. Ergo hîc ערבות interpretati ſumus *nubes obſcuras* à ערב, *hereb*, veſpera; quia Deus nubibus & quidem obſcuris, veluti curru, vehi fingitur poëticè. Vide Pſ. XVIII, 10. & *ſeqq.* Senſus eſt: munite viam Arcæ Dei, qui nubibus vehitur. Ceterùm eos qui *nonam ſphæram*, vel *primum mobile* ſignificari volunt, non pluris facimus, ad hanc rem quod adtinet, quàm Philoſophiam Scholaſticam, unde ejuſmodi ſomnia hauſerunt.

Decantate nomen ejus Jah] ביה שמו *bejah ſchmo*. Debet ante hæc repeti, è ſuperioribus, זמרו *carmen dicite*. Nomen יה eſt contractio alterius nominis יהוה. quo ſignificatur Deus, qui effecit ut eſſent quæcumque ſunt, útque fierent quæcumque promiſerat, ut diximus ad Exod. C. VI, 3

6. *Pater pupillorum* &c.] Se providentiâ ſuâ præſtat patrem pupillorum, & judicem viduarum; hoc eſt, eorum curam gerit, ab eo invocatus in ſuo Sacrario; cùm ab hominibus improbis negligerentur pupilli, nec viduis jus diceretur ex Legibus.

7. *Facit ut orbi habitent in Familia*] מושיב יחידים ביתה *moſchib jehhidim ba thah*, facient *habitare ſolos in familia*, vel *domi*. יחידים hîc dicuntur qui ſunt *ſoli*, hoc eſt orbi, cùm יחיד *jahhid* ſoleat alioqui dici filius unicus, non vir, qui liberis caret. Verterunt incommodè LXX. Intt. *μονοτρόπους*. *Aquila μονογενεῖς*, *Symmachus* & *Theodotion μοναχούς*, *ſolitarios*, ut habet *Hieronymus*. V. Editio *μονοζώνους*. Vox ביתה non eſt hîc domus, hoc eſt, ædificium in quo habitent, nihil enim ad rem præſentem facit, éſtque commune omnibus hominibus habere ædes, ſi modò poſſint. *Familia* eſt, ut paſſim, quam cupiunt habere homines *orbi*, & quam concedit iis Deus.

Compedibus] בכושרות *bacbhoſcharoth*. Alibi non legitur hæc vox, ſed cùm apud Chaldæos, & Syros, כשורא *aſſerem*, aut *trabem* ſignificet, intelligenda hîc *ξυλοπέδη*, hoc eſt, trabes aut tabulæ craſſiores duæ, quibus inſunt duo foramina; in quæ pedes inſerere licet, cum ſunt ſeparatæ, ſed è quibus extrahi nequeunt, cùm ſunt conjunctæ & nervis arctè vinctæ, ita ut nemo ſic vinctus incedere queat, aut ſe compedibus expedire.

Ejuſmodi compedes *nervi* Latinè vocari ſolent. Vide de his *Henr. Valeſium* ad *Euſebii* Hiſt. Eccleſ. Lib. IV. c. 16. & V. c. 1. & *Carol. Ducangium* in Gloſſat. Lat. ad vocem *nervus*. Vocem adſequuti non ſunt Veteres Intt. nec recentiores originem ejus aperuerunt.

In ſiccis ſolitudinibus] צחיחה *tſchhhhah*. Vide Ezek. XXIV, 7. 8. XXVI, 4, 14. Mirum eſt vertiſſe LXX. *ἐν τάφοις*, *Aquilam*, *λεωπετρίαν*, *Symmachum*, *καύσωνι ξηρότητος*, & *Hieronymum*, *in ſiccitatibus*, ex Syriaca Lingua, quem ſequuti ſumus.

8. *Selah*] Vide ad Pſ. LXVII, 2.

9. *Terra tremuit*] Cùm lex daretur, mons Si-

Digitized by Google

coram te, ut & hic Sinaïs *commotus eſt* in conſpectu Dei, Dei Iſraëlis. [10]. Imbrem largitionum adſperſiſti, ô Deus, poſſeſſionem tuam, eámque fatigatam confirmaſti, [11]. Cœtus tuus in eo habitat, &, pro tua bonitate, pauperi *neceſſaria* paraſti, ô Deus. [12]. Dominus reſponſum edidit, & *turbarum*, quæ bona nunciarent, magnus *fuit* exercitus [13]. Reges exercituum fugerunt, fugerunt, & domus, quæ *eorum agros* habitavit, diviſit ſpolia. [14]. Si jacueritis inter duos limites, eritis *inſtar* alarum columbæ

9. Terra tremuit, propter tuam præſentiam, éque cœlo imber deſcendit, & mons Sinais tremuit, coram te. 10. Imbres mannæ & coturnicum demiſiſti, ô Deus, quibus imbribus populum tuum, eúmque fatigatum, recreaſti. 11. Deinde in promiſſa terra babitavit, in qua neceſſaria ei paraviſti, ô Deus. 12. Dominus reſponſum edidit & turbarum, quæ bona nunciarent, ingens fuit numerus. 13. Regum Chananææ, qui fugerunt & populorum, qui iis parebant, magnus fuit exercitus; ſed fugerunt, & domus Iſraelis eorum agros, diviſis ſpoliis, habitavit. 14. Si fueritis inter duos limites, eritis ſimiles alis columbæ argenteo colore tinctæ, cui junctus eſt

Sinais tremuit, Exod. XIX, 18.

Pluviam deſtillarunt] נטפו *natophou*; nempe, מים aquas pluvias, quæ ſequi ſolent fulgura & tonitrua, quæ memorantur antea verſ. 16.

10. *Imbrem largitionum*] גשם נדבות *geſchem ndaboth*, pluviam liberalitatum. Vide Exod. XXXV, 29. XXXVI, 7. LXX. Intt. βροχὴν ἑκούσιον, *pluviam voluntariam*, ut habet *Hieronymus*, non malè; nam liberalitas nulla eſt, niſi voluntaria.

Adſperſiſti] תניף *thaniph*, quod verbum ad hiberi ſolet de oblatione agitata, ut Lev. IX, 22. & alibi. Hic eſt adſpergere, ut Prov. VII, 17.

Poſſeſſionem tuam] Terram Chananæam, Iſraelitis, quaſi Dei colonis, datam, ſubinde ſiccitate feſſam pluviâ recreabat. Vide Deut. XI, 10. & Pſ. LXV, 10

11. *Cœtus tuus*] חיתך *hhajathecha*. Sic vocatur exercitus, aut præſidium 2. Sam. XXIII, 11, 13. Abſurdè τὰ ζῶά σου LXX. Intt. *animalia ſua*, ut habet *Hieronymus*; nam de ſolis hominibus ſermo eſt, & חיתך perinde eſt ac ערתך *hadathcha*. Vide ad Pſ. LXXIV, 19.

12. *Dominus reſponſum edidit*] אדני יתן אמר *adonai jitthen omer*, Dominus dedit verbum. Verba quidem ſat clara ſunt; ſed quò ſpectent, non facilè eſt dictu. Si ex ſequentibus de hiſce judicemus, *ſermo* hîc Dei pertinet ad victoriam inſignem Davidis, quam de hoſtibus relaturus erat; qui ad ortum Jordanis, à Syria vicina ad Euphratem uſque, omnes conſurrexerunt in Iſraëlem, ut habemus 2. Sam. VIII, & 1. Ephem. XVIII. Crediderim Davidi editum eſſe oraculum, ore Pontificis Max. veſtibus & collari ſacris induti, quod vocetur hîc אמר *omer*, ut Græcè λόγιον, & quo prædicebatur ei victoria, quam dixi. Ideò *reſponſum* verti. Vide Pſ. LXXVII, 9. & Chabak. III, 8. & infrà verſ. 23.

Turbarum, quæ bona nunciarent &c.] המבשרות צבא רב *hammebaſſcheroth tſaba rab*, bona nunciantium exercitus multus. Cùm מבשרות participium ſit fœminini generis, oportet ſubaudiri nomen fœmininum, quod quale fuerit nemo certò dixerit. Fortè חיות *hhajoth*, turmæ, aut ſimile quid. *Turbas* poſuimus, quod bene conveniat cum *exercitu multo*. Vulgò intelligunt mulierum, proferuntque exempla mulierum victorias celebrantium. Verùm non mittuntur mulieres à Rege victore, & quidem ingenti numero, quæ bonum nuncium ad ſuos ferant. Si conſtaret, miſſos centum currus, quos ſibi ſervavit David, ex iis, quæ cepit, ſupplendum eſſet מרכבות *marchaboth*.

13. *Reges exercituum*] Qui imperabant exercitibus, qui plures erant. Vide 2. Sam. VIII, 3. & ſeqq.

Et domus, quæ eorum agros habitavit] ונות בית *onnevath bajith*, habitatio domûs. Intelligitur, ut videtur, domus Iſraelis, quæ ſola, poſt victoriam Davidis, præfectos habuit habitantes in Syria, quæque ſpolia diviſit. Vide 2. Sam. VIII, 5, 6. LXX. Intt. & *Aquila* verterunt ὡραιότητι τοῦ οἴκου, Hieronymus, *pulcritudinem domûs*. Symmachus, δίαιτα τοῦ οἴκου.

14. *Si jacueritis inter duos limites*] אם תשכבון בין שפתים *im thiſchcheboun ben ſchphathajim*. LXX. Intt. ἀναμέσον τῶν κλήρων, *Symmachus* μεταξὺ τῶν κλήρων. Intellexerunt, ut videtur, agros quos ſortiti erant ii, de quibus agitur. *Hieronymus* aptiùs, *inter medios terminos*. שפה *ſchaphah*, labium, dicitur *ora* cujusvis rei, tum etiam *ora* regionis, hoc eſt, limes, Jud. VII, 22. Videntur intelligi limites duarum regionum, inter quas erant Tribus Gad & Ruben, & dimidia Manaſſæ, ad ortum Jordanis, quarum agri dividebant Moabitæ à Syris, & quæ poterant impedire, ne jungerent regna illa à Davide ſubacta, fœderatos exercitus.

Inſtar alarum columbæ &c.] כנפי יונה נחפה בכסף *chanphe jonah nehhphah baccheſeph*, alæ columbæ, quæ tectæ argento; hoc eſt, inſtar columbarum, quarum alæ non ſine ſplendore candent, inſtar argenti, quod multis illuſtravit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib. I. c. 2. Sed de columbis dumtaxat agit, nec docet, quo ſenſu hæc dici queant, de iis, qui *jacerent inter duos limites*. Videmus quidem boni quidpiam iis nunciari, ſed quid ſit, non liquet.

Pennarum ejus flavo auro micantium] ואברותיה בירקרק חרוץ *veabrotheah birakrak bharouts*, & pennæ ejus in valde flavo auro. Multis idem *Bochartus* probat Ibid. Lib V. c. 6 duplicatione radicalium intendi ſignificationem, ac proinde *aurum flaviſſimum* intelligendum. Deſcribitur ergo columba, cujus corpus eſſet valde flavum, & alæ candentes. *Flavum* etiam colorem, & quidem ſaturum, intelligi oſtendit *Job. Ludolfus* Comment. in Hiſt. Æthiopicam p. 105. Quid verò ſibi vult hæc comparatio? An argento & auro abondaturos Iſraëlitas, ſi impedirent, ne conſilia & copias,

con-

bæ argento tectæ, & pennarum ejus flavo auro *micantium*. [15]. Cùm in ea *terra* disjiceret Reges Omnipotens, ningebat in Tſalmone. [16]. Mons Dei *eſt* mons Baſanitidis, mons gibboſus *eſt* mons Baſanitidis. [17]. Cur contenditis montes gibboſi? Montem voluit Deus habere, quem incoleret, imò Jehova eum in perpetuum habitabit.

eſt color aureus. 15. Cùm Deus omnipotens disjiceret Reges in ea terra, ningebat in Tſalmone. 16. Montes Baſanitidis ſunt altiſſimi. 17. Cur verò contenditis altitudine, ô montes, cum monte Sione, quem ut ſedem ſuam eligere voluit Deus, atque in perpetuum habitabit? 18. Curruum ejus ſunt

conjungerent populi ab iis, ad ortum Jordanis victi? Certè clipeos aureos, vaſaque alia aurea & argentea victis abstuliſſe narratur David, & à Rege Chamathæ alia vaſa, iisdem metallis conflata, accepiſſe, 2. Sam. VIII, 7. & ſeqq. Miræ ſunt paſſim comparationes Orientalium, ut liquet vel ex uno Cantico Canticorum, nec ſunt ad noſtra loquendi genera exigendæ, aut nimiùm urgendæ.

15. *Cum in ea terra disjiceret* &c.] בפרש שדי מלכים בה *bpharesch Schaddai mlachim bah*. Verbum פרש *pharaſch* eſt quidem ſimpliciter *expendit*, *explicuit*; ſed hîc vertendum *diſperſit*, ut Zach. II, 6. & in Conjugatione Niphal *diſperſus fuit* Ezek. XVII, 22. Agit enim Pſaltes de victoria, de qua verſ. 13. Quod ſequitur בה *bah*, in ea, non poteſt referri, niſi ad ארץ *terra*, quod vocabulum, niſi fortè exciderit antea, ſupplendum ex re ipſa. Exercitus enim Regum in Syria devictorum ſparſi ſunt, per eam terram, in qua cæſi fuerant; & ad cujus limites agros habebant Iſraelitæ, ad ortum Jordanis.

Ningebat in Tſalmone] תשלג בצלמון *thaſchleg bTſalmon*. Si ſit hæc tertia perſona fœminina Futuri *Hiphil*, ſubaudiendum nomen fœmininum, quod quale ſit nemo dixerit, quia verbum hoc non exſtat, niſi hoc loco. Fortaſſe עב *hab*, nubes denſa, quales ſunt nivales, mente ſuppleri poſſet; ita ut intelligatur Deus nivem demiſiſſe, in Tſalmonem, eo tempore, quo David victoriam hanc retulit de Syriæ Regibus. Alioqui ſi ſit ſecunda perſona maſculina, res ad Deum referri poſſet, nec ſunt raræ ejusmodi ad Deum ſubitæ ἀποστροφαί. Verùm potuit & mutatis punctis ſcribi תִּשָּׁלֵג, quod ſit intranſitivum, & poſtulet ante ſe nomen *nivis* fœminini generis, quod non exſtet in Bibliis, aut pendeat à voce adlata עב *hab*, ut nubes deciderit inſtar nivis, quod ſit frigore aëris præſertim in altioribus montibus. Veteres Interpretes legiſſe videntur in *Niphal* תִּשָּׁלֵג *nive conſperſa eſt*, & ſubaudiſſe *terra*. Eorum verba poſtea proferemus. Interim certum videtur eſſe, eo die, quo victoria de Syris relata eſt, ninxiſſe; ideóque vertimus *ningebat*.

Quæritur deinde, quid ſit צלמון, num ſit quidem mentio collis in Tribu Ephraïmi, eo nomine, qui vicinus erat Sichemo Jud. IX, 48. Sed illic commiſſum non eſt prœlium, & ſequentia verba videntur omnino ſuadere agi de jugo quopiam montium Batanææ, cujus alibi non meminerint Scriptores Sacri, præter quos nullum antiquiorem Scriptorem habemus, unde priſca nomina eorum locorum & montium haurire poſſimus. Itaque non eſt mirum, ſi tam multa ignoremus, in tanta veterum monumentorum penuria; quâ, clara fortè olim, obſcura nunc nobis ſunt.

16 *Mons Dei eſt mons Baſanitidis* &c.] הר אלהים הר בשן *har elohim har Baſchan*, *mons Dei*, *mons Baſan*. Videntur hæc deſcribere *Tſalmonem* altiſſimum, aut inter altiſſimos Baſanitidis, qui ideò dicitur *mons Dei*; notum enim eſt adjectionem nominis Dei ſignificare id, cui adjicitur, in ſuo genere eximium fuiſſe. Vide not. ad Gen. XXIII, 6.

Mons gibboſus eſt mons Baſan] הר גבננים הר בשן *har gabnunnim har Baſchan*; hoc eſt, qui habet multos editiores colles, aut altiora multa juga, πολύζυγος, aut πολυδειράς voce Homericâ. Extendebatur antiqua Baſanitis, aut Batanæa à torrente Jabbok ad auſtrum, ſeptentrionem versùs ad fines uſque Syriæ; eſque ad ortum fuerunt montes illi, quibus *Galaadi* impoſitum nomen, antiquis temporibus, fuerat, ut Geographiæ Sacræ Scriptores docebunt. Poſtea Batanææ nomen hæſit uni tantùm parti; ceteræ erant Trachonitis, Ituræa & Gaulonitis. *Trachon* præſertim montibus abundabat, ideóque eum nomen videtur conſequuta à Græcis, *aſperam* enim ſignificat. Veteres tamen Interpretes nomen *Baſan* ita ceperunt, quaſi pinguis terra ſignificaretur, quod reverâ pinguis eſſet Batanæa. LXX. Intt. ſic locum verterunt: ἐν τῷ διαστέλλειν τὸν ἐπουράνιον βασιλεῖς χιονωθήσονται ἐν Σελμών, ὄρος τοῦ Θεοῦ ὄρος πῖον, ὄρος τετυρωμένον ὄρος πῖον. Putarunt הר גבנגים eſſe montem inſtar caſei, quod גבינה *gbinah* ſit caſeus; quaſi gibboſus, hoc eſt, τυρὸς Græcè. *Symmachus*: ὁπότε καθιμέριζεν ὁ ἱκανὸς βασιλεῖς ἐν αὐτῇ, ὡς χιονωθεῖσα ἐν Σελμών, ὄρος Θεοῦ ὄρος εὐτροφίας, ὄρος ὑψηλότατον ὄρος εὐτροφίας. Præſtitiſſet multò nomen proprium *Baſan* retinuiſſe. Attamen ſic etiam *Hieronymus*: *cùm divideret robuſtiſſimus reges in ea, nive dealbata eſt in Salmon, mons Dei mons pinguis, mons excelſus, mons pinguis.*

17. *Cur contenditis*] למה תרצדון *lamah tharatſadoun*. Cum nuſquam alibi exſtet hoc verbum, nec circumſtantiæ loci ſignificatum ejus oſtendant, ſequuti ſumus *Aquilam*, *Symmachum*, *Theodotionem* & *Hieronymum*, quorum primus & tertius habent ἐρίζετε, ſecundus περισπουδάζετε, ultimus *contenditis*. Poëticè Vates ſacer tribuit montibus Baſanitidis contendendi ſtudium, quod erat accolarum; Syrorum, ſcilicet, qui Baſanitidem, quæ fuit dimidiæ Tribûs Manaſſæ, invaſerant, & de imperio cum Davide contendebant, nec procul ab iis locis prælium committere auſi ſunt; quaſi eo bello hoc ageretur, utrum Syri Batanææ jam domini, an verò David imperarent; vel ποιητικῶς utrum montium Batanææ, an verò Sionis imperium futurum eſſet. Alii ex Arabica lingua vertunt *obſervatis*, *inſidiamini*, quæ ſignificationes rei non ſatis conveniunt.

Montem voluit habere Deus] ההר חמד אלהים *habar*

bit. [18]. Curruum Dei ſunt duæ myriades, & millia iterata. Dominus eſt in iis, *in* Sinaï *&* in Sacrario. [19]. Adſcendiſti in altiora, abduxiſti captivos, cepiſti dona in hominibus, & rebelles etiam ut *alia loca* habitarent, ô Jah Deus. [20]. Benedicatur Dominus ſingulis diebus, qui impoſuit nobis *legem*, Deus *auctor* ſalutis noſtræ. (Selah.)
21. Deus

ſunt plures Angelorum myriades, in montibus Sinaï, atque in Sacrarii Jeroſolimitani monte

19. Altiora loca petiiſti, atque abduxiſti captivos, & rebelles, ut alia loca incolerent, ô Creator.
20. Lau-

habar bhamad elohim, montem cupiit Deus, ubi, nimirum, veluti ſedem imperii ſui poneret.

18. *Curruum Dei ſunt duæ myriades*] רכב אלהים רבתים *recheb elohim ribbothajim.* Solet vox רכב nomen eſſe multitudinis, quamvis ſingulari numero, ut docebunt Concordantiæ. Ceterùm hîc numerus *duarum myriadum & millium iteratorum*, perinde eſt ac ingens numerus, & quantum nemo Regum habere poterat. Intelliguntur, nempe, Angeli. Vide ad Deut. XXXIII, 2. Non malè LXX. Intt. μυριοπλάσιον, hoc eſt, plurium myriadum verterunt.

Millia iterata] אלפי שנאן *elphe ſchinan*, millia iterationis; id eſt, quorum numerus mille millenis ſæpius iteratis non exhauritur; ſeu infinita multitudo. At LXX. Intt. χιλιάδες εὐθηνούντων, quaſi legiſſent שאנן ſchaanan, *tranquillorum. Symmachus*, χιλιάδες ἠχούντων, quod quid ſibi velit, non facilè intellectu. *Hieronymus: currus Dei innumerabilis millia abundantium*, quæ carent fermè ſenſu. Meliùs Rabbini שנאן deducunt à שנה *iteravit*, quamvis vox hîc tantùm legatur, nec poſſit exemplis clarior fieri. Videtur eſſe vox arithmetica, & fortè à Tyriis deſumta.

Dominus eſt in iis &c.] אדני בם סיני בקדש *adonai bam Sinai bakkodeſch*; Dominus in iis Sinaï in Sanctuario. Supplendæ particulæ duæ ב nempe, ante vocem סיני & ן ante ſequentem. Sententia eſt Deum Iſraelis primùm in monte Sinaï, cinctum myriadibus Angelorum, præſentem ſe ſtitiſſe, deinde etiam in Sacrario Sionis. Vide ad Deut. XXXIII, 2.

19. *Adſcendiſti in altiora*] עלית למרום *halitha lemarom*, adſcendiſti in altitudinem. מרום hîc videtur veluti ſublime quoddam tribunal; ex quo Deus Syros damnaverit, & damnatos Hebræis cædendos præbuerit, quod jam obſervavimus ad Pſ. VII, 5.

Abduxiſti captivos] שבית שבי *ſchabitha ſchabi*, abduxiſti captivitatem, nempe, Syrorum, quos captos, pro more eorum temporum, in ſervitutem redegit David. Id Deus feciſſe dicitur, quia per Davidem fecit.

Cepiſti dona in hominibus] לקחת מתנות באדם *lakkaktha matthanoth baadam* A Syris nempe, quos David ſibi vectigales fecit, cùm *impoſuit præſides Aramæis Damaſcenis*, qui ejus *ſervi facti ſunt*, ad eum *munera adferentes*, ut habetur 2. Sam. VIII, 6.

Rebelles etiam, ut alio loco habitarent] ואף סוררים לשכן *veaph ſorerim liſchchon*, etiam rebelles ad habitandum: nempe, alio loco. Deſignari videntur duces nonnulli inſigniores rebellium, quos David abduxit in Judæam; ut illic habitarent, non in Syria, ubi iterum novas res moliri potuiſſent, & ſubactos ad rebellionem concitare.

Sublimiore ſenſu, ſuperiora verba Paulus Chriſto aptat Epheſ. IV, 8. ubi donis Spiritûs Sancti in Chriſtianos, à Chriſto, effuſis memoratis; *propter quod dicit*, inquit, *adſcendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*; quod interpretatur de donis, quibus inter homines diviſis, *dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas* &c. Captivi abducti hîc non debent nimis urgeri, ſi propriè enim loquamur, captivos nullos Chriſtus in cœlum duxit, cùm in id ſublatus eſt; ſed intelliguntur ii, qui antea vitiis ſuis Dei hoſtes fuerant, quos Chriſtus per Apoſtolos veluti captivos, ut in poſterum Deo vero ſervirent, in Eccleſiam ſuam intromiſit. Pro *cepit dona in hominibus* באדם *baadam*, habet Paulus ἔδωκε δόματα τοῖς ἀνθρώποις, unde colligit *Eduard. Pocockius*, in Notis miſcellaneis ad Portam Moſis, Cap. II. לקח *labbak* olim ſignificaſſe etiam *dedit*, ut ſunt plura alia verba, quemadmodum oſtendit; quæ, apud Hebræos, duo contraria ſignificarunt. Malim tamen, cum aliis hæc ita capere, quaſi Paulus hoc voluiſſet, Chriſtum ſumtiſſe dona à Deo, quæ hominibus daret, nam לקח ſimile quid ſignificat, pluribus in locis, ut Exod XVIII, 12. ubi dicitur Jethro, ſocer Moſis, *cepiſſe holocauſtum & victimas Deo*; nempe, offerendas, & Cap. XXV, 1. ubi jubentur Iſraëlitæ *capere elatum donum*; Deo, ſcilicet, offerendum. Certum eſt hæc verba, *adſcendit in altum*, in Chriſtum proprio ſenſu quadrare, qui è terra adſcendit in cœlum, Deo verò metaphoricè tantùm; quod adtendi etiam vult Apoſtolus, qui recitatis Pſalmi verbis illico ſubjicit: *quod autem adſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit primùm in inferiores partes terræ?* (in ſepulcrum) *Qui deſcendit ipſe eſt, & qui adſcendit ſupra omnes cœlos.* Ideò Paulus, ex conſuetudine Judæorum, qui loca Meſſiæ aptabant, quæ meliùs ei, ſenſu proprio, conveniebant, quàm iis, de quibus agitur; Pſaltæ verba, jure ſuo, interpretatus eſt.

Qui impoſuit nobis legem] יעמס לנו *jabamos lanou.* Ante hæc verba ſubaudiendum אשר *qui*, & poſt תורה *thorah*, aut תורתו *thoratho*, legem ſuam. Verbum hoc de onere corpori impoſito propriè paſſim, & tralaticio ſenſu de jugo imperii ſumitur, 1. Reg. XII, 11. Cum verò nullum aliud jugum comminiſci poſſem, Hebræis impoſitum, cujus causâ Deo quotidie benedicere, ſeu gratias agere poſſent, & deberent, præter Legem iis latam, vocem hanc ſupplevi. Quæ Moralia ſunt in Lege non ſunt jugum, quod difficulter feratur, cum ſint ipſa Lex Naturæ; nec cærimoniis adſueti, ægrè eas patiebantur, ac proinde erat, cur Deo grates quotidianas rependerent.

21. De-

Digitized by Google

21. Deus eſt nobis Deus, ad liberationes, & Domini Jehovæ ſunt exitus mortis.
22. Certè transfiget Deus caput inimicorum ſuorum, *&* verticem crinitum *ei, qui* vivit
in ſuis delictis. 23. Dixit Deus: è Baſanitide faciam ut redeant, *imò* reducam è pro-
fundis maris; 24. ut figas pedem tuum in ſanguinem, *útque* linguæ canum tuorum ex
eodem hoſtium *ſanguine lambat.*
25. Viderunt vias tuas, ô Deus, vias Dei mei ac Regis mei, *qui* in Sacrario *habi-
tat.* 26. Præiverunt cantores, poſt quos fuerunt, qui inſtrumenta pulſant inter virgi-
nes tympanum pulſantes. 27. In cœtibus benedicite Deo Domino; *vos qui eſtis* è fon-
te

20. Laudetur quotidie Dominus, qui nobis tulit Leges, & qui eſt ſalutis noſtræ auctor. 21. Se præſtitit nobis Deum nos liberando, & morte à nobis amovendâ. 22. Profectò Deus capita ſuorum hoſtium transadiget telis, & cranium eis, qui peccatis pertinaciter adhærent. 23 Dixit vero Deus ſe facturum, ut Iſraelitæ è Baſanitide redirent in Judæam, imò etiam è fundo maris, 24. ut figerent pedes in ſanguine hoſtium, utque eorum canes eum lamberent.

25. Viderunt, quî Deus, ſeu Divina Providentia res humanas regat; & quomodo ſe Rex gerat, qui in monte Sione habitat. 26. Præiverunt cantores, qui altâ voce canebant; eosque, qui inſtrumenta muſica pulſabant, & puellæ, quæ tympana habebant. 27. In ejusmodi cœtibus laudate Deum, quotquot è Jacobo oriundi eſtis. 28. Illic videre licuit Benjaminitas, qui primi incedebant, quamvis minimè ſit ea prima Tribuum. Tum ſequebantur Judæ Tribûs primores, cum tri-

21 *Deus eſt nobis Deus*] האל לנו אל *hael lanou el*, hoc eſt, ſe nobis faventem præſtat, nam Deum eſſe alicui, vel alicujus, eſt ei præ ceteris favere. Vide ad Gen. XVII, 8.

Domini Jehovæ ſunt exitus mortis] ליהוה אדני למות תוצאות *lelohim adonai lammaveth thotſaoth.* LXX. Intt. habent tantùm τ͂ κυρίου αἱ διέξοδοι τ͂ θανάτου, ſed omiſſum eſt alterum κυρίου, quod eſt in verſione Latina repetitum. *Symmachus* ſimiliter τῷ κυρίῳ τ͂ θανάτου, unde colligere licet nativo litterarum יהוה ſono ſubſtitutum non fuiſſe, hoc loco, iis temporibus, ſonum vocis אלהים *elohim*, ne bis *adonai* pronunciaretur. At *Hieronymi* ævo hoc jam invaluerat, cùm habeat; *Domini Dei mortis egreſſus.* Voces *exitus mortis* למות תוצאות *lammaveth thotſeoth*, negotium hîc faceſſunt, nam primùm ordo, ex conſuetudine Linguæ Hebraicæ, deberet eſſe תוצאות למות *thotſeoth lammaveth*, exitus ad mortem. Vide Prov. IV, 23. Ezek. XLVIII, 30. Deinde ſenſus eſſe queat; ut decedere de vita ii neceſſe habeant, quos Deus diutiùs vivere non vult; vel, ut impediat, ne decedant de vita, quos diutiùs incolumes eſſe cupit. Rationem inverſionis vocum puto eſſe ὁμοιοτελεύτου neceſſitatem, ut מוצאות reſpondent τῷ מושעות *moſcheboth*, quod anteceſſit. Ceterùm ipſum loquendi genus, utroque modo ſimul intelligi queat, ita ut dicatur Deum vitæ imponere finem, vel eam producere, prout vult. Vide Deut. XXXII, 39.

22. *Transfiget*] ימחץ *jimhhats.* Vide Num. XXIV, 8. Jud. V, 26.

Verticem crinitum] קדקד שער *kodkod ſchehar*, Verticem crinis. Intelliguntur Arabes, & vicini fortè aliquot populi, qui circumquaque crines adtondebant, ut in vertice ſolo prolixi eſſent, qui crines vocabantur σισόη. Qua de re egimus ad Levit. XIX, 27. LXX. Intt. habent κορυφὴν τριχῶν, hoc eſt, ut Græci loquebantur, útque habet *Symmachus*, κορυφὴν ὑπέρχαιτον, capillatum verticem. Adi & *Hadr. Junium* de Coma Cap. VI. ex Ed. Roterodamenſi an. MDCCVIII.

Ei qui vivit in ſuis delictis] מתהלך באשמיו *mithhallech baaſchamau*, ambulanti in ſuis delictis. Arabas reſpicere quoque hîc videtur, efferam gentem & in latrociniis perpetuò viventem, ſine ſpe emendationis; quod ad hæc usque tempora durat, inter *Beduinos*, hoc eſt, Arabas in Eremis agentes. Vide ad Gen. XVI, 12.

23. *Dixit Deus*] Vide ad verſ. 12.

E Baſanitide faciam ut redeant] De exercitu Davidis, quem Deus incolumem, unà cum Rege, reduxit, intelligenda hæc videntur.

Imò reducam &c.] Non tantùm è Baſanitide reduces præſtabo copias, quamvis cum magnis exercitibus iis ſit pugnandum; ſed vel ſi in profunda maris incidiſſent; hoc eſt, è gravioribus etiam periculis. Pſ. LXIX, 16. LXXXVIII, 7.

24. *Figas pedem tuum in ſanguinem*] Hoc eſt, per ſtrages hoſtium interfectorum redeas, & pedem figas in eorum ſanguine. Vide Pſ. LVIII, 11. Hîc eſt תמחץ, pro eo, quod diximus *figas*, quia exundante ſolo ſanguine hoſtium, tectóque eorum cadaveribus, neceſſariò pedes ſunt in ſanguine figendi, ſi illac tranſeundum ſit.

Ex eodem hoſtium ſanguine lambat] Eſt tantùm מאויבים מנהו *meojebim minnehou*, ex hoſtibus, ex illo. Supplendum *lambat*, aut *bibat*, ילקוק *jilkok*, vel ישתה *jiſchtheh*, quorum verborum alterutrum, aut aliud ſimile videtur excidiſſe; nam verbum תמחץ, quod anteceſſit, hîc commodè repeti non poteſt. Ideò *Symmachus*, λάψῃ ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν.

25. *Viderunt vias tuas, ô Deus* &c.] *Viæ Dei* ſunt ratio, quâ ſe gerit Deus, ut Pſ. LXVII, 3. & ſæpe alibi. Senſus ergo eſt: cum animadvertiſſent Hebræi, quâ ratione ſe Deus erga ipſis geſſiſſet, &c.

26. *Præiverunt cantores* &c.] Hoc eſt, qui altâ voce canebant, cum inſtrumenta muſica & tympana pulſantibus obviam iverunt Davidi, cum exercitu è victoria reduci. Sic Jephthei filia obviam patri victori proceſſit Jud. XI, 34.

27. *Vos, qui eſtis è fonte Iſraëlis*] ממקור ישראל *mimmekor Jiſraël*; hoc eſt, qui eſtis è proſapia Iſraëlis, à quo, tamquam è fonte, ortum ducitis. Opponuntur hic ex Hebræa ſtirpe,
ab

Digitized by Google

te Iſraëlis. [28]. Ibi Benjamin exiguus, qui iis præeſt; Judæ principes, *&* eorum cœ-
tus; principes Zabulonis & principes Nephthalis. [29]. Conſtituit Deus tuus poten-
tiam tuam; confirma, ô Deus, hoc, quod feciſti nobis. [30]. E Templo tuo, *quod* Je-
roſolimæ imminet, tibi offerent Reges munera. [31]. Increpa feram, *quæ in* cannis de-
git, congregationem taurorum, cum juvencis populorum. Conculcat *Deus* fragmen-
ta argenti, diſpergit populos, *qui* præliis delectantur. [32]. Venient optimates ex Æ-
gypto,

bulibus ſuis; quos ſequebantur principes Zabulonitæ & Nephthalitæ. 29. Talem eſſe voluit Deus tuam potentiam. Confirma verò, ô Deus, hoc ipſum, quod in noſtri gratiam feciſti. 30. In Templo tuo, quod Jeroſolimæ imminet, tibi Reges Judæ ſacra facient. 31. Increpa vero feram Ægyptiam, quæ in ſuis cannis latet, & eos, qui poſſunt dici ejus proceres, & eos, qui ſunt minoris auctoritatis; quorum priores poſſimus vocare Tauros, & poſteriores Juvencos. 32. Venient Optimates ex Ægypto, quos ſequentur Chuſitidis incolæ. 33. O

ab ultima uſque origine orti, Proſelytis, aut qui ab iis eſſent oriundi.

28. *Ibi Benjamin exiguus*] Sunt qui intelligunt צעיר *tſabir*, parvus, de Benjamine, qui fuit filiorum Jacobi natu minimus; ſed præſtat de exiguo numero Benjaminitarum rem capere, quia exitiali bello ad paucos redacti fuerant, de quo Jud. XX, 44. & ſeqq.

Qui iis præeſt] רודם *rodem*; quòd è Benjaminitis quidam præeſſent pompæ, quæ obviam Davidi ibat. Alioqui רדה *radah*, eſt *dominari*, ſed nihil vetat metaphoricè ſumi, pro eo, quod eſt rei cuipiam præeſſe.

Et eorum coetus] רגמתם *rigmatham*. Hîc tantùm ea vox extat. LXX. ἡγεμόνες αὐτῶν, ut nonnulli רגם *regem*, de principe interpretantur Zach. VII, 2. Sed eſt nomen proprium. *Hieronymus*, in *purpura ſua*, quaſi idem eſſet ac ארגמן *argaman*, purpura. Alii *cœtum*, quaſi *lapidum acervum* vox propriè ſignificaret, à רגם *ragam*, lapidibus obruit, deinde translatum eſſet ad ſignificandum *cœtum*. Quod ſequuti ſumus, quia melius nihil occurrebat. Videntur homines è Judæ & Benjaminis tribubus obviam Davidi proceſſiſſe, ut celebrarent & gratularentur ei victoriam, quòd ſingulari ratione ei adhærerent; quippe qui in utraque Tribu ſedem imperii, Jeroſolimæ, nempe, ambigui juris inter eas urbe, collocaverat.

Principes Zabulonis & principes Nephthalis] Videntur harum Tribuum principes occurriſſe Davidi, quòd Zabulon ſolo Jordane, & Nephthalis ſolo Geneſarethico lacu à finibus, quos Syri invaſerant, diſterminarentur; nam Syri totam Baſanitidem, quam dimidia tribus Manaſſæ tenuerat, occupaverant, ad ortum Jordanis.

Conſtituit Deus tuus potentiam tuam] צוה אלהיך עזך *tſivvah eloheeba hozzecha*, præcepit Deus tuus potentiam tuam; eam, nempe, mandatis ſuis conſtituit, dum ſignificavit, velle ſe te Hebræorum Regem eſſe. Vide Pſalm II, 6. *& ſeqq.* צוה hoc ſenſu uſurpatur Pſ. VII, 10. LXXI, 3. & alibi.

Confirma, ô Deus, hoc, quod feciſti] עוזה אלהים זו פעלת *houzah elohim zo phahaltha*. עוזה Imperativus eſt à עזז *hazaz*, in Kal, cum ה paragogico, & quod tranſitivè hîc ſumitur, ut & alibi.

30. *Quod Jeroſolimæ imminet*] על ירושלם *hal Jerouſchalem*, ſupra Jeroſolimam; partem certè Jeroſolimæ, vallibus, nimirum, ſubjectis. *Templum*, hoc tempore, dicitur locus, in quo erat Arca, in monte Sione.

Munera] שי *ſchai*, munus. Vide Pſ. LXXVI, 12. Eſai. XVIII, 7. Ex Arabiſmo derivant, ubi radix adfinis eſt *valuit*. Sed de re conſtat, Etymologia non ita certa. LXX. Intt. δῶρα, Hieronymus *munera*. Chaldæus קורבניא *oblationes*.

31. *Feram, quæ in cannis degit*] חית קנה *hhajath kaneh*, feram cannæ. Refert hæc ad Hippopotamum *Sam Bochartus*, Hieroz. P. 2. Lib. V. c. 15. tanquam emblema populi Ægyptii, de quo voluit agi Chaldæus Interpres; quia ſtatim mentio fit *taurorum & vitulorum*, quos colebant Ægyptii. Nili & vicinorum lacuum ripas cannis ſcatere, idem *Bochartus* pluribus oſtendit, atque in iis Crocodilos & Hippopotamos latere. Vide Job. XI, 16. Poſſet etiam hic locus verti: *coetus cannæ*, pro alia ſignificatione vocis חית *hhajath*, de quo diximus ad hunc Pſ. LXVIII. ut ipſe populus Ægyptius intelligatur, cujus copiæ ad ripam Nili, aquæ causâ, caſtra ponebant. Quod confirmatur ſequenti voce עדת, quæ *congregationem* ſignificat; ſolent enim Hebræi eadem diverſis verbis exprimere, ut omnibus notum.

Congregationem taurorum] עדת אבירים *hadath abbirim*. Vox hæc & *fortes* & *tauros* ſignificat; ſed mentio ſubjecta *vitulorum* facit, ut *tauros* vertant; cùm *tauri* ſint etiam fortes, ut robuſtiores milites Ægyptii ſignificentur.

Cum juvencis populorum] בעגלי עמים *behagle hammim*, in vitulis populorum; hoc eſt, cum minùs fortibus, quales ſunt vituli, ſi conferantur cum tauris. Sic apud Jeremiam c. XLVI, 20. *vitula formoſiſſima* dicitur Ægyptus.

Conculcat Deus fragmenta argenti] מתרפס ברצי כסף *mittrapphes bratſe cheſeb*. Supplevimus *Deus*, quia vix alius hæc facit, quæ hîc dicuntur, & paſſim hæc vox ſubaudienda. *Fragmenta argenti* hîc vocari putamus ſtatuas argenteas Deorum, quæ percuſſæ franguntur. רצים *ratſim* alibi non legitur, ſed eſt à רצץ *ratſats*, *conquaſſavit*, *adtrivit*. Itaque Deus deſcribitur, quaſi conculcatione in fruſta ſtatuas frangens, ut deprimantur commenticii Dii, & veri ſolius potentia adtollatur. Fortè hæc reſpiciunt ad *judicia*, quæ Deus *edidit in Deos Ægyptiorum*, cùm ex ea regione excederent Hebræi. Quorum judiciorum mentio fit Exod. XII, 12. ubi vide notata.

Diſpergit populos, qui præliis delectantur] בזר עמים קרבות יחפצו *bizzer hammim krabotb jabhphetſou*, diſperſit populos (*qui*) præliis delectantur. בזר *bizzer* idem eſt, ac פזר *phizzer*, quod frequentiùs occurrit; pro ſollemni permutatione litterarum ב & פ Vide & Dan. XI, 24. Veteres Intt. hîc nihil viderunt.

32. *Venient optimates ex Ægypto*] יאתיו חשמנים *jeathajou*

gypto, Chuſitis manus ſuas Deo properè offeret. 33. Regna terræ canite Deo, carmina dicite Domino (Selah) 34. ei, qui vehitur cœlis cœlorum, *ex* oriente; en emittit gravem ſuam vocem. 35. Tribuite potentiam Deo, cujus ſublimitas eſt ſupra Iſraëlem, & potentia in æthere. 36. Terrificus eſt Deus è Sacrariis ſuis, is Deus Iſraëlis eſt, qui fortitudinem & robur populo concedit. Benedictus *eſto* Deus.

Pſaltes

33. O Regna terræ, quotquot eſtis, venite ut cantica Deo in Sione canatis; ei, inquam, qui ex altiſſimis cœlis terras regit. 34. Vehitur ille, quaſi curru, altiſſimis nubibus, unde emittit tonitrua, quaſi vocem ſuam. 35. Agnoſcite, in canticis veſtris, potentiam ejus, qui e cœlo regit Iſraelitas ex ſublimi æthere, unde potentiam ſuam in terris exercet. 36. Imò etiam è terrenis ſuis ſacrariis terrorem incutit. Ejuſmodi eſt Deus Iſraelitarum, qui illis fortitudinem largitus eſt. Ab omnibus laudetur Deus.

PARA-

jeathajou bhaſchmannim. LXX. Intt. ἥξουσι πρέσβεις. *Aquila*, οἴσουσιν ἐνεχυρασμένως, quem partim ſequitur *Hieronymus*, qui habet: *efferantur feſtinanter*. *Symmachus*, ἐλθέτωσαν ἐκφάνιστοι. Unde liquet, jam olim ignoratam fuiſſe vocis חשמן *bhaſchman* ſignificationem. Crediderim fuiſſe vocem Ægyptiacam, cum qua convenit, ut viri docti notarunt, Arabica radix חשם *bhaſchama* multos famulos habuit. *Legatos*, ex conjectura, vertiſſe puto LXX. Intt. *Aquila* deduxit à חוש *bhouſch*, feſtinare, perperam. Cur verò *Symmachus* verterit ἐκφάνιστοι non adſequor. *Optimates* vertimus, quod loco maximè convenire videtur. An proceres nonnulli Ægyptii, ſtante Templo, Jeroſolimam venerint, ut Deum in eo colerent, nos non docet Hebræorum Hiſtoria, nec etiam contrarium adfirmat. Eſaias etiam prædixit fore, ut *quinque urbes Ægypti loquerentur linguâ Chanahanæ & jurarent Jehovæ Deo exercituum*; hoc eſt, eum colerent. Hoc conſtat, temporibus Chriſti & poſtea, ingentem numerum Ægyptiorum fuiſſe Judæos, ſive eſſent ex proſapia Judaica oriundi, majoréſque eorum ſe in Ægyptum contuliſſent; ſive Judaicam Religionem amplexi eſſent. Res certa eſt, ex *Philone* Alexandrino & *Joſepho*; quorum loca citavimus, in eorum temporum Hiſtoria Eccleſiaſtica.

Chuſitis manus ſuas, &c.] כוש תריץ ידיו לאלהים *Chouſch tharits jadau lelohim*. Chuſitis (nempe, terra) faciet currere manus ſuas ad Deum; hoc eſt, feſtinabit manus ad Deum adtollere, ſeu verum Deum orare. Chuſitidem vertunt veteres omnes Interpretes *Æthiopiam*. Sed Madianitidem Ægypto etiam vicinam eſſe, cum *Sam. Bocharto*, cenſemus. Vide dicta ad Gen. X, 6.

34. *Qui vehitur cœlis cœlorum*, &c.] לרוכב בשמי שמי קדם *larocheb biſchme ſchme Kedem*, vecto in cœlis cœlorum orientis. LXX. Intt. τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τὰς ἀνατολάς. Intellexerunt hæc de adventu Dei, veluti per altiſſimam cœli partem, ex Arabia in Judæam, unà cum Hebræis; qui ex ea cœli plaga venientes Judæam ingreſſi ſunt. Magna pars Arabiæ fuit ad ortum Judææ, unde Arabes dicti *Orientales* 1. Reg. IV, 30. Job. I, 3. Vide & Intt. ad Matth. II, 1. Attamen aliter ſenſerunt alii veteres Interpretes. *Aquila*: τῷ ἐπιβεβηκότι ἐν οὐρανῷ οὐρανοῦ ἀρχῆθεν. *Symmachus*: τῷ ἐποχουμένῳ ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐν πρώτοις. Sed legi oporteret שמים מקדם *ſchamajim mikkedem*, non שמי קדם *ſchme Kedem*, cœli orientis. Sunt qui hoc loquendi genus non de *cœlo orientali*, ſed de *cœlo antiquo* intelligunt, quemadmodum הררי קדם *harere Kedem* dicuntur *antiqui montes* Deut. XXXIII, 15. quibus favent *Aquila* & *Symmachus*, ac ſanè in rerum creatione nihil eſt antiquius cœlo. Malim tamen ad Arabiam reſpici.

En emittit gravem vocem ſuam] יתן בקולו קול עז *jitthen bkolo kol hoz*; dabit, in voce ſua, vocem validam; hoc eſt, vox ejus eſt tonitru. Vide. Pſ. XVIII, 4. Jerem. XXV, 30. Joël II, 11, IV, 16.

35. *Cujus ſublimitas eſt ſupra Iſraëlem*] על ישראל גאותו *hal Jiſchraël gaavatho*, Deus quidem eſt ſublimis ſupra omnes terrarum orbis populos; ſed res ſoli Iſraeli nota tunc temporis erat, qui unus ex omnibus Creatorem, è cœlo in terras regnantem, colebat.

36. *E ſacrariis ſuis*] *Sacraria Dei* מקדשים *mikdaſchim*, in plurali, æquè ac in ſingulari מקדש, dictus eſt locus, in quo erant Dei ſacra; quæ pluribus partibus conſtabant, atrio, ſacrarióque exteriore, & interiore, ſeu adyto. Dicitur autem Deus eſſe *terrificus è ſacrariis*; quòd ex iis veluti exire crederetur, ut populi ſui hoſtes compeſceret & malè mulctaret, ſi quid contra eum molirentur; aut quòd illinc, veluti è ſede ſua, pœnas de iis ſumeret.

COMMEN-

Digitized by Google

Pſaltes liberari ſe ab hoſtibus, quorum injurias deſcribit, eóſque pœnas flagitiorum ſuorum dare petit à Deo, cui debitas laudes pollicetur ac tribuit.

1. PRÆFECTO SOSANNIS, DAVIDIS. 2. Libera me, Deus, nam aqua ad vitam usque *mihi eripiendam* pervenit. 3. Demerſus ſum in lutum profundum; nec locus eſt, ubi *pes* conſiſtat; veni enim in profunda aquæ, & fluctus obruit me. 4. Feſſus ſum, dum te invoco, aruit guttur meum, & defecerunt oculi me, dum Deum meum exſpecto. 5. Sine cauſa, me odio habentes multitudine capillos meos ſuperant. Convaluerunt, qui me ſublatum volunt, qui ob rem falſam inimici mei ſunt, *contendúntque*, PSALM. LXIX.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN Davidis ad Præfectum Inſtrumentis, quæ Soſannim, ſeu Lilia vocantur. 2. Libera me, Deus, ſum enim in eodem periculo, in quo eſſet, qui demerſus in aqua eſſet; 3. aut ita lutulento ſolo impeditus, ut ſe expedire non poſſet luto, ut aquâ, aut luto mox ſuffocandus eſſet. 4. Feſſus ſum, dum te invoco, atque aruit guttur meum, oculique mei ſunt proſpiciendo fatigati, dum proſpicio ſicunde ad me veniat auxilium. 5. Qui me, ſine ulla legitima

COMMENTARIUS

In PSALM. LXIX.

1. S*Oſarnis*] Vide ad inſcriptionem Pſ. XLV. *Davidis*] לדוד *leDavid.* Davidis tamen non eſſe liquet ex verſu 36. Itaque Pſalmus erit Davidicus, non Davidæus, ut Pſ. XIV.

2. *Aqua ad vitam usque mihi eripiendam pervenit*] באו מים עד נפש *bau majim had nephesch*, venerunt aquæ uſque ad animam. Metaphora deſumta ab eo, qui, vado non invento, in aquam nimis profundam incidit, quâ propemodum os ei tegitur, halitúſque intercipitur; ita ut ſit in præſentis mortis periculo. Vide infra vers. 15, & 16. & Pſ. XVIII, 1. XXXII, 6. CXLIV, 7. Verbis Pſaltis aliquid fuit addendum, ut Hebraiſmus intelligi poſſet, ſed ſententiæ nihil omnino additum.

3. *In lutum profundum*] ביון מצולה *bivan metſulah*, in lutum profunditatis; hoc eſt, in lutum altâ aquâ tectum, aut in quod alte immittuntur pedes.

Locus, ubi pes conſiſtat] מעמד *mohomad*, ſtatio; hoc eſt, locus firmus, ubi ſtare poſſit pes meus; nam luto infixus labitur tamen, quia lutum veſtigiis cedit. LXX. Intt. ſic locum verterunt: *ἐνεπάγην εἰς ἰλὺν βυθοῦ καὶ οὐκ ἔστιν ὑπόστασις*, ubi poſtrema vox non ſignificat *ſubſtantiam*, ut vertit Vulgatus, ſed id quod diximus. *Symmachus* clariùs, ſed aliquantò remotius à verbis Hebraïcis: *ἐβαπτίσθην εἰς ἀτερμάτους καταδύσεις καὶ οὐκ ἔστι στάσις.* Hieronymus: *infixus ſum in luto profundi & non poſſum conſiſtere.*

Fluctus obruit me] שבלת שטפתני *ſchibboleth ſchtaphathni*. Vox שבלת eſt alioqui *ſpica*, ut Job XXIV, 24. ſed hic *fluctum* ſignificat, ut & vers. 16. & alibi *Aquila ῥοῦς ἐπέκλυσέ με. Symmachus ῥεῖθρον.* Minus commodè LXX. *καταιγίς* & *Hieronymus*, *flumen*.

4. *Aruit guttur meum*] נחר *nihhar* ad חרר *hharar*, exaruit, vertique etiam poſſit *inflammatum eſt guttur meum.*

Defecerunt oculi mei] כלו עיני *chalu henai*, ſic exſpectantes auxilium & proſpectantes in eam partem, quâ venturum ſperant, oculos fatigant, ſi diutiùs æquo ſuppetiæ morentur. Hinc petitum eſt loquendi genus, quo longæ exſpectationis liberationis moleſtia deſcribitur. Vide & Lam. II, 12.

5. *Qui me ſublatum volunt*] מצמיתי *matsmithai*, qui me exſcindunt; hoc eſt, exciſum volunt, nec quidquam omittunt, quo me funditùs perdant. Nam qui etiamnum queruntur nondum prorſus *exciſi ſunt*. Sed ſæpe verba activa voluntatem tantùm & conatum ſignificant; non exſequutionem eorum, de quibus ſermo eſt. Vide *Sal. Glaſſii* Gram. ſacr. Lib. III. Tr. III. cann. 6. & 7.

Ob rem falſam] שקר *ſcheker*, quod idem eſt ac חנם *chinnam*, ſine ratione, quod anteceſſit. Malè habebantur privati, præſertim Hebræi, quaſi rapuiſſent Babyloniis, quod non rapuerant, ideóque ſpoliabantur; cujus rei fontes erant Reges tantùm, & qui eorum conſilia probabant, volebántque ſe Babyloniorum imperio ſubtrahere. Hæc nullo modo in Chriſtum quadrant, niſi præter ſolitum torqueantur, quod nonnulli faciunt. De eorum ſimilibus non immeritò dixerat, principio Comment. in XII. Prophetas, *Theodorus* Heracleota: *nolentes ita conſiderare, voces omnes trahere ad Dominum tentant Chriſtum; ut & quæ de populo factæ ſunt ſimili modo intelligerent, & riſum præberent Judæis, quando* (deleo *ex*) *ſcriptorum ſequentia nihil ad Dominum Chriſtum pertinentes oſtendunt voces.* Nec Conſtantinopolim à Juſtiniano coacti, niſi adfectu laboraſſent, hoc quaſi hæreticum carpſiſſent. Vide Concil. Tom. III. p. 18. in editione Harduiniana.

Contenduntque, reddenda à me &c.] אשר לא גזלתי אז אשיב *aſcher lo gazalthi az aſchib*, quæ non rapui tunc reddam; ubi ſupplendum, *qui volunt, ut*, aut quid ſimile, ſeu exciderit, ſeu in elliptico Hebræorum ſermone omitti potue-

tendúntque, reddenda à me eſſe, quæ non rapui. 6. Noſti, tu Deus, ſtultitiam meam, nec delicta mea tibi latent. 7. Ne in me pudore adficiantur,* qui *auxilium* à te exſpectant, Domine Jehova, *Deus* exercituum; ne in me ignominiam patiantur, qui Deum Iſraëlis quærunt; 8. nam propter te opprobrit m tuli, & vultum meum rubor texit. 9. Fratribus meis alienus fui, & filiis matris meæ extraneus; 10. quia zelotypia Ædis tuæ me abrodit, & exprobrationes eorum, qui probra in te jaciunt, in me ceciderunt. 11. Flevi in jejunio meo, quod mihi opprobrio fuit. 12. Pro veſtimento ſaccum indui,

tima ratione, odio habent, maximo ſunt numero. Creverunt, præter me, qui mihi mortem optant, quique, propter calumnias, volunt, à me ſibi reſtitui, quod non rapui. 6. Noſti, tu ô Deus, inſaniam meam, nec te peccata mea fugiunt. 7. Quæſo te, ne pudore adficiantur, qui auxilium, quo ſe tuebantur, inſtar mei, Domine Creator, qui exercitibus præes, à te præſtolabantur; ne in ea clade ignominiam patiantur, qui ad Deum Iſraëlis confugiunt. 8. Nam propter te opprobrio adfectus ſum, & erubui, cùm rideretur ab hominibus ſpes auxilii divini, quam animo conceperam. 9. Fratribus & propinquis meis habitus ſum peregrini loco. 10. Quia ægrè ferebam neglectum Templi Dei Iſraëlis, & probra, quæ in te jaciebantur, abominabar. 11. Cùm me jejunare & flere viderent, propter peccata Iſraelitarum, probris me inſectabantur. 12. Cùm, pro ſolita veſte,

potuerit; niſi malis, abruptâ oratione, vertere, *quæ non rapui, tunc redditurus fui.*

6. *Noſti tu, Deus,* &c.] Hæc Chriſto, non niſi per fidiculas, aptari poſſunt; cùm in eo nec *ſtultitia*, nec *delicta* fuerint; cúmque de alienis peccatis, quæ expiavit, ita loqui nequeat. Fatetur hîc Pſaltes, ſe & populares ſuos, quorum perſonam in ſe transfert, multa in Deum peccaſſe; licèt Babylonii ſibi falsò crimini darent, quæ non admiſerant.

7. *Ne in me pudore adficiantur* &c.] Ne quemquam pudeat cultûs tibi exhibiti, & auxilii à te exſpectati; cùm videbunt me, qui te colui, à te deſtitutum.

Domine Jehova, Deus exercituum] LXX. Intt. κύριε τῶν δυνάμεων, ubi alterum κύριε, pro *Jehova*, omiſſum, quòd librariis Græcis ſuperfluum videretur. Servavit Vulgatus, nec deſunt Codd. Græci, qui habeant, ut notavit *Fl. Nobilius.* At *Aquila*, κύριος ὁ θεὸς στρατιῶν, quia pro יהוה legit אלהים *elohim*, ſic & *Symmachus* Κύριε θεὲ δυνάμεων; ſic quoque *Theodotion* & *Hieronymus.*

8. *Propter te opprobrium tuli*] Videntur pii Judæi, in ipſa captivitate, irriſi non à Chaldæis tantùm, ſed etiam à ſuis ipſorum popularibus, qui ludibrio habebant pietatem religioſorum hominum; quam inanem fuiſſe ajebant, quoniam Deus, quem præ cæteris coluerant, & cujus Templum frequentes celebrarant, eos, non minùs quàm alios, in captivitatem abduci, & malè à Chaldæis haberi paſſus erat.

9. *Fratribus meis* &c.] Judæi, nimirum, improbi & Religionis ſpretores, ridebant eos, qui eam diligenter coluerant in patria, quia illâ ſuâ Religione nihil profecerunt; nec dubium eſt, quin maxima Judæorum pars prætulerit ſtatum, in quo erat in exilio, trans Euphratem, ei, quem poterant ſperare in Judæa, cùm Cyrus poteſtatem redeundi iis fecit; plures enim longè manſerunt ad ortum Euphratis, quàm fluvium iterum trajecerunt; ut in patriam redirent. Ejuſmodi Judæi, rerum præſentium amantes, ludibrio habebant eos, qui de reditu cogitabant, quaſi ad alium populum pertinuiſſent.

10. *Zelotypia ædis tuæ*] קנאת ביתך *Kinath bethecha. Zelotypia* propriè eſt inter conjugio junctos, adfectúsque, quo id, quod ſibi proprium eſſe oportere jure cenſent, cum aliis communicari ægrè ferunt. Itaque Zelotypia, pro Templo, fuit adfectus eorum, qui in exilio graviter ferebant, ſolum Deo ſacrum, & Templi rudera feris tunc, aut impuris hominibus calcanda relinqui; & ſummopere optabant, advenire aliquando tempus, quo Templum inſtauraretur, & à ſolis Judæis, unius Dei cultoribus, frequentaretur. Hunc autem adfectum religioſorum hominum alii Judæi irridebant, ut ſequentia verba ſuadent. Factum Chriſti, numularios & victimarum mercatores Templo expellentis, revocavit hæc verba in memoriam diſcipulorum Chriſti, ut videmus apud Joan. II, 7. qui jure meritò hunc locum Chriſto aptabant, ægrè ferenti, Templum ſoli Dei cultui conſecratum fieri Menſariorum & Hieropolarum, ut ſic loquar, Officinam. Sed inde non ſequitur, hæc quaſi vaticinium de Chriſto eſſe prolata, quandoquidem de quovis, qui Templi curam geſſiſſet, iterari poterant.

Pſalmus ergo hic erit à viro pio, & prophetico ſpiritu acto, conſcriptus, in Captivitate Babylonica; ut putabat *Theodorus* Heracleota, poſtea Mopſueſtiæ Epiſcopus. Deſcribuntur in eo calamitates Judæorum, triſtiſſimis illis temporibus, interimque ea dicuntur, quæ multò meliùs Chriſto conveniant, ac proinde jure ei aptantur. Sed tamen omnia eſſe Chriſti & ad Chriſtum pertinere, nemo dixerit, niſi verba torqueat, præter ſenſum nativum, ut verſum 6. *Noſti tu, Deus, ſtultitiam meam, nec delicta mea tibi latent*, útque verſus 23. & ſex ſequentes, quibus continentur diræ preces in hoſtes Pſaltæ; quibus ſimiles tantùm abeſt, ut fuderit Chriſtus in Judæos, à quibus malè habebatur; ut contrà Patrem oraverit, ut *iis ignoſceret, neque enim eos ſciviſſe, quid facerent*, Luc XXIII, 34 Itaque Chriſtus induci non poteſt mala graviſſima iis precans. Falluntur qui putant, quia in Pſalmo, aut alio vaticinio quidpiam eſt, quod ad Chriſtum pertinet, ideò totum Pſalmum aut vaticinium ad eum ſpectare. Paſſim quædam ſunt ab eo prorſus aliena, admiſta iis, quæ Apoſtoli, quaſi de eo dicta, citarunt, nec debent torqueri ut Chriſto conveniant; qua de re copioſiùs in Diſſertatione noſtra *de Prophetia.*

Hoc ipſum voluiſſe *Theodorum* omnino mihi

dui, factúſque ſum eis proverbium. 13. In me loquuntur, qui ſedent in porta *urbis*,
& cantiones eorum, qui ſiceram bibunt. 14. At ego preces meas ad te *fudi*, ô Jehova;
tempore, quo favere ſoles, ô Deus; pro magnitudine benignitatis tuæ exaudi me, in
veritate ſalutis tuæ. 15. Eripe me è luto, neque *in id* mergar, libera me ab iis, qui
me odio habent, éque profundis aquis. 16. Ne me obruat fluctus aquæ, ne abſorbe-
at profundum, neque os ſuum ſupra me puteus claudat. 17. Exaudi me, ô Deus,
cùm benefica ſit tua benignitas; pro magnitudine miſericordiæ tuæ, reſpice me.
18. Nec abdas faciem tuam à ſervo tuo, nam in anguſtia verſor, feſtina, exaudi
me,

ſte, ſaccum induiſſem, in me jacta ſunt convicia. 11. Lacrimas effudi, cùm jejunium agerem, idque mihi opprobrio fuit, quaſi flagitium admiſiſſem. 12. Loco veſtis, ſaccum indui, unde plebi ludibrio fui. 13. Mihi detrahunt magiſtratus urbium, qui ad earum portas ſedent; & qui ſiceram in cauponis bibunt, & cantilenas cantillant. 14. Verùm ego te precatus ſum, ô Deus, eo tempore & loco, quibus preces exaudire ſoles; & pro tuæ benignitatis & clementiæ magnitudine. 15. Eripe me profundo luto, cui nunc ſum immerſus; ab iis me liberato, qui me odio habent, éque profundis rerum adverſarum voraginibus. 16. Ne me hi fluctus abſorbeant, néve profundo me mergant, ita ut veluti aquis putei pleni & mox claudendi ſuffocer. 17. Exaudi meas preces, ô Deus, cùm beneficentiſſima ſit tua benignitas; pro ejus magnitudine, rationem habeto mei. 18. Ne preces meas averſari videaris, ſum enim in rebus anguſtis, ideoque ad me exaudien-
dum

hi perſuadeo, cùm quoſdam Pſalmos ad Chriſtum pertinere negavit, ex quibus Apoſtoli verba nonnulla, quaſi de Chriſto dicta, protulerunt. Quiſquis leget adtentiùs capita accuſationum ex ejus ſcriptis decerpta, in collatione IV. Concilii Conſtantinopolitani II. à cap. XX. ad XXIV. non aliter ac nos judicabit. Qua de re pluribus hîc agi non patitur noſtrum inſtitutum. Vide 2. Sam. VII, 14. & confer cum Heb. I, 5.

At Paulus, inquies, Rom. XI, 9. hunc Pſalmum citat ad teſtimonium, quaſi Davidis. καὶ Δαβὶδ λέγει &c. Sed Apoſtolus illic loquitur ex ſententia recepta, ex titulo Pſalmi malè intellecto nata; quia nihil intererat, quod adtinet ad rem, quæ agebatur, à quocumque Propheta ſcriptus eſſet hic Pſalmus.

Exprobrationes eorum, qui probra in te jaciunt] *Probra exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me*; hoc eſt, cùm audirem dici, tibi Templum & cultum tuum curæ ampliùs non eſſe, nec religioſos homines pluris à te fieri, quàm alios, quæ tibi erant contumelioſa; graviſſimè iis commotus ſum, quaſi me ipſum nominatim impeterent.

11. *Flevi in jejunio meo*] אבכה בצום נפשי *abcheh batſoum naphſchi*, flevi in jejunio animæ meæ; hoc eſt, cùm ego jejunarem. LXX. Intt. συνέκαμψα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου. Videntur ſcripſiſſe συνέκλαυσα, *complorαvi*. *Aquila* ſimiliter ἔκλαυσα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου, ut ſit ſenſus, me ipſum, hoc eſt, calamitates meas deflevi. Non malè, ſic & *Symmachus* κλαίοντι μετὰ νηστείας τὴν ψυχήν μου. *Hieronymus*: *flevi in jejunio animam meam.*

Quod mihi opprobrio fuit.] לחרפות לי *labbaraphoth li*, ad opprobria mihi; quia, nempe, ridebant Pſalten Judæi, quos captivitatis ſuæ non tædebat, eò quòd patriæ deſiderio lugeret, & contabeſceret.

12. *Factúſque ſum eis in proverbium*] ואהי להם למשל *ehi lahem lmaſchal*, fui iis in proverbium; cùm de homine ſtultè lugente loquerentur, nomen meum uſurparunt. Vide 1. Reg. IX, 7. 2. Par. VII, 20. Jerem. XXIV, 9.

13. *In me loquuntur, qui ſedent in porta urbis*] ישיחו בי ישבי שער *jaſchihhou bi joſchebe ſchahar*, loquentur in me ſedentes (*in*) porta, ut ſuppleatur ב ante שער, quaſi eſſet ישבים בשער. Vel *habitantes portam*, hoc eſt, urbem. Sed quia ſeniores ſolebant ſedere in porta urbis, ibique cauſas diſceptare, aut loqui de aliis, ſic vertimus; ut ſenſus ſit, ſeniores ipſos oppidi, quo exſules Judæi, quibuſcum erat Pſaltes, habitabant, eum irriſiſſe. Vide ad Gen. XIX, 1. & Ruth. IV, 1, 2. LXX. Intt. & *Symmachus* καθήμενοι ἐν πύλῃ, Hieronymus: *qui ſedebant in porta. Aquila*, καθήμενοι πύλην.

Et cantiones] Supplendum *loquuntur*.

Qui bibunt ſiceram] שכר *ſchecher*. Vide ad Eſai. V, 11. Ejuſmodi homines cantionibus ſuis ſatyricis interdum bonorum nomina inſerebant, ut ludibrio eos haberent.

14. *At ego preces meas ad te fudi*] ואני תפלתי לך *vaani thephillathi lcha*, & ego oratio mea ad te. Sæpe ואני eſt *ad me quod adtinet*, ſed is Hebraiſmus hîc exprimendus non videbatur. Sic *Symmachus* ἐμοῦ δὲ ἡ προσευχή σοι, Hieronymus: *mea autem oratio ad te*. LXX. Intt. & *Aquila* verbo tenus verterunt.

Tempore, quo favere ſoles] עת רצון *heth ratſon*, tempore favoris, quaſi eſſet בעת *beheth*. Alii ſenſum hinc incipiunt, *tempus* eſt *favoris*. LXX. Intt. καιρὸς εὐδοκίας, *tempus favoris*, Symmachus διαλλαγῆς *reconciliationis*, & *Hieronymus*, minùs bene; nuſquam enim hoc Hebraïca vox valet.

In veritate ſalutis tuæ] באמת ישעך *beemeth jiſchecha*, hoc eſt, veraciter præſtitâ mihi liberatione promiſſâ.

15. *E luto*] Vide ad verſ. 2.

16. *Os ſuum* &c.] Aquis ſuis me tegat puteus.

17. *Reſpice me*] Vide Pſ. IX, 14. XIII, 4. XXV, 15. Sic & Latini *reſpicere* eos ajunt, qui juvant eorum opis egentes.

18. *Nec abdas faciem tuam*] Plus ſemel hoc idioma Linguæ Hebraïcæ explicuimus. Vide Pſ. XIII, 2. XXVII, 9. XXX, 8.

In anguſtia verſor] *Anguſtia mihi.*

me. 19. Accede ad me, libera me, propter inimicos meos, eripe me 20. Tu noſti opprobrium meum, quo pudore adficiar, & ignominiam meam; coram te ſunt omnes, qui me angunt. 21. Opprobrium fregit animum meum, æger fui, & exſpectavi venturos, qui mecum dolerent, qui nulli *fuerunt*; nec qui ſolarentur me inveni. 22. Imò in cibum meum fel dederunt, & ſiti meæ bibendum obtulerunt acetum.

23. Vertatur verò iis eorum menſa in laqueum, & tendicula ſit pacem colentibus,

dum propera. 19. Liberato me à calamitatibus, quibus premor; propter iniquitatem adverſariorum meorum. 20. Probè noſti opprobrium, quo pudore adficiar, & quantâ ignominiâ ab iis adficiar; omnes noſti, qui me in tantas anguſtias conjecerunt. 21. Opprobrium, quo me adfecerunt, fregit animum meum, & fruſtra exſpectavi, qui doloris mei participes eſſent, & qui me adloquiis ſuis ſolarentur. 22. Quæ mihi ſunt maximè neceſſaria & grata, corruperunt, non aliter ac ſi fel amariſſimum mihi obtuliſſent, quod comederem, & acidum potum, quo ſitim meam extinguerem. 23. Iis etiam apponatur menſa, in qua iiſdem tendantur inſidiæ, dum putant ſibi rem

19. *Accede ad me* &c] *Accede ad animam meam, libera eam.*

Propter inimicos meos] Qui injuſto odio me proſequuntur, nec digni ſunt, quibus faveas.

21. *Venturos, qui mecum dolerent*] לנוד *lanoud*, quod eſt propriè dolorem ſuum teſtificari, ob alienas ærumnas, & quidem apud ipſos ærumnoſos homines. Vide Job. II, 11. XLII, 11. LXX. Intt. & *Symmachus* rectè συλλυπούμενον vertunt.

Qui nulli fuerunt] ואין *vaajin*, & nemo eſt; nempe, qui veniat לנוד *lanoud*, εἰς τὸ συλλυπεῖσθαι.

Nec qui ſolarentur &c.] *Et conſolatores, nec inveni.*

22. *Imò in cibum meum fel* &c.] Proverbium hæc ſunt, quo deſcribitur inhumanitas ſumma, quâ, dum quis ſimulat, auxilio ſe velle eſſe alicui, ita eum adjuvat, ut auxilium ipſum dolorem ejus augeat; ut ſi quis eſurienti cibum amarum, aut ſitienti acetum daret. Quod autem contigit Pſaltæ, ſenſu tralatitio, id proprio expertus eſt Chriſtus, ut docet Joannes Evang. XIX, 29. ubi Jeſus cùm ſciret omnia eſſe impleta, ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφὴ, λέγει διψῶ, *ut impleretur ſcriptura dixit: ſitio.* Quâ voce auditâ, quidam ſpongiam plenam aceto ei porrexerunt, cui & myrrham admiſtam fuiſſe putant eruditi, ita ut locus Pſaltæ prorſus impleretur. Non eſt à veriſimilitudine alienum, Judæos nonnullos interpretatos olim hunc locum de Meſſia, Jeſumque, ut eos ad fidem ſibi habendam eò faciliùs adduceret, impleri quoque hunc locum in ſe voluiſſe. Certè verborum Joannis ordo hoc ſuadere videtur, quæ ſic habent: εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα τετέλεσται, ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφὴ, λέγει, &c. unde colligere licet, animum Jeſû fuiſſe, dum ſe ſitire diceret, efficere, ut impleretur locus Pſaltæ; quia norat alium ſibi potum datum non iri, niſi acetum, quod illic in vaſe paratum erat. At ſi ἐκβατικῶς τὸ ἵνα interpretemur, cum *Hug. Grotio*, Parentheſi erunt claudenda verba ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφὴ, ut ſignificet Evangeliſta, ſimile quid factum ei, quod habet Pſaltes Pſ. LXIX. quaſi diceret: cùm Jeſus ſciret omnia eſſe impleta, dixit ſe ſitire, eique admotum eſt acetum, ita ut id etiam contigerit, quod dicitur Pſalmo LXIX. *Henr. Hammondus*, in paraphraſi ſua, rem in medio relinquit.

23. *Vertatur verò iis in laqueum*] יהי שלחנם לפניהם לפח *jehi ſchulhhanam liphnehem lephahh*, ſit menſa eorum ante faciem eorum in laqueum; hoc eſt, inſidiæ iis ſtruantur ab iis, qui eidem menſæ adſident, vel adcumbunt. Vide Pſalm. XLI, 10. Hæ diræ preces, quibus Pſaltes inimicos ſuos devingit, nullo modo, ut dixi, Chriſto tribui poſſunt; qui bene precatus eſt Judæis, quorum ingrato animo & crudelitate in crucem ſublatus fuerat. Mirum eſt *Theod. Bezam*, in argumento hujus Pſalmi, in Ed. Pſalterii, an. MDXCIII. in lucem emiſſi, cum metrica metaphraſi ipſius & *Buchanani*, ſuſtinuiſſe dicere, *potiùs Chriſtum Mediatorem de ſuæ gentis crudelitate, quæ nullis ipſius benefactis vinci potuit, quàm Davidem de ſuis hoſtibus, apud Deum, conquerentem induci, & ſimul eas Judaicæ genti* EXOPTANTEM *pariter ac prædicantem inhumanitatis pœnas, quibus nunc quoque illam plecti cernimus.* Qui potuit Propheta inducere Chriſtum *exoptantem* pœnas Judæis, quas iis remitti diſertè à Patre petiit? Id ipſum adducere debuit *Bezam* ad hæc Chriſto abjudicanda. Sunt hæc eorum temporum, quibus nondum quàm latè pateret caritas innotuerat.

Idem *Beza* verbis adlatis hæc proximè ſubjicit: *Quum autem membra oporteat capiti conformari, conſequitur, maximum iſtius Pſalmi uſum fore, quamdiu Eccleſia in terris peregrinabitur.* Quod ſanè negari nequit, dummodò Chriſtiani ſibi non perſuadeant, Chriſtum inimicos ſuos diris precibus inſectatum fuiſſe, idémque fieri ab ejus membris jus & fas eſſe. Utrumque falſum eſt, nec licet hæc canentibus, ex inimicorum Eccleſiæ odio, iis malè precari, ut nimis multi fortaſſe faciunt. *Audiſtis*, ait Chriſtus Matth. V. *quia dictum eſt* (veteribus Hebræis) *diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum; ego autem dico vobis: diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.* Sic fecit Chriſtus, ſic & nos facere oportet; ignoſceréque interim Antiquis, quibus idem dictum non fuerat idem ac nobis, quamvis eos imitari non liceat. Imò & recentioribus ignoſcamus, cùm aliter loquuntur, quàm par eſt, ut videmus à *Beza* factum. Hæc eſt certiſſima Chriſti doctrina, quam tradidit Matth. c. V. ut optimi quique Interpretes oſtenderunt.

Paulus quidem citat hæc verba de Judæis Rom. XI, 9. & XV, 3. & non quaſi vaticinia,

bus. [24]. Obſcurentur eorum oculi, ne videant, eorúmque lumbos perpetuâ debilitate adficito. [25]. Effunde in eos iram tuam, & ardor indignationis tuæ eos adſequatur. [26]. Sit eorum domicilium devaſtatum, nec quisquam ſit, qui in illorum tentoriis habitet, [27]. quia eum, quem tu perculſeras, inſectati ſunt, & dolorem vulneratorum tuorum, *non ſine lætitia*, narrarunt. [28]. Permitte eos in alias ſuper

rem eſſe cum amicis. 24. Eorum verò oculi fiant minus acuti, & lumbi perpetua debilitate laborent, ut facilè opprimi poſſint. 25. Tu vero te in perpetuum iis iratum oſtendito, ô Deus, & tandem ſupplicium de iis ſumito. 26. Sit locus, quem habitent, prorſus deſertus, nec quiſquam in ejus tentoriis incola deprehendatur; 27. quia eum, quem tu adflixeras, malè habuerunt; nec, ſine lætitia, ejus calamitates viderunt. 28. Patere, eum delicta alia, ſuper aliis, admittere, ne poſſit

nia, res, de quibus verba facit, prænunciantia; ſed quia eæ res verbis Pſaltæ optimè exprimi poterant. Nec Paulus uſquam malè precatur Judæis. Fuit hæc conſuetudo Judæorum verbis Scripturæ, quæ non abludunt ab iis, de quibus ſermo eſt, quæ volunt exprimere. Pleni ſont ejuſmodi citationibus eorum מדרשים *midraſchim*, ſeu interpretationes myſticæ. Sæpius ea de re egimus in Additamentis ad *Hammondum*. Vide Indicem rerum, & loca citata ad vocum *Citationes V. T.* Adde & not. ad Matth. II, 15.

Tendicula pacem colentibus] לשלומים למוקש *liſchlomim lmokeſch*; pacatis in tendiculam; hoc eſt, homines mutuam amcitiam profeſſi, ſed ejus menſam conentur ſe invicem irretire, conſiliorum aut verborum exploratione, & dum ſunt aliis pravorum factorum, nocendi cauſâ, auctores. Vide locum Pſ XLI. adlatum.

24. *Eorúmque lumbos perpetuâ debilitate adficito*] מתניהם תמיד המעד *mothnehem thamid hamhad*, lumbos eorum ſemper fac nutare. Conſtat verbum מעד *mahad* de pedum & talorum nutatione dici, quâ firmi greſſus impediontur; ſed tranſlatum ad lumbos debilitatem potius ſignificat, quàm nutationem, aut titubationem. De lumborum debilitate etiam ſumitur Ezek. XXIX, 7. LXX. Intt. *τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον*, ſed nuſquam מתנים *mothnajim* ſignificant *dorſum*, neque מעד *mahad* eſt *incurvari*. E conjecturis ita verterunt. LXX. Intt. Cùm ſit vocis מתנים forma dualis, hinc colligere eſt, eâ propriè ſignificari duplex membrum, quales ſunt *νεφροὶ renes*, ſub quorum tamen nomine *ὀσφὺς*, ſive lumbi, continentur; cúmque lumbi perpetuò non vacillent, debilitatem eorum ſignari cenſuimus. Hinc *Aquila*, *τοὺς νώτους αὐτῶν ἐνδελεχῶς ἀνάσεισον*, & *Symmachus*, *τὰς ὀσφῦς αὐτῶν διὰ παντὸς ἐξάρθρωσον*. Quæ infirmitatem lumborum, & totius corporis ſignificant.

26. *Eorum domicilium devaſtatum*] טירתם נשמה *tirathum neſchummah*. טירה *tirah* quidem ſignificat arcem, vel caſtellum; ſed videtur hic *domicilium* quodvis eſſe, cùm ei reſpondeat אהל *ohel*, tabernaculum, in altero membro orationis.

27 *Eum, quem tu percuſſeras*] Iſraëliticum populum, in quem Juſtitia Divina Chaldæos, à quibus maximis cladibus adfecti fuerant, immiſerat.

Dolorem vulneratorum tuorum, non ſine lætitia, narrarunt] ואל מכאוב חלליך יספרו *veel machob hhalalecha jeſappheron*, & ad dolorem vulneratorum tuorum narrarunt. Verterunt LXX. Intt. *ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προσέ-θηκαν*, quaſi legiſſent, aut legendum putaſſent, חללי יוספו *hhalalai jaſephoa*. Sed חללים *hhalalim* ſunt *vulnerati* non *vulnera*. Ceteroqui non eſt abſimile vero librarium ſcripſiſſe יספרו *jeſappheron* pro יוספו, additâ literulâ; & ipſum loquendi genus, *addere dolorem ad vulnera*, aut *vulneratis*, Hebraicum eſt, ut liquet ex Jerem. XLV, 3. aliisque locis. At ſi ſequamur lectionem receptam, neceſſariò ſupplendum erit, *non ſine lætitia*, aut quidpiam ſimile. Alioqui ſimpliciter narrare *dolorem vulneratorum* ſ[illegible]io iis verti non poſſet, de quibus agitur. Narratio intelligenda eſt cum *ἐπιχαιρεκακίᾳ* conjuncta. Cùm verò verbum יספרו conjungatur cum אל, aut אל eſt loco את, aut ſic eſt emendandum, ut & Pſ. II, 7. *Vulnerati*; aut *confoſſi*, de quibus hîc fit mentio, ſunt, qui à Babyloniis confoſſi fuerant.

28. *Permitte eos in alias ſuper alias iniquitates incidere*] תנה עון על עונם *thenah hnvon hal havonum*, hoc eſt, *pone*, aut *da*, aut *permitte iniquitatem ſuper iniquitate eorum*. Alii intelligunt hæc de pœnis iniquitatis, quaſi vertendum eſſet: *adde pœnam pœnæ eorum*; nec deſunt exempla, in quibus peccatum pro ejus pœna ſumitur, ut Gen. XIX, 16. & alibi. Sed res fermè eodem recidit. Si enim optet Pſaltes, homines ita ſibi permitti, ut peccata alia ſuper aliis admittant; ideò tantùm optat, quò graviores pœnas luant. תנה *thenah* vertimus *permitte*, aut *patere*, quia cùm hæc etiam ſit ſignificatio verbi נתן *nathan* (Vide Pſ XVI, 10. LV, 23) res ipſa etiam ita rem intelligi poſtulat; neque enim Deus *facit*, ut homines peccent, abſit! Delictorum culpa non minus eſt penes eos ſolos, qui delinquunt, quàm pœna; ut ſanctitas & juſtitia Dei ſint ſemper & per omnia labis omnis immunes, ex certa & conſtanti omnium Sacrorum Scriptorum ſententia, ſapientiúmque etiam Ethnicorum communi ſuffragio.

Nec ad clementiam tuam perveniant] אל יבאו בצדקתך *al jaboou beſidkathecha*, ne veniant in juſtitia tua. Sed ב hic ſumitur pro particula motum ad locum ſignificante, ut alibi. Vide 1. Reg. XI, 2. ubi, ut hîc, cum verbo *veniendi* conjungitur. Plura exempla habes, apud *Noldium* ad Sign. III. particulæ. צדקה *tſedakah* verò vertimus *clementiam*, quia hoc iis imprecatur Pſaltes, ne clementiam Dei experiantur. Vide dicta ad Pſ. LI, 16. Alii *juſtitiam* Dei intelligunt emendationem morum, quæ Deo placeat. Sed optare, ne peccatores convertantur, non eſt hominis boni, & Deus ipſe contrarium cupit, ut liquet ex Ezek. XVIII, 21, 22,

ſuper aliis iniquitates incidere, nec ad clementiam tuam perveniant. 29. Deleantur è libro viventium, nec cum innocentibus ſcribantur.

30. Me verò, qui adflictus ſum & doleo, liberatio tua extollat. 31. Tum laudabo nomen Dei canticis, eúmque celebratione magnificabo. 32. Gratius hoc erit Jehovæ, quàm taurus, *aut* juvencus, quibus ſunt cornua & ungues fiſſæ. 33. Videbunt humiles, gaudebunt qui quærunt Deum, & animus veſter vivet; 34. quia exaudit egenos Jehovæ, nec vinctos ipſius causâ deſpicit. 35. Laudabunt eum cœli, terra & maria, & quidquid in iis movetur; 36. quia Deus ſervavit Sionem, inſtauravit urbes Judæ, quæ incolentur, & poſſidebitur *terra* ab *Iſraëlitis*. 37. Poſteritas ſervorum ejus eam habebit, & amantes nominis ejus incolent.

Pſaltes

poſſit clementiæ tuæ particeps fieri. 29. Ne patere, eos diutius vitam producere, nec inter innocentes cives adnumerari, in libris cenſualibus.

30. Me autem, qui calamitatibus premor, iis liberato, pro tua clementia. 31. Tum verò laudes tuas canticis celebrabo. 32. Laudes ejuſcemodi gratiores erunt Deo, quam ullæ victimæ, quæcumque ſint. 33. Videbunt hæc modeſti, gaudebuntque ideò, qui Dei ſunt timentes, atque jucundiorem vitam agent; 34. quia, cùm exaudiat egenos Creator, non faſtidit eos, qui ejus causâ in vincula ſunt jacti. 35. Quanta laude ſit dignus Deus, oſtendunt cœlum, terra & mare, omniáque quæ ſunt in in iis animalia; 36. quia Deus ſervavit Sionem, inſtauravitque urbes Tribûs Judæ, quæ incultæ erant ab Iſraelitis. 37. Poſteritas denique eorum, qui nunc vivunt, & qui eum colunt, ejúſque nominis ſunt amantes; eam poſſidebunt.

s. Præ-

22, 23. XXXIII, 11 & ſeqq. Ideóque diras preces in malos non ſemel diximus intelligendas, cum exceptione, *niſi reſipiſcant.* Sed optat, inquies, Pſaltes, Deum *pati* malos *in alias, ſuper aliis, iniquitates incidere.* Hoc verò etiam intelligendum, ſi diu & pertinaciter, ſine ulla emendationis ſpe, peccarint. Nulla enim lethaliter peccandi eſt hominibus impoſita à Deo neceſſitas, ut eos graviùs puniat. Dei Optimi Maximi talia non ſunt.

29. *Deleantur è libro viventium*] ימחו מספר חיים *jimmahhou miſſepher bhajim*, quod alii vertunt è libro vitæ. Sed idem eſt, & reſpicitur ad cenſuales libros, è quibus mortui delentur. Vide notata in Exodum XXXIII, 32.

Nec cum innocentibus ſcribantur] Scripta eorum nomina legantur; hoc eſt, intereant mali omnes. Vide Eſai. IV, 3. Ezek. XIII, 9.

32. *Gratius hoc erit Jehovæ* &c.] Vide Pſ. LI, 16, 17.

Taurus aut juvencus] שור פר *ſchor phar*, ſine ullius conjunctionis interpoſitione, quia ſignificatur victima bovilli generis, & eâ ætate, quâ cornua & ungulæ incipiunt invaleſcere; quæ erat hoſtia non Deo quidem gratiſſima, qui ſolius animi rationem habebat; ſed quam pluris faciebant homines, quia carnes ejus erant delicatiores, putabántque, à ſe deberi Deo offerri, quæ optima ipſi judicabant. Deliria Judæorum, hac de re, confutantem *Sam. Bochartum* vide Hieroz. P. 1. Lib. III. c. 26

33. *Et animus veſter vivet*] ויחי לבבכם *vihhi lbabchem*, & vivet cor veſtrum, hoc eſt, animus veſter exhilarabitur. Vide Pſ. XXII, 27.

Vinctos ipſius causâ] אסיריו *aſirau*, vinctos ſuos; hoc eſt, in vincula conjectos à Babyloniis, quia ſunt Judæi, quaſi ſeditioſi, ac rebelles in Imperium Babylonicum. Attamen non eſt putandum, omnes in captivitatem abductos fuiſſe *vinctos*, ſi propriè loquamur, hoc eſt, carcere & vinculis coërcitos; datæ enim erant Judæis urbes, quas incolerent, & quamvis eſſent ſervi Regis Babyloniorum, libertate tamen eadem, aut non multò minore fruebantur, ac reliqui Babylonii, aut qui ex aliis populis Regi Babyloniorum parebant, δεσποτικῶς imperanti iis, qui erant intra fines imperii. Verùm *vinctos* ſe putabant, quibus non licebat in patriam redire, & avita libertate frui.

35. *Quidquid in iis movetur*] וכל רמש בם *vechol romeſch bam*; & omne repens in iis. Quamvis רמש ſit propriè *repere*, attamen & pro quolibet motu ſumitur. Vide ad Gen. I, 24. *Laudare* autem hæc omnia Dei opera dicuntur, etiam intelligentia deſtituta; quòd potentiam ejus oſtendant, laudandíque argumentum intelligentibus Naturis ſuppeditent. Sed hoc non ſpectatur, in hiſce verbis, *laudare* enim *Deum* dicuntur, ob reſtitutionem Sionis; quia in maxima hominum lætitia ſolent & reliquas creaturas ſecum Deum laudantes poeticâ proſopopœiâ inducere, ut colles Pſ. LXV, 14. ubi vide notata. Adde & Pſ. XCVI, 11. XCVIII, 8. Eſai. LV, 12. Jerem. LI, 48. ac ſimilia, quæ alibi occurrunt.

36. *Quia Deus ſervavit Sionem* &c.] *Liberavit.* Hæc claré oſtendunt, ut diximus, Pſalmum hunc in Captivitate ſcriptum.

Inſtauravit] יבנה *jibneh*, ædificavit, ſed verbis compoſitis carent Hebræi.

Quæ incolentur & poſſidebitur &c.] ישבו שם וירשוה *jaſchebou ſcham viraſchouah*, habitabunt ibi, & eam poſſidebunt; nempe, בני ישראל *bne Jiſchraël*, aut, ſi mavis, בני יהודה *filii Judæ*. Sic ſæpe omittitur, ante numerum pluralem, ut & ante ſingularem, nominativus è re ipſa colligendus. Paſſivè tamen vertimus, quia commodiùs erat Latinè loquenti.

COMMEN-

Digitized by Google

Pſaltes Deum orat, ut ſibi quidem faveat, inimicos verò ignominiâ adficiat.

1. PRÆFECTO DAVIDIS AD COMMEMORANDUM. 2. O Deus, ad me liberandum; ô Jehova, ad me adjuvandum feſtina. 3. Pudore & opprobrio adficiantur, qui conantur mihi vitam eripere; vertantur retrorſum, & ignominiam accipiant, qui calamitate meâ delectantur; 4. revertantur propter pudorem, quo me adfecerunt, cum dicerent: euge, euge. PSALM. LXX.

5. Gaudeant verò & lætentur, in te, quicumque te quærunt, & dicant ſemper, qui liberationem à te *ortam* amant: magnificetur Deus. 6. Ut me humilem & egenum adjuves, feſtina, ô Deus; tu Jehova, mi ſervator, ne morêris.

Calamitates ſuas queritur Pſaltes, auxilium Dei implorat, ut iis liberetur, adverſariique pœnas luant, ſeque Deo gratias habiturum & acturum promittit.

1. IN te, Jehova, ſpes *meas* collocavi, ne pudore in perpetuum adficiar. 2. Pro tua juſtitia, libera me, eripe me, inclina ad me aurem tuam, & me ſerva. 3. Fias mihi rupes, in qua habi- PSALM. LXXI.

P A R A P H R A S I S.

1. PRÆFECTO Davidis, ad commemorandum. 2. O Deus, feſtina, me liberare, ô Creator, me adjuvare matura. 3. Pudore, imò & opprobrio adficiantur, qui me conantur occidere, retrorſum repellantur, irridendi, nec ſine ignominia, qui calamitate meâ gaudent. 3. Opprobrio & infamiâ adficiantur à me repulſi, quicumque calamitate meâ gaudent. 4. Irrito conatu abeant, qui me voluerunt pudore adficere, clamantes, Euge, euge! cùm malè haberer.

5. Contrà gaudeant, ô Deus, tuo auxilio, quicumque te colunt; dicántque ſemper, qui ab auxilio tuo pendent: magnus habeatur Deus! 6. Ut me humilem atque egenum adjuves, feſtina, ne diutius morêris, mi Creator & Soſpitator.

P A R A P H R A S I S.

1. CUM, ô Creator, in te ſolo ſpes, opéſque meas collocarim, ne patiaris me ignominiâ perpetuâ adfici. 2. Pro tua infinita juſtitia, libera me; auditis precibus meis, ſerva me. 3. Eſto mihi inſtar rupis, in qua habitem, & in quam ſemper me conferam. Juſſiſti me incolumem

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. LXX.

1. AD *commemorandum*] Vide ad Pſalm. XXXVIII, 1.

3. *Qui conantur mihi vitam eripere*] *Quærentes animam meam.* Frequens loquendi genus.

4. *Vertantur*] ישובו *jaſchoubou*, ut antea. Repetitio vim & elegantiam addit orationi. Vide de Pſ. LXVIII, 12.

Propter pudorem, quo me adfecerunt] בשתם *boſchtham*, pudorem ſuum; ſed veluti activè hîc ſumitur, pro pudore, quo Pſaltem cooperuerant. Vide verſ. 5.

Euge, Euge] האח האח *heahh heahh*, interjectio gaudentium, qui vapulantibus plaudebant.

5. *Lætentur in te*] בך *becha*, propter te.

Liberationem à te ortam] ישועתך *jeſchobathecha*, liberationem tuam; quâ, nempe liberas eos, qui ad te confugiunt. Vide ad verſ. 4.

6. *Ut me humilem* &c.] *Et ego humilis & pauper, ô Deus, matura mihi auxilium meum.*

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. LXXI.

2. PRo *tua juſtitia*] בצדקתך *betſidkathecha*, in tua juſtitia; quâ me innocentem tueris, contra improbos.

3. *Rupes, in qua habitem*] לצור מעון *ltſour mahon*, in rupem habitationis; hoc eſt, inſtar habitationis munitæ, in quam me recipiam.

Juſſiſti me ſervari] צוית להושיעני *tſivvitha lehoſchiheni*, juſſiſti me ſervare; ſcilicet, Angelos tuos, quo nomine omiſſo, activam loquutionem in paſſivam mutare neceſſe habuimus. *Hieronymus: præcepiſti, ut ſalvares me.* LXX. Intt. aut ſunt hîc valde jam olim corrupti, aut locum legere in ſuo exemplari non potuerunt; habent enim: γένου μοι εἰς θεὸν ὑπερασπιστήν,

habitem, & in quam ſemper me conſeram; juſſiſti me ſervari, cùm ſis tu petra & munitio mea. 4. O Deus, libera me è manu improbi, è manu perverſi & oppreſſoris. 5. Nam tu es exſpectatio mea, Domine Jehova, & fiducia mea, ab adoleſcentia. 6. Te fretus ſum ab utero, à viſceribus matris meæ eduxiſti me, in te ſemper gloriatio mea *fuit*. 7. Multis inſtar portenti fui, at tu firmum fuiſti perfugium meum. 8. Repleatur os meum laude tua, & quotidie gloriam tuam *prædicet*. 9. Ne me abjicias, tempore ſenectutis meæ, nec, deficientibus me viribus, deſeras; 10. nam inimici mei, & inſidiantes vitæ meæ, conſilio ſimul habito, de me dixerunt: 11. Deus eum deſeruit, ſequimini eum, & comprehendite, nullus enim eſt ei liberator. 12. O Deus, ne te à me amoveas, feſtina, ô Deus mi, ad auxilium mihi ferendum. 13. Pudore adficiantur & abſumantur, qui mihi adverſantur; opprobrio & ignominiâ operiantur, qui mihi malum moliuntur.

14. Ego verò ſemper *opem tuam* exſpectabo, & omnibus laudibus tuis *hanc* adjiciam. 15. Os

columem ſervari, cùm ſis ipſe rupes & munitio mea. 4. O Deus, eripe me ſemper è manu improborum, qui me opprimere vellent. 5. Semper fretus ſum auxilio tuo, ô Domine Creator, atque mea fiducia, à pueritia mea. 6. Tu ipſe ab infantia mea, atque à viſceribus matris meæ me eduxiſti, a quo tempore ſemper auxilio tuo gloriatus ſum. 7. Multis portenti ſimile fuit, quod hactenus à te ſervatus fui, quaſi tuto perfugio. 8. Sit & in poſterum laus tua in ore meo; æquum eſt à me te laudari, & quotidie gloriam tuam prædicari. 9. At ne me abjicias, in ſenectute mea, nec, deficientibus viribus meis, mei curam abjicias; 10. nam nullum habeo liberatorem, præter te. 11. Inimici atque inſidiatores mei, conſilio inter ſe habito, dixerunt; me à Deo deſertum eſſe, itaque poſſe me adprehendi, cùm adjutorem neminem haberem, qui me liberare vellet. 12. Ne ergo, ô Deus, me deſeras, ſed auxilio mihi eſſe propera. 13. Turpiter eorum cœpta iis cedant, contra me, atque adverſarios meos pudore adficiant, qui mihi nocere conantur.

14. At ego ſemper auxilium tuum exſpectabo, &

ἀσπιστὴν, ϗ εἰς τόπον ὀχυρὸν τῦ σῶσαί με, quibus poſterioribus verbis horum vim exprimi oportuerat. Sunt multa loca, quæ verterunt, non ex Analogia linguæ Hebraicæ, ſed pro arbitrio; quod nullo modo probandum; ut nec ſomnium de eorum Interpretum divino adflatu.

4. *Oppreſſoris*] חומץ *hhomets*. Eſt à חמץ *hhamats*, apud Hebræos, fermentatus fuit; quod apud Chaldæos eſt *violenter eripuit*, *oppreſſit*. Confertur cum Hebraico חמס *hhamas*, quod ἀδικεῖν vertunt LXX. Intt. qui habent hîc ἀδικῦντ☉·.

5. *Ab utero, à viſceribus matris meæ*] Idem eſt ac מנעורי *minneboürai*, ab adoleſcentia mea, quod anteceſſit.

Eduxiſti me] גוזי *gozi*. eductor meus. Eſt à גז *gouz*, quod eſt *tranſire*, ut dicemus ad Pſ. XC, 10. Itaque גז erit, qui facit ut vita tranſigatur, incolumiſque ſervetur, qui ex omnibus periculis educit, vel liberat. LXX. Intt. σύ μυ εἶ σκεπαστής. *Symmachus*: ὑπεδὺς μυ. Vulgatus, *protector meus*.

In te ſemper gloriatio mea fuit] בך תהלתי *becha thehillathi*, in te laus mea; hoc eſt, numquam gloriatus ſum, niſi quòd te Deum, te protectorem haberem. Hinc *gloriari in laude Dei*, pro eo quod eſt ſibi gloriæ ducere, quòd Deum laudes. 1. Ephem. XVI, 35. Pſ. CVI, 47. LXX. Intt. ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μυ. *Symmachus* verò εἰς σὲ ἡ ἀναμονή μυ. Legit nempe, תוחלה *thohhillah*, quod à חלל *hhalal*, cui tribuit eamdem ſignificationem, ac verbo adfini חול *hhoul*, quod ἀναμένειν *exſpectare* interdum vertunt LXX. Intt.

7. *Inſtar portenti*] כמופת *chemopheth*. Hoc eſt, qui portenti inſtar, non ſine admiratione, ſpectaretur; qui omnibus miraculo fuit. Vide Eſaiæ XX, 3. Ezek. XII, 6. XXIV, 24, 27. Ut autem poſſemus ſcire, quare portenti loco fuerit Pſaltes, quis fuerit, & quid ei contigiſſet, perſpectum nobis eſſe oporteret. Hîc autem ne inſcriptio quidem ulla addita eſt, & quæ habentur in ipſo Pſalmo ejuſmodi non ſunt, ut ex iis certò colligere liceat, à quo ſit conſcriptus. Sunt, fateor, quæ conveniant Davidi, ſed tamen non ſunt ei ita peculiaria, ut ab aliis multis piis viris & Prophetis dici non potuerint.

9. *Ne me abjicias* &c.] Hæc & ſequentia optimè Davidi conveniunt; qui ſi hîc non loquatur, attamen exemplum fuit eorum, quæ memorantur. Nec ſi quis deſignari eum velit, multùm repugnabimus.

10. *Inſidiantes vitæ meæ*] *Servantes animam meam*. שמר *obſervare* & Græcè τηρεῖν ſæpe ſunt inſidiari. *Symmachus*: ἐπιτηρῦντες τὴν ψυχήν μυ. Hieronymus, *obſervantes*. Vide ad Gen. XIII, 15. 2. Sam. XI, 16. Pſ. LVI, 7.

11. *Deus eum deſeruit* &c.] Hæc verba non malè conveniunt Davidis hoſtibus, cum Abſalomum fugeret & præſertim *Achitopheli*, de quo 2. Sam XVII, 1.

13. *Qui mihi adverſantur*] *Adverſarii animæ meæ*, שטני נפשי *ſchotne naphſchi*, hoc eſt, qui mihi adverſantur.

Qui mihi malum moliuntur] *Quærentes malum meum*.

14. *Opem tuam exſpectabo*] Eſt tantùm איחל *ajahhel*, operiar, ſed ſubaudiendum עזרתך *hezrathecha*, vel לעזרתך *lehezrathecha*, tuum auxilium. Vide Pſ. XXXI, 25. CXIX, 74.

Hanc adjiciam] Laudem hanc, quòd me periculo, quod nunc mihi imminet, eripueris.

15. *Juſtitiam*] Quâ pœnas de injuſtis hoſtibus meis ſumſeris, & me innocentem ab iis liberaveris.

Numerum laudum tuarum nullum novi] ספרות

15. Os meum quotidie narrabit juſtitiam, & liberationem tuam; nam numerum *lau-
dum* tuarum nullum *novi*. 16. Ingrediar *dicere* fortia Domini Jehovæ facta, & ſolam
tuam juſtitiam commemorabo. 17. Me docuiſti, ô Deus, ab adoleſcentia mea, & mi-
rabilia *tua facta* adhuc nunciavi. 18. Ne, ô Deus, ad ſenectutem & canitiem me de-
ſeras, donec nunciarim brachii tui *res geſtas huic* ætati, & futuris omnibus potentiam,
19. & juſtitiam tuam ad ſublimia *pertingentem*; *quippe* qui magna feciſti, ô Deus; quis
ſimilis tui? 20. Qui feciſti, ut *in* multis & gravibus anguſtiis *me* viderem; redito,
méque revoca in vitam, & è terræ abyſſis me iterum extrahe. 21. Auge magnitudi-
nem meam, & converſus me ſolare. 22. Etiam ego laudabo te, adhibito inſtrumento
muſico Nablio, veracitatem tuam, ô mi Deus, carmine tibi celebrabo ad citharam, ô
Sancte Iſraëlis. 23. Lætas voces emittent labia mea, cùm tibi cantabo, & vita mea,
quam liberaſti. 24. Etiam lingua mea quotidie proloquetur juſtitiam tuam, quia pu-
dore ſunt adfecti, *&* quia opprobrium retulerunt, qui mihi nocere conabantur.

Preces

& omnibus tuis laudibus hanc addam. 15. Os meum quotidie narrabit juſtitiæ & liberationis tuæ exempla, nec numerum ullum, in tuis beneficiis, novi. 16. Ingrediar dicere potentia Domini Creatoris facta & ſola juſtè facta, & ſolam juſtitiam tuam commemorabo. 17. Me docuiſti, ô Deus, hæc ab adoleſcentia mea, atque hæc adhuc nunciavi aliis. 18. Ne, quæſo, ô Deus, ad ſenectutem meam, me deſeras, donec potentia tua facta huic ætati nunciarim & celebraverim, ac futuris omnibus potentiam, 19. & juſtitiam tuam, quæ ad ſublimia pertingit; quippe qui res maximas geſſiſti, nec quemquam habes tibi ſimilem. 20. Qui feciſti, ut multis & periculoſis anguſtiis premerer, & veluti procul à me fuiſti; revertere, me revoca veluti in vitam, atque ex abyſſo calamitatum liberato. 21. Auge res meas ſecundas, & redux ad me ſolatio mihi eſto. 22. Tum verò adhibitis canticis, unà cum Inſtrumentis Muſicis, ô mi Deus, & ſanctiſſimum Iſraelis Numen! carminibus te meis celebrabo. 23. Lætas voces emittent labia mea, quæ Cantica pronunciabunt, & ipſa vita teſtis tuæ erga me beneficentiæ. 24. Lingua mea quotidie laudabit juſtitiam tuam; quia mali homines, qui mihi perniciem moliebantur, ignominia, pro irritis ſuis conatibus, afficiuntur.

PARA-

לא ידעתי ספורות *lo jadahthi ſphoroth*, non ſcio numeros. Vox ספורה cujus pluralem hic habemus, nuſquam alibi exſtat. LXX. Intt. ὅτι οὐκ ἔγνων γραμματείας. *Hieronymus*: *litteraturas*. Meliùs vertiſſent *numeros*, ut ſit idem ac מספר *miſphar*. Sic *Symmachus*: οὐ γὰρ οἶδα ἐξαριθμῆσαι. Perinde eſt ac ſi diceret, nullum eſſe numerum laudum, quæ Deo debentur, quia innumera ſunt ejus beneficia. Vide Pſ. XL, 6.

16. *Ingrediar dicere*] אבוא בגבורות *abo bigbouroth*, ingrediar potentia facta. Sunt, qui velint ſubaudiri, *in templum tuum*, poſt *ingrediar*; ſed plura eſſent ſupplenda.

Domini Jehovæ] אדני יהוה *adonai Jehova*, ſed Maſſorethæ poſteriori voci ſubjecerunt puncta vocis אלהים. Eſt tantùm κύριε ſemel, in exemplaribus LXX. Intt. ſed alterum eſt reſectum, quaſi ſuperfluum. At *Hieronymus*: *Domini Dei*, ad mentem poſteriorum Judæorum.

Solam tuam juſtitiam &c.] Hoc eſt, dum nunc ordior potentia tua facta dicere, ea tantùm adtingam, quæ ad juſtitiam tuam pertinent.

18. *Donec nunciarim* &c.] עד *had* donec non excludit ſequentia tempora. Vide Intt. ad Matth. I, 25.

Brachii tui res geſtas huic ætati &c.] זרועך לדור לכל יבוא *zerobacha ldor lecbol jabo*, brachium tuum ætati omni venienti. Quod vertimus quaſi ſcriptum eſſet, quod ſubaudiendum: לדור הזה ולכל אשר יבוא *huic ætati & omni quæ veniet*. Sic *Hieronymus*: *generationi, cunctiſque, qui venient*.

20. *Qui feciſti, ut in multis* &c.] הראיתני צרות רבות ורעות *feciſti videre me anguſtias multas & malas*. *Videre malum & bonum* dicunt Hebræi, pro eo quod eſt res adverſas & ſecundas experiri. De malis vide Pſ. LX, 5. de bonis Pſ. IV, 7. XXVII, 13. Rem Latinè expreſſi, quoad licuit.

Redito] תשוב *thabſchoub*, redibis; nempe, ad priſtinum favorem, quem mihi oſtendiſti. Futurum & Imperativus perpetuò miſcentur, in hiſce Libris.

Revoca in vitam] תחייני *thebhajjeni*, facies me vivere; hoc eſt, periculo mortis me eripe, in quo vita non eſt vitalis.

E terræ abyſſis] מתהומות הארץ *mitthehomoth haarets*. *Abyſſi* hic dicuntur aquæ profundæ lacuum fluviorum & marium, per terras. Vide not. ad Gen. I, 2. Hic metaphoricè ſignificant magna pericula, qua de re diximus ad Pſ. LXIX, 2.

Me iterum extrahe] תשוב תעלני *thaſchoub thehaleni*, redibis, facies me adſcendere. שוב *ſchoub*, junctum cum alio verbo, iterationem actionis ſignificat ſat frequenter. Potuiſſet utrumque תשוב eodem modo verti, ſed magis placuit varietas. Ceterùm verbum שוב ſolet ſequi conjunctio ו *&*, ſed utrobique omiſſa eſt, fortè κατ' ἀσύνδετον, quo utitur Pſaltes, qui moram vix ferebat, quale illud Virgilianum:

Ferte citi flammas, date tela, ſcandite muros.

21. *Auge magnitudinem meam*] תרב גדלתי *thereb gedullathi*, multiplicabis, vel augebis potentiam, quâ me donaveras. LXX. Intt. ἐπλήθυνας τὴν δικαιοσύνην σου, ſeu legerint צדקתך *tſidkathcha*, juſtitiam tuam, ſeu ita legendum cenſuerint, quod ſuſpicari quis poſſit, quod indecorum putarent, hominem apud Deum

Preces in gratiam Salomonis, ſpéſque de ejus regno conceptæ.

PSALM. LXXII. 1. IN GRATIAM SALOMONIS: O Deus, jura tua Regi da, & juſtitiam tuam Regis filio. 2. Populum tuum juſtè, & humiles tuos ex jure judicabit. 3. Pro-

PARAPHRASIS.

1. ORATIO ad Deum, in gratiam Salomonis, Davidis Filii, cum Rex conſecraretur. O Deus, concede Regi peritiam legum à ſe latarum, cujus participem poſſit facere filium. 2. Tum demum æquo jure reget Populum tuum, & vel humillimis id, quod iis jure debebitur, conſequentur. 3. Montes & colles, quibus aliquo modo munitur regio, pacem populo

de *ſua magnitudine* loqui. Certè *Aquila* habet: πληθυνεῖς μεγαλειότητά μου & *Symmachus*: αὐξήσεις τὴν μεγαλειότητά μου. At *Hieronymus*, fortè eadem de cauſa, propter quam *juſtitiam tuam* verterant LXX. Intt. habet: *multiplicaſti magnificentiam tuam*, non *meam*.

Converſus me ſolare] תסב תנחמני *thiſſob thenahhameni*. תסב eſt futurum conjugationis Niphal, quæ interdum habet vim reciprocam, ut Gen. XLII, 24. Pſ. CXIV, 3, 5. Eſ. I, 18. Deus, nempe, qui veluti *averſus* à Pſalte, quem in magnas anguſtias conjecerat, deſcribitur, jam נסב *naſab*, *ſe convertens* ad eum, de hoſtibus ejus pœnas ſumturus erat. LXX. Intt. ἐπιστρέψας, nempe, ἑαυτόν. *Hieronymus*, *converſus*. At *Symmachus*: περικυκλώσεις με παραμυθίᾳ, quaſi תסבבי *theſobbi* legiſſet in futuro Kal, aut תסובבי *theſobebi*, in *Pobel*.

22. *Adhibito inſtrumento muſico*] בכלי נבל *bichli nebel*, in inſtrumento nablio. Poſtea *ad citharam* vertimus.

23. *Vita mea*] נפשי *naphſchi*, anima mea, hoc eſt, quod me morti eripueris, ideò laudaberis.

24 *Qui mihi nocere conabantur*] מבקשי רעתי *mbakkeſche rehathi*, quærentes malum meum.

COMMENTARIUS

In PSALM. LXXII.

1. *IN gratiam Salomonis*] לשלמה *liſchlomoh*, Salomoni. LXX. Intt. εἰς Σαλωμών, rectè; eſt enim in Salomonis gratiam ſcriptus hic Pſalmus, non ab ipſo, ſed ab alio. Ceteri tamen Græci Intt. habebant Σαλωμῶντος, quia לדוד vertere ſolent τῷ Δαβίδ, quod tamen neceſſariò non ſignificat *Davidis*, cum ſint Pſalmi, quibus præfixum hoc eſt, quos David ſcribere non potuit; quia rerum, quæ poſt ejus tempora contigerunt, meminerunt, aut ejus honoris causâ ab aliis ſcripti ſunt.

Adnotavit hic *Grotius*, quamvis hic Pſalmus ſcriptus ſit ad celebrandam memoriam unctionis Salomonis, ſubliniore tamen ſenſu pertinere hæc ad Meſſiam agnoſcere veterem Scholiaſten Hebræorum hoc loco (fortè Abenezram) & R. *Saadiam* ad Danielem VII, 14. & *Salomonem Jarchium*. Adde & Chaldæum Paraphraſten, qui pro למלך *Regi*, habet למלכא משיחא *Regi Meſſiæ*. Quod factum, ut puto, quòd ſint hîc verba, quæ, pro tota poteſtatis nativæ amplitudine, melius conveniunt Chriſto, quàm Salomoni, ut quæ habentur verſu 11. *adorabunt eum omnes Reges, eique cunctæ Gentes ſervient.* Attamen non citatur hîc Pſalmus eam in rem, in Novo Teſtamento; quo minimè præeunte, neſcio an ſatis tutum ſit de Chriſto verba Pſaltæ interpretari.

Jura tua Regi da] משפטיך *miſchpatheecha* judicia tua, ſed judicia Dei ſunt paſſim jura ab eo Hebræis præſcripta.

Regis filio] Pro מלך *melech*. Regis, legit *Meibomius* מלכנו *malcenou*, Regis noſtri, ſine neceſſitate.

2. *Humiles tuos*] עניך *hanijecha*; hoc eſt, humiles populi tui. Vide & Pſ. LXIV, 19.

Ex jure] במשפט *bemiſchphat*, addit *Meibomius* de ſuo ידרך *jadrech*, & vertit *coram tribunali introducet*. Quaſi quidquam ſenſui deſit! Atque ut ſcias, hominem nihil habuiſſe, quod certò adfirmaret, pro voce adlata ſupplet: יורה *joreh*, docebit.

3. *Proferent montes & colles pacem* &c.] Mirum loquendi genus, quo *pax* & *juſtitia*, deſcribuntur quaſi fructus montium & collium, quibus Palæſtina tota diſtincta eſt. Sed & ſic dicimus fore, ut *floreat pax*, aut *juſtitia*, ſub Rege pacis ac juſtitiæ amante. Ordo verborum Hebræorum eſt: *ferent montes pacem populo & colles cum juſtitia*; ex quibus ut duos verſus, more ſuo, faceret *Meibomius*, ultimæ voci addidit ישפטו *jiſchpheton* judicabunt. Sed quiſnam eſt ſenſus horum verborum: *colles juſtè judicabunt?* Ubi ſimile loquendi genus?

4. *Jus dicet humilibus populi, liberabit* &c.] *Meibomius*, quia verbum, quo definit antecedens apud eum verſus, initio hujus detraxerat, omnia hîc invertit, ut Diſtichon hoc conficeret: *contundet eos, qui miſeriâ adficiunt miſeros populi; ſervabit filios patris egeni.* Si hic locus eſſet corruptus, ita reſtitui non poſſet, ſine ſpiritu prophetico. Attamen tantâ fiduciâ has emendationes protulit, quaſi omnis poſteritas eſſet propterea Deum laudatura.

5. *Timebunt te cum Sole & coram Luna*] ייראוך עם שמש ולפני ירח *jeroucha him ſchemeſch veliphne jareahh*; hoc eſt, dum Sol & Luna erunt in cœlo. Sic verſ. 7. *donec non erit Luna.* Sic & Pſalm. LXXXIX, 37, 38. *Poſteritas ejus* (Davidis) *erit in perpetuum, & thronus*

3. Proferent montes & colles pacem cum juſtitia populo. 4. Jus dicet humilibus populi, liberabit filios egenorum, & oppreſſorem contundet. 5. Timebunt te, cum Sole & coram Luna, ætates futuræ. 6. Deſcendet veluti pluvia in

pulo præſtabunt. 4. Rex, ſine diſcrimine, jus divitibus & pauperibus dicet, ac pauperes tuebitur, & oppreſſores eorum retundet. 5. Omnes ætates futuræ, dum in cœlo erunt ſtellæ, de te, non ſine reverentia, loquentur 6. Fructus terræ copioſi erunt, quia nuſquam copioſi rores deerunt, aut pluviæ, quibus omnia virebunt.

thronus ejus inſtar ſolis coram me. Sicut Luna ſtabilis erit in perpetuum: ſic & teſtis ejus in æthere fidelis. Quæ hyperbolicè quidem dicta, de poſteritate carnali Davidis, oſtendunt tamen Hebræos res perpetuas cum ſtabilitate Solis & Lunæ conferre ſolitos. Sic & Latini, ut *Ovidius* Amorum Lib. I. El. XV, 15.

Nulla Sophocleo veniet jactura cothurno.
CUM SOLE & LUNA *ſemper Aratus erit.*

Sic & *Theognis* verſ. 252.

Πᾶσι γὰρ, οἷσι μέμηλε ϗ ἐσσομένοισιν ἀοιδὴ
Ἔσσῃ ὁμῶς, ὄφρ' ἂν γῆ τε ϗ ἠέλιος.

Omnibus enim, quibus curæ eſt etiam poſteris carmen, eris unà, donec terra & ſol erunt. Hîc verò *Meibomius* cui hæc loquendi genera non placuerunt, novos confingit Hebraiſmos, legit enim:

יראו בכורו עם שמש
ובני ירח לדור דורים:

Vertitque: *metuent gloriam ejus populus Solis & filii Lunæ, in generationem generationum.* Nuſquam enim *timere gloriam* occurrit in Libris ſacris, nec ullum eſt exemplum, quo meridiani populi *filii Solis*, orientales verò *filii Lunæ* dicantur. Poſtea p. 56. ubi breviter rationem reddit mutationum, quæ nemini prorſus, præter ipſum, probari queant, ait „ memorabile hoc eſſe Diſtichon, ob inſignem „ difficultatem utroque verſu. Studio, *inquit*, „ in Babylonica Captivitate, hoc acceritum „ ſuſpicor, ne magnificâ laude Chaldæos au- „ ditores, aut lectores Pſalmorum offende- „ rent. Ejus autem rei notitiam longâ capti- „ vitate abolitam. Unde illa depravatio & „ fortitan multæ aliæ, eo tempore, de indu- „ ſtria factæ, in libris ſacris poſtea locum re- „ tinuerint. —— Adfixi ו *abſurditas* me, ut „ hîc dubitarem, admonuit. Tertiæ enim per- „ ſonæ hîc omnia verba ſunt & eſſe debent, „ ideóque inſolens hæc apoſtrophe. — Quod „ ad phraſin attinet, reperitur ea Pſ. CII, „ 16. & Pſ. XCVII, 6. ubi, pro ראו & „ *videbunt* lego יראו *jareou* timuerunt. Poſtea etiam litteram ו vult eſſe notam, ſeu primam litteram vocis בכורו *chebodo*. Sed ut à poſtremis incipiam, I. *notas* illas ipſe, ſine ulla neceſſitate, confinxit in locis, quos propterea emendavit: II. Emendatio Pſ. XCVII, 6. nullius eſt pretii, nec poteſt conjectura incertiſſima aliâ non certiore firmari. Exemplum verò Pſ. CII, 16. *timebunt Gentes nomen Jehovæ, & omnes terrarum Reges gloriam tuam*, non eſt idem, nam ſupplendum *videbunt*, ut liquet ex verſu ſequente: *poſtquam inſtaurarit Jehova Sionem, cernetur in gloria ſua*, נראה בכבודו: III. Apoſtrophæ ejuſmodi ſubitæ frequentes ſunt, in hiſce libris, exemplúmque in hoc ipſo loco Pſaltæ cernere eſt, ubi eſt: *timebunt nomen Jehovæ*, quæ tertia eſt perſona, nec eo ſecius ſequitur: *gloriam tuam.* Plura exempla congeſſit *Sal. Glaſſius* Rhet. Sacræ Tract. II. c. 4. IV. Quod ait de locis mutatis in Captivitate ſomnium eſt, nullo certo exemplo confirmatum; nec Babylonii aderant hymnis Hebræorum, cùm non intelligerent eorum linguam; nec miſeros captivos curarent; nec ſi voluiſſent iis negotia propterea faceſſere, deerant alia loca Pſalmorum, quibus offendi poterant, ut Pſ. CXXXVII.

6. *Deſcendit veluti pluvia* &c.] Tam opportunum erit ejus imperium populis, quàm eſt pluvia opportuna pratis, quorum herba ſecta eſt; quia nimirum, fœni cordi, vel autumnalis incrementi causâ eſt. Vide Job. XXIX, 27 Proverb. XVI, 15.

In ſectam herbam] על גז *hal gez*. LXX. Intt. ἐπὶ πόκον, *in vellus*, & ſic ceteri Græci, excepto *Aquila*, qui verterat κουράν. Sic dicitur fœnum ſectum à גזז *gazaz*, *totondit*. Sic ante *Meibomii* tempora vocem interpretati fuerant Chaldæus Int. *David Kimchi*, *Val. Schindlerus*, *Joan. Coccejus*, *Sanctes Pagninus*, *Franc. Junius*, *Joann. Piſcator*, alii multi, tum etiam ii, qui Commentarios in Pſalmos ediderant; quorum nullum à viro docto conſultum mirum eſt, aut ſi conſuluit, in re aperta, ſpretum fuiſſe; nam legit hîc גן *gan*, hortus. Attamen גזים *gizzim*, fœniſicia dicuntur etiam Hamos VII, 1. Emendandi pruritus hominem excœcaſſe videtur. Præterea poſt *deſcendet* addit לעם *laham*, ad populum, quod ſatis intelligitur, neque hoc eſt intrudendum.

Veluti tenues pluviæ] כרביבים *chirbibim* de qua voce vide dicta ad Deut. XXXII, 2.

In fiſſuras terræ] זרזיף ארץ *zarziph arets*, quarum vocum prior hoc tantùm loco exſtat. LXX. Intt. vocem רביבים *rbibim* σαγὼν interpretantur, & זרזיף *zarziph* στάζουσαι *ſtillantes*; Hieronymus, *irrorantes.* Quod quomodo è verbo Hebraïco exſculpi potuit non adſequor, niſi legerint מרוים *marvim*, *rigantes*, aut ſimile quidpiam. Ceterorum Intt. nihil exſtat hac de re, imperitiâ Græcorum; qui eos conſuluerunt, ubi nihil erat obſcurum, ſed in obſcuris locis non intellexerunt Rabbinorum nonnulli deducunt vocem à זרף *zaraph*, quod eſt *fiſſuras facere.* Sed legendum eſſet זרפיף *zarphiph*, ut ultima radicalis repeteretur. Alii volunt *ſtillationem* ſignificari, quia, apud Rabbinos, זרזיפא דמיא *zarſipha dmaja*, eſt *aquæ ſtillatio*, vel *adſperſio. Fiſſuras terræ* vertimus, quia melius nihil occurrebat, & certum eſt æſtu & ſiccitate terram rimas agere. *Meibomius* vocem corruptam cenſet, legitque על רוי ארץ *hal*

in ſectam herbam, & veluti tenues pluviæ in fiſſuras terræ. [7]. Florebit diebus ejus juſtus, & multa pax *erit*, donec non erit Luna. [8]. A mari ad mare & à fluvio ad fines terræ dominabitur. [9]. Coram eo ſe ſe incurvabunt ſolitudinum incolæ, & hoſtes ejus pulverem lingent. [10]. Reges Tharſis & Inſularum *ei* munera referent, Reges Schebæ & Sebæ dona offerent. [11]. Adorabunt eum omnes Reges, eíque cunctæ gentes

bunt. 7. Florebunt, eo regnante, boni viri, & perpetua florebit pax, dum Luna in cœlo lucebit. 8. A mari interno ad externum, à Jordane ad fines terræ ortum verſùs, ei parebunt. 9. Incolæ indomiti ſolitudinum eum, quaſi Regem ſuum, inflexo corpore, ſalutabunt, ac eo præſente, pulverem reverentiæ causâ veluti lambent. 10. Reges Tharſiſienſes atque incolæ inſularum, in utroque mari, ut Schebæ & Sebæ ad eum, reverentiæ causâ, munera adferent. 11. om-

bal rzi arets, hoc eſt, *ſupra maciem terræ*, quod in Græca verſione interpretatur λεπτὴν γῆν *terram tenuem*. רזי *razi* dicitur de homine, non terra Eſai. XXIV, 16. Sed non licet, ex hoc libro, eliminare vocem, ea tantum de cauſa, quòd ſemel occurrat, nec origo ejus pateat, cum ſint tot aliæ ſimiles.

Donec non erit Luna] עד בלי ירח had bli jareahh, *donec non Luna* LXX. Int. ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη, *Aquila*, ἕως οὗ ἡ σελήνη Hieronymus: *donec non ſit Luna*, *Symmachus* ἕως παλαιώσεως τῆς σελήνης, quia בלי bli putavit eſſe nomen ſubſtantivum, ut Eſai. XXXVIII, 17. ubi *conſumtionem* ſignificat. Sed בלי frequentiùs *non* ſignificat, & idem dicitur hîc ac verſ. 5. *Meibomius*, qui eum verſum mutavit, hîc legit: עד כלות ירחיו *bad chloth jerebhau*, quod vertit, *donec finiantur menſes ejus*, interpretatúrque *ad vitæ ſuæ exitum*. Sed hæc nimia eſt audacia, eliminare loquendi genus ſat clarum, nec analogiæ contrarium; ut novum ei ſubjiciatur, ex mera conjectura. Antea etiam, eodem jure, hoc eſt, nullo, pro ורב שלום *verob ſchalom*, & multitudo pacis, ſcribit ברוב *berob* in multitudine. At LXX. & *Aquila* habent: καὶ πλῆθος εἰρήνης. *Hieronymus* ſimiliter: *& multitudo pacis*. Quare non eſt quod mutemus. *Pax* autem eſt incolumitas omnium rerum.

8. *A mari ad mare*] מים עד ים *mijjam bad jam*. *Meibomius* his verbis addit: vocem הגדול haggadol, *à mari uſque ad mare magnum*, quod interpretatur, *à mari ſinûs Perſici ad mare Mediterraneum*. Sed hoc poſterius mare dicitur quidem *magnum*, collatum cum mari mortuo, & mari Geneſarethico; verùm mare Perſicum cùm pars ſit Oceani, & conjunctum ſit cum Oceano Indico, cúmque Æthiopico & Atlantico, majus eſt multò Mediterraneo. Sed, reſectâ voce *magnum*, res ipſa poteſt admitti; ita ut amplitudo regni Salomonis deſcribatur à mari Perſico ſeu Oceano ad Internum. Frequentiùs tamen ſinus Arabicus illinc, atque hinc Mare Mediterraneum, quaſi fines regni, proponuntur. Vide Gen. XV, 18. & Exod. XXIII, 31.

A fluvio ad fines terræ] Ab Euphrate ad littora Maris Mediterranei, ubi ſunt ἔσχατα γῆς. Vide Zach. IX, 9. *Meibomius* interpretatur *à fluvio Rhinocorurit ad Syriæ uſque fines*. Sed is *fluvius* non dicitur ſimpliciter *fluvius*, verùm Euphrates, qui κατ' ἐξοχὴν eam adpellationem obtinet.

9. *Coram eo ſe ſe curvabunt*] Inflexo corpore eum adorabunt, more Orientalium.

Solitudinum incolæ] ציים *tſijim*, hoc eſt, terrarum ſiccarum incolæ, quæ ſunt ſolitudines; hoc eſt, Arabes. Sed intrà Pſ. LXXIV, 14. ſingularis populus hac voce ſignificatur. LXX. Int. *Aquila & Symmachus* habent hic Αἰθίοπες. Huic voci ſubſtituit *Meibomius* כל עריצים chol haritſim, *omnes violenti*, quæ violenta eſt emendatio.

Pulverem lingent] Hoc eſt, objectiſſimè vivent. Metaphora ducta à ſerpentibus. Vide Mich. VII, 17. Sic & Eſai. XLIX, 23. *pulverem pedum tuórum lingent*, eſt abjectiſſimâ ratione te venerabuntur.

10. *Reges Tharſis*] De *Tharſis* vide not. à nobis ad 1. Reg. X, 22. *Meibomius* Reges Ciliciæ interpretatur, præfigitque his verbis vocem יבאו, *venient Reges Tharſis & inſularum*. Sed ut omittam emendationem inutilem, de Ciliciæ & Inſularum Græciæ Regibus, qui tributa Salomoni penderent, nulla eſt in Scriptura mentio. Contra Indicæ Tharſitiæ mentio fit, loco Regum citato. Nuſquam etiam memoratur claſſis, quam Salomo in mari Interno habuerit; cujus metu Cilices, ac Inſularum incolæ muneribus ſibi Salomonis gratiam conciliare coacti ſint.

Et Inſularum] Quamvis איים *ijim* κατ' ἐξοχὴν ſæpe vocentur maris Mediterranei inſulæ, ut Gen. X, 5. nihil tamen vetat Indicas inſulas intelligi, quæ multæ fuerunt, & ſunt etiamnum hodie, inter freti Arabici oſtium & inſulam Taprobanam, quà navigationem Ophirenſem inſtituit Salomon.

Munera referent] מנחה ישיבו *minbbah jaſchibou*, munus referent. Addit inter duas haſce voces *Meibomius* ציונה tſijonah, *Sionem*, ut verſum, more ſuo, impleat. Sed quamvis ei concederetur, verſus Hebræos ejus menſuræ eſſe, quam commentus eſt, quis ſuſtineret tot voces infarcire de ſuo? An nullæ aliæ potuerunt eſſe? Nemo dixerit, cui ſanum ſit caput.

Reges Schebæ & Sebæ] שבא וסבא *ſcbba ouſeba*. Arabiæ regiones ſunt, de quibus ad Gen. X, 7. diximus. Regina שבא dona ad Salomonem adtuliſſe narratur 1. Reg. X, 1. *Meibomius* repetit, ante hæc verba, vocem יבאו *jabou*, quaſi deeſſet, cum nihil deſit ſenſui; ad explendam, ſcilicet, verſûs menſuram.

Dona offerent] אשכר יקריבו aſchchar jaktibou, *donum admovebunt*. Extlat vox אשכר *aſchchar* iterum Ezek. XXVII, 15. quæ orta videtur à שכר ſchachar, *mercede conduxit*: diacriticorum enim punctorum rationem nullam habemus. Significationes *muneris & mercedis* adfines ſunt: At *Meibomius*, ut novum verſum confi-

res ſervient; 12. quia liberabit egenum clamantem & adflictum, cui nemo auxilium fert. 13. Parcet tenui & pauperi, & vitam indigentium ſervabit. 14. A dolo & ab injuria eos liberabit, corúmque ſanguis oculis ejus erit pretioſus. 15. Vivet *pauper* & dabit ei *Rex* aurum Schebæ, orabit *pauper* pro eo perpetuò, & quotidie ei bene precabitur. 16. Erit copia frumenti in terra, etiam in vertice montium, perſtrepet inſtar *arborum*

rent. 11. Omnes vicini Reges & Populi dona etiam ad eum ferent, eique parebunt; 12. quia ab oppreſſione liberabit egenos, querentes atque adflictos; quibus nemo antea auxilium ferebat. 13 Parcet tenuibus & pauperibus, & indigentibus neceſſaria ſuppeditabit. 14. Contra dolos, atque apertas injurias iis ſuppetias feret, nec patietur eorum ſanguinem temerè fundi. 15. Vivet pauper, eique Rex aurum Schebæ dono dabit. Pro eo preces fundet, apud Deum, pauper, & quidem quotidie, ut Salomoni, quatenus potent, pax redderetur; quales preces apud Deum fuſæ, pro beneficiis, quæ a Salomone acceperat.

16. Abundabit magnâ frumenti copiâ in montium jugis, quaſi eſſent fruges in montibus, ut ſunt

conficeret, eam mutat, & ſic verſum concipit. אזכרה לאלהיו יקריבו *ezcharah lelohau jakribon*, thura Deo ejus offerent. Quæ ſoliti ſunt ejus audaciæ partus.

11. *Omnes Reges*] Nempe, minores Reguli, ad orientem, Tyriorum ad occaſum & Syrorum ad ſeptemtriones, ſi de Salomone agatur; neque enim Ægypti Reges ad Auſtrum, neque Babyloniorum, Aſſyriorumque Ortum verſus, Salomonis majeſtatem donis coluerunt. Hæc multò veriùs & ſublimiùs in Chriſtum quadrant; cui multò plures & potentiores Reges paruerunt, paréntque etiamnum hodie, pro captu. Pro מלכים *mlachim*, habet *Meibomius* מלכי ארץ *malche arets*. Si uſque adeò corruptus hîc fuiſſet Pſalmus, adtingendus non fuit; neque enim emendari poterat, ſine bis mille annorum & plurium etiam Codicibus, aut ſine adflatu, qualis fuit, qui Hezræ, ut reſtitueret libros Scripturæ amiſſos, à fabulatoribus adſcribitur.

12. *Liberabit egenum*] אביון *ebjon*. Legit *Meibomius* יתום jathom, *pupillum*, fortè ut vitetur repetitio vocabuli, quod bis in ſequentibus verbis legitur; quam hi Scriptores non refugiunt. Sequente verſu pro ואביון *veebjon*, ſcribit ואלמנה *vealmanah*, & viduæ, eadem, ut puto, de cauſa.

Cui nemo auxilium fert] *Et nemo adjutor ei.*

13. *Vitam indigentium*] נפשות אביונים *naphſchoth ebjonim*, quod *Meibomius* vertit *animas paterculorum*, atque interpretatur, *pauperes patres familias in vita ſervabit.* Sed ubi אביון *ebion* ſignificat non quemvis pauperem, verùm *pauperem* patrem familias? Nuſquam niſi in commentitio Hebraiſmo *Meibomii.*

14. *A dolo & ab injuria*] מתוך ומחמס *mitthoch oumechhamas*. Vocem priorem verterunt LXX. Intt. ἐν τόκῳ, *Aquila* ὄφλημα Pſ. LV, 12. Hieronymus: *ab uſura.* Sed viri docti dudum obſervarunt LXX. Intt. interdum uſos eſſe vocibus Græcis, quæ ſono potiùs, quàm ſignificatu, Hebraicis reſponderent. Vide *Lud. Capellum* ad Cant. III, 8. & Jerem. XXXI, 21. Vox תך *fraudem* ſonat Pſ. X, 7. LV, 10. Occurrit in plurali תככים *thechachim* Proverb. XXIX, 13. *Meibomius magnam uſuram* vertit, cùm uſura dicatur Hebraicè נשך *neſchech* aut תרבית *tharbith*. Sed habuit ſibi vir doctus commenticium Hebraiſmum, quem nemini obtrudere potuit.

Eorúmque ſanguis &c.] Tam ſibi cavebit ab effundendo temerè ſanguine pauperum, quaſi vili, quàm divitum; contra quàm ſolebant vulgò Orientis tyranni. Simile loquendi genus legitur 1. Sam. XXV, 21. 2. Reg. I, 14.

15. *Vivet*] Supplevimus *pauper*, cujus *ſanguis* dicitur fore Regi *pretioſus*.

Et dabit] Non jam *pauper*, cui non eſt auri copia, *Regi*; ſed Rex pauperi, qui adfluentiæ divitiarum pauperem participem faciat. Apud Hebræos, ſæpe Nominativi omittuntur, ex re ipſa ſupplendi. Pro ויחי ויתן *vajechi vajitthen*, legit *Meibomius* יחיה ונתן *jihhjeh venitthen*, *vivet & dabitur ei* &c. déque ſolo Rege intelligit. Sic & veteres Intt. Græci Tetraplorum habent δοθήσεται, quos ſequutus eſt *Hieronymus*. Non muto tamen ſententiam. Vide not. ad Geneſin XXX, 31.

Aurum Schebæ] Vide 1. Reg. X, 2. Liberalitas & divitiæ Salomonis hîc ſignantur, qui pauperes auri Sabæi participes facturus erat; magnos enim ſumtus facere non poterat, quia pauperiores operam ſuam locantes, aut fructus vendentes lucrarentur.

Perpetuò] תמיד *thamid*, cui ſubſtituit *Meibomius* חסיד *hhaſid*, quod militem præſidii interpretatur. Utrumque abſurdè, atque intolerandâ audaciâ.

16. *Erit copia frumenti*] יהי פסת בר *jehi phiſſath bar*. Eſt פסה *phiſſah* à פסס *phaſas*, quod *imminutus fuit* ſignificat, ſed hîc omnino idem eſt ac Chaldaïcum פסא *phſa*, quod eſt *expandit*, *diffudit ſe*, adeóque rei, de qua ſermo eſt, copiam deſignat. Nuſquam aliàs vox legitur, ſed frequentiùs occurrit vox פסים *phaſſim*, quæ *fruſta* & *particulæ* vertitur, cui ſignificationi hîc non eſt locus. LXX. verterunt στήριγμα, Hieronymus: *memorabile triticum*, Interpres Chaldæus: סעיד לחמא *ſahid lahhma*, fulciens panis. Quorum rationem ex Hebraïca Lingua intelligere non licet. Cum פסה ſit fœminini generis, antecedit tamen verbum maſculinum יהי *jehi* pro יהיה *jihjeh*, ſive ſit Enallage generis, de qua *Joan. Buxtorfius* Theſ. Lib. II. c. 10. ſive librariorum mendum. *Meibomius* emendat תהיה פשחת הבר *thijeh phaſchath habbar* פשחת *piſchthah* eſt *linum* & *elychnium*, non *abundantia*, ut ſuum פסא interpretatur. Neſcio an cuiquam ſperaverit ſe perſuaſurum, voces, quæ nuſquam exſtant, in libris Hebraïcis, aut in vicinarum Linguarum monumentis, neque ad ullam Radicem referri com-

arborum Libani proventus ejus, ab urbibus uſque florebit; inſtar graminis terræ. 17. Erit nomen ejus in perpetuum, & coram Sole propagabitur; bene precabuntur omnes gentes, adhibito *ejus nomine*, & beatum eum prædicabunt.

18. Benedictus ſit Jehova Deus, Deus Iſraëlis, qui ſolus mirifica facit. 19. Glorioſum ejus nomen *ſit* in perpetuum benedictum, impleatúrque ejus gloriâ univerſa terra. Amen, Amen. 20. *Hic* deſinunt preces Davidis Jeſais filii.

LI-

ſunt Cedri in Libani Jugis. 17. Erit ſempiterna ejus fama, & cum Sole & Luna reparabitur. 18. Cum cuipiam bene vovere volent, ei optabunt felicitatem Salomonis, quam proferent quaſi exemplum magnæ felicitatis.

18. Laudetur ab omnibus Creator, Deus Iſraëlis, qui ſolus ejusmodi mirabilia facit. 19. Decantatum ejus nomen, in perpetuum ab omnibus celebretur, & longè latéque per omnes terras ſpargatur ejus gloria. Amen.

Hic eſt finis precum Davidis, Regis Iſraëlis, ejusdemque Iſais Filii.

PARA-

commodè queant, fuiſſe olim in uſu. Eſt quidem פוש phouſch, *abundavit* & פש *phaſch*, copia. Sed ſcribit cum Daguesch, in media, *paſſchath* quaſi eſſet à פשש *paſchaſch* quod tamen nuſquam *abundare* ſignificat. Quare hoc inter cetera hominis ſomnia habendum eſt.

Etiam in vertice montium] בראש הרים *broſch harim*. Addimus *etiam*, quamvis enim in montium convallibus, etiam inter ſuperiora juga, frumentum feratur; attamen in campis potiſſimùm creſcit. Hæc cum neſciret, aut parum adtenderet *Meibomius*, his verbis præfixit חציר *fœnum*; nam verſes ejus nihil moror.

Perſtrepet, inſtar arborum Libani, proventus ejus] ירעש כלבנון פריו *jirhaſch challebanon phirjo*, perſtrepet ut Libanus fructus ejus; hoc eſt, quemadmodum cedri Libani vento agitati ſtrepunt, ſic ſtrepet triticum montium Judææ; quod eſt hyperbolicum loquendi genus, quo magna tritici copia ſignificatur. At *Meibomius* emendat בהר לבנון פריו in monte Libano fructus ejus. Sed nec Libanus erat Salomonis, verùm Tyriorum, nec celebratur ille mons, niſi ſilveſtribus arboribus & præſertim Cedris.

Ab urbibus uſque florebit &c.] *Et florebunt ab urbe ſicut herba terræ*. ויציצו מעיר כעשב הארץ *vajjatſitſou mehir chebeſcheb haarets*. Quæ verba videntur ſignificare tantam fore copiam terræ proventuum, ut ab ipſis pomoeriis urbium, omnis ager iis abundet ad montes uſque. Anteceſſit quidem priùs פריו *phirjo*, fructus in ſingulari; ſed cum omnis generis terræ proventus intelligantur, cum plurali etiam, pro Hebraicæ Linguæ more, conjungi poteſt: *Meibomias* verò hîc habet: יציצו כל עשבי הארץ *florebunt omnes herbæ terræ*, quæ magna eſt mutatio, nec ferenda, quamvis concederemus, hunc locum eſſe corruptum; quis enim poteſt tantas factas mutationes divinare? Sed ille ſe ſtultis fucum facturum ſperabat.

17. *Erit nomen ejus in perpetuum*] יהי שמו לעלם *jehi ſchemo leholam*. *Meibomius* verò, ad implendum verſum: יהיה שמו ברוך לעלם *erit nomen ejus benedictum in ævum*, cùm nihil ceteroqui deſit ſenſui, cùm nomen ſit fama, quæ in perpetuum fore aptiſſimè dicitur.

Coram Sole propagabitur] לפני שמש ינון *liphne ſchemeſch jinnon*. Quid ſit *coram Sole* ſatis liquet ex verſu 5. Sed verbum ינון *jinnon* obſcurius eſt, quia hîc tantùm legitur. נין quidem *filius* aliquoties dicitur, per quem cum propagatione conſervetur genus. Interpretes ideò putarunt verbo hoc deducto *propagationem* ſignificari. LXX. Int. πρὸ τοῦ ἡλίου διαμενεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Hieronymus: *ultra Solem perſeverabit nomen ejus*. *Meibomius*, pro לפני שמש *liphne ſchemeſch*, habet לבני שמש libne ſchemeſch, *filiis Solis*, interpretatúrque liberis populorum auſtralium; ut verſu 5. *filios Lunæ* dici vult ſeptemtrionales; quaſi liceret in Lingua mortua loquendi genera, quæ nuſquam exſtant, comminiſci! ינון verò vertit *adoptabitur*, quod de Salomone dici nequit; niſi fabulam Æthiopum admittamus, qui Reges ſuos è Regina *Makeda* (ſic vocant Sabæorum Reginam, de qua 1. Reg. X.) quæ cum Salomone, ut ajunt, concubuerat, & gravida domum redierat, ortum ducere contendunt, ut docet *Job. Ludolfus*, in Hiſt. Æthiopica.

Bene precabuntur omnes gentes adhibito ejus nomine] יתברכו בו כל גוים *jithbarechou bo chol gojim*; hoc eſt, cum ſibi invicem bene precari volent, dicent: benedicat tibi Deus, ut benedixit Salomoni. Vide not. ad Gen. XII, 3. & XLVIII, 20. *Meibomius* ante *omnes Gentes* habet כל שבטי ישראל *chol ſchiphte Jiſchraël*, omnes tribus Iſraëlis, quæ nimia eſt & ſuperflua mutatio, & *omnes gentes* ad ſequentem verſiculum amandat יתברכו vertit *ſalutabunt ſe invicem*; ſed quid eſt *ſalutare ſe invicem aliquo*, *vel in aliquo*, aut ubi ſimile loquendi genus? An licet nova loquendi genera fingere in Lingua, ante duo millia annorum intermortua?

18. *Qui ſolus mirifica facit*] Eſt לבדו *lbaddo* quæ vox *ſolum* ſignificat, quam vertit *Meibomius*: *ſibi ſoli*, & interpretatur pro gloria ſua. Sed deberet eſſe לו לבדו *lo lbaddo*, ut Pſ. LI, 6 לך לבדך *lcha lbaddecha*, eſt *tibi ſoli*. Deus *ſolus mirifica facere* dicitur, quia creaturæ ſimile nihil faciunt, quamvis interdum hominibus mirabilia eorum facta videantur.

19. *Benedictam*] Laudetur, eique gratiæ agantur.

Impleatúrque ejus gloriâ univerſa terra] ימלא כבודו את כל הארץ *jimmale chbodo eth chol haarets*. Hîc את *eth* poſt verbum paſſivum eſt nota nominativi, ut Num. XIV, 21. in hac ipſa ſententia. Notum eſt, hanc eſſe vim particulæ in hac conſtructione. Vide *Chr. Noldium* ad *num.* XXIV.

Amen, Amen] Sic clauditur I. Liber Pſ. XLI, 14. & infra III. Pſ. LXXXIX, 52.

Hic deſinunt preces Davidis &c.] Hujus, nempe, libri; nam & alii multi Davidis Pſalmi in ſequentibus. Nec omnes etiam antecedentes Pſalmi Davidis ſunt.

COM-

LIBER TERTIUS.

Pſaltes ſe propemodum lapſum fatetur, cùm animadverteret improbos eſſe beatos, probos verò infelices; ſed, ſine eorum conſpectu, intellexiſſe ſe docet, quodnam eſſet inter eos diſcrimen; qua de re gratias Deo agit.

1. CARMEN ASAPHI. Profectò beneficus eſt Deus erga Iſraëlem, erga eos, quorum animus eſt mundus. 2. Mihi verò parum abſuit, quin declinarent pedes, propemodum PSALM. LXXIII.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN ASAPHI. Sine dubio beneficus eſt Deus erga Iſraëliticum populum; erga eos, nempe, quibus animus eſt mundus à vitiis. 2. Mihi verò propemodum contigit, ut à recta via di verte-

COMMENTARIUS
In PSALM. LXXIII.

1. *Carmen Aſaphi*] Vide ad Pſalm. L, 1.

Profectò beneficus eſt Deus] אך טוב לישראל אלהים, *ach tob liſchraël Elohim*. A vocula אך *ach* inchoatur etiam Pſalmus LXII, 2. ſed vertimus ibi *tantùm*. Hîc verò eſt adfirmantis, & quidem, re probè expenſâ, id quod ſequitur, atque in hæc veluti verba, poſt tacitam meditationem, prorumpentis. Talia ſunt & apud Ethnicos Scriptores, ut apud *Virgilium* Georg. IV, 445. ubi ſic Proteus, poſt longum ſilentium:

—— Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domos?

Quod elegantius eſt, quàm ſi *nam quis*, cum *Servio*, pro *quiſnam* eſſe putemus. Sic etiam intellexerim *Terentium* Phorm. V, I, 5. *nam quæ anus eſt exanimata*, non ut Chremes veſit dicere *quænam*; ſed ut eorum, quæ animo verſaverat, ut Proteus, rationem reddat. Sic & apud Ovidium Metam. IX, 584. à fratre Cauno repulſam inceſti concubitûs paſſa:

—— Pallet audità, Bybli, repulſâ,
Et pavet obſeſſum glaciali frigore pectus.
Mens tamen, ut rediit, pariter rediere furores,
Linguáque vix tales, icto dedit aëre, voces:
ET meritè, quid enim temeraria vulneris hujus
Indicium feci.

Eadem de causâ, adverſativâ *at* aliquando initio orationis occurrit, ut apud *Terentium* Andr. Act. IV. Sc. I, 42.

At tibi Dii dignum factis exitium duint!

Ad quæ verba exempla ſimilia è *Virgilio* & *Horatio* adfert *Donatus*; quem vide, ſi opus eſt. Ut ad Pſalten redeam, hîc טוב *tob*, verti *beneficum*, quia *bonus alicui*, aut *beneficus erga aliquem* idem ſunt. Sic & ἀγαθὸς idem eſt, ac ἀγαθοποιὸς Matth. XX, 15. & Rom. V, 7. ad quem locum vide adnot. in Addit. ad *Henr. Hammondum*.

Erga eos, quorum animus eſt mundus] לברי לבב *lbare lebab*, mundis corde. Adduntur hæc ἐπεξηγήσεως ἕνεκα, ut intelligant Lectores, Deum eſſe beneficum, non in quoſvis Iſraëlitas; ſed in eos demum, quorum animus eſt vitiis mundatus, vel qui ex animo pii & religioſi ſunt.

2. *Mihi verò parum abſuit*] ואני כמעט *vaani chimhat*, & ego ut parum; hoc eſt, *quod adtinet ad me parum, abfuit, quin*. Sic ואני ſumitur abſolutè, cùm deeſt conſtructio ſequentium verborum, &, ut volunt nonnulli, Pſ. XXXV, 13. Vel eſt duarum ſtructurarum miſtura, de qua vide quibus egimus Artis Criticæ P. 2. Sect. I. c. 10.

Quin declinarent pedes] נטוי רגלי *natajon raglai*, ut Maſſorethæ legunt, quaſi legendum eſſet נטיו *natajou*. Sed legi æquè bene potuit retento τῷ *Chetib*, נָטָה רַגְלִי in ſingulari, *declinabat pes meus*. Sic &, in ſequentibus verbis, שפכה אשרי quod iidem efferunt, quaſi ſcriptum fuiſſet שפכו *ſchaphechou*, legi potuit שֻׁפְּכָה אֲשֻׁרִי, in ſigulari, *lapſus eſt greſſus meus*, nam אשור *greſſus* fœminino genere exſtat Pſ. XXXVII, 31. LXX. tamen Int. & *Hieronymus* plurali quoque uſi ſunt. *Declinare* pedes dicuntur, qui rectam viam deſerunt. Vide Job. XXXI, 8. *Fluere* verò greſſus dicuntur propriè, qui in lubrico ſolo labuntur, ut liquor, qui per terræ ſuperficiem defluit. Vult Pſaltes, fermè factum eſſe, ob rationem, quæ ſequitur, ut à veritate deficeret; crederétque res humanas Providentiâ Divinâ non regi, ſitque vitæ commoda, iiſdem artibus, ac mali ſolebant, ſibi quæreret. Rectè viri docti contulerunt, cum hoc Pſaltæ loco, verba hæc *Claudiani* initio Lib. I. in *Rufinum*:

Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem,
Curarent ſuperi terras, an nullus ineſſet
Rector, & incerto fluerent mortalia caſu.

Quibus dictis, ex ordine, qui in Mundo obſervatur, oſtendit graves rationes eſſe, cur Providentiâ Mundus regi credatur, ſubjicitque:

Sed cùm res hominum tantâ caligine volvi
Adſpicerem, lætóſque diu florere nocentes,
Vexarique pios, rurſus labefacta cadebat
Relligio, cauſæque viam non ſponte ſequebar
Alterius, vacuo quæ currere ſemina motu
Adfirmat, magnúmque novas per inane figuras
Fortunâ, non arte regi; quæ Numina ſenſu
Ambiguo, vel nulla putat, vel neſcia noſtri.

Tum ita Deum eſſe colligit:

dum lapſi ſunt greſſus mei; 3. quia invidi inſanis, *cùm* nocentium res ſecundas viderem; 4. nam nulli ſunt iis angores, quando moriuntur; integri ſunt viribus; 5. in moleſtiis mortalium non verſantur, nec cum hominibus plagas accipiunt. 6. Quamobrem quaſi torquis ornat eos ſuperbia, operit eos quaſi ornamentum injuria, *quam aliis fecerunt.*

verterem, aut etiam exciderem prorſus à recta via 3. quia invidebam inſanis, cùm res eorum ſecundas animadverterem 4. nam non magis anguntur, quando moriuntur, quàm alii; interdum integris viribus ſunt, 5. ac ſine ullo moleſto & longiore morbo, aut vulnere moriuntur. 6. Quamobrem vultu erecto, atque ſuperbo ambulant, & veluti ornato injuriis, quibus alios adfece-

Abſtulit hunc tandem Rufini pœna tumultum,
Abſolvitque Deos; jam non ad culmina rerum
Injuſtos creviſſe queror; tolluntur in altum,
Ut lapſu graviore ruant.

7. *Quia invidi inſanis*] כי קניתי בהוללים *chi kanithi baholelim.* *Inſani* hîc dicuntur, qui ita vivebant, quaſi Deus nullus eſſet, quæ ſanè intoleranda inſania eſt. Quare & Pſ. XIV, 1. ejuſmodi vir dicitur נבל *nabal*, inſanus.

Cùm nocentium res ſecundas viderem] שלום רשעים אראה ſchlom reſchahim ereh, *pacem nocentium videbam.* Subaudiendum כאשר *chaaſcher*; id eſt, *quando*; aut ſimile quiddam. *Pax*, ut ſequentia oſtendunt, dicitur incolumitas, & quidquid rerum ſecundarum nomine continetur; ut alibi paſſim.

4. *Nam nulli ſunt iis angores*] כי אין חרצבות *chi en hhartſubboth* Uno præterea loco occurrit vox חרצבות, Eſaiæ LVIII, 6. ubi *vincula* videntur ſignificari. Hîc verò ſignificantur incommoda, aut animi, aut corporis, quibus Pſaltes negat malos, qui ſecundis rebus fruiti ſunt, laborare, morte inſtante. LXX. Intt. ἀνάνευσιν vertunt hîc, quod quid ſit facile non eſt intellectu; nam *erectionem* ſignificat, opponiturque ἐπινεύσει *inclinationi.* Fortè legendum ἀνάνηψις *evigilatio*, ita ut veluti è ſomno expergefacti intelligant moribundi, quàm pravè vixerint, quod neget Pſaltes improbis contingere. Fortè etiam voce ἀνάνευσις id ipſum intellexerunt, quia è ſomno excitati ἀνανεύουσι *eriguntur*; unde *Heſychius*: ἀνανεύσεις ἀναβάσεις, ἀνάπαυσις, ἀνάνηψις. Sed quamvis ita res habeat, propterea tamen, quî hæc vox Hebraicæ reſpondeat, magis non intelligimus. *Aquila* δυσπάθειαι, quibus ægritudines vix tolerandæ ſignificantur. *Symmachus*: οὐκ ἐνεθυμοῦντο περὶ θανάτου, & Hieronymus: *quod non recogitaverint de morte ſua*; quaſi חשבות *hhaſchuboth* legiſſent & *cogitationes* intellexiſſent. Sed ea vox alibi non exſtat, quamvis חשב *cogitare*, *reputare* ſignificet. Adparet vocem eſſe compoſitam, ſed quibus vocibus non liquet.

Integri ſunt viribus] בריא אולם *bari oulam.* Sic ex conjectura vertunt Recentiorum plures, quia בריא *bari* eſt *pinguis* & אולם *oulam* idem fortè eſſe queat, ac אילם ejalam, *robur eorum.* LXX. Intt. στερέωμα ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν. *Symmachus*: στερεὰ γὰρ ἦν τὰ πρόπυλα αὐτῶν, & Hieronymus: *firma ſint veſtibula eorum.* Sed, quî אולם dici queat בריא & στερεὸν intelligendum ſit, non adſequimur, uti nec cur *veſtibulum* memoraretur. Quod ſequuti ſumus, nolimus quaſi melius præſtare, niſi quòd ſenſus non ſit à re, quæ agitur, alienus.

5. *In moleſtiis mortalium non verſantur*] בעמל אנוש איננו *behamal enoſch enemo*, hoc eſt, *in moleſtia hominis ægri non ille*, nam voce אנוש miſerum hominem deſignari notum eſt.

Cum hominibus] עם אדם him adam, *cum homine*, vel vulgo hominum.

6. *Quaſi torquis ornat eos ſuperbia*] ענקתמו *hanakatmo*, ענק *hanak* eſt *torquis*, unde factum verbum ſignificat ornare inſtar torquis. In Hiphil eſt *collo imponere* Deut. XV, 14 non ſine aliqua ornamenti ſignificatione. Sententia Pſaltæ eſt, homines malos ſuperbiam non minùs oſtentare, quàm pretioſum torquem facerent, erectâ cervice, ut faciunt, ambulantes. LXX. Intt. ἐκράτησεν αὐτούς. Hieronymus, *nutriti ſunt*, ex incerta conjectura, ut paſſim ſolent.

Operit eos, quaſi ornamentum] יעטף שית *jahatoph ſchith.* Vocula שית *ſchith* eſt indumenti quædam ratio Proverb. VII, 9. ubi de meretricio habitu dicitur. LXX. Intt. ἀδικίαν vertunt, ex conjectura; *Symmachus* ἀσεβίας, omiſit *Hieronymus.*

Injuria] Gloriantur injuriis, quas aliis impoſuerunt, ut mulieres veſtibus; vel, tantùm abeſt, ut eos pudeat injuriarum, quas alii ab iis paſſi ſunt; ut libenter eas, oſtentationis causâ, narrent.

7. *Præ adipe oculus eorum prominet*] *Exiit præ adipe oculus eorum.* Eſt loquendi genus παροιμιῶδες, quâ maxima oris pinguedo deſcribitur, quódque in malam partem ſumi ſolet, ut Job. XV, 27. Pſ. XVII, 10. quia hujuſmodi homines cenſentur, otio & divitiis adfluentes, curandæ cuti diligentem operam dediſſe. LXX. Intt. habent hîc: ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν, quaſi pro עינמו henemo, *oculus eorum*, legiſſent עונמו havonmo, *iniquitas eorum*, incommodè. *Aquila* & *Symmachus*, ut nos ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, & Hieronymus, *oculi eorum.*

Animi figmenta iis erumpunt] עברו משכיות לבב haberou meſchchijoth lebab *tranſierunt imaginationes cordis*; quod ita intelligimus, quaſi hoc velit Pſaltes, ex prominentibus malorum oculis, etiam linguâ tacente, erupiſſe pravas eorum cogitationes. Nempe, in oculis adfectus ſæpe occulti deprehenduntur, ut amor, cupiditas, ira & ſimiles; qui, quamvis ſilentio preſſi, ſæpe ex oculis non difficulter deprehenduntur. Hinc apud Poëtas, *oculi arguti* & *loquaces.* *Cicero* Lib. I. de Legg. c. 9. *Oculi nimis arguti, quemadmodum animo adfecti ſimul, loquuntur.* Ideò *loquaces* vocavit *Tibullus* Lib. II. El. VII, 25. ad quem locum adeant *Jan. Broekhuſium*, ſi qui ejuſmodi exemplis indigeant. Qui rem interpretantur, quaſi Pſaltes vellet, bona, quæ malis obtingunt, ſaperent eorum vota; aut, eos cogitare

erunt. 7. Præ adipe oculus eorum prominet, & animi figmenta *iis* erumpunt. 8. Faciunt, ut *alii* contabeſcant, malignè de vi illata verba faciunt, è ſuperiore loco loquuntur. 9. Cœlum ore ſuo impetunt, & lingua eorum terram perambulat. 10. Ideò redit huc ejus populus, & aquæ ex pleno *fonte* iis inveniuntur. 11. Dicunt quomodo

adfecerunt. 7. Præ pinguedine oculi veluti prominent ex eorum vultu, animíque adfectus ſe ſe produnt. 8. Tabem aliis creant, de vi ſibi ab aliis illata loquuntur, & quidem è ſuperiore loco loquuntur, quaſi è tribunali. 9. De Deo & rebus divinis parum reverenter loquuntur, nec parcunt hominibus, qui in terra habitant. 10. Propterea redit huc populus, & copioſas aquas invenit. 11. Attamen mali homines putant, hæc eſſe Deo ignota.

gitare, ea, quæ ſortem humanam prætergrediuntur, procul à verbis abeunt, nec antecedentium rationem ullam habent. LXX. Intt. *διῆλθον εἰς διάθεσιν καρδίας. Aquila*: *παρῆλθον σκοπιὰς καρδίας*, *Symmachus*: *παρέβησαν τὰ φαντάσματα τῆς καρδίας*, Hieronymus: *tranſierunt cogitationes cordis*. משכיות *maſchchith*, imaginem corpoream propriè ſignificat, ſed tralatitiâ poteſtate, imaginationis *φαντάσματα* Prov. XVIII, 11. ubi במשכיתו *bmaſchchitho*, eſt in imaginatione ejus, vel, ut vertimus, *prout ſibi fingit.* Vide & Ezek. VIII, 12.

8. *Faciunt, ut alii contabeſcant*] ימיקו *jamikou.* Exſtat hoc verbum in Niphal Levit. XXVI, 39. ubi *contabeſcere* ſignificat. Hîc in Hiphil, quamquam accuſativus expreſſus non eſt, verti ita debere videtur, ut mali intelligantur *tabem aliis creare*, vario vexationum genere, quales ſunt calumniæ; quas boni interdum non facilè confutare poſſunt, propteréaque dolore interdum contabeſcunt. LXX. Intt. *διενοήθησαν Symmachus καταμωκώμενοι*, more LXX. Intt. ad ſonum verbi מוק *mok* adludens unde Hieronymus: *irridentes*. *Symmachus* è Lingua Chaldaïca, aut Syriaca hauſerat, in qua מיק *majjek* eſt irriſit, quod etiam ſecuti ſunt Syrus & Chaldæus Intt. Nec abſona eſt, hoc loco, interpretatio, quamvis ſine exemplo in Lingua Hebraïca.

Malignè de vi illata verba faciunt] ידברו ברע עשק *jedabberou brah hoſchek*, loquuntur in malo vim illatam. Verbum עשק eſt *opprimere*, *vim inferre*, & nomen עשק *hoſchek*, vim & oppreſſionem ſonat. Hoc velle videtur, hoſce homines, ut innocentes perdant, malo animo rumores ſpargere de vi cuipiam illata; ut homines innocentes rei inſimulent, eáque occaſione perdant, quaſi ſceleris reos.

E ſuperiore loco loquuntur] ממרום ידברו *mimmarom jedabberou*, ex alto loquuntur; hoc eſt, ut videtur ſuperbè & cum magna auctoritate, ut Reges è ſolio, aut Magiſtratus è tribunali.

9. *Cœlum ore ſuo impetunt* &c.] שתו בשמים פיהם ſchathou baſſchamajim phihem, *ponunt in cœlo os ſuum*; hoc eſt, parum religioſos ſermones de Deo habent; aut etiam Deum, vel Providentiam eſſe negant. De ſuo *Epicuro* ſimilia fermè habet *Lucretius* initio Lib. I, 65. & ſeqq. ubi poſtquàm loqui cœpit de Religione,

Quæ caput à cœli regionibus oſtendebat,
Horribili ſuper adſpectu mortalibus inſtans.

Subdit, ſtolidâ jactantiâ:

Primùm Grajus homo mortales tollere contra.

Et mox:

Quare Religio pedibus ſubjecta viciſſim
Obteritur, nos exæquat victoria cœlo.

Et lingua eorum terram perambulat] Aut *in terra ambulat* תהלך בארץ *thehalech baarets*; hoc eſt, hominibus detrahit; quod minimè mirum, cùm Deo ipſi mali homines, de quibus Pſaltes, detraherent. Sic & *Epicurus* in Numen contumelioſus cùm eſſet, Philoſophos etiam calumniis impetebat, quod & *Lucianus* Epicureus facit. Vide *Laërtium* Lib. X, 8. & *Lucianum* paſſim.

10. *Ideò redit huc eorum populus*] לכן ישוב עמו הלום *lachen jaſchoub hammo halom.* Vocem עמו referimus ad *Deum*, qui voce שמים *ſchamajim* antea ſignificatur. Senſus eſt, populum Hebræum, qui videbat malos florentes, eò revolvi, ut putaret, aut certè ſuſpicaretur, nullam eſſe Providentiam.

Et aquæ ex pleno fonte iis inveniuntur] ומי מלא ימצו למו nume male jimmatſuu lamo, *& aquæ pleni* (fontes) *inveniuntur iis*; quaſi ſcriptum eſſet מקור מלא makor male, *fontis pleni*, hoc eſt, copioſi & aquâ exundantis. LXX. Intt. *ἡμέραι πλήρεις dies pleni*, quaſi ſcriptum eſſet ימי מלא jeme melo, *dies plenitudinis*; hoc eſt, vitam explent, quamvis Deo non pareant. Hieronymus: *& quis plenus invenietur in eis?* legit quippe ומי *& quis*, ſed ſequitur verbum plurale ימצו *invenientur*, & למו potiùs eſt *eis*, quàm *in iis*. Attamen etiam LXX. Intt. *εὑρεθήσονται ἐν αὐτοῖς*. Sed carent ſenſu. Sententia verò verborum Hebraïcorum hæc eſſe videtur: nec ſeciùs inveniuntur ab iis uberes fontes. Quæ, in illis calidis & ſiticuloſis locis, non exigua Dei benedictio habebatur. Vide not. ad Gen. XXI, 25. Videtur tamen hîc eſſe dictum *παροιμιωδῶς*, quo ſignificentur malè de Providentia ſentientes, non minùs quàm religioſos homines, neceſſariis abundare. ימצו eſt pro ימצאו *jimmatſeou* in futuro Niphal, ut Num. XI, 22. ימצו pro ימצאו *inveniri*. *Inveniri* autem occulti latices propriè dicuntur, ut liquet ex Gen. XXVI, 19, 32.

11. *Quomodo Deus hoc ſciret* &c.] Hoc eſt, Deus prorſus hæc ignorat aut ſcire non vult; ſi enim ſciret, aut animadvertere vellet, non pateretur malos quidem florere, bonos verò cum rebus adverſis conflictari? Quæ erat prava ratiocinatio, quam Ethnici ipſi confutarunt, ut *Seneca*, in Libro de Providentia & alii. Verum tamen ſolutionem ignorabant Stoïci; nempe, non eſſe hanc vitam tempus præ-

modo Deus *hoc* ſciret, eſſétque *harum rerum* cognitio Altiſſimo? [12]. En improbi illi & perpetuò tranquilli augent opes ſuas. [13]. Certè fruſtrà animum meum purgavi, *inquiebam*, & manus meas in innocentia ablui. [14]. Cæſus tamen fui toto die, & caſtigatio mea matutinis temporibus *incipiebat*.

[15]. Si dicerem: *rem* ita narrabo; en ætatem filiorum tuorum! perfidè me gerebam. [16]. At putabam, ſcire me hoc, ſed id ipſum moleſtia fuit apud me; [17]. donec ſacra-

ignota. 12. Ecce verò, inquiunt, improbi illi, perpetuâ quadam tranquillitate utuntur, & divitias ſuas augent. 13. Quæ cùm viderem, dicebam, me fruſtra animum meum ab omni nequitia purgaſſe; 14. qui quotidie in nova mala incidebam, ita ut unum ab altero exciperetur.

15. Si dicerem rem, qualis erat, me narraturum, ut eam ſcirent homines meæ ætatis, perfidè me gerebam. 16. Putabam mihi rem eſſe probè notam, ſed id ipſum moleſtias mihi creabat, donec, conſulto Numine, hominum illorum ultimam ſortem intellexi 18. Profectò, ô Deus, intelligo

præmiorum & pœnarum, quæ alios Ethnicos non fugit, ut Platonicos. Vide hanc in rem eximios verſus *Diphili*, vel *Philemonis*, in fragmentis poſterioribus incertarum Comœdiarum à nobis editis verſ. 243. & ſeqq.

12. *Perpetuo tranquilli*] שלוי עולם *ſchalve holam*, tranquilli æternitatis; hoc eſt, ut habent LXX. Intt. εὐθηνοῦντες εἰς τὸν αἰῶνα, *Hieronymus* incommodè: *abundantes in ſæculo*.

13. *Purgavi*] זכיתי *zicchithi*, purum à ſceleribus ſervavi. Vide Prov. XX, 9. Intelligenda hæc, pro humanæ naturæ modulo, quæ numquam eſt per omnia innocens.

Manus meas in innocentia ablui] Hoc eſt, manus meas à pravis factis abſtinui. Reſpicitur ad ritum, de quo Deut. XXI, 6. Cùm eſſem innocens potui manus meas, ſine ſimulatione, palam abluere, ut me nullorum ſcelerum reum eſſe teſtificarer.

14. *Matutinis temporibus incipiebat*] לבקרים *labbekarim*; hoc eſt, à matutino tempore incipiebat, donec Sol alterius diei oriretur. Significat Pſaltes nullum abiiſſe ſibi tempus à moleſtia immune.

15. *En ætatem filiorum tuorum!*] הנה דור בניך *hinneh dor banecha*. Quaſi diceret: videre hoc licet, in hac Hebræorum ætate, in qua optimi quique miſerrimi, peſſimi contrà beatiſſimi ſunt. Videtur hìc eſſe ἀποσιώπησις, dum Pſaltes non abſolvit dicere, quod vult, facilè ex ſuperioribus colligendum; quod non ſuſtinet pluribus, præ animi dolore, exſequi.

Perfidè me gerebam] בגדתי *bagadthi*; nempe, in te; hoc eſt, in Deum, de cujus Providentia reverenter nimis loqui non poſſumus.

16. *At putabam, ſcire me hoc*] ואחשבה לדעת זאת *vaahhaſſchebah ledahath zoth*, *& reputabam ſcire hoc*; vel, *& putabam, ut ſcirem hoc*; hoc eſt, apud me quærebam, quî reſcire poſſem, quâ ratione cum Providentia tua felicitas malorum, & miſeria bonorum poſſent in concordiam redigi.

Sed id ipſum moleſtia fuit, apud me] עמל היא בעיני *hamal hi behenai*, *labor hoc in oculis meis*. Viſum eſt hoc mihi, adtentè rem reputanti, difficillimum eſſe & quod laborem mihi fruſtra crearet. Senſus hìc exprimitur, his verbis, Eccleſ. VIII, 17. *Animadverti omnia opera Dei, nec hominem comperire poſſe finem operum, quæ fiunt ſub Sole, qua de cauſa homo laborat* (יעמל jahamol) *ad quærendum quod non inveniet; nec ſi dicat ſapiens ſe ſcire*, (לדעת ladahath) *ideò poteſt invenire*.

17. *Donec ſacraria Dei ingreſſus ſum*] מקדשי אל *mikdeſche el*, quæ propriè ſignificant Templum, ſeu locum divino Cultui conſecratum, ut Pſ. LXVIII, 36. Sed fortè hìc, tralaticio ſenſu, ſignificantur arcana Dei conſilia, quæ ex eventu cognoſcuntur, priùs nequaquam intellecta.

Et eorum hominum noviſſimam ſortem intellexi] אבינה לאחריתם *abinah leahharitham*, quod verti etiam poſſit *adtendi eorum poſtrema*. Vult, ut videtur, Pſaltes, ſe intellexiſſe ex ultima ſorte multorum, certè malorum, felices eos non fuiſſe, quòd Deus rerum humanarum curam negligeret, nec ſciret, quid apud eos ageretur; quod ſuſpicabantur nonnulli, ut antea vidimus. Diceres verbis *Claudiani*, in Rufinum Lib. I, 21.

Abſtulit hunc tandem pravorum pœna tumultum
Abſolvitque Deum.

Ad quem locum vide quæ congeſſit *Caſpar Barthius*.

18. *In locis lubricis eos poſuiſti*] בחלקות תשית למו *bahhalikoth thaſchith lamo*; hoc eſt, non paſſus es ſtabilem & firmam eſſe eorum felicitatem, quæ ſimilis eſt locis lubricis, per quæ incedentes facilè labuntur. Vide Pſ. XXXV, 6.

Et feciſti, ut in deſolationes inciderent] הפלתם למשואות *hippbaltham lemaſſchouoth*, *feciſti eos cadere in deſolationes*; in ſtatum eorum, quorum agri longè latéque ferro & igni ſunt vaſtati, vel in extremas miſerias, mortémque adeò, cum ſummis doloribus conjunctam. Vide Pſ. LXXIV, 3. Si omnes impii in ejuſmodi calamitates non delabuntur, at certè multi, præſertim ſi inſigni improbitate, præ ceteris, infames fuerint, atque aliis infeſti; aut ſi non ipſi, eorum poſteri, nam pœnæ poſteris impoſitæ pertinent ad id, quod vocatur hìc eorum אחרית *ſors poſtrema*; quæ tam ad integram familiam refertur, quàm ad unum ex ea hominem nefarium. Vident probi, intelligúntque Divinam ultionem de malis ipſis pœnas ſumere; ſin minus, de eorum poſteris, qui meliores facti non ſunt. Multa de patientia Dei, erga malos, quam μέλλησιν & μεγαλοπαθίαν vocat Plutarchus, habet is ipſe ſcriptor in libro *de Sera Numinis vindicta*, unde poſſit aliquo modo ſatisfieri quæſtioni, cur Deus malos ferat, & quidem diu.

Nec

ſacraria Dei ingreſſus ſum, *&* eorum hominum noviſſimam ſortem intellexi. 18. Profectò in locis lubricis eos poſuiſti, & feciſti, ut in deſolationes inciderent. 19. Quomodo factum, ut deſolati ſubitò ſint? defecerunt, terroribus abſumti ſunt. 20. Poſtquàm velut *è* ſomnio excitaveris *eos*, Domine, excitatorum imaginem ſpernes. 21. Exacerbabatur cor meum, & lumbi acutis doloribus adficiebantur; 22. at ego bardus non intelligebam, & jumentorum *inſtar*, apud te, eram. 23. Attamen tecum ſem-

telligo, eos à te permiſſos ſorti, in qua omnia erant dubia & lubrica, unde ſequuta eſt eorum pernicies. 19. Quomodo verò ſubitò in tantas calamitates inciderunt? Defecerunt, terroribusque abſumti ſunt. 20. Poſtquam verò veluti è ſomno excitaveris eos, Domine, tum excitatorum ſpeciem aſpernaberis. 21. Mens mea & corpus, anxietatibus & doloribus, angebantur; 22. at ego ita bardus eram, atque ita ſimilis jumentis apud te, ut rem non adſequerer. 23. Attamen ſemper fui in partibus tuis, ô mi Deus, & me duxiſti, quaſi arreptâ manu dextrâ, quò me

Nec abſimiliter huic quæſtioni reſpondet *Theognis* verſu 199. & ſeqq. cujus hæc ſunt verba:

Εἰ δ' ἀδίκως παρὰ καιρὸν ἀνὴρ φιλοκερδέϊ θυμῷ
Κτήσεται, εἴθ' ὅρκῳ πὰρ τὸ δίκαιον ἑλὼν,
Αὐτίκα μέν τι φέρειν κέρδος δοκεῖ, ἐς δὲ ΤΕΛΕΥΤΗΝ
Αὖθις ἔγεντο κακόν. Θεῶν δ' ὑπερέσχε νόος,
Ἀλλὰ τάδ' ἀνθρώπων ἀπατᾷ νόον, οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς
Γίγνονται μάκαρες πρήγματος ἀμπλακίης.
Ἀλλ' ὁ μὲν αὐτὸς τίνει κακὸν χρέος, ὃς δὲ φίλοισι
Ἄτην ἐξοπίσω παισὶν ἐπεκρέμασεν.
Ἄλλον δ' οὐ κατέμαρψε Δίκη, θάνατος γὰρ ἀναιδὴς
Πρόσθεν ἐπὶ βλεφάροις ἕζετο κῆρα φέρων.

Si verò injuſtè præter tempus, vir animo lucri cupido, adquiret (divitias) *ſive jurejurando præter fas acceperit; ſtatim quidem ferre lucrum videtur, ad finem verò rurſus eſt malum, Deorum enim eſt ſuperior mens. Sed hæc hominum mentem fallunt, re pravè intellectâ. Verùm hic quidem ipſe ſolvit malum debitum, ille verò caris poſtea noxam impendentem filiis relinquit. Alium verò non adprehendit Ultio, mors enim impudens priùs palpebris ejus inſedit mortem ferens.*

19. *Quomodo factum* &c.] איך היו לשמה כרגע ech hajou lſchammah chregah, *quomodo fuerunt in deſolationem, quaſi momento?* הירה, ſequente ל, ſignificat mutationem, quâ quidpiam fit, quod non erat. Interrogatione autem ſignificat Pſaltes, omnibus mirum videri, quomodo felicitas, quæ tam firma & ſtabilis videbatur, tam brevi tempore ſit everſa; qua in re Juſtitia & Potentia Dei enitebant.

20. *Poſtquam velut è ſomnio excitaveris eos*] כחלום מהקיץ chehhalom mehakits, *ſicut ſomnio poſt excitare*; hoc eſt, מהקיץ אותם כחלום *poſtquàm excitaveris eos quaſi è ſomnio.* Felicitatem malorum vocat ſomnium, quia ſe putabant beatos, nec tamen ſtabiliore felicitate utebantur, quàm quæ ſomnianti obtingit, & quæ ab excitato nulla fuiſſe intelligitur. Vide Job. XXI, 8.

Excitatorum imaginem ſpernes] בעיר צלמם תבזה *babir tſalmam thibzeh*, hoc eſt, in excitando, imaginem eorum contemtim habebis; nam, בעיר eſt pro בהעיר *behabir*, cùm excitaveris. Excitantur autem mali ſubitis calamitatibus, quibus intelligunt, ſe dormitaſſe, cùm felicitati ſuæ fiderent. *Imago* videtur hîc dici felicitas impiorum, quæ evanida erat imago beatæ vitæ, cùm re verâ non eſſet. Sic Paulus 1. Cor. VII, 31. præſens ſæculum vocat σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου *ſpeciem externam hujus mundi.* Etiam ſomniorum φάσματα dicuntur Latinis *imagines*, quod ſæpiùs, apud *Ovidium*, legas.

21. *Exacerbabatur cor meum*] כי יתחמץ לבבי chi jithhammets lbabi, *quia exacerbabat ſe cor meum*; ubi כי abundat, ut alibi. Alii vertunt *quando*, alii *profectò*. Præſtat vertendo omittere. Exacerbabatur cor Pſaltæ, cùm felicitatem malorum videret; nec reputaret fore aliquando, ut ei grave ſupplicium ſuccederet. חמץ in *Kal* eſt *fermento aceſcere*, aut *intumeſcere*: tralaticio inde ſignificatu, eſt in *Hithpahel*, *ſe ſe exacerbare*, ut è re ipſa colligere poſſe videmur. LXX. Intt. in Codd. Vaticano & Alexandrino ηὐφράνθη, *lætabatur*, abſurdè. Sed in aliis habetur ἐξεκαύθη, & Vulg. *inflammabatur*. Sic quoque legit *Apollinaris*, qui hîc habet:

Οὕνεκά μευ βαρύμητις ἐνὶ φρεσὶ καίετο θυμός.

Symmachus ἐξεκίνετο, unde Hieronymus: *contractum eſt*, ex mera conjectura.

Et lumbi acutis doloribus adficiebantur] וכליותי אשתונן *vechiljothai eſchthonan*, & renes meos acuebam, vel in renibus meis acuebam me. Hoc eſt, intimo animi receſſu non minùs dolebam, quàm ſi viſcera mea acuto dolore eſſent cruciata. Nam *renes*, cùm ſint in viſceribus, ſæpe animi penetralia, ut ſic loquar, deſignant, ut Pſ. XXVI, 2. LI, 8. Ita loquitur Pſaltes, quòd florentibus malis & rerum potientibus, dolor ex eorum ſecundis rebus conceptus eſſet diſſimulandus, ne eorum odium irritaretur.

22. *At ego bardus* &c.] *Et ego bardus & neſciebam*; nempe, fore, ut diu cùm tuliſſes nequitiam, pœnas tandem de ea ſumeres.

Jumentorum inſtar] בהמות היתי *behemoth hajithi*. Supplendum, eſt כ, ut paſſim, quaſi eſſet כבהמות *chebehemoth*. LXX. Intt. κτηνώδης ἐγενόμην παρὰ σοί. *Symmachus* κτηνώδης διετέλεσα παρὰ σοί. Hieronymus: *quaſi jumentum factus ſum, apud te.*

23. *Attamen tecum ſemper fui*] *Et ego ſemper tecum*; hoc eſt, ſemper è partibus tuis ſteti, ſeu Providentiam tuam rebus humanis ſapienter præeſſe credidi & dixi. Ut Deus eſſe *cum hominibus* dicitur, quando eos tuetur: ita viciſſim eſſe *cum Deo* homines dici poſſunt, quando Religionem à Deo acceptam tuentur, &

ſemper fui, & dextram meam tenuiſti. [24]. Conſilio tuo mihi dux eris, & pòſt *in* gloria *ut ſim*, me adſumes. [25]. Quis mihi eſt in cœlo, *Deus*, *præter te*? Nec in terra *quidquam eſt*, quo juxta tecum delecter. [26]. Abſumta eſt caro mea, & cor meum, ô Deus, qui rupes es animi mei, & portio mea in perpetuum. [27]. Ecce enim, qui ſe à te amoverunt, peribunt, & omnem, qui à te fornicatione *ſeceſſerit*, delebis. [28]. At mihi bonum eſt ad Deum accedere, & in Domino Jehova perfugium meum conſtitui, ut omnia ejus opera narrem.

Quæritur

me tendere oportebat. 24. Tuo conſilio, in rebus periculoſis, mihi aderis, & poſtea in meliorem ſortem me transferes. 25. Quem in cœlo Deum agnoſco, præter te? Ne in terris quidem quidquam eſt, quo delecter, præter te, propter beneficia à te accepta, & quæ etiamnum à te exſpecto. 26. Ad maciem mœrore ſum redactus, ac dejectus eſt animus meus, ô Deus, qui es aſylum meum, idque in perpetuum. 27. Qui à te ſecedent peribunt, eósque, qui idololatriam commiſerint, è medio tolles. 28. At mihi optimum viſum eſt adire Deum precibus meis, atque ita ei adhærere, ut perfugium in eo ſolo habeam, & omnia ejus mirifica opera narrem, & tuear.

PARA-

& propugnant, contra ejus adverſarios.

Dextram meam tenuiſti] Hoc eſt, adjuviſti, ut qui dextram alicujus tenet, ne in lubrico loco labatur. Vide Eſai. XLII, 6. XLV, 1. Ezek. XVI, 49.

24. *In gloria ut ſim, me adſumes*] כבוד תקחני *chabod thikkabbeni*, eſt pro בכבוד *bechabod*. ב exprimitur Pſ. CXII, 9. CXLIX, 8. Deus quos adjuvat aliquando dicitur לקח *adſumere*, ut Pſ. XVIII, 17. XLIX, 16. quia velut eos adſumit, quando periculo eripit.

25. *Quis mihi eſt in cœlo Deus*] Supplevimus vocem אלהים *elohim*, quia cœlum Dei ſedes eſt. Vide Pſ. CXV, 3, 16. Significat Pſaltes, à ſe neque ſidera, neque Angelos coli.

Ne in terra quidem &c.] ועמך לא חפצתי בארץ vehimmecha lo hhaphatsthi baarets, *& tecum non delectatus ſum in terra.* עמך eſt æquè ac te. Vide Job. IX, 26. Eccleſ. II, 16. ubi עם eamdem vim obtinet.

26. *Abſumta eſt caro mea &c.*] Corpore & animo deficio, niſi mihi vires ſufficias, animúmque meum confirmes. Sunt qui velint ſubaudiendum אם *ſi*, hoc ſenſu, ſi corpus & animus defecerint, tu es perfugium meum. Quod nec improbarim.

Rupes mea] Perfugium. Vide Pſ. XVIII, 3. & paſſim.

Portio mea] Vide Pſ. L, 18. XVI, 5.

27. *Qui ſe amoverint*] רחקיך rehhakecha, *amoti tui*; hoc eſt, *à te* ממך *mimmecha*. Videntur intelligi ii, qui à Religione Judaïca, aut à bonis moribus deficiebant. Utrique enim erant à Deo alieni & quaſi procul amoti.

Qui à te fornicatione ſeceſſerit] כל זונה ממך chol zoneh mimmecha, *omnis fornicans à te.* Notum eſt *ſcortari poſt Deos alienos* eſſe, relicto veri Dei cultu, commenticios colere; ſed & *ſcortari* מעל אלהים *à Deo* idem ſignificat Hoſ. IX, 1. Metaphora eſt ducta à muliere, quæ, viro relicto, cum aliis ſcortatur.

28. *At mihi bonum eſt ad Deum accedere*] ואני קרבת אלהים לי טוב *vaani kirbath elohim li tob*, quod vertere etiam poſſis; *ad me verò quod adtinet, mihi ſatius eſt ad Deum accedere*; hoc eſt, Deo adhærere, nam *propinquitas* קרבה *kerubah*, opponitur מרחק merhhak, *amotioni.*

Opera ejus] *Opera tua*, mutatâ ſubitò perſonâ, ut paſſim faciunt Hebræi.

COMMEN-

Queritur Pſaltes Templum eſſe combuſtum ceteráſque Iſraëlis calamitates, & Dei auxilium contra hoſtes petit.

1. CARMEN ERUDIENS ASAPHI. Cur *nos* abjeciſti in perpetuum, ô Deus, & fumat ira tua in oves paſcui tui? 2. Memor eſto tui cœtûs, *quem* olim adquiſiviſti, tribûs poſſeſſionis tuæ, *quam liberaſti*, montíſque Sionis hujuſce, quem habitaſti. 3. Adtolle greſſus tuos ad deſolationes perpetuas; omnia perdidit hoſtis in Sacrario. 4. Rugierunt inimici tui, in medio tuo conventu; ſigna ſua, *ut* ſigna, poſuerunt. PSALM. LXXIV.

PARAPHRASIS.

1. ASAPHI carmen ſcriptum, ad erudiendos Iſraelitas. O Deus, cur nos vidêris in perpetuum abjeciſſe, atque in oves tuas, quæ tibi paſcebantur, iraſci. 2. Memor eſto illius populi, quem olim ad te vocaſti, & liberaſti, hujúſque montis Sionis, in quo fuit Ædes tibi ſacra, in qua ſignum tuæ præſentiæ oſtendiſti. 3. O Deus inviſito ſedes tam diu deſertas, & in quibus omnia diruit hoſtis, præſertim in Sacrario. 4. Leonum inſtar rugierunt inimici, in tuo Tem-

COMMENTARIUS

In PSALM. LXXIV.

1. C*Ur nos abjeciſti*] זנחת *zanahhtha*, quod vertimus, quaſi eſſet זנחתנו *zanahhthanou*. LXX. & *Aquila* ἀπώσω, *repuliſti*, ut *Hieronymus*. Vide Pſ. LXXVII, 1. LXXXIX, 39.

In perpetuum] Neſciebat Pſaltes, poſt LXX. annos, redituros Judæos è captivitate; ex Prophetia Jeremiæ, quæ ad eum nondum pervenerat. Vide Jerem. XXV, 12. & ſeqq.

Fumat ira tua] Nempe, *in perpetuum*, ut antea *fumus* tribuitur iræ, tranſlatione ductâ à nobilioribus feris, è quarum naribus ſpiritus denſi-fumi inſtar erumpit, cùm iratæ ſunt. Indidem etiam אף *aph*, quod hîc eſt, *naſum* & *iram* perinde ſignificat. Vide not. ad Job. XLI, 11.

2. *Cœtus*] Totius populi Hebræi.

Tribûs poſſeſſionis tuæ] Quamvis poſſeſſio Dei dicatur totus Iſrael Exod. XIX, 4. & alibi; tamen videtur, præcipuo quodam jure, intelligi Tribus Judæ, in cujus agro fuit Templum, & in cujus familiam collatum eſt totius Iſraëlis regnum; quod in duas ſaltem Tribus diuturnius fuit, quàm regnum Iſraëlis.

Quam liberaſti] Inverſa hîc ſunt verba, cùm legatur: גאלת שבט נחלתך *gaaltha ſchebet nahhalathecha* pro שבט נחלתך אשר גאלת *tribus poſſeſſionis tuæ, quam liberaſti*, ut in aliis verſûs membris. Deus ſæpe in graviſſimis periculis Tribum & regnum Judæ liberaverat; ut tempore Sennacheribi.

Quem habitaſti] Et cùm illic eſſet Arca, & cùm Regibus montem illum habitantibus adfuerat. Sumitur etiam per συνεκδοχὴν pro tota Jeroſolima, paſſim apud Prophetas.

Adtolle greſſus tuos] הרימה פעמיך *harimah phahamecha*; hoc eſt, confer te nunc Jeroſolimam, ut videas vaſtitatem, quam in ea fecerunt Chaldæi. Eſt ἀνθρωποπάθεια, qua ſtatuitur Deus egreſſus eſſe ea urbe, cùm caperetur, Invitatúrque ad illuc redeundum, ut præſens videat clades, quas paſſa fuerat. Sic *adtollere pedes* dicunt Hebræi, pro eo, quod eſt proficiſci, Gen. XXIX, 1. LXX. Intt. ἔπαρον τὰς χεῖράς σου loco πόδας: *Symmachus* ὕψωμα τῶν ποδῶν σου. Hieronymus: *ſublimitas pedum tuorum.* Quaſi הרימה eſſet nomen ſubſtantivum. Abſurdè.

Ad deſolationes perpetuas] למשאות נצח *lmaſſchuoth netſahh*, ad deſolationes perpetuitatis; quæ tantæ, nempe, erant, ut in æternum videretur deleta Jeroſolima, ſine ſpe inſtaurationis. LXX. Intt. ἐπὶ ὑπερηφανίας αὐτῶν quaſi deducenda eſſet à נשא *ſuſtulit*. *Symmachus*: ἠφανίσθη εἰς νῖκος. Hieronymus: *diſſipata eſt uſque ad finem.* Neque ſtructuræ verborum, neque rei rationem habuerunt.

4. *Rugierunt inimici tui*] Inſtar leonum, cùm Sacrarium everterent. Verbo hoc potiùs ira ſignificatur, quàm gloriatio, quamvis LXX. Intt. verterint ἐνεκαυχήσαντο, quod & alii ſequuti ſunt. *Aquila* meliùs ἐβρυχήσαντο, quo verbo leonum rugitus ſignificatur. *Hieronymus*, *fremuerunt.*

In medio tuo conventu] בקרב מועדך bkereb mohadecha, *in medio conventûs tui*; hoc eſt, in medio loco, in quem populus tuus convenire ſolebat; aut in medio populo, qui ruinæ & conflagrationi Templi præſens fuit, antequàm in captivitatem abduceretur. LXX. Intt. ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς σου, quia מועדים *mohadim* tempora feſta dicuntur. Sed non conſtat tempore feſto dirutum Templum. *Aquila* & *Symmachus* συναγωγῆς. Hieronymus *in medio pacti tui*. Rectiùs *Aquila* & *Symmachus*. Sunt etiam, qui interpretantur hæc, quaſi legeretur מועדיך *mohadecha*, in plurali, voluntque deſignari *Synagogas*, ut poſtea dicta ſunt Ædificia, in quæ conveniebant Judæi. Verum de iis deinde.

Signa ſua, ut ſigna poſuerunt] שמו אותותם אתות *ſchamou othotham othoth*; hoc eſt, ſigna militaria illic conſtituerunt, ut ſigna victoriæ. LXX. Intt. *Aquila* & *Theodotion* repetierunt vocem σημεῖα, *Symmachus* ἔθηκαν τὰ σημεῖα αὐτῶν ἐπισήμως γνώρισμα, Hieronymus: *poſuerunt ſigna ſua*

poſuerunt. [5]. Novimus *hoſtem* ſuſtuliſſe altè ſecures, quaſi in ſilvam perplexam. [6]. Nunc cælaturas ejus ſimul bipenni & malleis confregerunt. [7]. In Sacraria tua ignem injecerunt, in terram *dejectum* polluerunt nominis tui tabernaculum. [8]. Dixerunt apud animum ſuum: opprimamus eos ſimul; & omnes Conventus Dei in terra combuſſerunt. [9]. Si ſigna noſtra non videmus, neque ampliùs eſt Propheta, aut quiſquam nobiſcum, qui, quo uſque *hæc futura ſint*, norit. [10]. Quò uſque, ô Deus, probra in nos jaciet hoſtis? An ſpernet inimicus nomen tuum, in perpetuum? [11]. Qua-

Templo, & ſigna ſua militaria, proh nefas! illic fixerunt. 5. Notum eſt hoſtes ſecuribus uſos, ut, quod erat ligneum in eo ædificio, cæderent. 6. Cælaturas, quæ illic erant, inſtrumentis fabrorum fregerunt. 7. In Ædificia Sacra ignem injecerunt, atque in humum dejectum Tabernaculum, quod tuum dicebatur, polluerunt. 8. Statuerunt, apud animos ſuos, omnino opprimendos Judæos, propterea que Synagogas omnes, in terra Judæa, combuſſerunt. 9. Miraculis, quæ olim facta fuerant, apud Judæos, ſimilia nulla videmus, neque ullus eſt Propheta, aut alius, apud nos; qui ſciat, quamdiu duratura ſit hæc calamitas. 10. Quo uſque, ô Deus, probra

ſua in tropæum. Sic Titus Veſpaſianus, aliquot pòſt ſæculis, eodem loco ſe geſſit. *Joſephus* Lib. VII. c. 32. in Græcis, de militibus Romanis: κομίσαντες τὰς σημαίας εἰς τὸ ἱερὸν καὶ θέμενοι τῆς ἀνατολικῆς πύλης ἄντικρυς, ἔθυσάν τε αὐταῖς αὐτόθι καὶ τὸν Τίτον μετὰ μεγίστων εὐφημιῶν ἀπέφηναν αὐτοκράτορα: *cùm adtuliſſent ſigna in Templum, & ſtatuiſſent è regione portæ orientalis, ſacra iis illic fecerunt, & Titum magnis adclamationibus Imperatorem ſalutarunt.* Idem fecerant antea Chaldæorum milites, ut ex hoc loco intelligere eſt, ubi אות *oth* idem eſt hìc ac נס *nes*, ſignum, vexillum militare.

5. *Novimus hoſtem ſuſtuliſſe* &c.] *Cognoſcetur quaſi adducens in altum in perplexitatem ligni ſecures*, יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדמות, *jivvadah chmebi lmahelah bisboch hets kardummoth.* Non obſcurus quidem eſt verborum ſenſus, ſi reputemus, Chaldæos Templum ingreſſos, ita ſe in eo geſſiſſe, quaſi in impeditiſſima ſilva fuiſſent, & ſecuribus in cedrina ligna ex alto & magnâ vi impactis, cecidiſſe, quidquid erat illic ligneum. Attamen Veteres hìc cæſpitarunt. Tria priora verba verterunt LXX. Intt. καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὡς εἰς τὴν εἴσοδον ὑπεράνω, unde liquet, legiſſe eos pro מביא *mebi*, מבוא *mebo*, introitus. Sic & alii, perfractis omnibus Grammaticorum legibus. *Aquila*, ἐγνώσθη ὡς εἴσοδος εἰς ἄνω. *Symmachus*, γνώρισμα κατὰ τὴν εἴσοδον ἐπάνω. *Theodotion*, καὶ γνωσθήτω ὡς εἴσοδος ὑπεράνω. *Hieronymus*, *Symmachum* ſequutus, *manifeſta in introitu deſuper.* Quæ carent ſenſu. Si quid ſit, temporis labe, corruptum, in Hebraicis, emendari à nemine, poſt tot ſæcula poteſt.

. Tres voces ſequentes verſæ ſunt à LXX. Intt. ὡς ἐν δρυμῷ ξύλων ἀξίναις, junguntúrque cum ſequentibus; à *Symmacho*, ἐν δρυμῶνι ξυλίνοις ἀξίναις τῶνδε; ab *Hieronymo* verò *in ſaltu lignorum ſecures.* Sed בסבך עץ *bisboch hets*, non poteſt verti, niſi *in perplexitate arborum*, ſeu *ſilvæ.* Vide Gen. XXII, 13. Eſai. IX, 18. X, 34. Ut qui volunt ligna cædere, quibus utantur, aut viam in ſilva aperire, magnâ vi ſecures impingunt arboribus; ſic Chaldæi porticus Templi & columnas ligneas, quibus nitebantur, exciderunt, ne quid integri relinquerent, quod uſui eſſe poſſet Templum inſtaurare volentibus.

6. *Nunc cælaturas ejus* &c.] ועתה פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלמון vehatthah phitthouhheah jahhad bechaſchil vechlephoth jahalomoun, *& nunc ſculpturas ejus ſimul bipenni & malleis comminuerunt.* Sculpturæ non in Sacrario tantùm, ſed etiam in porticibus eſſe potuerunt, quæ omnes, aut bipenni, aut malleo ſectæ aut confractæ ſunt. כשיל *chaſchil*, quæ vox hîc tantùm legitur, vertimus *bipennem*, ſequuti auctoritatem LXX. Int. *Hieronymi* & Chaldæi Int. qui ſic Jerem. XLVI, 22. vertit קרדום *kardom.* Deducitur à כשל *offendit*, *corruit*, quia ſecuri dejecta cadunt, atque offendiculo ſunt, illac incedentibus. כלפות *chlephoth*, eſt etiam vox μοναδικὴ, cui adfinis eſt Chaldæa כולפא *cholpha*, clava. LXX. verterunt ἐξέκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατέῤῥαξαν αὐτήν. *Symmachus*: τὰς πύλας αὐτῶν ὁμοῦ ἐν μοχλοῖς καὶ δικράνοις κατέῤῥιψαν. Hieronymus: *& nunc ſculpturas ejus pariter bipenne & dolatoriis deraſerunt.* פתוחים ſunt *ſculpturæ* פתחים *phthahhim* verò *januæ.*

7. *In ſacraria tua ignem injecerunt*] *Miſerunt in ignem.*

In terram dejectum polluerunt] Ædificium Templi propriè dicti, interius Sacrarium & Adytum, muro dejecto conculcarunt.

Nominis tui tabernaculum] Quod de nomine tuo vocabatur משכן יהוה *miſchan Jehovah*, tabernaculum Jehovæ.

8. *Apud animum ſuum*] *In corde ſuo.*

Opprimamus eos ſimul] נינם יחד *ninam jahhad.* נינם eſt Futuri Kal prima perſona pluralis, verbi ינה *opprimere*, *adfligere*, ut נירם à ירה *jaculari* Num. XXI, 30. Tò יחד *jahhad*, hîc, ut & alibi, ſignificare videtur *ſimul ac ſemel*, ita ut res, quæ agitur, iteranda non ſit. At LXX. Intt. ἡ συγγένεια αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, quia putarunt eſſe à נין nin, *filius* ut etiam Hieronymus: *poſteri eorum ſimul*, & Chaldæus, בניהון bnehon, *filii eorum.* Sed ſenſus hæret.

Et omnes conventus Dei &c.] כל מועדי אל *chol mohade el*, omnia loca conventûs Dei; hoc eſt, Synagogas, in quas, legendæ Legis causâ, conveniebant. LXX. Intt. δεῦτε καὶ καταπαύσωμεν τὰς ἑορτὰς κυρίου. Meliùs *Aquila* & *Symmachus*: ἐνεπύρισαν πάσας τὰς συναγωγὰς, & *Hieronymus*: *incenderunt omnes ſolemnitates Dei.* LXX. Intt. ſcripſerant κατακαύσωμεν, ut habebant V. & VI. Editiones. *Theodotion* etiam ἐνεπύρισαν, ſed malè habet ἑορτὰς, nam feſti dies non uruntur. Itaque hinc liquet Synagogas

11. Quare retraheres manum tuam & dextram tuam? E medio ſinu tuo *eductâ*, *hoſtes*
abſume.
12. Deus Rex eſt meus, ab antiquis temporibus, qui in media terra liberationes
perfecit. 13. Tu perrupiſti, potentiâ tuâ, mare, contriviſti capita cetorum ex aqua
eminentia: 14. Tu confregiſti capita Crocodilorum, dediſtique ea eſcam populo,
qui in ſolitudinibus habitat. 15. Tu fidiſti *rupem*, *unde* fons & torrens; tu magnos
fluvios exſiccaſti. 16. Tibi dies, tibi etiam nox *debetur*. Tu conſtituiſti lumina &
Solem. 17. Tu omnes fines terræ fixiſti, æſtatem & hiemem tu formaſti. 18. Hujus
rei

bra in nos impunè jaciet hoſtis? An inimicus cultùs tui nomen tuum ſpernet impunè, & quidem in perpetuum? 11. Quare abſtineres ab ultione ſumenda ab illis? E ſinu tuo potiùs manum exſere, ut hoſtes noſtros, tuoſque è medio tollas. 12. Deus ſemper fuit Rex meus, qui me ab inimicis in media terra Judæa prorſus liberavit. 13. Tu olim mare Erythræum in duas partes diviſiſti, 14. & capita Ægyptiorum amputaſti, eámque gentem Ichthyophagis ſpoliandam dediſti. 15. Tu fidiſti rupem, unde fons erupit, tum etiam torrens; tu quoque fluvios magnos, ut Jordanem, exſiccaſti. 16. Tua munera ſunt conſpicua dies & noctes; tu & ſtellas minores & Solem creaſti. 17. Tu limites variarum regionum conſtituiſti, habeſque tractus alios, in quibus æſtivus

gogas fuiſſe ante Captivitatem inſtitutas.

9. *Signa noſtra non videmus*] אותותינו לא ראינו othothenou lo rainou, *miracula noſtra non vidimus*; in captivitatem, nempe, abducti, in qua non erant multi Prophetæ; eóque in loco, in quo erat Pſaltes, fortè nullus.

Neque ampliùs eſt Propheta &c.] Prædixerat quidem, ut diximus, Jeremias c. XXV. ſed ad Pſaltis noſtri aures vaticinium ejus non pervenerat.

An ſpernet] ינאץ venahets, *& ſpernit*. Sed cùm ſit interrogatio, τὸ ו *an* vertimus.

11. *Retraheres*] תשיב thaſchib, *faceres redire*, opponitur τῷ *extendere*, quia retracta manus *redit* in ſuum locum, ſeu in ſinum, ſeu ante pectus. Vide Lam. II, 3. Ezek. XVIII, 8, 17. & Exod. IV, 6, 7.

E medio ſinu tuo eductâ &c.] מקרב חיקך כלה mikkereb bbekecha challeb. Supplevimus *eductâ hoſtes*. Similis Ellipſis Pſ. LIX, 14. Non opus eſt moneri Lectorem *manu Dei* ſignificari ejus potentiam, cujus effectus, contra hoſtes Judæorum, videre cupiebat Pſaltes.

12. *Deus eſt Rex meus*] ואלהים *& Deus*, ſed abundat copula, ut paſſim. Deus ſe quaſi Regem Iſraëlis gerebat, unde populi ejus Reſpublica θεοκρατία dicta eſt.

Ab antiquis temporibus] מקדם mikkedem, *ab olim*; hoc eſt, ab ipſo ejus Reipublicæ initio. Vide 1. Sam. VIII, 7.

13. *Tu perrupiſti*] אתה פוררת attbah phorartba, à פור phour, quod propriè *rumpi* videtur ſignificaſſe, & tralaticio ſenſu in *Hiphil irritum fecit*. Vide Job. XVI, 12 Eſai. XXIV, 19 ubi in *Pibel* & in *Hithpahel* rumpendi ſignificatu legitur. Ad Maris Erythræi trajectum reſpicit. *Theodotion* διέσπας, *Symmachus*: διέδωκας, rectiùs quàm LXX. qui habent ἐκραταίωσας.

Capita cetorum] ראשי תנינים raſche thanninim. Ægyptios, nempe, quorum Rex vocatur התנים hattbannim Ezek. XXIX, 3. De voce vide *Sam. Bochartum* Hieroz P. 1. Lib. I. c. 7. & P. 2. Lib. III. c. 14. LXX. & *Aquila* δρακόντων, & *Hieronymus Draconum*; incommodè; agitur enim de hominibus, qui in aqua perierant, ac proindè aquaticorum animalium nomine deſignantur. Vult Pſaltes à Deo ſubmerſos Ægyptios, in mari Rubro, quamvis enatare, capitibus exſertis, conarentur.

Ex aqua eminentia] על המים hal hammajim, hoc eſt, quorum capita ex aqua exſerebantur, quod fit à natantibus.

14. *Capita Crocodilorum*] ראשי לויתן roſche livjathan, capita Crocodili; hoc eſt, Crocodilorum. Iidem intelliguntur; qui antè nomine hoc deſignantur, cùm in Nilo vivant Crocodili.

Populo, qui in ſolitudinibus &c] לעם לציים lebam letſijim, populo τοῖς tſijim, quorum poſterius interpretatio eſt prioris. Intelliguntur incolæ littorum occidentalium Maris Erythræi, qui arida loca Ægyptum verſùs tenebant, ſolebántque Troglodytæ dici, quod τρώγλας, id eſt, cavernas habitarent. De iis pluribus egit *Sam. Bochartus* Phalegi Lib. IV. c. 29. Deus ergo iis populis ſpolianda dedit cadavera Ægyptiorum, & quidquid ad littus, æſtu redeunte, rejectum eſt. Hoc vult Pſaltes, eadémque operâ adludit ad victum Troglodytarum, qui erant ἰχθυοφάγοι, & cetis, hoc eſt, majoribus piſcibus, in terram rejectis, veſcebantur; quod multis Ethnicorum teſtimoniis probat idem vir ſummus. LXX. Int. Αἰθίοψας vertunt, *Aquila* τοῖς ἐξεληλυθόσιν, Ed. V. τῷ ἐξεληλυθότι, quaſi ea vox deduceretur à יצא jatſa, exiit. Non meliùs *Theodotion* τῷ ἰσχάτῳ.

15. *Tu fidiſti rupem, unde fons & torrens*] אתה בקעת מעין ונחל attba bakahtba mahjan vanabbal; verbotenus, *tu fidiſti fontem & torrentem*; hoc eſt, rupem, è qua fons & torrens eruperunt. Reſpicit ad Hiſtorias, quæ habentur Exod. XVII, 6. Num. XX, 8.

Magnos fluvios] נהרות איתן nabaroth ethan, fluvios roboris; hoc eſt, magna aquarum mole defluentes. Intelligitur Jordanes, cujus, cùm pleno alveo flueret, Deus inferiorem partem exſiccavit. Vide Joſ. III, 13. LXX. Int. habent Ἠθάμ. *Symmachus*: ἀρχαίους. *Aquila*: στερεούς meliùs, ut & Hieronymus, *fortia*. Vide Hamos V, 24.

16. *Tibi dies* &c.] Hoc eſt, tu diei & noctis vices inſtituiſti, ut habemus Gen. I, 3. & ſeqq.

Lumina & Solem] מאור ושמש maor vaſchemeſch. מאור eſt pro מאורות meoroth, lumina; intelliguntur enim ſtellæ fixæ & erraticæ, Gen. I, 14.

17. *Tu omnes fines terræ* &c.] Videtur reſpici ad eas terræ partes, quæ mari finiuntur,

rei memento; hoſtis probris adfecit Jehovam, populus inſanus nomen tuum deſpexit. 19. Ne turturis tuæ vitam feræ tradideris, ne cœtûs adflictorum tuorum in perpetuum obliviſcaris. 20. Reſpice fœdus *tuum*, nam loca tenebricoſa terræ plena ſunt domiciliis injuriæ. 21. Ne redeat tenuis pudore adfectus, & adflictus atque egenus nomen tuum laudabunt. 22. Surge, Jehova, cauſam tuam agito, memor eſto probrorum ab inſanis quotidie in te jactorum. 23. Ne obliviſcaris vociferationis hoſtium tuorum, *&* tumultûs in te inſurgentium, qui perpetuò augetur.

Laudat

æſtivus calor magis ſentitur, quàm frigus hibernum; quod in aliis diuturnius eſt. 18. At hujus rei memineris, ab Iſraëlitarum hoſtibus te probris proſciſſum fuiſſe, & nomen tuum contemtum. 19. At ne tradideris pios Iſraëlitas hoſtibus eorum ferociſſimis, neque ſacros eorum cœtus oblivioni mandaveris. 20. Rationem habeto tui cum iis fœderis, nam omnes regiones, ignararum tui Gentium, plenæ ſunt domibus, in quibus hoſpites malè habentur. 21. Ne patiaris homines pauperes contumelioſè, aut male haberi, ut tibi laudes debitas tribuant. 22. Surge, ô Creator, & cauſam ipſe tuam agito, nec obliviſcaris probrorum, quæ mali homines quotidie jaciunt. 23. Ne oblivioni mandes impias vociferationes hoſtium tuorum, & tumultus Idololatrarum, quorum numerus quotidie augetur.

PARA-

tur, & quæ à Græcis etiam ἴχνια γῆς vocantur. Vide Job. XXXVIII, 5, 10. Jerem. V, 22.

Æſtatem & hiemem] קיץ וחרף *kajits vabhoreph.* Vide not. ad Gen. VIII, 22. ubi oſtendimus hiſce vocibus ſignificari propriè *æſtatem* & *autumnum*; ſed minùs propriè tempora caloris & frigoris, quibus totus annus continetur. Deus, ut notum eſt, caloris & frigoris, vices curavit ubique eſſe, motu obliquo terræ, quo æquatorem Solis ſecat. Itaque non eſt nimis urgenda vox יצרתם *jatſartham*, formaſti, aut *finxiſti ea.* Specimina hæc Potentiæ Divinæ, quæ longè maxima ſunt, Pſaltes memorat, ut ſpem faceret Judæis auxilii Dei; qui cùm in gratiam hominum omnium, & præſertim Iſraëlitarum, res tantas feciſſet, multò minores, populi Hebræi causâ, facturus perfacilè erat, & poſtea fecit.

18. *Hoſtis probris adfecit Jehovam*] Dum jactaverat, Deum Iſraëlis Diis Chaldæorum non eſſe æquiparandum, cùm populum ſuum contra eos tueri non potuiſſet? quod etiam Sennacheribus, ſuo magno malo, dixerat, 2. Reg. XVIII, 33. & ſeqq.

19. *Ne turturis tuæ vitam*, &c.] תור *thor*, turtur Dei dicitur hîc populus Hebræus, quòd in Captivitatem abductus in perpetuis gemitibus vitam traduceret. Multò hoc veriſimilius, quàm quod fingunt de caſtitate turturis. Res ipſa & ſequentia verba noſtræ interpretationi favent. Proprium hoc huic avi, quòd ſemper gemere videatur. *Virgilius* Ecl. I, 19.

Nec gemere interea ceſſabit turtur ab ulmo.

Ad quem locum vide quæ collegit *Joan. Lud. Lacerda.* At LXX, Intt. pro תורך *thorecha* legerunt aut legendum cenſuerunt מודך *modaecha*; ut ſit participium Hiphil à ידה *jadah*, quod in ea conjugatione vertunt ὁμολογεῖν, unde habent ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι. *Hieronymus* verò habet *animam eruditam lege tuâ*, quaſi תורך *thorech* idem eſſet ac תורתך *thorathcha* & *anima legis* poſſet dici *anima lege erudita*, quæ pugnant cum Grammatica & uſu Linguæ Hebraicæ. Chaldæus verò habet: נפשת מאלפי אוריתך *animam docentium legem tuam*, quæ meliora non ſunt, quaſi eſſet מורך morecha, *doctorum tuorum.* Orientales alios Interpretes non moror, qui in clara luce cæcutierunt.

Feræ] חית *hhajjath*, ubi eſt forma constructa, pro abſoluta חיה *hhajjah*, niſi exciderit השדה *agri*, aut ת mutandum in ה, aut omiſſum ſit ו, ita ut ſit pro חיות hajjoth, *feris*, θηρίοις, ut habent LXX. Intt. Chaldæus intelligit, qui crudelitate feris ſimiles erant. Pro *vita* eſt נפש *nepheſch*, anima, quod frequentiſſimè vitam ſignificat. Poſſet & נפש pro *cadavere* ſumi, ita ut Deus oretur, ne patiatur cadavera ſuorum feris dilanianda relinqui.

Cœtûs adflictorum tuorum] חית עניך *hhajath hanijecha.* Hîc חית eſt *cœtus*, aut turba, ut Pſ. LXVIII, 11. Certè non incommodam fundit hæc interpretatio ſententiam. At LXX. Intt. τῶν ψυχῶν τῶν πενήτων, Hieronymus *vitæ pauperum tuorum.*

In perpetuum obliviſcaris] Ne in perpetuum iis nega auxilium tuum, quemadmodum fit iis, quorum memoria numquam revocatur.

20. *Reſpice fœdus tuum*] Hoc eſt, rationem habeto promiſſorum tuorum, quæ fœdere inito, cum Majoribus noſtris, continentur.

Loca tenebricoſa terræ] מחשכי ארץ *mahhaſchacke arets. Loca tenebricoſa terræ* ſunt hic cavernæ, aut denſæ ſilvæ, in quibus latebant latrones. Cùm abducti fuerunt Judæi in Captivitatem, remanſit tamen in Judæa *tenuis populus terræ* דלת הארץ, hoc eſt, infimæ ſortis plebecula, 2. Reg. XXIV, 14. XXV, 12. ne agri prorſus inculti remanerent. Occaſione hac uſi mali homines latrocinia per Judæam exercebant, ſéque in ſpeluncas, aut denſiores ſilvas, cum præda, recipiebant. Sic etiam factum, ante & poſt excidium Jeroſolimæ, temporibus *Joſephi*, qui latrocinia ſuæ Gentis minimè diſſimulavit, in Belli Judaïci Hiſtoria. Vide de ſpeluncis ad Abdiam notata.

Domiciliis injuriæ] נאות חמס neoth hhames, *habitationibus injuriæ*; hoc eſt, hominum, qui ex aliena injuria ſibi divitias quærebant.

21. *Tenuis pudore adfectus*] Aut ab improbis Judæis, aut à præfectis Chaldæorum.

22. *Cauſam tuam agito*] ריבה ריבך *ribah ribcha*, litiga litem tuam; hoc eſt cauſam tuam tuere, contra Chaldæos.

Probrorum] Vide ad verſ. 10. Eſt verbotenus: *probri tui ab inſano quotidie.*

COM-

Laudat Pſaltes Deum ob promiſſum ab eo auxilium, vetat malos gloriari, maláque iis minatur.

1. PRÆFECTO, NE DELEAS, CARMEN ASAPHI, QUOD ET CANTICUM. 2. Te laudavimus, ô Deus, te laudavimus, proximum eſt *labiis noſtris* nomen tuum, *quæ* mirifica tua facta narrant. 3. *Dixiſti*: cùm adſequutus fuero tempus ſtatutum, ego ex æquitate judicium feram. 4. Liqueſient terra & omnes ejus incolæ, at ego columnas ejus firmabo. Selah. 5. Dixi inſanis: ne gloriemini, & improbis: ne cornu adtollatis. 6. Ne ſublime adtollite cornu veſtrum, *nec* loquimini, *inſtar* PSALM. LXXV.

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO &c. 2. Te laudavimus ô Deus, te laudibus extulimus, nec deſiimus laudare nomen tuum, dum mirificas res tuas narravimus. 3. Dixiſti, cùm perveniſſet tempus, quod ſtatutum eſſet, te ex æquo ſententiam laturum eſſe. 4. Terra atque omnes ejus incolæ deſierunt eſſe, ſed te, quominùs pereat terra, impediturum eſſe. 5. Dixiſti inſanis & improbis, non eſſe cur glorientur pertinaciter. 6. Ne ſuperbiatis, neque pertinaces contumaciâ veſtrâ

COMMENTARIUS

In PSALM. LXXV.

2. P*Roximum eſt labiis noſtris nomen tuum*] קרוב שמך *karob ſchmecha.* Subaudiendum לשפתינו liſchphathenou, aut בשפתינו *biſchphathenou*, *labiis noſtris*, cùm propter rem ipſam, quæ hoc ſupplementum poſtulat; tum etiam, quia ſequitur verbum ספרו ſippheron, *narrarunt*, nullo antecedente nominativo. Simile eſt loquendi genus apud Jeremiam c. XII, 2. *propinquus eſt in ore eorum* (קרוב בפיהם karob bphihem) *& remotus à renibus*; & apud Eſaiam XXIX, 13. *Adpropinquavit* (ad me) *populus iſte ora ſuo, & labiis ſuis honoraverunt me; at cor ejus eſt à me remotum.*

3. *Dixiſti*] Supplendum hoc fuit, ſunt enim verba Dei, non Pſaltæ.

Cùm adſequutus fuero tempus ſtatutum] כי אקח מועד chi ekkahh mohed, *cùm ſumſero tempus ſtatutum*; hoc eſt, cùm pervenero ad tempus à me præſtitutum, ut hoc faciam.

In æquitate judicium feram] מישרים אשפט *meſcharim eſchphot*, pro במישרים *in rectitudinibus judicabo.* Vide Pſ. IX, 9. ſimilis Ellipſis τῶ ב Pſ. LVIII, 2.

4. *Liqueſient terra*] Hoc eſt, ſummo metu percellentur. Vide Pſ. XLVI, 7.

Columnas ejus firmabo] Impediam ne pereat, ut perit ædificium, quod infirmis columnis ſuſtentatur, quæ ſuo onere fatiſcunt.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

5. *Ne gloriemini*] אל תהלו *al thahallou.* Verbum הלל in *Pihel* eſt *laudare ſe, gloriari.* Hic quoque eſt *Pihel*, ſed quaſi à forma הול *houl*, ex qua analogicè eſt תהוללו *theholelou.* Fortè hìc omiſſum ל, ſuſpectæ enim mihi ſunt tot Anomaliæ. Alioqnin eſt *ad inſaniam redigere*, ſed hìc de ſuperba gloriatione agi res ipſa oſtendit.

Ne cornu adtollatis] אל תרימו קרן *al tharimou keren.* Frequens loqnutio, pro eo quod eſt, ne ſuperbite, ne potentes vos eſſe putate. Metaphora à cornutis animalibus petita, quæ erecto capite ambulant, & cornua ſua veluti oſtentant. Sæpe in Pſalmis occurrit & ter quidem in hoc ipſo Pſalmo. Simile quiddam ſignificabant Latini, cùm *cornua veniſſe* ei dicerent, qui ſui juris factus erat; vel eum *ſumſiſſe cornua*, qui audaciùs ſe gerebat. *Ovidius* Amorum Lib. III. El. XI, 6.

Vicimus, & dominum pedibus calcamus Amorem,
Venerunt capiti cornua ſera meo.

Artis Amandi Lib. I, 239.

Vina parant animos, faciúntque caloribus aptos,
Cura fugit, multo diluitúrque mero.
Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit,
Tunc dolor & curæ, rugáque frontis abit.

Sic & *Horatius* Carm. Lib. III. Ode XXI, 18. ad Bacchum: *addis cornua pauperi*, quod videtur *Ovidius* imitatus. Cùm autem cornua juſtæ magnitudinis non gerat juvencus, niſi quando prorſus adolevit, *cornua* habita ſunt quaſi ſymbolum potentiæ; unde narratur ab eodem *Ovidio* Metam. Lib. XV. Cipus, eùm ſubitò ei cornua capite erupiſſent, conſuleretque propterea Aruſpicem, de ejuſmodi oſtento, reſponſum accepiſſe portendi ei regnum, verſ. 581.

Rex, ait, ô ſalve; tibi enim, tibi, Cipe, tuiſque
Hic locus & Latiæ parebunt cornibus arces,
&c.

6. *Ne ſublime adtollite*] אל תרימו למרום *al tharimou lammarom*, ne tollite in altitudinem; ne præter modum ſuperbite, néve de veſtra potentia nimia jactate.

Nec loquimini] Præfigendum ואל veal, *néve*, è ſuperioribus verbis.

inſtar hominum rigidæ cervicis. 7. Neque enim ab ortu, nec ab occaſu, neque è deſerto *venit* evectio, 8. nam Deus *demum eſt* judex; hunc deprimit, illum extollit. 9. Calix *eſt* in manu Jehovæ, & vinum *in eo* merum; plenus *eſt* eo, quod miſcuit, & ex eo fudit; ſed feces ejus deglutient, ac bibent omnes improbi terræ. 10. Ego *mira Dei facta* nunciabo in perpetuum, carmen dicam Deo Jacobi. 11. Omnia enim, *inquit*, cornua malorum amputabo, & cornua juſti adtollentur.

Pſaltes gratias agit Deo ob beneficia in ſe collata, eúmque laudat, & Iſraëlitas ad colendum hortatur.

PSALM. LXXVI. 1. PRÆFECTO PULSATILIBUS, CARMEN ASAPHI, QUOD ET CANTICUM. 2. Notus eſt in Juda Deus, in Iſraële magnum ejus nomen. 3. Fuit Salemi

veſtrâ imitemini. 7. Neque ab hominibus ſive ad ortum habitent, ſive ad occaſum, ſive ad meridianas Arabiæ ſolitudines, poteſt exſpectari major potentia. 8. Deus demum, & quidem ſolus, eſt ſummus hominum judex, qui extollit aut deprimit, quos ei videtur extollere, aut deprimere. 9. Eſt in manu ejus calix plenus vino mero, quod miſcuit, atque potandum dat hominibus; ſed cujus feces ab improbis hauriendi ſunt, per totum terrarum orbem. 10. Ego verò mira Dei facta ſemper prædicabo, in carminibus meis. 11. Præſertim quòd malos in humiliorem ſtatum ſe redacturum, & bonos ad majorem potentiam evecturum eſſe dicit.

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO &c. 2. Deus verus notus tantùm, ut par eſt, eſt à Jacobi poſteris, atque apud eos ſolos, ut par eſt, laudatur. 3. Fuit Templum, cui ſe adeſſe oſtendit, in monte

Inſtar hominum rigidæ cervicis] בצואר עתק *btſavar bathak*, in collo duro. Quod verbo tenus Latinè verti non potuit. De eo loquendi genere vide not. ad Exod. XXXII, 9.

7. *Neque enim ab ortu* &c.] *Ortus* dicitur מוצא motſa, *egreſſus*, quòd Sol ex ea parte cœli egredi videatur è terris, vel aquis Horizonti ſubjectis. LXX. Intt. & alii ἔξοδοι aut ἔξοδος, meliùs *Symmachus* ἀπὸ ἀνατολῆς. Pro ab auſtro eſt ממדבר mimmidbar, *à deſerto*, quia ſolitudines erant ad auſtrum Judææ.

Evectio] הרים *harim*. Eſt infinitivus *Hiphil*, qui nominis vicem obtinet, adeóque *evectionem* ſignificat; nimirum, *cornu*, ſive potentiæ. Is uſus infinitivi frequens eſt, ut docebit *Sal. Glaſſius* Gramm. Lib. III. Tr. III. Canon. XLIV, 5. At Veteres putarunt eſſe הרים *montes* LXX. Intt. ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων. *Symmachus:* ἀπὸ ἐρήμου ὀρέων. Sed Hebraicè dici oportuiſſet, ut ſic verteretur: הרי מדבר hare midbar, *montes deſerti*. Vult Pſaltes potantiæ augmentum exſpectandum non fuiſſe ab ulla gente, ad quamcumque partem cœli ſpectaret. Sed quia nulla mentio fit borealis plagæ, V. Editionis auctor eam addidit, cùm haberet: ἀνατολῶν ἔρημα, ὄρη τε νότια καὶ βόρεια ἐρήμαξε. Sed paraphraſis hæc ſunt, in qua omiſſus eſt occaſus, quod putaret ad occaſum nullas eſſe Gentes Hebræis vicinas; quod verum non eſt, nam ad occaſum iis erant Tyrii & Sidonii Boream versùs, & ad meridiem Philiſthæi.

8. *Hunc deprimit, illum extollit*] Hîc eſt ירים jarim, extollit, unde intelligere eſt הרים in ſuperioribus eſſe τὸ *extollere*.

9 *Calix eſt in manu Jehovæ*] Notum eſt כוס chos, *calicem*, dici calamitates, qua de re copioſiſſimè egit *Thomas Gatakerus*. Adverſ. Miſcellaneorum Cap. V. Hic calix *in manu Dei* dicitur, quòd paratus eſſet, ut Gentibus exhauriendus. Vide Jeremiæ XXV, 15. & *ſeqq.*

Vinum in eo merum] יין חמר *jajin hhamar*. LXX. Intt. verterunt οἴνου ἀκράτου, quod ſequutus eſt *Symmachus*. Deut. XXXII, 14. Eſai. XXVII, 2. dicitur חֶמֶר, & ita fortè legendum, niſi verbum inde deductum fuerit חמר *hhamar*, quod vertendum ſit *merum fuit*. Alii verterunt *rubuit*, ex Arabicæ Linguæ uſu. Poſſet & *turbidum fuit*; quia aut miſtum pharmacis, aut feculentum. Sed primum malim, propter Deuteronomii locum.

Plenus eſt eo, quod miſcuit] מלא מסך *malo meſech*. Quamvis מסך *maſach* propriè ſit *miſcere*, ac proinde מסך *meſech*, quod hîc tantùm legitur, ſit *miſtio*; ſignificat tamen etiam ſimpliciter ſundere vinum, quod bibatur, in calicem, ut Proverb. IX, 10, 5. & alibi. Sic Græcis κεραννύειν & Latinis *miſcere* ſæpe ſonant fundere in calicem, bibendum præbere, ut oſtendit *Gatakerus*. Loquendi tamen genus inde ortum, quòd vinum aquâ miſceretur, aut etiam aliquâ aliâ re, quâ ſalubrius, aut gratius fieret; ne jam venena memorem, quorum ratio hîc non habetur.

Et ex eo fudit] Nempe, in calicem.

Feces ejus deglutient] אך שמריה ימצו *ach ſchmareah jimtſou*; hoc eſt, totum poculum exhaurient improbi, ad ſedimentum uſque, ſi quod eſt in calice. Petita loquutio à vino etiamnum turbido, in quo, ſi paullulùm in calice ſervetur, fex in fundum ſidit. Senſus eſt, malos nullam partem calamitatis à Deo immittendæ vitaturos. Vide Eſai. LI, 17. Ezek. XXIII, 34. Quare mirum eſt LXX. Intt. hîc negantem particulam interpoſuiſſe, cùm habeant

Salemi tabernaculum ejus, & habitatio ejus in Sione. 4. Ibi fregit ſagittas ignitas arcûs, clipeum, gladium ac bellum. Selah.

5. Illuſtrior tu & magnificentior es montibus prædæ. 6. Spoliati ſunt, qu forti animo erant, ſomnum ſuum dormierunt, nec ullus virorum fortium manus ſuas invenit. 7. Propter tuam increpationem, ô Deus Jacobi, ſopiti ſunt & currus & equi. 8. Tu terrificus es, tu, *inquam*; quiſnam, ex quo iraſceris, conſiſtet coram te? 9. Effeciſti, ut è cœlo audiretur judicium; terra verò timuit & quievit; 10. cùm ſurrexit ad judicium ferendum Deus, ut liberaret omnes adflictos terræ. Selah. 11. Irati enim *ipſi* homines te laudabunt, *at tu* reliquâ irâ accingeris. 12. Vota

te Sione. 4. Inde ſagittas inſtar flammatum ab hoſtibus emiſſas, clipeos & gladios hoſtium retudit.

5. O Mons Sionis, pluris multò faciendus es, quàm montes, in quos latrones prædam ſuam tranſtulerunt, atque ubi eam adſervant. 6. Spoliati ſunt, inter hoſtes Sionis, qui fortes viri credebantur & erant. Omnes perpetuo ſomno dormierunt, nec in ſe animos & vires repararunt, quibus erant freti. 7. Solâ tuâ increpatione, ô Deus Iſraëlis, viri fortes ſunt ſopiti, ex curribus aut equis pugnantes. 8. Tu, ô Deus terrificus es ſolus, nec quiſquam, ex quo indignaris, coram te conſiſtere poteſt. 9. Effeciſti ut homines, ſignis cœleſtibus, intelligerent, quid fieri velles, & homines territi quieverunt. 10. Cùm animo adverterunt Deum mox operam daturum, ut liberaret humiliores omnes, qui in terra Judæa. 11. Homines enim ipſi, homines irati te laudabunt; tu verò juſtitiam tuam ut ſentiant è cœlo effeciſti.

habeant *πλὴν ὁ τρυγίας αὐτοῦ οὐκ ἐξεκενώθη.* At *Symmachus*, *πλὴν τὰς τρυγίας αὐτοῦ ἐκστραγγίσουσι πίονται οἱ φαῦλοι τῆς γῆς*, & Hieronymus: *verum tamen feces ejus epotabunt bibentes omnes impii terræ.*

10. *Mira Dei facta*] Repetii נפלאות *aiphlaoth* è verſu 2, ne verbum activum eſſet ſine accuſativo.

11. *Omnia enim, inquit*] Supplevi hîc quoque *inquit*, quia verba hæc ſunt Dei, non Pſaltæ. Cùm *cornua* potentiam & ſuperbiam ſignificent, eorum *amputatio* hoc deſignat, ademtum iri malis vires & ferocitatem ex iis natam.

Cornua juſtorum] Potentiam, non ſuperbiam; in meliorem enim partem hîc ſumuntur.

COMMENTARIUS

In Psalm. LXXVI.

3 S*Alemi*] בשלם *bſchalem.* Contrahitur nomen ירושלם *Jerouſchalem*, poëticè, non quòd urbs ſic umquam vulgò vocata fuerit. LXX. Int. hîc, *ἐν εἰρήνῃ*, dum alii rectiùs *ἐν Σαλήμ.* Fortè tamen adluditur ſimul ad vocem שלום *pax*, quòd *pacem* Jeroſolimæ Deus diu præſtiterit, ut ſequente verſu dicitur.

4. *Sagittas ignitas*] רשפי קשת *riſchphe kaſchet*, ſcintillas arcûs; hoc eſt, quæ ſcintillarum modo, ex arcu evolant. Alioquin etiam *tela ignita* interdum mittebantur. Vide ad Eph. VI, 16. Hæc omnia ſignificant, ut dixi, pacem Jeroſolimæ à Deo præſtitam; nam fractio armorum pacem deſignat.

Selah] Vide ad verſ. 3. Pſ. III.

5. *Illuſtrior tu* &c.] Cum ſequatur מ nota comparativi, נאור & אדיר *nahor* & *addir ſplendentem* & *magnificum* expreſſimus comparativo.

Montibus prædæ] מהררי טרף meharere thareph, *quàm montes prædæ.* Significari poſſunt ſpolia in tumulum aggeſta; aut etiam montes, in quos prædones ea conferunt, & à quibus prædaturi erumpunt. Intelliguntur populi omnes vicini, prædis agendis & aggerendis adſueti; quibus longe ſplendidior erat & magnificentior Deus, auxilium Hebræis ferens.

6. *Qui forti animo erant*] אבירי לב abbire leb, *fortes cordis.*

Somnum ſuum dormierunt] נמו שנתם *namou ſchenatham*; hoc eſt, ſomnum perpetuum iis debitum, ſeu mortem.

Nec ullus virorum fortium &c.] *Nec invenerunt omnes viri roboris manus ſuas*; hoc eſt, non magis manibus ſuis uſi ſunt, contra Iſraëlitas, quàm ſi iis caruiſſent, aut alicubi repoſitas non habuiſſent.

7. *Sopiti ſunt*] נרדם *nirdam*, quod poſſimus etiam vertere *arcto ſomno ſopiti ſunt*, nam ea eſt interdum vis verbi. Vide Jud. IV, 21. Jonæ I, 5, 6. Non magis moverunt ſe loco, quàm ſi ſopore, divinitus miſſo, oppreſſi fuiſſent.

Currus & equi] *Currus & equus*, quæ paſſim ſingulari numero occurrunt, pro *curribus & equis.*

8. *Ex quo iraſceris*] מאז אפך meaz apphecha, *ex quo ira tua.*

9. *Judicium*] דין *din.* Victoriis, quas conceſſiſti divinitus Hebræis, effeciſti, ut è cœlo ipſo ejus hoſtes, magnâ voce, damnare videreris.

11. *Irati enim ipſi homines te laudabunt*] כי חמת אדם תודך chi hhamath adam thodecha, *nam ira hominis te laudabit*; cogentur ipſi homines irati Hebræis te laudare; cùm mirabilia, in ejus gratiam, facta tua viderint. Sunt qui malint hæc ita interpretari, quaſi hoc tantùm velit Pſaltes, iram hoſtium Iſraëlis occaſionem præbituram non ipſis, ſed Iſraëli ſeſe

ita

[12]. Vota concipite, eáque Jehovæ Deo veſtro reddite, & omnes finitimi munus terribili *Deo* adferant. [13]. Eripit ſpiritum ducibus & Regibus terræ formidoloſus eſt.

Pſaltes Deum laudat, quòd ſuos in anguſtiis verſantes exaudiverit, eáſque deſcribit, quas conſtanter illi tulerunt ſpe auxilii Divini, & magnorum ejus factorum memores.

PSALM. LXXVII 1. PRÆFECTO AD JEDUTHUNEM, CARMEN ASAPHI. [2]. Voce meâ Deum inclamavi, voce meâ Deum *invocavi*, & mihi aurem præbuit. [3]. Die anguſtiæ meæ, Dominum quæſivi; manus mea noctu extenſa eſt, neque remiſſa, *quamvis* conſolationem animus meus reſpueret. [4]. Recordatus ſum Dei, non ſine tumultu oravi, & ſpiritus meus deficit. Selah. [5]. *Aliàs* in vigiliis detinuiſti oculos

effeciſti. 12. Vos verò, homines, vota veſtra Creatori reddite, dum finitimi Deo veneratione ſumma digno victimas & munera offerent, præ metu, quo eum proſequuntur. 13. Ille ſuperbiam ducum domat, & ſe ſe Terræ Regibus formidandum præbet.

P A R A P H R A S I S.

1. CARMEN ASAPHI miſſum ad JEDUTHUNEM. 2. Voce meâ Deum inclamavi, voce meâ ejus auxilium imploravi: ille verò me exaudivit. 3. Tempore, quo anguſtiis premebar, Dominum invocavi; manus meas ad eum noctu tetendi, quamvis animus meus omnium hominum conſolationes reſpueret. 4. Tum verò memor fui Creatoris, quem magnis clamoribus imploravi, cùm ſpiritus mihi propemodum deeſſet. 5. Alias oculis meis ſomnum abſtuliſti, cumque valde turbatus eſſem, attamen tacui. 6. Præterita tempora, per aliquot ſæcula, in animum revocavi, interdiu. 7. Aliàs memini noctu inſtrumenti muſici mei, & precum reputavi. 8 Annon fortè Deus à nobis in perpetuum receſſiſſet, ac nobis diutiùs favere non ſtatuiſſet?

in laudes Dei effundendi. Nihil tamen erit incommodi, ſi dicamus hoc ſignificari, ipſos Hebræorum infenſiſſimos hoſtes coactum iri laudare eorum Deum. Vide 1. Sam. IV, 8. VI, 5.

Reliquâ irâ accingeris] שארית חמות תחגר ſcheerith hhemoth thahhgor, *reliquum irarum accinges*; hoc eſt, ſed tu quod ſupererit juſtitiæ tuæ ultrici (nam *ira Dei* perinde eſt, ac ejus *juſtitia* ultrix) perficiendum abſolves. Metaphora eſt ducta ab armis, quæ pugnaturis accinguntur; ita ut Deus intelligatur *iram ſuam accingere*, hoc eſt, ſe parare ad eam exſequendam, vel ad puniendos malos. Simili Metaphorâ, Deus Pſ. XCIII, 1. *potentiâ indutus & accinctus* deſcribitur. LXX. Intt. mirè verterunt: ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεταί σοι, καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου ἑορτάσει σοι, qua legiſſent חג לך thagog leha, feſtum tibi aget. *Symmachus*: λείψανα θυμῶν περιζωσθήσῃ. Hieronymus: *ira hominis confitebitur tibi*, *reliquiis iræ accingeris*. Vereor, ne quid diſſimulem, ut vera lectio hujus loci ad nos pervenerit; nec tamen conjecturam, pro eo quod cogitavit Pſaltes, obtrudere Lectoribus ſuſtinuerim.

13. *Eripit ſpiritum*] יבצר רוח *jibtſar rouahh*, reſecat ſpiritum; hoc eſt, ſuperbiam, quam veluti luxuriantis animi fœtum inutilem habet: ut luxuriantis vitis palmites amputantur. Nam hæc eſt vis verbi Hebraici, ut Concordantiæ docebunt. *Spiritus* pro ſuperbia occurrit Job. XV, 13. Prov. XVI, 28. Eſ. XXXIII, 11.

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. LXXVII.

1. V*Oce meâ Deum inclamavi*] *Vox mea ad Deum & clamavi, vox mea ad Deum.*

3. *Manus mea noctu extenſa eſt*] נגרה *niggerah* diffuſa eſt; hoc eſt, extenſa, ut fluenta quæ נגרו *niggerou*, diffunduntur, ſeu latius ſparguntur; nam hoc verbum ea de re adhibetur. Jam *extendere manus* geſtus eſt orantis, & pro eo, quod eſt orare, ſumitur, ut Eſai. I, 15. & alibi.

Neque remiſſa] ולא תפוג vlo thaphoug, *neque remiſſa*, aut *debilitata* eſt. *Symmachus* rectè ἀνατέτατο διηνεκῶς, Hieronymus, *extenditur & non quieſcit*. LXX. Intt. abſurdè, ἐναντίον αὐτοῦ καὶ οὐκ ἠπατήθην, quaſi legiſſent נגרו ולא אפתח *negdo velo ephthahh*, coram eo, nec deceptus ſum. Ex cujuſmodi lectionibus ſintelligere eſt, quàm corruptus fuerit eorum Codex; aut quàm corruptos ipſi Codices cenſuerint, ſi ex ingenio ſic emendare ſuſtinuerint.

4. *Non ſine tumultu oravi*] ואהמיה אשיחה veehemaja aſchihha, *tumultuatus ſum oravi* Hic אשיח non de meditatione intelleximus, ut alibi, quia res erat conjuncta cum tumultu, ſed pro ſermone, ſeu precibus, ut Pſ. LV, 18.

Spiritus meus deficit] Hoc eſt, ſum planè exhauſtus: תתעטף רוחי *thithhatteph rouhhi*. Vide Pſ. LXI, 3. CXLII, 4. LXX. Intt. ἠδολέσχησα, καὶ ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμά μου. Apud eos ἀδολεσχῶ,

los meos, perturbatus ſum, nec *tamen* loquutus. 6. Dies ab antiquis temporibus
annos ſæculorum numeravi. 7. *Aliàs* recordatus ſum noctu pulſatilis inſtrumenti
mei, apud animum meum reputavi, & quæſivit ſpiritus meus, 8. an in perpe-
tuum receſſiſſet Dominus, neque ampliùs *nobis* fauturus eſſet? 9. an deſiiſſet in
perpetuum ejus benignitas? an verbum abſumtum eſſet, in *omnes* ætates futuras?
10. an oblitus eſſet Deus miſereri? an irâ ejus miſericordia eſſet clauſa? Selah.
11. Dixi verò: infirmitas hæc mea eſt, *rem autem* mutare dextræ eſt Altiſſimi.
12. Recordatus ſum eorum, quæ fecit Jah; memini enim mirabilium tuorum, ab an-
tiquis temporibus *factorum*. 13. Meditabor omnia tua opera & facta tua proloquar.
14. O Deus, in ſanctitate via tua eſt; quis tantus *eſt* Deus, ac *noſter* Deus? 15. Tu,
Deus, mirifica facis, curaſti, ut innoteſceret populis potentia tua. 16. Liberaſti bra-
chio populum tuum, filios Jacobi & Joſephi. Selah. 17. Viderunt te aquæ, ô Deus,
viderunt te; ſonuerunt & agitatæ ſunt abyſſi; 18. nubes effecerunt, ut aqua exunda-
ret,

ſet? Annon deſiiſſet nobis bene facere in perpetuum? 9. An exhauſta eſſet ejus benignitas? an nos abjeciſſet in omnes ætates futuras? 10. An eſſet veluti oblitus miſericordiæ tuæ, quæ nobis eſſet clauſa?

11. Poſtea intellexi has ſuſpiciones natas eſſe ex infirmitate mea, ſed mutare rationem, quâ ſe gerebat Deus erga nos ejus eſſe arbitrii, quippe qui nobis nihil debeat.

12. Memini probè rerum mirabilium, quas fecit Creator, ab antiquiſſimis temporibus. 13. Meditabor, ô Deus, omnia tua opera, eáque narrabo. 14. O Deus, ſanctiſſima ſunt omnia tua facta, quis eſt Deus, apud alias Gentes, qui poſſit Iſraëlis Deo æquiparari. 15. Tu, ô Deus noſter, mirabilia feciſti, & facis, quibus curaſti, ut populis aliis nòn eſſet tua potentia ignota. 16. Liberaſti vi divinâ poſteros Jacobi & Joſephi. 17. In mari Erythræo aquæ potentiam tuam expertæ ſunt, dum æſtu extraordinario in alveo maris aperuere tranſitum Iſraëlitis, dumque reciproco motu Ægyptios ſuffocarunt. 18. Quin etiam, te volente, nubes terram undis tenuerunt, & ſuperior æther tonitrua ac fulmina magno fragore

ἀδολεσχεῖν eſt *loqui*. *Symmachus*: *διελάλουν ἐν ἐμαυτῷ καὶ ἐλειποθύμουν*. Hieronymus, qui ſæpe eum Interpretem ſequitur: *loquebar in memet ipſo & deficiebat ſpiritus meus*. Sed שיח non tantùm eſſe apud ſe loqui, ſed etiam ore exclamare, vel ipſa Lexica docebunt.

5. *In vigiliis*] שמרות *ſchmaroth* pro בשמרות biſchmoroth, *in cuſtodiis*; vigiliis, nempe, nocturnis. Omiſſio conjunctionis, frequentiſſima licèt, veteres Intt. fugit. Alium ſtatum deſcribit, ac ſuperiorem; antea enim noctes narravit non ſine tumultu tranſactas; hîc verò de tacitis loquitur.

Perturbatus ſum] נפעמתי *niphamthi*. Vide Gen. XLI, 8.

6 *Numeravi*] חשבתי *bhiſſchabthi*, quod poſſis vertere *ad animam revocavi*, vel *numeravi*, utrumque enim ſignificat. Hinc LXX. Intt. *διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας*, & *Symmachus*: *ἀνελογιζόμην τὰς ἡμέρας τὰς πρώτας*. Eſt ימים מקדם jamim mikkedem, *dies ab antiquo* tempore.

7. *Pulſatilis inſtrumenti mei*] נגינתי *aginathi*, pulſatile inſtrumentum ſignificatur, fortè cithara, quam Pſaltes adhibuit ad Dei laudes canendas, interdum etiam noctu.

9. *An verbum abſumtum eſſet*] גמר אמר *gamar omer*; hoc eſt, an nullum ampliùs habebimus Prophetam, quem Deus adloquatur; ut ſciamus, quid nobis futurum ſit? Sic paſſim דבר יהוה *dbar Jehovah*, eſt adloquutio Dei ad Prophetam.

10. *An ira ejus miſericordia eſſet clauſa?*] Vel, *an clauſiſſet in ira miſerationes ſuas?* Hoc eſt, pœnas de Iſraëlitis ſumere ſtatuiſſet, reditúmque omnem in gratiam clauſiſſet.

11. *Infirmitas hæc mea eſt*] חלותי היא *bhallothi hi*. Infinitivus חלות ſumitur hic pro nomine. Hinc *Aquila ἀῤῥωστία μου αὕτη*, & *Symmachus*: *τρῶσίς μου ἐστίν*. Hieronymus: *imbecillitas mea eſt*. At LXX. Intt. *νῦν ἠρξάμην*, incommodè. Alii *ὠδῖνες* non rectiùs.

Rem autem mutare] שנות *ſchnoth*, quod eſt etiam inſtar nominis, & *mutatio* verti queat. LXX. Intt. & *Aquila*, *Theodotion* & V. Ed. *ἀλλοίωσις* *Symmachus* *ἐπιδευτέρωσις*, Hieronymus *mutatio*. Vult Propheta potentem etiamnum eſſe Deum, ad mutandum in melius ſtatum præſentem Judæorum, quamvis res conclamata videretur.

14. *In ſanctitate via tua eſt*] Quidquid facis, id ſanctè, ſeu convenienter præſtantiſſimis tuis virtutibus facis; nam omnes uno *ſanctitatis* nomine continentur, unde tam ſæpe Deus *ſanctus* vocatur.

16. *Et Joſephi*] *Et filios Joſephi*. Cur hîc generis vocabulo, *filiis Jacobi*, ſubjiciat *filios Joſephi*, hoc eſt, Manaſſitas & Ephraïmitas, non eſt facile dictu; nam hoſce, præ ceteris, aut eximiâ quadam ratione Deus non liberavit. Conjiciant acutiores, nam quæ commenti ſunt Intt. quos conſului, mihi non ſatisfaciunt, nec ipſe meliora invenire me poſſe fateor.

17. *Viderunt te aquæ*] Jordanis, nempe, quæ admotâ Dei arcâ conſtiterunt. Vide Joſ. III. Poſſit & mare Erythræum conjungi.

18. *Nubes effecerunt &c.*] Videntur Iſraëlitæ trajeciſſe Jordanem, poſt ingentes pluvias, quas tonitrua, ut fit in ſubitis pluviis, erant comitata. Quibus rebus, trajectus Jordanis inſignius factum eſt miraculum. Quam quidem circumſtantiam omiſit Hiſtoria Sacra, ut & alias nonnullas alias. Vide ad Pſ. LXXXI, 5. & Hamos V, 5.

Sagittæ tuæ] Fulmina. Vide Pſ. XVIII, 5.

19. *In*

ret, æther *etiam* emiſit vocem ſuam, & ſagittæ tuæ peragrarunt *terras*. 19. Sonitus tonitru tui *auditus eſt* in turbine, fulgura tua illuſtrarunt orbem, commota eſt & contremuit Terra. 20. Via tibi per mare, & ſemita tua per aquas multas *aperta eſt*, *quamvis* veſtigia tua non ſint nota; 21. duxiſti populum tuum inſtar ovis, Moſis & Aharonis operâ.

Enumerantur peccata ab Iſraëlitis admiſſa, electióque Tribûs Judæ & Davidicæ familiæ proponitur.

PSALM. LXXVIII 1. CANTICUM ERUDIENS ASAPHI. Audi, mi popule, inſtitutionem meam, ad oris mei verba aurem veſtram inclinato. 2. Aperiam os meum oratione figuratâ, proloquar ſapienter dicta, à temporibus antiquis; 3. quæ audivimus & cognovimus, ac Majores noſtri nobis narrarunt; 4. nec nos celabimus eorum poſteros, ſed noviſſimæ ætati laudes Jehovæ, potentiam ejus & res mirabiles, quas geſſit, narrabimus.

gore emiſit, ac terræ motum ſenſerunt homines. 19. Te volente, tonitrua & fulgura audita & conſpecta ſunt; æther enim emiſit vocem ſuam, dum tonitrua ſunt audita, & fulmina ſunt emiſſa; ſimulque tremuit Terra. 20. Viam per mare tibi, populóque tuo aperuiſti, quamvis tua veſtigia non ſint nota. 21. Denique ingentem populum, inſtar gregis ovium, duxiſti Moſis atque Aharonis operâ.

P A R A P H R A S I S.

1 ASAPHI Canticum erudiens. Audi, popule mi, inſtitutionem meam, atque aurem præbeto iis, quæ dicam. 2. Figuratam orationem habebo, & ſapienter dicta jam olim proferam, 3. quæ audivimus, atque à Majoribus noſtris accepimus, 4. nec noſtris poſteris invidebimus; ſed aperiemus laudes, quæ Creatori debentur, ob ejus potentiam, & miracula ejus narrabimus. 5. Deus ea patefecit & teſtata reliquit, apud Iſraëlitas, in legibus ſuis, quas voluit Majores noſtros ſuis poſteris aperire; 6. ut pervenirent ad ultimam poſteritatem; quæ eas teneret, atque ad poſteritatem ſuam transmitteret; 7. ut à Deo omnia exſpectet, neque obliviſcatur ejus factorum

19. *In turbine*] בגלגל *bgalgal*. Eſt à גלל *galal*, volvit; repetitionéque radicalium, intenditur ſignificatio; unde intelligere eſt agi de turbine, vel circio, in quo nubes vehementer circumaguntur. Vide Pſ. LXXXIII, 14. Veteres τρόχον, *rotam*, incommodè verterunt.

20. *Via tibi per mare*] *In mari via tua*. Quod poſſit referri ad Mare Rubrum, ſed de Jordane etiam intelligi queat; magna enim copia aquæ, etiam fluviorum, *mare* ab Hebræis dicitur, & aqua Jordanis labebatur è mari *Chinnerethæ*, quod poſtea *Gennezareth* dictum eſt, nam lacus Hebræis, ut notum, *maria* vocantur, & in mare Mortuum influebat.

Quamvis veſtigia tua non ſint nota] ועקבותיך לא נודעו *vehkkebothecha lo nedahou*, & veſtigia tua non nota ſunt. Vident homines te tranſiviſſe Mare & Jordanem cum Iſraëlitis, quoniam aquas cohibuiſti, ne eos operirent, quamvis veſtigia tua, redeunte in alveum fluvio & mari, à nemine viſa ſint. Deus, nempe, neque movetur, neque veſtigia ſui relinquit, quando tranſire dicitur, κατ' ἀνθρωποπάθειαν.

C O M M E N T A R I U S.

In PSALM. LXXVIII.

1. INſtitutionem meam] תורתי *thorathi* ſic etiam Matris inſtitutio, quâ liberos erudit, dicitur תורה Prov. I, 8.

2. *Oratione figuratâ*] במשל *bmaſchal*, de qua voce diximus ad Job. XXVII, 1.

Proloquar ſapienter dicta] אביעה חידות *abibah hhidoth*, ſcaturiam ænigmata. Sic חידות verti ſolent, ſed eâ voce ſignificantur potiùs hîc *acutè dicta*, quàm obſcurè, à ſignificatu radicis adſinis חדד hhaded, *acutus fuit*: ac ſanè hic non ænigmata habentur, ſed *ſapienter dicta*; quod maluimus, propter rem ipſam, quàm *acutè dicta*; neque enim hîc tam acumen deprehendas, quàm ſapientiam.

4. *Eorum poſteris*] מבניהם mibbenehem, *filios eorum*, hoc eſt, poſteros: ut contrà אבות abboth, *patres*, in antecedentibus verbis, ſunt quivis Majores.

5. *Teſtificationem*] עדות *hedouth*. Significat ſæpe hæc vox *tabulas lapideas*, quibus inſcriptus erat Decalogus, in Arca adſervatas. Vide Exod. XXV, 16, 20. ad quem locum adi notata. Crediderim hîc *legem* ſimpliciter ſignificari, ob ſequentia verba. Ea *teſtimonia Dei* ſæpiùs vocantur Pſ. CXIX, ut verſ. 2, 14, 22. &c. & hic verſ. 56.

6. *Narrabunt*] *Surgent & narrabunt*. Hebraïſmus eſt, qui Latinè exprimi nequit; ſed nec opus eſt, cùm verbum *ſurgent* nihil addat ſignificationi ſequentis.

7. *Utque*] *Et* Repetendum hîc למען *lmahan*.

8. *Animum ſuum non paravit*] לא הכין לבו

lo

rabimus. 5. Conſtituit Deus teſtificationem in Jacobo, & legem poſuit in Iſraële;
quam Majores noſtros poſteris ſuis patefacere juſſit; 6. ut eam cognoſceret ultima
ætas poſterorum, *qui* naſcentur, & *qui* liberis etiam ſuis narrabunt; 7. útque ponant,
in Deo, ſpem ſuam, nec obliviſcantur factorum Dei, & præcepta ejus obſervent;
8. nec ſint, inſtar Majorum ſuorum, ætas rebellis & immorigera, ætas *quæ* animum
ſuum non paravit *ad obſequium*, & cujus ſpiritus Deo fidelis non fuit.

9. Poſteri Ephraimi, inſtructi armis & arcu jaculantes, verſi ſunt *in fugam*, die præ-
lii. 10. Non obſervarant fœdus Dei, & in lege ejus incedere renuerant. 11. Obliti
erant geſtorum ejus rerúmque mirabilium, quas iis oſtenderat. 12. Coram Majoribus
eorum miracula fecerat in Ægypto, *& quidem* in Tanitico agro. 13. Fidit deinde
mare, eósque trajecit, & juſſit mare ſtare, quaſi cumulum. 14. Interdiu duxit eos
nube, & totâ nocte, igne accenſo. 15. Fidit rupes in deſerto, & potandas dedit ve-
luti magnas voragines. 16. Eduxit fluenta è petra, & *ex ea* curavit prodire aquam,
veluti flumina. 17. Attamen perrexerunt in eum peccare, in ſolitudine, & Altiſſi-
mum exacerbare. 18. Tentaverunt Deum, in animo ſuo, dum peterent cibum, *qui
ipſorum*

factorum & legum, ſed ab eo præcepta obſervet; 8. nec imitentur Majores ſuos, qui immorigeri fuerunt, & Deo ſuo parum fideles.

9. Poſteri Ephraimi, quamvis bellicoſi, probè armati, & præſertim periti ſagittarii, ſunt die prælii in fugam verſi. 10. Nimirum, parum diligenter obſervabant leges foederis cum Deo contracti. 11. Obliti, nempe, erant rerum mirabilium, quas in eorum gratiam fecerat, in Ægypto, & quidem in Tanitico agro. 13. Deinde ut eos Ægyptiis eriperet, mare Erythræum in duas partes diviſit, ut inter ejus partes tranſire facilè poſſent, quaſi eſſent tumuli arenæ. 14. Cùm deſertam Arabiam deinde ingreſſi eſſent, & per avia loca iter facerent, interdiu eos nube texit, quæ interdiu eos duceret, ac æſtum ſatis minueret, & noctu igne in aere accenſo viam iis monſtravit. 15. Cum verò in deſerta Arabia iis defuiſſet aqua, ea è rupe icta, baculo Moſis, ſat copioſè erupit; ut eorum uſibus ſufficeret, dum in ſolitudine fueruut. 17. Attamen non deſierunt in eum peccare, in Arabicis ſolitudinibus, & Deum ipſum ad iram provocare. 18. Quaſi de ejus potentia dubitare potuiſſent, ab eo petierunt

lo hochin libbo, *non paravit cor tuum*, ſubaudiendum לשמוע *liſchmoah*, ad auſcultandum Deo. Vide not. ad 1. Sam. VII, 3.

Deo fidelis] נאמנה את אל neemanah eth el, *fidelis cum Deo*. Poſſit etiam verti *conſtans*, ſeu *firmus erga Deum*; nam נאמן neeman *conſtantem* etiam ſonat. Vide 2. Sam. VII, 16. Sed perinde eſt *fidelem*ne, an *conſtantem* dicas. LXX. Intt. κατεύθυνε ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ οὐκ ἐπιστώθη μετὰ τοῦ θεοῦ. *Symmachus*: ἀκατάσχετος τῇ καρδίᾳ. Idem poſtea ἀβέβαιος, ut verterat etiam *Aquila*.

9. *Inſtructi armis & arcu jaculantes*] נושקי רומי קשת *noſcheke rome kaſcheth*, prius eſt in ſtatu conſtructo, cùm poſſet eſſe in abſoluto; ſed refertur tamen ad קשת *keſcheth* Vide 1. Par. XII, 2. XVII, 17.

Die prælii] Ad quodnam prælium reſpiciat Pſaltes, cúrve Ephraïmitæ memorentur, potiùs quàm alii Iſraëlitæ, non ſatis liquet. Vide tamen ad verſ. 10.

10. *Non obſervarant* &c.] Apud Tribum Ephraïmiticam erat Bethel, ubi vitulum adorandum propoſuerat Jerobohamus. Eò fortè reſpicit Pſaltes, & in ſuperioribus verbis ideò Ephraïmi poſteros memorat; qui, cum ceteris omnibus Iſraëlitis, victi & tranſlati in Captivitatem fuerant à Salmaneſere, Aſſyriorum Rege; qua de re vide 2. Reg. XVII.

12. *In Tanitico agro*] שדה צען *ſchdeh Tſohan*. LXX. Intt. ἐν πεδίῳ Τάνεως & Chaldæus טאנים *Tanis*. Vide ad Geneſ. XLV, 10. Miracula Moſis, coram inferioris Ægypti Rege facta intelliguntur. Vide & verſ. 43.

13. *Quaſi cumulum*] כמו נד *chmo ned*. LXX. Intt. ὡσεὶ ἀσκὸν, quos ſequutus eſt, ut in multis aliis, Chaldæus Paraphraſtes. Putarunt idem eſſe ac נאד *nod*, ſed cumuli ſignificatio hîc non malè convenit; Deus enim Maris Rubri aquas vi æſtûs refluxuras ſuſtinuit, dum tranſirent Iſraëlitæ, quas pondere ſuo redire deinde in Ægyptios paſſus eſt. Vide Diſſert. *de Trajectione Maris Idumæi* Pentateucho ſubjectam.

15. *Fidit rupes in deſerto*] Vide Exod. XVII, 6. Num. XX, 11.

Magnas voragines] תהומות רבה *thehomoth rabbah*. Alii volunt hîc eſſe Enallagen numeri, quâ Adjectivum ſingulare conjungitur ſubſtantivo plurali, ut Pſ. XVIII, 13. ברקים רב *brakim rab*, pro רבים *rabbim*. Malim רבה & רב eſſe adverbiorum loco, ſi modò hæc loca mendo careant; nam Anomaliæ illæ Grammaticorum valde ſunt mihi ſuſpectæ. LXX. Intt. ἐν ἀβύσσῳ πολλῇ. Hieronymus: *in abyſſis multis*, quaſi legendum eſſet aut תהום רבה *thehom rabbah*, aut תהומות רבות *thehomoth rabboth*. Intelligitur autem magna aquæ copia, quæ è rupibus à Moſe percuſſis erupit.

16. *Fluenta*] נוזלים *nozelim*, hoc eſt, fontes perennes. Alioquin etiam rivos è flumine derivatos ſignificat verſ. 44.

Aquam veluti flumina] Fontes tam copioſos, ut ex iis flumina naſcerentur; quod neceſſarium quidem fuit, ut tantæ multitudini potum & aquam in alios uſus ſuppeditarent.

17. *Exacerbare*] למרות *lamroth*, pro להמרות lehamroth, *amarum reddere*, hoc eſt, exacerbare, irritare.

18. *Tentarunt Deum*] Poſt tot Divinæ Potentiæ ſpecimina, quæ viderant; dubitarunt tamen, an Deus poſſet ſibi cibum ſuppeditare, ideóque, ut rem explorarent, petierunt hoc quoque à Moſe. Vide Exod. XVI, 2. Num. XI,

ipſorum adpetentiæ *ſatisfaceret*. [19]. Loquuti *etiam* ſunt contra Deum, & an poterit quidem Deus, inquiebant, inſtruere menſam in ſolitudine? [20]. En percuſſit rupem, fluxerúntque aquæ, & torrentes *inde* exundarunt, an etiam panem poterit dare? an carnem parabit populo ſuo? [21]. Quamobrem his auditis, Jehovn iratus eſt, ignis accenſus eſt in Jacobum, & ira exarſit in Iſraëlem; [22]. quia Deo minimè crediderant, neque fiduciam in ejus liberatione collocarant. [23], Juſſit nubes ſuperiores *diſcedere* & cœlorum valvas aperuit. [24]. Depluit Manna in eos, quam comederent, & cœleſte triticum

runt cibum, qui eorum palato placeret; 19. & reſtati ſunt, ſe dubitare, an Deus iis inſtrueret menſam in deſerta Arabia. 20. Tum verò dictitabant à Deo quidem eſſe apertam rupem, unde aqua erupiſſet copioſa, ſed ſe neſcire, an poſſet illic ſibi ſuppeditare panem & carnem. 21. Quamobrem Deus iratus eſt Iſraelitis; 22. quòd ipſi fidem derogaſſent, neque ejus adeò potentiæ fidebant, ut crederent à Deo poſſe ſibi carnem ſuppeditari. 23. Verùm Deus, diſcuſſis nubibus, atque aperto veluti cœlo, 24. depluit Mannam, quâ alerentur, & veluti cœlorum triticum iis largitus eſt. 25. Omnes Iſraelitæ panem Angelorum comederunt, & cœleſte triticum ab iis acceperunt, quo ſatiarentur.

XI, 4. De ratione, quâ Deus ab hominibus tentatur, lege quæ habet *Henr. Hammondus* ad Matth. IV, 7.

In animo ſuo] בלבבם *hilbabam*, in corde ſuo. Priùs enim dubitarunt de potentia divina, quàm hanc ſuam dubitationem verbis aperuerunt.

Cibum, qui ipſorum adpetentiæ ſatisfaceret] אכל לנפשם oehel lnaphſcham, *cibum animæ ſuæ*. Sed נפש *nephеſch*, quod *anima* verti ſolet, hîc ſignificat adpetentiam, vel cupiditatem edendi, ut Num. XI, 6. ubi vide notata; quod ab Interpretibus non eſt ſatis diligenter animadverſum, quamvis res certiſſima ſit.

21. *His auditis Jehova iratus eſt*] *Audivit Jehova iratus eſt.*

Ignis accenſus eſt] Reſpicitur, ut videtur, ad Num. XI, 1, 2. variæque hiſtoriæ poëticè conjunguntur; neque enim ordinem Chronologicum obſervare ſolent Poëtæ, ut Hiſtorici. Nec tamen, in hac Poëſi, quidquam fictum eſt.

Ira exarſit] *Ira adſcendit.* Sic loquuntur, Hebræi. Vide 1. Sam. XI, 20. & Ezek. XXIV, 8. & infra verſ. 31.

23. *Nubes ſuperiores diſcedere*] שחקים ממעל ſchehhakim mimmahal, *ætherem ex alto.* Vocem שחקים nubes tenuiores, aut etiam ætherem ſignificare notum eſt. Vide Pſ. LXXVII, 18. ubi à *Symmacho* verſum fuerat αἰθήρ. Addimus *diſcedere*, perſpicuitatis cauſâ, quia cœlum aperiri dicitur, cum, diſcedentibus circumquaque nubibus, ſolum profundum cœlum cernitur. Vide not. à nobis ad Matth. III, 16.

Cœlorum januas] Poëticè, ut dixi, finguntur in cœlo januæ, eæque aperiri dicuntur, cùm, ſubductis nubibus, ex alto cœlo quidpiam demittitur, ut liquet ex loco Matthæi III. *Homerus* Iliad. E, 749. ſimili fermè loquendi genere uſus erat:

> Αὐτόμαται δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ, ἃς ἔχον Ὧραι,
> Τῇς ἐπιτέτραπται μέγας Οὐρανὸς, Οὔλυμπός τε
> Ἠμὲν ἀνακλῖναι πυκινὸν νέφος, ἠδ᾽ ἐπιθεῖναι.

Sponte autem ſuâ portæ crepuerunt cæli, quas ſervabant Horæ, quibus commiſſum eſt Cœlum magnum & Olympus; ut & aperiant denſam nubem, aut claudant. Aperiebatur ergo cœlum ἀνακλίνει νέφος, & claudebatur ejus ἐπιθεῖν.

Vide & Iliad. Θ, 193. Sic & *Virgilius* Georg. III, 260.

> *Nocte natat cæca ſerus freta, quem ſuper ingens*
> *Porta tonat cœli.*

Simili figurâ memorantur *feneſtræ cæli*, è quibus beneficia Dei in homines demittuntur 2. Reg. VII, 2, 19. & Mal. III, 10.

24. *Cœleſte triticum*] דגן שמים *dgan ſchamajim*: hoc eſt, cibum, quo inſtar tritico cœleſti, vel è cœlo demiſſo alebantur. Vide in Exodum, ad hanc Hiſtoriam. *Mannam* hîc declinamus, more Latino, commoditatis cauſa, quod in peregrina voce nihil vetat fieri.

25. *Panem Angelorum*] Eſt אבירים abbirim, *fortium*; quâ voce ſignificantur *Angeli*, ut viderunt LXX. Intt. Qui enim alii *fortes* in cœlo dici queant, præter Angelos? Diſſentiunt verò Interpretes de verborum ſenſu; nimirum, non liquet, an Manna *panis Angelorum* dicitur, quia ab Angelis formata erat; an verò fingatur poëticè eſſe cibus Angelorum. Prius tamen malim.

Quo ſatiarentur] *Ut ſatiarentur.*

26 *Eurum abire juſſit*] יסע קדים בשמים *fecit diſcedere Eurum in cœlo*; hoc eſt, ventum orientalem coercuit.

Auſtrum induxit] ינהג תימן jenaheg theman, *duxit auſtrum.* Si ſuperiora vertamus *excitavit Eurum in cœlo*, hæc iis contraria fermè videbuntur; nam Oriens & Meridies non ſunt idem. Ideóque LXX. Intt. ἀπῆρε νότον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐπήγαγεν ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ Λίβα. Symmachus: ἦρεν Εὖρον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐπήγαγεν ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ Νότον. Quod ſequutus *Hieronymus*: *abſtulit Eurum de cœlo & induxit in fortitudine ſua Africum.* At *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib. I. c. 15. contendit hîc Eurum & Auſtrum eſſe eumdem ventum, quamvis non diffiteatur ſuperiorem transferendi rationem Linguæ Hebraicæ ingenio & conſuetudini conſentaneam eſſe. Sed minimè probat *Eurum* & *Auſtrum* eumdem dictum ventum, quamvis omnem lapidem propterea moveat. Fruſtra, exempli cauſâ, citat *Homerum* & *Virgilium*, qui utrumque illum ventum ſimul flantem deſcribant; agitur enim, apud eos Poëtas, de procellis, in quibus plures venti ſimul flant. Hic verò ſermo eſt de certo vento, qui ex una quadam regione Coturnices adtulit;

triticum iis largitus eſt. [25]. Panem Angelorum quiſque comedit, & cibum demiſit ad eos, quo ſatiarentur. [26]. Eurum abire juſſit è cœlo, & potentiâ ſuâ Auſtrum induxit; [27]. depluítque in eos caro, ſicut pulvis, & volucres inſtar arenæ, *quæ ſunt in littoribus* marium: [28]. quam intra eorum caſtra, circa tabernacula, dejecit. [29]. Comederunt, & valde ſatiati ſunt, & obtigit iis, quod concupiverant. [30]. Nec deſiit cupiditas, *etiam* cùm cibus in eorum ore eſſet. [31]. At ira Dei in eos exarſit, occidítque ex eorum pinguibus, & juvenes Iſraëlis incurvavit. [32]. Poſt hæc omnia etiamnum peccarunt, nec miraculis ejus crediderunt. [33]. Conſumſit in rebus inanibus eorum dies,

tur. 25. Eurum quieſcere juſſit, ejúsque loco Auſtrum oriri curavit; 27. depluit in eos caro, inſtar pulveris, & alites inſtar arenæ, quæ ſunt in littoribus marium; 28. quam pluviam, circa tabernacula eorum dejecit. 29. Comederunt vero ad ſatietatem uſque, & quod cupiverant nacti ſunt; 30. Nec tamen deſierat cupiditas, cùm nondum caro, in eorum ore, dentibus eſſet ſecta. 31. Tum verò Dei indignatio vehementer exarſit, pluréſque ex iis interierunt. 32. Attamen ne hæc quidem omnia animos Iſraelitarum flectere potuerunt, ita ut ad fidem habendam adducerentur. 33 Paſſus eſt Iſraelitarum dies abſumi in rebus inanibus, aut terroribus exerceri. 34. Cùm

adtulit; nempe, ex Ægypto, quà ſinui Arabico vicina eſt, quod ex ipſo *Bocharto* intelligere licet, qui multis oſtendit, illic frequentiſſimum fuiſſe hoc avium genus. Eo autem vento opus fuit, qui inter Auſtrum, & Favonium flaret, ſeu Africo aut Libonoto, qui ex Ægypto ac Mari Rubro in Arabiam Petræam ſpirant. Eo tempore, præſertim apud Hebræos, navigationis non admodum peritos, mirum non eſt, non fuiſſe plura quàm quatuor ventorum, qui cardinales vocantur, nomina. *Plinius* plura *Homero* fuiſſe nota negat, Lib. II. c. 47. Itaque ſignificabitur ventus, quales ſunt noſtri *Sud-ſud-oueſt*, aut *Sud-oueſt*, aut *rhombi*, ut loquuntur Nautæ, interpoſiti.

Nec quidquam objici queat huic ſententiæ, è verbis Pſaltæ petitum, niſi verbum נסע *naſah* in hac Hiſtoria uſurpatum, Num. XI, 31. *Tum ventus à Jehova profectus eſt & abripuit coturnices à mari*; ubi eſt נסע *naſah*, quod non ſignificat *recedere*, ſed *progredi*, ut coturnices adveheret; unde *Bocharto* videtur, in Pſalte יסע *jaſſah*, quod eſt in *Hiphil*, ſignificare potiùs immiſſum ventum, quàm amotum fuiſſe. Sed nihil vetat, utrumque, pro re, quæ agitur, hoc verbo ſignificari, quod propriè eſt *fecit proficiſci*, & quod potiùs receſſum ſignat, quam acceſſum, ut Pſ. LXXX, 9. *Vineam tuam ex Ægypto adduxiſti* הסיע *thaſſiah.* Vide & 2. Reg. IV, 4. Sed objicit vir ſummus, Pſalten habere בשמים baſſchamajim, *in cœlo*, vel *in cœlum*, non משמים miſſchamajim, *è cœlo*; quemadmodum dicendum hîc fuiſſet, ſi de expulſione venti è cœlo loqueretur. Verùm ב ſæpe vim obtinet ut מן, ut oſtendit Chr. Noldius ad eam particulam, *num.* II. ſic 2. Reg. XIV, 13. *A porta Ephraimi*, (בשער bſchahar) *ad portam anguli.* Ezek. XLIII, 7. *à die* (ביום bejom) *octavo & deinceps.* Plura apud *Noldium* invenientur, quamquam poſſumus etiam, ſi ita videatur, hîc vertere: *abire juſſit per cœlum*; nam ventus mutatus per cœlum in contrariam partem recedit.

Sed quare, inquit, diceremus: *Eurum abire juſſit, & Auſtrum induxit*, cùm hi venti non ſint contrarii, ſed ſimul flare poſſint? Quia Eurus expuliſſet coturnices in Mare Internum, aut littora verſùs, ubi non erant Iſraëlitæ; Auſter verò in occaſum inclinans, ut Africus, aut Libonotus, Coturnices ex Ægypto & littore Maris Mediterranei in Arabiam Petræam, ubi erant Iſraëlitæ, impellebat.

27. *Sicut pulvis*] Hoc eſt, ingenti copiâ, nam quæ maximo numero ſunt arenæ comparantur, hyperbolicâ quadam αὐξήσει. Vide Gen. XXII, 17. XXXII, 12. XLI, 49. & alia plura ſimilia loca. Sic & aliæ Gentes ſunt loquutæ. *Virgilius* Georg. II, 105. de numero ſpecierum vitis:

Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem
Diſcere quam multæ Zephyro turbentur arenæ.

28. *Quam intra eorum caſtra* &c.] *Et fecit cadere in medium caſtrorum* &c. Tam in caſtra cecidere, quàm extra circumquaque. Vide Num. XI, 32.

31. *At ira Dei in eos exarſit*] *Et ira Dei adſcendit in eos.* Sic & verſ. 21. Fortè è flamma, quæ altiſſimè adſcendit, cùm maxima eſt, ductum eſt hoc loquendi genus.

Ex eorum pinguibus] במשמניהם *bmiſchmannehem*, in eorum pinguedinibus. Fortè primores ſignificantur, qui ditiores erant & fortè etiam pinguiores; quòd cuticulam magis curarent, nec ullum nimium laborem ferre neceſſe haberent. Vide Eſai. X, 16.

Juvenes Iſraelis incurvavit] בחורי ישראל behhoure Jiſchaël, *electos Iſraelis*; hoc eſt, juventutem, quæ, in delectibus, ad arma vocabatur. *Incurvare* plagam iis immiſſam ſignificat, quæ nobis non eſt nota. Vide Pſ. XVII, 13. XVIII, 40. Cur hæc plaga Iſraelitis impoſita fuerit, res ipſa oſtendit, nam cum ex diffidentia Potentiæ Divinæ carnem petiiſſent, eam ſine gratiarum actione acceperunt, nec ſignificarunt, ſe graviſſimè peccaſſe; qui poſt tot miracula in conſpectu ſuo edita, de Dei potentia etiamnum dubitaſſent.

32. *Poſt hæc omnia*] בכל זאת bechol zoth, *in omni hoc*; hoc eſt, cum hæc omnia ita haberent. Galli dicunt, eodem ſenſu: *& avec tout cela.*

33. *In rebus inanibus*] ויכל בהבל ימיהם *vajecbal behebel jemehem*; hoc eſt, in itineribus; in quibus, dum per Arabiam vagantur, mortui ſunt, antequàm terram promiſſam ingredi poſſent; ita ut omnis eorum labor inanis fuerit. LXX. Int. ἐξέλιπον ἐν ματαιότητι αἱ ἡμέ-

dies, & annos in terrore. 34. Cùm eos occideret, tum verò eum quæſiverunt, redierunt *ad eum*, manéque inveſtigarunt Deum. 35. Numen eſſe rupem ſuam, & Altiſſimum Deum liberatorem ſuum recordati ſunt. 36. At blanditi ſunt ei ore ſuo, & linguâ ſuâ mentiti; 37. nec eorum animus erga illum rectus fuit, neque fideliter in fœdere ejus perſtiterunt.

38. Ille tamen miſericors *cùm ſit*, placatus eſt eorum iniquitati, nec eos delevit; ſæpiùs revocavit iram ſuam, nec omnem excandeſcentiam excitavit. 39. Recordatus eſt, eos eſſe carnem, & ſpiritum, qui abit, nec redit. 40. Quoties exacerbarunt eum in deſerto, & irritarunt eum in ſolitudine? 41. Iterum tentaverunt Deum, & Sancto Iſraëlis

34. Cùm verò eos morte damnatet, ad eum redierunt, atque ad auxilium ejus confugerunt. 35. Dixerunt eum eſſe perfugium ſuum, & ſuum liberatorem meminerunt. 36. At eùm ita loquuntur, non ex animo loquuntur; 37. neque ſe candidè geſſerunt, neque eâ fide, quâ decebat in obſervatione ſui fœderis, cum Deo contracto.

38. At ille, miſericors cùm ſit, eorum iniquitati placatus eſt, nec eos e medio ſuſtulit. Sæpiùs juſtitiam ſuam, cui pœnas debebant, coercuit, nec magnitudinem indignationis ſuæ oſtendit. 39. Recordatus eſt Iſraelitas, ut ceteros homines, eſſe corpora, quæ ſunt brevis ævi, & ſpiritum, qui abit, nec redit.

40. Quoties indignationem ejus excitarunt, in Arabicis ſolitudinibus? 41. Iterum tentarunt Deum, & dixerunt, quid ab eo fieri cuperent. 42. Obliti ſunt potentiæ ejus, iis ipſis diebus, quibus ab eo ex rebus anguſtis liberati fuerant, 43. quo tempore, edidit miracula, cùm per totam

ραι αὐτῶν, quaſi eſſet legendum יכלו *conſumti ſunt*. Ματαιότητα vocant quidquid fit μάτην, *fruſtra*. Vide ad initium Eccleſiaſtæ. *Aquila*: συνετέλεσεν ὡς ἀτμὶν τὰς ἡμέρας αὐτῶν. Hieronymus: *in vanitate*.

In terrore] כבהלה *babbehalah*. Radix, in Niphal נבהל *nibbal*, eſt territus fuit Pſ. VI, 3. vox ipſa terrorem ſignificat Levit. XXVI, 15. LXV, 23. Jerem. XV, 8. LXX. Intt. μετὰ σπουδῆς, Aquila: ἐσπούδασεν. *Hieronymus*: *velociter*. Sed nullum ejus ſignificatûs certum exemplum eſt.

34. *Manéque inveſtigarunt Deum*] ושחרו אל *veſchubbaru el*; hoc eſt, diligenter, quia quæ non comparent in tenebris, ortâ luce faciliùs & meliùs quæruntur. Vide Pſ. LXIII, 2. Hoſ. VI, 1.

36. *At blanditi ſunt ei*] יפתוהו *jephattbonbon*. Verbum פתה in *Pihel* eſt blandimentis decipere. Vide Exod. XXII, 16. Jud. XIV, 16, 17. XVI, 5. Quî mali poſſint Deo *adulari* & *mentiri* diximus ad Pſ. LXVI, 3.

38. *Sæpiùs revocavit iram ſuam*] הרבה להשיב אפו hirbeh lehaſchib aphho, *multiplicavit ut redire faceret iram ſuam*; hoc eſt ſæpiùs pœnas juſtitiæ ſuæ debitas diſtulit, ut ad pœnitentiam eos adduceret.

39. *Recordatus eſt, eos eſſe carnem*] Explanavimus hunc locum ad Gen. VI, 3.

Qui abit, nec redit] Sive רוח *rouahh* de Mente, ſive vita animali intelligatur, ſatis hinc patet, Pſaltis ævo, nondum ſat notam fuiſſe Reſurrectionem; quæ ſi nota fuiſſet, in promiſſis, quibus homines ad virtutem excitantur, apertè & ſæpe exſtaret; cùm nullum ſit dogma ad eam rem aptius, neque majoris momenti. Hic etiam locus fuiſſet oſtendendi, quæ ſupplicia pertinaciter malos, & quæ præmia conſtanter bonos, in altera vita, maneant. Verùm hæc, iis temporibus, ſub nebula, ut ſic loquar, latebant.

40. *Irritarunt*] יעציבוהו jahatſibouhou, *dolore adfecerunt*. Similem loquutionem vide Eſai. LXIII, 10. *Hieronymus* propriam ſignificationem ſequutus: *adflixerunt eum*. LXX. Intt. παρώργισαν, nec ira ſine dolore eſt, & præcedens membrum de ira hunc intelligendum ſuadet; hoc eſt, de provocatione Divinæ Juſtitiæ, ad pœnas de iis ſumendas.

41. *Tentaverunt Deum*] De potentia ejus dubitarunt, nec Moſi de ea crediderunt, niſi certa quædam miracula ad eorum lubitum faceret.

Fines præfixerunt] התוו *bitbvou*. LXX. Intt. παρώξυναν, Hieronymus: *concitaverunt*, quod vim vocis non adſequerentur, ſenſum quæſiverunt conjiciendo. Atqui תו *thav*. (quæ videtur eſſe radix, potiùs quàm verbum תוה) ſignificat *ſignum* & fortè quidem *limitum*; unde התוה *bitbvab*, eſt *fines deſcripſit*, ut Num. XXXIV, 10. ubi ſcribitur interpoſitâ א litterâ התאויתם *bithavithem*, pro התויתם *bitbvithem* *deſcribetis*, vel *ſignabitis vobis limites*. Significat Pſaltes, contumaces Hebræos non adquieviſſe in miraculis, quæ viderant, ſed definiiſſe, quodnam miraculum etiamnum deſiderarent. Quod in poſtulatione *carnis* videre eſt, Num. XI, 4. & ſeqq.

43. *Cùm edidit ſigna*] אשר שם אותותיו aſcher ſcham othothau, *cùm poſuit ſigna ſua*, ubi אשר eſt pro כאשר chaaſcher, *quando*. Hinc LXX. Intt. ὡς ἔθετο ἐν Αἰγύπτῳ τὰ σημεῖα αὐτοῦ. *Symmachus* verò τοῦ ποιήσαντος τὰ σημεῖα &c. & *Hieronymus*: *qui fecit in Ægypto ſigna ſua*.

44. *Convertit in ſanguinem* &c.] Non obſervatur ordo hiſtoricus hic, uti nec antea, quia nihil opus erat. Vide notata ad ipſam Hiſtoriam.

44. *Eorum rivos*] Nili varios alveos, qui ad fœcundandam inferiorem Ægyptum quaquaverſum effoſſi fuerant.

47. *Majore etiam grandine*] בחנמל *babbanamal*. LXX. Intt. ἐν τῇ πάχνῃ *pruinâ*; *Aquila* ἐν κρύει *glacie*; *Symmachus*: ἐν σκώληκι *in verme*; Hieronymus, *in frigore*. Videtur reſpici ad grandinem majorem, de qua Exod. IX, 24. Crediderim hanc eſſe vocem Ægyptiacam, cui nihil commune invenitur cum aliis Orientis Linguis.

Sycomoros] שקמותם *ſchikmotham*. LXX. Intt. habent: συκαμίνους, *Symmachus*: συκομόρους, quem ſequutus *Hieronymus*. Ea nomina promiſcuè

Iſraëlis fines præfixerunt. 42. Non recordati ſunt manûs ejus, eo die, quo eos ex
anguſtia liberaverat; 43. cùm edidit ſigna in Ægypto, atque in Tanitico agro por-
tenta ſua; 44. convertit in ſanguinem eorum rivos, & fluenta, ne bibere poſſent;
45. miſit in eos cynomyiam, quæ eos comedit, & ranam, quæ eos perdidit; 46. de-
dit brucho eorum proventum, & laborem eorum locuſtæ; 47. occidit grandine eo-
rum vitem, & majore *etiam* grandine ſycomoros; 48. tradidit *&* grandini eorum ju-
menta, & pecudes eorum preſteribus; 49. emiſit in eos excandeſcentiam iræ ſuæ, in-
dignationem, ſeveritatem & anguſtiam, tum etiam malorum Angelorum telum; 50. ad
libellam æquavit viam iræ ſuæ, nec eorum vitam à morte prohibuit, & pecudes peſti
tradidit; 51. percuſſit omne primogenitum in Ægypto, & primitias roboris, in tento-
riis

tam Ægyptum, tum præſertim in Tanitico Nomo; 44. ubi quidquid erat aquæ in Nilo, inque ſubterraneis ciſternis, convertit in ſanguinem, ita ut bibi à nemine poſſet; 45. miſit in Ægyptios cynomyias, quæ iis moleſtiſſimæ fuerunt; ranas, quæ domos ingreſſæ magno numero non minùs incommodæ erant, in omnibus ædibus; 46. ad quas acceſſerunt bruchi & locuſtæ; 47. grando, quæ vites, in ea parte Ægypti, ubi plantatæ fuerant, ſteriles reddidit, imo etiam alias arbores, quarum fructus ſunt in terram dejecti; ut ſycomoros; jumenta & pecudes minores eadem grando perdidit, ad quam acceſſerunt preſteres. 49. Denique iræ ſuæ omnia ſigna edidit & Cacodæmonibus vexandos homines permiſit. 50. Omnes pariter, vulneribus cœlitùs demiſſis, vexavit, pecudes peſte occidit, 51. imo & primogenitos totius Ægypti è medio ſuſtulit; ut nulla domus fuerit, quæ primogenitos ſubitò mortuos non luxerit. 52. Deinceps illinc juſſi Iſraëlitæ proficiſci à Deo inſtar gregis, ab eo per

miſcuè uſurpantur. Perniciei Sycomororum mentio non fit in Exodo, ſed continetur numero omnium arborum agrorum Cap. IX, 25. Ab Hebraïca voce aut fortè Ægyptiaca שקמה *ſchikmah* facta eſt Græca συκάμινος. Arbor eſt frequentiſſima in Ægypto, unde *Morus Ægyptia* vocatur à *Theophraſto* Hiſt. Plant. Lib. IV. c. 2. & aliis. Multa de ea *Theophraſtus* & *Dioſcorides* Lib. I. c. 181. Deſcriptionem ejus ex *Plinio* tantùm Lib. XIII. c. 7. brevitatis cauſâ, dabimus: *Ex Ægypto*, inquit, *multa genera, quæ non alibi; ante omnia ficus, ob id Ægyptia cognominata. Arbor moro ſimilis folio, magnitudine, adſpectu. Pomum fert non ramis, ſed candice ipſo; idque ipſum ficus eſt prædulcis, ſine granis interioribus, perquàm fœcundo proventu, ſcalpendo tantùm ferreis unguibus; aliter non matureſcit. Sed cùm factum eſt, quarto die demetitur, alio ſubnaſcente; ſepteno ita numeroſo partu, per ſingulas æſtates, multo lacte abundante. Subnaſcitur, etiamſi non ſcalpatur, fœtus quater æſtate, prioremque expellit immaturam* &c. *Pet. Belonius* Obſerv. Lib. II. c. 37. ait, à ſe copiosè deſcriptam in opere de Arboribus ſemper virentibus, ſed tamen figuram ejus illic tradit. Addit etiam *incolas urbis Cairi cùm calore ſolis urantur, cogi umbras arborum virentium quærere. Quare*, inquit, *colunt atque educunt Sycomoros, variis in locis Cairi, per compita & per fora.*

48. *Jumenta eorum*] בעירם *bebiram*. Bruta à ſtupore dicta, nam בער eſt *ſtupidus fuit*.

Preſteribus] רשפים *rſchaphim*, quod *ſcintillas* ſonat, ſed hîc pro *preſteribus* ſumitur. Vide Exod. IX, 24. & quæ illic notata.

49. *Excandeſcentiam iræ ſuæ* &c.] Hic cumulantur ſynonyma חרון אף *excandeſcentia iræ*, עברה *indignatio*, זעם *ſeveritas*, צרה *anguſtia*, ut Divinæ Juſtitiæ ſeveritas ἐμφατικώτερον deſcribatur. Vide ad Gen. XXXI, 27

Malorum Angelorum telum] משלחת מלאכי רעים miſchlahhath maleache rahim, משלחת eſt *miſſile*, ſeu *telum*, Eccleſ. VIII, 8. qui eſt alter locus, ubi hæc vox exſtat. Si ſit ſana lectio ſequentium verborum ſunt *Angeli malorum hominum*, ii, quibus mali homines plectendi à Deo traduntur, quaſi carnificibus. Sed fortè legendum מלאכים in ſtatu abſoluto, ita ut *Angeli malefici* intelligantur, aut מלאכי רעה *Angeli malitiæ*, quod idem eſt. LXX. ambiguè ἀποστολὴν ἀγγέλων πονηρῶν, *Symmachus* ἐπαποστολὴν ἀγγέλων κακώσεων.

50. *Ad libellam æquavit iram iræ ſuæ*] יפלס נתיב לאפו *jephallet nthib leappho*. LXX. Intr. ὡδοποίησε τρίβον τῇ ὀργῇ αὐτοῦ. *Aquila*, ὡδοποίησεν ἀτραπὸν τῷ θυμῷ αὐτοῦ. *Symmachus*: διεστρωσε ἀτραπὸν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ. *Hieronymus*: *munivit ſemitam furori ſuo*. Verbum פלס eſt *ad libellam dirigere*, & addito nomine *viam*, eſt viam ad libellam munire, ita ut plana ſit, nec ulla ſuperſit in ea pars convexa, aut cava. Senſu tralatitio ſumitur pro eo, quod eſt, ita vitam inſtituere, ut ſemper proba & recta ſit. Vide Proverb. IV, 26. V, 6, 21. Eſai. XXVI, 7. ubi hoc loquendi genus occurrit. Hîc verò, ubi ſermo eſt de Divina Providentia, improbos Ægyptios, poſtquàm eos ad ſaniorem mentem multis miraculis vocaverat, ſerò tandem puniente; ſignificatur Deus, quaſi ſibi viam muniviſſe ad pœnas de Ægyptiis juſtè ſumendas, miraculis in gratiam Hebræorum factis & admonitionibus Moſis; quibus Pharahonem hortatus fuerat, ut tandem Deo Iſraëlis manus daret. Quod cùm non fecerit, meritas pœnas dedit, nec quidquam fuit, quod Dei bonitati & juſtitiæ objici poſſet.

Nec eorum vitam à morte prohibuit] Eſt λιτότης, nam Deus per immiſſos Angelos, primogenitos Ægyptiorum occidit.

51. *Primitias roboris*] ראשית אונים reſchith onim, *principium virium*. Vide not. ad Gen. XLIX, 3. & Deut. XXI, 17.

In tentoriis Chami] באהלי חם *beohole cham*. Sic Pſ. CV, 23, 27. CVI, 22. Ægyptus dicitur *terra Chami*, quod à poſteris Chami inculta fuerit. Vide Gen. X, 13. & *Sam. Bochartum* Phalegi Lib. IV. c. 1. *Tentoria*, ut alibi paſſim, dicuntur quævis domicilia.

53. *Eo-*

riis Chami. 52. Deinde populum ſuum, inſtar ovium, proficiſci curavit, eúmque, ſicut gregem, per deſertum duxit; 53. & duxit quidem eos tutò, nec timuerunt, nam eorum hoſtes mare operuerat. 54. Dein adduxit eos ad fines Sacrarii ſui, ad montem hunc, quem dextera ejus paravit. 55. Ejecit è conſpectu eorum gentes, curavítque earum *agros* cadere in partem ſortis eorum, & collocavit in earum tabernaculis Tribus Iſraëlis. 56. Attamen tentarunt atque exacerbarunt Deum Altiſſimum, nec teſtimonia ejus ſervarunt. 57. Receſſerunt & perfidè ſe geſſerunt, quemadmodum eorum majores, atque inſtar arcûs fallacis flexi ſunt. 58. Eum irritarunt editis ſuis locis, & ſculptis ſimulacris ad zelotypiam concitarunt. 59. *Quod cùm* audivit Deus, excanduit, & ab Iſraële graviter abhorruit. 60. Deſeruit Siluntinum tabernaculum, *quod* collocarat, *quaſi* tentorium ſuum, apud homines; 61. dedítque *abducendum* in captivitatem robur Iſraëlis, & gloriam ejus in hoſtium manum. 62. Tradidit populum ſuum gladio, & poſſeſſioni ſuæ iratus eſt. 63. Juve-

per Arabiam ducendi. 53. Ac ſanè quidem eos, inſtar gregis, per ſolitudines duxit ſine periculo: Ægyptii enim in mari Erythræo ſubmerſi fuerant. 54. Deinde tuto eos duxit ad ea loca, in quibus deinceps Sacrarium ſibi elegit. 55. Expulit ex iis gentes, quæ antea occupaverant eos agros, quos Iſraelitis ſorte divitit. 56. Nihiloſeciùs tentarunt Divinam Potentiam, nec ejus legum obſervantes fuerunt. 57. Eodem modo ſe geſſerunt, ac fecerant eorum Majores, qui fefellerunt fidem Deo datam, cui non præſtiterunt, quod polliciti erant; quod fecit etiam corum poſteritas, fuerintque, ut fert proverbium, inſtar arcus fallacis, qui nullam vim habet ad expellendas ſagittas. 58. Dei indignationem moverunt ædificatis & munitis locis editis, ut in eis ſacra facerent, more Idololatrarum. 59. Quæ ubi animadvertit Deus, indignatus eſt, & ab Iſraelitis abhorruit. 60. Deſeruit itaque Tabernaculum Siluntinum, quod quaſi ſedem ſuam, apud homines poſuerat; 61. Et paſſus eſt in hoſtium manus pervenire. 62. Eum expoſuit hoſtium arbitrio, dum populo ſuo indignaretur. 63. Juvenes Iſraelitas ignis abſumſit, neque puellæ cuiquam nupſe-

53. *Eorum hoſtes*] Ægyptios, qui potuiſſent emittere exercitum, qui ſequeretur Hebræos in Arabiam. At cladibus ſuis territi, exhauſtíque & præſertim poſtremâ, finibus ſuis egredi auſi non ſunt, Hebræiſque liberam facultatem per Arabiam errandi conceſſerunt.

55 *Curavit cadere in partem*] יפילם בחבל נחלה jappilem bhhebel nahhalah, *fecit eos cadere in funem poſſeſſionis*. Adludit Pſaltes ad duplicem morem, quorum unus fuit agitandi ſortes in urna, quæ cadentes ſignificabant quidpiam eſſe ejus, cujus ſors ceciderat; alter verò dividendi agros funibus, qua de re, quia vulgaris eſt, & alibi de ea egimus, nihil addemus. Vide Pſ. XVI, 6.

56. *Teſtimonia*] Vide ad verſ. 5.

57. *Inſtar arcûs fallacis flexi ſunt*] נהפכו כקשת רמיה nenphechou chekeſcheth rmijah, *flexi ſunt ut arcus fallaciæ*; hoc eſt, expectationem bonorum fefellerunt; ut arcus fallit ſagittarium, cùm flectitur quidem, ſed non redit in priorem ſitum, ſat magno impetu, ut ſagittam procul mittat. Eſt eadem comparatio Hoſ. VII, 16. נהפכו propriè eſt *verſi*, aut *mutati ſunt*, hîc verò videtur eſſe *flexi ſunt*, quia vix aliter *fallit* arcus, niſi cùm flexus vi *elaſticâ*, ut nunc loquimur, amiſſâ ad lineam rectam non redit. Quod fieri poteſt, ſi arcus in ipſa flexione aliquo modo frangatur, aut ſi ligno nimis molli conſtet. LXX. Intt. εἰς τόξον στρεβλὸν, quod *pravum* reddidit *Hieronymus*. Sed quis arcu *torto* uti potuit?

60. *Deſeruit Siluntinum Tentorium.*] Tempore Helis fuit Arca Silunte, ut liquet ex 1. Sam. I, 3. & III, 21. Deinde à Philiſthæis capta eſt & avecta in eorum agros, ut habemus C. IV, 17 & Cap. V, 1. & ſeqq. unde quidem revecta eſt in agrum Populi Hebræi, ſed numquam Siluntem, ut ſequens Hiſtoria Samuëlis docet. Hinc Jeremias VII, 14, 15. XXVI, 6, 9. ait, à Deo Jeroſolimam rejectam, non aliter ac Siluntem, quòd numquam Arca in ea fuerit repoſita, captâ à Babyloniis Jeroſolimâ, quippe quæ periit.

Quod collocarat quaſi tentorium] אהל שכן באדם ohel ſchachan beadam, *tentorium* in quo *habitaret inter homines*, quaſi ſcriptum eſſet אשר שכן בו acher ſchachan bo. Senſum expreſſimus.

61. *Robur Iſraëlis*] Eſt עזו huzzo, *robur ejus*, nempe, Iſraëlis, quod expreſſimus perſpicuitatis causâ. Intelligitur autem Arca, quæ dicitur *robur* Iſraëlis; quòd ad eam Deus potentiam ſuam exereret, eáque præſente inſignia miracula ediditſet, & magnis cladibus hoſtes Hebræorum ſæpiùs adflixiſſet. Vide Pſ. CV, 4. CXXXII, 8.

Gloriam ejus] תפארתו thiphbratho, Arca erat decori & gloriæ Iſraeli. Vide Eſai. LXIV, 11. & Lam. II, 1.

63. *Abſumſit ignis*] Hoc eſt, ira Dei, quâ, ad inſtar ignis, abſumti ſunt. Vide Eſai. IX, 5. XXVI, 11.

Nuptum datæ ſunt.] הוללו houlalou, *laudatæ ſunt*; hoc eſt, nuptum datæ, laudes enim illæ ſunt epithalamia, aut aliæ hujuſcemodi adclamationes, in ſponſarum honorem; unde & Chaldæis הלולא hilloula, *nuptiæ* dicuntur. *Aquila* vertetat οὐχ ὑμνήθησαν, *Symmachus* & *Theodotion*: οὐκ ἐπῃνέθησαν. LXX. verò Intt. ἐπένθησαν & *Hieronymus*, *nemo luxit*, quaſi legiſſent הילילו heliloll, . quod hoc ſignificat. Nec eſt abſurdus ſenſus, ſed prior magis placet.

64. *Nec ejus viduæ eos defleverunt*] ואלמנותיו לא תבכינה, *vealmenothau lo thibchenah*, & viduæ ejus (*nempe*, *populi*) non fleverunt. Hinc intelligere licet, viduas in funeribus Sacerdotum, & fortaſſe aliorum, præficarum inſtar, luxiſſe. Quod feciſſe negantur, quia nimia interdum fuerat calamitas publica, quàm ut privata funera admodum curarentur, aut cadavera inſepulta relicta fuerant.

65. *At tandem expergefactus eſt Dominus &c.*]

Digitized by Google

63. Juvenes ejus abſumſit ignis, nec puellæ nuptum datæ ſunt. 64. Sacerdotes ejus gladio ceciderunt, nec ejus viduæ eos deflerunt.

65. At *tandem* expergefactus eſt Dominus, quaſi dormiviſſet, aut tamquam vir fortis, qui, poſtquàm vinum edormiit, exclamat. 66. Percuſſit hoſtes ſuos & retrorſum *fugavit*, æternúmque opprobrium iis impoſuit. 67. Tum abominatus eſt tentorium Joſephi, nec tribum Ephraimi elegit. 68. Elegit verò Tribum Judæ, *& quidem* Sionem montem, quem amavit. 69. Sacrarium ſuum ædificavit, tamquam edita loca, & inſtar Terræ, *quam* in perpetuum *futuram* fundavit. 70. Elegit & Davidem ſervum ſuum, cúmque à caulis ovium ſumſit. 71. Abduxit eum à lactantibus *ovibus*, quas ſequebatur, ut Jacobum populum ſuum & Iſraëlem poſſeſſionem ſuam paſceret. 72. Pavit verò eos, pro integritate animi ſui, ejúſque manus eos, pro ſapientia ejus, duxerunt

Pſaltes

nupſerunt. 64. Sacerdotes ſuos paſſus eſt occidi; quos ne viduæ luxerunt.

65. Attamen Dominus, quaſi è ſomno expergefactus, oſtendit, rem ſibi ſummopere diſplicere, ut qui vinum, ſi hujuſmodi comparatione uti fas eſt, exclamátque, rem ſibi magnopere diſplicere. 66. Itaque hoſtes ſuos fugat, æternóque opprobrio exponit. 67. Tum verò oſtendit ſe abominari tentoria, quæ Joſephi & Ephraimi poſteri ipſi tetenderant. 68. Elegit verò Tribum Judæ, apud quam Tentorium ſuum figeret, & quidem in Monte Sione, quem omnibus aliis locis prætulit. 69. Fixit illic Sacrarium, quod unicum ſibi voluit eſſe, & quidem in perpetuum; non minùs ac ipſam Terram, quam in perpetuum eſſe voluit. 70. Elegit verò Regem Iſraelis Davidem, ejus ſolius cultui ex animo addictum; quamvis paſtoralem vitam ageret, & patris ſui oves paſceret. 71. Eum ex ejuſmodi vitæ inſtituto ad regiam dignitatem Deus evexit, in quo totius Iſraelis Paſtorem ageret. 72. Is verò Iſraelitas paſcere adgreſſus, pro ſua integritate, ſapientia, atque fortitudine eos rexit.

PARA-

&c.] Hæc ἀνθρωποπαθῶς dici nemo non videt, cùm Deus perpetuò rerum omnium regimini adtentus ſit. Nec ſi comparatio cum homine, quem vinum liberaliùs hauſtum ſopiverat, & qui, poſtquàm edormiit merum, excitatur, non ſatis decora videatur Deo, primo intuitu, ideò eſt rejicienda; non enim confertur id, quòd vituperandum eſt, cum eo, quod eſt in Deo, ſed quod laude dignum; nempe, viri fortis cura, ut quod perperam factum erat caſtigetur; ac coërceatur.

Qui, poſtquàm vinum edormiit, exclamat] מתרונן מיין *mithronen mijajin*, exclamans poſt vinum. Quod ſic expreſſit *Ovidius* Metam. Lib. III, 630. ubi de Baccho, priùs ſomnum fingente & mox excitato:

——— *Veluti clamore ſolutus*
Sit ſopor, éque mero redeant in pectora vires,
Quid facitis? quis clamor? ait.

Tum pœnas de improbis nautis repetentem deſcribit.

66. *Percuſſit hoſtes ſuos* &c.] ויך צריו אחור vajjach tſarau ahhor, *& ferit hoſtes ſuos retrorſum*; hoc eſt, tam malè mulctavit, ut retrò fugere coacti ſint. Facta hæc ſunt temporibus Saulis & Davidis, qui hoſtes Hebræorum Philiſthæos, alióſque ſæpiùs fuderunt & in fugam, cum magna clade, converterunt.

Æternum opprobrium iis impoſuit] חרפת עולם נתן למו *hherphath holam nathan lamo*, opprobrium æternitatis dedit eis; hoc eſt, infamiâ, quam nulla poſtea ætas eluere potuit, eos laborare curavit.

67. *Tum abominatus eſt tentorium Joſephi* &c.] Intelligere videtur Pſaltes Templum, quod, Rege Jerobohamo, Deo, effigie Vituli effecto, ſtatuerant Ephraïmitæ, Joſephi poſteri, in urbe Bethele.

Nec tribum Ephraimi elegit] In qua, nempe, Tabernaculum ſuum collocaret, ſacra ſibi fieri, & regnum perpetuum eſſe vellet.

69. *Tamquam edita loca*] כמו רמים *chmo ramim*. Habent LXX. Intt. ὡς μονοκερώτων, quos ſequutus *Hieronymus*, quaſi eſſet ראמים *remim*, quam vocem ſolent μονοκερώτας vertere. Alii, & quidem Recentiores, maluerunt *excelſi* vertere & ſupplere *viri*, qui palatia & prætoria in locis excelſis, amore proſpectûs & ſecuritatis cauſâ, ædificare ſolebant; nec quiſquam negaverit רמים *ramim* eo ſenſu interdum intelligendum, ut 2. Sam. XXII, 28. & Job. XXI, 22. Attamen רמים intelleximus, quaſi idem eſſet ac במות, aut רמות *loca excelſa*, quia loquitur Pſaltes de Templo in edito colle ædificato à Salomone. Supplendum eſt הרים ædificavit ſacrarium ſuum, ut montes excelſos. Poſſit & בתים *bathim*, domus, ſuppleri; quæ nimirum in editis locis ædificantur. *Aquila* verterat: ὁμοίως ὑψηλοῖς, *Symmachus*: ὡς τὰ ὑψηλὰ, nempe, οἰκοδομήματα.

Quam in perpetuum] Vide Eccleſ. I, 3.

70. *Eúmque è caulis ovium*] Cauſæ dicuntur מכלאות *michlaoth*, ut Pſ. LI, 9. hoc eſt, loca ſtipitibus clauſa, & lupos cohibentia, à כלא *clauſit, cohibuit*. Ποίμνια malè verterunt LXX. Intt. quos ſequutus eſt Chaldæus, ut ſæpe alibi.

71. *Paſceret*] לרעות lirhoth, *ad paſcendum* Ποιμὴν προβάτων factus eſt ποιμένα λαῶν, ut Regem vocat *Homerus*. Vide 2. Sam. V, 2. 2. Ephem. XI, 2.

72. *Ejúſque manus eos*] *Et in prudentiis manuum ſuarum duxit eos*: בתבונות כפיו ינחם *bithbounoth chapphau janhhem*. Nonnihil mutavimus loquutionem, quia Latinè *prudentia*, aut *prudentiæ manuum* nemo dixerit. Videtur autem pluralis numerus hîc ſignificationem intendere. *Symmachus* verterat, eadem de cauſa, καθαρότητα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, quia Græcæ aures non ferebant φρόνησιν ταρσῶν, ut habebat *Aquila*, aut σύνεσιν χειρῶν, ut LXX. Intt. Poſſit tamen ſignificari hic *dexteritas manuum* ita ut reſpiciatur ad bajulum, qui uſu dexteritatem quamdam bajulandi ſibi comparavit, quâ hîc ſignificetur prudentia in regendo Populo Hebræo.

COM-

Pſaltes deſcribit Jeroſolimæ exſcidium, Deique pacem petit, & auxilium ad ultionem de hoſtibus ſumendam, reducendúmque è captivitate populum implorat.

PSALM. LXXIX. 1. CARMEN ASAPHI. O Deus, venerunt gentes in poſſeſſionem tuam, polluerunt Templum Sacrarii tui, Jeroſolimámque in acervos *lapidum* converterunt. 2. Dederunt cadavera ſervorum tuorum eſcam volucribus cœli, & carnem piorum tuorum feris terræ. 3. Circa Jeroſolimam effuderunt eorum ſanguinem inſtar aquæ, nec eſt, qui *eos* ſepeliat. 4. Fuimus opprobrium vicinis noſtris, ſubſannatio & ludibrium, iis, qui ſunt circa nos. 5. Quo uſque iraſceris, Jehova? An in perpetuum, inſtar ignis, ardebit ira tua? 6. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non norunt, atque in regna, quæ nomen tuum non invocant. 7. Vorarunt enim Jacobum, & habitationem tuam deſolarunt. 8. Ne memineris priorum iniquitatum noſtrarum; feſtina, & nos miſericordia tua antevertat, nam vehementer adtenuati

PARAPHRASIS.

1. ASAPHI Carmen. O Deus, venerunt Babylonii in Terram tibi ſacram, & Jeroſolimâ captâ Templum ac urbem in cumulos ruderum mutarunt, & ſolum tibi ſacrum (heu nefas!) polluerunt. 2. Jeroſolimitanorum cadaverum eſcam feris, & volucribus, quæ talibus delectantur, lacerandam dederunt. 3. Circa infelicem urbem civium ſanguinem effuderunt, inſtar aquæ, nec eſt, qui ea cadavera ſepelire audeat. 4. Expoſiti ſumus opprobrio & ludibrio omnium vicinorum noſtrorum, quotquot ſumus illi urbi ſuperſtites, quo nihil triſtius eſſe poteſt. 5. Quò uſque tandem, ô Creator, nobis iraſceris? An in perpetuum in nos ardebit ira tua? 6. Atqui præſtitiſſet pœnas ſumere de gentibus, quæ te non norunt, nec colunt, deque gentibus, quæ ne nomen quidem tuum ſciunt, aut non invocant. 7. Exhauſerunt enim Iſraelitas, & Templum tuum ſolo æquarunt. 8. Obliviſcere noſtrorum anteriorum delictorum; feſtina, in hac noſtra calamitate, miſericordiaque tua nos antevertat; nam ad paucos ſumus redacti, ut majores noſtros nequa-

COMMENTARIUS

In PSALM. LXXIX.

1. *IN acervos lapidum*] לעיים *lebijim*, in acervos. LXX. Intt. εἰς ὀπωροφυλάκιον. Meliùs λιθολογίαν *Aquila* vertit. *Symmachus*: δρυμοὺς neſcio quare. *Hieronymus*: *acervos lapidum*, quæ eſt certa ſignificatio vocis.

2. *Cadavera*] נבלת niblath, *cadaver*.

3. *Circa*] סבִיבת *ſsiboth*, pro בסביבות bisbiboth, *in circuitibus*.

4. *Opprobrium vicinis noſtris*] חרפה לשכנינו *bherphah liſchchenenou*; hoc eſt, vicinis noſtris probra in nos jaciendi facultas data eſt.

6. *Effunde iram tuam* &c.] Hæc ſunt eorum temporibus, quibus non illicitum erat, aliis populis malè precari. Sub Evangelio, non licet quidquam iis optare, niſi quod nobis ab aliis optari, vellemus; nempe, reditum ad bonam mentem, & tranquillam beneficiorum omnium Dei fruitionem. Vide Jerem. X, 25. Deus ſemper idem eſt, ſed homines ac tempora mutantur.

7. *Vorarunt enim*] אכל *achal*, pro אכלו *achelou*, nam antea & in ſequentibus, eſt numerus pluralis. Sed numeri paſſim miſcentur.

8. *Priorum iniquitatum noſtrarum*] עונת ראשנים *havonoth riſchonim*. Similis eſt conſtructio Eſai. LIX, 2. & conſtat עון *havon*, in ſingulari numero, eſſe generis maſculini. Quare hæc vox erit ex earum numero, quarum terminatio quidem eſt fœminina, genus verò maſculinum. Quia eſt: *ne memineris nobis* (לנו lanon) *iniquitatum priorum*, ſunt qui velint *priores* eſſe Majores eorum, qui in Captivitatem abducti fuerant. Sed זכר *zachar* paſſim cum ל conſtruitur, & *ne memineris nobis iniquitatum*, perinde eſt ac peccatorum noſtrorum. Vide Jerem. XIV, 10. Hoſ. VIII, 13.

Antevertat] יקדמונו *jekaddemounou*; hoc eſt, antevertat, non pœnitentiam noſtram (ſine qua à Deo veniam petere, aut exſpectare nefas eſt) ſed exitium noſtrum; quò reſpiciunt verba ſequentia.

9. *Propter gloriam nominis tui*] Idem eſt, ac quod ſequitur, *propter nomen tuum*; hoc eſt, quia vocamur populus Jehovæ, nos adjuva; ne Idololatræ nomini tuo detrahant, quaſi nos contra eorum Deos tueri, atque incolumes ſervare, aut poſtea liberare non potuiſſet. Verſus 10. hoc perſuadet, multáque ſimilia loca. Vide Deut. IX, 28. Exod. XXXII, 12. Num. XIV, 15. Pſ. CXV, 1, 2. &c.

10. *Ubi eſt Deus* &c.] Perinde eſt, ac ſi dicerent: nuſquam eſt, nullus eſt, ſolétque hæc formula in acriore irriſione adhiberi. Vide 1. Reg. XVIII, 27. 2. Reg. XVIII, 34, 35. XIX, 10. Ejuſcemodi interrogatio Latinis etiam uſitata fuit.

Ultione] נקמת *nikmath*, pro בנקמת *bnikmath*.

11. *Perveniat in conſpectum tuum*] Metaphora deſumta ab iis, quibus injuriæ illatæ tum demum plectuntur, cùm eorum querelæ

tenuati ſumus. 9. Adjuva nos, ô Deus, *auctor* ſalutis noſtræ, propter gloriam nominis tui, & nos libera. Propitius eſto peccatis noſtris, propter nomen tuum. 10. Cur dicerent gentes: ubi eſt Deus illorum? Innoteſcat *Deus noſter*, apud gentes, coram nobis, ultione ſanguinis ſervorum tuorum effuſi. 11. Perveniat in conſpectum tuum clamor vincti; pro magnitudine brachii tui, fac ut ſuperſtites ſint, qui ſunt morte damnati. 12. Redde vicinis noſtris ſeptuplum, in eorum ſinum, & opprobrium iis, qui in te probra jecerunt, Domine. 13. Nos verò populus tuus, paſcui tui oves, laudabimus te in perpetuum, atque ætatibus *omnibus* futuris laudem tuam narrabimus.

Pſaltes petit à Deo reduci Iſraëlitas, è captivitate Babylonica, miſerias eorum deſcribit, & priſtina erga eos beneficia Deo in memoriam revocat.

1. PRÆFECTO SOSANNIM HEDUTH ASAPHI CARMEN, 2. O qui paſcis Iſraëlem, audi; qui agis inſtar minoris pecudis Joſephum, qui inſides Cherubis, fac ut lux tua ſplendeat, 3. coram Ephraïmo, & Benjamine & Manaſſa; excita poten- PSALM. LXXX.

nequaquam æquemus. 9. Adjuva nos, ô Deus, qui hactenus nos incolumes ſervaveras; quod tibi erit honorificum, & nobis ſalutiferum. Placatus eſto delictis noſtris, propter famam tuam, quæ te beneficum in tuos & potentiſſimum prædicat. 10. Ne præbeas occaſionem populis, qui te non norunt, quærendi a nobis, ubi ſit Deus noſter. Fac, ut innoteſcas, apud Gentes, quibus aliquo modo noti ſumus; dum injurias in nos ab iis illatas ulciſceris, & præſertim cædes cultorum tuorum. 11. Patere ad aures tuas pervenire querelas eorum, qui in captivitatem abducti ſunt, & pro tua omnipotentiâ ſuperſtites adhuc facito, qui ſunt ab hoſtibus morte damnati. 12. Redde vicinis noſtris, qui nos tam malè habuerunt, ſeptuplum malorum, quæ per eos paſſi ſumus; opprobrioque exponito eos, qui in te, ô noſter Deus, probra jecerunt. 13. Nos quidem, qui populus tuus ſumus, & qui oves tuas nos eſſe profeſſi ſumus, te laudabimus in perpetuum, laudes tuas in omnes futuras ætates propagabimus, atque apud remotiſſimam poſteritatem magna tua facta ut narrentur operam dabimus.

P A R A P H R A S I S.

1. ASAPHI &c.] Quodnam fuerit Carmen, aut cujus cantici fuerit initium, de quo in hoc primo verſu, nemo hodie dixerit.

2. O tu, qui paſcis Iſraëlitas, quaſi gregem tuum, eóſque in tutelam tuam admiſiſti; tu qui præſertim Joſephi poſteros tutaris, qui in Arca, inter Cherubos, ſedem elegiſti, 3. fac, ut rebus ſecundioribus utantur Ephraimus, Benjamin & Ma-

læ coram Regibus prolatæ ſunt, & auditæ.

Magnitudine brachii] Hoc eſt, potentiæ.

Qui ſunt morte damnati] בני תמותה *bne themouthah*, filii mortis. Vide Pſ. CII, 21. 1. Sam. XX, 31. XXVI, 16. Eſt idioma notum linguæ Hebraicæ.

12. *Redde vicinis noſtris ſeptuplum*] Hoc eſt, gravius multò ſupplicium luant, quàm fuit noſtrum. Vide Gen. IV, 15, 24. Chriſtianis non licet aliud à Deo petere, niſi ut

ii, qui malè ipſos habuerunt, redeant ad meliorem frugem, peccatáque proinde ſua agnoſcant, & divinæ miſericordiæ participes fiant.

In eorum ſinum] Loquendi genus deſumtum ex eo quod fit, quando quidpiam à nonnemine mutuum acceptum in ejus ſinum refertur. Vide Eſaïæ LXV, 6. Jerem. XXXII, 18. Luc. VI, 38.

13. *Ætatibus omnibus futuris*] *Ætati & ætati.*

C O M M E N T A R I U S
In PSALM LXXX.

1. *SOſannim Heduth*] Vide ad Pſ. XLV, 1.

Joſephum] Nomine Joſephi intelligit Pſaltes ejus poſteros, ut ſequentia oſtendunt, & fortè etiam reliquas Tribus; quas calamitatibus ſuis caſtigatas & meliores factas optabat in Judæam redire, illic verum Deum, unà cum Judæ Tribu culturas. Sed pauci ex iis Tribubus redierunt, at nonnulli ex Iſraëlitis, tempore Joſaphati ad veri Dei cultum reverſi ſunt. Vide 2. Ephemer. XIX, 4.

Qui inſides Cherubis] Eo quidem tempore, Arca, cum Cherubis, fuerat Babylonem avecta, Templúmque ſolo æquatum; ſed more eorum, qui, ſtante Templo & incolumi Arcâ, vixerant, loquitur Pſaltes; aut vocibus יושב הכרובים *joſcheb haccheroubim* ſignificare voluit habitantem inter Angelos, qua de re vide not. ad Exod. XXV, 18. Deus dicitur יושב הכרובים *joſcheb haccheroubim* 1. Sam. IV, 4 2. Sam VI, 2. 2. Reg. XV, 15. Pſ. XCIX, 1. & alibi; ita ut videatur frequens fuiſſe Dei Epithetum, inde deſumtum, quòd Deus præſens Arcæ adeſſet, atque inde oracula ederet.

Fac ut lux tua ſplendeat] הופיעה *hophihah*, hoc eſt, faventem te præbe. Vide Pſ. L, 2. XCIV, 1. & infra verſ. 4.

3. *Coram Ephraimo* &c.] Hæc junximus, cum verbo ſuperiore; nec tamen improbamus eorum ſententiam, qui cum ſequente jungunt, cùm ſenſus idem ſit.

potentiam tuam, & veni, ut ſalutem nobi adferas. 4. O Deus, nos reducito, fac, ut ſplendeat facies tua, & liberabimur. 5. Jehova, Deus exercituum, quò uſque indignaberis, cùm orat te populus tuus?

6. Feciſti, ut pane lacrimis *ſuis adſperſo* veſcerentur, útque majoribus cyathis eas biberent. 7. Expoſuiſti nos vicinorum noſtrorum contentionibus, atque hoſtes noſtri nos ſubſannaruot. 8. O Deus exercituum, nos reducito, fac, ut ſplendeat facies tua, & liberabimur.

9. Vineam *tuam* ex Ægypto eduxiſti, expuliſti gentes, & *earum loco* eam plantaſti. 10. Antea *locum* purgaſti, radices copioſas ab ea emitti curaſti, *totámque* regionem implevit. 11. Tecti ſunt montes ejus umbrâ, palmitéſque ejus, *inſtar* cedrorum Dei *fuere*. 12. Ramos ſuos uſque ad mare, & propagines ſuas ad fluvium emiſit.

13. Cur

Manaſſa. Potentiâ tuâ nos juva & ſerva. 4. O Deus, fac, ut in patriam redeamus; placato vultu, res noſtras reſpice, &, te nos adjuvante, liberabimur. O Creator, qui exercitibus præes, an ſemper nobis indignaberis, cùm populus tuus te orat? 6. Feciſti, ut, non ſine lacrimis, panem, quo alimur, deglutiamus, & quidem amplioribus cyathis eas bibamus. 7. Expoſuiſti nos contentionibus vicinorum, qui nos irriſerunt; quaſi longè ipſis infirmiores. 8. Verùm, ô Deus, à quo exercitus pendent, placato vultu nos reſpicito, atque ab hoſtibus noſtris liberabimur.

9. Populum tuum ex Ægypto eduxiſti, quaſi vineam, quam in meliore Chananææ ſolo plantares, expulſis veteribus colonis. 10, 11. Purgato prius loca, nova illa vinea altas & copioſas radices & palmites egit, quæ totum illum tractum, inſtar cedrorum, obumbravit. 12. Ramos ſuos hinc ad Jordanem, illinc ad mare internum expandit.

13. Qua-

4. *Fac, ut ſplendeat facies tua*] Vide ad Pſ. IV, 8. XXXI, 17.

Deus exercituum] אלהים צבאות *elohim tſebaoth*, pro אלהי *elohe*: nam non poteſt conjungi cum ſequente voce, in ſtatu abſoluto. Sunt qui propter accentum velint voci אלהים animo ſubjiciendam eſſe eamdem vocem, ſtatu abſoluto; quaſi diceret Pſaltes *Jehova Deus*, Deus exercituum. Sed accentus non moramur magis, quàm Veteres morati ſunt. LXX. Intt. θεὸς δυνάμεων, & *Hieronymus: Deus exercituum.* Idem dicendum ad verſ. 8, 15, 20. Vide ad Pſ. LIX, 6.

Indignaberis] עשנת *haſchantha*. Præteritum pro Futuro, quæ tempora paſſim miſcentur, præſertim in Hagiographis & Prophetis. עשן eſt *fumare* propriè, tralaticio verò ſignificatu *iraſci*. Vide ad Pſ. LXXIV, 1.

Cùm orat te] *In prece populi tui.*

6. *Pane lacrimis ſuis adſperſo*] לחם דמעה lehhem dimhah, *pane lacrimæ*. Vide Pſ. XLII, 4. CII, 10.

Majoribus cyathis] תשקמו בדמעות שליש *thaſchkemo bdimhoth ſchaliſch.* שליש eſt quidem menſura, quæ tertiam partem alius continebat (vide Eſa. XL, 12.) ſed quænam fuerit non conſtat. Major cyathus deſignari videtur, niſi quis malit בשליש (nam debet ſubaudiri ב) ſignificare tertiam partem lacrimarum potui Hebræorum admiſtam fuiſſe, ut ait *Valent. Schindlerus*. Utrumvis ſequamur hìc eſt hyperbole, quâ multæ & copioſæ lacrimæ ſignificantur. LXX. Intt. & *Symmachus*: ἐν μέτρῳ, aut μέτρῳ verterunt, quod obſcurum. *Hieronymus*: *tripliciter*.

7. *Expoſuiſti nos* &c.] תשימנו מדון לשכנינו thichimenou madon liſchenenu, *poſuiſti nos contentionem vicinis noſtris.* Duplex poteſt eſſe ſenſus; nempe, aut eum Iſraëlitis vicinos populos auſos eſſe litigare & rixari, judicibus Chaldæis, Iſraëlitarum hoſtibus; aut vicinos populos, de præda Hebræis oblata, inter ſe litigaſſe. Utrumque miſerrimum fuit.

Nos ſubſannarunt] Eſt hìc למו *lamo*, quod ſignificare tantùm poteſt *eos*, aut *eum*, quæ ſignificationes in hunc locum non quadrant. Itaque vertimus quaſi eſſet לנו lanou, *nobis*, aut *nos*, ut LXX. Intt. & *Hieronymus*. Senſus hic ſæpe occurrit.

8. *Deus exercituum*] Vide ad verſ. 5.

9. *Vineam tuam*] Sic & Eſaias C. V, 1. & ſeqq. Iſraëlitas ſub imagine *vineæ* deſcribit.

10. *Antea locum purgaſti*] פנית *phinnitha*, quod verbum ſignificat *parare locum*, ſive purgando, ſive amovendo, quod in eo eſt, ut Gen. XXIV, 31. Levit. XIV, 36. De paranda via etiam dicitur Eſai. XL, 3. LVII, 14. & alibi, è qua debent amoveri lapides, virgulta & alia, quæ tranſitum impedire aut morari queant. Sic & plantandæ vineæ purgandus eſt locus dumis, aut arbuſtis, aut etiam lapidibus nimis obſitus; eóque reſpicit Pſaltes.

Radices copioſas &c] תשרש שרשיה *thaſchreſch ſcharaſcheah.* Rei Geoponicæ ſcriptores tradunt artem, quâ vites multas radices emittant, ut docebit *Caſſianus Baſſus* Lib. V. c. 8. & 15. ſignificatur autem hìc Hebræorum in Chananæa perpetua habitatio & augmentum. Simili tranſlatione, eodémque verbo uſus eſt Eſaïas C. XXVII, 6.

11. *Tecti ſunt montes ejus umbrâ*] כסו הרים צלה *chaſſou harim tſillah*, pro בצלה *betſillah.* Reſpicit Pſaltes ad naturam Chananææ collibus & montibus refertæ, ſimúlque ad vites, quæ maximè collibus gaudent, unde *vineæ collinæ meliores* dicuntur *M. Varroni* R. R. Lib. I. c. 6.

Inſtar Cedrorum Dei] Hyperbole quâ maximi palmites in vitibus, & oumeroſa ac valida propago in hominibus ſignificatur. Eſt ארזי אל *arze el*. pro כארזי chearze, *inſtar cedrorum*, quæ ſunt proceræ arbores. Additio vocis אל, *Deus*, rem, cui accedit, auget, ut notum eſt. Vide not. ad Gen. XXIII, 6. XXX. 8.

12. *Ramos ſuos uſque ad mare*] תשלח קציריה עד ים *theſchailahh keſiread hajam.* Dubium non eſt, quin קציר non tantùm meſſem ſegetum, ſed & quod ex arboribus demetitur, hoc eſt, ramos, & hìc palmites, ſignificet. Vide Job. XIV, 9. Rectè & *Theodotion*: κλήματα. *Aquila*:

13. Cur verò *poſtea* perrupiſti macerias ejus, ita ut omnes, qui illac iter faciebant, eam vindemiarent. 14. Devaſtavit eam aper è ſilva, & fera agreſtis depaſta eſt. 15. O Deus exercituum, revertere, quæſo; reſpice è cœlo, *rem* vide, & vineam iſtam inviſe, 16. plantam quam plantaſti, & propaginem quam corroboraſti tibi. 17. Igne combuſta eſt, aut ſucciſa; præ increpatione iræ tuæ, *palmites ejus* perierunt.

18. Incumbat manus tua viro dextræ tuæ, atque homini, *quem* confirmaſti tibi; 19. nec

13. Quare verò deinceps paſſus es ejus macerias perrumpi, ab hoſtibus noſtris, adeo ut viatores, pro arbitrio ſuo, racemis ejus veſcerentur. 14. Devaſtavere eam apri è ſilva, & quævis feræ, ſeu quivis hoſtes ex Iſraclitis prædas egerunt. 15. O Deus, qui es belli arbiter, redito, ſi ita videtur, ad nos juvandos, è cœlo; & vineam iſtam tuam viſe. 16. Inſpice plantas, quas ipſe plantaſti, & cujus propaginibus incrementum largitus es. 17. Igne abſumta eſt, aut ferro ſucciſa, quòd ei indignareris.

18. Manus tua auxilio ſit viro, quem ad dextram tuam

[..]la verò ϑερισμόν, *Symmachus*, χαίτας & Hieronymus, *comas*; quæ licèt *ramos* etiam ſignificent, apud Poëtas, tamen hîc præſtiterit *ramos*, aut *palmites* verti. *Mare* hîc eſt Mare internum, occiduus limes Hebræorum.

Propagines ſuas ad fluvium] Nempe, Euphratem, ad ortum. *Propagines* vertimus hîc יונקות *jonekoth* à ינק *janak* ſuxit, quâ teneriores propagines, matrem veluti ſugentes, & firmiores etiam ſignificantur. Vide Job. XVII, 16. XIV, 7. Reverâ tempore Davidis & Salomonis, coloniæ & præſidia Hebræorum ad Euphratem uſque pertigerunt.

13. *Macerias ejus*] גדריה *gdereah*. Solebant vineæ ejuſmodi clauſtris cingi. Vide Eſai. V, 3. Intelliguntur autem hîc munimenta Hebræorum, quæ à Chaldæis perrupta fuerant; ſive illac in urbes irrupiſſent; ſive, captis deditione urbibus, muros diruiſſent.

Ita ut omnes, qui iter illac faciebant &c.] *Et vindemiarunt eam omnes tranſeuntes viam.* Quod fieri ſolet, ſi, uvis maturis, vineæ pateant. Intelligit Pſaltes vicinos omnes populos impunè ſpolia ab Hebræis abſtuliſſe; poſtquàm à Chaldæis victi eſſent & munimentis nudati.

14. *Devaſtavit eam aper è Silva*] יכרסמנה חזיר מיער *jecharſemennah hhazir mijjahar*. Verbum כרסם *charſem* hîc tantùm exſtat. LXX. Intt. verterunt ἐλυμήνατο *Symmachus* κατενεμήσατο. *Hieronymus: vaſtavit.* Oſtendit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib III. c. 29. apud Arabas כרסם, & apud Chaldæos קרסם mutato tantùm ב in ק, eſſe *carpere*, *rodere*, *abſumere*, & hoc voluiſſe videtur *Symmachus*, verbo κατενεμήσατο, ſi modò non ſit mendoſa lectio. Malui ſequi LXX. Intt. & *Hieronymum*, quia res ipſa eis favet. Apri enim non ſolent depaſci vites, ſed roſtro ſuffodere, aut dente lædere. Hîc tamen videtur Pſaltes ad eos, qui *vineæ* nomine deſignantur, potius reſpicere, quàm ad vineam propriè dictam. At ſi quis velit rem exprimi iis, quæ faciunt interdum Apri, qui agros nonnunquam vaſtant, poterit uti *Ovidii verbis* à Calydonio apro illatam eis cladem deſcribentis Metam. VIII, 290. *& ſeqq.*

Si modo creſcenti ſegetes proculcat in herba,
Et Cererem in ſpicis intercipit; area fruſtra,
Et fruſtra exſpectant promiſſas horrea meſſes;
Sternuntur gravidi longo cum PALMITE *fœtus,*
Baccâque cum ramis ſemper frondentis olivæ.

Fortè etiam is aper, ut & Erymanthius, ab Hercule captus, latro fuit, qui agros depopulabatur: quemadmodum hic *aper* hoſtis Chaldæus vocatur. Littera ע in voce יער majuſcula eſt, cujus rei rationes inanes, quas commenti ſunt Rabbini, vide apud *Joan. Buxtorfium* Maſoreth. Comment. Cap. XVI. & *Sam. Bochartum* loco antea citato.

Fera agreſtis] זיז שדי *ziz ſchadai*. LXX. Intt. & *Symmachus* μονιὸς ἄγριος, *Hieronymus*, *beſtiæ agri* verterunt; qua de re, vide *Sam. Bochartum*, qui oſtendit זיז eſſe generale nomen animalium à זוז *zouz*, *moveri*, apud Rabbinos, ut זאזא *zaza*, apud Arabas. Vide Pſ. L, 10, 11.

15. *O Deus exercituum*] אלהים צבאות *elohim tzebaoth*, pro אלהי *elohe*. Vide ad vers. 5.

Revertere] Iterum fave, ut Deus infenſus ſe *amoviſſe* dicitur ab Hebræis: ſic *redire*, cùm placatus, favet.

Reſpice —— *vide* —— *inviſe*] Hæc tria idem ſignificant, perindéque ſunt, ac *curam rei ſuſcipe*, ut paſſim.

16. *Plantam*] וכנה *vechanah*. LXX. Intt. κατάρτισαι. *Hieronymus: & radicem.* Chaldæus: ושורא *veschura*, & propaginem. Ceteros non moror. Mihi placet ſententia *Sam. Bocharti* Phaleg. L. I. c. 15. qui interpretatur *plantam*, ex Ægyptia Lingua, in qua χενόσιρις dicebatur *hedera*, hoc eſt, φυτὸν Ὀσίριδος, *planta Oſiridis*, teſte *Plutarcho*, ex *Alexarcho*, Lib. de Iſide & Oſiride. Cùm ageret de vinea in Chananæam ex Ægypto translata, Pſaltes Ægyptiaca voce uti voluit. Nec is ſignificatus alienus eſt à Lingua Hebraïca, in qua כן *chen*, aut fortè *chun*, *ſtolonem* ſignificat Dan. XI, 7. niſi Propheta vocem Chaldaicam adhibuerit. כ hîc eſt majuſculum, ad perpetuam memoriam Ægyptiacæ liberationis ſignificandam, ut volunt Rabbini; quibus credulitatem noſtram addicere nefas ducimus.

Et propaginem] בן *ben*, filium. Sic vocatur ramus, aut ſtolo, qui eſt veluti *filius* plantæ, quæ per eum propagatur. Vide not. ad Gen. XLIX, 22. LXX. Intt. hîc habent υἱὸν ἀνθρώπου ὃν ἐκραταίωσας σεαυτῷ, unde Chaldæus, qui norat, Meſſiam vocari בן אדם *filium hominis*, ſic interpretatur: *propter Regem Meſſiam, quem confirmaſti tibi*; aut reſpiciens ad locum Pſ. II, 7.

17. *Igne combuſta eſt*] Nempe, כנה *channah*, planta, quia Chaldæi Jeroſolimam combuſſerant.

18. *Incumbat manus tua viro dextræ tuæ*] *Sit manus tua* &c. Videtur hîc reſpici ad impoſitionem manuum, quâ munus quodpiam alicui mandatur, & vir dextræ Dei dici is, cujus operâ dextra Dei utitur. Quod ſi verum ſit, Pſaltes hîc ad eum reſpiciet, quo Deus uſurus erat ad Iſraëlitas à Captivitate liberandos, atque in patriam

18. nec deficiemus à te, vitam nobis reddes, & nomen tuum invocabimus. 20. O Jehova, Deus exercituum, nos reducito, fac, ut ſplendeat facies tua, & liberabimur.

Adhortatio ad Deum laudandum, exprobratióque beneficiorum Dei Hebræis collatorum, ac ingrati eorum animi, ſimúlque enumeratio bonorum, quibus Deus eos cumulaſſet, ſi ei paruiſſent.

PSALM. LXXXI.

1. PRÆFECTO HAGGITTHITH, ASAPHI. 2. Adclamate Deo fortitudinis noſtræ, clangite, in honorem Dei Jacobi. 3. Pronunciate carmen, proferte tympanum, & jucundam citharam, cum nablio. 4. Clangite tubâ in neomenia, ſtatuto tem-

tuam veluti ſedere juſſiſti, & tibi devinxiſti. 19. Nec patere nos deficere à te, ſed incolumes ſerva; teque ſolum, miſſis omnibus aliis Diis, invocabimus. 20. O Creator, à quo victoriæ, & clades pendent, in patriam noſtram redire nobis concedito, nobis benevolentiæ indicia concede, atque ab hoſtibus continuò liberabimur.

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO &c. 2. TOLLITE laudes Dei Iſraëlis, qui nos fortitudine donavit. 3. Carmina in ejus honorem canamus, additis tympano, citharâ & nablio. 4. Tum audiatur, ſingulis

triam dimittendos; hoc eſt, ad Cyrum Perſarum Regem, quod prædixerat Eſaias, ut videmus vaticiniorum ejus Cap. XLIV & XLV. Chaldæus verò ſic hunc locum interpretatur: *ſit munus tua ſuper viro, cui juraſti manu dextrâ tuâ, ſuper filio hominis, quem confirmaſti tibi.* Quemnam velit non eſt facile dictu. Fortè Zorobabelem intelligit, qui è regia Davidis familia fuit, & reduxit populares in Judæam, ex edicto Cyri. Vide Heſdr. C. I. & II.

19. *Nec deficiemus à te*] ולא נסוג ממך *velo naſoug mimmechu*, non ſecedemus a te. Vide Pſ. LXXVIII, 57.

20. *Deus exercituum*] אלהים צבאות *elohim tſebaoth*. Vide ad vers. 5.

COMMENTARIUS

In PSALM. LXXXI.

1. P*Ræfecto Haggitthith*] למנצח על הגתית *lamnatſenhh hal haggithhith*; fortè præfecto Gittheniſi cuipiam inſtrumento Muſico. Vide ad Pſ. VIII, 1.

Aſaphi] לאסף *le Aſaph*, quod poſſit ſignificari *Aſapho*, ut referatur ad *præfecto*; vel *Aſaphi*, ut Aſaphus ſit Pſalmi auctor; vel *Aſaphidis*, ſeu Aſaphi poſteris, qui ei rei præerant, & à quibus cani oportebat hunc Pſalmum.

2. *Clangite*] הריעו *tharihou*. Vide not. ad Num. X, 9. & Levit. XXIII, 24.

In honorem Dei Jacobi] לאלהי יעקב *lelohe Jahakob*, Deo Jacobi.

3. *Pronunciate carmen*] שאו זמרה *ſcheou zimrah*. Notum eſt ſæpe נשא eſſe pronunciare; inde משא *maſſcha*, pro oratione à Propheta pronunciata. Vide, præ ceteris, *Joan. Coccejum*, in Lexico. זמרה *zimrah* idem videtur eſſe ac מזמור *mizmor*, Pſalmus, aut carmen. LXX. Int. λάβετε ψαλμόν, *Aquila* ἄρατε μελῳδίαν, *Symmachus* ἀναλάβετε ᾠδήν.

Tympanum] תף *thoph*, de qua voce vide not. ad Gen. XXXI, 27.

Jucundam cytharam] כנור נעים *chinnor nahim* LXX. Int. ψαλτήριον τερπνόν, Aquila κιθάραν εὐπρεπῆ, *Symmachus* λύραν ἡδεῖαν, *Hieronymus* citharam decoram.

Cum Nablio] עם נבל *him nabel*, quod *Aquila* & *Symmachus* bene verterunt μετὰ νάβλης, incommodè LXX. Int. μετὰ κιθάρας, & Hieronymus, *cum Pſalterio*. Ejuſmodi nomina non ſunt mutanda, cùm præſertim jam Græcis innotuiſſent. Vide not. ad 1. Sam. X, 5.

4. *Clangite tubâ in neomenia*] תקעו בחדש שופר *thikhou babhodeſch ſchophar*, ſingulis Neomeniis ſolebant tubâ canere. Vide Num. X, 10. XXVIII. 11, 17. Chaldæus vult reſpici ad Neomeniam menſis Thiſri, qui primus fuit in anno Civili. בירחא תשרי, *in Luna Thiſri*; quæ ſollemniùs celebrabatur, quia erat ראש השנה *roſch haſſchanah*, initium anni. Sic hodiéque Orientales, & præſertim Perſæ, omni ſollemnitatis genere ſuum *Neurous*, vel *novum initium* anni celebrant; ut multis docuit, in Itinerario Perſico, *Joan. Chardinus*.

Joſ. Scaliger pluribus de voce כסה *cheſeh* agit Lib. III. de Emend. Temporum p. 223. Ed. Roverianæ, cujus verba hic exſeribemus:
„ Kalendæ menſium vocantur חדש (*hhodeſch*)
„ quod νουμηνίαν ſignificat; quamvis nulla nova
„ Luna in iis obſervaretur, non magis quàm
„ in Kalendis menſium Ægyptiorum, quas tamen
„ νουμηνίας vocat *Ptolemæus*. *Thucydides*
„ quoque, ut alibi notamus, νουμηνίαν κατὰ σελήνην
„ dicit, quaſi quædam νουμηνία ſit ἀσέληνος, quales
„ omnes Græcorum menſium civilium erant,
„ præter primam & ſecundam Tettaëteridis.
„ Τριακάδα autem, ſive ἕνην καὶ νέαν, vocabant
„ כסה aut כסא. Id ſignificat *numerum*.
„ Thema כסס *numerare*, quòd ultra triceſimum,
„ nullus numerus menſium admitteretur; niſi
„ potiùs quòd Luna tecta eſſet & ſilens, ſi
„ ultima menſis Lunaris etiam vocabatur כסה.
„ Ea dies feſtiva erat, & per tubicinem indiceba-
„ tur.

tempore diei nobis feſti; 5. eſt enim hoc inſtitutum Iſraëlis, & jus Dei Jacobi. 6. Præceptum Joſepho hoc impoſuit, cùm egreſſus eſſet in terram Ægyptiam; *ubi* linguam, quam ignorabam, audivi.

7. Regulis Neomeniir, & ſtatis temporibus. 5. Sunt enim bæc Iſraelitarum inſtituta, & Dei, quem colunt, jura. 6. Hæc in mandatis dedit Joſephi poſteris, cùm deſcenderunt in Inferiorem Ægyptum, terram cujus Linguam non intelligebant.

7. Tum

„ tur. In Pſ. LXXXI. תקעו בחדש שופר בכסה „ ליום חגנו, ἐν ἡμ. καὶ νέᾳ, ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς ἡμῶν. „ In Proverbiis Cap. VII. eſt כבא per Aleph. „ Exod. Cap. XVII. disertè dicitur כסיה (*chesijah*) reſoluto Sagol in Jod —— Anno Lunari accepto, Judæi morem illum priſcum re„tinuerunt, ut triceſimam menſis & neomeniam per tubicinem indicere ſoleant, ad hanc „ uſque diem. *Philo*, ἐν τῷ περὶ τ̃ δέκα λογίων. „ τ̃ ἱερομηνίαν ἣν σάλπιγξιν ὑποσημαίνουσι. Quare „ כסה dicitur εὐσημασία Judith VIII, 6. Ego „ exiſtimo, quod jam teligi, כסה à *tegendo* „ dictum, quòd ſit tunc interlunium, vel ἔνη „ καὶ νέα —— Inde *Horatius* τ̃ τριακάδα Ju„daicam vocat *triceſima Sabbatha*; nam om„nem feſtivitatem Judaicam non ſolùm Judæi, „ ſed & Gentiles *Sabbathum* vocant. Judæi „ quidem cùm dicunt Thiſri numquam incipe„re à feria prima, quarta ſexta, ne duo Sab„batha continuentur; Gentiles autem non alio „ nomine omnes eorum ſollemnitates vocabant, „ *Juvenalis*:

„ *Obſervant ubi feſta mero pede Sabbatha Reges.*

„ Nudipedalia enim Judaïca, quæ nona Ab & „ aliàs etiam, extra Sabbathi diem, ſi ita con„tingat, celebrantur. Sabbatha igitur triceſima „ *Horatius* dicit τ̃ τριακάδα, quæ erat ἱερὰ ἱε„ρομηνία & feſtiva dies Judæis.

Erudita hæc ſine dubio ſunt, & digna, quæ etiam hîc legantur. Verùm כסה videtur non ſolùm tempus ſilentis Lunæ reſpicere, ſed primum diem Thiſri, quo Luna adparuerat, aut adparitura erat, aut certè diem primum menſis Civilis; quamvis non incideret in νουμηνίαν κ̀ σελήνην, ſi modò Judæi iis temporibus Cyclo utebantur. Unde verò dictum ſit id tempus כסה aut כסא, quis poſſit nunc exploratum ſibi eſſe afirmare?

Vir eruditus *Lud. de Dieu* non *Scaligero* quidem par, ſed Linguarum Orientalium peritus, contendit, tempus latentis Lunæ non fuiſſe feſtum tantùm adparentis; non interlunium, ſed novilunium; quæ ſententia eſt Rabbinorum, quam multis confirmavit *Joan. Spencerus* de Rit. Moſis Legg. Lib. III. Diſſ. IV. Sect. 2. Putat ergo è Lingua Syriaca lucem fortè aliquam adfulgere hîc nobis poſſe, in qua כסא *chefe*, teſte *Ferrario*, eſt decimus quartus dies Lunæ, ſive plenilunium, & in Syro-Arabico Lexico: *feſta quæ ſunt in medio menſe, feſtum perfectionis Lunæ*. Vult ergo Propheta, ſi Viro Docto eredimus, cani in honorem Dei, in novilunio, & plenilunio, initio menſis & medio menſe: poteſtque hîc, vocibus יום חגנו, *jom bhaggenou*, intelligi is dies, qui incidebat בכסא in pleoilunium, hoc eſt. Paſcha, quod celebrabatur a. d. XIV. menſis Niſan aut Feſtum Tabernaculorum, quod adfixum erat diei XV. menſis Thiſri. Sed poſterius magis ei placet, quia feſtum Tabernaculorum Hebræis κατ' ἐξοχὴν dicitur חג *bhag*, feſtum, quod probat Præcepto Adfirmativo CCV. éque notis *Micotſi* ad Præceptum Negativum LXXV. Liquet etiam ex Libro precum Judaicarum verſum hunc recitari לראש השנה *principio anni*, quia eò pertinet תקעו בחדש שופר *clangite in novilunio tubâ*. Erat enim initio anni feſtum tubarum. Cui ſtatim rectè adjungitur חבכה medio menſe eodem, in quem incidebat feſtum Tabernaculorum. *Joſephus* etiam Ant. Jud. Lib. VIII. c. 2. ait Scenopegiam fuiſſe ἑορτὴν σφόδρα παρ' Ἑβραίοις ἁγιωτάτην κ̀ μεγίστην, unde factum, ut ſimpliciter *feſtum* diceretur. Sic 1. Reg. VIII, 2. convocantur à Salomone, Templi dedicandi cauſâ, omnes Iſraëlitæ בירח האיתנים בחג *in menſe fortium*; nempe, Thiſri; *ad feſtum*, ubi intelligitur feſtum Tabernaculorum; quamobrem etiam additur: *ille menſis erat ſeptimus*.

Sic etiam interpretatur Proverb. VII, 20. illud ליום הבסא *lejom baccheſe*, quæ vox deſinit in Aleph, ut apud Syros. Dicitur verſ. 8. egreſſa domo nocte caliginoſâ; nimirum, per interlunium. Non eſt, inquit illa, periculum, ne jam redeat maritus, quippe qui non ante plenilunium, ubi nox ſublustris commodius iter faciet, rediturus eſt. Qua de cauſa, vertit *Hieronymus*: *in die plenæ Lunæ*.

Sed omiſſio conjunctionis, ante hæc verba בכסה ליום חגנו, indicare videtur idem feſtum, quod in ſuperioribus verbis refertur ad Neomeniam בחדש *babhodeſch*. Videtur etiam hoc Canticum in unum feſtum novi anni ſcriptum. Attamen eùm res non uſque adeò liquida, vertimus generalibus verbis בכסה *ſtatuto tempore*, quaſi vox Hebraïca deducta eſſet à כסס *chaſas* numeravit, aut potiùs à כסה *chaſah*, quod idem ac adfine verbum ſignificavit; nempe, *numerare*; deſignarétque diem numero certo conſtitutum.

5. *Inſtitutum Iſraëlis*] Verba hæc, ob ſequentia, ita capimus, ut ante Legem latam intelligatur Jacobus in mandatis dediſſe Joſepho filio, ut à poſteris ſuis ראש השנה, *initium anni*, tubarum cantu celebraretur, quod à Moſe prætermiſſum, ut alia. Vide ad Pſ. LXXVII, 18.

Et jus Dei Jacobi] Qui per Moſem conſuetodinem illam confirmavit, Levit. XXIII, 23. De origine Feſtorum Neomeniis celebrandorum, vide ad Num. XXVIII, 11.

6. *Cùm egreſſus eſſet*] בצאתו *betſetho*, in egrediendo. Sed ב ſæpe rem præteritam deſignat, & *poſtquam* verti poteſt, ut oſtendit *Chriſtian. Noldius* ad Num. XXI. ejus particulæ. *Egredi in Ægyptum* צאת על מצרים *tſeth hal* (aut אל *el* nam hæ particulæ ſæpe miſcentur) *mitſrajim*, egredi in Ægyptum, perinde eſt, ac egredi ex Chananæa, ut in Ægyptum iret.

Ubi] Supplevimus hîc אשר שם *aſcher ſcham*

Linguam, quam ignorabam] Populum Hebræum hîc quaſi unam perſonam, quæ vixiſſet à temporibus Jacobi ad Pſaltæ ætatem, deſeribit.

7. Removi, *ait Deus*, humerum ejus ab onere, & manus ejus à cophino receſſerunt.
8. In rebus anguſtis invocaſti me, te liberavi, atque exaudivi, in latibulo tonitru, tum
exploravi te ad aquas contentionis. Selah. 9. Audi popule mi, téque conteſtabor, ô Iſraël,
ut videam an auditurus ſis me. 10. Ne ſit, apud te, Deus alienus, neque Numen
ullum peregrinum adores. 11. Ego *ſum* Jehova Deus tuus, qui te è terra Ægyptia eduxi:
os tuum aperito, ego verò id implebo. 12. At non auſcultavit populus meus voci
meæ, nec in me adquievit Iſraël. 13. Tum verò eum contumaciæ cordis ſui permiſi,
&, pro ſuis *ipſorum* conſiliis, *Iſraëlitæ* vitam inſtituerunt.
14. Utinam verò populus meus me audiret, & Iſraël vias meas ingrederetur! 15.
Brevi hoſtes ejus ad humilitatem redigerem, & manum meam in vexatores ejus con-
ver-

7. Tum verò Deus removi, inquit, onus ſervile, quod Ægyptii impoſuerant Joſephi poſteris. 8. Auxilium meum invocaſti, cùm rebus adverſis premebaris, te vero liberavi, ex latebra ætherea, unde fulmina vibro, ad aquas contentionis. 9. Audito, popule mi, nam te ipſum teſtem vocabo, ô Iſrael, ut videam, an me auditurus libenter ſis, 10. Ne ſit apud te ullus Deus alienus, quem colas 11. Ego ſum Creator Deus tuus, qui te ex Ægypto eduxi, & quem juſſi petere à me, quod vellet, à me repulſam nullam laturus. 12. At populus iſte mihi non eſt obſequutus, nec in eo, quod offerebam, adquievit. 13. Itaque eum contumaciæ permiſi, &, pro arbitrio ſuo, vitam inſtituit.

14. At utinam populus meus me audiret, & mearum legum obſervans eſſe vellet! 15. Brevi ejus hoſtes ei ſubjicerem, manu meâ in vexatores ejus con-

bit. Vide Gen. XLII, 23. & Pſ. CXIV, 1. Cur autem, hoc in loco, circumſtantia hæc addatur, nemo facilè dixerit; niſi fortè indicare obiter velit Pſaltes, hanc conſuetudinem celebrandi initii anni ab Ægyptiis ad Iſraëlitas non manaſſe, cum de ea obſervanda mandatum à Jacobo acceperint, antequàm Ægyptiacam Linguam tenerent, & familiariter Ægyptiis uti poſſent. Credibile mihi fit, Ægyptios jactaſſe morem hunc à ſe ad Judæos derivatum, quod ὡς ἐν παρόδῳ confutat Pſaltes.

7. *Removi, ait Deus* &c.] Supplevimus *ait Deus*, quod ſæpe eſt ſubaudiendum, in hiſce libris, ut oſtendimus ad Pſ. L, 5. Vide & Pſ. LXXXII, 2. LXXVII, 4. LXXXIX, 4. XCI, 14. XCV, 8. CV, 15. CXXI, 3. CXXVII, 2. Prov. X, 14.

Humerum ejus ab onere] Effeci, ne ampliùs cogeretur lateres bajulare. Vide Exod. I, 11. & ſeqq. atque illic notata.

A cophino] מדוד *middod*. Sequuti ſumus LXX. Intt. *Symmachum* & *Hieronymum*. Ac ſanè Jerem. XXIV, 2. דוד *dod* eſt caniſtrum. Intelliguntur cophini majores, in quibus paleam luto miſcendam bajulabant Hebræi.

8. *In rebus anguſtis*] *In anguſtia*.

In latibulo tonitru] בסתר רעם *bſether raham*. Nempe, è regione nubium; inter quas exhalationes accenſæ tonitrua pariunt. Ex eo loco Deus fulmina & procellas in Ægyptios demiſerat, & poëticè etiam deſcribitur rebus humanis intereſſe. Vide Pſ. XVIII, 10. & ſeqq.

Tum exploravi te] Vide Exod. XVII, 7. & ſeqq. & Pſ. XCV, 8.

Contentionis] מריבה *mribah*, quod etiam quaſi nomen proprium proferre poſſis, à *Meribæis* dictom; nempe, ex contentione populi cum Moſe & Aharone. In Hiſtoria Moſaïca, populus tentaſſe Deum dicitur, non Deus populum. Dum tamen Deus etiam יבחן *jibbhan* exploravit, penuriâ aquæ, quam immodeſtè tulit; quippe qui, cùm ad Deum humilibus & fiduciâ Divinæ potentiæ & bonitatis plenis precibus confugere debuiſſet; cum Moſe & Aharone rixatus eſt, Exodi C. XVII. Unde ſatis conſtitit, populum Hebræum non ſatis rectè de Dei potentia & beneficentia ſenſiſſe.

Téque conteſtabor] אעידה בך *ahiḋah bach*, teſtabor in te; hoc eſt, palam te docebo, quid mihi debeas, quidve ſim facturus, ſi dicto mihi ſis audiens. Vide Pſ. L, 7.

Ut videam] Perſpicuitatis gratiâ, hoc addidimus. Deus ἀνθρωποπαθῶς deſcribitur, quaſi ex factis demum intelligeret, quis ſit hominum animus. Vide ad Gen. XXII, 12. & quæ illic notata.

11. *Os tuum aperito*] הרחב harhheb, *dilatato*; hoc eſt, quidvis quod tibi verè utile ſit, quódque expediat te habere, de potentia mea & benevolentia ſecurus optato; ídque precibus tuis gratificabor. Hæc enim ineſſe precibus oportet, ut exaudiantur.

12. *In me adquievit*] לא אבה לי *lo abah li*, voluit mihi; hoc eſt, non adquievit in me. Vide Deut. XIII, 8. Prov. I, 30.

13. *Contumaciæ cordis ſui permiſi*] אשלחהו בשרירות לבם aſchallehehou biſchrirouth libbam, *miſi cum malitia cordis eorum*. Sic paſſim numeros miſcent Hebræi. שרירות verterunt LXX. Intt. τὰ ἐπιτηδεύματα, *Aquila* σκολιότητι, *Symmachus* ἀρεσκείαν, Hieronymus *pravitatem*, quod conſentit cum uſu Linguæ Arabicæ, in qua שרר *ſcharara* eſt *improbus fuit*. Vide Deut. XXIX, 19. Jerem. III, 17. IX, 13. XVI, 12. Vertimus *contumaciam*, pro uſu Chaldæorum & Syrorum, quia contumacia eſt cum improbitate conjuncta, atque huc quàm maximè facit. At Deuteronomii loco *cogitationem*, quia illic malus vir inducitur loquens, qui ſe nequitiæ, aut contumaciæ reum non ſolet ipſe profiteri. Alii deducunt à שור ſchour, *contemplari*, alii à שרר quod magis cum Analogia conſentit; quamvis ceteroquin adfinia hujuſmodi Themata ſoleant miſceri, derivatáque nunc ab uno, nunc ab altero ſignificationes ſuas trahant. *Mittere* autem hîc idem eſt, ac quod Latini dicunt *permittere*, unde *Symmachus* ἀφῆκα vertit, quod aptius eſt quàm ἐξαπέστειλα LXX. Intt. & *Aquilæ*. Verba in *Hiphil* ſæpe permiſſionem tantum notant, qua de re *Sal. Glaſſius* Ph. S. Lib. III. Tr. III. Cant. II. Neque enim Deus actione ullâ, malos deteriores reddit; qui nihil prætermittit, ut meliores reddat. Ita ſentire nos par eſt, ſi quâ Dei reverentiâ tenemur.

Pro

verterem. [16]. Qui odio habent Jehovam ei adularentur, temporáque eorum *ſecunda* eſſent in perpetuum. [17]. Eos alerem adipe frumenti, melléque è rupe *defluente* ſatiarem.

converſâ. 16. Tum verò, qui me oderunt, illi adularentur, iſque perpetuo ſecundis rebus uteretur, & me converterem in ejus vexatores, quos malè haberent. Quicumque me oderunt, ei cogerentur adulari, iſque perpetuâ felicitate frueretur. 17. Darem operam, ut abundaret præſtantiſſimo frumento, éque cavis rupibus mel copioſum colligeret.

Pro ſuis ipſorum conſiliis &c.] ילכו במועצותיהם jelechou bmohatſothehem, *ambularunt in conſiliis ſuis.*

14. *Utinam verò populus meus* &c.] לו *lou*, particula optantis. Similiter adhibetur in oratione Dei, qualis hæc eſt, Eſ. XLVIII, 18 LXX. Intt. reddiderunt εἰ, quod non *ſi* vertendum, ſed *utinam*; quia ſumitur interdum pro εἴθε *utinam*; nec לו aut לוא hîc miſcendum, cum conditionali אם, *im*. Melius *Hieronymus*, qui utrobique vitavit ambiguitatem & vertit *utinam*. Hæc oſtendunt non tantum per Deum non ſtetiſſe, quominùs Hebræi ipſi morigeri eſſent, negatis eam in rem neceſſariis auxiliis; ſed Deum verè optaſſe, ut ipſi auſcultarent, verum liberè. Aliud eſt, quod Deus vult ipſe facere, & quod ſemper facit, (quid enim potentiæ ejus obſiſteret?) aliud quod ab homine præſtari vult; nimirum, ſibi haberi & obſequium præſtari; quod ut fiat omnipotentiam ſuam non adhibet, ſed permittit arbitrio hominum, ut ſit laudi & vituperationi, præmio & pœnæ, locus. Si ipſe omnipotentiâ ſuâ hoc effectum dare vellet, non multis adhortationibus opus eſſet: & multò minùs exprobrationibus locus daretur, ſi homines id non facerent, quod ſolus Deus facere poſſet. Numquam dixiſſet: *utinam populus meus me audiret!* Sed ipſe rem effectam dediſſet.

15. *Brevi*] כמעט *chimhat*. *Symmachus* ἐν ὀλίγῳ, nempe χρόνῳ. LXX. ἐν μηδέν, & *Hieronymus*, *quaſi nihilum*; hoc eſt, levi operâ, nullo negotio. Prius malo. (Vide Pſ. II, 12. XCIV, 17.

16. *Ei adularentur*] יכחשו לו *jechachaſchou lo*. Vide ad Pſ. LXVI, 3.

Tempora eorum ſecunda eſſent &c.] עתם hittham, *tempus eorum*; hoc eſt, Iſraëlitarum, de quibus nunc plurativo, nunc ſingulari numero loquutus eſt Pſaltes; nec vetat, quod pronomen referatur ad remotiora, neque enim rarum hoc in hiſce libris. Vide Pſ. XVIII, 15. XLIV, 3. Fateor etiam עת & עתים, ut bene obſervavit *Schindlerus*, ſignificare ſæpe res adverſas; quod innotuerat etiam Anonymo Scriptori, cujus adnotatio ſubjecta eſt Commentario *Theodori* Heracleotæ, in hunc Pſalmum: κατὰ Σύρους καὶ Ἑβραίους ὁ καιρὸς συμφορὰ ὀνομάζεται: *ſecundùm Syros & Hebræos*, tempus *vocatur calamitas*. Attamen cùm עת *tempus* opportunum cuivis rei ſignificet, tempus ejuſmodi Iſraëlitis perpetuum tore dici videtur, ad ſignificanda ſecunda eorum, futuro tempore.

17. *Eos alerem adipe frumenti*] *Et aleret eos adipe frumenti* ויאכילהו. Quamvis probè norim, & ad hunc ipſum Pſalmum obſervarim, perſonas frequenter ab Hebræis mutari; fateor tamen mihi hîc, in paucis hiſce verbis Dei de ſe loquentis, adhiberi tertiam perſonam, ſequente proximè primâ, *ſatiarem te*, duriuſculum videri. Sed ſive hoc ſit verè à manu Pſaltæ, ſive non ſit, Latiuè loquens non potui non adhibere primam perſonam. *Adeps*, qui animalium proprius eſt, ſumitur apud Hebræos pro præſtantiſſima ſpecie, aut parte rei, de qua ſermo eſt. Vide Pſ. LXIII, 6. de quovis adipe, & Deut. XXXII, 14 Pſ. CXLVII, 14. de *adipe frumenti*, hoc eſt, flore farinæ, vel ſimila, aut etiam tritico præſtantiſſimo.

Melléque è rupe &c.] מצור דבש אשביעך *mitſour dbeſch aſchbihaecha*, è lapide melle te ſatiaſſem. *E lapide mel* & mel è lapide fluens, quod interdum contingebat in Chananæa: cùm apes intra cavernam aliquam aut fiſſuram rupis mellificium ſuum inſtituerent, ut 1. Sam. XIV, 25, 26. Sed hîc videtur hoc loquendi genere ſignificari futurum fuiſſe, ut Deus Iſraëlitas gratiſſimo cibo, qualis eſt mel, ſine ullo, aut certè exiguo eorum labore aleret. Vide Deut. XXXII, 13. Hîc quoque eſt mutatio perſonæ, cùm tertiæ plurali ſuccedat ſecunda ſingularis; quod nec LXX. Intt. nec *Hieronymus* ſequi ſuſtinuerunt. Habent enim illi, καὶ ἐψώμισεν αὐτοὺς ἐκ στέατος πυροῦ, καὶ ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς. *Hieronymus* verò: *& cibavit eos ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturavit eos.*

Deus inducitur Judicibus injuſtitiam exprobrans, quibus minatur pœnas, prout homines eorum inquitatem experti optant.

PSALM. LXXXII. 1. CARMEN ASAPHI. Deus præeſt cœtui Dei, atque inter Deos jus dicit; 2. & quò uſque, *inquit*, perverſe judicabitis, & nocentium rationem habebitis. Selah. 3. Jus dicite tenui & pupillo, indigentémque abſolvite. 4. Servate pauperem & egenum, *eúmque* è manu nocentium eripite. 5. *Jus* neſciunt, neque *animum* adtendunt, in tenebris verſantur, & omnia terræ fundamenta nutant. 6. Ego *quidem* dixi, vos

PARAPHRASIS.

1. ASAPHI Carmen. Deus, in cœtu Angelorum; judicat de factis Regum, qui ſunt in terris, 2. & quouſque, inquit, prava & iniqua judicia feretis, & nocentibus favebitis. 3. Jus dicite pupillis ac indigentibus; & innocentem, pauperem licet, abſolvite. 5. Potentes imperiti ſunt juris, neque ſatis ad rem attendunt, ita ut in tenebris verſentur, & fundamenta Societatis Civilis, ipſorum ſocordia, nutent. 6. Ego quidem vos eſſe Deos dixi, & filios ſummi Dei; attamen meminiſſe vos oportet, vos non minùs morti eſſe obnoxios, nec aliter quam plebeios mortem

COMMENTARIUS

In PSALM LXXXII.

1. DEus præeſt cœtui Dei] אלהים נצב בעדת אל *Elohim nittſab baḥadath el.* Hic eleganti ſchemate deſcribitur Deus veluti præſens in concilio Judicum iniquorum & ſuperborum, eos objurgaturus; ut caſtigationi, quam commeriti erant, majus addatur pondus; nec quidquam iis, quæ hîc habentur, divinâ Majeſtate dignius; nam & mera ſunt oracula, & ſæpe, propter Judicum nimiam auctoritatem, à ſolo Deo proferri poſſunt. Dicitur autem conſeſſus Judicum *cœtus Dei*, quia ſunt Dei auctoritate, ad conſervationem Societatis Humanæ, instituti. Vide Deut. I, 17. 2. Ephem XIX, 6. Voculam נצב *nittſab*, quæ *ſtat* ſæpe ſignificat, vertimus *præeſt*, quia Deus fingi vix poteſt *ſtare*, ſed tantum *ſedere* in conſeſſu Judicum. *Stare* eſt cauſam dicentis rei, *ſedere* judicis. Sic quando Deus deſcribitur, quaſi actor, contra reos agens, dicitur *ſtare*, adhibitâ hac ipſâ voce Eſai. III, 13. Sed quando contra Judicem agens inducitur, tum verò *ſedet*. Vide Pſ. IX, 5. Eſai. XVI, 5. Zach. VI, 13. Vox verò נצב frequenter ſignificat *præfectum*, vel eum, *qui præeſt*, ut 1. Sam. XIX, 20. ubi de Samuele qui præerat pluribus Prophetis, נצב עליהם *nittſab halehem*. Vide & Ruth II, 5, 6. 1. Reg. IV, 6. XV, 16. aliáque plura loca. Fateor conjungi hoc ſeu verbum, ſeu nomen cum על, ſed *præeſſe in cœtu*, aut *cœtui* planè perinde eſt, & ב miſcetur ſæpe cum על, ejúſque locum obtinet; ut docebit *Chr. Noldius*, ad particulæ ב *Num.* XXXI. Itaque quamvis Veteres Intt. & Recentiores verterint *ſtetit*, maluimus *præeſt*.

Inter Deos jus dicit] בקרב אלהים ישפט *bkereb Elohim jiſchphot.* Clarum eſt ex verſ. 6. hoſce Deos eſſe *judices*. Vide Exod. XXI, 6. XXII, 8, 9, 28. Pſ. CXXXVIII, 1. Intelligendum autem jus dici à Deo, de ipſis Judicibus, de quibus ſententiam ſequentem pronunciat.

2. *Inquis*] Vide ad Pſ. LXXXI, 7.

Perverſè judicabitis] תשפטו על *thiſchephetou havel*, pro בעל behavel *in iniquitate*. Sic *judicare juſtitiam* Prov. XXXI, 9. hoc eſt juſtè. Ita adverbia paſſim exprimunt Hebræi, qui iis minimè abundant.

Nocentium rationem habebitis] פני רשעים תשאו phne reſchahim tiſſchenu, *faciem reorum tolletis.* Loquendi genus notiſſimum.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

3. *Jus dicite tenui*] Ne cognitionem de ejus querelis ſubterfugite, aut differte, quòd eum ſpernatis; aut divitem, quicum ei res eſt, timeatis. Vide Luc. XVIII, 6.

Indigentémque abſolvite] הצדיקו hatſdikou, *innocentem pronunciate*; ſi modò ſit innocens; nam ſolius juſtitiæ in litibus ratio habenda eſt, nec abſolvendus nocens pauper, magis quàm dives. Vide Exod. XXIII, 3. & Lev. XIX, 15.

5. *Jus neſciunt*] לא ידעו lo jadehou. Sed ſubaudiri debet משפט *miſchphat*, ex re ipſa.

Neque animum adtendunt] ולא יבינו *velo jabinou*; nempe לבם *libbam*, cor aut animum ſuum, quem numquam adpulerunt ad juris cognitionem.

In tenebris verſantur] בחשכה יתהלכו bahaſchahhah jithallechou, *in tenebris ambulant.* Vide Prov IV, 19. Eccl. II, 14. Poſſemus vertere: *dant ipſi operam, ut in tenebris verſentur*, aut *vitam agant.* Nam ea eſt vis conjugationis *Hithpahel*, & eſt ejuſmodi hominum, qui Judices volunt eſſe, nec Juri cognoſcundo tempus ullum impenderunt, ſpontaneâ ignorantiâ. Quales reprehendit *Theognis* verſ. 54. qui, ut loquitur, Οὔτε δίκας ᾔδεσαν, οὐδὲ νόμους.

Omnia terræ fundamenta nutant] Duplici ſenſu hoc accipi queat, de legibus, quæ ſunt fundamenta Societatum omnium; aut de mutationibus, quibus concutitur Reſpublica malè adminiſtrata. Vid. Pſ. XI, 3. LX, 4.

6. *Vos eſſe Deos*] אלהים אתם *Elohim atthem.* Subaudiendum כי *chi*, ante hæc verba. Alluditur ad loca legis, in quibus judices *Dii* vocantur, quæ citavimus ad verſ. 1.

Filios Altiſſimi] Idem eſt ac *Dii*, etenim *Dii* vocantur Judices, quia poteſtate à Deo acceptâ, & Dei vice jus dicunt; ut filii, qui ſunt à Patre juri dicundo præfecti. Aut ut אדם

Digitized by Google

vos eſſe Deos, & omnes filios Altiſſimi. [7]. Attamen hominis *plebeii* inſtar moriemini & ſicut unus *multorum*, *vos* ô Principes, cadetis.

[8]. Surge, ô Deus, *&* jus dicito terræ, nam tu, apud omnes gentes, Dominus es.

Iſraëlitæ divinam juſtitiam implorant, contra hoſtes ſuos, quorum prava conſilia & improba facta exponunt.

1. CANTICUM CARMINIS ASAPHI. [2]. Ne ſilentium, ô Deus, tibi *ſervetur*. PSALM.
Ne taceas, néve quieſcas, ô Deus. [3]. En enim hoſtes tuos, *qui* tumultuan- LXXXIII.
tur, & te odio habentes, *qui* efferunt caput,

[4]. Con-

tem obituros, quæcumque ſit veſtra dignitas. 7. Vos Proceres non aliter moriemini, quàm quivis è media turba.

8. Surge verò, ô Deus, & Iſraëlitis jus dicito, tu enim omnium Gentium, quæcumque ſint, Dominus es.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN Aſaphi. 2. O Deus, ne ſilentium diutiùs ſerves, dum Prophetas tuos non jubes nos monere; 3. dum hoſtes tui tumultuantur, atque ſuperbè ſe gerunt ii, qui te odiohabent.

4. Con-

אדם & בן אדם, *homo*, & *filius hominis*, idem ſunt: ſic &, in hoc negotio, *Dii* & *filii Dei* ſunt iidem. Cùm ſit admodum credibile vocem אלוה *eloha*, Deus, derivatam à priſca radice אלה, quæ etiamnum, apud Arabas, *colere* ſignificat, ut diximus ad Gen. I, 1. Creator omnium, ſingulari planè ratione, dictus eſt אלוה & אלהים, quia natura nulla eodem modo coli poteſt, & κατ' ἐξοχὴν eſt σεβάσμιος. Hoc nomen tranſlatum tamen etiam eſt ad Judices, qui juxta illum coli debent. Quando autem Judices dico, intelligo eos, à quorum ſententia nulla erat provocatio; & quorum primi erant ipſi Reges, qui judiciorum cauſâ creati.

7. *Hominis plebeii*] כאדם *cheadam*. Notum, hac voce, cum opponitur primariis viris, *hominem plebeium* intelligi, qui & *filius terræ* dici ſolet.

Sicut unus multorum, vos, ô Principes] כאחד השרים *cheebhad haſcharim*. Vett. Intt. hæc verba ſimul conſtruxerunt, Εἷς ἀρχόντων, *unus de principibus*. Perperam. Res ipſa & ἀκολουθίας ratio oſtendunt, hoc velle Pſalten, Judices illos כאחד מבני אדם, *unum*, vel *quemvis è filiis hominis*, interituros. Latinè vertimus *unum multorum*, quod loquendi genus prorſus idem ſignificat, ac Hebraïcum. Notum eſt, אחד האדם *ebbad baadam*, unum hominem, dici quemvis hominem è vulgo. Vide Jud. XVI, 7, 11. Coacta eſt interpretatio virorum, inter Judæos & Chriſtianos, doctorum, qui interpretantur *unum Principum*, nempe, Gentilium, de quibus dictum non erat à Deo, eos eſſe Deos. Judices Ethnicorum tam erant *à Deo*, quàm Hebræi, quod nos docet Paulus Rom. XIII, 1. Quod dicunt accentum non admittere hanc ſtructuram, planè falluntur; quis enim Veterum, & optimorum è Recentioribus Interpretum rationem accentuum habuit? Τὸ ה in השרים eſt vocativi nota, de qua vide *Chr. Noldium*. Sed addunt vocis אחד hunc non eſſe uſum; at negare nequeunt, אחד אדם *ebbad adam*, uſitatum eſſe, hoc ſenſu, loco Judicum citato; vocula autem אדם debet ſubaudiri ex antecedente membro, in quo legitur. Sic & אחד העם *ebbad baham* eſt *quilibet è populo* Gen. XXVI, 10. Ceteras interpretationes, quippe ineptiores, prætermittimus, quas vide apud *Thom. Gatakerum* Adverſ. Lib. II. c. 10.

8. *Apud omnes Gentes dominus es*] תנחל בכל הגוים thinhhal bchol haggojim, *poſſidebis in omnibus gentibus*. נחל propriè eſt poſſidere, ita ut ad heredes tranſmittere id, quod poſſides, queas. Ideóque Pſaltes, ut oſtendat, Deum, optimo jure, eſſe Dominum omnium gentium, hoc verbo utitur. Sed Latinè non potuit verti *hereditabis*, ut fecit *Hieronymus*, poſt Græcos Intt. hîc enim tralaticio ſenſu ſumitur, pro eo quod eſt, *dominus eris*. Alioqui vertendum etiam eſſet: *jure ad heredes tranſmittendo poſſidebis* prædia *in omnibus gentibus*; non enim hîc eſt את גוים *gentes* in accuſativo, ſed בגוים *in gentibus*. Sed non ſunt interpretanda verba contra mentem Scriptoris.

COMMENTARIUS

In PSALM. LXXXIII.

1. NE *ſilentium* &c.] Qui ad auxilium vocati ſilent ſatis oſtendunt, ſilentio ſuo, nihil eſſe, cur à ſe auxilium exſpectetur. Ideò *ne ſilentium tibi ſervetur*, *ne taceas*, perinde eſt ac ſi diceret Pſaltes: noli nobis auxilium negare, nos adjuva. Vide Pſ. XXVIII, 1. XXXV, 22. CIX, 1.

Néve quieſcas] Idem eſt ac ſuperiora, nam qui quieſcunt periclitantibus auxilium nullum ferunt.

3. *Efferunt caput*] נשאו ראש *naſcheou roſch* ſuſtulerunt caput. Qui ſibi timent capite ſubmiſſo ambulant, qui verò rebus ſuis confidunt, caput adtollunt. Quare hîc exprimitur audacia hoſti-

4. Contra populum tuum callidè ſecretos conventus habuerunt, conſiliúmque inierunt in tuos, qui latent. 5. Dixerunt: agite, exſcindamus eos, ne ſint ampliùs Gens, néve ampliùs memoretur nomen Iſraëlis. 6. Animo enim pariter conſpirarunt, contra te fœdus fecerunt 7. Tabernacula Idumæorum, & Iſmaëlitæ; Moabus, & Hagaræi; 8. Gebal, Hammon, & Hamalekitis; Palæſtina cum incolis Tyri. 9. Etiam Aſſy-

4. Coiverunt clam, conſilia agitantes, contraria iis, qui te ſolum colunt, ſed latent. 5. Se ſe mutuo cohortati ſunt, ad cultores tuos perdendos. 6. Agite, inquiunt, Idumæi, Hagareni, & Gebaleni, Hammonitæ, & Hamalekitæ, Philiſtæi cum Tyriis; 9. Aſſyriis etiam accedentibus, qui jam Loti

hoſtium Judæ, qui bellum apertè ei parabant. Vide Jud. VIII, 28. Videntur hæc referri ad tempora Jorami, Joſaphati F. in quem vicini populi conſurrexerunt, ipſíque etiam Idumæi, qui Judæ Regibus adhuc paruerant. Hiſtoria exſtat 2. Par. XXI. Scripta autem hæc ſunt à viro pio, qui non viderat, vel non audiverat Epiſtolam Eliæ, de qua illic ſermo eſt, & in qua Regi Judæ infelicem belli exitum prædicit; aut qui certè putaret, poſſe Deum precibus tunc placari, ne minas exſequeretur, ut ſæpiùs contigerat.

4. *Secretos conventus habuerunt*] יעְרִימוּ סוֹד *jaharimou ſod*, callidè fecerunt ſecretum; hoc eſt, clam inter ſe coiverunt, nam סוד non tantùm eſt arcanum, ſed coitus occultus. Vide ad Gen. XLIX, 6. Non eſt hîc יערימו *jaharimou* intranſitivum, ut quidam volunt; eo enim nomen סוד *ſod* regitur, quamvis Latinè res exprimi nequeat.

Qui latent] צפוניך *tſphouneeba*, latentes tuos; qui, nempe, propter multitudinem hoſtium, ſe ſuis præſidiis continebant. Videtur hoc referendum ad iteratam rebellionem Idumæorum, qui licet ſemel victi à Joramo ad arma iterum concurrerunt, adjuvantibus vicinis populis.

5. *Ne ſint ampliùs gens*] מגוי miggoi, *à gente*. Hebraïſmus notus, quem bene expreſſit *Symmachus*: μὴ ὦσιν ἔθνος, incommodè LXX. Int. ἐξ ἔθνους, & *Hieronymus*: *de gente*. Non ſunt Hebraiſmi, de quorum ſenſu conſtat, verbo tenus contra Linguæ, qua utimur, ingenium exprimendi. Quod delictum tamen condonari magis poteſt, quàm eorum, quæ non intelliguntur, nimis audaces interpretationes, quas paſſim habent? Volebant hi populi eos, qui Regi Judæ parebant, aut internecione delere, aut venumdare, eorúmque agros invadere, ne ullum ampliùs Reipublicæ corpus conflare poſſent Hebræi.

6. *Animo enim pariter conſpirarunt*] *Conſilium inierunt corde* (לב leb) *ſimul*.

7. *Tabernacula Idumæorum*] Poteſt quidem fieri, ut אהלי אדום *ohole Edom*, ſint domicilia Idumæorum, ac proinde Idumæi; ſed fortè is populus, à Joramo victus, ſub tabernaculis tunc agebat, quò faciliùs ſedes mutaret, ſi quà hoſtis ingrueret.

Iſmaëlitæ] Qui partem Arabiæ incolebant. Vide ad Gen. XXV, 18.

Hagaræi] הגרים *hagerim*. Hos LXX. Intt. & Hieronymus habent *Agarenos*. 1. Par. V, 10. vocantur ההגראים *hahaggerim*. Vide quæ illic notata.

8. *Gebal*] Notum eſt vocem hanc Arabicam eſſe, & *montem* ſignificare, unde factum, ut eà montes ac montanæ regiones vocarentur. Notum itidem eſt *Gebalenen* vocatam fuiſſe partem *Idumææ*. Sed hîc, poſt memorata *Idumæorum tabernacula*, interpoſitisque *Iſmaëlitis*, *Moabitis* & *Hagaræis*, addi *Gebalitas* mirum eſt, ſi tota Idumæa dicta fuerit *Gebal*. Eo tempore videtur regio in tres partes diſtincta, quarum una propriè *Edom*, altera *Gebal*, tertia *Hamalek*, quæ poſtea interdum confuſæ, interdum diſtinctæ. Vide quæ de *Gebal* erudirè congeſſit *Hadr. Relandus* Palæſtinæ illuſtratæ Lib. I. c. 15. In hac enumeratione hoſtium Judæ, exigua ratio ſitûs locorum, quæ incolebant, & vicinitatis populorum habetur, cùm tria prolata nomina ſeorſim, interpoſitis aliis, memorentur.

Sed eſt alter tractus, qui poſſit ſignari voce גבל *gbal*; nempe, ager urbis Phœnices, ſeptemtrionem verſus, aut Syriæ ad meridiem, quæ urbs *Gabala* vocabatur, & cujus cives dicuntur גבלים *Giblim* 1. Reg. V, 18. & *ſenes Gebal* Ezek. XXVII, 9. Confunditur hæc ab *Euſebio*, LXX. Intt. ſequuto, in locis Hebraïcis, cum Byblo, aut *Biblo*. Hæc ſunt ejus verba: Βύβλος, πόλις Φοινίκης, ἐν Ἰεζεχιὴλ, ἀνθ' ὧν τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει Γοβάλ: interprete *Hieronymo*: *Byblos civitas Phœnices, cujus meminit Ezechiel, pro qua in Hebræo continetur Gebal.* Sunt qui etiamnum hodie *Giblet* dicant vocari. Vide *Nic. Fullerum* Miſcell. Lib. V. c. 15.

Malim intelligere partem Idumææ, quæ ab urbe fortè *Gebal*, dicta eſt *Gebalene*. Vide *Euſebium* in Ἀ'μαλ, in opere de L. H. ubi paſſim *Idumæa* vocatur *Gebalene*.

Hamalekitis] עמלק *Hamalek*. Tractus magis ad Auſtrum, quàm Gebalene, ſi credimus *Euſebio*, ad vocem Ἀ'μαληκίτης, pro quo ſcribendum Ἀμαληκῖτις.

Palæſtina] פלשת *Phleſcheth*. LXX. Intt. Ἀ'λλόφυλοι more ſuo, cujus rationem reddidimus ad Exod. XV, 14. *Aquila* & *Symmachus* Φυλιστιαία. *Hieronymus*, *Palæſtina*. Notum eum tractum fuiſſe ad mare Internum, Meridiem verſùs, unde poſtea tota Chananæa nomen accepit, gente deletâ.

Cum incolis Tyri] Qui ad eamdem maritimam oram, ut notum, ſeptemtrionem verſùs incoluerunt.

9. *Etiam Aſſyrii*] אשור *Aſſchour*, Moabitis & Hammonitis auxiliares Aſſyriorum copiæ. Videntur etiam auxilium tuliſſe Hammonitis, in bello cum Joſaphato. Adi 2. Paral. XX, 1.

Brachium fuerunt] זרוע *zeroah*; hoc eſt, robur & fiducia, in exercitu. Sic Jer. XVII, 5. *facere carnem brachium ſuum*, eſt hominibus fidere, quaſi valido auxilio. Hinc *Symmachus* ἐγένοντο σύμμαχοι.

10. *Ve-*

Digitized by Google

Aſſyrii cum illis ſunt conjuncti, & poſterorum Loti brachium fuerunt. Selah.
10. Eos habeto veluti Madianem, inſtar Siſeræ, & Jabinis ad torrentem Kiſonem.
11. Deleti ſunt ad Hen-dorum, facti ſunt fimus terræ. 12. Pone eos, & *præſertim quidem* eorum Principes, eodem loco, quo poſuiſti Horebum, Zeebum, Zebachum, &
Tſalmunam, qui omnes *fuerunt* eorum principes; 13. cùm dicerent: adquiramus nobis habitationes Dei. 14. O Deus mi, fac, ut ſint inſtar glumæ, *&* inſtar ſtipulæ,
quæ vento rapitur. 15. Quemadmodum ignis comburit ſilvam, & flamma accendit
montes: 16. ſic eos perſequere procellâ tuâ, & turbine tuo turba. 17. Imple eorum vultus ignominiâ, & quærant nomen tuum, ô Jehova. 18. Pudore adficiantur
& conturbentur in perpetuum, erubeſcant & pereant. 19. Intelligant, te ſolum, cui
nomen Jehovæ, altiſſimum eſſe, per omnes terras, *Deum.*

Loti poſteros tutati ſunt.

10. Eos vero, ô Deus, non aliter habeas, quàm Madianitas, atque ut habuiſti Siſeram & Jabinem, ad torrentem Kiſonem. 11. Ad internecionem redacti ſunt ad Hen-dorum, & nihil fimo terræ. 12. Habeto eos, & quidem eorum proceres, eodem loco, quo habuiſti Horebum, Zeebum, Zebachum & Tſalmunum, qui omnes ſuarum gentium principes fuere; 13. cùm ſeſe mutuo cohortarentur ad invadendam Dei ſedem Jeroſolimam.

14. O mi Deus, fac ut diſſipentur, inſtar glumæ, & ſtipulæ, quæ vento facillimè rapiuntur. 15. Quemadmodum ignis aridam ſilvam & montes ipſos virgultis aridis refertos: 16. ſic quoque tu perſequere eos procellâ, in eos effundenda, & turbine tuo turba. 17. Fac, ut adpareat, ex ipſo eorum vultu, quantopere eos pudeat cœpti ſui, útque te quærant. 18. Fac, ut rubore vultûs, & pudore adpareat, quantopere turbati ſint, idque in perpetuum patiantur, donec è medio tollantur. 19. Ex talibus pœnis intelligant, te ſolum, qui vocaris nomine, quo Creatio ſignificatur, ſummum per omnes terras eſſe Deum.

10. *Veluti Madianem*] Vide Jud. VI, 7.

Inſtar Siſeræ] Jud. IV, 2. & ſeqq.

Ad Torrentem Kiſonem] בנחל קישון *benachal Kiſchon*, in torrente Kiſone; hoc eſt, ad torrentem Kiſonem.

11. *Ad Hen-dorum*] עין דור *Hen-dor*. Urbs tribûs Manaſſis. Vide Joſ. XVII, 11. Urbs hæc fuit, ut ait *Euſebius* in L. H. πλησίον τοῦ ὄρους Θαβὼρ, ἐπὶ νότον, ὡς ἀπὸ σημείων δʹ. *juxta montem Thabor, ad Meridiem in quarto milliario,* ut habet *Hieronymus*.

Fimus Terræ] דמן לאדמה *domen laadamah*, ita ut in agris putrefacta eorum cadavera, iis inſtar fimi fuerint.

12. *Pone eos eodem loco*] שיתמו כערב *ſchithemo cheHoreb*, *pone eos ut Horeb.* Vide Jud. VII, 25. *&* *ſeqq.*

Eorum principes] נסיכמו *nſichemo*, ut antea נדיבמו *ndibemo*, quorum eadem poteſtas eſſe videtur. Vide Joſ. XIII, 21. Mich. V, 5.

Cum] אשר *aſcher*, pro כאשר *chaaſcher*, ut alibi frequenter.

Habitationes Dei] נאות אלהים *neoth elohim.* Agros Hebræorum, quos Deus inhabitare cenſebatur: vel, quia non additur *Iſraelis* nomini vox *Deus*, egregios agros; nam hæc eſt vis vocis *Dei* cuipiam rei additæ. Vide ad Gen. XXIII, 6.

14. *Fac, ut ſint*] *Pone eos.*

Inſtar glumæ] כגלגל *chaggalgal*, quod verti queat *inſtar rotæ*, cum LXX. Intt. & *Hieronymo*; ſed quia ſequitur כקש *chekeſch*, inſtar ſtipulæ, vertimus *glumam*, quo ſenſu occurrit Eſai. XVII, 13. Sic dicitur à גלל galal *volvit*; quia, vento flante, volvitur.

Quæ vento rapitur] *Ante faciem venti.*

15. *Accendit montes*] Arbores montium, quæ vehementiùs colliſæ interdum flammam concipiunt. Quod ſic deſcribit *Lucretius* Lib. I. 896.

At ſæpe in magnis fit montibus, inquit, ut altis
Arboribus vicina cacumina ſumma terantur
Inter ſe, validis facere id cogentibus auſtris,
Donec fulſerunt, flammaï flore coorto.

Vide & Lib. V, 1095. & *ſeqq.*

17. *Quærant nomen tuum*] Nomen tuum invocent, ut te propitium ſibi faciant; cùm videbunt, non ſine Numine tuo, exercitus ſuos ab Hebræis eſſe fuſos, te tamen eorum preces aſpernante. Optat enim hoſtibus non cognitionem Dei & reſipiſcentiam, quâ eum placent; ſed perniciem, ut ſequentia oſtendunt. Nondum juſſi erant homines, pro hoſtibus, etiam infenſiſſimis, Deum orare, ut nos Chriſtiani.

19. *Te ſolum, cui nomen Jehova*] *Te (nomen tuum Jehova) ſolum eſſe* &c. Nomen *Jehovæ*, ut oſtendimus ad Exod. VI, 3. ſignificat eum, qui facit; ut res ſint, quæ antea non erant, & qui promiſſa ſua exſequitur; quò reſpicit hîc Pſaltes, ſed ſi hæc ad Jorami tempora referantur, ad quæ videntur referri, non eſt exauditus.

Per omnes terras] Non in Hebræorum tantùm agris, ut putabant Ethnici, qui unicuique Genti ſuos adſignabant Deos ἐπιχωρίους, ſed per omnes populos. Vide 2. Reg. XVIII, 33.

Laudibus adtollitur Dei Templum, beati prædicantur, qui in eo verſari poſſunt, ut & qui in Deo fiduciam repoſuerunt.

PSALM. LXXXIV.

PRÆFECTO HAGITTHITH, FILIORUM CORACHI CARMEN. [2]. Quàm amabilia ſunt tentoria tua, ô Jehova, *Deus* exercituum? [3]. Deſiderat *ea*, & deficit etiam animus meus, propter atria *tua*, ô Jehova. Cor meum & caro mea lætas voces edent propter Deum vivum. [4]. Etiam paſſer nanciſcitur domum, & palumbus ſibi nidum habet, in quo pullos ſuos collocet; *fac, ut habeamus* altaria tua, Jehova, *Deus* exercituum, Rex mi & Deus mi. [5]. Felices qui habitant in Æde tua, *& qui* etiamnum te laudant! Selah. [6]. Felicem, cui robur eſt in te! viæ ſunt ſtratæ in corde ejus. [7]. Tranſeuntes per vallem mori, in ea fontem poſuerunt, *atque*

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO Corachidarum Carmen &c. 2. Quàm amabilia ſunt tua tentoria, ô Creator, idémque præſes exercituum! 3. Quàm ſunt amabilia mihi atria tua, ô Creator, ne animus mihi deficiat! Cor verò & reliquum corpus meum parata ſunt voces lætas emittere, quòd ſentiant Deum vivere. 4. Etiam paſſer, non rara avicula, facilè ſibi fabricat nidum; at palumbus eo majorem facit, quo pullos ſuos excipiat, qui ſunt majores. Fac etiam, ut habeamus altaria tua, ô Creator, qui exercitibus præes, esque ſimul Rex meus & Deus meus. 5. Felices verò qui habitant circa Templum tuum, atque illic te laudant. 6. Is demum felix eſt, qui, quidquid ineſt ei roboris, à te ſe accepiſſe profitetur, ut ita loquar. 7. Tranſeuntes, per vallem Mori, in eam fontem perennem curarunt derivari, & piſcinas, quas pluvia replet.

COMMENTARIUS

In PSALM. LXXXIV.

2. QUàm amabilia ſunt &c.] Hinc intelligere eſt hunc Pſalmum, ſtante Templo, ſcriptum fuiſſe. Tabernacula autem, ſeu משכנות *miſchchenoth* dicit plurali numero, ut ſacrarium Dei vocatur Pſ. LXVIII, 8. מקדשים mikdaſchim, *ſacraria*.

Deus exercituum] Supplevimus, ut alibi, vocem *Deus*.

Deficit animus meus] Hoc eſt, deliquium animi patior, cupiditate adeundi Tabernaculi tui. Vide Pſ. CXIX, 81. Hæc à pio viro ſcribi potuerunt, tempore, quo ei non licuit Templum adire; propter bellum, aut caſum alium nobis ignotum.

Lætas voces edent &c] Supplendum: ſi Templum tuum ingreſſus fuero. Sic malim, quàm interpretari ירננו *jerannenou*, de triſti invocatione. Nam hoc verbum *lætum clamorem edere* ſignificat.

4. *Etiam paſſer*] צפור *tſippbor*. Quamvis *avem* ſignificat, ſed propriè *paſſerem*. Videntur in ædificiis, circa Templum, paſſeres nidificaſſe, atque eò reſpici. Vide *Sam. Bochartum* Hieroz. P. 2. Lib. I. c. 21.

Palumbus] דרור *dror*, quâ voce ſignificari non *hirundinem*, ut vulgò volunt, ſed columbæ ſilveſtris genus, ut turtures & palumbos oſtendit idem Cap. VIII. ejuſdem Libri, quod adi. *Aquila* prius ὄρνεον, alterum στρουθίον interpretatur. LXX. Intt. contra צפור στρουθίον, דרור verò τρυγόνα vertêre. Meliùs. *Hieronymus* priùs *paſſerem*, poſterius *avem*. Incommodè.

Fac, ut habeamus] Hoc ſupplevimus, quia non poterant. in altari, in quo ſacra quotidie fiebant, nidificare aves. *Bochartus* vult voce מזבחות *mizbehboth* ſignificari omnia Templi ædificia, ſed ſine exemplo. Malui ſupplere חן לנו *then lanou*, aut ſimile quid, quo petat Pſaltes ſibi dari facultatem adeundi altare. Vide ſimilium Ellipſeωn exempla apud *Sal. Glaſſium* Phil. Sac. lib. IV. Tr. II. Obſerv 2. & 3.

5. *Qui habitant*] Sacerdotes & Levitæ, qui temporibus ἐφημεριῶν habitabant per ſeptiduum in Templo.

6. *Viæ ſunt ſtratæ in corde ejus*] מסלות בלבבם mſilloth bilbabam, *viæ ſtratæ in cordibus eorum*. Intelligunt nonnulli vias ſtratas ad Templum tendentes, quas in animo ſemper habebant Sacerdotes & Levitæ. Fortè neſcio quid παροιμιῶδες hîc latet, quale hoc eſſet, eos, quorum Deus robur eſt, animo non verſare vias perveniendi ad fines, quas ſibi proponunt, niſi tutas, quales viæ ſtratæ.

7. *Tranſeuntes* &c.] Si hæc allegoricè ſint intelligenda, ut multi putant; profiteor me in eorum numero eſſe, qui non adſequuntur, quid Pſaltes velit, & quos piget inanibus conjecturis, quod nemo novit interpretari. Fortè eſt adluſio ad rem ſat notam, iis temporibus, ſed quæ nos hodie prorſus fugit; fortè παροιμιῶδες quid, cujus rationem reddere non poſſumus. Si qui hæc norint, ſibi gratulentur interim, ſi ita videatur; at eorum bonâ pace, liceat mihi neſcire quod neſcio.

Per vallem mori] בעמק הבכא *bebemek babbacha*. Putant adludi ad locum, cujus mentio fit 2. Sam. V, 23, 24. Sed quid hæc adfine habeant præter vocem בכא bacha, *morus*, non video. Verterunt veteres κλαυθμῶνος, vel κλαυθμοῦ, quaſi eſſet à בכה bachah *flevit*.

In ea fontem poſuerunt] מעין ישיתוהו mahjan jeſchithouhou, *fontem poſuerunt eam*; hoc eſt, propriè deductâ illuc aquâ, fontem illinc e-

rum-

atque etiam piſcinas, quas pluvia tegit. 8. Ibunt è robore in robur, *dum* conſpicitur Deus Deorum in Sione.

9. O Jehova, Deus exercituum, exaudi orationem meam, aurem ei præbe, Deus Jacobi. Selah. 10. O Deus, *qui es* clipeus noſter, vide, *quid geratur*; & reſpice faciem Uncti tui. 11. Melior enim eſt dies in atriis tuis, quàm mille *alibi acti*. Malim limen obſervare, in Æde Dei mei, quàm habitare in tentoriis improbitatis, 12. nam Sol *eſt*, & ſcutum *noſtrum* Jehova Deus, gratiam & gloriam dat Jehova, nec prohibet bonum iis, qui in integritate incedunt. 13. O Jehova, *Deus* exercituum, felicem hominem, qui tibi confidit!

replet. 8. Semper ſuas vires augebunt, dum Deus Deorum erit in Sione.

9. O Creator, qui præes exercitibus, aures præbe precibus meis. 10. O Deus, qui nos tutaris, inſtar clipei, qui nullis telis perforari poteſt, oculos converte, converte te ad Unctum tuum. 11. Nam longè melius diem unum morari in tuis atriis, quam millenos alibi. Malim limen in atriis tuis per unum diem, quàm per mille alibi verſari.

Malim obſervare limen, in Æde Dei, quàm habitare in tentoriis improborum, ubi multa admittuntur ſcelera.

12. Nam Creator omnium Deus gratiam & gloriam largitur ſuis cultoribus, nec prohibet divites eſſe eos, qui ſunt integris moribus. 13. O Creator, qui præes exercitibus, quàm beatus eſt is, qui tibi confidit!

rumpere curarunt. Habent hîc LXX. Intt. *εἰς τὸν τόπον ὃν ἔθετο.*

Piſcinas, quas pluvia texit] ברכות יעטה מורה *bracboth jabeteb morab*, piſcinas operietur pluvia. Connexus eſt inter *fontem*, *piſcinas* & *pluviam*; auctus enim fons, aquâ fluvii fundum piſcinarum, alioquin aridum, tegit. LXX. Intt. *Τὰς εὐλογίας δώσει ὁ νομοθετῶν.* Prima quidem vox *benedictiones* verti poteſt, at ſecunda non eſt idem ac *dabit*, ſed *veſtiat*, *tegat*. Tertia eſt potiùs *διδάσκων*, ut habuit Ecl. VI. quàm *leges ferens*. Hinc *Symmachus ὑποδεικνύς*, & *Hieronymus*, *doctor*. *Pluviam* vertimus, ut ſumitur Joël II, 23. Propriè pluviam vernam ſignificat, unde *Aquila πρώϊμος*, nempe, *ὄμβρος*, qui opponitur *τῷ ὀψίμῳ* autumnali.

8. *Ibunt è robore in robur*] ילכו מחיל אל חיל *jelecbou mebbajil el bbajil*; hoc eſt, augebunt in poſterum vires ſuas. Sic Jerem. IX, 3. *E malo in malum egreſſi ſunt*, hoc eſt, nequiores evaſerunt. Hæc eſt vis hujus loquendi generis Pſ. CXLIV, 13. Rom. I, 17. 2. Cor. III, 18. LXX. Intt. & *Symmachus ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν*, ſed difficile dictu eſt, an hîc ſignificetur augmentum potentiæ, an roboris, aut rectè & fortiter geſtorum, hæc omnia enim ſignificantur voce חיל *bbajil*.

Dum conſpicietur] Supplevimus עד כי *bad chi*, *dum*. Hoc velle videtur Pſaltes, dum Deus Jeroſolimam habebit ſedem ſuam, perpetuò augebuntur opes, aut fortia facta eorum, qui Deo fidunt, hoc eſt, in perpetuum.

9. *Deus exercituum*] אלהים pro אלהי *elobe*. Vide ad verſ. 5. Pſ. LXXX.

10. *Faciem tui Uncti*] Sunt qui Davidem, nimis diuturno bello implicitum, hæc dicere velint; alii alium, qui loquatur de alio Rege, ſub finem Regni Judæ, ſtante adhuc Jeruſolimâ. Potuit hic Rex eſſe Manaſſa, qui captivus abductus eſt in Aſſyriam, quamvis brevi poſtea tempore, vinculis ſolutus in Judæam redierit, 2. Par. XXXIII. Potuit eſſe Jechonias in captivitatem Babylonem abductus, 2. Reg. XXIV, 9, 10. Non eſt ergo opus, ut Davidem loquentem hîc induci ſtatuamus, cùm præſertim ſint, hoc in Pſalmo, quæ ei non conveniunt.

11. *Melior eſt enim dies* &c.] *Nam bonus eſt dies, in atriis tuis, quam mille.* Poſt *dies* ſubaudiendum אחד *ebbad*, Unus, & ad calcem *alibi acti*; quod oppoſitionis ratio omnino poſtulat.

Malim limen obſervare] בחרתי להסתופף *babbarthi lobiſthophepb*, elegi ſervare limen. Verbum hoc, in *Hithpbaël*, alibi non occurrit; ſed deducitur è סף ſaph, *limen*, potéſtque ſignificare *ſe conſtituere cuſtodem liminis*, aut unus illud ſponte ſibi imponere, eſt enim vis reciproca ejus conjugationis. LXX. Intt. *παραῤῥιπτεῖσθαι*, *Hieronymus*: *abjectus eſſe*. Vocis propriam ſignificationem ignorarunt. Ceterùm pro *elegi* בחרתי *babbarthi*, vertimus *malim*, cùm ſequatur comparativi nota *Min*. Fortè noſter Pſaltes *Sacerdos* fuit, Sacerdotum autem nobiliora erant in Templo munia, quàm Levitarum, & præſertim eorum, qui *limen obſervabant*, quod munus obtigit Korachitis, ad quos canendus miſſus eſt hic Pſalmus. Vide Exod. XXXVIII, 8. 1. Par. XXVI, 1.

In tentoriis improbitatis] באהלי רשע *beobole reſchab*; non tantùm improborum, ſed in quibus multa improbè facta admittantur.

12. *Sol eſt*, & *ſcutum*] Qui nos luce Veritatis illuſtravit, nóſque etiam tuetur. Mirum eſt LXX. Intt. vertiſſe *ἔλεον καὶ ἀλήθειαν ἀγαπᾷ*, quæ ſunt prorſus aliena à verbis Hebraïcis, quorum optimus eſt ſenſus, nec obſcurus *Hieronymus* rectè: *Sol & ſcutum Dominus Deus.*

Non probibet bonum] Negatio contrarii ſubjecta adfirmationi, vim adfirmationis auget. Vide Pſ. LXXVII, 67. Proverb. XXI, 26. & plura alia loca.

He-

Hebræi Deum obteſtantur, per beneficia antea ab eo accepta, ut ſe in ſolum patrium reducat, priſtinámque bonitatem in ſe exerceat; quod & futurum ſe ſperare oſtendunt.

PSALM. LXXXV. 1. PRÆFECTO, FILIORUM CORACHI CARMEN. [2]. Propitius *antehac* fuiſti, ô Jehova, terræ tuæ, & reduxiſti captivos Jacobi. [3]. Pepercíſti iniquitati populi tui, & omnia ejus peccata occuluiſti. Selah. [4]. Omnem iram tuam revocaſti, & ab excandeſcentia indignationis tuæ, *ad manſuetudinem* rediiſti, [5]. Reducito nos, Deus ſalutis noſtræ, & deſine nobis iraſci. [6]. An in æternum nobis indignaberis, irámque tuam in futuras ætates produces? [7]. Annon tu *ad nos* reverteris, & nobis vitam reſtitues, ac populus tuus propter te lætabitur? [8]. Oſtende nobis, Jehova, benignitatem tuam, & liberationem tuam nobis concede.

[9]. Audiam, quid proloquuturus ſit Deus Jehova; nam adloquetur de pace populum ſuum & beneficos ſuos; nec revertentur ad ſtultitiam. [10]. Profectò timentium ejus proxima eſt liberatio, ita ut gloria habitet in terra noſtra. [11]. Beneficentia & Fides ſibi viciſſim occurrent, Juſtitia & Pax ſe invicem oſculabuntur. [12]. Fides è terra orietur,

PARAPHRASIS.

1. CARMEN ad Corachitas miſſum è Captivitate. 2. Antea, ô Creator, propitius fuiſti regioni tibi conſecratæ, & reduxiſti domum captivos Iſraëlitas, ex ea abductos. 3. Pepercíſti vitiis populi tui, ac omnia ejus peccata veluti occuluiſti 4. Omnem indignationem in eos priùs conceptam revocaſti, atque ad manſuetudinem tuam rediiſti. 5. Reducito nos in patriam, ô Deus, qui antea ſaluti noſtræ conſuluiſti, omnemque indignationem a te in nos conceptam omittito. 6. An in perpetuum nobis iraſceretis, qui antea tam ſæpe nobis ignoviſti? 7. Annon tu ad nos reverteris, & nobis vitam reddes, ut populus propter bonitatem lætetur? 8. Fac, ô Creator, ut benignitatem tuam experiamur, & liberatione tuâ fruamur.

9. Audiam verò, quid dicturus ſit Deus Creator, nam populum ſuum, & præſertim eos, qui ſunt benevoli & benefici, de pace cum vicinis populis, adloquetur; nec hi ad ſtultitiam redibunt. 10. Profectò brevi ejus timentes liberabuntur ab hoſtibus, ita ùt in ſolo noſtro virtutis glória eluceſcat. 11. Qui ibi habitabunt alii erga alios erunt benefici & fidi, unde Pax & Juſtitia mutuæ naſcentur, atque inter homines erunt. 12. Fides mutua ab hominibus coletur, & Juſtitia è cœlo orta ad eos deſcendet.

COMMENTARIUS
In PSALM. LXXXV.

2. REduxiſti captivos Jacobi*] שבת שבות *ſchabtha ſchbouth.* Sic habet τὸ *Chethib*, ſed τὸ *Keri* jubet nos legere שבית *ſchbith*, quod idem eſt. Qui his verbis intelligunt reditum è Babylonia, à Cyro conceſſum, volunt ſcriptum eſſe Pſalmum hunc poſtea, ut peterent à Deo reditus totius Iſraëlis, aut certè omnium Judæ & Benjaminis poſterorum. Alii maluint hæc intelligere, non de toto populo, aut maxima ejus parte; ſed de ſingulis hominibus, è vicinis populis, varias in oras, prædæ loco in captivitatem abductis, deinde dimiſſis. Utramvis ſententiam elegeris, per me licet.

3. *Peccata occuluiſti*] *Occulere peccatum*, ubi de Deo ſermo eſt, perinde eſt, ac ei ignoſcere, quia occulta peccata ab hominibus non plectuntur. Vide Pſ. XXXII, 1. Neh. IV, .

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

4. *Omnem iram tuam revocaſti*] אספת כל עברתך *aſaphtha chol hebrathecha*; hoc propriè eſt *collegiſti, ut reconderes*, tralatitio ſenſu *revocaſti*, ut eſt in ſequentibus.

Ad manſuetudinem] Latinè loquentes hoc addidimus, perſpicuitatis cauſâ.

5. *Reducito nos*] Nempe, Hebræos, qui etiamnum captivi detinebantur.

Deſine nobis iraſci] הפר כעסך עמנו *hapher chaaſcha himmanou*, irritam fac iram tuam nobis: hoc eſt, non magis nobis iraſcitor, quàm ſi ſtatuiſſes minas tuas revocare.

7. *Ad nos reverteris*] Quia Deus longè recedere ab iis dicitur, quos non juvat, & cum iis eſſe, quos tuetur.

9. *Audiam, quid* &c.] Libenter audiam, quid per Prophetas ſuos nobis ſit dicturus; per Ezekielem & Danielem, in Captivitate; atque antea per alios.

Adloquetur de pace] ידבר שלום *jedabber ſchalom*, dicet pacem. Vel pacata reſpondebit, vel de incolumitate Iſraëlis loquetur.

10. *Ita ut habitet gloria* &c.] Ita ut populus Hebræus in patriam redux gloriam ſuam recuperet.

11. *Beneficentia & Fides* &c.] Proſopopœia elegans, quâ finguntur Beneficentia & Fides, Juſtitia & Pax, à Deo in Judæorum terram demiſſa ſibi invicem lætanter occurſuræ; hoc eſt, fore, ut inter Judæos floreant, & frequentes ſint.

12. *Fides*] אמת, ut antea, quæ non eſt *Veritas* ſententiarum, ſed virtus, quâ homines fidem datam invicem ſervant. Vide not. ad Gen. XXIV, 27. Hoc vult ergo Pſaltes, homines inter ſe fidei datæ obſervantes futuros. In Oraculis Chaldaicis verſ. 282. Οὐ γὰρ ἀληθείης φυτὸν ἐπὶ χθονί, *neque enim Veritatis planta in terra.* Poſſis etiam dicere *Fidem*, quæ eſt Humanæ Societatis fundamentum, rarò creſcere in hominum hortis, hoc eſt, animis, imò numquam, niſi à Deo ſata ſit, & aucta.

Juſti-

tur, & Juſtitia è cœlo deſpiciet. [13]. Jehova adhuc benefaciet, & terra proventum ſuum edet. [14]. Ante ſe curabit Juſtitiam incedere, atque in via greſſus ſuos ponet.

Auxilium David petit à Deo, ſéque eum celebraturum ſpondet.

1. PRECES DAVIDIS. Inclina, ô Jehova, aurem tuam, exaudi me, ſum enim pauper & egenus. [2]. Serva animam meam, quia beneficus ſum; libera, mi Deus, ſervum tuum tibi confidentem. [3]. Miſerere mei, ô Jehova, quia quotidie te invoco. [4]. Exhilara animum ſervi tui, quia ad te, Domine, animum meum erigo? [5]. Tu enim, Jehova, bonus es & propitius; ac multa tua eſt beneficentia, erga omnes, qui te invocant. [6]. Aurem præbe, Jehova, orationi meæ, & precum mearum ſonitum adtende. [7]. Quo die in anguſtiis verſatus ſum, te invocavi, quia me exaudieras. [8]. Nul- PSALM. LXXXVI.

ſcendet. 13. Creator terram fœcundabit, quæ proventum ſuum copioſè producet. 14. Deus in terras deſcenſurus præmittet ante ſe Juſtitiam, quâ viam ingredietur.

P A R A P H R A S I S.

1. PRECES DAVIDIS. PRECES, ô Creator, aures tuas, atque me exaudi, cùm ſim pauper, & indigeam omnino tuo auxilio. 2. Serva vitam meam, quia beneficus ſum. Serva me ſervum tuum, qui fiduciam in te poſui. 3. Miſereat te mei, ô Creator, quia quotidie preces meas ad te fundo. 4. Exhilara me, qui tuus cultor ſum, atque mentem meam ad te erigo. 5. Tu enim Creator beneficus es & propitius creaturis tuis; erga omnes, qui precibus ad te confugiunt. 6. Rationem habeto, ô Creator, precum mearum. 7. Quandocumque in anguſtiis deprehenſus fui,

Juſtitia è cœlo] Juſtitia, nempe, Dei è cœlo ſervat homines fidei inter ſe, Dei reverentiâ, qui eam Ratione Experientiâque quotidianâ vitæ & Revelatione uſque adeò commendavit nobis, obſervantes. Juſtitia autem Dei eſt, quâ malos coërcet, ne noceant bonis; hoc enim æquum & juſtum eſt. Nec à Deo interdum omittitur, niſi ut majoribus bonis probos donet, graviùſque malos puniat, niſi ad meliorem frugem redeant.

13. *Proventum ſuum edet*] Quia, nimirum, à frequentibus incolis, quibus caruit, coletur, &, Deo favente, copioſos fructus edet.

14. *Ante ſe curabit Juſtitiam incedere*] Deus poëticè Juſtitiam præmittens inducitur, quâ pios Hebræos tueatur, contra malos, mox, ipſe ad eos beandos venturus. *Symmachus* aliter rem intellexerat, cùm ſic hunc locum verterit: δικαιοσύνη ἐνώπιον προσελεύσεται αὐτῷ καὶ θήσει εἰς ὁδὸν τοὺς πόδας αὐτοῦ. Legit, pro יהלך *faciet incedere*, prout habent noſtri Codices, יהלך *incedet*, & ſuffixum in פעמיו *phahamau* retulit ad hominem; incommodè, ut videtur. Multò elegantius eſt intelligere Dei πρόδρομον eſſe Juſtitiam, eámque non in cœlo tantùm futuram, ſed ſolo etiam ingreſſuram; quod egregiè conſentit cum proſopopœia verſûs 11. Simili figurâ deſcribit Juſtitiam, quaſi perſonam, *Heſiodus* Oper. & Dierum verſ. 215, & ſeqq.

C O M M E N T A R I U S.

In PSALM. LXXXVI.

2. ANimam meam] Hoc eſt, me aut vitam meam.

Beneficus ſum] חסיד *bhaſid*. LXX. & *Hieronymus* ὅσιός εἰμι, *ſanctus ſum*. Alius interpres Græcus, ἅγιος ἐγώ. Propriè *beneficum*, tum etiam *pium* ſignificat. Falluntur, qui putant, hanc vocem paſſivo ſenſu ſumi, & contrarium dudum probavit *Thom. Gatakerus* Adverſ. Lib. II. c. 9. Ac ſanè vox de ipſo Deo occurrit Pſ. CXLV, 17. Jerem. III, 12. & alibi, pluráque nomina, eâdem analogiâ formata, vim activam obtinent. Nec quiſquam offendi poteſt, eò quod ſtatuimus Davidem beneficam ſuam indolem apud Deum proferre; quaſi rationem, quâ impetrabilior fiat, cùm Deus promiſerit, pios & benignos ſe exauditurum, contrà verò improborum & maleficorum preces aſpernaturum ſe minatus eſt. Res nititur Divinâ bonitate, quâ fit, ut imperfectas hominum virtutes gratas tibi eſſe teſtetur, & præmiis adficiat. Itaque hîc David non quaſi debitor à Deo, quod ſibi deberet, exigit; nemini quidquam debet Deus; ſed ſupplex petit David, ut dignetur rationem habere ſuæ indolis, nequaquam maleficæ.

4. *Animum meum erigo*] נפשי אשא *naphſchi eſſcha*, animam tollo; hoc eſt, non demitto animum meum, ad auxilium ab hominibus petendum, aut exſpectandum; ſed ad te rerum omnium Creatorem, & omnipotentem Deum; animum, ſpretis terrenis omnibus ſubſidiis, erigo. Vid. Pſ. XXV, 1. CXLII, 8.

5. *Propitius*] סלח *ſoleabh*, ignoſcens, vel placabilis. LXX. Intt. ἐπιεικὴς, *æquus*, quod non ſatis aptum. *Aquila* & *Theodotion* ἱλαστὴς, quæ vox, ſi ſana ſit, potiùs deberet ſignificare *placantem*, quàm placabilem; *Symmachus* ἀφίων, parcens. Rectiùs.

Multa tua eſt beneficentia] *Multus es beneficentiâ.*

7. *Quotidie in anguſtiis* &c.] *In die anguſtiæ meæ.*

Te invocavi] *Te invocabo, qui me exaudieras.* In præterito vertimus, quia David expertus erat antea

8. Nullus eſt inſtar tui, inter Deos, ô Domine, nec quiſquam ſimilia tuis opera edidit. 9. Omnes Gentes, quas feciſti, venient, & coram te adorabunt, nominíque tuo gloriam tribuent; 10. qui magnus es, facis mirabilia, & ſolus es Deus.

11. Doce me, ô Jehova, viam tuam, & in veritate tua incedam; adjunge animum meum timori nominis tui. 12. Laudabo te, Domine Deus mi, toto corde, & gloriam tribuam nomini tuo in perpetuum; 13. magna enim eſt erga me benignitas tua, & liberaſti me ex inferiore fovea. 14. O Deus, ſuperbi in me conſurrexerunt, & cœtus hominum violentorum quæſiverunt animam meam, nec te *ſibi* in conſpectu ſuo propoſuerunt. 15. At tu, Domine, Deus miſericors, & qui libenter gratificaris, qui es tardus ad iram, & magnus benignitate & fide, 16. reſpice me, & mihi gratificare; da robur tuum ſervo. 17. Ede mihi ſignum bonitatis tuæ, quo conſpecto inimici mei pudore adficiantur; quia tu, Jehova, me adjuveris & ſolatus fueris.

fui, ad te confugi, quia me ſæpiùs anxium, auxiliumque abs te petentem exaudiſti. 8. Nullus eſt inſtar tui, inter eos, quos homines Deos vocitant, & qui ſimilia tuis opera ediderit. 9. Omnes Gentes, quarum Creator es, venient ad Templum tuum, ut in eo te adorent, tibique gloriam debitam tribuant; qui verò magnus es, qui ſolus mirabilia facis, & ſolus revera es Deus.

11. Doce me, ô Creator, rationem, quâ vitam meam inſtitui a me vis, idque ex animo faciam. 12. Laudabo te, ô rerum omnium Domine, ô Deus mi, toto animo, & gloriam tibi debitam, in perpetuum; 13. ſumma enim eſt tua, erga me, benignitas, & me ſæpiùs ex foſſa liberaſti.

14. O Deus, in me inſurrexerant coetus hominum violentorum, qui quæſiverant, qui me è medio tollerent; nec leges tuas in memoriam revocarant, nec adtenderant, quantopere talia molimina improbaris. 15. At tu, Deus miſericors, qui libenter benefacis, qui ſerò pœnas de hominibus ſumis, benignitatem & fidem ſervas. 16. Rationem mei habeto, mihi quod peto gratificare; méque confirma in virtute, atque filium piæ matris confirma, & me incolumem ſerva. 17. Ede ſignum quoddam benignitatis erga me, quo inimici mei pudore ſuffundantur; eo quòd me, ô Creator, juveris, atque ſolatus ſis.

antea ſæpè Dei benignitatem, unde fiebat, ut tantâ fiduciâ, ad eum confugerit.

8. *Inter Deos*] *Dii* dicuntur Angeli in cœlo, & Principes viri in terris; quos omnes longè, imò infinito intervallo ſuperat Deus. Non multum eſſet ſuperare Deos Gentilium, qui erant non אלהים *Dii*, ſed אלילים, *nihila*, ſi ita loqui liceret. Vide Pſ. XCVI, 5. Conſertur etiam Pſ. LXXXIX, 7, 8, 9. cum Angelis, ut hîc; aut potiùs negantur illi Deo conferri poſſe, qui cum Creaturis planè eſt ἀσύγκριτος.

Nec ſimilia tuis opera edidit] אין כמעשיך *en mahaſcheeha*, nullus ſecundum opera tua. Vide Deut. IV, 12. *& ſeqq.*

9. *Omnes gentes* &c.] Hæc ad vocationem Gentium, ad Dei cognitionem pertinentia, impleta demum ſunt ſub Evangelio, & pleniùs etiam fortè, labentibus ſæculis, implebuntur.

11. *Doce me —— viam tuam*] Non ignorabat David, quæ *via Dei* eſſet, qui Legem ejus meditatus fuerat: ſed ita doceri cupiebat, ut eam obſervaret. Non eſt Religio theoretica quædam diſciplina, quæ tota ab intellectu & memoria pendeat, ſed actuoſa; nec teneri cenſetur, niſi ab iis, qui præceptis ejus parent, quam in rem auxilium Dei hîc implorat David; quod multiplex eſt, pro genere vitæ, quod ſequimur, & neceſſarium præſertim Regibus, quos innumera cingunt peccandi pericula. Pro הורני horeni, *doce me*, habebat *Aquila* φώτισόν με, quaſi eſſet ab אור our, *fulgere*. Sed efferetur Imperativus Hiphil verbi אור, האירני *haireni*. Meliùs LXX. ὁδήγησον, & *Symmachus* ὑπόδειξον.

12. *Toto corde*] Vide notata ad Deut. IV, 29. VI, 5.

Gloriam tribuam nomini tuo] Gloriam tuam, ô Deus, qui Jehova, hoc eſt, promiſſa præſtans, vocaris, prædicabo.

13. *Me ex inferiore fovea*] נפשי משאול תחתיה napiſchi miſcheol thahhthijah, *animam meam è ſepulcro inferiore.* Certiſſimum eſt שאל eſſe tantùm locum profundiorem, ſepulcrum & ſtatum mortis; qua de re egimus ad Gen. XXXVII, 35. *Animam meam*, eſſe perinde ac me, non minùs notum. Vide ad Pſ. XVI, 10. Liberatus autem fuerat David à ſepulcro, quia ſæpiùs præſentiſſimo mortis periculo ereptus à Deo erat; cùm quæreretur à Saüle, aut in bellis, quæ geſſit, cum vicinis populis.

14. *Quæſiverunt animam meam*] Vitæ meæ inſidiati ſunt, conati ſunt mihi vitam eripere. Notum eſt loquendi genus.

Nec te ſibi in conſpectu ſuo poſuerunt] לא שמוך לנגדם *lo ſchamucha lenegdam* Non reputant præſentem ubique eſſe Deum, atque ad ejus Leges componendam eſſe omnem vitam ſuam. Vide Pſ. X, 1. XVI, 8. XVIII, 23. LIV, 8.

Qui libenter gratificaris] חנון *hhannoun* gratificator, ſi ita loqui liceret, à חנן gratificatus eſt. Eſt epitheton ſolius Dei. Vide Exod. XXII, 27. XXXIV, 6. 2 Par. XXX, 9. &c. ſignificátque Dei beneficentiam meritis nullis, præteritis, præſentibus aut futuris, provocatam.

Magnus benignitate] Ut verſ. 14.

17. *Ede mihi ſignum bonitatis tuæ*] עשה עמי אות לטובה haſche himmi oth ltobah, *fac mihi ſignum bonitatis*; hoc eſt, ede miraculum quoddam, in mei gratiam; unde omnibus conſtet, te mihi bene velle, & incolumitatem largiri.

Quo conſpecto, inimici mei &c.] *Et videant oſores mei, & pudore* &c.] Ita ut eos pudeat, quòd eum oppugnarint, cui tu faves. Significatur inſignis aliqua liberatio, nec ſine divino miraculo facta; unde colligere poterant hoſtes Davidis, ſe θεομαχεῖν, dum eum perdere conabantur, quem Deus ſalvum & incolumem præſtabat.

Laus

Laus Sionis & populorum ad eam adgregatio.

1. FILIORUM CORACHI, CARMEN CANTICI. Fundamentum ejus *eſt* in montibus ſacris. 2. Jehova amat portas Sionis, plus quàm habitationes omnes Jacobi. 3. Glorioſa dicuntur de te, ô Urbs Dei. Selah. PSALM. LXXXVII.

4. Memorabo Ægyptum & Babylonem, *ait Deus*, inter eos, qui me noverint. En Pa-

P A R A P H R A S I S.

1. CORACHIDARUM CARMEN. Tempii Deo Sacri fundamenta jacta in montibus, qui collibus Jeroſolimæ cinguntur. 2. Creator præfert Sionem omnibus urbibus Iſraelitarum. 3. Sanè

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. LXXXVII.

1. F*iliorum Korachi carmen*] לבני קרח מזמור *libne Korahh mizmor*; hoc eſt, Pſalmus factus à Korachita quopiam, aut ad Korachitas miſſus, ut eum canerent.

Fundamentum ejus] יסודתו *jeſudatho*. Si nihil exciderit, initio hujus verſûs; pronomen ſuffixum referendum videtur ad vocem ציון *tſijon*, eâque voce intelligendus non ipſe mons, ſed tota Jeroſolima, ut paſſim. Hîc quidem maſculini generis eſt, quia ſermo eſt de *monte* הר *har*, qui eſt maſculini generis, quamvis συνεκδοχικῶς totam urbem ſignificet, qua de cauſa poſtea eſt fœminini. Oſtendit *Sal. Glaſſius* Phil. S. Lib. III. Tr. 2. Can. XI. aliquando pronomen relativum referri, non ad id, quod anteceſſit; ſed ad id, quod ſequitur. Eum adito. Vult ergo Pſaltes, fundamenta Jeroſolimæ jacta fuiſſe, in montibus Deo ſactis.

In montibus ſacris] *In montibus ſanctitatis*. Cùm Jeroſolimæ eſſet Templum, Deo ſacrum, tota urbs ei conſecrata cenſebatur. Ideò dicitur ἁγία πόλις Matth. IV, 5. XXVIII, 53. *Urbs Deo ſacra*, non ſanctimoniâ conſpicuâ. Montes autem dicuntur Morija, in quo Templum, Sion, & colles ejus partis urbis, quæ à *Joſepho* dicitur Acra; ſi modo, tempore Pſaltæ, ea pars Jeroſolimæ montibus jam erat clauſa. Nonnulla de ſitu eorum montium diximus ad Pſ. XLVIII. ubi hæc urbs laudatur.

2. *Portas Sionis*] Jeroſolimæ Notum eſt *portas* pro urbibus uſurpari. Vide Pſ. IX, 15. LX, 18. LXII, 10. &c.

3. *Glorioſa dicuntur de te*] נכבדות מדבר בך *nichbadoth mdubbar bach*. Prima vox eſt quidem pluralis numeri & fœminini generis, ſed hîc eſt neutrius, unde fit, ut ſequatur participium maſculinum, quod pro neutro etiam ſumitur, idque ſingularis numeri, quia *glorioſa* in plurali eſt pro *quavis re glorioſa*. Sic viri docti conſtructionem loci evolvunt, quaſi eſſet כָּל נִכְבָּד מְדֻבָּר *omne glorioſum dictum*; nec intercedo, ſed facilè anomaliæ, ut ſic loquar, Librariorum poſſunt in figuras Grammaticas mutari.

Urbs Dei] Ob Templum Dei ibi conditum. Sic & in Ægypto multæ urbes fuerunt Deorum, qui in iis colebantur, nominibus adpellatæ

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

4. *Memorabo Ægyptum* &c] Sunt hæc verba Dei. Ideò ſupplevimus: *ait Deus*, in ſequentibus, quod ſæpe omittitur. Vide ad Pſ. LXXXI, 7. Verba autem hæc videntur particula eſſe Prophetiæ, de vocatione Gentium ad cognitionem veri Dei; quæ Gentes eodem loco habendæ eſſent, ac ſi qui ex iis credituri eſſent, Jeroſolimæ cives forent. Quod tamen, non tam in Jeroſolima terreſtri, quàm in ſpirituali, hoc eſt, Eccleſia Chriſti, impletum eſt. Hic רהב *rahab* eſſe Ægyptum conſtat ex Pſ. LXXXIX, 11. & Eſaia, c. LI, 9. Sed quia *rahab* רהב *ſuperbiam* ſignificat, crediderunt Intt. eâ voce ideò deſignati Ægyptios, quod populus eſſent ſuperbiſſimus. At rectè vidit *Sam. Bochartus* Phal. Lib. IV. c. 24. רהב *rahab* & ריב *rib* idem eſſe, ut נחל *nahhal* & נחיל *nehhil*, hoc eſt, Nilus. Vocant autem Arabes inferiorem Ægyptum אלריב *elrib*, aut, ut pronunciant, *errib*, pyrum, quòd τὸ Δέλτα, ut eam Ægypti partem vocant Græci, pyri figuram aliquo modo referat. *Ptolemæi* Tabulas adſpicienti ſtatim adparet *Athribitis* Nomi Metropolin *Athribin* eſſe, in medio illo Nomo τῦ Δέλτα. Inde autem dicta ea urbs, quòd eſſet veluti *cor pyri*, ut ex *Orione* vetere Grammatico Ægyptio docet Etymologici Magni Auctor, cujus hæc ſunt verba, quorum partem tantùm exſcripſit *Bochartus*: Ἀ'θρειβὶς πόλις Αἰγύπτυ γράφεται καὶ Ἄθλιβὶς, ὡς ὁ πολίτης Ἀθλιβίτης. Νικάνωρ δὲ διὰ τῦ Ρ. τὸ (lege τῦ) Δέλτα, τῆς νησονομίας Αἰγύπτυ, ἐςὶ κεφαλὴ, καὶ καρδίας σχῆμα τῦ περιεχομένυ Νείλῳ μεθυσχημένον (lege μεθυσχημένυ) ὅπερ εἴ τις Ἑλληνιςὶ βούλοιτο φράζειν ὐκ ἄλλως ἔχοι λέξαι πλὴν καρδίαν ἀπίυ. (ſic rectè *Bochartus*, pro ἀππίον) ὕτως Ὠρίων. *Athribis, urbs Ægypti, ſcribitur etiam Athlibis, cujus civis Athlibita. Nicanor autem per* R. *ſcribit*, *τῦ Delta, id eſt, inſularis Ægypti, eſt caput; inſtar figuræ cordis Nilo cinctis, qui eo riguntur. Unde Nomum vocant Athritin, quod ſi quis velit Græcè exprimere, non aliter poſſit dicere, quàm cor pyri.* Vide & *Stephanum*, de Urbibus in Ἄθλιβις, ubi etiam à *Nicanore*, cui *Arabonem* addit, ſcribi obſervat per R. & quidem rectè, nam ἀθ vel ἑθ eſt *cor*, ut ſcribit *Horus* Hieroglyph. Lib. I. c. 7. & ῥὶβ vel ῥιβὶ *pyrum*. Poſſit tamen fieri, ut oraculum ſimul adludat ad Ægyptiorum *ſuperbiam*.

Babylonem] Potuit quidem fieri, ut Judæi, qui in Babylonia ingenti numero erant, quoſ-

 dam

Palæſtinam & Tyrum cum Madianitide: *de multis feretur*: hic natus eſt illic. 5. De Sione quoque dicetur; quivis in ea natus eſt, atque Altiſſimus ipſe eam firmabit. 6. Jehova numerabit, in deſcriptione populorum: hic natus eſt illic. Selah. 7. Cantores ut tibicines, omnes fontes *familiarum mearum* in te.

Preces in graviſſima calamitate Hebræorum, quæ deſcribitur.

PSALM. LXXXVIII. 1. CANTICUM CARMINIS FILIORUM CORACHI, AD MACHALATH, PRÆFECTO, AD RESPONDENDUM, *Carmen* ERUDIENS HEMANIS EZRACHITÆ. 2. O Jehova, Deus ſalutis meæ, interdiu & noctu coram te

3. Sanè res glorioſæ de te, ô Jeroſolima, prædicantur. Selah.

4. *Memorabo, ait Deus*, inter eos, qui me aliquando coluere, Ægyptios, & Babylonios; adde & Palæſtinæ incolas, *Tyrios*, & *Madianitas*, (*quod contigit, poſtquàm Iſraëlitæ inter eos populos ſparſi fuerant.*) & multorum Iſraëlitarum indicabitur patria, quæ erit apud eos populos. 5. Quinimo Jeroſolima fiet patria multorum alienigenarum, 6. nec tamen Deus ab ea alienabitur, aut alienigenarum loco habebit. Selah.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM CORACHINARUM à duobus choris canendum, alterum Hemanis Ezrachitæ, à quo reſpondetur. 2. ô Creator, Numen ſalutiferum, quod interdiu & noctu invocavi, 3. pre-

dam Babylonios, præſertim à temporibus Danielis, quibus Babylonii agnoverant Dei Iſraëlis Θεότητα, ad Judaicam Religionem adduxerint; ſed multò plures, ex toto Oriente, Chriſtiani poſtea fuerunt.

Inter eos, qui me norunt] לידעי ljodehai, *noſcentibus me*, ſed ל etiam *inter* ſignificat. Vide Num. III, 40 & *Chr. Noldium* ad ſignif. XIX. particulæ.

Cum Madianitide] עם כוש *him Chouſeh*. Sic dici Madianitidem oſtendimus ex *Bochanto* ad Gen. X, 6.

De multis feretur] Hoc addidimus perſpicuitatis, & ſervandæ conſtructionis cauſâ, quaſi ſcriptum eſſet: de multis Philiſtææ, Tyri & Madianitidis indigenis, *dicetur, hic natus eſt illic*; nempe, Jeroſolimæ, ſeu in Eccleſiam Chriſtianam adſcribetur, Deóque non minùs gratus erit, quàm ſi à priſcis Patriarchis proſapiam ſuam traheret.

5. *Quivis*] איש איש *iſch iſch*, quiſque; hoc eſt, quivis, è quacumque Gente natus ſit, non minùs eſt civis Sionis, ſeu Jeroſolimæ ſpiritualis, quàm ſi in ea natus eſſet. *Symmachus* rectè καθ᾽ ἕκαστον, cùm alii habeant ἀνὴρ, ἀνήρ.

Eam firmabit] Quod non fecit Deus Jeroſolimæ terreſtri, niſi ad breve tempus; ſed per multò plura ſæcula Jeroſolimæ ſpirituali, quæ ad finem etiam omnium rerum perennabit.

6. *In deſcriptione populorum*] בכתוב עמים bichtob hammim, *in ſcribendis populis*; hoc eſt, cùm veluti eorum cenſum aget, qui Jeroſoli-

mam ſpiritualem ingreſſi fuerint, & quaſi indigenæ habebuntur, non quaſi adſcriptitii cives.

Cantores &c] ושרים כחללים כל מעיני בך *veſcharim chebcholelim chol mahjanai bach.* Verba ſingula intelligimus, ſed quid ſibi hîc velint, fatemur nos ſcire juxta cum ignariſſimis. LXX. Intt. ὡς εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. Aut valde corruptum habuerunt exemplar, aut à librariis graviter hîc peccatum crediderunt. Primùm enim deleverunt ושרים *& cantores*; deinde כחללים, quod eſt aut *tripudiantes*, aut *tibiâ canentes*, verterunt *lætantes*, impropriè; denique, pro מעיני *mahjanai*, legerunt מעון *mahon*, quod *habitationem* ſignificat. Si quid mutandum foret, mallem legere מעונים & vertere: *omnes habitationes, quæ ſunt in te, ſunt cantantium, & veluti tripudiantium*; ut hilaritas Jeroſolimitanorum perpetua, propter frequentia ſacra, quæ in ea urbe fiebant, commorationémque Regum, deſcribatur. Quod confirmari partim poteſt auctoritate Chaldæi Int. qui habet: *Et dicunt canticum in choris, omnes ſpecies laudis ad ſacrificia dicuntur in medio tui.* Obſtat tantùm vox *fontes mei. Aquila* vertit: καὶ ᾄδοντες ὡς χοροὶ πᾶσαι πηγαὶ ἐν σοί. *Symmachus* verò: καὶ ᾄδοντες, ὡς ἐν αὐλοῖς, πᾶσαι αἱ πηγαὶ ἐν σοί. *Hieronymus*: *& cantores quaſi in choris, omnes fontes mei in te.* De quibus certi nihil pronunciare poſſumus, niſi hæc verba videri eſſe Pſaltæ ipſius, non Dei.

COMMENTARIUS

In PSALM. LXXXVIII.

1. AD *Machalath*] Vide Pſ. LIII, 1. Alibi non legitur. LXX. vocem ſervant. *Aquila* ἐπὶ χορείας, *Symmachus* διὰ χορῶν. *Fortè ad tibiam.*

Ad reſpondendum] לענות *lehannoth*. Ut alternis canatur choris, unus, nempe, verſiculus ab uno choro, alter ab altero, qui invicem reſpondeant. Vide Exod. XV, 20. XXXII, 18. 1. Sam. XVIII, 7.

Hemanis] להימן *leHeman*. Fuit Heman nepos Samuelis Prophetæ, è familia Kehatitarum; qua de re vide, 1. Ephem. VI, 33. idémque cantor & præfectus cantorum, tempore Davidis, Ib. XXV, 1, 6. imò etiam *Videns Regis*,

in

clamavi. 3. Veniat ante faciem tuam oratio mea, ad clamorem meum aurem tuam inclina. 4. Nam malis ſatiatus eſt animus meus, & vita ſepulcrum adtigit. 5. Habitus ſum inſtar eorum, qui deſcendunt in foveam; viri inſtar, quem defecerunt vires. 6. Inter mortuos ſemotus, ut confoſſi, qui jacent in ſepulcro, quorum nulla eſt ampliùs apud te memoria, quíque à manu tua exciſi ſunt. 7. Poſuiſti me in foſſa inferiore, in tenebris, quæ in profundis locis. 8. Mihi incubuit excandeſcentia tua, & omnes fluctus tui me adflixerunt. Selah. 9. Amoviſti notos à me; feciſti, ut iis abominandus evaſerim; clauſus ſum, nec egrediar. 10. Oculi mihi dolent, præ adflictione, invocavi Jehovam quotidie, & ad te palmas meas tetendi. 11. An in mortuorum

3. preces meæ ad te perveniant, nec aures occlude clamoribus meis, ſed me exaudito; 4. nam malorum ſatietas me cepit, animúsque meus eſt mortis avidus. 5. Me adſcripſerunt eorum numero, qui in foveam deſcendere parati ſunt, quippe quem defecerunt vires. 6. Itaque ſum, quaſi jam mortui, ut qui jacent in ſepulcro, quorum nulla eſt apud te memoria, & quorum vita à te eſt ablata. 7. Nunc verò, quamvis vivus videor eſſe ſepultus, atque in tenebris ſepulcri jacere. 8. Mihi ira tua incumbere videtur, & omnes fluctus me adfligere. Selah. 9. Amoviſti à me amicos, qui me abominati ſunt; domo clauſus domi maneo, nec egredi ex ædibus ſuſtineo. 10. Oculi mihi dolent præ lacrimis effuſis in mœrore, nec eo ſeciùs invocavi te quotidie, & palmas ad te tetendi. 11. An miracula facis in gratiam mortuorum? an

in verbis Dei, Ib. verſu. 5. Sapientia ejus ſummopere laudatur 1. Reg. IV. 5. ubi, ut, Salomonis ſapientia extollatur, ipſo Hemane ſapientior dicitur. Hic ergo erit Pſalmi hujus auctor.

Ezrachitæ] האזרחי *haezrahhi.* Videtur fuiſſe ejus patria, quamvis ubi locus ſitus fuerit non conſtet. Poſſit & quis ſuſpicari *Ezrachum*, fuiſſe principem ejus familiæ. Sed præſtat tacere, quàm hariolari.

2. *Interdiu & noctu* &c.] *Interdiu clamavi, noctu coram te.*

3. *Veniat ante faciem tuam*] Ex Regum uſu deſumtum, in quorum conſpectum libelli ſupplices adferebantur, antequàm reſponderent.

4. *Vita ſepulcrum adtigit*] Parum abfuit, quin interirem & ſepelirer.

5. *Quem def..erunt vires*] אין איל *en ejal*, pro אשר אין איל לו *aſcher en ejal lo*, *cui nulla eſt vis*, aut *fortitudo.*

6. *Inter mortuos ſemotus*] במתים חפשי *bammethim hhophſchi*, In mortuis liber; hoc eſt, ſemotus inter mortuos, ut qui habitabant *bebeth habhophſchith* בבית החפשית, in domo libera, hoc eſt, ſemota ab aliis. Vide 2. Reg. XV, 5. Alioqui poſſint dici *liberi*, à vitæ, nempe, moleſtiis, mortui, ſed eò ſpectare non videtur Pſaltes.

Nulla ampliùs eſt apud te memoria] אשר לא זכרתם *aſcher lo zechartham*, quorum non meminiſti. Vide ad verſ. 11.

Quique à manu tua exciſi ſunt] והמה מידך נגזרו *vehemmah mijjadecha nigzaru*; hoc eſt, quod exciſi ſunt, id à manu, ſeu potentia tua eſt profectum. Nam מן propriè originem ſignificat, aut terminum à quo, ut loquuntur. Vide Lam. II, 9. ſimilia loca.

7. *Poſuiſti me* &c.] Hoc eſt, paſſus es me poni à malis viris, in præſentiſſimo mortis periculo. Deus non raro facere dicitur, quod patitur fieri. Vide *Glaſſium* de Verbo Cap. XI.

In foſſa inferiore] בבור תחתיות *bebor thahhtijoth*, *in foſſa inferiorum rerum.* Nam תחתיות eſt neutrius generis, aut refertur ad nomen fœminini.

In tenebris, quæ in profundis] במחשכים במצלות *bmahhaſchachim bimtſoloth*, *in tenebris*, *in profunditatibus*; hoc eſt in tenebris, quæ in profundioribus ſepulcris, aut cryptis. Unde natæ ſunt, apud Poëtas, deſcriptiones infernarum tenebrarum. Vide ad Job. X, 22.

8. *Mihi incubuit excandeſcentia tua*] עלי סמכה חמתך *halai ſamecha hhamathecha*, *ſuper me innixa eſt ira tua*; quod gravitatem incumbentis & veluti prementis calamitatis ſignificat.

Selah] Vide ad Pſ. III, 3.

9. *Amoviſti notos à me*] Calamitate mihi immiſſâ, effeciſti, ut me fugerent ii, qui me norant, quaſi renunciatâ amicitiâ.

Feciſti, ut iis abominandus evaſerim] *Poſuiſti me abominationes eis.* Parum fidi erant amici, qui infelicem amicum oderant, quod nec probiores paullò Ethnici faciebant.

Clauſus ſum &c.] Me clauſum domi continui, cùm in publicum procedere non ſuſtinerem; ne me amicorum antea meorum, ſed nunc ſpretorum ludibrio exponerem.

10. *Oculi mihi doluerunt*] *Oculus meus doluit.* Vide Job. XI, 20. XVII, 2. & alibi. Latini dicunt iis *oculos dolere*, qui, quod ſibi diſplicet, vident, ut omnibus notum. LXX. Intt. *οἱ ὀφθαλμοί μου ἠσθένησαν*, præ lacrimis. *Symmachus ἐξέῤῥευσε defluxit.*

11. *Num vita functi reſurgunt?*] אם רפאים יקומו *im rphaïm jakoumou.* Sic dicuntur *mortui* à רפה *raphah*, defecit, deſiit. Vox hæc *mortuos* ſignificat, Proverb. II, 17. IX, 18. XXI, 16. Eſai. XIV, 9. XXVI, 14. & alibi. Mirum eſt, hoc LXX. Intt. ignotum fuiſſe, qui habent hîc *ἰατροὶ*, quaſi eſſet רופאים ropheïm, *ſanantes*, quo nomine medici vocantur. Sic & Interpretes aliquot Orientales. Alibi vertunt *γίγαντας*, aut *γηγενεῖς*, etiam ubi manifeſtò *mortui* deſignantur. *Aquila & Symmachus* etiam *θεομάχους*, nec uſquam, quatenus quidem ex reliquis fragmentis intelligere licet, *θανόντας*, aut *τεθνηκότας*. Verum eſt, רפאים interdum eſſe Gigantes, ſed non ubi de mortuis ſermo eſt. Ceterùm hæc verba & ſequentia ſunt hominis, cui animi immortalitas & corporis reſurrectio ignotæ erant. Nec dixeris eum loquutum de tempore hujus vitæ, quam homines in terris, ante poſtremum Judicium, agunt; nam præterquàm quòd ſine exceptione loquitur, locus erat opportunus adhibendi ſolatii, deſumti ex immortalitate

rum gratiam mirabilia facis? num vita functi reſurgunt & te laudant? Selah. 12. In ſepulcróne narratur benignitas tua, & veracitas tua, in ſtatu, in quo ſunt qui perierunt? 13. An in tenebris innoteſcunt mirabilia tua, & juſtitia tua, in terra oblivionis? 14. Ego verò te, ô Jehova, inclamavi, & mane preces meæ anteverterunt te. 15. Quare, Jehova, amoviſti me, & faciem tuam mihi occultaſti? 16. Pauper ego & morti proximus; à juventute, tuli terrores tuos, *ut* animi dubius fuerim. 17. In me ex-

an vita functi? an reſurgunt, ut te laudent? Selah. 12. An mortui celebrant benignitatem & veracitatem tuam in ſtatu, in quo ſunt? 13. An in tenebris ſepulcri poſſunt tua mirabilia & juſta facta ſcire, & in ſtatu oblivionis? 14. Ego vero te ſummo mane invocavi, & preces meæ antevertere eas, quæ, ſtato tempore, tibi offerri ſolent. 15. Quare, ô mi Creator, paſſus es me amoveri à cultu tuo publico, cui me adeſſe non patiuntur inimici mei. 16. Pauper ſum, & morti proximus; à juventute expoſitus fui terroribus, qui mihi objiciebantur. 17. In me, ô Deus, exarſit ira tua, & terrores mihi à te immiſſi propemodum mihi mortem crearunt. 18. Cir-

litate animi & reſurrectione corporis; quâ unâ ſpe, poſt ea dogmata revelata, nitimur ad conſtanter adverſa ferenda Quis non videt, à meliora edoctis, potuiſſe reſponderi Pſaltæ, à Deo, non nunc quidem, ſed olim, *in gratiam mortuorum mirabilia factum iri*, cùm eos excitabit atque æternâ beatitudine donabit, & tum demum *vita functos*, eâ recuperatâ, *Deum laudaturos*? Quis negat nunc mortuos ſentire *benignitatem*, *veracitatem*, & *juſtitiam* Dei? Quis Deo non gratias agit, ob ſpem alterius vitæ bonorum factam, juſtitiámque ejus non laudat, quòd de malis ſupplicia ſit ſumturus? Quis denique, poſt Evangelii revelationem, loquatur, ut Pſaltes, quamvis ſtatus mortuorum, dum ſæculum præſens durat, non alius ſit, quàm qui olim fuit?

12. *In ſtatu, in quo ſunt qui perierunt*] באבדון *baabaddon*, in pernicie. Circuitione uſi ſumus, ut clariùs loqueremur.

13. *Innoteſcunt mirabilia tua*] *Innoteſcet mirabile tuum*. Tum maximè innoteſcit, cùm animi immortales, corpore mortali exuti, ſentiunt ἐγγυήματα miſericordiæ & gratiæ divinæ, quæ in hac vita ſperantur tantùm. Locus erat omnino ſolandi bonos, & caſtigandi malos, qui præſentibus bonis inſoleſcebant, ſpernebántque meliores. Si immortalitas animi, reſurrectio corporis præmiáque & pœnæ innotuiſſent; flagitium fuiſſet, talia, in hujuſmodi occaſionibus, diſſimulare, aut etiam paſſim non inculcare. Quis ferret ita ſe hodie gerentes Theologos? Quis non eos, propter bona alterius vitæ, perpetuò gratias agere oportere intelligit? Verùm iis temporibus, pro modulo cognitionis, loquebantur pii; nec carpi poſſunt, quòd res tantas, ſine revelatione, non inculcarent. Alitérne nos feciſſemus, ſi iis temporibus vixiſſemus?

14. *Mane preces*] *Oratio mea*. Cùm nemo beneficia divina antevertat, aut antevertere poſſit, ut eſt apud Jobum XLI, 2. útque res ipſa oſtendit, crediderim Pſaltem hoc unum velle ſe matutino tempore, ita matutaſſe preces ad Deum fundere, ut cultum ejus publicum, qui in Templo peragebatur, anteverteret, ſeu primus omnium Deum precibus adiret. Vid XCV, 2.

15. *Amoviſti me* &c.] תזנח נפשי thiznahh naphſchi, *amoviſti animam meam*; hoc eſt, me à te amandaſti, quaſi ſperneres Vide Pſ XLIV, 10. 24. LXXIV, 1. Vox למה lammah, *quare* hîc non eſt cauſam ignorantis; nemo enim neſcit, ſatis peccatorum admiſiſſe ſe, ut à Deo rejiciatur, ſi Deus jure ſuo uti velit; ſed querentis calamitates ſuas, eo quòd non eſſet iis dignior, quàm multi alii, qui ſecundis rebus fruebantur. Sæpiùs occurrit hæc querimonia in Pſalmis, ut XXII, 2. XLIII, 2. LXXX, 13. Ejuſmodi querelas Deus fert in ſuis, ſi modò adquieſcant in Providentiæ Divinæ ſapientia, & conſtanter eum, quaſi unicum ſuum perfugium, precibus adeant. Chriſtus ipſe, conſummatæ Religionis exemplar & norma, ſimiles querelas in cruce fudit; cùm minimè ignoraret, cur Deus eum tali ſupplicio adfici pateretur, proptereáque ipſe in mundum veniſſet.

16. *Morti proximus*] גוע goveah, *exſpirans*, id eſt, periculo mortis objectus. LXX. Intt. *ἐν κόποις*, *Symmachus* *ἐκλείπων*.

A juventute] מנער *minnahar*, quod poſſit verti *ab adoleſcentia*, vel etiam *à pueritia*. Vid. Job XXXIII, 25. & Prov. XXIX, 21.

Terrores tuos] אמיך *emecha*; hoc eſt, varios timores à te mihi objectos. Qui quinam eſſent ſciremus, ſi vita Hemanis nobis notior eſſet; niſi quis velit ab Hemane, in gratiam Davidis, hunc Pſalmum eſſe ſcriptum, eúmque loquentem induci.

Ut animi dubius fuerim] אפונה *aphounah*. Exſtat tantùm in hoc loco verbum hoc, nec ullum adfine habet, in vicinis Hebraïcæ Linguis. Cùm verò particula פן *phen* interdum ſit dubitantis, & *ne fortè* vertatur, conjecerunt viri docti, פון ſignificaſſe *animi dubium eſſe*. Certè LXX. Intt. verterunt hîc: *ἐξηπορήθην*, *dubius animi fui*. Hieronymus: *conturbatus ſum*. Nec malè loco convenit hæc ſignificatio, qui enim terroribus exagitatur, incidit facilè in ἀπορίαν, ſeu dubitationem de ratione; quâ ex anguſtiis, quibus premitur, ſeſe expedire poſſit. Itaque in hoc ſignificatu adquieſcemus interea, dum certius aliquid inveniatur. *Symmachus* cùm vocem non intelligeret, eam omiſit, ſi verba ejus ſana ad nos pervenerunt.

17. *In me excanduit ira tua*] עלי עברו חרוניך halai haberou hharounecha, *in me incenſæ ſunt iræ tuæ*, hoc eſt, indicia iræ, vel juſtitiæ tuæ undequaque emicuerunt. LXX. Intt. *ἐπ' ἐμὲ διῆλθον αἱ ὀργαί σου*. *Symmachus*: *αὐτὸς τοίνυν δὲ ἐμοῦ παρῆλθον αἱ ὀργαί σου*. Hieronymus *tranſierunt*. Adtenderunt ſolitam poteſtatem verbi עבר habar, *tranſiit*. Sed תבער thibbar eſt *ardebit* verſ. 47. עברה hebrah *iram* non infrequenter

excanduit ira tua, & terrores tui conciderunt me. 18. Circumdederunt me quotidie, inſtar aquæ *exundantis*, circuiverunt me ſimul. 19. Amoviſti à me mei amantem & ſocium, noti mei *in* tenebris latent.

Laudes & beneficia Dei in Iſraëlem, promiſſáque, Davidis familiæ edita, à Pſalte commemorantur, & preces enixè ad Deum funduntur.

1. CARMEN ERUDIENS ETHANIS EZRACHITÆ. 2. Beneficia Jehovæ in perpetuum canam; in ætates futuras veracitatem tuam ore meo patefaciam; PSALM. LXXXIX.
3. quia dixi benignitatem in æternum ſtaturam, & in cœlis te veracitatem tuam confirmaturum. 4. Pepigi, *inquis*, fœdus cum electo meo, juravi electo meo, Davidi ſervo meo; 5. In perpetuum ſtabiliam poſteritatem tuam, & in futuras ætates ſolium tuum firmabo. 6. Cœli mirabilia tua, ô Jehova, *& homines* etiam veracitatem tuam, in ſanctorum cœtu, laudabunt? 7. Quis enim in æthere ſe cum Jehova componet? aut

18. Circumdederunt me quotidie, inſtar aquæ exundantis, ſimúlque me cinxerunt. 19. Mei amantes à me amoviſti, & qui me norunt, ideóque mihi amici latent.

P A R A P H R A S I S.

1. CARMEN erudiens ETHANIS Ezraïthæ. 2. Semper beneficia Creatoris celebrabo, atque veracitatem ejus laudabo in ætates futuras; 3. quandoquidem dixi benignitatem æternùm duraturam, atque è cœlis veracitatem tuam te confirmaturum eſſe. 4. Pepigiſti, ut ais, æternum fœdus, atque in cœlis veridica tua promiſſa confirmaturum. 4. Pepigiſti, ut ais, fœdus, cum electo tuo Davide, cultore tuo, interpoſito jurejurando, quo pollicitus es, te illi faviturum. 5. In perpetuum ſtabiliam, inquiebas, tibi poſteritatem tuam, atque in omnes ætates futuras confirmabo dignitatem tuam regiam.

6. Cœlorum incolæ miranda tua opera, ô Creator, & homines prædicabunt laudes tuas, in ſenatorum cœtibus, in quibus te extollent. 7. Quis enim

ter ſignificat, & התעבר *hithhabber*, in *Hithpahel*, *excanduit*. Pſ. LXXVIII, 62. Pſ. LXXXIX, 39. & alibi, unde intelligere licet, verbum hoc idem ſignificaſſe, & quidem in hoc loco, ubi de *ira* ſermo eſt.

Conciderunt me] צמתתוני *tſimmethuthouni*, pro צמתוני *tſimmethouni*, exſciderunt me. Duplicatam ultimam radicalem aiunt, ut ſignificaretur certius, aut majus infortunium. Fortè eſt mendum. Vertimus *conciderunt*. LXX. ἐξετάραξάν με. *Symmachus*: κατεσίωπησάν με. Hieronymus: *oppreſſerunt me*

18. *Inſtar aquæ exundantis*] Addidimus *exundantis*, quia de ejuſmodi aqua agitur, quæ terret, nec facilè vitari poteſt. Notum eſt calamitates, quas vix evadere licet, deſcribi ſub imagine multæ aquæ, & quidem in Pſalmis. Vide ad Pſ. LXIX, 2.

19. *In tenebris latent*] מחשך *mahhſchah*. Supplendum cenſuimus ב, quod paſſim ſubauditur, & addidimus *latent*, nullum eſt enim hîc verbum. Innuit Pſaltes, amicos ſuos non auſos in publicum progredi, propter ipſius calamitatem, quam amoliri ab eo non poterant; aut etiam amicitiam ei diſſimulaſſe.

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. LXXXIX.

1. E*Thanis*] Is Ethan vir fuit ſapientiſſimus, cujus mentio fit, ut & Hemanis, 1. Reg. IV, 31. Levita fuit è poſteris Meraris, ut liquet ex 1. Par. VI, 44. idémque Cantoribus à Davide præfectus, Ib. XV, 17.

Ezrachitæ] Vide ad Pſ. LXXXVIII, 1.

2. *Beneficia Jehovæ*] חסדי יהוה *hhaſde Jehovah*, quibus verbis credidi non tam *beneficentiam* Jehovæ, quàm ejus *beneficia* ſignificari; quia ſic צדקה *tſedakah* in ſingulari *juſtitiam* צדקות in plurali *juſtè facta*: גבורה *ghourah*, potentiam, גבורות potenter facta ſignificant.

In ætates futuras] לדר ודר *ldor vador*, in ætatem & ætatem.

3. *In æternum ſtaturam*] עולם יבנה *holam jibbaneh*, in æternum (pro לעולם *leholam*) ædificabitur, vel ædificata erit; hoc eſt, ſtabit, ut ædificium firmis fundamentis nixum & duro lapide ſtructum, quod ſartum tectum diligenter ſervatum, per multa ſæcula durat.

In cœlis te &c.] *Cœli, firmabis veritatem tuam in illis*, pro in cœlis.

4. *Pepigi, inquit*, &c.] Hîc ſupplevimus, *inquis*, quod, ubi proferuntur Dei verba, ſæpe omittitur. Vide Pſ. LXXXI, 7. Pro *pepigi* eſt Hebraicè כרתי *charatthi*, ſcidi, cujus rei rationem vide ad Gen. XV. 10.

5. *Solium tuum firmabo*] בניתי לדר ודר כסאך banithi ldor vador chiſacha, *ædificavi in ætatem & ætatem thronum tuum*; id eſt, regiam dignitatem in poſteris tuis ſartam tectam ſervabo.

6. *Cœli mirabilia tua*] *Mirabile tuum*. Vide Pſ. XIX, 2.

Et homines] ſupplevimus ובני אדם oubne adam, *& filii hominum*, nam hi ſoli laudant in ſanctorum cœtu Dei veritatem. Coacta eſt eorum interpretatio, qui hæc de Angelis intelligunt.

7. *Quis enim in æthere* &c.] בשחק *bſchahhak*, quod paſſim ſuperiorem aëris partem, hoc eſt, æthera

aut ſimilis dicetur Jehovæ, inter filios Deorum? [8]. Deus eſt formidandus in arcano, *&* magno *cœtu* ſanctorum, & colendus inter omnes, qui circa eum ſunt. [9] O Jehova, Deus exercituum, quis inſtar tui potens eſt, Jah? & veracitas tua circa te eſt [10]. Tu dominaris elationi maris, cùm adtolluntur fluctus ejus, tu eos compeſcis. [11]. Tu quaſi confoſſum hominem, Ægyptum fregiſti, & vi potentiæ tuæ disjeciſti hoſtes tuos. [12]. Tui ſunt cœli, tua eſt etiam terra, orbis *terrarum*, & quod eum implet; tu hæc fundaſti. [13]. Septemtrionem & Meridiem tu creaſti, Thabor & Chermon nomine tuo perſonabunt, [14]. Tibi brachium eſt cum potentia, firma erit manus tua, adtolletur dextra tua. [15]. Juſtitia & jus ſunt fulcrum ſolii tui, benignitas & fides

enim in æthere ſe æquaret Creatori, aut ſe cum eo componeret? Quis ei ſimilis diceretur inter eos, qui vocantur Filii Dei. 8. Deus eſt formidandus, in arcano & magno cœtu Sanctorum.

9. O Creator, Deus exercituum: quis potentiam tuam æquat? quis veracitatem tuam æternam imitari queat? 10. Præes tumidis maris fluctibus, quos tumidos, quoties viſum eſt, compeſcis. 11. Tu tumentem ſuâ potentiâ Ægyptum, inſtar unius viri compeſcis. 12. Sunt tui Cœli, eſt tua Terra, orbis totus & quæcumque in iis ſunt, omnes ſunt tuæ Creaturæ. 13. Creaſti quidquid eſt ad ſeptemtriones atque ad meridiem, Thabor & Chermon nomine tuo perſonabunt. 14. Brachiá

æthera ſignificat. Reſpicit ad Angelos. Vide Pſ. XL, 6. LXX. Intt. *τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ κυρίῳ*, *Symmachus*: *τίς γὰρ ἐν αἰθέρι ἀντιπαρατεθήσεται τῷ κυρίῳ*. Aptiùs, nam ערך *barach*, ſæpe eſt aciem contra alium ſtruere, quaſi, æquo ſaltem Marte, contra eum pugnari poſſet. Vide 2. Sam. X, 9. ubi eſt *ἀντιπαρετάξατο*.

Inter filios Deorum] בבני אלים *bibne elim*. Eorum, nempe, ſedes eſt in æthere, unde liquet Angelos hîc debere intelligi; qui *filii Deorum* dicuntur, non quaſi ab Angelis, qui *Dii* vocantur, nati ſint, ſed idiomate Linguæ Sacræ, quo *Dii* & *filii Deorum* idem ſonant, ut *υἷες Ἀχαιῶν*, ſunt ipſi Græci, & *υἱοὶ ἰατρῶν* ipſi Medici, quamvis ab aliis, qui nec à Græcis, nec à Medicis eſſent nati. LXX. Intt. & *Symmachus* habent *υἱοὺς θεοῦ*, & Hieronymus *filios Dei*. Sed neſcio an אלים uſquam dicatur de vero Deo, ut אלהים.

8. *Formidandus*] נערץ *nabarats*. Vide Pſ. X, 18. Eſa. VIII, 12, 13. LXX. Intt. *ἐνδοξαζόμενος*, *Aquila κατισχυρόμενος*, *Symmachus ἀήττητος*, Hieronymus; *inclytus*. Omnes ex conjectura, non ex uſu vocis.

In arcano & magno cœtu ſanctorum] בסוד קדשים רבה *bſod Kdoſchim rabbah*, *in arcano ſanctorum multo*, aut *magno*. Objiciunt huic verſioni, vocem סוד eſſe aliàs maſculini generis, ſed nihil vetat, quin ſit etiam fœminini, ut multa alia nomina. Durum videtur רבה *rabbah* hîc adverbii locum obtinere, conjungi enim deberet cum נערץ, quod remotum eſt. Crediderim hoc adjectivum, *κατὰ τὸ σημαινόμενον* conſtrui, cum סוד, quod hîc eſt idem ac עדה *bedah* congregatio, & ſententiam eſſe, timeri Deum, in arcano & magno cœtu Hebræorum. Dicitur cœtus Iſraëlis סוד *arcanum*, non quòd clam, ſed quod ſeorſim ab omnibus aliis populis haberetur, quamvis magnus eſſet; cujus vocis vim ut exprimeremus, coacti ſumus addere *&*, quia uſi ſumus duobus epithetis; nec potuiſſet intelligi, *in arcano magno*. סוד autem non *arcanum* quid tantùm, ſed *cœtum* etiam ſignificare docebunt Lexica. LXX. Intt. *ἐν βουλῇ ἁγίων* & poſtea *μέγας* (legentes רב rab) conjungunt cum ſequentibus, non abſurdè. *Aquila*, *ἐν ἀπορρήτῳ ἁγίων πολλῷ*. neglectâ conſtructione. *Symmachus ἐν ὁμιλίᾳ ἁγίων πολλῇ*, meliùs: ſive רב legerit, ſive רבה, ut nunc eſt in Codd. noſtris, ob rationes adlatas.

Per omnes, qui circa eum ſunt] על כל סביביו *hal chol ſbibau*. Hîc סביבים *ſbibim*, ſunt populi circumquaque Chananææ vicini, quos ſæpe terruerat Deus. Vide Pſ. LXXVI, 12. LXX. Intt. *ἐπὶ πάντας τοὺς περικύκλῳ αὐτοῦ*. Sic & *Aquila*, niſi quòd habet *κύκλῳ*. *Symmachus*, *ἐν πᾶσι τοῖς περὶ σεαυτόν*, vult enim Deum hîc compellari. Hieronymus: *in cunctis, quæ circa eum ſunt*.

Potens] חסין *bhaſin*. LXX. Intt. *δυνατὸς*, Hieronymus: *fortiſſimus*. Quæ ſignificatio confirmatur Linguarum Syriacæ & Arabicæ uſu.

Veracitas tua circa te eſt] אמונתך סביבותיך *emunathcha ſbibothecha*, veritas tua circa te; hoc eſt, cinctus es veritate, omnia dicta tua vera ſunt.

10. *Dominaris elationi maris*] Superbiæ populorum, qui maris ad inſtar fremunt, atque extolluntur. Poteſt tamen etiam ad mare Rubrum reſpici.

11. *Ægyptum*] רהב *rahab*, de qua voce vide dicta ad Pſ. LXXXVII, 4. Quæ aptè hîc adduntur, præſertim ſi hic Pſalmus ad Seſoſtris tempora ſit referendus.

12. *Fundaſti*] Creaſti, metaphora ab ædificiis à fundamento inchoatis & abſolutis.

13 *Septemtrionem & Meridiem* &c.] Septemtrionales & meridianas oras. ימין *jamin* eſt pro meridie, quia, ut notum, ſpectanti ortum, ad *dextrum* eſt meridies; unde קדם *Kedem*, oriens, quaſi antica pars, אחור *abhor*, occidens, quaſi poſtica dicuntur.

Thabor & Chermon] Prior mons in Judæa, ad occaſum Jordanis; poſterior in Syria, ad ortum; quorum nominibus occidentales & orientales terræ deſignantur. Optimè hæc expreſſit *Georg. Buchananus*:

—— Aquilo tibi ſervit & Auſter,
Thabor & Occiduum qui condit vertice ſolem,
Quique rubet radiis Hermon tepefactus Eois
Lætitiâ exſultant.

Nomine tuo perſonabunt] בשמך ירננו *biſchmecha jerannenou*, in nomine tuo lætas voces emittent, nomine tuo à nobis invocato & laudato reſonabunt.

15. *Fulcrum ſolii tui* &c.] Perinde eſt ac ſi dice-

fides ante faciem tuam incedunt. 16. Felicem populum, qui *tubarum ſacrarum* clangorem novit! ô Jehova, in lumine faciei tuæ incedent. 17. Nominis tui causâ quotidie exſultabunt, & propter juſtitiam tuam extollentur; 18. quia tu es roboris eorum gloria, & favore tuo cornu noſtrum extollis; 19. & quia Jehovæ eſt ſcutum noſtrum, & Sanctus Iſraëlis Rex noſter.

20. Tunc adloquutus es, in viſo *nocturno*, beneficum tuum, & dixiſti: mandavi auxilium *homini* forti, atque electum è populo extuli. 21. Nactus ſum Davidem ſervum meum, oleo meo ſancto eum unxi. 22. Cui manus mea, ut eum confirmet, aderit, quémque brachium meum corroborabit? 23. Eum non decipiet hoſtis, neque homo iniquus adfliget. 24. Contundam, *ut fugiant* ab ejus conſpectu, hoſtes ejus, eúmque odio

chia tua, unà cum manibus, firmiſſima ſemper erunt, & dextra tua, quidquid vis, perficit. 15. Juſtitia & Jus ſunt fulcra ſolii tui, benignitas & fides, numquam falſa. 15. Juſtitia & judicium ſunt ſolii tui baſis, beneficentia & veritas te præcedunt. 16. Beatus eſt populus, qui novit lætam vociferationem, ô Creator, in lumine vultûs tui ambulabit. 17. In nomine tuo exſultabit quotidie, atque in juſtitia tua exſultabit, 18. quia tu es (*ô Deus!*) gloria ejus fortitudinis, atque favore tuo adtolles cornu noſtrum. 19. Creatoris eſt clipeus noſter & *Dei* Sancti Iſraëlis, qui eſt Rex noſter. 20. Tum verò adloquutus es, in viſo *nocturno*, beneficum tuum, & dixiſti, te auxilium *ei* tuliſſe contra potentem, ac te evexiſſe electum è populo. 21. Inveni, inquiebas, Davidem ſervum meum, *&* oleo meo ſacro eum unxi. 22. Manus mea conſtanter ei aderit, & brachium meum vires ei ſuppeditabit. 23. Hoſtis ab eo nihil exiget, nec homo iniquus eum opprimet.

diceret juſtè Deum regnare.

Ante faciem tuam incedunt] יקדמו פניך *jekaddemou phanecha*, antevertunt faciem tuam; quaſi anteambulones magni Regis. Vide Pſ. LXXXV, 14.

16. *Qui tubarum* &c.] יודעי תרועה jodehe throuhah, *ſcientes clangoris*. Qui tubas ſacras audiunt Neomenias & Feſta nunciantes. Vide Num. X, 2. & ſeqq. Hinc *Symmachus σημασίαν*, quæ tubâ fit.

In lumine faciei tuæ &c.] Te favente, vitam beatam agunt. Vide Pſ. LXXX, 4, 8, 20.

17. *Nominis tui causâ*] *In nomine tuo*; hoc eſt, propter te, cùm veri Nominis ſe cultores eſſe, beneficiiſque ejus cumulatos reputabunt.

Propter juſtitiam tuam] *In juſtitia tua*; quia pœnas ſumis de populis, qui Iſraëli injuriam inferunt.

18 *Roboris eorum gloria*] Aut *ornamentum*, תפארת עזמו *thiphereth huzzamo*; hoc eſt, robur gloriantur, aut exornantur.

Cornu noſtrum extollis] Vide ad Pſ. LXV, 5. Loquendi genus frequens præſertim in Pſalmis, ut in hoc, ubi ter legitur.

19. *Jehovæ eſt ſcutum noſtrum*] Hoc eſt Deus in ſe ſuſcepit curam nos protegendi. Eodem ſenſu dicitur Deus eſſe *clipeus* Hebræorum. Vide Pſ. LXXXIV, 12. & alios.

Sancto Iſraëlis Rex noſter] Dei, nimirum, veluti vicarius erat Rex, ab eo conſtitutus.

20. *Tunc adloquutus es*] Nempe, cùm Davidi revelaſti, fore ut poſteri ejus in perpetuum regnarent. Vide 2. Sam. VII, 4. & ſeqq.

In viſo nocturno beneficum tuum] Nathanem, nimirum, aut Davidem per Nathanem. Vide locum 2. Samuelis.

Mandavi auxilium &c.] Paraphraſis hæc ſunt eorum, quæ apud Samuelem leguntur. Hebræa hîc habent: שויתי עזר על גבור *ſchiviti hezer hal gibbor*, poſui auxilium ſuper forti; hoc eſt, forti viro mandavi curam auxilii ferendi populo meo. LXX. verbo tenus *ἔθηκα βοήθειαν ἐπὶ δυνατόν*. *Symmachus* verò: *ἐπέθηκα ἀντίληψιν ἀνδρῶν*, qui ſcripſit fortè *ἀνδρείῳ*. Hieronymus: *poſui adjutorium ſuper robuſtum*. Similis conſtructio hujus verbi שוה *ſchavah* cum præpoſitione על occurrit Pſ. XXI, 6. Vide *Chriſt. Noldium* ad ſignificat. hujus particulæ XXXIV.

Electum è populo] בחור מעם *bachour meham*, LXX. & *Symmachus ἐκ*, vel *ἀπὸ τοῦ λαοῦ μου*. Hieronymus, *è populo*. Non poterat Rex Iſraëlis eligi niſi è populo Iſraëlis, ex Lege à Deo lata Deut. XVII, 15. Verùm eò non videtur ſpectari, ſed Davidem non fuiſſe electum vult Deus, è ducibus exercituum, aut judicibus, aut præfectis Saülis; ſed à privatis, cùm David etiamnum paſtoritiam vitam ageret, nec ullo munere publico fungeretur. Qui vertunt *è plebe*, quaſi ex infimo hominum genere electus fuiſſet David, non adtendunt eum è primaria Tribu, éque principibus Tribûs ortum. Vide Ruth IV, 20.

21. *Oleo meo ſacro*] *Oleo ſanctitatis meæ*. Quidam volunt idem fuiſſe oleum, quo ungebantur Pontifices Maximi, de quo Exod. XXX, 23, 24. Poſſet fieri, ſed ex hoc loco colligi nequeat, quia *oleum ſacrum* poteſt hîc dici ab uſu, quòd eo Rex conſecraretur.

22. *Cui manus mea, ut eum confirmet, aderit*] אשר ידי תכון עמו *aſcher jadi thiccbon himmo*, quod alii vertunt: *cum quo manus mea confirmabitur*, vel *ſtabilis erit*. Sed idem eſt, ac ſi diceretur: אשר ידי עמו תכוננו *quem manus mea cum illo* (qui ei aderit) *confirmabit*; nam *Niphal* habet hîc vim activam, ut Ham. IV, 12. הכון *hicchon* eſt *para te*. Suadet hoc ſequens membrum: *etiam brachium meum corroborabit eum*. Sic LXX. Intt. *ἡ χείρ μου ἀντιλήψεται αὐτῷ*. *Symmachus* verò: *ἡ δεξιά μου βέβαιος σύνεσται αὐτῷ*, unde idem ſenſus oritur. Hieronymus: *cum quo manus mea firma erit*.

23. *Non decipiet hoſtis*] לא ישא אויב בו *lo jaſchi ojeb bo*: hoc eſt, inſidiis non circumveniet eum. *Symmachus* rectè: *οὐκ ἐξαπατήσει αὐτὸν ἐχθρός*. Hieronymus, *non decipiet hoſtis eum*. Solet alioqui verbum השיא *hiſſcha*, conſtrui cum את, vel ל; ſed nihil vetat, quin conſtruatur etiam cum ב, ut hîc.

Homo iniquus] *Filius iniquitatis*, בן עולה *ben havlah*. Vide 2. Sam. VII, 10.

24. *Ut fugiant ab ejus conſpectu*] מפניו *mipphanau*, quæ vox amotionem ſignificat, quaſi di-

dio habentes percutiam. [25]. Veritas & benignitas mea ei aderunt, & nomine meo cornu ejus adtolletur. [26]. Imponam mari manum ejus & fluviis dextram. [27]. Ille invocabit me *his verbis*; tu Pater meus, Deus meus, & rupes ſalutis meæ. [28]. Etiam ego primogenitum eum conſtituam, ſublimem inter Reges terræ. [29]. In æternum ſervabo ei benignitatem meam, & fœdus meum ſtabile cum eo *erit*. [30]. In perpetuum proles ejus ut ſit faciam, & ſolium cœli dies æquabit. [31]. Si deſeruerint poſteri ejus legem meam, neque in jure meo inceſſerint; [32]. ſi inſtituta mea violarint, nec præcepta mea ſervarint; [33]. virgâ eorum defectionem puniam, & plagis iniquitatem. [34]. Sed benignitatem meam erga eum non minuam, neque veritatem meam in mendacium convertam. [35]. Non frangam fœdus meum, neque quod labiis meis egreſſum eſt mutabo. [36]. Semel juravi, per ſanctitatem meam, me Davidi non mentiturum. [37]. Poſteritas

met, 24. Ictibus ab eo expellam hoſtes, atque eos, qui eum oderint, percutiam. 25. Veracitas mea, & beneficentia ei aderunt; & nomine meo interpoſito, augebitur ejus potentia. 26. Faciam, ut manum ſuam *ſiniſtram* imponat mari, & dextram fluminibus. 27. Ille me compellabit nomine nunc patris, nunc Dei, & rupis inacceſſæ hoſtibus meis. 28. Eum habebo inſtar primogeniti, quem omnibus Terræ Regibus præferam. 29. In perpetuum erga eum beneficentiam meam oſtendam, & fidelem me præſtabo. 30. Poſteritatem ejus numquam patiar exſtingui, & ſolium æquabo duratione cœlo.

31. Sin poſteri ejus Legem meam ſpernant, neque jura mea obſervent; 33. ſi inſtituta mea neglexerint, nec præcepta mea obſervarint, 33. tum vero pœnas ſumam virgis, & plagis à ſe. 34. Sed non irritum faciam fœdus meum, nec datam fidem fallam. 35. Non ſpernam meum fœdus, nec revocabo, quod ſemel dixi. 36. Semel juravi, per ſanctitatem meam, numquam fore, ut mentiar Davidi. 37. Soboles ejus in æternum

rit,

dicas: contundam, ne ampliùs ſint in ejus conſpectu.

Imponam mari manum ejus &c.] Faciam, ut à Mari interno ad Euphratis & Orontis fluenta imperium promoveat, quod reverâ factum, & mihi in memoriam revocat verba, quæ *Curtius* Scythis mutua dat Lib. VII. c 8. in oratione ad Alexandrum: *Si Dii habitum corporis tui aviditati animi parem eſſe voluiſſent, orbis te non caperet; alterâ manu orientem, alterâ occidentem contingeres.*

27. *Rupes ſalutis meæ*] Rupes, quæ me ſalvum & incolumem præſtat; metaphorâ petitâ ab arduis rupibus, quæ adiri non poterant, invitis iis, à quibus tenebantur.

28. *Primogenitum eum conſtituam*] Hîc בכור bechor, *primogenitus*, eximium in ſuo genere, ut volunt viri docti, ſignificat. Sic Job. XVIII, 13. *primogenitus mortis*, eſt morbus omnium maximè lethalis, & *primogeniti pauperum* Eſai. XIV, 30. ſunt pauperrimi. Sequentia verba interpretationi huic favere putant. Ego verò, cum bona eorum venia, exiſtimarim, Deum hîc conſiderari non tantùm quaſi Regum omnium Regem, ſed & veluti *patrem*; qui ſingulis regna adminiſtranda dederit, ſed eum, cui maximè faveret, Davidem, nempe veluti *primogenitum* haberet; unde etiam eum *genuiſſe*, id eſt, Regem conſtituiſſe dicitur Pſ. II, 7. ubi vide notata. Similiter cùm eſſet Deus *Rex*, eſt *pater* omnium *populorum*, nec eò ſeciùs ſingulari ratione populo Hebræo faveret, hunc *primogenitum ſuum* vocat Exod. IV, 22. Eadem de cauſa, David *ſublimis* futurus dicitur, *inter Reges terræ*, & Deum *patrem* ſingulari ratione *vocare*.

29. *Stabile*] נאמנת neemeneth, quod *fidum* etiam poſſis interpretari, ſed fœdus, quod cum fide colitur, eſt etiam ſtabile, & נאמן ſic ſumitur Deut. XXVIII, 59. Eſai. XXII, 23, 25. & alibi.

30. *In perpetuum* &c.] שמתי לעד זרעו *ſchamthi labad zarho*, ponam in perpetuum ſemen ejos: hoc eſt, dabo operam, ne exſtinguatur umquam ejus poſteritas.

Cæli dies æquabit] כימי שמים chime ſchamajim, *ut dies cæli*, repetendum שמתי *ponam*, ſed Latinæ Linguæ & perſpicuitatis cauſâ, aliud verbum addidimus.

32. *Violarint*] יחללו jehhallelon, *profanarint*, id eſt, quaſi vulgaria jura neglexerint. Vide verſ. 35.

33. *Virgâ eorum defectionem puniam*] ופקדתי בשבט פשעם ouphakadthi bſchebeth phiſchham, *viſitabo fuſte eorum defectionem* 1 Sam. VIII, 14. eſt בשבט אנשים bſchebeth anaſchim, *fuſte hominum*. Eodem modo hîc res intelligenda. Potuiſſet Deus gladio integram Davidis poſteritatem è medio tollere, ideóque minus ſupplicium fuſti ictibus confertur. Vide Proverb. XXII, 15. XXIII, 13, 14 ubi fuſte plectendi dicuntur immorigeri filii.

Plagis iniquitatem] Non exſtinctione generis, ut dixi, ſed calamitate nec eâ perpetuâ.

34. *Non minuam*] לא אפיר *lo aphir*. propriè, *non irritam faciam*, ſed hîc eſt revocare, minuere, ut Pſ. LXXXV, 5.

Veritatem meam in mendacium convertam] לא אשקר באמונתי lo aſchakker beemounathi, *non mentiar in veritate mea*. LXX. Intr. οὐκ ἀδικήσω ἐν τῇ ἀληθείᾳ μου. *Aquila*: οὐ ψεύσομαι τῆς ἐπαγγελίας μου. *Symmachus*: οὐ παραψεύσομαι. Senſus eſt, quem expreſſimus, qui verbo tenus à Latinis exprimi nequit.

35. *Non frangam*] לא אחלל lo ahhallel, *non profanabo*. Vide verſ. 32.

Quod labiis meis egreſſum eſt] מוצא שפתי motſa ſehphathai, *egreſſionem labiorum meorum*; hoc eſt, quod dixi, ſeu promiſi. Vide Deut. VIII, 3. XXIII, 24.

36. *Per ſanctitatem meam*] בקדשי *bkodſchi*, hoc eſt, per me ipſum, qui ſum ſanctus. Deus, ut ſe humanæ imbecillitati adtemperet, jurat quò intelligant rem effectum iri, quidquid contingat.

Me Davidi non mentiturum] *Si Davidi mentiar*

Digitized by Google

teritas ejus erit in perpetuum, & thronus ejus, inſtar Solis, coram me. [38]. Sicut Luna ſtabilis erit in perpetuum, eáque teſtis *promiſſi* in æthere fidelis. Selah.

[39]. At tu *prolem ejus* amoviſti, faſtidiſti, atque indignatus es Uncto tuo. [40]. Fregiſti fœdus ſervi tui, in terram *dejectum* diadema polluiſti. [41]. Perrupiſti omnes ejus macerias, & munitiones diruiſti. [42]. Spoliarunt eum quicumque illac iter faciebant, fuítque ludibrium vicinorum ſuorum. [43]. Extuliſti dexteram vexatorum ejus, atque exhilaraſti omnes ejus hoſtes. [44]. Etiam hebetaſti aciem gladii ejus, neque in prœlio eum con-

rir, & Solis inſtar coram me ſtabit. 38. Inſtar Lunæ ſtabit in perpetuum, eritque ſidereus teſtis bonæ veſtræ fidei. Selah.

39. Tu verò evertiſti, recuſaſti & indignatus es Uncto tuo. 40. Rejeciſti fœdus ſervi tui, & dejeciſti ejus diadema in terram. 41. Perrupiſti omnes ejus macerias, & munitiones contriviſti. 42. Spoliaverunt omnes eâ viâ tranſeuntes, quod fuit opprobrio ejus vicinis. 43. Extuliſti dextram hoſtium ejus, ejusque adverſarios exhilaraſti. 44. Aciem

tiar. Τὸ אם im *ſi*, non eſt quidem propriè negativa particula, ſed vim ejus obtinet, in elliptica hac loquendi ratione. Perinde enim eſt, ac ſi diceret: *ſi mentiar Davidi*, fidem mihi ampliùs non habeto; quod cum nolit Deus, eò ipſo negat, fore ut fidem fallat, aut conſilium mutare videatur.

37. *Inſtar Solis*] Quia ſol ad conſummationem uſque rerum ſtabit. Vide Pſ. LXXII, 5.

38. *Stabilis erit in perpetuum*] יכון עולם *jicchon holam*, pro לעולם. Vide Prov. XVI, 12. XXX, 14.

Eáque teſtis promiſſi] ועד בשחק נאמן vehed baſchahhak neeman, *& teſtis in æthere fidelis*. Perinde eſt, ac ſi diceret; cùm promiſerim regnum Davidis perpetuum fore, & æquaturum tempus, quo Sol & Luna fulgebunt; cùm videbitis Lunam, eam promiſſi hujus mei quaſi teſtem putatote. Sic Iris conſtituta eſt teſtis, & veluti pignus promiſſionis de genere humano numquam è terris, diluvii immiſſione, delendo. Cavendum, ne putemus Deum hîc induci vocantem Lunam quaſi teſtem, ut Poëtæ Græci & Latini ſolebant ſidera, quibus putabant adeſſe divinas Mentes, quæ eas compellantes audiebant; quos imitatus *Buchananus* habet:

Eſto mihi Sol teſtis ad hæc, & conſcia Luna,
Cum quibus æquævum ſceptrum Judæa tenebit.

Ceterùm promiſſa hæc, de æternitate regni, in Davidis prole, in nullo impleta ſunt, niſi in Jeſu, Mariæ Filio, à Davide oriundo, qui etiamnum in cœlo regnat, atque ad conſummationum omnium rerum regnaturus eſt.

39. *At tu prolem ejus ampviſti* &c.] *Prolem ejus* זרעו *zarho*, repetiimus ex verſ. 37. perſpicuitatis & conſtructionis cauſâ, quia זנחת ותמאס *zanahhatha vatthimas* incommodè conſtruuntur cum עם משיחך *hım mſchihhecha*, cum Uncto tuo. Nec qui excidiſſe ſuſpicaretur multùm fortaſſe aberraret à vero; certè eam vocem omnino poſtulat duorum membrorum commatis *paralleliſmus*, ut ita loquar.

Indignatus es Uncto tuo] Regem Judæ hîc ſignificari voce *Unctus* obſcurum non eſt; ſed quis fuerit, non ita liquet. Qui Ethanem Ezrachitam, qui Davidi coævus fuit, eſſe Pſalmi hujus auctorem putant, Robohamum, Salomonis Filium, interpretantur, agſqoe hîc de expeditione Siſaki, vel Seſoſtris Regis Ægypti, in regnum Judæ exiſtimant, de qua 2. Par. X, 11. ubi urbes munitas Judæ cepiſſe, ærariúmque Templi & Regis ſpoliaſſe dicitur, & Robohamum in ſervitutem redegiſſe. Sed quia Robohamus Jeroſolimæ manſit, & regnum filio reliquit, nec eſt tot mala paſſus ab Ægyptiis, quot hîc memorantur; alii maluerunt Pſalmum hunc referre ad extrema Regni Judæ tempora, & Sedekiam interpretati ſunt. Quod ſi verum eſt, ut multis videtur, לאיתן *leEthan*, initio Pſalmi, non ſignificabit *Ethanis*, quaſi *Ethan*, ejus auctor fuerit; ſed poſteris ejus datum, ut ab iis caneretur, ut ſunt Pſalmi לאסף *leAſaph*, ad Aſaphidas miſſi, ut eos canerent.

40. *Fregiſti fœdus*] נארת ברית *neartha brith*. LXX. Intt. κατέστρεψας τὴν διαθήκην. Verterunt ἀπετίναξεν Jerem. Lam. II, 7. ubi iterum hoc verbum legitur, nuſquam alibi. *Symmachus* εἰς κατάραν ἔδωκας, quia potavit huic verbo eſſe adfinitatem cum verbo ארר *arar*, maledixit. *Hieronymus* hîc *adtenuaſti*, in Threnis *maledixit*.

In terram dejectum diadema polluiſti] חללת לארץ נזרו *hhillaltha laarets nizro*. נזר eſt inſigne regium, quale diadema, aut cidaris certo modo redimita. Metaphoricè, aut etiam propriè hæc intelligi queant, de regiæ dignitatis minutione, in regno Judæ, ab Ægyptiis, vel Babyloniis; vel quòd reverâ alterutri diadema Regis Judæ in terram, contemtûs cauſâ, jecerint.

41. *Munitiones diruiſti*] שמת מבצריו מחתה ſchamtha mibtſarau mhhitthah, *poſuiſti munitiones ejus contritionem*, aut *terrorem*. Sed quia חתת eſt propriè *frangere*, & tralaticio ſenſu *terrere*, qui tamen frequentior eſt; vertimus quaſi מחתה, *ruinam*, & *everſionem* ſignificaret, quod meliùs loco convenit, ubi de muris & munitionibus ſermo eſt. Sic Chaldæos habet תבירא thbirah, *fractio*. At LXX. Intt. δειλίαν, & Hieronymus *pavorem*.

42. *Spoliarunt eum* &c.] Hoc eſt, Regem, in cujus poteſtate ſunt omnia, quæ rapiuntur, quamvis civium propria. Patebant, nempe, omnia, urbium muris dejectis. Vide Pſ. LXXX, 13.

43. *Extuliſti dextram* &c.] Victoriam ingentem eis conceſſiſti, unde fieri *manu elatâ* dicitur, quod fit palam & à victore, aut qui ſibi putat licitum eſſe, quod facit. Vide Exod. XIV, 6. Num. XXXIII, 3. & alia ſimilia loca.

44. *Hebetaſti aciem gladii* &c.] *Feciſti redire aciem gladii ejus*. At LXX. Intt. ἀπέστρεψας τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας αὐτοῦ, & *Hieronymus*: *avertiſti robur gladii ejus*. Sed צור, ubi de coltro, vel gladio ſermo eſt, *aciem* ſignificat. Vide Exod. XIV, 25. Joſ. V, 2, 3.

Conſiſtere paſſus es] הקימתו hekimotho, *ſtare eum feciſti*, hoc eſt, non paſſus eſt ſtare,

conſiſtere paſſus es. 45. Effeciſti, ut deſineret ejus mundities, & ſolium in humum dejeciſti. 46. Contraxiſti dies adoleſcentiæ ejus, eúmque ignominiâ cooperuiſti. 47. Quouſque, Jehova, abſcondes faciem tuam? *an* in perpetuum ardebit, ignis inſtar, excandeſcentia tua? 48. Memento ego, quàm *brevis* ævi ſim. Cur verò omnes homines fruſtrà creaſſes? 49. Quiſnam eorum vivit, nec mortem videt? *Quis* vitam ſuam è ſepulcro eripit? Selah. 50. Ubi beneficia illa tua priſtina, Domine, *de quibus* Davidi per veracitatem tuam juraſti? 51. Recordare, Domine, opprobrii ſervorum tuorum, *quod* in ſinu fero, *ab* omnibus magnis populis; 52. *&* quomodo probris adfecerint hoſtes tui, ô Jehova; quomodo, *inquam*, opprobrio adfecerint veſtigia Uncti tui. 53. Benedictus ſit Jehova in æternum. Amen, Amen.

LI-

ciem ejus gladii retudiſti, nec ſtare paſſus es eum in prælio? 45. Finem impoſuiſti ejus munditiei & ejus ſolium in humum evertiſti. 46. Dies adoleſcentiæ ejus contraxiſti, & eum pudore perfudiſti. 47. Quo uſque, ô Creator, non videberis? an ſemper ardebit ira tua, inſtar ignis? 48. Memento, quam brevis ſim ævi, & quam fruſtra omnes homines creaſſes. 49. Quis homo vivit, qui non etiam mortem experiatur? Selah. 50. Ubi eſt antiqua beneficentia tua, ô Domine, quàm juraviſti Davidi, pro tua veracitate? 51. Memor eſto, Domine, opprobrii tuorum cultorum, & me geſtare in ſinu multos populos, omnes numeroſos; 52. quos hoſtes tui probris infectati ſunt, ô Creator, & contumelias, quibus *te* adfecerint, ac veſtigia Uncti tui inſectati ſint. 53. Benedictus ſit Creator in æternum. Amen, amen.

P A-

metu Hebræis injecto. Verba in *Hiphil* non rarò quod quis *patitur* fieri, potiùs quàm id quod *facit*, ſignificant.

45. *Ejus munditiei*] Hoc eſt, cultus veſtium, quo ſolitus erat uti, dum regnum Judæ ſtetit.

Dejeciſti] מגרת *miggartha*, quod alibi non exſtat, ſed non eſt infrequentis uſûs, apud Chaldæos.

46. *Contraxiſti dies* &c.] Hoc videtur velle Pſaltes, Regem, de quo agit, calamitatibus & miſeriis citius ſolito ſenem eſſe factum. Hinc quinam Rex ſignificetur intelligere forſè liceret, ſi pleniorem Regum Hiſtoriam haberemus.

Ignominiâ cooperuiſti] העטית עליו בושה hehetitha halau bouſchah, *induiſti ſuper eum pudorem*. Vide Pſ. LXXI, 13.

47. *Abſcondes faciem tuam*] Vide ad Pſal. XIII, 2.

48. *Memento ego, quàm brevis ævi ſim*] אני מה חלד ani mah hhaled, *ego quanti temporis*. Vide Pſ. XXXIX, 6. Sub ſua perſona, totum hominum genus deſcribit Pſaltes.

Omnes homines fruſtrà creaſſes] על מה שוא בראת כל בני אדם hal mah ſchave baratha enol bne adam, *cur creaſti fruſtrà omnes filios hominis*. שוא ſæpiſſimè pro eo, quod eſt *fruſtrà*, occurrit. Sententia Pſaltæ hæc eſt: ſi tam brevem & tam miſeram vitam agere nos oportet, qualem agimus, fruſtra à te creati ſumus. Atqui erant creati homines, propter alteram vitam; ſed res nondum erat, eo tempore, revelata. Vide not. ad Job. X, 19. ubi ſimiles ratiocinationes, quibus nihil erat, quod reponeretur, præter alterius vitæ ſpem.

49. *Sepulcro eripit*] *Liberabit animam ſuam è manu ſepulcri*, שאול, *ſcheol*.

50. *Beneficia tua*] חסדיך *hhaſadecha*. Vide ad verſ. 2.

Per veracitatem tuam juraſti] ישבעת באמונתך jiſchbahtha beemounathecha, *juraſti in veritate tua*. Hæc non habentur 2. Sam. VII. nec 1. Ephem XVII. Sed potuit habere Pſaltes pleniorem Dei orationem, quam ea eſt, quæ memoratis locis habetur; ſunt enim, ut notum eſt, ex re ipſa, omnes illæ Hiſtoriæ compendiariæ.

51. *Quod in ſinu fero*] שאתי בחיקי *ſebeethi bebheki*, *ferre me in ſinu meo*, hoc eſt, quod eſt veluti onus, quod in animo perpetuò geſto.

Omnium magnorum populorum] כל רבים עמים *chol rabbim hammim*. Subaudiendum מ, quod præfigendum τῷ כל, מכל micchol, *ab omnibus*. Hîc antecedit adjectivum, quod ſolet ſubſtantivum conſequi, ſed nec hujus ordinis exempla deſunt, à Grammaticis collecta. Intelliguntur populi Hebræis vicini & quidem numeroſiores, ut Ægyptii, Babylonii, Syri & Aſſyrii, qui ſæpe Hebræos & factis & dictis malè habuerant.

52. *Et quomodo*] אשר *aſcher*, pro כאשר *chaaſcher*. Alii *qui* minus commodè.

Veſtigia Uncti tui] Ea, nimirum, quæ fecit: Ut enim vita *viæ* nomine paſſim deſignatur, ſic & עקבות hikkeboth, *veſtigia*, ſignificant rationem, quâ quis ſe gerit. Vide Pſ. XLIX, 6. LVI, 7.

53. *Amen, Amen*] Quamvis majoris Emphaſeos causâ, geminetur אמן *amen*, attamen hoc crediderim hîc fieri, propter finem libri, ſic enim Libri claudi ſolent ab Hebræis. *Symmachus* habet ipſam vocem Hebraicam. LXX. Intt. γένοιτο, γένοιτο, quòd referri queat ad verba antecedentia. *Aquila* verò πεπιστωμένως, adludens, more ſuo, ad vocis Etymon.

COMMEN-

Digitized by Google

LIBER QUARTUS.

Moſes deplorat vitæ humanæ miſerias, & brevitatem, quæ ſunt pœnæ peccatorum: quod ut omnes ad animum revocent, proptereáque magis ſapiant, optat.

1. PRECES MOSIS VIRI DIVINI. Domine, habitatio tu fuiſti nobis, per *omnes* ætates. 2. Priuſquàm montes naſcerentur, & *priuſquàm* formares terram & orbem, & ab æterno, in æternum tu es Deus. 3. Facis, ut homo redeat in tenuem pulverem, cùm dicis: revertimini homines *in terram*, 4. Nam mille anni ſunt, apud te, inſtar heſterni diei, poſtquàm tranſiit, aut inſtar vigiliæ nocturnæ. 5. Irrigas eos ſomno, PSALM. XC.

PARAPHRASIS.

1. PRECES Moſis Viri Divini. Domine, domicilium fuiſti noſtrum, ex ætate in ætatem. 2. Priusquàm montes naſcerentur, & formaſſes terram & orbem, ex æternitate in æternitatem, Deus es. 3. Facies, ut homo redeat in minutum *pulverem*, dicésque ei: revertimini *in pulverem*, filii hominis. 4 Nam, apud te, mille anni ſunt inſtar diei heſterni, quando tranſierit, & inſtar vigiliæ nocturnæ. 5. Quando rigatti eos ſomno, ſunt, mane *ſequente*, inſtar herbæ, quæ mu-

COMMENTARIUS

In PSALM. XC.

1. PReces Moſis] *Oratio Moſis viri Dei.* Notum eſt ita dictos Prophetas. Vide Jud. III, 6. 1. Sam. II, 27. IX, 6. &c.

Habitatio tu fuiſti nobis] מעון mahon, *habitatio tu fuiſti nobis*, perinde eſt, ac ſi eſſet מצור matſor, *habitatio*, nempe, *munita* & tuta; in quam nos, in rebus duris, reciperemus; unde LXX. Intt. καταφυγή. Sic Pſ. LXXI, 3. *fias mihi* לצור מעון. *rupes, in qua habitem, & in quam ſemper me conferam. Hieronymus* tamen Ep. ad Cyprianum T. II. Ed. Ben. Col. 696 notat MAON magis *habitationem*, quàm *refugium*, ſonare. Quod verum quidem eſt, ſi vocis originem ſpectemus, ſed uſûs major habenda ratio. *M. Merbomius* IV. Specim. p 33. vult legi מעוז mahoz, *arx*, aut *caſtrum*, ut vertit. Sequentia ſimiliter, pro arbitrio, mutat, quibus tamen eſt commodior ſenſus, quàm audaci ejus interpolationi. Quare piget homini confutando morari. Si tam mendoſi eſſent Pſalmi, quàm putat, non poſſent ſine ſpiritu Prophetico reſtitui; ac proinde ſatius ei fuiſſet tacere, quàm rem, quæ fieri nequiret, tentare, cùm *nec Propheta, nec filius Prophetæ* eſſet.

2. *Priusquam montes* &c.] Sic deſcribitur etiam Dei æternitas Prov. VIII, 25.

Formares] תחולל *thebbolel. Aquila & Symmachus* ὠδινῆσαι, *parturire*, verterunt, ex propria verbi ſignificatione. LXX. πλασθῆναι *formari*, quod ſatis eſt; neque enim Deus deſcribitur, quaſi *cum dolore parturiens*, ſed creans, idque facillimè. Vide Gen. I.

3 *Facis, ut homo redeat in tenuem pulverem*] תשב אנוש עד דכא *thaſcheb enoſch had daccha*. Hîc אנוש emphaticè dicitur, pro *homine ægro*, ſeu miſero, quæ eſt propria vocis poteſtas. דכא *daccha* hîc eſt ſubſtantivum; alioqui *contritum* ſignificat. *Pulvis* eſt *tenuis*, à ſignificatu adfinis verbi דוך douk, *tundere* in mortario. Manifeſtò adludit Moſes ad antiquiſſimam illam ſententiam in genus humanum latam Gen. III, 19. *Pulvis es & in pulverem redibis*. Itaque minùs rectè LXX. Intt. μὴ ἀποστρέψῃς ἄνθρωπον εἰς ταπείνωσιν. Rectius *Hieronymus*: *convertes hominem uſque ad contritionem*, hoc eſt, in pulverem rediges, ex *Aquila*, aut *Symmacho*. Ipſe tamen *contritionem mortis* interpretatur.

Cùm dicis] Hoc eſt, quando vis. Vide ad Gen. I, 3.

Revertimini homines] Hic eſt, בני אדם *bne adam*, quibus verbis reſpicitur ad hominum originem, quæ eſt אדמה adama. Quare ſupplevimus *in terram*. Græcè diceres, γηγενεῖς ἐπανέρχεσθε εἰς τὴν γῆν

4 *Mille anni ſunt apud te*] *In oculis tuis.* Opponitur æternitas Dei brevi ævo hominum non tantùm ſingulorum, ſed & eorum, qui per plura ſæcula aliis alii ſuccedunt, ut qui per mille annos naſcuntur & intereunt. Mille enim annorum ſpatium collatum æternitati prorſus evaneſcit, & inſtar nihili reputatur: Res eſt clara, cùm nulla ſit finiti, cum infinito, proportio. Sed nihil vetat hîc addi *Plutarchi* hanc in rem verba, adverſus eos. qui ægre ferebant, malos tam *longo tempore* à Deo ferri, Tom. II. p. 554. λέγω δὲ πρὸς ἡμᾶς τὸν πολὺν χρόνον· ἐπεὶ τοῖς γε Θεοῖς πᾶν ἀνθρώπου βίου διάστημα τὸ μηδέν ἐστι· καὶ τὸ νῦν ἀλλὰ μὴ πρὸ ἐτῶν τριάκοντα τοιοῦτόν ἐστιν, οἷον τὸ δείλης ἀλλὰ μὴ τὸ πρωῒ στρεβλοῦν ἢ κρεμαννύναι τὸν πονηρόν: *dico autem, pro captu noſtro, longum tempus; nam Diis quidem omne humanæ vitæ ſpatium pro nihilo eſt, & quod nunc. non ante triginta annos, tale eſt quod non mane, ſed veſperi cruciatur aut ſuſpenditur ſceleratus.* Sed efficacius multò loquutus eſt Moſes

Poſtquàm tranſiit] Cùm pro nihilo habetur.

5. *Irrigas eos ſomno*] זרמתם שנה *zaramtham ſchenah*, pro בשנה *in ſomno*. Hæc verba non ſatis intellexerunt Interpretes. Verbum זרם, quod *inundare*, *perfundere* ſignificat, eſt hîc *irrigare*, quia confertur homo cum herba, quæ rore, aut pluviâ matutinâ irrigata nihilo ſeciùs

 ardore

ſomno, & ſunt mane inſtar herbæ, *quæ* mutatur. [6]. Matutino quidem tempore floret, & creſcit; veſperi verò exſcinditur & ſiccatur. [7]. Nam defecimus in ira tua, & in excandeſcentia tua conturbati ſumus. [8]. Ponis iniquitates noſtras in conſpectu tuo, & occulta noſtra in lumine faciei tuæ. [9]. Nam omnes dies noſtri abeunt in ira tua, conſumi-

mutata eſt. 6. Matutino tempore floret, & marceſcit veſperi, exciditur & ſiccatur. 7. Nam conſumimur irâ, & indignatione tuâ terremur. 8. *Quando* noſtra iniquè facta tibi propoſuiſti, quod à nobis abſcondebatur, exponitur lumini vultûs tui. 9. Nam omnes dies declinant *ad finem*, in ira tua, conſumti

ardore diei exſiccatur. *Rigare* aut *profundere* ſomno dixerunt etiam Poetæ Latini. *Lucretius* Lib. IV, 761.

> —— *cùm ſomnus membra profundit,*
> *Mane vigilat.*

Et verſ. 906.

> *Nunc quibus ille modis ſomnus per membra quietem*
> *Irriget, atque animi curas è pectore ſolvat*
> *Suavidicis potius, quàm multis verſibus edam.*

Virgilius Æneïdos Lib. I. 696.

> —— —— *placidam per membra quietem*
> *Irrigat.*

Ubi vide, ſi plura cupis, Frid. *Taubmannum* & *Joan. Lud. Lacerdam.* LXX. Intt. τὰ ἐξουδενώματα αὐτῶν ἔτη ἔσονται. Hieronymus: *percutiente te eos ſomnium erunt.* Sic *Theognis* περὶ τ͂ ἀκμῆς τ͂ ἥβης:

> —— —— πλέον ὤφελεν εἶναι
> Ἀλλ' ὀλιγοχρόνιος γίνεται ὥσπερ ὄναρ.

> *Diutiùs debebat eſſe, ſed breve eſt inſtar ſomni.*

Quî LXX. Intt. invenerint ἐξουδενώματα, in voce זרמתם *zeramtham*, aut quid ejus loco legerint non adſequor. Sed pro שנה *ſchenah* legerunt, aut legendum putarunt שניהם *ſchnehem*, anni eorum. *Hieronymus* verò non facilè probaſſet זרם *zaram* eſſe *percutere*, & שנה *ſchenah* ſomnium; nam *ſomnus* non eſt idem ac *ſomnium*. Non expendo Recentiorum Interpretationes, quæ multò meliores non ſunt. Satis eſt commodam protuliſſe, in qua vocum notæ ſignificationes ſervantur, nec quidquam ſuppletur niſi כ, quod paſſim deficit, ut omnes norunt, útque, ſi neceſſe eſſet, doceret *Chr. Noldius*, & nos paſſim oſtendimus.

Inſtar herbæ] כחציר *chebhatſir*, quod verti poſſit *inſtar fœni.* Vide Pſ. XXXVII, 2. CIII, 13. CIV, 14. &c.

Quæ mutatur] יחלף *jabhaloph*, *mutabitur*, Dicitur de re brevi deſinente, quia eſt mutationi obnoxia. Vide Pſ. CII, 27. Cant. II, 11.

6. *Et creſcit*] יחלף *jabhaloph*, eſt hîc mutatio in melius. Vide Job. XIV, 3. XXIX, 20. Sic intelligi debet ex oppoſitione ſequentis commatis, *ſcinditur & exſiccatur.* Ut fœnum mane floret & creſcit, veſperi verò ſecatur, & ſiccatur. Sic homines brevi tempore florent & vigent, at paullò poſt in res adverſas incidunt & intereunt.

7. *Deficimus*] Aut *abſumimur*, כלינו *chalinou.* Defecerunt, aut abſumti ſunt Iſraëlitæ, in Arabiæ ſolitudinibus; qui, exceptis perpaucis, Chananæâ ſunt excluſi, propter iram, hoc eſt, juſtitiam Dei. Vide Num. XIV, 32. & ſeqq.

8. *Ponis iniquitates noſtras in conſpectu tuo*] לנגדך lnegdecha, *coram te.* Pœnas de iis ſumis, nam peccata remiſſa dicuntur *poſt tergum* Dei poni. Vide Eſai XXXVIII, 17.

Occulta noſtra] עלמנו *halumenou*, delicta nempe. Vide Pſ. XIX, 13. LXX. Intt. abſurdè ὁ αἰὼν ἡμῶν, quaſi eſſet à עולם *holam. Aquila* παρωχημένα, *Symmachus* ἀμελείας meliùs verterunt, unde Hieronymus: *negligentias.*

In lumine faciei tuæ] למאור פניך lmaor phanecha, *in face*, aut *lampade vultûs tui*; hoc eſt, in clara luce, adeóque ſunt tibi conſpicua. Ex more hominum, qui lucem ubi ſunt habent, ideóque vident, quidquid eſt ante ſe. Sententia eſt, Deum non ignoviſſe peccato eorum, qui, exploratorum ſermonibus deterriti, non auſi erant, Deo jubente, Chananæam ingredi, atque invadere.

Abeunt] פנו *phanou*, verterunt ſe; quia, nempe, aliquò abeuntes vultum noſtrum eò vertimus; quamobrem hoc ſolet cum *abire* conjungi. Vide Num. XIV, 25. Deut. XVI, 7. Joſ. XXII, 4. ubi *ſe convertere* & *abire* junguntur. LXX. Intt. ἐξέλιπον, *Symmachus* διέδραμον, Hieronymus, *tranſierunt.*

Sermonis inſtar] כמו הגה *chmo hegeh*, quod poſſit etiam verti, *cogitationis inſtar*, nam הגה *hagah*, æquè eſt tacitè quidpiam, apud animum ſuum, reputare, & id proloqui. Si *cogitationis* poteſtas magis adrideat, poterit illuſtrari Græco loquendi genere ὡσεὶ νόημα, quod in *Homero* adtributis hymnis, uſurpatur ad deſcribendam celeritatem. Sic loquutus *Theognis*, de celeritate, quâ Juventus præterlabitur, verſ. 979.

> Αἶψα γὰρ, ὥστε νόημα, παρέρχεται ἀγλαὸς ἥβη.

> *Subitò enim, quaſi cogitatio, præterit ſplendida pubertas.*

Alioqui potuit Moſes dicere fugere vitam inſtar ſonitûs verborum, qui non diutiùs durat, quàm dum pronunciantur. LXX. Intt. כמו הגה verterunt ὡς ἀράχνη ὁ μελετῶν, quia, ut bene *Val. Schindlerus*, legerunt עכש quod ex Chaldaïſmo verterunt, ſed abſurdè *Hieronymus*, *quaſi ſermonem loquens.* Φθόγγον verterat *Aquila* Job. XXXVII, 2. ubi vide not. Vult tamen *Hieronymus* idem utraque vertendi ratione ſignificari: *Quomodo enim loquentis ſermo prætervolat: ita*

Digitized by Google

ſumimus annos noſtros, ſermonis inſtar. [10]. Dies annorum noſtrorum ſunt ſeptuaginta admodum anni, ſi verò robuſtiores ſimus, octoginta; ſed quod eſt in iis præſtantiſſimum, moleſtia & labor inutilis, quia citò tranſit & avolamus.

[11]. Quis novit vehementiam iræ tuæ, & qualis eſt tui reverentia, talem eſſe excandeſcentiam tuam? [12]. Ut numeramus noſtros dies, fac, ut ſic *rem* teneamus, & animum noſtrum ad ſapientiam adpellemus.

[13]. Redi

ſumti ſunt inſtar ſermonis. 10. Dies annorum noſtrorum ſunt in ſe ſeptuaginta anni. Idque, quo ſuperbimus, ſunt ſuperbia, labor & iniquitas; quia *vita* citò reſecatur, & avolavimus.

11. Quis novit, quæ ſit vehementia iræ tuæ? ánve qualis eſt timor tui, talis ſit indignatio tua? 12. Doceto nos, quomodo *debeamus* numerare dies noſtros.

ita & opus araneæ incaſſum texitur. Sed argutius hoc eſt, & ratio erroris LXX. Intt. patet.

10. *Septuaginta admodum anni*] *In ſe* בחם *bahem*, quod vertit *Symmachus*, ὁλόκληροι ἑβδομήκοντα ἔτη, quem ſequuti ſumus, quòd *in ipſis*, ἐν αὐτοῖς, ut habent LXX. & *Hieronymus*, hîc aliud nihil ſignificare poſſe videatur. Loquitur autem Moſes de pleriſque, nam ipſe & aliquot alii diutiùs vixerunt. *Solon* de vitæ humanæ, quam in decem hebdomadas annorum dividit, apud *Philonem* de Mundi Opificio:

Τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὲν δύναται, μαλακώτερα δ' αὐτοῦ,
Πρὸς μεγάλην ἀρετὴν, γλῶσσά τε καὶ σοφίη.
Τῇ δεκάτῃ δ' ὅτις τελέσας κατὰ μέτρον ἵκοιτο,
Οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

Nona adhuc quidem valent, ſed languidiores ſunt, ad magnam virtutem, lingua & ſapientia ejus. Decimam verò ſi quis adtigerit, pro vitæ menſura, non præmaturus ſortem habeat mortis.

Si robuſtiores ſimus] בגבורות bigbouroth, *in roboribus*, aut *viribus*. LXX. Intt. ἐν δυναστείαις, Hieronymus, *ſi autem multùm*.

Sic quod iis eſt præſtantiſſimum] ורהבם *robbam*, ſuperbia, aut robur eorum. Significatur ea ætas, quâ maxime ſuperbimus, & viribus floremus, & quæ *Virgilio* eſt

Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi.

Intelligitur ætas virilis, quæ laboribus dedita & curis obnoxia. LXX. Intt. verterunt τὸ πλεῖον αὐτῶν, qui videntur legiſſe רבם *rubbam*, hoc eſt, *plurimùm eorum*. *Symmachus* verterat παρὰ δόξαν, ut videtur; nam Latinè ejus verba *Hieronymus* vertit, *præter opinionem*, in Epiſt ad Cyprianum. Tom. II. col. 701. Ed. Benedict. ſed de voce רהב conſulenda Lexica.

Moleſtia eſt & labor inutilis] עמל ואון *hamal veaven*. Hæc conjuncta idem ſonant. עמל eſt ſine dubio *moleſtus labor*, idem און ſignificat ex adfini אין *en*, nihil; ita ut ſit irritus adeóque moleſtus labor. Propterea *Aquila* frequenter vertit ἀνωφελὲς & interdum ἀνωφέλειαν, quod ſequutus eſt *Hieronymus* aliquoties. Hæc autem poteſtas adprimè huic loco convenit. LXX. Intt. κόπος καὶ πόνος. *Hieronymus: labor & dolor.*

Quia citò tranſit & avolamus] כי גז חיש ונעפה *chi guz bhiſch venahuphuh.* Citò, nempe, *tranſit* ea vitæ pars, quæ רהב *rahab* vocata eſt, quod elegantiſſimè expreſſit *Virgilius* Georg. Lib. III. 66 his verbis:

Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit, ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus.

ta cum *Val. Schindlero*, *Edm. Caſtello* aliiſque deducimus à גוז *gouz*, quæ vox, ex Chaldaïcæ, Syriacæ & Arabicæ Linguæ uſu, ſignificaſſe putatur *tranſire*. Alii volunt eſſe à גזז *gazaz* totondit, ſubaudiúntque *Deus*. ſed minus commodè. Sequuti ſumus *Aquilam*, qui habet διεπίλαστο (lego, διεπέρασεν) ἀνὴρ καὶ ἐξεπτάσθη, ut Hieronymus: *quoniam tranſibimus citò & avolavimus*. *Symmachus* verò τμηθέντες γὰρ ἄφνω ἐκπεταννύμεθα. Sed oporteret legi יגז *niggaz*, in futuro *Niphal* à גזז *gazaz*, totondit, ſecuit. At veteres Interpretes plerique parum obſervantes ſunt conſtructionis, & LXX. quidem Intt. minimè omnium, uti nec propriæ ſignificationis vocum: ὅτι ἐπῆλθε πραΰτης ἐφ' ἡμᾶς καὶ παιδευθησόμεθα. In quæ verba ſic *Hieronymus*, Ep. laudatâ, col. 701. *Satis miramur, quid voluerint verbum Hebraicum* AIS (חיש) *Septuaginta, Theodotio & VI. Editio transferre* manſuetudinem, *cùm Aquila, Symmachus & V. Editio* feſtinationem, *&* repente, celeritérque *tranſtulerint.* Mirum ſanè eſt, ſed in fragmentis editis Vett. Intt. *Aquila* pro חיש vertit ἀνὴρ, quaſi legiſſet איש. Hæc ſanè adverbium, aut nomen, cui fortè ב præfigendum, *in feſtinatione*, alibi non exſtat, ſed cum ſit à חוש *feſtinare*, huic loco adprimè convenit. Sunt qui malint eſſe nomen, cui præfigendum ב, *cum feſtinatione*.

11. *Quis novit vehementiam tuæ iræ*] Non ſunt ita hæc capienda, quaſi homines ignorarent à Deo multos labores hominibus impoſitos, multámque moleſtiam & tandem mortem à natalibus, etiam longævis, non admodum remotam; res enim erat, quæ omnium quotidie oculos percellebat, nec proinde ulli ignota eſſe poterat. Hoc tantùm vult Moſes, non aliter ſe geſſiſſe homines, quàm ſi eam prorſus ignotaſſent, nec ſatis ad animum rem tanti momenti revocaſſe. Vide notata ad Pſ. I, 6. עז אפך *koz apphecha* meliùs vertit ἰσχὺν τοῦ θυμοῦ σου *Symmachus*, quàm LXX. Intt. τὸ κράτος τῆς ὀργῆς, aut Hieronymus *fortitudinem iræ*, intelligitur enim vehementia iræ.

Et qualis eſt tui reverentia, talem eſſe excandeſcentiam tuam] וכיראתך עברתך *ouchiratheha hebratheha*, & ſicut timorem tui iram tuam; hoc eſt, *eſſe*. Senſus eſt, Deum indignari, pro reverentia, quæ ei debita; ſeu pœnas ſumere graviores de hominibus, prout minùs eum reverentur. *Symmachus*: καὶ τὸν φόβον σου τὴν ὀργήν σου. At LXX. Intt. jungunt his verbis primam vocem verſûs ſequentis, cùm vertant: καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου σου τὸν θυμόν σου ἐξαριθμήσασθαι; incommodè.

12 *Ut numeremus* &c.] למנות ימינו כן הודע ונביא

13. Redi *ad nos*, ô Jehova, quò uſque *nos aſpernaberis*? Te pœniteat erga ſervos tuos 14. Satia nos matutino tempore benignitate tuâ, lætáſque voces emittemus, & hilares erimus per omnes dies noſtros. 15. Exhilara nos, pro diebus, quibus nos adflixiſti, *& pro* annis, quibus malum vidimus. 16. Oſtendatur in ſervis tuis opus tuum, & majeſtas tua poſteris eorum incumbat. 17. Suavitas Jehovæ Dei noſtri nobis inſideat, opus manuum noſtrarum confirma in nobis, opus, *inquam*, manuum noſtrarum confirma.

Co-

noſtros, & auferemus *à te* cor ſapiens. 13. Redi *ad nos*, Creator, quo uſque *videbuur*, & ſolatium capito, propter ſervos tuos. 14. Satia nos matutino tempore miſericordiâ tuâ, ac lætas voces emittemus, & gaudebimus omnibus diebus noſtris. 15. Exhilara nos, pro diebus, quibus nos adflixiſti, & pro annis, quibus vidimus *apud nos* malum. 16. Opus *hoc* tuum conſpiciatur in ſervis tuis, & gloria tua inter eorum filios. 17. Sit apud nos quod eſt jucundum, in Creatore Deo noſtro, atque opus manuum noſtrarum ut ſtabile ſit facito, & confirma apud nos, & *idem illud* opus manuum noſtrarum ſtabile facito.

P A-

תגבא לבב חכמה limnoth jamenou chen hodah *venabi* lbab hhochmah, *ad numerandum dies noſtros ſic fac, ut innoteſcat, & adducamus cor* (ad) *ſapientiam*; hoc eſt, fac ut reputemus, quàm brevis ævi ſimus; quâ re fiet, ut magis ſapiamus. Qui hoc reputant, ut decet, omnem ſuperbiam animo ejiciunt, virtutémque ſectantur, ut breve iſtud ævum tranquilliùs traducant. Quæ tamen ſunt hominis alteram, poſt hanc, vitam ignorantis; quiſquis enim eam novit, majorem longè rationem habendam eſſe vitæ futuræ, quàm præſentis, & ſubinde, occaſione datâ, inculcat. Antecedentia etiam oſtendunt rem animo Moſis non obverſatam. *Aquila*, *Symmachus* & V. Edit. τὰς ἡμέρας ἡμῶν οὕτω γνώρισον ἵνα ἔλθωμεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ σοφίας. Quid verò eſt *in cor ſapientia*? Deteriùs tamen LXX. Intt. τὴν δεξιάν σου οὕτω γνώρισον καὶ τοὺς πεπαιδευμένους τῇ καρδίᾳ ἐν σοφίᾳ. *Hieronymus* ſuperiores ſecutus: *ut numerentur dies noſtri, ſic oſtende, & veniemus corde ſapienti.* Sed נבא non eſt *veniemus*, verùm *venire curabimus*, niſi legerint נבוא *nabo*; quæ lectio eſt deterior noſtrâ, in qua conſtructio eſt ſimplicior, & Hebraicæ Linguæ magis conſentanea. Supplemus tantùm אל el. *ad*, ante חכמה *hhochmah*, ſapientiam, quæ particula interdum omittitur poſt בוא bo, *venire*. Vid. Jerem. XXXII, 24. Hagg. II, 7. Rectè *Hieronymus* obſervat LXX. Intt. pro ימינו *dies noſtros* legiſſe ימינך jeminecha, *dextram tuam*. Eum vide.

13. *Redi ad nos*] Supplevimus, *ad nos*, quia Deus *ſe amovere* dicitur ab iis, quos non juvat. Vide Pſ. VI, 1. LXXX, 15.

Nos aſpernaberis] Hoc, aut ſimile quid ſubaudiendum liquet; quod, perſpicuitatis causâ, ſupplevimus.

Te pœniteat erga ſervos tuos] הנחם על עבדיך *hinnahhem hal habadecha*, te pœniteat ſuper ſervis tuis, hoc eſt, ne ampliùs eos malè habeas. LXX. Intt. παρακλήθητι ἐπὶ τοῖς δούλοις σου. Nec abſimiliter *Symmachus*, quod interpretatur *Hieronymus*, contra eorum mentem: *exorabilis eſto ſuper ſervos tuos.* Sed multò rectiùs de *pœnitentia* hæc intelliguntur; hoc eſt, non de mutatione conſilii, quæ in Deum non cadit; ſed de mutatione rationis, quâ ſe gerebat erga Hebræos, quos morti in deſerto obeundæ damnaverat.

14. *Matutino tempore*] Id eſt, maturè, metaphorâ fortè petitâ à rore matutino, quo terra ſatiatur. Vide Pſ. XLVI, 6 CXLIII, 8. & ſimilia loca.

Lætáſque voces emittemus] נרננה neranenah. Plures Intt. αἰνέσομεν, quod lætæ voces, רנים ronnim, conjunctæ ſint cum laudibus Dei At LXX. ἠγαλλιασάμεθα Citatur è *Symmacho*, ἵνα ὑμνήσωμεν, ſed legendum videtur ὑμνήσωμεν, ſic enim & alibi hoc verbum vertit & res ipſa poſtulat.

15. *Pro diebus*] כימות *chimoth*, ut diebus; hoc eſt, penſa mala, quæ paſſi ſumus, bonis contrariis.

Quæ vidimus] Paſſi ſumus. Vide ad Pſ. IV, 7.

16. *Opus tuum*] Auxilium tuum. Pro *in*, eſt Hebraicè אל el, *ad*, quod poſſet etiam Dativo exprimi: *ſervis tuis*.

Majeſtas tua] הדרך *hadarcha*, decus tuum, gloria tua. LXX. Intt. ὁδήγησον, quia legerunt *hadrech* à דרך inceſſit. *Symmachus*, τὸ ἀξιοπρεπές. Intelligitur *favor*. Vide Pſ. XLV, 4, 5.

17. *Suavitas Jehovæ*] נעם יהוה *noham Jehovah*, amoenitas Jehovæ. Vide Pſ. XVI, 11. XXVII, 4. LXX. λαμπρότης, *Symmachus* κάλλος. Hieronymus *decor*. Potiùs, ſuavitas, jucunditas.

Nobis inſidiat] *Supra nos.*

Confirma in nobis] כוננה עלינו *chonenah halenou*, confirma ſuper nobis; hoc eſt, fac, ut bene cedant nobis; nam quæ non confirmantur irrita fiunt. Sic *Symmachus*: ἑδραίου ποίησον ὑπὲρ ἡμῶν. Sic & Hieronymus. *fac ſtabile, & confirma*. LXX. Intt. κατεύθυνον ἐφ' ἡμᾶς, *dirige ſuper nos*. Non malè.

COMMEN-

Cohortatur Iſraëlitas Pſaltes ad fiduciam in Deo reponendam, quòd liberet homines à periculis quibusvis, prout ſui timentibus promiſit.

1\. QUI habitat in latebra *Dei* altiſſimi, *& qui* in umbra Omnipotentis commoratur, 2. dicat de Jehova: perfugium meum & munitio mea *eſt*: Deus meus, ei confidam. 3. Nam ille te à laqueo venatoris, à peſte exitiali liberabit. 4. Alâ ſuâ te operiet, & ſub alis ejus perfugium invenies, ſcutum eſt & clipeus veritas ejus. 5. Non timebis pavores nocturnos, neque ſagittam volucrem interdiu, 6. neque peſtem in caligine PSALM. CXI.

PARAPHRASIS.

De Peſtilentia, cujus mentio fit 2. *Samuelis Cap.* XXIV.

1\. QUI habito in ſeceſſu Altiſſimi, *ſeu* in umbra Omnipotentis, 2. dicam Creatori: tu ſpes mea es, & munitio, ô mi Deus; in te fiduciam meam ponam & munitionem, in qua tutus ero. 3. Nam ille, *ô anima mea*, liberabit te à laqueo venatoris, atque a peſte calamitatum. 4. Alâ ſuâ te quaſi umbrâ teget, & pennis ejus erit, quod confidas. Veracitas ejus erit tibi quaſi clipeus & ſcutum. 5. Non erit, quod tibi timeas à pavore nocturno, nec ab interdiu miſſa in te ſagitta: 6. aut à peſte, quæ noctu graſſabitur; & ab exſcidio, quod interdiu & meridie *homines* exter-

COMMENTARIUS

In PSALM. XCI.

1\. IN *latebra Dei*] בסתר *bſether. Aquila* & V. Ed. ὁ καθεζόμενος ἐν ἀποκρύφῳ, prorſus ad verbum, ſed obſcurè. LXX. Intt. κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ, quod nec Hebraicum, nec Græcum eſt. *Symmachus* bene; ὑπὸ σκέπῃ τοῦ ὑψίστου *Hieronymus*, *in abſcondito*, quaſi defuiſſet Linguæ Latinæ nomen ſubſtantivum, quo exprimeretur vox סתר *ſether*. Sed ſæpe vertit potiùs *Aquilam*, ut hîc, aut *Symmachum*, ut alibi paſſim, quàm Hebraica verba.

Et in umbra Omnipotentis] Addidimus *& qui*, quia hæc idem ſonant, ac antecedentia, ſoléntque membra ἰσοδυνάμως conjunctione connecti. Metaphora hæc ducta eſt ab umbra arboris frondoſæ, quæ æſtûs vitandi causâ adiri ſolet, à vicinis: ut prior à latebris ſilvarum, aut montium, vel cavernarum, in quas ſe abdebant, qui ſibi ab hoſte metuebant.

2\. *Dicat*] אמר quod volunt eſſe nonnulli participium, pro אֹמֵר. Sed alii præſenti vertunt *dico*, quæ frequens eſt ſignificatio participii; alii futuro *dicam*, quod aliquando ſignificat participium, & præſertim quidem paullò pòſt futurum (Vide *Sal. Glaſſium* Phil. S. Lib. III. Tr. IV. canon. 6) aut quod ſit prima perſona Futuri Kal. At LXX. Intt. *ipſi dicet*, Hieronymus *dicens*. Sequuti ſumus priores, quia quæ præcedunt verſ. 1 ſunt loco nominativi, quem ſequi debet tertia perſona. Scio eſſe qui vertant, & verba conſtruant, in hunc modum: *habitans in latebra Altiſſimi*, *in umbra Omnipotentis commoratur*, quaſi hîc deſineret ſententia, ita ut velit Pſaltes, *qui habitat in umbra Altiſſimi*, eumdem *commorari in umbra Omnipotentis*. Quod quidem nemo negarit, ſed utrumque verbum prorſus eodem redit, perindéque eſſet ac qui diceret, eum, qui à Numine protegitur, à Deo defendi.

De Jehova] ליהוה *ladonai*. Hîc ל eſt pro *de* ut ſæpe alibi. Vide Gen. XIII, 13. & *Chr. Noldium* ad ſignif. particulæ ל. Alii vertunt dativo, ſed ſequentia obſtant.

3\. *Nam ille te* &c.] Pſaltes ſubitâ ἀποστροφῇ ad eum convertitur, de quo in antecedentibus.

A laqueo venatoris] מפח יקוש *mipphahh jakouſch*; hoc eſt, ab inſidiis hoſtium. Vide Pſ. CXIX, 110. CXXIV, 7.

A peſte exitiali] מדבר הוות *middeber havvoth*, à peſte exitiorum, vel calamitatum. Vide Job. VI, 2. XXX, 13. LXX. Intt. ἀπὸ λόγου ταραχώδους. Pro דֶּבֶר legerunt דָּבָר. *Hieronymus*: *de morte inſidiarum*.

4\. *Alâ ſuâ*] באברתו *beebratho*. Vide Pſ. LV, 7. LXVIII, 14 Metaphora ex avibus deſumta, ut Deut. XXXII, 11. LXX. Intt. ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ. Hieronymus: *in ſcapulis ſuis*.

Sub alis ejus perfugium invenies] תחת כנפיו תחסה *thahhath chnaphau thehhheſeh*. Cum מחסה *mahhaſeh* ſit *perfugium*, verbum, à quo deducitur, eſt etiam *perfugere* & *perfugium invenire*, ut hîc.

Clipeus] סחרה *ſohherah*. A סחר ſahhar, *circuivit*, quia clipeus corpus circumdat, certè ex parte, dum ſe miles, eo hoſti objecto, circumagit. LXX. Intt. ὅπλῳ κυκλώσει σε, quaſi legiſſent יסחרך *jiſhherecha*. Hieronymus: *ſcutum & protectio*. *Aquila*: ὡς πανοπλία καὶ περιφορεία Incommodè.

Volucri] יעוף *jahouph*. Subaudi אשר, *quæ volabit*.

6\. *Neque peſtem in caligine graſſantem*] מדבר באפל יהלך *middeber beophel jahaloch*, à peſte (*quæ*) in caligine ibit. LXX. Intt. ἀπὸ πράγματος διαπορευομένου ἐν σκότει Iterum דָּבָר pro דֶּבֶר. *Aquila* ἀπὸ ῥήματος ἐν σκοτομήνῃ περιπατοῦντος. *Symmachus*: οὐδὲ λοιμὸν ἐν ζόφῳ ὁδεύοντα. Rectiùs Hieronymus: *à peſte in tenebris ambulante*. Intelliguntur morbus noctu potiſſimùm graſſans, aut

caligine graſſantem; neque perniciem meridie devaſtantem. [7]. Cadent à latere tuo *ſiniſtro* millem, & à dextra tua decies milleni, ſed *exitium* ad te non pertinget. [8]. Quin oculis tuis ſpectabis, & ultionem improborum intueberis; [9]. quia tu *dixeris*: ô Jehova, perfugium es meum, & *quia* habitationem tuam in excelſo loco poſuiſti. [10]. Non continget tibi malum, nec plaga accedet ad tabernaculum tuum; [11]. quia Angelis ſuis mandata dedit de te; ut te in omnibus viis tuis ſervent. [12]. In volis ſuis te geſtabunt, ne pes tuus impingat ad lapidem. [13]. Leonem & aſpidem *ſine noxa* calcabis, leunculum & ſerpentem *pede illæſo* premes.

[14]. Quia (*inquit Deus*) me amat, liberabo eum, & extollam, quoniam nomen meum novit [15]. Invocabit me atque exaudiam eum, ei adero in anguſtiis verſanti, liberabo eum, & gloriam ei pariam. [16]. Longitudine dierum eum ſatiabo, faciámque, ut ſalutem meam videat.

Pſaltes

exterminabit. 7. Cadent à tuo latere milleni, & quidem decem milleni, ſed ad te peſtis non accedet. 8. Verùm tamen adſpicies oculis tuis pœnas, & reorum ultionem videbis; 9. quia tu, ô Creator, fiducia mea, habitaculum tuum in alto *aëre* poſueris. 10. Nullo caſu ad te perveniet malum, nec plaga accedet ad tuum tentorium; 11. quia ſuis Angelis in mandatis dabit, ut te ſervent, quocumque iveris. 12. In manibus ſuis te ferent, ne pes impingat tuus. 13. Calcabis, *ſine noxa*, leonem & aſpidem, & pedibus premes leunculum & draconem *impunè*. 14. Quandoquidem *ſalus vir* me amplexus eſt, eum etiam eruam, atque adtollam, quia nomen meum novit, & reveretur. 15. Invocabit me & ego eum exaudiam, ego ei adſum in anguſtia; eum eruam, & faciam, ut gloriam hinc nanciſcatur. 16. Longa ætate ita ei ſatisfaciam, ut contentus ſit futurus longitudine vitæ, & facturus, ut videat liberationem meam.

P A-

aut inſidiæ nocturnæ. Fuit etiam timendum frigus nocturnum paſtoribus, ſub dio oves paſcentibus.

Perniciem meridie devaſtantem] מקטב ישוד צהרים *mikketeb jaſchoud tſoòorajim*, pro אשר ישוד בצהרים, *quæ vaſtabit in meridie*. Aut morbus gravis meridiu, aut incommoda ventorum urentium, quò reſpicit Syrus Int. qui habet, *ventum qui flat meridie*, aut apertum latrocinium. LXX Int. ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ, cujus tranſlationis rationem reddimus in *Arte Critica* P. 1. C. I, 3. quem locum adeant ſi ita videatur, Lectores. *Aquila* ἀπὸ δηγμοῦ δαιμονίζοντος μεσημβρίας *Symmachus*: ἀπὸ συγκυρήματος δαιμονιώδους μεσημβρίας. Videntur eodem reſpexiſſe ac LXX Intt quamvis non intelligamus, quî in voce קטב *keteb* hæc invenerint. Certè nihil ejuſmodi ſignificat Deut. XXXII, 24. Eſ. XXVIII, 2. Hoſ. XIII, 14. ubi ſolum, præter hunc locum, occurrit. Hieronymus, *à morſu inſanientis meridie*, ad mentem *Aquilæ*.

7 *Cadent*] Hoc eſt, ſi cadant.

Siniſtro] Hoc ſupplevimus, quaſi eſſet השמאלי *haſſchmoli*, ut Ezek IV, 4. quid enim dextro lateri opponi poteſt, præter ſiniſtrum?

9. *Quia tu dixeris*] Quaſi eſſet אמרת *amartha*, ſupplendum, ex verſu ſecundo. Pſaltes eum adloquitur, quem autem? Alioquin orationis ſeries non conſtat

Et quia habitationem tuam] Quia *habitas in latebra Dei altiſſimi* &c. ut verſ. 1. Poſſis etiam vertere: *& Deum altiſſimum poſuiſti habitationem tuam*, ut Pſ. XC, 1.

In excelſo loco] *Excelſam*, ſi referendum ad מעון mahon, *habitationem*; ſin minus, erit vertendum, ut dixi, ita ut *Deus altiſſimus* ſit ipſa *habitatio*. Sic LXX. Intt. τὸν ὕψιστον ἔθου τὴν καταφυγήν σου, *Symmachus*: ὕψιστον ἔθου τὴν καταμονήν σου. At *Aquila* priore modo vertit: ὕψιστον ἔθηκας κατοικητήριόν σου, ſi modò ὕψιστον ſit Epitheton κατοικητηρίου. Eadem ambiguitate *Hieronymus*: *excelſum poſuiſti habitaculum tuum*.

10. *Non continget*] לא תאנה *lo theanneh*. LXX. Intt. οὐ προσελεύσεται πρὸς σὲ κακά *Aquila*: οὐ μεταχθήσεται πρὸς σὲ κακία *Symmachus*: οὐ παλιχθήσεταί σοι κακόν. *Hieronymus*: *non accedet ad te malum*. Senſus eſt expreſſus, at non vis verbi אנה *annah*. In Pihel eſt *obvium aliquem dare*, in Puhal *facere*, vel *pati*, *ut aliquis occurrat*. Occurrit iterum Prov. XII, 21. eodem ſenſu, atque hîc. Sed cùm non ſemper propria ἔμφασις conjugationum ſpectetur, ſimpliciter *continget* vertendum ſtatuimus; cùm præſertim vix Latinè vis conjugationis exprimi poſſet.

Plaga] נגע *negah*, quod morbum, peſtem & quodvis aliud malum, quod Deus, pœnæ loco, imponit hominibus ſignificat. LXX. Intt. μάστιξ, *Aquila & Symmachus* ἀφὴ, *Hieronymus* deteriùs *lepra*, quamvis enim dicatur de lepra, ubi de lepra ſermo eſt, נגע tamen abſolutè *lepram* non ſignificat.

11. *Angelis tuis* &c.] Vide Pſ. XXXIV, 8. ubi etiam Angelis curam piorum mandari docemur. Adito & Heb. I, 14.

In omnibus viis tuis] In omnibus cœptis, ut paſſim.

12. *In volis ſuis* &c.] Proverbialis formula, quâ intenta cura ſignificatur. Deſumta eſt à bajulis & nutricibus, qui per vias aſperas puerulos geſtant in ulnis, ne impingant offendiculis & cadant.

13. *Leonem* &c.] Aliud loquendi genus ſiidem proverbiale, cujus ſententia eſt, hominem pium è maximis periculis evaſurum, nec noxæ quidquam ab improbis accepturum. Addidimus *ſine noxa & pede illæſo*, ex re ipſa, perſpicuitatis cauſâ. De nominibus שחל *leo*, פתן *aſpis*, כפיר *leunculus* תנין *ſerpens*, conſulendus *Sam. Bochartus*, in Hierozoico.

14. *Quia, inquit Deus*] Duæ poſteriores voces ſupplendæ fuere, ut ſæpe alibi in Pſalmis Vide ad Pſ. LXXXI, 7.

Nomen meum novit] Scit me eſſe Deum verum,

Pſaltes hîc oſtendit, quàm neceſſe ſit Deum palam laudare, propter ejus beneficia, atque opera; quamvis hæc non intelligantur à pravis hominibus, qui propterea Deo pœnas dant, dum boni florent.

1. CARMEN CANTICI IN DIEM SABBATHI. 2. Bonum eſt laudare Jeho- PSALM.
vam, & carmen canere nomini tuo, ô Altiſſime *Deus*, 3. nunciare mane be- XCII.
nignitatem tuam, & veracitatem tuam *ſingulis* noctibus, 4. adhibito decachordo nablio, & Higgajone cum cithara. 5. Quia exhilaraſti, Jehova, me opere tuo, propter opera manuum tuarum lætas voces tollam. 6. Quàm magna ſunt opera tua, Jehova! Valde profundæ ſunt cogitationes tuæ.

7. Vir ſtolidus hoc neſcit, neque inſanus adtendit. 8. Cùm germinant improbi inſtar herbæ, cùm florent quicumque vitio addicti ſunt, *id eò ſpectat*, ut in perpetuum perdantur.. 9. Sed tu excelſus es in æternum, Jehova. 10. Nam en hoſtes tui, ô Jehova, en hoſtes tui peribunt, diſjicientur omnes vitio addicti.

11. Ad-

PARAPHRASIS.

Laudes Dei canendæ die Sabbathi.

1. PSALMUS canendus die Sabbathi. 2. Bonum eſt celebrare laudes Creatoris, & Pſalmos canere, *qui te* extollant, ô Altiſſime *Deus*: 3. ut nuncietur mane ejus miſericordia & veracitas ejus in noctibus, 4. adhibitis Decachordo, Nablio, Higgone *&* Cithara. 5. Quia me exhilaraſti, ô Creator, opere tuo & actionibus manuum tuarum, *te* laudabo. 6. Quàm magnifica ſunt opera tua, ô Creator! Valde abſtruſæ ſunt cogitationes tuæ. 7. Vir bardus *eas* non novit, nec ſtultus talia intelliget.

8. Dum florebant improbi, inſtar herbæ, etiam germinarunt quicumque dediti ſunt iniquitati, donec exterminati ſint in perpetuum. 9. Tu verò excelſus eris in æternum, ô Creator, 10. cùm mox inimici tui peribunt; ſegregabuntur *ab aliis* quicum-

rum, & pro ſua cognitione mores ſuos componit. Poſterioris tamen major ratio habetur, quia cognitionem non ſemper ſequuntur mores ei conſentanei, quamvis ſine cognitione non ſint mores ſatis caſtigati.

15. *Ei adero* &c.] *Cum eo ego in anguſtia.*

16. *Salutem meam videat*] Liberatione mea fruatur. *Videre bonum & malum* eſt ea ſentire, quod ſæpiùs monuimus. Si Chriſtiano more hæc interpreteris, erit ſalus æterna, ſed priùs oſtendendum eſſet, perſpicuè eam revelatam fuiſſe, antequàm in loco ambiguo quæreretur.

COMMENTARIUS.

In PSALM. XCII.

1. *In diem Sabbathi*] Ut caneretur die Sabbathi. Erant ſine dubio certi Pſalmi certis diebus adſignati, ſed qui fuerint non conſtat, nec magni noſtrâ intereſt ſcire. Lege tamen, ſi ita videatur, quæ hac de re habet *Joan. Leightfootius* in Libro *de Miniſterio Templi*.

3. *Nunciare mane* &c.] *Mane & veſperi*, aut *nocte*, totam diem complecti ſolent, quod νυχθήμερον vocant.

4. *Higgajone*] עלי הגיון *hale higgajon*. Videtur hîc הגיון inſtrumentum quoddam Muſicum eſſe. Alioquin eâ voce ſignificatur *meditatio* Pſ. IX, 17. XIX, 15. Lam. III, 52. LXX. tamen Intt. vertunt hîc μετ᾽ ᾠδῆς, & *Hieronymus*: *in cantico*, *in cithara*. Sed particula עלי obſtare videtur, quamvis in re tam obſcura, nihil adfirmare quaſi exploratum liceat.

5. *Opere tuo*] בפעלך *bphohalecha*; hoc eſt, auxilio tuo. Vide Pſ. XC, 15, 16.

Opera manuum tuarum] במעשי ידיך *bmahaſche jadecha*, in operibus manuum tuarum &c.

Valde profundæ ſunt] עמקו *hamekou*, hoc eſt, occultæ, atque imperveſtigabiles. Vide 1. Cor. II, 11.

7. *Hoc neſcit* &c.] Hoc eſt, quia rationem, cur Deus certo modo ſe gerat, ignorat, nec ſatis Providentiam ejus adtendit, etiam in iis, quæ intelligi poſſunt, ſi adtentio adhibeatur, Providentiam vituperat; aut etiam in dubium revocat, vel negat prorſus.

Id eò ſpectat, ut in perpetuum perdantur] להשמדם עדי עד lehiſchamedem hade had, *ad perdendos eos in perpetuum.* Non quidem conſilio Dei, qui delectetur eorum exitio, quod contrarium eſſet ſolemni jurijurando, quod exſtat Ezek. XXXIII, 11. ſed ſtultitiâ & improbitate malorum; qui ita ſe gerunt, quaſi hoc ſibi propoſuiſſent, ut funditus tandem perirent, & cum omnibus ſuis è medio tollerentur, ſæpe ſiniſterior eventus tribuitur, quaſi finis, hominibus, qui eum fugere alioqui vellent, ſed cæco furore in perniciem ſuam inſcii ruunt. Quod exemplis illuſtravit *Sal. Glaſſius* Phil. Sacræ Lib. III. Tr. VII. Can. 19. Vide Exod. XI, 9. Pſ LI, 6.

9. *Excelſus es in æternum*] מרום לעולם *marom leholam*, propriè *in altitudine*, nam hæc eſt ſignificatio vocis מרום, ante quam ſubaudiendum ב, *in*. Vide Eſai. XXXIII, 5. Senſus eſt, cœlum in æternum habitat.

10. *Vitio addicti*] פעלי און phohale aven, *facientes improbitatem.* Peccandi habitum hoc loquendi genus paſſim ſignificat

11. *Cornu*

11. Adtolles *contrà* cornu meum, ut cornu Orygis, perfundor oleo viridi. 12. Videbit *quæ* dixi oculus meus in inſidiatoribus meis; de malis, qui inſurgunt contra me, audient *hæc* aures meæ. 13. Juſtus inſtar palmæ florebit, inſtar cedri in Libano creſcet. 14. Plantati in Æde Jehovæ, in atriis Dei noſtri, germen emittent. 15. Etiamnum fructus proferent in ſenectute, pingues & virides erunt; 16. ut nuncient rectum eſſe Jehovam rupem meam, neque iniquitatem ullam ei ineſſe.

Pſal-

cumque iniquis actionibus dediti ſunt. 11. Suſtulisti *cornu meum*, ut cornu *animalis*, *quod* Reem *vocatur*, & delibutus ſum oleo viridi. 12. Circumſpexit oculus meus invidos meos, qui conſurgebant contra me, & maleficos audiverunt aures meæ. 13. Juſtus inſtar palmæ florebat, & multiplicabatur, ut cedrus in Libano. 14. Plantatus erat in Æde Creatoris, atque in atriis Dei noſtri florebant. Germinabant adhuc in ſenectute, pingues & virides erant; 16. ut nunciarent, Creatorem rectum eſſe & rupem meam, & nec ullam iniquitatem in eo eſſe.

PARA-

11. *Cornu meum*] Vide ad Pſ. LXXV, 5.

Orygis] Vide ad Num. XXIII, 22.

Perfundor oleo viridi] בלותי בשמן רענן *ballothi beſchemen rahanan*. Cùm בלול *baluul* ſit ſat frequenter oleo permiſtum, vel perfectum, בלל *perfundi*, vel *inungi*, non ſine ratione, cùm præſertim ſic res ipſa poſtulet, verterunt. Reſpicitur enim ad conſuetudinem ſeſe oleo ungendi, de qua Pſ. XXIII, 5. Nec magna eſt, hac de re, controverſia; at quæritur, quid ſit *oleum viride*, quod Interpretes, quos quidem vidi, fugit. LXX. Intt. ὁ γῆράς μου ἐν ἐλαίῳ πίονι. *Symmachus*: ἡ παλαίωσίς μου ὡς ἐλαία εὐθαλής. *Hieronymus*: *ſenectus mea in oleo uberi.* Qui omnes in aliqua voce peccarunt; verum quidem eſt בלותי *ballothi* poſſe verti *ſeneſcere meum*, hoc eſt, ſenectus mea; ſed conſtructio non eſt commoda, *ſenectus mea in oleo.* Præterea רענן *rahanan*, nuſquam eſt πίον *pingue*; nec שמן *ſchemen* eſt olea, ſed *oleum*, & quamvis legeremus כשמן *chſchemen*, pro בשמן *bſchemen*, non procederet comparatio, *conſeneſcere meum eſt inſtar olei viridis.* Vertimus ergo verba ut verti ſolent, dicimúsque *oleum viride* memorari, quia eſt omnium optimum, cujus rei teſtem damus *M. Catonem* Lib de R. R. c. III. *Si in terra, vel tabulato oleum nimium diu erit, putreſcet, oleum putridum fiet; ex quovis oleo, oleum VIRIDIUS, vel bonum fieri poteſt, ſi tempori facies.* Idem Cap. LXV. docet quî oleum ejuſcemodi fieri queat. *Oleum viride ſic facito; oleum quàm primùm ex terra tollito. Si inquinatum erit, lavato; à foliis & ſtercore purgato. Poſtridie, aut diem tertium, quàm lecta erit, facito. Palladius* Octob. tit. x. *Nunc oleum viride faciemus, hoc genere. Olivam quàm recentiſſimam, cùm varia eſt, colliges, & ſi diebus aliquot collegeris, expandes, ne caleſiat ſi qua ibi putris, aut ſicca eſt, removes. Suetonius* in D. Julio c. LIII. *Circa victum C. Oppius adeò indifferentem docet, ut quondam ab hoſpite conditum oleum pro viridi adpoſitum, aſpernantibus ceteris, ſolum etiam largius dicat adpetiſſe; ne hoſpitem aut negligentiæ, aut ruſticitatis videatur arguere.* Ad quem locum *Caſaubonus* nos amandat ad *Catonem*, cujus verba exſcripſimus. Addit *Romanicum* id *oleum* fuiſſe vocatum, ſed fallitur. *Romanica* vocat *Cato Acratra*, non oleum viride. At verum eſt *Servium* ad Georg. II, 86. docere ex *Pauſia Bacca* fieri *oleum viride*.

12. *Videbit quæ dixi*] Duo poſteriora verba, quæ referuntur ad verſ. 9. & 10. addenda omnino fuerunt, perſpicuitatis cauſâ.

Inſidiatoribus] בשורי *bſchourai*, à שור ſchour, *contemplari*, *obſervare*. Hîc tantùm legitur, ſed שורר *ſchorer* frequens eſt, eadem ſignificatione. Vide Pſ. V, 9. XXVII, 11. &c. *Inimicos* etiam quosvis ſignificat, quia inimicorum eſt *obſervare* in malam partem ſumtum. Hinc LXX. hîc ἐχθροὺς verterunt. *Symmachus* & *Theodotion*: ἀποτειχιζόντας, *muro excludentibus*, quia שור *ſchour* eſt *murus*.

De malis, qui inſurgunt in me] בקמים עלי מרעים *bakkumim hali mrehim*, in inſurgentibus in me malis, ב vertimus *de*, quia ſequitur *audient aures meæ*. Vide *Chr. Noldium*, ad ſignif. XII. particulæ.

13. *Inſtar palmæ*] כתמר *chatthamar*. LXX. Intt. ὡς φοῖνιξ, hoc eſt, ut *palma*, ſic ut habet *Hieronymus*, quod è lingua Hebraica non poteſt eſſe ambiguum. Sed qui Græca tantùm legebant, aut Vetuſtiorem *Hieronymo* Latinam translationem, *Phœnicem* avem interpretati ſunt. Quam fabulam ſat multi confutarunt, inter quos vide inprimis *Sam. Bochartum* Hieroz. P. 2. Lib. VI. c. 5. ut ne opus ſit nobis rei immorari.

14. *Plantati in Æde Jehovæ*] שתולים *ſchthoulim*, plantati, quod refertur ad totum genus juſtorum, ideóque plurali eſt numero. LXX. Intt. πεφυτευμένοι, ceteri μεταφυτευθέντες, *transplantati*, ut habet *Hieronymus*. Putarunt probos elegantius dici *transplantatos*, nec Hebræi verba compoſita habent. Nullæ erant arbores in Templo plantatæ, ſed tralaticio ſenſu videntur homines religioſi dici plantati illic eſſe, propter longam & frequentem moram, quam faciebant in Templo.

15. *Fructus proferent*] ינובון *jenoubonn*. LXX. Intt. πληθυνθήσονται *Aquila*: γεννηματίζοντες, *Symmachus*: καρποφορήσουσι, ut & *Theodotion*, alii alios ſunt imitati. Senſus eſt, pios ſenes, etiam in ſenectute, Abrahami inſtar, liberos genituros.

Pingues & virides erunt] דשנים ורעננים יהיו *dſchenim verahanannim jihjou*. hoc eſt, vegeta & virens ſenectus eorum erit.

16. *Ut nuncient* &c.] Doceant minores natu, Deum ſemper ſe juſtum & æquum præſtitiſſe, cùm Majorum ſuorum, tum ſuo ipſorum tempore. Erant, nimirum, imperiti & feroces juvenes, qui, ſi quid gravius paterentur, Divinam Providentiam incuſabant, quos meliora doceri à grandioribus natu neceſſe erat.

COMMEN-

Pſaltes Dei regnum laudat.

1. REGNAVIT Jehova, majeſtatem induit, potentiâ veſtitus eſt Jehova, accinxit ſe, etiam firmabitur orbis, nec nutabit. 2. Firmum ſolium tuum eſt ab eo tempore; tu es ab æterno. 3. Tollant flumina, ô Jehova, tollant flumina vocem ſuam, tollant fluctus ſuos; 4. ſonitu aquarum multarum, vehementibúſ*que* undis maris, potentior eſt in excelſis locis Jehova. 5. Teſtificationes tuæ fideliſſimæ ſunt, *&* decora eſt Ædi tuæ ſanctitas, ô Jehova, in longitudinem dierum. PSALM. XCIII.

Pſal-

PARAPHRASIS.

1. CREATOR oſtendit ſe Regem eſſe Rerum Univerſitatis; Majeſtate & Potentiâ ſuâ ſe induit CREATOR. Orbis etiam firmus erit, neque nutabit. 2. Firmum eſt ſolium tuum, ô Deus, ab eo tempore. Tu es ab æterno. 3. Tollant flumina vocem ſuam, tollant fluctus ſuos. 4. CREATOR tamen longè potentior, in excelſis locis, murmure omnium aquarum, & ipſius maris, permanebit. 5. Verba tua, ô Deus, certiſſima ſunt, & decora eſt Ædes tua ſacra ac longo tempore ſtabit.

PA-

COMMENTARIUS

In PSALM. XCIII.

1. *Majeſtatem induit*] גאות לבש *geouth labeſch.* Eſt à גאה gaah, *altum eſſe*, proprio ſenſu, ut de fumo, déque mari, cùm adtolluntur; deinde translatum eſt ad ſublimem Regum Majeſtatem, ut Eſaiæ XXVIII, 1. tum etiam Dei, ut apud eundem Eſ. XII, 5. ubi Dei facta ingentia ſic vocantur. Nihil commodius viſum hîc voce *Majeſtas.*

Potentiâ veſtitus eſt] לבש עז *labeſch boz.* Sic *Homerus* Iliad. H, 164.

Αἴαντες θοῦριν ἐπιειμένοι ἀλκήν.

Ajaces Martiam vim induti.

Accinxit ſe] התאזר *bithazzer.* Quaſi gladio. Deus ſemper quidem Regem totius terræ ſe præſtat; ſed aliquando potentiæ ſuæ inſigniora ſpecimina edit. Ad aliquid ſingulare hîc etiam reſpici putem, quamvis ex verbis quidnam ſit ne conjicere quidem liceat.

Firmabitur orbis] Hoc eſt, te regnante & regni curam gerente, omnia per orbem terrarum componentur, nec ullæ ampliùs mutationes fient. De vicinis populis Hebræo infeſtis agi videtur.

2. *Firmum erit*] נכון כסאך *nachon chiſacha*, LXX. ἕτοιμος ὁ θρόνος σου Symmachus meliùs: ἑδραῖος. Hieronymus: *firmum ſolium tuum.* Poſteriores ſequuti ſumus.

Ab eo tempore] מאז *meaz.* Videtur ſupplendum, *quo omnia facta ſunt*, nam מאז ſic ſumitur Prov. VIII, 22.

Tu es ab æterno] אתה מעולם *attha meholam.* Eſt clarior voculæ antecedentis explicatio.

3. *Tollant*] Eſt quidem bis נשאו *naſcheou* in Præterito, ſed quia ſequitur mox ישאו *jiſcheou* in Futuro, vertimus *tollant.* Senſus eſt: tollant licèt fluctus ſuos, idque cum maximo ſonitu; attamen multò iis potentiores, quos coërces, ubi viſum eſt.

Fluctus ſuos] דכים *dachjam.* Eſt à דכה *fregit*, aptéque ita vocantur fluctus, quorum alii alios veluti frangunt, franguntúrque littori, vel ripæ adliſi. Eſt vox hoc tantùm loco, ſed res ipſa & vox שבר *ſchebar*, pari ratione formata à שבר *fregit*, oſtendunt de fluctu vehementiore agi. *Frangi* autem dicuntur fluctus, cùm incidentes in rupes retrorſum redire coguntur:

Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terram, ſcopulóſque ſuperjacit undam
Spumeus, extremámque ſinus perfundit arenam
Nunc rapidus retro, atque æſtu reſoluta reſolvens
Saxa fugit. Æneïdos XI, 524.

4. *Sonitu*] *Vocibus* מקולות *mikkoloth*, quod quoſvis ſonitus ſignificat. Cùm non rarò populi conferantur cum mari, fremitúſque eorum cum marino; poſſet etiam fieri, ut Deus hîc iis longè potentior eſſe ſignificetur. Vide Eſai. XVII, 12, 13. Jerem XLVII, 2.

Vehementibúſque undis maris] אדירים משברי ים *addirim miſchbere jam.* Repetendum מן *min* ex ſuperioribus, ſupplendáque conjunctio, quaſi ſcriptum eſſet ומאדירים *oumeaddirim.* Vocant Hebræi אדיר *addir*, quidquid in ſuo genere magnum eſt, ideóque hanc vocem tam fluctibus, quàm Deo addunt, ſed vox Latinè loquenti mutanda fuit. LXX. Intt. utrobique θαυμαστὸς, Hieronymus *grandis.* Aquila ὑπερμεγέθης.

In excelſis locis] במרום bmatom, *in altitudine.*

5. *Teſtificationes tuæ*] עדותיך *bedothecha*, non eſt leges, ut paſſim.

Fideliſſimæ ſunt] נאמנו מאד *neemenou meod*; hoc eſt, neminem fallunt, cùm ſint juſtæ, præmiiſque & pœnis certis ſancitæ, quæ exſequutioni mandantur.

In longitudinem dierum] Hoc eſt, in perpetuum ſanctè habebitur.

Deus oratur, ut plectat malos, quorum improba facta deſcribuntur, & ſtultitia arguitur. Contrà Dei clementia in bonos, auxiliúmque eis præſtitum laudatur.

PSALM. XCIV. [1] DEus ultionum, Jehova, Deus ultionum, effulge *nobis*. [2]. Extolle te, qui
terram judicas, redde ſuperbis, quod eis debetur. [3]. Quò uſque nocentes, ô
Jehova; quouſque nocentes exſultabunt? [4]. Eructant & loquuntur dura; gloriantur
omnes vitio addicti. [5]. Populum tuum, ô Jehova, conterunt hereditatémque tuam
affligunt. [6]. Viduam & peregrinum occidunt, & pupillos trucidant. [7]. Dicent: non
videbit hæc Jah, neque adtendet Deus Jacobi. [8] Stolidi, *qui eſtis* in populo, adtendite;
inſani, quando dabitis operam, ut ſapiatis? [9]. Qui plantavit aurem, annon
au-

PARAPHRASIS.

1. O DEUS, qui ulciſceris ſcelera, luce tuâ favente nos illuſtrato. 2. Extolle te, ô qui es judex Terræ, & mercedem, quam ſuperbis debes, iis reddito. 3. Quouſque malefici, ô CREATOR, quouſque malefici exſultabunt? 4. Dura hactenus aliis minantur, aut garriunt, & gloriantur homines vitio dediti. 5. Populum tuum opprimunt, poſſeſſionemque tuam male habent. 6. Viduam & petegrinum occidunt & pupillos trucidant, 7. putantque, te talia ſcelera ignorare, aut minime punire. 8. O ſtolidi, qui eſtis in populo Hebræo, hæc adtendite; quando tandem dabitis operam, ut ſapiatis? 9. qui nobis ſenſum auditus dedit, an ipſe non audiet? qui formavit oculum, an poteſt ipſe deſtitutus eſſe viſu?
10. Qui

COMMENTARIUS

In PSALM. XCIV.

1. DEus ultionum] אל נקמות *el nkamoth*. Perinde eſt ac Deus juſtus; non qui ulciſcatur ſe ſtudio ultionis, quòd delectetur malis hominum, qui juratus hoc negat Ezek. cap. XXXIII, 11. Vide & C. XVIII, 32

Effulge] הופיע *hophiah*, nempe, פניך phanecha, *faciem tuam fac ſplendare*, facies enim ſplendida eſt favens. Vide Pſ. XXXI, 17. LXVII, 1. LXXX, 4, 8, 20. *Aquila, Symmachus, Theodotion* & Edd. V. & VI. ἐπιφάνηθι, *adpare*, quod idem ſignificat. *Hieronymus* ſimiliter: *oſtendere*. LXX. Intt. ἐπαῤῥησιάσατο, minus rectè, nam neque hoc ſignificat vox Hebraica, & verbum rectius in Imperativo ſumitur.

2. *Extolle te*] הנשא *hinnaſche*, extollaris: hoc eſt, fac, ut ſublimis omnibus videaris, ſive potentior. Vide Pſ. VII, 7.

Quod eis debetur] גמול *gmoul*, mercedem, ſeu pœnam iis debitam. Vulgò *retributionem* vertunt, quod Latinum non eſt.

4. *Dura*] עתק *hathak*. Vide Pſ. XXXI, 19. LXXV, 6. Hic LXX. Intt. ἀδικίαν. *Hieronymus* adludens ad ſonum vocis, quod & alibi facit, *antiquum*.

Gloriantur] יתאמרו *jithammerou*; hoc eſt dabunt operam, ut loquantur de ſe, ſe ſe ad glorioſos ſermones habendos concitabunt. LXX. Intt. λαλήσουσι, Hieronymus: *garrient*. Alibi non exſtat, niſi fortè Eſai. LXI, 6. ubi tamen ſcribitur תתימרו *thithiammerou*, ſed gloriationem etiam ſignificat.

5. *Conterunt*] ידכאו *jedaccheou*; hoc eſt, reddunt, דכים *dacchim*, tenues, pauperes, Iſraëlitas.

6. *Peregrinum*] גר *ger*. LXX Intt. προσήλυτον, Hieronymus: *advenam*, qui nullis adfinitatibus, aut conſanguinitatibus fultus, ſpreiſſque, quia non eſt de proſapia Jacobi, obnoxius eſt injuriæ. Quare Deus eum humanitati Hebræorum commendarat Exod. XXV, 21. ubi vide notas, & C. XXIII, 9.

7. *Non videbit*] Non magis curabit, quàm ſi non vidiſſet. Vide Pſ. X, 11. LIX, 8.

8. *Adtendite*] בינו *binou*: ſubaudiendum לבבכם *libbecham*, ut ſæpe diximus, ut & poſt תשכילו *taſchchilou*, quod ſequitur, & quod vertimus: *date operam, ut ſapiatis*.

9. *Qui plantavit aurem* &c.] Hoc eſt, eum, qui audiendi & videndi hominibus facultates dedit, ſine iis eſſe non poſſe. Natura ſanè, iis deſtituta, numquam eas dotes aliis conferre potuiſſet; imò verò is, à quo datæ nobis ſunt, eò præſtantiore ratione eas complectitur, quò eſt hominibus præſtantior Qui autem quidquid dicitur audit, & quidquid fit videt, rerúmque omnium eſt dominus, atque idem omnia regit, non poteſt, juſtus cùm ſit, impios ſermones, & improba facta non punire, niſi reſipiſcant,

10. *Qui erudit Gentes*] היוסר גוים *hajjoſer gojim*, eſt quidem propriè *qui caſtigat* verbis, aut etiam *plectis* ictibus: ſed cùm idem ſignificetur voce יוכיח *jochiahh*, vertimus cum *Hieronymo*: *qui erudit*, ita poſtulante ſenſu. Alioquin eſſet mera ταυτολογία. Sic & ante *Hieronymum* LXX. Intt. ὁ παιδεύων ἔθνη. Res manifeſtò confirmatur verſu 12. Intelligi autem videntur lumina Naturæ à Deo Gentibus data, quibus erudiuntur, ut docet Paulus Rom. II, 14, 15. ad quem vide Intt.

Annon arguit] הלא יוכיח *holo jochiahh*. Pœnis, nempe, immiſſis. Vide Pſ. VI, 2. Prov. III, 12.

Ipſe autem eſt &c.] המלמד אדם דעת *hammelammed adam dahath*, ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν, ut habent LXX. Intt. ſed participium eſt, ut, paſſim, pro præſenti. Addidimus hîc *autem*, quod poſtulat Pſaltæ ratiocinatio.

12. *Quem*

Digitized by Google

audiet? qui formavit oculum, annon videbit? 10. Qui erudit Gentes, annon arguet? Ipſe *autem eſt*, *qui* hominem eruditione inſtruit. 11. Jehova cogitationes hominis inanitatem eſſe novit.

12. Felicem hominem, quem, *tu* Jah, erudieris, atque è lege tua docueris! 13. ita ut ei quies concedatur, in diebus malis, donec fodiatur improbo fovea. 14. Non deſeret enim Jehovah populum ſuum, nec hereditatem ſuam relinquet; 15. quia ad juſtitiam redibit judicium, & omnes rectæ mentis homines id ſequentur. 16 Quis ſtabit mecum contra malos? quis aderit mihi contra vitio addictos? 17. Niſi Jehova auxilio mihi *fuiſſet*, parum abfuiſſet, quin anima mea *locum* ſilentii habitaſſet. 18. Si dicerem vacillaſſe pedem meum, benignitas Jehovæ me fulciebat. 19. In multis meis dubitationibus, *quæ* intra me *erant*, conſolationes tuæ animum meum recreabant. 20. Annon adhæret tibi ſolium iniquitatum, qui laborem fingis, in inſtituti *obſervatione*? 21. Confertim irruerunt in vitam innocentis, & in ſanguinem innocuum ſententiam dam-

10. Qui docuit omnes gentes quidquid veri norunt, annon is vitia iis exprobrabit? Is ipſe eſt, qui hominibus, quidquid veræ eruditionis habent, dedit, 11. & optimè novit hominum molimina inania frequentiſſima eſſe, aut ipſe irrita facit.

12. Beatum vero hominem, quem tu, ò Creator, docueris Leges tuas; 13. ita ut quietem ei conceſſeris calamitoſis temporibus, donec mali homines, qui calamitatis cauſæ ſunt, è medio ſublati ſint! 14. Neque enim Deus curam populi ſui omnino negliget, & poſſeſſionem hanc ſuam deſeret; 15. quia judices neceſſe eſt, pro jure recepto, ſententias ferre, quod & omnes recti animi homines facient. 16. Quis vero mecum contra improbos ſtabit? Quis mihi auxilium contra improbos feret? 17. Niſi Creatorem habuiſſem adjutorem, parum abfuiſſet, quin animus meus loca ſilentia habitaſſet. 18. Sed ſi faterer pedem meum vacillaſſe, me fulciebat continuò benignitas Creatoris. 19. In multis dubitationibus, quibus vacillabat animus meus, ſolatia tua me recreabant. 20. Annon eſt tibi ſolium iniquum, qui laborem fingis, in inſtitutorum à Deo obſervatione? 21. Confertim irruerunt in vitam innocentium, eoſque dam-

12. *Quem tu erudieris*] אשר תיסרנו *aſcher thejaſſerennou*. Sequens membrum oſtendit verbum hoc ita vertendum, ut verſ 10. LXX. Intt. ὃν ἂν παιδεύσῃς. Hieronymus: *quem erudieris*.

13. *Ita ut ei quies concedatur*] להשקיט לו *lehaſchkit lo*, ad quietem ei præſtandam; hoc eſt, immunitatem ab improborum vexationibus.

14. *Ad Juſtitiam redibit judicium*] עד צדק ישוב משפט *had tſedek jaſchoub miſchphat*. עד eſt pro אל, ad. Senſus eſt, mortuis improbis, qui terrori erant Judicibus, aut ipſi etiam inter eos ſedebant, nec juris ullam rationem habebant; tribunalia ad priſcum judiciorum morem redituta.

Omnes rectæ mentis &c.] *Et poſt illud*, aut *eum*, *omnes recti corde*.

16. *Quis ſtabit*] Aut, *quis ſurget mihi*: מי יקום לי *mi jakoum li*. Hieronymus: *quis ſtabit pro me*, rectius quàm LXX. & alii, τίς ἀναστήσεται. Perinde enim eſt ac *reſiſtet*.

Contra malos] עם מרעים *him mrehim*, hoc eſt, על *contra*; & Latini dicunt *bellum gerere*, & *pugnare cum aliquo*. Quod eſt etiam uſitatum, apud Hebræos. Vide Gen. XXVI, 20. Exod. XVII, 8. & *Chr. Noldium* ad ſignif. V. particulæ. Jungitur cum verbo קום. Prov. XXX, 31. eodem ſenſu.

17. *Locum ſilentii*] דומה *doumah*, ſilentium; hoc eſt, ſepulcrum. Vide Pſ. CXV, 17. Notum eſt à Poëtis mortuos vulgò *ſilentes* vocari. *Anima mea* perinde eſt ac *ego*.

18. *Si dicerem* &c.] Si Deo faterer me dubitare, an curam piorum gereret, ne laberer in ea re, impediebat. Vide Pſ. LXXIII, 2.

19. *In multis meis dubitationibus*] ברוב שרעפי *brob ſcharhaphai*, *in multitudine dubitationum mearum*. Extat hæc vox Pſ. CXXXIX, 23. pro *cogitationibus*. LXX. Intt. ὀδυνας hìc vertêre, Hieronymus: *cogitationes*. Sed ſignificat hoc loco anxias cogitationes, ſeu dubitationes, quibus qui agitatur

— *animum celerem, nunc huc, nunc dividit illuc*
In parteſque rapit varias, atque omnia verſat.

20. *Annon adhæret tibi ſolium iniquitatum*] היחברך כסא הוות *hajehhobrecha chiſſe hhavoth*. Primum hic ה vertimus, quaſi eſſet הלא *halo*. Exempla vide apud *Chr. Noldium*, ubi de ה interrogativo, pro *annon*. Adloquitur Pſaltes Judices pravos, quibus *adhærere* ait *ſolium iniquitatum*, quòd, dum ſellæ Judicum inſiderent, iniquas ſententias ferebant. LXX. Intt. μὴ συμπροσέσται σοι θρόνος ἀνομίας; *Aquila*: μὴ μεθέξει σου θρόνος ἐπιβουλῆς; quod vertit Hieronymus: *numquid particeps erit tuus thronus inſidiarum*? *Symmachus*: μὴ συναφθήσεται σοι θρόνος ἐπηρείας.

Qui laborem fingis in inſtituti obſervatione] יצר עמל עלי חק *joſer hamal bale hhok*, fingens moleſtiam, ſuper inſtituto; hoc eſt, qui facis ut laborioſum videatur Moſis inſtituta obſervare, eáque propterea perfringis. עלי חק *bale hhok*, in inſtituto, ut ſumitur עלי Jerem. VIII, 18. Lam. IV, 5. Intelligimus autem *inſtituta Moſis*, quorum, quaſi moleſtorum, obſervationem remitterent pravi Judices. LXX. Intt. ὁ πλάσσων κόπον ἐπὶ προστάγματι. *Aquila*: ἐπὶ ἀκριβασμοῦ. *Symmachus*: ταλαιπωρίαν κατὰ πρόσταγμα. Hieronymus: *fingens laborem in præcepto*.

21. *Confertim irruerunt in vitam*] יגודו על נפש *jagoudou hal nephesch* גוד *goud*, eſt *confertim*, aut *globo latrocinantium invadere* Gen. XLIX, 19. ubi vide notata. Confert ergo Pſaltes iniquos judices, cum globo latronum, qui ut junctis viribus vitam innocentium invadunt: ita judices

Digitized by Google

damnationis tulerunt *pravi judices*. 22. Sed factus eſt Jehova mihi editus locus, & Deus meus rupes perfugii. 23. Rependit iis pro eorum iniquitate, exſcidit eos pro eorum malitia, exſcidit eos Jehova Deus noſter.

Laus Dei, adhortatio ad eum colendum, & dehortatio ab incredulitate.

PSALM. XCV. 1. AGE lætas voces Jehovæ edamus, & rupi ſalutis noſtræ vociferemur. 2. Laude faciem ejus antevertamus, & carminibus adhibitis clamores ei tollamus. 3. Nam Deus magnus eſt Jehova, & rex major omnibus Diis; 4. in cujus manu ſunt terræ infima & fodinæ montium; 5. cujus eſt mare, quod fecit, & ſicca humus, quam manus ejus formarunt. 6. Venite, adoremus, incurvemus nos, & genua flectamus coram Jehova, qui nos fecit; 7. quia ille eſt Deus noſter, nos verò populus paſcui ejus, & minutæ pecudes manûs ejus. Si hodie vocem ejus audiatis, 8. ne obfirmetis, *ait Deus*, animum veſtrum ſicut Meribæ, & ſicut die, *quo fuiſtis* Maſſæ in ſolitudine; 9. ubi

damnarunt iniqui judices. 22. Verùm eſt Creator inſtar loci editi, ad quem poſſim confugere. 23. Is rependit iis, pro eorum iniquitate, eóſque è medio ſuſtulit.

PARAPHRASIS.

1. VOCIBUS lætis Creatori gratias agamus, eumque quaſi rupem, in quam confugimus, extollamus, 2. & ejus laudes carminibus celebremus. 3. Nam Deus eſt magnus Creator, & longè major omnibus Diis, ſeu iis, qui eo nomine vocantur. 4. In ejus manu ſunt terræ infima, & profunda; 5. cui paret mare & ſicca humus, quam manus ejus formarunt. 6. Venite, noſtra incurvemus, ut par eſt; ei noſtra corpora, & genua coram Creatore noſtro flectamus; 7 quia ille Deus eſt noſter, nos verò populus, qui inſtar minutarum pecudum ejus ſumus, & ab eo ſervamur. 8. Ne obfirmetis, ais Deus, animum, quemadmodum Meribæ olim factum eſt, aut Maſſæ in ſolitu-

judices pravi capita conferunt, ut omnium ſententiis damnentur inſontes.

In ſanguinem innocuum ſententiam &c.] ודם נקי ירשיעו *vedam naki jarſchihou*, & ſanguinem innocentis reum judicarunt; hoc eſt, ſanguinem inſontis, latâ in eum iniquâ ſententiâ, fuderunt, quaſi reus eſſet. Addidi *judices pravi*, perſpicuitatis cauſâ.

22. *Editus locus*] למשגב *lmiſchgab*. Locus tutus. Vide Pſ. LX, 10. Vult Pſaltes, cum ad Deum precibus confugiſſet, ſe tutum fuiſſe non aliter ac qui locum naturâ munitum, urgente hoſte, occupant, eóque ſe tuentur.

23. *Rependit iis pro eorum iniquitate*] *Redire fecit ſuper eos iniquitatem eorum.*

Pro eorum malitia] *In eorum malitia*; quod poſſit etiam ita intelligi, eos in ipſa nequitia à Divina Juſtitia fuiſſe oppreſſos. Plerique Græci: ἐν τῷ πονηρῷ.

COMMENTARIUS

In PSALM. XCV.

1. RUpi ſalutis noſtræ vociferemur] לצור ישענו *litſour jiſch'henou*. Ejus, qui, rupis munitæ inſtar, ſaluti ad ipſum confugientium conſulit, laudes clarâ voce celebremus. Vide Pſ. XLVII, 2. & verſ. 2. Mirè hic Hieronymus: *jubilemus petræ Jeſu noſtro*; quaſi ישע *jeſchah* non eſſet *ſalus*!

2. *Laude faciem ejus antevertamus*] נקדמה *nkaddemah*. Antequàm coram eo, in Templo, nos ſiſtamus, ut eum laudemus. Vide Pſ. LXXXVIII, 14.

3. *Omnibus Diis*] Judicibus, Regibus. Vide Pſ. LXXXII, 1, 6.

4. *Terræ infima*] מחקרי ארץ *mebhkere erets*, inveſtigationes terræ; hoc eſt, profundiores ejus partes, quæ non niſi fodiendo & perveſtigando innoteſcunt. Itaque *infima* vertimus, nam *perveſtigationes* obſcurum erat, nec tamen aliud ſignificat. *Aquila*, qui voces ex Etymologia vertit, habebat: ἐξιχνιασμοὶ τῆς γῆς, at *Symmachus*, qui rerum majorem rationem habuit, quàm verborum: κατώτατα γῆς, quem nos ſequuti ſumus. LXX. Intt. πέρατα, Hieronymus, *fundamenta* verterunt, non ſatis commodè.

Fodinæ montium] תועפות הרים *thoaphoth harim*. Vide ad Job. XXII, 25. LXX. Intt. τὰ ὕψη τῶν ὀρέων. Hieronymus: *excelſa montium.* Sed fodinas ſignificari oſtendit Jobi locus. *M. Meibomius metalla* interpretatur IV. Speciminis p. 58. At cùm legamus Jobi loco *argentum* תועפות, nec quiſquam dicat *argentum metallorum*, rectius eſt fodinas vertere.

6. *Qui nos fecit*] עשנו hoſchenou *factor noſter*. *Meibomius* legit, עשתו ידו, *fecit, nos manus ejus*, propter verſum; cui non cedimus, ut nec alias audacis hominis mutationes audimus, quibus fucum, etiam doctis, facturum ſe ſperabat.

7. *Si hodie vocem ejus audiatis*] Meliùs tamen hiſce vocibus inchoaremus verſum, ut ille facit.

8. *Ait Deus*] Supplendum hoc res ipſa docet, quod ſæpe faciendum oſtendimus ad Pſ. LXXXI,

9. ubi tentaverunt me, explorarúntque, majores veſtri, & opera mea etiam viderunt. 10. Quadraginta annis faſtidio habui eam ætatem, & dixi, populus ſunt *hominum*, quorum errat animus, & qui vias meas non norunt; 11. cùm juravi in ira mea, eos quietas meas ſedes non ingreſſuros.

Hortatur Pſaltes populum ad laudandum & colendum Deum, regnúmque ejus prædicandum.

1. JEHOVÆ canticum novum canite, canite Jehovæ tota terra. 2. Canite Jehovæ, PSALM.
benedicite nomini ejus, & prædicate quotidie ſalutem ejus. 3. Gloriam ejus, CXVI.
apud Gentes & apud omnes Populos mirabilia ejus facta narrate; 4. nam magnus eſt Jehova, laude digniſſimus, & timendus, plus quàm omnes *alii* Dii, 5. quia omnes Dii

litudine, 9. obi me explorarunt Majores veſtri, & ubi etiam viderunt Omoipotentiæ meæ ſpecimina. 10. Per quadraginta anoos, faſtidium mihi creavit pervicax illa ætas, unde intellexi, eſſe populum erroribus ſuis mordicus adhærentem, & legum mearum imperitum; 11. quare juravi, iis indigoatus, eos non ingreſſuros quietas ſedes, quas illis dare ſtatueram.

P A R A P H R A S I S.

1. NOVUM Canticum. Homioes, quotquot eſtis, cantate Creatori. 2. Caoite ejus laudes, ei benedicite, & prædieate quotidie, quomodo ſervet homines. 3. Gloriam ejus & mirabilia facta gentibus oarrate; 4. Nam Creator magnus eſt, laudéque digniſſimus & formidoloſior multò, quàm quicumque aliorum Deorum; 5. quia omnes Dii alii ſuot nihili, ſed Creator cœlum fecit,

LXXXI, 7.

Sicut Meribæ] Exod. XVII, 7. כמריבה *chimribah*, pro כבמריבה *chebemribah*, ut in Meriba. Vide Pſ. CVI, 9.

10. *Faſtidio habui*] אקוט *akout*. LXX. Intt. προσώχθισα. *Aquila & Symmachus*: δυσχέρανα, quod ſequutos *Hieronymus*: *diſplicuit mihi*; hoc eſt, ægrè tuli. Sed *faſtidio habui* rectiùs, quæ eſt verbi conſtans ſignificatio. At *Meibomius*, *decerpam ex hac generatione*, aut *hanc generationem ſenſim abſumam*, ſine exemplo, & ratione.

Populus ſunt hominum &c.] *Populus errantium corde illi.*

11. *Cùm*] אשר *aſcher*, pro כאשר chaaſcher, *quando*. Alii vertunt *ideò*, aut *certè*, quæ nec loco malè conveniunt.

Quietas meas ſedes] מנוחתי mnouchathi, *quietem meam*; hoc eſt, locum, in quo quietem errotum eis dediſſem.

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. XCVI.

1. T*Ota terra*] Quamvis eo nomine compellari qoeat ſola terra Hebræorum, tamen hæc & ſequentia, ſublimiore ſenſu, imò & verbis ipſis convenientiore, ſi totam poteſtatis earum amplitudinem ſpectes, potueront veluti apud omnes totius terrarum orbis populos, dicta intelligi, & ad vocationem quarumvis geotium ad cognitionem veri Dei pertinere. Nonnulla jam diximus ad honc Pſalmum, in notis ad 1. Ephem. XVI, 23. & ſeqq. ubi paucis mutatis habetur. Prima verba: *Jehovæ canticum novum canite* deſunt illic.

2. *Prædicate ſalutem ejus*] בשרו ישועתו *baſſcherou jeſchouhatho*. LXX. Intt. εὐαγγελίζεσθε τὸ σωτήριον αὐτοῦ, quæ verba meliùs convenient liberationi & ſaloti nobis à Chriſto partæ, quàm priſcis populi Hebræi liberationibus. Pro *quotidie* eſt *de die in diem*, qood idem eſt.

3. *Apud omnes populos* &c.] Potuerunt qoidem de liberationibus Dei, in gratiam Iſraëlis, multa narrare, apud vicinos populos, Hebræi, per eorum agros ſparſi. Sed hæc pleniùs quadrant in promulgationem Evangelii, per omnes terras.

4. *Laude digniſſimus*] מהלל מאד *mehullel meod*, valde laudatus, aut potius laudabilis, vel laude dignos, nam & commenticii Dii laudabantur à ſuis cultoribus, hymnis, quales ſunt *Orpheo* atque *Homero* tributi, & qui à *Callimacho* ſcripti, & miris narrationibus de auxilio, quod ſibi miſſum putabant Ethnici à Diis ſuis.

5. *Dii nihili*] אלילים *elilim*. Deos nihili vertimus, quia אליל *elil* eſt nihil. Fit ſimul alluſio ad אלים & אלהים, quaſi dicas: digni non ſunt, qui vocentor *Elim*, vel *Elohim*, ſed *Elilim*, hoc eſt, *nihila*, ſi ita loqui liceret. Eſt παρονομασία, quam Latini Rhetores *agnominationem* vocarunt; eáque figura delectatos non tantùm Græcos & Latinos Scriptores, ſed etiam Hebræos, multis oſtendit *Meric. Caſaubonus*, in Diſſert. de Lingoa Hebraic. Hanc cùm exprimi Græcè non poſſe viderent *Aquila* & *Symmachus*, ille ἐπικλάτες, hic ἀνυπάρκτους, com-

Dii populorum ſunt Dii nihili, ſed Jehova cœlum fecit. 6. Majeſtas & decor coram
illo ſunt, robur & magnificentia in ejus Sacrario. 7. Tribuite ergo Jehovæ, ô fami-
liæ Populorum, tribuite Jehovæ gloriam & potentiam. 8. Tribuite Jehovæ gloriam
nomini ejus *debitam*, adferte dona & in ejus atria ingredimini. 9. Adorate Jehovam,
in ſplendore ſancto, & tremite coram eo, *incolæ* totius terræ. 10. Dicite, apud Gen-
tes, Jehova regnat, firmabitur orbis, neque nutabit, recta judicia feret de populis.
11. Lætabuntur cœli, & exſultabit terra, mugiet mare, & quidquid id implet. 12. *Læ-*
tabitur ager & quidquid in eo eſt, arbores omnes ſilvæ lætas voces emittent, 13. co-
ram

cit. 6. Majeſtate & decore fulget, & magnificentia conſpicua eſt in ejus cœleſti Sacrario. 7. Vos ergo, ô familiæ Populorum, tribuite gloriam & potentiam, quantæ ſunt, Creatori. 8. Tribuite ei gloriam, quæ ei debetur, adferte ad eum donaria & in atria ejus ingredimini. 9. Adorate Creatorem, in ſacroſancto illo ſplendore, & tremite coram eo, incolæ totius orbis terrarum. 10. Cavete, ne diſſimuletis quidquam, quod ad ejus gloriam pertineat; dicite eum regnare, apud omnes Gentes, res humanas firmatum iri, neque nutaturas, & juſta judicia à Deo exſpectanda, 11. & quidem quæ lætitiam creabunt toti naturæ. Eâ re fiet, ut viſura ſit lætitia animadverti in terra, mugiat-

commenticios & *non exſiſtentes* verterunt, aliis in locis.

Sed Jehova cœlos fecit] Certum argumentum Divinitatis, quam ante omnia fecisse cœlum, & omnia creaſſe neceſſe eſt. Contra & Phœnices & Græci Deos ſuos Cœlo prognatos eſſe fatebantur, quod pluribus demonſtravit *Euſebius* Lib. I. Præp. Evangelicæ. Quin & Græcorum antiquiſſimi Theologi Cœlum patrem omnium Deorum fuiſſe docebant, ut liquet ex initio Theogoniæ Heſiodeæ, ubi Poëta rem ſæpiùs repetit. Ad hanc aut ſimilem opinionem reſpicere videtur Pſaltes.

6. *Majeſtas* &c.] Nempe, in ſede cœleſti Dei, tum etiam in Sacrario Jeroſolimitano, quod Cœli adumbratio quædam erat.

Magnificentia &c.] Paulò aliter hæc 1. Ephemer. XVI, 27. ubi vide not.

7. *Tribuite*] הבו haboo, *date*.

8. *Gloriam nominis ejus debitam*] כבוד שמו chbod ſchemo, *gloriam nominis ejus*: quod Latinè aliter commodè exprimere non potuimus. Eſt gloria, quæ debetur ei, qui verè אלהים *elohim*, id eſt, *σεβάσμιος colendus* & יהוה *Jehovah*, ſeu *γενεσιουργὸς*, qui facit ut omnia, quæ ſunt, ſint. Agnoſcere hæc in Deo, ea prædicare, cultúmque tam præſtanti Naturæ exhibere, eſt *gloriam* ei *tribuere*.

In ejus atria ingredimini] Paollò aliter 1. Eph. XVI, 29.

9. *In ſplendore ſancto*] בהדרת קדש behadroth kodeſch, *in ſplendore ſanctitatis*; hoc eſt, in Sacrario Jeroſolimitano, ſplendidè & magnificè à Salomone eaſtrocto.

10. *Jehova regnat*] Sic habent omnes Codices Hebraici & Græci, veteréſque omnes Interpretes. Sed *Juſtinus* Martyr viderat Codicem Græcum, ubi additum erat ἀπὸ τοῦ ξύλου, *à ligno*; quæ verba cùm convenirent Chriſto, nec tamen exſtarent in aliis Codicibus, invectus eſt in Judæos, quaſi ea deleviſſent, quod confutavimus in Hiſt. Eccleſ. ad ann. CI, 9. Quæſiverunt viri docti, qui hæc verba irrepere in Codicem *Juſtini* potuiſſent; quod putabat *Nic. Fullerus* Miſcell. Sac. Lib. III. c. 13. factum culpâ Librarii, qui hæc verba, à Chriſtiano margini adſcripta, in contextum orationis *Juſtini* intuliſſet. Sed mirum eſt ejuſmodi additamentum, aut interpretamentum, à quoquam fuiſſe adſcriptum. *Mericus Caſaubonus* deteriorem etiam conjecturam protulit, Diſſert. de Lingua Hebraica p. 117. quam apud ipſum legas licet, ut & quod habet ea de re *Sam. Petitus* Var. Lect. Lib. IV. c. 9. Deliriorum præſtat rationem nullam quærere, niſi cum ratione inſanire velimus. Verba nonnulla omiſſa videntur 1. Eph. XVI, 30. Confer. loca.

Firmabitur orbis] Vide ad Pſ. XCIII, 1.

11. *Lætabuntur cœli*] Eſt poëtica magnæ hilaritatis deſcriptio, cum ſingulari mutatione, conjuncta. Hebræi vates mutationes in deterius, gravioréſque Reipublicæ clades ira deſcribebant, quaſi cœlum ipſum eadem operâ turbatum fuiſſet, & ſtellæ inerrantes, Sólque & Luna obſcurarentur, ut habemus Eſa. XIII, 10. Cœlum etiam commoveri & Terra tremere dicebantur, ut eſt ibidem verſ. 13. Contrà hîc, ubi deſcribitur mutatio in meliùs, univerſa natura lætans & præ lætitia geſtiens inducitur. Similia videas Pſ. CXIV, 3. Eſai. XLIX, 19. LV, 12. & alibi. Non ſunt autem hæc particulatim explicanda, quaſi ſtellæ aliud ſignificarent, alliud Sol, aliod Luna, aliud terra &c. Sed ſimul ſumenda, ut ſignificetur tanta hilaritas, ob regnum Dei inſtauratum, ut ipſæ res animâ deſtitutæ participes ejus eſſe videri queant.

Mugiet mare] ירעם הים *jirbam hajjam*. Cùm Latini *mugitum*, aut *fremitum* maris dicant, non *tonitru*, vertere non potuimus *tonabit mare*, ut habet Pſaltes. LXX. Intt. *σαλευθήτω*, *agitetur*, quaſi legiſſent ירעש *jirbas*, quod eſt perinde ac ירעש, cum puncto ſiniſtro in ש, hoc eſt, movebitur, ut obſervavit *Lud. Capellus*. Hieronymus: *tonet mare*.

12. *Lætabitur ager*] יעלוז שדי *jabaloz ſchadai*, quod verti etiam queat, *exſultabit geſtiet*. שדי eſt ſingularis numeri *agrúmque* ſignificat. LXX. tamen Intt. *τὰ πεδία*, & Hieronymus: *ager meus*. Sic שדי *ſchaddai* neque *omnipotentes*, neque *omnipotentem meum*, ſed omnipotentem ſimpliciter. ſignificat. Non negarim tamen pluralia aliquot inveniri, eodem modo finita; ſi modò librariorum oſcitantiæ, aut longinquitati temporis nihil debeamus. Vide *Joan. Buxtorfii* Theſ. Gram. Lib. I. c. 9. p. 79.

13. *Venit enim, venit*] כי בא כי בא *chi ba, ch*

ram Jehova; venit enim, venit, ut jus terræ dicat; judicabit de orbe juſtè, & de popu-
lis pro ſua veracitate.

Laus Dei & Regni ejus.

1. REGNAT Jehova, exſultet terra, lætentur inſulæ multæ. 2. Nubes & caligo PSALM.
ſunt circa eum, juſtitia & jus fulcrum ejus ſolii ſunt. 3. Ignis ante eum præ- XCVII.
cedit, hoſtéſque ejus circumquaque exurit. 4 Fulgura ejus orbem lumine illuſtrant,
videt hoc, & contremit tellus. 5. Montes ceræ inſtar liqueſiunt, à conſpectu Jehovæ,
à conſpectu Domini totius terræ. 6. Nunciant cœli juſtitiam ejus, vidéntque omnes
populi ejus gloriam. 7. Pudore adficientur omnes ſculptilium cultores, & qui Diis
nihili gloriantur. Adorate eum, vos omnes Dii.

8. Au-

giátque mare, & quæcumque in eo ſunt. 13. Quin & ſilvæ videbuntur lætas voces mittere, coram Creatore, qui veniet, ut iis jus dicat, & faciet pro ſua juſtitia & veracitate.

PARAPHRASIS.

1. JAM regnare ſe oſtendit Creator in terris, ſingularem in modum; exſultent ergo continens, & innumeræ illæ inſulæ, quæ, per maria ſparſæ ſunt. 2. Nubes & caligo ſunt circum eum, ne nimio ſplendore occœcet terrarum incolas; ſed juſtitia & jus ſunt ejus ſolii fulcra. 3. Ignis verò fulminum antecedit eum, & hoſtes ſuos undequaque, quando ei lubet, urit. 4. Fulgura verò ejus orbem lumine ſubitò illuſtrant; & terræ incolæ, qui fulgorem vident, tremore corripiuntur. 5. Montes, ſi ita Deo viſum eſt, ceræ inſtar liqueſiunt, in conſpectu ipſius Creatoris, qui Dominus eſt totius terræ. 6. Ipſi cœli oſtendunt juſtitiam ejus, qui uſuram lucis & caloris hominibus, vicibus, concedit, atque operibus ſuis cognoſcendum præbet; quod omnes homines facilè obſervare poſſunt. 7. Pudore profundetur quiſquis, qui ſtatuas colit, & Deos inanes jactat. Adorent verò Deum verum omnes, qui vocantur Dii, propter dignitatem, quam apud populos obtinent.

8. Pro-

chi ba. Elegans repetitio, quæ tamen non eſt 1. Eph. XVI, 33. Pro ſequentibus poſt *dicat*, etiam alia.

Juſtè] *In juſtitia.*

Pro ſua veracitate] *In veritate ſua*; pro ſuis legibus, ex quibus conſtanter jus dicet.

COMMENTARIUS

In PSALM. XCVII.

1. *Lætentur inſulæ multæ*] איים רבים *ijim rabbim.* Intelliguntur inſulæ maris interni, quæ notiores erant, quàm externi, & magno numero ſunt. Aliquando *inſulæ Gentium* vocantur, ut Gen. X, 5. ubi vide notata. Hic Pſalmus, ut nec prior, intelligi nequit de temporibus Veteris Teſtamenti, niſi admodum jejunè; ideóque referenda hæc ad tempora Chriſtianiſmi, qui per omnia illa loca latè ſparſus eſt, radicéſque in iis egit numquam evellendas. *Regnavit* demum Deus, per omnes illos populos, quando ab iis cultus eſt.

2. *Nubes & caligo* &c.] Deſcriptio Dei, genus humanum veluti è nubibus deſpicientis, ut bonos tueatur, déque malis ſupplicium repetat; qualis eſt Pſ. XVIII, 9. & ſeqq.

Juſtitia & jus] Idem loquendi genus eſt Pſ. LXXXIX, 15. Significatur hiſce, & innumeris aliis locis, Deus judicaturus homines, è juſtis legibus eis latis, ſive per Naturæ, ſive per Revelationis lumina; non ex mutabili quodam jure, de quo ii ſomniant, qui volunt *juſtitiam Dei*, eſſe neſcio quid prorſus diverſum ab eo, quod nos homines *juſtitiam* vocamus; quaſi poſſet eſſe planè contraria legibus Juſtitiæ, quas recta Ratio, & Scriptura nos docent. Hæc quàm ſint indigna Chriſtianis oſtendendi locus hîc non eſt.

3. *Ignis ante eum præcedit* &c.] Vide Pſal. XVIII, 5.

4. *Fulgura*] Vide Pſ. XVIII, 15.

5. *A conſpectu Jehovæ*] Hoc eſt propter Dei præſentis majeſtatem, מלפני יהוה millliphne Jehovah, *quia ſunt ante faciem Dei.* Videntur *montes* perinde eſſe hîc, ac Reges & Proceres. Vide Eſ. LXIV, 1.

6. *Nunciant cœli* &c.] Sic & Pſ. L, 6. Auxiliis cœlitus demiſſis, ad piorum tutelam, malorúmque ſupplicia, patet Juſtitia Divina.

Vidéntque omnes &c.] Intelligunt, quænam ſit Dei potentia, & quænam ceteræ ejus virtutes, in quibus propriè ſita eſt Dei gloria.

7. *Pudore adficientur omnes* &c.] Multò pleniùs impleta hæc ſunt, ſub Evangelio, quàm ante Chriſtum; cùm totum Imperium Romanum, ab Idololatria ad cultum unius veri Dei revocatum eſt, & Chriſtiani longè longéque Judæorum numerum ſuperarunt.

Diis nihili] באלילים *baelilim.* Vide not. ad Pſ. XCVI, 5.

Adorate eum vos omnes Dii] כל אלהים *chol elohim.* Non videntur ullo modo contineri hîc vocis hujus poteſtate commentitii Dii, qui *nihil* ſunt, ſed tantùm Angeli & Principes, qui eo nomine adpellantur, Pſ. LXXXII, 11. nam hi omnes poſſunt & debent Deum adorare. LXX. Intt. πάντες ἄγγελοι αὐτοῦ. Sic verterunt hanc ipſam vocem Pſ. VIII, 6. LXXXVI, 8. CXXXVII, 1. Scriptor Epiſtolæ ad Hebræos C. I, 6. *Cùm introducit* (hoc eſt, cùm deſcri-

8. Audivit verò & lætata eſt Sion; exſultarunt filiæ Judæ, propter judicia tua, ô Jehova; 9. quia, tu, Jehova, ſublimiores tota terra, & ſummopere elatus ſupra omnes Deos. 10. Qui amatis Jehovam odio habetote nequitiam; cuſtodit animos benignorum, éque manu nocentium eos liberat. 11. Lux ſeritur juſto, & lætitia iis, quorum mens recta eſt. 12. Lætamini juſti, propter Jehovam, & ſanctitatis ejus memoriam celebrate.

Pſaltes ad laudem Dei homines hortatur.

PSALM. XCVIII. 1. PSALMUS. Canite Jehovæ canticum novum, quia mirabilia fecit, ſervavit eum dextra ſua, brachiúmque ſanctum. 2. Notam fecit Jehova liberationem ſuam, oculis Gentium aperuit juſtitiam ſuam 3. Memor fuit benignitatis ſuæ ac fidei, erga domum Iſraëlis, *&* fines omnes terræ Dei noſtri liberationem viderunt.

4. Clangite Jehovæ, tota terra, perſonate, lætas voces edite, & carmina canite; 5. carmina,

8. Probè hæc audivit & gaviſa eſt Jeroſolima, lætatæ ſunt urbes ceteræ Judæ, propter judicia tua, ô Creator; 9. quia tu es ſublimior totâ terra, & longè elatior omnibus iis, qui Dii, ab hominibus vocantur. 10. Quisquis amat Creatorem, odio habeat nequitiam; ſervat enim animas eorum, qui bonos ſe præſtant, atque eripit iis, qui maleficos ſe oſtendunt. 11. Res ſecundæ ſervantur bonis, & lætitia iis, quorom animus eſt rectus. 12. Gaudete, ô boni, propter curam quam ſibi oſtendit eſſe veſtri, & ſanctitatis ejus præſtantiam celebrate.

PARAPHRASIS.

1. PSALMUS. Cantate, ô Iſraëlitæ, in honorem Creatoris, Canticum novum; quia miranda fecit, & ſuâ unius potentiâ ſe & populum ſuum defendit, contra molitiones impiorum. 2. Eâ re Creator oſtendit, qui poſſet populum & cultum ſuum tueri, & juſtitiam etiam Ethnicis, in ſe defendendo, aperuit. 3. Simul patefecit benignitatem ſuam & fidem erga Iſraelitas, & fines omnes

deſcribit Scriptura adventum Meſſiæ) *primogenitum in orbem terræ, dicit: & adorent eum omnes Angeli Dei.* Res ipſa oſtendit, Pſalmum hunc agere de vocatione Gentium ad cognitionem Dei, quod norat Scriptor Sacer, & fortè ita etiam ſentiebant ejus ævi Judæi. Quod cùm ita ſit, mirum non eſt, hæc verba de Chriſto eſſe intellecta, quandoquidem Angelorum & Principum omnium erat, Deum, in Chriſto homine habitantem, colere, ut bene habet *Grotius* ad Heb. I, 6.

8. *Audivit & lætata eſt Sion* &c.] Intelliguntur pii Judæi, qui, ob Gentium ad cognitionem Dei vocationem, vehementer lætati ſunt.

Propter judicia tua &c.] Deſtructionem Idololatriæ, quæ cœpit à tempore, quo Chriſtus Gentes per Apoſtolos vocavit, & paullatim, per trecentos annos, in Imperio Romano, perfecta eſt.

9. *Excelſior es tota terra*] עליון על כל הארץ *heljon hal chol haarets*, excelſus ſupra totam terram; hoc eſt, omnes omnium terrarum populos imperio tuo ſubjectos habes.

Supra omnes Deos] Angelos, ut diximus, & principes omnium populorum, non אלילים *Deos nihili*, qui nullo loco, aut numero habentur.

10. *Qui amatis Jehovam*] Hoc eſt, vos, qui profitemini, à vobis verum Deum amari, oſtendite vos ex animo loqui, odio quo omne nequitiæ genus proſequimini; neque enim Deus amari poteſt, niſi ejus præceptis obſequium præbeatur.

Nequitiam] רע *rah*, quod τὸ κακὸν, vel τὴν κακίαν, non minùs ſignificat, quàm τὸ πονηρόν.

11. *Lux ſeritur juſto*] אור זרע לצדיק *or zeronahh lattſadik.* Notum eſt *luce* res ſecundas, *caligine* adverſas ſignificari; quod apud Jobum ſæpiùs occurrit, ut Cap. XVIII, 18. XXX, 26. & alibi. Vide & not. ad Gen. XV, 12. Res autem ſecundæ *ſeri juſto* dicuntur, figurâ non Hebræis tantùm, ſed Græcis & Latinis, notâ; cùm juſtè ſe gerens, quaſi *juſtitiam ſereret*, unde ab eo poſtea felicitas, ſuo tempore, meteretur. Vide Proverb. XI, 18. Hoſ. X, 12. De vitio etiam dicitur Job. IV, 8. ubi lege notata Prov. XXII, 8. imò & de vento, hoc eſt, rebus inanibus, Hoſ. VIII, 7. Adi & Intt. ad Jac. III, 18 Attamen LXX. Intt. verterunt ἀνέτειλε, quaſi legiſſent זרח *zarahh*, perperam, ut & *Hieronymus: lux orta eſt.*

Lætitia iis &c.] *Et rectis corde lætitia:* hoc eſt, rectè facta à bonis ſeruntur, è quibus lætitiam metent, cùm fructus rectè factorum videbunt.

12. *Propter Jehovam*] ביהוה *in Jehovah*; quòd, nimirum, eum Deum habeatis.

COMMENTARIUS

In PSALM. XCVIII.

1. S*Ervavit eum dextra ſua*] הושיעה לו hoſchihah lo, *ſalutem ei peperit*; hoc eſt, ut puto, liberavit ab hoſtibus Iſraëlis Templum; res enim Dei agebatur, cujus publicum cultum exſtinctum ibant Ethnici.

3. *Fidei ſuæ*] אמונתו *veritatis ſuæ*, ſeu fidei Iſraëli-

mina, *inquam*. Jehovæ canite, cum cithara; cum cithara & canentium voce, 6. tubis
& ſonitu buccinæ clangite coram Rege Jehova. 7. Mugiat mare & quidquid illud
implet, orbis terrarum & ejus incolæ. 8. Flumina manibus plaudant, ſimulque mon-
tes lætas voces tollant, 9. ante Jehovam; quia venit, ut jus terræ diceret. Judica-
bit orbem juſtè, & de populis rectam ſententiam pronunciabit.

Deſcribitur regnum Dei, & populi ad ei parendum, laudes tribuendas & preces fundendas, exemplo Moſis, Aharonis & Samuelis, excitantur.

1. JEHOVA regnat, contremiſcant populi: Cherubis inſidens *imperat*, nutet terra. PSALM.
2. Jehova in Sione magnus, & ſublimis ſupra omnes populos. 3. Laudabunt XCIX.
nomen tuum, *quod* magnum, terrificum & ſanctum eſt. 4. Robur Regis jus amat,
tu firmaſti recta *judicia*, jus & juſtitia in Jacobo *ut eſſent*, tu efficiſti.
5. Extollite Jehovam Deum noſtrum, & adorate ad ſcabellum pedum ejus; *nam* ju-
ſtus ille eſt. 6. Moſes & Aharon inter Sacerdotes ejus fuerunt, & Samuel inter eos,
qui

omnes eorum liberationem experti ſunt.

4. Clangito Creatori tota terra, & perſonato, lætas voces emittito, & carmina canito. 5. Carmina ei canito, non tantùm voce, ſed & citharâ adhibitâ. 6. Addito & clangorem buccinæ, & tubæ, coram Rege Creatore in Adyto ſuo. 7. Mugiant ſimul fluctus maris, & iis ſe conjungant inſularum ejus incolæ, 8. undique flumina veluti plaudant, & montium cavernæ reſonent, 9. quia venit, ut jus dicat terrarum incolis, déque populis ſententiam ferat, quæ non poteſt eſſe non juſtiſſima.

P A R A P H R A S I S.

1. CREATOR eſt omnium rerum Rex, quamobrem eſt cur eum populi omnes, cum ſumma reverentia, colant; 2. quamvis, cùm quotiescumque illi viſum eſt, è Sione potentiam ſuam exſerit in omnes populos. 3. Laudabunt enim nomen tuum, quod magnum eſt, terrificum & ſanctum. 4. Potentia Regis eſt conjuncta cum amore juſtitiæ, túque judicia juſta confirmas, útque jus & juſtitia ſint apud Iſraelitas, facis.

5. Extollite, ô populi, Creatorem Deum noſtrum, idque ad Sacrarium, quod eſt veluti ſcabellum pedum ejus; nam per omnia juſtus eſt. 6. Moſes & Aharon fuerunt primarii ejus Sacerdotes, & Samuel inter eos, qui eum ſolum invocarunt. Illi invocabant unum Creatorem, qui pre-

Iſraëlitis datæ, quam iis præſtitit.

4. *Perſonate*] פצחו *phitſchhou*. Septies hoc verbum occurrit, in Scriptura, & ſexies quidem in Eſaia, ſemel ſolum Cap. LII, 9. in ceteris locis conjunctum cum רנה *rinnah*, læto clamore, ut XIV, 7. XLIV, 23. &c. unde colligimus eo verbo ſignificari hilarem ore ſonitum emittere. LXX. Intt. ᾄσατε. Hieronymus: *vociferamini*.

5. *Et canentium voce*] Additâ inſtrumentis Symphoniâ.

6. *Tubis*] בחצצרות *bahhatſotſeroth*. Sic hoc inſtrumentum deſcribit Joſephus Lib III. Ant. Jud. c. 11. Εὗρε δὲ καὶ βυκάνης τρόπον, ἐξ ἀργυρίου ποιητάμενος· ἔστι δὲ τοιαύτη· μῆκος μὲν ἔχει πηχυαῖον ὀλίγῳ λεῖπον· τὴν δὲ ἐστι σύριγξ αὐλοῦ βραχὺ παχυτέρα. Reliqua vide in not. ad Num. X, 2. aliáque ad Joſ. VI, 5.

7. *Mugiat mare* &c.] Has aut ſimiles προσωποποιΐας habuimus Pſ. XCVI, 11. Videntur hi Pſalmi de laudibus Dei, in ſe ſpectatis, ſine ulla ſingulari, quæ ad Pſalten pertineat, circumſtantia, ſcripti eſſe, in uſum publicum Templi Jeroſolimitani, & fortè ab aliquo pio Sacerdote, aut Levita, qui ſua verba, ſuáſque figuras repetit.

9. *Juſtè*] *In juſtitia.*

Rectam ſententiam pronunciabit] במישרים *bmeſcharim*, in rectitudinibus. LXX. Intt. ἐν εὐθύτητι. *Hieronymus: in æquitatibus.*

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. XCIX.

1. *CHerubis inſidens imperat*] Addidimus *imperat*, quaſi eſſet משל *maſchal*. Certè repetendum eſt מלך *malach*, ex antecedente membro.

4. *Robur Regis*] ועז מלך *veboz melech*, quod vertere etiam queat: *potentia Regis*, quæ eſt cum jure & juſtitia conjuncta, aut potiùs iis nititur. LXX. Intt. τιμὴ βασιλέως, & Hieronymus: *Imperium Regis. Aquila*: κράτος. *Symmachus*: ἰσχὺς, rectiùs.

Recta judicia] מישרים *meſcharim*. Vide ad Pſ. XCVIII, 9.

5. *Ad ſcabellum pedum ejus*] להדם רגליו *lahadom raglau*; hoc eſt, ad Arcam. Vide 1. Par. XXVIII, 2. Pſ. CXXXII, 7. Lam. II, 1. Alioquin ipſa Tellus vocatur *ſcabellum pedum Dei* Eſai. LXVI, 1. excluſo etiam Templo. ל ſignificat hîc, ut paſſim, converſionem adorantium Arcam verſùs, quam inſidebat Deus, non quòd adoraret Arcam; ſed Deum, qui, ſingulari ratione, ei aderat.

6. *Inter Sacerdotes ejus fuerunt*] בכהניו *bchohanau*. Nomen כהן *chohen* propriè Aharoni convenit, qui Pontifex Maximus erat, ut more Ro-

qui nomen illius invocarunt. Invocabant Jehovam, *isque* eos exaudiebat. 7. In columna nubis eos alloquebatur, teſtificationéſque ejus obſervabant, & *ille quidem* inſtituta eis dedit. 8. Jehova, Deus noſter, tu eos exaudiebas, Deus peccatis ignoſcens eis eras, & ultor eorum, quæ faciebant. 9. Extollite Jehovam Deum noſtrum, ad montem ejus ſanctum, nam ſanctus eſt Jehova Deus noſter.

Adhortatio ad Deum laudandum.

PSALM. C. 1. CARMEN LAUDIS. Clangite Jehovæ totius terræ *incolæ*. 2. Colite Deum cum hilaritate, ingredimini in conſpectum ejus, cum lætis vocibus. 3. Scitote Jehovam eſſe Deum; ille nos fecit, non *ipſi* nos, populus ejus & pecudes minutæ paſcui ejus *ſumus*. 4. Ingredimini portas ejus, cum celebratione; atria ejus cum laude, celebrate eum atque benedicite nomini ejus; 5. quia Deus eſt bonus, benignitas ejus in perpetuum, & fides in ætates futuras.

Davi-

preces eorum exaudiebat. 7. E columna nubis eos alloquebatur, & dicta ejus adtendebant, quibus inſtituta eis aperiebat. 8. O Creator, Deus noſter, eos exaudiebas; peccatis, iisdem intercedentibus, ignoſcebas, antea ulciſcebaris. 9. Extollite Creatorem Deum noſtrum, ad montem Sionem ei ſacrum; nam ſanctus omnino eſt Creator Deus noſter.

P A R A P H R A S I S.

1. CARMEN, quo Deus laudatur. Tubâ clangite, in honorem totius Terræ Creatoris, incolæ. 2. Colite eum, cum hilaritate; nec intretis ejus Sacrarium, niſi lætas voces mittentes. 3. Scitote Deum noſtrum eſſe Creatorem, ille fecit noſtrum genus, non nos ipſi fecimus. Sumus tantùm minutorum pecudum ejus grex, qui paſcitur in Dei paſcuis. 4. Ingredimini ejus Atria & Sacrarium, eum laudantes. Celebrate eum & nomen ejus extollite; 5. quia eſt optimus, benedictus in perpetuum, & fidus in omnes ætates futuras, erga nos.

P A-

Romano loquar; Moſi eo ſenſu, quo ea vox ſignificat amicum intimæ admiſſionis, ut liquet è 2. Sam. VIII, 18. collato cum 1. Par. XVIII, 17.

Samuel] Videntur hæc ſcripta, tempore Salomonis, quo recens erat Samuelis memoria, nec dum fuerat, poſt Moſem, major, aut par Propheta, quales fuerunt *Elias* & *Eliſæus*.

7. *In columna nubis*] Refertur hoc, nòn ad Samuelem, ſed ad Moſem & Aharonem. Pronomina non ſemper ad ea, quæ proximè anteceſſerunt, ſed ad remotiora referuntur. Vide Pſ. XVIII, 15. XLIV, 3. Ideóque major ratio habenda rerum, quàm verborum.

Teſtificationes] עדות *bedoth*, hoc eſt, leges, ut paſſim, & præſertim Pſ. CXIX.

8. *Peccatis ignoſcens*] *Exorabilis*.

Ultor eorum, quæ faciebant] Interpretantur hæc de delictis Moſis & Aharonis, propter quæ Chananæa ſunt excluſi, malim intelligere de pœnis, quas Deus ſumſit in deſerto de iis, qui *factis* Moſis & Aharonis, Dei nomine agentibus, adverſabantur; nam accuſativus, qui ſequitur hoc verbum, non tantùm ſignificat peccata, de quibus ultio ſumitur, ſed & ea, propter quæ Deus ultionem ſumit. Vide Deut. XXXII, 42.

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. C.

2. CUm *hilaritate*] Præſertim feſtis diebus, qui erant cum hilaritate publica conjuncti.

3. *Ille nos fecit, non ipſi nos*] הוא עשנו ולא אנחנו *hou haſchanou, vlo anahhnou*. LXX. Intt. αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς καὶ οὐκ ἡμεῖς, rectè. *Symmachus* verò: αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς οὐκ ὄντας ἡμεῖς δὲ λαὸς, quaſi poſt ולא eſſet ſubaudiendum היינו *hajinou*, & nos non eramus. Hieronymus: *ipſe fecit nos, & ipſius ſumus*, incommodè, quaſi legendum eſſet ולו velo, & *ei*, vel *ejus*.

5. *Fides in ætates futuras*] עד דר ודר אמונתו had dor vador emounatho, *in ætatem & ætatem veritas ejus*. id eſt, ſemper fidem hominibus datam ſervat.

COMMEN-

Davidis mores & inſtituta.

1. CARMEN DAVIDIS. Benignitatem & jus decantabo; tibi, ô Jehova, carmen recitabo. 2. Viam *hominis* integri docebo. (Quando me convenies?) Incedam in integritate animi mei, intra domum meam. 3. Non ponam præ oculis meis rem pravam. Facinus declinantium *à Lege Dei* odi, non adhærebit mihi. 4. Animus pravus recedet à me, malitiam ignorabo. 5. Calumniantem clam amicum ſuum, ejuſmodi hominem exterminabo; elatum oculis, & vaſto animo, ejuſmodi hominem non PSALM. CI.

P A R A P H R A S I S.

1. CARMEN DAVIDIS. Benignitatem & jus celebrabo; tibi, ô Creator, canticum dicam. Vitæ inſtitutum boni viri docebo (quando me convenies?) Domi meæ pro mea integritate me geram. 3. Rem pravam mihi non proponam faciendam. Facinus eorum, qui declinant à Lege Dei, odio habeo, nec mihi adhærere patiar. 4. Pravum animum à me amoliar, neque malitiam mihi adhærere patiar. 5. Calumniantem clam amicum è medio tollam; nec feram ſuperbum,

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. CI.

2. *Viam hominem integrum docebo*] אשכילה בדרך תמים aſchchilah bderech thamim, *docebo in via integrum*; hoc eſt, docebo hominem integrum, quî ſe gerat; quòd reverâ in ſequentibus docet, dum propoſitum vitæ ſuæ deſcribit. Cùm verbum אשכילה ſit activum, eo regi vocem תמים exiſtimavimus. Quòd non ſatis adtenderunt Vett. Intt. cùm LXX. habeant: συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, & *Symmachus*: ἐννοήσω ὁδὸν ἄμωμον. Hieronymus: *erudior in via perfecta*. Poſſet tamen ſubaudiri לבי *libbi*, vel נפשי *naphſchi* & verti: *docebo animum meum in via integra*; hoc eſt, mihi proponam viam, quam ſequar. Sed priùs malim. תמים eſt vir, qui integritate morum excellere cupit, cui David viam monſtrat.

Quando venies ad me?] Eſt parentheſis ad Deum, à quo Pſaltes quærit, quando ſit ad ſe venturus, hoc eſt, favorem priſtinum ſibi oſtenſurus. Vide Exod. XX. 24 Eſai. XXXV, 9. Contrà Deus paſſim deſcribitur, quaſi ſe ſe amovens ab iis, quibus non favet.

Intra domum meam] In rebus domeſticis.

3. *Non ponam præ oculis meis*] Ut, nempe, eam faciam. Contrà *ponere Deum coram ſe* eſt eum quaſi exemplar, quod ſequaris, tibi proponere. Vide Pſ. LIV, 25 LXXXVI, 14.

Rem pravam] דבר בליעל dbar blijahal, *rem hominis nequam*. Vide Pſ. XVIII, 5. XLI, 9. LXX. Intt. hic πρᾶγμα παράνομον. *Hieronymus* deteriùs: *verbum Belial*.

Facinus declinantium à Lege Dei] עשה סטים haſcho ſetim, *facere declinantium*. Infinitivus hîc ſumitur, pro nomine, ut apud Græcos & Latinos; quod nec apud Hebræos rarum. Vide Proverb. XXI, 3. Addidimus *à Lege Dei*, ne ſenſus ſuſpenſus eſſet. Eſt à שטה, cum puncto ſiniſtro, quod eſt *declinare* à recta via, vel à virtute ad vitium. Vide Proverb. IV, 15. VII, 25. Hoſ. V, 2.

Non adhærebit mihi] לא ידבק בי lo iidbak bi, *non adhærebit in me*. Verbum hoc arctiorem conjunctionem ſignificat, ut liquet ex Gen. II, 24. Pſalm. LXIII, 9. Prov. XVIII, 24. Volebat ergo Pſaltes ſe daturum operam, ne habitum peccandi in Legem contraheret; nam nihil eſt, quod magis adhæreſcat nobis, quàm inveteratus habitus.

4. *Animus pravus recedet à me*] לבב עקש *lebab bikkeſch*. LXX. habent: καρδία σκαμβή. Alius Interpres στρεβλὴ, alius διεστραμμένη. Hieronymus: *cor pravum*. Significatur animus callidus, doloſus & à Virtute prorſus alienus. Vide Pſal. XVIII, 27.

Malitiam ignorabo] רע לא ארע *rob lo edab*, quod verti etiam queat *malum hominem non noſcam*; hoc eſt, inter notos & amicos malum virum non habebo. *Malitiam non noſſe* perinde eſt, ac ei addictum non eſſe; nam quæ non novimus, non amamus.

5. *Calumniantem clam amicum ſuum*] מלושני בסתר רעהו *mloſcheni baſſether rebebou*. Maſſorethæ legunt מְלָשְׁנִי, quæ ſcriptura ſi recta eſt, legendum eſſet analogicè מְלַשְּׁנִי. Eſt veluti participium *Pohel*, cum י paragogico. Exſtat & in Futuro Hiphil Proverb. XXX, 10 תלשן thalſchen, *calumniaberis*, vel *deferes*. LXX. Intt. hîc habent καταλαλοῦντα, Hieronymus: *ſequentem contra*. Vox רעהו *rebebou*, poſſet verti etiam *proximum ſuum*; hoc eſt, quemvis Hebræum. Flagitium eſt calumniari quemcumque hominem, ſed atrocius eſt ſcelus eum, cui palam amicum te fingis, clam lacerare, maledicâ linguâ.

Ejuſmodi hominem exterminabo] אותו אצמית otho atſmith, *hunc exſcindam*. Eſt quidem hoc verbum *è medio tollere*, ſed quia gravior eſt hæc pœna, ſatis eſt, expelli ejuſmodi hominem. LXX. Intt. ἐξεδίωκον, *Symmachus*: ἀφανῆ ἐποίουν. Hieronymus: *interficiam*.

Elatum oculis] גבה עינים *gebah benajim*. LXX. Intt. ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ. Hieronymus: *ſuperbum oculis*. Superbia, nempe, in oculis micat, dum ſuperbi elato vultu ambulant, & veluti alios deſpiciunt. Vide & Eſa. II, 11. X, 12. & Prov. XXI, 4. Eodem ſenſu dixerunt Græci, ὀφρῦς ἀναίρειν, vel ἀνασπᾶν, *tollere ſupercilia*, quod & Latini imitati ſunt.

Vaſto animo] רחב לבב rehhab lbab, *latum corde*; hoc eſt, ſuperbum, qui non niſi res

non feram. 6. Oculi mei *converſi erunt* ad homines fideles terræ, ut habitent mecum; incedens viâ hominis integri, is *demum* mihi adminiſter erit 7. Non habitabit intra domum meam dolum ſtruens; neque in conſpectu meo conſiſtet mendacia loquens. 8. Matutinis temporibus exſcindam omnes nocentes terræ, donec omnes vitio addictos, ex urbe Jehovæ, exterminarim.

Miſeriæ Hebræorum, in Captivitate Babylonica, precéſque ad Deum ſub ejus finem fuſæ, cum ſpe liberationis.

PSALM. CII. 1. PRECES HOMINIS ADFLICTI, CÙM ANGORE DEFICERET, ET CORAM JEHOVA ORATIONEM SUAM FUNDERET.
2. JEHOVA, audi preces meas, & clamor meus ad te perveniat. 3. Ne mihi abſcondas faciem tuam, eo die, *quo* anguſtiæ mihi ſunt; inclina ad me aurem tuam eo die, *quo te* invoco; feſtina, exaudi me; 4. quia ſicut fumus abſumuntur dies mei, &

bono, & vaſto animo. 6. Eligam mihi amicos fideles, ut mecum vivant; & quiſquis integer vitâ fuerit, is mihi, in negotiis meis, adminiſter erit. 7. Frauduleotus, & qui dolos ſtruet apud me non erit, neque in conſpectum venoet is, qui in mendaciis deprehenſus fuerit. 8. Matutinis temporibus, ante alia negotia, homines nocentes è medio tollam, donec improbos omoes ex urbe, Creaton ſacra, ejecerim.

PARAPHRASIS.

1. PRECES hominis infelicis, dolentis, & propemodum angore deficientis, profunduntur ad *Creatorem.* 2. O CREATOR, exaudi preces, quas fundo ad te, ita ut intelligam exauditas meas preces tibi non ingratas fuiſſe. 3. Ne differas diutiùs auxilium, quod abs te exſpecto, ſed me exaudire propera, eo ipſo die, quo id exſpecto; 4. quia hæc mea vita, quam vivo, inſtar fumi,

magnas animo agitet, exterósque propterea ſpernit. Vide Prov. XXI, 4.

Ejuſmodi hominem non feram] אותו לא אוכל *otho lo ouchal*, eum non potero. Subaudiendum שאת *ſcheeth*, ferre. Poſt verbum יכל ſæpe aliud ſubauditur, pro re, de qua ſermo eſt. Vide Pſ. XXI, 12. CXXXIX, 6.

6 *Oculi mei converſi erunt*] עיני בנאמני ארץ henai benemane erets, *oculi mei in fideles terræ.* Oculos, nempe, ſæpiùs convertimus in eos, quos amamus, aut magni facimus; ſive quia eorum adſpectu delectamur, ſive quia eorum curam gerimus. Vide Gen. XLIV, 22. Jer. XXXIX, 12. XL, 4.

7. *Non habitabit* &c.] Hæc eùm ad omnes bonos pertineant, ſoot tamen officii potiſſimùm Regum & Principum; qui fraodolentia hominibus cincti multa peccant, nequitiâ Miniſtrorum, à quibus falluntur, quàm prava indole.

8. *Matutinis temporibus*] לבקרים *labbekarim*; hoc eſt, dabo operam diligentem, ut malos plectam. Quæcumqoe enim diligentiùs & ſtudioſiùs fiebant in calidis illis terrarum oris manè inchoabantur, aut etiam perficiebantur, quòd negotiis gerendis horæ pomeridianæ, propter æſtum diei, minùs aptæ eſſent. Vide 2. Sam. XV, 2. Jer. XXI, 12.

COMMENTARIUS

In PSALM. CII.

1 H*Ominis adflicti*] לעני *lebani*, quæ vox & *adflictum*, ſeu calamitate preſſum, & *pauperem* æqoè ſignificat. Hîc quidem pro utroqoe ſumi queat, eùm hoc nomine deſcribantur Judæi in Captivitate Babylonica, à multis annis, contabeſcentes.

Cùm angore deficeret] כי יעטף *chi jabaphoph.* Subaudire videtur לבו libbo, *cor ejus*, quod exprimitur Pſ. LXI, 3. LXX. Intt. ἀκηδιάσῃ. Hieronymus: *ſollicitus fuerit. Symmachus: ἀθυμῇ.*

Orationem ſuam funderet] ישפך שיחו jiſchphoch ſchihho, *funderet meditationem ſuam.* LXX. Intt. ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ *Hieronymus: fuderit eloquium tuum.* Vide Pſ. LV, 3. LXIV, 2.

4. *Sicut fumus* &c.] Vide Sap. II, 2, 3. Rectè viri docti contulerunt, cum hiſce Pſaltæ, verba *Senecæ*, verſ. 392. & ſeqq. Troadis:

—— *ut calidis fumus ab ignibus*
Vaneſcit, ſpatium per breve, ſordidus;
Ut nubes gravidas, quas modò vidimus,
Arctos Boreæ diſperit impetus:
Sic hic, quo regimur, ſpiritus effluet,
Poſt mortem nihil eſt, ipſáque mors nihil.

Oſſa mea, ſicut focus amburuntur] עצמותי כמוקד נחרו *hatſmothai chemoked nihbaron.* Vox מוקדה *mokedah*, fœminino genere, Levit. VI, 9. manifeſtò ſignificat *pyram*, aot *focum* altaris, in quo foco ignis ardebat. Vide & Eſai. XXXIII, 4. ubi מוקדי עולם *mokede holam*, ſunt *foci*, aot *pyræ perpetuæ.* Coofert, ut videtur, Pſaltes oſſa ſua foco altaris, ſeu craticulæ altari impoſitæ, in qua perpetuos ignis alebatur; qoaſi ardenti toti corpori oſſa eſſent craticulæ inſtar, quæ ardentem materiam ſuſtineret, ejúſque flammâ ambureretur. LXX. Intt. habent ὀστᾶ

Digitized by Google

& oſſa mea, ſicut focus, amburuntur. 5. Cor meum, ſicut herba, *ardore* percuſſum
eſt, & exareſcit, quia obliviſcor comedere panem meum. 6. Propter ſonitum gemitûs
mei, os meum carni meæ adhæret. 7. Similis ſum Ardeæ deſerti, factus ſum inſtar
Onocrotali ſolitudinum. 8. Vigilo & ſum inſtar avis ſolitariæ, quæ tecto inſidet.
9. Quotidie probris me laceſſunt inimici mei, & furentes contra me jurandi formu-
lam in me inveniunt; 10. quia cinerem, ut panem, comedo, & potum meum lacri-
mis miſceo; 11. propter indignationem & iram tuam, quippe qui me extuleris &
dejeceris. 12. Dies mei ſicut umbra inclinantur, & ego veluti herba exareſco. 13. Tu
verò,

fumi evaneſcit, & oſſa mea, inſtar foci, amburuntur. 5. Cor meum, inſtar herbæ, ardore correptum exareſcit, quia cibi obliviſcor. 6. Propter perpetuos gemitus meos, *vix* caro mea oſſibus hæret. 7. Factus ſum ſimilis Ardeæ deſerti, aut Onocrotalo. 8. Per totam noctem vigilo, ſumque inſtar avis ſolitariæ, quæ tectis domuum inſidet. 9. Perpetuis probris me laceſſunt qui me oderunt, & præ odio, quo me proſequuntur, invenerunt formulam jurandi, quâ mihi perpetuum odium indicunt; 10. quia vident os cineribus fœdantem, quaſi iis veſci vellem; 11. propter indignationem tuam, quâ me antea elatum à te, poſtea dejeceris. 12. Dies mei, ſicut umbra declinant, nam ut herba exareſco. 13. Tu verò, ô Creator, ſemper idem es, nec tui obliviſcentur per omnes ætates futuras.

ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν. *Aquila*: ὡς καῦσις ἐψυθρώθη. *Symmachus*: ὡς ὑπέκκαυμα αὖα γέγονεν. *Hieronymus*: *quaſi frixa contabuerunt.* נחרו *nibbarou* eſt Niphal à חרה hharah, *exarſit*, vel à חרר *hharar*, formâ Chaldaïcâ, ut nonnulli volunt. *Comburi*, vel *amburi* ſignificat, non *ſiccari*, aut *frangi*, aut *contabeſcere*. Vide Ezech. XXIV, 10. *Multa ſigna collige, accende ignem, abſume carnem -- & oſſa* יחרו jehharou, *comburantur*, vel *amburantur*.

5. *Sicut herba percuſſum eſt*] הוכה כעשב *houchah chabeſcheb*; nempe, ardore ſolis herba percuſſa exareſcit. Nam de Solis vi hoc verbum adhibetur Pſ. CXXI, 6. Jon. IV, 8. Hamoſ. IV, 9. Hagg. II, 17, 18.

Exareſcit] יבש *jibaſch*. Metaphorâ ex herba ductâ, cor ſibi contabeſcere ſignificat.

Panem meum] לחמי *lachmi*, panem, vel cibum, quo indigeo. Hinc in Oratione Dominica *panis noſter* dicitur cibus, quo negato natura dolet.

6. *Os meum carni meæ adhæret*] Sic loquitur Jobus c. XIX, 20. ubi vide notata.

7. *Ardeæ deſerti*] לקאת מדבר *likath midbar*. Multis oſtendit *Sam. Bochartus* קאת *kaath* non eſſe *Pelicanum*, ut verterunt LXX. Intt. & *Hieronymus*, ſi propriè dictus *Pelicanus* intelligatur. Sed aliquando confunditur cum ἐρωδιῷ, ſeu *Ardea*, quæ *Aſterias* dicitur, & cujus vox eſt admodum abſona & lugubris, ut probat Scriptorum plurium auctoritatibus. Quare eum ſequuti ſumus. Ipſum adeant, quibus res cordi erit, Hieroz. P. 2. Lib. II. c. 24.

Onocrotali] כוס *chechos*. Plerique Veterum νυκτικόρακα, aut *bubonem* verterunt, cujus vox eſt admodum lugubris. Sed ſunt graves rationes, cur *Onocrotalus* eſſe credatur, quas adtulit *Sam. Bochartus* ibidem c. XX. Ejus avis vox etiam eſt magna & horribilis. Eum vide.

8. *Inſtar avis ſolitariæ*] כצפור בודד *chetſippbor boded*. Multis hunc locum interpretatur *Sam. Bochartus* Ibid. Lib. I. c. 22. Vox quidem צפור non tantùm avem quamvis, ſed & *paſſerem* ſignificat, ut Cap. antecedente idem probavit; ſed meritò cenſet avem ſolitariam, quæ tectis inſidet & nocte vigilat, qualis hîc deſcribitur, non eſſe paſſerem, ſed bubonem, aut noctuam. Eum adito.

9. *Jurandi formulam in me inveniunt*] בי נשבעו bi niſchbahou, *jurant in me*; hoc eſt, adhibito nomine meo jurant, his aut ſimilibus verbis: ſi fallam, idem mihi contingat, quod Judæis contigit! Qui ſenſus, non tantùm nuperis Rabbinis, ſed & ex veteribus Chriſtianis Intt. ut liquet è Catena Cordiana, adriſit. Non potuit Latinè exprimi, niſi verborum aliquâ circuïtione. Sic Num. V, 21. ſacerdos mulieri adulteræ: *ſtatuat te Jehova in exſecrationis & perjurii exemplum*, לאלה ולשבועה *lealah veliſchbouhah*; & Eſaiæ LXV, 15. *& relinquetis nomen veſtrum*, לשבועה liſchbouhah, *in jusjurandum electis meis*, hoc eſt, ut ſitis formula exſecrationis & jurisjurandi; qualem jam adtulimus. Sed ejus exemplum inſigne exſtat Jerem. XXIX, 22. ubi poſtquàm dixit Deus, ſe Achabum, Kolajæ F. & Sedekiam, Mahaſejæ F. Pſeudoprophetas traditurum Nebuchadnetſari, Babyloniorum Regi, qui eos in conſpectu populi interfecturus eſſet, *& deſumetur*, inquit, *ab eis imprecatio toti Captivitati Judæ, quæ eſt Babylone, his verbis: habeat te Jehova, ut Sedekiam & Achabum, quos igne torruit Babyloniorum Rex.* Licet Hebraicè diceret brevius: *malè precabitur populus in Sedekia & Achabo*, ad exprimendum id, quod pleniùs extulit Jeremias. Contrà, in fauſtis adprecationibus, dicebant *benedicere in eo*, ex quo formula benedicendi deſumta erat, ut oſtendimus ad Gen. XII, 3. XLVIII, 20.

10. *Cinerem, ut panem, comedo*] Qui lugebant, cinere ſe adſpergebant, qui poterat pani, aut cibo admiſceri, dum ex capite lugentium in cibos caderet. Vide Joſ. VII, 6. Ezek. XXVII, 30. & ſimilia loca.

Potum meum] שקוי ſchikkurai, *potus meos*. Vide Pſ. LXXX, 5.

12. *Sicut umbra inclinantur*] *Sicut umbra inclinata* כצל נטוי *chetſel natoui*. *Dies* dicitur *inclinari*, quando eſt fini proximus, ut Jud. XIX, 8. Perinde *umbra inclinata* eſt umbra quæ mox, inſtantibus tenebris, evaneſcet. Vide Pſ. CIX, 23. *Georg. Buchananus*, hoc loco:

Ut ſerò in tenebras umbra crepuſculo
Vaneſcit, celeres deproperant dies
In mortem.

13. *Permanes*] תשב theſcheb, *habitabis*; nempe, cœlum, cùm homines morte ſublati ſedes

verò, Jehova, in æternum permanes, & memoria tua erit in ætates *omnes* futuras.

14. Tu ſurges & miſeraberis Sionem; quia tempus eſt eam miſerandi, venit enim præſtitutum tempus. 15. Delectantur enim ſervi tui lapidibus ejus, & pulveris ejus eos miſeret 16 Tunc timebunt Gentes nomen, Jehova, & omnes terrarum Reges gloriam tuam, *ô Deus*, *videbunt*. 17. Poſtquàm inſtauravit Jehova Sionem, cernetur in gloria ſua; 18. *cùm* reſpexerit ad preces ſolitariorum, neque eas ſpreverit. 19. Scribetur hoc in gratiam poſterarum ætatum, & populus, qui naſcetur, laudabit Jah, 20. quia proſpexit, ex edito ſanctitatis ſuæ loco, è cœlis, *inquam*, Jehova in terram deſpexit, 21. ut audiret gemitum vincti, & filios mortis ſolveret: 22. ut memorarent in Sione nomen Jehovæ, & laudem ejus Jeroſolimæ: 23. cùm populos & regna congregaſſet, ut ipſum colerent.

24. Adflixit in via vires meas, & dies meos contraxit. 25. Dicam: ô Deus mi, ne in dimidiis meis diebus me abſumito. In ætates *omnes* futuras ſunt dies tui. 26. Antea terram fundaſti, & cœli opus manuum tuarum ſunt. 27. Peribunt illa, ſed tu permanebis; omnia veſtis inſtar veteraſcent, inſtar indumenti ea mutabis, & mutationem patientur.

ras. 14. Surges, & miſeraberis Sionem, cùm ſit tempus, quo miſericordem te erga eam teſtaberis. 15. Nam ſervi tui delectantur vel ejus ruderibus, quibus maximè adficiuntur. 16. Te iis miſericordiam oſtendente, aliæ Gentes nomen tuum timebunt, & omnes Reges vicini gloriæ tuæ erunt teſtes. 17. Poſtquam Creator Sionem inſtauraverit, cernetur in ſua gloria; 18. cùm rationem habuerit paucorum, qui ſunt ſuperſtites Jeroſolimæ, neque precum illorum vocem ſpreverit. 19. Hoc litteris mandabitur, in gratiam futurarum ætatum; & populus, qui poſtea naſcetur, laudabit Creatorem; 20. quia ex cœleſti ſuo ſolio viderit, quid agatur, in terris; 21. ut audiret gemitus eorum, qui ſunt ab hominibus in vincula conjecti, & morte damnati; 22, faceretque ut ſuæ laudes audirentur in Sione, & Jeroſolimæ; 23. cùm in eam urbem gentes convocaret, ut illum, ut par eſt, colerent.

24. Deus tamen multos ita debilitavit, ut breviorem eorum vitam fecerit; 25. quo factum eſt, ut dixerim: ô Deus mi, ne dimidiâ parte vitæ mulctato me. Per omnes ætates, ſeu in æternum eſt duratio tua. 26. Jam antea creaviſti cœlum, & terram, quæ etiamnum permanent. 27. Attamen erit tempus, quo illa peribunt; ſed tu ſemper eris. Omnia, inſtar veſtis, veteraſcent, ſed & ea ipſe ſedes ſuas deſerunt.

In ætates &c] *In ætatem & ætatem.*

14. *Venit enim præſtitutum tempus*] בא מועד *ba mobed.* Tempus à Jeremia prædictum Cap. XXV, 11, 12. Ergo hæc ſcripta fuerint paullò ante LXX. annum captivitatis Babylonicæ.

16 *O Deus, videbunt*] Addidi, *ô Deus*, propter ἀποστροφὴν, ſine ea voce duriorem, & *videbunt* יראו *jiron*, è ſequenti verſu, quia *gloria* potiùs cernitur, quàm timetur. Vide Eſai. XL, 5.

17. *Cernetur in gloria ſua*] Quanta ſit ejus gloria, hoc eſt, bonitas & potentia, meliùs intelligent populi.

18. *Cùm*] Nexûs cauſâ, hoc addendum fuit.

Solitariorum] הערער *habarbar*, ſolitarii. LXX. Intt. τῶν ταπεινῶν. Hieronymus: *vacui*. Exiſtimavi vocem deducendam à ערה *nudavit*, & radicalium repetitione ſignificari hominem omni auxilio *nudatum*, ac proinde ſolitarium, cùm præſertim vox jungatur cum *deſerto* Jer. XVII, 26. ubi de homine auxilio deſtituto, quippe quod ab hominibus, non à Deo exſpectarat: *erit*, inquit, *ut ſolitarius* (כערער) *in deſerto*, *nec videbit bonum cùm venerit*, *habitabit loca arida in deſerto*, *terram ſalſuginis*, *in quo non maneat* Scio LXX. vertere ὡς ἀγριομυρίκη & *Hieronymus*: *quaſi myricæ*, ut & C. XLVIII, 6. ubi LXX. habent: ὡς ὄνος ἄγριος. Sed & illic optimè *ſolitarii* ſignificatio convenit, & ערירי *bariri*, ex eadem radice, Gen. XXII, 30. *ſolitarium*, ſeu *orbum* ſignificat. Nec commodè dixeris *preces myricæ*, aut *aſini feri*. Chaldæus hîc: מצורין *deſolatorum*.

19. *In gratiam poſterarum ætatum*] לדור אחרון *ldor ahharon ætati poſteræ.*

Qui naſcetur] הנברא *bannibrà*, creatis. Hic generatio ſpectatur, non *creatio* propriè dicta. Vide notata ad Gen. I, 1.

20. *E cœlis, inquam*] Addidi, *inquam*, quia hæc verba repetitio ſunt clarior eorum, quæ dicta ſunt, in proximè antecedente membro.

21. *Filios mortis*] Damnatos morte. Vide Pſ. LXXIX. 11. Quod idioma Hebraïcæ Linguæ tam notum eſt, ut mirum ſit LXX. Intt. vertiſſe hîc υἱοὺς τῶν τεθανατωμένων, quaſi non putaſſent, legendum בני תמותה *bne themouthah* ſed מומתים *moumathim*, eorum, qui occiſi ſunt. *Hieronymus*: *filios mortis*. Intelliguntur miſeri Judæi, qui propter flagitia, ſeu vera, ſeu ficta à Chaldæis morte damnati fuerant.

23. *Populos & regna* &c.] Hæc pertinent ad vocationem Gentium, quæ non in paucis proſelytis, qui ſe adjunxerunt olim Religioni Judaicæ; ſed in populorum & regnorum converſione ad Chriſtum impleta eſt.

24. *In via*] בדרך *badderech.* Vita via eſt, cujus finis habetur ſenecta, ante quam ſi quis pereat aut malè habeat, dicitur *in via* perire, aut cum adverſis rebus luctari. Vide Pſ. II, 12.

25. *Me abſumito*] תעלני thahaleni, *facies me adſcendere*; ut fumum, aut vaporem, qui adſcendentes evaneſcunt. Vide Eſ. V, 24. Jer. XLVIII, 15.

In ætates omnes futuras] *In ætatem ætatum.*

27. *Peribunt illa*] Cœlum & terra. Mirum eſt Hebræis notam fuiſſe πανωλεθρίαν illam omnium rerum, ita ut non ambiguè de ea loquantur, ut & Philoſophi, qui eam crediderunt, ut Platonici & Stoïci; nec tamen quidquam

Digitized by Google

tur. [18]. Tu verò *idem* es, nec anni tui effluunt. [19]. Filii ſervorum tuorum *terram tuam* incolent, & poſteritas eorum, in conſpectu tuo, ſtabilis erit.

Laudatur Deus, ob beneficia ab eo accepta, æterna ejus beneficentia, & miſericordia extolluntur, Angeliq́ue & Homines ad eum cebrandum excitantur.

PSALM CIII.

1. DAVIDIS *Pſalmus.* Benedicito, anima mea, Jehovæ, & omnia viſcera mea nomen ejus ſanctum *prædicent.* [2]. Benedicito, anima mea, Jehovæ, neque præmiorum ejus obliviſcitor. [3]. Ignoſcit omni iniquitati tuæ, & omnes morbos tuos ſanat. [4] Liberat è fovea vitam tuam, téque benignitate & miſericordiâ coronat. [5]. Satiat os tuum bonis, & adoleſcentia tua, inſtar Aquilæ, renovatur. [6]. Juſtitiam exercet Jehova, & jus *dicit* omnibus oppreſſis. [7]. Vias ſuas Moſi, opera ſua poſteris Iſraëlis patefecit. [8]. Miſericors & liberalis *eſt* Jehova, lentus ad iram *concipiendam*, & magnus benignitate. [9]. In perpetuum non contendit, neque in æternum *iram* ſervat. [10]. Non ſe gerit erga nos, pro peccatis noſtris, nec pro iniquitatibus noſtris pœnas nobis

ipſe mutabis, inſtar indumenti, nec poterunt, pro arbitrio tuo, non mutari. 28. Tu verò ſemper es & eris, nec vitæ tuæ ullus erit finis, ut nullum fuit initium. 29. Noſtra tamen progenies agros, quos ei dediſti, incolet, videbitque ſuam ſobolem tutò eoſdem agros, quos ſemel occuparit, habitantem.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS Carmen. O anime mi, laudato Creatorem, atque omnia mea viſcera ſanctiſſimum ejus nomen prædicent. 2. Laudato eum, anime mi, neque umquam beneficiorum ab eo acceptorum ſubeat tibi oblivio. 3. Ignoſcit omnibus tuis iniquè factis, atque omnes morbos tuos curat. 4. Imminentem tibi mortem propulſat téque fructibus benignitatis & miſericordiæ coronat. 5. Satiat os tuum gratis cibis, & videtur revocare juventutem tuam, quemadmodum aquilis. 6. Juſtitiam exercet Creator, & judicat de iis, qui ab aliis opprimuntur. 7. Leges ſuas revelavit Moſi, & opera ſua oſtendit Iſraëlitis. 8. Miſericordem & liberalem ſe præbet hominibus, qui eum colunt; ſeróque eò devenit, ut iraſcatur, ſed ſummam benignitatem ſuam iis teſtatam facit. 9. Si contendit cum hominibus, non fit hoc in perpetuum, quaſi placari nolit. 10. Nequaquam nos habet, pro gravitate vitiorum, & delictorum, ut pœnas de nobis, ſine miſericordia, exi-

quam dici de ſtatu animorum, déque ultimo judicio, & præmiis ac pœnis, quæ ſequentur; certè quod non ſit ambiguum.

Permanebis] תעמוד thahamod, *ſtabis.*

Inſtar indumenti mutabis] Nempe, inſtar indumenti detriti, quod abjicitur. Hiſce non deſcribitur redactio in nihilum, quam hinc quidam exſculpere conantur, ſed magna mutatio.

28. *Tu idem es*] אתה הוא *atthah hou*, tu ille; hoc eſt, idem ille, qui fuiſti. Hinc fortè Arabes & Perſæ הו *hou*, nomen Dei eſſe cenſent, qui ſemper *idem* eſt.

Effluunt] יתמו *jethammon*, quod eſt propriè *perficiuntur*, *complentur*; quod more Latino expreſſimus.

29. *Terram tuam*] Hoc addidimus, quod neceſſariò ſubaudiendum, poſt verbum *habitabunt*, quod ſine regimine eſſe Latinè loquentibus non poteſt. Sequens etiam membrum rei favet.

In conſpectu tuo] Non procul à loco, in quo ſingulari ratione antea adfuiſti; hoc eſt, Sacrario.

COMMENTARIUS

In PSALM. CIII.

1. O*Mnia viſcera mea*] Intimæ mentis cogitationes, ut alibi ſæpe.

3. *Iniquitati tuæ*] עונכי *havonechi* Chaldaïco more, pro עונך *havonech*, quod & in ſeqq. repetitur, unde ſuſpicari licet in Chaldæa, aut poſt reditum ex ea regione, ſcriptum hunc Pſalmum, & voculâ לדוד *lDavid* ſignificari ad exemplar Davidicorum, non à Davide, compoſitum.

5. *Inſtar Aquilæ*] כנשר *channeſcher.* Multi multa de renovatione juventutis aquilæ commenti ſunt, quæ collegit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. II. c. 5. Sed prudenter cenſet id ſolùm nos amplecti oportere, quod pro vero & certo omnes agnoſcunt; nempe, aquilam, ſtato tempore, veteribus plumis abjectis, alias ſubinde reſumere; atque hoc modo renovari. Vide Eſ. XL, 31.

6. *Juſtitiam exercet*] עשה צדקות *hoſcheh tſdakoth*, faciens juſtitias; hoc eſt, juſta judicia profert, eáque exſequitur.

Jus dicit] משפטים *ſchphatim.* Latinè rem expreſſimus, ſed *judicia*, ſunt idem ac *juſtitiæ.*

8. *Liberalis*] חנון *hhannoun*, *gratificans.*

9. *Iram ſervat*] יטור *jittor*, *ſervabit*, id eſt, ſervare ſolet. Supplevimus *iram*, quæ ſæpe poſt hoc verbum ſubauditur. Vide Levit. XIX,

bis infligit. 11. Sed quanta eſt altitudo cœlorum ſupra terram, tanta eſt benignitas ejus, erga eum timentes. 12. Quantum diſtat oriens ab occidente, tam procul à nobis defectionum noſtrarum *pœnas* amovit. 13. Ut patrem miſeret liberorum ſuorum, ſic Jehova ſui timentes miſeratur. 14. Novit enim id, quo ficti ſumus, & nos pulverem eſſe recordatur. 15. Hominis dies ſunt inſtar graminis, ut flos agri floret: 16. *qui* poſtquàm ventus eum adflavit, non eſt *ampliùs*, neque à loco ſuo ampliùs agnoſcitur. 17. Benignitas verò Jehovæ eſt, erga ejus timentes, ab æterno in æternum, atque illius juſtitia in nepotes: 18. qui ſervant ejus fœdus, & præceptorum ſunt memores, ut ea exſequantur.

19. Jehova in cœlis ſolium ſuum poſuit, & regnum ejus omnibus dominatur. 20. Benedicite *ergo* Jehovæ, Angeli ejus, quorum magnæ ſunt vires, qui exſequimini verbum ejus, ita ut voci ejus dicto audientes ſitis. 21. Benedicite ei omnes exercitus ejus, & miniſtri, qui id, quod ei libet, facitis. 22. Benedicite Jehovæ, omnia opera ejus, in omnibus locis dominii ejus. Benedic *& tu*, Anime mi, Jehovæ.

Crea-

exigat. 11. Verùm qualis altitudo ceelorum ſupra terram eſt; talis ejus bonitas eſt, erga eos, qui eum timent. 12. Quantùm diſtat Sol oriens à Sole occidente, tantùm removet à uobis peccatorum pœnas. 13. Qualis eſt miſericordia patris erga liberos; talem ſe prodit Creator erga eos, qui ſunt ejus timentes. 14. Optimè omnium novit unde orti ſimus, & uos è pulvere ortum uoſtrum ducere. 15. Vitæ hominum duratio ſimilis eſt durationi graminis, aut florum pratorum; quæ quando ventus paullò calidior adflavit, 16. ſicca cadunt, neque ſervant locum, in quo creverant. 17. Beneficentia Creatoris erga eos, qui eum reverentur, & benevolentia carent initio & fine, & porriguntur, ad eorum uepotes, 18. qui fœderis ejus legum obſervantes ſunt.

19. In Cœlo Deus ſolium ſuum poſuit, atque ab ejus regno pendent omnia terrarum regna. 20. Laudate ergo Creatorem, ô vos Angeli ejus, quorum facultates à Deo ſunt, & qui juſſis ejus paretis, eáque exſequutioni mandatis. 21. Beuedicite ei, atque omuibus operibus, & quacumque in parte rerum Univerſitati ſint. Imò tu, Anime mi, laudato Creatorem.

PARA-

18. Jerem. III, 5, 12. Nahum. I, 2. Sie Galli interdum, *la garder à quelcun*; pro eo, quod eſt, pœnam, ſuo tempore infligendam, ſervare.

10. *Pœnas nobis infligit*] יגמל עלינו jigmal halenou, *rependit ſuper nos.* Æquè *pœnas* ac *præmia rependere* ſignificat.

11. *Tanta eſt*] גבר *gabar*, invaleſcit.

12. *Defectionum noſtrarum pœnas*] פשעינו phſchaenou, *defectiones noſtras.* Sie עון *bavon* & חטאת *bhatath*, ſumuntur pro iniquitatis & peccati pœna.

14. *Id quo ficti ſumus*] יצרנו *jitſrenou*, hoc eſt, materiam, quâ ficti ſunt homines; nempe, terram, quâ corpus primi hominis fictum. Innuit Pſaltes nos fragiles eſſe, ut teſtacea vaſa, cujus rei memor Deus clementem ſe nobis præbet.

15. *Hominis dies ſunt inſtar graminis*] אנוש כחציר ימיו enoſeh chehhatſir jamau, *homo miſer ut gramen*: aut *graminis dies ejus*; hoc eſt, brevis ævi eſt, inſtar graminis.

16. *Poſtquàm ventus eum adflavit*] *Poſtquàm ventus tranſiit in eo.* Intelligitur ventus urens, qui omnem virorem herbarum brevi aufert.

Neque à loco ſuo &c.] Hoc eſt, non ampliùs in loco, in quo fuerat, comparet.

17. *Illius juſtitia*] צדקתו *tſidkatho*, quod aut *juſtitiam*, quâ bonos tuetur, & malorum injurias plectit; aut *bonitatem*, vel *miſericordiam* Dei ſignificat. Nam voce *juſtitiæ* quævis virtus ſignificatur.

18. *Qui ſervant* &c.] לשמרי lſchomere, *obſervantibus fœderis ejus.* Adduntur hæc, ut à ſpe beneficiorum divinorum excludantur poſteri, qui veſtigiis piorum Majorum non inſiſtunt. Nec eſt, cur querantur improbi, ſi degeneres à virtute Majorum pœuas dent nequitiæ; quæ eò major eſt, quòd habeant domeſtica probitatis exempla.

19. *Omnibus dominatur*] Nempe, regnis.

20. *Quorum magnæ ſunt vires*] גברי כח *gibbore choahh*, fortes robore, aut potentiam magnam à Deo nacti.

Ut voci ejus dicto audientes ſitis] *Ut auſcultetis voci verbi ejus.*

COMMEN-

Creatio & Prudentia Dei deſcribuntur; quarum cauſâ, à Pſalte laudatur Deus.

1. BENEDIC, Anime mi, Jehovæ. O Jehova Deus mi, longè maximus es, ma- PSALM. CIV.
jeſtatem & decorum indutus es. 2. Amictus es lumine, quaſi veſte, inſtar cor-
tinæ cœlos extendis. 3. Contignat *Deus* aquâ ſuperiora ſua conclavia, utitur nubibus
quaſi curru, & alis venti fertur. 4. Facit ut venti Angeli ejus ſint, útque ignis ardens
ſit ejus miniſtrorum loco. 5. Impoſuit terram baſibus ejus, ne umquam nutet. 6. A-
byſſo tamquam veſte, eam *aliquando* texiſti, *ô Deus*; *ſed* aquæ, quæ ſupra montes con-
ſtiterunt, 7. increpatione tuâ fugerunt, ſonitu tonitru tui, præcipites datæ ſunt 8. Ad-
ſcenderunt montes, deſcenderúntque valles in locum, quem iis conſtituiſti. 9. Ter-
minum poſuiſti, ne *eum* tranſiliant, néve ad operiendam terram revertantur. 10. E-
mit-

PARAPHRASIS.

1. O ANIMA mi, Creatori tribuas laudes, quæ ei debentur. O Creator, Deus mi, longè maximus es omnium rerum, & majeſtate ea præditus, quæ te decet; 2. amictus enim es Cortinâ cœli. 3. Deus veluti contignat ſua ſuperiora conclavia, nubibus utitur quaſi curru, atque aliò ventis vehitur. 4. Eo volente, venti fiunt inſtar Angelorum, & ignes cœleſtes veluti ejus miniſtri. 5. Terram ſuſtentat, ne umquam nutet. 6. Mari aliquando eam veſtiſti, ô Deus, tamquam veſte; ſed aquæ ſuperiores montibus, tempore Diluvii, increpitæ à te, 7. defluxerunt, ſuntque tuo tonitru præcipites in inferiora terrarum loca deiectæ. 8. Tum viſi ſunt montes, ſplendidiſſimo lumine, quo tectus es, veluti certiores fieri, ut contrà valles deſcendere, quas eis conſtitueras. 9. Fines aquis conſtituiſti, quos non tranſiliunt, ne iterum terras tegant. 10. E con-

COMMENTARIUS

In PSALM. CIV.

1. L*Ongè maximus es*] גדלת מאד *gadaltha, meod.* LXX. Intt. ἐμεγαλύνθης σφόδρα, hoc eſt, μέγας εἶ σφόδρα, ut habebat *Symmachus.*

Majeſtatem & decorum] הוד והדר *hod vehadar.* LXX. Intt. ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν, quaſi legiſſent תודה *thodah*, malè. *Aquila* meliùs: ἀπιδοξότητα καὶ διαπρέπειαν. *Symmachus* verò: ὕμνον καὶ εὐδοξίαν, perperam LXX. Intt. ſequutus. *Hieronymus* rectè: *gloriâ & decore.*

3. *Contignat Deus aquâ ſuperiora ſua &c.*] המקרה במים עליותיו *hammekare bammajim balijothau.* Quibus, nempe, nubes ſunt contignationis inſtar. LXX. Intt. στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῷα αὐτοῦ Hieronymus: *qui tegit aquis cœnacula ejus.* Sic *Ennius* citatus *Tertulliano* contra Valentinianos: *cœnacula maxima cœli*, & Jupiter, apud *Plautum* in Amphitr. Act. III. Sc. I, 3.

In ſuperiore qui habito cœnaculo

Utitur nubibus, quaſi curru] השם עבים רכובו *haſcham habim rebhubo*, ponit nubes currum ſuum; hoc eſt, denſas nubes, quibus vates ſacer poëticè deſcribit Deum tectum per ſummum aërem moveri.

Alis venti fertur] *Jens ſuper alis venti.* Vide Pſ. XVIII, 3.

4. *Facit, ut venti Angeli ejus ſint*] עשה מלאכיו רוחות *hoſcheh maleachau rubhoth.* Ut enim Angelis Deus utitur ad ſumendas de hominibus poenas, ita & ventis procelloſis.

Sit ejus miniſtrorum loco] משרתיו אש להט *meſcharethau eſch lohet* miniſtros ſuos ignem ardentem. Sive incendia, ſive fulmina intelligas, fiunt Dei miniſtri, cùm iis homines plectere vult. Vide Diſſert. *de Sodomorum incendio & ſubverſione*, ad calcem Geneſeos.

5. *Impoſuit terram baſibus ejus*] *Fundavit terram ſuper baſes ejus.* Vide Job. XXXVIII, 4, 6.

6. *Abyſſo tanquam veſte*] תהום *thehom*, *pro* כתהום *kithehom*, *ut abyſſo.* Vide Genes. I, 2. Si hæc referas ad ſtatum terræ, cùm primùm creata eſſet; aut ejuſdem Lib. c. VII, 18. & ſeqq. ſi de Diluvio hæc intelligere mavis.

7. *Præcipites datæ ſunt*] יחפזון *jebhappbezoun*: quod poſſes & *feſtinarunt* vertere; hoc eſt, præcipites è montibus in valles deſcenderunt.

8. *Adſcenderunt montes &c.*] In Hiſtoria creationis hæc continentur, Gen. I, 9. cùm juſſit Deus *colligi aquam, quæ erat ſub coelo in locum unum atque adparere ſiccam humum*; in Diluvii verò narratione c. VIII, 4. cum *Arca in montibus Araraticis requieviſſe* dicitur. Tum enim montes adtolli viſi, quod ſic deſcripſit *Ovidius* Metam. Lib. I, 244.

Flumina ſubſidunt, colles exire videntur,
Surgit humus, creſcunt loca, decreſcentibus undis.

Conſtituiſti] *Fundaſti.*

9. *Néve ad operiendam terram*] Hæc favent iis, qui hæc de Diluvio intelligere malunt: cùm poſt Diluvium demum, nulla ampliùs timenda fuerit aquarum ſimilis eluvio.

10. *Emittis fontes in convallibus*] Sive convalles, inter juga montium intelligas, ſive inferiores, perinde eſt. Utrobique fontes è pluviis roribus & nivibus formantur, & per loca devexa fluunt.

Fluunt] *Eunt.*

 11. *Po-*

mittis fontes in convallibus, atque inter montes fluunt. ¹¹. Potum præbent omni feræ agrorum, & Onagrorum ſitim exſtinguunt.

¹². Supra eos volucres cœli habitant, & è ramis vocem ſuam edunt. ¹³. Irrigat *Deus* montes, è ſublimibus ſuis conclavibus; & fructu operum tuorum, *ô Deus*, ſatiatur terra. ¹⁴. Germinare curat *Deus* fœnum jumento, & herbam, quæ inſerviat homini, ac panem producat è terra. ¹⁵. Vinum exhilarat cor hominis, *olea eſt*, ut oleo nitorem vultui ſuo conciliet, ac panis cor ejus ſuſtentat ¹⁶. Saturantur *humore* arbores Jehovæ, *ut* Cedri Libani, quos plantavit: ¹⁷. ubi aves nidificantur, & abietes, *quæ ſunt* domus Ciconiæ ¹⁸. Montes editi ſunt Ibicibus, & Muribus ſaxa perfugium.

¹⁹. Lunam

convallibus emittis fontes, qui fluunt inter montes. 11. Potum eo modo ſuppeditas feris, quæ illic vagantur, ut ſitim Onagri habeant, quo reſtinguant.

12. Interim aves per aërem volitant, atque ex arboribus, quas inſident, canoras voces emittunt. 13. Irrigat etiam Deus, ex æthereis ſuis domiciliis, & terræ fructibus ſatiantur omnis generis animalia. 14. Facit, ut fœnum germinet alátque eo pecudes, útque panem ſuppeditet hominibus. 15. Vinum, è vite natum, eos exhilarat, atque oleum ex oleis expreſſum, inter alios uſus hunc præſtat, ut nitorem vultui hominum ſuppeditet, dum panis eos alit. 16. Pluviâ etiam aluntur, atque creſcunt arbores, ut Cedri Libani, quos Deus illic primum creavit, & deinde nutrivit, 17. atque aves nidificaturas excipit, ut abietes Ciconias. 18. Montes altiſſimi ſunt idonei excipiendis

11. *Potum præbent omni feræ* &c.] Non memorantur homines, ſed feræ, quia hæ ſolam aquam bibunt; cùm homines vinum etiam, cereviſiam, & ſiceram omnium generum bibant. Providentia Divina, ea in re, egregiè enitet, quod montes receptacula aquarum conſtituerit, unde per valles & campos, quos homines colunt & inhabitant latè ſparguntur; unde terræ etiam rigantur, & quàm commodiſſimè aquæ hauriuntur. Valde ergo errant, qui terram rotundiorem, & teretem elegantiorem futuram fuiſſe ſomniant.

Onagrorum ſitim exſtinguunt] ישברו פראים צמאם *jiſchberou phraim tſemaam*, frangunt Onagri ſitim ſuam; etiam in locis aviis & deſertis, in quibus vivunt. Sed quamvis beneficio Dei utantur quoque feræ, aliæque pecudes, hæc earum cauſâ προηγουμένως facta non ſunt, ſed hominum, qui beneficium Dei intelligunt, & brutis etiam, pro arbitrio, in rem ſuam, utuntur.

12. *E ramis*] מבין עפאים *mibben haphaim*, ex interſtitio ramorum. Hoc ſolo loco, occurrit hæc vox; ſed ſic rectè interpretatur è re ipſa & Chaldæorum uſu Dan. IV, 9. *Hieronymus* vertit: *de medio nemorum.* Minus rectè LXX. ἐκ μέσου τῶν πετρῶν.

13. *Irrigat Deus*] Poſteriorem vocem, neceſſariò ſubaudiendam, expreſſimus, perſpicuitatis cauſâ.

Montes &c.] Unde omnis aqua in inferiora loca, ut diximus, defluit. Vide ad vers. 11.

E ſublimibus ſuis conclavibus] מעליותיו *mehalijothau.* Vide ad verſ. 3.

14. *Herbam, quæ inſerviat homini*] לעבדת האדם *leabodath haadam*, Incommodi LXX. & *Symmachus*: τῇ δουλείᾳ & Hieronymus, *in ſervitium*, cùm liceret aliter aptiùs vertere: εἰς χρῆσιν, *in uſum.*

Quæ panem producat.] *Ad producendum panem*; nam priùs eſt meſſis in herba, quàm ſpicas emittat, quæ habent grana, quibus molitis fit panis.

15. *Olea eſt, ut oleo nitorem vultui conciliet*] להצהיל פניו משמן *lehatſil phanau miſchemen.* Supplevimus יש זית jeſch zajith, *eſt olea*, ut planior eſſet verborum ſtructura, quæ alioqui Latinè loquenti laborat. Verbum צהל in *Kal* eſt *exſultavit*, *lætatus eſt*, *lætam vocem miſit.* Unde ſequeretur, ut in *Hiphil* ſit *exhilarare.* Sic LXX. Intt. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον, & *Hieronymus*: *ad exhilarandam faciem.* At *Symmachus*: στίλβειν πρόσωπον, quod magis ad rem facit, ſed hoc quoque eſt hominis hilaris. Sic & Chaldæus: לאנהרא *leanhelah*, unde *Lud. Cappellus* conjecit, legiſſe eum להצחיר à צחר *tſahar*, quod eſt *ſplenduit.* Sed, fieri poteſt, ut *Symmachus* & *Chaldæus* rei majorem rationem habuerint, quàm ſignificationis propriæ, aut etiam, ut illiquidæ inter ſe miſtæ aliquando fuerint, quod pluribus exemplis probat *Sam. Bochartus*, Hieroz. P. I. L. II. c. 1. ubi de voce שחל *leo niger*, quam deducit à שחר *nigrum eſſe.* Quare hoc ſequuti ſumus.

Cor ejus ſuſtentat] יסעד *jiſhad.* Vide Gen. XVIII, 5. Inde *ſcipio panis* Levit. XXVI, 26. Pſ. CV, 16. Ezek. IV, 16. V, 16.

16. *Saturantur humore arbores Jehovæ*] Addidimus *humore* ex re ipſa & verſu 10. *Arbores Jehovæ* dicuntur; quæ ſine hominum cura creſcunt. Vide not ad Num. XXIV, 6.

17. *Et abietes, quæ ſunt domus ciconiæ*] *Ciconiæ abietes ejus domus*; quæ eſt inverſio Hebraica non infrequens. Vide vers. 25.

18. *Ibicibus*] יעלים *jehelim*, de quibus vide *Sam. Bochartum* Hieroz. P. I. Lib. II. c. 23.

Muribus ſaxa perfugium] סלעים מחסה לשפנים *ſelahim mahhſeh laſſchephanim.* Idem oſtendit ibidem Lib. III. c. 39. שפן *ſchaphan* non eſſe cuniculum, ſed majoris Muris genus, in Palæſtina, Ægypto & Libya frequens, quod *Herodoto* & aliis dicitur δίπους, LXX. Intt. χοιρογρύλλιος, *Hieronymo* ἀρκτομῦς. Ipſum adi. *Aquila, Symmachus* & *Theodotion* LXX. Intt. adſenſi ſunt. MSS. *Hieronymi* hic habent partim *herinaciis*, partim *cuniculis.* Idem in Ep. ad Sunniam & Fretelam T. II. col. 658 Ed. Benedict. *Pro quo in Hebræo poſitum eſt* ſphannim, *& omnes* χοιρογρυλλίους *voce ſimili tranſtulerunt, exceptis Septuaginta, qui lepores interpretati ſunt.* Reverâ habent Cod. Alexandrinus λαγωοῖς, ſed in Romano eſt χοιρογρυλλίοις, & in Vulg. *herinaciis*, quomodo nemo λαγωοῖς verterit. *Sciendum eſt*, ſubjicit Hieronymus, *animal*

19. Lunam fecit, ad ſtata tempora *deſignanda*; & Solem, *qui* occaſum ſuum novit.
20. Conſtituiſti, ô *Deus*, tenebras, & fuit nox, in qua omnis fera agreſtis prodit;
21. leones rugientes ad prædam, útque petant cibum à Jehova. 22. Orto verò ſole,
ſe recipiunt, atque in luſtris ſuis recubant. 23. Tum egreditur homo ad opus ſuum,
ſuámque agriculturam, uſque ad veſperam. 24. Quàm multa ſunt opera tua, ô Jeho-
va! Omnia ſapienter feciſti, referta eſt terra iis, quæ poſſides: 25. Magno & ſpatio-
ſo illo mari continentur animalia, quorum nullus eſt numerus, beſtiæ parvæ cum
magnis. 26. Ibi naves aguntur, & Cetus ille, quem formaſti, ut in eo ludat.
27. Hæc omnia ſpem in te repoſitam habent, fore ut des iis paſtum, ſuo tempore.
28. *Cùm* iis das, excipiunt; *cùm* aperis manum tuam, ſatiantur bonis tuis, 29. *Si* oc-
cultas

dis Ibicibus, & parvæ cavernæ perfugia murium. 19. Lunam creavit Deus ad ſtata tempora diverſis anni menſibus, deſignanda, ad variorum feſtorum tempora deſignanda. 20. Voluiſti, ô Deus, noctem ſuccedere diei; quod factum eſt, ut, eâ feras tegente, feræ è cavis ſuis tutò exire poſſent, & alimenta neceſſaria à Deo acciperent, quæ mugitibus ab eo petere videntur. 21. Tum enim exeunt leones, prædæ causâ, quâ à Deo aluntur. 22. Ortâ verò luce in cavernas ſuas ſe recipiunt, & dum dies eſt, iis ſe continent. 23. Tum verò domibus egreſſi homines ad laborem ſuum redeunt, qualis eſt agricultura, cui incumbunt ad noctemuſque. 24. Quàm multa ſunt tua opera, ô Creator! Sunt tamen omnia ſapienter facta, & terra referta iis, quæ in ea feciſti. 25. Immenſo mari, ſunt tot piſces, ut nullus ſit eorum numerus, tam magnorum, quàm parvorum. 26. Illic naves, ſive remis, ſive velis aguntur; & ingentia cete; quæ formaſti, ut in eo luderent, ſperantes fore ut des iis, ſuo tempore, paſtum ſuum inveniant. 28. Cùm iis das excipiunt, & quantæ via magnitudinia ſint.

27. Hæc omnia ſpem in te repoſitam habent, aperis liberalem manum, tuis ſatiantur bonis. 29. Si verò favantem te non præbeas, turbantur; atque

nimal eſſe non majus herinacio, habens ſimilitudinem muris & urſi, unde in Palæſtina ἀρκτομῦς dicitur, & magna eſt in iſtis regionibus hujus generis abundantia, ſempérque in cavernis petrarum & terræ foveis habitare conſueverunt.

19. *Ad ſtata tempora deſignanda*] למועדים *lmobadim.* Vide not. ad Gen. I, 14.

20. *Conſtituiſti*] תשת thaſcheth, *poſuiſti.* Sic & Eſai XLV, 3. *tenebras creaſſe* dicitur Deus; hoc eſt, effeciſſe motu Solis, ut olim credebatur, vel Terræ, ut recentiores Aſtronomi oſtenderunt, ut vicibus eſſent nox & dies, & à nocte quidem initium fit, pro more Hebræorum, de quo diximus ad Gen. I, 5.

21. *Usque petant* &c.] Vide & Pſ. CXLVII, 9. ubi ſimilia de pullis corvorum. Latinè loquentes diceremus, ut emolliretur figura: *quaſi petentes cibum à Deo.* Sed Hebræorum ſtylus liberior eſt. Satis alioqui liquet, neque à corvorum pullis, neque à leonum catulis noſci Deum, aut peti cibum à Deo.

24. *Iis, quæ poſſides*] קנינך *kinjanecha*, poſſeſſionibus ſuis. LXX. Int. verterunt *τῆς κτίσεώς σου*, ac ſanè קנה hoc aliquando ſignificare videtur. Vide not ad Gen. IV, 1. Attamen *Aquila*, *Symmachus* & *Theodotion*: *τῆς κτήσεως*, quo modo fortè etiam ſcripſerunt LXX. Intt.

25. *Magno & ſpatioſo* &c.] *Hoc mare magnum & latum ſpatiis ibi reptile* &c. Inverſio, qualem vidimus vers. 17. Quod vocavimus *ſpatia*, id eſt Hebraicè ידים *jadajim*, quod quidem propriè *duas manus* ſignificat, ſed & non infrequenter *ſpatia* vertendum eſt locis non ambiguis. Vide Geneſ. XXXIV, 21. Jud. XVIII, 10. &c. Quare bene verterant LXX. Intt. *εὐρύχωρος*, nec erat cur adderent non *Aquila* tantùm, ſed etiam *Symmachus*, *Theodotion*, V & VI. Edd. *χερσίν*, quod à Græcis intelligi non poterat, ut nec *manibus* Hieronymianum, Latinis. Erat hæc obſcura diligentia.

Animalia] רמש *remeſch*, quod propriè quidem eſt *reptile*, ſed ſignificat etiam animalia, quæ non repunt, ut hîc aquatilia. Vide ad Gen. I, 24.

26. *Aguntur*] יהלכו jehallechou, *eunt*, quod cujuſvis rei motum ſignificat. LXX. Int. *διαπορεύονται*, *pertranſeunt*, ut *Hieronymus*. Aquila *περιπατοῦν*.

Cetus ille] לויתן *livjathan.* Quæ vox ſignificat non tantum Crocodilum, ut Job. XL 20. & ſeqq. ſed etiam piſces majores, ut cetos; quod & obſervavit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib. V. c. 16.

27. *Spem in te repoſitam habent*] אליך ישברון *elecha jeſchabberoun.* Exſpectant, aut ſperant ad te; hoc eſt, ita ſe gerunt, quaſi opem tuam exſpectarent, quod pleraque animalia futuri exiguam, aut nullam curam gerant. Ac ſanè Providentia Divina ita omnia diſpoſuit, ut ſuo tempore paſtum conſequi poſſint animalia bruta; ita ut nulla eorum ſpecies intereat, ubique certè, quamvis venationibus, è nonnullis locis, nonnullæ ſint exterminatæ.

28. *Cum iis das*] *Dabis illis.*

Cùm aperis] *Aperies.* Breviloquentiam Hebræorum adſequi hîc non potuimus, ſed neceſſe habuimus ſupplere *cùm* & poſtea *ſi.*

29. *Si occultas faciem tuam*] Hoc eſt, ſi ſolitum auxilium eis neges; nam qui nolunt quempiam in conſpectum ſuum venire, oſtendunt nihil eſſe, cur à ſe auxilium exſpectet. Frequens eſt in Pſalmis hæc negati auxilii deſcriptio. Vide Pſ. XIII, 1. XXII, 3. XXVII, 9. XXX, 8. &c.

Spiritum eorum revocat] תוסף רוחם *thoſeph roukham*, colligis ſpiritum eorum. *Spiritus* brutorum eſt eorum anima, qualiſcumque ſit, quia eſt conjuncta cum reſpiratione. Vide Eccleſ. III, 24. Colligere יסף *jaſoph* dicitur propriè de fructibus, qui colliguntur & collecti reconduntur; tralatitio ſenſu etiam de animalibus

cultas faciem tuam, conturbantur; *ſi* ſpiritum eorum revocas, exſpirant, & in pulverem ſuum redeunt. 30. *Si* ſpiritum tuum emittis, recreantur, & terræ faciem renovas.

31. Erit Jehovæ gloria in æternum, & operibus ſuis lætabitur. 32. *Si* ſpectat terram, *illa* tremit; *ſi* adtingit montes, fumum emittunt. 33. Canam *laudes* Jehovæ, dum ero in vivis; carmina dicam Deo meo, donec ero. 34. Grata ſit illi oratio mea, ego lætabor in Jehova. 35. Exterminabuntur peccatores è terra, nec nocentes ampliùs erunt. Benedic, Anime mi, Jehovam. Laudate Jah.

Adhortatio ad laudandum Deum, propter fœdus, quod cum Abrahamo feriit, curam, quam geſſit Patriarcharum, in Chananæa peregrinantium, Iſraëlitarúmque in Ægypto, & rationem, quâ eos illinc eduxit, & Chananæâ donavit.

PSALM. CV. 1. LAUDATE Jehovam, invocate nomen ejus, & facta populis patefacite. 2. Canite ei, & carmina recitate, omnia ejus mirabilia dicite 3. Gloriamini nomine ſancti-

ſique eorum vitam revoces, expirant, atque in pulverem redeunt. 30. Sin verò ſpiritum iis reddis, è veſtigio recreantur, & jucundam terræ faciem revocas.

31. Erit verò Creatoris gloria æterna, ſempérque ſuis operibus lætabitur. 32. Si verò minùs favens videatur eſſe terræ, illico tremit; ſique, ô Deus, & montes fumum emittunt, brevi abſumuntur. 33. Laudes Dei canam, dum vivam, carmine eum celebrabo. 34. Grata quidem ei ſit oratio mea, ego verò ejus bonitate gaudebo. 35. Verùm peccatis ſuis indulgentes è terra exterminabuntur, nec mali diutiùs ferentur. Benedicito, anime mi, Creatori, cúmque laudibus debitis cumulato.

P A R A P H R A S I S.

1. LAUDATE Creatorem, invocate ejus ſolius nomen, & mirabilia facta omnia populis patefacite. 2. Carmina in ejus honorem canite, quibus mirabilia ejus facta celebretis. 3. Gloriemini nomine ſanctitatis ejus; læteturque animus eorum, qui Creatorem invocant. 4. Veneremini

malibus, quæ occiduntur. Vide Jud. XVIII, 25. Iſ. XXVI, 9. Hoſ. IV, 3. Soph. I, 2.

In pulverem ſuum] E quo, nempe, deſumta ſunt.

30. *Spiritum tuum emittis*] *Spiritus* hîc vocatur vis illa divina quæcumque ſit, quâ omnibus animantibus vita datur & conſervatur. Vide *Artis Criticæ*. P. 2. Sect. I c. V, 16. ubi pluribus de ambiguitate vocis רוח *rouahh* egimus.

Recreatur] יבראון *jibbareoun*. Deus non patitur plantarum, animaliúmque genera interire, ita ut nova creatione opus ſit; ſed ſingulas plantas, ſinguláque animalia ſuo tempore vult perire, vel etiam ſiccitatibus & morbis; majore quàm aliàs numero, exſtinguit. Poſt ea verò demiſſâ pluviâ & remittente morbo, aut planè ſedato, terra virorem ſuum recuperat, radicibus foecundatis, ſeminibus humore & calore tumefactis; animantium verò genera, benignitate & ſalubritate aëris, ciborumque copiâ iterum ſolito numero explentur. Itaque non vertimus *creantur* ſed *recreantur*, cùm præſertim Hebræi careant verbis compoſitis.

Renovas faciem terræ] תחדש thehhaddeſch, *novas*, pro renovas, ob rationem adlatam.

31. *Erit*] יהי *jehi* per ἀποκοπὴν, pro יחיה *jihjeh*.

Operibus ſuis lætabitur] Non diſplicebunt ei ſua opera, nec ea perire patietur, ſed omnibus beneficiis cumulabit. Vide Deut. XXVIII, 63. XXX, 10.

32. *Si ſpectat terram* &c.] Ut, nempe, de hominum delictis poenas ſumat, omnia in ea conturbantur.

Adtingit montes] Nempe fulminibus; nam frequentiùs *feriunt ſummos fulmina montes*, ob rationes notas Phyſicis.

34. *Grata ſit*] יערב *jeherab*, dulcis erit.

In Jehova] Propter Jehovam, mihi faventem; ut paſſim alibi.

Laudate Jah] הללו יה *halelou jah*, quibus verbis deſinunt aliquot Pſalmi, ad laudes Dei celebrandas compoſiti.

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. CV.

2. O*Mnia ejus mirabilia dicite*] שיחו בכל נפלאותיו *ſchihhou bechol niphleothau*, *dicite*, aut *meditamini*, in omnibus mirabilibus ejus. Hoc verbum conſtruitur cum ב Pſ. LXXVII 13. LXX. Int. διηγήσασθε πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. *Hieronymus: loquimini in univerſis mirabilibus ejus.* Nihil erat neceſſe conſtructionem Linguæ Hebraïcæ ſequi, in re aperta. Hunc Pſalmum ad verſ. 22. habemus 1. Ephem. XVI, 8. & ſeqq. ubi vide notata.

3. *Nomine ſanctitatis ejus*] Nomine ejus ſancto: id eſt gloriemini, quòd Deum ſanctum

ſanctitatis ejus, lætetur animus eorum, qui quærunt Jehovam. 4. Quærite Jehovam
& potentiam ejus; adite ejus faciem ſemper. 5 Memorate mirabilia, quæ fecit, pro-
digia ejus & judicia oris ejus, 6. ô Poſteritas Abrahami, ſervi ejus, ô oriundi à Jaco-
bo, *&* electi ejus.
7. Ille eſt Jehova Deus noſter, per totam terram ſunt ejus judicia. 8. Fœderis ſui
recordatur in æternum, *&* rei, quam præcepit, in mille ætates; 9. fœderis, inquam,
quod ſcriit cum Abrahamo, & jurisjurandi quod Iſaaco dedit. 10. Conſtituit hoc ut
rem fixam & ratam Jacobo, *útque* fœdus æternum Iſraëli; 11. his verbis: donabo te
terrâ Chananæâ, ut ſit modus hereditatis veſtræ; 12. cùm eſſent homines exiguo nu-
mero & inſtar puſilli *cœtûs*, cúmque in ea peregrinarentur. 13. Ibant de gente ad
gentem, è regno ad populum alium. 14. Sed non paſſus eſt Deus quemquam eos op-
primere, & propter eos Reges caſtigavit. 15. Ne adtingatis, *inquiebat*, Unctos meos,
nec Prophetis meis malefaciatis.
16. Poſtea vocavit famem in terram, & ſcipionem omnem panis fregit. 17. Sed præ-
miſit

ni eum & potentiam ejus, nec deſinite ejus Tabernaculum adire. 5. Commemorate res mirabiles, quas fecit, prodigiaque ejus, & judicia oris ejus, 6. ô poſteri Abrahami, cultores Dei, poſteri Jacobi, atque Dei electi.

7. Ille eſt Creator, Deus noſter, & cujus judicia per totam terram admiſſa ſunt. 8. Fœderis numquam obliviſcitur, hec rerum, quas præcipit, per mille annos obſervandas: 9. Fœderis, inquam, quod ferit cum Abrahamo & jurisjurandi, quod Iſaaco dedit. 10. Conſtituit hæc, quæ eſſent rata, & leges fœderis æterni cum Iſraële, 11. his verbis: te terrâ Chananæâ donavi, quaſi modo hereditatis Iſraëlitarum; 12. cùm eſſent etiamnum exiguo numero, cúmque in ea eſſent veluti peregrini. 13. Erant adhuc vagi è ſolo ad agros alius tranſeuntes, cùm eſſent adhuc pauci, ſi cum hoſtibus conferrentur. 14. Sed non paſſus eſt Deus eos ab aliis opprimi, & Reges, qui rem tentare voluerunt, pœnas ei dederunt, 15. quaſi diceret, ſe Unctos & Prophetas ſuos nolle malè haberi.

16. Deinde penuriâ tritici uſus eſt, quâ Chananæos malè haberet. 17. Sed Providentiâ ſuâ paſſus

tum colatis; vel etiam quòd Deus veſter vocetur ſanctiſſimo nomine יהוה *jahwoh*, hoc eſt, qui facit, ut ſint omnia quæ ſunt, ut ſæpius diximus.

Qui quærunt Jehovam] Qui orant Jehovam, vel qui Sacrarium ejus adeunt. Vide ſequentia verba.

Judicia oris ejus] Sententias, quas per Angelos, aut etiam Prophetas de multis populis, aut etiam ſingulis hominibus pronunciavit.

6. *O poſteritas Abrahami*] *Semen Abrahami.* Eſt 1. Ephem. XVI, 13. *Iſraelis.*

Oriundi à Jacobo] *Filii Jacobi.* Hîc bis interpoſuimus compellandi interjectionem *ô*, perſpicuitatis causâ.

Electi ejus] בחיריו *bbbiraw.* Omnes poſteri Jacobi ſic frequenter vocantur, quia Deus eos elegerat, ut populus ſuus eſſent. Vide Eſaiæ LXV, 9, 19, 22.

7. *Sunt ejus judicia*] Exempla ſuppliciorum, quæ de malis ſumſit.

8. *Fœderis ſui recordatur*] Obſervans eſt promiſſionum, quibus ſe obſtrinxit, erga bonos. Pro זכר *recordatur* eſt 1 Ephem. XVI. זכרו *recordamini* fortè melius.

Rei, quam præcepit] דבר צוה *dabar tſiwwoh*, ſubauditur pronomen relativum, *quod.* Vult Pſaltes Deum non mutaſſe leges à ſe latas, ſempérque earum obſervationem exigere. Quod de temporibus, quæ ante Meſſiæ adventum effluxerunt, verum eſt.

9. *Cum Abrahamo*] Vide Gen. XV, 18.

Quod Iſaaco dedit] *Jurisjurandi Iſaaco*; nempe, dati. Vide Gen. XXVI, 3.

10. *Rem fixam & ratam*] לחק *lebhok*, quod non eſt hîc, ut alibi, inſtitutum, aut præceptum ſimpliciter, ſed immutabile quiddam, quo totum fœdus continetur, ut antecedentia & ſequentia oſtendunt. Sic & apud Jobum. C. XIV, 13. XXVI, 10. XXXVIII, 10. certum finem, nec tranſiliendum ſignificat. Poſſit etiam verti, ut eſſet præceptum.

11. *His verbis*] *Dicens.*

Ut ſit modus hereditatis tuæ] *Funem hereditatis tuæ*; hoc eſt, unde unaquæque familia modum agri accipiat, quem ad poſteros tranſmittat. Vide Pſ. XVI, 6. Vertimus prædium Pſ. CV, 18. eodem ſenſu.

12. *Cum eſſent exiguo numero* &c.] בהיותם מתי מספר *cùm eſſent homines numeri*; hoc eſt pauci. Vide Gen. XXXIV, 30. Deut. IV, 27. XXXIII, 6. Hæc referenda ad tempora Abrahami, Iſaaci & Jacobi; quibus pauci erant cultores veri Dei, ſi cum Chananæis vel minimo populo conferrentur.

Ut parvus cœtus] כמעט *chimehat*, ut paùm. Pro *cùm eſſent* eſt *cùm eſſetis.* 1 Par. XVI, 19.

14. *Reges caſtigavit*] Ut Pharahonem Gen. XII, 17. & Abimelechum Ib. XX, 3.

15. *Inquiebat*] Hoc ſæpe ſupplendum. Vide Pſ. LXXXI, 7.

Unctos meos.] במשיחי *bmſchibhai.* Reſpicit Pſaltes ad Gen. XX, 7. Vide not ad eum locum & ad 1. Ephem. XVI, 22.

16. *Vocavit famem*] Immiſit famem, ſiccitate inſolitâ, aut aliâ quapiam ratione. Vide 2. Reg. VIII, 1. Idem dicitur de ſiccitate. Hagg. I, 1. de frumento Ezek. XXXVI, 29.

Scipionem omnem panis fregit] Hoc eſt, penúriam frumenti tantam induxit, nullum ut ſupereſſet in Chananæa. Vide Gen. XLII, 57. & de hoc loquendi genere ad Levit. XXVI, 26. *Theodorus* Heracleota ait intelligi ἐνεργεί-αν δύναμιν τοῦ συντρίβεσθαι τὸ στήριγμα ἄρτου τὸ ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ ἄρτος μὴ στηρίζοι τοὺς ἐμπιπλαμένους αὐ-τὰ

miſit ante eos virum *in Ægyptum*, & Joſephus in ſervitutem venditus eſt. [18]. Adflixerunt compede pedem ejus, & ipſe in ferreum *vinculum* incidit; [19]. donec advenit tempus prædictionis ejus, verbum Dei eum purgavit. [20]. Miſit Rex, qui vincula ei detraheret, & dominus populorum ea ſolvit. [21]. Impoſuit eum dominum familiæ ſuæ, & *voluit*, *ut* omnibus, quæ poſſidebat, præeſſet; [22]. ita ut proceres ejus in vincula mitteret, pro arbitrio, & ſenes ejus ſapientiam doceret. [23]. Ingreſſus deinde eſt Iſraël Ægyptum, & Iſraël peregrinus fuit in terra Chami.

[24]. Effecit, ut ſummopere *illic* creſceret populus ſuus, & validiorem reddidit hoſtibus ſuis; [25]. mutavítque eorum animum, ut odio haberent ipſius populum & callidè ſervos ejus adgrederentur. [26]. . Deinde Moſem ſervum ſuum, & Aharonem,

ſus eſt virum in Ægyptum; Joſephum, oempe, Jacobi filium.; quaſi ſervum abduci. 18. Eam ſervitutem cùm ſerviret, accuſatus criminis, cujus reus nullo modo erat, in vincula conjectus eſt, ubi pedicis ferreis coërcitus eſt; 19. donec advenit tempus prædictionis ejus, quâ Deus eum purgavit. 20. Miſit enim Rex Ægyptiorum, qui ei compedes detraheret, quod factum eſt. 21. Deinde Rex toti familiæ Regiæ & Miniſtris eum præfecit; 22. ita ut Proceres ejus, ſi qua in re malè ſe geſſiſſent, & Senes ipſos Ægyptiorum officii admoneret. 23. Occaſione famis Jacobus ivit in Ægyptum, cum tota familia; quo factum eſt, ut multis annis Iſraëlitæ illic in ſervitute viverent, in terra Chami Noachi filii. 24. Deus vero effecit, ut Iſraëlis poſteritas in Ægypto ingenti multitudine augeretur, & Ægyptiis ſuperior fieret; 25. ita ut iis populus Hebræus invíſus fieret, utque illi arte Iſraëlitas adgrederentur. 26. Tum demum Deus Moſem atque Aharonem, quos elegerat

τῦ, κατὰ τό· καὶ ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου. τοῦτο γάρ ἐστι ὃ μάλιστα συμβαίνει ἐν τοῖς λιμοῖς κατ' ὀργὴν θεοῦ γινόμενον, τὸ τοὺς ἐσθίοντας μὴ στηρίζεσθαι· εἶπε δὲ τὸ πᾶν στήριγμα ἀντὶ τοῦ, πᾶν θρέψαι δυνάμενον: *vim efficientem ut contereretur omne panis fulcimentum, ita ut ſi alicubi panis compareret, non fulciret eos, qui eo replerentur, ſecundùm illud*: & panis fulcit cor hominis. *Hoc enim eſt, quod maximè contingit in famibus, quando Deus iratus eſt, comedentes non fulciri. Dixit autem* omne fulcimentum, *pro eo quod eſt omne, quod poteſt nutrire.* Quæ habet ex *Euſebio*, ad hunc locum. At hoc merum commeotum eſt hominum ἔμφασιν in Orientalium hoc loquendi genere fruſtra quærentium; neque enim Ægyptiaco frumento θρεπτικὴ δύναμις ablata eſt. Rectiùs *Chryſoſtomus* initio adnotationis ad hunc locum: πᾶν διαθρέψαι δυνάμενον σπανίζειν πεποίηκεν, οὐ μόνον σῖτον, ἀλλὰ καὶ κριθὰς, καὶ ὄσπρια καὶ ἄλλα δι' ὧν διαζῶσιν ἄνθρωποι: *omnia quæ alere poſſunt rara effecit, non tantùm triticum, ſed & hordea & olera, & alia quibus homines aluntur.* Satis hæc fuerant, nec opus erat addi ſequentia: τοῦτο δὲ κατ' ὀργὴν θεοῦ ἐν καιρῷ λιμοῦ εἴωθε συμβαίνειν, τὸ μὴ στηρίζεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐσθίοντας: *hoc verò irâ divinâ, tempore famis ſolet contingere, homines comedentes non confirmari.* Quæ etiam in catena Corderiana ex *Athanaſio* laudantur, extántque verbo tenus, apud *Euſebium*. Vide & quæ, hac de re, habemus *Artis Criticæ*. P. 2. Sect. I. c. IV, 13.

17. *Sed præmiſit* &c.] Vide ad Gen. XLIV, 7.

18. *Pedem ejus*] Legimus רגליו raglau, *pedes ejus*, ſed Maſſorethæ puncta addiderunt vocis רגלו *raglo*, pedis ejus. Prius legerunt LXX. Intt. qui habent πόδας αὐτοῦ, & *Hieronymus*, *pedes ejus*, quod melius videtur, uterque enim pes compedibus vincitur.

Ipſe in ferreum vinculum incidit] *Ferrum ingreſſa eſt anima ejus.*

19. *Prædictionis ejus*] דברו dbaro, *verbi ejus*, hoc eſt, prædictionis; quia Hebræi compoſitis carent.

Eum purgavit] צרפתהו *tſaraphathehou*, LXX. Intt. ἐπύρωσεν αὐτόν, *Hieronymus*, *probavit eum.* Verbum eſt deſumtum ex auro & argento, quæ excocta purgantur; & probata fiunt. Sic & calamitas purgavit Joſephum, apud Ægyptios; qui ex eventu intellexerunt hominem eſſe Prophetam, ac proinde innocentem. Vide Pſ. XVII, 3. XXVI, 2. Eſai. I, 25.

20. *Miſit Rex qui vincula* &c.] *Miſit Rex, & ſolvit eum.*

Ea ſolvit] *Et ſolvit eum.*

22. *Ita ut proceres ejus* &c.] *Ad vinciendos proceres ejus.*

Pro arbitrio] בנפשו bnaphſcho, *in anima ſua*; hoc eſt, prout tuliſſet animus. Vide Eccleſ. VI, 2. LXX. Intt. τοῦ παιδεῦσαι ἄρχοντας αὐτοῦ, ἑαυτόν. *Hieronymus*: *erudiret principes ejus, ſecundum voluntatem ſuam.* Quaſi אסר *aſar*, quod hîc habetur, idem eſſet ac יסר *jaſar*. Incommodè.

Senes ejus ſapientiam doceret] זקניו יחכם zkenau jehhacchem, *Senes ejus ſapientes faceres eos.* *Senes* dicuntur viri principes & honorati, quales erant apud Ægyptios Sacerdotum & Militum præfecti.

23. *In terra Chami*] בארץ חם *beerets hham.* Vide Pſ. LXXVIII, 51. intra vers. 27. & Pſ. CVI, 22.

25. *Mutavitque eorum animum* &c.] הפך לבם *hapbach libbam*; vertit eorum cor. Nullam vim exſeruit Deus in animos Ægyptiorum, ut eos Iſraëlitis ex amicis inimicos faceret. Sed in Ægypto regnarunt, qui de Joſepho nihil audiverant, quippe peregrini, ut docemur. Exod. I, 8. quique ſibi metuere cœperunt ab ingenti Hebræorum multitudine, ut narratur ibidem verſ. 9. & ſeqq. Notum etiam eſt, quanta ſit indigenarum erga inquilinos, quales erant Hebræi, qui & origine & inſtitutis ab Ægyptiis diverſi erant, invidia; præſertim ſi eos præ ſe florere videant. Nec omnia effecerunt, ut Ægyptii odio Jacobi poſteros haberent, & Joſephi beneficia in oblivionem, ſine ulla vi divina, quæ eorum animos exacerbaret adduce.

tem, quem elegerat, miſit; 27. *qui* propoſuerunt verba ſignorum ejus, & prodigiorum, in terra Chami. 28. Miſit caliginem, & tenebris *terram* texit, nec *eo ſecius* verbo ejus rebellarunt *Ægyptii*. 29. Mutavit eorum aquas in ſanguinem, & occidit eorum piſcem. 30. Produxit terra eorum ranas, in penetralia Regum eorum. 31. Dixit & venere muſcæ caninæ & pediculi, per omnes eorum fines. 32. Effecit, ut pluviæ eorum eſſent grando, & ignis ardens in eorum terra. 33. Percuſſit eorum vitem & ficum, confregitque *omnes* arbores, in eorum finibus. 34. Dixit & venere locuſtæ & bruchus, ſine numero; 35. abſumſeruntque omnem herbam, quæ in terra eorum erat; & comederunt omnem agrorum fructum. 36. Percuſſit *denique* omnem primogenitum *Ægyptiorum* in eorum terra, omnis eorum roboris primitias. 37. Tum eduxit Iſraë-

legerat; 27. qui interminati ſunt Ægyptiis, poſteris illis Chami, prodigia, niſi Iſraelitas liberos dimitterent, nec quidquam ab iis impetrare potuere. 28. Deus Ægyptum denſâ caligine texit, nec eo citius Ægyptii potuerunt flecti. 29. Poſtea Deus mutavit omnes aquas Ægypti in ſanguinem, quâ mutatione omnes piſces, & quæ in aquis erant, interierunt. 30 E terra tamen erupere ranæ, tanta copia, ut penetralia Regum iis minimè inacceſſa fuerint. 31. Jubente Moſe, muſcæ caninæ & pediculi tanto erupere numero, ut ubique ſpargerentur, per omnes Ægyptiorum fines. 32. Effecit etiam Deus, ut, pro pluvia, e cœlo caderet grando, & præterea ignis per inferiorem Ægyptum. 33. Vitem Ægypti, quamvis non copioſam, ſed & ficus, quæ copioſiores illic ſunt, fregit Deus, una cum arboribus, quæ in Ægypto erant. 34. Juſſu etiam Dei venere locuſtæ & bruchi, quorum numerus non poſſet iniri. 35. Hæc vero inſecta omne gramen, quod in Ægypto fuit, & quidquid inventum eſt fructuum in agris abſumſerunt. 36. Præterea Deus morte ſuſtulit quot quot erant primogeniti in familiis Ægyptiorum, quos primogenitos primitias roboris vocare ſolent. 37. Quibus inauditis calamitatibus, Deus coegit Ægyptios dimittere Iſraelitas, quot quot

adducere. Res tamen Deo tribuitur, quia quæ diximus, non ſine Dei Providentia, contigerunt, atque Ægyptiorum odii cauſæ fuerunt. Itaque occaſio hic cum cauſa miſcetur, quod & alibi fit. Lege, quæ collegit, hanc in rem, *Sal. Glaſſius* Phil. Sacræ Lib. III. Tr. III. can. 10. Vide & ad Deut. II, 30.

Callidè adgrederentur] להתנכל *lehithnaccbel*. Vide de hoc verbo Gen. XXXVII, 18. conferque locum cum Exod. 10. LXX. Intt. τῷ δολιῶσαι; & *Hieronymus*: *dolosè agerent*.

26. *Servum ſuum*] Hoc eſt, miniſtrum ſingularem Dei, in liberatione Iſraëlis.

Quem elegerat] Ut eſſet Moſis comes & interpres. Vide Exod. IV, 14

27. *Verba ſignorum ejus*] דברי אותותיו *dibre othothau*, hoc eſt, verba quæ conſequentibus miraculis confirmata ſunt. Scio eſſe, qui velint *verba ſignorum* eſſe idioma Linguæ Hebraïcæ, pro *ſignis*, ut Græci dicunt χρῶμα νυκτὸς pro *nocte*. Sed nulla ſatis firma argumenta, eam in rem, proferunt; cùm conſtet ex perpetuâ conſuetudine Hebræorum, duorum ſubſtantivorum, unà conſtructorum, alterum eſſe adjectivi loco.

28. *Miſit* &c.] Hîc ordo prodigiorum non obſervatur, neque omnia memorantur, quia nihil intererat. Hic quoque de hiſce non agimus, quæ ſat copioſè ſunt ad Exodum enarrata.

Nec eo ſecius &c.] ולא מרו את דבריו *ve lo maron eth dbarau*, pro quo Maſorethæ legunt דברו *dbaro*, verbum ejus Addidimus hic *Ægyptii* perſpicuitatis causâ, & ולא *vlo* vertimus non *neque*, ſed *nihilo ſecius*; quia particularum Hebraicarum ambiguitate fit, ut pro natura rei, quæ agitur, neceſſe ſit eas interpretari. Hîc autem ſermo eſt, non de Moſe & Aharone, qui negantur rebelles fuiſſe in verbum Dei; ſed de eo, quod fecerunt Ægyptii, cùm tenebris eorum agros Deus texiſſet. Alieno enim prorſus loco hic Moſis & Aharonis mentio fieret, poſt penultimi vulneris, quod Deus Ægyptiis impoſuit, commemorationem.

32. *Effecit, ut pluviæ* &c.] *Dedit pluvias eorum grandinem, ignem flammarum in terram eorum.*

33. *Eorum vitem*] גפנם *gephnam*. Vitis quidem nominatim non meminit Moſes, ſed ſub nomine omnis viroris & omnis arboris continetur. Attamen *Herodotus* Lib. II. c. 77. negat vites fuiſſe in Ægypto, cereviſiâque uſos Ægyptios ait: οἴνῳ δὲ ἐκ κριθέων πεποιημένῳ διαχρέωνται· οὐ γάρ σφι εἰσὶ ἐν τῇ χώρῃ ἄμπελοι: *vino ex hordeo facto utuntur, non enim iis ſunt in regione vites.* Verùm hæc ſunt intelligenda de maxima parte Ægypti, quæ, nempe, exundationibus Nili tegebatur, non de tota; fuit enim nobile vinum *Mareoticum*, quod è vitibus, circa Maream paludem, non remotam Alexandria, Libyam verſùs, colligebatur; unde *Mareotides* vites à *Virgilio* memorantur, Georg. II, 91. ad quem locum oſtendit, pluribus Veterum auctoritatibus, vinum Ægyptiacum intelligi *Joan. Lud. de la Cerda*; quem adeant Lectores, ſi neceſſe ſit. Unius *Strabonis* verba addam è Lib. XVII. p. 550. Ed. Caſaubon. Genevenſis: ubi de locis Mariæ paludi vicinis: εὐοινία δ' ἐστὶ περὶ τοὺς τόπους ὥστε καὶ διαχεῖσθαι πρὸς παλαίωσιν τὸν Μαρεώτην οἶνον: *vini copia eſt circa hæc loca, ita ut diffundatur, & diu ſervetur Mareoticum vinum.*

34. *Sine numero*] *Et nullus numerus.*

35. *Abſumſerunt ---- comederunt*] Utrobique eadem vox eſt. ויאכל *vajjochal*, & edit; *locuſta*, nempe, *& bruchus.* Solent quidem Hebræi in membris, ut ſic loquar, parallelis variare verba; ſed & interdum non variant.

Agrorum] *Terra eorum.* אדמתם *admatham*, *cùm antea fuerit* ארצם *artſam*, quod idem eſt, mutato ſono.

36. *Omnis eorum roboris primitias*] Vide ad Gen. XLIX, 3.

37. *Tum eduxit Iſraëlitas*] *Eduxit eos*, ſed quia, In proximè antecedentibus verbis, id pro-

jus laus audiatur. [3]. Felices juris obſervantes, & omni tempore juſtitiam exercentes!
[4]. Memento mei, Jehova, in favore, quo populum tuum proſequeris, viſe me ſalute tuâ; [5]. ut
videam felicitatem electorum tuorum, & particeps ſim lætitiæ gentis tuæ, útque glorier cum
hereditate tua. [6]. Peccavimus, cum patribus noſtris, pravè nos geſſimus, réîque improbas
commiſimus, [7]. Patres noſtri in Ægypto non adſequuti ſunt mirabilia tua facta, nec me-
mores fuere multitudinis beneficiorum, & rebelles fuere ad mare & in mari algæ.
[8]. Sed *Deus* eos liberavit, nominis ſui causâ, ut patefaceret ſuam potentiam. [9]. In-
crepuit mare algæ, & ſiccatum eſt, fecitque, ut incederent per abyſſos ad deſertum.
[10]. Liberavit eos à manu eorum, qui illos odio habebant, & eripuit manui hoſtium.
[11]. Aquæ texerunt eorum hoſtes, quorum ne unus quidem ſuperſtes fuit. [12]. Credi-
derunt *Iſraëlitæ* ejus verbis, & laudes ejus cecinerunt.
[13]. Paullò poſt tamen obliti ſunt ejusdem operum, nec ejus conſilium exſpectarunt.
[14]. Concupiſcentiâ laborarunt, in deſerto, ac tentarunt Deum in ſolitudine. [15]. Eis
tamen largitus eſt quod petierant, ſed immiſit iis tabem. [16]. Præterea inviderunt
Moſi, & Aharoni Creatori conſecrato. [17]. Verùm terra aperta eſt, & deglutiit Datha-
nem & texit cœtum Amrami. [18]. Exarſit ignis in eorum cœtum, & flamma com-
buſſit malos. [19]. Conflarunt etiam Vitulum ad Chorebum, atque inclinato corpore
con-

oratione extollet? 3. Felices legum divinarum obſervantes, & omni tempore juſtitiam exercentes! 4. Memor eſto mei, ô Creator, quotieſcumque populo tuo beneficia confers; 5. ut videam, te mei etiam rationem habere, in liberatione Iſraëlis, & unà cum tota gente electa læter & glorier.

6. Peccavimus quidem, ut Majores noſtri, & peſſimè nos geſſimus. 7. Non intellexerant magnitudinem tuorum miraculorum in Ægypto, neque ſatis eorum fuerunt memores. In Deum rebellarant ad mare, ad mare, inquam, algæ 8. Attamen Deus eos periculo eripuit, propter ſuum nomen (nam populus Creatoris vocabantur) utque potentiam oſtenderet. 9 Increpuit mare Erythræum, quod recedentibus aquis, tranſitum facilem præbuit, ut in deſerto. 10. Servavit eos è manu hoſtium, 11. & texerunt aquæ contra Iſraëlitarum vexatores, quorum nullus ſuperfuit. 12. Crediderunt tum verbis Dei, laudesque ejus cecinerunt.

13. Verùm non diu poſtea meminerunt eorum, quæ in gratiam eorum fecerat, nec conſiliorum ejus finem exſpectarunt. 14 Exarſit eorum cupiditas, & Dei, in Arabia deſerta, tentarunt potentiam. 15. Conceſſit tamen iis, quod concupiverant, & cibum eis dedit, ad faſtidium uſque, eorum adpetentiæ. 16. Iidem inviderunt Moſi & Aharoni; quod eſſet alter Propheta, alter vero Sacerdos Creatori Sacer. 17. Verùm ad invidiam illam puniendam & in poſterum etiam anteverteudam, Deus juſſit terræ hiatum fieri, quo Dathan & Abiramus, iique, qui illis favebant, abſorpti ſunt; 18. ignis terrâ erupit, & eos abſorpſit, qui unâ conſpirarant.

19. Poſtea alii, cùm caſtra haberent ad Chorebum, Vitulum ſibi conflarunt, & coram eo genua flexerunt;

In liberatione tua] *In ſalute tua*; hoc eſt, in liberatione à captivitate Babylonica

5. *Ut videam*] Ut videam liberationem populi tui, eâque fruar, cum aliis.

Bonitatem tuam in electos tuos] טובת בחיריך *tobath bbhirecha*. Vertimus quaſi eſſet טובתך על בחיריך *tobathcha hal bbhirecha*, quia Genitivus ſæpe ſignificat objectum rei, ut verſ. 4. Sed ſignificari etiam queant res ſecundæ Iſraëlitarum, qui ſunt hîc *electi*, ut ſæpe aliàs; nimirum, inter ceteros terræ populos Deus Iſraëlem elegerat, ut peculiaris ipſius populus eſſet. Vide Pſ. CV, 6, 43. *Hieronymus* habet: *bona electorum tuorum*, rectè. LXX. Int. minùs commodè: χρηστότητα τῶν ἐκλεκτῶν σου. טובה non tantùm eſt bonitas, ſed & felicitas, ſeu bonum quodvis. Vide Eccles. V, 17. VI, 6. De ambiguitate ſignificationis Genitivi egimus *Artis Criticæ* P. 2. Sect. I. c. XII.

6. *Pravè atque improbè nos geſſimus*] העוינו הרשענו *hehevinou hirſchahenou*, ſubaudiendum דרכנו darchenou, *vias noſtras*. Verba enim ſunt activa.

7. *Ad mare, ad mare, inquam, algæ*] על ים בים סוף hal jam bjam ſouph, *ad mare, in mari algæ*. Volunt hîc eſſe ἀναδίπλωσιν, quæ vim addat orationi, quaſi vellet Pſaltes *ad mare, imò ad mare algæ*, in cujus aquarum fiſſione tantum miraculum viderant, & cujus viciniâ admoneri debuerant, ut in Deo fiduciam collocarent. Poteſt quidem reſpici fremitus populi in Moſem, antequam mare trajeciſſet, de quo Exod. XIV, 11, 12 Sed malim hæc accipere etiam de fremitibus Iſraëlitarum ultra id mare in deſerto tendentium, qui fremitus majores multò fuerunt, & iram Dei moverunt, qui querelis eorum, antequàm mare trajicerent, ignoverat. Poſſet etiam quis ſuſpicari על ים *hal jam* gloſſema eſſe, quod è margine tranſlatum eſt in textum, & margini quidem additum fuiſſe, ut בים *bejam* explicaretur, ne quis crederet, in ipſo maris alveo peccaſſe Iſraëlitas. Sed ב paſſim etiam eſt *ad*, ut docebit *Chriſt. Noldius*, & nos alibi non ſemel notavimus.

8. *Propter nomen ſuum*] Ne nomini ipſius detraherent Gentes, quaſi non potuiſſet ſervare populum ſuum. Vide Pſ. CXV, 1.

9. *Increpuit mare algæ*] Cujus, nempe, fluctus ad Auſtrum fugerunt, quaſi eos Deus increpitans recedere juſſiſſet. Vide Pſ. CIV, 7. Adi & Diſſert. *de Trajectione Maris Erythræi*.

In Abyſſis] Per alveum maris, quod retroceſſerat.

Sicut in ſolitudine] כמדבר *chammidbar*, pro כְּבַמִּדְבָּר *ſicut in deſerto*. Similis omiſſio τοῦ ב eſt. Pſ. XCV, 8.

conflatilem venerati ſunt. 20. Mutarunt *Deum* gloriam ſuam in ſimulacrum bovis, qui gramine paſcitur.

21. Obliti ſunt Dei Servatoris ſui, qui res magnas in Ægypto fecerat. 22. Mirabilia *fecerat* in terra Chami *&* terribilia in Mari Algæ. 23. Dixit etiam, ſe eos deleturum, & *feciſſet*, niſi Moſes ejus electus *Dux Iſraëlitarum* interceſſiſſet *inter eos* & vultum Dei, ut indignationem ejus averteret, ne perderet *eos*. 24. Rurſus in terra deſiderata *auxilium Dei* repudiarunt, & verbo ejus fidem non habuerunt, 25. Murmurarunt in tentoriis ſuis, nec auſcultarunt, nec obſequuti ſunt voci Creatoris. 26. Itaque *Deus*, ſublatâ manu, *quaſi juraturus*, ſe effecturum *dixit*, ut caderent in ſolitudine, 27. útque eorum ſoboles caderet & ſpargeretur per terras.

28. Attameu ſe addixerunt Bahali, cui cognomen fuit Phehor, & comederunt ſacra mortuorum.

29. Effe-

flexerunt; 20. cùm uihil turpius eſſet, quàm Deum, quo poterant jure gloriari, mutare in figuram bovis, herba veſcentis. 21. Obliti ſunt Iſraëlitæ Dei, à quo ſunt liberati, quique res mirandas in Ægypto, à poſteris Chami occupata, geſſerat, ut & in mari Erythræo. 23. Indignatus iis dixerat à ſe eos perdendos, quod & feciſſet; niſi Moſes, quem elegerat ut imperaret Iſraelitis, interceſſiſſet pro iis, ut iram Dei placaret; quique interceſſorem ſe præſtitit, iramque ejus interceſſione ſuâ placaſſet, ne exſequeretur quod meriti erant. 24. Sed & poſtea faſtidierunt terram optandam, nec in Dei promiſſis adquieverunt, quaſi non facturus eſſet. 25. Deinde faſtidierunt terram, quam concupiverant, nec ampliùs Deo, ut par erat, fidem habuerunt. 26. In tentoriis ſuis cœperunt tumultuari, & Deo parêre noluerunt. 26. Itaque Deus, ſublatâ veluti manu, juravit ſe effecturum ut perirent, in ſolitudinibus Arabicis; 27. utque eorum poſteri, inter varias Gentes ſpargerentur.

28. Poſtea cœperunt colere commentitium Deum,

13. *Properè obliti ſunt*] *Et properarunt & obliti ſunt.*

Nec conſilium illius exſpectarunt] Non exſpectarunt, donec Deus, quod facere ipſe ſtatuerat, ſponte ſuâ exſequeretur; nempe, ut aquam, qua indigere eos probè norat, ſuppeditaret. Vide Exod. 24.

14. *Concupiſcentiâ laborarunt* &c.] *Concupiverunt concupiſcentiam.*

15. *Quod petierant*] Carnem, nempe. Vide Num. XI, 13, 21.

Faſtidium adpetentiæ eorum] רזון בנפשם *razon bnophſcham*, maciem in animam eorum. Verterunt LXX. Intt. πλησμονὴν εἰς τὴν ψυχὴν *Hieronymus: tenuitatem in animam eorum.* Conſtat ſanè רזון eſſe alibi *maciem* & tenuitatem. Vide Eſa. X, 16. Mich. VI, 10. Sed vocis poteſtas eſt ex ipſa re; quæ habetur Num. XI, 20. petenda, ubi promittit Deus carnem ſe Iſraëlitis daturum, *donec faſtidio ſit* לזרא *lezara*, ubi LXX. Intt. εἰς χολέραν, *Symmachus:* εἰς ἀπεψίαν· Vulgatus: *in nauſeam.* Ac ſanè χολέρα morbus eſt, qui naſcitur ex ciborum cruditate, hoc eſt, ἀπεψία, unde etiam oritur *faſtidium*; quod fit, ſi nimiâ copiâ comedatur. Hoc quoque loco זרא, aut זרון *zaron*, litterarum metatheſi, legendum arbitror; ſive vox ſit ab inuſitata radice, quæ *faſtidire* ſignificarit, vel à זור *alienari*, ut alienationem à cibo, ſeu faſtidium ſignificet. Id ipſum eſt quod voluerunt LXX. Intt. voce πλησμονὴ *ſatietas*, quæ eſt cum nauſea, & faſtidio conjuncta, ſi magna ſit. Hîc נפש *nepheſch* adpetentiam vertimus, ut Num. XI, 6. ubi vide notata. Sententia eſt à Deo maximam copiam carnis Hebræis datam, nam tum demum faſtidio eſt, cùm eſt nimis copioſa.

16. *Inviderunt, in caſtris, Moſi*] Num. XVI, 3. & ſeqq.

Jehovæ ſacro] קדוש יהוה *kdoſch Jehovah.* Reſpicit Pſaltes ad Sacerdotium Aharonis, ſollemnioribus ritibus Deo propterea conſecrati & πέταλον geſtanti, his inſcriptum verbis: קדש ליהוה, *ſanctitas Jehovæ*, vel res Deo conſecrata. Alioqui tantus Propheta fuit Moſes, ut potiora jure dici poſſit *ſacer*, aut *ſanctus Jehovæ*, quàm ipſe Aharon.

17. *Aperuit os ſuum*] ſupplevimus *os ſuum*, è Num. XVII, 30. & 32. quod aut excidit, aut certè ſubaudiri debet; niſi malis pro פתח *aperuit* legere נפתח aperta eſt, ἠνοίχθη, ut habent LXX. Intt. quos ſequutus *Hieronymus.*

18. *Exarſit ignis*] Ib. verſ. 35.

19. *Fecerunt vitulum*] Exod. XXII, 2. Factum hoc ante ſuperiora, quare ordo temporis hîc non obſervatur; nec opus eſt in Hymnis.

20. *Gloriam ſuam*] כבודם *cbbodam.* LXX. Intt. τὴν δόξαν αὐτῶν, *Hieronymus: gloriam ſuam*, & Chaldæus: איקר רבונהון *aikar ribbenhon*, gloriam Domini ſui. Rectè, hoc enim vult Pſaltes, tantùm abeſſe, ut *gloriam ſuam*, hoc eſt, Deum, animo conceperint, ut par erat, ut contrà vituli imagine effinxerint. Malè ergo Maſſorethæ volunt hîc legendum כבודי, *gloriam meam*, hoc eſt, Pſaltæ, neque enim Deus minùs erat *gloria* aliorum piorum Hebræorum, quàm Pſaltæ. Omnibus Iſraelitis Deus incorporeus, nullâ imagine corporeâ effictus, honori & decori fuit; quippe qui ſoli de Deo rectè ſentientes rectè eum colere debebant: Vide de hoc & ſimilibus locis *Sal. Glaſſium.* Phil. S. Lib. I. Tr. I. ubi de *Thikkoun Sopherim*, qui hinc colligere potuit non fidendum per omnia Maſſoræ.

22. *In terra Chami*] Ægyptia. Vide Pſ. CV, 23, 27.

23. *Et feciſſet*] Suppleudum hoc eſſe res ipſa oſtendit.

Electus ejus] בחירו *bhhiro*, quem elegerat, ut dux Iſraëlis eſſet, legéſque ei ferret.

In ruina] בפרץ *bappherets.* Propriè ſignificat partem muri dirutam, per quam hoſtis irrumpere in urbem poteſt, ni fortiſſimi viri in

29. Effecerunt etiam factis ſuis, *ut Deus* irritaretur, & plagâ ſunt percuſſi. 30. At Phinchaſus ſtetit inter eos, *qui plagâ adfecti fuerant* & *alios*; quamobrem prohibita eſt plaga. 31. Quod judicatum eſt juſte factum, per *omnes* ætates, in perpetuum.

32. Irritarunt etiam *Deum* ad aquas Meribæ; quare propter eos malè fuit Moſi. 33. Cùm enim eum exacerbaſſent, temerè loquutus eſt. 34. Nec deleverunt populos *Chananæa*, quos Creator *delendos eſſe* iis dixerat, 35. Miſcuerunt ſe Gentibus *Idololatris*, & didicerunt eorum facta. 36. Coluerunt eorum *Deos* ſculptiles, qui fuerunt iis inſtar laquei. 37. Mactarunt filios ſuos & filias ſuas Dæmonibus. 38. Effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum & ſanguinem filiarum ſuarum, quos mactarunt ſculptilibus Diis Chananææ; eáque terra, *ejuſmodi* cædibus: 39. Se polluerunt operibus ſuis. 40. Tum verò

Deum, cui Bahali Phehori nomen impoſuerant homines, & convivæ fuerunt in ſacrificiis mortuis oblatis. 29. Deo irritato ſuis factis, pœnas peſte dederunt. 30. Tum verò Phinchaſus, Aharonis filius, cœpit cauſam Dei tueri, & id fecit, quo facto, plaga deſiit. 31. Hoc verò ejus facinus & illi ætati & ſequentibus omnibus probatum eſt. 32. Iſraelitæ rurſus moverunt indignationem Dei, ad aquas Meribæ, quod Moſi malum viſum eſt; 33. cumque exacerbatus quidquam dixiſſet non ſatis circumſpectum, 34. nec deleverat eos, quos Deus deleri juſſerat. 35. Miſcuerunt ſe gentibus, eaſque imitati ſunt. 36. Coluerunt eorum Deos, quod illos illaqueavit. 37. Mactarunt liberos ſuos Cacodæmonibus Chananæorum, &, pro eorum more, idololatræ facti ſunt. 38. Effuderunt ſanguinem innocuum liberorum ſuorum, quibus cædibus terra, quam ſubegerant, polluta eſt. 39. Polluti ſunt pravis Chananæorum moribus, atque idololatriæ ſe dediderunt. 40. Quare incenſa indignatio Creatoris in populum ſuum, atque ab eo alienus

in ea ſtantes & pugnantes obſiſtant. Vide 1 Reg. XI, 27. Nehem. VI, 1. &c. Metaphorâ hinc ductâ deſcribitur Moſes precibus obſiſtens, ſéque medium inter Deum & populum interponens, ne Deus populum perderet. LXX. Intt. *ἐν θραύσει*, *Hieronymus: ſteтiſſet medius.* Bene, ad ſenſum quod adtinet, ſed vim vocis ſat plenè non expreſſit, Latinè meliùs dicere non licuit, quàm *in ruina*. Gallicè, à *la brèche*, hoc eſt, in perfractâ & dirutâ parte muri.

Averteret] להשיב lehaſchib, *ut redire faceret iram ejus à perdendo.*

24. *Faſtidierunt*] Num. XIV, 1. & ſeqq.

Terram concupitam] *Terram cupiditatis*; hoc eſt, quam concupiverant, cùm decepti à meticuloſis exploratoribus eam invadere auſi non ſunt.

26. *Juravitque*] Hoc perſpicuitatis cauſâ addendum fuit. Vide Num. XIV, 28. & ſeqq.

27. *Uſque interiret* &c.] *Et ad ſternendum eorum ſemen in gentibus* &c. Vide & Ezek. XX, 23. Intelligenda ſunt hæc de gentibus, aut tribubus Arabum, terrîſque, per quas vagabantur, in quibus mortui ſunt Iſraëlitæ, viginti annis majores.

28. *Bahal-phehori* &c.] Vide Num. XXV, 3. & ſeqq.

Sacrificiis mortuorum] *Bahal* ille, qui in monte Phehor colebatur, Rex fuerat, ut & ceteri בעלים *Bahalim*, ac præſertim quidem *Belus* ille Babyloniorum; adeóque omnes erant מתים *mortui*. Quare verus Deus paſſim dicitur *Deus vivens*. Vide not. ad Deut. XXVI, 14.

Comederunt] Vocati, nimirum, ad convivia, quæ oblatarum victimarum carne, poſt datas igni proſicias, celebrari ſolebant. Ea convivia adire vetuerat Deus Exod. XXXIV, 16.

29. *Deum*] Supplendum hoc res ipſa monſtrat, ut & verſ. 32, 43.

Plaga] Num. XXV, 4.

30. *Exortus eſt*] *Et ſtetit.*

Judicium exercuit] ויפלל *jephallel*; hoc eſt, exercuit officium τῶ פליל *phlil*, judicis. Hieronymus: *dijudicavit.* At LXX. Intt. *ἐξιλάσατο*, & *Aquila: ἐξευμενίσατο*, quæ ſignificatio eſt frequens Conjugationis Hithpahel hujus verbi. Vid. Num. XXV, 11.

31. *Facinus hoc ejus* &c.] ותחשב לו לצדקה thehhaſcheb lo litsdakah, *imputata ei in juſtitiam*; hoc eſt, virum & mulierem ſcortantes jure cæſos poſteritas omnis judicavit. Vide ad Gen. XV, 6.

32. *Dei*] Vide ad verſ. 29.

Ad aquas Meribæ] Vide Num. XX, 8, 13.

Malum viſum] ירע *jerab*, malum fuit; hoc eſt, diſplicuit, vel doluit, eorum cauſâ. Vide Nehem. II, 10. XIII, 7.

33. *Temerè labiis ſuis loquutus eſt*] ויבטא בשפתיו *jebatta biſchphathau*. LXX. Intt. *διέστειλεν ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ*, ut & *Symmachus*, nam mendoſè ex eo proferri videtur *διαστολήν*. *Aquila: διέφησεν ἐν τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ. Hieronymus: præcepit labiis ſuis.* Incommodè omnes. Rectiùs Recentiores: *temerè*, vel *inconſideratè loquutus eſt*, ut Levit. V, 4. Prov. XII, 18. Reſpicit Pſaltes ad verba Moſis Num. XX, 10.

34. *Non deleverunt* &c.] Poſt Joſuæ tempora. Vide Joſ. XIII, 1. XVIII, 3. Jud. I, 19. XVIII, 1. &c.

35. *Miſcuerunt ſe* &c.] Commerciis & fortè etiam adfinitatibus, quibus ad illorum peccata imitanda adducti ſunt.

36. *Quæ laqueo eis fuerunt*] *Et fuerunt iis laqueo*; hoc eſt, in gravia delicta eos induxerunt, dum eorum cultores, ſibi amicos, ſtultè imitantur.

37. *Mactarunt* &c.] Vide 2. Reg. XVI, 3. XVII, 17. XXI, 6. 2. Ephem. XXVIII, 3. XXXIII, 6. &c.

Cacodæmonibus] לשדים *laſſchedim*. Vide ad Deut. XXXII, 17.

39. *Chananæorum*] *Eorum.*

Pro eorum moribus] *Scortati ſunt in factis eorum.* Quod de Idololatria & de propriè dicta ſcortatione intelligi poteſt.

verò incenſa eſt ira Creatoris, & hereditatem ſuam eſt abominatus. 41. Tradidit eam in manum gentium, quæ eis ſunt dominatæ, cùm eos odio haberent. 42. Hoſtes eos oppreſſerunt, cùm ſub manibus illorum eſſent depreſſi. 43. Multis vicibus *Deus* eos liberavit; ſed eum illi, in conſiliis ſuis, exacerbarunt, & depreſſi ſunt, propter iniquitatem ſuam.

44. Eos reſpexit, cùm eſſent in anguſtia, atque audiret eorum clamorem. 45. Recordatus eſt, in eorum gloriam, ſui fœderis, & pœnituit eum, pro magnitudine miſericordiæ ſuæ 46. Fecit, ut miſericordiam nanciſcerentur, apud omnes, qui eos in captivitatem abduxerant.

47. Serva nos, ô Creator noſter Deus, & recollige ex gentibus *aliis*, ut celebremus ſanctum tuum nomen, & gloriemur laude tua. 48. Benedicatur Creator, Deus Iſraëlis, ab hoc ſæculo, & in omne ævum. *Quibus auditis*, dixit omnis populus: Amen, laudate Creatorem.

LIBER

lienus factus eſt. 41. Itaque eum paſſus eſt à Chananæis ſubigi, ita ut iis, quibus inviſi erant, coacti eſſent dicto audientes eſſe. 42. Oppreſſi ſunt ab hoſtibus & ſub eorum jugo humiles facti. 43. Sæpiùs miſericors Deus eos liberavit, nec eo ſeciùs in eum rebelles fuere, datâ operâ; quamobrem ſunt ab hoſtibus adtriti, ut pœnas ſuæ nequitiæ darent. 44. Nihilo ſeciùs Deus eos adjuvit, in arctis rebus laborantes, auditis illorum queſtibus. 45. In eorum gratiam fuit memor fœderis cum iis contracti, & pro magnitudine benignitatis ſuæ, revocavit quod facturus videbatur. 46. Effecit ut qui Iſraelitas captivos abduxerant, erga eos miſericordiam exercuerint.

47. Incolumes ſerva nos, ô Creator noſter Deus, & revoca ex omnibus gentibus eos, qui iis ſerviunt; ut te laudemus, utque illis ipſis laudibus gloriari poſſimus. 48. Benedictus verò eſto, Creator Deus Iſraelitarum in æternum, quemadmodum reverâ ab æterno dignus fuit, qui laudaretur.

Hunc Pſalmo, cùm primum eum Muſici ceciniſſent, plauſerunt Jeroſolimitani, exclamaruntque: Amen, laudate Creatorem.

41. *Tradidit Iſraëlitas*] *Tradidit eos.*

44. *Cùm in anguſtia eſſent*] *In anguſtia illis.*

Clamorem] רנתם *rinnatham*, quod plerumque lætum clamorem ſignificat, ſed hîc triſtem.

45. *In eorum gratiam fœderis ſui*] *Memor fuit illis* (להם *lahem*) *fœderis ſui*, hoc eſt eorum causâ, nam ל frequenter commodum ejus, ad quem refertur, ſignificat, ut docebit *Chr. Noldius.*

Benignitatis ſuæ] חסדו, quod poſſet efferri *hhasdo*, ſed Maſſorethæ extulerunt quaſi ſcriptum eſſet in plurali חסדיו *hhaſadau.* Prius ſequuti ſunt LXX. Int. & *Hieronymus*, qui habent: τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, *miſericordiæ ſuæ.*

Eum pœnituit] Aliter ſe geſſit, quàm antea prout ſtatuerat apud ſe; mutatio enim conſilii, ſi accuratè loquamur, in Deum non cadit.

46. *Fecit, ut omnium* &c.] *Dedit eos in miſericordias, coram omnibus, qui eos in captivitatem abduxerant.* Vide Dan. I, 9. Ex his & ſequentibus colligere eſt, ſcriptum hunc Pſalmum ſub finem Babylonicæ captivitatis, aut etiam paullò poſt, cum nondum multi è captivitate rediiſſent.

47. *Sanctum tuum nomen*] *Nomen ſanctitatis tuæ.*

Laude tuâ gloriemur] להשתבח בתהלתך *lehiſchthabbeahh bithehillathcha*, ad gloriandum in laude tuâ; hoc eſt, ut potentiâ tuâ liberati auſimus inter Gentes gloriari potentiſſimum & optimum Numen à nobis meritò coli & extolli, Deos verò aliorum jure ſperni.

48. *Dixit verò* &c.] Videtur hoc à ſacræ muſicæ præfecto additum, cùm primùm hoc canticum in Iſraëlitarum cœtu cantatum eſſet, à Levitis; quibus ſollemni adclamatione conſenſum ſuum teſtati ſunt omnes Iſraëlitæ, qui aderant: אמן הללויה *Amen halelujah.*

LIBER QUINTUS.

Adhortatio ad laudandum Deum, qui ad ſe confugientes maximis periculis eripit.

1. LAUDATE Creatorem, qui beneficus eſt, & cujus beneficentia eſt æterna. [2]. Ita loquantur, qui ſunt ab eo liberati è manu hoſtis, [3]. & quos collegit ex omnibus gentibus, ab Oriente, ab Occidente, à Septemtrione atque à Meridie. [4]. Sunt qui errarunt in deſerti ſolitudine, quòd non invenirent urbem, in qua habitarent. [5]. Famelici erant & ſitiebant, adeò ut deliquium animi paterentur. [6]. Illi clamoribus invocarunt Creatorem, cum in anguſtia eſſent, eóſque rebus anguſtis liberavit. [7]. Eos duxit rectâ viâ, quâ poſſent pervenire ad urbem probè habitatam. [8]. Confiteantur Creatori miſericordiam ejus, & mirabilia *facta* in gratiam hominum. [9]. Nam explevit adpetentiam eorum, cùm eſurirent, bonis. PSALM CVII.

[10]. Eos

PARAPHRASIS.

1. CELEBRATE Creatorem, quia bonus & benignus eſt, eaſque virtutes in æternum exercebit. 2. Hoc prædicent liberati à Deo ex manibus hoſtium, 3. & qui ex omnibus vicinis populis ſunt iterum collecti ab Oriente, ab Occidente, ab Aquilone, & a Meridie. 4. Vagati erant per avias ſolitudines, ubi nullam urbem cultam invenerant; 5. cum ipſi fame laborarent, & ſiti, nec viderent, unde poſſent ſe ſuſtentare. 6. Invocarunt Creatorem, ut rebus uſque adeò arctis liberarentur; quod in eorum gratiam fecit. 7. Deus autem fecit, ut rectâ via incederent, donec perveniſſent ad urbem cultam, nec annonâ deſtitutam. 8. Extollant ergo Iſraele oriundi miracula a Creatore in eorum gratiam facta; 9. cum potum copioſum eis ſitientibus ſuppeditarit, atque eſurientibus bonos cibos dederit.

10. Qui

COMMENTARIUS

In PSALM. CVII.

2. *Hoc dicant liberati à Jehova*] יאמרו גאולי יהוה *jomerou geoule Jehovah*, dicant, *vel* dicent liberati Jehovæ. *Addidi hoc*, ut faciliùs intelligerent Lectores, juberi eos, qui à Deo ſervati ſunt, & periculis erepti dicere: *laudate Jehovam, quia bonus eſt, quia in æternum eſt ejus benignitas.* Neque enim eſt quò alioqui referri queat *dicant*, aut *dicent*. Vide ſimile quid Pſ. CXVIII, 1. CXXIV, 1.

3. *Quos ex omnibus terris*] In quas miſſi erant à Babyloniis, aut in quas, eorum manibus ut evaderent, profugerant Iſraelitæ.

A Meridie] מים mijjam, *à mari.* Alibi quidem *mare* Occidentem ſignificat, quia mare internum eſt ad occidentem Judææ, ut Gen. XII, 8. XV, 6. &c. Sed hic cùm *mare* opponatur Septemtrioni, ſatis liquet Meridiem intelligi, ad quem erat mare externum; nec quidquam obſtat, quin Judæi aliquot ſint ad ejus littora amandati, prono Euphratis alveo, à Chaldæis. Poſſet tamen, fieri ut hic olim lectum ſit מימין *mijjamin*, non מים *mijjam*, extritis duabus litterulis. Notum eſt ימין *iamin*, dextram, dici meridiem, ut ſeptemtrionem שמאל *ſchemol*, ſiniſtram.

4. *Errarunt in deſerto* &c.] Intelligenda hæc ſunt de Judæis nonnullis, qui Chaldæos fugientes in Arabiam deſertam ſeſe abdiderant & per eam palati vix in Syriam, aut in Ægyptum potuerant pervenire.

Per aviam ſolitudinem] בישימון דרך *biſchimon derech*, *in deſertum* (ubi nulla eſt) *via.* Videretur enim excidiſſe לא *non*, quod exprimitur verſ. 40. At LXX. Intt. hanc vocem conjunxerunt cum ſequentibus, ὁδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐκ εὗρον minùs commodè. *Hieronymus* duo verba minùs aptè conſtruxit: *in deſerta via*, quæ nuſquam ita conjungantur.

6. *Cum in anguſtia verſarentur*] בצר להם batſar lahem, *in anguſtiis illis*, ἐν αὐτῶν ἀπορίᾳ.

E rebus arctis] ממצוקותיהם *mimmetſoukothehem*, ex anguſtiis ſuis. LXX. Intt. ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν. Hieronymus: *de adflictione eorum.* Intelliguntur στενοχωρίαι, tralaticio ſenſu, hoc eſt, *res arctæ.*

7. *Facit, ut per viam rectam* &c] וידריכם *jadrichem*, quod etiam *duxit* vertere queas. Providentiâ, nempe, divinâ factum erat, ut iter facientes per deſertam Arabiam, in qua nulla viarum veſtigia erant, nihilo ſeciùs rectâ quò pervenire cupiebant, contenderent.

Urbem habitatam] *Urbem habitationis*, ut antea.

9. *Satiat potu hominem ſitientem* &c.] *Satiavit animam ſitientem* (נפש שוקקה nepheſch ſchokekah) *& animam famelicam implevit bono.* LXX. Intt. שוקקה verterunt κενὴν, & *Hieronymus*: *vacuam.* Eſt propriè *adpetens* à שוק *ſchouk* adpetere; ſed hic ſumitur pro adpetentia potûs, ſeu ſiti, ut Eſai. XXIX, 8. Aptè autem נפש hic adhibetur, quâ voce cibi & potûs adpetentia ſæpe ſignificatur, ſed Latinè ſic verti vix potuit. Itaque *hominem ſitientem & famelicum* vertimus.

10. *Qui*

[10]. Eos, qui habitabant loca tenebricoſa, & preſſos adflictione & ferro [11]. quia mutaverant oracula Dei, & conſilium Altiſſimi deſpexerant; *eorum* animos, *inquam*, [12]. ad humilitatem redegit labore, cùm deeſt iis, qui eos adjuvaret. [13]. At cùm illi invocaverint Creatorem, in rebus ſuis arctis, eos, in rebus anguſtis, liberat. [14]. Educit eos è tenebris, atque umbra mortifera, ac eorum vincula rumpit. [15]. Laudabunt Creatori ipſius benignitatem & miranda ejus hominibus; [16]. quia rupit portas æneas, & vectes ferreos perrupit.

[17]. Stulti, propter viam prævaricationis ſuæ & inquitates ſuas, adflicti ſunt. [18]. Omnem cibum faſtidit eorum adpetentia, & pervenerunt ad portas uſque mortis. [19]. Invocaverunt verò Creatorem in anguſtia, in qua erant; iſque eos ex iis anguſtiis ſervavit. [20]. Emiſit verbum, atque eos ſanavit; & depravatione ſuâ liberavit. [21]. Laudent Crea-

10. Qui ſedebant in antris tenebricoſis, quique vincti erant ferreis compedibus, & ſuâ ipſorum calamitate; 11. eò quod rebellarant in verba Dei, & conſilia ejus contemſerant; 12. qui animus eorum moleſtiis depreſſerat, quamobrem nemo iis auxiliabatur; 13. ii, inquam, homines, cùm Creatorem, in illis anguſtiis, invocaſſent, ab eo ſunt liberati. 14. Eos eduxit è cavernis, ubi compedibus vincti ſervabantur, & compedes eorum rupit. 15. Laudent illi Creatoris benignitatem, & mirabilia beneficia ab eo in eos collata; 16. cùm, in eorum gratiam, æneas valvas & ferreos vectes rupent, ut abire poſſent.

17. Stulti, propter rationem, qua ſe geſſerant, in defectione ſua a Deo, & propter improbitatem ſuam, in morbos ſe conjecerant, per quos erant in periculo mortis. 18. Omnes cibos reſpuebant, & proximi morti judicabantur. 19. At præ metu, invocarunt Creatorem, in anguſtiis, in quibus erant, ſuntque ab eo liberati. 20. Juſſit eos valetudinem reparare, & ſunt perniciei erepti. 21. Laudent vero, in precibus ad Deum fuſis,

10. *Qui ſedebant in tenebris*] In tenebricoſo carcere. Vide Eſai. XLII, 7.

In umbra mortifera] Aut in obſcuriſſima umbra, qualis eſt profundiorum carcerum. Vide not. ad Job. C. X, 21.

Vincti calamitate & ferro] Eleganter dictum, ad deſcribendos homines, non minus calamitate ſuâ quàm catenarum pondere oppreſſos.

11. *Rebelles fuerant*] המרו *himrou*, à מרה, quod, in *Piel* & in *Hiphil*, *rebellionem movere* ſignificat, ſequente accuſativo: quod adeo frequens eſt, ut mirer inventos fuiſſe, qui aliter verterint.

12. *Qui depreſſerat* &c.] ויכנע בעמל לבם *vajjachnah bahamal libbam*, & depreſſerat moleſto labore cor eorum; hoc eſt, ærumnis ſuperbum eorum animum domuerat. Uſi ſumus pronomine *qui*, ordinis & perſpicuitatis cauſâ.

Impegeruntque] כשלו *chaſchelou*, hoc eſt, in res adverſas inciderunt, ut προσκόπτειν Græci & *offendere* Latini uſurpant, tralaticio ſenſu. Vide Prov. IV, 16

13. *In anguſtia* &c.] Ut verſ. 6.

16. *Confregit portas æneas* &c.] Non minùs liberat carcere, quàm ſi ejus fores æneas & vectes ferreos frangeret; hoc eſt, è carcere, à quo egredi poſſe non videbantur, educit. Vide Eſai. XLV, 2.

17. *In adflictionem ſe conjecerunt*] יתענו *jithhannou*, quæ conjugatio vim habet verborum ἀντιπεπονθότων, ut *media* à Græcis vocantur. Vide Gen. XVI, 9. 1. Reg. II, 26. Heſdr. VIII, 25. Dan. X, 12. Quod vulgò non obſervant. Interp. quia ſenſus non incommodus verbo paſſivo exprimitur.

18. *Eorum adpetentia*] נפשם *napſcham*, anima eorum. Vide ad verſ. 9. Ita erat proſtrata cibi adpetentia, ut quivis cibus ægro faſtidium moveret.

Attigerant portas mortis] לגיעו עד שערי מות jagghihou had ſchahare maveth, *attigerant uſque ad portas mortis*; quaſi diceres: vicini quibus jam erant januæ ſepulcri apertæ, aut mox aperiendæ, ut ei inſererentur. Vide ad Pſ. IX, 14.

Inclamarunt &c.] ut Verſ. 6, 13.

20. *Miſit verbum ſuum*] ישלח דברו *jiſchlahh dbaro*, hoc eſt, jubet, ut in prima creatione deſcribitur Deus omnia verbo faciens; hoc eſt facile & ſine mora; quo tamen loquendi genere deſcribitur voluntatis divinæ actus, ut diximus ad Gen. I, 3. Vide Pſ. CXLVII, 15. Simili tranſlatione *egredi verbum* à Deo & Hominibus dicitur, de ſignificatione aliqua Dei Hominum voluntatis, ut Dan. IX, 23. Eſth. I, 19. & alibi.

Eruit è pernicie] וימלט משחיתותם *vimallet miſſchchithothem*. LXX. Int. ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν, Hieronymus, *de interitu ſuo*. שחיתות *ſchechhitha* occurit & Thren. IV, 20. Interitum ſignificare videtur, cùm de gravi morbo ſermo ſit, & quo, ſine ſingulari divino auxilio, interiturus erat æger.

22. *Sacrificia laudis*] זבחי תודה *zibhbe thodah*. Vide ad Levit. VII, 12, 16. ubi obſervavimus ita dicta ſacra, quæ ad celebrandum ſingulare quoddam Dei beneficium, ſiebant.

23. *Opus faciunt*] עשי מלאכה *hhoſche mlachah*, quæ vox commercium hic ſignificare videtur; quòd mitterentur inſtitores, cum mercibus, quas ferrent, aut referrent; nam radix לאך eſt *miſit*, apud Æthiopas, unde מלאך *maleach*, legatus, ut viris doctis eſt obſervatum, & מלאכות *maleachouth*, legatio.

25. *Cùm verbo ſiſteret ventum*] *Et dixit & ſtare fecit ventum* &c.

Maris fluctus] *Ejus fluctus*. Diximus *maris* vitandæ, ambiguitatis causâ.

26. *Colliqueſcebat*] תתמוגג *thithmogeg*, liquefaciebat ſe; nempe, propter metum. Vide Pſ. XXII, 15

27. *Circumagebantur*] יחוגו *jahhogou*, in orbem movebantur; præ vertigine, aut titubatione motu navis creatâ.

Eorum peritia] חכמתם *hhochmatham*, eorum

Creatorem, miſericordiæ ipſius cauſâ, & mirabilia hominum filiis. 22. Offerant illi ſacrificia laudis, & narrent opera ejus publico præconio.

23. Qui ad mare deſcendunt, ut navibus negotientur, in multis aquis, 24. ipſi viderunt opera Creatoris, ejúſque mirabilia facta in alto mari. 25. Cùm dixit, ſtitit ventum procelloſum; aut ſuſtulit ejus fluctus. 26. Adſcendunt, *qui navigant*, in cœlum, tum deſcendunt in abyſſum; adèo ut animus iis deficiat. 27. Moventur in orbem, & vacillant inſtar ebrii, omníſque eorum peritia abſorbetur. 28. Tum invocant Creatorem in anguſtia ſua; & *Deus* ab iis anguſtiis eos liberat. 29. Siſtit turbinem, ita ut ſileat *procella*, & quieſcant ejus fluctus. 30. Lætantur nautæ, quia ſiluerunt, & *Deus* ducit eos ad portum, quem cupiebant. 31. Celebrant Creatori miſericordiam ſuam, & mirabilia ejus facta erga filios hominum. 32. Extollunt eum in turba populi, atque in ſubſelliis Seniorum eum laudant. 33. Mutat fluvios in deſerta, & eruptionem

fuſis, ejus benignitatem, & mirabilia auxilia, quibus eos juvat.

22. Qui mare navigant, & mercaturam navibus exercent, 24. ii potiſſimùm ſunt experti mirabilia auxilia *Dei*, in profundo; 25. cùm verbo pacaret procelloſum ventum, aut augeret fluctus maris. 26. Viderunt qui navigabant, ſe velut in cœlum adſcendere, dum Maris unda tumida ad nubes attollitur; 27. & contrà, cùm aliò undæ feruntur; nautæ circumaguntur, eorúmque peritia navigationis irrita eſt. 28. Invocarunt, in illa anguſtia, in qua erant, Creatorem; qui eos ex rebus anguſtis liberavit; 29. & effecit, ut ſiſteretur turbo, ita ut non ſentiretur ampliùs ventus, neque moverentur fluctus. 30. Gaviſi verò quando venti ſiluerunt, Deuſque eos duxit ad portum optatum. 31. Laudent, apud Creatorem, ſummam ejus benignitatem, & mirabilia facta erga homines. 32. Extollant eum ex animo, in cœtu populi, atque in procerum conventu.

33. Convertit, quando ei libet, flumina in aridas

rum ſapientia; nempe, nautarum. Tempeſtatis ſimiles deſcriptiones, multis in locis, exſtant. Unam adferam ex *Ovidio* Lib. I. Triſtium El. II, 19. & ſeqq.

Me miſerum! quanti montes volvuntur aquarum?
Jam jam tacturos ſidera ſumma putes.
Quantæ diducto ſubſidunt æquore valles?
Jam jam tacturas tartara nigra putes. &c.
Rector in incerto eſt, nec quid fugiátve, petátve
Invenit, ambiguis ars ſtupet ipſa malis.

29. *Ita ut ſileret ventus*] לדממה lidmamah, *in ſilentium. Aquila*, & *Theodotion*, poſt LXX. Intt. εἰς αὔραν, hoc eſt, tenuem ventum. Rectiùs *Symmachus*: εἰς γαλήνην, & *Hieronymus*: *in tranquillitatem*. Sed Hebraica metaphora Latinè etiam retineri potuit.

Et conticeſcunt fluctus] *Et tacuerunt fluctus eorum*, גליהם *gallehem*. Adfixum refertur ad nomen remotiſſimum מים *majim*, aquarum. Omiſimus, quia res erat clara, nec poterat Latinè exprimi, propter nomen nimis remotum.

30. *Ad portum exoptatum*] אל מחוז חפצם *el mhhoz hhephtſam*, ad portum voluntatis eorum; ſeu in quem tendebant.

32. *Senum*] Rectorum populi, nam *ſenes*, quando opponuntur populo, paſſim Magiſtratus vocantur. Vide, quæ hac de re collegit *Joan. Seldenus*, Lib. I. de *Synedriis Judæorum*. c. XIV.

33. *Convertit fluvios in ſiccum ſolitudinem*] יׂשם נהרות למדבר jaſchem neharoth lmidbar, *ponit fluvios in deſertam*, quod hîc pro ſicco loco ſumitur; qualia ſunt deſerta loca, quæ ideò non coluntur, quòd aquâ careant.

34. *In ſalſuginem*] למלחה *lmlehhah*. Vide Diſſert. de Statua Salina. S. II. & ad Job. XXXIX, 9.

Propter nequitiam &c.] Hæc ad Sodomam & vicinas urbes pertinere videntur.

35. *Siccum deſertum*] Ut verſ. 33.

Solum ſiticuloſam in ſcaturigines] Fontibus, aut fluviis eò converſis, quod fieri poteſt melius terræ, cujus aperiuntur montes, è quorum occultis receptaculis decidunt eam in partem aquæ, in quam antea nullæ fluunt. *Plinius* Lib. II. c. 80. ubi de terræ motu: *Variè itaque quatitur & motu eduntur opera, alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus, alibi* emiſſis amnibus; *nonnunquam etiam ignibus, calidiſve* fontibus, *alibi* averſo fluminum curſu. Scriptor Libri de Mundo c. IV. de ventis ſubterraneis, quibus motum terræ creari putabant Veteres: οἱ δὲ πηγὰς φαίνουσι τὰς πρότερον οὐκ οὔσας: *ſunt qui fontium ſcatebras edidere, quæ antea non erant* Quando autem contingit contrarium fieri, ſeu alios meatus aquæ fontium & fluviorum operiri, quæ irrigua antea erant, fiunt ſiticuloſa, ut paullò antea dixit Pſaltes. *Ariſtoteles* Meteorol. Lib. I. c. 14. ἑλώδεις ἐπὶ πλείονα χρόνον ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς ἐγγύτερον τῆς προχώσεως, διὰ τὸ λιμνάζειν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ἀεὶ μᾶλλον: *paluſtria enim plerumque tempus neceſſe eſſe, quæ ſunt propiora alluvioni, quia in extremis ſemper magis reſtagnant.* Quibus dictis, ita porrò pergit: μεταβάλλει δὲ τοῦτο καὶ πάλιν εὐθηνεῖ. ξηραινόμενοι γὰρ οἱ τόποι ἔρχονται εἰς τὸ καλῶς ἔχειν· οἱ δὲ πρότερον εὐκραεῖς ὑπερξηραινόμενοι γίνονται χείρους· ὅπερ συμβέβηκε τῇ Ἑλλάδι, καὶ περὶ τὴν Ἀργείων καὶ Μυκηναίων χώραν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν Τρωικῶν ἡ μὲν Ἀργεία διὰ τὸ ἑλώδης εἶναι, ὀλίγους ἠδύνατο τρέφειν· ἡ δὲ Μυκηναία καλῶς εἶχε· διὸ ἐντιμοτέρα ἦν· νῦν δὲ τοὐναντίον διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν· ἡ μὲν γὰρ ἀργὴ γέγονε καὶ ξηρὰ πάμπαν· τῆς δὲ, τὰ τότε διὰ τὸ λιμνάζειν ἀργά, νῦν χρήσιμα γέγονεν: *At id mutatur, atque rurſum in melius evadit; nam loca exſiccata eò deveniunt, ut bene habeant, ut quæ priùs bene temperata erant, præter modum exſiccata deteriora fiant.*

tionem aquarum in locum aridum. 34. Terram fructiferam in ſalſuginem, propter nequitiam eorum, qui eam incolebant. 35. Deſertum *aridum* mutat in ſtagnum aquæ, & ſolum ſiticuloſum in loca, ex quibus erumpunt aquæ. 36. Dat eum locum habitandum famelicis, qui urbem habitandam illic condunt. 37. Illic ſementem fecerunt in agris, & plantarunt vineas, quæ protulerunt fructum proventûs. 38. Benedixit illis *Deus*, & ſummopere creverunt, nec eorum pecudes minutæ ſunt. 39. Sed minuti ſunt & depreſſi tyrannide pravâ & dolore. 40. Effudit contemtum in primores, fecítque ut errarent in deſerto, ubi nulla eſt via. 41. Verùm *idem* ſublevat egenos ab egeſtate, & familias *augebit*, ut pecudes. 42. Videbunt hoc homines recti *exempli*, ac lætabuntur; ſed omnis turba iniquorum os ſuum, *hac de re*, compeſcet. 43. *Si quis* ſapit, hæc obſervabit, atque intelligent miſericordia facta Creatoris.

CAN-

aridas valles; 34. & ſolum per ſe ferax in ſterilem ſalſuginem, ut loci incolæ ei dent pœoas. 35. Ille idem mutat ſolitudinem aridam iu ſtagnum aquâ abundans. 26. Collocat deinde illic coloniam, quæ ſedibus carebat, & quæ ibi condit urbem; quæ non caret coloois, eò concurreotibus, qui alibi ſedes oon habent. 37. Arant illic ſolum, & plantaut vioeas, quæ copioſum fructum proferunt. 38. Poſtea Deo iis favente, feliciter omnia illic creſcunt, oec jumentorum numerus minuitur. 39. Si verò novi coloni nomero minuuntur, & premuntur illic malâ tyrannide & triſtitiâ; 40. cootemtum uum oſtendunt in Pnocipes, facitque ut per avia deſerta vagari cogantur. 41. Contrà ſublevat egenum adflictione & familia, ita ut antea minuti numero augeantur. 42. Hæc vident viri boni, & lætantur; ſed iniquis os obturatur. 43. Obſervent hæc qui ſapiunt, déntque operam, ut hæc beneficia Creatoris obſervent.

PARA-

Quid contigit Græciæ & quidem circa Argivorum & Mycenæorum agros. Trojanis enim temporibus, Argivorum quidam agri, quia paluſtres erant, paucos nutrire poterant; Mycenæorum verò bene habebant, ideóque pretioſiores erant. Nunc verò contrà ſe res habet, propter memoratam cauſam. Hi enim ſteriles facti ſunt & prorſus ſicci; illi verò, qui tunc reſtagnantes ſteriles erant, nunc feraces evaſerunt.

37. *Quæ fructuum proventum proferunt*] *Et faciunt fructum proventûs.*

38. *Deus*] Sopplendum hoc, ex ſuperioribus, vel ex re ipſa, ut alibi paſſim.

39. *Si minuuntur*] וימעטו vajjimhatou, & *minuuntur*. Hic ו vim obtinet cooditionalis *ſi*, ut ſæpe alibi. Vide Gen. XXXIII, 13. & *Chr. Noldium* ſignif. LX.

Et premuntur] וישחו *vajjaſchobbon*, & curvantur, ut, oimirum, pondere preſſa.

Mala tyrannide] עצר רעה *batſer rabah*, LXX. Intt. ὑπὸ θλίψεως κακῶν. *Symmachus*: ἀπὸ συνοχῆς κακῆς. *Hieronymus*: *propter anguſtiam mali.* עצר propriè eſt *actus coërcendi*, vel *cohibendi*, Vide Proverb. XX, 16. Verùm hîc ſignificari videtur vis tyranni, quâ populi coërcentur, ne jure ſuo otantur. De imperio Regio adhibetur verbum עצר *batſar*, 1. Sam. IX, 17. de tyrannica vi Eſaiæ LIII, 8. Quare eos ſequuti ſumus, qui verterunt *tyrannidem*, quâ nihil aptius eſt, ad accidendas Reipublicæ vires. Conſtruximus etiam cum רעה, cùm non videremus, cur hoc oomen maſculini potiùs, quàm fœminini generis cenſeretur.

Et mœrore] ויגון *vejanon*. LXX. Intt. ὀδύνῃ, Hieronymus: *dolorem*. Vide Pſ XIII, 3. XXXI, 11. Poſſet etiam *oppreſſione*, nam יגה *janah* eſt etiam *oppreſſit*, & quidem tyrannorum more.

40. *Effundit contemtum* &c.] Facit ut contemti Principes deturbentur è dignitate ſua, expulſiqoe in ſolitudines fugere cogantur.

In deſertis aviis] בתהו לא דרך *bthohou lo derech*, in deſerto non, *vel* ſine via. De voce תהו vide ad Gen. I, 2.

41. *Sublevat contrà*] וישגב jeſchaggeb, *adtollit*. Supplevi *contrà*, quia hæc opponuntur proximè antecedentibus.

Ut inſtar minuti pecoris evadant &c.] *Poſuit inſtar minuti pecoris* (כצאן *chattſon*) *familias*: eas auget, non aliter ac augetur minutum pecus.

42. *Claudit os ſuum*] Nihil eſt quod reponat iis, qui in tyrannos invehuntur, nec eos audet defendere.

43. *Quiſquis ſapit*] *Quis ſapiens & ſervet.*

Hæc obſervet] ישמר *jiſchmor*, quod etiam *recondatur* verti queat. Vide ad Gen. XXXVII, 11.

Faciátque ut intelligat] יתבוננו *jithbonenou*, faciant, vel dent operam ut, intelligant; vel adtendant. Hæc enim eſt vis coojugationis *Hithpahel*. Pluralis adhibetur numerus, quia ſermo eſt de pluribus.

COM-

1. CANTICUM CARMINIS DAVIDIS. 2. Paratus eſt animus meus, ô De- PSALM. CVIII.
us, canam & pſal am, *reſonabítque* etiam *cithara*, *quæ* gloria mea *eſt*. 3. Exci-
tamini nablium & cithara, expergiſcar enim ſub auroram. 4. Laudabo te, apud Po-
pulos, Jehova, & carmina tibi canam, inter Gentes; 5. nam altior eſt benignitas tua
cœlis, & ad ætherem veracitas tua *extollitur*.
6. Adtollitor ſupra cœlos, Deus, & ſupra omnem terram *ſit* gloria tua; 7. ut libe-
rentur ii, quos amas, ſerva *eos* dexterâ tuâ, & exaudi me.
8. Loquutus eſt Deus, in Sacrario ſuo; exſultabo, partiar Sichemum, & vallem
Succhotharum metiar. 9. Mihi *erit* Galahaditis, mihi *erit* Manaſſa; Ephraimus *erit*
robur capitis mei, & Juda legiſlator meus. 10. Moabus pelvis *erit*, in qua me ablu-
am, in Edomum projiciam calceum meum, & propter Philiſtæam *terram* clangam.
11. Quis ducet me in urbem munitam? Quis mihi duxerit ad Idumæam uſque? 12. An-
non amoviſti nos, ô Deus, cùm non egrediaris, ô Deus, cum exercitibus noſtris?
13. Concede nobis auxilium, *quo liberemur* ab anguſtia; fallax enim eſt liberatio, *quæ* eſt
ab homine. 14. Cùm Deo fortiter nos geremus, & conculcabit ipſe hoſtes noſtros.

Petit

PARAPHRASIS.

2. PARATUS ſum canendis laudibus tuis, adhibitâ Citharâ, quâ glorior. 3. Excitemini mecum, Nablium & Cithara; nam expergiſcar ſub auroram, ut Dei laudes canam. 4. Te laudabo, audientibus populis, ô Creator, & cantica tibi canam, ab omnibus audienda gentibus; 5. nam Benignitas tua cœlis ipſis eſt ſublimior, & Veracitas tua digna eſt, quæ ad ætherem laudibus tollatur.

6. Deus evehatur à nobis ſupra cœlos, & per omnes ſpargatur terras gloria ejus, hominum laudibus; 7. ut liberentur calamitatibus ubique ii, quos amore tuo dignaris, ô Deus. Serva eos è periculis, in quibus verſantur, atque me exaudito.

8. Ex reſponſo, è Sacrario dato, exſultabo; partiar Sichemum & vallem Snechotharum. 9. Mea etiam erit Galahaditis, ut & Manaſſa, Ephraimus erit robur, quo ſuſtentabor, & Juda Legiſlator meus. 10. Moabus quidem erit veluti pelvis, in qua me abluam; Edomus verò is, in quem jaciam calceos meos. At clangam, propter Philiſtæorum terram. 11. Quis mihi erit dux in eorum urbes munitas? Quis etiam ducet me in Idumæam uſque? 12. At nos ab iis populis amoviſti, ô Deus, cùm non egrediaris, nec exercitus noſtros comiteris in eos. 13. Verùm ſuppedita nobis auxilium, quo è rebus anguſtis liberemur; fallax enim eſt omnis liberatio, quæ ob hominibus exſpectatur. 14. A ſolo Deo adjuti fortiter nos geremus, quia ipſe hoſtes noſtros conculcabit.

PARA-

COMMENTARIUS

In PSALM. CVIII.

1. *Canticum carminis*] שיר מזמור *ſchir mizmor*, ut Pſ. XLVIII, 1. & alibi. Pro quo habemus מזמור שיר mizmor ſchir, *carmen cantici*, inverſo ordine. Pſ. LXVII, 1. Poſſet fieri, ut fuiſſent *carmina* מזמורים, quæ non canerentur, & שירים *cantica*, quæ non conſtarent carminibus, quale eſſe videri queat Canticum Canticorum.

2. *Paratus eſt animus meus*] נכון לבי *nachon libbi*, quod perinde eſt ac *fert animus*. Sed hæc & ſequentia, paucis mutatis, exſtant Pſ. LVII, 8. ad finem Pſalmi, nec repetemus quæ ibi dicta ſunt, ſed varietates tantùm notabimus.

Etiam .... gloria mea] אף כבודי *aph chbodi* Pſ. LVII, 9. eſt עורה כבודי hourah chbodi, *expergiſcere gloria mea*, quod bis repetitur, ut & נכון לבי *nachon libbi*.

4. *Jehova*] Eſt Pſ. LVII, 10. אדני *adonai*.

5. *Altior eſt cœlis*] גדול מעל שמים *gadol mehal ſchamajim*, magna eſt ſupra cœlos. Pſ. LVII, 11. עד שמים had ſchamajim, *uſque ad cœlos*. Non putem, cum *Lud. Cappello*, cùm utrumque loquendi genus ſit Hebraïcum, ex altero Pſalmum eſſe emendandum; cùm utrumque rectum ſit.

8. *Loquutus eſt Jehova &c.*] Hæc & ſeqq. ad finem, exſtant Pſ. LX, 8. & ſeqq. Unde liquet hunc Pſalmum è duobus conflatum; quod quâ occaſione factum ſit nemo divinarit, ego certè non adſequor.

10. *Propter Philiſtæam terram clangam*] עלי פלשת אתרועע *hale Pheleſcheth ethrohah*. Eſt Pſ. LX, 10. עלי *propter me* & poſtea התרועעי *hithrohahi*, clange.

COM-

Petit Pſaltes divinam ultionem in hoſtes ſuos, ſuámque ab iis liberationem.

PSALM CIX. 1. PRæfecto, Carmen Davidis. Deus laudis meæ, ne ſileas [2]. os enim improbum & doloſum contra me *hoſtes* aperuerunt; mendace linguâ me adloquuti ſunt. [3]. Verbis odioſis circumvenerunt me, & ſine causâ bello impetierunt. [4]. Pro amore meo, adverſantur mihi, ego verò preces *ad te fundo.* [5]. Reddiderunt mihi malum pro bono, & odium pro amore meo. [6]. Præficito ei, *qui mihi hæc concitat*, improbum, & adverſarius ſtet ad ejus dextram. [7]. Cùm in jus vocatus fuerit, exeat reus; &

PARAPHRASIS.

1. Carmen Davidis ad Præfectum Cantorum miſſum. O Deus, qui feciſti hactenus, ut laudarer, ne, quæſo, ſileas, nullo mihi ſuppeditato auxilio. 2. Hoſtes mei doloſum os in me aperuerunt & fallace lingua me adloquentes adgreſſi ſunt. 3. Verbis odioſis me fefellerunt, & ſine ratione bello me impetierunt. 4. Pro amore, quem iis teſtatus eram, inimicitiâ me proſequuti ſunt; dum pro iis ad te preces fudi. 5. Reddiderunt mihi maleficia, pro beneficiis, odiumque pro amore. 6. At tu ei, qui me malè habet, præficito improbum, ejuſque adverſarius ad ejus dextram ſtet. 7. In jus vocatus causâ cadat, & deprecatio pœnæ ſit ei loco delicti, quaſi eo ipſo ſe ſontem fateretur. 8. Sit ejus brevis vita, ejuſque muneri quàm primum ſucceſſor eligatur. 9. Sint

COMMENTARIUS

In Psalm. CIX.

D*Eus laudis meæ*] Deus, quem laudo; aut, quo glorior. Vide Jerem. XVII, 14.

Ne ſileas] אל תחרש *al techeraſch.* Vide Pſ. XXVIII, 1. XXXV, 22. XXXIX, 13. LXXXIII, 22.

2. *Doloſum*] *Doli*, aut *fraudis os.*

Mendace linguâ &c.] *Loquuti ſunt mecum linguâ mendacii.*

3. *Verbis odioſis*] *Verbis odii.*

4. *Pro amore meo*] Pro amore, quo eos proſequutus ſum, reddunt mihi molitiones contra ſalutem meam.

Ego verò preces ad te fundo] ואני תפלה veani thphillah, *& ego oratio.* Subaudiendum ב *in* oratione, ut Dan. IX, 21. Alii ſupplent איש iſch, *vir*, quod interdum ſubaudiendum, ut Pſ. CXX, 7. *ego pax*, ἀντὶ τοῦ *ego vir pacis*; hoc eſt, pacificus.

5. *Reddiderunt mihi*] *Poſuerunt ſuper me*, ישימו עלי *jaſchimou halai*, impoſuerunt mihi.

6. *Præficito ei*] הפקד עליו *haphked halau*, hoc eſt, *conſtitue ſuper illum.* Frequentiſſima loquutio, quâ ſignificatur *conſtituere præfectum.* Quatuor ſequentia verba addidimus, perſpicuitatis causâ.

Adverſarius ſtet ad ejus dextram] Videtur fuiſſe mos judiciorum, ut actor ad dextram rei ſtaret, coram Judicis tribunali. Vide Zach. III, 1. ubi deſcribuntur Jehoſua, Pontifex Maximus, *ſtans coram Angelo Jehovæ, & adverſarius* (שטן *ſatan, ut hic*) *ſtans ad dextram ejus, ut ei adverſetur.* Vide & verſ. 31.

7. *In jus vocatus fuerit*] בהשפטו *behiſchophto*, cùm judicabitur, aut judicatus fuerit.

Exeat reus] יצא רשע *jetſe raſchah*, exeat malus, hoc eſt, reus. Hinc LXX. Intt. καταδεδικασμένος, & Hieronymus: *condemnatus.* Quæ certa vocis ſignificatio, multis in locis, ab Interpretibus neglecta tenebras peperit.

Ejus deprecatio] תפלתו *thephillatho*, preces ejus, quibus ſibi veniam concedi petet.

Delicti loco] לחטאה *lahhataha*, in peccatum; hoc eſt, ita ut ejuſmodi preces delictum ejus augeant, apud judices. Hæc & ſequentia, cùm complectantur diras preces in malos quidem; ſed tamen homines; mollientur, ſi intelligamus agi de hominibus pertinaciter vitiis adhærentibus, quibus ſolis pœnas ἀπαραιτήτως minatur Deus; non de iis, qui ex animo reſipiſcerent, & contrarios prorſus mores induerent. Si hæc talis eſſe non videantur, eò deveniendum erit, ut dicamus talia fuiſſe temporum, quibus Lex Moſaïca viguit, & quæ nefas eſſe oportet imitari; poſt ea quæ Chriſtus nos, de ignoſcendis injuriis, déque venia à Deo malis hominibus petenda docuit Matth. V. & VI. exemplóque ipſe ſuo è cruce pendens, confirmavit. Sunt qui velint omnia Futuro exprimi, ut *Theodorus* Heracleota, cujus hæc ſunt verba: οὐ κατάρας τὰ παρόντα, ἀλλὰ τῶν ἐσομένων δήλωσις: *hæc non ſunt maledictionis, ſed futurorum declaratio.* Talia ſanè hæc debent eſſe, in ore eorum, qui ea canunt.

8. *Munus ejus accipiat alius*] Quod *munus ejus* vertimus eſt Hebraicè פקדתו *pekuddatho*, quaſi diceres, *id cui præfectus erat*, hoc eſt, munus. Hic locus laudatur Act. II, 20. his verbis: τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος, ut habent LXX. Intt. quamobrem vertit *Hieronymus*: *epiſcopatum ejus*, ſed incommodè; quia hæc vox nonniſi de munere Eccleſiaſtico uſurpatur, cùm de quovis agat Pſaltes. Non profertur autem hic locus, quaſi vaticinium, ſed legis inſtar, ex qua munus viri improbi, & quo malè functus eſt, meliori mandari oportet, aut, ut clariùs loquar, Petrus ait id debuiſſe fieri, mortuo Judâ, quod dicit hîc Pſaltes. Talia loca plura non proferuntur quaſi vaticinia, ſed quaſi

& ejus deprecatio ei ſit delicti loco. 8. Sint dies ejus pauci, munus ejus accipiat alius. 9. Sint liberi ejus orphani, & ejus uxor vidua. 10. Vagentur ejus liberi & mendicent; quærant *panem egreſſi* è vaſtitatibus ſuis. 11. Illaqueet fœnerator quidquid illi eſt, & alieni laborem ejus diripiant. 12. Ne ſit ei, qui diutiùs benignitatem exerceat, ne ſit qui orphanis ejus gratificetur. 13. Eò poſteritas ejus deveniat, ut exſcindatur, & in altera ætate nomen ejus deleatur. 14. In memoriam revocetur iniquitas Majorum ejus, apud Jehovam, nec peccatum matris ejus deleatur. 15. Sint coram Deo ſemper, atque exſcindant è terra eorum memoriam; 16. quia benignitatem exercere recordatus non eſt, & inſectatus eſt virum adflictum, egenum & fractum animo, ut *eum* occideret. 17. Amavit maledictionem, eáque ad eum veniat; non delectatus eſt benedictione, eáque

9. Sint ejus liberi orphani, munetque ejus alienus ab ejus familia ſuccedat. 10. Cernantur in viis publicis liberi ejus mendicantes, è vaſtis locis egreſſi. 11. Fœnerator omnia, quæ habent, ſibi oppignerata habeat, alienique ab ejus familia fructum diripiant. 12. Nullus ſit qui diutius erga eum liberalitatem ſuam exerceat, nec qui orphanis ejus benefaciat. 13. Eo ejus poſteri deveniant, ut exſcindantur, atque in ſequente ætate familia ejus exſcindatur. 14. In memoriam revocetur nequitia ejus Majorum, apud Creatorem, nec etiam nequitia ejus matris oblivioni mandetur. 15. Sint ea ſcelera ſemper præſentia Deo, neque eorum memoriam è terra deleat; 16. quia benignitatis omnis oblitus eſt, inſectatuſque homines adflictos, egenos, & fractos animo, ut eos occideret. 17. Juvabat eum male precari, inque ipſo impleantur diræ preces; Benedictione non delectatur, neque, ampliùs ſcribebantur, in recenſione civium. Vide not. ad Num. XXVII, 4.

quaſi verba, quæ παρῳδικῶς poſſunt cuipiam rei aptari. Vide quæ diximus ad Matth. II, 15. IV, 14. 15.

9. *Sint liberi ejus orphani*] Qui ejuſmodi viri emendationem primùm, tum etiam felicitatem in hac non minus, quàm in altera vita, petere à Deo ſui officii eſſe putant, quod omnium eſt verè Chriſtianorum; ii ſibi nefas eſſe liberis & viduæ ejus malè precari, facilè intelligunt; neque hæc canentes malorum uxoribus & poſteritati ſimilia optant, ſed ut meliores ſint iis, & feliciores.

10. *Vagentur*] ונוע ינועו venoah janouhou, *& vagando vagentur.* Domo ſint deſtituti, & panis quærendi causâ, varia loca adire cogantur. Vide Pſ. LIX, 16.

Quærant panem] דרשו *dareſchou.* Subaudiendum *panem* aut *cibum*: quod in re ſimili exprimitur Thren. I, 11, 19.

Egreſſi è vaſtitatibus ſuis] מחרבותיהם *mehharvothehem*, hoc eſt, è domibus dirutis & deſertis, quarum rudera, præ paupertate, habitant miſeri homines. Quod in Oriente, ubi ſunt multa antiquiſſimarum urbium rudera, non infrequens eſt.

11. *Illaqueet fœnerator*] ינקש נושה *jenakkeſch noſcheh.* Hoc eſt, fœneratori omnia ſua pignori dare cogatur, ut habeat unde vivat, neque umquam ſit ſolvendo.

12. *Qui diutiùs benignitatem exerceat*] מושך חסד moſchech hhaſed, *longam faciens benignitatem*; hoc eſt, diu eam exercens. Vide Pſ. XXXVI, 11.

13. *Eo poſteritas ejus deveniat*] יהי אחריתו להכרית jehi ahharitho lehachrith, *ſit poſteritas ejus ad exſcindendum*; hoc eſt, ſint qui eam exſcindant. Conjugatio enim Hiphil ſemper eſt activa, quamvis ea vis ejus non ſemper commodè vertendo exprimi queat. אחרית *ahharith* eſt *poſteritas*. Jerem. XXXI, 17. Hamos. IV, 2. IX, 1.

Nomen ejus deleatur] ימח שמם jimmahh ſchmam, *deleatur nomen eorum*, ipſius & poſteritatis. Hominis enim mortui, exſtinctis ejus poſteris, nomen & familiæ totius delebatur, neque, ampliùs ſcribebantur, in recenſione civium. Vide not. ad Num. XXVII, 4.

14. *In memoriam revocetur* &c.] Quam imitatus eſt, ejus enim nulla alioquin eſſet memoria. At qui improbitatem Majorum ſuorum, licèt omnibus improbatam, & interdum etiam pœnâ adfectam, pertinaciter imitatur, graviore ſupplicio dignus ſit pertinaciâ ſuâ. Ceteroqui bono viro nemo pœnas Majoribus ejus debitas infligi à Deo optare poſſit.

16. *Fractum animo*] ונכאה לבב veniche lebab, & fractum corde. LXX. Intt. κατανενυγμένον τῇ καρδίᾳ, *compunctum corde*, ut habet *Hieronymus.* Dubium eſt an נכאה, *nichah*, deducendum ſit à כאה *chaah*, doluit, vel à נכה *nachah* percuſſit. Sed ſatis liquet ſignificari animum calamitate fractum. Sic & Proverb. XV, 13. רוח נכאה *animus frangitur*, dolore.

17. *Amavit maledictionem*] ויאהב קללה *vajjeehab kelalah*, delectatus eſt diris precibus, quibus me devovebat.

Eáque ad eum veniat] ותבואהו *vattheboehou*, quod propter *Vau converſivum*, ut loquuntur Grammatici, vertunt in præterito: ſed res ipſa oſtendit, hîc agi de futuro, non de præterito, cùm Pſaltes non loquatur de calamitate præterita inimicorum atque improborum; ſed de ea, quam iis in poſterum precatur, ut in antecedentibus.

Amoveatur] ותרחק vattirhhak, *& removebitur*, agitur enim, ut dixi, de futura felicitate. Sic LXX. Intt. ἠγάπησε κατάραν, καὶ ἥξει αὐτῷ· καὶ οὐκ ἠθέλησεν εὐλογίαν, καὶ μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. Sic & *Hieronymus*: *quæ veniet ei — quæ elongabitur ab eo.* Vide, ſi plura cupias, *Sal. Glaſſium* Phil. Sacr. Lib. IV. Tr. I. Obſerv. 7.

18. *Induit maledictionem*] Hoc eſt, individua fuit ejus comes, inſtar veſtis. Sic dicitur *indui pudor* Pſ. XXXV, 26. CXXXII, 8. *majeſtas* Pſ. CIV, 1. & ſimilia.

Sicut aqua] Quæ pota viſcera perluit. Intelligitur calamitas, quæ hominem per omnia miſerum faciat.

Ejus oſſa penetret inſtar olei] Hoc eſt, ut oleum penetrat, quæ eo perfunduntur: ſic ærumnæ

cáque ab eo amoveatur. 18. Induat maledictionem, inſtar veſtis ſuæ, & ſicut aqua viſcera ejus ingrediatur, atque ejus oſſa *penetret*, inſtar olei. 19. Quare ſit illi, ſicut veſtis, *quam* induit; ſicut cingulum, quo ſe jugiter cingit. 20. Hæc ſit merces adverſariorum meorum à Jehova, corúmque, qui malè loquuntur de me.

21. Tu verò, Jehova Domine, ſic te gere erga me, ut nomen tuum poſtulat; quia bona eſt tua benignitas, libera me. 22. Sum enim adflictus & egenus, & cor meum intus eſt confoſſum. 23. Sicut umbra, quando declinat, abii; inſtar locuſtæ, excuſſus ſum. 24. Genua mea labant, præ jejunio, & caro mea pinguedine exhauſta eſt. 25. Factus ſum opprobrium iis, *qui me norant*, *& ſi forte* me viderint, caput motitant. 26. Adjuva me, Jehova, Deus mi, ſerva me, pro benignitate tua; 27. & ſcient manum tuam hoc,

delectatus eſt, quam utinam numquam experiatur! 18. Malè precandi libidinem amabat, quam induebat inſtar veſtis, eáque uſſa ejus, inſtar olei, pervadit. 19. Quapropter ſit illi, ceu veſtis, quâ induebatur, atque inſtar cinguli, quo ſemper adſtringebatur. 20. Hoc ſit præmium adverſariorum meorum à Creatore, omniumque, qui mihi detrahunt.

21. Tu verò, Creator Domine, ſic te gere erga me, ut nomen tuum poſcit; & quia ſumma eſt benignitas tua, libera me. 22. Sum enim adflictus & egenus, & animus meus intus eſt confoſſus. 23. Abii ut umbra declinans, evanui, ſumque excuſſus, inſtar locuſtæ, quæ excuſſa deſilit. 24. Genua mea labant, præ longo jejunio, & macie exhauſtus ſum. 25. Factus ſum opprobrium, apud eos, qui me norant, & cùm me fortè vident, caput mutitant, eo quòd ab iis contemnor. 26. Adjuva verò me, ô Creator mi Deus, me incolumem præſta, pro tua ſumma benignitate. 27. Hinc intel-

rumnæ oſſa ejus ſubeant, ſeu ad intimos animi receſſus perveniant. Petita hæc videntur à morbo, quo oſſa corrumpuntur, qui σηπεδὼν & σφάκελος Græcè, *Caries* Latinè dicitur. Sic Pſ. XXXI, 11. mentio ſit *contabeſcentium oſſium*, & Prov. XII, 4 XIV, 30. *tabis & cariei oſſium*, ad moerores animi, aut pravos adfectus ſignificandos.

19. *Sicut veſtis*] Perpetuò eum ſequatur, ut antea jam diximus. Vide infrà verſ. 29.

Sicut cingulum] ולמזח lmezahh, *in cingulum*; hoc eſt, fiat ei inſtar cinguli, quo perpetuò utatur; ſeu numquam eum deſerat.

20. *Hæc ſit merces adverſariorum meorum*] זאת פעלת שטני *zoth phehullath ſchotnai.* Vox פעלה propriè quidem *operam*, ſed & tralaticio ſenſu *operæ mercedem* ſignificat. Vide Levit. XIX, 13. Eſai. XL, 10. XLIX, 4. Digni quidem erant homines ſcelerati, qui Pſalten malè habuerant, contra omne jus & fas, qui Deo ejuſmodi pœnas darent, ſi nequitiæ ſuæ pertinaciter addicti eſſent; ſed non licet Chriſtianis quidquam imprecari vexatoribus, præter id, quod Chriſtus ſuis precatus eſt; reſipiſcentiam, nempe, & delictorum veniam. Talia ferebantur, in egregiis alioqui viris illius ævi, ut Polygamia & Divortium, quæ ſub Evangelio meritò illicita facta ſunt.

21. *Sic te gere erga me* &c.] *Et tu Jehova Domine fac mecum, propter nomen tuum.* Pro יהוה ארני, quod pronunciabant Maſſorethæ *elohim adonai*, habent LXX. Intt. κύριε κύριε, *Hieronymus*: *Domine Deus*, cùm debuiſſet, è lectione Judæorum, *Deus Domine* vertere. *Propter nomen tuum*, Latinè cùm careret ſenſu, coacti ſumus hoc verborum circuitu uti: *ut nomen tuum poſtulat*, qui ſenſus ſæpe in Pſalmis occurrit ut Pſ. XXV, 11. XXXI, 4. LXXIX, 9. & alibi. Ingens fama Dei Iſraëlis, apud Iſraëlitas & populos vicinos, quâ negabatur umquam conſtantes ſuos cultores delerere, ferebatúrque ſemper iis velle & poſſe opitulari, à Deo veluti poſtulabat, ut invocanti Pſaltæ opem ferret. Alii malunt ſupplere טוב *tob*, ut dicat Pſaltes עשה טוב אתי למען שמך *benefac* *mihi, propter nomen tuum.* Nec mala eſt ſententia, & varia ſunt paſſim ſupplenda, in elliptica Hebræorum dictione.

Quia bona eſt tua benignitas] Sic & Pſ. LXIX, 17.

22. *Cor meum intus eſt confoſſum*] לבי חלל בקרבי libbi hhalal bekirbi, *cor meum eſt vulneratum intra me.* Deſcriptio eſt ſummi doloris, de qua vide notata ad Luc. II, 35. in Additamentis ad *Hammondum* noſtrum.

23. *Quando declinat*] Vide ad Pſ. CII, 12.

Abii] נהלכתי *nahelachthi*, quod verbum, in Conjugatione *Niphal*, hoc ſolo loco, exſtat.

Inſtar locuſtæ excuſſus ſum] נגערתי כארבה *ninharthi chaarbeh*; hoc eſt, expulſus ſum, nec ullo loco conſiſtere potui, ut locuſtæ, quæ ſaltu huc illuc moventur, nec uſquam diu morantur.

24. *Pinguedine exhauſta eſt*] כחש משמן chahhatch miſſchemen, *macilenta facta eſt ab adipe.* שמן quidem eſt *oleum*, ſed ſic dictum à pinguedine, nam verbum שמן *ſchaman* eſt *pinguefactus eſt.* Poſſet etiam excidiſſe מ & legi primùm ſolitum eſſe מִשֶּׁמֶן *à pinguedine*; ita ut *emaciata à pinguedine*, ſit perinde ac deſtituta pinguedine, ut Eſaiæ: ומשמן בשרו *& pinguedo carnis ejus maceſcet.*

25. *Opprobrium iis*] Cùm להם non haberet quò referretur, ſupplevimus ſequentia verba, è Pſ. XXXI, 12. *opprobrio fui — vicinis meis maximè, tum terror eorum, qui me norant*; ubi etiam alia ſunt antè dictis ſimilia:

Si fortè me viderint] יראוני jirouni, *viderint me.* Sabaudi אם *ſi.*

Caput motitant] In deriſionem. Vide Pſ. XLII, 8. XLIV, 55.

27. *Hoc*] Hoc eſt, liberationem meam à te profectam eſſe intelligent. Sunt qui vertant: *manus tua hoc*; id eſt, quod mihi contigit eſſe potentiæ tuæ effectum. Nituntur accentu, quo זאת zoth, *hoc*, à ſequentibus ſeparatur, ſed accentuum nullam rationem habuerunt Veteres, aliis in locis. Poſt עשיתה *feciſti eam*, nempe, rem, elegantior viſa eſt loquutio, ex interpretatione noſtra.

28. *Male-*

Google

hoc, te *inquam*, Jehovam feciſſe. 28. Maledicant illi, tu verò mihi benedicito; inſurgant & pudore adficiantur, ac ſervus tuus lætabitur. 29. Induant adverſarii mei ignominiam, & pudore ſuo, quaſi pallio, tegantur. 30. *Tum* vehementer Deum laudabo, ore meo, & inter multos celebrabo; 31. quia ſteterit ad dextram egeni, ad eripiendam *iniquis* judicibus vitam ejus.

Prophetia de Jeſu Chriſto.

1. PSALMUS DAVIDIS. Dixit Jehova Domino meo: ſede ad dextram meam, donec fecero hoſtes tuos ſcabellum pedum tuorum. 2. Sceptrum roboris tui mittet PSALM. CX.

intelligent hunc eſſe à manu mea, ſeu à te, ô Creator. 28. Maledicant licèt illi, tu benedicito; ſi inſurgant in me, non minùs gaudebo. Inſurgant licèt, pudore adficientur, dum ſervus tuus lætabitur. 29. Induant adverſarii mei ignominiam, pudore adficiantur, eóque quaſi pallio tegantur. 30. Tum verò ſummopere Deum laudabo, atque eum multis laudabo; 31. quia ſtetit, adjutor meus, ad dextram meam ut impediret, ne iniqui judices me morte damnarent.

PARAPHRASIS.

1 DIXIT Creator Domino meo Meſſiæ: ſede ad dextram meam, donec tibi adverſarios tuos ſubjiciam. 2. Potentiſſimum tuum ſceptrum mittet ad te Creator è monte Sione; dominare ergo, in mediis

28. *Maledicant*] Dicitur hoc σαρκασμῶς, quaſi diceret: mihi malè precentur, per me licet, dum modò tu mihi benefacias.

29. *Induant* &c.] Vide ad verſ. 18.

31. *Steterit ad dextram egeni*] *Stare ad dextram* accuſatoris fuiſſe vidimus verſ. 6. Hîc verò eſt patroni, qui fortè medius inter actorem & reum ſtabat, adeóque ad rei dextram. Vide Pſ. XVI, 8.

Iniquis judicibus vitam ejus] משפטי נפשו miſſchophte naphſcho, *à judicibus animæ ejus*; hoc eſt, ab iniquis judicibus capitalem ſententiam alioquin in eum laturis. LXX. Intt. ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. *Aquila* & *Symmachus* meliùs: ἀπὸ κρινόντων. Hieronymus: *à judicibus animæ ejus.*

COMMENTARIUS.

In PSALM. CX.

1. *Pſalmus Davidis*] *Davidis* reverâ fuiſſe Pſalmum teſtatur Chriſtus Matth. XXII, 43, 45. Marc. XII, 36. Luc. XX, 42, 44. & Petrus Act. II, 34. Uterque oſtendit, vi verborum, de Chriſto agi, non de alio; quia in re, non aptantur ei verba, quæ & aliis convenire queant, ut interdum fit in vaticiniis; ſed ſtatuuntur non poſſe aliter intelligi. Quod niſi eſſet, ratiocinationes Chriſti & Petri nullius eſſent ponderis, quod abſit, ut quiſquam cogitet! *Seb. Munſterus*, *H. Grotius*, *Henr. Hammondus* & *Lud. Ferrandus*, ad hunc Pſalmum, & *Joann. Pearſonius* ad Art. VI. Symboli Apoſtolici, obſervarunt, nonnullos etiam Rabbinos hîc de Meſſia agi faſſos eſſe; quamvis alii ex eadem gente velint agi de Abrahamo, aut de Davide, aut de Salomone, aut de Ezechia, aut de Zorobabele, incertis conjectoris & Pſaltæ verbis minimè conſentaneis. Davidem volunt ſpectari Paraphraſtæ Chaldæi, quos vide.

Dixit Jehova Domino meo] נאם יהוה neüm Jehovæ, *dictum Jehovæ*. Vocem נאם interpretati ſumus ad Gen. XXII, 16. Notum eſt frequentiſſimè quaſi inſcriptionem eam præfigi vaticiniis, & præſertim apud Jeremiam. Ac ſanè hîc loquitur David, qui Propheta fuit. Is autem *Dominum ſuum* non poteſt vocare Salomonem filium, quamvis vivus in eum regiam dignitatem contuliſſet. Tantus Rex neminem, in terris, *Dominum* vocare ſuſtinuiſſet; nec filius hoc magis paſſus eſſet, quàm ſi ſe filii *ſervum* eſſe dixiſſet, quod indecorum prorſus fuiſſet. Quo fundamento nititur ratiocinatio Chriſti, ut *Dominum Davidis* Meſſiam dici probet, nec repugnarunt Phariſæi.

Sede ad dextram meam] Conſtat hoc fuiſſe ſingularis honoris indicium, cùm Reges ſolio inſidentes quempiam, poſitâ ad dextram ſuam ſellâ, ſedere in ea juſſerunt, quo genere honoris matrem ſuam Bathſebam proſequutum eſſe Salomonem legimus, 1. Reg. II, 19. Sed cùm hoc dicatur hîc facere Deus ipſe, non poteſt non ſignificari honor planè divinus; quo eum, quem adloquitur, ſupra omnia extollit, ita ut proximam poſt Deum dignitatem obtinere intelligatur; quod uni Jeſu Chriſto convenit, & tribuitur in Novo Teſtamento Marc. XVI, 20 Act. II, 33, 34. Heb. XII, 2. Cùm verò Chriſtus homo ad dextram Dei ſubvectus, atque illic à Stephano Protomartyre conſpectus dicatur Act. VII, 5. 6. etiam proprio ſenſu intelligi poſſe videtur, de ſeſſione Chriſti ad dextram inconſpicuæ mortalibus lucis, quæ ſymbolum præſentiæ divinæ in cœlo eſt. Vide quæ diximus ad Marc. XVI, 19. in additamentis ad *Hammondum*.

Viri doctiſſimi cum hoc loco contulerunt nonnulla Ethnicorum loca, ex quibus liquet *ſedere ad dextram Jovis* ſimile quiddam ſignificaſſe

mittet Jehova à Sione, dominare in mediis hoſtibus tuis. 3. Populus tuus *eſt populus*, *qui* ſponte *tibi aderit*, die *quo* exercitus tuus *conveniet*, in decore ſancto; *eſt inſtar ejus*, *qui*

mediis adverſariis tuis. 3. Populus tuus is eſt, qui ſponte ſuâ tibi aderit, quando exercitus tuus ſpiritualis, decore ſancto cinctus aderit. Eſt enim inſtar eorum, qui prodeunt, decore ſancto cincti,

caſſe apud Græcos. Sic *Callimachus* Hymno in Apollinem, verſ. 29. de potentia Apollinis:

---- δύναται γὰρ ἐπεὶ Διὶ δεξιὸς ἧσται.

Poteſt enim, cùm ad dextram Jovis collocatus ſit. Vit. III. *Ezekiel Spanhemius* potuiſſe ait conjici hauſiſſe hæc *Callimachum*, qui hæc ſcripſit Alexandriæ, ſub Ptolomæis, è Vet Teſtamento à LXX. Intt. Græcè verſo; niſi *Pindarus*, multò antiquior iis temporibus, ſimile quid dixiſſet de Minerva, ut teſtatur *Ariſtides* Hymno in Minervam p. 19. quem jam laudarat *Hugo Grotius*. Verùm ex iis locis liquet *ad dextram ſedere* Regis Deorum dictos Deos majorum gentium Apollinem & Minervam, ut eorum eximia dignitas atque auctoritas deſcriberetur. Nec abſimile vero eſt, *Ariſtidem* aliquid à Judæis, vel Chriſtianis mutuum ſumſiſſe, cùm ſic loquatur: Πίνδαρος δ' αὖ φησὶ, δεξιὰν κατὰ χεῖρα τοῦ πατρὸς αὐτὴν καθεζομένην τὰς ἐντολὰς τοῖς θεοῖς ἀποδέχεσθαι· ἀγγέλου γάρ ἐστι μείζων ἥδε, τῶν ἀγγέλων ἄλλοις ἄλλα ἐπιτάττει πρώτη παρὰ τοῦ πατρὸς παραλαμβάνουσα: *Pindarus dicit, ad manum dextram Patris eam ſedentem, mandata à Diis accipere. Eſt enim hæc major Angelo, & Angelis aliis alia mandat priùs à patre accepta.* Vox quidem Ἄγγελος redolet Judaïſmum, aut Chriſtianiſmum; ſed res ipſa deſumta eſt à *Pindaro*, ex opinione vulgari de Diis *Parhedris*, *Synedris*, aut *Synthacis*, quorum ſtatuæ una in Templis collocabantur.

Paucis exemplis rem illuſtrabo, ut origo hujus loquendi generis, apud Græcos, magis pateat. Sic ergo *Pindarus* Olymp. II, 139. de Rhadamantho:

Ὃν πατὴρ ἔχει Κρόνος ἑτοῖμον αὐτῷ πάρεδρον.

Quem pater habet Saturnus paratum ſibi adſeſſorem, VIII, 28. de Themide:

Ἔνθα σώτειρα Διὸς ξενίου
Πάρεδρος ἀσκεῖται Θέμις.

Ubi ſoſpita Jovis hoſpitalis adſidens exercetur Juſtitia. Nemeæorum VII, 1. de Lucina:

Ἐλείθυια πάρεδρος Μοιρᾶν βαθυφρόνων.

Lucina adſidens Parcis alta cogitantibus. Sic denique Iſthmiorum VII, 3. Bacchum vocat:

------ Χαλκοκρότου πάρεδρον
Δαμάτερος

Æricrepæ adſeſſorem Cereris. *Sophocles.* Oedipi Colonei verſ. 1263. de Reverentia:

Ἀλλ' ἔστι γὰρ καὶ Ζηνὶ σύνθακος θρόνων
Αἰδὼς ἐπ' ἔργοις πᾶσι.

Enim verò etiam Jovis throno adſidet Reverentia, in omnibus operibus. Ibid. 1376. de Juſtitia:

------ ἔστιν ἡ παλαίφατος
Δίκη ξύνεδρος Ζηνὸς, ἀρχαίοις νόμοις.

Eſt apud Veteres celebrata juſtitia, adſidens Jovi, antiquis legibus. *Euripides* Oreſte, verſ. 1686. de Helena in Deorum numerum relata:

Ἔνθα παρ' Ἥρᾳ, τῇ θ' Ἡρακλέους
Ἥβῃ πάρεδρος Θεὸς ἀνθρώποις
Ἔσται.

Ibi Junoni & Herculis uxori Hebæ adſidebit Dea hominibus. Iidem Dii vocantur etiam σύνθρονοι, σύνναοι, ſed ſatis eſt exemplorum, ut pateat Græcos ab antiquiſſimis temporibus adſeſſores Deos habuiſſe, antequàm de Hebræis quidquam ſcirent.

Donec fecero hoſtes tuos &c.] *Donec poſuero hoſtes tuos* &c. hoc eſt, pedibus tuis ſubjiciam, obnoxios tibi reddam. Vide 1. Reg. V, 3. Pſ. XVIII, 39. Salomoni hæc promiſſa, à Deo, aut ulli mortalium nemo dixerit; cùm Salomoni non defuerint adverſarii, qui eum exercitum habuerunt. 1. Reg. XI, 9 & ſeqq. Neque ullus memorari poteſt, inter Reges Judææ, cui omnes hoſtes ſuos, dum beata quiete fruitur, Deus ſubjecerit. At Chriſtus *ad dextram Dei ſedebit, donec omnes ejus adverſarios ei ſubjecerit*, quod docet apertè Paulus 1. Cor. XV, 24. & ſeqq. Tum demum *erit finis ---- cum evacuaverit omnem principatum, poteſtatem & virtutem. Oportet enim eum regnare, donec ponat* (Deus) *omnes inimicos ſub pedibus ejus; noviſſima autem inimica deſtruetur mors.* Ad quem locum conſulendi Interpretes, qui ad hæc Pſaltæ verba reſpici ab Apoſtolo rectè exiſtimant. Hæc verò in neminem quadrant, niſi in Jeſum Chriſtum.

2. *Sceptrum roboris tui*] מטה עזך *matteh huzzecha.* Sceptrum eſt ſymbolum regiæ poteſtatis, quod conjunctum cum potentia מטה עז *matteh hoz* dicitur Jerem. XLVIII, 17. Ezek. XIX, 11, 14. Hic verò intelligitur Evangelium, quod Sione, ſeu Jeroſolimâ profectum Gentes Chriſto ſubjecit, quæ eum ut Regem cœleſtem admiſerunt. *Sceptrum* autem ejus, per prædicationem Apoſtolorum Jeroſolimæ inchoatam, agnitum eſt ab iis, qui antea inimici ejus erant, id eſt, Gentilibus. Vide Luc. XXIV, 47.

Dominare in mediis hoſtibus tuis] Hoc eſt, dominaberis, magna enim eſt Imperativi & Futuri adfinitas, quâ etiam fit, ut inter ſe miſceantur, quod pluribus exemplis oſtendit *Sal Glaſſius* Phil. S. Lib. III. Tr. 3. Can. XLIII. De nemine etiam dici hæc poſſunt, eo ſenſu, aut qui cum eo aliquo modo conferri poſſit, quo dicuntur

qui prodit ab utero auroræ tibi ros juventutis tuæ. 4. Juravit Jehova; nec eum pœnitebit; tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedeki. 5. Dominus, qui

ẞti, ortâ aurorâ, ut ros juventutis tuæ. 4. Juravit Creator, veſtri causâ, ut intelligatis non fore, ut eum promiſſi pœniteat, 5. fore ut Meſſias ſit Sacerdos in æternum, inſtar Melchiſedeki, qui

dicuntur de Jeſu-Chriſto; qui Rex factus hoſtium ſuorum, vel earum Gentium, quæ hoſtiliter Evangelium initio inſectatæ fuerant, ejusque jugo poſtea libenter collum ſubjecerunt.

3. *Populus tuus eſt populus, qui ſponte tibi aderit*] עמך נדבות hammecha ndaboth, *populus tuus* (eſt populus) *ſpontaneitatum*, ut ſic barbarè mentem Pſaltæ explicem; quæ Latinè non potuit, niſi longiore verborum circuitu, exprimi. נדבה *ndabah* eſt adfectio animi ejus, qui נדיב *nadib* dicitur; hoc eſt, ſpontaneus animi motus, quo officio ſuo libens, ſine ulla vi, aut coactione defungitur. Vide Hoſ. XIV, 5. Hinc נדבה paſſim dicitur oblatio ſpontanea, nullâ lege præſcripta, cujus eſt plurale נדבות *ndaboth* non infrequens. Sententia ergo eſt populum Jeſu-Chriſti ei dicto audientem fore, ſine ulla coactione, ſed libero animi motu; quod ſine vi factum eſt, ſolâ Evangelicæ doctrinæ præſtantiâ, quæ hominum animos Chriſto conciliavit.

Die, quo exercitus tuus conveniet] ביום חילך bjom hhelecha, *die exercitûs tui*. LXX. Intt. ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, hoc eſt, exercitûs, nam δύναμις hoc ſæpe ſignificat in ea verſione. *Hieronymus: in die fortitudinis tuæ*. Senſus verborum proprius eſt, cùm dies dicta fuerit, quâ convenire exercitum oporteat, concurſuros omnes populos ſponte ſuâ. Sed eâ imagine ſignificatur liberum obſequium populorum, qui antea Evangelii inimici fuerant, erga Chriſtum; quorum ingentes cœtus, ad eum colendum, conventuri eſſent.

In decore ſancto] בהדרי קדש *bebadre kodeſch*, in decoribus, aut majeſtatibus ſanctitatis, quibus verbis ſignificatur propriè Templum, ut & Pſ. XCVI, 9 ubi eſt in ſingulari הדרת קדש *badrath kodeſch*. Sed hîc ſignificantur Eccleſiæ Chriſtianæ decoris moribus ornatæ, ſi modò ſuperiora verba ſatis adſequimur. Hîc Veteres, qui in claris paſſim cæcutiunt, tenebras plus quàm Cimmerias invenerunt. LXX. Intt. ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων. *Aquila*: ἐν διαπρεπείαις ἡγιασμέναις. At *Symmachus*: ἐν ὄρεσιν ἁγίοις, quaſi legiſſet בהררי *beharere*, quamvis dicatur etiam vertiſſe: ἐν δόξῃ ἁγίων. *Theodotion* & V. Ed. ἐν εὐπρεπείᾳ ἁγίᾳ.

Ab utero auroræ tibi ros juventutis tuæ] מרחם משחר לך טל ילדתך *merebhem miſchbar lecha tal jaldouthecha*. Quibus verbis conſerri videtur juventus Chriſtiana cum multitudine guttarum roris, quas quotidie parit aurora. Dura videntur nobis Hebræorum ceterorúmque Orientalium populorum loquendi genera non adſuetis; ſed tamen & in aliis Linguis ſunt, quæ Hebræis Veteribus, ſi reviviſcerent, non minùs audacia viderentur. Similis eſt locus Job. XXXVIII, 28, 29 *An eſt pater pluviæ? Quæ eſt, quæ roris guttas peperit? E cujus utero egreſſum eſt gelu, & pruinam cœli quis genuit?* ſupplevimus hîc כטל אשר יצא, *ut ros qui egreditur*; nempe, ex utero auroræ, *ſic* כן, ros juventutis tuæ. Ellipticus ſtylus Hebræorum in aliam linguam, ſine nimia obſcuritate, transferri nequit, niſi paſſim ſupplementis nonnullis adjuvetur. Mirè hîc ſe geſſerunt Vett. Intt. & LXX. quidem: ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε, quaſi, deletis partim, in ipſorum Codice, טל לך *tal lcha*, legiſſent deinde ילדתיך jeladthicha, *genui te*. E qua prava lectione & interpretatione, magno conſenſu, Patres cenſuerunt Verba eſſe Patris ad Filium, generationem ante ſæcula memorantis, aut certè generationem ex utero Virginis; ut videre eſt apud *Euſebium*, *Theodorum* Heracleotam & Catenam ei adjunctam, quod & pluribus teſtimoniis confirmat *Lud. Ferrandus*, ad hunc locum. Adtendiſſe potius eos oportuerat aliorum Interpretum verſiones, ſed quidquid facere videbatur, ad dogmatis alicujus, de quo controverſia erat, confirmationem, avidiùs adripiebant, quòd pluris facerent, quàm æquum erat; tranſlationem LXX. Intt. nec rectæ interpretationis canones norant. Quin & addit *Euſebius*, ſe à neſcio quo audiſſe hîc exſtare nomen *Mariam*, quod eſt nomen Virginis; nimirum, propter vocem מרחם *merebhem*, quam imperitus efferebat *Mariam*, quo nihil abſurdius fingi potuit. *Aquila* verterat: ἀπὸ μήτρας ἐξωρθρισμένης σοι δρόσος παιδιότητός σου. *Symmachus*: ὡς κατ' ὄρθρον σοι δρόσος ἡ νεότης σου. *Theodotion*: ἐκ μήτρας ἀπὸ πρωΐ νεότητός σου. V. Ed. ἐκ μήτρας ἀπ' ὄρθρου σοὶ δρόσος ἐν νεότητί σου. VI. denique: ἐκ γαστρὸς ζητήσουσί σε, δρόσος παιδιότητός σου. *Hieronymus* verò: *quaſi de vulva orietur tibi ros adoleſcentiæ tuæ*. Quæ omnia carent ſenſu.

Sunt qui מ, quod antecedit רחם, vertant *quàm*, hoc ſenſu: *ros juventutis tuæ* copioſior erit *rore uteri auroræ*. Non ſatis, ut mihi videtur, commodè. Ceterùm ילדות *jaldouth* interpretamur non de ætate, ſed de ipſis juvenibus, cùm paſſim Hebræi ſubſtantivis utantur loco adjectivorum, ut שבה ſchebah *canities*, pro homine cano Levit. XIX, 32. & שבות ſchbouth, *captivitas*, pro captivis. Vide & *Sal. Glaſſium* Phil. S. Lib. III. Tr. 1. can. 7.

4. *Juravit Jehova*] Deus cùm rei prædictæ immutabilitatem ſignificare volebat, ſe hominibus ita adtemperabat, ut jusjurandum adderet Vide Heb. VI, 17. & ad eum locum interpretes.

Tu es ſacerdos in æternum] אתה כהן לעלם *attbah chohen leholam*, quod poſſit etiam verti *eſto tu Sacerdos* &c. vel *eris tu Sacerdos*. Vox כהן *chohen* ſignificat quidem interdum principem, eúmque intimæ admiſſionis, ut diximus ad 2. Sam. VIII, 18. 1. Reg. IV, 5. Sed de Rege propriè dicto nuſquam occurrit. Ideóque LXX. Intt. σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα. Quod Jeſu-Chriſto ſoli convenit, quod pluribus ſcriptor Sacer Ep. ad Hebræos illuſtravit, nec ullus alius unquam ita eſt à Deo compellatus. Ceteri omnes Sacerdotes ſucceſſores, poſt

qui eſt ad dextram tuam, die iræ ſuæ, Reges confodiet. 6. Jus dicet apud Gentes, *campos* implebit cadaveribus, & confodiet caput, quod multis terris præerat. 7. E torrente in via bibet, & propterea extollet caput *victor*.

Bene-

qui nec deceſſorem, nec ſucceſſorem habuit. 6. Dominus, qui eſt ad dextram tuam, ut tibi auxilio ſit, die, quo jus hominibus dicet, campos implebit cadaveribus, & confodiet caput, quod multis terris præfuerit. 7. In via è torrente biber, & poſtea victor caput extollet.

PARA-

mortem, certò habuerunt, hic nullum.

Secundùm ordinem Melchiſedeki] על דברתי מלכיצדק *hal dibrathi Malchitſedek*. LXX. Int. *κατὰ τάξιν*, ſeu non legerint י poſt vocem דברת *dibrath*, ſeu paragogicum & ſine ſenſu judicarint, ut in aliis pluribus vocibus, quarum magnum numerum collegit *Chriſt. Noldius* in notis ad Conc. Particularum num. 1391. Vide Gen. XLIX, 11. ubi ter occurrit, & infrà Pſ. CXIII, 5. & ſeqq. ubi quinquies eſt hæc Paragoge. Sic quoque interpretatur *Aben-Ezra* על מנהג *hal minhag*, ſecundùm ordinem. Hæc pluribus expoſuit Scriptor ad Hebræos, ad quem vide Interpretes. In ea re potiſſimùm ſimilis fuit Sacerdotalis Dignitas Chriſti Sacerdotio Melchiſedekiano, quòd, cùm non eſſet è proſapia Aharonis, neque anteceſſorem, neque ſucceſſorem in eo munere habuerit: Quod Chriſto ſoli, poſt Melchiſedekum, contigit. Hæc profectò nullo ſenſu ad ullum Regem referri queant. Poſſit & hoc addi, illi ſoli obtigiſſe, ut eſſet à Deo Rex & Sacerdos conſtitutus, quemadmodum Melchiſedekus; quod non contigit principibus Haſmonæis, qui dignitatem regiam Sacerdotali adjunxerunt, vi & fraude, non ex Dei mandato.

5. *Qui eſt ad dextram tuam*] Putant nonnulli hîc eſſe Davidis *ἀποστροφὴν* ad Deum, quaſi diceret: *Domine*, vel ô Deus, *dominus ille meus, qui ad dextram tuam ſedet, die iræ ſuæ, Reges confodiet.* Sed hoc duriuſculum eſt. Satius eſt rem ita intelligere, ut Pſaltes adloquatur *Dominum* illum *ſuum*, ut antea; cui hîc, alio planè ſenſu ac verſu 1. Deus dicatur *ad dextram eſſe*, hoc eſt, auxilium ferre, quæ eſt ejus loquendi generis poteſtas Pſ. XVI, 8. XCIX, 31. Sæpe in Literis Sacris idem loquendi genus, vel idem verbum continuò alio ſenſu occurrit. Vide *Artem Criticam* P. 2. Sect. I. Cap. VI, 12. *& ſeqq.*

5. *Reges confodiet*] Reverâ Reges multos, qui adverſati ſunt Chriſtianis, perdidit Deus, à Nerone ad Licinium, ut docet cùm Hiſt. Eccleſiaſtica, tum libellus *L. Cæcilii*, de mortibus Perſequutorum, non ita pridem è tenebris in lucem protractus.

6. *Jus dicet &c.*] *Judicabit in Gentibus*, hoc eſt, pœnas de iis ſumet, ubi agitur de malis, qui ſemper à juſtitiæ amante plectuntur.

Campos implebit cadaveribus] *Campos* addidimus, ne penderet conſtructio, & quia in campis plerumque committuntur prælia. Huc poſſunt referri prælia Conſtantini M. cùm Maxentio & Licinio, in quibus fidei Chriſtianæ inimicos cecîdit, quod narrarunt *Euſebius* de vita Conſtantini Lib. I. & alii.

Confodiet caput, quod multis terrîs præerat] *Caput ſuper terram multam.* Intelligere queas eos, quos memoravi, alióſque ſimiles. Nemo certè ejuſmodi titulo gloriari magis poterat, quàm Impp. & Cæſares Romani.

7. *De torrente in via bibet*] Nempe, *caput* quod multæ terræ impoſitum erat. Poſſit hoc intelligi de ſubmerſione ſub Ponte Mulvio Maxentii & eorum, qui cum eo in Tiberi perierunt. *L. Cæcilius* c. XLIV. de Maxentio, falſâ ſpe ex Sibyllinis Libris conceptâ, exercitúmque in Conſtantinum ducente: *Quo reſponſo in ſpem victoriæ inductus procedit, in aciem venit. Pons à tergo ejus ſcinditur. Eo viſo pugna crudeſcit & manus Dei ſupererat aciei. Maxentianus* (exercitus) *proterretur, ipſe in fugam verſus properat in pontem, qui interruptus erat, ac multitudine fugientium preſſus in Tiberim deturbatur.* Pons Mulvius fuit in via Flaminia, ſecundo ab urbe lapide. Rem paullò aliter narrant alii Scriptores; ſed de Maxentii demerſione conſentiunt; qua de re, vide *Nicol. le Nourry* Diſſert. in *Cæcilium* Cap. XI. art. 3. Hæc autem protuli, non quaſi conſiderem ad hanc ſolam hiſtoriam reſpexiſſe Prophetam; ſed ut oſtenderem, hæc & ſimilia id genus ejuſmodi fuiſſe, ut impletum in iis vaticinium dici non abſurdè poſſit. Ceteroqui meliora docentibus libenter adſentiar. Sed nihil hactenus vidi, quod ſatisfaceret.

Et propterea extollet caput victor] Addidi vocem *victor*, cùm quia is demum, qui vicit, *caput adtollit*; tum etiam, ut diſtingueretur ab eo, qui ſubmerſus *bibit aquam de torrente.* De victore caput adtollente vide Pſ. III, 4. XXVII, 6. Erat ſanè cur Conſtantinus capite erecto, poſt tantam victoriam, Romam ingrederetur. Hæc non abſurdè dici poſſe videbantur, ſed ita ut, ſi quid melius inveniretur, non ægrè ſim conjecturæ huic meæ nuncium remiſſurus. Hoc unum non facilè cuiquam conceſſero, hunc Pſalmum non ad Jeſum Chriſtum ſolum & quidem directè referri oportere; quod nec diffitebatur *H. Grotius*, qui ceteroquin inſimulatur, quaſi vix ullam prophetiam directè ad Chriſtum ſolum pertinere faſſus ſit. Quod tamen immeritò viro magno objicitur.

COMMEN-

Beneficia Dei erga homines, quos propterea ejus timentes eſſe par eſt.

1. LAUDATE Jah. Celebrabo Jehovam, toto corde meo, in arcano *concilio hominum* rectorum, & in coetu. 2. Magna opera ſunt Jehovæ, in quæ inquirunt quicumque iis delectantur. 3. Opus ejus *eſt* ſplendidum & decorum, juſtitia ejus permanet in perpetuum. 4. Fecit, ut memoriæ mandata ſint *facta* ſua mirabilia, clemens & miſericors eſt Jehova. 5. Victum dat ſui timentibus, & fœderis ſui, in æternum, recordatur. 6. Potentiâ factorum ſuorum fecit, ut innoteſceret populo ſuo, cùm hereditatem Gentium ei daret. 7. Opera manuum ejus *ſunt* veracitas & jus, fidelia *ſunt* omnia ejus præcepta, 8. firmáque in perpetuum, & in æternum; facta vero rectóque PSALM. CXI.

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE Creatorem. Celebrabo Creatorem ex animo, in arcano *concilio hominum* rectorum, & in coetu *publico*. 2. Magna ſunt opera Creatoris, in quæ libenter inquirunt, quicumque iis delectantur, propter potentiam & pulchritudinem, quæ in iis micant. 3. Quodvis opus ejus eſt ſplendore & decore inſigne, & Juſtitia ipſius æterna. 4. Effecit, ut memoriæ à nobis mandata ſint mirabilia ejus facta, éſtque in ea re, ut in aliis, clemens & miſericors Creator. 5. Dat operam, ne victus neceſſarius deſit iis, qui eum timent, nec umquam fœderis ſui, cum hominibus contracti, obliviſcitur. 6. Effecit, ut potentiſſima ſua facta innoteſcerent Iſraelitis, cùm iis dedit id, quod à majoribus ſuis acceperant, hereditario jure, aliæ gentes. 7. Is eſt, in cujus operibus veracitas & jus elucent, & omnia ſunt fidelia præcepta, 8. atque eadem in æternum utilia ſu-

COMMENTARIUS

In PSALM. CXI.

1. CElebrabo] אודה *odeh.* Laudatio eſt alphabethica, in qua ſingula verſuum ἀκρόκωλα litterâ alphabethi ordine incipiunt. Quâ ratione ſcribendi delectatos interdum Hebræos oſtendunt aliquot Pſalmi.

In arcano concilio] בסוד *bſod*, quod poſſit etiam verti *in privato congreſſu*; nam סוד non tantùm rem arcanam, ſed & congreſſum hominum, qui fit privatim, ſignificat. Vide ad Gen. XLIX, 6. Hinc LXX. Intt. ἐν βουλῇ εὐθείων, & *Hieronymus*: *in concilio juſtorum.*

Et in cœtu] ועדה *vehedah*, in conventu, nempe, publico. LXX. Intt. ἐν τῇ συναγωγῇ, quo nomine, eorum Interpretum tempore, Judæi Helleniſtæ vocabant cœtum publicum legendæ Scripturæ & Dei laudandi cauſâ; cujuſmodi erant multi in Ægypto, ut ex *Joſepho* & *Philone* notum. Eò etiam reſpexiſſe videtur Pſaltes.

2. *In quæ inquirunt*] *Inquiſita iis omnibus qui iis delectantur*: Ultima vox eſt חֶפְצֵיהֶם, quod videtur eſſe pro חֹפְצֵיהֶם, à ſingulari Participii præſentis חָפֵץ. Qui, nempe, factis Dei magnis delectantur, ii demum in ea libenter inquirunt. Coactæ ſunt verſiones, quæ vocem hanc pluralem numerum eſſe ſtatuunt ſingularis חֵפֶץ, hoc modo: *magna ſunt Dei opera quæſita omnibus deſideriis ipſorum.* LXX. Intt. ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ, quaſi legiſſent חפצו *hhephtſau.* Hieronymus: *exquirenda cunctis volentibus eum*, quamvis alii Codd. habeant: *in cunctis voluntatibus ſuis.* Chaldæus: לכל דצבין להון lchol detſabjan lehon, *omnibus qui ea volunt.*

3. *Eſt ſplendidum & decorum*] הוד והדר *hod vehadar*, ſplendor & decor. Prius perperam verterunt LXX. Intt. ἐξομολόγησις, quaſi idem eſſet ac תודה *thodah*, quod ſic vertere ſolent.

4. *Fecit, ut memoriæ mandata ſint facta ſua mirabilia*] זכר עשה לנפלאותיו *zecher haſchah lniphleothau*, memoriam fecit mirabilibus ſuis. LXX. Intt. μνείαν ἐποιήσατο τῶν θαυμασίων αὐτοῦ. Hieronymus: *memoriam fecit mirabilium ſuorum.* Senſus videtur eſſe: curavit ut ſcripto mandarentur mirifica ſua facta, nec oblivione ex hominum animis delerentur. Sic uſurpatur adſine זכרון *zicchron* Exod. XVII, 14.

5. *Victum dat*] טרף נתן *tereph nathan*, propriè *prædam*, ex lacerata carne, qualis eſt ferarum; ſed ſumitur hîc pro *cibo* quovis, ut Prov. XXXI, 15. LXX. Intt. τροφὴν, & videtur τρέφω ἀπὸ τοῦ טרף deducendum, unde & הטריף *hitriph* eſt alere, Proverb. XXX, 8.

6. *Potentia factorum ſuorum*] *Robur factorum ſuorum indicavit.*

7. *Veracitas & jus*] *Veritas & judicium*, nihil, nempe, fecit, quod pugnaret cum promiſſis & juſtitia ſua.

Fidelia ſunt] נאמנים *neemanim*, fida ſunt monita ea obſervaturis utilia, qualia ſunt amicorum in amicos, qui per fidem ſuam nolunt amicos ſuos capi, fraudarive, ut Juriſconſulti Romani loquuntur.

8 *Firmáque*] סמוכים *ſmouchim*, fulta; auctoritate, nempe, Dei, adeóque à nullo, niſi ab ipſo mutabilia.

In perpetuum & in æternum] לעד לעלם *lahad lebolam.* Plerumque alio ordine Hebræi, nempe, לעלם ועד *lebolam vahed*, rem exprimunt. Æternitas autem Legum ulteriùs non extendenda, quàm voluntas Legiſlatoris, ut alibi diximus. Significavit verò Deus, per Filium ſuum, pérque ejus Apoſtolos, ſe cærimonias Moſaicas ab hominibus non exigere; quæ revera erant umbræ, quæ, orto Sole Evangelico, evanuerunt.

Vero rectóque animo] *Facta in veritate & in recti*

queanimo. 9. Liberationem miſit populo ſuo, in æternum ſancivit fœdus ſuum, nomen ejus ſanctum eſt & formidandum. 10. Principium ſapientiæ eſt timor Jehovæ. Intellectus bonus eſt omnibus, qui faciunt ea, *quæ jubet*. Laus ejus permanet in perpetuum.

Pſaltes Dei timentem beatum prædicat & deſcribit, malis contrà minatur.

PSALM. CXII. 1. LAUDATE Jah. Felicem hominem, qui Jehovam timet, & præceptis ejus vehementer delectatur! 2. Potens in terra erit poſteritas ejus, *atque* ætati hominum recto-

futura; quippe quæ ſunt à recto, veraciſque animo profecta. 9. Liberavit populum ſuum ab omnibus periculis, perpetuumque cum eo fœdus ferit; nomenque ejus ſanctum & formidoloſum.

10. Principium omnis ſapientiæ eſt reverentia Creatoris, eiſque demum rectus eſt intellectus, qui parent iis, quæ jubet. 11. Laus ejuſmodi hominum eſt ſine fine.

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE Creatorem. O beatum eum hominem, qui eum timet, atque ejus præcep-

tis vehementer delectatur! 2. Is homo habebit poſteros potentes in terra Iſraelis, qui ab ætate humi-

rectitudine; hoc eſt, neque fallendi, neque nocendi animo facta, ſed ut verè bona & utilia doceret Iſraëlitas. Quod intelligendum potiſſimùm de iis, quæ ſunt æterni juris, nam alia ſunt ingenio populi adcommodata.

9. *Sancivit fœdus ſuum*] צוה לעולם בריתו *tſivvah lebolam britho*, præcepit in perpetuum fœdus ſuum; hoc eſt, fœdus ſuum, ſeu leges ſuas (nam *Fœdera* & *Leges Dei*, idem ſunt) in perpetuum juſſit obſervari.

10. *Principium Sapientiæ* &c] Hoc eſt, omnis vera cognitio Sapientiæ, חכמה *hhochmah*, ſive Ethicæ diſciplinæ, nititur timore Dei; quo ſublato, nulla eſt vera & ſalutaris cognitio virtutis. Vide Prov. I, 7. & quæ illic dicemus.

Qui faciunt ea, quæ jubet] עשיהם *hoſchebem*, quaſi anteceſſiſſet פקודים *phikkoudim*, hoc eſt, *præcepta*, quod eſt e verſ. 7. repetendum. LXX. Intt. αὐτὴν, quaſi retuliſſent rem ad יראה *jirah*, ſed non dicimus *facere timorem Dei*, & oporteret legere עשיה *hoſcheah*, facientes eam.

Laus ejus] Nempe, *Jehovæ*. Vide Pſ. XXXIV, LXVI, 2, 8.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXII.

3. J*Uſtitia ejus in perpetuum remanebit*] *ſtat in perpetuum*; hoc eſt, perpetuos fructus ſuæ Virtutis percipiet.

4. *Exoritur in tenebris lux*] Ex adverſis, ſi quæ ingruant, liberatur. Hanc eſſe *lucis* & *tenebrarum* ſignificationem tralaticiam apud Hebræos obſervavimus ad Gen. XV, 12. & ſæpiùs ad Jobum.

Beneficus & miſericors & juſtus eſt] Nempe, vir Dei timens, de quo antea. חנון *hhannoun* eſt libenter, חנן, gratificans, dans, indulgens, ignoſcens &c. uno verbo grata ſponte aliis faciens. רחום *rahhoum*, verò eſt propriè *miſericors*, צדיק *tſaddik* denique eſt *juſtus*, qui unicuique ſuum reddit. Sed quærunt Intt. de quo hæc dicantur, ſeu, ut more Dialectico loquar, quodnam ſit hujus *enunciationis ſubjectum*. Quia hæ virtutes eximiè in Deo ſunt atque elucent, nonnulli volunt ſubaudiri nomen *Deus*. Verum quidem eſt, imò, ut vulgò dici ſolet, vero verius, Deum gratificari, miſereri, & juſtum eſſe, eo modo, cui nihil ſimile apud homines invenire licet. At de Deo hîc non agitur, ſed de viro bono, cujus laudes deſcribuntur, ut in ſuperiore Pſalmo Dei habetur Encomium, ibidem alphabethicum. Etiam homines interdum ſunt benefici, miſericordes, juſti; ſed non ut Deus. Itaque enunciationis ſubjectum eſt, *qui Deum timet*, ut videmus ex verſu 1.

5. *Bonus vir eſt*] טוב איש *tob iſch*, quod perinde eſt, ac ſi ſcriptum eſſet האיש ההוא טוב חנן וגו *vir ille*, de quo antea, ſeu Dei timens, *eſt bonus*, *beneficus* &c. nam, apud Hebræos, adjectivum non antecedit, ſed ſubſtantivum.

Mutuum dat] מלוה *malveh*. Vult Pſaltes à Deo ejusmodi hominis rem familiarem ita augeri, ut mutuum dare poſſit amicis, ſi fortè indigeant; ipſe quidquam mutuum ab aliis accipere neceſſe non habeat, quia ſemper abundat. Cavendum ne confundatur quod *mutuò*, cum eo quod *fœnori datur*. Hoc enim illicitum erat, ut docemur Exod. XXII, 25. Deut. XXIII, 19, 20. At mutui nullum erat fœnus, nec res vetita erat, cùm fœnus inter Iſraëlitas illicitum eſſet.

Moderatur verba ſua in judicio] יכלכל דבריו במשפט *chalchel dbarau bmiſchphat*. Verbum כול in *Kal* eſt *metiri* Eſaiæ XL, 12. in *Hiphil* continere, ut 1. Reg. VII, 26. Hinc in *Pihel* interpretantur *moderari*, ſeu *modum imponere*, quod rei, quæ agitur, optimè convenit. Bonus enim vir, in judicio, moderatur verba ſua, ne vehementiora, aut acriora æquo ſint. Hinc LXX. Intt. οἰκονομήσει, & *Hieronymus*: *diſpenſabit*. Symmachus: οἰκονομῶν τὰ πράγματα αὐτοῦ μετὰ κρίσεως.

6. *Num-*

rectorum benedicetur. 3. Copia & divitiæ erunt domi illius, & juſtitia ejus in perpetuum permanebit. 4. Exoritur in tenebris lux rectis. Beneficus & miſericors & juſtus *eſt*. 5. Bonus vir *eſt* beneficus, & mutuum dat; moderatur verba ſua, in judicio. 6. Numquam enim nutat, & juſti memoria eſt æterna. 7. A mala fama *ſibi* non timet, firmum eſt cor ejus, & fidit Jehovæ. 8. Conſtans eſt animus ejus, nec timet, non metuit ſibi, dum intuetur hoſtes ſuos. 9. Spargit, dat egenis; juſtitia ejus manet in perpetuum, & cornu ejus gloriâ extollitur. 10. Impius videt *hæc*, & iraſcitur; dentibus ſuis frendet, & contabeſcit; nam cupiditas nocentium perit.

Qui colunt Jehovam excitantur ad eum laudandum, propter ejus beneficia.

1. LAUDATE Jah. Laudate ſervi Jehovæ, laudate nomen Jehovæ. 2. Sit nomen Jehovæ benedictum, ab hoc tempore, in æternum. 3. Ab ortu Solis, ad occaſum PSALM. CXIII.

hominum rectorum laudabitur. 3. Divitiis ejus familia abundabit & probitas ejus in perpetuum perennabit. 4. Rectis, in rebus dubiis, exorietur lux rerum ſecundarum, & benefici erunt miſericordes & juſti. 5. Bonus vir erit ſimul beneficus, mutuum egentibus dat, atque in judiciis, aſperioribus verbis abſtinet. 6. Numquam nutat in virtute, ejuſque memoria non exſtinguitur. 7. A mala fama numquam ſibi timet, animúſque ejus conſtantior eſt, nec metuit ſibi ab hoſtibus ſuis. 9. Liberaliter egentibus largitur, virtus ejus conſtans eſt, & potentia non ſine gloriâ augetur. 10. At improbus hæc, non ſine ira, videt. Dentibus frendit, & contabeſcit, nam cupiditas nocentium exitium illi creat.

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE Creatorem, laudate ejus nomen. 2. Nomen Creatoris ſit benedictum, ab hoc tempore & in æternum. 3. A regionibus orientalibus, ad occiduas extollatur nomen Creatoris.

6. *Numquam enim nutat*] *Quin in æternum non nutabit*; hoc eſt, rebus ſecundis perpetuò uſus paupertate non impedietur, quominùs gratificetur, mutuum det, & modum cupiditati imponat.

8. *Conſtans eſt animus ejus*] *Fultum eſt cor ejus*, סמוך לבו *ſamouch libbo.* Vide Eſai. XXVI, 3.

Dum intuetur hoſtes ſuos.] עד אשר *had aſcher*, non eſt hîc *donec*, ſed *dum*, niſi fortè aliquid deſit.

9. *Spargit*] פזר *phizzar*; hoc eſt, liberaliter multis largitur, ſine paupertatis metu. Vide Prov. XI, 24. Avari verò ſibi ſolis omnia ſervant, & quod non poſſunt ſervare indignis largiuntur.

Juſtitia ejus] צדקתו *tſidkutho*, quâ voce poteſt hîc ſignificari miſericordia, aut liberalitas in egenos, ἐλεημοσύνη, quâ voce Græcâ Hebraicam aliquando vertunt LXX. Interp. Copioſam largitionem ſonat Hoſ. X, 12. Joël, II, 23. Vide & quæ notavimus ad 1. Sam. XII, 7.

9. *Cornu ejus* &c] Vide ad Pſ. LXV, 5. LXXXIX, 18.

Contabeſcit] *Liqueſit* נמס *namas*. LXX. τακήσεται, *tabeſcet*, ut habet, *Hieronymus*. Effectus eſt invidiæ, quæ invidum tabeſacit. Sic & Poëta apud *Stobæum* Florileg. c. XXXVIII.

> Ὁ φθόνος ἐστὶ κάκιστον, ἔχει δέ τι καλὸν ἐν αὐτῷ,
> Τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κραδίην.

> *Peſſima res livor, ſed habet laudabile quiddam,*
> *Liventi quod cor exedit atque oculos.*

Nam cupiditas nocentium peribit] תאות רשעים תאבד *thauvath reſchahim thobed*; hoc eſt, numquam conſequentur quod cupiunt, irrita erit eorum cupiditas.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXIII.

3. *AB ortu ſolis* &c.] Quod poteſt ſignificare à tempore ortûs ſolis, ad ejus occaſum; vel ab orientalibus terrarum plagis, ad occiduas; quod ſenſus eſſe videtur. Vide Pſ. L, 1.

4. *Supra cælos*] Dixit *Virgilius*, de Populo Romano:

> *Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris.*

Hîc & *ſupra cælos* gloria Dei extollitur, quod ſit immenſus, & creaturis intelligentibus per Univerſitatem rerum, etiam ſupra adſpectabiles cœlos, innotuerit.

5. *Qui altiſſimè habitat*] המגביהי לשבת hammagbihi laſſchabeth, *adtollens habitando*; hoc eſt, cujus eſt altiſſima habitatio. Eſt י paragogicum, in participio, ut & in ſequenti המשפילי *hammaſchphili*, demittens ſe.

6. *Se demittit*] Subandiendum עיניו henau, *oculos ſuos*, ad videnda omnia, quippe, ipſo inferiora.

Cælos & terram] *In cælis & in terra*, בשמים ובארץ *baſſchamajim oubaarets.* Sed verbum

caſum ejus, laudetur nomen Jehovæ 4. Excelſus eſt ſupra omnes Gentes Jehova; ſupra cœlos eſt gloria ejus 5. Quis eſt inſtar Jehovæ Dei noſtri, qui altiſſimè habitat? 6. Sè demittit, ut videat cœlos & terram. 7. E pulvere erigit tenuem, è ſterquilinio adtollit egenum, 8. ita ut curet eum ſedere cum principibus, cum principibus, *inquam*, populi ſui. 9. Facit, ut ſedeat ſterilis *antea* mulier domi mater læta liberorum. Laudate Jah.

Laudat Jehovam Pſaltes, ob eductum Iſraëlem ex Ægypto, miraculáque propterea edita.

PSALM. CXIV. 1. CUM egrederetur Iſraël ex Ægypto, & Jacobi domus è populo barbaro, 2. factus Juda ſacrarium ejus, & Iſraël ejus dominium. 3. Mare *eum* vidit & refugit, Jordanes ſe retrorſum avertit. 4. Montes ſubſilierunt ſicut arietes, & colles inſtar

ris. 4. Elatus eſt Creator ſupra omnes gentes, quæcumque ſint, & gloria ejus ſupra cœlos. 5. Quis eſt, qui poſſit æquari Jehovæ Deo noſtro, qui altiſſimas partes Mundi habitat. 6. Se demittit, ut videat cœlos & terras. 7. Attamen è pulvere erigit humilem, atque è ſterquilinio egenum; 8. ita ut curet eum cum principibus populi ſedere. 9. Facit, ut mulier, quæ ſterilis fuerat, inter liberos ſuos læta ſedeat. Laudate Creatorem.

PARAPHRASIS.

1 CUM Iſraëlitæ ex Ægypto exiſſent, & domus Jacobi populum barbarum fugiſſet; 2. facta eſt Tribus Judæ ſedes ejus Sacrarii & reliquæ illius Tribûs dominium. 3. Quando Mare Erythræum vidit hunc populum receſſit, viámque per alveum ſuum ei aperuit; nec poſtea Jordanis fluvii aquæ perrexerunt deſcendere verſus inferiora, ſed fontem verſus retrogreſſæ ſunt. 4. Montes

verbum ראה *vidit*, paſſim cum præpoſitione ב conſtruitur. Vide Pſ. CXII, 19.

7. *Erigit*] מקימי mkimi, *facit ſurgere*. *E pulvere* ſignificat idem ac è *ſterquilinio*, hoc eſt, è ſtatu miſerrimo, niſi quòd poſterius eſt ἐμφατικώτερον.

8. *Ita ut curet eum ſedere*] להושיבי *lehoſchebi*, ad faciendum eum ſedere.

9. *Facit, ut ſedeat*] מושיבי *moſchibi*, aut habitet cum familia numeroſa.

Sterilis antea] Addidimus *antea*, perſpicuitatis causâ.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXIV.

1. E *Populo barbaro*] מעם לעז *meham lobez*. LXX. Intt. ἐκ λαοῦ βαρβάρου, quod ſequitur *Hieronymus*. *Aquila*: ἀπὸ λαοῦ ἑτερογλώσσου. *Symmachus*: ἐκ λαοῦ ἀλλοφώνου, quæ idem ſunt. Thalmudici eodem ſenſu vocem uſurpant, & apud Arabas לעז *labaza* eſt *exotica Lingua uti*. Hinc non colligas, tam longâ in Ægypto morâ Linguam Ægyptiacam fuiſſe Hebræis omnibus ignotam. Sed facilè fieri potuit, ut Ægyptiis, qui averſabantur ceteras gentes, familiares non eſſent vulgò Judæi; qui cùm ſeorſim habitarent, potuerunt quidem plerique Linguæ Ægyptiæ eſſe imperiti. Vide & Pſ. LXXXI, 7. Ceterùm vox לעז hoc tantùm loco occurrit. Eſai. XXXIII, 19. נעז *nobez* idem ſignificare videtur nonnullis, ſed locus eſt obſcurus, nec ea vox alibi legitur, aut Radicem notam habet in Lingua Hebraica.

2. *Factus Juda Sacrarium ejus*] היתה יהודה לקדשו *hajethah Jehouda lkodſcho*: Difficile eſt intellectu, cur verbum ſit fœmininum, cùm *Juda* ſit maſculini generis, niſi fortè ſubaudiatur משפחת miſchphahhath, *familia*, aut ſimile quidpiam. Pronomen ſuffixum ultimæ voci poſſet referri ad *domum Jacobi*, cui Tribus Judæ ſacrarium Jeroſolimæ poſtea tribuit; niſi obſtarent ſequantia verba: & *Iſraël ejus dominium*, quæ non poſſunt ad domum Jacobi pertinere. De Deo dici queant, ſed de Deo nihil præceſſit. Suſpicarer lectum initio fuiſſe היה ליהוה לקדשו *facta eſt* (nempe, domus Jacobi) *Jehovæ Sacrarium*, & *Iſraël ejus dominium*. Quomodo vitatur ſoloeciſmus, conſulitúrque ſenſui, & ſeriei orationis. *Domus Iſraëlis* facta eſt *ſacrarium* Dei, ejúſque dominium; quia in ea tentorium ſuum collocavit, & ſe dominum ejus, ſingulari ratione, geſſit, & quidem ab eo tempore, quo Iſraëlitæ in ſolitudine erant, quod tempus hic ſpectatur. Quæ tamen, ſpecioſa licèt, in contextum intrudi nolim.

3. *Mare eum vidit*] Hoc eſt, ſtatim ac Iſraëlitæ in littore Maris Erythræi conſtiterunt, mare refugit.

Se retrorſum avertit] יסב לאחור *jaſob leahhor*. Coercitæ, nempe, in ſuperiore parte aquæ retrorſum redire coactæ ſunt.

4. *Montes ſubſilierunt*] Mons Chorebus, Exod. XIX, 18. cum omnibus ſuis collibus, & jugis.

7. *A conſpectu Domini*] Præ metu Dei præſentis, non quaſi metuerent montes; ſed quia Deus eos concutiebat, timere videbantur, quò Hebræi Dei adventum intelligerent.

8. *Qui rupem in ſtagnum aquæ* &c.] ההפכי הצור

ſtar catulorum minuti pecoris. ⁵. Quid tibi *eſt* mare, ut refugias, & *tibi* Jordanes, *ut* te retro avertas? ⁶. *Cur* ſubſiliiſtis, ô Montes, inſtar arietum, & vos Colles, ut minuti pecoris catuli? ⁷. A conſpectu Domini contremiſce, Terra, à conſpectu Dei Jacobi; ⁸. qui rupem in ſtagnum aquæ, & ſilicem in fontem convertit.

Pſaltes Deum verum laudat, & commenticios Deos ſpernit, pios omnes ad Deum celebrandum, atque in eo fiduciam collocandam, commemoratione ejus beneficiorum, excitat.

1. NON nobis, ô Jehova, non nobis, ſed nomini tuo gloriam parias, propter benignitatem & veracitatem tuam. ². Cur dicerent Gentes, ubi, quæſo, eſt eorum Deus? ³. *cùm* Deus noſter ſit in cœlo, & quæcumque vult faciat; ⁴. eorum verò idola ſint argentum & aurum, atque opus manuum hominum. ⁵. Os illis eſt, nec loquuntur; oculi eis ſunt, nec vident; ⁶. aures illis, nec audiunt; nares, nec olfaciunt; ⁷. manus, nec palpantur; pedes, nec incedunt; neque gutture ſuo ſonitum edunt. ⁸. Inſtar eorum erunt, qui ea faciunt, & quicumque in iis fiduciam reponunt. PSALM. CXV.

⁹. Iſraë-

tes etiam ſubſilierunt inſtar arietum, & colles inſtar minuti pecoris. 5 Quid verò tibi fuit mare, ut recederes, & tibi Jordanes, ut aquas retrò verſùs retraheres? 6. Cur etiam ſubſiliiſtis, ô Montes, ut arietes, & vos colles, ut minutum pecus? 7. In conſpectu Domini, Terra, contremiſce, ſpectante Deo Iſraelis, 8. qui rupes in ſtagnum, & ſilices in fontes commutavit.

PARAPHRASIS.

1. NE nobis, ô Creator, ne nobis, ſed nomini tuo gloriam parias, propter beneficentiam & veracitatem tuam. 2. Cur Gentes patereris quærere ubi ſit Iſraëlitarum Deus? 3. cùm noſter Deus ſit in Cœlo, & quidquid vult faciat; 4. eorum verò ſimulacra, quæ colunt, ſint argentum & aurum, atque manuum humanarum opera. 5. Os habent, ſed eo non poſſunt loqui; oculi ſunt iis, quibus non vident; 6. aures, quibus nihil audiunt; nares, nec olfaciunt; 7. manus, quibus non palpantur; pedes, quibus non incedunt, & guttur, unde nullus ſonitus prodit. 8. Iis fient ſimi-

ההפכי הצור אגם מים *habophechi hattſour agam majim*, pro לאגם *leugum* in ſtagnum, ut poſtea למעינו lemahjeno majim, *in fontem aquæ*, ubi ו eſt paragogicum, niſi legas למעיני *lemahjene*, in fontes, ut LXX. Intt. *πηγὰς ὑδάτων*, *fontes aquarum*, ut Vulgatus.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXV.

1. N*On nobis*] Rectiùs Hebræi Codd. hinc novum Pſalmum inchoant, cùm ſit alterum ejus argumentum; quàm Græci, qui ſuperiori adnectunt, quamvis nonnulli etiam Græci Codd. olim ſejunxerint. *Euſebius* ad hunc Pſalmum: Διήσταλται καὶ ἰδίως ἀφώρισται τῷ ριγ΄. ψαλμῷ ἔν τισι τῶν ἀντιγράφων τὰ προκείμενα, ὥστε εἶναι ριδ΄. ψαλμὸν τὸν μετὰ χεῖρας. ἐπειδὴ δὲ ἐγκύψας αὐτῇ τῇ Ἑβραίων βίβλῳ, τοὺς αὐτῶν χαρακτῆρας συνημμένους εὗρον, ἐπίστευσα καλῶς ἀκολουθῆσαι τῇ Ἑβραίων βίβλῳ, συνάψαι τε τοῖς προτέροις τὰ προκείμενα ὥστε εἶναι μέρος αὐτὰ τοῦ ριγ΄ ὕμνου: *priùs recitata, in quibusdam exemplaribus, à Pſ. CXIII. diſtincta, ac ſeparata ſunt. ita ut Pſalmus, qui præ manibus eſt, ſit CXIV. at cùm, inſpecto ipſo Hebræorum libro, conjunctos eorum characteres & dictiones reppererim, exiſtimavi me rectè ſequuturum Hebræorum librum, & recitata prioribus connexurum; ita ut hæc Pſalmi CXIII. pars ſint.* Videtur inſpexiſſe, in Hexaplis, columnam Hebraïcam, in qua duo hi Pſalmi erant, unâ ſerie, exſcripti; quales Libros memorat etiam *David Kimchi* Sed plures libros Hebraïcos & nonnullos Græcos ſequi præſtat, quàm conjungere ſeparata & ſejuncta, rebus ipſis. Vult eſſe connexa *Euſebius*, ſed quæcumque ad pietatem pertinent facilè connecti poſſunt, præſertim à Veteribus, qui omnibus locis omnia inveniebant. Verùm hîc eſt initium novæ orationis.

Ejus primorum verborum ſententia eſt, non tam agi rem Hebræorum, quàm ipſius Dei, cui vicinæ Gentes exprobraturæ eſſent Populi Hebræi calamitates, niſi eum liberaret, quaſi non potuiſſet eos hoſtibus eripere. Utitur etiam hac ratione juvandi Hebræos ipſe Deus. Eſai. XLVIII, 11.

Propter benignitatem &c] Ne parum beneficus, aut parum verax habearis.

2. *Cur dicerent* &c.] Cur occaſionem hoſtibus noſtris ita loquendi præberes? Vide Pſ. XLII, 4, 11. LXXIII, 10, 18. LXXIX, 10. Adde & Exod. XXXII, 12. Num XIV, 15. & ſeqq. Deut. IX, 29. Sic homines, humano more, cum Deo ratiocinantur, Deúſque eorum infirmitati condonat. Alioqui Deus meliùs multò novit, quî ſe gerere ipſum oporteat, nec quidquam, quod eum dedeceat, facere poteſt. Sed hominem exuere homines non poſſunt, aut verbis Majeſtatem divinam æquare.

3. *Cum*

9. Iſraëlitæ verò fidant Jehovæ; eorum ille auxilium & clipeus eſt. 10. Domus Aharonis fidat Jehovæ, cjus ille auxilium & clipeus eſt. 11. Timentes Jehovæ ei confidant, auxilium eorum & clipeus eſt.

12. Jehova recordatus eſt noſtri; benedicet, benedicet, *inquam*, domui Iſraëlis & domui Aharonis. 13. Benedicet iis, qui ipſum reverentur, parvis æquè ac magnis. 14. Pergat Jehova vobis, vobis, *inquam*, & liberis veſtris *benefacere* 15. Benedicti eſtote Jehovæ, qui fecit cœlum & terram. 16. Cœli, cœli, *inquam*, ſunt Jehovæ, at terrâ filios hominum donavit. 17. Mortui non laudant Jah, neque ulli deſcendentes *in locum* ſilentii. 18. Nos benedicemus Jah, ab hoc tempore in æternum. Laudate Jah.

Pſaltes gratias Deo agit, ob exauditas ſuas preces & impetratam ab eo liberationem, ſeque ad fiduciam in eo collocandam excitat, & gratum animum ac ſacra ei pollicetur.

PSALM CXVI. 1. AMo Jehovam, quòd ſonitum precum mearum exaudiverit. 2. Quia inclinavit aurem ſuam ad me, per dies meos *eum* invocabo. 3. Circumdederant me

ſimiles, qui ea ſimulacra ſibi fieri curant, & quicumque iis fidunt.

9. Verùm Iſraëlitæ ſoli Creatori fidant, qui iis eſt auxilio & clipei inſtar, contra ipſorum hoſtes. 10. Aharonis poſteri fiduciam collocent in Creatore, qui eis auxilium eſt ad fugandos hoſtes, atque inſtar clipei, qui hoſtium tela excipiet & obtundet. 11. Eadem de ratione, Creatoris timentes ei fidant; quippe eos adjuturo, & defenſuro contra hoſtes.

12. Creator memor eſt noſtri, & benefaciet Iſraëlis poſteris, & familiæ Aharonis. 13. Ita ſe geret erga eos, qui erunt ipſius reverentes, tam tenuibus quam ditioribus. 14. Pergat Creator vobis, *inquam*, & poſteris veſtris, vos imitaturis. 15. Benefaciat vobis is, qui Cœlum & Terram creavit. 17. Mortui nequaquam laudant Deum, neque ulli eorum, qui in loca ſilentum deſcenderunt. 18. Nos verò eum laudemus ab hoc tempore, neque umquam deſinamus. Laudate Creatorem.

PARAPHRASIS.

1. AMo Creatorem, eò quòd preces meas exaudivit. 2. Quia aures mihi præbuit, hactenus eum conſtanter invocabo, dum ero in vivis. 3. Ita inſidiis circumventus eram, ot in periculo mortis

3. *Cum Deus*] *Et Deus* &c.

4. *Sint argentum & aurum* &c.] Vide not. ad Deut. IV, 28.

7. *Manus* &c.] *Manus eorum, nec palpantur pedes eorum.* Hic ſuffiſa perinde valent, ac לחם *lahem*; iis, nempe, ſunt.

Sonitum edunt] יהגו *jehegou*, quod tam *ſonare* ſignificat, quàm *meditari*; quod non ſemel diximus. Vide & Prov. VIII, 7.

8. *Inſtar eorum erunt* &c.] Stupidi prorſus fient, in rebus divinis & quorum cuilibet meritò dicere poſſis:

> —— *truncòque ſimillimus Hermæ,*
> *Nullo quippe alio vincis diſcrimine, quàm quòd*
> *Illi marmoreum caput eſt, tua vivit imago;*

ut habet *Juvenalis* Sat. VIII, 55.

9. *Iſraëlitæ fidant*] ישראל בטח *jiſchraël betahh*, ô Iſraël fide. Loquentes Latinè, imperativo & ſingulari uti prohibuerunt ſequentia.

10. *Ejus ille auxilium*] *Auxilium eorum.* &c.

12. *Et domui Aharonis*] *Et benedicet domui.* &c.

13. *Qui ipſum reverentur*] *Reverentur Jehovam.*

14. *Pergat Jehova vobis* &c.] *Adjiciat Jehova ſuper vobis, ſuper vobis, & ſuper filiis veſtris*, ſubaudiendum ברכות *benedictiones*, aut טוב *bonum*, aut ſimile quiddam. Vide & Deut. I, 11. 2. Sam. XXIV, 3.

15. *Benedicti eſtote Jehovæ*] Benefaciat vobis Deus.

17. *Deſcendentes in locum ſilentii*] יורדי דומה *jarede doumah*, deſcendentes ſilentii; hoc eſt, deſcendentes in ſepulcrom. Vide Pſ. VI, 6. XXX, 10. LXXXVIII, 11. & Eſai. XXXVIII, 18.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXVI.

1. A*Mo Jehovam*] *Amo*, vel *amavi*, *quia exaudivit Jehova.* Poſt אהבתי *amavi*, ſubaudivimus *Jehovam*, quod nomen è ſequentibus retraximus, nec repetiimus, quia nihil opus erat. Qui putarunt, hîc *amo* idem eſſe ac ἀγαπῶ Græcè, prout ſignificat *ſatis habeo*, rem exemplo probare debebaut.

3. *Funes mortis*] Vide ad 2. Sam. XXII, 6.

Anguſtiæ

me funes mortis, & anguſtiæ ſepulcri invenerant me, in angorem & moleſtiam inciderام. 4. Nomen Jehovæ invocavi, & *dixi*: quæſo te, Jehova, animam meam erue. 5. Jehova *eſt* beneficus & juſtus, Deus noſter eſt miſericors. 6. Cuſtodit ſimplices Jehova, attenuatus eram & ſervavit me.

7. Revertere *ergo*, anime mi, ad tranquillitatem tuam, quia Jehova rependit tibi. 8. Liberaſti, ô Deus, animam meam à morte, oculum meum à lacrima, & pedem meum ab impulſu. 9. Dabo operam, ut incedam coram Jehova, in terris viventium. 10. Credidi *tibi*, ideoque loquutus ſum. Vehementer eram adflictus. 11. Tum dixi, in trepidatione mea: omnis homo mendax.

12. Quid reddam Jehovæ, cùm omnibus ejus beneficiis cumulatus ſim? 13. Calicem ſalutis accipiam, & nomen Jehovæ invocabo. 14. Nunc vota mea Jehovæ, coram univerſo populo ejus, reddam. 15. Pretioſa eſt, in conſpectu Jehovæ, mors beneficorum ejus. 16. O Jehova, quia ego ſervus tuus ſum, ego *inquam*, ſervus tuus ſum, ancillæ tuæ filius, vincula mea ſolviſti. 17. Tibi ſacrificium laudis offeram, & no-

mortis verſater, atque in ſummo angore eſſem, & maximis anguſtiis premerer. 4. Tum verò Creatorem invocavi, ut vitam meam, è periculo, in quo verſabar, eriperet. 5. Creator eſt beneficus & juſtus, idémque miſericors. 6. Cuſtodit etiam ſimpliciores, & cùm eſſem auxilio deſtitutus, me ipſe incolumem præſtitit.

7. Redi verò, anime me, ad priſtinam tranquillitatem, quia Creator rependit tibi, quod adverſarii tui tibi debebant. 8. Liberaſti me, ô Deus, à morte, oculos meos à lacrimis, & pedem meum ab offenſione. 9. Dabo operam, ut, quaſi præſente Deo, dum vivo, dicta & facta mea ad ejus Leges exigam. 10. Quia tibi, ô Deus, credidi, ideò loquutus ſum tantâ fiduciâ, in maximo dolore meo. 11. Tum dixi, in trepidatione mea, omnem hominem eſſe fallacem.

12. Quid reddam Creatori tot beneficiis ab eo cumulatus? 13. Calicem ſalutis ſumam, & nomine ejus invocato, ei ob ſalutem, quam ei debebam, gratiis actis, nomen ejus invocabo. 14. Deinde vota mea Creatori reddam, coram univerſo populo ejus, 15. Pretioſa eſt Deo mors eorum, qui erga alios ſunt benefici. 16. O Creator, quia ſum ſervus tuus, atque ancillæ tuæ filius, propterea impediſti, ne in vinculis manerem. 17. Ideò nunc

Anguſtiæ ſepulcri] מצרי שאל *mitſare ſcheol*, anguſtiæ dicuntur hîc terrores, inſtantis mortis, quibus angitur animus. Hinc LXX. Intt. ὠδῖ-νες ᾅδου εὕροσάν με. Sunt qui velint ſignificari dolores, quales, ſuppliciorum loco, patiuntur damnati à Deo. Sed falluntur, nam שאל nuſquam hoc ſignificat. Felicitas & infelicitas, poſt hanc vitam, res non erant, iis temporibus, notæ; & *anguſtiæ* ſunt angores animi etiam vivorum, qui angores magni ſunt, præſertim ubi inſtare ſibi mortem putant.

4. *Animam meam erue*] Me, aut vitam meam periculo mortis eripito.

5. *Beneficus*] חנון *hhannoun*, quod *Symmachus* vertit χαριστικὸς, de quo ad Pſ. CXII, 4.

6. *Simplices*] פתאים *phthaim*. Opponuntur hominibus callidis, aſtutis, doloſis, & ſi quo alio nomine vocentur ii, qui bonæ fidei obſervantes non ſunt. Vide Prov. I, 4.

7. *In tranquillitatem tuam*] למנוחיכי *limnouhhaichi*, in quietem tuam. Eſt adfixum Syriacum fœminini generis, ut & in voce ultima verſûs עליכי *halaichi*.

8. *Ab impulſu*] מדחי *middehhi*, quo aliquis ita impellitur, ut cadat. Vide Pſ. XXXVI, 13. CXL, 5.

9. *Incedam coram Jehova*] Religiosè vivam. Vide ad Gen. V, 24.

In terris viventium] בארצות החיים *beartſoth hahhajim*; id eſt, inter vivos. In ſingulari dici ſolet *in terra viventium*, ut Eſ. XXXVIII, 11. LIII, 8. Jerem. XI, 19.

10. *Ideóque loquutus ſum*] כי אדבר *chi adabber*. LXX. Intt. vertunt διὸ, ut & Paulus 2. Cor. IV, 13. Vide *Chriſt. Noldium* ad ſignif. VIII. Sententia eſt, quia tibi credidi, ideò te clara voce oravi.

11. *In trepidatione mea*] בחפזי *bhhophzi*; hoc eſt, in metu meo. Vide Deut. XX, 3.

Omnis homo mendax] כל־האדם כזב *chol haadam chozeb*; hoc eſt, non eſt cur humano auxilio quiſquam confidat, omnis enim homo aut fallit ſciens & volens; aut, præ imbecillitate, promiſſa præſtare nequit. Vide Pſ. IV, 3. CVIII, 13.

12. *Cum omnibus ejus beneficiis cumulatus ſim*] כל תגמולוהי עלי *chol thagmoulohi halai*, omnia ejus præmia, aut beneficia ſupra me. Primùm ב ſubauditur ante כל *in omnibus*. Sequenti deinde voci additum eſt ſuffixum Chaldaïcum. Vocula עלי *halai*, hîc deſignat non tantùm beneficia eſſe accepta, ſed etiam longè majora quàm pro iis digna rependi poſſet gratia.

13. *Calicem ſalutis accipiam*] כוס ישועות אשא *chos jeſchouhoth eſſcha*, calicem ſalutum tollam. Si conſtaret morem hunc obtinuiſſe, apud Hebræos, ut in ſacris euchariſticis Deo calice accepto libarent, quemadmodum apud Ethnicos, eò, ſine dubio, hîc reſpiceretur. Sed nihil hac de re habetur, in Lege Levit. VII, 11. & ſeqq. ubi ſacra illa deſcribuntur. Exiſtimarunt ergo viri docti in conviviis, quæ ex carne ejuſmodi victimarum celebrabantur, eos, qui aderant, adrepto poculo Deo gratias egiſſe, & poculum ebibiſſe. Nec ſanè incredibile eſt, eum, qui ſacra fecerat, ita ſe geſſiſſe. Certè quî aliter hæc poſſint intelligi non adſequimur.

Nomen Jehovæ invocabo] Gratias ei agens, ſitque porrò benefacere pergat orans. Judæi certè cœnantes ſolebant adrepto poculo Deo gratias agere, ob creatum fructum vitis, ut docuerunt Viri Docti, in comparatione Paſchatis Judaïci, cum Cœna Euchariſtica Chriſtiana, & inter alios *Paul. Fagius* ad Deut. VIII. & *Joann. Buxtorfius* Fil. in ſingulari Diſſer-

nomen Jehovæ invocabo. [18]. Nunc vota Jehovæ coram omni ejus populo reddam; [19]. in Atriis Ædis Jehovæ, in media Jeroſolima. Laudate Jahm.

Omnes Gentes, propter beneficia à Deo accepta, ad eum laudandum hortatur Pſaltes.

PSALM. CXVII. 1. CELEBRATE Jehovam omnes Gentes, laudate eum omnes Populi; [2]. quia aucta eſt in nos ejus beneficentia, & veracitas Jehovæ *manet* in æternum. Laudate Jahm.

Adhortatio ad gratias Deo agendas, & gratiarum actio.

PSALM. CXVIII. 1. LAUDATE Jehovam, quia eſt bonus, *&* quia in æternum *eſt* ejus beneficentia. [2]. Dicat nunc Iſraël æternam ejus eſſe beneficentiam. [3]. Dicat nunc Aharonis domus

nunc ſacrificium laudis tibi offeram & nomen tuum clarâ voce invocabo. 18. Nunc, ſpectante toto populo, quæ voveram tibi reddam 19. in Atrio Templi Jehovæ, coram omni populo 19. in Atriis Ædis Creatoris, in media Jeroſolima. Eum laudate.

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE Creatorem, omnes Gentes quotquot eſtis, 2. quia eſt bonus & beneficus, eæque virtutes ſunt æternæ. Dicat nunc Iſrael æternam eſſe ejus beneficentiam. Laudate Creatorem.

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE Creatorem, quia eſt beneficus, & quidem in æternum. 2. Quam beneficentiam Iſraëlitæ celebrent, propter ejus æternitatem. 3. Dicat & Aharonis poſteritas ei beneficentiæ

Diſſertatione. Nec quidquam vetat, in conviviis Euchariſticis Hebræorum, ſollemniores, reſque adcommodatas, gratias Deo actas fuiſſe.

15. *Pretioſa eſt mors* &c.] Hoc eſt, non facilè paritur bonos immaturâ morte occidi. Sic Pſ. LXXII, 4. *pretioſus ſanguis* dicitur non temerè effundendus; & *pretioſa anima*, ſeu vita, quæ non facilè eripienda 1. Sam. XXVI, 21. 1. Reg. I, 13, 14.

16. *Ancillæ tuæ filius*] Veluti verna, ſeu domi tuæ ex ſerva natus. Vide Pſ. LXXXVI. 16.

17. *Sacrificium laudis*] זבח תודה *zebabh thodah.* Vide ad Levit. VII, 16.

18. *Nunc vota* &c.] Hæc verba oſtendunt ſcriptum hunc Pſalmum, ſtante Jeroſolimâ, à viro pio è maximis periculis elapſo. Chaldaïcum adfixum, quo utitur, oſtendere videtur è Chaldæorum manibus elapſum. Vide & verſ. 19. ubi תוככי *thochechi*, pro תוכך *thochech.*

COMMENTARIUS

In PSALM. CXVII.

1. O*Mnes Gentes*] Hæc ad vocationem Gentilium pertinent, ante quam non erat cur Ethnici gratias Deo agerent, cum Judæis, ob communia ab eo beneficia accepta; neque enim ad Gentes pertinebant bona Judæis collata.

2. *Aucta eſt*] גבר *gabar*, invaluit, hoc eſt aucta eſt. Sic & Pſ. CIII, 11.

Manet in æternum] לעולם *leholam*, ſed ſubaudiendum eſt עומדת *ſtans*, hoc eſt, manet, vel eadem eſt. Vide Pſ. CXII, 3, 9.

COMMENTARIUS.

In PSALM. CXVIII.

1. Q*Uia eſt bonus, & quia* &c.] *Bonitas* eſt, quâ quis facilè non offenditur, neque temerè, aut nimiùm iraſcitur; *Beneficentia*, quâ benefacit, priorémque virtutem complectitur. Hæ virtutes conjunctiſſimæ ſunt, quam ob rem ſæpe miſcentur.

5. *Ex anguſtiis*] מן המצר *min hammetſar*, ex calamitate, quæ me in magnas anguſtias redegerat. Pſalmus hic Davidis omnino eſſe videtur, quippe cui omnia ad amuſſim conveniunt, quamvis nomen ejus præſcriptum non ſit; aut certè à Pſalte, ejus nomine, ſcriptus eſt.

In latiorem campum] במרחב bammerhhab,

in

domus, beneficentiam ejus eſſe æternam. 4. Dicant nunc Dei timentes æternam ejus
eſſe beneficentiam.

5. Ex anguſtiis invocavi, Jah exaudivit me in latiorem campum *eductum*. 6. Jeho-
va mihi *favet*, non timebo, *ne* quid mihi facere queat homo. 7. Jehova mihi eſt inter
auxiliares meos, *impavidè* intuebor eos, qui me oderunt. 8. Satius eſt fiduciam ponere
in Jehova, quàm fidere homini. 9. Satius eſt fiduciam ponere in Jehova, quàm fide-
re Principibus. 10. Gentes omnes circumdederant me, ſed in nomine Jehovæ eas con-
cîdi. 11. Circumdederant me & cinxerant, ſed in nomine Jehovæ eas concîdi. 12. Cir-
cumdederant me inſtar apum, at exſtinctæ ſunt inſtar ignis ſpinarum, & in nomine
Jehovæ eas concîdi. 13. Impuleras me, *ô hoſtis*, ut caderem, ſed Jehova me adjuvit.
14. Fortitudo mea, & carminis *mei argumentum eſt* Jah, & mihi fuit ſaluti. 15. Vox
lætantium & ſalutis *eſt* in tentoriis innocentium; dextra Jehovæ fortiter ſe geſſit.
16. Dextra Jehovæ elata eſt, dextra Jehovæ fortiter ſe geſſit. 17. Non moriar ſed vi-
vam, & nunciabo opera Jah. 18. Caſtigavit me Jah, ſed morti non dedit.
19. Aperite mihi valvas juſtitiæ, per eas ingrediar, & laudabo Jahm. 20. Hæc eſt
porta

centiæ nullum fore finem. 4. Quod & omnes, qui Deum timent, ſtudioſè prædicent.

5. Cùm rebus anguſtis premerer, Creatorem invocavi, qui me in latiorem campum eduxit. 6. Eo mihi favente, non eſt cur timeam quod mihi homines facere poſſent. 7. Creator autem eſt inter eos, qui mihi auxiliantur; ideóque ſine metu eos intuebor, qui me odio ſine ratione proſequuntur. 8. Satius multò eſt fidere Creatori, quàm hominibus, quicumque ſint. 9. Tutius eſt longè fiduciam ponere in Creatore, quàm in Principibus. 10. Gentes omnes vicinæ me infeſtæ circumdederant; ſed, invocato Creatore, eas concîdi. 11. Circumderant me, ſed licèt me cinxiſſent, invocato Creatoris nomine, eas concîdi. 12. Circumdederant me numeroſæ inſtar apum, ſed invocato Deo eas concîdi. 13. Impuleras me, ô hoſtis, ut me dejicerem, ſed Creator mihi adjutor fuit, méque erexit. 14. Idem eſt fortitudo mea & carminis mei argumentum, & me ſervavit. 15. Voces lætantium & ſervatorum audiuntur in tentoriis bonorum; nam dextera Dei, quid poſſet, oſtendit. 16. Elata in mei gratiam eſt, & potentiam ſuam oſtendit. 17. Non vult nunc me mori, ſed vivere, ut magna ſua facta à me celebrentur. 18. Me quidem caſtigavit, ſed morte me non puniit.

19, 20. Aperite mihi valvas, Sionis, per quas bonos

in latitudine; hoc eſt in meliorem ſtatum tranſlatum.

6. *Jehova mibi favet*] יהוה לי *Jehovah li*, Supplevi Latino more *favet*, quod omnia complectitur; poſſis & עזר *hozer*, adjutor, aut quidpiam ſimile. Alii malunt *mecum eſt*, nec repugno, eodem enim res redit. Vide *Chriſtian. Noldium* ad ſignif. III. particulæ ל. ſed adito & verſ. ſeq.

7. *Impavidè intuebor*] אראה בשנאי *videbo oſores meos*; nempe, ſine metu. Vide Pſ. LIV, 9. LIX, 11. Nimio metu perciti ne intueri quidem hoſtes audent.

8. *Satius eſt*] טוב *tob* bonum, ſed ſequente præpoſitione מן, quâ formatur Comparativus, vertendum eſt *meliùs*. LXX. Intt. ἀγαθὸν ἢ, barbarè pro βέλτιον: Verbotenus vertunt, ubi nihil opus eſt; à verbis recedunt, ubi ſatius eſſet iis mordicùs adhærere.

10. *Gentes omnes* &c.] Videtur reſpici ad bellum, quod conjuratæ plures Gentes Davidi intulerunt, & de quo 2. Sam. VIII.

Sed in nomine Jehovæ] בשם יהוה כי אמילם bhhem Jehova chi amilam, *in nomine Jehovæ, quia eas concidi*. Aut oportet τὸ כי planè πλεονάζειν, nec vertendum ullâ Latinâ particulâ eſſe; aut metatheſin eſſe, adeò ut כי præponatur vertendo τῷ בשם *bſchem*, & vim adverſandi obtineat. Nec dubium eſt, quin ea particula ſæpe abundet; attamen in ejuſmodi loquutione ter abundare vix credibile eſt. Dura quoque eſt metatheſis, ſed quid certius, aut melius hìc dici poſſet non videbam. Prius ſequuti ſunt LXX. Intt. qui eam particulam prætermiſerunt: *Hieronymus* vertit *quia*, incommodè. Chaldæus ellipticam hanc eſſe loquendi rationem eſſe putavit, habet enim: *in nomine verbi Jehovæ confiſus ſum* (רחצית rahhatſith) *ideò abſcidi eos*. Suſpicabar hìc latere jurandi formulam, & ſupplendum נשבעתי niſchbathi, *juravi per nomen Jehovæ, fore ut eos conciderem*; nam verbum נשבע conſtruitur cum ב. Sunt jurandi formulæ admodum Ellipticæ apud Hebræos, ut notum eſt, verborúmque ordo hìc rei favet. Poſſit & ſuppleri בטחתי, *confiſus ſum in nomine Jehovæ fore ut* &c. Verùm nihil definio.

Concîdi] אמילם *amilam*. Verbum מול, in *Kal*, eſt *circumcidere*, ſed in *Puhal* eſt *abſcindi* Pſ. XC, 6. ut & in Hithpahel Pſ. LVIII, 8. Hìc tantùm in Hiphil exſtat, ubi eſt *concidere*; nempe, copias hoſtiles. LXX. Intt. ἠμυνάμην, *ulsus ſum*, *Hieronymus*; parum commodè, atque ex conjectura.

12. *At exſtinctæ ſunt inſtar ignis ſpinarum*] דעכו כאש קוצים *dahachou cheeſch kotſim*, quod etiam verti queat: *quæ ut exſtinguerentur, inſtar ignis ſpinarum, data eſt opera*. Ea enim vis propria eſt conjugationis *Puhal*. Verbum hoc ſeptem locis σβεννύω, *exſtinguo*, verſum à LXX. Intt. quæ eſt certa vocis ſignificatio, ut è locis colligere eſt. Vide Job. XVIII, 5. 6. XXI, 17. Eſaiæ. XLIII, 17. Sic quoque hìc verterunt *Aquila* & *Symmachus* ἀνεσβέσθησαν, quos ſequutus eſt *Hieronymus*. At hoc ipſo loco LXX. Intt. habent ἐξεκαύθησαν, contrario prorſus ſignificatu. Quæ tranſlatio ſi recta ſit, verbum hoc duas contrarias ſignificationes habuerit, ut nonnulla alia, de quibus egit *Ed. Pocockius*. Not. Miſcel. in Portam Moſis C. II. Sed vix adſentiri poſſim LXX. Intt. cùm de contraria ſignificatione conſtet,

porta Jehovæ, juſti per eam ingredientur. [21]. Laudabo te, *ô Deus*, quia me exaudiſti, & ſaluti fuiſti. [22]. Lapis, quem rejecerant ædificantes, factus eſt potiſſimus *lapis* anguli. [23]. A Jehova fuit hoc, quod mirabile eſt oculis noſtris. [24]. Hic eſt dies, quem Jehova fecit, eo exſultemus atque lætemur. [25]. Obſecro te, Jehova, ſerva nunc *nos, & res noſtras*, quæſo te, Jehova, ſecundato. [26]. Benedictus *eſto*, qui venit nomine

bonos tantùm ingredi par eſt, ut eo loco Deus laudetur. 21. Te laudabo, ut par eſt, ô Deus, quia me periclitantem ſervaſti. 22. Lapis, quem rejecerant ædificantes, factus eſt potiſſimus lapis anguli, quo maximè firmatur ædificium. 23. A Deo hoc factum eſt, quod ſine admiratione videre non poſſumus. 24. Hic eſt dies, quem Creatur illuceſcere voluit, ut eo exſultemus, & læti ſimus. 25 Obſecro verò te, ô Creator, ſerva nos, & res noſtras ſecundato. 26. Bene ſit ei, qui venit

de hac nullo ex loco, nam huic meliùs conveniat exſtinguendi notio, ubi de exſtinctione, ſeu exſcidio gentium agit Pſaltes. Sæpe mentio fit in Scriptura *accenſionis ſpinarum*, quaſi inutilis, imò & noxii ligni. Vide 2. Sam. XXIII, 7. Eſai. IX, 18. X, 17. XXVII, 4. Senſus autem hîc eſt, Gentes quàm primùm exſtinctas fuiſſe, partim certè, ut ignis ſpinis immiſtus brevi extinguitur, pabuli penuriâ; quia brevi tempore in cineres rediguntur ſpinæ. *Ovidius* Metam. II, 809. & ſeqq. ſimili comparatione utitur, ſed alio ſenſu, de lenta conſumtione humidarum ſpinarum, cùm hîc ſermo fit de ſpinis ſiccis, quas immiſſus ignis citò abſumit:

Feliciſque bonis, non ſeciùs uritur Herſes,
Quam cùm ſpinoſis ignis ſupponitur herbis;
Quæ neque dant flammas, lenique tepore cremantur.

13. *Impuleras me, ô hoſtis, ut caderem*] דחה דחיתני לנפל *dehhoh dhhithani linphol*, impellendo impuliſti ad cadendum. LXX. Intt. ὠσθεὶς ἀνετράπην τοῦ πεσεῖν. *Hieronymus: impulſus pellebar ut caderem*, quaſi haberent Hebraïca: דחוי נדחיתי *dahhoui nidhhethi*. Sed verbum eſt in 2. perſona præteriti *Kal*. Itaque perſpicuitatis causâ, ſupplevimus, *ô hoſtis*, nam ſolus hoſtis potuerat Pſalten impellere, ut rueret; hoc eſt, id facere, quò eum perderet.

14. *Carminis mei argumentum*] זמרתי *zimrathi*, carmen meum. Vide Exod. XV, 2. Eſai. XII, 2. & notata ad priorem locum.

15. *Vox lætantium & ſalutis*] קול רנה kol rinnah, *vox lætitiæ*, hoc eſt, lætantium, & qualis mittitur à liberatis è periculo.

18. *Caſtigavit me*] יסרני [illegible] jaſor jiſſerani, *caſtigando caſtigavit me*] rebus, non verbis.

19. *Valvas juſtitiæ*] Sic dici videtur janua, quâ adibatur locus, in quo erat Arca tempore Davidis, &, per quam intromittebantur *victimæ juſtitiæ*, de quibus Pſ. IV, 6. LI, 21. Vide & not. in Deut. XXXIII, 19.

20. *Hæc eſt porta Jehovæ.*] Talis erat porta, per quam Arca erat intromiſſa, & quam poëtica ἀποστροφῇ adloquitur David Pſ. XXIV, 7, & ſeqq. & quam ſolos juſtos docet dignos eſſe, qui ingrediantur, Ib. 3. & ſeqq.

24. *Lapis, quem rejecerant ædificantes*] Sat notum eſt in firmioribus ædificiis lapides angulorum ſolere eſſe majores, quia geminos parietes connectunt & firmiores reddunt. Sed hîc, cùm de ædificio ſermo non ſit, aliud quiddam ſignificari oportet, quod tamen eatenus angulari lapidi ſimile ſit, quatenus rem totam confirmat. Hinc Chaldæus Interpres Davidem ſignificari putavit, cui moles Regni Iſraëlis incumbebat, & qui, ne diſſiliret diſcordiâ, impediebat. Ejus hæc ſunt verba: *puerum deſpexerunt ædificatores, qui fuit inter filios Jiſaï, & dignus fuit, qui conſtitueretur Rex & dominator.* Sed ſi primo ſenſu ſint ita intelligenda hæc verba, altero & præſtantiore multò conveniunt proli illi Davidis; quæ, rejecta licèt à Judæis, facta eſt lapis angularis ædificii ſpiritualis Eccleſiæ Chriſtianæ. Quare de ſe ipſo hunc locum laudat Chriſtus Matt. XXI, 42, 44. ut & apud Marcum & Lucam, in eadem Hiſtoria. Vide & Act. IV, 11. Eph. II, 20. 1. Pet. II, 6. Davidem quidem rejecerant, qui à familia Saülis ſtabant, & qui *ædificantium* nomine ſignantur, quòd conſervationi ædificii civilis Reip. Hebræorum præeſſent, ſed tandem à toto Iſraële Rex eſt ſalutatus; at Chriſtus pertinaciter à longè maxima *ædificantium*, ſeu Judæorum, parte eſt rejectus; ſed tandem à multò majore numero Ethnicorum admiſſus, & pulcrioris longè ac amplioris ædificii Eccleſiæ Chriſtianæ fundamentum factus eſt.

Potiſſimus lapis anguli] ראש פנה roſch phinnah, *caput anguli*; hoc eſt, potiſſima pars anguli, ut qui majoris molis in fundamentum jacitur. Fit quoque mentio *lapidis angularis*, & quidem in fundamento politi, tralaticio ſenſu, Job. XXXVIII, 6. Jerem. LI, 26.

23. *A Jehova fuit hoc*] Victoria de tot hoſtibus relata, de quibus 2. Sam. VIII.

24. *Hic eſt dies*] quo, nempe, David victoriam ſuam ſacrificiis & publicâ hilaritate celebravit. Obſervarunt viri docti *Sal. Jarchium* & *David. Kimchium* retuliſſe hæc ad tempora Meſſiæ; unde colligere licet, apud Judæos, hunc locum eſſe de Meſſia intellectum; ſub cujus regno multò mirabiliora contigerunt, quàm imperante Davide.

Res noſtras — ſecundato] הצליחה נא *hatſlibhah na*; ſecunda, quæſo; nempe דרכינו darchenon, *vias noſtras*, aut quid ſimile. Verbum enim eſt activum. Vide Pſ. I, 3.

26. *Benedictus eſto* &c.] Si dici hæc potuerunt de Davide, eò præſtantiùs de Chriſto dicta, quo ipſe major & quo majora ejus fuerunt in homines beneficia. Vide Matth. XXI, 9.

Vobis ex Æde Jehovæ] E loco Sionis, in quo Davidis tempore fuit Arca. Videntur hæc verba eſſe Sacerdotum, ita ut ſit hîc Dialogiſmus ut Pſ. XXIV, Senſit hoc Chaldæus Paraphraſtes, quamvis ad alios retulerit, hoc modo: ÆDIFICATORES. *A conſpectu Jehovæ hoc fuit.* FILII JISAIS. *Hoc mirabile eſt*

ne Jehovæ; vobis ex Æde Jehovæ bene precamur. 27. Deus *eſt* Jehova, qui illuxit nobis; vincite victimam funibus veſtris, donec ad cornua altaris *venerit*. 28. Tu Deus meus es, te laudabo; ô Deus mi, te extollam. 29. Laudate Jehovam, quia eſt bonus, & quia ejus benignitas in æternum *durat*.

Laudatur Lex Divina, ejúſque obſervantes celebrantur, & ad conſtantem ejus obſervationem excitantur, Deúſque paſſim invocatur, ne deſit virtutem colentibus, útque præcepta ſua eos edoceat.

א.

1. FELICES eos, quorum via eſt integra, *quique* incedunt in Lege Jehovæ! 2. Felices qui obſervant ejus teſtificationes & toto corde eum quærunt! 3. Non admittunt PSALM. CXIX.

venit nomine Creatoris ex Æde ei ſacra. 27. Deus eſt Creator, qui nobis illuxit; vincite victimam, donec ad cornua altaris venerit. 28. Tu Deus mihi faves, téque laudabo, ô mi Deus, atque extollam. 29. Laudate verò Creatorem, propter bonitatem, quâ excellit, & quæ æterna eſt.

Cùm nihil ſit in ſequentibus, quod interpretatione egeat, ea ſola protulimus, ſine Paraphraſi, adjectis aliquot notis.

eſt coram nobis. ÆD. *Hunc diem fecit Jehova:* FIL. J. *Exſultemus & lætemur in eo.* ÆD. *Obſecro te, Jehova, ſerva nunc nos.* FIL. J. *Res noſtras, quæſo te Jehova, ſecundato.* ÆD. *Benedictus, qui venit in nomine verbi Jehovæ.* DAVID. *Benedicant vobis ex Æde ſacrarii Jehovæ.* TRIBUS. *Deus eſt Jehova, qui illuxit nobis.* SAMUEL PROPH. *Vincite victimam funibus, ad ſacrificium feſti, donec obtuleritis eam, & effuderitis ſanguinem in cornua altaris.* DAV. *Deus meus es tu, & laudabo te, coram; Deus mi, laudabo te.* SAM. *Laudate, cœtus Iſraëlis Jehovam, eorum; quia bonus eſt* &c. Sed non opus erat tot perſonis, ſatis eſt Davidem & ſuos hinc loqui, illinc verò Sacerdotes; nec etiam facile eſt diſtinguere omnia verba, quæ alterutris conveniunt.

27. *Deus eſt Jehova*] *Deus Jehova & illuxit nobis:* ויאר לנו *vajjaer lanou.* Subaudi פניו *faciem ſuam*, ut Pſ. LXXX, 4, 8, 20. Vide ad Pſ. IV, 8. & XXXI, 17.

Vincite victimam] אסרו חג *iſrou hhag.* חג, quod feſtum propriè ſignificat, ſumitur etiam pro victimis, die feſto mactandis. Vide Eſaiæ XXIX, 1.

Donec ad cornua altaris venerit] עד קרנות המזבח, *uſque ad cornua altaris.* Sic rectè viri docti verterunt, non ſolebat enim victima vinciri cornibus altaris, quæ frangi fortè potuiſſent: ſed mactatâ, proſiciæ inter ea cornua igni imponebantur; nec ſanguis infundebatur cornubus altaris, ſed circa altare. Victimæ etiam, antequàm mactarentur, vinciebantur ad annulos ferreos, aut æneos pavimento infixos, ad ſeptemtrionem altaris. Vide *Joan. Lightfootii* Deſcription. Templi Cap. XXXV. & Miniſt. Templi Cap. VIII. Sect. 1. Hunc locum ſic verterunt LXX. Intt. *συστήσατε, ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου.* Sed עבותים *abothim* ſunt funes, Pſ. II, 3. & verbum אסר iſrou, *vincite* oſtendit hîc de funibus agi. *Aquila: δήσατε ἑορτὴν ἐν πυκάσμασιν*, quæ ſenſu carent. *Symmachus: συνδήσατε ἐν πανηγύρει πυκάσματα ἕως τῶν κεράτων* &c. ſed חג hîc non eſt *ἑορτὴ*, aut *πανήγυρις*, ſed *victima* mactanda, quia vota fuerat; nec agitur hîc de Tabernaculorum feſto, ſed de ſacro euchariſtico & votivo; nec frondes vinciebantur cornibus altaris, in quo perpetuus ignis ardebat, & adolendæ erant victimæ, nec atrium Sacerdotum, in quo mactandæ erant impeditum umquam videtur Tabernaculis frondeis. *Hieronymus* verò: *frequentate ſolemnitatem in frondoſis*, quæ Hebraïcis minimè conveniunt. Hæc non notaſſemus, niſi eſſent Interpretes, qui haſce *παρερμηνείας* defendere ſuſtinent. Videntur autem *cornua* altaris ferrea vel ænea fuiſſe, & adfixa ei fuiſſe ferramentis aut æramentis quibusdam, quæ impediebant, quo minùs facilè avelli poſſent; quamvis eorum nulla mentio apud Moſem, quòd iis eſſet notiſſima, nec altaria lapidibus, præſertim non cæſis, ſine metallicis vinculis firma nulla fieri poſſent; ſola enim calx ſatis firmum intereſſe vinculum inter lapides poterat perpetuo igne altaris calentes. Sed ut fuit craticula ferrea vel ænea, cui ligna & prunæ imponebantur, ſic quoque altaris latera laminis ferreis, vel æneis vincta inter ſe erant. Iisdem laminis poterant eſſe conjuncta Altaris cornua.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXIX.

1. F*Elices*] אשרי *aſchre.* Vide ad Pſ. I, 1. Alphabethicus eſt hîc Pſalmus, ita ut octo commata eadem Alphabethi litterâ, ab Aleph, ad Thau, inchoentur. Hunc & ceteros Pſalmos alphabethicos ideò ſcriptos puto, ut faciliùs à juventute memoriæ mandarentur, ver-

mittunt etiam iniquitatem; & in viis ejus incedunt. 4. Tu, *ô Deus*, mandata tua *nobis* dediſti, ut diligenter obſerventur. 5. Utinam firmæ ſint viæ meæ, ad inſtituta tua ſervanda! 6. Tum verò pudore non adficiar, cùm reſpiciam ad omnia præcepta tua. 7. Recto aoimo te laudabo, cum didicero juſtitiæ tuæ jura. 8. Inſtituta tua ſervabo, nec me deſeres uſque quaque.

2.

9. Quomodo purgabit adoleſcens viam ſuam? Verbum tuum obſervando. 10. Toto animo meo quæſivi te, ne patiaris me à tuis præceptis aberrare. 11. In animum meum recondidi verba tua, ne in te peccarem. 12. Benedictus eſto, tu Jehova, inſtituta tua me doceto. 13. Labiis meis narravi omnia oris tui jura. 14. In via teſtificationum tuarum lætatus ſum, pluſquàm propter omnes opes, *quas ſum nactus*. 15. Præcepta tua meditabor, & tuas ſemitas conſiderabo. 16. Ioſtitutis tuis delectabor, nec verborum tuorum obliviſcar.

2.

verſûſque eorum rebos & temporibus aptarentur.

Quorum via eſt integra] תמימי דרך thmime derech, *integros viæ*, hoc eſt, integros vitæ ut Latini loquuntur. Sed quia *via* paſſim pro moribus & inſtitutis ponitur, nec debuit mutari, cùm ei metaphoræ à multis ſæculis adſueti ſint Chriſtiani; loquendi genos Hebraicum partim ſervavimus.

Incedunt in lege] Vitam ſuam ad Legem Divinam exigunt. Phraſis eſt notiſſima.

2. *Obſervant ejus teſtificationes*] נצרי עדותיו notſre bedothau, *ſervantes ejus præceptorum*. LXX. Intt. ἐξερευνῶντες, qui & alibi hoc verbum ἐκζητεῖν verterunt, ex ſignificatiooe, ut putabat *Henr. Hammondus*, verbi נצר apud Chaldæos, Syros & Arabas, apud quos oon tantùm *ſervare*, ſeu exſequi; ſed & *contemplari* ſignificat, & צ, interdum mutatur io ט, ſed propria poteſtas τῦ נצר potior hîc eſt. *Teſtificationes* hîc ſunt Dei præcepta, ut alibi ſæpe.

Quærunt] ידרשוהו jidreſchouhou; hoc eſt, colunt, orant, ot paſſim. Vide verſ. 10.

4. *O Deus*] Latinè loquenti ſupplendum hoc fuit, ut multis aliis locis, ubi Hebræi ἀποστροφὴν ex re ipſa intelligi voiunt.

5. *Firmæ ſint*] יכנו jicchonou. Vide Proverb. IV, 26. Cùm viæ parantur, firmantur eriam, quoad ejus fieri poteſt; hioc tralaticio ſenſo vox hîc & alibi ſigoificat exigi ad voluotatem divinam, quaſi ad vitæ ooſtræ normam. Hîc LXX. κατευθυνθείησαν & Hierooymus: *dirigantur*.

6. *Reſpiciam ad omnia tua præcepta*] בהביטי אל כל מצותיך bebabbiti el chol mitsvothecha. Subaudiendum hîc עיני *oculos meos*; ut ſit ſenſus, dum faciam ut oculi mei reſpiciant tua omnia præcepta; hoc eſt, rationem eorum habebo. Sic ſumitor hoc verbum Pſ. LXXIV, 20. Eſaiæ XXII, 11. & alibi. Vide infra verſ. 15.

7. *Recto animo*] בישר לבב bjoſcher lebab, *in rectitudine cordis*,

Jura] Aut *judicia* משפטים miſchphatim, quæ vox paſſim *jura* ſignificat, ſeu leges divinas, in quibus ſitom erat Jus Hebræorum. Vide verſ. 13.

8. *Nec me deſeres uſquequaque*] אל תעזבני עד מאד al thabazbeni bad meod, ne me relinquas uſque ad valde. De particulis vide *Noldium*.

9. *Purgabit viam ſuam*] Vitiis & deiictis immaculatam vitam ſervabit.

Obſervando] ר liſchmor, pro בשמר biſchmor, particulæ enim ל & ב interdum miſcentur. Vide *Noldium*, qui docebit τὸ ל ſæpe formare gerundium io DO, hoc eſt, pro ב ſomi.

10. *Quæſivi te*] Vide verſ. 2.

Ne patiaris me — oberrare] אל תשגני al taſchgeni. Hîc Hiphil non actionem, ſed permiſſionem ſignificat, ut in omnibus locis, in quibus Deo mali quidpiam tribueretur, niſi ſic iotelligeretur; neque enim pii Hebræi Deum auctorem & ultorem delictorum noſtrorum umquam putarunt, cujus & ſanctitatem & juſtitiam ubique ſummopere extolluot. Non debuerunt ergo vertere LXX. Intt. μὴ ἀπώσῃ με ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου, oec *Hieronymus*: *ne me fac errare*. Alioqui incideremus in ſententiam Manichaïſmo deteriorem, nam vitia, & eorum effectus, *Bono Principio* tribueremus, quod ſoli *Malo Principio* tribuebant. Vide Diooyſ. Petavii Dogm. Theolog. De Deo Deique proprietatibus Lib. VI. c. 5.

11. *In animum meum recondidi*] בלבי צפנתי blibbi tſaphantbi; hoc eſt, memoriæ ita mandavi, ut in animo veluti repoſuerim; metaphorâ deſumtâ ab iis, quæ in penum reconduntur, ut uſui ſint, cùm opus eſt. Vide Prov. II, 1.

13. *Jura*] *Judicia*. Vide verſ. 7. Leges Dei aut Prophetarum ejus ore prolatas.

14. *In via teſtificationum tuarum*] Io vivendi ioſtituto ad præcepta tua exacto.

Pluſquàm propter] בעל chebal, quod ita intellexi, quaſi ב abundaret, & על ſignificaret *ſuprà quàm propter*; quòd ſeoſus ita poſtulare videretur. Ac ſanè Pſaltes pluris multò faciebat vitam, ex lege divioa actam, quàm omnes divitias. Poſſit tamen eſſe ſenſus, ſed frigidior longè: ut lætarer, repertis omnigeois divitiis. In Proverbiis Salomoois Sapientia longè, longéqoe omnibus divitiis præfertur. Vide verſ. 72. & Prov. C. VIII, 10, 11.

15. *Meditabor*] אשיחה aſchibbah. Qood poſſet & *dicam*, verti. CV, 2.

Conſiderabo] אביטה abbitah, quod poſſit & *rationem habebo* verti. Vide verſ. 6.

16. *Delectabor*] אשתעשע eſchthabaſchah. Vide inf. 47. Ex vi Conjugationis *Hithpahel*, vertas licet: *dabo operam ut delecter*.

18. *Retegi oculos meos*] גל עיני gal benai, hoc eſt, amove inſcitiam & adfectus, quibus fit, ut ne rationes legum tuarum adſequar. Vide Num. XXII, 31. XXIV, 4, 26.

18. *E lege tua mirabilia*] נפלאות מתורתך niphlaoth

לשמו

ג.

17. Præmio adficito ſervum tuum, vivam, & obſervabo præcepta tua. 18. Retege oculos meos, atque è lege tua mirabilia videbo. 19. Peregrinus ego ſum in hac terra, ne precepta tua me celaveris. 20. Laborat ſtudioſè omni tempore anima mea deſiderio *cognoſcendi* jura tua. 21. Increpaſti ſuperbos, maledictos, qui à præceptis tuis aberrant. 22. Amove à me ignominiam & contemtum, quia teſtificationes tuas ſervavi. 23. Etiam in conſeſſu principes loquuti ſunt contra me, *quòd* ſervus tuus inſtituta tua meditaretur, 24. *&* teſtificationes tuæ deliciæ meæ *eſſent*, *&* *veluti* conſiliarii mei.

ד.

25. Adhæſit pulveri anima mea; fac ut vivam, ſecundùm verbum tuum. 26. Vias meas narravi & exaudiſti me, inſtituta tua me doceto. 27. Viam mandatorum tuorum fac ut intelligam, & mirabilia tua meditabor. 28. Stillavit animus meus, præ triſtitia; confirma me, ſecundùm verbum tuum. 29. Viam mendacii amove à me, & legem tuam mihi largire. 30. Viam veritatis elegi, *&* jura tua *mihi* propoſui. 31. Adhæſi

laoth mittborathecha; hoc eſt, quæ ſunt maximè occulta in Lege tua, & quæ mirantur ita habere, qui ſunt conſiliorum tuorum ignari. Tales erant cærimoniæ multæ, quarum, tempore Pſaltæ, ignotæ erant rationes, ita ut nemo aut perpauci ſcirent, cur eſſent inſtitutæ; & pleriſque jugum pro arbitrio Judæis impoſitum videretur, quo meliores non fiebant. Poſtea ex Evangelio intelligere licuit omnia illa eſſe *στοιχεῖα κόσμου*, ſeu *elementa* quædam Religionis, quæ erant adumbratio tantùm rerum meliorum poſtea futurarum, & ingenio rudi Pop. Hebræi, aut pravæ ejus indoli adtemperata erant. Verùm antea tot ritus, tótque cibi illiciti, non naturâ ſuâ, ſed ex mero Legiſlatoris interdicto, quorum rationes obſcuræ erant, etiam religioſis viris miri videbantur.

19. *Peregrinus ego ſum* &c.] Peregrinum ſe ait in patria Pſaltes, quòd ejus inſtitutorum ſibi ſatis peritus non videretur; cùm eorum rationes ignoraret, non ſecus ac ſi peregrinus eſſet, nec notus & educatus in eo ſolo, in quo obſervabantur. Itaque Deum orat, ne ſibi eas rationes occultas eſſe diutiùs pateretur.

20. *Laborat*] גרסה *gareſa.* Exſtat hoc verbum adhuc Thren. III, 16. ubi *frangere*, *comminuere* ſignificat; qui ſignificatus cùm huic loco non conveniat, confugimus ad Chaldaicam Linguam, in qua *diſcere*, *ſtudere*, *occupari* ſignificat, unde commodo huic loco naſcitur ſententia. At LXX. Intt. *ἐπεπόθησεν* —— *τοῦ ἐπιθυμῆσαι* & *Hieronymus*: *deſideravit deſiderare.* Ex conjectura eáque coacta. Sic tamen etiam *Aquila*, *Theodotion* ac Edd. V & VI. nam *ἐπεποίθησεν*, quod ex iis profertur mendum eſt, pro *ἐπεπόθησεν*, *Symmachus*: *ταλαίν ἦν*, quod non melius.

Deſiderio cognoſcendi jura tua] לתאבה אל משפטיך *lethaava al miſchphatecha*, *cupiditate ad judicia tua.* Scio eſſe accentum Athnach, quo membra diſtingui ſolent, ſub לתאבה; ſed perperam additus eſt, cùm ſit poſterioris membri neceſſaria conſtructio cum priore. Vide verſ. 40.

21. *Increpaſti ſuperbos*] In Lege, nempe, tua; in qua ſæpe caſtigat Deus homines ſuperbos & ſpretores ejus præceptorum. Vide Deut. Cap. XXVIII & XXIX.

23. *Etiam in conſeſſu*] *Etiam ſederunt Principes, in me loquuti ſunt.*

Quod ſervus tuus inſtituta tua meditaretur] עבדך ישיח בחקיך *babdecha jaſchiabh bchukkecha.* LXX. Intt. *ὁ δοῦλός σου ἠδολέσχει ἐν τοῖς δικαιώμασί σου.* Incommodè: nam *ἀδολεσχέω* eſt *garrio*, ſed videntur voce Græcâ voluiſſe *colloqui* dicere, contra uſum meliùs loquentium. Hinc *Aquila*: *ὁμιλήσει* & *Symmachus*: *διηγήματα.* *Hieronymus* rectiùs: *meditabatur.*

24. *Conſiliarii mei*] *Viri conſilii mei.* Mira metaphora, quam ut vitarent LXX. Intt. verterunt *συμβουλίαι μου.* At *Symmachus*: *ὡς ἄνδρες ὁμογνώμονές μου*: Hieronymus: *quaſi viri amiciſſimi mei.*

25. *Adhæſit pulveri anima mea*] Hoc eſt, in pulvere, præ moerore ſedi, nec ſurgere volui. Vide ſimile loquendi genus Pſ. XLIV, 26.

Fac ut vivam] Si hoc referas ad liberationem à calamitate, ſenſus erit, fac ut feliciter vivam; ſin verò ad mores, petet à Deo Pſaltes, ut auxilium ſibi ſuppeditet, quo mores ſuos ad verbi divini normam componat.

Secundùm verbum tuum] Si de liberatione à calamitoſa ſorte agit hîc Pſaltes, *ſecundùm verbum tuum* erit, ex promiſſo tuo; ſive ipſi privatim edito, ſive in Scriptura piis omnibus propoſito.

26. *Vias meas narravi*] Apud te faſſus ſum quidquid peccavi, veniam tuam ſupplex petii & impetravi.

27. *Mirabilia tua meditabor*] אשיחה בנפלאותיך *aſchihha bniphlotheecha.* Vide ad verſ. 15 & 28. Pluralia hîc repetuntur, ut haberent homines pii, quæ ſibimet ipſi, aut aliis, pro rebus, & temporibus dicerent, atque inculcarent.

Stillavit animus meus] דלפה נפשי *dalephah naphſchi*, ſtillavit anima mea; hoc eſt, lacrimatus ſum. Sic. Job. XVI, 20. *Ad Deum ſtillat* (דלפה) *oculus meus.*

Secundùm verbum tuum] כדברך *chidbarecha*, ut verſ. 25.

30. *Viam*

hæſi teſtificationibus tuis; Jehova, ne me pudore adficias. 32. Viam præceptorum tuorum decurram, cùm animum meum laxaveris.

ה.

33. Doce me, ô Jehova, viam inſtitutorum tuorum; eámque tenebo, *ad* finem *uſque*. 34. Fac ut *eam* intelligam, & cuſtodiam legem tuam, totóque corde ſervabo. 35. Fac, ut ſemitam præceptorum tuorum calcem, nam eâ delectatus ſum. 36. Inclina cor meum ad teſtificationes tuas, non verò ad lucrum. 37. Fac, ut oculi mei deſinant videre mendacium, & in viis tutis fac ut vivam 38. Confirma ſervo tuo verbum tuum, quod ad timorem tui ſpectat. 39. Fac, ut prætereat opprobrium meum, quod timui; quia jura tua bona ſunt. 40. En, concupivi mandata tua, juſtitiâ tuâ fac ut vivam.

ו.

41. Veniántque ad me beneficia tua, ô Jehova, & ſalus tua ſecundùm verbum tuum. 42. Reſpondebo exprobranti mihi rem, me verbo tuo confididiſe. 43. Ne verbum

29. *Viam mendacii*] דרך שקר *derech ſcheker*; hoc eſt. vitam doloſam, in qua mendaciis ſe viciſſim fallunt aut fallere conantur homines.

30. *Viam veritatis*] דרך אמונה *derech emounah*; hoc eſt, vitam in qua, bonâ fide, ut inter bonos agi oportet, omnia aguntur.

Mihi propoſui] שויתי *ſchivvithi*, poſui; nempe, לנגדי *lnegdi*, coram me, ut mihi ſint inſtar normæ. Vide Pſ. XVI, 8.

31. *Ne me pudore adficias*] תבישני *thebiſcheni*, hoc eſt, ne patiaris ea mihi contingere, quibus à te deſertus videar, & quorum causâ pudorem mihi incutiant mali homines, quaſi fruſtra in te fiduciam meam collocaſſem.

32. *Cùm animum meum laxaveris*] כי תרחיב לבי *chi tharhhib libbi* Contrahi dicitur animus triſtitiâ, & dilatari, vel laxari gaudio. Vide Eſaiæ LX, 5. Non ſunt autem hæc ita intelligenda, quaſi Pſaltes in adverſis deſiiſſet ſtadium virtutis decurrere; hoc tantùm vult, ſe alacriùs in via ſibi propoſitâ perrecturum, quod ſignificatur voce ארוץ *arouts*, decurram.

33. *Ad finem uſque*] עקב *hekeb*, pro לעקב *lehekeb*, ut intra verſ. 112. LXX. Intt. διαπαντὸς. nempe, αἰῶνος. Incommodè *Hieronymus*: *per veſtigium*. Quia עקב eſt ultima pars corporis humani, ideò ſignificat etiam finem cujuſque rei. Sic & Latini *à capite ad calcem*, dicunt, pro eo quod eſt ab initio ad finem. Pro eo quod vertimus *doce* הורני *horeni*, & LXX. Intt. νομοθέτησόν με, *Aquila* & *Theodotion* verterant: φώτισόν με, perinde ac ſi legiſſent האירני *haireni*, ab אור *lucere*. Sed rectior eſt lectio noſtra, nam ירה in Hiphil frequentiſſimè *docere* ſonat. Meliùs ergo *Symmachus*: ὑπόδειξον.

34. *Toto corde ſervabo*] Hæc quidem non fucatam legis obſervationem complectuntur, ſed proprius ſenſus eſt, eam ſolam ſervabo; neque animus meus partim ei adhærebit, partim aliis. Multi Hebræi ſolebant ἐπαμφοτερίζειν, & partim ex inſtitutis Moſaicis, partim ex alienis vivere; quod ſub finem vitæ fecit Salomo. Vid not. ad Deut. IV, 29. VI, 5.

36. *Non verò ad lucrum.*] Non quò Deus inclinet, aut inclinare poſſit homines ad lucri cupiditatem, quod ſanctitati ejus prorſus adverſatur; ſed quia verbum unum ad duas res ſignandas adhibitum, uni tantùm propriè convenit; nempe, inclinationi animi ad obſervationem legis. Itaque hæc verba perinde intelligenda ſunt. ac ſi dixiſſet Pſaltes: וסור מבצע *vehaſer mibbetſah*, & averte à lucri ſtudio. Vide ſimile loquendi genus 1. Tim. IV, 3. & ad eum locum Intt.

37. *Fac ut oculi mei* &c.] העבר עיני מראות שוא *hahber henai mereoth ſchav*, *fac tranſire oculos meos, ne videant mendacium.* Hîc ראות *reoth videre*, plus ſignificat, quàm primâ fronte videtur; nam videre fraudem fieri non eſt delictum, ſi eam improbes, nec impedire queas; ſed flagitium eſt, ſi ita *videas*, ut libenter videas & probes, nec velis rem impedire, etiamſi potes. שוא autem hîc non eſt ματαιότης, ut habent. LXX Intt. & *vanitas* ut *Hieronymus*, ſed שקר *ſcheker*, mendacium. Scio *vanitatem* apud bene Latinè loquentes perinde eſſe ac mentiendi libidinem, & *vanum* mendacem; at non eo modo Eccleſiaſtici Scriptores loqui ſolent, qui *vanum*, inanem, & *vanitatem* inanitatem, vocant. Vide Eccleſ. I, 1. & not. ad Exod. XX. 7.

38. *Confirma*] הקם *hakem*; id eſt, præſta, re ipſâ, quod dixiſti.

Quod ad timorem tui ſpectat] אשר ליראתך *aſcher lirathecha*, quod ad timorem tui, nempe, facit, aut conducit; ex præſtatione enim promiſſorum Dei, bonis etiam reverentia ejus augetur. Poſſis ſupplere יכון *quod proderit ad timorem tui* hominibus injiciendum.

39. *Quia jura tua bona ſunt*] Non timuerat Pſaltes opprobrium, eò quòd jura Dei ſint bona; ſed quia leges Dei, quas Pſaltes obſervarat, ſunt bonæ, ideò Deum orat, ne earum obſervatio ſibi ſit probroſa, eò quòd à malis videbatur. Unde intelligere licet fuiſſe tum Judæos Semiethoicos, qui meliores impunè ridebant.

40 *Concupivi mandata tua*] תאבתי לפקודיך *thaabthi lphikkoudecha*, cupii ea obſervari cum à me, tum ab aliis, ac proinde eorum ſervans fui.

Juſtitiâ tuâ ut vivam] *In Juſtitia tua fac me vivere*; hoc eſt, æquum non eſſet, te tinere

bum veritatis uſquequaque ex ore meo auferto, quia judicia tua exſpectavi. 44. Serva-
bo legem tuam ſemper & in perpetuum. 45. Laxiùs incedam, quia mandata tua quæ-
ſivi. 46. Loquar de teſtificationibus tuis, coram Regibus, neque me pudebit. 47. De-
lectabor præceptis tuis, quæ amo. 48. Tollam palmas meas ad præcepta tua, quæ
amo, & inſtituta tua meditabor.

ז

49. Memento verbi ad ſervum tuum, eò quòd voluiſti exſpectare me. 50. Hoc ſo-
latium meum in adflictione mea, quòd verbum tuum vitam meam ſervavit. 51. Su-
perbi uſquequaque me irriſerunt, ſed à Lege tua non declinavi. 52. Recordatus ſum,
ô Jehova, judiciorum tuorum ab *omni* ævo, & ſolatium ſenſi. 53. Me rapuit turbo
ab improbis, qui legem tuam deſeruerunt. 54. Inſtituta tua carminibus meis celebra-
ta ſunt, domi peregrinationum mearum. 55. Recordatus ſum noctu nominis tui, Je-
hova, & legem tuam ſervavi. 56. Hoc contigit mihi, quia præceptorum tuorum ob-
ſervans fui.

ח.

57. Partem meam dixi, ô Jehova, *eſſe* ut obſervarem verba tua. 58. Precatus ſum
faciem tuam, toto corde; miſerere mei, ſecundùm id, quod dixiſti. 59. Ad animum
revocavi vias meas, & converti pedes meos ad teſtificationes tuas: 60. Maturavi, nec
diſtuli præceptorum tuorum obſervationem. 61. Funes improborum circumdederunt
me,

nere me prematurâ morte interire; quandoquidem longævitatem legum tuarum obſervantibus promiſiſti.

42. *Rem exprobranti mihi*] חרפי דבר *hhorphi dabar.* Poteſt דבר connecti cum אענה *reſpondebo rem*, ut Proverb. XXVII, 11. aut cum חרפי quod ſit pro חורף לי hhoreph li, *exprobrans mihi rem.*

43. *Ne verbum veritatis* &c.] Ne patere me mendacii inſimulari, eò quòd dixerim fore, ut pœnas ſumeres de malis. Hæc enim paſſim *judicia* Dei dicuntur. Contigiſſet autem Pſalten mendacem videri, ſi nulla, ne ſera quidem, de improbis ſupplicia Deus expetiviſſet. Alioqui plerumque, in hoc Pſalmo, שפטים *ſchphatim* dicuntur Dei jura, ſeu leges. Sed res ipſa & verbum יחלתי *jahhalthi*, exſpectavi, oſtendunt de re futura agi.

45. *Laxiùs incedam*] אתהלכה ברחבה ethhallechah barchhaba, *ambulabo in latitudine*; hoc eſt nullis adverſarum rerum anguſtiis premar. מצר & מרחב aut רחבה ſæpiùs opponuntur. Vide Pſ. XVIII, 20. XXXI, 9. CXVIII, 5.

46. *De teſtificationibus tuis*] בעדותיך *bebedothecha*, in teſtimoniis tuis. Hic ב eſt pro *de* ut alibi ſæpe. Vide Pſ. LXXXVIII, 3. Plura ſuppeditabit *Chriſt. Noldius* ſignif. XII. quamvis multa etiam perperam exempla proferat.

48. *Tollam palmas*] אשא כפי *eſſeba chapphai.* Signum hoc fuit admirationis, ut, conſpectâ, vel auditâ re, quam maximè mirabuntur, manus adtollerent. Sic & apud Romanos, ut liquet ex *Cicerone* ad Famil. Lib. VIII. Ep. 5. ubi memorata Epiſtola *Cæſaris*, quâ *Ciceroni* ſponte offerebat, quod mox *Cicero* ab eo petiturus erat: *Suſtulimus*, inquit, *manus & ego & Balbus, tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quod non fortuitum, ſed divinum videretur.*

Inſtituta tua &c.] Vide ad verſ. 15.

49. *Verbi ad ſervum tuum*] Promiſſionis mihi datæ.

Eò quod voluiſti exſpectare me] יחלתני *jihhalthani.* Alioqui ſolet hoc verbum eſſe intranſitivum. LXX. Int. ᾧ ἐπήλπισάς με. Eſt על אשר quod non ſignificat *de quo*, ſed *quia*, nam de quo dicere potiùs ſolent Hebræi אשר עליו *aſcher halau* quàm על אשר. Vide *Joan. Buxtorfii* Theſ. Grammat. Lib. III. c. 8. p. 410. Itaque maluimus vertere *quia*, quæ eſt frequens ſignificatio earum particularum. Vide *Noldium* ad ſignif. primam. Senſus ergo eſt, quandoquidem promiſiſti mihi favorem, ſi Legi parerem, voluiſtique eum à me exſpectari, nunc memor eſto promiſſionis tuæ.

50. *Vitam meam ſervavit*] *Fecit me vivere*; hoc eſt, dum promiſſis ejus credo, recreatus ſum.

53. *Me rapuit turbo ab improbis*] *Turbo* dicitur זלעפה *zalhaphah*, quæ vox exſtat præterea Pſ. V, 10. XI, 6. Procelloſus eſt ventus, LXX. Int. verterunt ἀθυμίαν, Hieronymus: *horrorem.* Sed Veteres Interpretes ex conjectura verterunt Hebraïca verba.

54. *Carminibus meis celebrata ſunt*] זמירות היו לי *zmiroth hajou li*, carmina fuerunt mihi.

57. *Partem meam*] חלקי *hhelki*; hoc eſt, officium mihi impoſitum. Vide Pſ. XVI, 5. Eccleſ. II, 10. Sic & Latini *partes* vocant officia hominibus impoſita. *Horatius* de Arte Poëtica verſ. 315.

Quod ſit conſcripti, quod Judicis officium, quæ
Partes in bellum miſſi ducis.

Et apud alios paſſim.

58. *Faciem tuam*] Hoc eſt, te.

59. *Ad animum revocavi*] Vel *reputavi*, חשבתי hiſſchabthi, *cogitavi.* Vide Prov. XVI, 9.

60. *Obſervationem*] *Obſervare.*

61. *Funes improborum circumdederunt me*] חבלי רשעים עודני *hheble reſchahim hivvedouni.* עדא *hada* & עדי *hedi* ſunt *præda*, apud Chal-

 dæos

me, nec legis tuæ oblitus ſum. 62. Mediâ nocte ſurgam, ut te celebrem propter juſtitiæ tuæ judicia. 63. Socius fui omnium, qui timent te, & præceptorum tuorum obſervantes ſunt. 64. Benignitate tuâ, ô Jehova, plena eſt terra, edoce me inſtituta tua.

ט.

65. Beneſeciſti ſervo tuo, ô Jehova, prout dixeras 66. Bonitatem morum & ſcientiam doce me, quia præceptis tuis fidem habui. 67. Priùs quàm adfligerer errabam, nunc verò verbum tuum obſervo. 68. Bonus tu & beneficus *es*, inſtituta tua me doceto. 69. Conſuerunt contra me mendacium ſuperbi, ego *verò* toto corde mandata tua obſervabo. 70. Pingue, adipis inſtar, factum eſt eorum cor, ego *verò* lege tuâ delectatus ſum. 71. Bene mihi *ceſſit*, quòd adflictus ſim, ut inſtituta tua diſcerem. 72. Melior mihi eſt lex oris tui, quàm milleni aurei & argentei *nummi*.

י.

73. Manus tuæ fecerunt & firmarunt me, fac ut intelligam & diſcam præcepta tua. 74. Timentes tui me videbunt & lætabuntur, quia quod dixeras exſpectavi. 75. Novi, Jehova, judicia tua juſta eſſe & vera, *poſtquàm* adflixiſti me. 76. Sit nunc benignitas tua ſolatio mihi, prout dixiſti ſervo tuo. 77. Obveniant mihi miſerationes tuæ, & vivam, quia lex tua deliciæ meæ fuit. 78. Pudore ſuffundantur ſuperbi, quia per mendacium everterunt me, *dum* meditarer ego tua præcepta. 79. Redeant ad me tui timentes, & qui teſtificationes tuas norunt. 80. Sit cor meum integrum in inſtitutis tuis, ut ne pudore adficiar.

כ.

dæos, unde nonnulli verterant *prædati ſunt me*; ſed quia hoc non ita conſentit cum חבלים *hhabalim* funibus, ſequuti ſumus LXX. Intt. qui habent *περιεπλάκησαν*, & *Hieronymum*, qui vertit: *implicaverunt me.*

66 *Bonitatem morum*] טוב טעם *toub tham.* Vox טעם propriè *guſtum*, tralaticiè interdum *prudentiam*, ut 1. Sam. XXV, 33. interdum *mores* aut *judicium* ſignificat, ut hîc & Prov. XI, 22. LXX. Intt. hîc *χρηστότητα καὶ παιδείαν* Hieronymus: *bonum ſermonem.*

69. *Conſuerunt contra me mendacium.*] טפלו עלי שקר *taphelou halai ſcheker.* Vide ad Job. XIII, 4. XIV, 17. ubi hoc verbum, præter hunc locum, exſtat. LXX. Intt. qui videntur prorſus ignoraſſe, quid ſibi vellet hoc verbum, habent hîc: *ἐπληθύνθη ἐπ' ἐμὲ ἀδικία.* Hieronymus: *adplicabunt mihi mendacium.*

70. *Pingue, adipis inſtar, factum eſt cor* &c.] טפש כחלב לבם *taphaſch chabbeleb libbam.* Sic vertimus טפש ex uſu Chaldæorum Intt. & ſat notum eſt improbis *pingue* cor tribui, ex Eſaiæ VI, 10. quod animum hebetem & pertinacem ſignificat. Vide & Matth. XIII, 15. ubi locus laudatur, & ad eum Interpretes. LXX. Intt. *ἐτυρώθη ὡς γάλα ἡ καρδία αὐτῶν, coagulatum eſt inſtar lactis* &c. legerunt חָלָב, pro חֵלֶב. Hieronymus: *incraſſatum eſt, velut adeps, cor eorum.*

71. *Bene mihi ceſſit*] טוב לי tob li, *bonum mihi*: utile, nempe, fuit. Similia habemus verſ. 67. nec quidquam notius eſt, quàm *παθήματα* eſſe *μαθήματα*, ut habet. Græcum Proverbium.

72. *Milleni aurei, aut argentei* &c.] Numerus certus pro incerto, quo ſignificantur maximæ & invidendæ divitiæ. Habet Chaldæus ככרין chicchorin, *talenta*, quia nimis parva videbatur ſumma. Sed אלפים *alaphim*, hîc non mille tantùm, aut decem centurias, verùm quemvis maximum numerum ſignificat.

75. *Juſta eſſe & vera*] *Juſtitiam & veritatem*; hoc eſt, te de nemine pœnas ſumere, niſi poſtulante juſtitiâ; nec te, in tuis judiciis, mendacio falli poſſe.

Poſtquàm] Hoc ſupplevi ex re ipſa, atque ex iis, quæ habentur verſ. 67 & 71. *Juſtitia & Veritas* conjunguntur Pſ. LXXXV, 12. nec accentu debuerunt ſeparari. Ergo ſubaudiendum hîc אחרי אשר aut אחרי כן *poſtquàm.*

78. *Per mendacium everterunt me*] שקר עותוני *ſcheker hivvethouni*, Verbum עות *hivveth* propriè eſt *curvavit*, ut liquet ex Eccleſ. I, 15. VII, 13. Sed hîc videtur eſſe *evertere*, *perdere*, ubi ſermo eſt de injuria à ſuperbis hominibus Pſaltæ illata, & quidem ope *mendacii*, nam שקר hîc eſt pro בשקר *bſcheker.* LXX. Intt. *ἀδίκως ἠνόμησαν εἰς ἐμέ.* *Hieronymus*: *iniquè contriverunt me.*

80. *Ut ne pudore adficiar*] Si Deus de me pœnas poſtea ſumat, tum enim me puderet non obſervatæ tuæ legis.

81. *Dum liberationem* &c.] *Liberationi tuæ.*

Verbum tuum] Promiſſionem, ut paſſim in hoc Pſalmo. Qui cum adverſis paullò diutiùs conflictabantur, homines alioqui religioſi, vix liberationis ſibi à Deo promiſſæ moram ferebant. Hebræi carent voce propriâ, quæ *promiſſionem* ſignificat.

82. *Defecerunt, dum quod dixiſti operior*, &c.] כלו עיני לאמרתך chalou henai leïmratheeha, *defecerunt oculi mei verbo tuo*; ut verſu antecedente. Deſumtum hoc eſt ex iis, qui auxilium exſpectant aliunde, defatigantúrque tandem, dum nimis ſæpe eò, unde adventurum putant, oculos convertunt, & intentiùs proſpiciunt.

Et dico] *Dicendo.*

83. *Quamvis eſſem tamquam utris in fumo*] כי הייתי כנאד בקיטור *chi hajithi chenod bekitor.*

כי

כ.

81. Deficit, *dum* liberationem tuam exſpectat, anima mea; verbum tuum præſtolatus ſum. 82. Defecerunt, *dum* quod dixiſti *operior*, oculi me, & dico: quando me ſolaberis. 83. Quamvis eſſem inſtar utris in fumo, inſtitutorum tuorum oblitus non ſum. 84. Quot dies ſunt ſervi tui? quando judicium in inſectatores meos exercebis? 85. Foderunt mihi ſuperbi foveas, quod non eſt ſecundùm legem tuam. 86. Omnia præcepta tua vera ſunt; *at cùm per* mendacium me inſectati ſint, adjuva me. 87. Propemodum in hac terra abſumſerunt me, nec tamen ego mandata tua deſerui. 88. Fac, pro tua benignitate, ut vivam, & teſtificationem oris tui obſervabo.

ל.

89. In æternum, ô Jehova, ſtat verbum tuum in cœlo. 90. Veritas tua *erit* in ætates *omnes* futuras; fundaſti terram & ſtabit. 91. Ad judicia tua *audienda* ſtant *homines* hodie, quia ſunt omnes ſervi tui. 92. Niſi lex tua deliciæ meæ *fuiſſet*, tum verò in mea adflictione periiſſem. 93. Numquam obliviſcar mandatorum tuorum, quia per ea vitam mihi ſervaſti. 94. Tuus ſum, ſerva me, quia in mandata tua inquiſivi. 95. Exſpectarunt me improbi, ut me perderent, ſed teſtificationes tuas adtendo. 96. Omni rei, quæ facta eſt, vidi finem eſſe; ſed præceptum tuum latiſſimè patet.

מ.

97. Quàm amo legem tuam! ea quotidie meditatio mea eſt. 98. Feciſti, præceptis tuis, ut magis ſaperem, quàm inimici mei, quia in perpetuum hæc eſt mihi *norma vitæ*. 99. Doctior factus ſum omnibus doctoribus meis, quia teſtificationes tuæ meditatio

כי hîc commodiſſimè vertas *quamvis*, ut Exod. XIII, 17 ubi vide notata, & *Chr. Noldium* ad ſignif. XV. particulæ. Utris ſuſpenſus ut fumum excipiat nimis exſiccatur, contrahitur, & diſſuitur, ut nulli poſtea uſui eſſe poſſit. Hinc videtur παροιμιωδῶς dictum de homine, in ſtatu quodam incommodo contabeſcente, eum eſſe *inſtar utris in fumo*. LXX. ἀσκὸς ἐν πάχνῃ, & *Hieronymus: utris in pruina*. Neſcio quare.

84. *Quot dies* &c.] Quàm brevis eſt vita mea?

85. *Foderunt mihi foveas*] Inſidias ſtruxerunt, ut foveæ feris capiendis fodiuntur. Vide Pſ. VII, 16. LVII, 7. &c.

86. *Vera ſunt*] *Veritas*, verè juſta & bona; quod tamen potiore jure dixeris de iis, quæ ſunt æterni & naturalis juris, quàm de ritualibus, unique genti peculiaribus, nec in perpetuum ei datis.

At cùm per mendacium] &c.] שקר רדפוני *ſcheker rdaphouni*. Cùm ſit hîc ἀντίθεσις, inter prius & poſterius membrum, neceſſe fuit eam Latinè exprimi nonnullis particulis, quæ tamen ſententiæ nihil prorſus addunt.

88. *Teſtificationem oris tui*] עדות פיך *bedouth phicha*, teſtimonium oris tui. Legem Dei ore Moſi traditam.

89. *Stat in cœlo*] נצב בשמים *nittſab baſſchamajim*. LXX. Int. διαμένει ἐν τῷ οὐρανῷ. Hieronymus; *permanet in cœlo*. Immutabile apud Deum eſt, quæcumque mutationes fiant in terris, apud homines.

90. *Veritas tua*] אמונתך *emounathecha*, quod poſſit etiam *veracitas* verti.

In ætates omnes futuras] לדור ודור *ldor vador*, in ætatem & ætatem.

91. *Ad judicia tua audienda*] Jura, nempe, à Deo accepturi homines.

Sunt omnes ſervi tui] Omnium es dominus, etiam eorum, qui te non norunt; inter quos innocentes tueris, de nocentibus pœnas exigis; pro modulo boni & mali, à Deo.

96. *Omni rei, quæ facta eſt*] לכל תכלה *lchol thichla*, *omni perfectioni*: LXX. Int. πάσης συντελείας. *Aquila:* τῇ πάσῃ συντελείᾳ. *Symmachus:* πάσης κατασκευῆς. Hieronymus: *omnis conſummationis*. Hoc eſt, omnium rerum, quæ factæ ſunt, finem videmus; quod intelligendum de rebus humanis; quidquid enim faciunt homines finibus coërcetur, ut & ipſi homines. Leges omnes humanæ nullam vim habent, niſi intra territorium, cui latæ ſunt.

Præceptum tuum latiſſimè patet] רחבה מצותך מאד *rechaba mitsvatheha meod*, *latum præceptum tuum valde*; hoc eſt, legibus tuis tenentur multò plures, quàm legibus humanis. Cùm רחב, *latus fuit*, pertineat non ad tempus, ſed ad ditionis amplitudinem, hinc intelligere eſt קץ *kets*, in ſuperioribus verbis, non finem temporis ſignificare, ſed *terminum* juriſdictionis, quamvis prior vocis poteſtas ſit multò frequentior. Intelliguntur autem Leges Naturæ, quibus omnes homines tenentur, cùm Legibus Civilibus non pareant, niſi qui earum poteſtatum, à quibus latæ ſunt, territorio continentur. Vide & verſ. 91.

98. *Præceptis tuis*] ממצותך *mitsvothecha* pro במצותך bmitsvothecha, præceptis tuis.

Norma vitæ] Hæc addidimus, quæ reverâ antecedens loquendi genus complectitur.

tatio mea *fuerunt*. 100. Senibus prudentiùs me geſſi, quia mandata tua obſervavi. 101. Ab omni mala via pedes meos cohibui, ut verbum tuum ſervarem. 102. A jure tuo non receſſi, quia tu id docuiſti me. 103. Quàm dulcia ſunt palato meo verba tua? Ori meo, melle *ſunt dulciora*. 104. Mandatis tuis prudens factus ſum, propterea odio habui omnem viam fallacem.

נ.

105. Lucerna pedi meo eſt verbum tuum, & lux ſemitæ meæ. 106. Juravi & præſtabo, jura juſtitiæ tuæ me obſervaturum. 107. Graviter adflictus fui, fac ut vivam, ô Jehova, prout dixiſti. 108. Spontaneæ oris mei victimæ placeant tibi, ô Jehova, & jura tua doce me. 109. Anima mea perpetuò eſt in manu mea, nec tamen legis tuæ oblitus ſum. 110. Laqueum mihi objecerunt improbi, nec *tamen* à mandatis tuis aberravi. 111. Teſtificationes tuæ fuerunt hereditas mea in perpetuum, quia ſunt illæ animi mei lætitia. 112. Ad inſtituta tua ſervanda in perpetuum, animum meum adpuli.

ס.

113. Cogitationes *humanas* odio habeo, tuam verò legem amo. 114. Tu es latebra mea, & ſcutum meum, id quod dixiſti exſpecto. 115. Abſcedite à me, homines maligni, & præcepta Dei mei ſervabo. 116. Suſtenta me, prout dixiſti, & vivam, nec patia-

100. *Prudentiùs me geſſi*] אתבונן *ethbonan*, quod ſic expreſſi, ne vis activa Conjugationis reciprocæ lateret.

102. *A jure*] *A juribus*, & poſtea *ea*.

103. *Quam dulcia ſunt*] מה נמלצו *mah nimletſou*, LXX. Int. ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου, Hieronymus: *quam dulce gutturi meo*. Alibi vox non exſtat; neque ulla ſunt ejus derivata, neque quidquam adfine in Linguis vicinis. At res ipſa oſtendit hanc eſſe verbi poteſtatem. Ceterùm חך *hhech*, quod ſequitur, non eſt λάρυγξ, neque φάρυγξ, ſed organum guſtûs palatum, ut putabant Veteres; jam enim conſtat eſſe Linguam, quamvis non deſint, qui palato guſtum ex parte tribuant.

Melle ſunt dulciora] Supplevimus neceſſariò aut repetiimus ἀπὸ κοινοῦ vocem נמלצו *nimletſou*. Hîc autem *palatum*, *os*, *mel*, *dulcor* ſunt intelligenda πνευματικῶς de animo, leges divinas probante.

104. *Mandatis tuis prudens factus ſum*] Hebraicè מפקודיך אתבונן *mippikoudecha ethbonan*, hoc eſt propriè, *propter mandata tua*, quæ mihi innotuerant, *me prudenter geſſi*; aut *è mandatis tuis prudentiam accepi*. Sed non ſemper Latinè æquè commodè vis ἀντιπεπονθότως exprimi poteſt.

Viam fallacem] *Viam mendacii*.

105. *Lucerna pedi meo* &c.] Lux aut fax, quæ oſtendit ubi tutò incedam, & ubi ſit via; hoc eſt, quæ me docet, quà vita inſtituenda ſit; quò ſpectat Lex divina, imò omnes bonæ Leges. Vide Prov. IV, 18.

107. *Prout dixiſti*] כדברך *chidbarecha*; antea hac voce ſignificata eſt *lex* divina; hîc verò non tam lex tota, quàm promiſſa Dei de adjuvandis piis ad ipſum confugientibus.

108. *Spontaneæ oris mei victimæ*] נדבות פי *ndaboth phi*. Notum eſt ita dici victimas neque lege impoſitas, neque votivas, ſed quæ ſponte offerebantur. Itaque aut ejuſmodi victimæ, quas vir pius offerre ſe velle dixit, quaſque proinde re verâ offert Deo placere optat Pſaltes; aut etiam laudes, vel cantica ſponte Deo oblata.

109. *Anima mea —— in manu mea*] נפשי בכפי *naphſchi bchappi*; hoc eſt, periculum vitæ meæ adii manifeſtum, nec tamen, ut me eo expedirem, Legem tuam perrupi. De hoc loquendi genere, vide dicta ad Jud. XII, 3.

110. *Laqueum mihi objecerunt* &c.] Exempli gratiâ, Davidi objectus eſt laqueus, cùm coactus eſt fugere in Philiſthæorum terram, & operam ſuam Achiſo eorum Regi offerre; niſi enim Religioni Majorum ſuorum ſummopere addictus fuiſſet, facilè deſertis Hebræis, alii cuipiam populo ſe ſe adgregaſſet.

In perpetuum] לעולם עקב *leholam hakeb*, pro ולעקב *oalchakeb*, & ad calcem; hoc eſt ad finem uſque vitæ meæ. Vide ad verſ. 33. LXX. Int. δι' ἀντάμειψιν. *Symmachus*: δι' ἀνταπόδοσιν. Hieronymus: *propter æternam retributionem*. Non ſatis aptè.

113. *Cogitationes humanas*] סעפים *ſehaphim* Vide not. ad Job. IV, 13. XX, 2. ubi ſcribitur per ש. Addimus *humanas*, ut oppoſitionis ratio conſtaret; quibus enim *cogitationibus* hîc opponeretur Lex Divina, niſi humanis?

114. *Id quod dixiſti*] לדברך *lidbarcha*, verbum tuum; hoc eſt, quod promiſiſti. Sic verſ. 16. & ſæpiùs in hoc Pſalmo.

117. *In inſtituta tua perpetuò defixus ero*] ואשעה בחקיך תמיד *veeſchhe bchhukkecha thamid*, & reſpiciam ad inſtituta tua perpetuò. Quod poſſit etiam verti *rationem habebo inſtitutorum tuorum perpetuò*. Vide Gen. IV, 4. Exod. V, 9. Eſai. XVII, 7. 8.

118. *Conculcaſti*] סלית *ſalitha*. LXX. Int. ἐξουδένωσας, ut & *Theodotion* & Ed. V. *Aquila* verò: ἀπεσκολόπισας, & *Symmachus*: ἀπήλεγξας. Hieronymus, *abjeciſti*. Maluimus ſequi Recentiores. Vide Jer. L, 26. Lam. I, 5. Adfinia verba ſunt סלא *æquari* pretio & סלל *munire* viam. LXX. Int. ſequuti ſunt Chaldaicæ & Syriacæ linguæ uſum, in quibus *rejicere*, *reprobare* ſignificat.

Fallax eſt eorum dolus] שקר תרמיתם *ſcheker tharmitham*, mendacium dolus eorum. שקר *ſcheker*

patiaris me, propter exſpectationem meam, pudore ſuffundi. 117. Fulci me & libera-
bor, atque in inſtituta tua perpetuò defixus ero. 118. Conculcaſti omnes errantes ab
inſtitutis tuis, quia fallax eſt eorum dolus. 119. Sicut ſcorias omnes improbos terræ
ejeciſti, ideò teſtificationes tuas amo. 120. Cohorruit, præ metu tui, caro mea, & judi-
cia tua timui.

ע.

121. Jus obſervavi & juſtè *me geſſi*, ne permitte me oppreſſoribus meis. 122. Spon-
ſor eſto tuo ſervo, bene ei futurum, nec opprimant me homines ſuperbi. 123. Oculi
mei defecerunt, dum *exſpecto* ſalutem tuam, & quod dixit juſtitia tua. 124. Gere te
cum ſervo tuo, pro tua benignitate, & inſtituta tua me doceto. 125. Servus tuus ego
ſum, fac ut intelligam & noſcam teſtificationes tuas. 126. Tempus eſt agendi Jeho-
væ, *poſtquàm*, *ô Deus*, Legem tuam irritam fecerunt. 127. Propterea præcepta tua,
plus quàm aurum & obryzum amo. 128. Propterea omnia mandata *tua*, omnia, *in-
quam*, recta cenſeo, & omnem ſemitam mendacii odi.

פ.

129. Mirabiles ſunt teſtificationes tuæ, ideóque animus meus eas obſervat. 130. De-
claratio ſermonum tuorum *animum* illuſtrat, facítque, ut ſimplices intelligant. 131. Os
diſten-

ſcheker ſæpe dicitur quod fallit, non verbis, ſed eventu; qui alius eſt ab eo, qui exſpectabatur. Vide Pſ. XXXIII, 17. Prov. XXXI, 30. Qui diſcedunt ab inſtitutis Dei ſunt in fraudem proni, quâ fallunt eos, quos inani ſpe lactant.

119. *Sicut ſcorias* —— *ejeciſti*] סגים השבת *ſigim hiſſchaptha*, pro כסגים *cheſigim*, *ſcoriarum inſtar feciſti ut deſinerent*; hoc eſt, eos ejeciſti, ut ſcoriæ à puro metallo ejiciuntur liquefactione & ſeparatione. Veteres plures Intt. legerunt חשבת *hhiſſchabtha*, reputaſti. LXX. παραβαίνοντας ἐλογισάμην, quaſi legiſſent חשבתי סרים *hhiſchabthi ſarim*. Sed *Aquila*: εἰς μφυλα ἐλογίσω, *vinacea reputaſti*. *Symmachus* verò: σκωρίαν ἐλογίσω. Magis receſſerunt à verbis *Theodotion* & V. Ed. qui habebant: διέκοψας εἰς οὐδέν. סגים ſine dubio ſunt *ſcoriæ*. Vide Proverb. XXV, 4. Eſai. I, 22, 25.. cum quibus conferuntur mali homines Ezek. XXII, 18.

121. *Jus obſervavi* &c.] *Feci judicium & juſtitiam*.

122. *Sponſor eſto tuo ſervo*] ערב עבדך לטוב harob habdecha letob, *fidejube ſervum tuum in bonum*. *Aquila* & *Theodotion*: ἐγγύησαι, & Hieronymus: *ſponde pro tuo ſervo in bonum*. Rectè, minùs verò commodè LXX. qui habent ἔκδεξαι, & *Symmachus*: ἀνάδεξαι, niſi utrumque verbum ſignificet *ſponde*, quod de poſteriore ſaltem conſtat.

123. *Oculi mei defecerunt*] Vide verſ. 81 & 83.

Quod dixit juſtitia tua] לאמרת צדקך *leimrath tſiakecha*, verbum juſtitiæ tuæ. Si juſtitia ultrix hìc intelligatur, Pſaltes exſpectaverit de malis pœnas ſumi, quas Deus, in Lege, iis minatur; ſin de remuneratrice, de præmiis, quæ Deus pollicitus erat.

126. *Tempus eſt agendi* &c.] Hoc eſt, jam tempus eſt idoneum, quo Deus puniat legum ſuarum ſpretores; neque diutiùs hominum obduratorum pœnitentiam exſpectet, ut adhuc fecit.

128. *Omnia mandata tua, omnia* &c.] כל פקודי כל ישרתי *chol phikkoude chol jiſſcharthi*, quæ nonnulli vertunt, *omnia præcepta omnium* ut, indicentur omnia, ſine exceptione. Proferunt Ezek. XLIV, 30. וראשית כל בכורי כל *vereſchith chol bicchoure chol*, & primitias omnium primogenitorum omnium. Sed poſterius כל ibi perinde eſt ac כל אדם *omnis hominis* Similiter in ſequentibus verbis כל תרומת כל *omnis oblatio elata cujusvis*, nempe, hominis. Hîc deberet ſuppleri תורתך thorathcha, *legis tuæ*; ut intelligantur *omnia mandata totius legis*. Sed Ellipſis paullò durior eſt. Itaque malui voci פקודי *phikkoude* ſubjicere ך ſuffixum, *omnia mandata tua*, quòd ך exciderit propter eamdem litteram, quâ ſequens vox inchoatur, aut etiam ex ea fortè ſeparata, à voce antecedente addita ל, factum ſit כל. Hinc LXX. Int. omiſſo altero כל, habent πάσας τὰς ἐντολάς σου κατευθυνόμην, & Hieronymus: *in univerſa præcepta tua direxi*. Nos verò, poſt alios Interpretes, verbum ישרתי *jiſſcharthi* vertimus non *recta feci*, ſed *recta cenſui*; quia cùm, nonniſi abſurdè, dici poſſit homo recta ut ſibi facere Dei præcepta, quæ ſuâ naturâ ſunt recta, & rectè factorum norma minimè fallax; non poteſt res intelligi, niſi de prædicatione, quâ recta agnoſcuntur. Ac ſanè multa ſunt exempla Conjugationis hujus, quâ non actio ſignificatur, ſed tantùm judicium & prædicatio; quæ exempla collegit *Sal. Glaſſius* Phil. Sacræ Lib. III. Tract. III. can. 15. quem adito.

130. *Declaratio ſermonum tuorum*] פתח דבריך phethahh dbarecha, *apertio verborum tuorum*. Ut innoteſcant res clauſæ & reconditæ, aperiri debent apothecæ, in quibus ſervantur; quare *revelatio* rerum obſcurarum hìc dicitur *apertio*. Sic & Latinè *apertus* ſermo dicitur perſpicuus, & minimè obſcurus. Rectè ergo δήλωσιν verterunt LXX. Int. incommodè *Hieronymus*: *oſtium*.

Animum illuſtrat] יאיר jair, *illuſtrabit*. Addidimus *animum*, quaſi eſſet נפש *nephesch*, cùm is ſit ſine dubio loci ſenſus, Latinè obſcurus futurus, niſi huc addatur. Vide Pſ. XIX, 9.

diſtendi & ſuſpiravi, quia præcepta tua deſideravi. 132. Reſpice me & miſerere mei, prout ſoles eos, qui amant nomen tuum. 133. Greſſus meos dirige, verbo tuo, neque patere, ut ulla iniquitas mihi dominetur. 134. Libera me ab oppreſſione hominum, & mandata tua ſervabo. 135. Fac ut ſervo tuo illuceat facies tua, atque inſtituta tua me doceto. 136. Rivi aquarum deſcenderunt *ex* oculis meis, quia legem tuam non obſervant.

צ.

137. Juſtus *es*, ô Jehova, & recta *ſunt* judicia tua. 138. Valde præcepiſti juſtitiam teſtimoniorum tuorum, ac veritatem. 139. Conficit me zelus meus, quia hoſtes mei verborum tuorum obliti ſunt. 140. Puriſſimum eſt verbum tuum, *ideóque* id amat ſervus tuus. 141. Parvus ſum & deſpectus, *ſed* mandatorum tuorum oblitus non ſum. 142. Juſtitia tua eſt juſtitia æterna & lex tua veritas. 143. Vexatio & anguſtia invenerunt me, *ſed* præcepta tua deliciæ meæ *ſunt*. 144. Juſtitia teſtificationum tuarum *eſt* in perpetuum, fac *eas* ut intelligam & vivam.

ק.

145. Inclamavi *te* toto corde; exaudi me, Jehova, *atque* inſtituta tua obſervabo. 146. Invocavi te, libera me & teſtificationum tuarum ſervans ero. 147. Anteverti crepuſculo, clamavi, & id quod dixiſti exſpectavi. 148. Prævenerunt oculi mei vigilias, ut verbum tuum meditarer. 149. Vocem meam, pro benignitate tua audi, ô Jehova; pro more tuo fac ut vivam. 150. Adpropinquarunt qui ſectantur ſcelus, *&* à tua lege receſſerunt. 151. Proximus es, Jehova, *piis*, & omnia præcepta tua ſunt vera. 152. Pridem novi *te*, è teſtificationibus tuis, nam in æternum eas fundaſti.

ר.

9. ubi Lex Dei dicitur מאירת עינים *illuſtrans oculos*; nempe, mentis.

131. *Os diſtendi & ſuſpiravi*] פי פערתי ואשאפה *phi phaharthi veeſcheaphah*, quæ ſunt hominis quidpiam cupientis & gemitu cupiditatem ſuam ſignificantis. Vide Pſ. XLII, 3. LXX. Intt. εἵλκυσα πνεῦμα quod eſt hominis ſuſpirantis circumloquutio. Non ſatis commodè *Hieronymus*: *reſpiravi*.

132. *Prout ſoles eos* &c.] כמשפט לאהבי שמך *chmiſchphat leohabe ſchmecha*, ut mos erga amantes nominis tui. משפט non *judicium*, nec *jus*, ſed *morem* ſæpe ſignificat: qui ſignificatus meliùs hîc convenire videtur. Vide 1. Sam. II, 13. & VIII, 9. infra verò hujus Pſalmi verſ. 149.

133. *Greſſus meos dirige*] פעמי הכן *phehamai hachen*, quod poſſit etiam verti *confirma*. Sed vide Proverb. XVI, 3. XXI, 29. LXX. Intt. τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον, & *Hieronymus*, *greſſus meos firma*.

Neque patere &c.] אל תשלט כי כל און *al thaſchlet bi chol aven*, ne dominari facias in me omnem iniquitatem. Hîc conjugatio *Hiphil*, ut ſæpe alibi, ſignificat non *facere*, ſed *pati*, *ſinere dominari*. Vide *Sal. Glaſſium* Grammat. Tract. III. can. 28. De dominio peccati, vide Rom. VI, 12. & ad eum locum Intt.

135. *Illuceat facies tua*] Favens ſit; hoc eſt, mihi faveto. Vide Pſ. XXXI, 17.

137. *Recta ſunt judicia tua*] *Rectum judicia tua*; nempe, unum quodque judiciorum tuorum eſt, rectum.

138. *Valde præcepiſti juſtitiam*] Hoc eſt, diligenter præcepiſti nobis, ut obſervantes eſſemus juſtitiæ præceptorum tuorum.

139. *Conficit me zelus meus*] צמתתני קנאתי tſimmethathni kinathi, *ſuccidit*, aut *exſcindit me zelus meus*, hoc eſt, abſumor indignatione, quâ ardeo, cùm video hoſtes meos legum tuarum rationem nullam habere. LXX. Intt. ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου. *Aquila*: ἐξώλεσέ με ὁ ζῆλός σου, & *Hieronymus*: *conſumſit me zelus meus*. At *Symmachus*: ἀπειώκησέ με ἡ ζήλωσίς σου. *Zelus tuus*, aut *meus* perinde ſunt; ſignificatur enim indignatio Pſaltæ, ſed quâ accenſus erat, Dei ipſius cauſâ. Quare nolim adfirmare Græcos Intt. hîc legiſſe קנאתך *kineathcha*, *zelus tuus*.

140. *Puriſſimum eſt verbum tuum*] צרופה אמרתך מאד tſeroupha imrathcha meod, *purgatum eſt verbum tuum valde*. Metaphora ex auro probè purgato deſumta. Vide Pſ. XII, 7. XXX, 5. Præſtantia legum divinarum omnis miſturæ humanarum cogitationum prorſus expers reſpicitur.

142. *Juſtitia æterna*] צדק לעולם *tſedek leholam*, juſtitia in æternum; hoc eſt, immutabilis & ſemper eadem futura. Intelligenda hæc ſunt de iis, quæ pertinent ad jus Naturæ, in legibus Moſaïcis, de quibus licet omnia dicere, quæ de Lege Naturæ dicta ſunt à Philoſophis: *Legem neque hominum ingeniis excogitatam, nec ſcitum aliquod eſſe populorum, ſed æternum quiddam, quod univerſum mundum regeret imperandi, prohibendique ſapientiâ*, & quæ ſequuntur apud *Ciceronem* Lib. II. de Legg. c. 4. *Eámque non modo ſeniorem eſſe, quàm ætatem populorum & civitatum, ſed æqualem illius cœlum atque terras tuentis atque regentis Dei — Rationem profectam à rerum natura & ad rectè faciendum impellentem, à delicto avocantem; quæ non tum denique inciperet Lex eſſe, cùm ſcripta eſt, ſed tum cùm orta eſt; ortam autem* (meliùs dixiſſet æternam, cùm Deus ſit æternus) *ſimul eſſe cum mente divina; quamobrem Legem veram atque principem, aptam ad jubendum & ad vetandum rationem eſſe re-*

ctam

ר.

153. Reſpice adflictionem meam & me libera, quia legis tuæ immemor non fui.
154. Suſcipe cauſam meam & me libera; ac propter id, quod dixiſti fac ut vivam.
155. Procul eſt à nocentibus liberatio, quia in inſtituta tua non inquiſiverunt. 156. Mi-
ſericordia tua multa eſt, ô Jehova, ſecundùm jura tua fac ut vivam. 157. Multi ſunt,
qui me perſequuntur, atque hoſtes mei ſunt, *ſed* à teſtificationibus tuis non declinavi.
158. Vidi perfidos & averſatus ſum, quia verbum tuum non obſervant. 159. Vide, ô
Jehova, me amaſſe tua mandata, & pro tua benignitate fac ut vivam. 160. Summa
verbi tui eſt veritas, & omne judicium juſtitiæ tuæ eſt in æternum.

ש.

161. Principes me, ſine cauſa, inſectati ſunt; à verbo tamen tuo ſibi timuit animus
meus. 162. Lætor propter verbum tuum, *mihi notum*, ut qui multa ſpolia nanciſcitur.
163. Mendacium odi & abominor, at legem tuam amo. 164. Septies in die laudo te,
propter judicia juſtitiæ tuæ. 165. Amantibus legem tuam pax multa *eſt*, nec offendi-
culum *objicitur*. 166. Speravi liberationem tuam, ô Jehova, & præcepta tua exſequutus
ſum. 167. Obſervans fuit animus meus teſtificationum tuarum, eáſque ſummopere amo.
168. Obſervavi mandata tua & teſtificationes tuas, quia omnes viæ meæ coram te.

ת.

169 Adpropinquet clamor meus conſpectui tuo, ô Jehova, prout dixiſti fac ut
prudens fiam. 170 Perveniant ante faciem tuam preces meæ; & prout dixiſti, me li-
berato.

ctam ſummi Jovis; tu dic, *Dei.* Iidem etiam docuerunt ejusmodi Legem mutationi obnoxiam non eſſe, *Lex autem illa*, ait idem *Cicero* c. 6. *cujus vim explicavi, neque tolli, neque abrogari poteſt.* Hac de re etiam egerat. Lib. III. de Republica. unde hæc verba exſcripſit *Lactantius* Inſt. Div. Lib. VI. c. 8. *Eſt quidem vera Lex recta Ratio, naturæ congruens, diffuſa in omnes, conſtans, ſempiterna; quæ vocet ad officium, jubendo; vetando, à fraude deterreat; quæ tamen neque probos fruſtra jubet, aut vetat: nec improbos jubendo, aut vetando, movet. Huic Legi nec obrogari fas eſt, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari poteſt.* —— *Nec erit alia Lex Romæ, alia Athenis; alia nunc, alia poſthac; ſed & omnes gentes & omni tempore una Lex & ſempiterna & immutabilis continebit; unúſque erit communis quaſi Magiſter & Imperator omnium Deus. Ille legis hujus inventor, diſceptator, lator; cui qui non parebit ipſe ſe fugiet, ac naturam hominis aſpernabitur, hoc ipſo licet maximas pœnas; etiamſi cetera ſupplicia, quæ putantur, effugerit.*

Lex tua veritas] Hoc eſt, è vera honeſti & inhoneſti cognitione manans, & quæ neminem fallere poſſit. Adſentitur *M. Tullio* Quinctus frater ibid. c. 5. *ut quod eſt rectum verum quoque ſit, neque cum litteris, quibus ſcita ſcribuntur, aut oriatur, aut occidat.* Plura hiſce de rebus habent qui de Jure Naturæ ſcripſerunt.

145. *Toto corde*] Nequaquam diviſo inter cultum tuum & cultum alienorum Deorum, ſed à te ſolo pendente & omnia exſpectante; quod de ſenſu hujus loquendi generis non ſemel monuimus, quia videbamus à viris doctis exponi *ſine ſimulatione.* Vide verſſ. 2, 34, 58.

147. *Anteverti crepuſculo*] קדמתי בנשף *kiddamthi banneſcheph*, anteverti in crepuſculo; nempe, cultum omnem publicum. Vide Pſ. LXXXVIII, 14.

148. *Prævenerunt oculi mei vigilias*] Hoc eſt, ante vigilias matutinas, quibus Sacerdotes & Levitæ ad cultum Dei publicum excitarentur, expergefactus ſum.

149. *Pro more tuo*] כמשפטך *chmiſchphatecha.* Vide ad verſ. 132.

151. *Proximus es, Jehova, piis*] Ultimam vocem adjecimus, quæ aut ei ſimilis neceſſariò ſubaudienda. Senſus eſt Deum eſſe paratum iis juvandis, ut contrà *procul receſſiſſe* dicatur ab iis, quos juvare non vult. Vide Pſ. XI, 1. XXXIV, 19.

154. *Suſcipe cauſam meam*] ריבה ריבי *ribah ribi*, litiga litem meam. Eſt propriè, apud Judicem cauſam pro me dicito; ſed tralaticio ſenſu, *defende*, quocumque modo hoc fiat. Vide Pſ. XXXI, 1. XLIII, 1.

158. *Averſatus ſum*] אתקוטטה *ethkotatah* & tædio me adſeci; hoc eſt, averſatus ſum, ut averſamur quæ tædio ſunt. LXX. Int. *ἐξετηκόμην*, Hieronymus: *moerebam.* Impropriè

160. *Summa verbi tui*] ראש roſch, *caput*, quod ſummam ſignificat. Vide dicta ad verſ. 142.

161. *A verbo tamen tuo ſibi timuit* &c.] Hoc eſt, veritus ſemper ſum verbum tuum perſtringere.

162. *Mihi notum*] Seu, cùm mihi innotuit; quod opponitur inventioni magnæ prædæ.

164. *Septies in die*] Hoc eſt, ſæpiùs in die. Vide ad Gen. IV, 15. & Levit. XXVIII, 18, 28. &c.

165. *Offendiculum*] מכשול *michſchol.* Idque fit, ut quiſpiam in calamitatem, aut delictum quoddam labatur. Vide Ezek. III, 20. VII, 19. &c. Contra *pax*, שלום *ſchalom*, eſt incolumitas omnium rerum, ſeu proſperitas.

167. *Eáſ-*

berato. 171. Eructabunt labia mea laudem *tuam*, quia me inſtituta tua docuiſti. 172. Proferet verbum tuum lingua mea, quia omnia tua præcepta ſunt juſta. 173. Sit auxilio mihi manus tua, quia mandata tua elegi. 174. Deſideravi ſalutem tuam, Jehova, & lex tua deliciæ meæ *fuit*. 175. Vivet animus, meus & te laudabit, judiciáque tua me adjuvabunt. 176. Erravi, inſtar minutæ pecudis, quæ amiſſa eſt; at quære ſervum tuum, quia præceptorum tuorum non ſum oblitus.

Orat Deum Pſaltes, ut ſe liberet à calamitate & præſertim à mala lingua.

PSALM. CXX. 1. CANTICUM MAHALOTH. Jehovam, cùm in anguſtia verſarer, invocavi, atque exaudiit me. 2. O Jehova, me à labio mendace & doloſa lingua liberato. 3. Quid dabit tibi *Deus &* quid tibi *datis* adjiciet, ô lingua doloſa? 4. Sagittas acu-

PARAPHRASIS.

1. CREATOREM, cùm in anguſtiis rebus eſſem, invocavi, méque exaudivit. 2. Ideò ad te, Creator, confugio, ut te orem, me liberes à mendaciis doloſæ linguæ. 3. Quid tibi faciet Deus, ô fallax lingua? 4. Te exponet ſagittis acutis viri fortis, & prunis ardentibus juniperi.

167. *Eáſque amo*] אוהבם *ohabem*. Atqui עדות *hedoth* eſt fœminini generis. Attamen habet pronomen maſculinum, ſive ſit ἐπίκοινον, quamvis in ſingulari עדה *hedah* terminationem fœmininam habeat, ſive referatur ad פקודים *pikkoudim*, præcepta, κατὰ τὸ σημαινόμενον, ſive ſit mendum librariorum; qualia multa nomine ἐναλλαγῆς tegi. Adi *Joann. Buxtorfium* Theſ. Grammatici Lib. II. c. 8. pag. 414.

168. *Coram te*] Ita vivo, quaſi reputans te præſentem eſſe. Vide Gen. XVII, 1.

196. *Clamor meus*] רנתי *rinnathi*, quod interdum eſt oratio. Vide Pſ. XVII, 1. LXI, 2.

Prout dixiſti] *Ut pollicitus es*, ut & ſeq. verſu. Nam Deus omnia bona pollicitus eſt legum ſuarum obſervantibus, inter quæ eſt, ſine dubio, prudentia, præſertim in rebus moralibus.

171. *Eructabunt*] תבענה *thabbahena*, Vide Pſ. XIX, 3.

175. *Vivet animus meus*] תחי נפשי thehhi naphſchi, *vivet*, aut *vivat anima mea*; hoc eſt vivam ego, nam mortui Deum non laudant, ex ſententiâ illius ævi.

176. *Erravi*] תעיתי *thahithi*. Sic David per plura loca erraverat, inſtar ovis amiſſæ & vagæ, ſed Deus eum *quæſivit*, & in ovile reduxit; hoc eſt, effecit ut in patriam incolumis rediret. Ad tale quid reſpici putem, potiùs quàm ad errores animi.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXX.

1. M*Ahaloth*] Titulus idem, qui quatuordecim ſequentibus Pſalmis, & qui quid ſignificet nemo adhuc oſtendit. Notum quidem מעלות eſſe *gradus*, ſed cur hi Pſalmi *Cantica graduum* dicantur nemo novit; nec in re tam obſcura conjicere libet, aut aliorum ſomnia proferre.

Cùm in anguſtia verſarer] *In anguſtia mihi.*

2. *Me liberato*] *Libera animam meam.*

3. *Quid dabit tibi Deus* &c.] *Quid dabit tibi & quid addet tibi lingua doloſa:* מה יתן לך ומה יסיף לך לשון רמיה *mahjitthen lecha oumah joſiph lach laſchon remijah.* Qui verba Latinè, tantùm legunt, poſſint ſuſpicari linguam doloſam eſſe nominativum, ad quod referuntur verba, & ſic etiam verterunt eruditi nonnulli Interpretes. Atqui vox לשון *laſchon* eſt fœminini generis, non maſculini, quod eſt verborum genus, nec proinde poteſt cum iis conſtrui. Genus לשון liquet ex adjectivo, cum quo hic conſtruitur, non eſt enim רמיה hîc nomen ſubſtantivum, quod *fraudem* ſignificat, ex ſententia certè Maſſoretharum qui לשון in ſtatu abſoluto legunt. Idem etiam intelligere eſt ex Pſ. XII, 4. & Eſai. XLV, 23. Attamen, ut dixi, multi Interpretes rem non adtenderunt. *Sanctes Pagninus* in Ed. Stephani, & Commeliniana, habet: *quid dabit tibi & quid adponet tibi, lingua doloſa*, quod interpretatur *Vatablus*, aut is, cujus opera uſus eſt *R. Stephanus*, ad concinnandas notas in Pſalmos, *quem fructum capies è ſermone fallaci?* Hoc ſequuti ſunt *Sebaſt. Caſtellio*, *Theod. Beza*, *Fr. Junius*, *Joan. Piſcator*, *Simeon de Muis*, & ante omnes Chaldæus Paraphraſtes. Sic etiam in recentioribus linguis plures, quorum nomina non addemus. At LXX. Int. olim viderant לשון *laſchon* non conſtrui cum his verbis, habent enim: τί δοθείη σοι καὶ τί προστεθείη σοι πρὸς γλῶσσαν δολίαν; Hieronymus: *quid datur tibi, aut quid adponetur tibi ad linguam doloſam?* Intellexerunt, omiſſo nominativo, rem non poſſe commodiùs exprimi, quam ſi paſſivum adhiberetur, quod nec rarò in Libris Sacris occurrit. Præterea ante לשון ſubaudiendum putarunt על hal, *ad*, ſed nihil opus erat, ſupplendus enim nominativos אלהים *Deus*, qui ſæpiſſimè omittitur, ut ſuis locis monuimus. Vide not. ad Pſ. LXXXI, 7. Subaudiendum hanc

acutas viri fortis, cum prunis juniperorum. 5. Hei mihi! qui peregrinor *tam* diu, & in tentoriis Kedaris habito. 6. Nimis diu habitavi, cum pacis oſoribus. 7. Ego pacis *amans*, at cùm *de pace* loquor, illi ad bellum *properant*.

Im-

peri. 5. Hei mihi, qui tamdiu à patria abſum; atque in Tentoriis Kedarenis latito! 6 Hei mihi! qui tamdiu habito cum hominibus, qui pacem odio habent! 7. Ego quidem ſemper pacis ſum amans, déque ea colenda loquor, at illi feſtinant ad bellum gerendum.

PARA-

hanc vocem cenſent RR. *Salomo Jarchi* & *David Kimchi*. Deinde formula eſt Hebraïca. *ſic faciat & ſic addat Deus*, frequens in jurejurando. Vide Ruth. I, 17. 1. Sam. XX, 13. XXV, 22. &c. Eſt interrogatio, cui ipſe mox reſpondet Pſaltes, verſ. 4. Similia vide Pſ. XV, 1. XXIV, 3. CXIX, 9. Hoſ. IX, 14. Hinc & *Lee Juda: quid inferat tibi, Deus, aut quam rem adhibeat tibi, ô lingua doloſa.* Rectè, niſi quòd ab Hebraïſmo nimis receſſit.

4. *Sagittas acutas* &c.] חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים *hhitſe gibbor ſchnonnim him nachale rthamim*. Hoc eſt, pœnas quæ tam certò te conficient, quàm ſi ſagittas acutas valido arcu & forti manu excuſſas corpore exciperes, aut ſi ardentiſſimis prunis combureręris. Sæpe pœnæ à Deo immiſſæ *ſagittæ* ejus vocantur. Vide Deut. XXXII, 23, 42. Job. VI, 4. XXXVI, 7. Pſ. XXXVIII, 3. LXIV, 8. Juniperi etiam prunæ diutiùs ignem conceptum ſervare dicebantur. *Hieronymus* Ep. ad Fabiolam de XLII. Manſionibus, prolato hoc loco: *Ferunt autem, inquit, lignum hoc ignem multò tempore conſervare, ita ut, ſi prunæ ejus cinere fuerint opertæ, uſque ad annum perveniant.* Verúmne ſit hoc, vel ſecus, nihil intereſt; opiniones enim vulgi loquendi multa genera pepererunt, quorum ſignificatio, non origo attendenda. Alii volunt hiſce verbis deſcribi maledicentiam, ſeu calumniam, cujus dicta ſint inſtar *ſagittarum* & *prunarum juniperi*. Sed nulla eſſet reſponſio interrogationi verſ. 3.

5. *Tam diu*] משך *meſech*, pro במשך *bmeſchech*, in longo tractu temporis. Sic intellexerunt Veteres Græci Intt. LXX. ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη. Alius: παροικῶν ἐξείλκυσα. Alius: προσηλύτευσα ἐν μακρυσμῷ, *Hieronymus* ſimiliter: *peregrinatio mea prolongata eſt.* Alii putarunt agi de gente neſcio qua barbara, quales erant poſteri *Meſechi*, è Japhethidis, quorum mentio fit Gen. X, 2. Ezek. XXIII, 13. & alibi. Sed præferimus ſententiam Veterum, cum *Sam. Bocharto*, Phalegi Lib. III. c. 12. ubi oſtendit verbum משך adhiberi, ubi ſermo eſt de longa mora, vel dilatione. Objiciunt tam eſſe oportere hoc nomen Gentis, quàm *Kedar*; ſed nihil neceſſe eſt, cùm Pſaltes, ſive ſit David, ſive alius, dicere optimè poſſit, ſe *diu peregrinari, & habitare in tentoriis Kedarenorum*, qui noti erant Arabiæ populi. Nec ſanè cum Meſechi poſteris, ſeu Moſchis, quidquam commune fuit Kedarenis, tam longo terrarum ſpatio ad meridiem remotis; nec idem apud Moſchos ultra Caucaſum montem, & apud Kedarenos in Petræa Arabia moratus eſt.

In tentoriis] עם אהלי קדר *him ohole Kedar*, *cum tentoriis Kedarenorum* per Arabiam Petræam, per quam vagabantur ii populi. Celebres erant inter Scenitas, tentoriáque eorum memorantur Cant. I, 5. Vide *Bochartum* Phalegi Lib. IV. c. 2. & *Chriſt. Cellarium* Geograph Lib. III. c. 14.

6. *Nimis diu*] רבת *rabbath*, quod poſſit etiam *nimis multùm* verti.

Cum pacis oſoribus] Kedarenos oportet eo tempore, non ſecus ac Nabatæos, latrocinatos, de quibus *Diodorus* Siculus p. 131. ἔχουσι βίον λῃστρικὸν καὶ πολλὴν τῆς ὁμόρου χώρας κατατρέχοντες λῃστεύουσι, ὄντες δύσμαχοι κατὰ τοὺς πολέμους: *habent vitam prædatoriam, & magnam partem terræ vicinæ percurrentes latrocinantur, cùm difficulter bello ſuperentur.* Tales ab initio fuere, ut intelligere eſt ex Gen. XVI, 12. ubi vide not.

7. *Ego pacis amans*] אני שלום *ani ſchalom*, ſubaudi, אהב oheb, *amans*, aut ſimile quid, ut איש שלום *vir pacis*; niſi etiam exciderit.

Implorat Pſaltes Dei auxilium, qui ſe invocantibus non deeſt.

PSALM. CXXI. 1. CANTICUM MAHALOTH. Tollo oculos ad montes, unde auxilium mihi advenit. 2. Auxilium meum eſt à Jehova, qui fecit cœlum & terram. 3. Non patietur labare pedem tuum, neque dormitabit qui te cuſtodit. 4. Non dormitat, neque dormit qui ſervat Iſraëlem. 5. Jehova cuſtos tuus eſt, Jehova umbra tua, ad manum tuam dextram. 6. Interdiu Sol non feriet te, neque Luna noctu. 7. Jehova cuſtodiet te contra omne malum, ſervabit animam tuam. 8. Jehova cuſtodiet egreſſum & ingreſſum tuum, ab hoc tempore in perpetuum.

Pſaltes docet, læto animo Deum eſſe in templo Jeroſolimitano colendum, ejúsque Ædis petit conſervationem.

PSALM. CXXII. 1. CANTICUM MAHALOTH, DAVIDIS. Lætatus ſum inter dicentes mihi: in Ædem Jehovæ eamus. 2. Stabant pedes noſtri in portis tuis, ô Jeroſolima. 3. Jeroſolima ædificata ſicut urbes, cujus *pars una* alteri conjuncta eſt, ſimúlque *unam*

PARAPHRASIS.

1. OCULOS habeo defixos ad colles Jeroſolimitanos, è quibus exſpecto auxilium à Deo. 2. Ejus auxilii dux eſt Creator, qui fecit Cœlos & Terras. 3. Si ad ejus auxilium confugias, non patietur pedes tuos labare, neque te negliget qui te cuſtodit. 4. Cuſtos Iſraëlis, Deus, numquam dormit aut dormitat, ut ei populo qoid contingat, Deo neſcio. 5. Eſt cuſtos tuus, ô Iſraël, eſt veluti umbra tua ad dextram. 6. Interdiu Sol te non nimiùm uret, neque tibi Luna noctu incommoda eſt. 8. Creator te proteget contra quodvis malum, ſive cùm domo egrediens, ſive cùm domum redibis, ab hoc tempor e, in perpetuum.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM Davidis, interea referendom, quæ Machaloth dicuntur. Lætatus ſum cum iis, qui me invitabant ad eum in Ædem Creatoris. 2. Stetimus in portis tuis, ô Jeroſolima. 3. Ea urbs veluti compoſita eſt variis partibus antea ſeparatis, quæ conjunctæ unam eamque

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXI.

1. T*Ollo oculos ad montes*] Satis quidem conſtat Judæam & vicinas regiones fuiſſe montoſas, ſed qui montes ſignificeutur nemo dixerit; niſi fortè intelligantur Jeroſolimitani colles, quorum unum inſederat Templum Dei, unde Pſaltes auxilium ſibi exſpectabat, ut ait verſ. 2.

3. *Non patietur* &c.] Videntur hæc, ud finem uſque, ab altero choro decantata, qui priori ſic reſponderit.

5. *Jehova umbra tua*] Quia umbra arboris tegit ab ardore nimio Solis, ideò protectio hac voce ſæpe deſcribitur. Vide Num. XIV, 9. Eſaïæ XXX, 2, 3. Jerem. XLVIII, 45.

Ad manum dextram tuam] Vide Pſ. CIX, 31. CX, 5. Hoc eſt; tibi proximus & paratus ad te tuendum.

6. *Neque Luna noctu*] Fortè radios Lunæ noctu ſub dio dormientibus parum ſalubres putabant.

8. *Egreſſum & ingreſſum tuum*] צאתך ובואך tſetheha, ouboacha, *exire tuum & ingredi tuum*; hoc eſt, omnibus vitæ tuæ, foris & domi, actibus aderit favens. Nota eſt loquutio.

COMMENTARIUS.

In PSALM. CXXII.

3. C*Ujus pars una* &c.] שחברה לה יחדו ſchehhubbera lah jahhdau, *quæ conjuncta ſibi ſimul.* Senſus eſt eam urbem è variis partibus ſeorſim antea excultis & ſuis peculiaribus muris cinctis, in unam muro uno cinctam coaluiſſe. Nonnulla diximus hac de re ad Pſ. XLVIII, 13. Sed adi ipſum *Joſephum* de B. J. Lib. VI, c. 13. & *Joann. Lighfootium* in Chorographicis Mattheo præmiſſis Cap. XXI. & ſeqq. Sunt quidem illic deſcriptiones Jeroſolimæ, qualis fuit aliquot ſæculis poſt hunc conſcriptum Pſalmum; verùm ſunt etiam antiquiora multa. Ante Davidem Sion non erat pars Jeroſolimæ, nec Millo, quæ ille ei urbi adjunxit, ut habemus 2. Sam. V. Poſtea additus à Salomone Mons Templi urbi & ab aliis alia. Hic omnino videtur eſſe loci ſenſus, qui propter Scriptoris βραχυλογίαν veteres Interpretes

unam urbem conflat. ⁴. Illuc adſcendunt tribus, tribus Jah, ex lege lata Iſraëli, ad laudandum nomen Jehovæ. ⁵. Quia illic manent ſellæ judiciorum cauſâ, ſellæ domûs Davidis. ⁶. Petite, *à Deo*, pacem Jeroſolimæ; quieti ſint, qui te, *ô Jeroſolima*, amant. ⁷. Sit pax in tuo propugnaculo & tranquillitas in altis ædificiis tuis. ⁸. Propter fratres & amicos meos, de pace in te nunc loquar. ⁹. Propter Ædem Jehovæ Dei noſtri, quæram utilitatem tuam.

Pii Iſraëlitæ, à ſuperbis dominis contemtim habiti, ad Deum confugiunt.

1\. CANTICUM MAHALOTH. Ad te, *ô Deus*, qui in cœlo ſedes, oculos tollo. ². En ut oculi ſervorum ad herum ſuum, & oculi ancillarum ad heram ſuam *ſunt converſi*; ita & oculi noſtri ad Jehovam Deum noſtrum, donec noſtri miſereatur. PSALM. CXXIII.

que pulcherrimam urbem formarunt. 4. Eo ſe conferunt Iſraeliticæ Tribus Creatoris cultorum, ea lege, ut illic ejus nomen celebrent; 5. & quia in ea urbe ſunt tribunalia Judicum, à domo Davidis. 6. Petite à Deo res ſecundas Jeroſolimæ; & ut quieti ſint, qui ei urbi bene volunt. 7. Pacem habeas in tuis propugnaculis & tranquillitatem in altis tuis ædificiis tuis. 8. In gratiam fratrum & amicorum meorum, de pace intra tua mœnia loquar. 9. Propter Templum Creatoris, Dei noſtri, quæram utilitatem tuam.

P A R A P H R A S I S.

1\. CANTICUM. Ad te, ô Deus, qui ſedem habes in cœlo, oculos tollo. 2. Ut ſervi adtenti ſunt imperiis herorum, atque ancillæ iis quæ jubentur ab hera; ſic & adtendimus Creatori Deo

pretes fugit. LXX. Intt. habent: ἧς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπιτοαυτό, & *Hieronymus*: *participatio ejus ſimul.* *Symmachus*: συνάφθηναι ἔχουσα ὁμοῦ. De concordia civium Recentiores interpretati ſunt, de qua nihil hîc eſt, ubi agitur de ædificatione urbis.

4\. *Ex lege lata Iſraëli*] עדות לישראל hedouth lejiſchrael, *teſtimonium Iſraëli*, pro כעדות chehedouth, *ut teſtimonium*, hoc eſt, *ſecundùm legem Iſraëli datam*, nam leges paſſim *teſtificationes* dicuntur, præſertim Pſ. CXIX: Vide & Pſ. LXXXI, 4, 5, 6. Lex exſtat Exod. XXIII, 17. ubi jubentur Iſraëlitæ ter quotannis ſeſe Deo ſiſtere.

5\. *Manent ſellæ judiciorum cauſâ*] ישבו כסאות למשפט jaſchebou chiſoth lemiſchphath, *ſedent throni ad judicium*. ישב, ut notum eſt, non tantùm eſt *ſedere*, aut *habitare*; ſed manere, perſeverare. Hoc ergo vult Pſaltes, Jeroſolimæ conſtituta eſſe Judicum tribunalia, ut de rebus ſacris & civilibus ſententiam ferant. Alii malunt ſupplere *Judices*, שפטים *ſchophetim* & על *hal*, in, quaſi integra loqutio hæc eſſet: שפטים ישבו על כסאות, *judices ſedent in ſoliis*, nec malus eſt ſenſus. Sic apud Danielem C. VII, 9. *Vidi donec throni ſunt erecti & ſenex multorum dierum ſedit*, & verſ. 26. ודינא יתיב *vedina jethib*, & ſedens judicium. Chaldæus hîc: מתיתבין כורסון *mithjattbebin chourſavan*, ſtabilierunt ſe ſolia, hoc eſt, illic ſedem ſuam fixerunt tribunalia, ſeu δικαστήρια, hoc eſt, judices.

Sellæ domûs Davidis] Hoc eſt, Regum è Davidis ſtirpe.

6\. *Pacem Jeroſolimæ*] Aut, incolumitatem.

7\. *In tuo propugnaculo*] בחילך bhhelech *in munitione tua*. LXX. Intt. ἐν τῇ δυνάμει σου. Alius, qui videtur eſſe *Aquila*: ἐν τῷ προτειχίσματί σου, *Symmachus*: ἐν τῷ περιβόλῳ σου. *Hieronymus*: *in muris tuis.* Vide not. ad 2. Sam. VIII, 15. *Munitionem*, aut *propugnaculum* ſignificari ſatis conſtat, ſed quod genus munitionis non ſatis liquet; præſertim cùm nunc propriè, nunc impropriè vox ſumi queat.

In altis ædificiis tuis] בארמנותיך *bearmenothajich*, quod ſic vertimus, quia eſt à רמה *ramah*, altus fuit. Hinc LXX. Intt. ἐν ταῖς πυργοβάρεσί σου, *in turribus tuis.* At *Symmachus*: ἐν ταῖς βασιλείαις σου, *in regiis tuis*, ex conjectura, quòd regiæ domus & altiores eſſe ſoleant.

8\. *De pace in te loquar*] *Loquar pacem in te*; hoc eſt, ſermones ad pacem ſpectantes in te habebo. Quò hæc pertineant intelligere liceret, ſi ſciremus quo tempore, aut à quo hic Pſalmus ſcriptus ſit. Non malè hæc conveniant poſtremis temporibus, quibus ſtetit Jeroſolima, & quibus Jeremias hortabatur Regem Sedekiam & Jeroſolimitanos ad pacem cum Babyloniis habendam.

9\. *Utilitatem tuam*] *Bonum tuum.*

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. CXXIII.

1\. UT *oculi ſervorum ad Herum ſuum*] אל יד אדוניהם *el jad adonehem*, ad manum herorum ſuorum; hoc eſt, ſunt converſi ad herum. יד aliquando *latus* ſignificat, nec reſpicere אל יד aliud eſt quàm oculos convertere ad latus, in quo res quæpiam eſt. Sic אל יד *el*

reatur. 3. Miſerere noſtri, Jehova, miſerere, ſat enim contemtu ſatiati ſumus. 4. Nimiùm ſatiatus eſt animus noſter, ſubſannatione hominum ſecurè viventium & deſpectu ſuperborum.

Laudant Iſraëlitæ Deum, quòd maximis periculis ab eo ſint erepti.

PSALM. CXXIV. 1. CANTICUM MAHALOTH DAVIDIS. Abſque Jehova fuiſſet, dicat nunc Iſraël, qui nobis adſuit; 2. abſque Jehova fuiſſet, qui nobis adſuit, cùm homines in nos inſurgerent; 3. tum nos vivos deglutiviſſent, dum eorum ira in nos arderet; 4. tum nos aquæ inundaſſent, & ſupra nos tranſiiſſet torrens; 5. tum ſupra nos tranſiiſſent aquæ ſuperbientes. 6. Benedictus ſit Jehova, qui non paſſus eſt nos eſſe dentibus eorum prædam. 7. Vita noſtra, inſtar avis, evaſit è laqueo venatorum;

Deo noſtro, donec noſtri miſereatur. 3. Miſerere noſtri, ô Creator, miſerere noſtri, ſatiati enim, contemtu ſatiati ſumus. 4. Plus ſatis ſatiatus eſt animus ſubſannationibus hominum, qui nimis ſecuram vitam egerunt, & contemtu ſuperbiorum.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM Davidis. Abſque Creatore fuiſſet, qui nobis adfuit, dicat Iſrael: cùm homines conſurrexerunt, 2. nos vivos deglutiviſſent, dum eorum ira in nos arderet. 4. Tum verò

el jadi eſt *juxta me*, vel ad latus mei agri 2. Sam. XIV, 30. Eodem ſenſu ליד & על יד dicunt; qua de re vide *Val. Schindlerum.* Quod, cùm ſatis notum ſit, omiſiſſem obſervare, niſi vidiſſem viros doctos hac in re erraſſe. LXX. Intt. πρὸς χεῖρας, Hieronymus: *ad manum.* Si quid mali, aut incommodi paterentur ſervi ab alienis, ſe convertebant ad heros, ut ſibi auxilio eſſent. Pro hero hìc eſt, ut ſæpe alibi, ex idiomate ooto Linguæ Hebraïcæ, in plorali אדונים de uoo: ut poſtea unius heræ meotio fit.

Ancillarum ad heram ſuam] שפחה אל יד גבירתה ſchiphhha el jad ghirthah, *ancillæ ad manum heræ ſuæ*; id eſt, ad heram, ut dixi. Sic & in ſequentibus verbis: אל יהוה *ad Jehovam.*

4. *Nimiùm ſatiatus eſt animus noſter*] שבעה לה נפשנו ſchabehah lah naphſchenou, *ſatiata eſt ſibi anima noſtra*; hoc eſt, ſatietatem in ſe ſentit. Vide Pſ. CXX, 6.

Securè viventium] השאננים haſſchaananim, quietorum. Sumitur hæc vox in meliorem partem, de quietis rebus, Eſaïæ XXXII, 18. XXXIII, 20. Sed & interdum in deteriorem, de hominibus rerum ſecundarum fiduciâ, ſecorè viventibus & proſperitate abutentibus. Job. XII, 5. Eſai. XXXII, 9, 11. Hamos. VI. Zach. XI, 5. ut & in hoc loco. Εὐθηνοῦντας, copiis omnibus abundantes verterunt LXX. Intt. & *Symmachus*, *Aquila* verò: ὀνειδίζοντας, *exprobrantes*, quaſi idem eſſet ac שננים ſchonenim, *acuentes*, nempe, linguam, hoc eſt, maledici. Qui ſenſus hìc non malè convenit, ſed nec altera lectio ſpernenda; cùm ſecundis rebus inſoleſcere, & detrahere aliis ſoleant homines.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXIV.

1. *ABſque Jehova fuiſſet*] לולי יהוה שהיה לנו *loule Jehovah ſchehajah lanou*, niſi Jehova, qui fuit nobis; ſubaudiendum *Deus*, vel *adjutor*, aut quid ſimile. Quàm proximè ad loquendi genus Hebraïcum Latino acceſſimus, quo idem prorſus ſignificatur. LXX. Intt. εἰ μὴ ὅτι κύριος ἦν ἐν ἡμῖν. & *Symmachus*: εἰ μὴ κύριος, ὃς ἐγένετο ἐν ἡμῖν. Hieronymus: *niſi Dominus fuiſſet in nobis.* Eadem ſententiâ, ſed verbis ooonihil mutatis.

3. *Vivos deglutiviſſent*] Ut ſi quis vivus in mare jaceretur, aut ſepulcro clauderetur, ut fame illic periret, aut terrâ obrueretur. Vide Num. XVI, 30. & Prov. I, 12.

4. *Nos aquæ inundaſſent*] Sic ſolent deſcribi maximæ calamitates, cùm alibi, tum etiam in Pſalmis, pluribus locis. Vide Pſ. XVIII, 17. LXIX, 3, 16. Sic & Latini *mergi*, *demergi*, *merſari*, tralaticio ſenſu uſurpant.

Supra nos] *Supra animas noſtras*, ut & verſ. ſeq.

Aquæ ſuperbientes] המים הזידונים *hammajim hazzedonim*; hoc eſt, magno impetu in nos venientes, & ſe ſe ſupra nos attollentes. LXX. Intt. τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. *Aquila*: ὡς τὰ ὕδατα, οἱ ὑπερήφανοι, quaſi legiſſet כמים *chammajim.* *Symmachus* & *Theodotion*: τὰ ὕδατα τὰ ὑπερήφανα.

6. *Qui non paſſus eſt nos eſſe*] *Qui non dedit nos.*

7. *Vita*

rum; laqueus quidem fractus eſt, nos verò elapſi ſumus, [8]. Auxilium noſtrum ſit in nomine Jehovæ, qui fecit cœlum & terram.

Pſaltes docet à Deo pios defendi, impios malè haberi.

1. CANTICUM MAHALOTH. Qui Jehovæ confidunt *ſunt* inſtar montis Sionis, qui moveri nequit, ſed manet in perpetuum. [2]. *Ut* circa Jeroſolimam ſunt montes: ſic & Jehova eſt circa populum ſuum, ab hoc tempore in perpetuum. [3]. Non enim requieſcit virga improbitatis in ſorte juſtorum; ne juſti *etiam* manum improbitati admoveant. [4]. Benefacito, ô Jehova, bonis, iisque, quorum recti ſunt animi. [5]. Qui verò in contortas vias ſuas divertunt, eos, Jehova, vitio addictis comites adjunget. Pax ſit Iſraëli. PSALM. CXXV.

Læ-

rò nos aquæ ſubmerſiſſent & torrens nos texiſſet; 5. tum aquæ ſupra capita tranſiſſent, veluti ſuperbientes. 6. Sed laudetur Creator, qui non paſſus eſt nos fieri prædam dentibus hoſtium. 7. Vita noſtra, avis inſtar, evaſit è laqueis venatorum; nam laqueus fractus eſt, nos verò evaſimus. 8. In poſterum ergo auxilium quæramus in invocatione nominis Creatoris, qui fecit cœlum & terram.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM. Qui in Creatore fiduciam collocarunt, eamdem firmitatem nacti ſunt, quæ eſt in monte Sionis, qui loco moveri nequit; ſed eodem loco, in perpetuum manebit immotus. 2. Quemadmodum ſunt circa Jeroſolimam montes, quibus tegitur: ſic Creator teget populum ſuum & quidem à tempore præſente, in perpetuum. 3. Neque enim innocentes ſemper virgæ ſubjacebunt, ne & ipſi juſti in partes improborum tranſeant. 4. Benefactor eſto bonis, ô Creator, iisque quorum recti ſunt animi. 5. Qui verò in contortas vias divertunt, eos Deus eodem modo habeat ac malos. Pax verò ſit probis Iſraelitis.

PARA-

7. *Vita noſtra*] *Anima noſtra.*
Inſtar avis evaſit] Vide Prov. V, 5.
8. *Auxilium noſtrum ſit in nomine* &c.] Aut *fuit*; hoc eſt, invocato Creatoris nomine, ſervati ſumus.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXV.

1. QUi moveri nequit] לא ימוט *lo jimmot*, ſubaudi אשר *qui*; qui non movebitur, hoc eſt moveri nequit, quæ eſt frequens ſignificatio Futuri. Pſaltes vult pios à ſolo patrio amotum non iri, Vide Pſ. X, 7, XIII, 5. XXX, 7. &c.

2. *Ut circa Jeroſolimam ſunt montes*] *Jeroſolima montes circa eam ſunt, & Jehova circa* &c.

3. *Virga improbitatis*] Virga improborum, aut virga, quâ improbitas plectitur. De hac ſignificatione vocis שבט *ſchebet*, pro virga, quâ quiſpiam punitur, vide Prov. X, 13. Hîc Genitivus reſpicit objectum.

Ne juſti &c.] Ne, ſi viderent res malorum nimis diu florentes, eos etiam imitarentur. *Admovere manum iniquitati*, aut, ut Hebræi loquuntur, *mittere manus in iniquitatem* eſt iniqua & improba facta admittere.

4. *Iisque quorum recti ſunt animi*] *Rectis in cordibus ſuis*, qui ſunt ex animo, non verbis tantùm, boni.

5. *In contortas ſuas vias divertunt*] המטים עקלקלותם hammattim hakalkelotham, *declinare facientes contorſiones ſuas*; à vita, nempe, recta; hoc eſt, qui rectæ viæ, quam ſequi eos par erat, præferunt tortuoſas; ſeu probæ vitæ improbam. Vide Jud. V, 6. ubi pro callibus à via regia deflectentibus propriè ſumitur. LXX. Intt. στραγγαλιάς, *Aquila*: διαπλοκάς, *Symmachus*: σκολιότητας. Sic & Latini *tortuoſa ingenia* dixerunt hominum mentem ſuam datâ operâ occultantium, & quidem fallendi causâ.

5. *Comites adjunget*] *Faciet incedere eum addictis* &c.] hoc eſt, iisdem pœnis adficiet. Videntur פעלי און *addicti vitio* eſſe hîc ii, qui palam factis ſuis malos ſe eſſe teſtantur, nec nequitiam ſuam multùm diſſimulant; contrà verò נטים עקלקלותם *declinantes in tortuoſas ſuas vias*, ſimulatores virtutis, qui opponuntur *rectis* corde, ſc. qui ſe ſimulant alios eſſe, quàm ſunt; nec conſtanter virtuti adhærere ſuſtinent, ſed tamdiu tantùm quàm diu bonos videri intereſt. Illa ſunt *multiplicia ingenia & tortuoſa*, quæ amicitiæ veræ parum apta cenſentur à *Cicerone*, de Amicitia c. LVIII.

Lætitia concepta è ſolutione Captivitatis Babylonicæ, quæ à Deo petitur.

PSALM. CXXVI. 1. CANTICUM MAHALOTH. Quando reditum conceſſit Jehova captivis Sionis, fuimus inſtar ſomniantium. 2. Tum os noſtrum riſu implebatur, & lingua noſtra lætis clamoribus. Tum dixerunt inter Gentes: Rem magnam illis Jehova præſtitit. 3. *Reverâ* rem magnam nobis præſtitit Jehova, atque hilares fuimus. 4. Concede reditum, ô Jehova, *ceteris* captivis noſtris, *qui tam erit gratus*, quàm torrentes in maridiana plaga. 5. *Tum verò* qui ſeverint lacrimantes, cum lætis clamoribus metent. 6. Qui

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM. Quando Creator conceſſit reditum captivis Jeroſolimenſibus, apud Babylonios, videbatur res eſſe ſomnium. 2. Tum demum coepimus ex animo ridere, & lætitiam noſtram hilaribus vocibus teſtari. Tum etiam dixerunt Gentes, magnam nobis rem præſtitiſſe Creatoram. 3. Reverâ rem magnam nobis conceſſit, quæ nobis non parvam hilaritatem peperit. 4. Concede etiam reditum aliis noſtratibus captivis, qui æquè erit jucundus, ac ſunt torrentes, in meridianis ſiccisque oris. 5. Tum verò de iis dicere licebit, eos, qui lacrimantes ſeverant, non ſine

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXVI.

1. R*Editum conceſſit*] *Cùm fecit redire reverſionem Sionis.* Hîc שיבת *ſchibah*, dicuntur qui redeunt, ut שבת *ſchebab*, qui ſunt captivi. Ideóque voce *captivitatis* uſi ſumus, quia reduces captivi priùs fuerant, neç *facere ut reduces redeant* Latinè dici poterat. Sic & Veteres Intt. & plures è recentioribus quaſi eſſet idem ac שבי *ſebbi*, vel שבות *ſebbouth*.

Fuimus inſtar ſomniantium] Videbamur nobis ſomniare, vixque oculis noſtris credebamus, cum juſſu Cyri, Perſarum Regis, in patriam rediimus. Sic & Græci, cùm à T. Quinctio Flaminino Græciam totam liberari audiverunt. *Polybius* in Excerpt. Legationum, c. IX. τὸ δὲ πολὺ μέρος τῶν ἀνθρώπων διαπιστούμενον καὶ δοκοῦν ὡσανεὶ καθ᾽ ὕπνον ἀκούειν τῶν λεγομένων διὰ τὸ παράδοξον τοῦ συμβαίνοντος, ὥς τις (ὥσπερ) ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἰδίᾳ προσάγων τὸν κήρυκα. Quod ſic expreſſit *Livius* Lib. XXXIII, 23. *Auditâ voce præconis, majus gaudium fuit, quàm quod univerſum homines caperent. Vix ſatis credere ſe quiſque audiſſe; alii alios intueri mirabundi veluti ſomni vanam ſpeciem*, &c.

2. *Dixerunt inter gentes*] Inter gentes, quæ tum Perſarum imperio parebant, lecto, vel audito Cyri edicto, quo Judæis poteſtas fiebat in patriam redeundi.

Rem magnam &c.] *Magnificavit Jehova faciendo cum illis.* Vide Joel II, 20, 21. hoc loquendi genus. LXX. Intt. verbo tenus: ἐμεγάλυνε κύριος τοῦ ποιῆσαι μετ᾽ αὐτῶν, & Hieronymus: *magnificavit Dominus facere cum iſtis.* Mera eſt κακοζηλία, non fides bonorum Interpretum, quorum non eſt clara obſcurare. Rectè *Symmachus*: μεγάλα ἐποίησεν ὁ κύριος ἐπ᾽ αὐτούς.

4. *Concede reditum* &c.] *Fac redire, Jehova, captivitatem noſtram.* Vertimus: *ceteris captivis noſtris*, quia jam memoratus reditus Iſraelitarum ſub Cyro contigerat, multíque ex ejus edicto patriam antiquam reviſerant, ut ex libris Eſdræ & Nehemiæ intelligere eſt; ſed multò plures ad ortum Euphratis & fortè etiam Tigridis remanſerunt. Itaque hîc orant reduces Deum, ut ceteros etiam reducat in patriam.

4. *Qui tam gratus erit, quàm torrentes* &c.] Eſt tantùm כאפיקים בנגב chaaphikim bannegeb, *ut torrentes in meridie.* LXX. Intt. ὡς χειμάῤῥους ἐν τῷ νότῳ, *Aquila*: καταῤῥοίας, *Symmachus*: ὀχετούς, V. Ed. ἀφέσεις. Hieronymus *ſicut rivos in auſtro.* Satis conſtat inter omnes Intt niſi aliquot verba hîc exciderint, eſſe hanc ellipticam orationem, quam ſupplementis variis interpretantur. Nobis viſus eſt hoc voluiſſe Pſaltes tam gratum fore reducibus adventum reliquorum Iſraëlitarum, quàm eſt gratus torrens, qui in meridianos tractus ſitientes incidit; ſive propter amorem popularium & conſanguineorum, ſive quòd quò plures in antiquas ſedes redituri erant, eò tutiùs ibi eſſent habitaturi, minúſque invidiæ vicinorum expoſiti.

5. *Qui ſeverint lacrimantes*] *Serentes in lacrima* &c. Proverbium eſt, quo ſignificat Pſaltes Judæos, qui in rebus duris officio tamen ſuo erga Deum functi fuerint, non ſine lætitia ſumma, patriam recuperaturos, foréque ut illic omnium rerum copiâ floreant. *Satione* quidem ſæpe deſignantur hominum mores boni & mali; *meſſi* verò merces, quam ex iis referent, ſeu præmia & pœnæ. Vide Job. IV, 8. Prov. XXII, 8. & Hoſ. X, 12, 13.

6. *Pugillum ſementis*] משך הזרע *meſchech hazzerah*, tractum ſeminis, id eſt tantùm ſeminis, quantum ſementem faciens, unâ vice manu in ſaccum immiſſâ, extrahere poteſt. Inde Hamos. IX, 13. משך הזרע moſchech hazzerah, *trahens ſemen* is qui ſerit, quia è ſacco, quem collo ſuſpenſum geſtat, ſementem extrahit. Vult ergo Pſaltes id futurum, reducibus reliquis Iſraëlitis, quod contingit homini, qui pro *pugillo* ſeminis, quod dolens terræ commiſerat, quòd exigua ejus ſuppeteret copia, neque alendæ familiæ par, colligit multos mergites, quos lætus in horreum fert; nimirum, poſt exiguam ſpem melioris ſortis, & multos exantlatos dolorea

⁶. Qui iverat flens, cùm geſtaret pugillum ſementis, veniet cum lætis clamoribus, mergites ſuos referens.

Providentiæ Dei omnia deberi, eúmque piis favere docet Pſaltes.

1. CANTICUM MAHALOTH SALOMONIS. Niſi Jehova ædificet domum, frustra laborarint ædificantes; niſi Jehova cuſtodiat urbem, fruſtra vigilarit PSALM. CXXVII.
cuſtos. ². Fruſtra eſtis, qui mane ſurgitis, differitis ſedere & panem, doloribus partum, comeditis. Similia dabit *Deus* ei, quem amat, *vel in* ſomno. ³. En hereditas à Jehova

ſine lætis clamoribus metere. 6. Qui iverat flens & pugillum ſementis terræ commiſerat, veniet cùm meſſuerit cum mergitibus, quos cum lætis clamoribus in horrea referet.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM SALOMONIS. Niſi Creator faveat domum ædificantibus; fruſtra laborant; ut, niſi Deus urbem ipſe defendat, fruſtra ſunt vigiles, qui mœnibus defendendis præfecti ſunt. 2. Fruſtra eſtis, qui mane ſurgitis & differitis ſedere, & panem doloribus partum comeditis. Talia ſuppeditat Deus iis, quos amat, vel dormientibus. 3. Filios quaſi hereditatem à Deo acceptam

lores, lætiſſimos futuros & ſecundis rebus fruituros. LXX. Intt. & *Hieronymus*, quos ſine neceſſitate mordicus verbis adhærere, ſæpiùs obſervavimus, hîc ubi propriè loquendum fuit à verbis abeunt, & pro נשא משך הזרע, habent *βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν*. & *portant ad ſeminandum ſementem*. De alia ſignificatione vocis משך Job. XXVIII, 18. adi notata ad eum locum.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXVII.

1. *Niſi Jehova ædificet domum*] Niſi ædificantium conſilio faveat, & opus eorum tueatur, fruſtra ædificatur domus; quippe quæ concidet, comburetur, aut diruetur, niſi Deus providentiâ ſuâ ei faverit & auxilium tulerit. Quæ de domo & urbe hîc dicuntur, de quibusvis aliis rebus intelligenda ſunt. Sunt qui putent Salomonem reſpicere ad ædificationem Templi, atque excubias, quæ, eo regnante, Jeroſolimam ſervabant. Sed videtur ad quævis hominum conſilia res ſpectare. Multa ſunt in hanc ſententiam Veterum Ethnicorum dicta, ut hîc Senarius incerti Poëtæ:

> Θεοῦ γὰρ οὐδεὶς ἐντυχεῖ βροτῶν ἄνευ.
>
> *Dei abſque nutu nemo fortunam invenit.*

& alter:

> Θεῷ μάχεσθαι δεινόν ἐστι καὶ Τύχῃ.
>
> *Obſiſtere eſt difficile fortunæ & Deo.*

Sic & *Virgilius* Æn. II, 402.

> *Heu! nihil invitis fas quemquam fidere Divis.*

Ad quem verſum nonnulla ſimilia corraſit *Joan. Lud. Lacerda.*

2. *Fruſtra eſtis*] שוא לכם ſchave lachem, *fruſtra vobis.*

Qui mane ſurgitis] משכימי קום *maſchchime koum*; hoc eſt, verbis *Aquilæ*: ὀρθρίζοντα ἀνίστασθαι, laboris, nempe, causâ.

Differitis ſedere] מאחרי שבת meahhare ſchebeth, *differentes ſeſſionis*; hoc eſt qui quàm diutiſſimè poteſtis labori incumbitis, nec niſi ſerò, quieſcendi causâ, ſedetis. *Aquila* rectè: βραδύνοντες καθέζεσθαι, quod & alii expreſſerunt, licèt non iiſdem verbis. Malè *Symmachus*: εἰς τὸ οἰκῆσαι, nec meliùs Hieronymus: *poſtquàm ſederitis.*

Panem doloribus partum] *Panem dolorum*, Subaudiendum eſt hîc, niſi Deus laboribus veſtris faverit. Genitivus hîc cauſam deſignat.

Similia dabit Deus] *Sic dabit*, ſubaudi *Deus*, quod ſæpe omittitur. Vide not. ad Pſ. LXXXI, 7.

Vel in ſomno] שנא *ſchena*, pro בשנא *in ſomno*; hoc eſt, exiguo, aut nullo ejus labore. Simile fuit proverbium Græcum, *εὕδοντι κύρτος αἱρεῖ*, *dormienti rete capit*, apud *Diogenianum* & alios Græcos Parœmiographos, quia contingit interdum, ut dormientibus piſcatoribus in retia incidant ſponte ſuâ piſces. Unde Timothei feliciſſimi Athenienſium Ducis inimici, ut homini illuderent, *ἐζωγράφουν τὰς πόλεις εἰς κύρτον αὐτομάτως ἐκείνου καθεύδοντος ἐνδυομένας*, *pinxerunt urbes, ſponte ſuâ, in rete, eo dormiente, incidentes*, ut narrat *Plutarchus* in Apophthegmatibus atque in vita Sullæ.

3. *Hereditas à Jehova*] נחלת יהוה *nahhalath Jehova*, hereditas Jehovæ; hoc eſt, à Jehova, quaſi eſſet מאת יהוה *meeth Jehova.*

Merces fructus uteri] שכר פרי הבטן *ſchecher phri habbeten.* Hic שכר *ſchecher* nonnulli negant

Jehova ſunt filii, merces fructûs uteri. 4. Quales ſagittæ, in manu viri fortis: tales filii adoleſcentiæ. 5. Felicem virum, qui impleverit iis pharetram ſuam! neque enim pudefient, cùm loquentur cum inimicis in porta.

Oſtendit Pſaltes Dei timentem felicem eſſe.

PSALM. CXXVIII. 1. CANTICUM MAHALOTH. Felicem omnem timentem Jehovæ, & in ejus viis incedentem! 2. Labore enim, *quicumque ita te geris*, manuum tuarum veſceris, beatus eris, & bene tibi erit. 3. Uxor tua, inſtar vitis, intra domum tuam, fructum edet. Filii tui erunt inſtar olearum novellarum, circa menſam tuam. 4. En verò ut benedicetur viro Jehovæ timenti. 5. Benedicat tibi Jehova, è Sione, & bonum videas Jeroſolimæ omnibus diebus vitæ tuæ. 6. Filios filiorum tuorum videas, *&* pax ſit Iſraëli.

ceptam habete. 4. Quales ſunt ſagittæ in manu viri fortis, tales ſunt filii in adoleſcentia patris nati. 5. Felicem verò eum, qui ejuſmodi ſagittis pharetram ſuam implevit; neque enim pudefiet, cùm, in porta urbis, contendet verbis cum inimicis.

P A R A P H R A S I S.

1. CANTICUM. Felicem qui timens eſt Creatoris, legibusque ejus paret! 2. Labore enim manuum ſuarum veſcetur, & bene ei erit. 3. Uxor ejus erit inſtar vitis, quæ intra domum ejus fructum edit, filiique ejus erunt inſtar olearum novellarum, circa menſam ejus, & fructum edent. 4. Sic bene erit viro Creatoris timenti. 5. Benefaciat tibi Creator è Sione, & videas, per totam vitam, florentem Jeroſolimam. 6. Nepotes tuos videas, & pacem in Iſraële.

PARA-

gant eſſe mercedem propriè dictam; & donum Numinis, merito nullo provocati, interpretantur. Verum ſanè eſt à Deo nihil nobis deberi, à quo omnia accepimus, & cui nec eas grates fidelis obedientiæ rependimus, quas debemus; ſed minimè hoc impedit, quominus Deus, pro ſumma ſua liberalitate & *συγκατα-βάσει*, vocet *mercedem* id quod promittit hominibus, ſi legibus ipſius pareant, & re verâ præſtat; quamvis non ita paruerint, ut par fuiſſet. Inter hæc præmia eſt etiam numeroſa filiorum ſoboles, ut videmus vel è Pſalmo ſequente.

4. *Filii adoleſcentiæ*] Quòd, nempe, pater jam grandior natu adultos eos videat, eorúmque opera utatur, ad rei familiaris adminiſtrationem & tutelam; cùm filii, qui à ſenibus ſuſcipiuntur, in infantia, aut in pueritia relinquantur. Rationem hujus rei adſequuti non erant viri docti.

5. *Qui impleverit iis ſuam pharetram*] Pergit in metaphora, quæ non nimiùm urgenda.

Neque enim pudefient] Non facilè iis illudere audebunt homines mali, qui teneriori ætati illuderent.

Cùm colloquentur cum inimicis in porta] *Porta* locus erat, ut notum eſt, in qua conſeſſus Judicum & honoratorum hominum ſolebat haberi. Vide ad Gen. XIX, I. Videtur autem hîc verbo *colloqui* ſignificari *altercari*, ut in litibus fieri ſolet.

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. CXXVIII.

2. L*Abore enim* &c.] יגיע כפיך כי תאכל jegiah chappheca chi thochel, *laborem manuum tuarum quia comedes*; hoc eſt, ipſe fructibus laborum tuorum veſceris. Contrà inter diras preces, in improbos, hæc fuit, ut *alieni diriperent laborem ejus* Pſ. CIX, 11. Contrarium de viro bono, vide Eſai. III, 10. Addidimus: *quicumque ita te geris*, ad molliendam ſubitam *ἀποστροφὴν*, quamvis Hebræi ita ſoleant; quia Latinè tantùm ſcientes ſenſum non adſequerentur, omiſſâ perſonâ, quam adloquitur Pſaltes.

3. *Intra domum suam*] בירכתי ביתך bjarchethe bethecha, *in lateribus domûs tuæ*; hoc eſt, intra tuos parietes, ut Hamos. VI, 10. Videtur Pſaltes ita eſſe loquutus, quia lateribus domuum, ut & hodie fieri ſolet, adplicabantur vites, quarum palmites juxta ea extendebantur. Hoc tantùm eſt diſcriminis, quòd vitis exteriora latera domûs occuparet, uxor verò intra parietes habitaret. Orientalis eſt hæc comparatio, auribus fortaſſe noſtris non grata; ſed multa talia ſunt in Orieatalium ſcriptis.

Inſtar olearum novellarum] כשתילי זיתים miſchthile zethim, *ut plantationes olearum*. Vide de ſeminario olearum faciendo *L. Junium Moderatum Columellam* Lib. V, c. 8.

4. *En verò ut benedicetur*] *Ecce quia ſic benedicetur*.

5. *Et bonum videas*] וראה בטוב oureeh btob, *& vide in bono*; hoc eſt, videas florentem Jeroſolimam, qua in re non minimam partem felicitatis ſuæ ponebant Judæi, ex quo facta eſt ſedes Templi & Regum.

6. *Filios filiorum* &c.] *Vide filios filiis tuis*. Hîc, ut & ſuperioribus verbis, imperativus vim Optativi obtinet, ut Pſ. XLV, 5. & paſſim in votis.

Et pax ſit Iſraëli] שלום על ישראל *ſchalom hal Jiſchraël*; omnia fecunda ſint Populo Hebræo.

COM-

Deſcribuntur calamitates Hebræorum, & Deus laudatur, qui eos liberavit.

1. CANTICUM MAHALOTH. Multis anguſtiis vexarunt me ab adoleſcentia mea, dicat nunc Iſraël: 2. Multis, *inquam*, anguſtiis, ab adoleſcentia mea, me vexarunt, ſed non potuerunt me *exſtinguere*. 3. In dorſo meo ararunt, *ſicut* aratores, & ſulcum ſuum protraxerunt. PSALM. CXXIX.

4. Sed Jehova, *qui* juſtus *eſt*, improborum ſunes abſcidit. 5. Pudore ſuffuſi ſunt, & retrorſum receſſerunt, quicumque Sionem odio habebant. 6. Fuerunt inſtar herbæ tectorum, quæ antequàm floreat exareſcit, 7. & quâ meſſor manum ſuam non implevit,

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM. Multæ anguſtiæ me ab adoleſcentia vexarunt, dicat quivis Iſraëlita. 2. Multæ, inquam, ærumnæ, ab adoleſcentia mea, me malè habuerunt; nec tamen potuerunt me extinguere. 3. Inimici mei ictibus dorſum meum veluti ararunt, ut aratores agros, quos ſulcant.

4. Sed Creator, quippe qui juſtus eſt, improborum funes aliis injectos abſcidit. 5. Ignominiâ adfecti ſunt, & fugere coacti. quicumque Sionem odio proſequuti ſunt. 6. Eos conferre poſſis herbis illis, quæ in tectis creſcunt, quæ exareſcunt, antequam flores emittant; 7. & quibus nullus meſſor manum ſuam implet, nec ſub brachium,

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXIX.

1. *Multis anguſtiis* &c.] רבת צררוני *rabbath tſeraroum*. LXX. Intt. πλεονάκις ἐπολέμησάν με, ſed צרר non eſt πολεμεῖν, verùm *in anguſtias conjicere*, quamvis צר interdum *hoſtis* dicatur. Nec rectiùs Hieronymus: *ſæpe expugnaverunt me*.

Ab adoleſcentia mea] מנעורי *minnebourai*. Hîc per Proſopopœiam Populo Hebræo, quaſi uni homini, adoleſcentia tribuitur. Simili modo loquitur Eſaias de populo Babylonico c. XLVII, 12, 15. & Jeremias de Moabitis c. XLVIII, 11. Similis imago obverſabatur *L. Ann. Floro* cùm hæc in Proœmio Hiſtoriæ ſcriberet: *Si quis ergo populum Romanum, quaſi hominem conſideret, totámque ejus ætatem percenſeat, ut cœperit, utque adoleverit, ut quaſi ad quamdam juventæ florem pervenerit, ut poſtea velut conſenuerit, quatuor gradus, proceſſúſque ejus inveniet*. Quos poſtea ſingillatim recenſet, atque in certa tempora dividit. Neque hoc de Hebræo Populo mera quædam θεωρία eſt; non raro enim par eſt hujus rei meminiſſe, ubi Prophetæ eum, quaſi unum hominem, adloquuntur, iisdem beneficiis à Deo ornatum, iisdémque vitiis commaculatum, quamvis omnia in eamdem ætatem non incidant. Vide Ezek. c. XVI. ubi Gentem Hebræam, ſub nomine Jeroſolimæ, quaſi puellam & mulierem deſcribit.

2. *Multis, inquam, anguſtiis* &c.] Similem repetitionem vide Pſ. CXXIV, 1, 2. quæ eumdem utriuſque Pſalmi auctorem fuiſſe perſuadent.

Sed non potuerunt me exſtinguere] גם לא יכלו לי *gam lo jachelou li*. Eſt loquendi genus Hebraïcum, quo ſignificat Pſaltes, non potuiſſe Hebræos à vexatoribus ſuperari. Latinè ſine aliqua additione exprimi commodè ubique nequit. Vide Num XIII, 30. 1. Sam. XVII, 9. Pſ. XIII, 5. LXX. Intt. οὐκ ἠδυνήθησάν μοι Hieronymus: *non potuerunt mihi*. Quæ nec Græca, nec Latina cùm ſint, ne perſpicua quidem ſunt. Alius interpres Græcus, fortè *Symmachus*, multò meliùs: οὐχ ὑπερίσχυσάν μου.

3. *In dorſo meo ararunt*] Poſſet quiſpiam hæc intelligere, quaſi Iſraël velit, ſe virgis ſæpiùs tergum lacerandum præbuiſſe. Sed præſtat hîc audaciorem metaphoram agnoſcere, quæ graviſſimam tyrannidem ſignificet.

Protraxerunt] Vel *longum fecerunt*, האריכו *haarichou*. Hîc ſulcus dicitur מענית *mahanith*, quaſi *reſponſio*, quòd ſulcus proximus alteri longitudine & ductu reſpondeat. Alibi non occurrit, ſed מענה *mahaneh* eſt jugerum, 1. Sam. XIV, 4 LXX. Intt. ἐμάκρυναν τὴν ἀνομίαν αὐτῶν, quaſi legiſſent עונם *havonom* Symmachus: ἐξέτεινον κανόνας, quaſi legiſſet מענים *mehanim*, in participio *Pihel*. Meliùs *Hieronymus: prolongaverunt ſulcum ſuum*.

4. *Improborum ſunes*] עבות *haboth*, funes, quibus vinxerant Iſraëlitas. Vide Pſ. II, 3. CXVIII, 28.

5. *Quicumque Sionem odio habuerunt*] Ante tempora Nebukadnetſaris, qui non fruſtra Jeroſolimam obſedit, captámque ſolo æquavit, & populum captivum abduxit.

6. *Fuerunt inſtar herbæ tectorum* &c.] Hoc eſt, brevis fuit eorum gloria.

Quæ antequàm floreat exareſcit] שקדמת שלף יבש *ſchekadmath ſchelaph jabeſch*. Sequutus ſum quàm proximè *Aquilam & Symmachum*, quorum prior habet: ὃ ἀρχῆθεν ἀνέθαλεν ἐξηράνθη, & alter ἐκκαυλῆσαι. Ἀναθάλλειν enim eſt hîc ἀναθάλλειν *efflorеſcere in altum*, & ἐκκαυλεῖν *caulem emittere*. Sic res poſtulare videbatur. Alioqui שלף *ſchaleph* non jungitur, niſi cum gladio & ſagitta, quæ è vagina, vel pharetra *educuntur*; vel cum calceo, qui *exuitur*. LXX. Intt. *Theodotion* & V. Ed. verterunt: ἐκσπασθῆναι, ut ſenſus ſit, nihil opus eſſe ejuſmodi herbam *evellere* è tectis, nam ſponte eam creſcere. VI. Ed. ἐκτιναχθῆναι, *excutere*. Hieronymus:

vit, nec brachium ſuum, qui manipulos colligit. 8. Non dicunt tranſeuntes: benedictio Jehovæ vobis ſit, *aut* benedicimus vobis in nomine Jehovæ.

Petitur atque exſpectatur à Deo remiſſio peccatorum.

PSALM. CXXX.

1. CANTICUM MAHALOTH. E profundis locis invocavi te, ô Jehova. 2. Do-
mine, audi vocem meam, intentæ ſint aures tuæ ad ſonitum precum mearum.
3. Si peccata obſervaveris, ô Jah; quis *coram* te conſiſtet, ô Domine. 4. *Sed* quia ve-
nia eſt apud te, ideo te reveremur. 5. Exſpectavi *veniam* à Jehova, exſpectavit ani-
mus meus, & id quod dixi præſtolatus ſum. 6. Animus meus ad Dominum *confugit precibus*,

chium, inſtar faſciculi, colligit. 8. His conſpectis, numquam homines tranſeuntes precantur, ut propterea eis, qui ferunt, benedicat Creator, aut ut iis benefaciat.

PARAPHRASIS.

1. E PROFUNDIS locis periclitatus invocavi te, ô Creator. 2. Domine, exaudi quæ à te peto, & concede quæ abs te peto precibus meis. 3. Si peccatis adtentus ſis, quis coram te ſtare poterit? 4. Verùm quia apud te ſpes eſt veniæ delictorum, te colimus. 5. A Creatore exſpectavi veniam, quam pollicitus eſt. 6. Ad eum precibus confugi ipſâ nocte, ante vigiliam matutinam. 7. Iſrae-

Statim, ut viruerit, exaruit. Debuiſſet potiùs, *antequàm viruerit.*

7. *Manum ſuam non implevit*] Qui metunt tantum numerum ſpicarum manu ſiniſtrâ adprehendunt, quantum contineri commodè poteſt, cum dextrâ culmos ſecant. Perinde eſt ergo, ac ſi diceret Pſaltes ejuſmodi herbam meti non ſolitam; ut ſignificet hoſtes Iſraëlis ad tantam paupertatem redactum iri, ut nemo eorum ſpoliis ditior fieri potuerit. Reverâ Babylonii a Perſis plura paſſi incommoda jugum eorum ſubierunt.

Nec brachium ſuum] וחצנו מעמר *vehhitſnou mehammer.* LXX. Intt. τὸν κόλπον αὐτοῦ ὁ τὰ δράγματα συλλέγων, ut & alius Int. Græcus, cujus nomen reticetur. *Hieronymus: & ſinum ſuum manipulos faciens.* Quod etiam ex Æthiopicæ Linguæ uſu confirmat *J. Ludolfus* Comment. in Hiſt. Æthiopicam. p. 205. Ac ſanè ſinus veſtis eâ videtur ſignificari, Nehem. V, 13. ſed cùm Arabes חצן definiant, ut obſervavit *Guilielm. Guiſius*, ad Maſſecheth Zeroïm, Tit. Dea C. VI, 5. partem corporis, quæ eſt inter axillam & hypochondrium, ſitque verbum Arabicum inde deductum, quod ſignificat, *rem ad eam partem corporis adplicatam geſtavit*, ſive ſub axillam inter brachium & latus; credibilius mihi fit hoc quidem ſignificari propriè, ſed & propter viciniam *brachium* hominis, & quidem bajulantis. Quo ſenſu etiam ſumitur Eſaiæ XLIX, 22. Certè qui manipulos à meſſoribus ſectos colligit, ut majores inde faſciculos faciat, utrumque brachium iis implet, deinde conſtrictos manipulos vincit, aut aliis vinciendos præbet. Jam autem ut ex herba, quæ in tecto è ſemine eo, à vento, delato, numquam fiunt manipuli, neque faſces majores; ſic & Pſaltes negat ullam umquam habitum iri tationem hoſtium populi Hebræi. Ac ſanè imperium Chaldæorum concidit.

8. *Non dicunt tranſeuntes* &c.] Poëticum eſt ornamentum, ac veluti πάρεργον, quod elegantiam quidem orationi, ſed ſenſui nihil addit; pertinet enim hoc tantùm ad herbam tectorum, quam nemo metit, & cujus proïnde meſſoribus, qui nulli ſunt, nemo benedicit.

Benedictio Jehovæ] Perinde eſt ac: Deus vos bonis omnibus augeat. *In nomine Jehovæ*, eſt invocato aut prolato nomine Jehovæ, ut in antecedente formula.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXX.

1. *E profundis aquis*] ממעמקים *mimmahamakim*; hoc eſt, è profunda aqua, quâ propemodum obruor. *Profundæ aquæ* magnum periculum ſignificant, quale eſt hominis, qui, ſtans in aqua, ne ſubmergatur timet, quòd locum, in quo pedem figat, ſat firmum non inveniat. Vide Pſ. LXIX, 3 & 15.

3. *Si peccata obſervaveris*] אם עונות תשמר *im havonoth thiſchmor*. Heri, qui ſervorum ſuorum delicta ſtudioſè obſervant, eorum rationem habere ſolent, eáque adeò plectunt. Qui contrà ea non adtendunt, multa prætermittere, atque ignoſcere ſe oportere putant. Ideò Deus *obſervaturus* peccata hîc dicitur, hoc eſt, de iis pœnas ſumturus, quo pacto nemini parceret. Ideò LXX. verterunt: παρατηρήσῃς, & Hieronymus: *obſervabis*. Poſſet tamen etiam perinde eſſe ac, *memor fueris*, hæc enim eſt non rara ſignificatio verbi שמר *ſchamar*. Vide ad Geneſ. XXXVII, 11. Senſus tamen idem erit, nam *memorem eſſe* delicti, vel delinquentis, eſt pœnas de eo ſumere. Vide Pſ. IX, 13. Pſ. CXXXVII, 7. Contrà *oblivíſci* dicimur injuriarum, quibus condonamus.

Quis coram te conſiſtet?] מי יעמד *mi jahamod*, quis ſtabit; nempe, in judicio aut quis tuam juſtitiam ſuſtinere poterit? Sic LXX. Intt. τίς ὑποστήσεται, & Hieronymus: *quis ſuſtinebit?* Vide

precibus, ante excubias matutinas; *ante*, *inquam*, excubias matutinas. 7. Spem ſuam Iſraël reponat in Jehova, quia apud Jehovam eſt benignitas, & liberatio multa. 8. Liberabit ille Iſraëlem ab omnibus ſuis peccatis.

Humilitatem & ſpem in Deo collocandam docet Pſaltes.

1. CANTICUM MAHALOTH DAVIDIS. Animus meus non eſt elatus, ô Jehova, neque oculi mei ſublimia *ſpectant*, neque verſor in rebus majoribus me, aut *mihi* occultioribus. 2. Niſi depoſui, aut coërcui cupiditatem meam, *ut fierem* inſtar *infantis* lacte depulſi, *qui* matri ſuæ incumbit; *niſi ſit* animus meus in me, PSALM. CXXXI.
ut

7. Iſraelem par eſt ponere in Creatore omnem ſpem ſuam, quia Creator eſt benignus, & liberator. 8. Ac ſanè liberat Iſraëlitas ab omnibus eorum peccatis.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM MAHALOTH DAVIDIS: Non eſt mihi animus ſuperbus, ô Creator, neque oculi mei ad nimis ſublimia ſpectant, neque verſor in rebus, quæ ſunt ſupra meum captum, aut occultiores, quàm eas intelligere poſſim. 2. Niſi cupiditatem meam depoſui, aut coercui,
ut

Vide Dan. VIII, 4, 7. Mal. III, 2. Interrogatio hæc vim negantis enunciationis obtinet.

4. *Venia eſt apud te*] עמך הסליחה *bimmecha haſſelihon*, *tecum propitiatio.* LXX. Intt. παρὰ σοὶ ἱλασμός ἐστι. Hieronymus: *tecum propitiatio*; hoc eſt veniam das, ignoſcis; hîc enim de ſacrificiis agi non videtur.

Ideò te reveremur] למען תורא *lmahan thivvare*, ideò timeberis, aut timeris. Dixi, *te reveremur*, mutatâ conjugatione, non ſenſu, propter obſcuritatem quæ ſe ſe alioquin legentis animo objicit. Mirum enim videtur dici Deum *timeri*, quia ignoſcit, eò quòd *timor* videatur potiùs ſeveritate gigni, quàm clementiâ. At *timor* eſt hîc non terror; ſed reverentia, conjuncta cum amore, quam virtutem pariunt in nobis bonitas & miſericordia, ſeu placabilitas Dei. Non dicimur *timere* parentes, ſed *revereri*, nec *Timor Dei* eſt hîc, non quod diceres Gallicè: *la peur qu'on a de Dieu*, ſed *le reſpect que l'on a pour lui.* Qui crederent, Dei naturam eſſe prorſus implacabilem, horrerent potius eum, quàm revererentur; nec poſſent colere eo cultu, quem Deus poſcit à nobis, hoc eſt, cum grato animo atque amore conjuncto. Cùm hoc non adſequerentur Veteres Intt. non potuerunt ſe hoc loco ſat commodè expedire. LXX. Intt. habent: ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε κύριε, quæ carent ſenſu, nec Hebraica exprimunt. *Theodorus* tamen Heracleota, ex iis citat, διὰ τὸν νόμον σου, ut habet etiam Vulgata, quaſi legiſſet תורה thorah *lex.* *Aquila* & *Theodotion*: ἕνεκεν τοῦ φόβου, quaſi תורא nomen eſſet, quod *metum* ſignificaret. Symmachus: ἕνεκεν τοῦ νόμου. Editio V. ἐπὶ φόβῳ. Alia: ὅπως ἐπίφοβος ἔσῃ. Hieronymus: *cùm terribilis ſis.*

5. *Exſpectavi veniam à Jehova*] קויתי יהוה *kivvithi Jehova* Rem ita expreſſi, quaſi è ſuperioribus verbis eſſet repetendum id, quod exſpectabat Pſaltes, & quaſi ſcripſiſſet: קויתי הסליחה מאת יי. LXX. Intt. ὑπέμεινά σε κύριε, &

Hieronymus: *ſuſtinui Dominum.* Alius Int. Græcus, cujus nomen non profertur, meliùs, προσεδόκησα.

Exſpectavit anima mea] *Anima mea*, ſeu ego. Hæc idem ſignificant, ac ſuperiora & proximè ſequentia verba. Sed ejuſmodi repetitio habet quamdam ἔμφασιν cùm in Hebraica, tum etiam in aliis Linguis; cujus exempla invenientur in Indice Pentateuchi, ad vocem *Synonyma.*

Id quod dixit] לדברו *lidbaro*, hoc eſt, promiſſionis ejus implementum exſpectavi. Sæpiùs Pſ. CXIX. talia occurrunt.

6. *Anima mea ad Dominum confugit*] נפשי לאדני *napſchi ladonai*, anima mea ad Dominum. Poſſis etiam ſupplere *intenta eſt*, קשבה *kaſcheba*, aut ſimile quiddam.

Ante excubias matutinas] משמרים לבקר *miſſchomerim labboker*, ante cuſtodientes manè, nam מן ſignificat interdum *ante*, ut docebit *Chr. Noldius.* Dividebatur nox in tres vigilias, ut oſtendimus ad Jud. VII, 19. Itaque ſignificat Pſaltes, ſe ante horam noctis octavam Deum orare. Vide & ad Pſ. CXIX, 147 & 148.

Ante, inquam, excubias] Repetitur שמרים לבקר *ſchomerim labboker.* Alibi etiam tales repetitiones legentibus occurrunt, ut infra Pſ. CXXXIII, 2. CXXXV, 12. Jerem. XXIII, 2. Attamen LXX. Intt. habent: ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι νυκτὸς, non quòd legerent, in ſuo Codice, לילה *lailah*, pro לבקר *labboker*, ſed quia, ut puto, legendum exiſtimarunt, & quidem perperam. Nec meliùs Hieronymus: *à vigilia matutina, ad vigiliam matutinam*, non enim hîc eſt עד, *uſque ad*, & ſignificaretur ſpatium 24. horarum, ab aurora ad auroram, quod nuſquam ſic deſcribitur.

8. *Ab omnibus ſuis peccatis*] מכל עונותיו *micchol havonothav*, hoc eſt, ab omnibus pœnis, quas delictis ſuis meriti ſunt.

COMMENTARIUS
In PSALM. CXXXI.

ANimas meas non eſt elatas] לא גבה לבי *lo gabah libbi*, non elatum eſt cor meum. Modeſtiam ſuam, apud Deum, commemorat Pſaltes, ſeu is David fuerit, ſeu alius. Hæc

loquutio

ut lacte depulſus, *pœnas de me ſumito.* 3. Spem ſuam reponat Iſraël in Jehova, ab hoc tempore, in perpetuum.

Jusjurandum Davidis de conſtituendo in certo loco tabernaculo Dei, & viciſſim Dei de benefaciendo Davidi.

Psalm. CXXXII. 1. CANTICUM MAHALOTH. Memor eſto, Jehova, Davidis cauſâ, omnis ejus adflictionis, 2. qui juravit Jehovæ, & vovit *Deo* potenti Jacobi, *his verbis:* 3. Si ingreſſus fuero tabernaculum domûs meæ, ſi conſcendero lectum mihi ſtratum, 4. ſi

ut fierem inſtar infantis lacte depulſi, qui matri ſuæ incumbit; niſi ſit animus meus in me, ut lacte depulſo, de me pœnas ſumito. 3. Sic ſpem ſuam reponant Iſraëlitæ in Creatore, ab hoc tempore in perpetuum. 5

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM Mahaloth. Memento, ô Creator, omnis ejus adflictionis, 2. qui tibi juravit & votum hoc concepit, ô Deus omnipotens Iſraëlis, in hanc ſententiam. 3. Si intravero domum meam, 4. ſi me lecto compoſuerim, ſi oculis meis ſomnum conceſſerim, 5. donec invenero locum Templo Creatori & ſedes Deo potentiſſimo Iſraëlis; tum de me ſupplicium ſumito. 6. Ephrathæ in agris ſilveſtribus audivimus quo loco poſſet ædificari. 7. Cum verò Templum

loquutio, detractâ negatione, ſuperbiam & rerum ſuarum fiduciam nimiam ſignificat. Vide 2. Par. XXVI, 16. XXXII, 25. Ezek. III, 2, XXV, 17. Additâ, contrarium ſonat.

Sublimia ſpectant] רמו *ramou*, alti ſunt. Sermo eſt non de oculis corporis, ſed de oculis animi, quibus ſe ſublimiora, hoc eſt, ea, ad quæ non dignus erat qui adſpiraret, negat ambiiſſe.

Verſor in rebus majoribus me] *Neque ambulavi in rebus magnis — præ me*: ולא הלכתי בגדולות ממני *velo hillachthi bigdoloth mimmenni.* Notum eſt fœminina pluralia vim obtinere neutrorum. Bene LXX. Intt. καὶ ἐπορεύθην ἐν μεγάλοις, nempe, πράγμασι. Incommodè *Aquila & Theodotion*: ἐν μεγαλωσύναις. *Symmachus*: ἐν μεγαλειότησι. Atqui גדולות erat nomen adjectivum, æquè ac μεγάλα, nec mutanda erat ratio loquutionis Hebraïcæ, ut minùs Græcè loqueremur.

Occultioribus] נפלאות *niphlaoth*, LXX. Intt. ἐν θαυμασίοις, & ſic ſolent vocem vertere. Sed hîc potiùs *occulta* ſignificant, & quidem occultiora, quàm ut à Pſalte ſciri poſſent. *Symmachus & Theodotion:* ὑπερβάλλουσί με.

2. *Niſi depoſui, aut coercui cupiditatem meam*] אם לא שויתי ודוממתי נפשי *im lo ſchivvithi vedomamthi naphſchi.* Primùm hîc שויתי interpretati ſumus *poſui*, aut *depoſui*, quaſi eſſet שמתי *ſchamthi*, quæ eſt verbi ſignificatio Pſ. XVI, 8. XXI, 6. Deinde דוממתי à דום *doum* quieſcere, ſilere, idem eſſe putavi ac coërcui, quæ eſt ſignificatio Conjugationis activæ Pohel. Denique נפש hîc cupiditatem ſignificare omnino videtur, ut Pſ. XXVII, 12. XLI, 3. nihil enim intra nos eſt, cui ſilentium imponendum ſit, aut quies imperanda, præter cupiditatem, intra nos tumultuantem. LXX. Intt. εἰ μὴ ἐταπεινοφρόνουν, ἀλλ᾽ ὕψωσα (quaſi legiſſent רוממתי romamthi) τὴν ψυχήν μου. Sed non ſatis convenit huic ſenſui cum proximè ſequentibus verbis. *Symmachus: εἰ μὴ ἐξίσωσα καὶ ὡμοίωσα τὴν ψυχήν μου, niſi æquavi & ſimilem reddidi animum meum*; nec quiſquam negarit, quin שוה *æquare* ſignificet interdum, aut quin verbum דמה *damah*, ſimilis fuit, adfine ſit litteris τῷ דום *doum*.

Ut fierem inſtar infantis lacte depulſi &c.] כגמול עלי אמו chegamoul hale immo, *ut depulſus lacte ſuper matre ſua.*

Niſi ſit animus meus in me &c.] כגמול עלי נפשי chegamoul halai naphſchi, *ut depulſus lacte anima mea ſuper me.* Repetiimus hîc *niſi*, perſpicuitatis cauſâ, ac ſanè eadem repetuntur ac antea, עלי verò vertimus *in me*, quòd ita res poſtularet, eâque particula cum voce נפש eodem modo conjungatur Pſ. XLII, 5, 6, 7, 12. & XLIII, 5. נפש eſt *cupiditas*, ut antea, ſed vitandæ repetitionis cauſâ, vertimus *animum*, qui cupiditatem complectitur. Tandem addidimus: *pœnas de me ſumito*, quod neceſſariò ſubaudiendum, nec ſanè rarum poſterius periodi membrum lectori ſupplendum relinqui. Vide Num. XXXI, 42. & quæ illic notata. In diris ejuſmodi precibus, ſolebat aliquid omitti, ut liquet è Pſ. CXXXII, 5. Similem ſententiam his ipſis verbis tribuerunt veteres Intt. ne penderet ſenſus: LXX. Intt. ὡς ἀνταπόδοσιν ἐπὶ τὴν ψυχήν μου. *Symmachus*: ὥσπερ ἀνταπόδοσις τῇ ψυχῇ μου, & alius: ἀνταποδοθῇ ἡ ψυχή μου. Sed oporteret legi כֵּן גְּמוּל עָלַי נַפְשִׁי *ſic merces* (ſit) *in animam meam.* Hieronymus: *ita ablactata anima mea*, quaſi fuiſſet כֵּן גְּמוּלָה נַפְשִׁי, quod caret ſenſu.

COMMENTARIUS

In Psalm. CXXXII.

3. LEctum mihi ſtratum] *Lectum ſtrati mei.* Quo tempore, hoc ſit votum à Davide, non ſatis liquet. De conſilio Davidis condendi Templi vide 1. Par. XVII. ubi tamen de voto

4. ſi conceſſero ſomnum oculis, & dormitationem palpebris meis, 5. donec invenerim
locum Jehovæ, & ſedes *Deo* potenti Jacobi; *tum verò pœnas de me ſumito.* 6. En
de ea *ſede, ubi futura eſſet*, audivimus Ephrathæ, invenimus eam, *cùm eſſemus* in agris
ſilveſtribus. 7. Ingrediemur in ſedes ejus, & adorabimus ad ſcabellum pedum e-
jus. 8. Surge, Jehova, *ut te conferas* ad quietam tuam ſedem, tu & Arca potentiæ
tuæ 9. Sacerdotes tui induantur juſtitiâ, & tui benigni lætas voces mittant. 10. Pro-
pter Davidem ſervum tuum, ne preces averſeris Uncti tui.
11. Juravit Jehova Davidi, quaſi veritatem, à qua numquam recedet: è fructu ute-
ri tui aliquem collocabo tibi in ſolio. 12. Si obſervarint filii tui fœdus meum, & teſti-
ficationes meas, quas eos docui, & eorum poſteri in perpetuum, in ſolio tuo, ſedebunt;
13. quia elegit Jehova Sionem, & habitationem ſibi eſſe cupiit. 14. *Hæc, inquit*, qui-
eta

plum ædificatum erit in id ingrediemur, eúmque adorabimus veluti ad ſcabellum pedum ejus, qui cœlum ſedes habet. 8. Surge verò, ô Creator, ut ad quietam ſedem tuam in terris, Templum & Arcam, te conferas. 9. Sacerdotes vero tui, non tantùm veſtibus Sacerdotalibus induantur, ſed & virtutibus, quibus ornatur animus, & qui, pro legibus tuis, beneficia in egenos exerceant, lætas voces mittant. 10. Davidis, ſervi tui, qui te ſolum colit, ne aſpernerit preces, quas tibi fundit Unctus ille tuus.

11. Creator jurejurando confirmavit Davidi fore ut ea ejus poſteri aliquis ſedeat in regio ſolio Iſraëlis. 12. Si filii tui, inquiebat, obſervarint fœdus mecum contractum, iis legibus quas illos docui, eorúmque poſteri in perpetuum, in ſolio tuo poſt te ſedebunt: 13. quia Creator elegit Sionem, quaſi ſedem perpetuam ſibi futuram. 14. Hæc, inquit, quieta mea ſedes, à qua non diſce-

voto nihil, & C. XXII ubi deſcribitur adparatus ejus ad condendum Templum, exponitúrque quæ ea de re Salomoni in mandatis dedit. Religione ergo hujus voti, quod priùs conceptum oportuit, à Deo ſolutus rem Salomoni perficiendam permiſit. Priùs tamen aream templo condendo ſignavit, ut illic narratur.

5. *Tum verò pœnas de me ſumito*] Hoc neceſſariò ſubaudiendum. Vide not. ad Pſ. CXXXI, 2.

6. *De ea ſede, ubi futura eſſet, audivimus*] Eſt tantùm שמענוה *ſchmahanouha*, audivimus eam. Sed res paullò pluribus verbis, ut vitaretur obſcuritas, exprimenda fuit.

Ephratæ] Nomen Bethlehemi, aut tractûs, circa eam urbem. Vide *Euſebium* in locis, ad hanc vocem, & quæ ibi notavit *Jac. Bonfrerius*. Hinc colligere eſt, cùm illic eſſet David, revelatum ei fuiſſe condendi Templi locum.

7. *Ad ſcabellum* &c]. Vide Pſ. XCIX, 5.

8. *Surge Jehova* &c.] Hinc credibile fit ſcriptum hunc Pſalmum, poſt conditum à Salomone Templum, cum ei Arca illata eſt. Vide 1. Reg. VIII, 3. & ſeqq.

Ad quietam tuam ſedem] למנוחתך *limnouhhathecha*, ad quietem tuam. Sic vocatur terra Chananæa, in qua Iſraelitæ, poſt quadraginta annorum errores, quievere, Deut. XII, 6. 1. Reg. VIII, 6. Pſ. XCV, 11. Multis in locis fuerat Arca, ante conditum Templum, de qua re vide 2. Sam. VII. & 1. Par. XVII. Sed ſemel illata Sacrario à Salomone condito numquam inde elata eſt, niſi captâ Jeroſolimâ à Chaldæis. Vide 1. Reg. VIII, 9. & 2. Reg. XXXV.

Arca potentiæ tuæ] Hoc eſt, ad quam potentiæ tuæ ſpecimina edidiſti. Vide 2. Par. VI, 41.

9. *Induantur juſtitiâ*] Non modo veſtibus ſacerdotalibus induti, ſed & animi virtutibus ornati inferant Arcam Sacrario.

10. *Ne preces averſeris Uncti tui*] *Ne fac redire faciem Uncti tui*, Salomonis, nempe. Hoc eſt, ei largitor, quod abs te petit. Vide 1. Reg. II, 16, 17, 20.

11. *Juravit Jehova Davidi*] Neque in Hiſtoria ipſa 2. Sam. VII, 13. neque in oratione Salomonis ad Deum, 1. Reg. VIII, 25. & 2. Par. VI, 16. mentio ulla fit juriſjurandi Dei, ſed Pſ. LXXXIX, 50. Hiſtoria videtur è Pſalmis ſupplenda, neque enim Davidis ſat plenam Hiſtoriam habemus, & circumſtantiæ Hiſtoriarum Sacrarum prætermiſſæ alienis locis inveniuntur.

E fructu uteri tui] Quia uterus matris ad patrem pertinet.

12. *Fœdus meum & teſtificationes*] Hoc eſt, leges meas.

Et eorum poſteri &c.] In nullam aliam familiam tranſlata eſt regia dignitas, in Tribu Judæ; ſed cum Davidica prole regnum ipſum concidit. Quod non conceſſit Deus Regibus Iſraëlis.

15. *Annonæ ejus benedicam*] *Annona* vocatur hîc צֵיד *tſajid*, quam meritò *Aquila*, ἐπισιτισμόν, & *Symmachus*, σίτησιν verterunt. At LXX. Intt. θήραν, unde imperiti librarii fecerunt, χήραν, & *Hieronymus*, *venationem*. Reverà vox *venationem* ſignificat, ſed etiam *annonam* & *viaticum*, ut Gen. XLII, 25. Joſ. IX, 5, 14. atque in hoc loco. Meliùs *Hieronymus*, ad locum Geneſeos, vertit *cibaria*; qua de re hæc habet, in Quæſt. in Geneſin, col. 543. T. II. *Verbum* SEDA, *quod hic omnes, ore conſono* ἐπισιτισμὸν, *id eſt*, cibaria, *vel* ſitarcian *interpretati ſunt, in Pſalterio quoque habetur. Ubi enim noſtri legunt:* viduam ejus benedicens benedicam, *licèt in plerisque Codicibus pro*, vidua, *hoc eſt, pro* χήρα, *nonnulli legant* θήραν, *in Hebræo habet* SEDA, *id eſt*, cibaria ejus benedicens benedicam. Porrò θήρα venationem *magis poteſt ſonare, quàm* fruges; *tametſi moris ſit Ægyptiorum* θήραν *etiam* far *vocare, quod nunc corruptè* theran *nuncupant*. Verum eſt, ut diximus, voce צֵיד *venationem* ſignificari ſed hîc certè *annonam* non venationem ſonat, ut ſequentia verba oſtendunt.

15. *Induam ſalute*] Hoc eſt, ſalvos atque incolu-

eta mea ſedes in perpetuum, hîc habitabo, quia eam cupii. [15]. Annonæ ejus benedicam, pauperéſque ſatiabo pane. [16]. Sacerdotes ejus induam ſalute, & ejus beneſici lætas voces emittent. [17]. Illic faciam, ut creſcat cornu Davidis, *&* paravi lucernam Uncto meo. [18]. Hoſtes ejus induam ignominiâ, at in eo florebit ejus diadema.

Fraterna caritas laudatur & confertur cum oleo, quo Pontifex Maximus unctus erat.

PSALM. CXXXIII. 1. CANTICUM MAHALOTH DAVIDIS. En quàm bonum & quàm jucundum habitare fratres, etiam unà! [2]. *Eſt hoc* inſtar olei boni capiti adfuſi, *&* quod

diſcedam, hæc habitatio, quia eam volui. 15. Annonæ Jeroſolimæ, ne deſit, benedicam, nec pauperes in ea pane carebunt. 16. Sacerdotes, qui ſacra illic facient, incolumes præſtabo, & liberales omnes viri, qui illic erunt, babebunt cur lætentur. 17. Faciam, ut illic augeatur auctoritas Davidis, eíque lucernam perpetuam dabo, quem unctum meum eſſe volui. 18. Contrà hoſtes ejus ignominiâ afficiam, dum ejus diadema flotebit.

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM Mahaloth Davidis. Quàm honeſtum & quàm jucundum fratres ſimul habitare! 2. Eam amicitiam comparare poſſis oleo odorifero capiti adfuſo, & defluenti ad barbam uſque

incolumes præſtabo. Loquendi hoc genus occurrit etiam 2. Par. VI, 41. Eſaïæ LXI, 10. Vid. verſ. 18.

17. *Ut creſcat cornu Davidis*] Potentia & gloria poſterorum Davidis. Vide not. ad Pſ. LXXV, 5, 6, 11. Pro eo, quod habemus *faciam ut creſcat*, eſt Hebraïcè אצמיח *atſmiahh*, germinare, aut florere faciam, quod cùm pertineat propriè ad plantas, ſi propriè intelligatur; hîc non poteſt, niſi tralaticio ſenſu gloriæ incrementum ſignificare.

Lucernam] Filium Salomonem. Vide 1. Reg. XI, 36. & not. ad 2. Sam. XXI, 17.

18. *Induam ignominiâ*] Faciam, ut infames fiant. Vide verſ. 15.

Florebit ejus diadema] יציץ נזרו *jatſits nizro.* Hoc eſt, florebunt Reges Davidis poſteri; nam hæc ad eos quoque referuntur.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXXIII.

1. E*Tiam unà*] גם יחד *gam jahhad*; hoc eſt, in iiſdem ædibus concordes agere; laudari enim res, ſine concordia, non poſſet. Sunt qui velint יחד perinde eſſe ac *uno animo*, ſed nulla ſatis certa exempla hujus ſignificatûs proferuntur. Diximus autem, *in iiſdem ædibus*, quia nihil mirum fuiſſet, fratres habitare in eodem terrarum tractu; quod etiam apud Hebræos neceſſe erat, cùm plerique omnes prædia haberent in ejuſdem Tribûs agris, imò etiam vicina; nam diviſæ hereditatis unius partes vicinæ erant. Poſſit etiam addi, intelligendos fratres, qui ſinguli eſſent patres familias; quos concordes inter ſe vivere difficilius eſt, propter diſſidia, quæ inter mulieres & pueros ſæpe naſcuntur.

2. *Olei boni*] כשמן הטוב *chaſſchemen battob*: quod poſſit etiam verti: *inſtar optimi illius olei*, propter repetitionem ה emphatici, quæ vim interdum habet ſuperlativi. Confertur fama concordiæ fraternæ, cum odore grato præſtantiſſimi unguenti, quo Pont. Max. ungebatur, Exod. XXX, 23. & cui ſimile conficere nefas erat. Quamvis ejuſmodi comparatio aliis Linguis uſitata non ſit, propterea non minùs elegans eſt in Lingua Hebraïca.

In barbam, inquam,] Vide ſimilem repetitionem Pſ. CXXX, 6.

In oram veſtium ejus] על פי מדותיו hal phi middothau, *ad os veſtium ejus.* LXX. Intt. ἐπὶ τὴν ὤαν τῦ ἐνδύματος αὐτῦ, quod interpretantur oram ſuperiorem ſeu περιτραχήλιον, ut ex *Theodoreto* habet *Suidas*. *Aquila*: ἐπὶ στόμα ἐνδυμάτων αὐτῦ. *Symmachus*: ἐπὶ τὴν ὤαν τῶν περιμέτρων αὐτῦ. מדות hîc non ſunt *menſuræ*, ſed *veſtes*, unde fortè μανδύας, quod indumentum Perſicum ait eſſe *Heſychius.*

3. *Inſtar roris Chermonis*] Conſtat quidem *Chermonem* eſſe jugum altiſſimum Antilibani ad ortum Jordanis, ut diximus ad Deut. III, 9. & in Indice Hebraïco ad Pentateuchum; ſed quinam ſint *montes Sionis*, de quibus mox, non ita liquet.

In montes Sionis] על הררי ציון *hal harere Tſijon.* Quærunt Intt. quî de rore montis Chermonis dicere poſſit Pſaltes: *qui deſcendit in montes Sionis*; cùm Sion mons eſſet intra Jeroſolimæ mœnia, Chermon verò procul illinc ad ortum Jordanis Septemtriones verſùs. *Hugo Grotius* non improbat doctorum, quorum nomina non addit, conjecturam; quâ cenſebant, hic fuiſſe primùm vocem שיאן *Schion*, quo nomine vocabatur pars aliqua Antilibani, vicina ei, cui proprium nomen fuit Chermoni, & cujus juga erant Chermonicis inferiores, unde fieret, ut è jugis ſuperioribus rores deſcenderent in inferiora. Sed cùm non ita notum eſſet hoc nomen, adfine ſono ei ſubſtitutum fuiſſe à librariis nomen notiſſimum & celeberrimum ציון *Tſijon*, ſeu Sion. Nec abſurda eſt conje-

Google

quod deſcendit in barbam; in barbam, *inquam*, Aharonis; quódque defluit in oram veſtium ejus; 3. *vel* inſtar roris Chermonis, qui deſcendit in montes Sionis. Nam illic juſſit Jehova *eſſe* copiam *&* vitam in perpetuum.

Adhor-

uſque; ad barbam, inquam, Pontificis Maximi, cum conſecratur; imò verò ad oram uſque veſtium ejus. 3. Poſſis etiam eam conferre roribus, qui è vertice montis Chermonis, ſparguntur in colles Jeroſolimitanos. Illic Creator juſſit eſſe in perpetuum alimenta vitæ neceſſaria, & quidem copioſè.

PARA-

conjectura.

At vir doctiſſimns *Hadr. Relandus*, nuper, non ſine gravi Litterarum Orientalium jactura, defunctus, Palæſtinæ Illuſtratæ Lib. I. c. 49. hac de re eiiam egir, & poſtquàm oſtendit, nullam interpretationum antea adlatarum ſibi ſatisfacere, faſſúſque eſt à ſeipſo nihil inventum; In quo adquieſcere poſſet; nec malè confutat eos, qui à monte uſque adeò à Sione remoto, ac Chermon eſt ad ortum Jordanis, deſcendere in Sionem rores putant; nec veriſimile eſſe putat, Jeroſolimitanum montem vocari hic *montes Sionis*, cùm ſit unus collis. Itaque mavult Chermonem eum intelligi, qui non longè à monte Thabor nunc hoc nomine notus eſt, & Chermonim jam tempore *Hieronymi* vocabatur; quam in rem profert locum ex Epiſt. Paulæ & Euſtachii, ad Marcellam Tom. IV. P. 2. Ed. Bened. col. 552. *Adparebit oppidum Naïm, in cujus portis viduæ filius ſuſcitatus eſt. Videbitur & Hermonim & torrens Endor, in quo ſuperatur Siſara.* Verùm חרמונים dici potuerunt juga montis, qui fuit terminus ſeptemtrionalis Iſraëlis, quæ facilè è Galilæa proſpici poterant. Eſt ſimilis locus in Epitaphio Paulæ col. 677. *Scandebat montem Thabor, in quo transfiguratus eſt Dominus. Adſpiciebat procul* (non in vicinia Thaboris) *montes Hermon & Hermoniim & campos latiſſimos Galilææ* &c. Putat etiam vir eruditiſſimus *montes Tſion* dici colles vicinos minores, qui הר מצער *mons minor* dicuntur Pſ. XLII, 7. ubi cum *Chermonim* & *terra Jordanis* conjunguntur. At ad eum locum oſtendimus agi, re verâ de tractu ad ortum Jordanis ſito. Fatetur tamen ſe demonſtrare non poſſe illis collibus hoc nomen adhæſiſſe; ſed plura ait eſſe loca, quorum nomina non niſi uni teſtimonio Scriptoris Veteris debentur; nec quia *Tſijon* Jeroſolimitanus mons celebris eſt, illum ſolum hoc nomine dictum eſſe ſequi (plura enim loca idem nomen gerere) & plurali nomine *montium* evidenter eos diſtingui à Sione. Quod nec ipſe negarim.

Denique ſuſpicatur veſtigium nominis *Tſijon* exſtare Jnſ. XIX, 17. ubi שיאן *Sion* memoratur urbs Tribûs Jiſſaſcharis vicina monti Thabori, uti *Euſebius* ſcribit ad vocem Σηὼν, adeóque non procul à Chermone. Pronunciationem verò primarum litterarum vocum ציון & שיאן eamdem fuiſſe obſervat, apud Græcos. Quæ magis ad rem facerent, ſi eorum, quos *Grotius* laudavit, conjecturam admiſiſſet; de qua planè tacet. Eſt tamen omnium veriſimillima, &, donec meliora inveniantur, ceteris eam omnibus conjecturis præferemus; ita tamen ut conjecturam eſſe, hoc eſt, rem incertam ſemper meminerimus.

Nomine autem *roris deſcendentis* ex altiſſimis Chermonis jugis in inferiora Sionis, intelligimus non rorem propriè dictum, vel humorem illum, *quem ſerenis aſtra rorant noctibus*, ut ille eſt; ſed humorem quemvis ex edinioribus jugis in humiliora deſcendentem Rei ipſi & oleo deſcendenti è capite in barbam Aharonis, meliùs huc convenit; quamvis pars humoris illius poſſit roribus conſtare, copioſiſſimi enim rores etiam in montibus altiſſimis cadunt, præſertim æſtate.

Illic] שם *ſcham*, hoc eſt, in Ædibus, ubi fratres concordes habitant.

Copiam] ברכה *brachah*, benedictionem, quæ paſſim *copiam* ſignificat, aut etiam quamvis felicitatem.

Et vitam] Copula ſupplenda eſt. Significat Pſaltes non quidem homines in perpetuum illic vivere, quod numquam contigit; ſed numquam illic graſſari peſtilentes morbos, quod ſæpe factum eſt.

COM-

Adhortatur Pſaltes cultores Dei, ut eum laudent benedictionémque ejus iis pollicetur.

PSALM. CXXXIV. 1. CANTICUM MAHALOTH. Benedicite Jehovæ, omnea ſervi Jehovæ, qui in ejus Æde noctu ſtatis. 2. Tollite manus veſtras *ad* Sacrarium, & benedicite Jehovæ. 3. Benedicat tibi è Sione Jehova, qui fecit cœlum & terram.

Pſaltes Hebræos hortatur ad laudandum Jehovam, cujus opera celebrat, & alios Deos ſpernit.

PSALM. CXXXV. 1. LAUDATE Jah. Laudate nomen Jehovæ, laudate ſervi Jehovæ, 2. qui ſtatis in ejus Æde, & in Atriis Ædis Dei noſtri. 3. Laudate Jah, quia bonus eſt Jehova; carmina canite ejus nomini, quia jucundum eſt, 4. quia Jacobum elegit ſibi Jah

PARAPHRASIS.

1. CANTICUM Mahaloth. Laudate Creatorem, eíque gratias agite omnes ejus cultores, qui nocte in ejus Æde excubias agitis, tendite manus ad Sacrarium, & laudate Creatorem; eúmque laudate. 3. Is verò vobis benedicito idem, qui cœlos & terram creavit.

PARAPHRASIS.

1. CREATOREM laudate, vos) ejus ſervi, 2. qui cuſtodiis ejus Ædem, atque Atria ejus. 3. Extollite Creatorem, quia beneficus erga vos eſt; carmina canite in ejus laudem, quia beneficum erga vos ſe præſtat, nec jucundius quidquam eſt; 4. & quia Iſraëlitas elegit, ut eſſent ſuum peculi-

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXXIV.

1. *Benedicite Jehovæ*] *Ecce benedicite*, ubi τὸ הנה *hinneh* abundat. Certè Latinè exprimi nequit.

Qui in ejus Æde] *Qui in Æde Jehovæ.*

Statis] העמדים hahomedim, *ſtantes*. Referunt hæc ad Levitas, qui excubias ſtantes in Templo agebant; ut docent Thalmudici, in Cod. Middoth C. I, 2.

2. *Tollite manus veſtras ad ſacrarium*] שאו ידכם קדש *ſcheou jedechem kodeſch*, quod pleniùs exprimas: ידיכם אל הקדש *jadechem el hakkodeſch*, manus veſtras ad ſacrarium. Levitæ, nimirum Deo benedicturi, manus ad Sacrarium converſi tendebant; nam *manus tendere* eſt precantium, ut Exod. IX, 29, 33. XVII, 11, 12. & pluribus aliis locis; &, ad Sacrarium quidem converſi erant, ut 1. Reg. VIII, 38. 2. Par. VI, 29 קדש *kodeſch*, ſanctitas, hîc, ut ſæpe alibi, pro מקדש *mikdaſch*, Sacrario. Vide Pſ. XX, 3. CL, 1. Sic ergo factitare ſolebant Levitæ, ut ceteri omnes, qui in Templo orabant.

3. *Benedicat tibi è Sione &c.*] Videtur hoc veluti reſponſum Levitarum benedictionem *Dei* adprecantium populo, à quo excitati *erant* ad Deo benedicendum. Itaque ſuperiora erant populi, aut ejus, qui populi nomine Levitas adloquutus erat.

Qui fecit cœlum & terram] Omnium rerum Creator, quo diſtinguebatur Deus Iſraëlis ab omnibus iis, qui Dii dicebantur, cùm non eſſent, quippe qui Creatores non erant.

COMMENTARIUS.

In PSALM. CXXXV.

1. *Laudate Jah.*] Titulus plurium Pſalmorum, quibus Iſraëlitæ ad Dei laudes excitantur, ut, Pſ. CVI, CXI, CXII, CXIII &c.

2. *Statis in ejus Æde*] Miniſteria, nempe, ſacra obituri. Vide Deut. I, 38. X, 8. & XVIII, 5. Jud. XX, 28.

4. *Jacobum*] *Jacobi poſteros.*

In peculium ſuum] לסגלתו *liſgullatho*. LXX. Intt. περιουσιασμὸν, *Symmachus*: ἐξαίρετον αὐτῷ Vox Hebraica pretioſiſſima quæque, etiam Regibus ſepoſita, ſignificat; ſed ſequuntur Latini Intt. *Hieronymum*, qui *peculium* vertit κατακρυπτικῶς, quod propriè eſt id, quod ſervi ſibi liberalitate herorum, aut parſimoniâ ſuâ ſeponebant. *Sed* & poſtea tranſlatum eſt ad liberorum hominum peculiaria bona, ſeorſim ab aliis repoſita. Vide *Ger. Joan. Voſſium* in Etymologico L. L.

5. *Omnibus Diis*] Non tantùm commentitiis Diis, ſed & iis, qui meliore jure *Dii* vocabantur, ut Principibus & Judicibus.

6. *In cælis, in terra &c.*] Tacitè opponi videtur

Jah, & Iſraëlem in peculium ſuum. 5. Novi enim ego majorem eſſe Jehovam & Do-
minum noſtrum omnibus Diis.
6. Quidquid vult Jehova facit in cœlis, in terra, per maria & omnes abyſſos 7. Ab
extrema terra vapores adtollit, fulgura pluviam præeuntia creat, atque è theſauris
ſuis ventum educit. 8. Percuſſit primogenitos Ægypti, ab homine ad beſtiam. 9. Si-
gna & prodigia in mediam Ægyptum, contra Pharahonem & omnes ejus ſervos, miſit.
10. Gentes magnas percuſſit, & fortes earum Reges occidit, 11. Sichonem, Regem
Emorræorum; Hogum, Regem Baſanitidis, & omnia regna Chananææ; 12. deditque
eorum terram, ut eſſet hereditas, hereditas populo ſuo Iſraëli.
13. O Jehova, nomen tuum in perpetuum; ô Jehova, memoria tui *erit* in omnes
ætates futuras. 14. Jus enim dicet Jehova populo ſuo, & ſervorum ſuorum cauſâ pœ-
nitentiâ ducetur. 15. Idola Gentium *ſunt* argentum & aurum, opus manuum hominis.
16. *Eſt* iis os, nec loquuntur; ſunt iis oculi, nec vident; 17. aures eis ſunt, nec au-
diunt, nec in eorum ore ullus eſt ſpiritus. 18. Inſtar eorum erunt, qui ea faciunt, &
omnes, qui iis fidunt.

19. Do-

peculium. 5. Probè novi, eſſe majorem Creatorem & Dominum noſtrum, quàm omnes alii, qui Dii vocantur.

6. Quidquid Creator facere vult in cœlis, in terra, perque maria & eorum abyſſum, id facilè perficit. 7. Is ab ultimis terris, vapores excitat, fulgura pluvias antecedentia, atque è theſauris ventos emittit. 8. Idem primogenitos Ægyptios è medio ſuſtulit, tam ex hominibus, quam ex omnibus brutorum primogenitis. 9. Miracula & prodigia fecit in media Ægypto, contra Regem atque omnes, qui ei parebant. 10. Gentes magnas malè mulctavit, & fortes earum Reges è medio ſuſtulit. 11. Sichonem Emorræorum Regem, Hogum Regem Baſanitidis, & omnia Chananææ regna malè mulctavit; 12. atque Iſraëlitis dedit eorum ditiones, ut hereditario jure ea in poſterum poſſiderent.

13. O Creator, nomen tuum celebrabitur in perpetuum; ô Creator, memoria tua per omnia ſecula florebit. 14. Jus enim dicet populo ſuo, & quamvis graves minas ei fecerit, eas tamen ejus miſertus non exſequetur. 15. Gentium ſimulacra ſunt tantùm opera hominum argento atque auro conſtantia, ſine ſenſu, operáque manuum humanarum. 16. Eſt quidem iis os, ſed non loquuntur; ſunt etiam oculi, nec tamen vident; 17. aures, nec audiunt; nec ex eorum ore ullus exit ſpiritus. 18. Qui eos fecerint ſimiles iis fient, ut ii, qui in iis fiduciam collocarint.

19. O

videtur verus Deus, Ethnicorum Diis, quorum potentia certis limitibus, ut putabant eorum cultores, circumſcripta erat; certè apud Græcos, qui *Saturni* filiis ſingula regna diviſerant, & quibus Orientales fortaſſe præiverant.

Omnes abyſſos] *Abyſſus* תהום *thehom*, mare quidem ſolet dici, ſed quia *maris* jam facta mentio eſt, crediderim profundiora omnia terrarum loca ſignari. Eleganter *Georg. Buchananus*:

Verſat enim nutu cœlo, terráque maríque,
Aut ſi quid cæcis clauſum eſt penetrale tenebris.

7. *Vapores adtollit*] מעלת נשאים mahaleh nſiim, *faciens adſcendere meteora*; hoc eſt, vapores. Prov. XXV, 14. Jerem. X, 13. ubi eadem, quæ hîc habentur, qualia plura ſunt ſimilia in eo Propheta & Pſalmis.

Fulgura pluviam præeuntia] ברקים למטר brakim lammatar, *fulgura ad pluviam*. LXX. Intt. ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν, Hieronymus: *fulgura in pluviam*: Ex re ipſa verba ſunt intelligenda de fulguribus, quæ ſæpe pluviam antecedunt.

E theſauris ſuis] מאוצרותיו *meotſerothau*. Non quòd ſint loca quædam certa, unde erumpant venti, ſed quòd ex occultis quibusdam receptaculis emitti videantur; quòd homines ignorent, unde & cur oriantur venti. Univerſus aër, cum vaporibus, qui per eum feruntur, videtur dici Dei *theſaurus*, unde ventos mittit.

8. *Percuſſit primogenitos Ægypti*] Exod. XIII, 15.

10. *Gentes magnas percuſſit*] שהכה גוים *ſchehicchu gojim*, qui percuſſit gentes. Omiſi *qui*, ne orationis nexus turbaretur. Gentes autem illæ memorantur, verſu ſequenti.

11. *Sichonem*] לסיחון *lſibhon*. Aut ל eſt loco את nota accuſativi caſûs, aut aliquid hîc ſubaudiendum, ut כן עשה *chen haſchah*, ſic fecit. Vide Hiſt. Num. XXI, 21. & ſeqq. Deut. II, 30.

Hogum, Regem Baſanitidis] Vide Num. XXI, 33. Deut. I, 4. III, 1. & ſeqq.

Omnia regna Chananææ] Vide Librum Joſuæ.

12. *Hereditas populo ſuo* &c.] De repetitione hac vide not. ad Pſ. CXXX, 6.

13. *In omnes ætates* &c.] *In ætatem & ætatem.*

14. *Jus enim dicet*] ידין *jadin*, judicabit, ac proinde innoxium à nocentibus liberabit, cùm ſit juſtus & beneficus in populum ſuum. Sic paſſim.

Pœnitentia ducetur] יתנחם *jithnahhem*; hoc eſt, aliter ſe geret quàm antea erga populum ſuum, éque calamitatibus, quibus adhuc eum premi paſſus eſt, liberabit. In Deum enim non magis cadit pœnitentia, quàm ita temerè concepta. Vide not. in Gen. VI, 6. 1. Sam. XV, 10, 29.

15. *Idola Gentium*] Vide eadem Pſ. CXV, 4. & ſeqq. & not. ad Deut. IV, 28. ubi oſtendimus, Ethnicos Sacerdotes finxiſſe etiam ſtatuas loquutas. Adde & locum *Euripidis* in Iphigenia in Tauris verſ. 1384. ubi de ſimulacro

Dianæ,

19. Domus Iſraëlis, benedicito Jehovæ; domus Aharonis, benedicito Jehovæ. 20. Domus Levis, benedicito Jehovæ, quicumque Jehovam timetis benedicite Jehovæ. 21. Benedictus ſit Jehova è Sione; qui habitatis Jeroſolimam, laudate Jah.

Eſt ejusdem argumenti ac ſuperior Pſalmus.

PSALM. CXXXVI. 1. LAUDATE Jehovam, quia eſt bonus, & quia in æternum ejus benignitas. 2. Laudate Deum Deorum, quia in æternum *eſt* ejus benignitas. 3. Laudate Dominum

19. O domus Iſraëlis, laudato Creatorem, eíque gratias agito. 20. Poſteri Levis, benedicite Creatori, vóſque omnes, quotquot eſtis, qui eum colitis, eum laudate. 21. Benedicatur Creatori ab iis, qui habitant Sionem, ut & omnes Jeroſolimæ incolæ.

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE Creatorem, quia eſt beneficus, atque ejus benignitas æterna. 2. Laudate Deum Deorum, quia æterna eſt ejus benignitas. 3. Laudate Dominum Dominorum, quia ejus benigni-

Dianæ, qui ab Orite avehebatur:

Τὸ δ' οὐρανοῦ πέσημα τῆς Διὸς κόρης
Ἄγαλμα, νηὸς ἐκ μέσης ἐφθέγξατο
Βοήν τιν'.

Quæ de cœlo ceciderat ſtatua filiæ Jovis è media navi edidit vocem quamdam.

21. *E Sione*] Ab incolis Sionis, ſive intelligas familiam regiam, ſive Sion ſit tota Jeroſolima, ut paſſim.

COMMENTARIUS
In PSALM. CXXXVI.

1. Q*Uia eſt bonus* &c.] כי טב כי לעלם חסדו *chi tob, chi lebolam bhasdo.* Paullò pluribus hîc exſpatiabimur, ut gratum erga Numen animum, à quo ſumus fermè, ad metas difficillimi hujus Operis, deducti, teſtemur; útque rem magni momenti Lectorum animis, ſi fieri poſſit, infigamus. *Bonitas* Dei in eo ſita eſt, quod non facilè excandeſcat, nec quidquam Creaturis ſuis nocendi animo faciat, eáſque etiam amet; *Beneficentia* verò, in eo, quod iis reverâ benefacit. Prior virtus vocatur טובה *toubah*, Hebraïcè, χρηστότης Græcè; poſterior Hebraïcè חסד *bhaſed*; quæ vox non eſt idem ac ἔλεος, ut Græci vertunt, multíque putant Interpretes Recentiores, ſeu *miſericordia*, ſed *εὐεργεσία*, *benignitas*, aut *beneficentia*, ut dudum monuimus ad Gen. XXIV, 27. *Miſericordia* propriè ab Hebræis רחמים *rahbamim* vocatur. Si jam à Pſaltæ temporibus fuiſſe conſtaret homines, ſimilia ſentientes iis, quæ tribuuntur veteribus Perſis, aut qui crediaiſſent duo eſſe Principia, Bonum & Malum; non abſurdè ſuſpicati quis poſſet, Pſalten hoc intercalari verſiculo voluiſſe oſtendere Deum unum eſſe & verum, qui in æternum bonus ſit & beneficus. Videmus etiamnum hodie, inter extremæ Aſiæ & Americæ ipſius populos, pravam illam opinionem, de duplici Principio, vigere; unde antiquitas etiam ejus patet, cùm eam ex iiſdem doctoribus hauſiſſe videantur. Quin etiam fuerunt & ſunt, inter ipſos Chriſtianos, qui ita loquuntur de Deo, quaſi nequaquam bonus eſſet, & quibus res objecta eſt à nonnullis, qui provocarunt eos adrogantiſſimè ad reſpondendum argumentis; quibus bonitatem divinam ex eorum principiis oppugnabant, & quibus negabant, quidquam poſſe reſponderi; tacentibus adhuc iis, quibus hæc exprobrabantur. Nos verò alibi, & aliâ linguâ, Bonitatem Dei defendimus, prout par eſſe putabamus, oſtendimúſque, Deum eſſe *bonum & beneficum in æternum*, ut docet nos hîc Pſaltes; ac ſanè niſi res ita ſe haberet, quis poſſet Deum amare & laudare, gratiáſque ei agere, prout paſſim in Scriptura & Pſalmis præſertim jubemur? Quis poſſet ferre dici à quoquam: *laudate Deum, eique gratias agite quamvis ſit malus ac maleficus?* Quis non ad impiam ejusmodi vocem totus non cohorreſceret; ſimúlque ad abſurditatem ejuſmodi adhortationis non ſtuperet? Nullus eſt nexus, neque eſſe poteſt, inter malignitatem, aut maleficentiam, & inter laudes aut gratiarum actiones. Itaque adquieſcendum eſt in Pſaltæ adhortatione, & ſi quid obſcuri ſuperſit in modo, quo bonitas & beneficentia Dei ſe ſe erga homines exſerant, aut exſerturæ ſint, minimè tamen dubitandum, quin ſint, ut ceteræ ejus virtutes, & infinitæ atque æternæ, quinve hoc ſimus in altera vita pleniùs intellecturi. Vide de æternitate bonitatis Dei Pſ. XXX, 6. Eſai. XXVI, 20. LVI, 7, 8. 2 Cor. IV, 12.

2. *Deum Deorum*] אלהי אלהים, *elohe elohim*, dicitur & qui eſt *Deus Deorum*, qui ſunt, aut dicuntur in cœlo & in terra, & qui excellentiſſima ac planè ſingulari ratione eſt Deus; nam ut ait Paulus 1. Cor. VIII, 15, *etſi ſunt, qui dicantur Dii, ſive in cœlo. ſive in terra (ſi quidem ſunt Dei multi & Domini multi) nobis tamen unus Deus, ex quo omnia & nos in illo, & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum*; qui ideò vocatur Apoc. XIX, 16. *Rex Regum & Dominus Dominantium*, ſimili loquendi genere. Sic *Canticum canticorum* & alia ſimilia, quæ ſunt in ſuo genere prorſus eximia. Ita etiam loquuti recentiores

Dominum Dominorum, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; 4. eum, qui facit ſolus magna miracula, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; 5. qui fecit cœlos ſapienter, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; 6. qui firmavit terram ſupra aquas, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; 7. qui fecit magna lumina, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; 8. qui fecit Solem, ut dominaretur diei, quia in æternum *eſt* ejus benignitas. 9. Lunam item & ſtellas, ut nocti præſint, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; 10. qui percuſſit Ægyptum, in primogenitis ejus, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; 11. & eduxit ex ea Iſraëlitas, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; 12. manu forti & brachio exſerto,

nignitas eſt æterna; 4. eum, qui inſignia facit miracula ſolus, quia ejus benignitas eſt æterna; 5. eum, qui facit magna miracula ſolus, quia in æternum eſt ejus benignitas; 6. qui terram extulit ſupra aquas, ut ab hominibus habitari poſſet, quia æterna ejus benignitas; 7. qui fecit magna cœli lumina, quia in æternum eſt ejus beneficentia; 8. Solem, nimirum, ut præeſſet diei, quia ſempiterna eſt ejus bonitas; 9. Lunam & ſtellas ceteras, ut noctu lucerent, quia in æternum eſt ejus liberalitas; 10. qui primogenitos Ægypti è medio ſuſtulit, quia æterna eſt ejus beneficentia; 11. & ex ea eduxit Iſraelitas, quia in æternum eſt ejus beneficentia erga ſuos; 12. qui potentiam ſuam; 12. qui manum potentem & brachium exeruit contra Ægyptios, quia æterna eſt ejus bonitas erga

tiores Platonici, Chriſtianis aliàs infenſi, ut *Proclus* Theologiæ Platonicæ Lib. II. c. 11. p. 110. Ed. *Æmil. Porti*: πᾶν δὲ τὸ νοητὸν θεῶν γένος, πᾶν δὲ τὸ νοερὸν ἐξέφηνε, πάντας δὲ τοὺς ὑπὲρ τὸν κόσμον, καὶ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ θεοὺς ἅπαντας, καὶ Θεός ἐστι θεῶν ἁπάντων, καὶ ἑνὰς ἑνάδων: *omne genus intelligibile Deorum, omne item intellectuale produxit, omnes qui ſunt ſupra mundum, & omnes, qui in mundo Deos, & Deus eſt Deorum omnium & unitas unitatum*; hoc eſt, eximiâ ratione unus.

Quia eſt in æternum] Licet agnoſcerentur Dei æternitas & omnipotentia; niſi ſe bonum nobis oſtendiſſet, timere quidem eum atque horrere; ſed non eum amare, laudare, gratúmque animum ei teſtari poſſemus, prout omnino par eſt.

3. *Dominum Dominorum, quia* &c.] Quamvis intelligeremus eum eſſe rerum omnium dominum, poſſéque genus humanum, ſingulóſque homines graviſſimis calamitatibus premere; non laudaremus, niſi ſimul eſſet clemens & εὐεργέτης. Itaque eos pudere deberet, qui bonitatem Dei, ut ita dicam, deſeruerunt, quæ ab omnibus defendi debuit & debet in æternum.

4. *Eúmque qui facit ſolus* &c.] Qui potentiâ naturæ ſuæ inſitâ, nec ab ullo acceptâ, præter naturæ ordinem, innumera mirabilia facit; nam quicumque miracula fecere, potentiâ ab eo acceptâ, fecerunt, ut Angeli & Prophetæ, qui cum mandatis ab eo miſſi ſunt. Sic Deus 1. Tim. VI, 16. *Solus habere immortalitatem* dicitur; eo, nempe, módo quo habet, & quo æternitatem complectitur; ſine initio, non minùs quàm ſine fine. Sed quæcumque ſit ejus potentia, laudes noſtras non ferret, niſi ea in hominum gratiam uſus eſſet; nam ne homines quidem creaſſet, nec nullo benefaciendi ſtudio nobis notus eſſet.

5. *Qui fecit cœlos ſapienter* &c.] בתבונה *batthebounah*. Non caſu, neque temerè, neque cæcâ quadam neceſſitate, ut quidam ſomniarunt; ſed ea mente, eóque conſilio, ut cœli & ſidera humano generi, aliiſque intelligentibus creaturis, ubicumque ſint, prodeſſent. In cœlis collocati ſunt Planetæ, ubi circa Solem moventur; unde lucem & calorem, res vitæ & fœcundandis terris planè neceſſarias, cum ſumma voluptate trahunt; unde habent diei & noctis, tempeſtatúmque viciſſitudines, quæ non minus quieti, ſalubritatiſque animalium, vegetationi & conſervationi plantarum ſunt neceſſariæ; in aſtronomicos uſus, & cognitionem inde potentiæ ſummi Numinis omittam. Quis iſta, pulcherrima licèt & immenſæ potentiæ ſpecimina, grato animo laudaret, niſi inde maxima vitæ bona ad nos redundarent, aut ſi nos tantum læderent?

6. *Firmavit terram.*] רקע *rokeah*, de quo verbo vide not. ad Gen. I, 6. Non extenſa eſt terra ſupra aquas, ſed ita firmata, & ſublata, ut iis conſtanter altior ſit; quod niſi eſſet, diluvio omnia animalia, exceptis piſcibus, interirent.

7. *Magna lumina*] Solem & Lunam, quæ poſtea nominatim memorantur, & quæ oculis ſanè noſtris ſunt maxima lumina. Vide Gen. I, 16. & ſeqq. ibique notata. Uſum horum ſiderum, & conſilium juvandi per ea humani generis, rectè olim intellexerunt Stoici, quorum ſententiam egregiè illuſtravit *Cicero*, de Nat. Deorum Lib. II c. 19. & ſeqq.

10. *Qui percuſſit Ægyptum* &c.] Duplici de ratione Deus propterea laudandus. Prior eſt, quòd ſic tandem inſontes Iſraelitas eorum ſævitiæ eripuerit; altera quod etiam prodeſſe potuerit Ægyptiis, cùm perſpicuè oſtendit, ſe ſolum eſſe Deum Omnipotentem, quem colere debuiſſent in poſterum, niſi inſanâ ſuperſtitione fuiſſent occæcati: eosdémque juſtitiam, æquitatem, & clementiam ſummopere ſibi placere docuerit; tam gravibus ſuppliciis de eorum ſævitia, iniquitate & inclementia exactis, à quibus in poſterum par fuiſſet eos ſtudioſiſſimè abſtinere. Quibus etiam in rebus, non leve, nec dubium, bonitatis ſuæ indicium Deus iis monſtravit, cùm moneri eos ab Aharone & Moſe ſæpiùs curarit, nec ad graviores pœnas devenerit, niſi ſenſim & Ægyptiorum contumaciâ coactus; cúmque maximæ gentis parti pepercit. Quin & hoc in negotio gentibus omnibus viciniis, & ad quaſcumque rei fama pervenit, documenta illuſtria dedit, quibus Deum eſſe Omnipotentem, qui coleretur à Populo Hebræo, eumdémque innocentiæ defenſorem & ſcelerum ultorem; nec tamen, etiam in pœnis, bonitatis ſuæ immemorem, demonſtravit; quod

exſerto, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [13]. qui diviſit mare algæ in partes, quia æterna *eſt* ejus benignitas; [14]. & per medium traduxit Iſraëlem, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [15]. excuſſit Pharaonem atque exercitum ejus, in mare algæ, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [16]. qui duxit populum ſuum per deſertum, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [17]. qui percuſſit Reges magnos, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [18]. & occidit Reges illuſtres, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [19]. Sichonem, Regem Emorræorum, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [20]. & Hogum, Regem Baſanitidis, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [21]. deditque eorum terram in hereditatem, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [22]. in hereditatem Iſraëli, ſervo ſuo, quia in æternum *eſt* ejus benignitas; [23]. qui in humilitate noſtra memor fuit noſtri;

24. &

ga ſuos; 13. qui diviſit mare Idumæum in partes, ut inter eas tranſirent pedibus Iſraelitæ, quia ſempiterna bonitas, 14. & per id mare eos tranſmiſit, quia nullus eſt beneficentiæ finis; 15. qui excuſſit curru Regem Ægypti, ejuſque equitatum ea equis in mare, quia nullus beneficentiæ in ſuos eſt finis; 16. qui dux fuit populi ſui, per Arabiæ ſolitudines, quia bonitatis ejus nullus eſt finis; 17. qui cladibus magnis adfecit magnos Reges, quia in æternum ejus bonitas, erga ſuos, ſe prodit; 18. qui etiam morte adfecit potentes Reges, quia in ſuos æternùm eſt beneficus; 19. atque nominatim Sichonem, Regem Amorræorum, quia æternæ bonitatis ſuæ ſpecimina oſtendit populo ſuo, 20. qui, eadem de cauſa, Hogum, Baſanitidis Regem ſuſtulit; 21. & 22. donavitque ejus ditione Iſraelitas, pro æterna ſua erga eos beneficentia. Ita etiam debellaturum populorum agris eos donavit, quæ fuit in ſuos benignitas, cujus nullus eſt finis. 22. & 23 His omnibus pro ſempiterna ſua, erga cultores, liberalitate, donavit Iſraelitas, ut ea hereditario jure poſſiderent; quorum humilitatem nequa-

perinde erat, ac eas ad unius veri Dei cultum invitare. Sed voci ejus non auſcultarunt, inquies; quænam verò, in ea re, culpa Dei, ſi ſponte ſuâ ſplendidiſſimæ luci oculos clauſerint? Oportuítne eos, mutatâ hominum naturâ, ineluctabili quadam vi, ad officium ſuum adduci? Atqui ne Hebræos quidem ipſos ita ſibi conciliavit Deus, quia homines omnes creavit, ut leges eis ferret liberè obſervandas; additis non tantùm pœnis, quas vitare, ſed maximis quoque præmiis, quæ conſequi obſequio ſuo poſſent; ex quo etiam obſequio non ad Deum ulla, ſed ad homines omnis utilitas redundat.

Quia in æternum] Adde & ſuperioribus, Deum, niſi bonus, imò optimus fuiſſet, potuiſſe ſuo jure omnes, qui in inſontes Iſraëlitas deliquerant, aut aliorum delicta probarant, è medio tollere; quo exitio involuta, ſine dubio, fuiſſet pars longè maxima Ægyptiorum.

11. *Eduxit ex eo Iſraëlitas*] Quæ fuit etiam ſumma Dei bonitas erga populum non admodum religioſum; ut ſatis oſtendit frequentibus illis fremitibus, quibus in Deſerto, Deum offendit; & erga ipſos Ægyptius, quibus peccandi occaſionem ſubtraxit.

12. *Manu forti*] Vide ipſam hiſtoriam atque ad eam notata. In hac re quoque enituit bonitas Dei erga Iſraëlitas & Ægyptios; quod non occultis quibusdam viis & veluti furto Ægyptiis Iſraëlitas eripuerit; quod utrique caſui, aut prudentiæ humanæ attribuere fortè potuiſſent, cùm *Dei digitus* hîc in omnibus animadverteretur. Erat ergo cur laudarent Deum, qui ſe ſe ita ipſis aperuiſſet, eúmque in perpetuum colerent.

15. *Excuſſit Pharaonem*] Veluti è curru dejecit in mare. Vide Exod. XIV, 27.

Quia in æternum &c.] In Iſraëlitas primùm, quos à tyrannide liberavit; tum etiam in Ægyptios, quos truci tyranno eripuit, & tum inſigni vulnere, quod à Deo quin eſſet dubitare non poterant, ad emendatiorem cùm Religionem, tum vitam, velut clarâ voce vocabat; quod non minùs prodeſſe potuiſſet Ægyptiis, quàm Hebræis, niſi mens læva iis fuiſſet. Verùm ſtolida ſuperſtitio Ægyptiorum impediit, ne in Deum Hebræorum inquirerent; dum Numina commenticia colerent, quæ ſunt ab aliis Ethnicis irriſa.

16. *Per deſertum*] Nempe, incolumem, & demiſſo divinitus cibo nutritum, ad fines uſque terræ Chananææ, quæ ſumma fuit Deo bonitas; qui populum illum contumacem, per quadraginta annos, ἐτροποφόρησε.

17. *Qui percuſſit Reges magnos*] Reorum ſupplicium non Iſraëlitis tantùm prodeſſe potuit, ſed & aliis Gentibus vicinis, qui res tantas Deo omnipotenti, ac proinde digno, qui ſolus coleretur, non tribuere non potuerant, ſi tantillùm ſapuiſſent, ac proinde ſolum coluiſſent. Ad eos, qui perierunt, quod adtinet, ita nos ſentire par eſt de Juſtitia Divina, ut credamus, ab eo *ultima ſupplicia ſceleribus ultimis poſita, ut nemo pereat, niſi quem perire non* aliorum tantùm, ſed *etiam pereuntis interfuerit*; ut uſurpem egregia *Senecæ* verba Lib. I. de Ira c. 5. Cùm ſumma fuerit eorum populorum nequitia, ut Hiſtoria Sacra teſtatur, nihil mirum eſt fuiſſe eas delatas. Tria ſequitur Juſtitia Divina, *aut ut eum, quem punit, emendet; aut pœnâ ejus ceteros meliores reddat; aut ut, ſublatis malis, ſecuriores ceteri vivant*, ut iterum ejusdem verbis utar è Lib. I. de Clementia c. 22.

21. *Deditque eorum terram* &c.] Hoc eſt, quam in perpetuum poſſiderent, ſi modò præceptorum ipſius obſervantes eſſent; ſed à qua tandem in perpetuum contumaciâ, quâ fidem negarunt ei, quem ad eos miſerat, exciderunt. Quod tunc temporis futurum aliquando, obſcuritate, quæ ineſt omnibus vaticiniis, antequàm impleantur, ne intelligerent, fiebat.

22. *Iſraëli ſervo ſuo*] Iſraelitis, qui eum colebant.

23. *In humilitate noſtra*] Hoc eſt, quotiescumque ab hoſtibus malè habiti humili prece ad eum confugimus, veniámque peccatorum

ab

24. & liberavit nos ab hoſtibus noſtris, quia in æternum *eſt* ejus benignitas, 25. qui dat paſtum omni carni, quia in æternum *eſt* ejus benignitas. 26. Laudate Deum cœli, quia in æternum *eſt* ejus benignitas.

Negant Hebræi Cantores Sacri, ſe in captivitate Babylonica canere poſſe, ſeque immemores umquam futuros Jeroſolimæ, & diris imprecationibus hoſtes proſequuntur.

PSALM. CXXXVII.

1. AD fluvios Babyloniæ ſedebamus, & cùm memores eſſemus Sionis, flebamus, 2. *atque* è ſalicibus, in media *regione*, ſuſpenderamus citharas noſtras, 3. cùm illic

quaquam ſprevit. 24. Liberavit eos ab hoſtibus ſuis, quæ eſt benignitas ſua erga ſuos cultores. 25. Quin etiam, pro ſua liberalite paſtum largitur omnibus hominibus. 26. Laudent ergo, non modò homines Deum, qui paſcit omnia animalia, pro æterna ſua bonitate, ſed etiam cœli incolæ Angeli.

PARAPHRASIS.

1. CUM ſederemus in ripis fluviorum, quibus Babylonia rigatur, & memores eſſemus Jeroſolimæ, non poteramus lacrimas cohibere; 2. atque è ſalicibus citharas ſuſpenderamus; 3. petierunt

ab eo petiimus; quam concedere præſertim ſæpiùs provocato bonitatis eſt.

25. *Dat paſtum omni carni*] Poſſunt quidem intelligi etiam bruta animantia, quorum curam quoque gerit Providentia Divina, ut habemus Pſ. CIV, 21. & *ſeqq.* Malim tamen de ceteris hominibus, qui ad Remp. Populi Hebræi non pertinebant, rem intelligere; cùm digniores longè eſſent, ad quos ſe porrigere prædicaretur Providentia divina, quàm ad Bruta; quæ parum decorè, hominibus omiſſis, memorarentur. Sæpe *omnis caro* perinde eſt ac omnes homines. Vide Geneſ. VI, 12. Num. XXVII, 16. Pſ. LVI, 5.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXXVII.

1. AD *fluvios Babylonis*] Videtur hic Pſalmus eſſe Levitarum, qui cantores & muſici Templi Jeroſolimitani fuerant. Quamvis autem unus eſſet fluvius, qui Babylonem urbem ſecabat, nempe, Euphrates; attamen plurali numero poſſunt dici, quia in plures alveos circa Babylonem ſectus fuit Euphrates; quod multis oſtendit *Sam. Bochartus*, *Phalegi* Lib. I. c. 8. atque ad eos alveos reſpici omnino putat. Quod ſiquis nolit vocari eos alveos *fluvios Babylonis*, quia unus tantùm alveus urbem permeabat, poterit vertere *Babyloniæ*, ut fecimus, cùm hæc intra mœnia urbis contigiſſe non dicat Pſaltes.

E Salicibus] על ערבים hal harabim, *ſupra ſalices*, quod Latini dicunt potiùs *è ſalicibus*, propter verbum *ſuſpenderamus*. Cùm ſalices gandeant ripis fluviorum, multæ erant illic conſitæ, unde ager Babylonicus vocatur Eſaïæ XV, 7. נחל הערבים nahhal haharabim, vallis ſalicum. Ἰτέας vertunt LXX. Intt.. *Salices* Hieronymus.

3. *Qui in tumulos noſtras urbes redegerant*] ותוללינו vetholelenou, qui tumulos nos, hoc eſt, noſtras urbes, fecerant. Deduximus à verbo תלל quod apud Chaldæos eſt *aggeravit*, *in tumulos redegit*, unde תל thel, *tumulus* & תלתלים thaltholim, *cumuli*. LXX. Intt. ἀπαγαγόντες ἡμᾶς, & *Hieronymus*: *qui adfligebant nos*; alii aliter, ſed omnes incommodè.

Hilaritatem] שמחה ſchimhhah; hoc eſt, canticum, qualia, tempore hilaritatis publicæ, canere ſolebamus.

Canite, inquiebant,] Poſteriorem vocem ſupplevimus, ut alibi ſæpe, ubi loquens quiſpiam inducitur. Vide Pſ. II, 3.

Unum è canticis] משיר miſſchir, *è cantico*: LXX. Intt. ἐκ τῶν ᾠδῶν, Hieronymus: *de canticis.*

4. *In terra peregrina*] על אדמת נכר *hal admath nechar*, in terra peregrini. Nempe, in aliena terra captivi non libenter canebant hymnos ad celebrandam hilaritatem compoſitos, hujuſmodi enim hymnos poſcebant Chaldæi, ut vidimus. Qui volunt nefas fuiſſe in terris Idololatrarum canere, videntur ſuperſtitioſiores Judæos, ſine cauſa, fingere.

5. *Si tui oblitus fuero*] Si ita me geram, dum hilaris ſum, ut tui oblitus eſſe videar, in captivitate.

Sui obliviſcatur dextra mea] תשכח ימיני thiſchehahh jemini, *obliviſcatur dextra mea*; nempe *ſui*; hoc eſt deſinat mihi ulli uſui eſſe in rebus, in quas eam adhibeo, & præſertim quidem pulſandæ citharæ.

6. *Adhæreat lingua* &c.] Dicitur lingua adhærere palato, præ nimia ſiti, ut Pſ. XXII, 16. Job. XXIX, 10. Lam. IV, 4. Sed hic ſibi malè precatur Pſaltes, niſi ſæpe meminerit deſolatæ patriæ ſuæ, ejúſque calamitates ſæpe queratur; nedum ut, veluti amiſſâ ejus memoriâ, lætis canticis ſe ſe in Babylonia oblectet.

Niſi Jeroſolimam habuero pro ſumma gaudii mei] אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי im lo

illic petierunt à nobis, qui nos captivos abducebant, verba Cantici, &, qui in tumulos *noſtras urbes* redigerant, hilaritatem. Canite, *inquiebant*, nobis *unum* è canticis Sionis. 4. Quomodo, *aiebamus nos*, in terra peregrina canticum Jehovæ caneremus? 5. Si tui oblitus fuero, ô Jeroſolima, *ſui* obliviſcatur dextra mea! 6. Adhæreat lingua mea palato meo, niſi meminero tui, & niſi Jeroſolimam habuero pro ſumma gaudii mei.

7. *At tu* recordare, Jehova, propter poſteros Edomi, diei Jeroſolimæ, *quo* dicebant: diruite, diruite ad fundamentum *quidquid eſt* in ea. 8. O filia Babylonis, felicem eum, qui, *cùm* devaſtata *eris*, tibi rependet ultionem, quâ nos ulta es! 9. Felicem qui adprehendet infantes tuos, eóſque ad rupem adlidet!

Gratiæ

tierunt à nobis Babylonii, qui nos illuc captivos abduxerant, & urbes noſtras ſolo æquaverant, ut Canticum quodpiam, ea iis, quæ canebamus Jeroſolimæ ad citharam, cantaremus, ut qua hilares eſſemus. 4. Nos verò, reſpondimus, nos non poſſe quidpiam ejuſmodi in alieno ſolo canere. 5. Ac ſanè, ô Jeroſolima, ſi tuæ miſerrimæ ſortis oblitus fuero; tum verò ſui uſus obliviſcatur dextra mea! 6. Adhæreat lingua palato meo, niſi meminero tui, & niſi inſtauratio tua ſit ſumma votorum meorum!

7. At, tu Creator, recordare poſterorum Edomi, qui captâ à Babyloniis Jeroſolimâ, eos adhortabantur ad eam funditus evertendam. 8. Vos verò, Babylonii, ſcitote, nos felices habituros eos qui de vobis ultionem capient, quam in nos exercuiſtis. 9. Felicem, qui tunc infantes veſtros lapidi adliſerit!

PARA-

lo ahaleh eth Jerouſchalem hal roſch ſchimhhathi, *niſi fecero adſcendere Jeroſolimam ſupra caput*, aut *ſummam gaudii mei*. Eſt orientale loquendi genus, quod verbo tenus transferri nequit. Senſum, ut puto, expreſſi, cùm hoc velle videatur Pſaltes, ſe memoriam Jeroſolimæ habiturum poſthac maximi gaudii loco, ſeu eam ſe prælaturum omni alii hilaritati. Hoc voluiſſe putem LXX. Intt. qui ſic habent: *ἀνατάξω τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου.* Sic legimus in Romano Cod. at in Alexandrino deeſt *ὡς*, quod omiſerat & *Symmachus*. *Theodotion*, verò & V. Ed. priorem lectionem ſunt ſequuti. *Aquila* verterat: *ἐπὶ κεφαλῆς εὐφροσύνης μου.* *Hieronymus*: *in principio lætitiæ meæ*.

7. *Propter poſteros Edomi*] לבני אדום libne Edom, *filiis Edomi*. De iis pœnas ſumito, nam qui injuriæ meminit de ea ulciſcenda cogitat, ut qui oblitus eſt, ei ignoſcit.

Diei Jeroſolimæ] Quo, nempe, capta eſt & deleta. Vide ad Abdiæ verſ. 12.

Diruite] ערו harou, *nudate*, quia ut fundamenta terra tectâ diruantur, retegi ea neceſſe eſt. LXX. Intt. *ἐκκενοῦτε*. *Hieronymus*: *evacuate*. Hæc quoque eſt ſignificatio verbi Hebraïci. Gen. XXIV, 20. 2. Par. XXIV, 11. Sed aptior eſt prior ſignificatio.

8. *Filia Babylonis*] Hoc eſt, Babylon, ut paſſim *filia Sionis*, aut *Jeroſolimæ*, pro ipſa urbe; hoc eſt, ejus incolis.

Felicem eum &c.] Hæc ſunt eorum temporum, quibus odio habere inimicos & hoſtes, fas eſſe putabatur. Sub Evangelio, fas non eſt optare iis, niſi quod tibi ipſe optaveris.

Cum devaſtata eris] השדודה haſchedondah, *ô devaſtata*. Sed de futuro tempore res intelligenda. Vaſtata quidem eſt Babylon, at non, ut vovebat Pſaltes, ſed viciniâ Seleuciæ, à Seleuco Nicatore non procul conditæ, & negligentiâ Macedonum. Vide quæ collegit, hanc in rem, *Sam. Bochartus*. Phal. Lib. IV. c. 15. ubi de exſcidio Babylonis.

Rependet ultionem, quâ nos ulta es] *Rependet tibi mercedem tuam, quam rependiſti nobis*; excuſſerant enim Judæi jugum Babyloniorum. Sed Babylonii ſervierant Perſis primùm, deinde Græcis, poſt ſubactam ab Alexandro Aſiam; nec umquam caput imperii fuerunt, ac tandem funditus perierunt.

9. *Qui adprehendet infantes tuos* &c.] Hæ diræ nimiæ ſunt, quid enim fecerant infantes, ut adliderentur lapidibus? Sed, antiquis temporibus, bella crudeliùs gerebantur. Notum eſt Heroïcis temporibus, apud Græcos, deletâ Trojâ, è turre præcipitem datum Hectoris filium Aſtyanactem: quod Andromachæ, ut patienter ferat, ſuadet *Talthibius* apud *Euripidem*, Troadibus verſ. 720. & ſeqq. Vide *Hug. Grotius* de J. B. & P. Lib. III. c. IV, 9. ubi plura ejus immanitatis exempla. Similia videntur feciſſe Babylonii in Judæa, nam Pſaltes par pari referri tantùm petit.

COM-

Digitized by Google

Gratiæ Deo aguntur, ob liberationem celebratu dignam, prædicatúrque auxilium, quo ſuos tuetur.

DAVIDIS *Canticum.* Celebrabo te, *ô Deus*, toto corde meo, coram Principibus carmina tibi cantabo. 2. Adorabo te ad Templum tibi ſacrum, & nomen tuum, propter benignitatem & veracitatem tuam celebrabo, quia verbum tuum majus omnibus tuis cœlis reddidiſti. 3. Die, *quo te* invocavi, exaudiſti me, & animi mei robur auxiſti. PSALM. CXXXVIII.

4. Celebrabunt te, ô Jehova, omnes Reges terræ, quia oris tui verba audierunt.
5. Canent

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS *Canticum.* Celebrabo te, ô Deus, toto corde meo, & coram Principibus carmina tibi canam. 2. Te adorabo ad Templum tibi conſecratum; téque celebrabo, propter benignitatem & veracitatem tuam, quia verbum majus reddidiſti omnibus cœlis. 3. Tu exaudiſti me, eo die, quo te invocavi, & animi mei conſtantiam auxiſti.

4. Celebrabunt etiam te, ô Creator, omnes terrarum Reges, quia leges à te pronunciatas audiverunt.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXXVIII.

1. C*Oram Principibus*] נגר אלהים *neged elohim*, coram Diis. Notum eſt Principes viros Deos dici, vel è Pſ. LXXXII, 1, 6. Plerique Intt. recentiores ita vocem hîc intellexerunt. LXX. verò habent: ἐναντίον Ἀγγέλων. *Aquila & Symmachus*: θεῶν, neſcio quis alius: ἰσχυρῶν, Hieronymus: *in conſpectu Deorum.* Neſcio annon præſtaret נגר interpretari quaſi ſcriptum eſſet לנגדך *lnegdecha*, coram te: hoc eſt, coram Arca, & vertere: *tibi, ô Deus, carmina coram canam.* Sequentia certè verba interpretationi favent.

2. *Tibi ſacrum*] *Sanctitatis tuæ.*

Verbum tuum] Promiſſum tuum, ut ſæpe, cùm alibi, tum Pſ. CXIX.

Majus omnibus tuis cœlis reddidiſti] הגדלת על כל שמך higdaltha hal chol ſchimcha, *magnificaſti ſupra omne nomen tuum.* Qualem loquutionem alibi mihi occurrere non memini, neque ab aliis adlatam video. Si quis eſſet ejus ſenſus, hunc eſſe oporteret: effeciſti, ut promiſſio à te præſtita major ſit famâ omni tuâ. Eum verò an quiſquam ſatis concoquere poſſit neſcio, cùm ſine exemplo ſit, cúmque per ſe non ſatis rei conveniat. Itaque leviſſimâ mutatione auſus ſum hîc legere שָׁמֶיךָ *cœlos tuos*, fretus ſimilibus locis. Sic Pſ. VIII, 2. de Dei nomine: *gloriam tuam ſupra cœlum patefecit*; & verſ. 14 *cùm video cœlos tuos* שמיך. Pſ. CVIII, 4. *major*, aut *altior eſt benignitas tua cœlis*, גדול מעל שמים & verſ. 6. *adtollitor ſupra cœlos, Deus.* Pſ. CXIII, 4. *excelſus eſt ſupra omnes gentes Jehova, ſupra cœlos eſt gloria ejus* Pſ. CXIX, 89. *ſtat verbum tuum in cœlo.* Pſ. CXLVIII, 4 *laudate eum cœli cœlorum.* Ex quibus colligimus optimè dici poſſe *verbum Dei, majus* aut *altius eſſe omnibus cœlis ejus*; hoc eſt, rem omnium digniſſimam, quæ ad cœlum laudibus feratur, ut more Latino loquar. Itaque tantillam mutationem, nuſquam fermè alibi ſimilia molitus, eámque neceſſariam, mihi concedi oportere, judicavi, nec æquos Lectores negaturos ſpero.

3. *Animi mei robur auxiſti*] תרהבני בנפשי עז tharhibeni buaphſchi hoz. *extuliſti me, ut in anima mea robur.* Hoc verbum vide Cant. VI, 3. LXX. hîc πολυωρήσεις με ἐν ψυχῇ μου δυνάμει σου. *Symmachus*: ἐνίσχυσας τῇ ψυχῇ μου δυνάμεις μου. Hieronymus: *dilatato in anima mea fortitudinem*, quaſi idem eſſe putaſſet ac תרחיבני *tharhhibeni*, vel etiam ſic legiſſet. At רהב eſt *ſuperbus fuit*, & in *Hiphil, facit ut ſuperbiat*, quod in meliorem partem ſumtum, ut hîc, perinde eſt ac *augere*, nempe, *robur animi.*

4. *Omnes Reges terræ*] Si aliquomodo hoc contigit inter proximos Hebræis Reges, aut non admodum remotos, dum ſtabat Regnum Judæ; multo plenius eſt impletum, cùm multò major pars hominum Evangelium amplexa eſt. Itaque huc potiſſimum reſpici crediderim.

5. *Canent in viis Jehovæ*] Hoc eſt, adducti ad *incedendum in viis Dei*, hoc eſt, ad vitam ad ejus præcepta exigendam. Nihil enim aliud דרכי יהוה *darche Jehovah*, quæ frequentiſſima eſt loquutio, ſignificat. Perpauci fuerunt Reges Ethnici, qui Proſelyti Judaiſmi fuerint, at multi doctrinam Evangelicam animo exceperunt, poſt tempora Conſtantini.

6. *Humilem videt*] Hoc eſt, curat. Vide Exod. III, 7. Deſcribit poëticè Deum in cœlo ſedentem, nec eo ſeciùs homines videntem in terris; nam Pſalmus ſequens ſatis oſtendit, Hebræis notiſſimam fuiſſe eam, quam *Omnipræſentiam* Dei vocamus.

Sublimis licet] וגבה *vegaboah.* Alii non ad Deum hoc verbum referunt, ſed ad hominem *ſuperbum*, quem Deus è longinquo novit, non minùs quàm humilem. LXX. Intt. τὰ ὑψηλὰ ἀπὸ μακρόθεν γινώσκει, *Aquila*: ἐπηρμένον μακρόθεν γινώσκει. *Hieronymus*: *excelſa de longè cognoſcit.* Sic & multi Recentiorum. Attamen ἀντίθεσις non eſt hîc in eo ſita, quòd Deus humilia, quamvis altus; & ſuperba, quamvis procul, videat; ſed in eo quòd altus & ſublimis licet, humilia & remota tamen videat. Homines

5. Canent in viis Jehovæ, quia magna eſt gloria Jehovæ. 6. Nam altus quidem eſt Jehova, *at* humilem videt, atque, ſublimis *licèt*, è longinquo tamen *eum* agnoſcit. 7. Si in mediis anguſtiis verſer, vitam mihi ſervas, manum injicis in iram hoſtium meorum, & me liberat dextra tua. 8. Jehova rem mihi confectam dabit. Jehova, beneficentia tua eſt in æternum, opera manuum tuarum ne deſeras.

Pſaltes Deum laudat, quòd omnia norit, ubique præſens ſit atque omnipotens, eúmque contra hoſtes ſuos invocat, & ſe ex animo religioſum profitetur.

PSALM. CXXXIX. 1. PRÆFECTO. CARMEN DAVIDIS. Jehova, me perveſtigaſti & noſti. 2. Seis quando ſedeam, & quando ſurgam, è longinquo cogitationem meam intelligis. 3. Semitam meam & cubile meum cingis, omnibus viis meis adſuetus es. 4. Nondum eſt oratio in mea lingua, cùm jam totam eam, Jehova, noſti. 5. A tergo & à fronte obſediſti me, mihique manum impoſuiſti. 6. Mirabilior eſt ſcientia *tua*, quàm à me capi poſſit, ſublimior eſt, quàm ut eam pertingere queam.

7. Quò

verunt. 5. Canent, in viis publicis, laudes Creatoris, quia magna erit tua gloria. 6. Nam eſt altus quidem, nec eo ſecius humilis rationem habet; ſublimis licèt, è longinquo eum ab aliis ſecernit. 7. Si rebus adverſis premar, vitam meam ſervas, cohibéſque hoſtium iram, méque eorum manibus eripis potentiâ tuâ. 8. Creator rem mihi confectam dabit, ejus beneficentia eſt æterna, eumque oro, ne opera manuum ſuarum deſerat.

PARAPHRASIS.

1. PRÆFECTO miſſum Carmen à Davide. Animum meum, ô Creator, perveſtigas eúmque notiſſimum habes. 2. Noſti quæcumque faciam, quando ſedeam, quando ſurgam, imò & quid cogitaturus ſim, diu antequàm id animo verſem. 3. Scis ſemitas meas, & cingis undequaque meum cubile, omnes meos mores. 4. Antequam dicam quod volo, noſti, ô Creator, totam orationem meam. 5. A tergo & à fronte me obſides, & manum mihi, quando viſum eſt, injeciſti. 6. Mirabilior ſcientia tua, quam ut à me capi queat, ſublimiórque eſt, quam ut eam capere, & ſublimior, quam ut eam attingere poſſim.

7. Quò

mines tam ſuperbi, quàm humiles longiſſimè ſunt à cœlo, Dei ſede, remoti; ſed hic de ſuperbis non agit Pſaltes, à quibus ea ſedes non magis diſtat, quàm ab humilibus. Duo membra, aut cola ſunt inter ſe ἰσοδύναμα, ut ſolent.

7. *Si in mediis anguſtiis*] *Si ivero in medium anguſtiæ.*

Manum injicis in iram &c.] *Super iram inimicorum meorum mittis manum tuam*; hoc eſt, manu tuâ coërces improbos conatus inimicorum in me injuſtâ irâ accenſorum.

8. *Rem mihi confectam dabit*] *Perficiet pro me.* יגמר בעדי *jigmar baradi.* LXX. Intt. ἀνταποδώσεις ὑπὲρ ἐμοῦ, quaſi eſſet תגמל *thigmol.* Alii rectius: ἀνταποδώσει, ἀνταποδοῖ aut συντελέσει. Hieronymus: *operabitur pro me.* Hæc vox exſtat tantùm in Pſalmis, ſed apud Syros & Chaldæos, *perficiendi* ſignificatu, non eſt infrequens. Res autem, de qua Pſaltes agit, eſt ipſius ab hoſtibus liberatio.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXXXIX.

2. *QUando ſedeam & quando ſurgam*] *Sedere meum & ſurgere meum*; hoc eſt, quandu quieſcam, & quando ad opus redeam.

E longinquo cogitationem meam intelligis] בנתה לרעי מרחוק *bantha lerebi merahhok.* LXX. Intt. συνῆκας τοὺς διαλογισμούς μου ἀπὸ μακρόθεν. *Hieronymus*: *intellexiſti malum meum de longè.* רעה *rahab*, pro eo quod eſt *cogitavit* aut *voluit*, Chaldaïcum eſt, non Hebraïcum. Certè non exiat in Libris Sacris. Reſpondet Hebraïco רצה *ratſah*, mutatione ſolemni Linguæ Chaldaïcæ τῶ צ in ע. Sunt tantùm derivata, in uſu Scriptoribus Sacris, inter quæ eſt רע *reah* hìc & verſ. 17. Senſus eſt: diu, antequàm cogitem, ſcis, quid ſim cogitaturus.

3. *Cubile meum*] רבעי *ribbi* Intt. σχοῖνον, quod intelligunt de lecto funibus ſuſpenſo. Malim de ſtorea, quâ ſubſtrati erant lecti, eáque è junco facta, qui σχοῖνος dicebatur. *Suidas*: Σχοίνια συμβόλαις, ψιαθοπλόκοι. *Storearum contextores.* Σχοῖνος ἢ ψίαθος: *ſtorea. Hieronymus*, *adcubationes.* Apud Chaldæos רבע frequenter eſt *cubavit.*

Cingis] זרית *zaritha.* Quod verbum interpretantur *cingere*, quod זר *zer* ſit limbus, quo quidpiam cingitur. Nec ſenſus ineptus eſt, quiſquis enim vias alicujus *cingit*, ut & *cubile*, ſcit quid foris & domi agat. Alioqui ſignificat *ventilare fruges*, ideóque *Hieronymus* vertit: *eventilaſti.* LXX. Intt. ἐξιχνίασας, *perveſtigaſti*, qua ventilatione fruges veluti inveſtigentur & ſeparentur à gluma.

Adſuetus es] הסכנתה *biſckantha.* Vide Num. XXII, 30. LXX. Intt. προεῖδες, & Hieronymus: *intellexiſti*, ex conjectura, ut ſæpe.

4. *Cùm jam eam noſti*] *En, Jehova, noſti* eam

7. Quò irem à ſpiritu tuo, & quò à conſpectu tuo fugerem? 8. Si adſcendero in cœlos, ibi *es*; ſi ſtravero lectum meum in ſepulcro, en tu illic *ades*. 9. *Si* ſumſero alas auroræ, & habitationem meam fixero in ultimo mari; 10. etiam illic manus tua ducet me, & adprehendet me dextra tua. 11. Si dixero, caligo tamen occultabit me; nox, ad me quod adtinet, lux *fiet*. 12. Tenebræ obſcurum nihil tibi facere poſſunt, nox inſtar diei lucet; tenebræ & lux *tibi* perinde ſunt. 13. Tu enim creaſti renes meos, &

7. Quò irem, ut ſpiritum tuum fugerem? quò fugiendum mihi eſſet, ut oculos tuos fallerem? 8. ſi adſcenderem in cœlum, illic eſſes. Si in ſepulcro jacerem, illic, ſi videretur, adeſſes. 9. Si inſtar auroræ terram luſtrarem, & ſedes figerem ad ultimum mare; 10. etiam illic manus tua me duceret, & me adprehenderet. 11. Si me putarem latere poſſe in tenebris, nox ipſa mihi lux fieret. 12. Nihil apud te tenebris tegitur, nox enim eſt tibi inſtar lucis. 13. Tu creaſti renes meos;

eam totam; ubi תן idem eſt ac *jam*. Superiora verba non intellexerunt LXX. Intt. neque hæc rectè cum ſequentibus conſtruxerunt, quæ etiam perperam interpretantur. Paſſim הנה de re proximè futura dicitur.

5. *A tergo & à fronte obſediſti me*] אחור וקדם צרתני *abbor vakedem tſurthani*, poſt & ante obſediſti me; hoc eſt, æquè noſti quid agam, ac ſi me à fronte & à tergo obſideres. LXX. Intt. τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα· σὺ ἔπλασάς με &c. quaſi legiſſent יצרתני *jatſarthani*, ut Hieronymus: *formaſti me*. Omnia perperam, quia locum clarum obſcurarunt.

Mihique manum tuam impoſuiſti] Me ita conſtrictum tenes, nihil ut, te inſcio, aut invito facere poſſim, ut qui manu robuſtioris hominis adprehenſus tenetur, nec evadere poteſt.

6. *Mirabilior eſt*] פלאית pro quo rectè legunt Maſſorethæ, פליאה *phliab*, quæ eſt analogica ſcribendi ratio.

Scientia tua, quàm ut à me capi poſſit] דעת ממני dahath mimmenni, *ſcientia à me*. Notum eſt ſic exprimi ab Hebræis comparativum LXX. Intt. ἐθαυμαστώθη ἡ γνῶσίς σου ἐξ ἐμοῦ. Quæ mera eſt κακοζηλία, ubi certò conſtat de loquendi generis ſignificatione, apud Hebræos. Rectè *Symmachus*: ὑπερβάλλει με ἡ γνῶσίς σου. *Hieronymus* obſcuriùs: *ſuper me eſt ſcientia*.

Sublimior eſt, quàm ut eam pertingere queam] משגבה לא אוכל לה miſchgabah lo ouchal lah, *alta, non potero ad eam*; ſupplendum, adtingere, גשת *geſcheth*; hoc eſt, intellectu adſequi quomodo omnia noris.

7. *A ſpiritu tuo*] Hoc eſt, à ſpirituali tua natura, quæ ubique adeſt, per ſe.

8. *Si adſcenderem*] אם אסק *im aſſak*. Verbum נסק hoc ſolo loco occurrit, ſed frequens eſt, apud Chaldæos, *adſcendendi* ſignificatu

Si ſtravero lectum meum in ſepulcro] ואציעה שאול *veatſibab ſcheol*, ſi ſtravero ſepulcrum; hoc eſt; ſi in terræ cavernis, aut ſpeluncis arte factis, ſepeliendorum cadaverum cauſâ, habitarem. Huc facit eximius locus *Platonis* Lib. X. de Legibus, ubi de pœnis improborum, in hac, alteráve vita, ſic loquitur: ταύτης τῆς δίκης οὔτε σύ ποτε, οὔτε εἰ ἄλλος ἀτυχὴς γενόμενος ἐπεύξηται περιγενέσθαι θεῶν· ἣν πασῶν δικῶν διαφερόντως ἔταξάν τε οἱ τάξαντες χρεών τε ἐξευλαβεῖσθαι τὸ παράπαν. οὐ γὰρ ἀμεληθήσῃ ποτὲ ὑπ' αὐτῆς. οὐχ οὕτω σμικρὸς ὢν δύσῃ κατὰ τὸ τῆς γῆς βάθος· οὐδ' ὑψηλὸς γενόμενος, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναπτήσῃ: *ex hoc judicio Deorum, neque tu, neque ullus alius, ſi felix factus ſit, jactaverit ſe evaſiſſe; nam qui hoc ſanxerunt, præ ceteris omnibus judiciis ſurrexerunt, debétque omnino caveri. Numquam enim ab eo negligi poſſis, ne ſi quidem, parvus cùm ita ſis, terræ profundum ſubieris, nec ſi in altum evectus in cœlum avolaveris.*

9. *Si ſumſero*] אשא eſſcha, *ſuſtulero*. Repetendum hîc אם *ſi*.

Alas auroræ] כנפי שחר *chanphe ſcahbar*; hoc eſt, ſi eadem celeritate ferar de Aurora; ab ortu in occaſum. Intra viginti quatuor horas, circa terram ab ortu in occaſum ſolem antecedere videtur; ac proinde Hemiſphærium tunc notum dimidio tempore permeare. LXX. Intt. legerunt כְּנָפַי verterunt enim εἰ ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον, & Hieronymus: *ſi ſumſero pennas diluculo*. Elegantiſſimum loquendi genus imprudenter corruperunt. Sic *Virgilius Æn*. VIII, 369. Nocti alas tribuit:

Nox ruit & fuſcis tellurem amplectitur alis.

In ultimo mari] Ut naviget Oceanum Indicum; niſi malis vertere, *ad ultimum mare*. Eſt באחרית הים *beabbarith hajjam*, in extremitate maris; hoc eſt, in extremo mari, quod eſt ad occaſum. Unde *ultimi* Britanni & Oceanus, quo cingitur, *ultimum* mare dicuntur.

10. *Ducet me*] Ducet me illinc adreptum, quocumque volet.

11. *Caligo tamen occultabit me*] אך חשך ישופני *ach bhoſchek jeſchouphemi*. Verbum hoc Gen. III, 15 & Job. IX, 17. aliud prorſus ſignificat. Hîc, ubi de latebris in caligine quærendis ſermo eſt, vix aliter verti queat, quàm vertimus. Itaque viri eruditi ſignificatûs adfinitatem fuiſſe ſtatuunt inter verba שוף *ſchouph* & נשף *naſchuph*, unde נֶשֶׁף *caligo, crepuſculum*, qualis eſt inter מול & נמל *circumcidere*, רוח & נרח *pellere* & ſimilia.

Nox ad me quod adtinet] לילה אור בעדני *lailab or babadeni*, nox erit lux pro me. *Aquila* & *Symmachus*: περὶ ἐμὲ, & *Hieronymus*: *circa me*. Non malè. At LXX. habent ἐν τῇ τρυφῇ μου. quaſi legiſſent בעדני *bebedeni*, nam עדן vertunt τρυφὴ, unde παράδεισος τρυφῆς. Melius *Aquila* & *Symmachus*: περὶ ἐμὲ, & Hieronymus: *circa me*, quæ tamen non eſt propria ſignificatio τοῦ בעדי aut בעדני *babadi*, aut *babadeni*.

12. *Obſcurum nihil tibi facere poſſunt*] *Caligo non obſcurum faciet à te*. Frequens eſt hæc vis futuri, præſertim additâ negatione.

Lucet] *Lucebit*.

Tenebræ & lux &c.] כחשכה כאורה *chabbaſchecha chaoreh*, ut caligo, ut lux. Hebraiſmus notus.

13. *Tu*

& me in utero materno texiſti. [14]. *Quare* laudabo te, quod reverentiâ & admiratione *tui à te* adfectus ſim, mirifica *ſunt* opera tua, animus meus hoc probè novit. [15]. Non occulta tibi fuerunt oſſa mea, cùm factus ſum in occulto, & formatus in inferioribus locis terræ. [16]. Embryon meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcripti

meos; & me in utero materno corpore texiſti. 14. Quamobrem laudabo te, quod reverentia atque admiratione tui adfectus ſim; mirifica ſunt opera tua, hoc mens mea probè novit. 15. Non tibi ignota fuerunt oſſa mea, cùm fierem in occulto, & formarer in inferioribus locis terræ. 16. Embryon meum cùm formaretur, vidiſti, atque in libro tuo omnes homines ſcripti ſunt, diésque

13. *Tu enim creaſti*] קנית *kanitha*, quod hîc *creaſti*, non *poſſediſti* verti oportere viſum eſt; quia agit Pſaltes de *creatione*, aut *formatione* corporis humani, non de dominio. Itaque quamvis in aliis locis, in quibus admittit hanc ſignificationem *Sam. Bochartus* Chanaan Lib. I. c. 2. aliter vocem interpretati fuerimus, hîc tamen eum ſequuti ſumus.

In utero materno texiſti] תסכני בבטן אמי *theſuccheni bebeten immi*. LXX. Intt. ἀντελάβου μου, hoc eſt, *me ſuſcepiſti*, *me adjuviſti*. Verbum hoc ſignificat *protegere*, Pſ. CXL, 8. Hieronymus: *orſus eſt*, hoc eſt, me inchoaſti, quod ad formationem refertur. Sed intellexerim hîc de involucris, quæ fœtum in utero materno incolumem præſtant, qualia ſunt Amnion & Chorion.

14. *Quod reverentiâ & admiratione adfectus ſim.*] על כי נוראות נפליתי *hal chi noraoth niphlethi*, terriculamentis in admirationem adductus ſum, quaſi eſſet כנוראות *kenoraoth*. נפלא & נפלה confunduntur paſſim, ſignificántque promiſcuè *mirabilem fieri & ſeparari*; ſed hîc videtur ſignificari non qui *mirabilis eſt*, aut *fit*, ſed qui ipſe miratur. *Reverentiam* ſanè ſui ſeu *timorem*, quod perinde eſt, & *admirationem*, quibus Dei opera proſequebatur, ait Pſaltes, cauſam fuiſſe laudum, quibus eum celebrabat.

15. *Non occultâ tibi fuerunt oſſa mea*] לא נכחד עצמי ממך lo nichhad hatſmi mimmecha, *non occultum fuit os meum à te*. LXX. Intt. verbo tenus: οὐκ ἐκρύβη τὸ ὀστοῦν μου ἀπὸ σοῦ. *Aquila*: οὐκ ἐπεκαλύφθη ὀστοῦν μου ἀπὸ σοῦ, quaſi עָצְמִי legiſſet. *Symmachus* verò: οὐκ ἔλαθέ σε ἡ κραταίωσίς μου. alius ἡ δύναμις. Reverâ עצם *hatſem*, æquè *robur* ac *os* ſignificat; ſed maluimus *oſſa*; quia ſermo eſt de formatione fœtûs, unde & Hieronymus: *non ſunt operta oſſa mea à te*, ſed נכחד ממך *nichhad mimmecha* eſt Hebraiſmus notus, qui debet verti *occulta ſibi*, non *à te*, quod aliud eſt Latinè, ſignificátque auribus Latinis, Deum ipſum non eſſe auctorem occultationis oſſium, quod non vult Pſaltes. Sententia eſt, Deo, cùm fœtus etiamnum in utero materno eſt, jam nota eſſe omnia ejus oſſa, tenera licèt; hoc eſt, partes interiores corporis, omnémque earum compagem; quarum ipſe auctor eſt, ſive per ſe, ſive per occultos Divinæ Providentiæ miniſtros.

Formatus in inferioribus locis terræ] רקמתי בתחתיות ארץ *rukkamthi bethachthijoth arets*. Verbum hoc eſſe propriè *acu pingere*, quod Gallicè dicimus *broder*, & Hiſpanicè *recamar*, conſtat è derivatis. Vide ad Exod. XXVI, 1. Hîc eleganter aptatur variæ texturæ corporis humani, oſſibus, tendonibus, carnibus, membranis, glandibus, venis, arteriis, aliiſque vaſibus inter ſe mirabiliter implicitis, conſtanti. Optimè verterat *Aquila*: ἐποικίλθην, nec Latinè loquenti tam felici eſſe licet. Itaque generali voce utendum fuit. At LXX. Intt. legerunt, רִקְמָתִי ut ſit nomen, verterúntque ὑπόστασίς μου, quaſi intelligeretur oſſium compages, quæ reliquum corpus ſuſtinet. Quo ſenſu vocem uſurpavit *Hippocrates*, ut è *Galeno* obſervavit *Joann. Gorræus* in Definit. Medicis. Legiſſe videntur וקימתי *vekimathi*, à קום *ſto*, *ſurgo*, ſed certa eſt prior interpretatio vocis Hebraicæ atque omnino elegans, nec proinde repudianda. Mirum eſt, *Hieronymum* vertiſſe: *imaginatus ſum*, niſi fortè hoc idem ſit ac ἀπεικονίσθην, *inſtar imaginis factus ſum*.

Inferiora loca terræ] Dicitur hîc uterus, non aliter ac ſepulcrum, quaſi è ſepulcro quodam vivo prodiremus, ut ſepulcro inanimo, exactâ vitâ, inſerremur.

16. *Embryon meum*] גלמי *golmi*. Embryon; ſeu fœtus ita dicitur à גלם *galam*, involvit, glomeravit, quod exſtat tantùm 2. Reg. II. 8. ſed non infrequens eſt apud Chaldæos. LXX. & *Aquila*: ἀκατέργαστον, *Symmachus*: ἀμόρφωτον, & Hieronymus: *informem me*. Propriè dicitur ἔμβρυον, nimirum, βρέφος, *creſcens intra uterum*, quod involutæ cuipiam maſſæ ſimile eſt, quamvis intus formata ſint omnia membra.

Viderunt oculi tui] Nota tibi ſunt prima illa initia hominum, etiam quæ nemo vidit. Quæ dicuntur, ut Omniſcientia Divina extollatur. Pulcherrimus eſt locus *Galeni* de Uſu partium Lib. III. c. 10. ubi rejectâ, non ſine indignatione, eorum ſententiâ qui audebant opera Dei carpere, docet eos, qui deſcribunt partes Animalium, eorumque ἀπηλικίαν, re ipſa hymnum de Dei laudibus ſcribere, & habere, ἱερὸν λόγον ὃν ἐγὼ, inquit, τοῦ δημιουργήσαντος ἡμᾶς ὕμνον ἀληθινὸν συντίθημι, καὶ νομίζω τοῦτ' εἶναι τὴν ὄντως εὐσέβειαν, οὐχὶ εἰ ταύρων ἑκατόμβας, αὐτῷ παμπόλλας καταθύσαιμι, καὶ τὰ ἄλλα μυρία μύρα θυμιάσαιμι καὶ κασίας· ἀλλ' εἰ γνοίην μὲν αὐτὸς πρῶτος, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξηγησαίμην, οἷος μὲν ἐστι τὴν σοφίαν, οἷος δὲ τὴν δύναμιν, ὁποῖος δὲ τὴν χρηστότητα. τὸ μὲν γὰρ ἐθέλειν κοσμεῖν ἅπαντα τὸν ἐνδεχόμενον κόσμον, καὶ μηδενὶ φθονεῖν τῶν ἀγαθῶν, τῆς τελεωτάτης χρηστότητος ἐγὼ δεῖγμα τίθεμαι, καὶ ταύτῃ μὲν ὡς ἀγαθὸς ἡμῖν ὑμνείσθω· τὸ δ' ὡς μάλιστα κοσμηθείη πᾶν ἐξευρεῖν ἄκρας σοφίας, τὸ δὲ καὶ δρᾶσαι πάνθ' ὅσα προείλετο δυνάμεως ἀηττήτου: *quem ego Creatoris noſtri verum hymnum compono; exiſtimóque in hoc eſſe veram pietatem, non ſi pluribus taurorum hecatombis ſacra fecerim & caſias aliáque ſexcenta odoramenta & unguenta ſuffumigaverim; ſed ſi noverim ipſe primus, deinde & aliis expoſuerim, qualis ſit ejus ſapientia, qualis potentia, & quæ bonitas. Quod enim cultu convenienti exornare omnia, nihilque ſuis beneficiis privatum eſſe voluerit*,

ſcripti ſunt, diéſque *quibus* formati ſunt, & ne unus quidem *eſt*, in iis, *qui ſcriptus non ſit.*

[17]. Quanto pretio ſunt apud me cogitationes tuæ, ô Deus! quantæ ſunt earum ſummæ! [18]. Numerémne *eas*? plures ſunt quàm arena, cùm expergefactus fuero, adhuc *ero* tecum. [19]. Utinam occidas, ô Deus, improbum & homines cædis reos! (Recedite

que quibus formati; nec unus quidem eſt inter eos, qui in libro naſcentium ſcriptus non ſit.

17. Quanti fiunt a me cogitationes tuæ, ô Deus! quæ quanto numero ſunt? 18. Adgrediárne, in ſomnis, eas numerare? plures ſunt quàm arenæ; cum experrectus fuero, etiamnum eas numero, nec umquam ad finem enumerationis illius pervenio. 19. Utinam, ô Deus, è medio tollas

Inerit, id perfectiſſimæ bonitatis ſpecimen eſſe ſtatuo; & hac quidem ratione ejus bonitas hymnis nobis eſt celebranda. Hoc autem omne inveniſſe, quo pacto maximè omnia exornarentur, ſummæ ſapientiæ eſt. Effeciſſe verò quæcumque voluit, potentiæ eſt invictæ. Plura etiam in ſequentibus, eadem de re, habet, lectu digniſſima; quæ, brevitatis cauſâ, omittimus.

In libro tuo omnia ſcripta ſunt] Hoc eſt, hæc omnia tam noſti, quàm ſi ſingula minutatim in libro à te ſciberentur. Poeticum eſt dicendi genus. Vide ad Exod. XXXII: 32.

Omnes] כלם *chullam*, omnes illi; hoc eſt, homines, à tempore, quo ſunt concepti. Alioqui ſi de quavis re ad eos pertinente hæc diceretur, potius mentem ſuam expreſſiſſet Pſaltes, vocibus כל זאת *chol zoth*, hæc omnia.

Diéſque, quibus formati ſunt] ימים יצרו *jamim juttſarou*. Subaudiendum *quibus*, quaſi eſſet: אשר יצרו בם *aſcher juttſarou bam.*

Et ne unus quidem in iis] ולא אחד בהם *velo ebhad bahem*, quod poteſt referri ad *dies*, ſed malim ad homines; quorum dies natales & emortuales adnotari finguntur, quòd Deus eos norit. Ideò addidimus, *qui ſcriptus non ſit*, quod animo certè ſuppleri oportet à Lectoribus.

17. *Quanto pretio ſunt, apud me cogitationes tuæ*] ולי מה יקרו רעיך *veli mah jakerou rehecha.* Græci Intt. רעיך verterunt, φίλοι vel ἑταῖροι, Hieronymus: *amicos.* Re ipsâ vox ita verti poteſt, ſed hîc ſermo non eſt de iis, quos Deus amat, verùm de infinito prorſus numero cogitationum; quæ Intellectui Divino præſentes ſunt, quæque, cùm reputantur à nobis, ſummam admirationem in nobis creant, & Dei naturæ immenſam præſtantiam ut colamus efficiunt. Quis enim, imbecillâ mente humanâ intelligat, quî Deus, ſine confuſione, oblivione, aut cognitionis augmento omnia, quæ fuerunt, ſunt & erunt, intelligat, & quidem ſemper? De voce רע, pro eo, quod eſt *cogitatio*, vide ad verſ. 2.

Quantæ ſunt earum ſummæ] מה עצמו ראשיהם *ma hatſemou raſchehem*, quàm validæ ſunt earum ſummæ! aut, quàm creverunt ſi eas conſideremus, quaſi in libris quotidie ſcribendas; perinde ac ſi Deus Ephemeridas haberet, quæ univerſa cogitata, dicta ac facta hominum, & quidquid iis contigit, complecterentur. Senſum hunc eſſe ſequentia verba oſtendunt, ut & locus Pſ. X, 6. Veteres Intt. in re non admodum obſcura à recta via prorſus aberrarunt. LXX. Intt. λίαν ἐκραταιώθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν, hoc eſt, amicorum Dei. *Aquila*: αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν ἐκραταιώθησαν. *Symmachus*: παμπληθεῖς μοι ἦσαν αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν. *Theodotion*: ἐκραταιώθησαν οἱ πένητες αὐτῶν. Hieronymus: *quam fortes pauperes eorum.* At ubi agitur de calculo, quemadmodum hîc, ראשים *raſchim* ſunt non *capita*, neque *pauperes*, ſed *ſummæ*. Vide Num. I, 2. IV, 2, 22. Fateor hîc tantùm plurali numero, hoc ſenſu, occurrere, ſed nihil vetat ita loquutos Hebræos de pluribus ſummis, quod etiam omnino poſtulat hic locus.

18. *Numeremne eas?*] אספרם *eſpherem*, numerabo eas. Subjicienda huic voci interrogationis nota. Commodius huc videtur, quàm ſi ſuppleas *ſi*.

Cum expergefactus fuero &c.] הקיצותי ועודי עמך *hakitſothi vehodi himmecha.* LXX. Intt. verbo tenus: ἐξηγέρθην, καὶ ἔτι εἰμὶ μετὰ σοῦ, interprete Hieronymo: *evigilavi & adhuc ſum tecum.* Symmachus: ἐξυπνίσω, καὶ εἰς ἀεὶ ἔσομαι μετά σου. Nempe, עודי putavit idem eſſe ac בעודי *behodi*, dum adhuc ſum. Si nihil deeſt, ſenſus eſſe queat: quotieſcumque expergiſcor, ſum adhuc tecum; hoc eſt, ſingulis diebus de Providentia tua meditor, nec umquam exhauritur cogitandi de te materia.

19. *Utinam*] אם *ſi*, quod *utinam* interdum ſignificat, ut huc loco, quamvis hunc ſignificatum omiſerit *Chriſt. Noldius.* Vide & Num. XXII, 29. Joſ. VII, 7. Job. XVI, 4.

Homines cædis reos] *Homines ſanguinum.*

Recedite à me] Videntur hæc parentheſi claudi oportere, cùm ſeriem orationis abrumpant.

20. *Qui de te loquuntur*] ימרוך *jomerouchu*, omiſſo *Aleph*, Librarii, ut puto, culpâ. Intelliguntur ii, qui ſæpe de Deo loquuntur, non quòd eum revereantur, ſed ad fallendum.

Malo animo] למזמה *limzimmah*, *in fraudulentam molitionem.*

Proferunt nomen tuum ad fallendum] נשוא לשוא *naſchou laſſchav*, נשוא eſt pro נשאו errore, ut puto, librarii. Supplevi, ex ſententia etiam Rabbinorum nonnullorum, שמך *ſchimecha*, *nomen tuum.* Vide Exod. XX, 7. & ibi notata. Certè qui malo animo de Deo loquuntur, dum moliuntur aliquid mali, nomen ejus proferunt, ad mendacii confirmationem, ſeu ut fallant.

Hoſtes tui] עריך *harecha.* Supplevi, *ſunt*, & ſunt ſanè Dei hoſtes, qui nomine ejus abutuntur, ad aſtus fallendos, LXX. Intt. mirè verterunt: ὅτι ἐρεῖς εἰς διαλογισμὸν, λήψονται εἰς ματαιότητα τὰς πόλεις σου, quaſi עריך eſſet à עיר *urbes*; ſine ſenſu. *Aquila*: ὅτι ἀντιλέξουσί σοι εἰς ἀπάτην, ἦραν εἰς κενὸν ἀντίζηλοί σου. *Symmachus*: οἵτινες ἀντελάλησάν σοι διαλογισμῷ ἐπήρθησαν ματαίως οἱ ἐναντίοι σου. *Theodotion*: ὅτι ἐρίζουσί σοι εἰς διαλογισ-

dite à me.)

20. Qui de te loquuntur malo animo, proferunt *nomen tuum* ad fallendum, *ſuntque* hoſtes tui. 21. Nonne eos odio habeo, ô Jehova, qui te oderunt, & eos faſtidio, qui contra te inſurgunt. 22. Prorſus eos odi, & *ipſi* inimici mihi fuerunt.

23. Perveſtiga me, ô Deus, & cognoſce animum meum; explora me, & intellige cogitationes meas. 24. Vide, an in me ſit via moleſtiæ, & me deduc per viam *in* perpetuum.

Pſaltes à Deo petit liberationem ab hoſtibus, ultionémque in eos divinam.

PSALM. CXL. 1. PRÆFECTO. CARMEN DAVIDIS. 2. Libera me, ô Jehova, ab homine malo, à viro injurio ſerva me, 3. qui mala animo ſuo excogitant, & quotidie contrahunt

tollas improbos, & præſertim cædis reos! (Recedite à me ejuſmodi homines!)

20. Qui de te loquuntur, malo animo ſæpe proferunt nomen tuum, ad alios fallendos, ſuntque hoſtes tui. 21. Eos verò ego quidem odi, qui te odio babent, eóſque faſtidio, qui contra te impiè inſurgunt. 22. Omnino eos odio habeo, ô Creator, quemadmodum & ipſi mihi ſunt exoſi.

23. Perveſtiga animum meum, ô Deus, eumque penitus cognoſce, explora me, & cogitationes meas cognoſce. 24. Vide, an ſequar eorum mores, qui moleſtiam aliis creant, ſique rectam viam inivi; quod ſi compereris, per eam viam me ſemper deducito.

PARAPHRASIS.

1. DAVIDIS ad Præfectum *Cantorum* miſſum. 2. Libera me, ô Creator, ab homine malo atque injurio; 3. qualis mala excogitat, & inimicitias quotidie ſibi contrahit. 4. Ejuſmodi homines

λογισμῶν. Se verbis non expediverunt. V. Editio: ὅτι παραπικρανεῖς σε ἐν κακοβουλίᾳ, quia legit יַמְרוּךָ à מרה *amarus fuit*. Hieronymus: *contradicent tibi ſceleratè, elevati ſunt fruſtra adverſarii tui.* Non ſatis verba adtendit Ex ipſo diſſenſu Interpretum ſatis liquet, eos neque Lexicis, neque Grammaticis inſtructos, quod copioſiùs oſtendi in Quæſtionibus Hieronymianis.

21. *Eos faſtidio*] אתקוטט ethkotath, LXX. ἐξετηκόμην, Hieronymus: *diſtædar.* Parum propriè; nam hoc verbum *faſtidium* & *tædium* ſignificat. Poſſet etiam verti, quia eſt conjugatio activa: *oſtendi me tædere ac pigere eorum, qui in te inſurgunt.*

Qui contra te inſurgunt] Eſt hic ובתקוממיך *ubithekomemecha*, pro ובמתקוממיך *ubimithkomemecha*, ubi primi מ eſt, ut putat *Buxtorfius* Thes. Gram. Lib. I. c. 42. Syncope ne quatuor litteræ ſerviles ab initio occurrerent. Vereor ut mendam Librarii, in tam longa voce dormitantis, nomine figuræ grammaticæ honeſtet.

22. *Prorſus eos odi*] תכלית שנאה שנאתים *thachlith ſchinah ſchnethim*, perfectione odii eos odi. Hæc tribuenda eſſent temporibus fœderis, per quod hoſtes odio habere nefas non fuit; niſi fortè poſſent ad mores potius, quàm ad homines, referri. Meritò negabant Stoïci peccantes eſſe odio habendos. *Seneca* de Ira Lib. I. c. 14. *Peccantes verò*, inquit, *quid habet cur oderit, cùm error illos in ejuſmodi delicta compellat? Non eſt autem prudentis errantes odiſſe; alioquin, ipſe ſibi odio erit. Cogitet quàm multa, contra bonum morem faciat; quam multa, ex iis, quæ egit, veniam deſiderent. Jam iraſcetur etiam ſibi. Neque enim æquus Judex aliam de ſua, aliam de aliena cauſa, ſententiam fert. Nemo, inquam, invenietur, qui ſe poſſit abſolvere, & innocentem quiſque ſe dixit reſpiciens teſtem, non conſcientiam.* Qui nollet à Deo odio haberi, propter delicta, non debet alium delinquentem odiſſe. Pulcrè *Auguſtinus* Ep. CLIII, 3. *Facile eſt atque proclive malos odiſſe, quia mali ſunt; rarum autem & pium eoſdem ipſos diligere, quia homines ſunt; ut in uno ſimul & culpam improbes, & naturam adprobes. ac propterea culpam juſtiùs oderis; quod ea fœdatur natura, quam diligis.* Videmus hoc quotidie à parentibus erga liberos fieri, qui quamvis oderint vitia liberorum, liberos tamen non oderunt; quibus faciliimè ignoſcunt, ubi vitiis illis inviſis valedixiſſe eos putant. Sic ſe gerunt fratres erga fratres; ſic amici veri erga amicos, quorum vitia perire, non ipſos cupiunt; ſic omnium virtutum abſolutiſſimum exemplar Deus, qui vitiis hominum, non hominibus indignatur; ſemper quippe paratus iis ignoſcere, qui ad meliorem frugem redeunt.

24. *Via doloris*] דרך עצב *derech hotſeb*; hoc eſt, *doloris*, vel *moleſtiæ*, ſeu vitæ inſtitutum, quo aliis dolorem, vel moleſtiam creem.

In perpetuum] עלם *holam*, pro לעלם *leholam*, hoc eſt, per totam vitam meam, dux mihi eſto. Vide Pſ. V, 9. XXVII, 11.

COMMENTARIUS.

In PSALM. CXL.

1. A *Viro injurio*] *A viro injuriarum.*

2. *Quotidie contrahunt bella*] יגורו מלחמות *jagouron milhhamoth.* Voces quidem ſeorſim notiſſimæ ſunt, ſed conjunctim non occurrunt,

hunt bella. 4. Acuunt linguam ſuam inſtar ſerpentis, venenum aſpidis eorum labiis ſubeſt. Selah. 5. A viri improbi manibus libera me, ô Jehova, contra virum injurium tuere me, qui excogitavit, quomodo greſſus meos impelleret. 6. Abſconderunt ſuperbi mihi laqueum, funibus extenderunt rete ad oram orbitæ, & tendiculas mihi objecerunt. Selah.

7. Dixi Jehovæ, Deus meus es, voci precum mearum aurem præbe, ô Jehova. 8. Jehova Domine, robur ſalutis meæ, texiſti caput meum, die armorum. 9. Ne concedas, Jehova, deſideria improbi, molitionem ejus ne ſecundes, *ne* ſe ſe efferat. Selah. 10. Venenum *ineſt* circumdantibus me, moleſtia labiorum eorum illos operiat. 11. Cadant

mines acuunt linguas ſuas, inſtar ſerpentium, vomuntque venenum, æque noxium ac eſt aſpidum. 5. Ab improbi manibus violentis libera me, ô Creator, contra eum me tuere, qui excogitavit, quomodo me in lapſum incitaret. 6. Sunt enim mali homines, qui mihi laqueos tetenderunt, ut me ad prava facinora præcipitem agerent.

7. Dixi verò Creatori: Deus meus es, quem ſolum colo, precibus meis faventem te præbeto. 8. Domine Creator, cujus potentia incolumis ſum, in prælus me incolumem præſtitiſti. 9. Ne patiaris, ô Creator, improborum cupiditatibus & molliminibus ſatisfieri, ne nimiùm ſe efferant. Selah. 11. Cadant in illos fulmina, Deuſque eos proſternat

runt, niſi hoc loco. Propriè vertendum putant, *congregant bella*, hoc eſt, bella contrahunt, vel conciliaur iis, qui antea pacem inter ſe colebant. Ejuſmodi erant homines, qui Saülem conciliabant, ut armatus Davidem inſectaretur. Crediderim verbum גור traxiſſe hîc eum ſignificatum ab adfini Radice גרה *garab*, ut fieri ſolet, quæ *irritare, ad bellum concitare*, aut *ad rixas*, ſignificat, in conjugatione *Hithpahel*, & conjungitur cum מלחמה *milhhamah* Deut. II, 24. Dan. XI, 25. Ergo hîc verbum יגורו eamdem vim obtinet, ac ſi ſcriptum eſſet יתגרו *jithgarou*, dicitúrque de rixarum & bellorum ſomitibus. LXX. hîc παρεϊάσσοντο πολέμους, & Hieronymus: *verſati ſunt in prœliis.*

3. *Acuunt linguam ſuam*] Hoc eſt, habent linguas acotas inſtar ſerpentium, qui linguas vibrant, ita ut acutiores & bifidæ, aut trifidæ, ſi Poëtis credimus, videantur. Qua de re, vide quæ collegit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. I. Lib. I. c. 4. Ceteroqui ſerpentes non nocent linguâ, ſed dentibus, per quos deſcendit humor venenatus in vulnera. Sed vulgus ita loqui ſolitum erat, quaſi venenatæ eſſent ſerpentium linguæ; proptereáque hominum mendacium & doloſorum linguæ, quæ ſermonibus maximè nocent, conſeruntur cum linguis ſerpentium; uſus enim omnium idiomatum à populi arbitrio maximè pendet, quòd ſapientes etiam ſequi neceſſe habent. Sed non ſunt ita ad vivum reſecanda, quæ dicunt, cum vulgo; ut per omnia cum eo ſentiſſe videantur. Vide *Franciſci Redi* eruditas obſervationes *de Viperis.*

Venenum aſpidis &c.] עכשוב *hachſchoub* aſpidem verterunt plerique omnes veteres & recentiores Intt. quorum ſententiam confirmat *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib. III. c. 4.

Eorum labiis ſubeſt] Ineſt eorum verbis.

Selah.] Vide not. ad Pſ. III

5. *Greſſus meos impelleret*] Ita ut caderem.

6. *Abſconderunt* &c.] Ut feræ, cui occulti laquei tenduntur.

Funibus] חבלים *vehhabalim*, pro ובחבלים *oubehhabalim.*

Ad oram orbitæ] ליד מעגל lejad mahgal, *ad latus orbitæ*, ut ſi fortè vel minimùm declinarem à via, in loco, in quo aſpera, aut lutulenta eſt, inciderem neceſſariò in occulta retia. Sæpe in Pſalmis ſic inſidiæ deſcribuntur, ſeu reverâ tenti ſint laquei, ſeu aliud inſidiarum genus intelligatur, quod veriſimilius.

8. *Jehova Domine*] יֱהוִה אֲדֹנָי LXX. Intt. κύριε κύριε, Hieronymus: *Domine Deus*, inverſâ punctatione Maſſorethicâ, ut & alibi.

Texiſti caput meum &c.] Hoc eſt, ne vulnerarer, quaſi objecto clipeo, impediiſti.

9. *Ne ſecundes*] זממו אל תפק *zemamo al thaphek*, ne molitionem ejus fac procedere, aut progredi; hoc eſt, ne patere ad exitum pervenire. Vide Proverb III, 13. LXX. Intt. διελογίσαντο κατ' ἐμοῦ, μὴ ἐγκαταλίπῃς με, incommodè. Nec Hieronymus melius: *ſcelera ejus ne effundantur. Symmachus*: ἐβουλεύσαντο μὴ ἀποβαίνῃς. Græci legerunt זממו, Latinus זמות, ſed perperam.

Ne ſe ſe efferat] ירומו *jaroumou*, adtollentur. Subaudiendum פן *phen*, ne. Vide Pſ. XXXV, 19. Singulari verti propter antecedentia. Hebræi, cùm de pluribus eſt ſermo, promiſcuè utroque numero utuntur, quod Latinè fieri nequit.

10. *Venenum ineſt circumdantibus me*] ראש מסבי *roſch mſibbai*, LXX. Intt. & *Theodotion*: ἡ κεφαλὴ τοῦ κυκλώματος αὐτῶν, quaſi legiſſent מסבם *mſibbam*. *Aquila*: κεφαλὴ καταστρεφόντων με. *Symmachus*: πικρασμὸς τῶν κυκλούντων με. Hunc ſequuti ſumus. Vide Deut. XXIX, 18. Poſſet hæc quoque eſſe pars dirarum precum; ſed nihil vetat eſſe delictum, quod eas merebatur.

Moleſtia labiorum &c.] Moleſtia, quam cæteri aliis maledicentiâ ſuâ optant, in eos recidat. Pro *operiat* eſt יכסומו *jechaſſoumo* in textu, ſed legunt Maſſorethæ יכסימו *jechaſſemo*. Nihil opus erat ־ִ ' in penultima ſyllaba; nam rectum erat יכסם *jechaſſem.*

11. *Cadant in eos prunæ*] In texta eſt ימיטו *jamitbou*, cui verbo cum deſit nominativus, legerunt Maſſorethæ ימוטו *jimmotou*, movebuntur, hoc eſt, decident, nam ex alto cadunt fulmina. Suſpicarer potiùs legendum ימיט *jamit*, dejiciet, & ſubaudiendum *Deus*; quod nomen, etiam ex lectione Maſſorethica, debet ſuppleri, ante verbum ſequens. Unâ voce vertimus גחלים באש *gahhalim baeſch*, carbones in igne, quia prunæ ſunt carbones incenſi. Intelliguntur fulmina. Vide Pſ. XVIII, 13, 14.

In

dant in eos prunæ, *Deus* dejiciat eos igne in foveas *è quibus* non reſurgant. [12]. Vir *improbæ* linguæ ne conſiſtat in terra. Virum injurium malus inquirat, ut eum *præcipitem* impellat, [13]. Novi Jehovam jus dicturum adflicto, & ſententiam laturum de egenis. [14]. Juſti autem laudabunt nomen tuum, *ô Deus*, & ante conſpectum tuum habitabunt juſti.

Preces ad Deum de liberatione ab improbis, eorúmque conſortio.

PSALM. CXLI. 1. CARMEN DAVIDIS. Jehova, te invocavi, feſtina mei cauſâ, & voci meæ aurem præbe, quando te inclamo. [2]. Rata ſit oratio mea, *ut* ſuffimentum, in con-

nat in foveam, è qua non ſurgant. 12. Vir maledicæ linguæ expellatur è patrio ſolo, & virum injurium quærat alius improbus, ut eum in exitium præcipitem det. 13. Scio fore ut Creator jus dicat adflicto, & adflictis faventem ſententiam pronunciet. 14. Boni viri nomen tuum extollent, ô Deus, atque in terra tibi ſacra ſedes habebunt quietas.

PARAPHRASIS.

1. CARMEN DAVIDIS, O Creator, te invocavi; mei cauſa, feſtinum auxilium accelera, quotieſcumque te invoco. 2. Oratio mea tibi accepta ſit, ut ſuffimentum tibi ab homine religioſo oblatum. Subla-

In foveas] במהמרות *bmahamoroth*. Huic voci cùm nulla ſit Radix adfinis, in Hebraica Lingua, nec in vicinis; videntur Intt. ex conjectura vertiſſe. LXX. habent: ταλαιπωρίαις, *Symmachus* & *Theodotion*: βόθυνος, ut *Hieronymus*: *in foſſas*. Alius Græcus verterat, ἐν ταυρωμένοις, alius: μετὰ πολλοῦ τάχους quod deducendam vocem putarent à מהר *mahar*, feſtinavit. Si hic conjicere liceret, non abſurdè fortè poſſemus ſuſpicari legendum בחמורות *bemahhamoroth*, ita ut ſignificentur foſſæ luto, aut bitumine inde hauſto profundiores: nam חמר *hhemar* eſt *bitumen* & *hhomer* eſt *lutum*, ut omnes norunt vel ex Gen. XI, 3 Itaque מהמורה erit ejuſmodi foſſa, in quam ſi quis inciditſet, præſertim paullò profundiorem, vix ſine celeri auxilio reſurgere poterat, lutóque, vel bitumine alto immerſus perire neceſſe habebat.

12. *Vir improbæ linguæ*] *Vir linguæ*, quo loquendi genere non ſignificatur tantùm *linguax*, vel *loquax*, cui exſilium non imprecaretur vir bonus; ſed calumniator, qui mendaciis proximo perniciem creare conatur. Vide verſ. 4 & 10.

Malus inquirat] רע יצודנו rah jetſoudennon, *malus*, aut *malum venetur*; hoc eſt, quærat & inveniat, ut impellat præcipitem.

13. *Jus dicturum*] כי יעשה דין *chi jahaſcheh din*, facturum judicium.

Sententiam laturum de egenis] משפט אביונים miſchphat ebjonim, *judicium egenorum*; hoc eſt, ſententiâ latâ, egenos liberaturum ab oppreſſione potentiorum.

14. *O Deus*] Hoc addendum fuit, quod ſæpe omittunt Hebræi, ne obſcurior eſſet ἀποστροφή.

Ante conſpectum tuum] את פניך eth phanecha, *cum facie tua* Quæ loquutio occurrit Pſ. XVI, 11. XXI, 7. & alibi. Videtur ſignificari habitatio in terra promiſſa, cui præſens adeſſe Deus, propter Sacrarium, cenſebatur.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXLI.

2. R*Ata ſit oratio mea*] תכון תפלתי *thicchon thephillathi*, firmatur oratio mea; hoc eſt, ne ſit irrita; quidquid enim firmum non eſt, irritum ſit. Vide Pſ. CI, 7. Proverb. XII, 19. XX, 18.

Ut ſuffimentum] קטרת *ktoreth*. Supplendum כ vel *ut*. Senſus eſt acceptum ſit ut ſuffimentum meum. Sic LXX. Intt. & alii.

Sublatio manuum mearum] משאת כפי *maſſchath chapphai*; hoc eſt, preces, quæ protentis ad Sacrarium manibus fiebant. Res eſt nota. Intelliguntur autem preces veſpertinæ, ut ſequentia oſtendunt.

Inſtar muneris veſpertini] מנחת ערב *minhhath herab*, pro כמנחת *chemimhhath*, ut res ipſa oſtendit, quamvis ſimilitudinis particula non ſit hic à Vett. Intt. ſuppleta. Sæpiſſimè deeſt, ut docebit *Noldius* ad hanc particulam n. 36.

3. *Pone cuſtodiam ori meo*] Ne patere à me mali quidquam proferri.

Serva oſtium labiorum meorum] נצרה על דל שפתי nittſerah hal dal ſchphathai, *cuſtodi ad oſtium labiorum meorum*. דל *dal* idem eſt ac דלת deleth, *janua*. Simile loquendi genus Mich. VII, 5. LXX. Intt. θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου, nempe, θῆς *pone*, quod anteceſſit; quaſi legiſſent, aut legendum putaſſent דל מצור על שפתי *oſtium munimenti ad labia mea*. Sed nullâ mutatione hic opus eſt: *Homerus* ſic dixit ἕρκος ὀδόντων, *ſeptum dentium*, pluribus locis. Elegianter *Buchananus*:

> —— *Ad oris januam*
> *Fac excubet cuſtodia.*

4. *Ne patere inclinari animum meum*] אל תט *al tath*, ne inclines. Sed ſæpe Hiphil non actionem, ſed permiſſionem tantùm ſignificat.

Deus

conſpectu tuo; ſublatio manuum mearum ſit *inſtar* muneris veſpertini,
3. Pone, ô Jehova, cuſtodiam ori meo, & ſerva oſtium labiorum meorum.
4. Ne patere inclinari animum meum ad rem malam, aut ad edenda prava facinora, cum viris vitio addictis; neque delicatis eorum cibis veſcar.
5. Percutiat me juſtus, adhibitâ benignitate, & increpet me *propter* unguentum capitis *mei*, ſed ne caput meum frangat; nam etiamnum *ero*, & preces meæ *fundentur* in ejus calamitatibus,
6. ut dejiciantur per loca petricoſa judices ejus, útque audiat verba mea, quia *ei* ſunt jucunda.

7. Non ſecus ac ſi-quis proſcidiſſet ac fidiſſet terram: diſperſa ſunt oſſa noſtra, ad oſtium

blatio manuum mearum ad te, ſit tibi perinde ac ſacrum veſpertinum, quod quotidie tibi ſit. 3. Os meum, ô Creator, ita coerce, ut nihil illicitum proferat. 4. Ne patere animum meum ad ullam malam rem inclinari ad patranda prava facinora, cum viris vitio addictis; neque delicatorum ciborum, quibus veſcuntur, me eſſe participem. 5. Percutiat me vir bonus, adhibitâ moderatione, increpétque

ita ut rationem habeat faſtigii regii, mihi unà cum unctione regia collati, nec caput oleo ſacro unctum frangat; nam ſi adhuc vivam, preces ad Deum fundam pro eo, ſi in calamitates incidat; 6. ut judices illi iniqui, è rupibus præcipites dejiciantur, utque verba mea audiat, quæ ſcio ei eſſe jucunda.

7. In tanto periculo verſamur ego, & qui partes meas

Deus nec *inclinat animum ad malè dicendum*, nec inclinare poteſt. Itaque non eſt orandus, ne hoc faciat, ſed tantùm, ne patiatur fieri. Bene *Buchananus*:

Fac mens ſequatur recta, fac in lubricam
Ne flectat erroris viam.

Deteriùs multò *Beza*:

Nec mens hæc facito mea
In omne prona ſcelus feratur.

Meliùs *Junius* & *Piſcator*, quamquam *Bezæ* diſcipuli: *ne ſinas inclinari*: quos rectè ſequutus eſt Italicè & Gallicè *Joan. Diodatus*. Rectè *Chryſippus* in Commet. de diſceptando, & Lib. II. de Diis, ut refert *Plutarchus* de Stoïcorum repugnantiis. p. 1049. docuerat: ὡς τῶν αἰσχρῶν τὸ Θεῖον παραίτιον γίνεσθαι οὐκ εὔλογόν ἐστι· *nullá ratione dici poſſe Deum turpium auctorem eſſe.* ὃν τρόπον γὰρ οὔτε νόμος τοῦ παρανομεῖν παραίτιος ἂν γένοιτο, οὔτε οἱ Θεοὶ τοῦ ἀσεβεῖν: *quemadmodum enim neque lex queat cauſa eſſe legis perfringendæ: ſic nec Dii impietatis.* Reum quidem eum repugnantiæ agit *Plutarchus*, ſed quæ erant his contraria prorſus erant falſa, habentúrque ab omnibus, qui ſapiunt. *Plato* etiam huic ſententiæ favet, quamvis non ſemper ſibi conſtet. Interim Chriſtianos pudere oportet, ſi deteriùs de Dei virtutibus ſentiant, quàm interdum Ethnici, quibus ſemper & per omnia Dei reverentiores eſſe debent.

4. *Ad rem malam*] לדבר רע *ldabar rah* quod æquè verti queat, *ad verbum malum*, aut *ad rem malam*, ſed hîc agitur de factis.

4. *Ad edenda prava facinora*] להתעולל עלילות ברשע *lehithholel haliloth breſchah*, *ad faciendas actiones in nequitia.*

Neque delicatis &c.] Neque opiparis eorum cibis capiar.

5. *Percutiat me juſtus, adhibitâ benignitate*] יהלמני צדיק חסד *jehelmeni tſaddik bheſed* pro בחסד *bbheſed*, in benignitate; vel ex benevolentia, ad mei emendationem. Verbum הלם eſt *comminuere* Pſ. LXXIV, 6. ſed & *verberare, tundere*, ſignificat, pro re de qua ſermo eſt, ut ἐπιτρίβειν Græcè. LXX. Intt. παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει. Hieronymus: *corripiat me juſtus in miſericordia.* Alius Græcus, fortè *Aquila*: κατελαύνω, *malleo tundat*, aut *rumpat*.

Increpet me propter unguentum capitis mei] יוכיחני שמן ראש jochihheni ſchemen roſch, *increpet me* (propter) *oleum capitis*; hoc eſt, quòd caput meum ungo, pretioſiore unguento, facilè patiar, ſed ne caput mihi propterea frangat. Eſt hîc παροιμιῶδές quiddam, quo exprimitur, quod antea dictum de caſtigatione intra modum conſiſtente, & utilitatem caſtigati ſpectante, non ad ejus perniciem progrediente. Viri tamen docti hîc שמן ראש, interpretantur, ut ראש בשמים *aromata eximia* Exod. XXX, 23. cum quo conferunt Cant. IV, 14. Ezek. XXVII, 22. Nec nego hanc eſſe interdum vim vocis ראש, ſed ſequentia hîc verba ei interpretationi adverſantur.

Ne caput meum frangat.] אל יני ראשי *al jani roſchi*. Eſt יני pro יניא. Videtur verbum נוא *nou*, propriè eſſe *frangere* corporeum quidpiam, deinde *frangere* animum, & *irritum* quidpiam *facere*; nam ſignificationes actionum corporearum plerumque ſunt ad res incorporeas tranſlatæ. LXX. Intt. locum non intellexerunt, cum verterint: ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου, nec *Hieronymus*, qui habet: *oleum amaritudinis non impinguat caput meum*, nam נוא nuſquam ſignificat *impinguari*, aut quidpiam adfine. Aliorum Interpretationes ſunt coactæ, nec ſeriei orationis conſentaneæ.

Nam etiamnum ero &c.] כי עוד ותפלתי ברעותיהם *chi hod outhephillathi berahothehem*, *quia adhuc* (ero) *& oratio mea in calamitatibus eorum*; hoc eſt, dum etiamnum vivam preces ad Deum, pro calamitatibus juſtorum, fundam. Adfixum הם licet plurale refertur ad צדיק *juſtum*, quia non de uno juſto agit Pſaltes, ſed de toto genere innocentium. Frequentiſſimum hoc eſt, apud Hebræos.

6. *Ut dejiciantur per loca petricoſa.*] נשמטו בידי סלע *niſchmetou bide ſelah*, relinquentur vel dimittantur per lapidem; hoc eſt, præcipites dejiciantur per rupes. Supplevi למען lemahan, *ut*, quo hæc verba cum ſuperioribus connectuntur, alioquin ab iis divulſa.

Utque audiat] *Et audient*, non judices è rupibus dejecti, ſed *juſti*, de quibus antea. Mirè hunc verſum tranſtulerunt Veteres, ſed ſunt partim à librariis corrupti. LXX. Intt. κατεπόθησαν ἐχόμενοι πέτρας οἱ κραταιοὶ (leg. κριταὶ, *judices*

Digitized by Google

oſtium ſepulcri. [8]. Quia in te, Jehova, oculi mei *intenti fuerunt*, *&* in te ſpem meam collocavi, ne animam meam effundas. [9]. Libera me à laqueo, quem mihi tetenderunt, & ab offendiculis eorum, qui vitio addicti ſunt. [10]. Simul in retia Dei incidant improbi, donec ego tranſibo

Preces Davidis, in ſpelunca latentis, & Dei auxilium implorantis.

PSALM. CXLII. 1. CARMEN ERUDIENS. DAVIDIS, CUM ESSET IN SPELUNCA, PRECES. [2]. Voce meâ Jehovam inclamabo, voce meâ Jehovam orabo. [3]. Effundam coram eo meditationem meam, anguſtiam meam in ejus conſpectu nunciabo.

meas ſequuntur, ut poſſim dicere nobis eſſe paratum ſepulcrum, in quod oſſa noſtra mox eſſent inferenda. 8. Verùm, ô Creator, quia oculi mei ad te ſemper converſi, ne patere me occidi. 9. Libera me ab inſidiis, quas mihi ſtruxerunt, atque ab offendiculis malorum hominum. 10. Incidant illi in retia Dei, dum ſum etiamnum in vivis.

P A R A P H R A S I S.

1. DAVIDIS. Carmen erudiens, quod compoſuit, quod fecit in ſpelunca, in qua propemodum eſt oppreſſus à Saule. 2. Creatorem invocabo, & preces ipſe fundam. 3. Effundam coram

ces ut habet Vulgatus) αὐτῶν· ἀκούσονται τὰ ῥήματά μου, ὅτι ἡδύνθησαν, *Aquila:* ἀπεσπάσθησαν ἐν χερσὶ πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν, quia intellexit è rupibus dejectum iri judices diei. Sed ex eodem pro כי נעמו adfertur ὅτι ἱδρυφορήθησαν, aut εὐπρεπίσθησαν, quod multò melius. *Symmachus:* ἐκπεσόντες ἐν χερσὶ πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν. ἀκούσονται ῥήσεις μου ἡδείας. Hieronymus: *ſublati ſunt juxta petram judices eorum. Audient verba mea, quoniam decora ſunt.*

Sunt jucunda] נעמו *nahemou.* David 2. Sam. XXIII, 1. נעים nahim, *jucundus in canticis Iſraelis.*

7. *Non ſecus ac ſi quis*] *Ut ſcindens ac findens in terra, diſperſa ſunt* &c. Cadavera meorum inſepulta jacent, non ſecus ac ſi quis terram, ubi erant ſepulta, proſcidiſſet & reſoſſa paſſim ac temerè jacere paſſus eſſet. Quod inhumanum fuit, apud omnes populos, & apud Judæos lege etiam vetitum. Qua de re adeundi qui de funeribus & jure manium egerunt. Miſerrima & contumelioſiſſima res habebatur videre ſepulcra ſuorum exarari. *Horatius* Epod. XVI, 13. inter ultima mala, quæ bellis civilibus Romæ contingere poterant, hoc habet de victore:

Quæque carent ventis & ſolibus oſſa Quirini

(Nefas videre!) diſſipabit inſolens.

8 *In te oculi mei*] Vide ad Pſ. CXXXIV, 2.

Ne animam meam effundas] אל תער נפשי *al theor naphſchi.* LXX. Intt. μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχήν μου. Qui quidem eſt ſenſus, ſed propriam vocis תער poteſtatem non exprimit. *Aquila:* ἐκκενώσῃς, *Symmachus & Theodotion:* ἀποκενώσῃς. Hieronymus, *evacues.* Dicitur de Hydria Gen. XXIV, 20. ubi de Rebekka: תער כדה *thear chaddah*, *effudit hydriam ſuam*; hoc eſt, aquam hydria contentam. At hic id ipſum, quod effunditur, dicitur effundi, nempe, vita, ſeu anima, quæ corpus fugit.

10. *In retia Dei*] *Ejus.* Nempe, mali in retia Providentiæ, cùm nequitiæ ſuæ pœnas luunt, incidiſſe cenſentur.

Donec ego tranſibo] *Cadent in retia ejus, ſimul ego donec tranſeam:* יחד אנכי עד אעבור *ſimul ego donec tranſeam.* Omnino videtur, ut cenſuerunt etiam Judæi nonnulli, hîc eſſe μετάθεσις pro: *cadent ſimul* (יחד) *in retia ejus* עד אעבור אנכי had ehebor anochi, *donec tranſeam ego.* LXX. Intt. καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ ἕως ἂν παρέλθω. Hieronymus: *ſimul autem ego tranſibo.* Utrumque incommodè.

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. CXLII.

1. *Cùm eſſet in ſpelunca*] 1. Sam. XXII, 1.

3. *Meditationem meam*] שיחי ſchihhi, quod tam *orationem*, quæ fructus eſt meditationis, quàm meditationem ipſam ſignificat. Vide & Pſ. CII, 1.

4 *Cùm deficit in me ſpiritus meus*] בהתעטף עלי לבי *behithhatteph halai libbi.* LXX. Intt. ἐν τῷ ἐκλείπειν ἐξ ἐμοῦ τὸ πνεῦμά μου. Hieronymus: *cùm anxius eſſet in me ſpiritus meus.* Non poteſt Latinè, hoc loco, exprimi commodè vis reciproca vocis Hebraicæ. Diceres Gallicè: *quand mon eſprit ſe troubloit en ſoi même.*

Abditum mihi laqueum] *Absconderunt laqueum mihi.* Inſidias mihi ſtruxerunt.

5. *Aſpice ad dextram*] Quia ad dextram ſtare ſolebant Hyperaſpiſtæ, aut patroni. Vide Pſ. XVI, 8. CIX, 31. CX, 5.

Nemo eſt, qui me agnoſcat] Nemo notos & amicus, qui me tueatur, & amicum mihi ſe profiteatur.

Qui quærat vitæ meæ] דורש לנפשי *doreſch lnaphſchi.* Supple, ex antecedentibus, מנוס manos, *perfugium.* Sunt qui vertant *animam meam*, quòd דרש conſtruitur cum ל Job. X, 6. ſed illic adverſari potius, quàm juvare, ſignificat, & *quærere animam alicujus* ſemper de

ciabo. 4. Cum deficit in me ſpiritus meus, tu noſti ſemitam meam, atque in via, in qua incedo, abditum mihi laqueum. 5. Adſpice *ad* dextram, & vide; nemo eſt, qui me agnoſcat, periit mihi perfugium, nemo eſt, qui quærat vitæ meæ.

6. Te inclamo, ô Jehova, & dico: tu es ſpes mea, & pars mea, in terra viventium. 7. Adtende clamorem meum, ſum enim valde adtenuatus; eripe me iis, qui me inſectantur, nam ſunt potentiores me. 8. Educito me, è loco, in quo concluſus teneor, ut laudem nomen tuum; nam me boni cingent, cùm mihi præmium conceſſeris.

Petit Pſaltes auxilium Dei ac remiſſionem peccatorum; calamitates ſuas queritur, cupítque à Deo impetrare liberationem ab hoſtibus.

1. CARMEN DAVIDIS. Audi, ô Jehova, preces meas, aurem præbe ſupplicationibus meis; pro veracitate *&* juſtitia tua, exaudi me. 2. Ne in jus voca ſervum PSALM. CXLIII.

coram eo id, quod meditatus eram, & anguſtias, in quibus verſor, expouam. 4. Noſti, ô Deus, in quibus aaguſtiis ſim, uec ignoras, qui ſint mei mores, neque inſidias, quæ mihi ſtruuntur. 5. Si ad dextram oculos convertas, uemo eſt, qui me agnoſcat, aut qui velit mihi perfugium præbere, & vitæ meæ conſulere.

6. Ad te verò clamoribus meis confugio, ô Creator, qui es ſola ſpes mea & pars mea, dum ſum in vivis. 7. Adtende clamorem meum, ſum enim calamitatibus meis admodum adtenuatus. Libera me ab iis, qui me inſectantur, nam ſine auxilio tuo me potentiores ſunt. 8. Fac ut poſſim egredi è loco, in quo me clauſum tenent inimici mei; ut nomen tuum celebrem; nam me boni cinctum comitabuntur, cùm videbunt præmium à te mihi conceſſum.

P A R A P H R A S I S.

1. CARMEN DAVIDIS. Audi, ô Creator, preces meas, aurem præbe meis precibus, pro veracibus tuis promiſſis & juſtitia tua exaudi me. 2. Ne in jus voces me ſervum tuum, ut ex rigidis

de iis, qui occidere eum cupiunt, uſurpatur.

Pars mea] חלקי *bhelki*. Vide Pſ. XVI, 5. LXXIII. 26.

8. *E loco, in quo concluſus teneor*] ממסגר נפשי *mimmaſger naphſchi*, è clauſtro animam meam; id eſt, me. Reverâ in ſpelunca clauſus tenebatur David, ſi occaſione uti ſciviſſet Saül.

Cingent] בי יכתרו *bi jachthiron*, in me cingent; hoc eſt, mihi gratulantes circumfundentur. At LXX. Intt. *ἐμὲ ὑπομενοῦσι δίκαιοι. Aquila: ἐμὲ καραδοκήσουσι δίκαιοι. Symmachus: τὸ ὄνομά σου στεφανώσονται δίκαιοι.* Commodior viſa eſt noſtra interpretatio.

C O M M E N T A R I U S

In PSALM. CXLIII.

1. P*Ro veracitate & juſtitia tua* &c.] *In veritate tua exaudi me, in juſtitia tua.*

2. *Ne in jus voca*] *Ne venias in judicium cum ſervo tuo*; hoc eſt, ne ſummò jure mecum agito, ut qui in jus quempiam vocant. Vide Job. XXII, 4.

Nullus vivens eſt coram te juſtus] *Non erit juſtus ante faciem tuam omnis vivens*; ſi, nempe, mores hominum ad inflexam juſtitiæ normam exigas, omnes ſunt nocentes, & ſupplicio digni.

3. *Inſectatus eſt hoſtis animam meam*] Me inſectatus eſt, aut vitæ meæ inſidiatus.

Adſlixit terræ vitam meam] דכא לארץ חיתי *diccha laarets bhajathi*, contrivit in terram vitam meam; hoc eſt, me proſtratum paratus eſt occidere, ſeu in præſentiſſimum mortis periculum conjecit; in quo eſt, qui humi adſlictus, nec ſe erigere poteſt, inſtante hoſte, nihil præter mortem à victore exſpectat.

Coëgit me incolere loca obſcura] Habitare nempe, in cavernis, in quas ſe ſubinde abdebat David, metu Saülis. Vide 1. Sam. XXIV, 4.

Qualia incolunt, qui dudum mortui ſunt] כמתי עולם *ehmethe holam*, *ut olim mortui*. Qui jacent in cavernis, in quibus ſeu nativis, ſeu operâ hominum excavatis, multi ſepeliebantur. Vide ad Gen. XXIII, 4.

4. *Defecit in me* &c.] Ut Pſ. CXLII, 4.

Obſtupeſcit] ישתומם *jiſchthomem*. Vide Eſai. LIX, 16. LXIII, 5. LXX. Intt. *ἐταράχθη ἡ καρδία μου. Hieronymus: ſollicitum fuit cor meum.* Eſt quidem ſenſus, ſed plus ſignificat Hebræa vox; terrorem, nimirum, cum ſtupore conjunctum.

5. *Dies antiquos*] ימים מקדם *jamim mikkedem*, hoc eſt, antiqua tempora, qualia Moſis & Joſuæ, quibus tot miracula in gratiam Iſraëlis edidiſti.

Conſideravi] אשוחח *aſchobheabh*, meditatus ſum.

6. *Eſt tibi inſtar terræ ſitientis*] כארץ עיפה *cheerets bajephab*. Vide not. ad Gen. XXV, 29. & Pſ. LXIII, 2. LXX. Intt. *ὡς γῆ ἄνυδρος. Symmachus: ὡς γῆ διψῶσα.* Sic & Hieronymus: *ſitiens*. Senſus eſt: tam exſpectat & expetit auxilium tuum, quàm terra arida aquam cœleſtem deſiderare videtur, ut proventum ſuum edat.

ſervum tuum, nam nullus vivens eſt coram te juſtus. 3. Inſectatus eſt hoſtis animam meam, adflixit terræ vitam meam, coëgit me incolere loca obſcura, *qualia incolunt* qui dudum mortui ſunt. 4. Deficit in me ſpiritus meus, atque in me cor meum obſtupeſcit.

5. In memoriam revocavi dies antiquos, meditatus ſum omnia tua opera, & facta manuum tuarum conſideravi. 6. Tendo manus meas ad te, animus meus eſt tibi inſtar terræ ſitientis. Selah. 7. Feſtina, exaudi me, Jehova; deficit ſpiritus meus, ne mihi faciem tuam occultes, *ne* ſimilis iis fiam, qui in foveam deſcendunt. 8. Fac, ut mane benignitatem tuam audiam, quia tibi confido; fac, ut ſciam viam, quam ingredi me oportet; quia ad te animum meum erexi. 9. Eripe me, Jehova, hoſtibus meis, nam apud te me abdidi. 10. Doce me facere id quod vis, nam tu Deus meus es; Spiritus tuus bonus me in terram planam ducat. 11. Propter nomen tuum, Jehova, fac ut vivam; pro juſtitia tua, educito animum meum è rebus anguſtis. 12. Pro tua *erga me* benignitate, inimicos meos exſcinde, & omnes, qui animum meum ad anguſtias deducunt, perdito; ſum enim ſervus tuus.

David

rigidis legibus ſententiam de me feras; nullus enim hominum, ex legum tuarum rigore, tibi poteſt videri juſtus. 3. Hoſtis meus inſectatus me eſt, ut me occideret, ac ſanè me propemodum in terram adflixit, ut me occideret, & me coëgit habitare loca obſcura cavernarum, qualia habitant hominum jam dudum mortuorum cadavera. 4. Mihi deficit animus, nec poſſum comminiſci quomodo ex hoc periculo evadam, uſque adeò obſtupui!

5. In memoriam meam revocavi antiqua tempora; & omnia tua facta & opera, quæ mihi innotuerunt, conſideravi. 6. Tum verò tetendi manus ad cœlum, cùm eſſem beneficiorum tuorum æquè cupidus, ac terra ſicca pluviam ſitiens. Selah. 7. Quamprimùm exaudi me, ô Creator, nam propemodùm deficit mihi ſpiritus; ne mihi favorem tuum oſtendere deſinas, ne ſimilis fiam iis, qui mox ſepeliendi ſunt. 8. Fac, ut matutino tempore audiam nova beneficia à te in me collata, quia fiduciam meam in te collocavi. Fac etiam ut ſciam, quomodo, in præſenti ſtatu rerum mearum, me gerere debeam; quia animum ad te erexi, quaſi ad eum, qui ſolus talia certò me docere potes. 9. Eripe me, ô Creator, iis qui mihi infenſi ſunt, nam protectioni tuæ me credidi, quaſi ſub ea abditum contra inſidias hoſtium meorum. 10. Doce me id facere, quod mei eſt officii; ſpiritus ſapientiæ, à te mihi collatus, ex aſperis rebus, ad planas me transferat. 11. Quia me cultorem tuum profiteor, fac ut incolumis ſim, pro tua juſtitia, & à rebus anguſtis libera me. 12. Pro ſolita tua, erga me, benignitate, omnes inimicos meos, qui reconciliari mihi nolunt, atque anguſtiarum, quibus premor, auctores ſunt, è medio, niſi mutentur, tollito; ſum enim tui ſolus cultor.

PARA-

7. *Ne mihi faciem tuam occultes*] Vide ad Pſ. XII, 2.

Ne ſimilis iis fiam] *Et ſimilis factus ſim.* Ne putent homines actum eſſe de me.

8. *Fac ut mane* &c.] Fac ut cras mane audiam me liberatum eſſe à periculo, in quo nunc verſor, aut quo modo ei eripere me poſſim.

Ad te animum meum erexi] Vide not. ad Pſ. XXV, 1. LXXXVI, 6.

9. *Apud te me abdidi*] אליך כסתי *elecha chiſſithi*, apud te texi; nempe, animam meam; hoc eſt, ad te quaſi ad perfugium, in quo laterem, me contuli. LXX. Intt. πρὸς σὲ κατέφυγον. Hieronymus: *in te confido*; quaſi eſſet בך חסיתי *bcha bhaſithi*.

10. *Spiritus tuus bonus*] Hoc eſt, favor tuus & auxilium, quo animo meo ſalubria conſilia ſuggeris. Nec abſurdè Intt. opponi hunc volunt ſpiritum *malo ſpiritui*, quo interdum Saül agitabatur, 1. Sam. XVI, 5. XVIII, 10.

In terram planam deducat] Nam David iram Saülis fugiebat, per montana Judæ, nec audebat in campis diu morari, ne comprehenderetur. Vide 1. Sam. XXIII, & XXIV. Hebraïca verba ſunt בארץ מישור beerets miſchor, *in terram planitiei.* Quod minùs commodè verterunt LXX. Intt. ἐν τῇ εὐθείᾳ, quod non convenit niſi cum ὁδῷ, *per viam rectam.* Rectiùs *Aquila*: διὰ γῆς ὁμαλῆς, *per terram planam.* *Hieronymus* tamen habet: *in terram rectam*; quod nec rei, nec Linguæ Latinæ conſentaneum eſt. Ubi de terra ſermo eſt מישור ſemper *planitiem* ſignificat, & opponitur locis montoſis. Vide Deut. III, 10. IV, 43. Joſ. XIII, 8, 9, 11. XX, 6. Zach. IV, 7.

11. *Propter nomen tuum*] Quia nomen tuum invoco, & quia famæ tuæ intereſt, eos, qui fiduciam in te collocarunt, non fruſtra videri ita ſe geſſiſſe, nec in ſpe ſua deluſos fuiſſe. Sic paſſim. Vide Pſ. XXV, 11. XXXI, 4. XXXI, 4. CIX, 2.

Pro juſtitia tua] בצדקתך, biſidkathecha, *in juſtitia tua*; ſita, nimirum, in eo, quòd malos bonis ſemper illudere æquum non eſſe putaret Pſaltes; non quòd Deo ſe paruiſſe, per omnia, putaret, ut ſatis liquet è verſ. 2.

È rebus anguſtis] *Ex anguſtia*; in qua vixit David, fermè per totum tempus, quo iram Saülis fugit.

12. *Inimicos meos exſcinde*] Pertinaciter, nempe, futuros, & immortali odio ipſum proſecuturos. Quos tamen cùm nemo norit, Chriſtianos oportet pro inimicis orare, ut meliores fiant, ac proinde in gratiam redire ſecum velint; meliores enim factos facilè in gratiam recipimus, cùm non homines ſed vitia tantùm odio habeamus, prout Deus ipſe facit.

COM-

David omnem fortitudinem ſuam Deo adſcribit, cujus auxilium implorat, ſe laudaturum propterea eum pollicetur, & negat ſe numero filiorum, aut magnitudine opum unquam gloriaturum. Tandem ſoli Deo omnem felicitatem deberi adſirmat.

1. DAVIDIS *Carmen.* Benedictus eſt Jehova, rupes mea, qui manus meas ad prœ- PSALM.
lium, & digitos meos bello erudit. 2. Benignus erga me *eſt*, munimentum CXLIV.
meum, locus editus, liberator & clipeus meus, qui populum meum mihi ſubjicit.
3. Jehova, quid eſt hominum vulgus, ut id cognoſcas; *&* homo miſer, ut ejus ra-
tionem habeas? 4. Homo ſimilis eſt inanitati, & dies ejus inſtar umbræ tranſeunt.
5. O Jehova, inclina tuos cœlos, & deſcende, tange montes & fumabunt. 6. Ful-
gura, & disjicies eos; mitte ſagittas tuas & eos conturbabis. 7. Exſere manus tuas
ex alto, libera me, & eripe ex aquis magnis, è manu peregrinorum, 8. quorum os lo-
quitur falſa, & quorum dextra eſt dextra mendacii. 9. O Deus tibi canticum no-
vum canam, adhibito nablio & decachordo, carmen tibi canam.

10. Qui

PARAPHRASIS.

1 DAVIDIS Carmen. Lauderis ab omnibus, ô Deus, qui es mihi inſtar rupis inimicis meis inacceſſæ, & manus meas ad prælium erudis. 2. Benignitatis tuæ me participem feciſti, es mihi inſtar loci editi, qui facilè defendi poteſt, liberator meus & clipeus, qui tela hoſtium meorum retundit, qui mihi populum ſubegiſti. 3. O Creator, quid eſt hominum vulgus, ut ejus curam ſuſcipias; & homo miſer, ut ejus rationem habeas? 4. Hominem poſſumus conferre inanitati, cùm vita ejus, inſtar umbræ, evaneſcat.

5. O Creator inclina cœlum, ſedem tuam, & deſcende ad nos, fulmine feri montes & fumum emittent. 6. Fulgura accende, eóſque disjicias; mitte fulmina tua quaſi ſagittas, eóſque conturbabis. 7. Exſere manus tuas ex alto, libera me à calamitatibus, quaſi è profundis aquis, quas effuderunt peregrini mendaces, qui mendacia, quibus abundant, manu & armis tuentur. 8. O Deus, tibi novum canticum canam, adhibitis variis inſtrumentis muſicis.

10. O

COMMENTARIUS

In PSALM. CXLIV.

2. B*Enignus erga me eſt*] חסדי hhasdi, *benignitas mea eſt*. Pſaltes uſus eſt hîc ſubſtantivo propter ſequentia nomina ſubſtantiva, *munimentum meum*, *locus editus meus*. Sed nemo Latinè dixerit *benignitas mea*, pro eo, qui erga ſe benignus eſt. Sic loquuntur interdum Hebræi, ut cùm Pſaltes Pſ. LIX, 18. Deum ſic compellat: אלהי חסדי *Deus benignitatis meæ*. Rectè Chaldæus עבד טיבו, *faciens benignè*, aut *rem benignam*.

3. *Hominum vulgus*] אדם *adam*, quæ vox, ut notum, contemtim ſæpe uſurpatur, de vulgo hominum, ſed hîc de omnibus dicitur, qui ſunt reverâ vile vulgus, aut etiam deterius quiddam cum Deo collati; præſertim propter vitia, quibus naturam infecerunt, culpâ ſuâ, cùm gratum ei animum, conſtante obſequio, oſtendere deberent. Vide Pſ. VIII, 5.

Ut id cognoſcas] ותדעהו vatthdahehou, *& eum noſti*, ו apud Hebræos particulæ quidem *&* plerumque poteſtatem obtinet, ſed pro ratione locorum omnium fermè aliarum particularum vim exprimit. In hoc loco, videtur perinde eſſe ac כי chi, *ut*. Poſſet tamen non ineptè verti: *& tamen id cognoſcis*. *Cognoſcere* interdum eſt curam gerere, ut *ignorare* eſt negligere. Vide Pſ. I, 6. XXXVII, 18. Hoſ. XIII, 5.

Et homo miſer, ut ejus rationem habeas] בן אנוש ותחשבהו *ben enoſch vattchebhaſſchebehou*, ut illius hominis miſeri, ut eum *reputes*; hoc eſt, ut aliquo loco ſit, apud te, ſeu ut ejus rationem habeas.

4. *Similis eſt inanitati*] Reſpicit Pſaltes ad vitam humanam, quæ brevi evaneſcit, ut ſequentia verba oſtendunt. Sed aliter res ſe habet, ſi de Mente immortali ſermo ſit; at eo tempore, res non ita nota erat. Eſt enim opus Dei, æternùm duraturum per ſe, non indignum ejus cura; imò poſtulant Dei ſapientia, & beneficientia, ut ea curet, quæ æterna eſſe voluit.

5. *Inclina tuos cœlos* &c.] Deſcriptio hæc eſt poëtica eáque elegantiſſima auxilii divini, cujus deſcriptionis ſingulæ partes non ſunt ad vivum reſecandæ, quaſi omnia verba quidpiam ſingulare ſignificarent, ſive ſenſu proprio, ſive tralaticio.

Tange montes] Si vel adtigeris montes, ardebunt; ut, nempe efficaciam divinæ præſentiæ deſcribat, quandoquidem montes fumum Deo accedente emittere incipiunt. Igne autem cinctus Deus in Montem Sinaïn deſcendit, & fumum è ſummo ejus jugo elicuit; atque eò reſpicit ſacer Poëts. Vide Exod. XX, 18. Qui voce *montes* intelligunt regna aut principes viros, de ea re non cogitaverant.

6 *Fulgura* &c.] Similis eſt deſcriptio auxilii divini Pſ. XVIII. nec hujus, aut illius ſingulos ductus, de ſingulis rebus interpretari magis licet; quàm πάρεργα tabulæ pictæ ad imaginem potiſſimam referre, cui ſunt additæ tantùm ornatus cauſâ.

10. Qui das ſalutem Regibus, qui liberas Davidem ſervum tuum, à gladio malorum; 11. eripe me, & libera à manu peregrinorum, quorum os falſum loquitur, & dextra eſt dextra mendacii. 12. Filii noſtri, *inquiunt*, inſtar procerarum plantarum ſunt, in adoleſcentia ſua, & filiæ noſtræ, ſicut anguli inciſi *ad* ornatum palatii. 13. Penus noſtræ ſunt plenæ, quodvis cibi genus ſuppeditantes. Minutæ pecudes noſtræ millenæ & decies millenæ, in caulis noſtris. 14. Boves noſtri ſunt pingues, neque eſt irruptio, aut eruptio, nec clamor ullus eſt in plateis noſtris. 15. Felicem populum, cui ſic *eſt*! *imò*

10. O tu, qui ſervas Reges, & qui Davidem cultorem tuum non pateris, gladio malorum, confodi, eripe me manui peregrinorum, qui falſa dicunt, & qui dextrâ mendacia tuentur. 11. Filii noſtri, inquiunt, ſunt inſtar plantarum procerarum, à ſua adoleſcentia; filiæ verò noſtræ ſicut anguli inciſi ad ornatum palatiorum. 12. Penus ſunt plenæ quovis genere ciborum, quos ſuppeditant. 13. Pecudum minorum, quas habemus, numerus eſt millenarum, aut decies millenarum, in caulis noſtris.

Sagittas tuas &c.] Fulmina, grandinem &c. ut Deut XXXII, 23. Pſ. VII, 14. XVIII, 15 & alibi paſſim.

7. *Ex aquis magnis*] Ex ingenti periculo, quod deſcribitur frequenter ſtatu hominis ſibi, ne mox ſubmergatur, timentis. Vide Pſ. XVIII, 17. XXXII, 6. &c & Jobum pluribus locis.

Loquitur falſa] דבר שוא *dibber ſchav* hoc eſt, ea profert, in quibus ipſe fallitur, aut alios de induſtria decipit.

Dextra mendacii] ימין שקר *jamin ſchaker*; quæ, nempe, res falſas tuetur, quales opiniones Gentium de Deo; & præterea id non præſtat, quod promiſerat, ſive imbecillitate, ſive fallendi ſtudio.

9. *Adhibito nablio* &c] בנבל עשור *benebel haſchor.* Satis conſtat עשור eſſe inſtrumentum muſicum ex Pſ. XXXIII, 2. & XCII, 4 aliiſque locis, nec confundendum cum נבל, ſeu *nablio*, à quo diſtinguitur, interpoſitâ conjunctione, Pſ. XCI, 1. Quare eamdem ſupplevimus, ſive exciderit, ſive ſit Hebraicum ἀσύνδετον, ut ſunt innumera.

10. *A gladio malorum*] מחרב רעה *mehherab rahah*, à gladio malo.

12. *Inquiunt*] אשר בנינו *aſcher baneanu* filii noſtri. LXX. Intt. habent quidem ὧν οἱ υἱοὶ, quaſi eſſet בניהם *banehem*, & ſic in ſeqq mutant primæ perſonæ affixa in adnexa tertiæ; quia non ſatis ſe ſe ex ſtructura expediebant. Verbum, *inquiunt*, ſupplevimus, quia hæc ſunt verba peregrinorum, vel alienigenarum בני נכר *bene necbar*, de quibus antea; quæ κατὰ μίμησιν hìc referuntur, & ante quæ paſſim omittitur verbum *inquam*, *inquit*, aut *inquiunt*. Vide Pſ. II, 3. Ultimis Pſalmi verbis Pſaltes reſpondet jactationibus Gentilium. Poſſet excidiſſe אומרים, *qui dicunt*, poſt אשר, quo hìc verſus inchoatur, & quod alioqui prorſus abundat.

12. *Inſtar procerarum plantarum*] כנטיעים מגדלים *chinetihim megudallim*, ſicut plantæ, quæ ut creſcerent data eſt opera, hoc eſt, arboribus probè cultis. Sic comparantur oleis Pſ. CXXVIII, 3

Anguli inciſi] כזוית מחטבות *chzavijoth mhhuttaboth* LXX. Intt. κεκαλλωπισμέναι περικεκοσμημέναι ex conjectura, cum neſcirent quid verba ſibi vellent. *Aquila*: ὡς ἐπιγώνια διεσκαδασμένα, *Symmachus* . . . . κεκοσμημένα. *Hieronymus*: *quaſi anguli ornati*, quo fit, ut credam à *Symmacho* priorem quoque vocem verſam ὡς ἐπιγώνια. Obſervavit *Edm. Caſtellus*, apud *Arabas* זוי *zawa* eſſe *habitu ac formâ certâ ornavit & in angulos detruſit*, ut liquet ex Arabe Samaritano ad Deut. XXXII, 26 quem ſolum ex omnibus Orientalibus Intt. ſenſum loci vidiſſe putat. Ac ſanè זוי *zevi*, in Chaldaïcis paraphraſibus *angulus* dicitur, pluribus locis. Credibile ergo eſt primùm זוית *zavvijoth* eſſe angulos, & quidem ſculptos, nam חטב ſignificat *cædere* & *ſculpere* etiam ligna Prov. VII, 16. Nihil itaque abſurdè cenſuerit, qui crediderit reſpici ad columnas quaſdem ſculptas, quæ in Oriente ſolebant in ſplendidiorum ædificiorum angulis collocari, & fortè quidem inſtar Caryatidum; quamvis harum columnarum prima origo Lacedæmoniis. & quidem poſt victorias a Perſis relatas, tribueretur, ut docet *Vitruvius* de Architect. Lib. I. c. 1. *Carya, civitas Peloponneſi*, inquit, *cum Perſis hoſtibus contra Græciam conſenſit; poſtea Græci per victoriam glorioſè bello liberati, communi conſilio Caryatibus bellum indixerunt. Itaque oppido capto viris interfectis, civitate deletâ, matronas eorum in captivitatem abduxerunt. Nec ſunt paſſi ſtolas, neque ornatus matronales deponere; uti non uno triumpho ducerentur, ſed æterno ſervitutis exemplo, gravi contumeliâ preſſæ, pœnas pendere viderentur, pro civitate. Ideo qui tunc Architecti fuerunt, ædificiis publicis deſignaverunt earum imagines oneri ferundo collocatas, ut etiam poſteris nota pœna peccati Caryatium memoriæ traderetur.* Nihil vetat ejuſmodi ornamenta antiquiora in Aſia fuiſſe, eóque reſpici à Pſalte, quamvis non eſſent humanæ ſtatuæ ſed columnæ aliter ſculptæ. Meritò enim infenſi ſtatuis erant Hebræi, ob earum, apud Ethnicos, cultum.

Ad ornatum palatii] תבנית היכל *thabnith hechal.* תבנית frequenter quidem *imaginem*, *formam*, ſed hìc ſignificat ornatum ſculptum palatio additum.

13. *Penus noſtræ ſunt plenæ*] מזוינו מלאים *mzavenu mleim.* LXX Intt. ταμιεῖα. Hieronymus: *promtuaria.* Hæc videntur ſic dicta, quòd in angulis Ædium, aut penetralium, penus conſtitui ſolerent. Eſt ejuſdem originis ac vox זוית *zavijoth*, de qua ad antecedentem verſum.

Quodvis cibi genus ſuppeditantes] מפיקים מזן אל זן *mphikim mizzan el zan*, *è ſpecie* (alimenti) *ad ſpeciem educentes.* LXX. Intt. ἐξερευγόμενα ἐκ τούτου εἰς τοῦτο. Hieronymus: *ſuper effundentia ex hoc in illud*, quaſi eſſet idem ac מזו אל זו *mizzou el zou.* Sed rectè videntur Rabbini

imò verò, *inquàm ego*, felicem populum, cujus Jehova eſt Deus!

Pſaltes laudat Dei majeſtatem, *bonitatem & miſericordiam*, *ejúſque regnum extollit.*

1. LAUS DAVIDIS. Extollam te, ô Deus mi, *&* Rex, atque in perpetuum nomini tuo benedicam. 2. Quotidie benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in perpetuum. 3. Magnus *eſt* Jehova, ſummopere laudandus, nec magnitudo ejus perveſtigari poteſt. PSALM. CXLV.

4. *Prior* ætas laudabit *poſteriori* ætati opera tua, & potentia tua facta adnuntiabunt. 5. Deco-

noſtris. 14. Boves noſtri ſunt pingues, neque auditur irruptio in noſtris plateis. 15. Felicem verò populum, qui eſt ejuſmodi! Imò verò, dixerim ego, beatum populum, cujus Creator eſt Deus.

PARAPHRASIS.

1. LAUS Dei, auctore Davide. Te extollam, ô Deus mi, ſimulque Rex, atque in perpetuum 2. quotidie tibi benedicam, atque laudabo in perpetuum nomen tuum. 3. Magnus eſt Creator, & ſummopere laudandus; nec magnitudo ejus perveſtigari poteſt.

4. Prior

Rabbini ex Chaldaïca Lingua *ſpeciem* interpretari; ita ut omnium ciborum ſpecies, quæ quidem licitæ Judæis erant, & quæ in penum recondi ſolent, intelligantur.

Millenæ & decies millenæ] מאליפות ומרבבות *maaliphoth vumrubbaboth*, quaſi diceres multiplicatæ ad millenas & decies millenas, pro magno numero. LXX. Intt. πολυτόκα πληθύνοντα, Hieronymus: *in millibus & innumerabili.*

In caulis noſtris] בחוצותינו *bbhoutſothenou*; hoc eſt, *in externis noſtris*, nimirum villis, vel caulis. Alioqui חוצות dicuntur plateæ urbis, eo quod ſint extra ædes. Sed minutum pecus, extra urbes ipſas, in caulis noctu continebatur, interdiu per paſcua errabat permiſſum paſtorum curæ. LXX. Intt. ἐν ταῖς ἐξόδοις αὐτῶν. Hieronymus: *in compitis noſtris.* Meliùs Chaldæus: באשקקנא *beiſchkakanu*, *in ſtabulis noſtris.* Suſpicari quis poſſit lectum חורות *bhavoth*, villis, quia & חוצות hoc ſignificaru aliud exemplum non exſtat.

14. *Nulla eſt irruptio*] פרץ *pherets*, quod non tantum ruptam muri partem, quâ irrumpere in urbem hoſti licet, ſed & irrumpendi actum ſignificat. LXX. Intt. κατάπτωμα φραγμοῦ. *Symmachus*: διακοπὴ, Hieronymus: *interruptio.*

Aut eruptio] יוצאת *jotſeeth*. Eſt quidem participium fœmininum Kal, ſed ſubſtantivi vim hîc obtinet. LXX. Intt. διέξοδος, *Symmachus*: ἐκφορά, Hieronymus: *egreſſus*; hoc eſt, nihil opus eſt armatâ manu erumpere per hoſtiles copias, ut nobis conſulamus.

Nec clamor ullus] Pugnantium, ut hoſtes oppidis ejiciantur; quia alta pace fruimur.

15. *Felicem populum* &c.] Sic populi Hebræorum finitimi ſe ſe felices eſſe putabant, quòd omnis generis copiis & pace fruebantur; non quidem ſemper, ſed non minùs ac ipſi Hebræi; imò fortè ſæpius, eò quòd Hebræi, ut in omnes hoſtiles animos gerebant, ſic & omnium vicinorum populorum odia hoſtilia experiebantur, & bella cum omnibus geſſiſſe leguntur, ſi Sidonios & Tyrios excipias.

Imò verò, inquam ego,] Hæc addimus, ut ἀντίθεσις, quæ in re eſt, etiam in verbis eſſe videatur. Nam Jehova potuit eſſe Deus etiam eorum, quos bonis hujus vitæ ab aliis ſpoliari paſſus eſt, quòd iis eſſent abuſi; cùm interfuit eorum, qui pœnas dabant, ejuſmodi ſupplicium luere; ſine quo virtus fortè omnis, apud eos, exſtincta fuiſſet. Certè rebus ſecundis nimis diu uſi populi ſæpe, imò ferè ſemper, faciliùs in vitia ruerunt, quàm dùm adverſis conflictarentur.

COMMENTARIUS

In PSALM. CXLV.

1. L*Aus Davidis*] תהלה לדוד *thehillah lDavid*, hoc eſt, *laus Dei à Davide ſcripta.* Eſt hæc Ode alphabetica; ſeu cujus ſingula commata è littera alphabeti, pro earum ordine, incipiunt.

O Deus mi & Rex] אלוהי המלך *elohai hammelech*, Deus mi, qui es Rex, ſive Regum ipſorum, ſive omnium hominum.

3. *Magnus eſt Jehova* &c.] Exſtant hæc verba Pſ. LXVIII. 2.

4. *Prior ætas laudabit poſteriori*] דור לדור ישבח *dor ldor jeſchabbahh*, ætas ætati laudabit. Grandiores natu narrabunt junioribus (ſunt enim hæ diverſæ γενεαὶ) cùm ea, quæ à ſuperiore ætate acceperint, tum ea, quæ ipſi viderint; omnéſque, concentu minimè diſſono,

facta

5. Decorem gloriæ magnificentiæ tuæ, & verba, *quibus* mirabilia tua *facta laudantur*, proferam. 6. Robur terrificorum tuorum *geſtorum* proloquentur, & magnitudinem tuam narrabo. 7. Memoriam multæ tuæ bonitatis proferent, & juſtitiam tuam lætis clamoribus celebrabunt. 8. Beneficus & miſericors *eſt* Jehova, lentus ad iram, & magnâ benignitate. 9. Bonus *eſt* Jehova omnibus, & ejus miſericordia ad omnia ejus opera *porrigitur*.

10. Laudabunt te omnia opera tua, ô Jehova, & benefici tui tibi benedicent. 11. Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam memorabunt; 12. ut nota faciant filiis hominum potentia tua facta, & gloriam decoris regni tui. 13. Regnum tuum eſt re-

4. Prior ætas laudabit poſteriori opera tua, & potentia tua facta celebrabunt. 5. Gloriam magnificentiæ tuæ, & verba, quibus tua mirabilia laudantur, proferam. 6. Potentiam, quæ elucet in terrificis factis tuis, proloquar, & magnitudinem tuam narrabo. 7. Memoriam multæ tuæ bonitatis celebrabunt tui cultores, & juſtitiæ tuæ laudes canent. 8. Beneficus & miſericors eſt Creator, lentus ad iram, & maximæ benignitatis. 9. Bonus eſt Creator erga omnes, & miſericordia ad omnia ejus opera porrigitur.

10. Conſpectus omnium tuorum operum, ſat oſtendet, quantopere ſis laudandus, & beneficiarii tui tibi benedicent. 11. Gloriam regni tui extollent, & potentiam tuam celebrabunt, 12. ut nota faciant aliis hominibus potentia tua facta, & gloriam regni tui. 13. Regnum tuum per omnia ſæcula vigebit, & imperium per omnes ætates.

facta Dei ſummis laudibus ferent.

5. *Decorem gloriæ magnificentia tuæ*] הדר כבוד הודך *hadar chebod hodecha*. Tria hæc ferè ſunt *ἰσοδύναμα*, ſed conjunctim poſita rem augent, ut notum.

7. *Multæ tuæ bonitatis*] רב טובך *rab toubecha*, multitudinem, aut magnitudinem bonitatis tuæ, ſeu beneficentiæ in homines.

Proferent] יביעו jabbihou, *eructabunt*, inſtar fontis ſcaturientis, & ſine fine novam aquam effusè ſubmittentis. Vide Pſ. XIX. 3. CXIX. 171.

Juſtitiam tuam lætis clamoribus &c.] צדקתך ירננו tſidkathecha jerannenou, *juſtitiam tuam læti vociferabuntur*. Ita eſt Deus bonus in homines, ut ſimul juſtus ſit & pertinaciter peccantes puniat.

8. *Beneficus* &c.] Homines cumulat omnis generis bonis cum animi, tum corporis, quatenus hæc ſunt neceſſaria ſuſtentandæ vitæ & virtuti, præſertim in adverſis. Miſeret eum eorum, qui ſtultitiâ ſuâ miſeri facti ſunt, liberátque eos à calamitatibus, quibus premuntur, prout eorum intereſt; nec peccata admiſſa continuò meritis pœnis adficit, ſed pergit peccatoribus benefacere, licet indignis, ut eos ad ſaniorem mentem revocet. Laudes beneficentiæ Divinæ lege etiam Pſ. CXXXVI.

9. *Bonus eſt Jehova omnibus.*] Etiam iis, qui gravioribus delictis juſtitiam ejus provocarunt, quibus *ſolem ſuum oriri* curat non minùs quàm melioribus. Utriſque etiam eam cognitionem offert, quâ poſſint aut in virtute confirmari, aut à vitiis ad ſanctiorem vitam traduci.

Ejus miſericordia ad omnia ejus opera] *Super omnia ejus opera.* Quæ, nempe, miſeriam ſuam ſentiunt, hoc eſt intelligentes Naturas, in quocumque ſtatu ſint. Non tantùm non illico punit, ſed etiam in pœnis ſummam moderationem adhibet, & pro gravitate delictorum & pro infirmitate delinquentium eas temperat. Quod videmus in hac vita frequentiſſimè, ſed clariùs in altera intelligemus; nam ſemper idem erit Deus, qui ſe non tantùm juſtum, ſed etiam miſericordem præſtabit; quamvis hodie multa ſint, in pœnis illis, obſcura. At hoc clarum, nec dubium, Deum ita ſe geſturum, ut eum deceat, utque omnes intelligentes creaturæ rationem ejus juſtitiæ, æquitate ac miſericordiâ ſemper temperatæ, facilè ſint animadverſuræ.

10. *Laudabunt te omnia opera tua*] Hæc quidem potiſſimùm & proprio ſenſu referuntur ad naturas intelligentes; ſed tamen & ea, quæ intelligentiâ deſtituta ſunt, eleganter dicuntur *Deum laudare*, cum oſtendunt, quanta laude dignus ſit Deus.

Benefici tui] חסידיך *hhaſidecha*, hoc eſt, boni, ut paſſim.

12. *Potentia tua facta*] Eſt in tertia perſona גבורתיו *potentia ejus facta*, & mox מלכותו *regnum ejus*, quamvis ſequantur rurſus adfixa ſecundæ perſonæ. Sed Latinis ita mutare perſonas non licet.

13. *In omnes ætates futuras*] *In omnem ætatem & ætatem.*

14. *Fidelis Creator*] Verba hæc non ſunt in Hebræis Codicibus, in quibus debebant eſſe, duabus de rationibus: Prior eſt, quod cùm Pſalmus hic ſit Alphabeticus; hoc eſt, ſinguli ejus verſus incipiant litterâ Alphabeti, deſit tamen is, qui litterâ נ debuit inchoari. Altera, quòd Vulgatus habeat quæ protulimus, & quæ Hebraïcè debuerunt habere: נאמן יהוה בכל דבריו וחסיד בכל מעשיו quæ obſervationes ſunt Viri Docti *Simonis de Muys*, in Commentariis in Pſalmos.

15. *Lapſantes*] הנפלים hannephalim. Hoc eſt, qui mox caderent niſi ſuſtineantur, ideóque vertimus *lapſantes*; nam ſi ſermo eſſet de iis, qui jam ceciderunt, non *fulcire*, ſed *erigere* eos diceretur Deus. Pro סומך *fulciens* eſſet קומם *komem*, aut מעמיד *mahamid*, faciens ut ſtent. Intelliguntur autem ii, qui, ſine divino auxilio, in graves calamitates prolaberentur. Vide Job. IV. 4. Pſ. XX. 9. XXXVII. 24. &c.

Omnes incurvatos] וזוקף לכל הכפופים *vezokeph lechol hacchephouphim*. LXX. Intt. *ἀνορθοῖ πάντας τοὺς κατεῤῥαγμένους*, hoc eſt, *vi dejectos*. Hieronymus: *erigit jacentes*, minùs rectè. כפופים *chphouphim*, propriè ſunt *curvati*, vel jam inclinati ad cadendum, niſi ſubitò erigerentur. זקף *zekaph* uſitatius eſt apud Chaldæos, quàm *zakaph* apud Hebræos, apud quos alterum occurrit tantùm hîc & Pſ. CXLVI. 8. in ſimili loquendi genere. Vox autem *omnes* debet referri ad ſequentia, ita ut intelligantur ii tantùm, qui fulciuntur, aut eriguntur, & qui omnes

regnum omnium ſæculorum, atque imperium in omnes ætates futuras. 14. *Fidelis Creator in omnibus verbis ſuis, & benignus in omnibus operibus ſuis.* 15. Fulcit Jehova omnes lapſantes, & omnes incurvatos erigit. 16. Oculi omniuum ad te *converſi ſunt*, ſperánt*que*, *te ſibi non defuturum*; tu verò tempore ſuo eſcam eis concedis. 17. Aperis manum tuam, & favore *tuo* quidquid vivit ſatias.

18. Juſtus eſt Jehova, in omnibus ſuis viis, & in omnibus operibus ſuis beneficus. 19. Propè adeſt Jehova omnibus, qui eum verè invocant. 20. Facit quod cupiunt ejus timentes, clamorem eorum audit atque illos ſervat. 21. Jehova cuſtodit omnes ejus amantes, omnéſque improbos perdit. 22. Laudent Jehovæ os meum proloquetur, & benedicet omnis caro ſancto ejus nomini, in perpetuum.

Pſaltes

14. [Fidelis Creator eſt in omnibus verbis ſuis, & beneficus in omnibus actionibus ſuis.] 15. Fulcit Creator omnes qui lapſant in vita, curvatóſque erigit. 16. Oculi, ô Deus, omnium bonorum ſunt ad te converſi, ea ſpe, quâ ſibi perſuaſerunt, te ipſis nequaquam defuturum; ac reverâ iis eſcam ſuo tempore ſuppeditas. 17. Aperis enim manum tuam, & pro tua bonitate erga Creaturas tuas, omnibus das quo ſatientur.

18. Juſtus eſt Creator in omnibus quæ facit, ſimulque beneficus. 19. Adeſt conſtanter iis, qui eum invocant, ſi modo ex animo ad eum confugiant. 20. Facit quod cupiunt qui eum verè ôment, audit illorum preces, atque eos in periculis ſervat. 21. Creator eſt cuſtos omnium qui verè illum amant, & contrà improbos perdit. 22. Laudes ejus prædicabo & reliqui homines, ſi ſapiant, idem in perpetuum facient.

PARA-

nes ſalutem ſuam Deo debent; neque enim Deus impedit, ne quiſquam in calamitatem incidat. Vide *Theodori Hakſpanii* Diſput. II. de Loquutionibus Sacris §. 3. & ſeqq.

16. *Oculi omnium ad te*] *Oculi omnium* ad eum converſi eſſe dicuntur, à quo omnes auxilium exſpectant; quod loquendi genus frequens eſt etiam Græcis & Latinis.

Sperántque] ישברו *jeſchbberon*, quod refertur ad oculos, ſed Latinè loquenti referendum fuit ad *omnes*. Itaque verba nonnulla addidi, ſed quæ ſententiæ nihil addunt.

Eſcam eis concedis] אכלם *ochlam*, eſcam eorum, quæ, nimirum, ſingulis apta eſt. Agitur hîc quoque de brutis, quæ Divinâ Providentiâ aluntur, ut Pſ. CIV, 27. & quæ aut carnes, aut paſcua vel fructus idonea iis ſuppeditat.

17. *Favore tuo*] רצון *ratſon*, pro ברצונך *bratſoncha*.

18. *Juſtus*] Poſſit quidem hoc quoque intelligi de *bonitate* divina, nam צדקה non rarò benignitatem Dei, æque ac juſtitiam, ſignificat: Sed nihil etiam vetat de *juſtitia* rem intelligere, quâ Deus nemini injuriam facit, oſtendítque ſibi vitia diſplicere, de quibus ſupplicium ſumit, ſimúlque revocat à vitiis delinquentes, & deterret alios, ne eos imitentur.

In omnibus operibus ſuis beneficus] Quia homines, omniſi benefaciendi ſtudio creavit & innumeris etiam bonis, in hac ipſa vita, donavit. Quòd ſi quem plectit, non nocendi animo facit, ſed quemadmodum dixi, ut oſtendat creaturis, ſibi inviſum eſſe vitium, quod non ſatis intelligeretur, ſi malos omnes impunè abire ſineret; deinde ut emendet peccatores, ac tandem caveat, ne aliis exemplo ſuo noceant; quibus in rebus non minùs bonitas Dei, quàm juſtitia eincet. Quod ſi non antevertit, vi ſuâ omnipotente, peccata, id fit ut virtuti ſit locus, quæ nulla eſſet, niſi ab officio creaturæ deſciſcere poſſent. Sic Deus iis poteſt gratias habere & rependere etiam liberi obſequii cauſâ; quod alioqui fieri non poſſet. Malis verò, quæ oriuntur ex abuſu libertatis, Deus ſine dubio eo modo medebitur, propter quem ab omnibus creaturis laudabitur; quamvis res ſit, in hac quidem vita, obſcurior. Hoc ſemper conſtet oportet, Deum ſemper eſſe *juſtum & bonum*. Quod in hiſce Commentariis ſæpiùs inculcavimus, quod res ſit odioſè in dubium à neſcio quibus Manichæorum patronis revocata, nec ab aliis ſat bene intellecta. Vide & ad Pſ. CXLVI.

19. *Prope adeſt*] קרב karob, *propinquus eſt*, nempe ut adjuvet. Vide Pſ. XXXIV. 19. LXXV. 2. & alibi ſæpiùs.

Omnibus qui eum verè invocant] באמת *beemeth*, in veritate; hoc eſt, qui eum invocant ex animo, & quemadmodum vult invocari, qua de re diximus ad Matth. c. VI. 9. in Additamentis ad *Hammondianas adnotationes*. *Verè* Deum non invocant, qui ad Deum confugiunt, tantùm in malis, nec ei antea paruerunt, aut elapſo periculo parebunt. Qui enim animo religioſo Deum invocarent, qui nec eum amarunt, nec exauditi amaturi ſunt? Quaſi Deus iis omnia, ipſi verò nihil Deo deberent!

21. *Cuſtodit omnes* &c.] Cùm hîc ſit ſermo de bonis hujus vitæ, res, cum hac exceptione, intelligenda; niſi aliter Sapientiæ ejus, propter rationes, quæ ſæpe nos fugiunt, viſum fuerit.

22. *Sancto ejus nomini*] *Nominis ſanctitatis ejus.*

COM-

Pſaltes ſemet ipſe ad laudes Dei celebrandas excitat, dehortatúrque homines à fiducia in ſummatibus collocanda, & contrà hortatur ad fidendum Deo; cui credentes felices prædicat, & cujus regnum extollit.

1. LAUDATE Jah. Lauda, anime mi, Jehovam. 2. Laudabo Jehovam in vita
mea, carmina canam Deo meo, dum ero.
3. Ne fidite principibus, aut plebeio homini, penes quem non eſt liberatio. 4. E-
greditur ſpiritus ejus, & in humum ſuam redit *homo*; quo die, omnes ejus molitiones
evaneſcunt. 5. Felicem cui auxilio eſt Deus Jacobi, & cujus ſpes ſita eſt in Jehova Deo
ſuo; 6. qui fecit cœlum, terram, mare & omnia, quæ in iis ſunt; qui in æternum fi-
dem ſervat; 7. qui jus dicit oppreſſis, qui victum dat famelicis; *in* Jehova, qui ſolvit
vinctos. 8. Jehova aperit oculos cæcorum, Jehova erigit curvatos, Jehova amat bo-
nos; 9. Jehova ſervat peregrinos, pupillum & viduam ſublevat, viámque nocentium
evertit. 10. Regnabit Jehova in æternum, Deus tuus, ô Sion, in omnes ætates futu-
ras. Laudate Jah.

Pſaltes

PARAPHRASIS.

1. LAUDATA Creatorem; eum lauda, anime mi. 2. Eum laudabo, quamdiu vivam; carminibus eum celebrabo, dum ero.

3 Contia ne fidite principibus viris, aut plebeiis, qui periculo vos eripere non poſſunt. 4 Ex quo animam efflarunt redierunt in terram, ex qua originem ducunt, nec ullam molitionem ſuam exequi poſſunt. 5. At felicem eum, quem auxilio ſuo juvat Deus Iſraëlis, in quo fiduciam ſuam collocavit! 6, Is creavit cœlum, terram, mare, atque omnia, quæ in iis ſunt, qui fidem ſervat in perpetuum; 7. qui jus dicit iis, qui opprimuntur, nec patitur victum deeſſe famelicis, & qui liberat vinctos. 8. Creator cæcorum oculos aperit, Creator erigit corpora curvata, Creator amat probos. 9. Creator incolumes præſtat peregrinos, pupillum & viduam ſublevat, dum malè viventium artes evertit. 10. Regnabit in æternum Deus tuus, ſeu in omnes ætates futuras, ô Jeroſolima. Laudate Creatorem.

PARA-

COMMENTARIUS

In PSALM. CXLVI.

3. HOmini plebeio] בבן אדם *beben adam*, quod ita vertimus, quia opponitur נדיבים *ndibim*, principibus.

Penès quem] לו *lo*, quod quamvis Grammaticè non referatur, niſi ad *plebeium hominem*, re tamen ipſâ, complectitur etiam *principes*; perinde ac ſi ſcriptum eſſet להם *lahem*, penès eos. Hinc LXX. int. *οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία.*

4. *Egreditur ſpiritus ejus*] תצא רוחו *thetſe rouhho*; nempe, mens, aut vita.

In humum ſuam redit homo] ישב לאדמתו *juſchoub laadmatho*, redit ad terram ſuam, è qua, nimirum, deſumtus eſt. Addidimus *homo*, quia hîc genus verbi mutatur, ne quis de *ſpiritu* agi putet, qui eſt Hebraïcè fœminini generis, cùm אדם ſit maſculini.

Ejus molitiones evaneſcunt] אבדו עשתנתיו abadon haſchthonothau, *pereunt cogitationes ejus*; hoc eſt, id quod animo moliebatur. Vox עשתנות hoc tantùm loco exſtat. Deducitur à verbo עשת, quod in *Hithpahel* eſt conſilium inire, vel dare operam, ut conſilium ineatur. Jon. I. 6. Sed frequentius aſt, apud Chaldæos, pro eo quod eſt *cogitare*.

5. *Auxilio eſt*] *In auxilio ejus.*

6 *Qui in æternum fidem ſervat*] השמר אמת לעולם haſſchomer emeth leholam, *ſervans veritatem in perpetuum*. Latinè aptiùs *fidem* vertimus, quod & alibi ſæpe fieri potuiſſet, ubi Hebraiſmum non obſcurum ſervavimus.

8. *Jehova aperit* &c.] Hæc quidem de Divinæ Providentiæ mirabilibus factis rectè intelligantur; ſed proprio magis ſenſu de Chriſto, qui cæcis multis oculorum uſum conceſſit, atque erexit ægros, quos morbi incurvarant.

9. *Peregrinum* &c.] Qui, nempe, auxilio humano, plus quàm ceteri, deſtituti ſunt.

Viámque nocentium evertit] יעות *jehavveth* torquet, quod hîc perinde eſt ac *evertit*, nam *via nocentium* dicitur, ut notiſſimum eſt, eorum conſilia; quæ rectà ad finem pervenirent, niſi Deus averteret eorum effectus ab innocentibus.

COM-

Pſaltes homines omnes hortatur ad prædicandam Divinæ Naturæ præſtantiam & Providentiam, ac præſertim quidem Jeroſolimitanos.

1. LAUDATE Jah, bonum enim eſt canere Deum noſtrum, quia laus *ejus* jucun- PSALM.
da *&* decora eſt. 2. Jehovah Jeroſolimam inſtaurat, *&* disjectos Iſraëlitas colle- CXLVII.
git. 3. Sanat corde fractos, & eorum dolores curat. 4. Numerum ſtellarum tenet, ſingulóſque nomine adpellare poteſt. 5. Magnus eſt Dominus noſter, & magnâ potentiâ, neque rerum, quas novit, ullus eſt numerus. 6. Erigit humiles Jehova, & improbos ad terram uſque deprimit. 7. Alternis Jehovæ canite, in *ejus* laude; carmina ad citharam, Deo noſtro dicite. 8. Tegit cœlum nubibus, parat terræ pluviam, facit ut montes gramen emittant. 9. Dat jumento victum ſuum; ut & pullis corvi, cùm *ad eum* crocitant. 10. Robore equi non delectatur, neque tibiis hominum favet.

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE. Creatorem, bonum enim eſt decantare Deum noſtrum, cujus laus eſt jucunda & decora. 2. Creator Jeroſolimam inſtaurat, & ſparſos Iſraelitas in plura loca iterum colligit. 3. Solatur eos, quorum animi fracti ſunt, & dolores eorum ſanat. 4. Numerum ſolus novit ſtellarum, ſoluſque eas nominibus adpellare poteſt. 5. Maximus eſt Dominus noſter, & omnipotens, & omniſcius, & eorum, quæ novit, numerus iniri nequit. 6. Creator humiles ad majora adtollit, ſed improbos deprimit. 7. Alternis canite laudes Dei, & carmina in ejus laudem canite ad citharam. 8. Nubibus aerem obſcurat, parátque pluvias terræ, & ſimul dat operam, ut montes gramen emittant. 9. Idem ſuppeditat victum jumentis, ut & eorum pullis, & quidem corvorum, cùm crocitant, quaſi paſtum a Deo peterent. 10. Robore equi nequaquam delecta-

COMMENTARIUS

In PSALM. CXLVII.

1. L*Aus jucunda & decora eſt*] נעים נאוה תהלה *nahim navah thehillah*, jucunda decora eſt laus. Ex regulis Grammaticis נעימה ונאוה *nehimah venaavah*, ut duo nomina adjectiva ſint, ejuſdem generis, ac nomen ſubſtantivum, ad quod referuntur. Sic omnino exiſtimarim initio lectum, & majorem multò analogiam in Hebræorum ſtylo fuiſſe, linguâ eorum etiamnum vigente, quàm eſt in ſuperſtitibus Hebraicis Codicibus. Sed quidquid ſit ejus rei, ita vertendum eſt, quaſi legeretur eo modo, quem diximus.

2. *Inſtaurat*] בונה *ædificans*, ſed compoſitis carent Hebræi, ſimplicibúſque eorum loco utuntur. Hinc atque ex ſequentibus liquet ſcriptum hunc Pſalmum, poſt reditum è Captivitate.

Diſjectos Iſraëlitas] נדחי ישראל *niddehhe Jiſchraël*, diſperſos Iſraëlis. Sic vocantur homines huc illuc variis calamitatibus è ſolo patrio ejecti. Vide Jud. VI, 2. 1. Sam. XXXI, 7. Eſaiæ XI, 12. LVI, 8. Nempe, Judæi per Imperium Perſarum ſparſi, ex edicto Cyri redierunt in Judæam, præſertim poſtquàm audiverant Jeroſolimam inſtaurari; quamvis multi trans Euphratem ſedes fixerint, & per plura ſæcula habuerint. De quibus vide *Joan. Henr. Hottingerum* Theſ. Philolog. Lib. I. c. 1. Sect. 4.

3. *Sanat corde fractos* &c.] Hoc eſt, Judæis territis atque humilibus, ob longum exſilium, miſeriáſque, quas in eo perpeſſi erant, animos addit. Etiam Latini *frangi animos* calamitate dicere ſolent, ut Hebræi. Vide Pſ. XXXIV, 19. Eſaiæ LXI, 1. Jerem. XXIII, 9. *Sanare* eſt hîc in priſtinum ſtatum fiduciæ & bonæ ſpei reſtituere. Vide Pſ. XXX, 3. XLI, 5. CIII, 3.

4. *Numerum ſtellarum tenet*] *Numerat numerum ſtellarum.* Nec tantùm hoc idoneum eſt ad extollendam Omniſcientiam divinam; apud Vulgus, quod ne eas quidem ſtellas, quas oculis videbat, numerare poterat: ſed etiam apud maximos Aſtronomos, qui, poſt inventa Teleſcopia, multa millia ſtellarum viderunt, ſuſpicantúrque, non ſine veriſimilitudine, innumeras alias, per immenſitatem Univerſi ſparſas eſſe, quarum numerum ſolus novit Deus.

5. *Neque rerum, quas novit* &c.] לתבונתו אין מספר *liithbounatho en miſphar*, *intelligentiæ ejus nullus numerus*; hoc eſt, rerum ab eo intellectarum. Qua in re Deus verus opponitur Topicis Ethnicorum Diis, qui ſuis tantùm regionibus præeſſe putabantur, aliarum negligentes.

6. *Erigit humiles*] מעודד ענוים *meboded hanavim*, quod alii vertunt *manſuetos*, nec malè; ſed cùm hæc vox tam *humiles*, quàm *manſuetos* ſignificet, maluimus *humiles* vertere, qui rectiùs opponuntur hominibus ad dignitates evectis. De voce מעודד vide Pſ. CXLVI, 9.

7. *Alternis Jehovæ canite*] ענו ליהוה בתודה *henou ladonai bethodeh*, *reſpondete Jehovæ in laude*; hoc eſt, dum laudes Dei canitis, ſint duo chori, quorum alter alteri reſpondeat. Vide Exod. XV, 21. XXXII, 18. 1. Sam. XVIII, 7. Sic & hujus ipſius Pſalmi, ut & aliorum, primum comma potuit à choro uno cani, ſecundum ab altero, & ſic porrò ad finem; vel etiam ſingula commatum cola, ab alterutro cantata ſunt.

9. *Cùm ad eum crocitant*] *Cùm invocabunt*, vel *clamabunt*. Crocitationem corvorum, poëticâ quadam elegantiâ, quaſi invocationem Dei, ut eſcam ab eo impetrent, deſcribit. Similia habemus Pſ. CIV, 21. CXLV, 15. Vide *Sam. Bochartum* Hieroz. P. 2. Lib. II. c. 11.

10. *Robore equi* &c.] Hoc eſt, iis non favet,

ſavet. [11]. Jehova favet ipſius timentibus, & à benignitate ejus pendentibus.

[12]. Lauda, Jeroſolima, Jehovam; lauda, Sion Deum tuum; [13]. quia firmat vectes portarum tuarum, & benedicit filiis tuis, intra te. [14]. Facit ut ſit pax in finibus tuis, téque adipe tritici ſatiat. [15]. Mittit mandatum ſuum in terram, & velociter currit verbum ejus. [16]. Dat nivem inſtar lanæ, & pruinam ſicut cinerem ſpargit. [17]. Projicit glaciem ſuam ſicut buccellas; coram frigore ejus quis conſiſtet? [18]. Poſtea mittit verbum ſuum, & ea liquefacit; excitat ſuum ventum, & fluunt aquæ. [19]. Nunciat verbum ſuum Jacobo, inſtitutáque ac jura ſua Iſraëli. [20]. Erga nullam *aliam* gentem ita ſe geſſit, nec jura ejus ceteræ noverunt. Laudate Jah.

Pſaltes

tur, neque favet tibiis hominis, ſed iis, à quibus timetur. 11. Creator favet iis, qui eum offendere timent, & qui ejus benignitate nituntur.

12. Tu autem Jeroſolima, præ ceteris urbibus; & tu Mons Sionis, laudate Deum veſtrum, 13. quia firmat vectes veſtros, contra hoſtes, & benefacit liberis veſtris intra ejus urbis muros. 14. Pacem concedit finibus tuis, téque egregio frumenti genere donat. 15. Mittit ſua mandata in terram, eóque celerrimè pervenit. 16. Demittit nivem inſtar lanæ candentis, & pruinam inſtar cineris. 17. Dejicit glaciem, quaſi bucellas, cujus frigori ægrè reſiſtimus. 18. Poſtea demiſſu ejus juſſu liqueſit, & tepido vento fluidæ iterum fiunt aquæ. 19. Voluntatem ſuam patefacit, inſtitutáque & jura Iſraëlitis. 20. Nulla eſt alia gens in terris, erga quam ita ſe gerat, nec alii populi jura ejus norunt. Laudate ergo, Iſraëlitæ, Creatorem.

PARA-

vet, qui equitatu valent, & robori equorum ſuorum fidunt, quales Chaldæi.

Tibiis hominum] בשוקי האיש *beſchoke haiſch*, in cruribus viri. Videtur ſpectare Pſaltes ad celeritatem virorum ſtrenuorum, qui majoribus itineribus, quò oportebat, contendere poterant, aut loca ardua & aſpera faciliùs occupare, hoſtémque antevertere. Vide notata à nobis ad 2. Sam. I, 19.

11. *A benignitate ejus pendentibus*] המיחלים לחסדו hammjahhalim lehhasdo, *exſpectantes, vel ſperantes ejus benignitatem.*

13. *Firmat vectes*] Dat tibi, ut firmis vectibus portas tuas claudere poſſis, ne facilè frangi queant.

14. *Facit, ut ſit pax in finibus tuis*] *Ponens terminum tuum pacem*, vel *in pace*, ut שלום pro בשלום ponatur.

Adipe tritici ſatiat] Quia pinguiſſimæ pecudes optimæ cenſebantur, ideò חלב *bhalab* ſeu *pinguedo* dicitur, quod in genere ſuo eſt eximium, & quidem in tritico, ut hîc & Pſ. LXXXI, 17.

15. *Mittit edictum ſuum in terram*] השולח אמרתו ארץ haſſcholeahh imratho erets, *mittens verbum ſuum terræ.* אמרה *imrah*, hîc eſt Dei imperium, aut potiùs Divinæ Providentiæ actio ipſa, quâ fit quod vult. Subaudiendum hîc ל vel אל *el* ante ארץ *erets*, aut ſcribendum ארצה artſah. Vide not. ad Gen. I, 3. & Pſ. CXLVIII, 5.

16. *Dat nivem inſtar lanæ*] Quæ inſtar floccorum candidæ nivis cadunt. Ex ſimili aliquo loquendi genere, quo nix conferebatur cùm tenuiſſimis pennis candentium avium, videtur, nata fabula Scythica, quam habet *Herodotus* Lib. IV. c. 7. ubi de boreali ejus parte: Τὰ καθύπερθε πρὸς βορέω λέγουσι ἄνεμον τῶν ὑπεροίκων τῆς χώρης, ὡς οἷά τε εἶναι ἔτι προσωτέρω ὥτε ὁρᾶν, ὥτε διεξιέναι ὑπὸ πτερῶν κεχυμένων· πτερῶν γὰρ καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν ἀέρα εἶναι πλέοι, καὶ ταῦτα εἶναι τὰ ἀποκλήιοντα τὴν ὄψιν: *quæ autem ad ventum aquilonem ultra eos, qui ſupremi incolæ regionis ſunt, dicunt non poſſe ulteriùs neque proſpicere, neque tranſire quemquam, propter fuſas pennas; pennis enim cùm terram, tum aërem oppletum eſſe, atque has præpedire viſum.*

17. *Glaciem ſuam ſicut buccellas*] קרחו כפתים *korhho chephitthim* LXX. Intt. κρύσταλλον αὐτῆ ὡσεὶ ψωμὸς, ubi Vulgatus, *cryſtallum*, incommodè, eſt enim glacies.

Coram frigore ejus &c.] Nimirum, nudo corpore & aëri expoſita. Tum homines indigent denſiore veſte & igne.

18. *Mittit verbum ſuum*] Hîc eſt דברו *dbaro*, quod verſ. 15. אמרתו *imratho*, ubi vide notata. De verno tempore, hæc intelligenda.

Excitat ſuum ventum] ישב רוחו *jaſſcheb rouhho.* Noli vertere cum nonnullis *flabit ſpiritus ejus*, nam verbum eſt in Hiphil, & cùm ſit maſculini generis, refertur ad Deum; non ad ventum, cùm רוח *rouahh* ſit fœmininum. Intelligendus vernus ventus, ab auſtro ſpirans.

20. *Erga nullam aliam gentem* &c.] *Non fecit ſic omni genti.* Sed כל *omnis*, cùm negatione, perinde eſt ac *nullus*. Incommodè ergo LXX. Intt. οὐκ ἐποίησεν οὕτως παντὶ ἔθνει, & Hieronymus: *non fecit ſimiliter omni genti*, quæ aliud Græcis & Latinis auribus ſonant. Non deſeruit tamen Deus prorſus Ethnicos, apud, quos lumina naturæ prorſus exſtingui non paſſus eſt; unde innumera præclara de Deo & moribus ſunt à Philoſophis dicta, quæ in eorum Scriptis etiamnum legere licet. Imò nec deleri prorſus ſivit memoriam antiquiſſimi, ſine dubio, dogmatis de immortalitate animi, deque præmiis ac pœnis poſt hanc mortalem vitam. Quæ clarè apud Ethnicos docebantur, ut ex Græcorum & Latinorum ſcriptis intelligere eſt; cùm apud Hebræos vix eorum mentio fieret. Sed erant omnia, apud Græcos turpiſſimis erroribus, fabulis & fœdo Numinis cultu dehoneſtata; dum apud Hebræos omnia eſſent veritati conſentanea. Meritò ergo negavit Pſaltes ullam aliam gentem paribus beneficiis à Deo fuiſſe adfectam; ſed non prorſus deſertas omnes alias à Numine voluit. Vide Rom. I, 19, & ſeqq.

COM-

Digitized by Google

Pſaltes omnes Creaturas ad Deum laudandum hortatur.

1. LAUDATE Jah. Laudate Jehovam è cœlis, laudate eum, in locis excelſis. PSALM. CXLVIII.
2. Laudate eum omnes ejus Angeli, laudate eum omnes exercitus ejus. 3. Lau-
date eum Sol & Luna, laudate eum omnes lucidæ ſtellæ. 4. Laudate eum, altiſſimi Cœ-
lorum, & aquæ, *quæ eſtis* ſupra Cœlum. 5. Laudate nomen Jehovæ, quia juſſit & *om-*
nia creata ſunt. 6. Statuit ea in perpetuum, legem *eis* dedit, neque *ullum eorum eam*
perfringet. 7. Laudate Jehovam è terra, Ceti & omnes abyſſi. 8. Ignis, grando,
nix,

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE Creatorem è cœlis, laudate eum, ô Angeli, è cœlis; celebrate eum è locis excelſis. 2. Laudate eum omnes ejus Angeli, atque omnes exercitus ejus. 3. Laudate eum vos, ô Sol & Luna, & omnes lucidæ ſtellæ. 4. Laudate eum altiſſimi Cœlorum, & aquæ, quæ ſunt ſuſpenſæ ſupra Cœlos. 5. Celebrate nomen Creatoris, quia ejus juſſis omnia ſunt creata. 6. Collocavit illa, ubi ſunt, in perpetuum, legéſque iis dedit, quas numquam violabunt. 7. Laudate Creatorem è terra, Ceti & omnes marium abyſſi. 8. Ignes, grandines, nives, vapores, venti procelloſi,

COMMENTARIUS

In PSALM. CXLVIII.

2. EXercitus ejus] Iidem ac Angeli. Vide Pſ. CIII, 21. Luc. II, 13.

3. *Laudate eum Sol & Luna* &c.] Nemo non videt poëticè Pſalten adloqui res inanimas, & ratione deſtitutas. Attamen *Origenes* in libro de Prece §. 24. hinc collegit ſidera eſſe libero arbitrio prædita: ἔστι τι, inquit, καὶ τοῦ ἡλίου ἐφ' ἡμῖν, καὶ αὐτοῦ αἰνοῦντος μετὰ τῆς σελήνης τὸν Θεόν· αἰνεῖτε γὰρ αὐτόν, φησιν, ἥλιος καὶ σελήνη· δῆλον δ' ὅτι καὶ τῆς σελήνης καὶ ἀκολούθως πάντων τῶν ἀστέρων· αἰνεῖτε γὰρ αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς· ὥσπερ οὖν εἰρήκαμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν ἑκάστου τῶν ἐπὶ γῆς καταχρώμενον τὸν θεὸν εἰς τινα χρείαν τῶν ἐπὶ γῆς κατατεταχέναι εἰς δέον αὐτό· οὕτως ὑποληπτέον τοῦ ἐπ' ἡμῖν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἄστρων ἀραρότι καὶ βεβαίῳ ὄντι καὶ σταθερῷ καὶ σοφῷ διατεταχέναι πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν τῶν ἄστρων ἁρμονίας τοῦ παντὶ πορείαν καὶ κίνησιν: *Eſt aliquid etiam in Sole à libero arbitrio profectum, ſi quidem is cum Luna Deum laudet, ait enim Scriptura*: laudate eum Sol & Luna. *Conſtat idem de Luna, & quod conſequens eſt de omnibus aſtris*: laudate enim eum omnes ſtellæ & lumen. *Quemadmodum itaque Deum diximus ſingulorum, quæ ſunt in terra, facultatibus utentem in rerum terreſtrium uſus eodem commodè diſpoſuiſſe: ita exiſtimandum eſt, eum utentem libero Solis & Lunæ, ſtellarúmque arbitrio, quippe apto firmóque & ſtabili ac ſapienti; omnem cœli ornatum & aſtrorum greſſum, motúmque ad mundum adcommodatè ordinaſſe.* Hac habuit *Origenes* à Platonicis, non à Scriptura, è qua eodem alioqui jure colligere potuiſſet, liberum arbitrium ineſſe non tantùm cetis, ſed etiam mari, igni, grandini, nivi, vaporibus, procellis, collibus, arboribus frugiferis & infrugiferis; quia hæc omnia adhortari videtur Pſaltes ad Deum laudandum. Mirum eſt hominem doctum & acutum è figura poëtica ſic eſſe ratiocinatum; cùm ſatis liqueat, hoc unum optare Pſalten, ut omnia, quæ memorat & hortatur ad laudandum Deum, oſtendant hominibus Deum eſſe ſumma laude dignum, eóſque ad Deum laudandum adducant.

4. *Altiſſimi cœli*] *Cœli cœlorum*, hoc eſt, qui cingunt inferiores cœlos, adeóque iis ſuperiores ſunt, ut more humano loquar; quemadmodum nos cingit vicinum cœlum, & nobis altius eſt. Vide Deut. X, 14. & 1. Reg. VIII, 27.

Aquæ, quæ eſtis ſupra cœlum] Nempe, noſtrum, hoc eſt aërem proximum, ſive nubes; nam de aqua ſupra ipſa ſidera poſita deſierunt dudum adcuratiores Philoſophi & Theologi loqui; poſtquàm Sphæras illas Ptolemaïcas, & Scholaſticam Aſtronomiam mera eſſe commenta intellexerunt. Vide not. ad Gen. I, 7.

6. *In perpetuum*] לעד לעולם *lebad lebolam*, quæ ſolent alioqui copulâ conjungi, & inverſo ordine copulari.

Legem eis dedit.] חק נתן *bhok nathan*, quod poſſit etiam verti: *finem dedit*; hoc eſt, certos unicuique terminos, quos non prætergrediantur. Variæ enim creaturæ corporeæ ſuis quæque locis, ſingulari prorſus Divinâ Providentiâ, hærent; alioquin omnia perirent. Facilè hîc poſſemus oſtendere motus veros Planetarum, adeóque noſtræ hujus Telluris circa Solem & motus Stellarum Fixarum, qui tantùm motus videntur, è veriore Aſtronomia, totiúſque rerum Univerſitatis Schemate, liquidò oſtendere Deum omnium eſſe auctorem. Sed non ſunt hæc hujus loci, & adſumuntur quaſi nota iis, qui hoc opus legere adgrediuntur. Adeant, qui cupient hæc penitius cognoſcere, *Guil. Derhami* Theologiam Aſtronomicam, Anglicè Scriptam.

7. *Ceti*] תנינים *thanninim*. Oſtendit *Sam. Bochartus* Hierozoïci P. 2. Lib. III. c. 4. תנין *thannin* eſſe *draconem* & *cetum*. *Cetum* hîc interpretandum, propter ſequentia verba: *omnes abyſſi*, quæ de piſce agi oſtendunt. LXX. Intt. δράκοντες, Hieronymus: *dracones*. Sed agi videtur de abyſſorum incolis.

Omnes Abyſſi] כל תהומות *chol thehomoth*. Quamvis inanimes etiam aquæ, oſtendant Dei potentiam & beneficentiam in humanum genus, quod magna inde percipit commoda; Piſces quoque hîc intelligi cenſuerim.

Ignis] אש *eſch*, Intelligi videntur cœleſtes ignes, ut fulgetrum, fulmen, variáque meteora

nix, vapor, venti procelloſi, qui mandatum ejus exſequuntur; 9. montes & omnes colles, arbores frugiferæ & omnes cedri; 10. beſtiæ feræ & omnia jumenta, reptilia & volucres; 11. Reges terræ & omnes populi, principes & omnes terræ judices; 12. juvenes & virgines, ſenes unà cum pueris, 13. laudent nomen Jehovæ, quia ſolum eſt ſublime, & majeſtas ejus terrâ & cœlis eſt ſuperior. 14. Extulit cornu populi ſui, laus *ei debetur* ob omnibus ejus beneficis, poſteris Iſraëlis, & populo ei propinquo. Laudate Jehovam.

Exci-

celloſi, qui mandata ejus exſequuntur; 9. montes item, omnes colles, arbores fructiferæ, & infructiferæ, ut cedri; 10. feræ, jumenta, reptilia & volucres; 11. Reges totius orbis terrarum & omnes populi; principes atque omnes terræ minores Judices, 12. adoleſcentes & virgines; ſenes, unà cum pueris, 13. laudent nomen Creatoris, quia ſolum eſt ſublime, & majeſtas ejus non terris tantùm, ſed etiam cœlis eſt ſublimior. 14. Vires populi ſui auxit, honor ei debetur, ab omnibus ejus beneficis, poſteris Jacobi, & populo, qui ab eo ortus eſt. Laudate Creatorem.

PARA-

teora ignita, de quibus agunt Phyſici. Iis Deus oſtendit mirabilem ſuam potentiam, qui in locis frigidis & ab ignibus omnibus terreſtribus longè remotis, accendit mirabiles flammas, & præſertim fulmina; quorum fragor & ſtupendi effectus effecerunt, ut *vox* & *ſagittæ Dei* dicerentur, & ab ipſo mitti crederentur; quamvis non minus Providentia Divina interveniat conſervationi generum inſectorum & minimarum plantarum, quas pedibus calcamus, imò etiam mirabiliùs multò, quàm in fulminibus, ut recentiores Phyſici ſatis oſtenderunt. Sed fragore ſuo,

— *humanas motura tonitrua mentes,*

ut cum *Ovidio* loquar, nos magis percellunt, &, ſi *Democrito* credimus, cauſa fuerunt cur multi crederent Deum eſſe; qua de re, vide *Silvarum* noſtrarum philologicarum Cap. VII.

Grando, nix] Mirabile ſanè eſt ex iiſdem locis, unde fulmina deciduut, grandinem & nivem in terras deſcendere; nec fieri hoc potuit, niſi ſummâ Divini Opificis induſtriâ.

Vapor] קיטור *kitor*, quæ vox ſine dubio vaporem, ſive è ſiccis, ſive à madidis corporibus evehatur ſignificat. Vide Gen. XIX, 28. ubi *fumum fornacis*, aut vaporem ex ea evectum ſignificat, & verſum eſt φλὸξ & ἀτμὶς à LXX. Intt. & a Vulg. *favilla* & *fumus*. Atqui eſt ſine dubio à קטר *ſuffivit*, ac proinde ſumum, aut vaporem ſonat. Hic verò ab iiſdem κρύσταλλος & *glacies* abſurdiùs vertitur. Sed temporibus illis, cùm non exſtarent Lexica Hebraïca, arte confecta, ſæpe ii Interpretes vacillarunt, quod pluribus oſtendimus in *Quæſtionibus Hieronymianis* Quæſt. V. Vapores autem, unde naſcuntur rores, nives & pluviæ, ſine quibus neque fontes eſſent, neque fluvii, neque ſtagna, non poſſunt non excitare in nobis ſummam admirationem potentiæ & ſollertiæ divinæ, tum etiam Creatoris beneficentiæ, quâ plantis, animantibus brutis & ipſi homini, vaporum operâ conſuluit. Vide dicta, de hoc vaporum uſu, Phyſicæ noſtræ Lib. II. c. 7.

Venti procelloſi] רוח סערה rouahh ſeharah, *venti tempeſtatis*. Quorum ventorum eſt maximus uſus, ut putant viri doctiſſimi, in purgandis regionibus humidioribus, nimiâ vaporum copiâ, quâ parum ſalubres eſſent, niſi vehementioris venti impetu aliò aveherentur, novúſque aëriis ſuccederet.

Qui mandatum ejus exſequuntur] *Faciens verbum ejus*; cùm, nempe Deus plectere vult avaritiam nimiam eorum, qui aviditùs æquo divitias ſibi è navigatione quærunt; aut etiam ſupplicium de iis ſumere, qui claſſibus fidentes audent aliena invaſum ire. Quibus de rebus Britanni præſertim & Batavi, navigationibus florentes, longas poſſunt texere hiſtorias.

9. *Montes & colles*] E quibus deſcendunt, interiora verſus, fontium latices, ſine quibus animalia vivere non poſſent; in quibus ſunt arbores montanæ, quæ uſui quotidiano ignis & ædificiorum planè ſunt neceſſariæ; & in quibus ſunt paſcua, quibus ingentes armentorum greges per æſtatem alantur, & lac copioſum hominibus ſufficiunt.

Arbores frugiferæ] *Arbor fructus*, quæ in humilioribus locis meliùs creſcit.

Et omnes cedri] Videntur nomine Cedrorum, quaſi eximiarum arborum, inter eas, quæ fructu carent, omnes ejuſdem generis contineri. Facilè intelligimus quantùm faciat ad laudes Dei, quod nos inſtruxerit arboribus multorum generum, quæ gratiſſimos & ſaluberrimos, imò & utiliſſimos fructus ferunt; tum etiam infrugiferis, quæ ad ædificandas domos & naves, ſupellectilia, inſtrumentáque innumera conficienda adhibentur. Si hæc omnia nobis deeſſent, vix ac ne vix quidem poſſemus vivere; ſi magna pars, multò difficiliorem vitam ageremus.

10. *Beſtiæ feræ*] *Beſtia fera*. Quæ quanto ſint uſui pellibus ſuis, oſſibus & dentibus. aliiſque, quæ hîc commemorari nequeunt, nemo neſcit; ad quæ omnia accedat oportet, quòd ſint aliquando juſtitiæ divinæ inſtrumenta.

Omnia jumenta] כל בהמה *chol behemah*, quo nomine propriè armenta ſignificantur, ſub quibus hoc loco, minores etiam pecudes contineri videntur. Quàm ſint hæc neceſſaria cùm veſtibus, tum victui nemo ignorat.

Reptiles & volucres] Voce רמש *remeſch* non tantum deſignantur reptilia, quæ in terra vivunt, ſed & piſces, quæ per maria, fluvios & lacus reptant, ſi ita loqui fas eſt. Vide ad Gen. I, 24.

Volucres] צפור כנף *avis alæ*. De hiſce omnibus conſuli poterit eruditum Opuſculum *Joan. Raii*, Anglicè ſcriptum, *de Sapientia Dei in Operibus Creationis patefacta*, & *Gulielmi Derha-*

Excitantur Iſraëlitæ ad Deo laudes, ob accepta ab eo beneficia, tribuendas.

1. LAUDATE Jehovam. Canite Jehovæ canticum novum, laus ejus *audiatur* in PSALM.
cœtu benignorum. 2. Lætetur Iſraël, propter eum, à quo factus eſt, filii Sionis, CXLIX.
ob Regem ſuum exſultent. 3. Laudate nomen ejus in choreis, adhibitis tympano &
citharà, cum laudent. 4. Nam favet Jehova populo ſuo, humiles liberatione decorat.
5. Exſultabunt benigni; *partâ ſibi ab eo* glorià; in cubilibus ſuis, lætas voces edent. 6. Extollunt

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE Creatorem; atque in ejus honorem canite Canticum novum; lauſque ejus audiatur in cœtibus bonorum. 2. Lætentur Iſraëlitæ, propter eum, qui eorum Regnum condidit, atque Regem incolumem præſtitit, Jeroſolimæ. 3. Laudate nomen Dei in choreis veſtris, adhibitis tympano & citharà. 4. Nam, jam favet Deus populo ſuo, atque humiles liberatione honeſtat. 5. Exſultabunt boni, ob ſibi conceſſam ab eo gloriam, atque in ſuis lectis lætas voces emittent. 6. Extollunt jam laudibus ſuis Deum, jámque gerunt ancipites gladios, quibus utuntur ad

rhami Theologia Phyſica eadem linguâ conſcripta, in quibus egregiè oſtendunt Deum ab omnibus ſuis operibus, etiam loquelà, imò ſenſu, & cognitione omni deſtituris, magnopere laudari; hoc eſt, ſummis laudibus, propter eorum creationem, apud homines eſſe dignum.

11. *Reges terræ* &c.] Qui ſequuntur ii ſunt, qui cùm Deum laudent, ut cetera omnia ejus opera, dotibus, quas ab eo acceperunt, præterea voce laudes poſſunt prædicere, quas intellectu acceperunt. Nec ad ſolos Hebræos hæc pertinet adhortatio, ſed ad omnes omnino homines; eſtque adeò veluti proludium vocationis Gentilium. Deum enim laudare, ut par eſt, non poſſunt, qui eum non bene norunt, nec eum ſatis norunt, qui Evangelium numquam audiverunt; è quo maximæ Dei laudes effloreſcunt.

13. *Terrâ & cœlis eſt ſuperior*] על ארץ ושמים *hal erets veſchamajim*, ſupra terram & cœlos; hoc eſt, tam latè patet, tam nota eſt, ut non tantùm in terris, ſed & ſupra cœlos, longè latéque creaturis omnibus intelligentibus patefacta ſit. Addere etiam poſſis, omnibus, quæ in cœlo & terra ſunt, longè longéque præſtantiorem eſſe Naturam Divinam.

14. *Extulit cornu*] Vide ad Pſ. LXXV, 5.

Laus ei debetur ab omnibus] Eſt tantùm Hebraicè תהלה לכל חסידיו *thehillah lechol hhaſidov*, *laus omnibus ejus beneficis*; quæ verba nonnulli referunt ad verbum antecedens *extulit*; quaſi laudem diceretur Deus Iſraëlitis peperiſſe. At LXX. Intt. ὕμνος πᾶσι τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ, & Hieronymus: *laus omnibus ſanctis ejus*; hoc eſt, laudari debet ab omnibus. Sic pii de Deo: *robur & carmen meum eſt Jah* Exod. XVI, 2. Pſ. CXVIII, 14. Eſaiæ XII, 2. Qui ſenſus commodior viſus.

Ei propinquo] קרובו *kerobo*, pro קרוב לו *kerob lo*. Qui ſolus proximè ad Sacrarium ejus accedebat, dum aliæ gentes, etiam ſi qui ex iis proſelyti eſſent, procul ab eo ſtarent, in atrio externo.

COMMENTARIUS.

In PSALM. CXLIX.

2. A *Quo factus eſt*] בעשיו behoſchan, *in factoribus ejus*. LXX. Intt. ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, & Hieronymus: *in factore ſuo*, quo mihi credibile ſit, eos, hoc in loco, עשים *hoſchim* non aliter intellexiſſe, ac ſolent אדנים adonim, ubi de uno domino ſermo eſt. Sic Chaldæus, qui Trinitatem Perſonarum Divinarum credidiſſe non videtur, habet hîc plurali numero עובדהון *hobadahon*, factores ſuos. Vide not. ad Job. XXXV, 10.

3. *In choreis*] במחול *bmahhol*, quod alii interpretantur, *in choro*, alii *in tibia*. LXX. Intt. habent: ἐν χορῷ, Hieronymus: *in choro*. Alii putant reſpici ad חליל *hhalil*, quod *tibiam* ſonat; alii ad ſignificationem τῦ חלל, quod ſaltare ſonat.

Adhibitis tympano] בתף *btoph*, de quo inſtrumento vide dicta ad Gen. XXXI, 27.

4. *Humiles liberatione decorat*] יפאר ענוים בישועה *jephaer hanavim biſchouhah*. LXX. Intt. ὑψώσει πραεῖς ἐν σωτηρίᾳ, At Hieronymus: *exaltabit manſuetos, in Jeſu*. Verùm ישועה *jeſchouhah* non eſt Jeſus, ſed ישוע *jeſchouah*; nec ullus umquam Hebræus ſcivit promiſſum liberatorem *Jeſum*, nomine proprio, vocatum iri, antequàm veniſſet & miraculis fidem ſibi, apud Judæos, feciſſet.

5. *In cubilibus ſuis*] Tantâ lætitiâ adficientur, ut vel nocte in cubilibus jacentes lætas voces ſint edituri.

6. *Extollunt Deum gutture ſuo*] רוממות אל בגרונם romemoth el bigronam, *exaltationes Dei in gutture eorum*. Subaudiendum videtur קולות koloth, *voces*: aut ſimile quid, ut ſit ſenſus: *voces erunt exaltantes Deum, in eorum gutture*. LXX. Intt. αἱ ὑψώσεις τοῦ θεοῦ ἐν λάρυγγι αὐτῶν. Hieronymus: *exſultationes Dei in gutture eorum*. Alius Græcus: ὁμολογίαι, non malè.

Ancipites gladii] חרב פיפיות hhereb phiphijoth, *gladius acierum*. LXX. Intt. ῥομφαῖαι δίστομοι, Hieronymus: *gladii ancipites*; hoc eſt, utrimque ſecantes. Ejuſmodi gladius vocatur Jud. III, 16. *gladius* שני פיות *ſchne phejoth*, duarum acierum.

tollunt Deum gutture ſuo, & ancipites gladii in eorum manibus ſunt, [7]. ut ultionem exerceant in Gentes, & Populos puniant, [8]. ut Reges eorum catenis & viros honoratos ferreis compedibus vinciant; [9]. ut jus eis de ſcripto dicant. Decus hoc erit omnium benignorum ejus. Laudate Creatorem.

Adhortatio ad Deum, omnibus adhibitis inſtrumentis muſicis, laudandum.

PSALM. CL. 1. LAUDATE Creatorem. Laudate Deum, ob ejus ſanctitatem, eum laudate ob firmamentum potentiæ ejus. [2]. Laudate eum, ob potentia ejus facta, laudate

ad ulciſcendas ab hoſtibus ſibi factas injurias; 7. ut ultionem de aliis Gentibus ſumant, & Populos puniant, qui de Iſraelitis malè meriti ſunt; 8. utque Reges eorum catenis & proceres ferreis compedibus, 9. ut jus iis de ſcripto dicant. Decus hoc erit omnium beneficorum eorum. Laudate Creatorem.

PARAPHRASIS.

1. LAUDATE *Iſraëlitæ* Creatorem; laudate Deum ob ejus ſanctitatem, laudate eum ob firmamentum, *opus* potentiæ ejus 2. Celebrate eum ob ejus potentia facta; laudate eum, pro ejus

acierum. Hìc duplicatio radicalium videtur ſignificare *acies acutiſſimas*; ea enim eſt vis duplicationis, apud Hebræos.

7. *Ut ultionem exerceant*] *Ad faciendam ultionem in gentibus, increpationes in populis.* תוכחות *thochebboth*, ſignificat quidem *increpationes*, quæ verbis fiunt. Sed mentio *gladii* oſtendit de gravioribus pœnis vocem hìc intelligendam.

8. *Catenis*] בזקים *bzikkim*. Eſai. XLV, 12. ubi vox hæc occurrit adparet vinculum hoc fuiſſe, aut catenas, aut manicas; eſt enim ילכו בזקים jelechou bazzikkim, *venient in manicis, tranſibunt*; non compedes, quæ impediunt, ne captivi gradi poſſint. LXX. Intt. *χειροπέδας*, Hieronymus: *manicas* vertunt, & Chaldæus: *catenas*. At hìc *πέδας* & Hieronymus *catenas*, ut & Chaldæus. Veriſimilius eſt Reges levlùs vinctos.

Ferreis compedibus] בכבלי ברזל *bechable barzel*. LXX. Intt. *χειροπέδαις σιδηραῖς*, ut Hieronymus: *compedibus ferreis*. Ac ſanè כבל *chebel*, compedes ſignificat Pſ. CV, 18. *adflixerunt compede* (בכבל) *pedem ejus.*

Ut jus eis de ſcripto dicant] *Ad faciendum in illis* משפט כתוב miſchphat chathoub, *judicium ſcriptum*; hoc eſt, non ut ſubitò occidantur, militari impetu: ſed ut prælegatur illis ſententia è ſcripto. LXX. Intt. *κρίμα ἔγγραπτον*, Hieronymus: *judicium conſcriptum*. Videntur in re gravi Judices de ſcripto ſententiam recitaſſe, quod & apud Romanos fiebat. Sic in Martyrio Cypriani, *Proconſul*, ut habent Acta, *decretum ex tabella recitavit*: Thaſcium Cyprianum gladio animadverti placet.

COMMENTARIUS

In PSALM. CL.

1. OB *ejus Sanctitatem*] בקדשו, *in ſanctitate ejus*. Τὸ ב vertendum *ob*, vel *propter*, ſequentia oſtendunt. LXX. Intt. *ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ*, Hieronymus: *in ſancto ejus*, hoc eſt, in ſacrario. Nec negandum קדש *kodeſch* ſæpiùs occurrere, pro מקדש mikdaſch, *ſacrario*. Sic & Chaldæus. Sed non obſervarunt ſignificationem præpoſitionis ב è ſequentibus colligendam.

Ob firmamentum potentiæ ejus] ברקיע עזו *birkiah bozzo*, propter cœlum quod ſummæ ejus potentiæ ſpecimen eſt.

2. *Pro ejus magnitudinis amplitudine*] כרוב גדלו *chrob gudlo*; LXX. Intt. *κατὰ τὸ πλῆθος μεγαλωσύνης αὐτοῦ*. Hieronymus: *juxta multitudinem magnificentiæ ejus*. Sed רב non minùs *amplitudinem* ſignificat, quàm *multitudinem*, quæ huic loco non convenit. Idem eſt ac ſi diceret: pro magnitudinis ejus immenſitate, quæ ſita eſt in adtributorum ejus, limitibus nullis finitorum, præſtantia. Quæ cùm agnoſcimus & prædicamus, laudamus Deum *pro ejus magnitudinis amplitudine*, quatenus hoc fieri poteſt à finitis creaturis; ſemper enim, quidquid cogitemus, aut dicamus, infra ejus majeſtatem immane quantùm conſiſtimus.

4. *In chorea*] ובמחול *oumabbol*. LXX. Intt. *ἐν χορῷ*, Hieronymus: *in choro*. Quod qui malet ſequi, aut etiam *in tibia* vertere, me repugnantem non habebit. Res enim non liquet, ut dixi ad verſ. 3. Pſalmi antecedentis.

Adhibitis fidibus & organo] במנים ועגב *bminnim vebuggab*. LXX. Intt. *ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ*, quod *Hieronymus* ſequutus eſt ad verbum: *in chordis & organo*. Quæ rectâne ſint, an ſecus, mihi non liquet, ſed in re obſcura præſtat Veteres ſequi.

5. *Siſtris reſonantibus*] בצלצלי שמע *betſilitſcle ſchamah*, *ſiſtris auditûs*; ſeu quorum tinnitus procul auditur. Diximus ad 2. Sam. VI, 5. צלצל *tſiltſcl* eſſe ſiſtrum, rationesque ejus rei, non abſimiles vero, protulimus. LXX. Intt. *ἐν κυμβάλοις εὐήχοις*, *cymbalis ſonantibus*, ut habet *Hieronymus*. Nomen oſtendit non de cymbalis, quæ ſunt Hemiſphæria, quæ colliduntur, ſed de *Siſtris* intelligenda; quæ cave ne cum Cymbalis confundas, ut multi fecerunt. Vide quæ adnotavi ad 1. Cor. XIII, 1. in Addit. ad *Hammondum*.

Siſtris tinnientibus] תרועה *throubah*, LXX. Intt.

Digitized by Google

te eum, pro ejus magnitudinis amplitudine. 3. Laudate eum, adhibito clangore tubæ, laudatè adhibitis & nablio & citharâ. 4. Laudate eum adhibito tympano, in chorea, laudate eum, adhibitis fidibus & organo. 5. Laudate eum, adhibitis ſiſtris reſonantibus, laudate eum, adhibitis ſiſtris tinnientibus. 6. Quicumque ſpirant laudent Creatorem. Laudate Creatorem.

ejus magnitudinis amplitudine. 3. Laudate eum conjuncta vocibus clangore tubæ, laudate conjunctis nablio & citharâ. 4. Laudate eum, conjunctis tympani ſonitu, & choreâ. 5. Laudate eum adhibitis omnis generis ſiſtris. 6. Denique quicumque ſpirantes laudent Creatorem. Laudate Creatorem.

Intt. ἀλαλαγμῷ, *tinnientibus* verò *Hieronymus*: Sed hîc etiam habent *Cymbala*, quæ dicta nobis videntur מענענים *menahnehim*, ad locum *Samuëlis*. תרועה propriè quidem non eſt tinnitus, ſed ſonitus infractus tubæ, aut buccinæ, aut etiam clamor hominum lætantium. Hîc tamen interpretati ſumus *tinnitum*, propter inſtrumentum, de quo ſermo eſt, minùs proprio ſignificatu.

6. *Quicumque ſpirant*] *Omnis ſpiratio* כל הנשמה *chol hanneſchamah*. LXX. Intt. πᾶσα πνοὴ, interprete Hieronymo: *omne quod ſpirat*.

Quibus verbis, quamvis latiùs patere videantur, intelligentes Creaturæ ſolæ ſignificantur, quippe quæ ſolæ Deum verè laudare poſſunt; etiamſi nemo negat reliqua omnia Dei opera ad ejus laudem facere. Homines præſertim gratias & laudes Deo debent, & debebunt in æternum, ob innumera bona, quæ ab eo acceperunt, atque etiamnum ſperant; quod nos privatim abſoluto opere hujus in Pſalmos Commentarii, eo juvante & cœptis noſtris adſpirante, ex animo agnoſcimus, atque in æternum agnoſcemus. AMEN.

FINIS COMMENTARII IN PSALMOS.

Digitized by Google